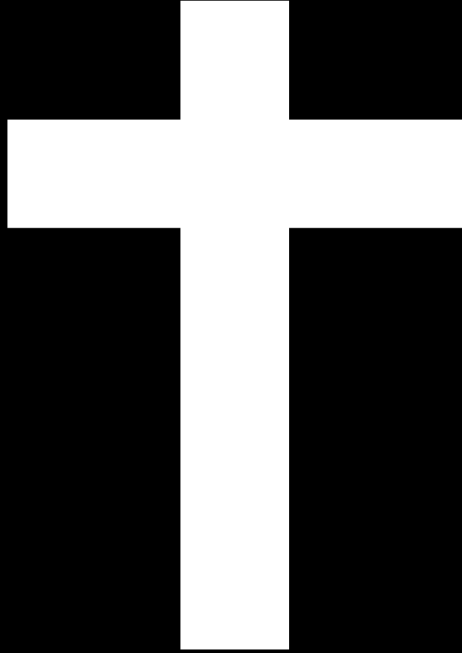

Ra 'Ra'yo
Testamento

New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi, Mezquital)

Ra 'Ra'yo Testamento
New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi, Mezquital)

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Mezquital

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomi, Mezquital

ote

Mexico

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Mezquital

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2023 from source files dated 29 Jan 2022

c6437f19-566b-5232-8b2a-5c88e5a5622b

Contents

NSAN MATEO	1
NSAN MARCO	46
NSAN LUCA	75
NSANJUA	124
RA ECHO	159
RA ROMANU	203
RÁ MŪDI RA CORINTIO	223
RÁ ÑŌHO RA CORINTIO	243
RA GALATA	256
RA EFESIO	264
RA FILIPENSE	271
RA COLOSENSE	276
RÁ MŪDI RA TESALONICENSE	281
RÁ ÑŌHO RA TESALONICENSE	285
RÁ MŪDI RA TIMOTEO	287
RÁ ÑŌHO RA TIMOTEO	292
RA TITO	296
RA FILEMÓN	298
RA EBREO	299
RA SANTIAGO	314
RÁ MŪDI RA PEDRO	319
RÁ ÑŌHO RA PEDRO	325
RÁ MŪDI RA XUUA	329
RÁ ÑŌHO RA XUUA	334
RÁ HÑU RA XUUA	335
RA JUDA	336
RA APOCALIPSI	338

NSAN MATEO RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN MATEO

*Yá mudi ja'i de ra Jesucristo
(Lc. 3:23-38)*

¹ Nurá mudi nuna t'ofona ma da ma to'o gue'ua yá mbøxita ra Jesucristo. 'Na de gue'ua ndu ra Davi ne ndu ra Abrá.

² Ra Abrá bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Isaac, y ra Isaac bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Cobo, y ra Cobo bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Judá co ma'ra yá cu. ³ Ra Judá co rá 'behña rá thuhu ra Tamar bi me'tsa yoho yá t'ua yá thuhu ra Fare ne ra Sara. Y ra Fare bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Esrom, y ra Esrom bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Aram. ⁴ Y ra Aram bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Aminadab, y ra Aminadab bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Naasón, y ra Naasón bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Salmón. ⁵ Y ra Salmón co rá 'behña rá thuhu ra Raab bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Boos, y ra Boos co rá 'behña rá thuhu ra Rut bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Obed, y ra Obed bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Isaí. ⁶ Y ra Isaí bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Davi nú'a bi nda de ya me Israel. Y ra nda Davi bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Salomó, y nurá nana ra Salomó go gue'a mra 'behña hmaha ndu ra Uría.

⁷ Y ra Salomó bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Roboam, y ra Roboam bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Abías, y ra Abías bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Asa. ⁸ Y ra Asa bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Josafa, y ra Josafa bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Joram, y ra Joram bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Usía. ⁹ Y ra Usía bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Jotam, y ra Jotam bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Acás, y ra Acás bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Esequía. ¹⁰ Y ra Esequía bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Manase, y ra Manase bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Amón, y ra Amón bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Josía. ¹¹ Y ra Josía bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Jeconía co ma'ra yá cu. Y nuya pa'ua mi ts'ixa nts'ahni ya me Israel pa ja ra hnini Babilonia.

¹² Ha nuya pa'ua ra Jeconía bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Salatiel, y ra Salatiel bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Sorobabel. ¹³ Y ra Sorobabel bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Abiu, y ra Abiu bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Eliaquim, y ra Eliaquim bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Asor. ¹⁴ Y ra Asor bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Sadoc, y ra Sadoc bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Aquim, y ra Aquim bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Eliud. ¹⁵ Y ra Eliud bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Eleasar, y ra Eleasar bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Matán, y ra Matán bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Cobo. ¹⁶ Y ra Cobo bi me'tsa 'nará t'ua rá thuhu ra Jose nú'a to'o rá dame ra Maria. Y ra Maria go gue'a rá nana ra Jesu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa e da nda.

¹⁷ Y de gatho yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde ra Abrá asta ra Davi mi 'ret'amagoho'ua. Nepu yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde ra Davi asta nu mi ts'ixa nts'ahni ya me Israel pa ja ra hnini Babilonia mi 'ret'amagoho ya xita. Y yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde mi ts'ixa nts'ahni asta bi 'mui ra Jesucristo mi 'ret'amagoho ya xita.

*Rá 'bui ra Jesucristo
(Lc. 2:1-7)*

¹⁸ Y nunabya go guehna ra 'bede de rá 'bui ra Jesucristo: Ra Maria xqui t'adi pa da nthatui ra Jose, pe himbi 'mehui 'bestho. Nepu nu'á bi nda'thi co rá ts'edi rá Maça Ndahi Ajuá. ¹⁹ Pe ra Jose mra hoja'i hangue himbi ne da 'betua rá tsa ra Maria co ya ja'i, mi ne da hyepu mant'aguitho pa ya hinxa nthatuihma. ²⁰ Nu'á bi beni gue ya hinda nthatui ngue'a bi badi gue ya mi da'thi'a. Pe Ajuá bi mehna 'nará enxepa bi zofa dega t'i ne bi 'ñembabi:

—Nu'i nугue Jose rá t'ua'i ra nda Davi, oguí beni guí hyepu. Oguí tsu guí nthatui ra Maria, ngue'a nu'á da'thi pe co rá ts'edi ra Maça Ndahi. ²¹ Nu'á ma da me'tsa 'nara zi batsi, y nura zi batsi'a guí hñu'mbabi drá thuhu ra JESU, ngue'a go gue'a ma da pøhø yá ja'i de yá ts'oqui.

²² Bi njabu pa bi nja ngu nú'a xqui manga 'na de nuyá 'mehni Ajuá maya'bu gue bi 'ñena:

23 'Nara nxutsi ma da nda'thi da 'm_u rá b_{atsi} ne da thu'mbabi rá thuhu Emanuel. Nú'a ra thuhu'a rí b_{oni} da 'ñena, Aju_a 'b_{ui} con guec_{ja}.

24 Nep_u bi nuhu ra Jose, ne bi nth_{atui} ra María ngu nú'a xqui xipa rá ε_{nxε} Aju_a.
25 Pe himbi hñuxui asta himbi 'm_{ui} rá m_{adi} t'_u, ne bi hñu'mbabi rá thuhu ra Jesu.

2

'Raya b_{adi} e bi c'a'tsa ra zi b_{atsi}

1 Nú'_u ya pa mrá nd_a ra Erode, gue'_{bu} bi 'm_{ui} ra Jesu ja ra hnini Belé de ra hai Judea. Ne de nuya pa'_u 'raya hoga b_{adi} bi 'ñehe de yab_u ya hai ngue mb_{oxhyadi}. Bi 'ñehe'_u ne bi z_{ohø} ja ra hnini Jerusale. 2 Nep_u bi 'ñani'_u bi 'ñena:

—¿Hab_u de guecua di 'b_{ui} rá nd_a ya xodyo nú'a ja guehya xa 'm_{ui}? Ngue'a stá hanthe 'nara tsø de b_{oxhyadi} y dí pahe gue go gue'a 'nara nt'udi gue xa 'm_{ui} 'nara nd_a, hangue stá ehehe pa ga nsundahe'a.

3 Y nu mi 'yøde ra nd_a Erode njab_u, xi bi ntsu ne bi du rá m_{ui}, ne gatho ya me Jerusale bi ntsu nehe, ne bi du yá m_{ui}.

4 Ra nd_a Erode 'bestho bi zohna ya nd_a gá macj_a ne ya xahnate de rá ley ra Moise pa bi 'yambabi'_u te mi m_{anga} yá he'mi, hab_u dí 'm_{ui} ra Cristo nú'a ma da nd_a. 5 Y nu'_u bi 'ñembi:

—Ma da 'm_{ui} Belé de ra hai Judea, ngue'a njab_u bi 'yofo rá 'm_ehni Aju_a gue bi 'ñena:

6 Nú'ah_u gyá menguh_u Belé de ra hai Judá, ma'na xa t'e'ts'a ri nsuh_u de gatho ma'ra ya hnini de ra hai Judá,

ngue'a de gue'ah_u ma da b_{onga} 'nara nd_a nú'a da supa rá hnini Aju_a nú'a rá thuhu Israel.

7 Nu'b_u ra Erode bi ñ_aseui 'ramats'_u ya b_{adi} ne bi 'yambabi'_u ha'm_u xqui hyanda ra tsø. 8 Nep_u bi 'ñembi:

—Rí maha Belé, 'yoh_u gui 'ñanih_u xá hño hab_u di 'b_{ui} ra b_{atsi}, y nu xcrí tsuh_u güi penj_u gui xicaguih_u pa ga ma ga nsundaga nehe.

9 Y nu mi 'yøde nú'a bi m_{anga} ra nd_a, nu'_u bi ma. Nep_u nú'a ra tsø xqui hyant'_u mb_{oxhyadi} mi 'bet'o de gue'_u mi utua ra 'ñu asta himbi tsøni hab_u mi 'b_{ui} ra zi b_{atsi} ja bi 'maini ra tsø. 10 Nep_u ya b_{adi} bi hyanda ra

tsø bi 'mai ja 'nara zi ngu, ne xi bi johya'_u.
11 Y bi yat'i'_u ja ra ngu ne bi hyanda ra zi b_{atsi} co ra María nurá nan_a'a, ne bi ndandiñahmu'_u pa bi nsunda ra zi b_{atsi}, ne bi xo'tsa yá 'm_e'tsi mi hñ_a, ne bi umba ya 'baha dega oro ne ra t'uts'i ne 'nara ñ_{uni} mi y_{uni} xá cahi mrá thuhu ra mirra. 12 Ha nuya b_{adi} bi xipabi Aju_a dega t'i gue hinda mengui'_u pa da xipabi ra Erode hab_u xqui z_{adi} ra zi b_{atsi}. Hangue nu'_u bi pacua ra 'ñu pa bi mengui ja yá hai.

Ra Jose bi zixa ra b_{atsi} co rá nan_a pa Egipto

13 Nu mi menga ya b_{adi}, Aju_a bi m_ehna 'nará ε_{nxε} pa bi zofu ra Jose dega t'i ne bi 'ñembi:

—Nangui ne tsixa ra zi b_{atsi} co rá nan_a, p_õñh_u yab_u de guecua. Rí maha ja ra hai Egipto gui 'ba'tuah_u ra nd_a Erode ngue'a nu'_u ma da hyonga ra zi b_{atsi} pa da hyo, y ja bá 'b_{uh}ni asta hinga xi'a'i güi penj_u.

14 Nu'b_u ra Jose bi nangui 'bestho ra xuui'a ne bi zixa ra zi b_{atsi} co rá nan_a pa bi ma Egipto. 15 Y ja bá 'b_{uh}ni'_u asta himbi du ra Erode. Hangue bi nja ngu nú'a xqui m_{anga} rá 'm_ehni Aju_a gue Aju_a bi 'ñena: “Dá penpa ra noya ma T'_u pa da b_{oni} de Egipto.”

Ra nd_a Erode bi manda da tho ya t'_uca ts'_{unt}'_u nú'_u mi 'b_u Belé

16 Nep_u ra Erode xi bi b_ø rá cue nts'edi ngue'a xqui hyat'a ya b_{adi}. Hangue bi manda da tho gatho ya zi b_{atsi} nú'_u mi 'b_{ui} gatho rá ng_{uni} Belé, nú'_u mi pe'tsa yo njeya pa rí g_{ai}, ngue'a xqui xipa ya b_{adi} gue ya mi pe'tsa ngu yo njeya de xqui hyanda ra tsø. 17 Y bi njab_u ngu nú'a xqui m_{anga} ra Jeremía rá 'm_ehni Aju_a ne bi 'ñena:

18 Bi nt'øde ya d_{anga} ts'oni ja ra hai de Ramá ne ya hmafi,

ngue'a ra Raque xqui thopabi gatho yá zi b_{atsi}, hangue mi zoni ne himbi za to bi hyo'ti.

19 Nep_u ya de bi du ra Erode, nu'b_u Aju_a bi m_ehna ma'na'qui 'nará ε_{nxε} pa bi zofu ra Jose dega t'i nuni Egipto, ne bi 'ñembi:

20 —Nangui ne tsixa ra zi b_{atsi} co rá nan_a ne rí maha ja ri haih_u Israel ngue'a ya xa du nú'a to'o mi hongra ra zi b_{atsi} pa xa hyo hmaha.

²¹ Nu'bu nu'a bi nangui bi zixa ra zi batsi co ra nana y bi mengui pa ja ya hai Israel. ²² Pe ra Jose bi 'yode gue ra Arquelaio ra t'u ra Erode go mra mpote de ra 'befi ra dada ne bi nda ja ra hai Judea, hangue mi tsu da zoni ja nu'a ra hai'a. Nu'bu Ajuu bi xipi dega t'i gue da ma ja ra hai Galilea. ²³ Y bi zoni'u bi 'mehni ja 'nara hnini ra thuhu Nasare, pa bi njabu ngu nu'a xqui manga 'raya 'mehni Ajuu gue ra Jesu ma da t'embabi gue ra me Nasare.

3

Ra Xuua Xi'tsate mi zofo ya ja'i ja ra mbonthe

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ Mefa bi mudi ra Xuua Xi'tsate bi zofo ya ja'i ja 'nara mbonthe nuni Judea. ² Ne mi xipa ya ja'i mi ena:

—Ntsomhu ne nobrihu ngue'a ra nda de mahets'i ya 'bestho xa 'nepu pa da nda.

³ Nura Xuua go gue'a ra ja'i xqui manga ra badi Isaia maya'bu gue ma da 'nehe, ne bi 'hena:

'Nara ja'i ma da na nts'edi ja ra mbonthe ne ma da 'hena:
“Hocuah xa hno ra 'nu ra zi Hmu, juanhu gatho ya ts'aca'nu.”

⁴ Y nu'a mra he ra Xuua, mri hne dega xicameyo, ne mri ngat'a 'nara ngat'i dega xifri. Y numra hnu'ia, mi tsi ya hoga nc'oto ne ya t'afi dega sefi. ⁵ Y xi mi tsoni ndunthe ya ja'i habu mi 'bu'a pa da 'yode nu'a mi man'a, nuya me Jerusale ne gatho ya me Judea, ne gatho nuya ja'i mi 'bu ja ra nthets'i ra dathe Jordá. ⁶ Nepu ra Xuua mi xi'tsa ya ja'i ja ra dathe Jordá nu'u mi njuani de ya ts'oqui.

⁷ Y ndunthe ya fariseo ne ya saduceo mi tsoni habu mi xi'tsate ra Xuua. Nu'u mi t'embabi gue ya fariseo ne ya saduceo po nu'a ra jamfri mi pe'tsi'u. Ora bi hyanda ra Xuua mi tsonini'u bi 'nembabi:

—Nu'ahu gyá ts'o'muihu guí njahu ngu ya zate qu'eña! ¿Hanja xcá ehehua? ¿Haguí ne guí 'ba'tuabihu hmaha rá cue Ajuu xa 'nepu? ⁸ Mahyoni guí 'yothu nu'a xa hno pa da hnequi gue xi majuaní ya xcá ntsomhu de ri ts'oquihu. ⁹ Ogrí 'ñets'ihu guí 'ñehhu gue ngue'a ya t'u'a'ihu ra Abrá hinda ma da zu'ahu rá cue Ajuu. Ngue'a

nuga dí xi'ahu gue Ajuu tsa da 'yot'e asta nuya ya do nehe da nja'i y da nt'u de ra Abrá. ¹⁰ Y dí xi'ahu gue nubya ya 'bu 'na to'o ha ra t'égui pa da zecua ya 'yu ya za. Gatho nu'u ya za hingui unga ya hoga fruta da ts'equi pa da thot'a ja ra tsibi. ¹¹ Nuga dí xi'ts'a'ihu co ra dehe ngue'a ya gá ntsomhu de ri ts'oquihu, pe xa 'nepu ma'na bra 'befa de gueque nu'a to'o ma da xi'ts'a'ihu co ra Maca Ndahe nu'a ma da 'mui ja ri corasohu ne xi di ja rá ts'edi ngu ra tsibi. Nu'a bra 'befa de guecagui xi ma'na ja rá ts'edi y hindí 'ñepcagui nixi ga ha'tsuabi ya thiza. ¹² Y nu'a ha, go gue'a tsa da mica ra trigo ne da munts'a nu'a xa hno pa da me'tsi, y nura paha da 'ueque pa da tsat'a ja ra tsibi nu'a hinhya'mu ma da huet'i.

Rá sistehe ra Jesu

(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

¹³ Mefa ra Jesu xqui 'nehe de Galilea pa mri ma ja ra dathe Jordá habu mi 'bu ra Xuua pa da nxistehe'a. ¹⁴ Pe ra Xuua himi ne da xi'tsa ra Jesu, ne bi 'nembabi:

—¿Ha xcá ehe pa go ga xi'ts'a'i? Nu'i go rí 'ñepi guí xiscagui.

¹⁵ Nepu ra Jesu bi dadi bi 'nembabi:

—Go da xiscaguigue pa njabu ga otuabihu gatho ya hmanda Ajuu.

Nu'bu ra Xuua bi xi'tsa ra Jesu. ¹⁶ Y nu mi uadi bi nxistehe, bi bost'e de ja ra dehe, nepu bi xogui mahets'i ne bi hyanda rá Maca Ndahe Ajuu bá cai ngu 'nara zi domitsu ne bi 'ne bi zohu ja gue'a. ¹⁷ Y bi nt'ode 'nara noya de mahets'i ne bi 'hena:

—Nuni go guehni ma hmaça T'u, ne xi dí hopa rá 'mui.

4

Ra ts'ondahi mi xaxa ra Jesu

(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

¹ Nepu rá Maca Ndahe Ajuu bi zixa ra Jesu ja ra 'yo'mtha pa ja da nthuini ra ts'ondahi pa da japi hmaha da 'yot'a 'nara ts'ot'ot'e.

² Nuni ja bi beheni ra Jesu hinte bi zi note ma pa ne note xuui, ne 'mefa bi zu ra thuhu.

³ Nepu de gue'a bi zoni ra ts'ondahi há mi 'bu'ia, ne bi mudi bi xaxi ne bi 'nembabi:

—'Bu go gue'e rá T'u'i Ajuu, japa nuya ya do da nthuhme xa.

⁴ Pe nu'a bi dati ne bi 'nembabi:

—Xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu gue ra ja'i hingue hõnse po ra thuhme da 'mwi, gatho nú'a ma Ajuá go gue'a umba rá te ra ja'i.

⁵ Nepu ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja ra maça hnini Jerusale, ne bi pø'tsa maña ja ra ndanija. ⁶ Ne bi 'ñembabi:

—'Bu xi majuani rá T'u'i Ajuá, 'yenga ra sagui pa nja'ti, ngue'a xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu ne ena njaua:

Ajuá da pehna yá enxε pa da su'a'i ne da mip'a ri 'ye

pa njabu hingui tsama'ñu ri ua nu xcri tsõnga ja ra hai.

⁷ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'a:

—Xa nt'ofu nehe ja ra Maça T'ofu: “Oguí xaxa Ajuá ri Hmu pa gui 'ñena gue da max'a'i.”

⁸ Nepu ma'na'qui ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja 'nara t'øhø xi mrá hñets'i pa bi yopa xaxi, ne bi 'ñutuabi gatho ya hnini de rá nguani ra ximhai con gatho yá hño nú'a mi ja. ⁹ Y bi 'ñembi:

—Gatho nuyu ya hnini guí handi ga 'ra'i 'bu gui ndandiñahmu ne gui nsundagui.

¹⁰ Nepu ra Jesu bi 'ñembi:

—'Uegue de gueque Satá. Xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu gue Ajuá ri Hmu go gue'a gui nsunda, ne hõnse'a gui pepabi.

¹¹ Nepu ra ts'ondahi 'bestho bi 'uegue de ra Jesu, ne bi zø yá enxε Ajuá bi umbabi te da zi.

*Ra Jesu bi mudi rá 'befi nuni Galilea
(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)*

¹² 'Mefa bi 'yøde ra Jesu gue ra Xuua Xi'tsate mi ofadi. Nu'bú nu'á 'bestho bi mengui pa ja ra hai Galilea. ¹³ Y ja bá 'buhni ja ra hnini Nasare. Nepu de guehni bi ma bá 'bu Ncapernau guetbu ja rá ñani ra ndehe habu mi ja yá hai ra Sabuló ne ra Neftalí. ¹⁴ Y bi njabu ngu nú'a xqui mangua ra badi Isaía de nú'a ra hai'a ne bi 'ñena:

¹⁵ De yahyadi de ra dathe Jordá ja jani rá hai ra Sabuló ne rá hai ra Neftalí, ja thohnitho ra 'ñu rí ma pa ja ra ndehe, ja guehni ra hai Galilea habu 'bui ndunthi ya ja'i nú'u hingyá xodyo.

¹⁶ Y nuya mengu de nú'a ra hai'a xqui 'medi hmaha ja 'nara danga 'bexuui,

pe nubyá ha, ya bi nja ra hyats'i ja nú'a ra hai'a.

Njabu gue'a xqui mangua ra badi Isaía.

¹⁷ Desde ya pa'u ra Jesu bi mudi bi zofu ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—Ntsø'mhu ne ñobrihu ngue'a ya xa zøhø ra Nda de mahets'i pa da nda.

Ra Jesu bi zofu gohu ya mangua pa dyá nxadi'a

(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

¹⁸ Y ra Jesu mi 'yo ja ra ñanga ndehe Galilea y bi hyandi mi 'yoni yoho ya 'ñøhø mri ncu, 'na de gue'u rá thuhu ra Simu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Pedro, ha nu'a ma'na rá thuhu ra Andre, nú'ú mi ent'a yá xit'a ja ra ndehe ngue'a myá mangua. ¹⁹ Nepu ra Jesu bi zofu'u ne bi 'ñembi:

—Bá ehú tengaguihu y ga u't'a'ihu gui mpehuahu dega ja'i.

²⁰ Nu'bú 'bestho nu'ú bi zopu yá xit'a nepu bi deni.

²¹ Y bi 'ño 'na tai'u nepu bi hyandi mi 'yoni má yoho ya 'ñøhø mri ncu, 'na rá thuhu ra Cobo y nu ma'na rá thuhu ra Xuua yá t'u ra Sebedeo, mi o mbo ra motsa co yá dada mi pø'ta yá xit'a. De guehni ra Jesu bi zofu'u.

²² Nepu 'bestho bi zohni'u yá motsa ne yá dada ne bi dena ra Jesu.

*Ra Jesu mi xahna ndunthi ya ja'i
(Lc. 6:17-19)*

²³ Nu'bú ra Jesu bi ma bá gat'i gatho rá nguani Galilea y mi cut'a ja yá nija ya mengu de guehni pa mi xahni, y mi hacuabi gatho nu'araza ra hñeni mi pe'tsi'u, y mi 'yo mi zofu'u mi embi gue ya xqui zøhø ra Nda de mahets'i pa da nda. ²⁴ Y bi ntanga ra noya gatho ja ra hai Siria, y bá ts'impabi gatho ya da'thi nú'u mi pe'tsa nu'araza ra hñeni ne nú'u mi pe'tsa ya ts'ondahi ne nú'u xqui 'be yá mfeni ne nú'u mi doua, y gatho mi øthe'a. ²⁵ Y ndunthi ya ja'i bi dena ra Jesu, ya me Galilea, ya me Decapoli, ya me Jerusale, ya me Judea, ne ya me ri'nandi ra dathe Jordá.

5

Ra Jesu bi nxahnate ja 'nara t'øhø

¹ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue ndunthi ya ja'i mi 'ñoui, nu'bú nu'á bi 'uegue de gue'u ne bi bøxa ja 'nara t'øhø ne ja bá hudini'a.

Nepu bi zønga yá nxadi ne ja bi munts'iuini.
 2 Y ra Jesu bi mudi bi xahni'u ne bi ñembi:

Nú'u to'o di johya
 (Lc. 6:20-23)

3 —Njapi nú'u to'o hingui ñets'i ja yá mfeni; nú'ú go gue'u ma da 'múi habu ri manda Ajuá, ne da hñani'u gatho ya japi nú'u yá meti Ajuá.

4 Njapi nú'u to'o tu yá mui; nú'ú go gue'u ma da thu'mba yá mui.

5 Njapi nú'u to'o tsetatho gatho nú'a te epabi; nú'ú go gue'u ma da t'umbabi ra ximhai pa go dyá meti'u.

6 Njapi nú'u to'o ne da 'yøt'e nú'a xá hño con gatho yá mui; nú'ú go gue'u da umba Ajuá ngu nú'a ne'u.

7 Njapi nú'u to'o ja yá ntheate; nú'ú ma da zutua rá ntheate Ajuá nehe.

8 Njapi nú'u to'o xá nt'axi yá mfeni; nú'ú ma da hyanda Ajuá.

9 Njapi nú'u to'o utua yá miqu'eiui hanja da 'múi te rá entho; nú'ú go gue'u ma da thu'mbabi dyá batsi Ajuá.

10 Njapi nú'u to'o thogui ya nt'utsate ngue'a øt'e nú'a xá hño; nú'ú go gue'u ma da 'múi habu ri manda Ajuá, ne da hñani'u gatho ya japi nú'u yá meti Ajuá.

11 Ha nu'ahú Ajuá da jap'a'ihú ora tsañ'ahú ya ja'i ne utsa'ihú ne ja'ts'ahú ya nc'uamba ngue'a guí tengaguihú. 12 Xi da johyahú ngue'a Ajuá ma da 'ra'ahú 'nara danga thahá nuni mahets'i. Njabu nehe bi t'utsa yá 'mehni Ajuá nú'u mi 'búi ante de gue'ahú.

Nu'ahú guí njahú ngura u ne ra ñot'i paya meximhai
 (Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

13 Nu'ahú guí njahú ngu ra u ri cuqui habu t'u'tsi, ngue'a guí utuahú ra hoga nt'udi ri miqu'eihú. Ha nu'bu ra u di otho rá ñu, nu'bu ¿hanja strá cuhi 'bu? Nu'a ga øthu, ga føthubu pa da net'a ya ja'i ngue'a hinte ri muui.

14 Nu'ahú guí njahú ngu 'nara ñot'i grí yo'tuahú ri miqu'eihú. Nja ngu 'nara hnini bí tø maña de 'nara t'øhø hinda za da t'agui, njabu nu'ahú nehe, hinda za guí 'ñaguihú ra hoga'múi. 15 Nehe 'bu ga tsøguehú 'nara ñot'i ne ga co'mhu co 'nara caho, nu'bu hinte da yot'i. Pe nu'bu ga tøtehú habu ga

tøtehú, nu'bu há, da yot'i gatho mbo ra ngu. 16 Nehe njahubu gui udihú 'nara hoga'múi ja yá thandi ri miqu'eihú pa da hyant'a ri hoga'múihú, ne njabu nu'ú da nsunda Ajuá ra Dada nú'a bí 'búi mahets'i.

Ra Jesu bi ma de rá ley ra Moise

17 Oguí beñhú gue stá ehe pa ga huata ra ley nú'a bi zogui ra Moise, nixi pa ga huata nú'a bi 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá ma Dada. Nuga stá ehe pa ga øt'e gatho nú'a bi 'yofo'u, ne pa ga xi'ahú te rí bønga nú'a bi 'yofo'u. 18 Xi majuani dí xi'ahú gue hinda nhuata mahets'i ni ra ximhai asta gue'bu hinda t'øt'e gatho nú'a mangu ra Maca T'ofu, ni 'nara noya ni 'nara letra hinda ma da gotho. 19 Nu'a tó'o hinda 'yøt'a gatho nuya hmada mangu ra Maca T'ofu, masque nú'u xi ya t'uca hmada, ne njabu nehe da 'ñutua ma'ra ya ja'i pa hinda 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a hinte ma da muui ja rá hmada Ajuá. Pe nu'a tó'o da 'yøt'a gatho nuya ya hmada ne njabu da 'ñutua ma'ra ya ja'i pa da 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a ma da muui ja rá hmada Ajuá. 20 Dí xi'ahú, oxqui ma gui øthu ngu øt'a ya fariseo ne ya xahnate de ra ley, nú'ú hu yá mui gue øt'a gatho nú'a mangu ra ley pe ya yohmi, ngue'a njabu hinda za gui 'buhu ja rá hmada Ajuá.

Ra Jesu bi ma de ra cue
 (Lc. 12:57-59)

21 Ya xa t'u't'ahú ngu nú'a xqui t'utuabi ndu ri xitahú maya'bu, gue oxqui hñotehú, ngue'a nu'a tó'o hote ma da duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da dadi. 22 Pe nuga dí xi'ahú gue nu'a tó'o da bø rá cue co rá miqu'eiui, nú'a ya bi duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da dadi. Ne nu'a tó'o da zanga rá miqu'eiui ne da 'ñembi gue ra 'bemfeni, nú'a ya bi duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da dadi ja ra ts'utbi. Y nu'a tó'o ri utsa rá miqu'eiui ne ni pa dí hyandi ne da 'ñembi gue hinte rá fadi, nú'a ma dí gut'i ja ra nidu habu bí zø rá tsibi pa nzantho.

23 'Bu 'na de gue'ahú gui hampahú 'nara 'baha Ajuá ja ra nija ne ja guí beñhani gue xcá tsø'tuahú rá mui 'nari miqu'eihú, 24 ja da tsohani hmaha ri 'bahahú ne penju rí maha gui 'yaphú ra pumbate ri miqu'eihú, ne nu'bu há, bá e gui umfu ri 'bahahú Ajuá.

²⁵ Nu'bu 'nari ncontrahu da ñap'ahu ne da zix'ahu ja ra ts'utbi, cohü 'nara cohi ja ra 'ñu pa ya hingui tsõñhu ja ra nzaya, ngue'a nu'bu gui tsõñhüni da manda'a da jo'ahu fadi. ²⁶ Majuani dí xi'ahu gue hinda za gui põñhu de ra fadi asta hingui juthu gatho ra thai nú'a guí tuhü.

Ra Jesu bi ma de ra nts'inga medinthati

²⁷ Ya xa t'u't'ahu ngu nú'a xqui t'utuabi ndu ri xitahu maya'bu, gue oxqui nzinga medinthatihü. ²⁸ Pe nuga dí xi'ahu gue nu'a tó'o da hyanda 'nara 'behña ne da hyøque, ya bi duxa ra ts'oqui, ja ra uenda ya bi zinga 'nara medinthati masque hønse te bi beni de gue'a.

²⁹ 'Bu nuri dahü ra 'ñei da ja'ahu gui 'yøthü 'nara ts'oqui, ma'na xá hño gui hñaihu ne gui føthabu pa hingui 'yøthü 'nara ts'oqui. Ngue'a ma'na xá hño da 'medi 'na xeni de ri ndo'yohü que da t'ent'a gatho ri ndo'yohü ja ra nidu. ³⁰ 'Bu nuri 'yehü ra 'ñei da ja'ahu gui 'yøthü 'nara ts'oqui, ma'na xá hño gui hyecjü ne gui føthabu pa hingui 'yøthü 'nara ts'oqui. Ngue'a ma'na xá hño da 'medi 'na xeni de ri ndo'yohü que da t'ent'a gatho ri ndo'yohü ja ra nidu.

Ra Jesu bi ma de ra nxuni

(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

³¹ Ya xa t'u't'ahu ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitahu maya'bu, gue nu'a tó'o da hyepü rá 'behña mahyoni da hoca 'nara he'mi dega nxuni. ³² Pe nuga dí xi'ahu gue nu'a tó'o da hyepü rá 'behña ne hinxa dimba 'nara ts'oqui xa 'yøt'e co ma'na ra ja'i, nu'bu nurá dame'a ri japi da 'yøt'a 'nara ts'oqui 'bu da hñuxui ma'na ra 'ñøhø. Nehe nura 'ñøhø to'o da nthatui nura 'behña'a, ya ra zinga medinthati.

Ra Jesu bi ma de nú'u ri jura

³³ Nehe ya xa t'u't'ahu ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitahu maya'bu, gue oxqui jurahu nú'a hingo majuani, ngue'a nú'a guí jurahu ja rá thandi Ajuá pe'tsi te gui 'yøthü. ³⁴ Pe nuga dí xi'ahu, oxqui jurahu de 'na ni de ma'na, nixi por mahets'i ngue'a ja bí 'buhni Ajuá, ³⁵ nixi po ra ximhai ngue'a ja guecua net'a Ajuá, nixi por Jerusale ngue'a go gue'a rá maca hnini ra Nda de

mahets'i. ³⁶ Nixi gui jurahu po ri ñaxuhü, ngue'a hinda za gui japhü ni 'nari stahü da t'axqui o da po'tsi. ³⁷ Hingue mahyoni gui jurahu. 'Bu gui mañhu ra hña ha, nu'bu hina hina, ngue'a 'bu gui jurahu go bí ehe de ra ts'ondahi.

Ra Jesu bi ma gue hingui ho to da 'ñecate
(Lc. 6:29-30)

³⁸ Ya xa t'u't'ahu ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitahu maya'bu, gue nu'a tó'o da zembra rá da 'na, nehe'a da ts'emba rá da, y nu'a tó'o da do'tua 'nará ts'i 'na, nehe'a da tho'tua 'nará ts'i. ³⁹ Pe nuga dí xi'ahu, oxqui nø'tuabihü ya ts'o'mai. Nu'bu da me't'ahu ri hmihü ra 'ñei, umfü nehe ra ngaha da me't'ahu. ⁴⁰ 'Bu 'nara ja'i da ne da ñap'a'i pa da hñan'a ri pahnihü, umfü ri pat'ihü nehe. ⁴¹ 'Bu 'nara ja'i da ne da tu't'ahu 'nara 'bats'i pa gui 'yohü 'na kilometro, hña'tsuahu ma'na kilometro. ⁴² 'Bu 'nara ja'i te da 'ya'ahu, umfü, ne 'bu 'nara ja'i da ne te gui hmiphü, oxqui cømbahü, hmiphü.

Madihü nú'u to'o ri utsa'ihü
(Lc. 6:27-28, 32-36)

⁴³ Ya xa t'u't'ahu ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitahu maya'bu, gue gui madihü ri miqu'eihü ne gui utsahü nú'u to'o ri utsa'ihü. ⁴⁴ Pe nuga dí xi'ahu gue gui madihü nú'u to'o ri utsa'ihü. 'Yaphü Ajuá da japi nú'u to'o tsañ'ahu. 'Yø'tuahü ra hño nú'u to'o utsa'ihü, ne 'yapabihü Ajuá po nú'u to'o nøñ'ahu ne ec'ahu. ⁴⁵ Ngue'a nu'bu gui øthü njabu, nu'bu há, grí hñats'ihü Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i nú'a to'o ri japi da bøxa ra hyadi pa ya hoja'i ne pa ya ts'o'mai, ne ri japi da 'uaj pa ya hoja'i ne pa ya ts'o'mai. ⁴⁶ 'Bu grí madihü hønse nú'u to'o ri ma'ahu, ne nu ma'ra ya ja'i hingrí madihü, hinte ma thaha ma gui hñanihü. ¿Ha gue hingui øt'a njabu ya ts'o'mai gá ja'i nehe? ⁴⁷ 'Bu hønse ri cuhü guí zenguahü ne nu ma'ra ya ja'i hingui umfü ra nzengua, ¿te ma hño guí øthü 'bu? ¿Ha gue hingui øt'a njabu nehe nú'u hingyá gamfri? ⁴⁸ Mahyoni gui hñoja'ihü con gatho ri miqu'eihü, ngu Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i ra hoja'i con gathoguihü.

6

Ra Jesu bi ma de ya hoga 'befi

¹ Yøth_u ya hoga 'bɛfi, pe oguí øth_u pa gui pønga ri hmih_u, ngue'a 'b_u gui øth_u njab_u, hinte ma thah_a da 'ra'ah_u Aju_a ra Dada nú'a bí 'b_ui mahets'i. ² Hangué ora guí uñh_u 'nara mfats'i pa ya hyoya, oguí xiph_u ma'ra te xcá øth_u ngu øt'a ya 'ñets'i. Nú'á ne dra zant'ua ra trompeta ja yá thandi, ja ya nija ne ja ya tai pa da pønga yá hmi. Xi maju_{ani} dí xi'ah_u gue nu'á øt'a njab_u ya bi hñanga yá thah_a, hangué ya hinte ma thah_a tø'mi. ³ Pe nu'ah_u, 'b_u gui uñh_u 'nara mfats'i pa ya hyoya, osti padi ri 'yɛh_u ra ngah_a te pe ri 'ñeih_u. Pəsɛhɛh_u, oto xqui petuah_u. ⁴ Ha masque mant'agui gui unga ri mfats'ih_u, pah_u gue Aju_a ra Dada handi te xcá øt'eh_u mant'agui, y nu'á ma da gu't'ah_u, pe hinda gu't'ah_u mant'agui.

Ra Jesu bi 'ñudi hanja da t'apa Aju_a
(Lc. 11:2-4)

⁵ Ora guí aph_u Aju_a, oxqui 'yaph_u ja yá thandi ya ja'i ngu øt'a ya 'ñets'i pa da pønga yá hmi. Nu'á ri ho da 'yapa Aju_a má 'bai ja ya nija ne ja ya tai. Xi maju_{ani} dí xi'ah_u, ya bi hñanga yá thah_a, hangué ya hinte ma thah_a tø'mi. ⁶ Pe nu'ah_u, ora guí aph_u Aju_a, cuth_u mbo ri nguh_u ne gui cot'a ri gostih_u, ne njab_u h_a, gui 'yaph_u Aju_a ra Dada nú'a 'b_ui hab_u hindi hnequi. Y nu'á da 'yøde nú'a guí aph_u mant'agui, ne ma da gu't'ah_u, pe hinda ma da gu't'ah_u mant'agui.

⁷ Ora guí aph_u Aju_a, oxi xqui yoptah_u ya noya ngu øt'a nú'á ma'ra ya ja'i hingyá gamfri, ngue'a nu'á hu yá m_ui gue 'b_u da 'yøt'a njab_u, Aju_a da 'yøde ne da umbabi nú'a adi'á. ⁸ Pe nu'ah_u oxqui ma gui njah_ub_u ngu øt'e'á, ngue'a Aju_a ra Dada ya padi te øt'ah_u ra 'bɛdi. ⁹ Nu'ah_u 'yaph_u Aju_a njaua:

Ma zi Dada'ihe guí 'b_ui mahets'i,
drá nsunda ri maça thuhu.

¹⁰ Bá ehe gui nd_a,
ne dá t'øt'a ri paha nuua ja ra ximhai ngu
bí t'øt'e nub_u mahets'i.

¹¹ 'Racje te ga tsihe nubya rapaya.

¹² Ne pungaguihe ma thaihe ngu dí pumbahe nehe nú'á to'o tucje.

¹³ Ne oxqui hocje ga øthe ya ts'oqui.
Ñangaguihe de ra nts'o,
ngue'a go gue'e grá nd_a, ne ja ri ts'edi ne ri
nsunda pa nzantho. Njab_u gue'a.

¹⁴ Nu'b_u gui pumbah_u nú'á to'o øt'ah_u ra nts'o'm_ui, Aju_a ra Dada bí 'b_ui mahets'i nehe ma da pun'a ri ts'oquih_u. ¹⁵ Pe 'b_u hinguí pumbah_u nú'á to'o øt'ah_u ra nts'o'm_ui, nu'b_u nixi Aju_a ra Dada hinda pun'a'ih_u ri ts'oquih_u nehe.

Ra Jesu bi ma de ra ayuno

¹⁶ Ora grí ayunah_u, oguí øt'eh_u co ra dum_ui ngu øt'a ya 'ñets'i pa da fadi gue ri ayuna. Maju_{ani} dí xi'ah_u gue ya bi hñanga yá thah_a, hangué ya hinte ma thah_a tø'mi. ¹⁷ Pe nu'ah_u, ora grí ayunah_u, eca ri ñaxuh_u ne xuca ri hmih_u ngu xcá nzaih_u, ¹⁸ pa hinda fadi ua grí ayunah_u. Hønsɛ Aju_a ra Dada nú'a 'b_ui hab_u hindi hnequi, go gue'a da badi nú'a guí øt'asɛhɛh_u. Nu'á go handi nú'a guí øth_u mant'agui, y ma da gu't'ah_u, pe hinda ma da gu't'ah_u mant'agui.

Pe'tsa ri hñoh_u nuni mahets'i
(Lc. 12:33-34)

¹⁹ Oguí neh_u gui pe'tsh_u ndunthi ya hño nuua ja ra ximhai hab_u da zip'ah_u ya zu'ue ne da dec'ah_u ra mboxcua ne da bep'ah_u ya be. ²⁰ Pe'tsa ri hñoh_u nuni mahets'i hab_u bí jo'o ya zu'ue, ne otho ra mboxcua, nixi ya be hinda za da yut'ini da bep'ah_u. ²¹ Ngue'a hab_u guí pe'tsa ri hñoh_u, ja guehni oda ri mfenih_u.

Ra ñot'i de ma ndo'yoh_u
(Lc. 11:34-36)

²² Nuri dah_u go gue'á di yot'a gatho ri ndo'yoh_u. Hangué nu'b_u ri dah_u 'b_ui xá hño, nu'b_u di yot'a xá hño gatho ri ndo'yoh_u. ²³ Pe nu'b_u ri dah_u hinguí 'b_ui xá hño, nu'b_u gatho ri ndo'yoh_u 'b_ui ja ra 'bɛxuui. Nehe guí njah_ub_u guí 'b_uh_u ja ra 'bɛxuui 'b_u hinguí huxa ri thandih_u xá hño ja Aju_a.

Hinguí tsa to da mɛpa yoho ya hmu
(Lc. 16:13)

²⁴ Hinda za gui pɛph_u yoho ya hmu, ngue'a njab_u 'na grí utsah_u ha nu ma'na guí mađih_u, y 'na de gue'á guí pɛph_u xá hño ha nu ma'na hina. Njab_u nehe hinda za gui pɛph_u Aju_a 'b_u hønsɛ oda ri mfenih_u ya hño de ra ximhai.

Aju_a su gatho yá batsi'a
(Lc. 12:22-31)

²⁵ Hangué dí xi'ah_u oguí tu ri m_uih_u 'b_u otho te gui tsih_u ne 'b_u otho te gui hyeh_u, ngue'a ma'na ri muui da 'yoda ri mfenih_u Ajuá que da 'yoda ri mfenih_u nú'a te gui tsih_u ne nú'a te gui hyeh_u. ²⁶ Hyanthmah_u ya zi ts'int_u'u, nu'ú hinguí pot'i nixi xofó ni p'e'tsa yá 'm'e'tsi, pe Ajuá ra Dada go gue'a umbi te da zi'ú. Xihma'ih_u, ¿ha gue hingué ma'na gyá hmadih_u que gue'ú? ²⁷ ¿To'o 'na de gue'ah_u tsa gui japh_u ma'na strá hñets'i ri ndo'yoh_u co ri mfeniseh_u? Jo'o ni 'na.

²⁸ Nu'b_u, ¿hanja guí tu ri m_uih_u 'b_u otho te gui hyeh_u? Hyanth_u hanja gra nhye ya zi d_oni 'bai ja ra mbonthi y jo'o to'o ri jamasu. Nu'ú hindi mpefi nixi tu yá m_ui. ²⁹ Dí xi'ah_u gue nixi ra ndá Salomó masque mi he ya hoga he ne xi mi jababi, pe hints'ú mi hnequi mahotho'a ngu ya zi d_oni. ³⁰ 'B_u Ajuá heta ya d_oni de ra mbonthi nú'ú xá nc'amibya pe dixudi ya da 'yot'i nep_u da ts'at'i, xi nu'ah_u, ¿hanja hinguí camfrih_u gue Ajuá ma'na da jamasu'ih_u que ya d_oni? ³¹ Hangué odi tu ri m_uih_u gui 'ñeñh_u: “¿Te ga tsih_ubya? o ¿te ga heh_ubya?” ³² Ngue'a nuya 'ñagamfri nzantho tu yá m_ui 'b_u othobi te da zi ne te da hye. Pe nu'ah_u odi tu ri m_uih_u, ngue'a Ajuá ra Dada bí 'b_u mahets'i ya go pa'a te gatho ø't'ah_u ra 'bedi. ³³ Hyoñh_u 'm'e'to hanja da za gui 'b_uh_u xá hño ja rá hmanda Ajuá ne gui 'yoh_u ngu nú'a ri ho'a, y njab_u Ajuá hinda 'be't'ah_u gatho nú'a te gui hoñh_u. ³⁴ Hangué oguí tu ri m_uih_u de nú'a te da 'ñe'ah_u dixudi, nguetho nu'b_u gui pahmah_u te 'be gui thoh_u dixudi, nu'b_u ma'na da du ri m_uih_u, ngue'a hyastho dí thoh_u te dí thoh_u.

7

Oguí 'yoh_u ri miqu'eih_u (Lc. 6:37-38, 41-42)

¹ Oguí 'yoh_u ri miqu'eih_u pa njab_u hinto da 'yø'a'ih_u nehe. ² Ngue'a 'b_u guí 'yoh_u ri miqu'eih_u, nu'b_u Ajuá ma da hñap'ah_u nguenda de gatho nú'a ri 'ñøteh_u ne hinda yo rá m_ui'a de gue'ah_u. ³ Nu'ah_u guí 'yoh_u de nú'a ø't'a ri miqu'eih_u, ¿hanja hingo guí jamasuh_u nú'a te gui øtqu'eh_u? Nu'ah_u go guí hanth_u nura t'uca paxi o ja rá da ri miqu'eih_u, ¿hanja hingo guí hanth_u nú'a ra xeca za o ja ri dah_u? ⁴ ¿Hanja da za gui

'ñemf_u ri miqu'eih_u: “Hoqui ga hap'a ra paxi o ja ri da,” 'b_u hingo xcá hah_u 'm'e'to nú'a ra xeca za o ja ri dah_u? ⁵ Nu'ah_u gyá 'ñets'ih_u, go da hñaih_u 'm'e'to nú'a ra xeca za o ja ri dah_u, pa njab_u ma'na gui hyanth_u xá hño pa gui hñamf_u nú'a ra paxi o ja rá da ri miqu'eih_u.

⁶ Oxqui umf_u ra maça noya nú'ú ya ja'i hinguí pa da su, ngue'a nu'ú nja ngu ya zate tsat'yo ne da 'yø't'ah_u ra nts'o'm_ui, nehe nja ngu ya ts'udi ts'ontho nú'a t'umbi.

'Yadih_u ne da t'a'ah_u (Lc. 11:9-13; 6:31)

⁷ 'Yadih_u ne da t'a'ah_u. Hyonih_u ne gui tsudih_u. Oxqui tsaya gui 'yapabih_u Ajuá y nu'á ma da 'yøde ri nt'adih_u. ⁸ Ngue'a nu'a tó'o adi da t'umbabi, ne nu'a tó'o honi da z_udi, y nu'a tó'o apabi Ajuá da 'yøtua rá nt'adi.

⁹ ¿To'o 'na de gue'ah_u nú'ah_u gyá dadah_u 'b_u ri b_utsih_u da 'ya'ah_u 'nara thuhme y go gui umf_u 'nara do? Jo'o. ¹⁰ ¿o 'b_u da 'ya'ah_u 'nara hua y go gui umf_u 'nara qu'eñá? Hina ¿ngue ha? ¹¹ Tsatho nu'ah_u xi gyá ts'o'm_uih_u pe guí pah_u gui umf_u te da zi xá hño ri b_utsih_u, xihma Ajuá ra Dada bí 'b_ui mahets'i, ¿ha gue hinda 'ra'ah_u gatho nú'a xá hño 'b_u gui apabih_u?

¹² Nu'a guí neh_u da 'yø't'ah_u ya ja'i, 'yø'tuah_u njab_u nehe'ú. Guehna manga njab_u nú'a bi 'yofo ra Moise ne nú'a bi 'yofo nú'ú ma'ra yá 'mehni Ajuá.

C_uth_u ja ra ts'i'ma gosthi (Lc. 13:24)

¹³ C_uth_u ja ra gosthi nú'a xá nts'i'mi pa grí maha hab_u ja ra te pa nzantho. Ngue'a nu'ú tó'o c_ut'a ja ra gosthi xá ng_uni gue'ú rí ma ja ra nidu, y nura 'ñu de nú'a ra gosthi'a xi rá ng_uni, y ndunthi to'o c_ut'a ja nura gosthi'a. ¹⁴ Pe xi rá nts'i'mi nura gosthi hab_u c_ut'i nú'ú to'o rí ma ja ra te, y nura 'ñu de nú'a ra gosthi'a xi rá nts'i'mi, ha ts'atho nú'ú to'o c_ut'a ja nura gosthi'a.

Ya 'bai gá za faditho po yá fruta (Lc. 6:43-44)

¹⁵ Jamasuh_u hinda ts'oc'a ri mfenih_u nú'ú ri 'ñet'a m_ufi de Ajuá, nú'ú ma da 'ñep_u pa da ne da hya'ah_u, ngue'a nu'ú ri 'ñet'a hoja'i ne ri 'yo ngu ya zi deti, pe de mbo yá mfeni nja ngu ra dumanthuhu gá

mi'ño. ¹⁶ Nu'ah_u ma gui pah_u to'o'ua ngue'a da hnequi ja yá ts'o'b_efi øt'e'ua. Ngue'a nuya ts'o'm_ui hingui tsa da 'ñudi ya hoga 'b_efi, nja ngu ya xin'mini hingui tsa da unga ya obxi, ne ya 'bint'o hingui tsa da unga ya igo. ¹⁷ Gatho ya hoga 'bai gá za unga ya hoga fruta, pe nuya ts'o 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta. ¹⁸ Y 'nara hoga 'bai gá za hingui tsa da unga nú'a higrá hoga fruta, nixi nú'a higrá hoga 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta. ¹⁹ Y gatho nuya 'bai gá za hingui unga ya hoga fruta ma da ts'et'i ne da ts'at'i. ²⁰ Y njab_u ma gui pah_u to'o gue'ua ri 'ñet'a m_efi de Aju_a co nuyá ts'o'b_efi di øt'e'ua.

Hinga gatho ya ja'i ma da yut'a hab_u bí manda Aju_a

(Lc. 13:25-27)

²¹ 'B_ui ndunthi to'o engagui: “Ma zi Hmu'i, ma zi Hmu'i”, pe nu'á hinda za da yut'a mahets'i hab_u bí manda Aju_a ma Dada 'b_u hinda 'yø'tua rá paha'a. ²² Nu sta zø rá ngats'i ra pa ndunthi ma da 'ñengagui: “Ma zi Hmu'ihe, ma zi Hmu'ihe, nuje dá xañhe ri noya, ne co ri ts'edigüe dá ãñhe ya ts'ondahi, ne co ri ts'edigüe dá øthe ndunthi ya dangá nt'udi.” ²³ Pe nuga ma ga th_utuabi'ua ne ga embabi: “Hinstá pa'agah_u, 'ueh_u de gueque nú'ah_u gyá ts'oja'ih_u.”

Ra 'bede de yoho ya 'ñøhø bi hyoca 'ra 'nayá ngu

(Lc. 6:47-49; Mr. 1:22)

²⁴ Nu'a tó'o da 'yøde nuya ya noya dí xi'ah_u ne da 'yøt'e njab_u, nú'á ri nhy_ecuau'i 'nara ja'i xi bi nja rá mfeni bi hyoca rá ngu ja ra medo. ²⁵ Ne 'm_efa bi da ndunthi ya da'ye, bi zø ya nzøthe, bi nja ndunthi ya b_unthi, pe nurá ngu'a himbi yøt'e ngue'a xqui hyoca ja ra medo. ²⁶ Pe nu'a tó'o da 'yøde nuya ya noya ne hinda 'yøt'e, nú'á ri nhy_ecuau'i 'nara ja'i nú'a bi 'ñotho rá mfeni bi hyoca rá ngu ja ra 'bomu. ²⁷ Ne 'm_efa bi da ndunthi ya da'ye, bi zø ya nzøthe, bi nja ndunthi ya b_unthi, nep_u nurá ngu'a bi yøt'e ne bi 'm_edi gatho.

²⁸ Ha nu mi uadi ra Jesu bi m_anga nuya ya noya, nuya ja'i xi bi 'yø nts'edi de nú'a xqui xipabi'ua, ²⁹ ngue'a mi zofu'ua co rá

ts'edi Aju_a, hingue ngu mi øt'a ya xahnate de ra ley.

8

Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi henga ra lepra

(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

¹ Nu mi gai ra Jesu de ja ra t'øhø hab_u mi utuate, xi bi d_ena ndunthi ya ja'i. ² Ne bi nth_eui 'nara ja'i mi ts_u 'nara hñeni rá thuhu ra lepra nú'a tsit'atho ra ngø. Nura ja'i'a bi ndandiñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi 'ñembi: —Ndada, 'b_u gui neh_u, da za gui 'yøthegui.

³ Nu'b_u ra Jesu bi hñuxa rá 'y_e ne bi 'ñembi: —Hah_a dí ne ga øthe'i, y ya gá ñani.

Y ngu bi uadi bi m_anga njab_u, 'bestho bi ñani ra da'thi. ⁴ Nep_u ra Jesu bi 'ñembi:

—Oto xqui ma gui xipi. Rí ma ja ra nija ha, pa da hyant'a ra macja, ne gui unga ri 'baha nú'a bi m_anga ra Moise, pa njab_u da badi ya ja'i gue ya xcá ñani.

Ra Jesu bi 'yøthebi 'nará 'b_ego 'nara nda gá soldado me Nroma

(Lc. 7:1-10)

⁵ Nep_u ra Jesu bi yut'i ja ra hnini Ncaper-nau y ja bi nth_euini 'nara nda gá soldado de ra hai Nroma. ⁶ Y nura nda'a bi bantebi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ndada, 'nama 'b_ego bi nts'onate ne hingui tsa da 'ñani, ne xi tsi'ti.

⁷ Nu'b_u ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Maha, ma ga øthe.

⁸ Nu'b_u nura nda gá soldado bi datui ne bi 'ñembi:

—Hina, hiní 'ñepcagui gui cut'a mbo ma ngu. Nugui nu'a dí padi gue hønse co ri noya gui ma, numa 'b_ego da ñani. ⁹ Ngue'a nugui 'b_ui to'o ri mandagui nehe, pe nequi drí manda. Dí pe'tsa ya soldado ja ma hmanda, y 'b_u ga emba 'na de gue'ua: “Rí mani”, da ma, o 'b_u ga emba ma'na: “Bá ehe”, nu'á da 'ñehe. Ha nu'b_u ma 'b_ego ga embi: “P_e nuna 'b_efiñá”, nu'á da m_efi.

¹⁰ Mi 'yøde njab_u ra Jesu xi bi 'yø ndunthi ne bi 'ñembabi nú'ua mri d_eni:

—Majuani dí xi'ah_u, nugui hinstá tsudi ni 'nara me Israel nú'a xi di ja rá jamfri ngu nura jamfri pe'tsa nuna 'ñøhøni. ¹¹ Dí xi'ah_u gue ndunthi ya ja'i maxøgue ra ximhai nú'ua hingyá me Israel ma da yut'a

mahets'i habu bí manda Ajuá ne da hñu ja ra mexa mahyεgui co ra Abrá, co ra Isaac, ne co ra Cobo. ¹² Pe ya me Israel nú'ε rí 'ñepa hmaḥá da hñu ja ra mexa, Ajuá hinda ma da hopi da yut'a mahets'i. Nu'a ma da nja, ma da mehni'ε ja ra 'bεxuui, y nuni ja di zohmani ne ja di gusthmani yá ts'i.

¹³ Nepu ra Jesu bi 'ñemba ra ndá gá soldado:

—Rí ma ri ngu ngue'a nuri jamfri xa muui ndunthi, ne xa njabu ngu xcá ne.

Y nurá 'bεgo ra ndá gá soldado 'bestho bi ñani nura ora'a.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Pedro

(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)

¹⁴ 'Mεfa de gue'a ra Jesu bi ma ja rá ngu ra Pedro, y ja mi 'benini rá to ra Pedro mi umba ra nzø. ¹⁵ Nepu ra Jesu bi hñu'tsua rá 'yε y 'bestho bi tsaya ra nzø mi tsudi. Nepu 'bestho bi nangui ra 'behña ne bi hyocui te bi zi'ε.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

¹⁶ Ya de mi put'a nde ra Jesu bá ts'impabi ndunthi ya da'thi, 'ra mi pe'tsa ya ts'ondahi. Y co 'nada ra noya bi ma bi 'yεnga nú'ε ya ts'ondahi mi pe'tsi'ε, ne bi 'yøthe gatho nú'ε to'o mi hñeni. ¹⁷ Gatho nuya bi 'yøt'a ra Jesu pa bi nja ngu nú'a xqui mangan maya'bε ra badi Isaia ja ra Māca T'ofu bi 'ñena: “Nu'a go gue'a bi hñaga ma hñenihε, ne bi hñasca gatho ma uguihε.”

Yoho ya ja'i to'o mi ne da dεna ra Jesu

(Lc. 9:57-62)

¹⁸ Ne 'mεfa bi hyanda ra Jesu ndunthi ya ja'i xqui the'tsi'a. Nu'bá nu'a bi 'ñemba yá nxadi:

—Maha ri'nandi ra ndehe.

¹⁹ Y ante da ma'ε, 'nara xahnate de ra ley bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nugui dí ne ga ten'a'i pa habu gatho gui ma ga ma nehe.

²⁰ Ra Jesu bi datui bi 'ñembi:

—Ya haho ja yá hñado, ne ya ts'int's'ε ja yá 'bafi, pe Nú'a To'o bi e bi Nja'i otho ni habu da mε rá ñaxu.

²¹ Nepu 'na de yá nxadi ra Jesu bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, 'raca nsequi ga ma ga agui ma dada, nepu ga pengui ga ten'a'i.

²² Ra Jesu bi datui bi 'ñembi:

—Bá ehe tεngagui, tsopu nú'ε xa du go dá 'yagui nú'ε yá mi'ñagamfriui.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi

(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

²³ Nepu de gue'a ra Jesu bi bøxa ja ra motsa co yá nxadi pa bi ma ri'nandi ra ndehe. ²⁴ Ne de mi 'yo'ε ja ra ndehe mi damfri'ε bi nja 'nara danga bunthi xi nts'edi asta mi ne da punts'a ra motsa ne mi tonts'a ra dehe pa mbo. Ha nura Jesu mi aḥa. ²⁵ Nu'bá yá nxadi 'bestho bi ma bá ats'i ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'ihe, ñangaguihe ngue'a ya ma da mpunts'a ra motsa mbo ra dehe.

²⁶ Y nu'a bi 'ñembabi'ε:

—¿Pa te guí tsuhε? ¿Ha gue otho ri jamfrihε?

Nu'bá ra Jesu bi 'mai pa bi zai ra bunthi ne ra ndehe. Y 'bestho ra ora'a bi ntsaya.

²⁷ Nu mi hyanda njabu yá nxadi xi bi 'yø ne mi 'ñémbi'ε:

—iTe ma ts'edi haní gue asta ra ndahi ne ra dehe øtua rá noya!

Ra Jesu bi 'yεmba ya ts'ondahi yoho ya 'ñøhø myá me Gadara

(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

²⁸ Nepu bi zønga ra Jesu ri'nandi ra ndehe co yá nxadi ja 'nara hai rá thuhu Gadara, y ja bi nthεuini yoho ya 'ñøhø bi bønga habu mi ja ya nt'agui. Nú'ε ya 'ñøhø'ε mi pe'tsa ya ts'ondahi xi xmá nts'o, ha xi mi pite ndunthi, nixi mi tsa to da 'ranga nú'a ra 'ñu'a habu mi 'bu'ε. ²⁹ Nuya 'ñøhø'ε bi ña nts'edi ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Te guí hongua habu dí 'buhe nú'i Jesu rá T'ε'i Ajuá? Hingui tsøta ra ora pa gui huatcahe, nu'bá ¿hanja xcá ehe gui xaxcahe?

³⁰ Guetbu de guehni mi 'yoni 'na tax'o ya ts'udi mi ñuni. ³¹ Y ya ts'ondahi bi 'yapa nsequi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—'Bu ma gui 'yεnje de guecua, 'racje nsequi ga cathe ja nuyε ya ts'udi bí 'yoni.

³² Nu'bá ra Jesu bi 'ñembi:

—Haha, rí maha, ja da bá cuthani.

Nu'bá 'bestho ya ts'ondahi bi bøni de nú'ε yoho ya 'ñøhø ne bi ma bá cut'a ja ya ts'udi. Nepu nura ora'a gatho ya ts'udi bi nest'ihi bi hñøt'a ja 'nara ma'ye pa bi ma bá zo ja ra ndehe y gatho bi jat'i.

³³ Y nuya mapts'udi bi nest'ihi co ra ntsu asta bi zonga ja ra hnini ne bi xipa ya ja'i te bi 'yø'tua ra Jesu nú'ua yoho ya 'ñøhø xqui 'yembabi'ua ya ts'ondahi. ³⁴ Nu'bú gatho ya mengu de nú'a ra hnini'a bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa bi 'yapa ra favo da ma de guehni pa da ma ma'na ra hnini.

9

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara da'thi himi tsa da ñani

(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

¹ Nu'bú ra Jesu bi yopa bøxa ja ra motsa ne bi 'raxa ri'nandi ra ndehe pa bi yopa menga ja rá hai. ² Mi zonga rá hai bi ts'i'tsua 'nara 'ñøhø mrá ts'onate himi tsa da ñani ne xqui t'ents'a ja 'nara 'bebo. Y nu mi hyanda ra Jesu gue xi mi ja yá jamfri nú'ua ya ja'i to'o mi ndude ra da'thi, nu'bú bi 'ñembabi ra da'thi:

—Ma zi t'ua'i, johyabya ngue'a ya stá pun'a'i ri ts'oqui.

³ Nu'bú nu 'raya xahnate de ra ley mi 'bahni bi mudi bi benga ya ts'omfeni ne mi 'ñémbi 'na ngu ma'na: “Nuna 'ñøhøni ri 'ñet'a Ajuá.” ⁴ Ra Jesu bi batho nú'a mi beñ'ua y bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí beñ'ua nú'ua ya ts'omfeni de guequi? ⁵ Pa guequi hinte rá hñei ga pumba yá ts'oqui nuna 'ñøhø nixi pa ga embi: “Nanguí ne 'ño”. ⁶ Pe pa gui pah'ua gue Nú'a To'o e bi Nja'i ja rá ts'edi nuua ja ra ximhai pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i, ma ga øt'a njaua pa gui pah'ua.

Nep'ua bi 'ñemba nú'a ra da'thi:

—Nanguí, jaxa ri mfidi rí ma ri ngu.

⁷ Nu'bú ra da'thi 'bestho bi nanguí bi ma rá ngu. ⁸ Y mi hyanda ya ja'i nú'a bi nja, nu'ú xi bi 'yø, ne bi xøcambeni Ajuá ngue'a nú'a xqui umba ra ts'edi 'nara ja'i pa bi 'yøt'e njab'ua.

Ra Jesu bi zofo ra Mateo pa drá nxadi

(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹ Nep'ua ra Jesu bi ma de guehni y bi hyanda 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Teo mrá nguxboja mi hudi ja rá mexa. Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—Bá ehe tengagui.

Nep'ua ra Teo 'bestho bi 'mai ne bi deni'a.

¹⁰ Nep'ua ra Jesu bi ma ja rá ngu ra Teo ne ja bi hñudini bi ñuniui yá nxadi co ma'ra ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya ts'oja'i xqui zøni. ¹¹ Y mi hyanda ya fariseo gue ra Jesu bi hñuhui bi ñuniui ya ts'oja'i, nu'bú nuya fariseo'ua bi 'yambabi yá nxadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xi ri xahnateh'ua ¿hanja ri ñuniui gatho nuy'ua ya ts'oja'i?

¹² Nu mi 'yøde ra Jesu bi m'anga njab'ua ya fariseo, nu'bú bi 'ñembabi:

—Nura ja'i hinte ma hñeni pe'tsi hingui øt'a ra thoni pa ra 'ñethi, pe nu'ua tó'o ri hñeni ha, hongra ra 'ñethi. ¹³ Rí ma gui nxadih'ua pa gui pah'ua te m'anga ja ra Maça T'ofu nu hab'ua bi 'ñena Ajuá: “Nugui ma'na dí ne gui mpe'tsuah'ua ra nthecate 'na ngu 'na que gui tsinch'ua ya mbo'ni pa gui hyoh'ua gui 'bahaguih'ua.” Nugui hinstuá ehe pa ga zofo ya hoja'i, nugui stuá ehe pa ga zofo ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri'ua.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno

(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

¹⁴ Nep'ua de gue'a yá nxadi ra Xuua Xi'tsate bi 'ñehe bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja nuje ne ya fariseo dí ayunahe ndunthi ya i'qui, ha nuri nxadigue hin-hya'm'ua ri ayuna'ua?

¹⁵ Y ra Jesu bi 'ñembi:

—'Bu da nja 'nara nthati ne ra navio da mbitabi yá amigo, nuyá amigo rí 'ñepi da johyauí ra navio ne hinda du yá m'ui. Nehe numa nxadi nja ngu nuyá amigo ra navio. Pe sta zø ra pa ga ma de guecua, nu'bú ha, da za da ayuna ma amigo co ya dum'ui.

¹⁶ Hinxá hño da 'bø'ta 'nara zedutu co 'nara 'ra'yo dutu, ngue'a 'mefa da nunts'a ra 'ra'yo dutu ne da gat'a ra zedutu, nep'ua njab'ua ma'na da ntanga ra zedutu. ¹⁷ Nehe hinxá hño da sit'a ra vinu ja 'nara zebota, ngue'a nu'bu di tsedi ra vinu, nu'bú da ntanga ra zebota ne nú'a te di po da mfani ne ma'na da ts'oca ra zebota. Hangué mahyoni da sit'a ra vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njab'ua masque xi di ja rá ts'edi ra vinu, hinda ntanga ra bota.

Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'beñ'ua bi d'amba rá he ra Jesu

(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

18 Ngu bi uadi bi m̄anga njab̄u ra Jesu, bi z̄oh̄o hab̄u mi 'b̄ai'a 'nara nd̄a de ja yá nija ya xodyo, ne bi ndandiñahmu ne bi 'ñembi:

—Dá e ga xi'i gue ja ts'ua rí du ma t'ixu. Hangue dí b̄ante'i gui ma gui h̄ñu'tsua ts'ua ri 'ye pa da yopa nte.

19 Nu'bú ra Jesu 'bestho bi ma co yá nxadi ne bi m̄eui nú'a ra nd̄a'a. 20 Y de mi 'yo'ua ja ra 'ñu mi pani 'nara 'b̄ehña mi hena 'nara h̄ñeni mi xo'tua ya ji y ya mi p̄e'tsa 'r̄et'amayoho njeya mi njab̄u. Nu'á bi joni ja rá x̄atha ra Jesu pa bi d̄anbabi rá he. 21 Ngue'a mi bense ja rá mfeni nura 'b̄ehña'a ne mi ena: “Dí camfri gue 'b̄u h̄onse ga th̄anbabi rá ñani rá he ga ñani 'bestho de ma h̄ñeni.” 22 Ha ra Jesu bi mp̄unts'i bi hyandi ne bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu'i, johyabya ngue'a co ri jamfri xcá ñani.

Y nura 'b̄ehña 'bestho bi ñani ra ora'a.

23 Nep̄u bi z̄onga ra Jesu co yá nxadi ja rá ngu nú'a ra nd̄a ja xqui du rá t'ixu. Y mi 'b̄ahni ya m̄e'mda mi p̄e'mda, ne ndunthi ya ja'i xi mi zoni. 24 Y ra Jesu bi 'ñemba ya ja'i:

—P̄õñ̄u ts'ua pa thi. Nura nxutsi aha, hingue xa du.

Pe ya ja'i mi thentho ra Jesu. 25 Pe ngu bi b̄oni'ua pa thi, ra Jesu bi yat'i hab̄u mi 'b̄enga ra nxutsi ne bi mipa rá 'ye, nep̄u nu'á 'bestho bi nangui. 26 Y gatho nú'a ra hai de guehni bi nt̄anga ra noya de nú'a ra nxutsi xqui yopa nte de ra du.

Ra Jesu bi 'yøthe yoho ya goda

27 Nep̄u nu mi ma ra Jesu de guehni, yoho ya goda bi d̄eni'a ne bi ña nts'edi'ua bi 'ñena: —¡Nú'i rá T'ua'i ra nd̄a Davi, p̄escahe ra nthecate!

28 Pe ra Jesu bi thotho ne bi ma bá cut'a ja 'nara ngu, ha nuya goda bi d̄eni'a y bi yat'i'ua nehe. Nep̄u ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—¿Ha guí camfrihu gue da za ga øthe'ihu? Nu'á bi 'ñembi:

—Haha, Ndada, da za.

29 Nu'bú ra Jesu bi h̄ñu'tsua rá 'ye ja yá da'ua ne bi 'ñembi:

—Dá njab̄u ngu nú'a xcá camfrihu.

30 Y 'bestho ra ora'a bi xogui yá da'ua. Nep̄u ra Jesu bi h̄ñu'mba ra h̄ña ne bi 'ñembi:

—Oxqui ma gui mañhu to'o bi 'yøthe'ihu.

31 Pe nu mi b̄oni de guehni'ua bi xipa gatho nuya mengu de guehni gue go ra Jesu xqui 'yøthe'ua.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara gone

32 Y ngu bi b̄onga ya goda de guehni, bá ts'impa ra Jesu 'nara gone mi p̄e'tsa 'nara ts'ondahi. 33 Nep̄u ra Jesu bi 'yemba nú'a ra ts'ondahi mi p̄e'tsa nura gone, ne nu'á 'bestho bi za bi ña. Nuya ja'i xi bi 'yø, ne mi 'ñembi'ua 'na ngu ma'na:

—Masque núju go guecju rá hniniguihu Ajuá, pe hinhya'm̄u stá hanth̄u 'nara nt'udi xi ra d̄angui ngu nú'a stá hanth̄abya.

34 Pe nuya fariseo bi 'ñena'ua:

—Nuní hanpa rá ts'edi ra nd̄a de ya ts'ondahi pa engu ya ts'ondahi.

Ra Jesu xi bi hueca ya ja'i

35 Nura Jesu mi 'yo gatho ja ya d̄anga hnini ne ya t'ua hnini, ne mi cut'a ja ya nija pa ja mi utuateni, ne mi øthe gatho ya da'thi, ne mi zofo ya ja'i mi embi gue ya xqui z̄oh̄o ra Nd̄a de mahets'i pa da nd̄a.

36 Y mi hyanda ra Jesu gatho nuya ja'i, xi bi huequi'ua ngue'a 'ñena ya zi d̄eti jo'o to'o da su y mi tu yá m̄ai ngue'a himi pad̄i to'o da d̄eni'ua. 37 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Majuani dí xi'ahu, nuua xi ja ndunthi ra sofo pe jo'o ya m̄efi. 38 Hangue 'yapabihu Ajuá nú'a to'o rá m̄eti nuna ra 'b̄efi pa da m̄ehna ya m̄efi da ḡuxa nuna sofona.

10

Ra Jesu bi zohna nú'ua 'r̄et'amayoho yá nxadi

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

1 Nu'bú ra Jesu bi zohna nú'ua 'r̄et'amayoho yá nxadi xqui huahni, ne bi umba ra ts'edi'ua pa da 'yenga ya ts'ondahi ne da 'yøthe gatho ya h̄ñeni.

2 Nuya guehya yá thuhu nú'ua 'r̄et'amayoho yá apostol xqui h̄ñuts'i: rá m̄adi ra Simu nú'a bi h̄ñu'mbabi drá thuhu ra Pedro, ne ra Andre rá cu, ne ra Cobo, ne ra Xuua rá cu, di yoho'ua yá t'ua ra Sebedeo. 3 Nep̄u ra Lipe, ne ra Tolo, ra Toma, ne ra Teo nú'a mrá ngu'xboja, ne nú'a ma'na ra Cobo rá t'ua ra Alfeo, ne ra Lebeo nú'a bi thu'mbabi nehe ra Tadeo. 4 Nep̄u nú'a ma'na ra Simu

nú'a xqui ñoui ya cananista, ne ra Juda Iscariote nú'a to'o bi da ra Jesu.

Ra Jesu bi mehna yá nxadi pa da zofo ya ja'i

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵Nu'bú gatho nú'u 'rét'amayoho yá nxadi ra Jesu bi mehni ne bi ñembi'u:

—Nubyá oxqui ma gui zohu nú'u hingyá me Israel, nixi ya me Nsamaria. ⁶Rí maha go da bá zohu ya me Israel nú'u go gue'u rá hnini Ajuá xa 'medi ngu ya zi deti. ⁷Rí maha gui umfu nt'ode gue ya xa zohø ra Ndá de mahets'i pa da ndá. ⁸'Yøthehu nú'u to'o di tsu ra lepra, ne nú'u di pe'tsa ma'ra ya hñeni, ne japhu da nte ma'na'qui nú'u xa du, ne 'yembahu ya ts'ondahi nú'u to'o di pe'tsi. Ngu stá 'ra'athohu nuna ts'edina, njabu nehe ma gui fats'ithohohu ya ja'i.

⁹Oxqui ma gui haxhu ra boja pa ja ra ñu, nixi ra t'axi nixi ra oro nixi ra cobre. ¹⁰Ne oxqui haxhu ni 'nara 'bats'i, ni ri mponga dutuhu ni ri mponga zexthihu nixi ri bordohu, ngue'a ra mefi rí ñepi da t'umbabi nú'a te ø'tua ra 'bedi.

¹¹Ne nu xcri tsøñhu ja 'nara dangá hnini o 'nara t'uca hnini, gui hyoñhu 'nara ja'i nú'a dra hoja'i, ne ja gui 'buhuni ja rá ngu'a asta hingui pøñhu de nú'a ra hnini'a. ¹²Y nu xcri cuthu ja nú'a ra ngu'a, gui 'yapabihu Ajuá da japi nuya mengu de nú'a ra ngu'a. ¹³'Bu nuya mengu de nura ngu'a da 'ra'ahu ntsaya, nu'bú Ajuá ma da japi'u. Pe nu'bu hinda 'ra'ahu ntsaya, Ajuá hinda ma da japi'u. ¹⁴'Bu ni 'nara mengu de nú'a ra hnini'a hinda gamfri nú'a gui xiphu ne hinda hñuxa nt'ode, nu'bú pøñhu de nú'a ra ngu'a o de nú'a ra hnini'a ne gui fe'ma ri uahu pa da hyø nú'a ra hai xa nthu'ti de nú'a ra hnini'a. ¹⁵Majuani dí xi'ahu, ra pa de ra ngaxhmai nú'a ra hnini hinda hñuxa nt'ode nú'a gui xiphu, ma'na ma da ndangui yá ts'oqui nura hnini'a que ra hnini Sodoma ne Gomorra.

Ya nt'utsate ne ya nts'o'mui

¹⁶Nubyá dí pehn'a'ihu gui maha gui 'yohu ngu ya zi deti madetho ja ya zate. Hangué xi da nsuhu ngu 'nara qu'eña, pe oguí øthu ra nts'o'mui, njahu ngu 'nara zi domitsu hingui øt'a ra nts'o'mui. ¹⁷Ne xi da nsuhu, ngue'a ya ja'i ma da zix'ahu ja

ya ts'utbi, ne ma da zix'ahu ja yá nija'u pa ja dí nap'a'ihuni. ¹⁸Nú'u ma da zix'ahu ja ya ts'utbi y asta ja ya dangá ndá po rá nguecagui. Hangué njabu da za gui damajuanihu de guecagui ja yá thandi ya ndá ne nú'u hingyá me Israel. ¹⁹Nu sta ts'ix'ahu nts'ahni, osta ma da du ri muihu de nú'a te ma gui mañhu, nixi gui beñhu 'met'o nú'a ma gui mañhu, ngue'a nura ora ma gui ñahu, Ajuá go da 'ra'ahu ya noya. ²⁰Nu'ahú hingo ma gui ñaschu; nura Mäca Ndahi Ajuá ra Dada go gue'a ma da xi'ahu te ma gui mañhu.

²¹Nuya pa'u nuya ja'i ma da ñutsasæui yá cu ne da da pa da tho. Ya dada ma da da yá batsi y ya batsi ma da nø'tua yá dada, ne da da pa da tho nehe. ²²Gatho ya meximhai ma da utsa'ihu ngue'a guí mañhu ma noya. Pe nu'a tó'o da zeti asta rá ngats'i, nú'a go gue'a da mpøhø. ²³Nu'bu da t'utsa'ihu ja 'nara hnini, pøñhu de guehni, rí maha ma'na ra hnini. Majuani dí xi'ahu, hingri juatho gui 'yohu gatho ya hnini de ra hai Israel ha Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya da yopa zohø ma'na'qui.

²⁴'Nara xahnate ma'na ja rá nsu que rá nxadi; 'nara hmu ma'na ja rá nsu que rá 'bego. ²⁵Nura nxadi mahyoni da thogui ngu tho rá xahnate, nehe ra 'bego mahyoni da thogui ngu tho rá hmu. Nja ngu 'nara dada 'bu da t'embabi gue go ra Beelsebú, nu'bú ya mengu rá ngu da t'embabi'u mahyegui nehe.

To'o mahyoni gui tsuhu

(Lc. 12:2-9)

²⁶Hangué dí xi'ahu oxqui tsuhu nú'a ma gui thoguihu. Masque 'bu te da t'øt'a'ihu mant'agui, pe rá ngats'i ra pa ja ma da hnequini gatho nú'a te xa t'øt'ahu, ngue'a gatho nú'a te t'øt'e mant'agui ma da fadi. ²⁷Nú'a dí u't'a'ihu sehe mant'agui ma gui utuahu gatho ya ja'i. Nehe nú'a dí xi'aschu zi njante ma gui mañhu nts'edi pa da 'yøde gatho ya ja'i. ²⁸Oxqui tsuhu to'o da hyo'ahu, ngue'a nuri almahu hinda za to da hyop'ahu. Nu'a tó'o mahyoni gui tsuhu, nu Ajuá, ngue'a nu'a ha, tsa da mehn'a ri almahu ne ri ngøqu'eihu ja ra nidu.

²⁹Nuya zi ts'intsu hints'u ri muui asta 'ba yoho por ñodmi, ne hingui tagui tuse'u 'bu

hingo rá paha Ajuá ra Dada. ³⁰ ¿Xihma'ihú? Nu'ahú ma'na grí muuihú ja rá thandi Ajuá, ngue'á asta nuri stahú 'mede. ³¹ Hangué oxqui ma gui ntsuhú, ngue'á ma'na grí muuihú que ya zi ts'intshú.

Nú'ú to'o damajuani de ra Jesu ja yá thandi ya ja'i
(Lc. 12:8-9)

³² Nu'á tó'o ma da damajuani de guequi ja yá thandi ya ja'i, nequi nehe ma ga damajuani de gue'á ja rá thandi ma Dada bí 'búi mahets'i. ³³ Pe nu'á tó'o da ncøni de guequi ja yá thandi ya ja'i, nequi nehe ma ga xipa ma Dada nú'á bí 'búi mahets'i gue himbi ne bi gamfrigui.

Ma da hegue ya ja'i po rá ngue ra Jesu
(Lc. 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ Oguí hu ri máihú gue ngue'á stá ehe ya hinda nja ra tuhni ja ra ximhai; nu'á ma da nja ngue'á stá ehe. ³⁵ Nuya t'ú da nø'tua yá dada, ne ya t'ixu da nø'tua yá nana, ha nuya ts'ihue da nø'tua yá suegra. ³⁶ Y njabú nuyá ncontra ya ja'i ma da bønse de ja yá ngu'ú.

³⁷ Nu'á tó'o ma'na go ri maði rá dada o rá nana que guecagui, nú'á hinda za da dengagui. Nehe nu'á tó'o ma'na go ri maði rá t'ú o rá t'ixu que guecagui, ne'á hinda za da dengagui. ³⁸ Nehe nu'á tó'o hinda 'ñei pa da dengagui masque da tho ya nt'utsate ne ya 'beta, nú'á hinda za da dengagui. ³⁹ Nu'á tó'o ri maði rá te nuua ja ra ximhai, ma da 'bedi rá te pa nzantho, pe nu'á tó'o da dengagui masque da du po rá nguequi, ma da zadi rá te pa nzantho.

Ya hoga thaha de mahets'i
(Mr. 9:41)

⁴⁰ Nu'ú tó'o da 'ra'ahú ntsaya, go guequi ri 'raca ntsaya. Ha nu'ú tó'o da 'raca ntsaya, go ri umba ntsaya ma Dada nú'á to'o bá pencagui. ⁴¹ Nu'á tó'o da umba ntsaya 'nará 'mehni Ajuá, ma da hñanga ra thaha nehe ngu ma da hñani 'nará 'mehni Ajuá. Ha nu'á tó'o da umba ntsaya 'nara ja'i ngue'á øte Ajuá, ne'á ma da hñanga ra thaha ngu nú'á ma da hñani nú'á øte Ajuá. ⁴² Nú'ahú ma nxadi'ihú, 'bú tó'o da 'ra'ahú maði ts'ú ra dehe gui tsihú ngue'á

ma nxadi'ihú, majuani dí xi'ahú gue nura ja'i'á hinda ma da 'bedi rá thaha.

11

Ra Xuua Xi'tsate bi mehna yoho yá nxadi pa bá c'a'tsa ra Jesu
(Lc. 7:18-35)

¹ Nu mi uadi ra Jesu bi xipabi te ma da mæfi nú'ú 'ret'amayoho yá nxadi, nú'á bi ma ja ya hnini de nú'á ra hai'á pa da manga ra maça noya.

² Y de mi ofadi nura Xuua Xi'tsate bi 'yøde de nú'á mi øt'a ra Jesu. Nu'bú bi mehna yoho yá nxadi nú'ú mri 'ñoui pa da 'yambabi'á, ³ ne bi 'ñembi:

—¿Ha go gue'i rá 'mehni'i Ajuá nú'á dí tømhe, o ga tømhe ma'na da 'ñepu?

⁴ Ra Jesu bi daði ne bi 'ñembi:

—Rí maha gui xiphú ra Xuua de nú'á guí ødehú ne nú'á guí hanthú. ⁵ Bá xiphú gue ya goda xo yá da, ya doua ri 'yo, ya gogu øde, nu'ú tsú ra lepra ñani, nu'ú xa du ri yopa nte, ha nuya zi hyoya nehe øde ra maça noya. ⁶ Njapi nú'á to'o camfri gue go guecagui rá 'mehngui Ajuá.

⁷ De mi menga yá nxadi ra Xuua Xi'tsate, ra Jesu bi maði bi xipa ya ja'i de rá 'befi ra Xuua, ne bi 'yø'tua ya nt'ani bi 'ñembabi:

—Xi de gá maha ja ra mbonthi, ¿te rá 'be uá hanthú? ¿Ha gue uá hanthú 'nara 'ñøhø mi otho rá ts'edi 'ñena 'nara dox'o ri ndudetho ra ndahi? Hina ¿ngue ha?

⁸ Nu'bú, ¿te rá 'be ma uá hanthú? ¿Ha gue uá hanthú 'nara 'ñøhø xqui hye 'raya dutu mahotho? Hina ¿ngue ha? Ngue'á nu'ú tó'o pepa ya nda nuua ja ra ximhai, go gue'ú 'búi ja yá danga ngu ya nda ne go gue'ú ri nhye xi xá hño. ⁹ Nu'bú, ¿te rá 'be gá ma uá hanthú? ¿Ha gue hingue 'nará 'mehni Ajuá? Haha, 'nará 'mehni Ajuá. Y hingue hønse gue'á rá 'befi'á. ¹⁰ Nura Xuua Xi'tsate go gue'á bá ehe bá 'bet'o de guequi, ne gue'á xqui ma Ajuá ma Dada ja ra Maça T'ofu ne bi 'ñena:

Nugui dí pèhna 'na to'o ri 'bet'o de gue'i pa da hyoc'a ri 'ñu.

¹¹ Xi majuani dí xi'ahú de gatho nuya ja'i xa 'máiuu ja ra ximhai xa njo'o ni 'na di ja rá nsu ngu ra Xuua Xi'tsate, pe nu'á tó'o xa yut'a ja rá hmanda Ajuá, ma'na xa njapi que ra Xuua.

12 Nu mi mudi bi nxi'tsate ra Xuua, nú'á bi dama nupa yá mfeni ya ja'i pa da dama ñobri pa da yathma'ua ja rá hmanda Ajuá. Y nu'ua tó'o ot'a ra ts'edi pa da yat'i, cat'i ja rá hmanda Ajuá. 13 Ngue'a nu mi zohø ra Xuua, gue'bu bi nja ngu nú'a xqui manga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá nú'bu mi ma gue da 'ñehe ra Nda de mahets'i pa da nda. 14 Nehe bi mañ'ua gue ra badi Elía mi pe'tsi da yopa mengui, y ya bi njabu ngu nú'a xqui mañ'ua ngue'a ra Xuua go gue'a rá mpøte ra Elía. Camfrihu nú'a dí xi'ahu. 15 Nu'a tó'o pe'tsa ra paha da gamfri nuya ya noya dí xi'ahu, dá gamfri.

16 ¿Ngu to'o ga hyecuabihu nú'ua ya ja'i hingui camfrigui? Nu'ú ri nhyecuauyi ya batsi nú'ua hu ja ra tai 'ñeni ne pe'mda, ne ri ntsuhui ma'ra yá mibatsiui. 17 Ne embabi: “Nuje dá mpø'mdahe ne hinga ne gá neihu. Dá maha ja ra nt'agui dá nzonihe, pe nu'ahu nixi himbi du ri muihu. Nu'bu ¿te gui neh?” Njabutho nehe nú'ua ya danga ja'ibya, nú'ú ni 'nara t'øt'e hingui ho. 18 Nura Xuua Xi'tsate mi t'embi gue mi pe'tsa ra ts'ondahi ngue'a hinto mri ñuniui nixi mri ntsiui ya tixfani. 19 Nepu 'mefa de ra Xuua bi zø Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'á ha, to'oraza ri ñuniui ne ri ntsiui, hangue ya ja'i bi 'ñena: “Ndi, nuni ra 'ñohø xi ra ts'o'yo y ra tixfani, xi ri ñuniui ne xi ri ntsiui ya tixfani ne ya ts'oja'i.” Pe nugu dí xi'ahu gue nuya ja'i beni njabu, hinte yá fadi'ua, ngue'a ri hnequitho nú'ua to'o pe'tsa ra mfadi, ngue'a ri hnequitho ja yá 'befi.

Ya hnini dega ts'o'yøde
(Lc. 10:13-15)

20 Nepu ra Jesu bi ma nehe de nú'ua ya hnini habu xqui thogui xqui 'yøt'a ya danga nt'udi. Y bi zai nú'ua ya ja'i de nuya hnini'ua ngue'a himbi ntsø'mi de yá ts'oqui masque bi hyanthma'ua rá ts'edi Ajuá. Bi 'ñembi:

21 —¡Huecate'ihu nú'ahu gyá menguhu Corasí ne gyá me Betsaidahu! Ma xi dra castiga'ihu ngue'a masque xcá hyanduahu rá ts'edi Ajuá pe hincá ñobrihu de ri ts'oquihu. 'Bu nuya me Tiro ne ya me Sidó xqui hyanthma'ua gatho nú'a xcá hyanthabya, nú'ú xa ntsø'ma hma'ua de yá ts'oqui, ne xa hñehma'ua dega dumai ne

xa ncoxa ra 'bospi. 22 Hangue dí xi'ahu gue nú'a ra pa de ra ngaxhmai ma'na dya dangui ri ts'oquihu que ra hnini Tiro ne ra hnini Sidó. 23 ¡Huecate'ihu nú'ahu gyá menguhu Ncapernau! Guí hu ri muihu gue ra dangui ri nsuhu, pe hina, ngue'a ma gui nhuatihu ngue'a hincá ñobrihu de ri ts'oquihu. 'Bu nuya me Sodoma xqui hyanthma'ua nuya ya danga nt'udi ngu nú'a xcá hyanthabya, nu'bu hincra huatihma, di jatho nú'a ra hninihma. 24 Hangue dí xi'ahu gue nú'a ra pa yá ngats'i ya pa ma'na dya dangui ri ts'oquihu que ra hnini Sodoma.

Bá eh pa gui tsayahu
(Lc. 10:21-22)

25 Nepu ra Jesu bi 'yapa Ajuá rá Dada ne bi 'ñena:

—Dí xøcambeni'i ma Dada'i nú'i grá Nda de mahets'i ne de ra ximhai. Dí 'ra'a njamadi ngue'a xcá utua ri noya nú'ua to'o hinga bamhya, y nu'ua tó'o ya bamhya ne ya 'ñets'i himbi zo yá mfeni. 26 Y gatho nú'a xcá øt'e go gue'a ri paha, ma Dada'i.

27 'Mefa ra Jesu bi 'ñemba yá nxadi:

—Ma Dada bi 'racagui gatho ra mfadi. Jo'o to'o patca ma mfeni, hønse ma Dada bí 'bai mahets'i, nú'a ha, go gue'a patca ma mfeni. Nehe jo'o to'o xa batua rá mfeni ma Dada, hønse nuga ha, ngue'a go gueque rá T'ugui, nehe nú'ua to'o stá huahni, ne'ua patuabi rá mfeni ma Dada ngue'a go stá utuabi'ua. 28 Bá eh gatho nú'ahu grí mpefihu ne xi grí nduhu pa ga tsuc'a ri 'bats'ihu pa gui tsayahu. 29 Ngu 'nara nt'ei dega ndamfri thu'tsua ra yugo pa da t'ei, njabu nehe nu'ahu gui hñañhu nú'a ra yugo ga hu'ts'ahu pa da za ga u't'ahu ma hoga'mai, pa da za gui nhyoja'ihu nehe ngugui, ngue'a nuga drá hoja'i y hindrá 'ñets'i, y njabu ya hinda zabi'ihu nixi da du ri muihu. 30 Ngue'a nura yugo dí hu'ts'ahu hinda añ'ahu, y nú'a ra 'bats'i dí tu't'ahu hingui ma gui tsamahñhu.

12

Ya nxadi bi doca ya ngaha gá trigo ra pa dega tsaya
(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

1 'Nara pa ra Jesu co yá nxadi bi 'ranga ja 'nara uatrigo. Y nura pa'a mi nsabdo, y gue'a ra pa dega tsaya. Ne nuya nxadi mi tsu ra thuhu hangue bi madi bi docua yá ngaha ya trigo pa bi zi'u. 2 Y mi hyanda njabu ya fariseo bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Hanja øt'a njabu ri nxadi? Nuyá hinda 'ñepi da 'yøt'a njabu nú'a ra pa dega tsaya.

3 Pe ra Jesu bi datuabi'u bi 'ñembi:

—¿Ha hinxcá hñe'thu habu ma de nú'a bi 'yøt'a ra Davi nú'bu mi tsu ra thuhu co nú'u mri 'ñoui? 4 Nu'á bi yat'a mbo rá nija Ajuá ne bi zi nú'u ya thuhme xqui njapi. Ha nú'á ne nú'u mri 'ñoui hingo mri 'ñepa hmaha xa zi nura thuhme'a, hønse ya macja ha. 5 ¿Ha hinxcá hñe'tihu nehe ja rá ley ra Moise gue nuya macja di mpefi ja ra ndanija masque ya pa dega tsaya pe hinte ma ts'oqui øt'e? 6 Ha nuga dí xi'ahu gue 'bucua nú'a to'o ma'na ja rá nsu que ra ndanija. 7 Mahyoni gui pahu te rí bonga nuya ya noya bi mangu Ajuá ma Dada ja ra Maca T'ofu ne bi 'ñena: “Nuga ma'na dí ne gui mpe'tsuhu ra nthe cate 'na ngu 'na que gui tsincahu ya mbo'oni pa gui hyohu gui 'bahaguihu.” 'Bu gri pahmahu te rí bonga nuya ya noya, nu'bú hinxcá ñapahmahu nú'u hinte ma ts'oqui tu. 8 Nú'a To'o bi e bi Nja'i go gue'a pe'tsa ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

*'Nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'yε
(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)*

9 Y ra Jesu bi thogui de guehni ne bi ma bá cut'a ja ra nija. 10 Y ja mi 'bahni 'nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'yε. Y nuya fariseo mi 'bahni bi 'yamba ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue rí 'ñepi gui 'yøthe 'nara ja'i nura pa dega tsaya?

Nu'á mi ambabi njabu pa da ñapahma'a.

11 Pe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿To'o 'na de gue'ahu gri pe'tshu 'nara zi deti, nepu da zo ja 'nara o'tsi ne hingui hñaihu ngue'a ra pa dega tsaya? Pe'tsi gui hñaihu. 12 ¿Ha gue hingue ma'na di muui 'nara ja'i que 'nara deti? Hangue mahyoni ga øthu ya hoga 'befi masque ra pa dega tsaya.

13 Nepu ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø to'o xqui 'yot'a rá 'yε:

—Haua ri 'yε.

Nu'bú nu'á bi tanga rá 'yε, nepu 'bestho bi ñani ne bi gohi ngu mi nja nú'a ma'na rá 'yε. 14 Nu'bú ya fariseo bi bøni de guehni pa bi 'ñu'ti hanja da za da hyohma ra Jesu.

Ra badi Isaia xqui ma de ra Jesu

15 Pe nu'á bi batho te mi beni'u ne bi ma de guehni y bi dena ndunthi ya ja'i. Y mi øthebi gatho nú'u to'o mi hñeni. 16 Ne bi hñu'mba ra hña ya da'thi nú'u xqui 'yøthe gue hinto da xipabi de nú'a xqui 'yøtuabi'u. 17 Bi mangu ra Jesu njabu pa bi nja ngu nú'a xqui mangu ra badi Isaia gue Ajuá bi 'ñena:

18 Guehna ma hoga 'mehni stá pehni ne guehna ma hma di ne xi dí hoga rá 'mai. Ga umbabi ma Maca Nda hi pa da zofu gatho ya ja'i 'bu ja rá ngani ra ximhai,

pa da badi'u gue ma ga ha'mba nguenda.

19 Nu'á hinto ma da ntsanoyau, nixi to'o ma da ma'tiui ja ya 'ñu.

20 Ma hoga 'mehni ma da nupa yá mfeni nú'u to'o hints'u tsedi yá jamfri, ngu 'ñena 'nara dox'o xa dehmi, ne ma da me'tsua ra nthe cate nú'u to'o ja xa gamfri, ngu 'ñena 'nara t'uca ñot'i hints'u di yot'atho.

Ne ma da 'ñudi ra hoga'mai asta hinda 'medi ra nts'o'mai.

21 Y ya ja'i de gatho rá ngani ra ximhai ma da gamfri bi rá noya'a.

Bi t'embabi ra Jesu gue mi hanpa rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi

(Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

22 Nepu ra Jesu bá ts'impabi 'nara ja'i mrá gone ne mrá goda ngue'a mi pe'tsa 'nara ts'ondahi, y nu'á bi 'yembabi. Y 'bestho ra ora'a bi za bi ña ne bi hyandi. 23 Hangue gatho ya ja'i mi 'bahni xi bi 'yø ne bi 'ñembabi'u 'na ngu ma'na:

—¿Ha go guehni rá t'u ra nda Davi nú'a to'o xqui mehni Ajuá pa da nda 'bu?

24 Y nu mi 'yøde ya fariseo bi mangu ya ja'i njabu, nu'bú nu'á bi 'ñémse'u:

—Nuní hingue co rá ts'edisε engu ya ts'ondahi, nuní hanpa rá ts'edi ra Beelsebú nú'a ra nda de ya ts'ondahi.

25 Pe ra Jesu bi batuatho yá mfeni'u ne bi 'ñembabi:

—Nu'b_u 'nara hnini da hyegue ne da ntunsehe, nu'bú da 'metho nú'a xa mēfi'ú. Ha nu'b_u 'nara 'm_ui da ntunsehe, hinda za da 'm_ui xá hño, da nhuata ra 'm_ui. ²⁶ Xi ra ts'ondahi, ¿hanja da za da 'yenga rá mits'ondahiui? Hinda za, ngue'a nu'b_u njab_u da 'ñotho yá ts'edi 'na ngu 'na ne da nhuati gatho. ²⁷ Guí eñh_u gue nuga dí engu ya ts'ondahi co rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi. Xi ri 'mēhni_u, ¿con to'o rá ts'edi engu ya ts'ondahi 'b_u? Go dá xi'ah_u'ú. ²⁸ Nuga dí engu ya ts'ondahi co rá ts'edi rá Maça Nda_{hi} Ajuá ma Dada, hangue njab_u pah_u gue ya xa zøhø ra Nda de mahets'i pa da nda.

²⁹ Hinda za da yut'a 'nara be ja rá ngu 'nara ja'i nú'a xi di o rá ts'edi 'b_u hingue 'met'o da mihi ne da du'ti pa da bepi nú'a te pē'tsi.

³⁰ Nu'ú tó'o hingui 'yo con gueque, nú'ú di utsagui. Nehe nu'ú tó'o hingui faxqui ga munts'a ma sofo, nú'ú go xantho.

³¹ Dí xi'ah_u gue gatho ya ts'oqui øt'a ya ja'i ne gatho ya ts'one mañ'ú, ma dra pumbabi'ú. Pe nu'a tó'o da zamba rá Maça Nda_{hi} Ajuá, nura ja'i'a hindra pumbabi. ³² Nu'a tó'o da zani Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'a dra pumbabi, pe nu'a tó'o da zanga ra Maça Nda_{hi} hindra pumbabi nixi nubya ni pa nzantho.

*Ya 'bai gá za faditho po yá fruta
(Lc. 6:43-45)*

³³ 'Nara hoga 'bai gá za unga ya hoga fruta, ha 'nara ts'o 'bai gá za unga ya ts'o fruta. Hangue njab_u da za gui padih_u nda'a ra hoga 'bai gá za y nda'a higrá hoga 'bai gá za. ³⁴ Nu'ah_u xi gyá ts'o'm_ui_h guí njah_u ngu ya qu'eña tsate. ¿Hanja da za gui mañh_u ya hoga noya 'b_u guí beñh_u ya ts'omfeni? Ngue'a nú'a guí beñh_u ja ri mfenih_u go gue'a guí mañh_u nehe. ³⁵ Nu'a tó'o bengu ya hoga mfeni mangu ya hoga noya, ha nu'a tó'o bengu ya ts'omfeni mangu ya ts'onoya. ³⁶ Nuga dí xi'ah_u gue gatho nú'a te gui mañh_u ne hingui jamasuh_u, pē'tsi te gui thadih_u nura pa'a ma da thap'ah_u nguenda. ³⁷ Ngue'a Ajuá go gue'a ma da hñap'ah_u nguenda de gatho nú'a guí mañh_u, ne ja ma da hnequini tengu ri hñoja'ih_u ne tengu ri nts'o'm_ui_h.

*Ya ts'oja'i adi 'nara nt'udi
(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)*

³⁸ Nep_u 'raya xahnate de ra ley ne ya fariseo mi 'b_uhni bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, dí nehe gui 'ñutcahe 'raya nt'udi pa ga pahe ua xi majuani go xpá mēñ'a'i Ajuá.

³⁹ Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Nu'ah_u gyá ts'oja'ih_u ne gyá 'ñagamfrih_u hangue guí adih_u 'nara nt'udi gui hyanth_u pa gui camfrih_u. Pe nuga, hinga ma ga u't'a'ih_u ni 'nara nt'udi. Hønsē nda'a da t'u't'ah_u, nú'a ra nt'udi de ra Joná rá 'mēhni Ajuá. ⁴⁰ Nu'á bi 'yo hñu pa ne hñu xuui mbo rá m_ui 'nara danga huá. Njab_u nehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da 'm_ui hñu pa ne hñu xuui mbo ra hai. ⁴¹ Ha 'mēfa bi ma ra Joná bá zofu ya ja'i de ra hnini Ninive, ha nu'ú 'bestho bi ntsø'mi de yá ts'oqui. Ha nubya 'b_ucua 'na to'o ma'na xi ja rá nsu que ra Joná, pe nu'ah_u hinxcá camfrih_u. Hangue ja rá ngats'i ra pa ma xi da ñap'a'ih_u ya me Ninive, ngue'a masque xcá hyanduabih_u rá ts'edi Ajuá pe hinxcá camfrih_u. ⁴² Nehe nú'a ra 'behñá mrá nda de ra hai Arabia mi 'yøde gue ra Salomó xi mi ja ndunthi rá mfadi. Nú'á bá ehe bi c'a'tsi'a masque xi nts'edi mi yab_u rá hai, pa da 'yøde nú'a mi mañ'a. Pe nubya 'b_ucua 'na to'o ma'na xi ja rá nsu que ra Salomó, pe nu'ah_u hinxcá camfrih_u. Hangue ja rá ngats'i ra pa ma da ñap'ah_u nú'a ra 'behñá'a ngue'a masque xcá hyanduabih_u rá ts'edi Ajuá pe hinxcá camfrih_u.

*Ra Jesu bi ma 'nara 'bede de ra ts'ondahi
bi mengui*

(Lc. 11:24-26)

⁴³ Nep_u ra Jesu bi 'ñena:

—Nu'b_u 'nara ts'ondahi da bønga de ja 'nara ja'i, nura ts'ondahi'a 'yo habaraza ja ya mbonthe honi hmaħa hab_u da 'm_ui, pe hingui tsadi. Nu'bú ma da manse'a ne da 'ñena: ⁴⁴ “Pøde ma ga pengui hab_u dá pøni pa ja ga yopa 'b_uhni.” Ha nu stí mengui'a da zadi nú'a ra 'ñøhø ne guet'atho rá mfeni ngu bi zogui ra ts'ondahi, nu'bú nja ngu 'nara ngu xa 'bast'i ne xá nt'axi pe hinto 'b_ui. ⁴⁵ Nu'bú nú'a ra ts'ondahi'a da ma da tsi má yoto ya ts'ondahi nú'ú ma'na xi strá nts'o que gue'a, nep_u da yut'a ja

nú'a ra ñhø nú'a mi guet'atho rá mfeni. Nu'bú nu'á ma'na strá nts'o rá mfeni que rá madi. Hangué nú'ahú gyá ts'oja'ihú ma gui njahúbu nehe 'bu hingui ñobrihú.

Rá nana ne yá cu ra Jesu
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶ Y de mi utuate ra Jesu, bi zøhø rá nana ne yá cu mi 'bai møte ra ngu habú mi utuate'a ne mi ne da ñaui'a. ⁴⁷ Nu'bú 'nara ja'i bi ñemba ra Jesu:

—'Bacua møte ri nana co ri cu hoñ'i gui ñaui 'na.

⁴⁸ Pe nura Jesu bi datuabi nú'a to'o bi xipabi njabú ne bi ñembi:

—¿To'o ma nanaga, ne to'o ma cuga?

⁴⁹ Nepú co rá 'ye bi ñudi yá nxadi ne bi ñena:

—Nuya go guehya ma nana ne ma cu.

⁵⁰ Nu'a tó'o ø'tua rá paha ma Dada bí 'bui mahets'i, go gue'a ma cu ne ma nju ne ma nana.

13

Ra 'bede de ra mot'i
(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Nepú ra pa'a ra Jesu bi bøni de nú'a ra ngu habú mi 'bui, ne bi ma bá hudi ja ra ñanga ndehe. ² Nepú bi ma ndunthi ya ja'i bá c'a'tsi'a, nu'bú nu'á bi bøxa ja 'nara motsa ne ja bi hñudini, ne gatho ya ja'i bi gohini ja ra ñanga ndehe. ³ Nepú bi metuabi'ú 'raya 'bede pa bi ñutuabi. Nurá madi ra 'bede bi mede, bi ma de 'nara mot'i ne bi ñena:

—'Nara mot'i bi ma da mpot'a ja rá huahi. ⁴ Y nu mi madi bi mpot'i, bi dagui 'raya zi nda ja ra 'ñu. Y nuya nda'ú bi zi ya ts'int's'ú. ⁵ Y nu ma'ra ya nda bi dagui ja ya 'bodo habú mi otho ndunthi ra hai, y nuya nda'ú 'bestho bi føts'e ngue'a hinxmá pidi ra hai. ⁶ Y nu mi pat'a ra hyadi bi huixqui ne bi 'yot'i ngue'a mi otho yá 'yú. ⁷ Nu ma'ra ya nda bi dagui mbo ja ya 'mini, ne mi te ya 'mini bi xumi ne bi hyo nú'a xqui 'bot'i.

⁸ Ha nu ma'ra ya nda bi dagui ja ra hoga hai, y nú'ú ya nda'ú xi bi c'onts'i xá hño ne bi hogui, 'raya 'bai bi unga 'na nthebe ya nda, nu ma'ra ya 'bai bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra ya 'bai bi unga 'natema'ræt'a ya nda. ⁹ Nu'a tó'o p'e'tsa ra paha da 'yøde nuya ya noya dí ma, dá 'yøde.

Hanja ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede
(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Nepú yá nxadi bi joni habú mi hudi ra Jesu pa bi 'yambabi ne bi ñembabi:

—¿Hanja guí zofo ya ja'i njabú co nú'ú ya 'bede?

¹¹ Ra Jesu bi datuabi'ú ne bi ñembi:

—Nuga dí manga njabú ngue'a nuyá hingui tsa da zo yá mfeni nú'a dí ma de hanja ri nda Ajuá, nú'a hinxqui fadi ma'mæt'o. Ngue'a nuyá hinxá t'umba ra mfadi pa da badi, pe nu'ahú há, xa t'a'ahú ra mfadi pa gui pahú. ¹² Y nu'ahú ma'na ma gui pahú ngue'a xa t'a'ahú ra mfadi, nja ngu xa hma gue nu'a tó'o jababi, ma'na ma da m'e'tsi, ha nu'a tó'o othobi, ma da thacuabi nú'a ts'ú p'e'tsi. ¹³ Nuyá dí petuabi njabú ngue'a ja yá thandi pe hingui handi, ja yá nt'øde pe hingui øde, ne ja yá mfeni pe hinte yá fadi.

¹⁴ Hangué bi njabú ngu nú'a xqui manga ra badi Isaía maya'bu ne bi ñena:

Ma gui 'yødehú pe hinda zo ri mfenihú.

Ma gui hyanthú pe hingui ma gui padihú te rí bøni nú'a guí hanthú.

¹⁵ Ngue'a xi xa megui ri mfenihú, ne hinguí ne gui hñuxhú nt'øde nú'a guí ødehú,

ne hinguí ne gui pahú nú'a guí hanthú.

Nu'ahú hinguí ne gui hanthú,

nixi gui 'yødehú,

nixi gui pahú,

ngue'a hinguí ne gui ntsø'mhú pa ga pun'a ri ts'oquihú.

Nuna guehna bi manga ra badi Isaía de ya ñagamfri ja'i.

¹⁶ Pe nu'ahú xa jap'ahú Ajuá, ngue'a xcá hyanthú co ri thandihú, ne xcá 'yøhú co ri nt'ødehú. ¹⁷ Xi majuani dí xi'ahú gue ndunthi yá 'mehni Ajuá nú'ú mi 'bui maya'bu ne ma'ra ya hoja'i mi nehma'ú xa hyandi ngu nú'a guí hanthúbya, pe himbi za bi hyandi'ú. Ne mi nehma da 'yøde nuya ya noya guí ødehúbya, pe himbi za bi 'yøde'ú.

Ra Jesu bi ma te rí bonga nura 'bede de ra mot'i

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸ Nubyá 'yøhú xá hño te rí bonga nú'a ra 'bede stá xi'ahú de ra mot'i. ¹⁹ Nu'ú ya nda bi dagui ja ra 'ñu go gue'ú ngu nú'a to'o bi 'yøde ra noya de hanja ri nda Ajuá ne himbi

zo yá mfeni. Nu'bu bi yat'a ra ts'ondahi ja yá mfeni pa bi pu'tua gatho nú'a xqui bahma'u. ²⁰ Nu'u ya nda bi dagui ja ra 'bodo go gue'u ngu nú'u to'o bi 'yøde ra maça noya ne 'bestho bi gamfrihma co 'nara johya, ²¹ pe hinxqui ze yá jamfri, hangue nu mi tho ya ts'othogui ne ya nt'utsate po rá ngue ra maça noya, nu'ú 'bestho bi 'uegue. ²² Nu'u ya nda bi dagui ja ya 'mini go gue'u ngu nú'u to'o bi 'yøde ra maça noya pe 'bestho bi 'be yá jamfri ne bi 'uegue ngue'a nsøctho mi oda yá mfeni ra boja ne ma'ra ya t'øt'e de ra ximhai. ²³ Pe nu'u ya nda bi dagui ja ra hoga hai go gue'u ngu nú'u to'o bi 'yøde ra maça noya ne bi zo yá mfeni, ne xi bi zedi yá jamfri. Nu'bu go gue'u xi bi unga ra sofo nja ngu ya nda, 'ra bi unga 'na nthebe, ha nu ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra bi unga 'natema'ret'a.

Ra 'bede de ya ts'ondapo ja ra huahi dega trigo

²⁴ Nepu ra Jesu bi metuabi'u ma'na ra 'bede ne bi 'ñembi:

—Nurá hmanda ra Nda de mahets'i nja ngu 'nara mot'i bi mot'a ra trigo ja rá huahi. ²⁵ Pe nu mi 'ñaha yá mefi, bi zø 'nará ncontra'a ne bi mo'tua 'raya ts'ondapo ja rá huahi. Nepu de gue'a 'bestho bi ma. ²⁶ Ha nu mi føxa ra trigo, nehe bi føxa ya ts'ondapo. ²⁷ Nepu ya 'bego bi ma bá ambabi ra mehuahi ne bi 'ñembi: “Ndada, ¿ha gue hingo ra trigo gá pot'a ja ri huahi? ¿Hanja go bi c'onts'a nehe 'raya ts'ondapo?” ²⁸ Nu'bu ra mehuahi bi datuabi yá 'bego bi 'ñembabi: “Zai 'nama ncontra to'o bi mot'a nú'u ya ts'ondapo.” Nu'bu ya 'bego bi 'ñemba ra mehuahi: “¿Ha guí ne ga ma ga c'u'tshe nú'u ya ts'ondapo?” ²⁹ Nu'bu bi dadi ra mehuahi bi 'ñena: “Hina, oxqui ma gui c'u'tshu ya ts'ondapo, ngue'a nu'bu gui c'u'tshu ya ts'ondapo, ¿xi'bu gui c'u'tshu nehe ra trigo? ³⁰ Hophu da te mahyegui, cabo gue nú'a ra pa de ra sofo ga 'bepa ya xofa da hyets'i 'met'o nú'u ya ts'ondapo, ne da du'ti pa da tsat'i, ha nura trigo da munts'i pa da me'tsa ja ra troha.”

Ra 'bede de ra nda gá mostasa (Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

³¹ Nepu ra Jesu bi metuabi'u ma'na ra 'bede ne bi 'ñembi:

—Rá hmanda Ajuá mahets'i nja ngu 'nara nda dega mostasa nú'a bi mot'a 'nara ja'i ja rá huahi. ³² Nú'a ra nda'a ma'na xi ra zi lotsi de gatho ma'ra yá nda ya ndapo, pe nu sta nte'a, ma'na ra dangui de gatho ma'ra ya ndapo, ne da nte xi ra dangui ngu 'nara 'bai gá za, y asta ja da hyocni yá 'bafi ya ts'int's'u.

Ra 'bede de ra nzoi (Lc. 13:20-21)

³³ Nepu bi xipa ma'na ra 'bede bi 'ñembi:

—Nurá hmanda Ajuá mahets'i nja ngu 'nara 'behña bi hyoca ra thuhme ne bi 'yents'ua ra nzoi nú'a ri japi da nets'i ra thuhme, ne mi ngu 'nate kilo ra arina bi mant'i, ne masque 'na zi tuqui bi japi, pe bi nets'i gatho.

Ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede (Mr. 4:33-34)

³⁴ Gatho nú'a mi xipa ya ja'i ra Jesu bi xipabi dega 'bede. ³⁵ Hangue bi njabu ngu nú'a xqui mangua 'nará 'mehni Ajuá maya'bu bi 'ñena:

Ma ga petuabi 'raya 'bede ya ja'i, pa ga utuabi nú'a hinto xa badi desde bi mudi ra ximhai.

Ra Jesu bi ma te rí bonga ra 'bede de ya ts'ondapo ja ra huahi dega trigo

³⁶ Nepu ra Jesu bi 'ñedi ya ja'i pa da ma ja yá ngu, y nehe'a bi ma ja nú'a ra ngu habu mi 'bui. Nepu yá nxadi bi ma bá tsudi ne bi 'ñembabi:

—Xi da xicje xá hño te rí bonga nú'a ra 'bede de ya ts'ondapo bi føxa ja ra huahi.

³⁷ Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nú'a ra mehuahi bi mot'a ra trigo ja rá huahi go gue'a Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ³⁸ Ha nura huahi go gue'a ra ximhai, ha nura trigo go gue'u nú'u 'bui ja rá hmanda Ajuá, ha nuya ts'ondapo go gue'u nú'u øtua rá hmanda ra ts'ondahi. ³⁹ Nura ncontra to'o bi mot'a ya ts'ondapo go gue'a ra ts'ondahi. Ha nura pa de ra sofo go gue'a rá ngats'i ra ximhai, ha nu'u ya xofa go yá enxε Ajuá.

⁴⁰ Nja ngu ya xofa da 'ueca ya ts'ondapo pa da tsat'i, njabu nehe ja rá ngats'i ra ximhai ya enxε da 'ueca nú'u ya ja'i øtua rá hmanda ra ts'ondahi. ⁴¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da mehna yá enxε pa da 'ueca gatho ya 'yøt'ats'oqui ne gatho ya ts'o'mui

gá ja'i pa hinda yut'a mahets'i. ⁴² Nu'ú ma da t'eqe pa da thot'a ja ra tsibi nú'a ma da nzø pa nzantho, y nuni ja di zohmani ne ja di gushmani yá ts'i. ⁴³ Nepu nu'ú tó'o 'yo xá hño ja rá thandi Ajuá ma da yot'i'ú ngu 'nara danga ñot'i nuni mahets'i habu bí manda'a. Nu'a tó'o pe'tsa ra paha da 'yøde nuya ya noya dí ma, dá 'yøde.

Ra 'bede de ra boja t'agui

⁴⁴ Rá hmanda ra Nda de mahets'i nja ngu ra boja xa t'agui mbo ja ra hai, y nura boja'a bi dini 'nara ja'i ne bi yopa go'mithoni ma'na'qui. Nu'bú nu'á co ra johya bi dama pa gatho nú'a te mi pe'tsi pa da danga nú'a ra hai habu xqui dinga ra boja.

Ra 'bede de 'nara perhla xi di muui ndunthi

⁴⁵ Nehe rá hmanda ra Nda de mahets'i nja ngu 'nara duqui nú'a mi tuca ya hoga t'axa do yá thuhu ya perhla. ⁴⁶ Nu mi zudi 'nara hoga perhla xi mi muui ndunthi, nu'bú nu'á bi dama pa gatho nú'a te mi pe'tsi pa bi danga nú'a ra perhla'a.

Ra 'bede de ya hua ja ra xit'a

⁴⁷ Nehe rá hmanda ra Nda de mahets'i nja ngu 'nara xit'a bi t'ent'a ja ra ndehe ne bi gu 'rama'na'ño ya hua. ⁴⁸ Y nu mi ñuts'i ra xit'a, ya mehua bi hñai pa ja ra ñanthe. Ne bi hñudi'ú pa bi huahna ya hoga hua pa bi yut'a ja ra 'bøts'e; ha nu'ú himyá hoga hua bi føtbu. ⁴⁹ Ma da njabu nehe ja rá ngats'i ra ximhai, ma da 'ñehe ya enxε pa da 'ueca ya ts'o'mai de ja ya hoja'i. ⁵⁰ Ne nú'ú ya ts'o'mai ma da thot'a ja ra tsibi nú'a ma da nzø pa nzantho, y nuni ja di zohmani ne ja di gushmani yá ts'i.

Ya ndaxjua t'øt'e ne ya 'ra'yo t'øt'e

⁵¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—¿Ha gue xa zo ri mfenihu gatho nú'a stá xi'ahu?

Nu'bú nu'ú bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Haha, ma zi Hmu'ihe.

⁵² Nu'bú nu'á bi 'ñembabi'ú:

—Xá hño 'bu. Nubyá da za gui 'ñudihú hingue hønse nú'a bi mangua ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá, pe nehe da za gui 'ñudihú ma 'ra'yo nt'utuatae dí u't'a'ihú de hanja ri nda Ajuá, gui njahu ngu 'nara dada

de 'nara ngu jiqui nura ora honi gatho nú'a te xa me'tsa maya'bu ne ja guehya.

Ra Jesu mi 'buhni Nasare

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³ Ha nu mi uadi ra Jesu bi mangua nuya ya zi 'bede, bi ma de guehni. ⁵⁴ Ne bi ma pa ja rá hai'a, y de mi 'buhni mi pa ja ra nija de guehni pa mi xahna ya ja'i. Y nu'ú xi bi 'yø ne bi 'ñena:

—¿Habú xuá paði nú'a ra mfaði pahni?

¿Ne há xqui bahni 'bu nuya ya danga nt'udi øt'e? ⁵⁵ ¿Ha gue hingo guehni rá t'ú nú'a ra yaxi? ¿Ha gue hingo guehni rá t'ú ra Maria? ¿Ha gue hingo guehni rá cu ra Cobo ne ra Jose, ne ra Simu ne ra Juda? ⁵⁶ ¿Ha gue hinyá menguua yá nju nehe? ¿Habú xuá baðini gatho nú'a ma ne gatho nú'a øt'e?

⁵⁷ Y ya ja'i de guehni mi pø yá cue con gue'a ne himbi ne bi gamfri. Hangua nura Jesu bi 'ñembabi'ú:

—'Nará 'mehni Ajuá haburaza ri 'yo ri hnumansu, pe ja rá haise hina, nixi ja rá ngu.

⁵⁸ Hangua ra Jesu himbi 'yøt'a ndunthi ya danga nt'udi de guehni ngue'a ya ja'i himbi ne bi gamfri.

14

Ra Xuua Xi'tsate bi thecua rá ñaxu

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

¹ Ha nuya pa'ú ra nda Erode bi 'yøde de gatho nú'a te mi øt'a ra Jesu. ² Ne bi 'ñembabi yá mfats'i:

—Nura 'ñøhø'a go gue'a ra Xuua Xi'tsate xa yopa nte, hangua pe'tsa ra ts'edi pa da 'yøt'a nuya ya nt'udi.

³ Ra Erode bi bengá njabu ngue'a 'na'qui bi gu ra Xuua bi du'ti ne bi got'a fadi ngue'a ra Xuua mi hacua hmaha ra Erode gue hinda zimba rá 'behña rá cu nú'a rá thuhu ra Lipe, ha nura 'behña rá thuhu ra Erodía.

⁴ Ngue'a ra Xuua xqui 'ñemba ra Erode:

—Hindí 'ñepi gui 'buhui ra Erodía.

⁵ Hangua ra Erode bi bø rá cue ne mi nehma da hyo ra Xuua, pe himbi za bi hyo'a ngue'a mi tsu ya ja'i ngue'a mi camfri'ú gue ra Xuua go 'nara hoga baði. ⁶ Pe 'na'qui bi t'umba rá pa ra Erode, ne nurá t'ixu ra Erodía bi nei ja yá thandi gatho nú'ú mi 'buhni, y ra Erode xi bi hopa rá

hnei. ⁷ Hangué bi ñatuabi da umbabi gatho nú'a go da 'yadi. ⁸ Nu'bú nú'a ra nxutsi bi 'ñembabi ra Erode:

—Dí ne guí 'racagui rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate ja 'nara manza.

Gue'a bi 'yadi'a ngue'a njabu ya xqui xipabi rá ñana nú'a ra nxutsi.

⁹ Nu'bú ra Erode xi bi du rá mai, pe himbi za bi gombi ngue'a njabu xqui ñatuabi ne xqui 'yøde nú'u mi huhuini ja ra mexa.

¹⁰ Nu'bú bi manda da thecua rá ñaxu ra Xuua nú'a mi jot'a fadi. ¹¹ Nepu bá tha ra ñaxu ja 'nara manza pa bi t'umbabi nú'a ra nxutsi, ne nu'á bi hña'tsuabi rá ñana.

¹² Nepu yá nxadi ra Xuua bi ma ja ra fadi habu mi jot'i hmaha'a pa bi du'tsuabi rá ngøqu'ei pa bi ma bá agui. Nepu bi ma'u bá xipa ra Jesu.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cat'a 'mo ya ja'i
(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

¹³ Ha nu mi 'yøde ra Jesu de nú'a xqui nja, nu'á bi bøxa ja 'nara motsa bi 'ranga ja ra ndehe pa gá ma ja 'nara mbonthe habu mi jo'o ra ja'i. Pe ya ja'i bi 'yøde gue xqui ma ra Jesu, hangué nu'á bi ma 'ñoua desde ja ya hnini pa bi ma bá c'a'tsi'a. ¹⁴ Ha mi zonga ja ra mbonthe ra Jesu bi hyanda xica ja'i ya mi 'buhni, hangué nu'á bi huequi'u ne bi 'yøthe gatho nú'u mi hñeni. ¹⁵ Y nu mi nde bi joni yá nxadi ra Jesu habu mi 'bai'a ne bi 'ñembabi:

—Pehna nuyu ya ja'i da ma ja ya hnini pa da dai te da zi, ngue'a nuua habu dí 'buhu go ra mbonthe, ¿te ga umfu da ziyu? ne ya 'yo rí nde nehe.

¹⁶ Nu'bú ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembabi:
—Hingo mahyoni ga pehni da dai te da ziyu. Go da umfu te da zi.

¹⁷ Nu'bú nuya nxadi bi dadi ne bi 'ñena:
—Hønsé cat'a ya thuhme ne yoho ya hua dí hahe, hinda uadi pa gathoyu.

¹⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:
—Bá hanchahuu.

¹⁹ Nepu bi japabi ya ja'i da hñudi ja ya zi 'bot'ei. Ne mri hña nú'u cat'a ya thuhme ne nú'u yoho ya hua, bi nøts'e pa mahets'i bi 'yapabi Ajuá da japi. Ne bi hyeca ya thuhme, ne bi umba yá nxadi pa bi hyecua ya ja'i. ²⁰ Gatho ya ja'i bi ñuni ne bi niña'u. Y gatho nuya zi xeni bi bongui bi hmunts'i

ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e. ²¹ Mi ngu cat'a 'mo ya 'ñøhø nú'u bi ñuni, y nuya 'behña ne ya bātsi himbi ma 'mede.

Ra Jesu bi 'ño maña ra ndehe
(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)

²² Nepu ra Jesu bi 'bepa yá nxadi da yat'a ja ra motsa pa da 'met'o'u pa ri'nandi, ha nu'á bi gohni pa bi 'ñedi ya ja'i. ²³ Y nu mi uadi bi 'ñehui ya ja'i bi bøxa ja ra t'øhø pa bá apabi Ajuá 'nambuε. Y ya bi nxuui mi 'buhniho sehe'a. ²⁴ Ha nura motsa habu mi pa yá nxadi ya mi pa madetho ra ndehe, ne xi mi fet'a nts'edi ra bunthe ja ra ndehe, ne mi ne da mpants'i'u. ²⁵ Ne himi hats'itho ra Jesu mi 'yo maña ja ra dehe pa bi ma bá tsudi yá nxadi. ²⁶ Ne nu mi hyanda ya nxadi ra Jesu mi 'yo maña ja ra dehe, nu'á xi bi ntsu ne bi 'ñena:

—¡Ay! ¡Ndi hyanthu 'nara pite!

²⁷ Pe ra Jesu 'bestho bi 'ñembabi'u:

—Oguí tsuhu, go guecagui.

²⁸ Nu'bú ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'bu xi go gue'a'i, 'bepcagui ga 'yo maña ja ra dehe pa ga mabu habu guí 'yo.

²⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Bá ehe 'bu.

Ra Pedro bi gai de ra motsa ne bi mudi bi 'ño maña ja ra dehe pa bi ma hmaha habu mi 'yo ra Jesu. ³⁰ Pe nu mi hyanda ra bunthe bi ntsu, nepu bi mudi bi yui ja ra dehe, nu'bu bi mafi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, faxcagui pa hinga jat'i.

³¹ Nu'bú ra Jesu 'bestho bi mipa rá 'ye ne bi 'ñembabi:

—Xi ts'utho ri jamfri. ¿Pa te gá ntsu?

³² Nepu nu'á bi bøxa ja ra motsa ne 'bestho bi tsaya ra bunthe. ³³ Ne de ya mi 'bui mbo ra motsa, ya nxadi bi nsunda ra Jesu, bi ndandiñahmu ne bi 'ñena'u:

—Xi majuañi go gue'i rá T'u'i Ajuá.

Ra Jesu bi 'yøthe ya da'thi nuni Genesare
(Mr. 6:53-56)

³⁴ Nepu bi zøñ'u ja ra hai Genesare ri'nandi de ra ndehe. ³⁵ Ha nu mi hyanda ya mengu de guehni gue bi zonga ra Jesu ja yá hai'u, nu'bu nu'á bi dama xanga ra noya pa bi sipa gatho ya ja'i de nú'a ra hai'a. Nepu bá ts'impabi ra Jesu ndunthe ya da'thi. ³⁶ Ne nuya da'thi mi adi hønsé qué

da danbabi rá he, y gatho nú'ú to'o bi 'yòt'a njabú 'bestho bi ñani.

15

Hanja gra nts'oca ya ja'i

(Mr. 7:1-23)

¹ Nu'ú'á 'raya xahnate de ra ley ne 'raya fariseo xqui 'ñehe de Jerusale pa da c'a'tsa ra Jesu, ne bi 'yambabi 'nara nt'ani bi 'ñembi:

² —¿Hanja nuyú ri nxadi hingui øt'e ngu mi øt'a ndu ma xitahú? Ngue'a nuyá hingui xú'yε 'mεt'o pa da ñuni.

³ Y ra Jesu bi ðatuabi'ú ne bi 'ñembi:

—Nequi ma ga an'ahú 'nara nt'ani. ¿Hanja go guí øthú nú'ú ri nzaihú ne hingo guí øtuabihú yá hmanda Ajuá? ⁴ Ngue'a Ajuá bi manda njaua ne bi 'ñena: “Umba ra t'equ'e'i ri dada ne ri ñana ne su'ú.” Nehe bi 'ñena: “Nu'a tó'o da zanga rá dada ne rá ñana, nu'á pε'tsi da du.” ⁵ Pe nu'ahú guí eñhú gue xá hño to'o da 'ñemba rá dada o rá ñana: “Ya hinda za ga fax'a'i, ngue'a nú'a ma stá 'ra'ahma, ya stá ña'tuabi Ajuá ga umbi.” ⁶ Hangué guí eñhú gue njabú hinguí hyoni da jamasu rá dada o rá ñana 'na. Hangué hinguí øthú nú'a ri manda Ajuá, go guí øt'aschú nú'a go ri nzaihú. ⁷ Nu'ahú xi gyá yohmihú. Hangué majuani nú'a xqui mǎnga ra ðadi Isaía de gue'ahú ne bi 'ñena:

⁸ Nuna ra hniniñá ri xøcambenigui dega netho,

pe nuyá mfeni go bí 'yo yabú de guequi.

⁹ Hinte ri muui yá søcambeni nú'a øt'e, ngue'a nu'ú yá nt'utuante udi'ú go de yá mfenisε, ne mañ'ú gue go stá utua'ú.

¹⁰ Nepú ra Jesu bi zofo ra hmuntsja'i ne bi 'ñembi:

—Hñuxhú nt'øde xá hño ne dá zo ri mfenihú nú'a ma ga xi'ahú: ¹¹ Hingue co nú'a te cút'a ja rá ne ra ja'i ri nts'oqui, pe co nú'a te pønga ja rá ne, con gue'a há, ri nts'oqui.

¹² 'Mεfa yá nxadi bi joni habú mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinguí paði gue xi bi bø yá cue ya fariseo co nuya noya gá ma?

¹³ Pe ra Jesu bi ðatuabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Gatho nú'ú ya ndapo hingo bi mot'a numa Dada bí 'búi mahets'i, ma dra c'ú'tsi. ¹⁴ Hyεhúbú ya fariseo dí 'yobú co yá ngoda, nu'ú ri zi yá migodauí. Nu'bú 'nara goda da gúhna rá migodauí, da ma ri yoho'ú da zoui mahyεgui ja ra o'tsi.

¹⁵ Ra Pedro bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xicje te rí bønga nú'a ra 'bede gá ma de hanja ri nts'oca 'na.

¹⁶ Ra Jesu bi ðadi bi 'ñembi:

—¿Ha gue ni gue'ahú hinguí tsoda ri mfenihú? ¹⁷ ¿Ha hinguí pahú gue gatho nú'a guí tsihú rí ma ja ri maíhú ne thogui-tho? ¹⁸ Pe nu'bú guí beñhú ya ts'omfeni, go gue'ú da bønga ja ri nehú, y nú'a go gue'a da ja'ahú guí nts'oquihú. ¹⁹ Ngue'a ja yá ne ya ja'i ja guehni pønga yá ts'omfeni, ngu ra nthote, ra nzinga medinthati, ra nt'eja'i, ra mfe, ra nt'e'tsate, ra nts'ante. ²⁰ Gatho nuyá há, go guehya ri japi da nts'oca ra ja'i. Pe nu'a tó'o hinguí xú'yε 'mεt'o pa da ñuni, hingo gue'a 'nara ts'oqui øt'e.

'Nara 'behñá himrá me Israel bi gamfri ra Jesu

(Mr. 7:24-30)

²¹ Nepú ra Jesu bi ma de guehni pa ja ra hai guetbú ra hnini Tiro ne Sidó. ²² Ne ja bá nthεuini 'nara 'behñá mrá me Canaán y himrá me Israel. Mi mafi ne mi ena:

—Huegagui nú'i Ndada, rá T'ú'i ra nda Davi. 'Nama t'ixu pε'tsa 'nara ts'ondahi ne xi nts'edi.

²³ Pe ra Jesu hinte bi ðadi. Nu'ú'á ya nxadi bi joni habú mi 'bai ra Jesu ne bi ðantebi bi 'ñembi:

—Pεhni dá ma, ngue'a xi mafiua møte ja ma xúthahe.

²⁴ Ra Jesu bi ðadi ne bi 'ñembabi:

—Nuga xpá 'bencagui hønse pa ga munts'a ya me Israel nja ngu ya zi ðeti xa 'mεdi.

²⁵ Nepú nú'a ra zi 'behñá bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Faxcagui, Ndada.

²⁶ Nu'ú'á ra Jesu bi ðatuabi bi 'ñembi:

—Hindí 'ñepi da thamba yá thuhme ya ðatsi pa go da t'umba ya tsat'yo.

²⁷ Nu'ú'á ra 'behñá bi ðadi ne bi 'ñena:

—Majuani guí ma, Ndada, pe nuya tsat'yo tsi ya xeca thuhme nú'ua tagui de ja yá mexa yá hmu.

²⁸ Nu'ubá ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi:

—Nu'i naná, xi ra dangui ri jamfri, dá njabu ngu nú'a xca 'yadi.

Nu'ubá nurá t'ixu nura 'beñña'a 'bestho bi ñani nura ora'a.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

²⁹ Ra Jesu bi ma de guehni ne bi zøni ja rá ñani ra ndehe Galilea. De guehni bi bøxa maña ra t'øhø ne ja bá hudini'a. ³⁰ Y bi mani ndunthi ya ja'i mi zi ya doua, ya do'yε, ya goda, ya gone, ne ndunthi ma'ra ya da'thi. Gatho'ua bi t'egui ja rá ua ra Jesu ne nu'á bi 'yøthe'ua. ³¹ Hangu nura hmuntsja'i mi 'buhni xi bi 'yø nu mi 'yøde bi ña ya gone, ne mi hyandi bi nxøgue yá 'yε ya do'yε, ne bi 'ño ya doua, y ya goda bi hyandi. Hangu ra hmuntsja'i bi xøcambeni Ajuá nú'a xøcambeni ya me Israel.

Ra Jesu bi 'uinga thogui goho 'mo ya ja'i (Mr. 8:1-10)

³² Nepu ra Jesu bi zohna yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Xi drí hueca nuyua ya ja'i ngue'a pe'tsa hñu pa drí 'ñohua ha hinte xa ziyu. Hindí ne da mayu co ra thuhu, ngue'a xi'bu da uent'a má 'ñu.

³³ Nepu yá nxadi bi 'ñemba ra Jesu:

—Xi nuua ja ra mbonthi çhabu ga tsuhua ra thuhme pa ga 'uiñhu gatho nuyua ya ja'i xi ri ndunthi?

³⁴ Nu'ubá ra Jesu bi 'yambabi'ua ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme guí pe'tshu?

Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Hønda yoto ya thuhme dí pe'tshe ne 'raya t'uhua.

³⁵ Nu'ubá ra Jesu bi japa ya ja'i da hñudi.

³⁶ Ne mri hñá nú'ua yoto ya thuhme ne nú'ua ya t'uhua, nepu bi umba njamadi Ajuá, nepu bi heque bi umba yá nxadi pa da hyecua ya ja'i. ³⁷ Gatho bi ñuni ne bi niña, y gatho nuya xeni bi bongui bi hmunts'i ne bi ñuxa yoto ya 'bøts'e. ³⁸ Mi ngu goho 'mo ya 'ñøhø nú'ua bi ñuni, y nuya 'beñña ne ya batsi himbi ma 'mede. ³⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñehui ya ja'i, ne bi bøxa ja ra motsa pa bi ma ja ra hai Magdala.

16

Ya fariseo ne ya saduceo mi adi da t'utua 'nara danga nt'udi

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

¹ Ya fariseo ne ya saduceo bi ma'ua bá hongra ra Jesu pa da xaxi. Ha nu mi zadi bi xipabi da 'ñutuabi 'nara nt'udi pa da gamfri'ua ua xi xqui 'ñehe'a de mahets'i. ² Nu'ubá ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi'ua:

—Nu'ahua 'bu guí hanthu xa thenga mahets'i dega nde, nu'ubá guí eñhu: “Xudi ma da hñoga pa.” ³ Y nu'bu guí hanthu dega xudi xa thenga ya guui, nu'ubá guí eñhu gue ma da nja ra bunthi 'ye. 'Nagyá yohmihua, çhanja go guí pa gui hyanthu mahets'i pa gui pahua te 'be ma da nja hyastho, y hanja hingo guí huxhu nguenda de ya nt'udi nú'ua xqui 'ñehe de mahets'i pa gui pahua gue ra Nda de mahets'i ya xa zøhø? ⁴ Nu'ahú gyá ts'oja'ihua xca 'ueguehu de Ajuá, hangu guí adihua 'nara nt'udi gui hyanthu pa gui camfrihu. Pe nuga hinga ma ga u't'a'ihua 'nara nt'udi ngu nú'a guí adihua. Nura nt'udi ma gui hyanthu, hønse de ra Joná rá 'mehni Ajuá.

Ha nu mi uadi ra Jesu bi mangu njabu, nu'á bi 'uegue de gue'ua ne bi ma de guehni.

Ra nzoi de ya fariseo

(Mr. 8:14-21)

⁵ Nepu ra Jesu ne yá nxadi bi 'raxa ja ra ndehe pa ri'nandi, y yá nxadi bi pumfri da hñats'i te da zi'ua. ⁶ Ne ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—Jamahua de yá nzoi ya fariseo ne ya saduceo.

⁷ Nu'ubá nu'ú bi 'ñémse'ua 'na ngu 'na:

—Nuní bi mangu njabu ngue'a hindá hahu ra thuhme pa ga tsihu.

⁸ Ha nura Jesu bi badi nú'a mi mañ'ua ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahua xi ts'utho ri jamfrihu. ¿Hanja guí tu ri mahua de nú'a te gui tsihu? ⁹ ¿Hanja hingo tso ri mfenihua nú'a dá xi'ahu? ¿Ha hinguí beñhu nú'ua cut'a ya thuhme dá hecuabi nú'ua cut'a 'mo ya 'ñøhø, ne hangu bi bongui xa? ¹⁰ Nehe çha gue hinguí beñhu nú'ua má yoto ya thuhme dá hecuabi nú'ua má goho 'mo ya 'ñøhø, ne hangu bi bongui xa? ¹¹ ¿Hanja hingo bi zo ri mfenihua de ra nzoi dá xi'ahu? Hindá xi'ahu de ra thuhme

ngu guí beñh_u. Dá xi'ah_u gue gui jamasuh_u de yá nzoi ya fariseo ne ya saduceo.

¹² Nu'bu_u ha, ja bi zo yá mfeni_u gue ra Jesu mi xipabi da jamasu de yá nt'utuuate ya fariseo ne ya saduceo, hingo mi xipabi de yá nzoi ya thuhme.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

¹³ Mi zongüi yá nxadi ja ra hai guetb_u Cesarea de Filipino, ra Jesu bi 'yambabi_u bi 'ñembi:

—Xi ya ja'i ¿te ma de Nú'a To'o bi e bi Nja'i, to'o gue'a ena?

¹⁴ Nu'ú bi dadi bi 'ñena:

—'Ra ena gue go gue'a'i grá Xuua Xi'tsate, ma'ra ena gue go gue'a'i grá badi Elía, ha nu ma'ra ena gue go gue'a'i grá Jeremía o 'na de gue nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá.

¹⁵ Nep_u bi yopa 'yambabi_u ma'na'qui ne bi 'ñembi:

—Xi'ah_u, ¿to'o guí beñh_u go gueque?

¹⁶ Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i go gue'a'i grá Cristo nú'i bá peñ'a'i Ajuá pa gui nda, ne go rá T'u'i Ajuá nú'a te.

¹⁷ Nu'bu_u ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'i Simu rá t'ú'i ra Joná, xa jap'a'i ma Dada bí 'bui mahets'i, ngue'a go bi xi'aséh'e'a to'ogui, hingo bi xi'a'i 'nara ja'i.

¹⁸ Nubyá dí xi'i gue grá Pedro, ne nuri thuhu rí bōni da 'ñena 'nara do. Ne nu'i guí nja ngu ra do hab_u ma ga hoca ma nija. Y numa nija ma'na ma da nja rá ts'edi que ra du. ¹⁹ Nu'i go ma ga hux'a'i ngu grá hñansoqui pa gui xocua ra gosthi to'o da yut'a ja rá hmanda Ajuá, pa njab_u nu'a gui 'yot'a nuua ja ra ximhai, gue'a rí t'ot'e mahets'i, ne nu'a gui ma gue hinda t'ot'e nuua ja ra ximhai, gue'a hinda t'ot'e nehe nuni mahets'i.

²⁰ Nu'bu_u nu'á bi hñu'mba ra hñá yá nxadi gue hinda mañ'u gue go mi gue'a ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da nda.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mr. 8:31-9:1; Lc. 9:22-27)

²¹ Desde gue'b_u ra Jesu bi madi bi xipabi yá nxadi gue mi mahyoni da ma'a pa Jerusale nuni hab_u mi pe'tsi da sufri ja yá 'ye ya ndaxjua nda ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley. Nehe bi xip'u gue mi

pe'tsi da du'a, pe rá hñupa mi pe'tsi te da yopa nte. ²² Nu'bu_u ra Pedro bi njemquiui ra Jesu 'namb_u, ne bi madi bi zai ne bi 'ñembi:

—Hina, ma zi Hmu'i, Ajuá hinda ne gui thogui njab_u.

²³ Nu'bu_u ra Jesu bi mpants'i ne bi 'ñemba ra Pedro:

—i'Uegue de gueque nu'i Satá! Ngue'a nu'i guí ne gui hñagagui ga ø'tua rá paha ma Dada. Nura mfeni guí beni go yá meti ya ja'i, hingo rá meti Ajuá.

²⁴ Nu'bu_u ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nu'a tó'o ne da dengui pa dua nxadi, hingui tsa da 'yot'a rá paha sehε. Nú'a mahyoni da 'ñei pa da dengagui masque da tho ya nt'utsate ne ya 'betsa. ²⁵ Ngue'a nu'a tó'o madi rá te ne hinda zeta ya nt'utsate, nú'a da 'bedi rá te pa nzantho, ha nu'a tó'o da zeta ya nt'utsate po rá ngueque, nu'a ma da zadi rá te pa nzantho. ²⁶ ¿Ne te di muui 'nara ja'i 'b_u drá meti gatho nú'a te ja ja ra ximhai ne nu'a go da 'medi? Ngue'a ni 'na de nuya hño'u hinda za da pøhøbi rá te. ²⁷ Nu'a Tó'o bi e bi Nja'i ma da yopa 'ñehe co rá nsunda rá Dada, ne ma da tsi yá εnxε. Y nú'a ra pa'a ma da gu'tuabi 'na ngu 'na ngu tengu nú'a xa 'yot'e. ²⁸ Xi majuani dí xi'ah_u gue 'ra de gue'ah_u hingui ma gui tuh_u asta hingui hyanduah_u rá nsunda ra Nda de mahets'i Nú'a bi e bi Nja'i.

17

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu

(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

¹ Nurá 'rato ma pa ra Jesu bi zixa ra Pedro, ra Cobo, ne ra Xuua rá cu, ne bi ma ja 'nara t'øhø xá hñets'i pa da 'maseuini.

² Nu'bu_u nu'ú bi hyanda ra Jesu bi mpadi, nurá hmi'a xi bi yot'i ngu ra hyadi y rá he xi xmá nt'axi ngu 'nara ñot'i. ³ Ne 'bestho ra ora'a ya nxadi bi hyandi bi zøhø ndu ra Moise ne ndu ra Elía nú'u myá 'mehni Ajuá ne bi ñaui ra Jesu. ⁴ Nu'bu_u ra Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, xi xá hño ga 'buhua. 'Bu gui nehma, ga hoca hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'e, 'na pa ra Moise, ha nu ma'na pa ra Elía.

5 Y de mi ña ra Pedro bi go'mi'ua 'nara t'axaguui mri huexqui, y nu ja ra guui'a bi nt'ode 'nara noya bi 'ñena:

—Nuni go guehni ma hmaça T'ua, ne xi dí hopa rá 'mái. 'Yødehü nú'a da maní.

6 Y nu mi 'yøde ya nxadi nuna noyana xi bi ntsu, ne co ra ntsu bi dagui ma'memfo.

7 Nu'bú ra Jesu bi joni pa bi dani'ua ne bi 'ñembi:

—Nanjua, oguí tsuha.

8 Y nu mi guxa yá da ya nxadi, ya hønse ra Jesu bi hyandi mi 'bahni sehe.

9 Ha nu mi gai'ua de ja ra t'øhø ra Jesu bi hñu'mba ra hñá yá nxadi bi 'ñembi:

—Oto ma gui xiphua de nú'a gá hyanthua bi nja, asta nú'a ra pa da yopa nte Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'bú ha, gue'bu gui mañhua.

10 Nu'bú yá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue 'met'o ma da 'ñehe ra Elía ne 'mefa da 'ñehe Nú'a To'o ma da 'ñe da Nja'iuu?

11 Nu'bú ra Jesu bi dadi:

—Xi majuañi ra Elía ma da 'ñehe pa da hyocua yá mfeni ya ja'i. 12 Pe nubyá dí xi'ahua gue ra Elía ya bi 'ñehe, pe himbi gamfri ya ja'i ua go mi gue'a, y nu'á bi 'yø'tuabi gatho nú'a go bi ne ya ja'i. Nehe ya ja'i ma da jabua Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ngue'a nu'á ma da 'yø'tuabi ra 'ñua'a.

13 Nu'bú ya nxadi bi baði gue mi xipabi de ra Xuua Xi'tsate.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara basja'i mrá ndusehe

(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

14 Nepua mi zønga ra Jesu co yá nxadi habua mi 'bu ra hmuntsja'i, bá ehe 'nara 'ñøhø bi ndandiñahmu habua mi 'bu ra Jesu ne bi 'ñembi:

15 —Ndada, huega ma t'ua ngue'a ra ndusehe ne xi nts'edi. Ndunthi ya 'mi'qui tso ja ra tsibi ne tso ja ra dehe. 16 Hangué por gue'a stá tsimpabi ri nxadi pa da 'yøthe hmaha, pe nuyá hinxá za xa 'yøthe.

17 Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¡Nu'ahua 'nagya 'ñagamfrihua ne 'nagya ts'oja'ihua! ¡Asta ha'mua gui camfrihua! ¡Asta ha'mua ma ga tse't'a'ihua ri 'maihua! Bá tsincahua xa.

18 Nu'bú ra Jesu bi zai ra ts'ondahi, ne 'bestho bi bøni de nú'a ra ts'ant'ua'a, ne nu'á bi ñani 'bestho.

19 'Mefa ya nxadi bi ñaseui ra Jesu 'nambua ne bi 'ñembi:

—¿Hanja nuje himbi za dá eñhe nú'a ra ts'ondahi?

20 Ra Jesu bi dadi bi 'ñembi:

—Ngue'a 'na tuqui ri jamfrihua. Xi majuañi dí xi'ahua gue nu'bu gri pe'tshmahua ri jamfrihua masque ngu drá ndangui 'nara zi nda gá mostasa, nu'bú asta da za gui 'ñembahmahua nuna t'øhø da mponi de guecua pa rí ma ma'na lado, y 'bestho da mponi de habua ja. 'Bu di ja ri jamfrihua, da za gui 'yøthua gatho nú'a go gui nehua. 21 Pe pa da bønga ya ts'ondahi ngu nú'a dá eni, mahyoni gui 'yaphua Ajuu ne gui ayunahua.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

22 Ne de ya mi 'buhni ra Jesu nuni Galilea bi 'ñemba yá nxadi:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i, 23 nepua nu'á ma da hyo. Pe rá hñupa'a ma da yopa nte.

Pe mi 'yøpya'ua xi bi du yá mai nts'edi.

Ra Jesu bi gut'a ra boja pa ja ra nija

24 Nu mi zønga ra Jesu co yá nxadi ja ra hnini Ncapernau, nú'ua to'o mi cobra ra boja de ra nija bi 'ñe bi 'yamba ra Pedro bi 'ñembi:

—Xi ri xahnatehua, ¿ha gue hingui jut'a ra boja pa ra nija?

25 Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Haha, jut'i.

Nepua ra Jesu co yá nxadi bi yat'a mbo ra ngu habua mi nzai mi oxí'ua. Y ra Jesu bi 'yambabi ra Pedro bi 'ñembi:

—Nu'i Pedro, xi nú'a ra boja ri cobra nú'ua ya nda de ya hnini, ¿ha gue go ri cobrabi nú'ua ja te yá njauí o nú'ua hinte yá njauí?

26 Ra Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nú'ua hinte yá njauí go gue'ua ri cobrabi.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Nu'bú nú'ua ja te yá njauí ya nda hingui jut'i. 27 Pe pa hinda bø yá cue nú'ua to'o cobra ra boja, grí ma ja ra ndehe, hñaxa ri ansuelo ne 'yent'a ja ra dehe, y nurá mudi ra huá gui ja, xocua rá ne, y ja gui hñahni nú'a ra boja rí 'ñepi ga juthua.

18

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu
(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

¹ Ha nuya pa'ua yá nxadi bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿To'o ma dra dangui nuni mahets'i habu bí manda Ajuá?

² Nu'bú ra Jesu bi ma'ta 'nara zi bātsi ne bi 'ba'ma madetho de gue'ua, ³ ne bi 'ñembabi yá nxadi:

—'Bu hingui pata ri 'muhu ne gui njahu ngu nuna ra zi bātsi, nu'bú hinda za gui cūthu mahets'i habu bí manda Ajuá ma Dada. ⁴ Nu'a tó'o ne dra dangui nuni mahets'i habu bí manda Ajuá, mahyoni da nt'ūqui ngu nuna ra zi bātsi hingrá 'ñets'i. ⁵ Ha nu'a tó'o da umba ntsaya 'na ngu nuna ra zi bātsi de ma thuhuga, ja ra uenda go guecagui ri 'raca ntsaya.

Ra Jesu bi ma gue ga nsuhu pa hinga othu ya ts'oqui

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶ Nu'a tó'o da 'yu'ta 'na de gue nuya ya zi bātsi camfrigui, nura ja'i'a ma'na xá hño dra ts'utua 'nara do strá hñu ja rá 'yuga ne da thot'a ja ra dehe. ⁷ ¡Huecate ra meximhai ngue'a xi ja ya nt'ū'tate! Nzantho ma da nja ya nt'ū'tate, pe ¡huecate ya 'yu'tate!

⁸ Hangue nu'bu 'nari ua o 'nari 'ye da ja'i gui 'yot'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyequi ne 'yembu. Ngue'a ma'na xá hño gri doua o gri do'ye gui tsonga mahets'i habu bí ja ra te pa nzantho que dri xogue gatho ri ndo'yo ne da t'ent'a'i ja ra nidu habu zø ra tsibi nú'a hinhya'mu da huet'i. ⁹ Nehe nu'bu 'nari da da ja'i gui 'yot'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hñai ne 'yembu. Ngue'a ma'na xá hño dri 'bedi 'nari da gui tsonga mahets'i habu bí ja ra te pa nzantho que dri xogue ri da ne da t'ent'a'i ja ra nidu habu zø ra tsibi.

Ra 'bede de 'nara zi deti xqui 'medi
(Lc. 15:3-7)

¹⁰ Jamasuhu hingui utsahu nuyu ya zi bātsi, ngue'a nzantho 'bui yá enxeyu ja rá thandi ma Dada bí 'bu mahets'i. ¹¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i bá ehe pa da pøhø nú'a xá 'medi.

¹² Te guí beñhu 'bu 'nara ma'yo pe'tsa 'na nthebe ya deti ne da 'medi 'na de gue'ua,

¿ha gue hingue da zohmani ja ra t'øhø nú'ua goho'rate ne 'ret'amaguto ya deti pa da ma da hyonga nú'a ma'na xa 'medi? ¹³ Y nu sta zudi, nu'bú nú'a ra ma'yo xi da johya ngue'a bi zudi nú'a 'nará deti xqui 'medi, y nixi hingui oda rá mfeni nú'ua goho'rate ne 'ret'amaguto hinxa 'medi. ¹⁴ Njabu nehe nuri Dadahu bí 'bui mahets'i hingui ne da 'medi ni 'na de gue nuya ya zi bātsi.

Ra mpunbi de ya cu

(Lc. 17:3)

¹⁵ Nubyá ma ga xi'ahu, nu'bu 'nari cu da 'yot'a'i 'nara ts'ocate, grí ma gui c'a'tsi ne gui ñaseui. 'Bu da 'yøde nú'a gui xipi, nu'bú ya xcá yopa máhui ri cu. ¹⁶ Pe nu'bu hinda 'yot'a'i, nu'bú tsixa yoho o hñu ya cu pa da 'yøde nú'a ma gui mañhu, pa njabu nú'a go gue'ua da za da damajuani. ¹⁷ Ha nu'bu nú'a ra cu'a hinda 'yøte nú'ua yoho o hñu gui tsits'i, nu'bú xipabi gatho ya gamfri ja ra nija. Y nu'bu nixi con gue'ua hinda 'yøte'a, nu'bú dá t'ot'a ra uenda gue ya hingrá gamfri ne dá thandi ngu 'nara daga 'yot'ats'oqui.

¹⁸ Xi majuani dí xi'ahu gue nu'a gui 'yøthu nuua ja ra ximhai, gue'a rí t'ot'e mahets'i, ne nu'a gui mañhu gue hinda t'ot'e nuua ja ra ximhai, gue'a hinda t'ot'e nehe nuni mahets'i.

¹⁹ Nehe ma ga xi'ahu gue nu'bu yoho de gue'ahu gui 'yøthu 'nara cohi nuua ja ra ximhai de nú'a ma gui 'yadihu, nu'bú da 'ra'ahu ma Dada bí 'bui mahets'i nú'a gui 'yadihu. ²⁰ Ngue'a nu habu di 'bu yoho o hñu di xøcambenigui, nuni ja dí 'bahni madetho de gue'ua.

²¹ Nu'bú ra Pedro bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hangu ya 'mi'qui mahyoni ga pumbabi 'nama miqu'e'i'be 'bu da 'yotca 'nara ts'ocate? ¿Ha gue asta rá yoto 'mi'qui?

²² Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Hindí eñ'i gue hønse yoto 'mi'qui gui pumba ri miqu'eiu, nuga dí eñ'i gue asta hñu'rate ma 'ret'a 'mi'qui ya yoto pe'tsi gui pumbi, ne ya nixi gui 'yøthu ra uenda rá ndunthi ya 'mi'qui gui mpumbahu.

Ra 'bede de ra ts'o'bego himbi me'tsa ra nthecate

²³ Nubyá ma ga xi'ahú 'nara 'bede. Nura Nda de mahets'i nja ngu 'nara hmu bi 'ñat'uendauí yá 'bego. ²⁴ Y nu mi mudi ra hmu da 'yot'a ra uenda, bi zonga 'nará 'bego xi mi tupabi ndunthi ra boja. ²⁵ Ha nura 'bego'a himi tsa da gu'tuabi nú'a mi tupabi rá hmu, hangue ra hmu bi manda da 'ba nura 'bego co rá 'behña ne yá batsi ne gatho nú'a te mi pe'tsi pa dra jo'tsuabi rá boja. ²⁶ Nu'bú nura 'bego'a bi ndandiñahmu ja rá ua rá hmu ne bi bantebi bi 'ñembi: “Yotca ra mate gui tɔbgagui ne ga ju't'a'i gatho nú'a dí tu'a'i.” ²⁷ Nu'bú ra hmu bi yo rá mai de rá 'bego, bi pumba gatho nú'a mi tupi, ne bi hyegui bi ma. ²⁸ Ha nu mi ma de guehni nura 'bego'a bi nthēui 'nará mi'bégoui nú'a mi tupa 'na zi tɔquitho ra boja. Bi dama mihi ne bi mudi bi mi'tua rá 'yuga ne bi 'ñembi: “Nubyá ma gui jutqui gatho nú'a gui tuqui.” ²⁹ Nu'bú nú'a rá mi'bégoui mi tupabi, bi ndandiñahmu ja rá ua'a ne bi bantebi bi 'ñembi: “Yotca ra mate gui tɔbgagui ne ga ju't'a'i gatho nú'a dí tu'a'i.” ³⁰ Pe nu'á himbi ne, bi zixa fadi asta himbi gu'tua gatho rá boja nú'a mi tupi. ³¹ Nu'bú nu mi hyanda ma'ra yá mi'bégoui xi bi u yá mfeni'u ne bi ma bá xipabi yá hmu de gatho nú'a xqui hyandi'u. ³² Nu'bú ra hmu bi zohna nú'a ra nduthai xqui pumbabi ne bi 'ñembi: “Nu'i, 'na xi grá ts'oja'i. Gatho nú'a ra boja nguí tucagui go dá pun'a'i ngue'a gá bantegui ga tɔp'a'i. ³³ ¿Ha gue himri 'ñep'a'i nehe xcá yo ri mai co ri mi'bégoui ngu dá yo ma maiga con gue'e?” ³⁴ Nu'bú nura hmu co rá cue bi manda da ts'ixa fadi nú'a ra ts'o'mai gá 'bego pa da hna'mbabi asta hinda gu'tua gatho nú'a mi tupa rá hmu.

³⁵ Nehe njabu ma Dada bí 'bu mahets'i ma da 'yot'e con gue'ahú 'bu hingui pumbabihú nuri miqu'eihú 'bu da 'yot'a'ihú 'nara ts'ocate.

19

Ra Jesu bi ma de ra nxuni (Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

¹ Nu mi uadi ra Jesu bi manga nuya noyaya, bi bōni de guehni Galilea ne bi ma ri'nandi ra dathe Jordá pa habu mi o 'na

xeni rá hai Judea. ² Ne xi bi deni ndunthi ya ja'i ne ja bá øtheni ndunthi ya da'thi.

³ Nepu ya fariseo bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa da xaxi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue po nu'araza ra t'ot'e da za da nxungüi rá 'behña 'nara 'ñøhø?

⁴ Ne ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hincá hñe'thu ja ri leyhu gue Ajuá go gue'a bi hyoca ra 'ñøhø ne ra 'behña desde rá mudi? ⁵ Nehe ma gue ra 'ñøhø da 'uegue de rá dada ne rá nana pa go da 'muhui rá 'behña, y de ri yoho'u da 'natho. ⁶ Hangue dí xi'ahú gue nu'ú di 'natho, hingue di yoho. Hangue nu'a da pehna Ajuá, hinda za go da 'ueca 'nara ja'i.

⁷ Ya fariseo bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nu'bú ¿hanja ra Moise bi manda da thoca 'nara t'ofu dega nxuni pa da za da hyepu rá 'behña 'nara 'ñøhø?

⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Ra Moise bi unga nsequi da njabu ngue'a xi xá me ri corasohú, pe Ajuá desde rá mudi hingá njabu mi ne'a. ⁹ Nuga dí xi'ahú gue nu'a tó'o da nxungüi rá 'behña ne hinxa dimba 'nara ts'oqui xa 'yot'e co ma'na ra ja'i, nu'bú nurá dame nú'a ra 'behña 'bu da nthatui ma'na ra 'behña, nu'bú ya bi 'yot'a 'nara ts'oqui. Nehe nú'a to'o da nthatui nú'a ra 'behña xa thepu, nú'a ra 'ñøhø ya ra zinga medinthati.

¹⁰ Nu'bú yá nxadi bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nu'bu njabu, ma'na xá hño hinda nthata 'na 'bu.

¹¹ Bi dadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Pe hinda za gatho da 'yot'a njabu, hønse nú'u to'o xa 'mai pa hinda nthati. ¹² 'Bui 'raya 'ñøhø hingui tsa da nthati ngue'a desde bi 'mai ya mi njabu. Nehe 'bui ma'ra ya 'ñøhø hingui tsa da nthati ngue'a nu'ú 'mefa ja xa njabu. Ne 'bui ma'ra ya 'ñøhø hingui nthati ngue'a ma'na ri ho da mepabi Ajuá to'o ra Nda de mahets'i. Nu'a tó'o tsa da hñani nuna ts'ofona, dá hñani.

Ra Jesu bi japa ya batsi (Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³ Nepu bá ts'impabi 'raya zi batsi ra Jesu pa da hñuxa yá 'ye ja gue'u ne da 'yapa Ajuá da jap'u. Pe nuyá nxadi bi zui nú'u to'o mri zi ya zi batsi. ¹⁴ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Hophu da 'ñehe ya zi batsi, ogui hacuabihua da 'ñe da zucagui, ngue'a gatho nú'u to'o 'bui ja rá hmanda Ajuá go gue'u nja ngu nuya ya zi batsi.

¹⁵ Y nu mi uadi ra Jesu bi hñuxa yá 'ye ja ya zi batsi, nu'á bi ma de guehni.

*'Nara basja'i mrá rico bi ñqui ra Jesu
(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)*

¹⁶ 'Mefa bi 'ñe 'nara basja'i pa da 'yø'tua 'nara nt'ani ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Nu'i Xahnate, 'nagrá hoja'i, ¿te 'be da za ga øt'e pa da za ga pe'tsa ra te pa nzantho?

¹⁷ Bi dadi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Hanja guí engui gue drá hoja'i? Høñse Ajuá go gue'a ra hoja'i. Pe nu'bu guí ne gui pe'tsa ra te pa nzantho, 'yø't'a gatho nú'a ri manda Ajuá.

¹⁸ Bi dadi ra basja'i ne bi 'ñena:

—¿Te ma hmanda'u?

Ra Jesu bi 'ñembi:

—Oxqui hñote, oxqui nzinga medinthati, oxqui mpe, oxqui juxa ya nc'uamba.

¹⁹ Umba ra t'equ'e ri dada ne ri naná ne su'u, madi ri miqu'eiu ne gui su ngu grí nsu she.

²⁰ Bi dadi ra basja'i ne bi 'ñembi:

—Desde stá mbatsi stá øt'a gatho núya guí xiqui. Xibya, ¿te ma'na ri 'bedi ga øt'ebya?

²¹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bu guí ne gui 'bui xá hño, grí ma bá pa gatho nú'a guí pe'tsi ne hecua ya hyoya, pa njabu da za gui hñanga 'nari danga thahá nuni mahets'i. Nepu bá ehe gui tengagui.

²² Nu mi 'yøde njabu nú'a ra basja'i bi ma xi mi tu rá mui ngue'a xi mrá rico.

²³ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Xi majuani xi xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá. ²⁴ Xi majuani dí xi'ahu gue ma'na xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá que da thogui 'nara cameyo ja rá gu 'nara 'yofri.

²⁵ Y nu mi 'yøde njabu ya nxadi xi bi 'yø ne bi 'ñena:

—Nu'bu njabu, ¿to'o ja da za da mpøhø?

²⁶ Ha ra Jesu bi nhyandui yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Co yá mfenise ya ja'i hingui tsa da mpøhø, pe co rá ts'edi Ajuá há, hinte rá hñei.

²⁷ Nepu ra Pedro bi 'ñembi:

—Nu'i guí padi gue nuje stá tsoguihe gatho nú'a te ndí pe'tshe pa ga ten'ahe. Nu'bu ¿te ma thahá ma ga hñe 'mefa?

²⁸ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xi majuani dí xi'ahu gue nurá ñoho ra 'mui nu sta yopa 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i pa da manda co rá nsunda, nu'bu gue'bu nú'ahu xcá tengaguihu ma da thux'ahu gui mandahu nehe nú'u 'ret'amayoho ya 'mui de Israel. ²⁹ Y gatho nú'u to'o xa zogui yá ngu o yá cu o yá nju o yá dada o yá naná o yá 'behña o yá batsi o yá hai po rá nguecagui, nu'ú ma da hñanga ma'na nthebe rá ndunthi de nú'a xa zogui, ne ma da 'mui pa nzantho. ³⁰ Ha nu'u tó'o ya danguibya, nura pa'a ma da notsi'u, ha nu'u tó'o ya notsibya, nura pa'a ma da ndangui'u.

20

*Ra 'bede de 'raya mafi bi yut'a mi xudi,
ma'ra mi nde ma pa, ha nu ma'ra mi nde*

¹ Nurá hmanda Ajuá ma ga hyecuahu ngu 'nara me ua'obxi. Nura me ua'obxi'a xi mi pe'tsa ndunthi ya ua'obxi. Ne 'nara pa xi 'nitho bi ma bi hyonga 'raya mafi. ² Y bi gohui ra cohi nuya mafi gue da gu'tuabi nú'a tahá 'nara memapa. Nepu bi mehni da mpefi ja yá ua'obxi. ³ Y mi nzanga guto bi ma ma'na'qui bá hongá ma'ra ya mafi ne bi zudi 'raya ja'i mi 'bahni ja ra tai mi otho yá 'befi. ⁴ Ne bi 'ñembabi: “¿Ha hingui ne gui faxcahu ra 'befi ne ga ju't'ahu nú'a rí 'ñepi gui tahá?” Nepu nu'ú bi mui 'bestho. ⁵ Nepu mi nde ma pa nura 'ñøhø bi ma ma'na'qui bá hongá ma'ra ya mafi, nepu ngu nzanga hñu bi yopa ma ma'na'qui bá tsi ma'ra ya mafi ne bi ncohui da gu'tui nú'a rí 'ñepi. ⁶ Ngu nzanga cut'a bi ma ma'na'qui ne bi nthui ma'ra ya ja'i mi otho yá 'befi ne bi 'ñembabi: “¿Hanja guí 'bathua gatho ra pa? ¿Ha gue otho ri 'befihu?” ⁷ Nu'ú bi dadi ne bi 'ñembi: “Ngue'a hinto xa 'racje ra 'befi.” Nura hmu bi 'ñembabi: “Nu'bu faxcahu ra 'befi nepu ga ju't'ahu nú'a rí 'ñepi gui tahá.” ⁸ Ha nu mi yu ra hyadi

nura hmu bi 'ñemba ra 'betri: “Zohna gatho ya mēfi, ne gatho gui ju'tuabi maxøgue 'na pa. Ju'tuabi 'mēt'o nú'á bi yut'a 'mēfa, nepu 'mēfa gui ju'tuabi nú'á bi yut'a rá mudi.”⁹ Ha nu mi zøhø nú'á xqui yut'a ra 'bēfi nzanga cut'a nde, nu'á bri ju'tuabi maxøgue 'na pa.¹⁰ Ne mi zøhø nú'á xqui yut'a ra 'bēfi desde mi xudi, nu'á mi hu yá mui gue ma xa dahā ma'na ndunthi, pe nu'á bri ju'tuabi mahyεgui ngu nú'á xqui yut'a mi nde.¹¹ Y nu mi hñanga yá thāhā, xi bi bø yá cue co ra hmu,¹² ne bi 'ñembi: “Núyá bi yut'a 'mēfa ne hønse 'na ora bi mpefi ne gá ju'tuabi ngu nú'á dí tãhe, ha nuje xi stá mpehe gatho ra pa co ra pahyadi.”¹³ Nu'bú ra hmu bi 'ñembabi 'na de gue'á: “Xi'ague, ¿ha gue dí øt'a 'nara nts'o'mui? ¿Ha gue hindá cohā ra cohi gue ga ju't'a nú'á tãhā 'nara mēmapa?¹⁴ Hñāxa nú'á rí 'ñe'a'i y grí ma. Nuga dá ju'tuabi núyá bi yut'a 'mēfa ngu nú'á gá tãhā ngue'á dá ne dá øt'e njabū.¹⁵ ¿Ha go ma gui hñagaguigue nú'á ga ne ga øt'e co ma boja? ¿Hanja grí hyøcuabi rá thāhā ri mimεfiui ngue'á nuga drá hoja'i con guehyū?”¹⁶ Ngue'á nu'á dri 'bēfa go gue'á dya mudi, y nu'á ya mudi go gue'á da 'mēfa. Ndunthi da ts'ofø, pe ts'utho nú'á xa thahni.

*Ra Jesu bi yopa ma de rá du
(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)*

¹⁷ Nepu ra Jesu bi ma pa Jerusale, ne de má 'ñu bi 'ueque 'nambū nú'á 'ret'amayoho yá nxadi pa bi umba nt'øde ne bi 'ñembi:

¹⁸ —Pahā gue nu xcrá tsøñhū Jerusale, ja ma dra jani Nú'á To'o bi e bi Nja'i, ne dra t'ent'ua ja yá 'yε ya ndā gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne nu'á ma da hyøxa ra thai pa da tho.¹⁹ Nepu ma da 'yent'ua ja yá 'yε nuya ja'i hinyá xodyo pa da 'yø'tua ra nt'eni ne da 'na'mbi, ne da pont'i, ne ja da duni, pe rá hñupa ma da yopa nte'á ma'na'qui.

*Rá nanā ra Cobo ne ra Xuua bi 'yapa
'nara favo ra Jesu
(Mr. 10:35-45)*

²⁰ Nepu rá nanā ra Cobo ne ra Xuua yá t'ū ra Sebedeo, bá 'ñoui yá t'ū habū mi 'bai ra Jesu ne bi ndandiñahmu pa da 'yadi nú'á

mi beni da 'yadi nú'á ra 'behñā.²¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñemba nura 'behñā:

—¿Te rá 'bε guí ne gui 'yadi?

Nepu ra 'behñā bi dadi bi 'ñena:

—Dí ne gue nuya yoho ma t'ū da hñudi con gue'e nu xcrí ndā, 'na da hñudi ja ri 'ñei ha nu ma'na ja ri ngāhā.

²² Nu'bú ra Jesu bi datuabi nú'á ra 'behñā ne bi 'ñemba ra Cobo ne ra Xuua:

—Nixi guí pahā nú'á guí ahā. ¿Ha guí hanthū gui tsethū ya ts'othogui ngu nú'á ma ga tsetiga?

Nu'á bi dadi:

—Hahā, dá za ga tsethe nehe.

²³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xi majuani ma gui thohū nehe ya ts'othogui ngu nú'á ma ga thoguiga, pe nu'á guí nehū gue gui hñudihū ja ma 'ñei ne ja ma ngāhā, hingo tsa ga mangá. Numa Dada hā, go gue'á tsa da mā ne padi to'o ma da umbabi nuya hudi'ū.

²⁴ Nu mi badi nú'á má 'ret'a ya nxadi de nú'á te xqui 'yadi nú'á má yoho ya nxadi mri ncu, nu'bú bi bø yá cue'ū co nú'á yoho mri ncu.²⁵ Nepu ra Jesu bi zofø yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Guí pahā gue nuya ndā de ja ya hnini, nu'á go ri dama 'ñexase pa da manda gatho ya ja'i, nehe nuyá mfats'i'ū øt'e njabū nehe.

²⁶ Pe nu'ahū oxqui njahūbū. Ngue'á 'bū 'na de gue'ahū gui nehū gui ndanguihū, mahyoni gui 'mεgohū.²⁷ Ha nu'á tó'o ne gue go dra mudi de gue'ahū, nu'á go gue'á mahyoni da 'mεgo.²⁸ Gui njahū ngu Nú'á To'o bi e bi Nja'i, nú'á himbā ehe pa da 'ñe ya 'bεgo, nu'á bá ehe pa go bi 'mεgo, ne pa da unga rá te pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i.

*Ra Jesu bi 'yøthe yoho ya goda
(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)*

²⁹ Y de mi bonga de Jericó ra Jesu co yá nxadi, xi ndunthi ya ja'i bi deni'ū.³⁰ Y de má 'ñu mi huhni yoho ya zi goda. Ha nu mi 'yøde'ū gue mi pani ra Jesu, bi mafi ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Ndada, rá T'ū'i ra ndā Davi, huegaguihe.

³¹ Ya ja'i bi go'tuabi yá ne pa ya hinda sigui da mafi hmāhā. Pe nu'á ma'na xi mi mafi ne mi ena:

—Nu'i Ndada, rá T'ū'i ra ndā Davi, huegaguihe.

³² Nu'bu ra Jesu bi 'mai ne bi 'ñembabi:

—¿Te 'be guí ne ga ø't'ahü?

³³ Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí ne gui xoga ma dahe, Ndada.

³⁴ Nu'bu ra Jesu xi bi huequi'ü, ne bi hñu'tsua yá 'yε ja yá da, ne nu'ú 'bestho bi xo yá da ne bi hyandi. Nepü nu'ú bi ðeni'a.

21

Ra Jesu bi yut'a Jerusale

(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Nu mi zøni ra Jesu co yá nxadi nuni Betfagué ja rá ua ra t'øhø 'bo Olivo ya mi guetbü pa Jerusale, nú'á bi mēhna yoho yá nxadi da 'met'o, ² ne bi 'ñembabi'ü:

—Rí maha pa nuna t'üca hnini bí jani. Ha nu xcrí tsøñhüni ma gui tsahüni 'nara zi burru di thatni ne dri zi rá batsi. Xcrí tsahü güi xo'thü ne güi tsincahü gatho yoho. ³ 'Bü di 'büpü 'na, ne da nja te da xi'ahü, 'ñembabi'ü njaua: “Ra zi Hmu bí honi.” Nu'bu nura ja'i 'bestho da ho'ahü güi tsincahü.

⁴ Gatho bi njabü pa bi nja ngu xqui manga rá 'mehni Ajuá bi 'ñena:

⁵ Rí maha Jerusale nú'á ra hnini thu'mbabi nehe gue rá thuhu Sion, ne xiphü ya mengu de guehni:

“Ndi hanythü bra 'ñehni ri Ndahü, e da zu'ahü, ne hingrá 'ñets'i ngue'a bra tøgue 'nara zi t'übru rá batsi 'nara burru nú'á ya pa ra ndu.”

⁶ Nu'bu yá nxadi bi ma ne bi 'yøt'a nú'á xqui 'bepabi. ⁷ Nepü bá tsimpabi nú'á ra zi burru mri 'ñoui rá batsi. De guehni ya nxadi bi xi'tsua yá pat'i'ü, nepü ra Jesu bi tøgue. ⁸ Y nura hmuntsja'i, 'ra mi hanca yá pat'i pa mi pøgue ja ra 'ñü, ha nu ma'ra mi tot'a ya 'yεza pa mi pøgue nehe ja ra 'ñü. ⁹ Ne ndunthi mri 'bet'o ne ndunthi mi 'befa, mi mafi'ü ne mi ena:

—¿Xá nsunda rá 'ñehne rá T'ü ra nda Davi! ¡Ajuá da japi núni xpá mēhni pa da nda ja guecjü! ¡Xá nsunda Ajuá bí 'büi mahets'i!

¹⁰ Y ngu bi yut'a ja ra hnini Jerusale xi bi nthøxni ya ja'i ne mri 'ñembabi'ü 'na ngu 'na:

—¿To'oni 'bü?

¹¹ Nu'bu nú'ü to'o mi ðeni, bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni ra Jesu rá 'mehni Ajuá ne ra me Nasare de Galilea.

Ra Jesu bi 'yenga nú'ü mri mpa mbo ra ndanija

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹² Nepü ra Jesu bi yut'a ja ra ndanija, ne bi 'yeni gatho nú'ü to'o mri mpa ne mri ntai, ne bi pñants'ua yá mexa ya mpataboja, ne bi pñants'ua yá thuhni ya ma domitsu. ¹³ Y bi 'ñembabi:

—Xa nt'ofu gue ma ngu ra ngu dega søcambeni, pe nu'ahü xcá 'yøt'athohü ra ngu dega mfe.

¹⁴ Ne mi 'bühni 'raya goda ne ya doua ja ra ndanija. Nú'ü bi joni habü mi 'bai ra Jesu, y nu'á bi 'yøthe'ü, ne bi 'ñani. ¹⁵ Ha nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley bi hyanda nuya danga t'øt'e bi 'yøt'a ra Jesu. Ne bi 'yøde nuya batsi mi mafi ja ra ndanija ne mi eñ'ü: “¡Xá nsunda rá 'ñehne rá T'ü ra nda Davi!” Nu'bu nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley xi bi bø yá cue'ü.

¹⁶ Ne bi xipabi ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinguí øde nú'á te manga nuyü ya batsi?

Nu'bu ra Jesu bi datuabi'ü ne bi 'ñembi:

—Haha, dí øde. Xi nu'ahü ¿ha gue hinxcá hñe'thü ja ra Maça T'ofu habü ena njaua?: Asta ya batsi ne ya 'uεne nú'ü tsatho, Ajuá bi 'yøt'e pa bi xøcambeni'á xi xá hño.

¹⁷ Nu'bu ra Jesu bi zoguini ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne bi ma Betania pa ja bá oxini.

Ra Jesu bi japi bi 'yot'a 'nara 'bai gá igo

(Mr. 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Rá hyax'á bi menga pa Jerusale, ne de má 'ñü bi zu ra thuhu. ¹⁹ Y ja rá hyo ra 'ñü bi hyandi mi 'bahni 'nara 'bai gá igo, ne bi ma pa habü mi 'bai pa bi hyonga 'raya igo pa da zihma, pe hinte mi tøgue ni 'na, hønse yá xi mi c'amtho. Nu'bu bi 'ñembabi ra 'bai gá igo:

—Hinhyamü ma da nøgue ri igo.

Y 'bestho nura ora'á bi 'yot'a nú'á ra 'bai gá igo. ²⁰ Y nu mi hyanda ya nxadi nú'á xqui nja, xi bi 'yø ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Hanja 'bestho bi 'yot'a nuna 'bai gá igo?

²¹ Ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Xi majuani dí xi'ah_u, 'b_u xi gri p'e'tsh_u ndunthi ra jamfri ne hingri d_uh_uh_u, nu'b_u da za gui 'y_oth_u ya t'_ot'e ngu núna dá _ot'e. Nehe da za gui 'ñemf_u nuna ra t'_oh_o da mponi rí ma pa ja ra ndehe, ne da mponi.
²² Gatho nú'a gui 'yadih_u ne guí camfrih_u, gatho da za gui hñañh_u.

*Ra Jesu bi t'ambabi te ma nsequi mi ha
 (Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)*

²³ Nep_u ra Jesu bi y_ut'a ma'na'qui ja ra ndañij_a Jerusale, ne bi nxahnate. Y nura ora mi xahnate, bi joni hab_u mi 'bai'a yá ndaxjua nd_a ya xodyo ne ya nd_a gá macj_a, ne bi 'yambabi:

—¿To'o rá 'm_ehni'i pa gui 'y_ot'a nuya ya t'_ot'eya? ¿To'o bi 'ra'a nsequi pa gui 'y_ot'a njab_u?

²⁴ Nu'b_u ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ú:

—Nequi ma ga _ot't'ah_u 'nara nt'ani. Nu'b_u gui xicj_u, nequi ga xi'ah_u to'o rá 'm_ehnigui pa dí _ot'a njaua. ²⁵ Xi nú'a ra sistehe mi _ot'a ra Xuua Xi'tsate, xi'a ¿to'o go bá p_ehn'a, Aju_a o ya ja'i?

Nu'b_u nu'ú bi m_udi bi 'ñámbase'ú ne mri 'ñémbabi:

—¿Te ga th_at_uah_ubya? Nu'b_u ga emf_u gue Aju_a go bá p_ehni, nu'b_u nu'á da 'ñengaguih_u: “Nu'b_u ¿hanja hingá camfrih_u nú'a mi mañ'a?” ²⁶ Ha nu'b_u xi ga emf_u gue ra Xuua go bá p_ehna ya ja'i, nu'b_u nu'ú da nja te da 'y_otcah_u, ngue'a gatho'ú beni gue ra Xuua go mrá 'm_ehni Aju_a.

²⁷ Nu'b_u ya nd_a gá macj_a ne ya ndaxjua nd_a bi datuabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Hindí p_ahe.

Nu'b_u ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nequi hinga xi'ah_u to'o bá p_encagui pa dí _ot'a nuya ya t'_ot'e.

Ra 'bede de yoho ya t'ú bi 'behna 'b_efi

²⁸ Nep_u ra Jesu bi yopa 'ñembabi ya nd_a gá macj_a:

—¿Te guí nuhmagueh_u? 'Nara 'ñ_oh_o mi p_e'tsa yoho yá t'ú, ne bi 'ñemba 'na de gue'ú: “Rí ma ra 'b_efiya ja ra u_a'obxi.” ²⁹ Nu'b_u nura t'ú'a bi dadi ne bi 'ñena: “Hina, papá, hinga ma.” Pe 'm_efa bi nts_o'm_se ne bi ma ra 'b_efi. ³⁰ Nep_u ra dada bi 'ñembabi nú'a ma'na rá t'ú: “Rí ma ra 'b_efiya ja ra u_a'obxi.” “H_ah_a, papá, ga ma”, bi 'ñembi. Pe nixi himbi ma. ³¹ Hangue de ri yoho ya

t'ú, ¿nda'a gue'a bi 'y_otua nú'a bi 'b_epabi rá dada?

Bi dadi ya nd_a gá macj_a ne bi 'ñena:

—Nú'a ra t'ú bi m_ehna rá m_udi.

Nu'b_u ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Xi majuani dí xi'ah_u gue ya daga 'y_ot'ats'oqui ne ya ts'oja'i go gue'ú ri 'b_et'o que gue'ah_u pa da y_ut'a ja rá hmanda Aju_a. ³² Ngue'a ra Xuua Xi'tsate bi 'ñehe bi 'ñu't'ah_u ra hñoja'i, pe nu'ah_u hingá ne gá camfrih_u nú'a bi mañ'a. Pe nuya daga 'y_ot'ats'oqui ne ya ts'oja'i, nu'ú h_a, bi gamfri nú'a bi m_anga ra Xuua ne bi 'ñobri'ú. Pe nu'ah_u masque gá hyanth_u bi 'ñobri'ú, pe hingá ne gá 'ñobrih_u y nixi gá camfrih_u nú'a bi mañ'a.

Ra 'bede de ya ts'om_efi

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

³³ Nep_u ra Jesu bi yopa 'ñemba ya nd_a gá macj_a:

—'Y_oh_u ma'na ra 'bede ma ga xi'ah_u: Mi 'b_u 'nara 'ñ_oh_o xi mi p_e'tsa ndunthi ya hai, y nuya hai'ú ja bi g_axni ndunthi ya obxi ne bi guts'i. Nep_u ja bi hyocni yoho ya ngu, 'na pa hab_u da th_e'ma ra ngui gá obxi, ha nu'a ma'na pa ra d_o'ma hu_ahi.

Y nep_u bi umba hñandi yá u_a'obxi 'rayá m_efi. Nep_u nu'á bi ma yab_u. ³⁴ Ha nu mi nja ra nth_uqui, nura me u_a'obxi bi m_ehna 'rayá 'b_ego pa da c'_a'tsa ya hyanthu_ahi pa da hñanga nú'a made mri 'ñepabi. ³⁵ Pe nú'ú ya hyanthu_ahi bi g_umpa yá 'b_ego ra me u_a'obxi, 'na bi na'mbabi, nu ma'na bi hyo, ha nu ma'na bi t_edo. ³⁶ Nep_u rá 'ñ_o'qui, ra me u_a'obxi bi m_ehna ma'na ndunthi yá 'b_ego, pe nehe'ú bri jab_u ngu bi t'_o'tuabi nú'ú yá m_udi.

³⁷ Rá ng_ats'i ra me u_a'obxi bi m_ehnase rá t'ú ne bi 'ñena: “Numa t'ú h_a, ma da t'_ote.”

³⁸ Pe nu mi hyanda ya hyanthu_ahi nura t'ú, nu'ú bi 'ñémbi 'na ngu 'na: “Nuni go guehni ma da ts'ocuabi ya hai. Maha ga hoh_u pa go ga coh_u nuya hai.” ³⁹ Nu'b_u ya hyanthu_ahi bi g_u ra t'ú ne bi g_uqui de ra u_a'obxi, ne bi hyo.

⁴⁰ Xi nura me u_a'obxi, ¿te ma da 'y_o'tuabi nú'ú ya hyanthu_ahi nu sta yopa mengui ja rá hai?

⁴¹ Nu'b_u ya nd_a gá macj_a bi dadi ne bi 'ñena:

—Ra me ua'obxi hinda hueca nuya ts'oja'i. Ma da hyo'ua, y nuya ua'obxi ma da umba hñandi ma'ra yá mēfi. Ne nu'ú ha, ma da umba ra me ua'obxi made nú'a rí 'ñepabi.

⁴² Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ya nda gá macja:

—Ha gue hincá hñe'th_u ja ra Maça T'ofu nú'a mi mangua rá 'mēhni Ajuá ma'met'o ne bi 'ñena:

Nú'a ra do bi fōthmab_u 'na lado nuya hyōngu,

nubya gue'a ra mudi do de rá nija Ajuá.

Y nuse'a go bi mēgui nura do'a pa da hyō rá nija,

ne dí hanth_u gue xi rá nsunda nú'a bi 'yōt'e.

⁴³ Hangué dí xi'ah_u gue ma da than'ah_u nú'a ra ts'edi guí pe'tsh_u pa guí cūthmah_u ja rá hmanda Ajuá, ne ma go da t'umbabi ma'ra ya ja'i nú'ua to'o ma da 'yō'tua nú'a da 'bēpabi Ajuá. ⁴⁴ Nu'a tó'o da fe'tsa nura do'a da cuent'ua yá ndo'yo, y nu'a tó'o da zē'mi da qu'ē'ti.

⁴⁵ Y nu mi 'yōde ya nda gá macja ne ya fariseo nuya ya noyaya, nu'ú bi unga nguenda gue go mi sipabi'ua. ⁴⁶ Hangué nu'ú mi ne da gūhma ra Jesu, pe mi tsu ya ja'i ngue'a nuya ja'i mi beni gue ra Jesu go 'nará 'mēhni Ajuá.

22

Ra 'bede de ra nthati

¹ Ra Jesu bi yopa zofo ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda, ne bi xipa ma'na ra 'bede, ne bi 'ñembi:

² —Ra Nda de mahets'i ma ga hycuah_u ngu 'nara nda bi 'yōt'a 'nara ngo ngue'a bi nthata rá t'ua. ³ Bi mēhna yá 'bēgo pa da tsi nú'ua mi thō'mi da 'm_u ja ra ngo. Pe nu'ú himbi ne bi 'm_uhni. ⁴ Nep_u nú'a ra nda bi mēhna ma'na'qui ma'ra yá 'bēgo ne bi 'ñembi: “Bá xiph_u nú'ua to'o dí tō'mhe gue ya stá hñocje, ne ya stá hohe ya ndamfri ne ma'ra ya hnoca mbo'oni. Ya gatho xa nthoqui, 'ñemf_u da 'ñehe ra ngo.” ⁵ Pe nú'ua to'o mi thō'mi hingo bi jamasu nú'a bi xipa nuya 'mēhni, 'na bi mada ra 'bēfi ja yá huah_i, ha nu ma'na bi ma da nu rá 'bēfi ja ra hnini, ⁶ ha nu ma'ra bi gampa yá 'mēhni ra nda, bi na'mbi nep_u bi hyo.

⁷ Ha nu mi badi ra nda nú'a te xqui t'ō'tuabi yá 'mēhni, xi bi bō rá cue. Hangué nu'á bi mēhna yá soldado pa bi hyo nú'ua ya hyote, nep_u bi ts'a'tuabi yá hnini'ua. ⁸ Nep_u ra nda bi 'ñembabi yá 'bēgo: “Ya ja gatho pa ra ngo, pe nú'ua to'o ndi tō'mi himbi ne bi 'ñehe, bi nts'oc'baha. ⁹ Hangué nubya grí maha ja ya da'ñu, ne bá tsih_u gatho nú'ua guí tsahub_u.” ¹⁰ Nu'bú bi ma ya 'bēgo bá munts'a gatho nú'ua bi zadi ja ya 'ñu, ya ts'o'mui ne ya hoja'i. Njab_u bi ñuxa nura danga ngu hab_u bi nja ra ngo.

¹¹ Nu'bú ra nda bi yat'a mbo hab_u mi ja ra ngo pa bi zengua nú'ua xqui zōhō. Ne bi hyanda 'na mi 'buhni nú'a hinxqui hye ra he dega ngo. ¹² Hangué nu'á bi 'ñembabi: “Amigo, ¿hanja gá cut'iuva hinga he nú'a ra he dega ngo?” Pe nu'á hinte bi dadi. ¹³ Nu'bú ra nda bi 'ñembabi yá 'bēgo: “Tha'tuah_u yá ua ne yá 'yē nuna ja'i, ne bá fōthub_u mōte ja ra 'bexuui pa ja dí nzonini ne ja dí gustrí yá tsi'.”

¹⁴ Nu mi uadi ra Jesu bi metuabi ra 'bede'ua bi 'ñembi:

—Ngue'a ndunthi da ts'ofu, pe ts'utho nú'ua xa thahni.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'a adi ya nda de ya hnini

(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

¹⁵ Nu'bú nu mi 'yōde ya fariseo nuya noyaya, nu'ú bi njequi pa bi mambi hanja da za da xaxa ra Jesu dega noya. ¹⁶ Nu'bú bi mēhna yá mfats'i'ua mahyēgui co 'rayá mfats'i ra nda Erode pa bá ø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembi:

—Xahnate, dí pahe gue nu'i guí mangua nú'a majuaní, ne guí udi xi xá hño rá noya Ajuá, ne hinto guí tsu, nixi guí huahna ya ja'i. ¹⁷ Hangué dá e ga an'ahe te guí xicje, ¿ha gue xá hño ga juthe nú'a ra boja adi ra nda Cesa, o hina?

¹⁸ Pe ra Jesu bi batuatho yá ts'omfeni'ua, hangué bi 'ñembi:

—Nu'ahú 'nagyá yohmih_u, ¿pa te guí xaxcah_u? ¹⁹ 'Ñutcah_uua nú'a ra boja adi ra nda Cesa.

Nu'bú nu'ú bi 'ñutuabi nú'a ra boja mi adi.

²⁰ Ha ra Jesu bi hyandi bi 'ñembabi:

—¿To'o rá c'oi núna huxcua ja ra boja, ne te rá 'bē mangua?

21 Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Rá c'oi ra ndā Cesa.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Umfu ra ndā Cesa nú'a rí 'ñepabi'a, y nehe umfu Ajuā nú'a rí 'ñepabi.

22 Nu mi 'yøde njabú'u, xi bi 'yø nts'edi. Nepu bi zohni ra Jesu, bi ma'u.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te

(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

23 Nú'a ra pa'a, bi zøhø habu mi 'bu ra Jesu 'raya saduceo nú'u mi camfri gue hinda yopa nte nú'u xa du. Nu'ú bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

24 —Xahnate, ra Moise bi ma gue 'bu 'nara 'ñøhø da du ne hinda zogui ni 'nará bātsi, nu'bú 'na de gue nú'u yá cu nú'a ra 'ñøhø bi du da nthatui nú'a ra 'behña bi gohi sehe pa da pøtua rá 'bai ndu rá cu, ne da me'tsua ya bātsi pa da thu'mbabi rá thuhu ndu rá cu. 25 Nuje dá pahe yoto ya 'ñøhø mri ncu, nu'a rá madi bi nthati pe 'mefa bi du, ne himbi zocuabi ni 'nara bātsi. Nepu 'mefa nurá 'behña bi nthatui 'nará cu ndu rá dame. 26 Nehe bi du nú'a rá ñoho ra 'ñøhø, nehe nú'a rá hñu, ne bi njabu gatho nú'u yoto ya 'ñøhø bi nthatui 'nadra 'behña, ne 'mefa bi uadi bi du 'rama'na gatho nú'u yoto. 27 Y rá ngats'i bi du ra 'behña nehe. 28 Nu'bú xi sta yopa nte gatho nú'u xa du, ¿to'o xi majuani drá 'behña nú'a ra 'behña bi nthatui gatho nú'u yoto ya 'ñøhø mri ncu?

29 Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Xi xá nts'o ri mfenihú ngue'a hingui pahú ra Maça T'ofu nixi rá ts'edi Ajuā. 30 Ngue'a nura pa da yopa nte nú'u xa du, ya hinda ma da nthati ya ja'i, ngue'a nu'ú ma da nja ngu ya enxé nú'u bí 'bui mahets'i. 31 Pe de nú'a rá ñoho ra 'mai, ¿ha gue hincá hñe'thu nú'a bi mangu Ajuā ne bi 'ñena?: 32 “Nuga go rá Ajuāgui ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo.” Ajuā go gue'a ra Ajuā de nú'u te, hingue de nú'u xa du. Hangué ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo bí te ja rá thandi Ajuā.

33 Ne nu mi 'yøde ya ja'i nurá nt'utuare ra Jesu, xi bi 'yø.

Ra hmanda nú'a ma'na ra dangui
(Mr. 12:28-34)

34 Nu mi badi ya fariseo gue ra Jesu xqui go'tua yá ne ya saduceo, nu'bú bi munts'i'u pa da nu te da 'yøt'e. 35 Nepu 'na de gue'u mrá xahnate de ra ley bi ma bá xaxa ra Jesu, bi 'yø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembi:

36 —Xahnate, ¿nda'a gue'a ra hmanda ma'na ra dangui de gatho nú'u ya hmanda huxa ja ra ley?

37 Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi:

—“Madi Ajuā ri Hmu con gatho ri mai, con gatho ri ts'edi, ne con gatho ri mfeni.”

38 Nuna go guehna xi ra dangui ne ra madi hmanda. 39 Y nurá ñoho ra hmanda ngut'atho, nú'a ena gui madi ri miqu'eiuu ne gui su ngu grí nsu sehe. 40 Ne gatho nú'a bi mangu ra Moise ja ra ley, ne nú'a bi mangu ma'ra yá 'mehni Ajuā, ne nuya yoho ya danga hmanda, go ri 'natho.

¿Ha gue ra Cristo go rá t'u ra ndā Davi?

(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

41 De mi 'buhnitho ya fariseo, ra Jesu bi 'yø'tuabi 'nara nt'ani nehe, 42 ne bi 'ñembabi:

—Xi'ahú, ¿te xi guí mañhu de ra Cristo rá 'mehni Ajuā nú'a ma da ndā? ¿To'o guí emfu gue rá t'u'a?

Ya fariseo bi dadi ne bi 'ñena:

—Rá t'u ra ndā Davi.

43 Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'bú ¿hanja ra Davi po rá ts'edi ra Maça Ndahi bi ma gue ra Cristo go gue'a rá Hmu? Ngue'a ra Davi bi 'ñena:

44 Ajuā ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudiua ja ma 'ñei asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'u de nja'ti ri ua.”

45 Ha nu'bu go drá t'uhma ra Davi nura Cristo, nu'bú ¿hanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

46 Nu'bú ya fariseo himbi za te bi dadi, y desde ra pa'a ya ni 'na de gue'u himbi za bi 'yø'tua ma'ra ya nt'ani ra Jesu.

23

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'befi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley

(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

1 Nepu ra Jesu bi zofu yá nxadi ne ra hmuntsja'i ne bi 'ñembabi:

2 —Nubya ya fariseo ne ya xahnate de ra ley u't'a'ih_u te rí b_oni da m_anga ra ley nú'a bi 'yofo ra Moise. 3 Hangué gatho nú'a da xi'ah_u'_u 'y_ot'eh_u, ne ostí ma da zabi'ih_u gui 'y_oth_u. Pe nehe oxqui t_enba_hu yá ts'o'b_efi'_u. Nu'a udi'_u gue'a xá hño, pe nu'ú hingo øt'e nú'a udi'_u. 4 Nu'ú tutua ya ja'i ya 'bats'i xi xá hñ_u, pe nu'ú ni ts'_u yá mfats'i. 5 Nu'ú øt'a yá 'b_efi ja yá thandi ya ja'i pa da p_onga yá hmi, asta cueta ya t'of_o ja yá de ne ts_uta ya pants'a xifri ja yá 'y_e y ja xa nt'ofoni 'raya x_eni de ra Maça T'of_o, ne nuyá he ma'na xá ma de yá he ma'ra ya ja'i pe yá nt'ets'itho. 6 Nu'ú de ja 'nara ngo ri ho da hñudi ja ya m_udi hudi pa da ñuni, ne ri ho da hñudi ja ya hoga hudi nuni ja yá nija pa da t'e'tsua yá nsu. 7 Nu'ú ri ho dra z_enjua ja ra tai co ndunthi ra t'equ'e_i, ne ri ho da t'embabi gue go gue'_u xi ya hoga xahnate.

8 Pe nu'ah_u oxqui hoh_u to'o da 'ñe'ts'a ri nsuh_u da 'ñeñ'ah_u gue go gyá xahnateh_u, ngue'a gatho'ih_u grí ncu_hu, ne 'natho ri xahnateh_u 'b_ui, y nú'a go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá p_ehna Aju_a pa da nd_a. 9 Y nixi nú'_u to'o xahn'a'ih_u nuua ja ra ximhai, oxqui emf_u gue go gue'_u ri dadah_u, ngue'a 'natho ri Dadah_u 'b_ui, y nú'a go gue'a bí 'b_ui mahets'i. 10 Y nixi oxqui ma gui hoh_u da t'eñ'ah_u gue go gyá nd_ah_u, ngue'a 'natho ri nd_ah_u 'b_ui, y nú'a go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá p_ehna Aju_a pa da nd_a. 11 'B_u 'na de gue'ah_u da ne to'o da nd_angui, mahyoni go gue'a dri 'b_egoh_u. 12 Ngue'a nu'a tó'o ri 'ñexas_ebya, 'm_efa da ua rá nt'ets'i, pe nu'a tó'o hingrá 'ñets'ibya, 'm_efa go ma da t'e'tsua rá nsu ja rá thandi Aju_a.

13 ¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagyá yohmih_u, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Xcá co'th_u ra gosthi pa hinto da y_ut'a ja rá hmanda Aju_a, nixi guí c_uth_u, ha nixi guí hoph_u to'o da y_ut'i.

14 ¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Xi grí xadihma_hu ja ri nijah_u ja yá thandi ya ja'i 'ñena hinte guí øth_u, pe 'nagyá yohmih_u ngue'a guí hanbah_u yá ngu ya 'b_ente viuda, hangué Aju_a ma'na ma da castiga'ih_u.

15 ¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagyá yohmih_u, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Nu'ah_u grí mah_uua grí mah_uni guí hoñh_u ya ja'i pa gui 'ñutuabih_u nú'a ri jamfrih_u, y nu'b_u ya bi gamfri'ih_u, nu'b_u ma'na guí ts'ocuah_u yá mfeni, ne ma'na ya gá 'y_enth_u ja ra nidu ngu nú'a hab_u grí maha nehe.

16 ¡Nu'ah_u guí ne gui 'ñuhma_hu ra 'ñu, pe nixi guí pah_u hab_u grí maha nehe, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Ngue'a guí eñh_u gue 'b_u 'nara ja'i da jura po ra nija, hinte ri muui nú'a bi jura. Pe 'b_u da jura po ra oro nú'a ja mbo ra nija, nu'b_u h_a, guí eñh_u gue ri muui nú'a bi jura. 17 ¡'Nagyá 'b_emfenih_u, ya xcá 'b_eh_u ra 'ñu! ¿Nda'a ma'na ri muui, ra nija o nú'a ra oro ja mbo ra nija? Ra nija gue'a ma'na ri muui, ngue'a ja xra japini ra oro. 18 Nehe guí eñh_u gue 'b_u to'o da jura po ra ata hinte ri muui nú'a bi jura. Pe nu'b_u da jura por nú'a ra 'baha xa thuxa ja ra ata, nu'b_u h_a guí eñh_u gue ri muui nú'a bi jura. 19 ¡'Nagyá 'b_emfenih_u, ya ma'na xcá 'b_eh_u ra 'ñu! ¿Nda'a ma'na ri muui, ra ata o nú'a ra 'baha xa thuxni ja ra ata? Ra ata gue'a ma'na ri muui ngue'a ja bri japini nú'a ra 'baha'a. 20 Hangué nu'a tó'o ri jura po ra ata, hingue h_onse po ra ata ri jura, nehe ri jura po gatho nú'a ra 'baha xa thuxni nehe. 21 Ne nu'a tó'o ri jura po ra nija, hingue h_onse po ra nija ri jura, nehe ri jura po Aju_a ngue'a nu'a ja 'b_uhni'a. 22 Nu'a tó'o ri jura po mahets'i, hingue h_onse po mahets'i ri jura, nehe ri jura po rá hudi Aju_a ne por gues_e Aju_a ngue'a go gue'a rá hudi'a.

23 ¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagyá yohmih_u, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Nu'ah_u guí 'uecj_u 'ret'a de ra b_exo pa Aju_a de nú'a guí tah_u 'b_u guí pah_u ra zi xac'ri, o ra zi ani, o ra zi cominu. Pe hingo guí øth_u nú'a ma'na mahyoni ngu m_anga ra ley, hinguí udih_u ra hoga'm_ui, nixi otho ri nthecateh_u, ne hinguí øth_u nú'a guí mañh_u.

24 Nu'ah_u guí ne gui 'ñuhma_hu ra 'ñu, pe nixi guí pah_u hab_u grí maha nehe. Nu'ah_u guí njah_u ngu 'nara ja'i nú'a faxa ra t'afi pa hinda tho ya t'uca zu'ue, pe sta zi, tut'atho ya d_anga zu'ue, y nixi bi za te 'b_e bi dut'i.

²⁵ ¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagya yohmih_u, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Guí njah_u ngu ra xut'a vaso ne ra xut'a manza, x_uqui h_onse de thi ha nu de mbo xi rá nts'o. Njab_u mbo ri mfenih_u nehe hinxá nt'axi ngue'a gyá ndusteh_u ne gyá ts'o'yoh_u. ²⁶ 'Nagya godah_u. Hyeh_ub_u 'met'o ya ts'omfeni pa njab_u strá nt'axi'ih_u ne pa da za gui 'y_oth_u nú'a xá hño.

²⁷ ¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagya yohmih_u, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Guí njah_u ngu ya pantyo xi xá nt'axi de thi ne ri hnequi mahotho, pe mbo xi rá dama nts'o. ²⁸ Hangue nu'ah_u guí njah_ub_u nehe ngue'a guí 'ñet'a hoja'ih_u pe guí beñh_u ya ts'omfeni ne gyá yohmih_u.

²⁹ ¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagya yohmih_u, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Guí jamasubih_u yá pantyo nú'u yá 'mehni Ajuá xa du, ne guí c_ath_u mahotho nuyá pantyo nu ma'ra ya hoja'i xa du. ³⁰ Ne guí eñh_u: “Nu'b_u ya gra 'b_uh_umahe nuya pa'u, nu'b_u hinstá faxhe ndu ma xitahe pa xa hyopa nú'u yá 'mehni Ajuá.” ³¹ Hangue nu'ah_u guí mans_ueh_u gue go gue'a'ih_u gyá t'uh_u de nú'u to'o bi hyopa yá 'mehni Ajuá. ³² Hangue nú'a hingo bi juata ndu ri xitah_u, ma go gui juadi gui 'y_oth_ubya.

³³ ¡Nu'ah_u guí njah_u ngu ya qu'eñá, hingui ma gui c'oth_u de ya danga _ugui nú'u ma gui thoh_u ja ra nidu! ³⁴ Ma ga p_ehn'ah_u ma'ra ya 'mehni ne ma'ra ya b_amhyá ne ma'ra ya xahnate. 'Ra de gue'u ma gui hyoh_u, nu ma'ra ma gui ts_uth_u ja ra pont'i, ha nu ma'ra ma gui na'mbabih_u ja ri nijah_u, ne hinhyab_u ma gui hoph_u da 'm_ui'uh_u. ³⁵ Y njab_u ma go gui juth_u nehe de nú'u ya hoja'i xa tho, bi m_udi co ra Abé asta ra Sacaría nú'a mrá t'uh_u ra Berequía. Nura Sacaría go gue'a gá hyoh_u mbo ri nijah_u guetb_u ja ra ata. ³⁶ Xi majuañi dí xi'ah_u gue nu'ah_u ma go gui tuxh_u gatho nuya thaiya.

*Ra Jesu bi du rá m_ui po ya me Jerusale
(Lc. 13:34-35)*

³⁷ Nu'ah_u me Jerusale, guí t_edoh_u ne gui hoph_u yá 'mehni Ajuá nú'u bí p_ehn'ah_u. ¡Hangu ya i'qui dá ne ga munts'ahma'ih_u

ngu 'nara zi _oni huixa yá zi t'uh_u'ni, pe nu'ah_u hingá neh_u! ³⁸ Nu'b_u nuri nguh_u ma da gosc. ³⁹ Ngue'a dí xi'ah_u gue ya hingui ma gui yopa hyandgaguih_u asta hinga yopa pengui. Nu'b_u há, nu'ah_u ma gui 'ñeñh_u: “Xá nsunda nú'a to'o bá p_ehna Ajuá pa da nda ja guec_u.”

24

*Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndañija
(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)*

¹ Nep_u ra Jesu bi b_oni de ra ndañija, ne ya mi 'ba'ñu'a yá nxadi bi e bi z_udi pa bi 'ñutuabi gatho nuya ngu de ra ndañija.

² Nu'b_u ra Jesu bi 'ñembabi'uh_u:

—Xi majuañi dí xi'ah_u, gatho nuya nguy_u ma da nhuati ne hinda ma da gohi ni 'nara do maña co ma'na rá midoui.

*Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai
(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)*

³ De guehni bi ma ra Jesu co yá nxadi pa ja ra t'øhø 'bo Olivo, ne ja bá huhni ra Jesu. Nep_u bi joni yá nxadi pa bi 'yamba sehe'a ne bi 'ñembi:

—Dí ne xi gui xicje ha'm_u ma da nja nú'a gá ma, ne te ma nt'udi ma ga hanthe pa ga p_ahe gue ya ma gui yopa penguiua ma'na'qui, ne pa ga p_ahe ha'm_u rá uadi ra ximhai.

⁴ Nu'b_u ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Jamasuh_u oto sti ma da hya'ah_u.

⁵ Ngue'a ma da 'ñehe ndunthi nú'u to'o di ñá de ma thuhu ne di eñ'uh_u: “Nugui go drá Cristo bá p_encagui Ajuá pa ga nda.” Y njab_u ma da hyat'a ndunthi ya ja'i. ⁶ Nehe ma gui 'y_od_eh_u da h_uma de ya tuhni nú'u ya ja, ne nú'u hingui jatho. Pe nu'ah_u osti ma da du ri m_ui'uh_u, ngue'a p_e'tsi te da njab_u. Pe hingo gue'a rá uadi ra ximhai ngue'a ri 'b_etho ma'ra te da nja. ⁷ Ngue'a ma da ntuhna ya hnini co ma'ra ya hnini. Ma da nja ra danga thuhu ne ya danga hñeni, ne ma da nja ya mbimhai hab_uraza. ⁸ Y gatho nuya dum_uiya, guehya ya m_udi _ugui.

⁹ Nú'u hingyá gamfri ma da g_u'ah_u da nap'ah_u o da hyo'ah_u, ne toraza da _utsa'ih_u ngue'a xcá camfriguih_u. ¹⁰ Ha nuya pa'u ndunthi ma da 'b_edi yá jamfri, ne ma da 'ñ_utsa 'na ngu ma'na, ne ndunthi ma da da

yá miq'u'eiu. ¹¹ Y ma da 'm_u ndunthi ya hyate badi, da 'ñena gue go xuá mehna Ajuá, ne ma da hyat'a ndunthi ya ja'i. ¹² Ndunthi ya ja'i ma da 'bedi ra hmáte ngue'a ma'na xi ma da ndangui ra ts'oqui gatho ja ra ximhai. ¹³ Pe nu'a tó'o hinda 'uegue de Ajuá, nú'á go gue'a ma da mpøhø. ¹⁴ Ma da nt'øde ra noya gue ra Nda de mahets'i ma da 'ñehe pa da nda. Nuná ma da nt'øde ja gatho rá ngani ra ximhai pa njab_u da 'yøde gatho ya ja'i de gatho ya hnini. Nep_u de gue'a ja dí uadi ra ximhai.

¹⁵ Ra Dañe nú'a mrá 'mehni Ajuá bi 'yofo de nú'a ra ts'ot'øt'e ma da nja mbo ja ra ndanija de Jerusale pa da nts'onga ra ndanija. —Nu'a tó'o da hñe'ta nuna t'ofona mahyoni da badi xá hño te ma. — Ha nu xcrí hyanth_u da t'øt'a njab_u mbo ra ndanija, nu'bú njab_u gui pah_u gue ya bi zø ra ora. ¹⁶ Nu'bú nu'ah_u me Judeah_u, ma gui 'bath_u grí maha ja ya t'øhø. ¹⁷ Y 'b_u gri 'yoh_u ja rá patio ri nguh_u, oxqui ma gui cath_u 'met'o pa te gui hñaxh_u, ngue'a mahyoni gui dama maha. ¹⁸ 'B_u gri 'yoh_u ra 'befi ja ya huahi, oxqui penj_u ja ri nguh_u pa gui hñaxa ri heh_u. ¹⁹ Huecazite nú'u ya 'behña di da'thi ne dya nz_u nuya pa'u. ²⁰ 'Yaph_u Ajuá gue nú'a ra pa xcrí 'bath_u, hindi ta ya tse nixi dra pa dega tsaya. ²¹ Ngue'a nuya pa'u ma da nja ndunthi ya ts'othogui nú'u hinhya'm_u xa hnequi desde bi mudi ra ximhai, ne nixi hinda ma da yopa nja ma'na'qui. ²² Ajuá ma da 'yøt'e pa hinda njab_u ndunthi ya pa, ngue'a nu'b_u da njab_u ndunthi ya pa, nu'bú da du gatho. Pe po rá ngue ya gamfri, Ajuá ma da 'yøt'e pa da thogui 'bestho nú'u ya pa dega ts'othogui.

²³ Nu'b_u 'na to'o da 'ñeñ'ah_u gue nuua ja 'bucua ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da nda, o bí 'b_u ringuehni, oxqui ma gui camfribih_u. ²⁴ Ngue'a ma da 'm_u 'raya ja'i da 'ñena gue go di gue'u ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da nda, ne ma da 'm_u ma'ra ya hyate badi. Nú'á ma da 'ñudi ndunthi ya danga nt'udi ne da 'yøt'a ya t'øt'e 'ñena xi majuani pa da hyat'a ya ja'i, ne da nehma'u da hyat'a ya gamfri nehe. ²⁵ Ya stá 'bet'o'ih_u ra noya de nú'a ma da nja, hangue ostí ma da tha'ah_u. ²⁶ Hangue 'b_u da t'eñ'ah_u gue ra Cristo bí 'b_u ja ra mbonthi, oxqui ma

gui mahani. O 'b_u da t'eñ'ah_u: “Ndi bá eh_u ja 'bucua mbo ra ngu”, oxqui ma gui camfribih_u. ²⁷ Ngue'a nurá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i xcrá thamfrih_u da dama zøhø ne da hnequi gatho ja ra ximhai nja ngu 'nara huei ri yot'a mbøxhyadi ne asta yuhyadi. ²⁸ Nuya pa'u ma da nja ngu ya pada ri munts'i hab_u 'beni nú'a te xa du.

Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai

(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

²⁹ Ngu da thogui nuya pa'u dega ts'othogui, 'bestho ma da 'mexuui ra hyadi, ne ra zana hinda ma da yot'i. Ya tsø ma da dagui de mahets'i, y mahets'i ma da huat'i nts'edi. ³⁰ Nep_u ma da hnequi 'nara nt'udi nuni mahets'i de rá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ne gatho ya ja'i de ra ximhai ma da nzoni nu stí hyandi da zøhø, nu sta 'ñehe ja 'nara guui con gatho rá ts'edi ne co rá nsunda pa da e da nda. ³¹ Ma da nt'øde 'nara trompeta, nep_u Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da mehna yá enxε gatho ja rá ngani ra ximhai pa da munts'a gatho nú'u xa huahni'a.

³² 'Yøh_u nuna ra 'bede de ra igo: Nu xcrí hyanth_u gue ya ja yá 'roho ne ya ja yá xi, nu'bú gui pah_u gue ya ma da zøhø ya pa dega pahyadi. ³³ Hangue nu xcrí hyanth_u da nja gatho ngu nú'a dí xi'ah_u, pah_u gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya ma dua yopa pengui. ³⁴ Xi majuani dí xi'ah_u gue gatho nuya ma da mudi da nja ante da du nuya ja'i 'b_ubya ja ra ximhai. ³⁵ Mahets'i ne ra ximhai ma da uadi da thogui, pe numa noya hinhya'm_u da uadi, ma da nja pa nzantho.

³⁶ Ni 'na hinto padi ra pa nixi ra ora nurá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nixi nú'á, nixi ya enxε bí 'b_u mahets'i hingui padi, hønse ma Dada ha, go padi ha'm_u da 'ñehe.

³⁷ Ha nu sta yopa 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ma da nja ngu nú'u ya pa de ra Noé. ³⁸ Nuya pa'u ante da ñuxa ra dehe ja ra ximhai, ya ja'i mi ñuni mi tsithe ne mi øt'anthati ngu xi yá nzai. Mi øt'a njab_u asta nú'a ra pa bi yat'a ra Noé ja ra danga motsa nú'a xqui hyoqui. ³⁹ Nep_u mi damfri'u bi ñuxa ra dehe ja ra ximhai ne bi jat'i gatho

nú'ua ya ts'oja'i. Ma da njabu nehe nú'a ra pa rá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ⁴⁰ Nuya pa'ua, 'bu yoho ya 'ñøhø di 'yo ra 'b'efi 'nadbua ja ra huahi, sta ðamfri da ts'ixa 'na de gue'ua, ha nu ma'na da gohni. ⁴¹ 'Bu yoho ya gani di 'bu 'nadbua, sta ðamfri da ts'ixa 'na de gue'ua, ha nu ma'na da gohni.

⁴² Hangué ndø'mhu, ngue'a hinguí pahua ha'mua ma da zøhø ri Hmuhua. ⁴³ Ya guí pahua, 'bu 'nara me ngu di pahua te ma ora da zøhø 'nara be, nu'bú hinda 'ñaha'a pa hinda hopa ra be da xocua rá ngu pa da bepabi. ⁴⁴ Hangué ne'ahua xi da ndø'mhu, ngue'a xcri thamfrihua da zøhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra hoga 'bego ne ra ts'o'bego
(Lc. 12:41-48)

⁴⁵ Nu'a tó'o ra hoga 'bego ne xi ra hoja'i tsa da t'ent'ua rá 'ye rá ngu rá hmu, nehe da t'ent'ua rá 'ye ya 'bego nú'ua hoqui te da ts'i ora mahyoni. ⁴⁶ Nu'bú xi da johya nú'a ra hoga 'bego nu sta zøhø rá hmu da zudi di øt'a ngu nú'a rí 'ñehe. ⁴⁷ Xi majuani dí xi'ahua, nura hmu'a ma da hñuxa dega 'betri nú'a ra 'bego pa da supa gatho nú'a te pe'tsi. ⁴⁸ Pe xi'bu nura 'bego'a da bøni dra ts'o'mui y da beni gue rá hmu hinga 'bestho da ðama mengui, ⁴⁹ nepua nu'a da mudi da na'mba yá mi'begoui, ne da ma da ñuniui ne da ntsiui ya tixfani. ⁵⁰ Ha sta ðamfri da zøhø rá hmu nú'a ra ora hindi tø'mi. ⁵¹ Nu'bú nura hmu'a ma xi da ncue co nurá 'bego'a, hangué da umba 'nara ðanga castigo, ne da mehna habu 'bu ya yohmi pa ja dí nzonini ne ja dí gustri yá ts'i.

25

Ra 'bede de 'ret'a ya nxutsi

¹ Nurá yo'ñehe ra Nða de mahets'i ma ga hycuahua ngu ra 'bede de 'nara nthati bi nja. 'Ret'a ya nxutsi bi hñaxa yá ñot'i dega aceite pa bi ma bá thadi nú'a ra 'ñøhø mi ma da nthati. ² Ha de nú'ua 'ret'a ya nxutsi, cut'a xqui hñoqui co yá ñot'i, pe nú'ua má cut'a hinxqui hñoqui. ³ Ha nú'ua cut'a hinxqui hñoqui, himbi hñaxa ndunthi ra aceite pa da xit'a ja yá ñot'i. ⁴ Pe nu'ua má cut'a xqui hñoqui ha, bi ñu'tsa yá ñot'i co ra aceite, nehe bi hñaxa 'nara xito mi ñuts'i pa sta thegue nú'a mi po ja ra ñot'i da xit'a

ma'na. ⁵ Hinga 'me bi zøhø nú'a mi ma da nthati, hangué gatho nú'ua 'ret'a ya nxutsi bi za ra t'aha ne bi 'ñaha. ⁶ Y ngu made ra xuui bi nt'øde 'nara hmafi ne bi t'emba ya nxutsi: “¡Ya xa 'ñecua núni ma da nthati, bá ehua gui thadihua!” ⁷ Nu'bú 'bestho bi nuhu gatho nú'ua 'ret'a ya nxutsi ne bi mudi bi tsøgue yá ñot'i. ⁸ Ha nú'ua cut'a hinxqui hñoqui, 'bestho bi 'ñembabi nú'ua má cut'a xqui hñoqui: “Xecje ts'ua ri zi aceitehua ngue'a ya huet'atho ma ñot'ihe.” ⁹ Ne nú'ua ya nxutsi xqui hñoqui bi ðatuabi nú'ua má cut'a ne bi 'ñembi: “Hina, hinga xe'ahé, xi'bu ga njahebu ngu'ahua. Ma'na xá hño grí maha gui tañhua habu bí 'ba. Bá tañhua pa gue'ahua.”

¹⁰ Pe de bi ma'ua da ðanga ra aceite, nura ora'a bi zøhø nú'a mi ma da nthati. Nu'bú nú'ua cut'a ya nxutsi xqui hñoqui bi meui ne bi yut'ui'ua mbo habu mi ma da nja ra ngo dega nthati. Nepua 'bestho bi jot'a ra gosthi.

¹¹ Ha 'mefa bi zøhø nú'ua ma'ra ya nxutsi ne bi 'ñeñ'ua: “¡Xogaguihe ra gosthi, zi Hmu, xogaguihe!” ¹² Pe nú'a to'o mi ma da nthati bi ðatuabi'ua ne bi 'ñembi: “Xi majuani dí xi'ahua gue hindí pa'ahua to'o'ihua.”

¹³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñena:

—Hangué nu'ahua hñocju ne xi da ndø'mhu, ngue'a hinguí pahua te ma pa ni te ma ora ma da zøhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra 'bede de 'nara hmu bi zocua ra boja yá 'bego

¹⁴ Nehe rá yo'ñehe ra Nða de mahets'i ma ga hycuahua ngu rá 'bede 'nara hmu co yá 'bego. Nú'a ra hmu ya mi 'ba'ñu da ma ja ma'na ra hai yabu, ne bi zohna 'rayá nzai 'bego pa bi zocuabi rá boja pa da xu de da pengui.

¹⁵ 'Na de gue'ua bi zocuabi cut'a 'mo, ma'na bi zocuabi yo 'mo, ha nu'a ma'na bi zocuabi 'na 'mo. Ngu rá ndangui rá mfaði cada 'na, gue'a rá ndunthi ra boja bi ts'ocuabi. nepua ra hmu bi gu rá 'ñu bi ma.

¹⁶ Nú'a ra 'bego xqui ts'ocuabi cut'a 'mo, nu'a bi ma bi pants'a nura boja'a ne bi ðaha má cut'a 'mo. ¹⁷ Ha nu'a tó'o xqui ts'ocua yo 'mo mbexo, bi pants'a nú'a ra boja'a, ne bi ðaha má yo 'mo. ¹⁸ Pe nu'a tó'o xqui ts'ocua 'na 'mo mbexo, nu'a bi ma bá xei 'nara o'tsi ne bi 'yagui nú'a ra boja xqui zocuabi rá hmu.

19 Bi thogui ndunthi ya pa, nepu bi zohø ra hmu bi ñæt'uendauí yá 'bego. 20 Bi zohø 'met'o nú'a xqui ts'ocua cut'a 'mo, ne bi umba rá hmu nú'a má cut'a 'mo xqui dahá de nú'a xqui ts'ocuabi, ne bi ñembabi: “Gá tsogagui cut'a 'mo, pe nubyá jaua nuna má cut'a 'mo stá tahá de nú'a gá tsogagui.” 21 Nu'bú ra hmu bi dadi ne bi ñena: “Xi xá hño ri 'befi. Nu'i xi 'nagrá hoga 'bego. Nubyá ma ga tsoc'a'i ma'na ndunthi ra boja pa gui japi da xu, ngue'a xi xcá padi xcá japi da xu nú'a 'na tui dá tsoc'a'i. Nubyá bá ehe pa ga johyah.” 22 'Mefa bi zohø nú'a to'o xqui ts'ocua yo 'mo, ne bi ñemba rá hmu: “Gá tsogagui yo 'mo, pe nubyá jaua nuna má yo 'mo stá tahá de nú'a yo 'mo gá tsogagui.” 23 Nu'bú ra hmu bi dadi ne bi ñembabi: “Xi xá hño ri 'befi. Nu'i xi 'nagrá hoga 'bego. Nubyá ma ga tsoc'a'i ma'na ndunthi ra boja pa gui japi da xu, ngue'a xi xcá padi xcá japi da xu nú'a 'na tui dá tsoc'a'i. Nubyá bá ehe pa ga johyah.” 24 Pe nu mi zohø nú'a ra 'bego xqui ts'ocua 'na 'mo, nu'á bi ñembabi rá hmu: “Nuga dí padi gue xi grí japa ri 'bego da mpefi nts'edi ne guí xofo habu hingo xcá pot'i, ne guí munts'a ra trigo habu hingo xcá piquí. 25 Hangue nuga dá tsu'i, xi'bu ga tuxa ra thai, hangue dá ma dá agui ri boja ja ra hai. Pe nubyá jaua nuna gá tsogagui.” 26 Bi dadi ra hmu ne bi ñembabi: “Nu'i 'nagrá ts'o'mui ne 'nagrá dahñe 'bego, 'bu guí beni gue dí xofo habu hingo stá pot'i ne dí munts'i habu hingo stá piquí, 27 nu'bú zha gue himi tsa xcá nu te xcá 'yøt'e pa xa xu ma boja dá tsoc'a'i pa xa t'acagui rá thahá ma boja núbya dá tsøhø?” 28 Nepu ra hmu bi ñembabi nú'u to'o mi ñoui: “Hñambabihú nú'a ra boja dá tsocuabi nuni ra dahñe 'bego, ne umfu nú'a to'o pe'tsa 'ret'a 'mo. 29 Ngue'a nu'a tó'o pe'tsi, ma'na ma da t'umbabi pa asta da bonguabi. Pe nu'a tó'o ts'utho pe'tsi, nu'á da thambabi nú'a ts'u pe'tsi pa ya hinte da me'tsi. 30 Hangue nú'a ra 'bego hinte rá 'befi, ma'na xá hño juhú ne 'yenthú ja ra 'bexuui pa ja dí nzonini ne ja dí gustrí yá ts'i.”

Ra Jesu ma da hñá'mba nguenda ya ja'i de ra ximhai

31 Nu sta ñehe pa da nda Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ma da ñoui gatho yá enxé, ne ma da hñudi ja rá maça hudi con gatho rá nsunda. 32 Nuni ja ma da munts'ini gatho ya ja'i de gatho rá nguni ra ximhai, y nura Ndá ma da 'ueca 'na ngu 'na, ngu øt'a ya ma'yo co ya zi deti ne ya t'axi. 33 Nu'á ma da 'ba'ma ja rá ñei gatho ya zi deti, ne nu ja rá ngahá ja ma da 'bam'ni gatho ya t'axi. 34 Nu'bú ma da ñembabi nú'u di 'bai ja rá ñei: “Bá ehú nu'ahú xa jap'ahú ma Dada. Ma gui cuthúbya nuni mahets'i habu bí manda ma Dada nuni habu xqui thoqui pa gue'ahú de ante da thoca ra ximhai. 35 Dí ñepi gui cuthúni ngue'a nú'bu mi tsuca ra thuhu, go gue'ahú gá 'racju te dá tsi. Ne nú'bu mi tsuca ra nduthe, go gue'ahú gá 'racju ra dehe dá tsi. Ne nú'bu ndí ne'ñu, go gue'ahú gá 'racju ntsaya dá oxi. 36 Ne nú'bu mi otho te ga he, go gue'ahú gá 'racju te dá he. Ne nú'bu ndrí hñeni ne dá ofadi, go gue'ahú gá ma gá c'ascahú.” 37 Nu'bú nú'u to'o xa 'yøt'e xá hño ma da dadi ne da ñena: “Ma zi Hmu'ihe, zha'mú dá hant'ahe gue mi tsu'a ra thuhu nepu dá 'ra'ahe te gá tsi? O zha'mú dá hant'ahe gue mi tsu'a ra nduthe nepu dá 'ra'ahe ra dehe? 38 O zha'mú dá hant'ahe gue ngrí ne'ñu nepu dá 'ra'ahe ntsaya gá oxi? O zha'mú dá hant'ahe gue mi otho te gui hye, nepu dá 'ra'ahe te gui hye? 39 O zha'mú dá hant'ahe ngrí hñeni o nguí ofadi nepu dá ma dá c'a'ts'ahe?” 40 Nu'bú ra Ndá da datuabi ne da ñena: “Xi majuani dí xi'ahú gue nu'bu gá faxhú 'na de guehyu ma cu hinte mri muui ja yá thandi ya ja'i, pahú gue go guecagui gá faxcahú.”

41 Nepu ra Ndá da ñembabi nú'u di 'bai ja rá ngahá: “Nu'ahú 'uehú de gueque. Nu'ahú xa zú'ahú rá cue Ajuá, grí maha pa ja ra nidu habu zø ra tsibi pa nzantho, nuni habu xa thoqui pa ra ts'ondahi ne yá ts'o'enxé. 42 Ngue'a mi tsuca ra thuhu pe nu'ahú hingá 'racju te dá tsi. Ne mi tsuca ra nduthe pe nu'ahú hingá 'racju ra dehe dá tsi. 43 Ne nú'bu ndí ne'ñu, nu'ahú hingá 'racju ntsaya dá oxi. Ne mi otho te ga he pe nu'ahú hingá 'racju te dá he. Ne nú'bu ndí hñeni ne ndí ofadi, nu'ahú hingá ma gá c'ascahú.” 44 Nu'bú nú'u ya ts'oja'i ma da dadi ne ma da ñena: “Ma zi Hmu'i, zha'mú

dá hant'ahe mi tsu'a ra thuhu o ra nduthe, o ngrá ne'ñu, o bi 'ñotho te gui hye o gá hñeni o gá ofadi, nepu hindá fax'ahe?" ⁴⁵ Nepu ra Ndá da datuabi ne da 'ñembi: "Xi majuañi dí xi'ahu, nu'bu hingá faxhu 'na de nuyu ma zi cu hinte mri muui pa ja ri thandih, pah gue go guecagui hingo gá faxcahu." ⁴⁶ Nu'bu nuya ts'oja'i ma da ma pa ja ra nidu habu da 'mai pa nzantho. Ha nu'u tó'o xa 'yot'e xá hño ma da yat'a mahets'i habu bí ja ra te pa nzantho.

26

Ya nda gá xodyo bi 'ñu'ti pa hanja da za da gu ra Jesu

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Nu mi uadi ra Jesu bi mangu gatho nuya noyaya, bi 'ñembabi yá nxadi:

² —Ngu guí pah gue hõnse yo pa ri 'bedi pa da t'ot'a ra ngo dega pascua, ne nuya pa'au gue'bu ma dra da Nú'a To'o bi e bi Nja'i pa dra pont'i ne da tho.

³ Ne nura pa'a bi mangu njabu ra Jesu, nuyá ndaxjua nda ya xodyo ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, bi munts'i'u ja rá ngu ra Caifá nú'a to'o xi mrá danga nda gá macja. ⁴ Nuni ja guehni bi 'ñu'ti'u pa hanja da za da hyat'a ra Jesu pa da za da gu ne da hyo. ⁵ Ne bi bense'u bi 'ñembi'u:

—Nubyá hinga ma ga øthu núna dí beñhu ga øthu ngue'a ra ngo, pa hinda ñants'a ya ja'i.

'Nara 'behña bi go'tsua ja rá ñaxu ra Jesu 'nara hoga ñani

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

⁶ Ha nura Jesu mi 'buhni ja ra t'uca hnini Betania ja rá ngu ra Simu nú'a to'o xqui ñani de ra lepra nú'a ra hñeni tsit'atho ra ngø. ⁷ Ha ra Jesu mi hudi ja ra mexa, ne de gue'a bi zonga 'nara 'behña mi ha 'na ngu ra zi xito xqui thoqui de 'nara hoga do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara dehe xi mi yuni xá cahi ne xi mri muui ndunthi, ne bi go'tsua ja rá ñaxu ra Jesu nú'a ra dehe'a.

⁸ Ha nu mi hyanda ya nxadi nú'a mi øt'a nú'a ra 'behña'a, bi bø yá cue ne bi 'ñena:

—¿Hanja bri fantho nuna dehe xi rá maði? ⁹ Nuna deheni xa za xa 'ba hmaha, ngue'a ri muui ndunthi ra boja, ne xa t'umba hmaha 'nara mfats'i ya hyoya.

¹⁰ Nu'bu ra Jesu bi 'yøde nú'a mi mañ'u ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí mañhu njabu de nú'a bi 'yot'a nuni ra zi 'behña? Nuní xa 'yot'a 'nara hño pa guequi. ¹¹ Oguí hyøcju nú'a xa goxcagui, ngue'a nuya hyoya ma guí 'buhu nzantho con gue'u, pe nuguí hingá nzantho ma ga 'bui con gue'ahu. ¹² Nuní bi goxcagui nú'a ra dehe yuni xá cahi pa nu xcrá nt'agui. ¹³ Xi majuañi dí xi'ahu gue haburaza de ra ximhai da hmanga ma noya, nehe da hma de nú'a xa 'yotcagui nuni ra zi 'behña pa 'nara feni de guehni.

Ra Juda bi pa ra Jesu

(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

¹⁴ Nepu 'na de gue nú'u 'ret'amayoho ya nxadi mrá thuhu ra Juda Iscariote bi ma bá c'a'tsa ya nda gá macja, ¹⁵ y nu'a bi 'ñembabi'u:

—¿Hangu guí 'racju pa ga da'a'ihu ja ri 'yehu ra Jesu?

Nu'bu 'bestho ra ora'a bi gohui'u 'nara cohi, ne ya nda gá macja bi umbabi ra Juda Iscariote 'natema'ret'a ya t'axboja. ¹⁶ Y desde ra pa'a ra Juda mi honi hanja da za da da ra Jesu ja yá 'ye'u.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du

(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

¹⁷ Nepu bi dat'a ya pa de 'nayá ngo ya xodyo, gue'a ra ngo de ya thuhme nsi ra nzoi. Y nú'a ra maði pa de ra ngo, yá nxadi ra Jesu bi ma bá tsadi pa bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Habu guí ne ga hocje ra hñuni dega pascua?

¹⁸ Ha ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ja ra hnini bá c'a'tshu 'nara 'ñøhø ne gui 'ñembabihu: "Bá pencahe ra Xahnate gue ga xi'ahe njaua ngu nú'a bá ma: Ya ma da dat'a ma ora, ne pe'tsi te ga øthe ra hñuni dega pascua co ma nxadi ja ri ngu."

¹⁹ Nu'bu ya nxadi bi 'yot'e ngu nú'a xqui 'bepabi ra Jesu, hangue nu'ú ja bá hocni ra hñuni dega pascua.

²⁰ Nu mi nxuui ra Jesu bi hñudi ja ra mexa con gatho nú'u 'ret'amayoho yá nxadi.

²¹ Ha de mri ñuñ'u, ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuañi dí xi'ah_u gue 'na de gue'ah_u ma gui dagaguih_u.

²² Nu'bu' gatho yá nxadi bi du yá mai, ne nu'ú 'na ngu 'na bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿ha gue go guecagui?

²³ Y ra Jesu bi datuabi'ú ne bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o drí ñu'mebya ja 'nadra manza, nú'a go gue'a ma da dagagui.

²⁴ Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya 'yo ra 'ñu pa da 'tøt'e ngu nú'a mąnga ra Maça T'ofu, pe huecate nú'a ra ja'i to'o ma da da'a. Ma'na xá hño hinxá 'mąh_u má nú'a ra ja'i'a.

²⁵ Nep_u ra Juda nú'a to'o mi ma da da ra Jesu bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, ¿ha gue go guecagui?

Ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—Hąhą, go nu'i.

²⁶ Nura ora mri ñuni'ú, ra Jesu bi g_u ra thuhme, bi 'yapa Ajuą rá Dada da japi, ne bi heque, nep_u bi umbabi yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Tsih_u nuna thuhme, nuna go guehna ma ndo'yo.

²⁷ Nep_u bi g_u ra vaso nú'a mi po ra vinu, ne bi umba njamadi Ajuą rá Dada, nep_u bi umba yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Tsih_u nuna vinu grí gathoh_u. ²⁸ Nuna go guehna ma ji ma da mfani pa da put'a yá ts'oqui gatho ya ja'i. Nehe go guehna ra seña de ra 'ra'yo cohi. ²⁹ Pe dí xi'ah_u gue ya hinga ma ga yopa tsi ma'na'qui nuna ra vinu dega obxi con gue'ah_u nuua ja ra ximhai. Ma ga yopa tsi ma'na ra 'ra'yo vinu con gue'ah_u, pe nuni mahets'i hab_u bí manda ma Dada.

Ra Jesu bi mą gue ra Pedro mi ma da gøni'a

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

³⁰ Ha nu mi uadi bi duta 'nara jahña, bi ma'ú pa ja ra 'tøhø 'bo Olivo. ³¹ Nu'bu' ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Nura nxuuihya gatho'ih_u ma da du ri muih_u ne ma gui tsogash_uua. Ngue'a Ajuą ma Dada mąnga njaua ja ra Maça T'ofu: “Ma ga ho ra ma'yo, y nuyá deti ri su'a ma da nxani hab_uraza,” njab_u ena. ³² Hangué nugui ma da thogagui, pe nu xcrá yopa nte, ma ga 'bet'o de gue'ah_u pa Galilea.

³³ Nu'bu' ra Pedro bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—Masque gatho ma'ra da 'uegue de gue'a'i, pe nugui hinhya'm_u ga 'uegue de gue'a'i.

³⁴ Ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Xi majuañi dí xi'a'i gue núbya dí nxuui ma gui cøngagui hñu'qui ante da mafi ra me'nja.

³⁵ Nu'bu' ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Masque ga tuui mahyegui pe hinhya'm_u ga cøñ'a'i.

Y gatho ma'ra ya nxadi bi mą njab_u nehe.

Ra Jesu mi apabi Ajuą rá Dada nuni Getsemani

(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

³⁶ Nep_u ra Jesu bi zøhøni co yá nxadi ja nú'a ra luga rá thuhu Getsemani, ne bi 'ñembabi'ú:

—Coh_uua, nugui ma ga thogui má ts'ú ringuehni pa ga apabi Ajuą ma Dada.

³⁷ Nu'bu' nu'a bi zixa hñu yá nxadi, ra Pedro ne nú'ú yoho yá t'ú ra Sebedeo, bi thogui má ts'ú ringuehni. De guehni ra Jesu bi madi bi ntsø'mi ne xi bi du rá mai. ³⁸ Ne bi 'ñembabi nú'ú hñu yá nxadi:

—Xi tu ma mąiga asta dí ne ga tu co ra dumai. Coh_uua, oxqui ahah_u, ma ga aph_u Ajuą mahyegui.

³⁹ Y ra Jesu bi thogui má ts'ú de hab_u bi gohi yá nxadi, nep_u bi m_e rá hmi ja ra hai, ne bi 'yapa Ajuą rá Dada ne bi 'ñembabi:

—Ma Dada'i, nu'bu' da zahmą, dá thogui-tho nuna ts'othogui ma ga thogui, pe nu'bu' hina, 'yøt'e nú'a go ri pahague, hingo nú'a go ga nega.

⁴⁰ Nu'bu' ra Jesu bi mengui pa hab_u xqui gohi nú'ú hñu yá nxadi, ne nu'ú bi zadi mi ahą, hangue ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—¿Ha gue hinxá za xcá tseth_u ra t'ahą madi 'na ora mahyegui con guequi?

⁴¹ Nuhuh_u ne 'yaph_u Ajuą pa gui tseth_u ya ts'othogui. Xi majuañi dí xi'ah_u gue ri mfenih_u ja rá ts'edi, pe nuri ndo'yoh_u otho rá ts'edi pa gui tseth_u.

⁴² Ra Jesu bi menga ma'na'qui hab_u xqui 'yapa Ajuą rá madi, ne bi 'ñena ma'na'qui njaua:

—Ma Dada'i, 'b_u hinda za da thogui-tho nú'ú ya ts'othogui ma ga thogui, nu'bu' 'yøt'e nú'a go ri pahague.

⁴³ Nep_u ra Jesu bi yopa mengui ma'na'qui hab_u xqui zogui nú'ú hñu yá

nxadi, ne bi zudi mi aha ne nixi mi tsa da zot'a ya da ngue'a xi mi tse di ra t'aha. ⁴⁴ Nu'bu ra Jesu bi zoguini'u ma'na'qui, ne nu'a bi yopa menga ra hñu'qui pa habu mi apabi Ajuu, ne guet'atho ya noya bi ma ngu nu'u xqui mañ'a. ⁴⁵ Nepu bi yopa menga ma'na'qui pa habu xqui zogui nu'u hñu ya nxadi ne bi ñembabi'u:

—Nubyá ha, dá zu ri t'ahahu ne tsayahu xá hño. Ya bi zø ra ora gue ya ma dra da ja yá 'yε ya 'yøt'ats'oqui Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ⁴⁶ Nanju maha, ngue'a ya xa ñepu nú'a to'o ma da dagagui.

Briju nts'ahni ra Jesu

(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ts'a ra ora mi manga njabu ra Jesu, bi zøhø ra Juda 'na de nú'u 'ret'amayoho ya nxadi, mbra ñoui ndunthi ya ja'i, 'ra mbra hña ya huai ha nu ma'ra mbra hña ya za. Nuya ja'i'u bá pèhna yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya nda gá macja. ⁴⁸ Ra Juda nú'a to'o xqui pa ra Jesu ya xqui umba 'nara seña nuya ja'i ne xqui ñembabi:

—Nú'a gui hyanthu ga tsu'tsuabi rá hmi, nú'a go di gue'a, ne gui dama juhu.

⁴⁹ Nu'bu ra Juda bi ma bá tsudi ra Jesu. Nepu bi zenjua ne bi ñembi:

—¡Ajuu da jap'a'i, Xahnate!

Ne 'bestho bi zu'tsi. ⁵⁰ Nu'bu ra Jesu bi datuabi ne bi ñembi:

—Xi'ague, ¿te rá 'be xqui ñeque?

Nu'bu ya ja'i 'bestho bi gu ra Jesu pa bi zixa nts'ahni.

⁵¹ Y ngu bri ju ra Jesu, 'na de gue nú'u mri ñoui'a bi c'o'tsa rá mahuai ne bi hyecua 'nará gu 'nará 'bego ra nda gá macja.

⁵² Nu'bu ra Jesu bi ñembabi nú'a mi ha ra mahuai:

—Pe'tsa ri huai ja rá nt'o, ngue'a gatho nú'u to'o hote co ra huai, co ra huai dí tho nehe. ⁵³ Nugui da zahma ga apa ma Dada dua pencagui ya 'motho gá enxε, y nu'a dua pencahma 'bestho. ⁵⁴ Pe nu'bu, ya hinda za da nja ngu nú'a manga ra Maca T'ofu nú'a ena gue mahyoni ga thogui ngu nú'a dí thoguiba.

⁵⁵ Nu'bu ra Jesu bi ñembabi ya ja'i:

—¿Sague drá be pa e gui jugaguihu co ya huai ne ya za? Hyastho ndí 'bui ja ra nija pa ndí xahn'a'ihu ne hinhya'ma gá jugaguihu.

⁵⁶ Pe pe'tsi gatho da njabu pa da nja ngu nú'a bi manga yá 'mehni Ajuu ja ra Maca T'ofu.

Nu'bu gatho yá nxadi bi hyehni ra Jesu ne bi 'bat'i'u.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a nda gá xodyo

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Nu'bu nú'u to'o xqui gu ra Jesu bi zits'i pa habu mi 'bui ra danga nda gá macja nú'a mra' thuhu ra Caifá, nehe ja xqui munts'ini nuya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda.

⁵⁸ Ha nura Pedro mi 'befatho zi yabu mri dena ra Jesu, bi zøni asta ja rá patio rá ngu ra danga nda gá macja. Nuni ja bi gohni'a habu mi 'bui ya gants'ahni pa da hyandi'a te da t'ø'tua ra Jesu.

⁵⁹ Ha nuya nda gá macja ne ya ndaxjua nda mahyεgui con gatho ma'ra ya nda gá xodyo mi honi to'o da manbabi ra Jesu masque dega nc'uamba, pa da za da tho.

⁶⁰ Pe himbi za te bi ts'atuabi, masque ndunthi ya ja'i bi gu'tsua ya nc'uamba. ⁶¹ Pe 'mefa bi 'mehni yoho ya c'uamba ja'i bi ñena:

—Nuna ñøhøni bi ñena gue da za da yø'tuabi rá nija Ajuu ne rá hñupa da za da yopa 'ba'ma ma'na'qui.

⁶² Nu'bu nura danga nda gá macja bi 'mai ne bi ñemba ra Jesu:

—¿Ha gue hinte gui thadi? ¿Ha gue ma-juani nú'a hma de gue'i?

⁶³ Pe ra Jesu hinte bi dadi. Nu'bu nura danga nda gá macja bi ñembabi:

—De rá thuhu Ajuu nú'a te, xi da xicje, ¿ha gue go gue'i grá Cristo rá T'u'i Ajuu bá pèh'n'a'i pa gui nda?

⁶⁴ Nu'bu ra Jesu bi datuabi ne bi ñena:

—Haha go guecagui, ngu nú'a gá ma. Nehe dí xi'ahu gue nuya pa xa ñepu ma gui hyanthu Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da hñudi ja rá ñei Ajuu nú'a ja rá ts'edi. Y nehe ma gui hyanthu dua ehe ja ya guui.

⁶⁵ Nu'bu nura danga nda gá macja bi danga yá he ngue'a bi beni gue ra Jesu xqui ñama'ñu de Ajuu, ne bi ñena:

—Nuna ñøhøni ri ñet'a Ajuu. ¿Te ga 'bepu ma'ra to'o da xicju de guehni? Ya gá 'yøschu nú'a te bi ma. ⁶⁶ ¿Te guí mañhu?

Ha nu'ɥ ma'ra bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuní go 'nara danga nduthai, hangue rí 'ñepi da tho.

⁶⁷ Nu'bú 'ra de gue'ɥ bi zo'tsuabi rá hmi ne bi na'mbi, ha nu ma'ra bi mɛ'ti, ⁶⁸ ne bi 'ñembabi:

—Nu'i guí ena gue go gue'i grá Cristo xuá mɛhn'a'i Ajuá pa guí ndá. Nu'bú, 'bɥ grá badi, xicje xa, ¿to'o nú'a bi nap'a'i?

Ra Pedro bi gonga ra Jesu

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Nura ora'a, ra Pedro mi huhnitho ja ra patio, nepɥ 'nara nxutsi mrá 'bɛgo bi ma bá tsudi'a ne bi 'ñembabi:

—Ne'i go gue'i nguí 'ñoui ra Jesu nú'a ra me Galilea, ¿ha ngue ha?

⁷⁰ Ha nura Pedro bi ncøni de ja yá thandi gatho ya ja'i mi 'bɥhni ne bi 'ñena:

—Nixi dí paði nú'a guí ma.

⁷¹ Nepɥ nu'á ya mi pa ja ra gosthi, ne ma'na ra nxutsi mrá 'bɛgo bi hyandi'a ne bi 'ñembabi nú'ɥ ma'ra ya ja'i mi 'bahni:

—Nuna dameni mri 'ñoui ra Jesu me Nasare nehe.

⁷² Nepɥ ra Pedro bi yopa ncøni ma'na'qui, ne bi jura bi 'ñena:

—Nixi stá paði nú'a ra 'ñøhø guí ma.

⁷³ 'Mɛfa bi joni ya ja'i habɥ mi 'bai'a ne bi 'ñembabi:

—Xi majuani ne'a'i go gue'i 'na de gue'ɥ, ngue'a mfata ri noya gri ña.

⁷⁴ Nu'bú ra Pedro bi madi bi jura ne bi ntsante ne bi 'ñena:

—Hindí pa nú'a ra 'ñøhø guí mañhɥ.

Y 'bestho nura ora'a bi mafi ra menja.

⁷⁵ Nu'bú ra Pedro bi zo rá mfeni de nú'a xqui xipa ra Jesu ne xqui 'ñembabi: “Nu'i ma guí cøngagui hñu'qui ante da mafi ra menja.” Nu'bú ra Pedro bi bøni pa thi ne xi bi nzoni con gatho rá mɥi.

27

Ra Jesu bi ts'ixa habɥ mi ja rá ts'utbi ra Pilato

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

¹ Nurá hyax'a gatho yá ndaxjua ndá ya xodyo ne ya ndá gá macja bi gohi 'nara cohi pa hanja da za da hyo ra Jesu. ² Nepɥ bi du'ti'ɥ pa bi zits'i bá ent'ua ja rá 'yɛ ra Poncio Pilato nú'a to'o mrá ndá de Judea.

Rá du ra Juda

³ Ra Juda nú'a to'o xqui da ra Jesu, nu mi hyandi'a gue ma da tho ra Jesu, xi bi du rá mɥi ne bi ma bá co'tsua yá boja nuya ndá gá macja ne ya ndaxjua ndá, nú'a 'natema'ɾɛt'a ya t'axboja xqui t'umbi. ⁴ Ne bi 'ñena:

—Nugui stá øt'a 'nara danga ts'oqui, ngue'a stá da 'nara 'ñøhø nú'a hinte tu, ma da tho, da manga rá ji.

Nepɥ nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—¿Nu'á te go tsa ga paçahe de gue'a? Nu'á go rí ma ri uendague.

⁵ Nu'bú ra Juda bi føta nú'a ra boja mbo ra nija, nepɥ bi ma bá nzadisɛ dega 'yuga pa bi nhyo sɛɛ.

⁶ Nu'bú nuya ndá gá macja bi munts'a nú'a ra boja'a ne bi 'ñeñ'ɥ:

—Nuna bojana hingui tsa ga uthɥ ja ra 'mɛ'tsboja de ra nija, ngue'a guehna 'nara njut'i de rá ji 'nara ja'i.

⁷ Nepɥ bi go 'nara cohi gue con gue nura boja'a da dañ'ɥ 'nara hai rá thuhu ra Hai dega Hyoca Traste, pa ja da t'aguini ya nzøhøja'i. ⁸ Hangue asta mapaya nura hai'a rá thuhu ra Hai dega Ji. ⁹⁻¹⁰ Njabɥ bi nja ngu nú'a xqui manga ra badi Jeremía bi 'ñena: “Bri jɥ nú'a 'natema'ɾɛt'a ya t'axboja pa bi thanga 'nara hai nú'a mrá mɛti 'nara hyoca traste. Njabɥ bi 'bɛpcagui Ajuá ga øt'e. Ngue'a ya me Israel bi 'ñena gue nú'a ra ja'i'a da 'ba po 'natema'ɾɛt'a ya t'axboja.”

Ra Jesu bi 'mai ja rá thandi ra Pilato

(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹ Ra Jesu ya mi 'bahni ja rá thandi ra Pilato nú'a to'o mrá ndá de Judea. Ha ra Pilato bi 'ñani, bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'i grá danga Ndá de ya xodyo?

Ha ra Jesu bi datuabi:

—Haha go guecagui, ngu nú'a gá ma.

¹² Nepɥ ya ndá gá macja ne ya ndaxjua ndá bi ñapabi ra Jesu, pe nu'á hinte bi dadi.

¹³ Nu'bú ra Pilato bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Ha hingui øde gatho nú'a te hma de gue'i?

¹⁴ Pe ra Jesu hinte bi datuabi. Por guehna ra Pilato xi bi 'yø.

Ra Jesu bi secuabi gue da tho
(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

¹⁵ Nú'a ra nzai de Judea gue ra nda pe'tsi da hyegui 'nara 'yofadi nú'u go da huahna ya ja'i nú'u ya pa de rá ngo ra pascua. ¹⁶ Ha nuya pa'u mi ofadi 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Barraba nú'a xqui t'øde ndunthi de gue'a ngue'a xi mrá ts'oja'i. ¹⁷ Y nu'bú nura ora bi munts'a ya ja'i, ra Pilato bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—¿To'o guí nehú ga hegui, ra Barraba o nuni ra Jesu t'embi ra Cristo ra nda?

¹⁸ Ngue'a ra Pilato mi pa'di hanja ya nda gá xodyo xqui zi'tsuabi ra Jesu ngue'a mi tsu da hñanbabi'a yá nsu.

¹⁹ Ha nu de mi huhni ra Pilato ja rá hudi, nurá 'behña bá penpa ra noya ne bi 'ñembi: “Ote xqui ma gui hñøt'e de gue nú'a ra hoga ja'i'a, ngue'a manxuui dá 'uipa 'nará t'i xi xá nts'o.”

²⁰ Pe ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda bi 'yu'ta gatho ya ja'i pa da 'yadi'u gue go da thegui ra Barraba, ne go da tho ra Jesu. ²¹ Nu'bú ra Pilato bi 'yambabi ma'na'qui ya ja'i ne bi 'ñembi:

—¿Nda'a de ri yoho guí nehú ga hegui?

Nu'bú ya ja'i bi da'di ne bi 'ñena:

—Nura Barraba.

²² Hangue ra Pilato bi yopa 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—Nu'bú ¿te ga øt'e co nuni ra Jesu xa thu'mbi ra Cristo ra nda?

Nu'bú ya ja'i bi da'di ne bi 'ñena:

—¿Manda da tho ja ra pont'i!

²³ Nu'bú ra Pilato bi 'ñembabi'u:

—¿Pe te ma ts'oqui xa 'yøt'ni?

Pe nu'ú ma'na xi mi mafi nts'edi mi ena:

—¿Manda da tho ja ra pont'i!

²⁴ Nu mi hyanda ra Pilato gue ma'na 'yo mri ñants'i ya ja'i ne himi tsa te da 'yøt'e'a, nu'bú bi manda da thampa ts'u ra dehe, ne bi nxu'yε ja yá thandi gatho ya ja'i, ne bi 'ñena:

—Nugui hingo ma ga thadi de nurá ji ma da manga nuna ra hoga 'ñøhø nu stí du. Nu'ahú ya go guí pahú te ma gui thadihú.

²⁵ Nu'bú bi da'di gatho ya ja'i ne bi 'ñena:

—¿Nuje ne gatho ma batsihe ma go ga thadihe de nú'a ra ji ma da mfani!

²⁶ Nu'bú ra Pilato bi hyegui ra Barraba, ne bi manda bri fet'a ra Jesu, nepu bi 'yent'uabi'a ja yá 'yε yá soldado pa da hyo'u.

²⁷ Nu'bú ya soldado bi zixa ra Jesu pa habu mi 'bui ra danga ts'utbi, ne ja bá cot'athoni gatho ya soldado. ²⁸ Nepu bi møque'u ne bi hyetuabi 'nara thenga he. ²⁹ Ne bi hñu'tsuabi ja rá ñaxu 'nara corona dega 'mini xqui 'bet'e, ne bi 'yent'ua ja rá 'yε ra 'ñei 'nara ts'ut'o. Nepu bi ndandiñahmu'u ja rá thandi'a, ne mi øt'uatho ra nt'eni mi embi:

—¿Bui pa nzantho, nu'i ri t'equ'eí rá Nda'i ya xodyo!

³⁰ Nepu bi zots'i'u ne bi hñamba nú'a ra ts'ut'o mi o ja rá 'yε ne con gue'a bi na'mba ja rá ñaxu. ³¹ Nepu de mi uadi'u bi 'yøt'ua ra nt'eni ra Jesu, bi møcuabi nú'a ra thenga he xqui hyetuabi, nepu bi yopa hyetua nú'u yá dutu xi mi he. Nepu bi zits'i'u pa da pont'i ja ra pont'i pa ja dí duni.

Ra Jesu bri thøta ja ra pont'i

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

³² Ne de má 'ñu bi nthøui'u 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Simu mrá me Cirene. Nepu nú'a ra 'ñøhø'a bri japi bi duxa nú'a ra pont'i habu mi ma da ts'ata ra Jesu.

³³ Njabu bi zøni ja ra luga rá thuhu Golgota nú'a rí bøni da 'ñena Ñaxmadu.

³⁴ Nuni ja bá t'umbabini ra Jesu ra vinu xqui nthants'i co 'nara ndapo xi xmá nju, pe mi za gue xmá nju himbi ne bi zi.

³⁵ Nu mi uadi ya soldado bi pont'a ra Jesu, nu'bú nu'ú bi rifabi yá dutu pa bi hñegue'u. Njabu bi nja ngu nú'a xqui manga rá 'mehni Ajuá nú'a bi 'ñena: “Nú'ú bi rifagui ma dutu pa bi hñegue'u.” ³⁶ Nepu ya soldado ja bi hñudini pa bi su ra Jesu. ³⁷ Y xqui t'ofø ja ra pont'i maña de ja rá ñaxu nda'a ra ts'oqui xqui 'yøt'e ngu mi mañ'u pa ja bi duni. Y nú'a xqui t'ofoni mi ma gue nu'á go ra Nda de ya xodyo.

³⁸ Nehe bri pont'a yoho ya be habu bri pont'a ra Jesu, 'na ja rá 'ñei, ne nú'a ma'na ja rá ngaha. ³⁹ Y nú'u to'o mi thoguini mi bat'a yá ñaxu ne mi xaxi, ⁴⁰ mi embabi:

—Nú'i xcá ma gue gui yø'ta ra nija, nepu rá hñupa gui yopa 'ba'mi, mpøhø de gue'ase, ne cai de ra pont'i 'bu xi majuani go gue'i rá T'u'i Ajuá.

⁴¹ Nehe ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, co ya fariseo ne ya ndaxjua nda mi nonga ra Jesu ne mi 'ñémse'u:

⁴² —Ma'ra ha, bi za bi pøhø, pe nubyani hinda za da mpøhø sehε. Nu'bu go xi guehmani yá Nda ya me Israel, dá gaibya de ra pont'i pa ga camfrihu. ⁴³ Nuni xa hñuxa rá jamfri ja Ajuá, hangue dá ñambya Ajuá 'bu gue xi majuani Ajuá ri maði, cabo xa xicschani ne xa 'ñena gue go guehni rá T'u Ajuá.

⁴⁴ Nehe nú'u yoho ya be xcrí pont'i mahyεgui co ra Jesu bi xaxi'u nehe.

Ra Jesu bi du

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

⁴⁵ Y ngu mi 'net'yoho ra hyadi, bi maði bi 'mexuui gatho ra ximhai ne asta mi nzunga hñu nde ja bi yopa hnequi ma'na'qui. ⁴⁶ Ne nura ora'a ra Jesu bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —Rí bøni da 'ñena, ma Dada'i, ma Dada'i, ¿hanja xcá hyεgasεua?

⁴⁷ Nu'bu 'ra de gue nú'u mi 'buhni bi 'yøde ne bi 'ñena'u:

—Nuni ra 'ñøhø ma'ta ndu ra baði Elía.

⁴⁸ Nu'bu 'na de gue nú'u mi 'buhni 'bestho bi nest'ihí bá ha 'nara zi sponja ne bi pobo co ra ju'tsa vinu. De guehni bi tøta ja 'nara ts'ut'o, nepu bi go'tsuabi ja rá ne. ⁴⁹ Pe nu ma'ra bi 'ñena:

—Tsopu, ma ga nuhu ua da zø ra Elía pa da ñani.

⁵⁰ Nu'bu bi yopa ña nts'edi ma'na'qui ra Jesu, nepu ra ora'a 'bestho bi du. ⁵¹ Nura ora'a bi xø nú'a ra dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi cot'a habu xi xmá nsunda, bi maði de maña pa rí ga'ti. Ne xi bi nja 'nara mbimhai nts'edi y asta bi xø ya do. ⁵² (Nehe bi xoxa ya nt'agui ne bi yopa nte ndunthi ya gamfri nú'u ya xqui du. ⁵³ Ne nu de ya xqui yopa nte ra Jesu, nu'bu nú'u xqui bonga de ja ya nt'agui, bi 'ño ja ra hnini Jerusale habu bá handa ndunthi ya ja'i.)

⁵⁴ Ngu bi du ra Jesu, ra nda gá soldado ne yá mfats'i nú'u mi su'a bi za'u ra mbimhai ne bi hyanda gatho nú'u te bi nja, hangue xi bi ntsu'u ne bi 'ñena:

—Xi majuani nuni ra 'ñøhø go mi guehni rá T'u Ajuá.

⁵⁵ De zi yabutho mi 'bahni ndunthi ya 'bèhña mi handa nú'a te bi nja. Nuya 'bèhña'u go gue'u xqui mepabi ra Jesu ne xqui 'ñoui de Galilea. ⁵⁶ 'Ra de gue'u, ra Maria Magdalena, ne ra Maria nurá nana ra Cobo ne ra Jose, ne rá nana nú'u yoho yá t'u ra Sebedeo.

Ra Jesu bi t'agui

(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁵⁷ De ya mi ma da yu ra hyadi 'nará nxadi ra Jesu mrá me Arimatea mrá thuhu ra Jose ne xi mrá rico, ⁵⁸ bi ma bá c'a'tsa ra Pilato pa bi 'yapa nsequi da ma da 'yacuabi rá ndo'yo ra Jesu. Nu'bu ra Pilato bi manda da t'umbabi nsequi pa da ma da 'yagui. ⁵⁹ Nu'bu ra Jose bi ma bá tumpa rá ndo'yo ra Jesu, ne bi mant'i co 'nara t'axa dutu. ⁶⁰ Nepu bi ma bá agui ja ra nt'agui nú'a xqui hyoqui'a ja 'nara hñado pa go xa nt'aguini hmaha'a. Nepu bi got'a ra nt'agui co 'nara danga do, ne bi ma'a. ⁶¹ Ne guetbu ja ra nt'agui mi huhni ra Maria Magdalena ne nú'a ma'na ra Maria.

Ya nsute ja rá nt'agui ra Jesu

⁶² Rá hyax'a, ya xqui thogui nú'a ra pa de ra nthoqui, bi ma ya nda gá macja ne ya fariseo bá c'a'tsa ra Pilato, ⁶³ ne bi 'ñembi:

—Nú'i ma nda'ihε, dí beñhe gue nú'a ra hyate 'ñøhø nú'bu mi tetho bi 'ñena gue rá hñupa mi ma da yopa nte. ⁶⁴ Hangue dí nehe gui pèhna to'o da su ra nt'agui hñu pa, pa hinda 'ñehe yá nxadi dega xuui ne da be. Nu'bu ha, nuya nxadi ma da 'ñembabi ya ja'i gue xa yopa nte'a, ne ma'na strá nts'o nuna nc'uambana de nú'a rá maði.

⁶⁵ Bi dadi ra Pilato ne bi 'ñena:

—Ma ga 'ra'ahu ya soldado gui tsixhu pa gui suhu xá hño ra nt'agui asta habu da za.

⁶⁶ Nu'bu nuya nda gá macja co ya fariseo bi ma bá su ra nt'agui ne bi hñu'tsua 'nara seyo ra do, ne bi zohni'u ya soldado pa bi su.

28

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Rá hyax'a de ya xqui thogui ra pa dega tsaya ne ya mi fudi da hyats'i de ra maði pa de ra semana, ra Maria Magdalena ne ma'na ra Maria bi ma da c'a'tsa ra nt'agui.

² Y nura ora'a bi nja 'nara danga mbimhai, ngue'a bá cai 'nara enxε de mahets'i, ne ngu bi zøhø habu xqui t'agui ra Jesu, bi 'yent'a nú'a ra do xqui jot'a ra nt'agui, nepu bi hñudi'a maña de nura do'a. ³ Nura enxε'a xi mri yot'i ngu 'nara huei, ne nurá he xi xmá nt'axi ngu ra tse. ⁴ Y nu mi hyanda ya soldado njabu, nu'ú bi umba ra nhuat'i co ra ntsu ne bi dagui bi hødu. ⁵ Nu'bú ra enxε bi zofo nú'u ya 'behña ne bi 'ñembi:

—Oguí tsuhu. Nuga dí padi gue guí hoñhu ra Jesu nú'a bi tho ja ra pont'i. ⁶ Nu'á ya jo'oua, ngue'a ya bi yopa nte ngu nú'a xqui mañ'a. Bá ehú gui hyanthu habu mi t'agui. ⁷ Nepu grí maha 'bestho bá xiphu yá nxadi'a gue nu'á ya bi yopa nte, ne nubyá ya bi 'met'o'a pa Galilea, nuni ja ma grí hyanthani ma'na'qui. Pa gue'a dá ehe ga xi'ahu.

⁸ Nu'bú bi ma hnest'ihí nú'u yoho ya Maria, ngu ts'u mi tsu y ngu ts'u mi johya. Bi ma'u pa bá xipa ya nxadi nú'a bi mangu ra enxε. ⁹ Ne nura ora mi 'yo ra 'ñu'u mi damfri bi nthεui ra Jesu ne nu'á bi zεngua'u. Nu'bú nu'ú bi joni habu mi 'bai pa bi nsunda'u, ne bi hyapabi yá ua. ¹⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Oguí tsuhu. Grí maha gui xiphu nú'u ma cu da ma pa Galilea ne ja grá nthε'beni'u ma'na'qui.

Ya soldado bi xipabi ya nda gá macja nú'a xqui nja

¹¹ De ya xqui ma nú'u ya 'behña, 'ra de gue nú'u ya soldado mri su ra nt'agui bi ma pa ja ra hnini pa bá xipa ya nda gá macja de gatho nú'a te xqui nja. ¹² Nu'bú ya nda gá macja bi 'ñu'tiui ya ndaxjua nda pa da umbabi'u ndunthi ra boja ya soldado pa da mangu 'nara nc'uamba, ¹³ ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu pε'tsi te gui mañhu gue de mi nxuui gá ahahu, hangue nura ora'a nuyá nxadi ra Jesu bi zøhø ne bi du'tsua'u rá ndo'yo. ¹⁴ Ha nu'bu da nja ra pa da badi ra nda de núna xa nja, odi tu ri muihu, ngue'a nuje go ma ga ñahe con gue'a.

¹⁵ Nu'bú ya soldado bi hñanga ra boja, nepu bi ma'u bi 'yøt'e ngu nú'a xqui sipabi. Hangue asta mapaya nuya xodyo camfri gue xi bi njabu ngu nú'a ra nc'uamba bi mangu ya soldado.

Ra Jesu bi umba yá 'bēfi yá nxadi

(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁶ Nu'bú nú'u 'ret'ama'ra ya nxadi bi ma pa Galilea nuni ja ra t'øhø habu xqui xipabi ra Jesu da nthεui. ¹⁷ Y ngu bi hyant'u ra Jesu xi bi nsunda, masque 'ra de gue'u hints'u mi camfri. ¹⁸ Nu'bú ra Jesu bi joni pa habu mi 'bui'u ne bi 'ñembi:

—Gatho ra ts'utbi xa t'endgagui ja ma 'ye pa ga nda nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai. ¹⁹ Hangue grí maha bá zofohu gatho ya ja'i nú'u 'bui ja rá nguni ra ximhai pa dua nxadi nehe'u, ne xi'tshu'u de rá thuhu ra Dada, ne de ra T'u, ne de ra Maca Ndahi. ²⁰ Nehe 'ñutuabihu'u da 'yøt'e gatho ngu nú'a stá 'bεp'a'ihu. Y nuga nzantho ma ga 'bui con gue'ahu asta rá uadi ra ximhai. Njabu gue'a.

NSAN MARCO RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN MARCO

Ra Xuua Xi'tsate mi zofo ya ja'i ja ra mbonthe

(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ Rá maça hoga t'øde ra Jesucristo rá T'ua Ajuá bi mudi njaua:

² Ra bádi Isaía bi 'yofo nuya ya noya ya maya'bu gue Ajuá bi xipabi da 'yofo: Ndi, nuga drá Ajuá dí pehna ma 'mehni pa da 'met'o de gue'e pa da hyoc'a ri 'ñu.

³ Nuna ra 'mehni go guehna ma da ña nts'edi ja ra mbonthe ne da 'ñembabi ya ja'i njaua:

“Hyocj_u ra 'ñu pa da tho ma Hmuh_u, ne juañh_u ya ts'aca'ñu.”

⁴ Y nu mi 'ñehe ra Xuua Xi'tsate bi njabu ngu nú'a xqui mangan Ajuá, bi 'mu ja ra mbonthe ne mi xipa ya ja'i mi ena: “Ñobrihu ne nxistehehu y Ajuá da pun'ahu ri ts'oquihu.”

⁵ Ha gatho nuya ja'i mi 'bu ja ra hnini Jerusale ne gatho rá nguni de ra hai Judea mi pa habu mi 'bu ra Xuua pa mi øde'bu nuya noya mi mañ'a ne pa mri njuani de yá ts'oqui ja rá thandi Ajuá. Y ra Xuua mi xi'tsi'bu ja ra dathe Jordá.

⁶ Y nú'á mi nhye dega xicameyo, ne mi ngat'a 'nara ngat'i dega xifri. Mi tsi ya hoga nc'oto ne ra t'afi dega sefi. ⁷ Y mi zofo ya ja'i ne mi embabi'bu:

—Ya xa 'ñepu bra 'befa de gueque 'na to'o ma'na ja rá ts'edi de gueque nú'a hindí 'ñepcagui ngugui ga xo'tua yá nthasthi yá thiza. ⁸ Xi majuani nuga dí xi'ts'a'ihu co ra dehe, pe nu'á ma da xi'ts'a'ihu co ra Maça Ndahi.

Rá sistehe ra Jesu

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Y nú'bu mi xi'tsate ra Xuua, bi 'ñehe ra Jesu de ra hnini Nasare de ra hai Galilea ne bi ma ja ra dathe Jordá, ne ja bá xi'tsini ra Xuua. ¹⁰ Y ngu mi bøxa ra Jesu de ja ra dehe habu xqui nxistehe, bi hyandi bi xogui mahets'i y bá cai rá Maça Ndahi Ajuá ngu 'nara zi domitsu, ne bi zøhø ja gue'a.

¹¹ Nepu bi nt'øde 'nara noya de mahets'i ne bi 'ñena:

—Go gue'e ma hmāca T'ua'i, ne xi dí hop'a ri 'mai.

Ra Satá mi xaxa ra Jesu

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Nu'bú 'bestho ra Maça Ndahi bi zixa ra Jesu ja ra mbonthe. ¹³ Y nuni ja bá 'buhni ñote ma pa habu mi 'bu ya mbanga zu'ue. Ne ra Satá mi xaxa ra Jesu pa da nts'ocjhmaha. Y nu mi uadi nú'bu ñote ma pa, ya enxε bá hampi te da zi.

Ra Jesu bi mudi rá 'befi nuni Galilea

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴ Ha nú'bu mi jot'a fadi ra Xuua, ra Jesu bi zøhø ja ra hai Galilea, ne mi mangan ra hoga noya gue ya xa zøhø ra Ndā de mahets'i xpá e pa da ndā de guecua ja ra ximhai. ¹⁵ Ne mi ena:

—Ya bi zø ya pa ne 'bestho ma da ndā de guecua ra Ndā de mahets'i, hangue ñobrihu ne camfrihu ra maça noya.

Ra Jesu bi zofo goho ya mehua pa dyá nxadi'a

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

¹⁶ 'Nara pa mi 'yoni ra Jesu ja ra ñanga ndehe Galilea ne ja bá handri ra Simu ne ra Andre rá cu mi ent'a yá xit'a ja ra ndehe pa da mpehua ngue'a nu'ú myá mehua'bu.

¹⁷ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi'bu:

—Bá eh_u, tengaguihu y nuga ga u't'ahu gui mpehuah_u dega ja'i.

¹⁸ Hangue nu'ú 'bestho bi zohni yá xit'a ne bi dena ra Jesu.

¹⁹ Nepu ra Jesu bi thogui má ts'bu ringuehni ne bi hyanda ra Cobo ne ra Xuua yá t'bu ra Sebedeo mi o mbo ra motsa mi pø'ta yá xit'a. ²⁰ Nu'bú bi zofo'bu, y nu'ú bi zohni yá dada ja ra motsa co yá 'bego ne bi deni'bu ra Jesu.

'Nara 'ñøhø mi pε'tsa 'nara ts'ondahi

(Lc. 4:31-37)

²¹ Nepu bi ma'bu ja ra hnini Ncapernau, ne nu mi dat'a nsabdo ra pa dega tsaya, ra Jesu bi yat'a ja ra nija ne mi xahna ya ja'i. ²² Ha nu'ú bi 'yø de nú'a mi ma ngue'a mi xahni'bu ngu 'na to'o mi ha ra ts'edi pa da t'øt'e nú'a ma, y hingue ngu nú'bu ya xahnate de yá ley'bu. ²³ Ne ja xqui zøhni ja yá nija'bu 'nara

'ñøhø mi pɛ'tsa 'nara ts'ondahi, ne nu'á bi mafi bi 'ñena:

²⁴ —Nu'i Jesu grá me Nasare, ¿te ma gui 'yøtcahe? ¿Ha gue xcá ehe pa gui huatcahe? Dí pahe to'o'i, nu'i go gue'e rá Maça T'á'i Ajuá.

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi zai nura ts'ondahi ne bi 'ñembi:

—¿Co'ta ri ne, pøni de nuna ra 'ñøhø!

²⁶ Nepu nura ts'ondahi bi japa nú'a ra 'ñøhø da nduse, ne bi mafi nts'edi, ne bi bøni de gue'a. ²⁷ Hangue gatho ya ja'i bi 'yø ne bi 'ñémse'á 'na ngu ma'na:

—¿Te rí bønga nuna? ¿Te ma 'ra'yo nt'udibyana? ¿Te ma ts'edi hani? ¿Ngue'a nuní 'bepa ya ts'ondahi da bøni y nu'á øtuabi!

²⁸ Hangue habaraza ja ra hai Galilea xi bi dama 'ño ra noya de nú'a xqui 'yøt'a ra Jesu.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Simu Pedro

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹ Y mi bønga ra Jesu de ra nija bi ma ja rá ngu ra Simu ne ra Andre nú'á mi 'ñoui, bi mæui'á ra Cobo ne ra Xuua. ³⁰ Ha nurá to ra Simu mi 'bøni mi umba ra nzø, ne nu'á 'bestho bi xipa ra Jesu gue mi hñeni'a. ³¹ Nu'bú ra Jesu bi ma bi gats'i de 'nará 'yε, bi 'ba'mi, ne 'bestho ra ora'a bi tsayabi ra nzø, nepu nú'a ra 'behña bi umbabi te da zi'á.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³² Ha nura pa'a de mi nde bá ts'impabi ra Jesu gatho nú'á to'o mi hñeni ne nuto mi pɛ'tsa ya ts'ondahi. ³³ Y gatho ya ja'i de ra hnini bi munts'a ja ra gosthingu habu mi 'bu ra Jesu. ³⁴ Y nu'á bi 'yøthe ndunthi ya ja'i to'o mi pɛ'tsa 'rama'na'ño ya hñeni, ne bi 'yeni ndunthi ya ts'ondahi, ne himi hopi da ña ya ts'ondahi ngue'a nu'á mi padi to'o'a.

Ra Jesu bi zofo ya ja'i nuni Galilea

(Lc. 4:42-44)

³⁵ Rá hyax'a ra Jesu bi nangui hamxuditho ne bi bøni bi ma ja ra mbonthi ne ja bá apabini Ajuá rá Dada. ³⁶ 'Mefa bi ma ra Simu ne nú'á to'o mi 'ñoui, bi ma bá honi'a. ³⁷ Y nu mi zudi'a bi 'ñembi:

—Ndunthi ya ja'i hoñ'a'i.

³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñena:

—Maha ja ya t'uca hnini nú'á ja nthets'i de guecua pa ga zofo'á nehe, ngue'a pa gue'a stá ehe.

³⁹ Nu'bú bi ma gatho ja rá nthets'i ra hai Galilea, ne ra Jesu bi zofo ya ja'i ja yá nija, ne bi 'yenga ya ts'ondahi.

Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi henga ra lepra

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ 'Nara 'ñøhø mi tsu 'nara hñeni rá thuhu ra lepra nú'a tsit'atho ra ngø, bi 'ñehe bi ndandiñahmu ja rá thandi ra Jesu ne bi bantebi bi 'ñembi:

—Nu'bu gui nehma, nu'í ja ri ts'edi pa gui 'yøthegui de nuna hñeni tsuqui.

⁴¹ Nu'bú ra Jesu bi huequi ne bi hñu'tsuabi rá 'yε ne bi 'ñembabi:

—Haha dí ne, y ya gá ñani.

⁴² Ha nu mi mangan ra Jesu njabu, nu habu xqui 'ya, 'bestho bi 'yostho ne bi 'mai xi xá hño rá ndo'yo. ⁴³⁻⁴⁴ Nu'bú ra Jesu bi hñu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Jamasu gue ni 'na hinto gui xipi. Hønsø nu'a dí ne, grí ma ja ra nija gui 'ñudi ja ra macja ne ja guehni ma gui unga ra 'baha nú'a bi mangan ra Moise da t'uni, y njabu da fadi gue ya xcá ñani de ri hñeni.

Nepu bi 'bepa nú'a ra 'ñøhø da ma. ⁴⁵ Pe nu mi ma nú'a ra 'ñøhø bi mædi bi xipa gatho ya ja'i nú'a xqui t'ø'tuabi ne xi bi 'yonga ra 'bede. Hangue ra Jesu ya himi tsa da yat'a ja ya hnini pa da zofo ya ja'i ngue'a xi xqui munts'a ndunthi. Ne hangue nu'á mi 'bæitho ja ya mbonthi, y nehe mi pani ndunthi ya ja'i de habaraza pa mi c'a'tsi'a.

2

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara ts'onate himi tsa da 'ñani

(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

¹ Ne mi thogui 'raya pa ra Jesu bi mengui pa Ncapernau, y ya ja'i bi 'yøde gue xqui zøni'a ja nú'a ra ngu habu xqui mihi'a.

² Hangue 'bestho ndunthi ya ja'i bi ma habu mi 'bu'a y asta himbi 'ñeni gatho mbo ja ra ngu. Hangue 'ra mi 'baitho møte ra gosthi, y ra Jesu mi xipabi ra maça noya. ³ Nepu bi zøhø 'raya ja'i y goho de gue'á mbra ndude 'nara ts'onate. ⁴ Y himbi za bi yat'i'á habu mi 'bu ra Jesu ngue'a xqui munts'ini ndunthi ya ja'i. Hangue bi bøx'á maña, bi

xø'tsa 'nara xeni de ra xungu pa bi ca'ma ra ts'onate co rá 'bebo asta habu mi 'bai ra Jesu. ⁵ Nu'bú ra Jesu bi badi gue nu'ú xi mi ja yá jamfri hangue bi 'ñemba ra ts'onate:

—Ma t'ú'i, dí pun'a'i gatho ri ts'oqui.

⁶ Ha mi huhni 'raya xahnate de ra ley, ne mi bense njaua ja yá mfeni'ú: ⁷ “¿Hanja mangu njabuni gue ri 'ñet'a Ajuá? Ngue'a hõnse Ajuá go gue'a tsa da puna ya ts'oqui, y hinto ma'na.” ⁸ Pe ra Jesu 'bestho bi batho nú'a mi beñ'ú ne bi 'ñembi'ú:

—¿Hanja guí beñ'ú njabu? ⁹ ¿Nda'a ma'na hinxá hñei pa ga xipa ra ts'onate: “Dí pun'a'i ri ts'oqui”, o ga embabi: “'Bai, juxa ri mfidi ne 'yo”? ¹⁰ Nde, pa guí pah'ú gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i pe'tsa ra ts'edi ja ra ximhai pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i, ma ga øt'a njaua:

Nu'bú bi 'ñemba ra ts'onate:

¹¹ —Dí xi'a'i, 'bai, juxa ri mfidi ne grí ma ri ngu.

¹² Nu'bú 'bestho bi 'mai ra ts'onate, ne bi guxa rá mfidi ne bi bõni ja yá thandi gatho ya ja'i. Hangue nu'ú xi bi 'yø ne bi nsunda Ajuá ne bi 'ñena'ú:

—Ni 'na'qui hinstá hanth'ú 'nara t'øt'e ngu núna stá hanth'úbya.

Ra Jesu bi zofo ra Leví pa drá nxadi
(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³ Nepu ra Jesu bi yo mengui ja ra ñanga ndehe ne ja bá munts'ini ndunthi ya ja'i ne ja guehni bi xahni'ú. ¹⁴ Nepu bi ma de guehni'a, ne 'mefa bi hyanda ra Leví rá t'ú ra Alfeo mi hudi ja rá mexa mi pe rá 'befi dega nguxboja. Ne bi 'ñembabi:

—Bá ehe tengagui.

Nu'bú ra Leví bi 'mai bi deni'a.

¹⁵ Ne 'na'qui ra Jesu ne yá nxadi mi huhni ja rá ngu ra Leví mi ñungüi ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya ts'oja'i to'o himi øt'e ngu nú'a mangu rá ley ra Moise. Gatho mi huhuini'ú ngue'a ndunthi de gue'ú xqui deni'a. ¹⁶ Nu'bú 'raya xahnate de ra ley ne 'raya fariseo nú'ú ya ja'i to'o nts'edi jamasu rá ley ra Moise, bi hyanda ra Jesu mi ñungüi ya nguxboja ne nú'ú ma'ra ya ts'oja'i. Hangue nu'ú bi 'yambabi yá nxadi ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Hanja di ñungüi núy'ú ya 'ñatsa nguxboja ne núy'ú ma'ra ya ts'oja'i?

¹⁷ Pe ra Jesu bi 'yøde nú'a mi mañ'ú ne bi 'ñembabi'ú:

—Nu'ú tó'o 'yo má hño hingui hongu ra medico, pe nu'ú tó'o di hñeni ha. Nuga stá ehe pa ga zofo ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri, hingue stá ehe ga zofo nú'ú øt'e xá hño.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno
(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸ 'Nara 'mi'qui mri ayuna yá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo, bi 'ñehe 'raya ja'i bi c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja nuyá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo di ayuna'ú, pe nuri nxadigue hingui ayuna?

¹⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—¿Ha gue dí 'ñepi da ayuna nuyá ja'i to'o xa ts'ohna ja 'nara nthati? Hina. Nu'ú da ñuni xá hño ngue'a 'bu'ú co nú'a to'o ma da nthatui rá 'behña. Mientra 'bu'ú co ra navio hindí 'ñepi da ayuna. ²⁰ Pe ma da zø ra pa gue sta damfri'ú da ts'ixa ra navio, nu'bú ha, gue'bu da ayuna nú'ú yá amigo'a.

²¹ Hindí 'ñepi da 'bø'ta 'nara zedutu co 'nara 'ra'yo dutu, ngue'a nura 'ra'yo dutu'a da gut'a nura zedutu y ma'na da ntani.

²² Nixi hingui tsa da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara zebota, ngue'a ra 'ra'yo vinu da fõca ra zebota, y njabu da ts'oca ra bota y da mfanga ra vinu. Ma'na xá hño da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabu hinte da ja.

Ya nxadi bi doca ya ngaha gá trigo ra pa dega tsaya

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²³ 'Nara sabdo ra pa dega tsaya ra Jesu bi thogui co yá nxadi ja 'raya huahi, y nuyá nxadi bi madi bi doca ya ngaha dega trigo.

²⁴ Hangue ya fariseo bi 'ñemba ra Jesu:

—Ndi, ri nxadi thoca ya ngaha gá trigo, y nuyá go ra pa dega tsaya, y ra ley ma gue hinda t'øt'e njabu.

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Ha hincá hñe'th'ú nú'a bi 'yøt'a ra Davi ne nú'ú mi 'ñoui nú'bu mi z'ú ra thuhu y mi otho te da zi'ú? ²⁶ Nu'á bi yut'a ja rá nija Ajuá ne bi zi nuyá thuhme xqui thuxni ja rá thandi Ajuá, ne bi umba nú'ú to'o mi 'ñoui pa da ziui. Y nuyá thuhme'ú himrí 'ñepi to'oraza da zi, hõnse ya macja. Bi t'øt'a njabu nuyá pa'ú nú'bu mrá ndamacja ra

Abiatar. Y hingrá ts'oqui nú'a bi 'yøt'a ra Davi.

²⁷ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ra pa dega tsaya bi thuts'i pa rá hño ya ja'i, hingo bi thoca ya ja'i pa da 'múi ja rá hmanda ra pa dega tsaya. ²⁸ Hangué Nú'a To'o bi e bi Nja'i ha ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

3

'Nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'yε

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

¹ Ra Jesu bi yut'a ma'na'qui ja ra nija, ne xqui zønini 'nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'yε.

² Ya fariseo mi aca ra Jesu ua da 'yøthebi rá 'yε nura pa dega tsaya, pa da za da ñapabi.

³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñemba nú'a ra 'ñøhø xqui 'yot'a rá 'yε:

—Bá ecua, 'bai ja yá thandi ya ja'i.

⁴ Nepu bi 'yamba ya fariseo ne bi 'ñembi:

—¿Ha dí 'ñepi 'nara ja'i da 'yøt'a 'nara hño ra pa dega tsaya, o da 'yøt'a nú'a hinxá hño? ¿Ha gue xá hño da ñamba rá te 'nara ja'i, o da hyo'a?

Pe ya fariseo hinte bi datuabi. ⁵ Nu'bú ra Jesu bi bø rá cue, ne bi du rá mui ndunthi ngue'a nuya fariseo'u himi ja yá nthecate. Hangué bi 'ñemba ra da'thi:

—Tunga ri 'yε.

Y nu'a bi 'yøt'a njabu ne 'bestho bi ñanga rá 'yε. ⁶ Nu'bú bi bonga ya fariseo ne bi ma bá c'a'tsua yá mfats'i ra nda Erode pa bi 'ñu'ti'u hanja da za da hyohma'u ra Jesu.

Ndunthi ya ja'i mi 'bui ja ra ñanga ndehe

⁷ Pe nura Jesu bi ma ja ra ñanga ndehe co yá nxadi, ne bi deni'a ndunthi ya ja'i me Galilea. ⁸ Nehe mi deni'a ya me Judea, ne ya me Jerusale, ne ya me Idumea, ne ya me Tiro, ne ya me Sidó co nú'u ya me ri'nandi ra dathe Jordá. Mi ehe da c'a'tsi'a ngue'a xqui 'yøde'u de nú'u ya dangá nt'udi mi øt'e. ⁹ Ha ra Jesu bi xipa yá nxadi gue da dat'a 'nara motsa guetbu ja ra ñanga ndehe, ngue'a xi xmá nts'i'mi ja ra hmunts'i co rá ndunthi ya ja'i. ¹⁰ Ra Jesu xqui 'yøthe ndunthi ya da'thi, hangué ringue'a gatho nú'u to'o mri hñeni mri 'ñent'i pa da zudi da dani'a. ¹¹ Y nu'u tó'o mi pe'tsa ya ts'ondahi, mi hyanda ra Jesu bi ndandiñahmu'u ja rá thandi, ne mi mafi mi ena'u:

—Nu'i go gue'e rá T'u'i Ajua.

¹² Nu'bú ra Jesu bi 'bepabi nú'u ya ts'ondahi gue hinda xipa ya ja'i mi to'o'a.

Ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³ Nepu ra Jesu bi bøxa ja 'nara t'øhø ne bi zohna nú'u to'o xqui huahni, ne nu'ú bi ma bá munts'ini con gue'a. ¹⁴ Y nu'a bi hñuxa 'ret'amayoho ya nxadi pa da 'ñoui, ne pa da mehni da zofo ya ja'i. ¹⁵ Ne bi umba ra ts'edi pa da 'yøthe ya da'thi ne da 'yenga ya ts'ondahi. ¹⁶ Y nuya guehya yá thuhu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi: ra Simu nú'a 'mefa bi thu'mbabi ra Pedro; ¹⁷ ra Cobo ne ra Xuua yá t'u ra Sebedeo nú'u bi thu'mbabi ya Boanerge nú'a ne da 'ñena xi ja yá ts'edi ngu ra ngani. ¹⁸ Bi thuts'i nehe ra Andre, ra Lipe, ra Tolo, ra Teo, ra Toma, ra Cobo rá t'u ra Alfeo, ra Tadeo, ne ra Simu nú'a xqui 'ñoui nú'a ra hmunts'i rá thuhu ya cananista, ¹⁹ ne ra Juda Iscariote nú'a to'o bi da ra Jesu.

Ra Jesu bi t'embabi gue mi hampa rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

Nu mi gai ja ra t'øhø ra Jesu ne yá nxadi bi yut'i'u ja nú'a ra ngu xqui mihi. ²⁰ Nu'bú bi yopa munts'a ma'na'qui ndunthi ya ja'i asta himi tsa da ñunga ra Jesu ne yá nxadi. ²¹ Nepu bi 'yøde nuya mengu rá ngu ra Jesu gue hinte xqui zi'a, hangué bi 'ñehe'u pa da zits'i'a ngue'a mi eñ'u gue xqui 'be rá mfeni.

²² Nehe 'raya xahnate de ra ley xqui 'ñehe de Jerusale mi 'ñémbi'u:

—Nuni ra Jesu pe'tsa ra Beelsebú nú'a ra nda de ya ts'ondahi, ne hampa rá ts'edi'a pa da 'yenga nú'u ma'ra yá mits'ondahiui.

²³ Hangué ra Jesu bi ma'ta nuya xahnate'u pa bi xipa 'nara 'bede ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue da za ra ts'ondahi da 'yenga yá mits'ondahiui? ²⁴ Nu'bu 'nara hnini da hegue sche, da nhuata gatho ra ts'utbi. ²⁵ Y nu'bu 'nara 'múi da 'ñutsa 'na ngu ma'na, hinda za da 'múi 'nadb'u. ²⁶ Y nu'bu ra ts'ondahi da ntuhni co yá mits'ondahiui, nu'bú da nhuata yá ts'utbi'u.

²⁷ Nixi hinto da za da yut'a ja rá ngu 'nara 'ñøhø nú'a xi o rá ts'edi, ne da bepabi nú'a

te pe'tsi nu'bu hingue 'met'o da du'ti. Njabu ha, da za da bepabi.

²⁸ Majuani dí xi'ahu, gatho ya ts'oqui ne ya ts'one da za dra punbabi ya ja'i, ²⁹ pe nu'a tó'o da ñama'ñu de nú'a øt'a ra Maça Ndañi, otho rá pumbate, ne da duxa rá ts'oqui pa nzantho.

³⁰ Bi ma njabu ngue'a ya xahnate de ra ley ya mi ñama'ñu de rá 'befi ra Maça Ndañi, ngue'a xqui mañ'u gue ra Jesu mi pe'tsa 'nara ts'ondañi.

Rá nana ne yá cu ra Jesu

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Ne 'mefa bi zøhø rá nana ra Jesu co yá høcu, bi 'mai'u møte ne bi mehni to da tsi'a.

³² Ne ndunthi ya ja'i xqui munts'i ja ra ngu ne mi huhni ja rá nthets'i ra Jesu. Nepu ra 'mehni bi xipabi ne bi 'ñembi:

—'Bahni ri nana ne ri cu møte bí tøp'a'i.

³³ Ha nu'á bi dadi:

—¿To'o ma nana, ne to'o ma cuga?

³⁴ Nu'bu bi nhyani ne bi hyanda gatho nú'u mi huhni ja rá nthets'i ne bi 'ñena:

—Nuyu go guehyu ma nana ne ma cu.

³⁵ Ngue'a nu'u tó'o da 'yø'tua rá paha Ajuá, go gue'u ma cu, ma nju ne ma nana.

4

Ra 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Ra Jesu bi yopa madu da xahna ya ja'i ja ra ñanga ndehe, ne ja bi thets'ini ndunthi ya ja'i, hangue nu'a bi 'yøt'e, bi bøts'e bi hñudi ja 'nara motsa mbo ja ra dehe, ne gatho ra hmuntsja'i bi gohi ja ra ñanga ndehe. ² Ne mi utua ya ja'i ndunthi ya t'øt'e co ya 'bede, ne bi 'ñembabi'u:

³ —'Yødehu núna ma ga xi'ahu de 'nara mot'i. ⁴ De nu mi xanga ya nda, 'ra bi zo ja ra 'ñu y ya ts'int'su bi 'ñehe bi gondi. ⁵ Ma'ra ya nda bi zo ja ra 'bodo habu xma nxini ra hai hangue bi dama føts'e. ⁶ Pe nu mi nzø ra hyadi bi huixqui ne bi 'yot'i'u ngue'a mi otho ndunthi yá 'yu. ⁷ Ma'ra ya nda bi zo ja ya 'bo'bini, y ya 'bini bi dama nte ne bi xumi nú'u ya nda xqui føts'e, hangue bi 'yot'i ne himbi hogui. ⁸ Pe nu ma'ra ya nda bi zo ja ra hoga hai, bi føts'e ne bi nte, ne bi unga yá sofo, 'ra bi unga 'natema'røt'a ya

nda, ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra asta bi unga 'na nthebe ya nda.

⁹ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembi'u:

—Nu'a tó'o ja rá nt'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

Te rí bøni nuya nt'udi

(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Y nu de ya xqui ma ra hmuntsja'i, nu'bu nú'u 'røt'amayoho yá nxadi ne nú'u ma'ra xqui gohi, bi 'yambabi'u ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Te ne da ma nú'a ra 'bede gá xicje?

¹¹ Y nu'á bi 'ñembi'u:

—Go rá paha Ajuá gui pahu nú'a himi fadi maya'bu de hanja ri manda Ajuá, pe nu'u ma'ra ya ja'i nú'u hingui de na Ajuá ma da 'yøde co ya 'bedetho. ¹² Ma da nja ngu mangu ra Maça T'ofu, gue masque da hyandi'u, pe hinda zo yá mfeni, masque xi da 'yøde, pe hinda badi'u, hangue hinda ma da ñobri pa hindra punbabi yá ts'oqui.

Ra Jesu bi ma te rí bønga nura 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ Nehe bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue himbi zo ri mfenihu nuna ra 'bede de ra mot'i? Nu'bu ¿hanja da za gui pahu ma'ra ya 'bede nú'u ma ga xi'ahu?

¹⁴ Nu'a ra mot'i go gue'a to'o mangu ra maça noya. ¹⁵ Y nu'u ya nda bi zo ja ra 'ñu go gue'u to'o bi 'yøde ra maça noya, y ra Satá 'bestho bi 'ñehe bi patua yá mfeni pa da pumfri nú'a ra maça noya xqui sipabi.

¹⁶ Ha nu'u ya nda bi zo ja ra 'bodo go gue'u to'o bi 'yøde ra maça noya y 'bestho bi dama gamfri y ne xi bi johya. ¹⁷ Pe ngu nú'u bi 'ñotho yá 'yu, go gue'u to'o camfri 'raya zi patho, ne sta tho ya nt'atsate o ya ts'othogui po rá ngue ra maça noya, nu'bu 'bestho da 'uegue'u.

¹⁸ Ha nu'u ya nda bi zo ja ya 'bo'bini go gue'u to'o bi 'yøde ra maça noya, ¹⁹ pe nu'á ri ho ndunthi ya ts'ojohya de ra ximhai, ne beni hanja da za da me'tsa ndunthi ya t'øt'e ne da dahan ndunthi ra boja. Hangue nuya ya ts'onc'at'i hingui hopi da te yá jamfri, ne nú'a bi 'yøde da 'meditho. ²⁰ Ha nu'u ya nda bi zo ja ra hoga hai bi unga yá sofo, 'ra bi unga 'natema'røt'a ya nda, ne ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra 'na nthebe,

nu'á go gue'ú to'o bi gamfri ra maça noya ne xi bi hnequi yá hoga 'befi.

*Ra 'bede de ra ñot'i
(Lc. 8:16-18)*

²¹ Ra Jesu bi yopa zofo ra hmuntsja'i ne bi ñembabi:

—Hinto da tsøgue 'nara ñot'i ne da ye'mba 'nara 'bøts'e o da ja nja'ti de ra fidi. Hina, dra tøte habu da nøgue pa da yot'i xá hño. ²² Njabu nehe nú'a ja mant'aguibya, 'mefa ma da hnequi, ne nú'a hingui tsa da fadibya, 'mefa ma da fadi. ²³ Nu'a tó'o ja rá nt'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

²⁴ Nehe bi ñembabi'ú:

—Ngu t'ena, co nura t'eni guí eñhu, con guet'atho ma da t'eñ'ahu, y asta ma'na da thu'ts'a'ihu ri t'eni'hu. Hangué dí xi'ahu, jamasuhu hanja gui 'yødehu nú'a dí ma, ngue'a nu'bu gui jamasuhu, ma da zo ri mfenihu, pe nu'bu hingui jamasuhu, hinda za gui pahu. ²⁵ Ngue'a nu'a tó'o da badi nú'a dí ma, ma'na da t'umbabi ra mfadi, pe nu'a tó'o hinxa badi, nú'a ma da thacuabi nú'a ra mfadi pe'tsi.

Ra 'bede de ra nda nú'a 'yo rá te

²⁶ Nehe bi xipabi'ú:

—Rá hmanda Ajuá nja ngu 'nara ñøhø pot'a ya nda. ²⁷ Y nú'a ra mot'anda'a aha dega xuui ne nangui dega xudi bí c'a'tsa rá 'bot'i. Ne nú'a ra 'bot'i'a da føts'e ne da nte, pe nú'a ra ñøhø hingui padi hanja xa njabu. ²⁸ Ra hai øt'e pa da føts'e, da nte, da hneca rá 'bai, ne 'mefa da bø yá daxi. ²⁹ Ne ya sta ñats'i, 'bestho nura mot'i'a da ma da xofo ngue'a ya bi zø ra pa dega sofo.

*Ra 'bede de ra nda dega mostasa
(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)*

³⁰ Nepu ra Jesu bi ñena:

—Ma ga xi'ahu ma'na ra 'bede ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá. ³¹ Rá hmanda Ajuá nja ngu 'nara nda dega mostasa, nú'a ma'na go ra zi notsi de gatho ma'ra ya nda. ³² Pe nu sta 'bot'a nú'a ra nda, ma'na da nte ne da ntangui que gatho ma'ra ya ndapo, ne da nja yá danga 'yεza asta ya ts'int's'ú da za da nøhni.

*Ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede
(Mt. 13:34-35)*

³³ Ra Jesu mi xipabi'ú ra maça noya co ndunthi ya 'bede asta habu bi za bi zo yá mfeni'ú. ³⁴ Mi zofo ya hmuntsja'i co ya 'bedetho nú'ú ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá, pe nu'bu mi 'buseui yá nxadi mi xipabi'ú te rí bøni nú'ú ya 'bede xqui xipabi'ú.

*Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi
(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)*

³⁵ Y nu mi put'a ra nde ra pa'a, ra Jesu bi ñembabi yá nxadi:

—Ma ga 'raxhu ri'nandi ra ndehe.

³⁶ Hangué bi 'ñedi'a de ra hmuntsja'i, ne nu'á ne yá nxadi bi gu ra motsa habu mi o'a pa da 'rax'ú ri'nandi, ne ma'ra ya ja'i bi deni'ú co ya t'uca motsa. ³⁷ Y ya de mi 'yo'ú ja ra ndehe, bi mu 'nara danga bunthi ne mi tonts'a ra dehe ja ra motsa asta mi ne xa ñuxhma. ³⁸ Ha ra Jesu mi aha ja ra ts'at'a motsa ne xqui 'yents'a rá ñaxu ja 'nara nthuhña, ne yá nxadi bi ma bá a, ne bi ñembabi:

—¡Xahnate! 'Matho hinguí tu ri mui gue ma ga cuihu ja ra dehe.

³⁹ Nu'bu ra Jesu bi nangui ne bi zui ra bunthi, ne bi ñemba ra ndehe:

—¡'Batho!

Y 'bestho bi tsaya ra bunthi ne ya himbi ñani ra ndehe. ⁴⁰ Nu'bu ra Jesu bi ñembabi'ú:

—¿Hanja guí tsuhu? ¿Ha gue otho ri jamfrihu?

⁴¹ Nu'bu nuyá nxadi'a bi 'yø'ú, ne mi 'ñémse'ú 'na ngu ma'na:

—¿Te ma ts'edi hani 'bu? ngue'a asta ra ndahi ne ra ndehe øtuabi.

5

*Ra Jesu bi 'yembaya ts'ondahi 'nara ñøhø me Gadara
(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)*

¹ Nepu ra Jesu ne yá nxadi bi zøni ja ra hai Gadara de ri'nandi ra ndehe. ² Y ra Jesu bi gai de ra motsa, y 'bestho bi nthui 'nara ñøhø xqui ñehe de habu ja ya nt'agui ne mi pe'tsa ya ts'ondahi. ³ Nura ñøhø'a ya xi ja mi 'buhni ja ya nt'agui, ne hinto mi tsa da zami masque dra that'i co ya cadena. ⁴ Ndunthi ya 'mi'qui xcri that'i co ya cadena ja yá 'yε ne ja yá ua, pe nu'á mi c'uctho ne mi øt'e ya xenitho, ne hinto mi ja rá ts'edi pa da zami. ⁵ Ma pa ra xuui mi 'yo

ja ya t'òhò ne ja ya nt'agui ne nzantho mi mafi ne mi ntseni sehe co ya do. ⁶Pe nú'a ra 'ñòhò mi hyanda ra Jesu de yab_u, bi nest'ih_i bi ma bá ts_udi ne bi ndandiñahmu. ⁷Nep_u bi mafi nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'i Jesu, rá T'uh'i Ajuá de mahets'i, ¿te 'b_e guí ne con guecje? Dí bante'ih_e ja rá thuhu Ajuá gue ote xqui ma gui 'yòtcahe.

⁸Bi mā njab_u ngue'a ra Jesu ya xqui 'ñembabi:

—¿Nu'ah_u ts'ondahih_u, pòñh_u de nuna ra 'ñòhò!

⁹Nep_u ra Jesu bi 'yambi:

—¿Te rá hu'ah_u?

Y nu'ú bi dadi bi 'ñena:

—Xa thu'mgahe ya 'motho ngue'a xi dí ndunthihe.

¹⁰Nep_u nuya ts'ondah_i'u xi bi bantebi ra Jesu gue hinda 'yeni de ra hai Gadara.

¹¹Ne guetb_u ja ra t'òhò mi 'yoni 'nara danga taxo ya ts'udi mi ñuni. ¹²Hangue nú'u ya ts'ondah_i bi bantebi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—'Racje nsequi ga ma ga cutheni ja ya ts'udi.

¹³Nu'bú ra Jesu bi umba nsequi bi ma'u pa bi yat'a ja ya taxo ts'udi. Y nuya taxo ts'udi'u bi nest'ih_i bi nhyòt'a ja ra ndehe ne bi jat'i'u. Ne nú'a ra taxo mi ngu yo 'mo.

¹⁴Nu'bú nú'u ya mapts'udi bi nest'ih_i bi ma'u pa mbo ra hnini ne gatho rá nthets'i pa mi xipa ya ja'i de nú'a te xqui nja. Nep_u ndunthi ya ja'i bi 'ñehe pa da hyandi te xqui nja. ¹⁵Nú'ú bi zòhò hab_u mi 'bui ra Jesu ne mi 'buhni nehe nú'a ra 'ñòhò to'o mi p_e'tshma ya ts'ondah_i, ne bi hyandi'u mi huhni, ya mi he rá dutu ne ya mi ja rá mfeni. Nu'bú xi bi 'yò'u ngue'a nu'ú mi padi gue nura 'ñòhò'a xi mi p_e'tsa ndunthi ya ts'ondah_i hmaha. ¹⁶Nep_u nuya ja'i to'o xqui hyandi te bi tho ya ts'udi ne ra 'ñòhò to'o mi p_e'tsa ya ts'ondah_i, bi metuabi ma'ra, ne xi bi 'ño ra 'bede. ¹⁷Hangue ya me Gadara bi madi bi bantebi ra Jesu gue da b_oni de guehni.

¹⁸Y nu mi yopa b_oxa ra Jesu ja ra motsa, ra 'ñòhò nú'a to'o mi p_e'tsa ya ts'ondah_i bi bantebi'a gue da hopi da m_eui. ¹⁹Pe ra Jesu himbi hopi, bi 'ñembi:

—Grí ma ri ngu ne bá xipa gatho ri ja'i de gatho nú'u ya t'òt'e xa 'yòt'a'i Ajuá ngue'a bi huec'a'i.

²⁰Hangue bi ma nú'a ra 'ñòhò nuni ja ra hai Decápoli ne ja bi 'm_uhni bi xipa ya ja'i de nú'a te xqui 'yò'tuabi ra Jesu, ne gatho to'o bi 'yòde xi bi 'yò'u.

Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'behña bi damba rá he ra Jesu

(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

²¹Ra Jesu ne yá nxadi bi yopa 'raxa ma'na'qui pa ri'nandi ra ndehe, ne ja bi mani 'nara hmuntsja'i pa bá ts_udi'a ja ra ñanga ndehe hab_u bi zòhò. ²²Nehe bi z_onini 'nara 'ñòhò mrá thuhu ra Jairo y mi gue'a 'na de nuya nda de ja yá nija'u. Y nu mi hyanda ra Jesu bi ndandiñahmu ja yá ua'a.

²³Nep_u bi bantebi bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu ya ma da du. Maha pa gui hñu'tsua ri 'y_e pa nu'á da ñani y hinda du.

²⁴Hangue ra Jesu bi m_eui'a, ne 'nara danga hmunts'i bi deni ne xi xmá nts'i'mi.

²⁵Nehe mi pani 'nara 'behña mi xo'tua ya ji, ya mi p_e'tsa 'ret'amayoho njeya mi ts_u nura hñeni'a. ²⁶Xqui degue gatho rá boja ja ya medico y ni ts'uhinxqui zamahño, ma'na mi 'yo mri za'y_e. ²⁷Nú'a ra 'behña'a xqui 'yòde nú'a mi øt'a ra Jesu, hangue bi deni ja ra hmuntsja'i, bi joni ne bi dambabi rá he. ²⁸Ngue'a mi bense'a gue masque h_onse rá he da dambabi, nu'á da ñani. ²⁹Y nu mi dambabi rá he, 'bestho bi tsaya ra ji, ne bi za gue ya xqui ñani de rá hñeni. ³⁰Y ra Jesu 'bestho bi batho gue co rá ts'edi xqui ñanga 'nara da'thi, hangue bi ñegui ne bi 'ñena:

—¿To'o xa dangagui ma he?

³¹Pe yá nxadi bi 'ñembabi:

—Guí handi gue ra hmuntsja'i ri ts'ip'a'i ne guí ena gue to xa dañ'a'i.

³²Nu'bú ra Jesu bi nhyani ja gatho ra hmuntsja'i pa da badi to'o xqui dambabi rá he. ³³Y nura 'behña'a ya mi padi te xqui nja, hangue bi joni co ndunthi ra ntsu ne mi huat'i'a, nep_u bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi xipabi te xqui ja'a. ³⁴Nep_u ra Jesu bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu'i, ya guí 'bui xá hño ngue'a xi xcá camfrigui. Grí ma te rá 'ñentho ne ya hinda ma da yopa menga ri hñeni.

³⁵Y de mi ñaui ra Jesu nura 'behña, bi zòhò 'nara 'm_ehni xqui 'ñehe de rá ngu nú'a ra nda de ra nija, ne bi 'ñembi:

—Ya bi du ri t'ixu. ¿Pa te gui xuhña ra xahnate gui tsixa ja ri ngubya?

³⁶ Pe ra Jesu ngu mi 'yøde nú'ya noya bi mangan ra 'mehni, bi 'ñemba ra Jairo:

—Odi tu ri mui, hønse xi da camfrigui.

³⁷ Nepu bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua rá cu ra Cobo, ne himbi hopa ma'ra ya ja'i da deni. ³⁸ Y nu mi zøni'ya ja rá ngu nú'a ra nda, bi hyandi mi 'buhni ndunthi ya ja'i mi mantho ne xi mi zoñ'ya. ³⁹ Nu'bú ra Jesu bi yut'a ja ra ngu ne bi 'ñemba ya ja'i:

—¿Hanja gui zoñhu ne gui manthohu? Nura nxutsi ahatho, hingue xa du.

⁴⁰ Pe ya ja'i bi dentho. Nu'bú ra Jesu bi 'bepa gatho ya ja'i da bøni de ra ngu, nepu bi zixa rá nana ne rá dada ra nxutsi, ne co nú'ya mi 'ñoui bi yut'a habu mi 'beni. ⁴¹ Y bi mipa rá 'ye, ne bi 'ñembi:

—Talitha, cumi. —Nura noya'a ne da 'ñena: Ma zi t'ixu'i, dí xi'a'i gui nangui.

⁴² Nepu 'bestho bi nangui ne bi 'ño. Hangué ya ja'i xi bi 'yø nts'edi. Y nú'a ra nxutsi'a mi p'e'tsa 'ret'amayoho njeya. ⁴³ Pe ra Jesu bi hñu'mba ra hña gatho nú'ya mi 'buhni gue ni 'na hinto da xipi de nú'a xqui 'yøt'a. Nepu bi manda gue da t'umba te da zi nú'a ra nxutsi.

6

Ra Jesu mi 'buhni Nasare

(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

¹ Ra Jesu bi bøni de guehni bi ma ja rá hai, bi meui yá nxadi. ² Ne ja ra pa dega tsaya bi yut'a ja ra nija pa bi nxahnate, ne ndunthi nú'ya to'o mi øde, mi 'yø ne mi ena:

—¿Habu xa badi nú'a mani? ¿To'o xa umbabi ra danga mfadi? ¿Habu xpá hña nú'a ra ts'edi pa da 'yøt'a nú'ya ya danga nt'udi øt'e? ³ Nuni go guehni ra yaxi, nurá t'ya ra Maria, ne go yá cu ra Cobo, ra Jose, ra Juda ne ra Simu, ne yá nju 'bucua con guecju.

Ne nu'á mri 'yøtho, himbi gamfri.

⁴ Hangué ra Jesu bi 'ñembabi'ya:

—'Nará 'mehni Ajuá da t'umba ra t'equ'ei habu hingo rá hai, ha nu go rá hai hinto umba ra t'equ'ei, nixi ya mengu rá ngu.

⁵ Ra Jesu himbi za bi 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ja rá hai ngue'a hinto mi ne da gamfri. Hønse bi hñuxa yá 'ye ja ts'utho ya da'thi

pa bi ñani'ya. ⁶ Y nu'á bi 'yø ngue'a ni 'na tuqui himbi ne bi gamfri nuya ja'i, ne bi bøni de guehni bi ma ja ma'ra ya t'uca hnini pa da xahna ya ja'i.

Ra Jesu bi mehna yá nxadi pa da zofo ya ja'i

(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

⁷ 'Mefa ra Jesu bi zohna nú'ya 'ret'amayoho yá nxadi ne bi umba ra ts'edi pa da 'yemba ya ts'ondahi to'o di p'e'tsi. Nepu bi mehni'ya dega yoho. ⁸ Ne bi xipabi'ya gue hinte da hñats'i pa ja ra 'ñu, nixi yá 'røza, nixi nú'a te da zi, ni ra boja, hønse yá bordo ha. ⁹ Nehe bi xipi gue da di'ta yá thiza ne da hñaxa 'nada ra pat'i. ¹⁰ Nehe bi 'ñembabi:

—Nu xcrí tsøñhu ja 'nara ngu, ja gui 'buthni asta hingui pøñhu de nú'a ra hnini'a. ¹¹ Y nu'bu gui tsøñhu ja 'nara hnini ne hinto da 'ra'ahu ntsaya nixi da 'yøde nú'a gui mañhu, nu'bú pøñhu de guehni. Y de xcrí pøñhu, gui huat'a ri thizahu pa hingui hñaxhu nixi ra hai de nura hnini'a, y njabu da badi'ya de nú'a xa 'yøt'ya. Majuani dí xi'ahu gue nu sta zø ra pa da nja ra nsuca uenda, nura pa'a ya mengu de guehni ma'na ma da ncastiga que ya mengu de ra ts'ohnini Sodoma ne Gomorra.

¹² Mi uadi bi manga ra Jesu njabu, yá nxadi bi ma de guehni pa da zo ya ja'i pa da ñobri'ya de yá ts'oqui. ¹³ Ne mi eni ndunthi ya ts'ondahi, ne mi co'tsua ra aceite ya da'thi ne mi ñani'ya.

Ra Xuua Xi'tsate bi thacua rá ñaxu

(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

¹⁴ Ha nuya pa'ya haburaza xi xqui nt'øde de nú'ya ya danga t'øt'e mi øt'a ra Jesu, asta ra nda Erode bi zo rá gu nehe. Hangué bi 'ñena:

—Go gue'a ra Xuua Xi'tsate ya xa yopa nte de ra du, hangué nubya ma'na ja rá ts'edi pa da za da 'yøt'a nuya danga nt'udi.

¹⁵ Ma'ra ya ja'i mi ena:

—Go gue'a ra badi Elía.

Y nu ma'ra mi ena:

—Go gue'a 'nará 'mehni Ajuá ngu nú'ya mi 'bui maya'bu.

¹⁶ Ha nu mi 'yøde ra nda Erode njabu, bi 'ñena:

—Gue'a ra Xuua nú'a dá tacua rá ñaxu ne ya xa yopa nte ma'na'qui.

17 Bi beni njab_u ngue'a xqui mēhni to bi g_u ra Xuua pa bi got'a fadi, ngue'a xqui hñacuabi hmah_u gue hinda 'yøt'e drá 'behñ_a ra Erodía, ngue'a ra Erodía mrá 'behñ_a ra Lipe nú'a to'o mrá cu ra Erode. 18 Ra Xuua xqui hñacuahm_u ra Erode ne xqui 'ñembi:

—Hingui ho gui tsimba rá 'behñ_a ri cu.

19 Hangué ra Erodía xi bi utsa ra Xuua ne mi ne to da gats'i pa da hyo, pe himi tsa, 20 ngue'a ra Erode mi su ra Xuua pa hinte da t'ø'tuabi, ngue'a mi pađi gue mrá hoj_a'i ne xmá nt'axi rá mfeni hangué mi pē'tsua ra t'equ'ei. Ne mi ho da 'yøde nú'a mi m_a, pe himi tso rá mfeni nú'a mi øde hangué himi pađi te da beni. 21 Pe bi zø ra pa bi nja ngu nú'a mi ne ra Erodía. Nu mi da rá pa ra Erode bi 'yøt'a 'nara ngo ne bi 'ñehe gatho yá mfats'i ne ya nzaya ne ya t'uca nd_a to'o mi manda ra hai Galilea. 22 Nuni ja ra ngo bi yut'a rá t'ixu ra Erodía ne bi nei ja yá thandi'u. Ha ra nd_a Erode ne nú'u to'o mi huhui ja ra mexa bi hopa rá hnei. Hangué ra Erode bi 'ñemba ra nxutsi:

—'Yacagui gatho nú'a gui ne y ga 'ra'a'i.

23 Ne bi jurabi ne bi ñ_a'tuabi da umbi asta made de hab_u gatho mri manda 'b_u da 'yadi. 24 Nep_u bi bōnga ra nxutsi ne bá amba ra Erodía nurá nana'a ne bi 'ñembi:

—¿Te ga adi 'b_u?

Y rá nana bi 'ñembi:

—Xipi da 'ra'i rá ñ_axu ra Xuua Xi'tsate.

25 Nu'bú nu'á bi d_ama mengui ja ra nd_a ne bi 'ñembi:

—Dí ne gui 'racagui nubya 'bestho rá ñ_axu ra Xuua Xi'tsate ja 'nara manza.

26 Nu'bú ra nd_a bi du rá m_ui nts'edi. Pe ya xqui jurabi nú'a ra nxutsi ne xqui 'yøde gatho to'o mi huhuini ja ra mexa, hangué mi pē'tsi te da 'yøt'e nú'a xqui m_a.

27 Hangué bi d_ama mēhna 'nara soldado pa da hñampa rá ñ_axu ra Xuua. 28 Nep_u nú'a ra soldado bi ma ja ra fadi bá tacua rá ñ_axu ra Xuua, ne bi 'yents'a ja 'nara manza pa bá hampa ra nxutsi, nep_u ra nxutsi bi hñ_a'tsua rá nana.

29 Y nu mi 'yøde yá nxadi ra Xuua bi ma ja ra fadi pa bi du'tsua rá ndo'yo pa bá agui'u.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cut'a 'mo ya ja'i (Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

30 Nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu xqui mēhni da ma da zofo ya ja'i, 'mefa bá pengui de hab_u xqui ma, ne bi munts'i'u hab_u mi 'b_ui ra Jesu, ne bi xipi gatho te xqui 'yøt'e'u ne nú'a xqui 'ñudi'u. 31 Nu'bú ra Jesu bi xipabi'u:

—Maha ga 'uegueh_u 'namb_u sehe pa ga ntsayah_u.

Mi m_anga njab_u ngue'a ndunthi ya ja'i mi pa y mi tsøhø hab_u mi 'b_ui'u ne mi otho ra pongui pa da ntsaya nixi pa da ñuni.

32 Hangué bi ma'u co 'nara motsa pa bi 'rani ri'nandi hab_u hinto mi 'b_ui. 33 Pe ndunthi ya ja'i bi hyandi mi ma'u ne bi hyandatho'u ra Jesu hab_u rí zøni, hangué nu'ú ne ndunthi de nú'u mi 'b_u ja ya t'uhnini bi nest'ihi bá gat'i ja rá hyo ra ndehe ne go rá m_udi bi zøñ'u. 34 Y nu mi zōnga ra motsa ja ra ñanga ndehe, bi g_ai ra Jesu ne bi hyanda nú'a ra hmuntsja'i xqui zøni, ne xi bi huequi'u ngue'a mi ngu ya deti jo'o yá ma'yo, hangué nu'á bi m_udi bi xahni'u ndunthi ya t'øt'e. 35 Ha nu de ya mi nde, ya nxadi bi joni hab_u mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ya bi nde ne nuua hab_u dí 'b_uh_u go ra mbonthi. 36 Xipa ya ja'i da ma da dai te da zi ja ya ngu ne ja ya hnini nú'u ja guetb_u de guecua, ngue'a otho te da ziuaya.

37 Pe ra Jesu bi dađi:

—Go da umf_u te da ziy_u.

Nu'bú ya nxadi bi 'ñembi:

—¿Ha gue ga mahe ga tañhe yo nthebe denario dega thuhme pa ga 'uiñhey_u?

38 Pe ra Jesu bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme guí h_ah_u? Nuh_u x_a.

Y nu mi hyandi'u bi 'ñembabi:

—Nsøcta cut'a ya thuhme ne yoho ya zi hua dí h_ahe.

39 Nu'bú ra Jesu bi xipa ya ja'i da 'yøt'a ya t'uca hmunts'i ne da hñudi'u ja ra 'bot'ei.

40 Hangué bi 'yøt'a ya t'uca hmunts'i dega nthebe ne dega ndenthebe, ne bi hñudi'u.

41 Nu'bú ra Jesu bi g_u nú'u cut'a ya thuhme ne nú'u yoho ya hua, ne bi nøts'e mahets'i ne bi umba njamadi Aju_a rá Dada. Nep_u bi hyeca ya thuhme ne bi hyecua yá nxadi pa da umba ya ja'i, ne bi xeni nú'u yoho ya hua pa bi thecua gatho nú'u ya hmuntsja'i.

42 Y gatho bi ñuni asta bi niñ_a'u. 43 Nep_u bi hmunts'a gatho ya xeca thuhme ne ya xeca

hua nú'ᵁ bi bongui, ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e. ⁴⁴ Ha mi ngu cāt'a 'mo ya 'ñøhø nú'ᵁ bi ñuni, y nuya 'bɛhña ne ya bātsi himbi ma 'mede.

*Ra Jesu bi 'ño maña ra ndehe
(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)*

⁴⁵ Nepᵁ ra Jesu bi xipa yá nxadi gue da 'mɛt'o'ᵁ co ra motsa pa ri'nandi pa rí mani ja ra hnini Betsaida, y nu'á bi gohini mi edi ya ja'i pa da ma ja yá ngu. ⁴⁶ Y mi uadi bi 'ñedi'a, bi bøxa ja ra t'øhø pa bá apabi Ajuá rá Dada. ⁴⁷ Y ya mi 'mɛxuui ra pa'a ra motsa ya mi 'yo madetho ra ndehe, ha nura Jesu mi 'bātritho ja ra t'øhø sɛhɛ. ⁴⁸ Y bi hyanda yá nxadi gue ya xqui zabi'ᵁ de mi 'yonga ra motsa ngue'a mi tsɛdi ra bānthi ne himi hopi da 'ño. Y nurá hyax'a hamxuditho ra Jesu bi ma pa ri'nandi mi 'yotho maña ja ra dehe, ne mi ma da tho'tshma yá nxadi. ⁴⁹ Pe yá nxadi bi hyandi mi 'yo maña ja ra dehe ne xi bi mafi'ᵁ ngue'a mi hu yá mai gue mi 'nara pite. ⁵⁰ Ri gatho'ᵁ bi hyandi ne xi mi tsu'ᵁ. Pe ra Jesu 'bestho bi zofo ne bi 'ñembi'ᵁ:

—¡Oguí tsuhᵁ, go gueque, oguí tu ri maihᵁ!

⁵¹ Nepᵁ bi bøxa ja ra motsa con gue'ᵁ ne 'bestho bi ntsaya ra bānthi, hangue yá nxadi xi bi 'yø nts'ɛdi. ⁵² Himi pa'di'ᵁ te ma ts'ɛdi mi ha, nixi xqui zoda yá mfeni hanja xqui japi da xu ya thuhme, ngue'a xmá me yá coraso'ᵁ.

*Ra Jesu bi 'yøthe ya da'thi nuni Genesare
(Mt. 14:34-36)*

⁵³ Nu mi 'rats'i'ᵁ pa ri'nandi bi zøni ja ra hai Genesare ne ja bi dat'ni yá motsa. ⁵⁴ Y ngu bi gai'ᵁ de ra motsa, ya ja'i 'bestho bi bādi gue go mi gue'a ra Jesu. ⁵⁵ Nepᵁ nu'á bi dama ma ja ya ngu gatho rá nthets'i nura hai'a pa bá tsi ya da'thi co yá 'bebo ne bi ts'its'i pa habᵁ xqui t'øde mi 'bᵁ ra Jesu. ⁵⁶ Y habaraza mi pa'a ja ya dānga hnini o ja ya t'uca hnini, ya ja'i mi tsi ya da'thi mi pegui ja ya 'ñu, ne ora mi thohni ra Jesu mi bantebi ya ja'i gue da hopa ya da'thi da dambabi masque hønse rá ñani rá he. Ne toraza mi thambabi, 'bestho mi ñani de yá hñeni.

7

*Hanja gra nts'ocaya ja'i
(Mt. 15:1-20)*

¹ 'Raya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley nú'ᵁ xqui 'ñehe de Jerusale bi munts'i ne bi ma bá c'a'tsa ra Jesu. ² Ne bi hyandi gue 'rayá nxadi ra Jesu bi ñuni nsinque xqui nxu'yɛ ngu yá nzai'ᵁ, hangue bi ñama'ñu'ᵁ. ³ (Ngue'a ya fariseo ne gatho ma'ra ya xodyo xi xqui nzai da nxu'yɛ ante da ñuni ngue'a njabᵁ yá nzai ndu yá xita, y nu'bᵁ hinda nxu'yɛ ngu yá nzai hinda ñuni. ⁴ Ne 'bᵁ ora da menga tai'ᵁ, 'bᵁ hinda nxu'yɛ hinda ñuni. Nehe mi ja ma'ra yá nzai nú'ᵁ xqui 'ñutui ndu yá xita: da xat'a yá ntsi, nuya 'bada ne nuya ts'øe dega bøja, ne da mɛ'tsa yá mfidi pa da gohi strá nt'axi. Ngue'a mi hu yá mai'ᵁ gue co nú'ᵁ ya t'øt'e mi øt'e da t'axca yá mfeni ja rá thandi Ajuá.) ⁵ Hangue nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Hanja nuyᵁ ri nxadi hingui øt'e ngu yá nzai ndu ma xitahᵁ maya'bᵁ? Nuyá ri ñuni masque hinxᵁ nxu'yɛ.

⁶ Nu'bú ra Jesu bi datuabi'ᵁ:

—Nu'ahᵁ gyá yohmihᵁ. Ra bādi Isaía bi mā de gue'ahᵁ maya'bᵁ gue Ajuá bi 'ñena njaua:

Nuna hninina ri nsundagui hønse dega noyatho,

pe nuyá mfeni go bí 'yo yabᵁ de gueque.

⁷ Nu'á xøcambenigui pe hinte ri muui yá søcambeni,

nguetho nu'ᵁ yá hmanda ri manda'ᵁ go yá hmandase, ne mañ'ᵁ gue go stá 'bɛpca'ᵁ.

⁸ Xi majuañi ngu bi mānga ra Isaía de gue'ahᵁ, ngue'a nu'ahᵁ xcá tsocuahᵁ yá hmanda Ajuá pa go grí denbahᵁ yá hmanda ndu ri xitahᵁ. Nu'ahᵁ nu'a ri 'bɛfihᵁ, hønse ra nsut'a 'bada ne ma'ra ya ntsi, y ma'ra ya t'øt'e de ra nt'axqui.

⁹ Nehe bi 'ñembabi'ᵁ:

—Guí hu ri maihᵁ gue xá hño nú'a xcá tsocuahabᵁ yá hmanda Ajuá pa go guí ø'tuahᵁ yá nzai ndu ri xitahᵁ. ¹⁰ Nura Moise bi 'ñena: “Umba ra t'equ'ei ri dada ne ri nañᵁ ne gui su'ᵁ”, ne “nu'a tó'o da zanga rá dada o rá nañᵁ dá tho.” ¹¹ Pe

nu'ah_u guí eñ_u gue xá hño to'o da xipa rá nana ne rá dada njaua: “Nuna ra boja ndí 'ra'ah_u hma_h, nubya go ma ga umba Aju_a ngue'a ra Corbán.” (Ra Corbán rí bñni da ñena 'nara 'baha xa t'eque pa Aju_a.)
 12 Y njab_u guí emf_u ya ja'i gue ya hinte da umba yá dada ne yá nana, ne ya hinda su'_u. 13 Njab_u guí pumfrithoh_u nú'a bi ma Aju_a, ne hñse go guí ø'tuah_u yá nzaí ndu ri xitah_u, y nehe njab_u guí utua ri batsih_u. Ne ndunthi ma'ra ya t'øt'e guí øth_u mahyεgui ngu nuna.

14 Nu'bú ra Jesu bi yo zofu ra hmuntsja'i ma'na'qui ne bi ñembi'_u:

—'Yøde_u guí gathoh_u ne dá zo ri mfenih_u núna ma ga ma. 15 Nu'a cut'a ja rá ne ra ja'i hingo gue'a japi da nts'oqui, pe nú'a pñni de rá mfeni h_a, go gue'a japi da nts'oqui. 16 Nu'a tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

17 Nep_u bi 'uegue'a de ra hmuntsja'i, ne bi yat'a ja ra ngu nú'a xqui mihi, y nuni ja bi 'yambani sehe yá nxadi te rí bñga nú'a xqui xipa ya ja'i. 18 Nu'bú ra Jesu bi ñembabi'_u:

—¿Ha gue ne'ah_u hinte ri fadih_u? ¿Ha hinguí pah_u gue hingue nú'a da zi ra ja'i go gue'a da japi da nts'oqui? 19 Ngue'a nú'a ts'i cut'atho ja rá mui 'na, ne pñni ne hingui ts'ocua rá mfeni.

Njab_u bi mangua ra Jesu gue xá hño da ts'i gatho ya nzaquí. 20 Nep_u bi ñena:

—Nu'a ri japi da nts'oca ra ja'i, nú'u ya ts'omfeni beni. 21 Ngue'a de ja rá ts'omfeni 'na, ja bí ehni gatho nuya ya ts'ot'øt'e: ra nts'inga medinthati, ra nt'e'behña, ra nthote, 22 ra mfe, ra ts'onc'at'i, ra nts'o'mui, ra nthate, ra nts'o'yo, ra nts'ante, ra nt'ets'i, ne nú'u to'o ri hyøcua nú'a te pe'tsa ma'na, ne nú'u hingui padi nda'a ra hño nda'a ra ñu. 23 Gatho nuya ya ts'oqui bí ehe de yá ts'omfeni ya ja'i, ne go guehya japi da nts'oqui.

'Nara 'behña himrá me Israel bi gamfri ra Jesu

(Mt. 15:21-28)

24 Nep_u ra Jesu bi bñni de guehni ne bi ma ja ra hai guetb_u ra hnini Tiro ne Sidó. Ne ja bá cut'ini ja 'nara ngu, y himi ne to xa badi hma_h, pe 'bestho bi fatho. 25 Ha

guetb_u de guehni mi 'buhni 'nara 'behña nú'a mi pe'tsa 'nará t'ixu gue mi pe'tsa 'nara ts'ondahi. Ne bi 'yøde gue xqui zøhni ra Jesu, hangue nu'á 'bestho bi ma bá c'a'tsi ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a. 26 Nura 'behña'a himrá me Israel ngue'a mrá me Sirofenicia. Nu'á bi bantebi ra Jesu pa da 'yemba ra ts'ondahi nú'a mi pe'tsa rá t'ixu. 27 Pe ra Jesu bi ñembabi':

—'Met'o mahyoni ga ø'tua ra hño ya me Israel, ngue'a nu'b_u 'met'o ga ø'tua ra hño ya 'ra'ñoja'i ngu'i, nu'bú ga nja ngu nú'a to'o hamba yá hñuni ya batsi pa da umba ya tsat'yo.

28 Nu'bú nú'a ra 'behña bi datuabi ne bi ñembi':

—Majuani nú'a guí ma Ndada, pe ya tsat'yo tømtho nja'ti de ra mexa pa da guxa ya hangui nú'u da dagui de hab_u ri ñuni ya batsi.

29 Nu'bú ra Jesu bi datuabi:

—Xcá thadi xá hño, hangue pengui, grí ma ri ngu ne bá nu ri t'ixu gue ya xa bñga ra ts'ondahi de gue'a.

30 Y nu mi zonga rá ngu nú'a ra 'behña, bi zadi rá t'ixu mi 'benga ja rá fidi ne ya xqui bñga ra ts'ondahi de gue'a.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara gogu

31 Nep_u ra Jesu bi ma de guehni hab_u mi 'b_u guetb_u ra hnini Tiro, ne bi gat'a ja ra hnini Sidó ne bi thogui ja ra hai Decapoli pa bi yo menga ja ra ndehe Galilea.

32 Ne nuni ja bá ts'impani 'nara 'ñøhø mrá gogu ne mrá 'bane, y nú'u to'o mri zi'a bi bantebi ra Jesu da hñuxa rá 'ye ja gue'a pa da ñani. 33 Nu'bú ra Jesu bi guca nú'a ra da'thi 'namb_u de ra hmuntsja'i, ne bi dint'ua yá dedo ja yá gu, nep_u bi zots'i yá dedo ne bi damba rá jane nú'a ra 'ñøhø.

34 Nep_u bi nøts'e pa mahets'i bi 'yenga rá nga'tsi ne bi ñembi':

—¡Efata! —nú'á ne da ñena: ¡Dá xogui ri gu ne ri ne!

35 Y 'bestho bi xo yá gu ne bi za bi 'yøde xá hño, ne bi tuqui rá jane ne bi za bi ña xá hño. 36 Ha ra Jesu bi hñu'mba ra hña ya ja'i gue hinto da xipi, pe nu'á ma'na bi ma bá 'yonga ra 'bede. 37 Y ma'na xi mri 'yø ya ja'i ne bi ñena'u:

—Gatho nú'a øt'e xi xá hño, asta japi ya gogu da 'yøde, ne ya gone da ña.

8

Ra Jesu bi 'uinga thogui goho 'mo ya ja'i (Mt. 15:32-39)

¹ Ja nuya pa'ua xi bi munts'a ndunthi ya ja'i ma'na'gui, ne mi otho te da zi'ua, hangue ra Jesu bi zofu yá nxadi ne bi 'ñembabi:

² —Xi dí hueca nuya ya ja'i ngue'a ya xa 'mua hñu pa con gueque ne otho te da zi.

³ 'Bu ga pehni da ma yá ngu njabutho co ra thuhu, xi'bu rí umba ra hødu má 'ñu ngue'a 'ra xqui 'ñehe de yabu.

⁴ Pe yá nxadi bi 'ñembabi:

—¿Hanja da za ga 'uiñhu nuyua ya ja'i gue nuua habu dí 'buhu go ra mbonthi?

⁵ Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme guí hahu?

Nu'ú bi datbi ne bi 'ñembi:

—Hømse yoto.

⁶ Nu'bú ra Jesu bi xipa ya ja'i da hñudi. Nepu bi gu nú'ua yoto ya thuhme ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada. Nepu bi hyeque ne bi umba yá nxadi pa da xenbabi ya hmuntsja'i. ⁷ Nehe mi ha'ua 'raya t'ua hua ne bi umba ra Jesu. Nepu nu'á bi 'yapa Ajuá da japi, ne bi xipa yá nxadi da umba ya ja'i ya zi xeca hua. ⁸ Y gatho ya ja'i bi ñuni asta xi bi niña. Nepu ya nxadi bi munts'a ya xeni nú'ua bi bongui y bi ñuxa yoto ya 'bøts'e. ⁹ Ha mi ngu goho 'mo ya 'ñøhø nú'ua bi ñuni, y nuya 'behña ne ya bñtsi himbi ma 'mede. Nepu ra Jesu bi 'ñedi'ua. ¹⁰ Ne nu'á 'bestho bi bøxa ja ra motsa co yá nxadi ne bi 'rats'i bi ma ja ra hai Dalmanuta.

Ya fariseo mi adi da t'utua 'nara nt'udi dega milagro

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹ Nepu 'raya fariseo bi ma bá tsudi ra Jesu ne bi mudi bi xaxi, ne bi xipi gue da 'yøt'e pa da hnequi 'nara nt'udi de mahets'i pa da hyandi'ua xi majuani mrá 'mehni Ajuá. ¹² Nu'bú ra Jesu xi bi 'yenga 'nara nga'tsi ne bi 'ñena:

—¿Hanja nú'ahu guí 'buhu mapaya guí ahua ga øt'a 'nara nt'udi? Xi majuani dí xi'ahu gue nuga hinga u't'ahu ni 'nara nt'udi.

¹³ Nu'bú nu'á 'bestho bi zohni'ua ne bi yopa bøxa ja ra motsa pa bi ma ri'nandi ra ndehe.

Ra nzoi de ya fariseo (Mt. 16:5-12)

¹⁴ Ha nuyá nxadi xqui pumfri da hñaxa 'raya thuhme, hømse 'natho mi hñá'ua ja ra motsa. ¹⁵ Nepu ra Jesu bi zofu'ua ne bi 'ñembi: —Jamahu de yá nzoi ya fariseo ne rá nzoi ra Erode.

¹⁶ Nu'bú yá nxadi bi 'ñémse'ua 'na ngu 'na: —Nuní xicju njabu ngue'a hindi hahu ra thuhme.

¹⁷ Pe ra Jesu bi batho te mi beñ'ua ne bi 'ñembabi'ua:

—¿Hanja guí 'ñémfu gue otho ra thuhme?

¿Ha gue nsøctho'a oda ri mfenihua? ¿Ha gue hinguí tsoda ri mfenihua de nú'a ra ts'edi dí pe'tsi? Xi xá me ri corasohua. ¹⁸ Ja ri dahua pe hinguí hanthua, ne ja ri guhua pe hinguí øhua, nixi guí beñhua nú'a stá øt'e co nú'ua ya thuhme. ¹⁹ Xi nú'bu ndá xeni nú'ua cut'a ya thuhme ne dá 'uinga cut'a 'mo ya ja'i, ¿hangu ya 'bøts'e gá xeca thuhme bi bongui xa?

Y nu'ú bi dadi bi 'ñena:

—'Ret'amayoho 'bøts'e.

²⁰ Nepu bi 'ñena:

—Nehe xi nú'bu ndá xeni nú'ua yoto ya thuhme ne dá 'uinga goho 'mo ya ja'i, ¿hangu ya 'bøts'e gá xeca thuhme bi bongui xa?

Y nu'ú bi 'ñena:

—Yoto 'bøts'e.

²¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi'ua:

—¿Y ne njabu hinxa zoda ri mfenihua de nuna ra ts'edi dí hña?

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara goda nuni Betsaida

²² Nu'bú ra Jesu ne yá nxadi bi zøni ja ra hai Betsaida, ne ja guehni bá ts'impabi 'nara goda, y nú'ua to'o bá tsi bi bantebi gue da hñuxa rá 'ye ja gue'a pa da ñani. ²³ Nu'bú ra Jesu bi cuhna ra goda pa bi guca møte de ra hnini, ne bi go'tsuabi rá jini ja yá da, ne bi hñuxa yá 'ye ja gue'a, ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue ja te guí handi?

²⁴ Y nu'á bi zøt'a yá da ne bi 'ñena:

—Dí handa ya ja'i di 'yo pe di hnequi ngu ya za.

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi yopa hñu'tsua yá 'ye ja yá da nú'a ra goda, ne nu'á bi ñani ne

xi bi hyandi xá hño gatho. ²⁶ Nepu ra Jesu bi mēhni da ma rá ngu, ne bi hñacuabi gue hinda yut'a ja ra hnini pa hinda xipa ya ja'i de guehni.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ 'Mefa ra Jesu bi ma co yá nxadi ja ya t'uca hnini nú'u mi ja guetbu ra dahni Cesarea de Filipino. Y de má 'ñu nú'a bi 'yamba yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Ha hinga øhu ya ja'i ma to'oguiga?

²⁸ Nu'bu nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—'Ra ena gue go gue'e grá Xuua Xi'tsate, ma'ra ena grá badi Elía, ha nu ma'ra ena gue go gue'e 'na de nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá nú'u mi 'bui maya'bu.

²⁹ Nu'bu ra Jesu bi 'yambi'u ne bi 'ñembi:

—Xi'ahu, ¿te guí mañhu de gueque?

Y ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Nu'i go gue'e grá Cristo xpá meñ'a'i Ajuá pa gui nda.

³⁰ Nu'bu ra Jesu bi hñu'mba ra hña gue hinda xipa ma'ra ya ja'i mi to'o'a.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹ Nepu ra Jesu bi mudi bi xipabi yá nxadi nú'a ma da t'ø'tuabi, ne bi 'ñembi'u:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i pe'tsi ma da sufri ndunthi. Ya ndaxjua nda ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ma da utsa asta da hñu yá mui da hyo, pe rá hñupa da yopa nte de rá du.

³² Bi xipi'u co ya noya hinxá hñei, hangue ra Pedro bi guqui 'nambu ne bi mudi bi zui pa hinda 'yø't'e njabu. ³³ Nu'bu ra Jesu bi mpants'i ne bi hyanda gatho yá nxadi ne bi zui ra Pedro bi 'ñembi:

—'Uegue de gueque, nu'i guí hampa rá ts'edi ra Satá hangue guí xica njabu! Ngue'a nu'í hinguí ma ngu nú'a manga Ajuá, nu'í guí øt'a nú'a go yá paha ya ja'i.

³⁴ Nepu bi zohna yá nxadi ne ya ja'i ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'a tó'o da ne da dengagui, hinda za da 'yø't'e nú'a go rá paha sehe. Mahyoni da dengagui masque da tho ya nt'utsate ne ya 'betsa asta rá du. ³⁵ Nu'a tó'o da ñanga rá te por hinda dengagui, nú'a ma da 'bedi rá te. Pe nu'a tó'o da 'ñei pa da du

po rá ngueque ne po ra maca noya, nú'a da za rá te pa nzantho. ³⁶ ¿Te rá 'be da dāha 'nara ja'i 'bu da me'tsa gatho ya hño de ra ximhai, y ne da 'medi rá te? Otho. ³⁷ Ngue'a ni 'na de nuya hño'u hinda za da pøhøbi rá te. ³⁸ Nu'a tó'o da gøngagui ne da ntsa da manga ma noya ja yá thandi ya 'yø't'ats'oqui gá ja'i ne ya 'ñagamfri, 'mefa necagui ma ga ma gue hindí padi'a nehe nu xcrá yopa pengaua. Nura pa'a ma ga 'ño'be ya εnxε, ne ga hnequi co rá nsunda Ajuá ma Dada.

9

¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuañi dí xi'ahu, 'ra de gue'ahu guí 'buhua gri tethohu ma gui hyanduahu rá ts'edi ra Nda de mahets'i sta 'ñehe.

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu

(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

² Rá 'rato ma pa, ra Jesu bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua, ne bi ma sehe'u ja 'nara t'øhø xá hñets'i. Y ne de guehni ja bi mpadini rá 'bai ra Jesu ja yá thandi'u.

³ Nurá he xi bi huexqui ne xi bi t'axqui ngu ra tse, y jo'o ni 'nara meni nuua ja ra ximhai da japi da t'axca 'nara he ngu'a. ⁴ Nepu de guehni nuyá nxadi bi hyandi'u gue mi ñau'i'a ndu ra Elía ne ndu ra Moise nú'u myá 'mehni Ajuá. ⁵ Hangue nura Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'i, ipøde xá hño ga 'buhua! Xi'bu ga hocje hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'e, ma'na pa ra Moise, ha nu ma'na pa ra Elía.

⁶ Nuya nxadi xi bi ntsu, hangue ra Pedro ngu bi 'be rá mfeni ne himi pa nú'a mi ma.

⁷ Nepu bi go'mi'u 'nara guui, ne de guehni ja ra guui bi nt'øde 'nara noya bi 'ñena:

—Nuna guehna ma hmāca T'u. 'Yøhu nú'a ma.

⁸ Y 'mefa ya nxadi bi hyandi gue ya mi jo'oni nú'u ma'ra, hønse ra Jesu mi 'baseni.

⁹ Y nu mi gai'u de ra t'øhø, ra Jesu bi hñu'mba ra hña nú'u hñu yá nxadi, ne bi 'ñembi:

—Oto xqui ma gui xiphu de nú'a xcá hyanthu asta hinda yopa nte de rá du Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

¹⁰ Hangue nú'u hñu ya nxadi hinto bi xipabi de nú'a xqui hyant'u. Pe nu'á mri 'ñámbi 'na ngu ma'na, ne mi eñ'u:

—¿Te rí bõnga nú'a ra noya bi 'ñena gue asta hinda yopa nte'a de rá du?

¹¹ Nu'bú nu'ú bi 'yambabi'a ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue 'met'o ma da 'ñehe ra Elía nepu ja da 'ñehe ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa da e da nda?

¹² Nu'bú nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Haha, go rá mudi ma da 'ñehe ra Elía pa da zofo ya ja'i da ñobri de yá ts'oqui ja rá thandi Ajuá, nepu ja da 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ¿Xi te mangu ja ra Māca T'ofu de Nú'a To'o bi e bi Nja'i? Nu'a mā, mā gue ma da tho ya ugui ne da t'utsa. ¹³ Pe de nú'a gá 'yangahu de ra Elía, dí xi'ahu gue ya xa zohõ'a, y nuya ja'i bi 'yø'tuabi nú'a go bi ne'u, ngu xa nt'ofu ja ra Māca T'ofu njabu bi t'ø'tuabi'a.

Ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondahi 'nara ts'unt'u

(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Nu de ya xqui menc'u de ja ra t'øhø y ya mi ma da zohõ habu mi 'bui nú'u ma'ra ya nxadi, bi hyanda 'nara danga hmuntsja'i xqui got'atho nú'u ma'ra ya nxadi, ne mi 'bahuini ya xahnate de ra ley mri ntsanoy-aui'u. ¹⁵ Ha nu mi hyanda ya ja'i bi zõnga ra Jesu, himi paði te da beñ'u, ne bi nest'ihí bi ma bá zengua. ¹⁶ Ha nura Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Te ma noya nguí mañhu con guehyu?

¹⁷ Nepu 'nara ja'i nú'a mi 'ba ja ra hmuntsja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Ma Xahnate'i, dra zin'aua 'nama t'u pe'tsa 'nara ts'ondahi xa japi xa ngone.

¹⁸ Y nura ora da 'ñambabi ri japi da dagui habaraza, ne asta ri gust'a yá ts'i ne ents'a ra fugu ja rá ne, y ya xi xa papa rá mui. Ya stá xipa ri nxadi pa da 'yembahma nura ts'ondahi'a, pe nuyu hinxa za xa 'yembabi.

¹⁹ Nu'bú nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Gyá ñagamfrihu! ¿Asta ha'mu gui camfrihu? ¿Asta ha'mu ma ga tse't'a ri 'muhu? Bá tsincahuu nú'a ra ts'unt'u.

²⁰ Nu'bú nu'ú bi zi'tsuabi nú'a ra ts'unt'u, ha nura ts'ondahi nu mi hyanda ra Jesu mi 'bahni, bi japa nú'a ra ts'unt'u bi dagui ne mi tani ne mi ents'a ra fugu ja rá ne.

²¹ Nu'bú ra Jesu bi 'yamba rá dada nú'a ra ts'unt'u ne bi 'ñembi:

—¿Hangu pe'tsi de xa mudi njani?

Ha nu'á bi 'ñena:

—Desde mi notsi ya mi njani. ²² Ndunthi ya 'mi'qui ra ts'ondahi hõt'a ja ra tsibi o ja ya mothe pa da hyo hmaha. Hangu 'bu da za te gui 'yø'tuahma, huegahe gui faxcahe.

²³ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'i guí ena: 'Bu da za. 'Bu ja ri jamfri ha, gatho da za.

²⁴ Nu'bú rá dada nú'a ra ts'unt'u bi dadi nts'edi ne bi 'ñena:

—¿Dí camfri, pe faxcagui pa ma'na ga camfri!

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi hyandi gue ra hmuntsja'i mi 'yo rí ts'i'mi'a, hangue nu'á 'bestho bi 'ñembabi ra ts'ondahi:

—Nú'i ts'ondahi go xcá japi xa ngone ne xa ngogu nuna ts'unt'u, pe nubyá nuga dí 'bep'a'i gui pøni de guehni ne hinhya'mu gui yopa cat'a ma'na'qui.

²⁶ Nepu nú'a ra ts'ondahi bi mafi, ha nú'a ra ts'unt'u bi 'ñamba ra nduse ma'na'qui, y ra ora'a bi bõnga ra ts'ondahi. Ha nú'a ra ts'unt'u mi 'beni 'ñena xqui du. Ne ndunthi ya ja'i bi 'ñena gue xqui du. ²⁷ Pe ra Jesu bi mipa rá 'ye pa bi gats'i'a, nepu nura ts'unt'u 'bestho bi 'mai.

²⁸ Y nu mi yat'a ra Jesu ja ra ngu nú'a xqui mihi, yá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja himbi za dá eñhe nú'a ra ts'ondahi?

²⁹ Nu'bú nu'á bi 'ñembabi'u:

—Ya ts'ondahi ngu nú'a dá enibya, nu'á da za da 'yeni 'na, pe mahyoni da ayuna 'na ne da 'yapabi Ajuá con gatho rá mui.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

³⁰ Nepu nu'ú bi bõni de guehni, bi gat'i ja ra hai Galilea, y ra Jesu himi ne to xa baði ua mi 'yoni, ³¹ ngue'a mi xahna yá nxadi, mi embabi'u:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i, ha nu'á ma da hyo, pe rá hñupa ma da yopa nte de rá du.

³² Pe nuyá nxadi himbi baði te mri bõnga nuya noya bi xipabi'u, ne mi tsu da 'yambabi.

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³ Nepu bi yopa mengui'u pa Ncapernau ne bi yat'i mbo ja ra ngu nú'a xqui mihi. Nu'bu ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Te rá 'be nguí mañhu má 'ñu?

³⁴ Pe nu'ú hinte bi dadi, ngue'a de má 'ñu mi ntsanoyase'u ne mri 'ñámbi to'o 'na de gue'u da ua'a da ma. ³⁵ Nu'bu ra Jesu bi hñudi ne bi zofo nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o da ne da ndangui, osta ma da 'ñets'i. Nu'a da 'yot'e, dá mepa nú'u ma'ra.

³⁶ Nepu bi 'ba'ma 'nara zi bātsi madetho de yá nxadi, nepu bi dets'i ne bi 'ñembabi'u:

³⁷ —Nu'a tó'o da umba ntsaya de ja ma thuhu 'nara zi bātsi ngu nú'na drí dets'i, ja ra uenda go 'raca ntsaya. Y nu'a tó'o 'raca ntsaya, ja ra uenda go umba ntsaya Ajuá ma Dada nú'a to'o bá pēncaguiua.

Nu'u tó'o hingui utsaguihu, go gue'u 'bui con guecju

(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)

³⁸ Nu'bu ra Xuua bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'i, stá hanthe 'nara ja'i gue de ri thuhu mi engu ya ts'ondahi, y nuje dá hacuahe gue ya hinda 'yot'a njabu, ngue'a nura ja'i'a hingui 'yo 'nadbū con guecju.

³⁹ Pe ra Jesu bi dadi:

—Oguí hacuahū, ngue'a nu'a tó'o da 'yot'a 'nara nt'udi de ma thuhuga, nu'a hinga 'bestho ma da pata rá mfeni nixi da ñama'ñu de gueque. ⁴⁰ Ngue'a nú'u hingui utsaguihu, go gue'u 'bui con guecju. ⁴¹ Ha nu'a tó'o da 'ra'ahu mādi ts'u ra zi dehe de ja ma thuhu ngue'a guí tēngahu, nura ja'i'a ma da hñanga rá thaha.

Ra Jesu bi mā gue ga nsuhu pa hinga othu ya ts'oqui

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴² Nu'a tó'o da ts'ocua rá mfeni 'na de gue nuya ya zi bātsi xa gamfrigui, nú'a ra ja'i'a ma'na xá hño da ts'utua ja rá 'yuga 'nara do strá hñu ne dra thot'a ja ra ndehe. ⁴³ Nu'bu 'nari 'ye ja'a'i gui 'yot'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyequi, ngue'a ma'na xá hño gui cut'a habu bí ja ra te pa nzantho co 'nada ri 'ye, que di ja yoho ri 'ye ne gui ma ja ra nidu habu hinhya'mu ma da huet'a ra tsibi. ⁴⁴ Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'u da zipa yá ngø nú'u to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi

pa nzantho. ⁴⁵ Ha nu'bu 'nari ua ja'a'i gui 'yot'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyequi, ngue'a ma'na xá hño gui cut'a habu bí ja ra te pa nzantho co 'nada ri ua, que di ja yoho ri ua ne gui ma ja ra nidu habu hinhya'mu ma da huet'a ra tsibi. ⁴⁶ Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'u da zipa yá ngø nú'u to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho. ⁴⁷ Ha nu'bu 'nari da ja'a'i gui 'yot'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hñai, ngue'a ma'na xá hño gui cut'a habu bí manda Ajuá co 'nada ri da, que di ja yoho ri da ne gui ma ja ra nidu habu hinhya'mu ma da huet'a ra tsibi. ⁴⁸ Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'u da zipa yá ngø nú'u to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho.

⁴⁹ Ngue'a gatho'ihu mahyoni gui tsethu ya ts'othogui ne hingui 'yothu nú'a go ri hnesehu, pa njabu gui pōñhu xá hño ja rá thandi Ajuá. Ma gui njahu nehe ngu ya 'baha nú'u t'umbabi Ajuá, nú'ú pe'tsi da da ja ra tsibi pa da hogui ne t'u'tsua ra u. ⁵⁰ Xá hño ra u, pe nu'bu ya da 'be rá hño, ¿hanja da za da caqui? Hingui tsa. Nu'ahu njahu ngu ra hoga u, 'yothu xá hño, ne 'buhu co 'nara hoga'mui 'na ngu 'na.

10

Ra Jesu bi mā de ra nxuni

(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

¹ Nepu ra Jesu bi bonga de Ncapernau, ne bi 'ño ja ra hai Judea ne ja ra hai ri'nandi ra dāthe Jordá. Y nehe ja guehni bi munts'ni ndunthi ya ja'i, ne ra Jesu bi mādi bi xahni ngu mrá nzai'a. ² Nu'bu bi jonga 'raya fariseo pa da xaxi, hangue bi 'yamba 'nara nt'ani bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ja ra nsequi da hyepu rá 'behña 'nara 'ñohø?

³ Nu'bu ra Jesu bi 'yambabi'u nehe, ne bi 'ñembabi:

—Xi ra Moise, ¿te bi xi'ahu de gue'a?

⁴ Y ya fariseo bi dadi ne bi 'ñena:

—Nura Moise bi unga nsequi gue da thoca 'nara t'ofu dega nxuni, ne njabu ha, da za da nxungüi rá 'behña 'nara 'ñohø.

⁵ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nura Moise bi unga nsequi gue da t'ot'a njabu ngue'a nu'ahu xi xa megui ri corasohu. ⁶ Pe desde rá mādi himi njabu, ngue'a ra Māca T'ofu ena gue Ajuá "bi hyoca ra

'ñøhø ne ra 'behña". 7 "Hangue 'nara 'ñøhø da zopu rá dada ne rá nana pa go da 'muhui rá 'behña, 8 y de ri yoho, ya da 'natho." Njabu manga ra Maça T'ofu. Hangue nú'a ra 'ñøhø ne nú'a ra 'behña ya ri 'natho, hingue ri yoho. 9 Hangue nú'u xa pehna Ajuá, ni 'nara ja'i hinda za da 'ueque'u.

10 Y nu mi menc'u pa ja ra ngu habu xqui mihi, yá nxadi ra Jesu bi 'yambi'u nehe de ra nxuni. 11 Hangue nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nu'a tó'o da hyepu rá 'behña ne da nthatui ma'na, ya bi 'yøt'a 'nara ts'oqui ngue'a xa hyepu nú'a rá mudi 'behña xa nthatui. 12 Ha nu'bu 'nara 'behña da hyepu rá dame ne da nthatui ma'na ra 'ñøhø, ya bi 'yøt'a 'nara ts'oqui ngue'a xa hyepu nú'a rá mudi dame xa nthatui.

Ra Jesu bi japa ya batsi

(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

13 'Mefa, bi ts'i'tsua ya batsi ra Jesu pa da hñuxa rá 'ye ja gue'u pa da japi. Pe nuyá nxadi bi mudi bi guui nú'u to'o mri zi ya batsi. 14 Pe nu mi hyanda ra Jesu gue mi øt'a njabu yá nxadi, nu'á bi bø rá cue ne bi 'ñembabi'u:

—Oguí hacuahu ya zi batsi da 'ñe da zacagui, ngue'a nu'u tó'o da 'múi ja rá hmanda Ajuá, mahyoni da nja ngu nuya ya zi batsi. 15 Xi majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o hinda nja ngu 'nara zi batsi pa da 'múi ja rá hmanda Ajuá, hinda za da yut'a ja rá hmanda Ajuá.

16 Nepu ra Jesu bi dexa ya zi batsi ne bi hñuxa yá 'ye ja gue'u ne bi 'yapabi Ajuá rá Dada da japi'u.

'Nara basja'i mrá rico bi ñqui ra Jesu

(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

17 Y de ya mi 'ba'ñu ra Jesu, bi zøhø 'nara 'ñøhø mbra nest'ihí, ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Xahnate, 'nagra hoja'i, ¿te 'be da za ga øt'e pa da za ga tsu ra te pa nzantho?

18 Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí engagui drá hoja'i? Hønse 'natho to'o ra hoja'i, y nú'á go gue'a Ajuá.

19 Ya guí padi nda'u gue'u ya hmanda: "Oxqui ntsinga medinthati, oxqui hñote, oxqui mpe, oxqui ju'tsua ya nc'uamba ri miqu'eiuí, oxqui hat'a ri miqu'eiuí, umba ra t'equ'ei ri dada ne ri nana ne su'u."

20 Nu'bu nú'a ra 'ñøhø bi dadi ne bi 'ñena: —Xahnate, gatho nuya hmandaya stá øt'e desde stá mbatsi.

21 Nu'bu ra Jesu bi hyandi dega hmate ne bi 'ñembabi:

—'Natho nú'a grí 'bedi gui 'yøt'e. Guí ma gui pa gatho nú'a guí pe'tsi ne gui hyecuabi ya hyoya. Njabu ha, da za gui hñanga ya hoga hño de mahets'i. Nepu gui ehe gui tengagui ne gui tseta gatho nú'a da 'ñe'a'i asta ri du.

22 Pe nu mi 'yøde'a nú'u ya noya bi xipa ra Jesu, xi bi du rá mui y bi ma njabu co ra dumai, ngue'a xi mrá rico.

23 Nu'bu ra Jesu bi mpants'i ne bi hyanda yá nxadi, nepu bi 'ñembabi'u:

—¿Xi rá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá!

24 Ha nuyá nxadi himi padi te da beni de nú'a xqui mañ'a. Hangue nu'á bi yopa xipa ma'na'qui ne bi 'ñembi:

—Ma zi t'u'ihu, ¿xi rá hñei da yut'a ja rá hmanda Ajuá nú'u to'o hu yá mui gue co nú'a te pe'tsi ma da mpøhø! 25 Ma'na hinxá hñei da thogui 'nara cameyo ja rá gu 'nara 'yofri que 'nara rico da yut'a ja rá hmanda Ajuá.

26 Hangue nuyá nxadi'a ma'na himi padi te da beni, ne mri 'ñembabi 'na ngu ma'na:

—Nu'bu njabu, ¿to'o ja da za da mpøhø?

27 Nu'bu ra Jesu bi nhyandui'u ne bi 'ñembi:

—Ya ja'i hingui tsa da mpøhø sehe, pe co rá mfats'i Ajuá ha, ngue'a pa Ajuá hinte rá hñei.

28 Nepu de gue'a bi dadi ra Pedro ne bi 'ñembabi:

—Nuje stá tsohebu gatho nú'a te ndí pe'tshe pa dá ten'ahe.

29 Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu, nu'u tó'o da zogui yá ngu, yá cu, yá nju, yá dada, yá nana, yá batsi, ne yá hai po rá ngueque ne po rá ngue ra maça noya, 30 nu'á ma da hñanga núbya mapaya 'na nthebe de nú'a te xa zogui, ngu yá ngu, yá cu, yá nju, yá nana, yá batsi, yá hai, masque co ndunthi ra nt'atsate, y nepu rá ñoho ra 'múi ma da hñanga 'nara hoga te pa nzantho. 31 Pe nu'u tó'o ya danguibya, nura pa'a ma da notsi'u,

ha nu'ɥ tó'o ya notsibya, nura pa'a ma da ndangui'ɥ.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du
(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³² Nura Jesu bi ne ra 'ñu co yá nxadi pa bi ma Jerusale. Y nú'á go bi 'met'o'a de gue'ɥ, y nu'ú himi paði te da beni de gue'a. Hangué nu'ú ngu mi tsu, ne mri 'bɛfatho de gue'a. Nepɥ nura Jesu bi 'ueca 'nambɥ nú'ɥ 'rɛt'amayoho yá nxadi pa bi yopa xipabi gatho nú'á mi ma da thogui'a. ³³ Ne bi 'ñembabi'ɥ:

—Nubya drá maha Jerusale, ne dí ne ga 'ra'ahɥ nt'øde de Nú'á To'o bi e bi Nja'i. Nú'á ma dra da de guehni ja yá 'yɛ ya ndá gá macjá ne ya xahnate de ra ley, ne nu'ú ma da 'yɛ'mbi da hyo, ne ma da 'yɛnt'uabi ja yá 'yɛ nú'ɥ hingyá xodyo pa da hyo'a. ³⁴ Nu'ú ma da 'yø'tua ra buhla ne da na'mbi ne da zots'i, nepɥ ja da hyo'a. Pe rá hñupa ma da yopa nte de rá du.

Ra Cobo ne ra Xuua bi 'yadi 'nara favo
(Mt. 20:20-28)

³⁵ Nepɥ nura Cobo ne ra Xuua nú'ɥ yá t'ɥ ra Sebedeo bi joni ja ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'ihe, dí ne gui øtcahe ra mate gui 'racje nú'á ma ga a'a'ihe.

³⁶ Nu'bú nu'á bi daɗuabi'ɥ ne bi 'ñembabi:
—¿Te rá 'bɛ guí ne ga ø't'ahɥ?

³⁷ Y nu'ú bi 'ñena:

—Dí nehe ga hudihe 'na ja ri 'ñɛi, 'na ja ri ngaha, nu xcri hñudi ja ri hudi de ri ts'utbi.

³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'ɥ:

—Nixi hinguí pahɥ nú'á guí ahɥ. 'Bɥ guí ahɥ njabɥ, ¿ha guí hanthɥ gui tsethɥ ya ts'othogui ngu nú'ɥ ma ga thoguiga, ne gui tsethɥ ya ugui ngu nú'ɥ ma ga tsetca?

³⁹ Ha nu'ú bi daði ne bi 'ñembabi:

—Haha, ga tsethe.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ɥ:

—Majuani ma gui tsethɥ ya ts'othogui ne ma gui tsethɥ ya ugui ngu nú'ɥ ma ga tsetca. ⁴⁰ Pe nuga hingo ma ga huancá to'o ma da hñudi ja ma 'ñɛi ne ja ma ngaha. Numa Dada go gue'a paði to'o ma da hñudini.

⁴¹ Pe nu mi 'yøde nú'ɥ má 'rɛt'a ya nxadi gue ra Cobo ne ra Xuua mi adi da hñuhui ra Jesu, nu'ú bi bø yá cuɛ ngue'a hanja go mi adi da hñuhni'ɥ. ⁴² Nu'bú ra Jesu bi zohna yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Guí pahɥ xá hño gue nuya danga nda de guecua ja ra ximhai ri manda gatho yá hnini, ne nú'á go da mañ'ɥ go gue'a da t'øt'e. ⁴³ Pe nu'ahú oxqui ma gui 'yøthɥ njabɥ. 'Bɥ 'na de gue'ahɥ guí ne gui ndanguihɥ, mahyoni go gui pɛphɥ nuyɥ ma'ra. ⁴⁴ Ne nu'bɥ 'na de gue'ahɥ guí ne gui ndahɥ de nuyɥ ma'ra, mahyoni go gui 'mɛgohɥ. ⁴⁵ Nú'á To'o bi e bi Nja'i, nu'á hinxpá 'ñehe pa go da 'bɛpabi, nu'á xpá 'ñehe pa go da 'mɛgo ne pa da unga rá te pa da gu'tua gatho yá ts'oqui ya ja'i.

Ra Jesu bi 'yøthe ra Bartimeo mrá goda
(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Nepɥ ra Jesu bi zønga Jericó co yá nxadi, ne 'bestho bi bøni de guehni ne bi dɛni 'nara hmuntsja'i. Y nuni ja ra ñanga 'ñu mi huhni 'nara goda mrá thuhu ra Bartimeo mrá t'ɥ ra Timeo, mi huhni mi pɛti. ⁴⁷ Y nu mi 'yøde gue go mi gue'a ra Jesu me Nasare nú'á ya mi ma da thohni, nu'bú nu'á bi mudi bi mafi ne bi 'ñena:

—iNu'i Jesu, rá T'ɥ'i ndu ra ndá Davi, huegagui!

⁴⁸ Pe ndunthi ya ja'i bi zai ne bi 'ñembabi da go'ta rá ne. Pe nu'á ma'na xi mi mafi nts'ɛdi mi ena:

—iNu'i rá T'ɥ'i ndu ra ndá Davi, huegagui!

⁴⁹ Mi 'yøde ra Jesu 'bestho bi 'mai, ne bi mɛhni to da tsimpa nú'á ra goda. Y nu'ú bá ma'ti'a ne bi 'ñembabi:

—'Bai bá ehe, oguí tu ri mai, bí tøp'a'i 'na.

⁵⁰ Nu'bú nu'á 'bestho bi hñaca rá pat'i ne bi dama 'mai bi ma bá tsɥ ra Jesu. ⁵¹ Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Te 'bɛ guí ne ga ø't'a'i?

Ha nura goda bi daði ne bi 'ñembabi:

—Ma Xahnate'i, dí ne ga yopa handi ma'na'qui.

⁵² Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma, co ri jamfri ya xcá ñani.

Y 'bestho ra ora'a bi za bi hyandi, ne bi dɛna ra Jesu.

11

Ra Jesu bi yɥt'a Jerusale
(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Ra Jesu ne yá nxadi ya mi ma da zønga Jerusale, ne mi 'yo guetbɥ de Betfage ne

Betania, nehe guetb_u ra t'øhø 'bo Olivo, hangue ra Jesu bi mehna yoho yá nxadi pa da 'mæt'o,² ne bi 'ñembabi'ú:

—Grí maha ja nuni ra t'uca hnini bí jani, ne nu xcrí tsøñh_uni gui tsuh_u 'nara zi burru di that'i nú'a hinto xa tøguetho. Bá xo'th_u ne bá tsinchah_uua.³ Ha nu'b_u to'o da 'yañ'ah_u ne da 'ñeñ'ah_u hanja gui øth_u njab_u, 'ñembabih_u: “Ra zi Hmu bí honi, nep_u 'mefa ma ga yopa tsin'ah_e ma'na'qui,” gui 'ñembabih_u njab_u.

⁴ Nu'b_u nú'ú yoho yá nxadi bi ma ja nú'a ra t'uca hnini, ne ja bá tsuh_uni 'nara zi burru mi that'a møte ja 'nara gosthi ja rá hyo ra 'ñu, ne bá xo'ti'ú.⁵ Y mi 'bahni 'raya ja'i bi 'ñembabi'ú:

—¿Te gui japh_u nú'a ra burru gui xo'th_u?

⁶ Ha nuya nxadi bi dadi ngu xqui xipa ra Jesu, hangue nú'ú ya ja'i bi hyopi bi zits'i.⁷ Nep_u nu'ú bá tsimpa ra Jesu nú'a ra burru, y bi hñaca yá pat'i'ú pa bi xi'tsua ra burru pa bi tøgue'a.⁸ Nep_u ra hmuntsja'i bi hñaca yá pat'i pa bi mø ja ra 'ñu, ha nu ma'ra mi toca ya 'yeza pa mi pøgue nehe ja ra 'ñu.

⁹ Y nú'ú to'o mri 'befa ne mri 'bet'o mi thø ya hmafi mi ena:

—¡Xá nsunda núni xpá mencah_u Ajuá! ¡Ajuá da japni!¹⁰ ¡Ajuá da japi núni ma da ndá! Nuni go guehni ra ndá xqui hñá'tuabi ndu ma dadah_u ra ndá Davi. ¡Xá nsunda Ajuá bí 'bui mahets'i!

¹¹ Nep_u ra Jesu bi yut'a Jerusale ne gá yut'a ja ra ndanija, ne bi hyanda xá hño gatho nú'a mi jani mbo ra ndanija. Y coñ'a ya bi nde, nu'á bi bøni de guehni bi ma Betania co nú'ú 'ret'amayoho yá nxadi.

Ra Jesu bi zui 'nara 'bai gá igo
(Mt. 21:18-19)

¹² Y rá hyax'a ra Jesu ne yá nxadi bi bønga de Betania, y de má 'ñu bi z_u ra thuhu'a.¹³ Ne dega yab_u bi hyanda 'nara 'bai gá igo mi c'amtho, hangue bi ma bá c'a'tshma'ua mi tø yá igo. Pe nu mi zøni hinte bi zudi, mi 'ra'ta yá xi ngue'a mri 'betho da nøgue.¹⁴ Hangue ra Jesu bi 'ñembabi ra 'bai gá igo:

—Hinhya'm_u ma da yopa nøgue ri igo.
Ha yá nxadi bi 'yøde nú'a bi ma.

Ra Jesu bi 'yenga nú'ú mri mpa mbo ra ndanija
(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵ Nep_u bi yopa zøñ'ú Jerusale, y ra Jesu bi yopa yut'a ja ra ndanija ne bi madi bi 'yenga gatho nú'ú mi 'buhni mri mpa ne mri ntai mbo ra nija. Bi pants'ua yá mexa nú'ú ya mpatboja ne yá thuhni nú'ú to'o mi pa ya domitsu.¹⁶ Ne ya himbi hopi to bi thoguini pa da hñaxa ya t'øt'e.¹⁷ Nep_u nu'á bi xipabi ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—¿Ha hinguí pah_u gue xa nt'ofu ja ra Maca T'ofu ne ena: “Numa ngu rá thuhu ra ngu dega nsadi pa gatho ya hnini”? Ha nu'ahá go xcá 'yøt'athoh_u ra ngu dega mfe.

¹⁸ Nu'b_u ya xahnate de ra ley ne ya ndá gá macja bi 'yøde nú'a bi mangan ra Jesu, hangue nu'ú bi 'ñu'ti pa da hyohma'a, ngue'a mi tsu'ú da hñanba yá nsu, ngue'a gatho ya ja'i xi mri ho nú'ú ya noya mi udi'a.¹⁹ Ha nu mi put'a ra nde, ra Jesu ne yá nxadi bi bønga de guehni Jerusale.

Ra 'bai gá igo bi 'yot'i
(Mt. 21:20-22)

²⁰ Ha nurá hyax'a de mi xudi bi thoguini ma'na'qui hab_u mi 'bai nú'a ra igo xqui zai ra Jesu, ne bi hyandi'ú gue ya xqui 'yot'i gatho, asta yá 'y_u.²¹ Ra ora'a ra Pedro bi bengá nú'ú ya noya xqui mangan ra Jesu, ne bi 'ñembabi'a:

—Ma Xahnate'i, handi, nuna 'bai gá igo gá xipi gue ya hinhya'm_u ma da yopa nøgue yá igo, ya xa 'yot'i.

²² Nu'b_u ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Camfrih_u Ajuá.²³ Xi majuaní dí xi'ah_u gue 'b_u to'o ja ndunthi rá jamfri ne hinda d_uh_u, da za da 'ñembabi nuna ra t'øhø gue da mponi dí ma ja ra ndehe, ne da njab_u ngu nú'a da 'yadi.²⁴ Hangue nuga dí xi'ah_u gue nu'a gatho gui 'yaph_u Ajuá ra Dada, camfrih_u gue nu'á xa 'yøt'ah_u ri t'adih_u, y nú'a gui 'yaph_u da 'ra'ah_u.²⁵ Pe ora gui 'yaph_u'a, 'b_u to xa 'yøt'ah_u 'nara nts'o'mai, pumbah_u, pa njab_u Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i da pun'a ri ts'oquih_u nehe nú'a xcá 'yøth_u.²⁶ Ngue'a nu'b_u hinguí pumbah_u nú'ú to'o xa 'yøt'ah_u 'nara nts'o'mai, Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i hinda pun'a ri ts'oquih_u nehe.

Bi t'ambabi ra Jesu te ma nsequi mi ha
(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

27 Nepu bi yopa mengui'u pa Jerusale, y ra Jesu bi yopa yat'a ja ra ndanija, ne bi joni habu mi 'bai'a ya nda ga macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda.

28 Nepu nu'u bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿To'o rá hmanda'a pa gui 'yot'a nuya ya t'ot'eya? ¿O to'o xa 'ra'a nsequi?

29 Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Dí ne ga an'ahu 'nara nt'ani nehe. Nu'bu gui xicaguihu, necagui ga xi'ahu to'o rá hmanda'a pa dá ot'a njabu. 30 ¿Xi to'o bi hñuxa ra Xuua pa bi nxi'tsate? ¿Ha gue Ajuá o ya ja'i?

31 Nu'bu nu'u mri 'ñémse 'na ngu ma'na:

—Nu'bu ga emfu gue go Ajuá bi hñuxa ra Xuua, nu'bu nuni da 'ñenju gue hanja hindá camfrihu nú'a mi mañ'a. 32 Ha nu'bu ga emfu gue go ya ja'i xa hñuts'i, xi'bu da bø rá cue ra hnini.

Mi mañ'u njabu ngue'a mi tsu ya ja'i, ngue'a gatho'u mi ena gue nura Xuua go mi gue'a 'nará 'mehni Ajuá. 33 Hangue nu'u bi dadi ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Hina hindí pahe.

Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'bu nixi gueque hinga xi'ahu nehe to'o rá hmanda pa dá ot'a njabu.

12

Ra 'bede de ya ts'omafi

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

1 Ra Jesu bi sigui bi ñaui ya nda ga macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda, ne bi mudi bi xipa 'raya 'bede, ne bi 'ñembabi:

—'Nara pa 'nara 'ñohø bi gaxa 'raya 'bai gá obxi, ne bi guts'i xá hño. Ne bi hyoqui habu da sit'a ra ngui gá obxi nú'a da the'mi, ne bi hyoca 'nara nthø'ma uá'obxi xi rá hñets'i.

Nepu nú'a ra uá'obxi'a bi umba nhyandi 'raya ja'i, ha nú'a ra me uá'obxi bi bõni bi ma yabu ya hai. 2 Ha nu mi zøhø ra pa de ya xqui dá ya obxi, ra me uá'obxi bi mehna 'nara 'bego pa ma da c'a'tsa nú'u to mi ha nhyandi ra uá'obxi pa da hyeca nú'a ra sofo ya xqui guts'i. 3 Pe nú'u to'o mi ha nhyandi ra uá'obxi bi gu nú'a ra 'bego bi na'mbi ne bi co'tsi bi mengui, hinte bi umbabi de ra sofo. 4 Nu'bu nura me uá'obxi bi mehna ma'na rá 'bego, pe nú'u

ya hyanthuahi bi mfats'i bi tædo nú'a ra 'bego asta bi zamba rá ñaxu, ne bi xipa ndunthi ya ts'onoya, ne himbi umba nú'a mri 'ñepabi rá hmu. 5 Nepu ra me uá'obxi bi yopa mehna ma'na rá 'bego, pe nú'u ya hyanthuahi bi gu nú'a ra 'bego ne bi hyo. Nepu 'mefa ra me uá'obxi bi mehna má ndunthi ya 'bego. Pe 'ra de gue'u bi hna'mbabi, ha nu ma'ra bi tho.

6 Y ya xi rá ngats'i bi mense rá hmaca 'ra t'u, ne bi 'ñena: “Nuga dí padi gue nu'bu ga pense ma t'u, nuya hyanthuahi ma da me'tsua ra t'equ'ei.” 7 Pe nu mi hyanda ya hyanthuahi gue bi zonga rá t'u ra me uá'obxi, nu'u bi 'ñu'ti ne bi 'ñémse'u: “Go guehni ma da gohui yá hai rá dada. Pe ma ga hohu pa njabu go da gocju ya hai.”

8 Hangue nu'u bi gumpa rá t'u nú'a ra me uá'obxi bi hyo'u ne bá fota møte de ra uá'obxi.

9 ¿Pe te guí beñhu ma da 'yot'a nú'a ra me uá'obxi co nú'u ya ts'o hyanthuahi? Nu'á 'nara pa ma da zøhø ne ma da hyo gatho nú'u ya ts'o hyanthuahi ne go ma da umba nhyandi ma'ra ya ja'i nura uá'obxi'a.

10 ¿Ha gue hincá hñe'thu ja ra Maça T'ofu habu enga njaua?:

Nú'a ra do bi fõtuhma 'na lado nuya hyøngu,

nubya gue'a ra mudi do de rá nija Ajuá.

11 Y nuse'a go bi megui nura do'a pa da hyø rá nija, ne dí hanthu gue xi rá nsunda nú'a bi 'yot'e.

12 Nepu nuya nda ga macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda bi beñ'u gue da guhma ra Jesu pa da got'a fadi ngue'a bi badi'u gue nu'á mi ña de gue'u ora mi xipa ra 'bede de ya ts'o hyanthuahi. Pe nu'u mi tsu te da 'yø'tuabi'u nú'u ya hmuntsja'i mi 'buhni, hangue bi zohni ra Jesu ne bi ma'u.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'a adi ya nda de ya hnini

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

13 Nepu nu'u bá pèhna 'raya fariseo ne 'rayá mfats'i ra nda Erode pa da xaxa ra Jesu pa da nu ua te da zøtuabi pa njabu da za da ñapabi. 14 Nepu nuya 'mehni bi zøhø habu mi 'bui'a ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, dí pahe gue go gue'e guí manga majuaní ne hinguí ø'tua ncaso nú'a

manga ya ja'i ne hinguí pata ri noya pa da ma'a'i ya ja'i, ngue'a nu'i guí udi xá hño nú'a ri ho Ajuá da t'øt'e. Dí ne gui xicaguihe, ¿ha gue xá hño ga ju'tuabihe ra boja ra nda Cesa o hina? ¿Ha gue ga ju'tuahe o hina?

¹⁵ Pe ra Jesu 'bestho bi batua yá ts'omfeni nuya ja'i'ua, hangue bi 'ñembabi'ua:

—Nuga dí paði te rá 'be guí beñha con gueque. Bá hancah'ua 'nara boja pa ga handi.

¹⁶ Nu'bá nu'ú bá hanpabi'a nú'a ra boja mi adi. Y nu mi hyandi nú'a ra boja bi 'yambabi'ua ne bi 'ñembi:

—¿To'o rá c'oi ne to'o rá thuhu núna t'ocua ja ra boja?

Y nu'ú bi daði ne bi 'ñena:

—Rá c'oi ra nda Cesa ne go rá thuhu'a.

¹⁷ Nu'bá bi daði ra Jesu ne bi 'ñembabi'ua:

—Nu'a rá uenda ra nda Cesa gui umbabih'ua ra nda Cesa, ha nu'a rá uenda Ajuá go da umbabih'ua Ajuá.

Y nu mi 'yøde'ua gue bi daði njab'ua, xi bi 'yø'ua.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸ Nep'ua nu mi uadi ra Jesu bi ñaui ya fariseo ne yá mfats'i ra nda Erode, bi zøhø 'raya saduceo nú'ua to'o camfri gue hinto ma da yopa nte de ra du. Bi 'ñehe pa bi 'yamba 'nara nt'ani'a, ne bi 'ñembabi:

¹⁹ —Xahnate, ra Moise bi zogui nt'ofu gue 'b'ua 'nara 'ñøhø da du ne da zogui rá 'behña, pe 'b'ua ni 'nara b'atsi hinda zocuabi, nu'bá nurá cu de nú'a ra 'ñøhø bi du mahyoni da nthatui rá 'be'po, pa nu'b'ua da me'tsa 'nara b'atsi, da thu'mbabi rá thuhu ngu rá thuhu nú'a ndu rá m'edi dame nú'a ra 'behña, pa njab'ua hinda 'm'edi rá thuhu nú'a ra 'ñøhø xa du. ²⁰ Nde nu'bá, 'na'qui mi 'b'ua yoto ya 'ñøhø mri ncu. Nep'ua nú'a mada bi nthati, pe bi du ne himbi zocuabi ni 'nara b'atsi.

²¹ Nep'ua nú'a rá ñoho ra cu bi nthatui rá 'be'po, nep'ua ne'a bi du ha nixi gue'a ni 'nara b'atsi himbi zocuabi nehe. Y rá hñu bi njab'ua nehe. ²² Ne bi njab'ua gatho nú'ua yoto ya cu bi du pe ni 'na de gue'ua himbi zocuabi ni 'nara b'atsi. Nep'ua rá ngats'i, bi du ra 'behña nehe.

²³ ¿Xi de stí yopa nte de ra du nú'ua yoto ya

'ñøhø, nda'a de gue'ua xi drá dame nú'a ra 'behña'a? ngue'a gatho nú'ua yoto bi nthatui de guecua ja ra ximhai.

²⁴ Ha nura Jesu bi daði ne bi 'ñembi'ua:

—Nixi guí pah'ua nú'a guí mañha ngue'a hinguí pah'ua nú'a manga ja ra Maça T'ofu ne nda'a rá ts'edi Ajuá. ²⁵ Ngue'a nu sta yopa nte gatho nú'ua ya ja'i xa du, ya hinda ma da nthata ya 'ñøhø nixi ya 'behña, ngue'a nuni mahets'i gatho ya ja'i ma da 'm'ua ngu ya enxe. ²⁶ Nehe, pa gui camfrih'ua gue ma da yopa nte nú'ua xa du, ma ga ben'ah'ua nú'a bi 'yofo ra Moise ja nú'a ra xeni hab'ua ma de nú'a ra ndapo mi zø, ne ja guehni Ajuá bi zofu ne bi 'ñembi: “Nuga go guecagui rá Ajuágui ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo.” Njab'ua xa nt'ofu. ²⁷ Pe Ajuá go gue'a ra Ajuá de nú'ua te, hingo ra Ajuá de nú'ua xa du. Hangue dí pah'ua gue nura Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo masque ya jo'oua'ua pe bí ja yá te'ua. Hangue nu'ah'ua hinte ri faðih'ua.

Ra hmanda nú'a ma'na ra dangui

(Mt. 22:34-40)

²⁸ Nehe xqui zøhni 'nara xahnate de ra ley ne bi 'yøde mi ñaui ra Jesu ya saduceo, ne bi 'yøde gue ra Jesu xqui daði xá hño nú'ua ya nt'ani xqui t'ø'tuabi. Hangue ne'a bi uat'i pa bi 'yamba 'nara nt'ani ne bi 'ñembabi:

—¿Nda'a ra hmanda ma'na ra dangui de gatho?

²⁹ Nu'bá nura Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Ma ga xi'i nú'a ra hmanda ma'na ra dangui de gatho ne ena: “Hñuxh'ua nt'øde nú'ah'ua me Israelh'ua, Ajuá ma Zidadah'ua hønse 'natho. ³⁰ Y nú'a gue'a mahyoni gui maðih'ua con gatho ri mañha ne con gatho ri mfenih'ua ne con gatho ri ts'edi'ua.” Nuna guehna ra m'edi hmanda ma'na ra dangui de gatho. ³¹ Ha nuna ma'na ngú'atho ena njaua: “Maði ri miqu'eiu ne gui su ngu grí nsusehe.” Otho ma'ra ya hmanda ma'na ya dangui de núya dí xi'a'i.

³² Nep'ua nú'a ra xahnate de ra ley bi 'ñena:

—Xahnate, majuañi nú'a gá ma gue Ajuá hønse 'natho ne jo'o ma'na. ³³ Hañá xá hño to da maði Ajuá con gatho rá mañ, con gatho rá mfeni, con gatho rá ts'edi, ne da

maḍi rá miq'u'eiu da su ngu ri nsuse 'na. Gue'a ma'na xá hño que nú'a da hyo ya mbo'oni 'na ne da tsat'i pa da 'bahabi Ajuá.

³⁴ Nu'bú ra Jesu bi 'yøde gue nú'a ra 'ñøhø xqui ḍaḍi co 'nara hoga mfeni, hangue bi 'ñembi:

—Ya ts'utho grí 'bēdi pa gui cat'a ja rá hmanda Ajuá.

Y ya hinto bi rezga bi 'yø'tua ma'ra ya nt'ani ra Jesu.

*¿Ha gue ra Cristo go rá T'ua ra nda Davi?
(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)*

³⁵ Ha nu de mi xahnate ra Jesu ja ra ndañija bi 'ñena:

—¿Hanja engu ya xahnate de ra ley gue ra Cristo ma dí 'ñehe de ja yá ja'i ndu ra nda Davi? ³⁶ Nura Maça Nḍahi bi 'bēpa ndu ra nda Davi bi 'yofo nuya ya noya ja ra Maça T'ofu habu ena njaua:

Ajuá ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudua ja ma 'ñei asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'ua de nja'ti ri ua.”

³⁷ Ha nu'bú go drá t'uhma ra Davi nura Cristo, nu'bú ¿hanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

Y nura hmuntsja'i xi bi ho nú'a te mi mangua ra Jesu.

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'bēfiya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Ha nu de mi xahna ya ja'i ra Jesu bi 'ñembabi:

—Jamasuha pa hingui 'yøthu ngu nú'a øt'a ya xahnate de ra ley. Nu'ú ri ho da hye yá he xi xá ma, ne ri ho'ua da zengua ya ja'i co ra t'equ'ei ora 'yo'ua ja ra tai. ³⁹ Ha nu ja yá nija'ua ri ho da hñudi ja ya mudi hudi, ne ri ho da t'ini rá mudi ja ya ngo. ⁴⁰ Nehe xi øt'a yá nsadi co ndunthi ya noya, qué pa da hñamba yá ngu ya viuda nsingue da zo yá mfeni ya ja'i. Nuya xahnate'ua ma da hñanga yá castigo ma'na ra dangui.

'Nara viuda xi mrá zi hyoya bi uni 'nara 'baha ja ra ndañija

(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Nepu ra Jesu bi hñudi habu mi ja ya 'me'tsboja ja ra ndañija pa mi handa nú'ua ya ja'i to'o mi ent'ini yá ofrenda. Ha mi handa ndunthi ya rico mi unga yá danga

ofrenda. ⁴² Nepu bi zøhø 'nara viuda xi mrá zi hyoya, ne bi 'yent'ni yoho ya zi boja dega cobre nú'ua hints'ua mri muui. ⁴³ Hangue nura Jesu bi ma'ta yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuañi dí xi'ahua gue nuna zi hyoya viuda ma'na xa unga 'nara ofrenda xi ra dangui ja rá thandi Ajuá que gatho nú'ua to'o ma'na xa 'yent'a ndunthi yá ofrenda ja ya 'me'tsboja. ⁴⁴ Ngue'a gatho nú'ua ma'ra to'o xa unga yá ofrenda xa uni de nú'a ya xa bonguabi, pe nuna zi hyoya viuda thogui 'nara danga hñoya pe xa unga gatho nú'a xqui me'tsi pa da dai te da zi hmaha.

13

*Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndañija
(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)*

¹ Ha nu mi bonga ra Jesu de ja ra ndañija, 'na de nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—¡Ma zi Xahnate'i, hyanthmague hangu rá hño nuyua ya danga ngu xa thoqui co nuyua ya ḍata do!

² Nu'bú ra Jesu bi ḍaḍi ne bi 'ñena:

—Nubya guí hanthua hangu yá ndangui nuyua ya ngu, pe nuga dí xi'ahua gue ma da zø ra pa da yøt'e gatho, ne ni 'nara do hinda ma da gohi di ntøque co rá midoui.

*Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai
(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)*

³ Nepu ra Jesu bi ma ja ra t'øhø 'bo Olivo nú'a ri nhyandui ra ndañija, ne ja bi hñuhni'a. Ha nura Pedro ne ra Cobo ne ra Xuua ne ra Andre bi ñasēui 'nambu ne bi 'ñembabi:

⁴ —Dí ne gui xicje ha'mua ma da yøt'e nuna nija y te ma nt'udi ma da hnequi nu sta nja nú'a guí ma.

⁵ Hangue nura Jesu bi mudi bi xipabi'ua ne bi 'ñembabi:

—Jamasuha hinda ma da hya'ahua ya c'uamba ja'i de nú'a ma da xi'ahua. ⁶ Ngue'a ndunthi de gue'ua ma da 'ñehe y da bepca ma thuhu ne da 'ñena: “Nuga go gueque drá Cristo xpá mēncagui Ajuá pa ga nda.” Njabu nu'ú ma da hyat'a ndunthi ya ja'i pa da gamfribi'ua nú'a da mañ'ua.

⁷ Ma gui 'yøhu nehe de nú'ua ya danga tuhni ya di ja, ne de nú'ua ma da nja. Pe nu'ahua nu xcri 'yøhu, oxqui ma gui tsuha, ngue'a mahyoni da njabu, pe hingo di gue'a

ya rá ngats'i ra pa. ⁸ Ngue'a ma da ntuhna ya hnini co ma'ra yá mihniniui, ne ya nda co ma'ra yá mindaui, ne ma da nja ya mbimhai haburaza, ne da nja ra danga thuhu, ne xi da nja ya ñunts'i. Nuya go guehya ya mudi ts'othogui ma da nja.

⁹ Hangué nsuh, ngue'a ma da hnap'ah mbo ja ya nija, ne da ts'ix'ah ja ya ts'utbi ne ja ya gobierhnu ne ja ya danga nda ngue'a guí camfriguih. Y ja yá thandi'uh ma guí dah majuañi de gueque. ¹⁰ Y mahyoni da nt'ode ma noya gatho ja rá nguni ra ximhai, nepu ja da nja ra ngaxhmai. ¹¹ Pe nu sta zø ra ora da ts'ix'ah pa dra da'ah ja yá 'ye ya ts'utbi, oxqui ma guí tu ri muih nú'a te rá 'be guí thadih, nixi guí beñh 'met'o nú'a te ma guí mañh, ngue'a nura ora'a go Ajuá ma da xi'ah hanja guí thah, ne gue'a guí mañh. Ngue'a hingo ma guí ñasch, nura Maca Ndañi ma go da ña'a. ¹² Nu'uh tó'o 'bu yá cu ma da da pa da tho, ha nuya dada ma da da yá batsi, ha nuya batsi asta ma da ñapa yá dada nehe pa da tho. ¹³ Gatho ya ja'i ma da utsa'ih ngue'a guí camfriguih. Pe nu'uh tó'o da zeta gatho nuya ya ts'othogui asta rá ngats'i, go gue'uh da mpøhø.

¹⁴ Ma da njabu ngu nú'a bi manga maya'bu ra Dañe rá 'mehni Ajuá. Ma da hnequi nú'a xi strá nts'o ne dra ts'omba rá ndañija Ajuá. (Dá zo ri mfenih nú'a guí he'thubya.) Ha nu xcri hyanth nú'a ra ts'oja'i sta 'mai habu hindí 'ñepi da 'mai, nú'ah gri 'buh Judea guí 'bathu 'bestho ja ya t'øhø. ¹⁵ Nura pa'a sta njabu, nu'a tó'o di 'yo ja rá patio de rá ngu odi cat'a mbo pa da hñaxa nú'a te mahyoni ja ra 'ñu. ¹⁶ Y nu'a tó'o di 'yo ja rá huahi dri mpefi nú'a ra ora'a, odi pa ja rá ngu pa da hñaxa rá pat'i. ¹⁷ ¡Huecate nú'uh ya 'beñh di da'thi ne nú'uh dya nzu nuya pa'uh, ngue'a pa gue'uh xi strá hñei pa da 'bat'i! ¹⁸ 'Yaphu Ajuá gue nura pa'a hindya pa dega tse. ¹⁹ Ngue'a nuya pa'uh ma da nja ya danga ts'othogui nú'uh hinhya'mu xa nja desde bi hyoca ra ximhai Ajuá, ne de gue'a ya hinhya'mu ma da yopa nja ma'na'qui ngu nú'uh ma da nja ya pa'uh. ²⁰ Hangué Ajuá bi beni gue hingá ndunthi ya pa ma da njabu, ngue'a nu'bu

hina, hinto da zeti. Pe po rá ngue nú'uh xa huahni, nu'á bi beni gue ma'na xá hño ts'utho ya pa ma da njabu.

²¹ Ha nuya pa'uh 'bu to da 'ñeñ'ah: “Bá e guí hyanth 'bucua ra Cristo bá peñna Ajuá pa da nda”, o 'bu to da 'ñeñ'ah: “Maha ringuehni habu bí 'bu ra Cristo”, oxqui camfribih. ²² Ngue'a ma da 'mui ndunthi ya hyate ja'i, 'ra da 'ñena gue go di gue'uh dya Cristo bá peñna Ajuá pa da nda, nu ma'ra da 'ñena gue dyá 'mehni Ajuá pa da ña de gue'a. Nu'uh ma da 'yø'ta ndunthi ya danga nt'udi ne da nehma da hyat'a nú'uh xa huahna Ajuá nehe. ²³ Pe nu'ahú beñh xá hño de nú'a dí xi'ah ne nsuh. Oxqui hophu to da hya'ah.

Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai

(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴ Nú'uh ya pa sta thogui nuya ya ts'othogui, ra hyadi ma da 'mexuui, ne ra zana ya hinda ma da yot'i. ²⁵ Ya tsø ma da dagui de mahets'i y gatho nú'a te bí ja mahets'i da mbi. ²⁶ Nepu Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da thandi da 'ñehe xi strá nsunda ja ya guui con gatho rá danga ts'edi. ²⁷ Nepu da mehna yá enxε pa da munts'a gatho nú'uh to'o xa thahni nú'uh di 'bui gatho rá nguni ra ximhai.

²⁸ Nu'ah ora guí hanthu ra 'bai gá igo ya da bøhø yá 'roho, nu'uh guí pah gue ya xa 'ñepu 'bestho ra pahyadi. ²⁹ Njabu nehe nu xcri hyanthu sta nja nuya ya ts'othogui, pah gue rá ngats'i ra ximhai ya 'bui guetbu. ³⁰ Xi majuañi dí xi'ah, gue nuya ja'i 'buihya hinda ma da du asta hinda mudi da nja gatho ngu nú'a dí xi'ah. ³¹ Mahets'i ne ra ximhai da uadi da thogui, pe numa noya hinda uadi da thogui, pe'tsi da njabu ngu nú'a stá ma.

³² Hinto pañi ra pa nixi ra ora ha'mu da nja ra ngaxhmai, nixi ya enxε de mahets'i hingui pañi, nixi rá T'uh Ajuá, hønse Ajuá ra Dada go gue'a pase.

³³ Hangué ndø'mhu nzantho ne 'yaphu Ajuá, ngue'a hingui pah ha'mu da zø ra ora. ³⁴ Nuga dí nja ngu 'nara 'ñøhø ma da ma yabu ya hai, pe ante da ma, da 'yent'ua ja yá 'ye yá 'bego gatho nú'a te pe'tsi, ne cada 'na de gue'uh da xipabi te da

mefi, ha nura nsugosthi da t'umbabi ra 'befi pa da ndø'mi nu sta mengui'a. ³⁵ Hangué nu'ah_u nzantho ndø'mh_u nehe, ngue'a hinguí pah_u ha'm_u ga pengui, ua dega xudi o dega nde o made ra xuui o 'na hmafi ra menja. ³⁶ Ngue'a xi'b_u xcri thamfrih_u ga tsøhø ne ga tsu'ah_u gri ahah_u. ³⁷ Nuna dí xi'ah_ubya, guehna dí xipabi nehe gatho ma'ra pa da ndø'mi'.

14

Ra nt'u'ti pa dra ju ra Jesu

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Mri 'bedi nsøca yo pa pa ra ngo nú'a rá thuhu ra pascua, ne nú'a ra ngo dega ts'ithuhme nsinque rá nzoi. Ha ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ya mi nu hanja da za da hyat'a ra Jesu pa da g_u da hyo. ² Ne bi 'ñembabi'.

—Hinga øth_u núna dí beñh_u de ra pa dega ngo, xi'b_u da bø yá cue ya ja'i ne da ñants'i'.

'Nara 'behña bi go'tsua 'nara hoga ñani ja rá ñaxu ra Jesu

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³ Ha nuya pa' ra Jesu bi 'mahni Betania ja rá ngu ra Simu nú'a to'o xqui ñani de ra lepra nú'a ra hñeni tsit'atho ra ngø. Mi huhni ra Jesu ja ra mexa mri ñuni, nep_u bi zøhø 'nara 'behña bra hña 'na ngu ra zi xito xqui thoqui de 'nara hoga do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara hoga ñani xi xmá maði mrá thuhu ra nardo. Ha nú'a ra 'behña bi do'tsua rá 'yuga nú'a ngu ra zi xito, ne bi xi'tsuabi ja rá ñaxu ra Jesu nú'a ra ñani'a. ⁴ Nep_u 'ra de nú'u mi 'buhni bi bø yá cue ne mri 'ñembabi 'na ngu ma'na:

—¿Hanja bi 'yøt'a njab_u nuna 'behña hønse bi manitho nuna hoga ñani? ⁵ Nu'b_u xa 'ba hmaha xa muui ngu hñu nthebe denario, y nú'a ra boja'a xa za xa thecuahma ya hyoya.

Njab_u bi manganá nú'u to'o mi ñama'ñ_u de nú'a ra 'behña.

⁶ Nu'bá nura Jesu bi 'ñembabi'.

—Ote guí xiph_u. ¿Pa te guí ñama'ñ_u de guehni? Xá hño nú'a xa 'yøtcagui. ⁷ Ngue'a nuya hyoya nzantho ma da 'mai con gue'ah_u, ne nu'araza ra pa gui ne gui umf_u 'nara mfats'i, da za gui umf_u. Pe nuga

hinga nzantho ma ga 'bucua con gue'ah_u pa gui 'yøtcah_u ra hño. ⁸ Nuna zi 'behña bi 'yøt'e nú'a xa zupa rá ts'edi, xa goscagui ja ma ndo'yo nuna ra hoga ñani pa ma nt'agui.

Bi 'ñenga ra Jesu njab_u ngue'a nu'á ya myá nzai mi jo'tsua nuna hoga ñani nú'u xa du. ⁹ Nep_u ra Jesu bi 'ñena:

—Xi majuani dí xi'ah_u, haburaza da hmanga ra maca noya, da hma de nuna xa 'yøtca nuna zi 'behña pa 'nara feni de guehni.

Ra Juda bi pa ra Jesu

(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰ Nep_u nura Juda Iscariote 'na de nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu, bi ma bá ñaui ya nda gá macja pa da dapabi' ra Jesu. ¹¹ Ha nu mi 'yøde ya nda gá macja njab_u, xi bi johya' ne 'bestho bi ña'tuabi ra boja. Hangué nu'á xi mi 'yo rá mfeni hanja da 'yøt'e'a pa da da ra Jesu.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

¹² Ra maði pa de ra ngo dega ts'ithuhme nsi rá nzoi gue'b_u mi tho ya t'uca deti pa ra ngo dega pascua. Ha nura pa'a ya nxadi bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Hab_u guí ne grá hñocje pa ga tsih_u ra nt'oxi de ra pascua?

¹³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yoho yá nxadi:

—Grí maha ja ra hnini ne ja ma grí nthehani 'nara 'ñøhø di ha 'na xøni ra dehe, ne nú'a go gue'a gui teñh_u'a. ¹⁴ Ne nura ngu hab_u da yat'i'a, gui 'ñemfu nú'a ra me ngu: “Bá pencahe ra Xahnate ne bi xicje ga xi'ahe njaua: ¿Hab_u ja ra ngu xcá 'uegagui pa ga tsihe ra nt'oxi de ra pascua co ma nxadi?” ¹⁵ Y nu ja rá tøngu'a ma da 'ñu't'ah_u 'nara dangá ngu. Nuni ja jani gatho nú'a te ma ga hoñh_u, ne ja gui hyocjani nú'a te ga tsih_u.

¹⁶ Hangué nú'u yoho ya nxadi bi ma de guehni pa ja ra hnini y bi zedi' ngu xqui xipabi ra Jesu. Y ja bi hyocni' ra nt'oxi de ra pascua.

¹⁷ Y ya de mi put'a ra nde bi zønga ra Jesu con gatho nú'u 'ret'amayoho yá nxadi

ja nú'a ra tɔngu'a. ¹⁸ Nepu ya de mi huhni mri ñuni mahyɛgui co yá nxadi, bi 'ñena:

—Majuani dí xi'ahu, nú'ahu guí 'bahuu guí nt'oxihu con gueque, 'na de gue'ahu ma gui dagaguihu.

¹⁹ Ha nuyá nxadi xi bi du yá mui, ne 'rama'na de gue'hu mi ambabi ra Jesu ne mi embabi:

—¿Ha gue go guecagui?

²⁰ Nepu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Na de gue nú'ahu guí 'ret'amayohohu ma nxadi'ihu guí tuhuhabya habu dí tuhuga, 'na de gue'ahu ma gui dagaguihu.

²¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da thogui gatho ngu nú'a xa t'ofu ja ra Maça T'ofu, pe ¡huecate nú'a ra 'ñohø to'o ma da da'a! Ma'na xá hño nixi xa 'muhma.

²² Ha nu de mri ñuni'hu, ra Jesu bi gu ra thuhme ne bi umba njamadi Ajuu rá Dada, bi hyeque ne bi umba yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Na, tsihu, nuna go guehna ma ndo'yo.

²³ Nepu bi gu 'nara vaso mi po ra vinu, bi umba njamadi Ajuu ma'na'qui ne bi umbabi yá nxadi pa bi zi gatho'hu. ²⁴ Ne bi 'ñembabi'hu.

—Nuna go guehna ma ji ma ga fani pa da mudi ra 'ra'yo cohi, nú'a ma da mfani pa gatho ya ja'i. ²⁵ Majuani dí xi'ahu gue ya hinga ma ga yopa tsi ra vinu dega obxi de guecua. Nu'á ma ga yopa tsi ma'na'qui asta nú'a ra pa grá 'buhu nuni habu bí manda Ajuu ma Dada, gue'bu grá yopa tsi, pe ma'na'ño.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da goni'a

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Nepu nu'á bi duta 'nara jahña, y de guehni bi ma pa ja ra t'øhø 'bo Olivo.

²⁷ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'hu:

—Nura nxuuihya gatho'ihu ma da du ri muihu ne ma gui 'uehu de gueque. Ma da nja ngu bi mangu Ajuu ma Dada ja ra Maça T'ofu habu ena: “Ma ga ho ra ma'yo, y nuyá deti da nxani,” njabu bi 'ñena. ²⁸ Pe nu xcrá yopa nte de ra du, nuga ma ga 'bet'o de gue'ahu pa grá ma Galilea.

²⁹ Nepu ra Pedro bi 'ñembabi:

—Masque gatho nuyhu ma'ra da 'uegue, pe nuga hinga 'uegue de gue'e.

³⁰ Nu'bá ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Majuani dí xi'a'i, nubya dí nxuui ma gui cɔngagui hñu'qui ante rá yo hmafi ra menja.

³¹ Nepu ra Pedro xi bi nja rá nøt'e bi 'ñena:

—Masque da thogagui, pe nuga hinga cøñ'a'i.

Y gatho nú'hu ma'ra ya nxadi guet'atho mi mañ'hu nehe.

Ra Jesu mi apabi Ajuu nuni Getsemani

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² Nepu bi ma'hu ja 'nara luga rá thuhu Getsemani, ne ra Jesu bi 'ñembabi 'ra de yá nxadi:

—Ja da hñuhua, nuga grá maua ga apabi Ajuu ma Dada.

³³ Y bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua pa bi mui. Nu'bá nu'á bi mudi xi bi du rá mui de nú'a ma da thogui. ³⁴ Ne bi 'ñembabi nú'hu yá nxadi bi zits'i:

—Xi dí tu ma maiga asta dí ne ga tagui ga tu. Ja da tømhuua ne oxqui ma gui ahu.

³⁵ Ha nu'á bi thogui má ts'hu de habu bi gohi'hu, ne bi ndandiñahmu, ne bi megui rá hmi ja ra hai pa bi 'yapabi Ajuu gue nu'bu xa zahma hinxa thoguihma nuya ya ts'othogui. ³⁶ Y bi 'ñena:

—Ma Dada'i, hinte xá hñei pa nú'a gui ne gui 'yøt'e. 'Yøt'e pa hinga thogui nuya ya ts'othogui. Pe oxqui øt'a ngu nú'a go dí nega, 'yøt'a ngu nú'a ri maça pahague.

³⁷ Nepu mi mengui bi zudi nú'hu hñu yá nxadi xqui do'ma ra t'aha, ne bi 'ñembabi ra Pedro:

—Nu'i nугue Simu, ¿hanja xcá aha? ¿Ha gue hinxa za xcá 'yapa Ajuu 'na ora con gueque? ³⁸ Oxqui aha, 'yaphu ndunthi Ajuu pa stí 'ñepu ya ts'othogui gui tsethu. Ngu'e'a guí behmahu ne ja ri pahahu pe nuri ndo'yohu otho rá ts'edi.

³⁹ Nepu bi yopa ma ma'na'qui pa bá apabi Ajuu co nú'hu ya noya bi mangu ra mudi. ⁴⁰ Nepu de mi yopa mengui bi zudi yá nxadi xqui yopa do'ma ra t'aha, ne nixi himi tsa da zøt'a yá da, ne ya himi padi te da dadi'hu. ⁴¹ Ha nu mbá penga rá hñu'qui bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nubyá ha, aha, xá hño, ne tsayahu, ngu'e'a ya bi zø ra ora gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i dra da ja yá 'ye ya 'yøt'ats'oqui. ⁴² Ya

nanj_u, maha. Ya xa ñep_u nú'a to'o ma da dagagui.

Bri j_u nts'ahni ra Jesu

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Ts'a ra ora mi manga njab_u ra Jesu, 'bestho bi zøhø ra Juda, 'na de nú'u 'ret'amayoho yá nxadi, ne mbra ñoui 'nara hmuntsja'i, 'ra mi h_a ya mahuai, ne nu ma'ra mi h_a ya za, xqui mehn_a ya nd_a gá macj_a ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nd_a pa da g_u ra Jesu. ⁴⁴ De má ñu ra Juda xqui ñembabi nú'u ya ja'i mbra ñoui:

—Ma ga 'ra'ah_u 'nara seña. Nú'a ra ñhø ga tsu'tsua rá hmi go di gue'a ra Jesu. 'Bestho gui juh_u, ne gui tsixh_u, oxqui thøh_u.

⁴⁵ Y ngu bi zøhø ra Juda hab_u mi 'bai ra Jesu, 'bestho bi joni ne bi ñembabi:

—Ma Xahnate'i.

Y nura ora'a bi z_u'tsua rá hmi. ⁴⁶ Nep_u nú'a ra hmuntsja'i 'bestho bi g_u nts'ahni ra Jesu.

⁴⁷ Ra ora'a 'na de gue nú'u mi ñoui ra Jesu bi g_uca rá mahuai ne bi dacuabi rá gu 'nará 'bego ra nd_a gá macj_a. ⁴⁸ Nep_u nura Jesu bi ñembabi nú'u ya ja'i to'o xqui g_u'a:

—¿Sague drá be pa e gui j_ugaguih_u co ya huai ne ya za? ⁴⁹ Nuga hyastho ndí 'bui ja ra ndanija con gue'ah_u ndí utuate ne hingá j_ugaguih_u. Pe pa da njab_u ngu nú'a xa t'ofoma ya'bu ja ra M_aca T'ofoma hangue gue'a guí øth_u njab_ubya.

⁵⁰ Nep_u gatho yá nxadi bi ma hnest'ih_i bi zop_uε ra Jesu.

'Nara ts'unt'u bi nest'ih_i nsinque rá he

⁵¹ Pe 'nara ts'unt'u xqui tét'atho 'nara dutu mi dena ra Jesu. Nep_u ya ja'i mi neh_ma da g_u'a, pe hina ngue'a hønse rá dutu bi mipabi. ⁵² Hangue nu'a bi zop_u rá dutu ne bi ma hnest'ih_i nsinque rá dutu.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a nd_a gá xodyo

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³ Nep_u ra Jesu bi ts'its'i hab_u mbi 'b_u ra d_anga nd_a gá macj_a, ne bá munts'ni gatho ma'ra ya nd_a gá macj_a ne ya ndaxjua nd_a ne ya xahnate de ra ley. ⁵⁴ Ha nura Pedro mri dena ra Jesu dega yab_utho, nep_u bi

yat'i'a ja rá patio rá ngu ra d_anga nd_a gá macj_a, ne ja bi hñuhni co ya g_unts'ahni mi mpa'ta ja ra tsibi.

⁵⁵ Ha nuya nd_a gá macj_a ne gatho ra hmunts'a nd_a gá xodyo mi ne da hyo ra Jesu, hangue nu'á mi hong_a yoho ya testigo nú'u 'nat'a da m_a pa da ñapabi pa ya da 'yε'mbi da hyo, pe himbi nth_e yá noya nú'u ya testigo. ⁵⁶ Ndunthi ya ja'i mi ja'tsua ya nc'uamba ra Jesu, pe 'rama'na'ño nú'a mi mañ'u. ⁵⁷ 'Ra bi 'mai ja yá thandi ya nd_a ne mi mañ'u 'nara nc'uamba bi ñena:

⁵⁸ —Nuje stá øhe xa m_anga njaua: “Ma ga yø'ta nuna ra ndanija bi hyoca ya ja'i, pe rá hñupa ya stá 'ba'ma ma'na nú'a hingá nthoqui co yá 'yε ya ja'i.”

⁵⁹ Pe nixi nú'u to'o mi m_anga njab_u himbi nth_e yá noya.

⁶⁰ Nu'b_u ra d_anga nd_a gá macj_a bi 'mai ne bi 'yambabi ra Jesu:

—¿Ha hinte guí th_adi de nú'a gá øde bi hm_a de gue'e? ¿Ha gue majuan_i nú'a bi hm_a?

⁶¹ Pe ra Jesu ni 'nara noya hinte bi d_adi. Hangue ra d_anga nd_a gá macj_a bi yopa 'yambi bi ñembi:

—¿Ha gue go gue'e grá Cristo rá T'u'i Aju_a nú'a xá nsunda xpá meñ'a'i pa gui nd_a?

⁶² Nu'b_u ra Jesu bi d_adi ne bi ñena:

—H_ah_a go gueque. Ne ma gui hyanth_u Nú'a To'o bi e bi Nja'i da hñudi ja rá ñei Aju_a nú'a ja rá ts'edi. Nep_u ma gui hyanth_u da yopa menguiua ja ya guui.

⁶³ Hangue nu mi 'yøde njab_u ra d_anga nd_a gá macj_a bi d_anga yá he ngue'a go gue'a 'nara seña gue pa gue'a ra Jesu xqui ñama'ñ_u de Aju_a. Nep_u bi ñena:

—¿Pa te ga 'beph_ubya ma'ra to'o da e da mambabi? ⁶⁴ Nu'ah_u ya gá 'yøh_u nú'a bi m_a gue nuní ri ñet'a Aju_a. Xibya, ¿te guí beñ_u de nú'a xa mañi?

Ne gatho nú'u mi 'b_uhni bi ñena:

—Rí ñepi da tho.

⁶⁵ Nep_u 'ra de gue'u bi m_adi bi zots'i ra Jesu. Ne bi go'mbabi rá hmi ne xi mi na'mbi, ne bi 'yambabi'u bi ñembi:

—Nú'i grá b_adi, ¡xicjebya to'o bi nap'a'i!

Nehe ya g_unts'ahni mi faste mi na'mbabi.

Ra Pedro bi gōnga ra Jesu

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Ha nura Pedro mi 'b_u nja'ti ja ra patio. Nep_u bi zøhø 'nara nxutsi mrá 'b_ego ra danga nda gá macja, ne bi uat'a ja ra tsibi. ⁶⁷ Nep_u bi hyandi gue mi 'bahni ra Pedro mri mpa'ti, xi bi n_a'ti xá hño, nep_u bi 'ñembabi:

—A, go gue'e nehe nguí 'ñoui ra Jesu me Nasare, ¿ha ngue ha?

⁶⁸ Pe ra Pedro bi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, nixi dí paði to'o'a, ne nixi dí paði nú'a guí ma.

Nep_u bi bøni bá 'ba ja ra gosthi. Y nura ora'a bi mafi ra menja. ⁶⁹ Ha nú'a ra nxutsi bi yopa n_a'ta ma'na'qui ra Pedro, nep_u bi yopa 'ñemba nú'a ya ja'i mi 'bahni:

—Nuni ra 'ñøhø go guehni 'na de nú'a mri 'ñoui ra Jesu.

⁷⁰ Ra ora'a ra Pedro bi yopa ncøni ma'na'qui. Ne 'mefa nú'a ya ja'i mi 'bahni bi 'ñembabi:

—Xi majuani go gue'e 'na de nú'a mri 'ñoui ra Jesu, ngue'a ne'i grá me Galilea ngue'a mfátho ora guí ña.

⁷¹ Nep_u ra Pedro bi madi bi ntsante ne bi jura bi 'ñena:

—Hindí paði to'o nú'a ra 'ñøhø guí mañha.

⁷² Y 'bestho ra ora'a bi mafi ra menja rá ño'qui. Nu'bú ra Pedro 'bestho bi beni de nú'a xqui xipabi ra Jesu gue xqui 'ñembi: “Ante rá yo hmafi ra menja, ya xcá cøngagui hñu'qui.” Nu'bú ra Pedro xi bi du rá mui ne bi nzoni.

15*Ra Jesu bi 'mai ja rá thandi ra Pilato*

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Nurá hyax'a xi 'nitho ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda ne ya xahnate de ra ley, ne gatho ra hmunts'a nda gá xodyo bi munts'i 'nadb_u pa bi go 'nara cohi'ua te da 'yøt'e co ra Jesu. Nep_u bi dat'i'ua bi zits'i bá ent'ua ja rá 'y_e ra nda Pilato. ² Nu'bú ra nda Pilato bi 'yamba ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Ha go gue'e grá Nda de ya xodyo?

Ha nura Jesu bi daði:

—Haha, gue'a ngu nú'a xcá ma.

³ Ha nuya nda gá macja xi mi ñapabi'a.

⁴ Hangué ra Pilato bi yopa 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinte guí thadi de gatho nú'a xcá 'yøde xa mañ'ua?

⁵ Pe ra Jesu hinte bi daði. Hangué ra Pilato xi bi 'yø.

Ra Jesu bi secuabi gue da tho

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

⁶ Tat'a jeya ra Pilato mri nzai da hyegui 'nara 'yofadi pa nú'a ya pa de ra ngo, y nzantho mi hegui nú'a go da 'yadi nú'a ya ja'i mi 'yo ja ra ngo. ⁷ Ha xqui njot'a fadi 'raya ja'i ngue'a xqui 'ñøt'atuhni pa da 'yenga ya nda de ra hnini ne xqui nhyote'ua. Y 'na de gue'ua mrá thuhu ra Barraba.

⁸ Nu'bú bi munts'a ya ja'i hab_u mi hu ra Pilato pa da 'yadi da thøgue 'nara 'yofadi ngu yá nzai. ⁹ Nu'bú ra Pilato bi 'yambabi'ua ne bi 'ñembi:

—¿Ha guí ne ga hec'a'ih_u núni t'embi ra Nda de ya xodyo?

¹⁰ Bi 'ñani njab_u ra Pilato ngue'a mi paði gue co yá cue ya nda gá macja bi g_u ra Jesu ne bi dapabi, ngue'a nu'á xi ya mi deni ndunthi ya ja'i. ¹¹ Pe nuya nda gá macja bi 'y_a'ta ya ja'i pa bi 'yadi dra thegui ra Barraba. ¹² Nu'bú nura Pilato bi yopa 'yamba ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú, ¿te 'b_e guí adih_u ga ø'tua ra Jesu núni guí emf_u ra Nda de ya xodyo?

¹³ Nu'bú ya ja'i 'ra gá mafitho bi 'ñena:

—¡Dá 'bont'i pa ja da duni!

¹⁴ Nu'bú ra Pilato bi yopa 'yambabi'ua ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma ts'oqui xa 'yøt'ni?

Pe nuya ja'i ma'na xi mri mantho ne mi eñ'ua:

—¡Dí ahe dra 'bont'i!

¹⁵ Nu'bú ra Pilato pa da pønga rá hmi co yá ja'i, bi hyegui ra Barraba, ne bi manda bri fet'a ra Jesu, nep_u bi 'yent'ua ja yá 'y_e yá soldado pa da zits'i ma da pont'a ja ra ponza.

¹⁶ Hangué ya soldado bi zixa ra Jesu ja ra patio de ra ts'atbi, y ja bi munts'ni gatho ya soldado. ¹⁷ Nep_u nu'á bi hyete ra Jesu co 'nara thenga hé ngu nú'a he ya nda, ne bi met'a ya 'bini pa bi hoca 'nara corona,

ne bi hñu'tsua ja rá ñaxu. ¹⁸ Ha mi ø'tua ra nt'eni'a ne mi zengua mi embabi:

—¡'Bui pa nzantho, nú'i ri t'equ'eí rá Nda'i ya xodyo!

¹⁹ Ne mi na'mbabi rá ñaxu co 'nara ts'ut'o ne mi tsots'i. Nepu mri ndandiñahmu pa mri ndane'u, 'ñena xi majuani mi numansu. ²⁰ Nepu mi uadi bi 'yø'tua ra nt'eni bi møcuabi ra thenga he, ne bi yo hyetuabi nú'u xi myá he. Nepu bi zits'i'u pa da pont'i.

Ra Jesu bri pont'i

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

²¹ De mi bonga de ja ra hnini bi ntheu'i'u má 'ñu 'nara 'ñøhø xqui 'ñe ja ra mbonthi. Nura 'ñøhø'a mrá thuhu ra Simu mrá me Cirene ne go mrá dada ra Jandro ne ra Rufo. Ha nuya soldado bi japa nú'a ra 'ñøhø da ndudebi rá ponza ra Jesu.

²² De guehni bi ts'ixa ra Jesu ja 'nara luga rá thuhu Golgota nú'a rí bøni da 'ñena Ñaxmadu. ²³ Nepu ya soldado bi umbahma ra vinu xqui nthants'ui ra mirra, pe nu'á himbi ne bi zi. ²⁴ Nepu nu'á bi pont'a ja ra ponza. Nepu bi nhyegue 'ra 'na nú'u yá he, ne nu ma'na rá he bi ma ra taha to'o da daha.

²⁵ Ne ngu mi nzanga guto xudi nura ora bri pont'i'a. ²⁶ Nuyá nzai'u, da thøta 'nara t'ofø ja ra ponza de nú'a xa 'yø't'a nú'a ra ja'i pa hanja bi t'ε'mbi bi tho. Hangue ja rá ponza ra Jesu bi thøte gue go ra Nda de ya xodyo. ²⁷ Nehe ja bri pont'ni mahyegui con gue'a yoho ya be, 'na ja rá 'ñei, nu ma'na ja rá ngaha. ²⁸ Hangue bi njabu ngu nú'a xqui t'ofø ja ra Maca T'ofø habu ena: "Nu'á bi thandi ngu 'nara daga 'yøt'ats'oqui."

²⁹ Ha nuya ja'i nú'u mi thohni nu'araza mi xipa ra Jesu, ne mi büt'a yá ñaxu ne mi embi:

—¡Haha! ne gue nu'i gá ena gue ma gui yø'ta ra ndanija nepu rá hñupa gá ena gue xcá yopa 'ba'ma ma'na'qui, ³⁰ mpøhø sehe ne cai de nú'a ra pont'i xa.

³¹ Ne ya nda gá macja mi øt'a buhlatho de ra Jesu mi 'ñémbi'u:

—Nuní mi ena gue mi pøhø ya ja'i, pe nubyá hingui tsa go da mpøhø sehe. ³² 'Bu xi majuani go guehni ra Cristo nú'a go rá Nda ya me Israel, dá gaibya de ra pont'i

xa. Nu'bu ga hanthe da gai, nu'bú ha, ga camfrihu nú'a mi mani.

Ne nú'u xqui mpont'uini mahyegui mi ñama'ñu'u nehe de gue'a.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Nepu ngu nde ma pa bi 'mexuui maxøgue ra ximhai, ne asta ngu nzanga hñu nde ja bi yopa hnequi ma'na'qui. ³⁴ Y nura ora'a, ra Jesu bi ña xi nts'edi ne bi 'ñena:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —nú'a rí bøni da 'ñena: Ma Dada'i, ma Dada'i, ¿hanja xcá hyegaseheua?

³⁵ Ne 'raya ja'i mi 'bahni bi 'yøde nú'a mi ma, ne bi 'ñena:

—'Yøhu, nuní ma'ta ndu ra baði Elía.

³⁶ Nepu 'nara 'ñøhø bi nest'ihí bi pobo 'nara esponja co ra ju'tsa vinu ne bi tøta ja 'nara ts'ut'o, ne bi umba ra Jesu pa da zut'i. Y nura 'ñøhø'a bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ga tømhu ga nuhu ua da zø ra Elía da ca'mi de ja ra pont'i.

³⁷ Nepu ra Jesu bi dø 'nara hmafi xi nts'edi ne bi du. ³⁸ Y nura ora'a bi xø nú'a ra danga dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi juti nú'a habu ma'na xi xmá nsunda, ne bi xøgue maña asta bi zonga nja'ti. ³⁹ Ha nú'a ra nda gá soldado mi 'bahni guetbu habu xqui 'bont'a ra Jesu bi hyanda xá hño hanja bi du'a, ne bi 'ñena:

—Xi majuani go mi guehni rá T'u Ajuá.

⁴⁰ Ne mi 'bahni nehe 'raya 'behña mi handatho de yabu, 'ra de gue'u go mi gue'a ra Maria Magdalena, ne ra Salomé, ne ma'na ra Maria rá nana ra Jose ne ra Cobo nú'a mbatsi de nú'a ma'na ra Cobo. ⁴¹ Nú'u ya 'behña'u xqui dena ra Jesu nú'bu mbi 'bu Galilea, ne go gue'u mi pèpi. Nehe mi 'bahni ndunthi ma'ra ya 'behña nú'u xqui 'ñoui ra Jesu pa Jerusale.

Ra Jesu bi t'agui

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Nura pa'a bri pont'a ra Jesu, go mi 'nara pa dega nthoqui, ngue'a rá hyax'a go ra sabdo ra pa dega tsaya. ⁴³ Hangue 'bestho nura pa'a, ya mi ma da yu ra hyadi, bi ma ra Jose nú'a mrá me Arimatea bá nu ra nda Pilato, ne bi yut'i nsinque ra ntsu pa bi 'yapa nseqi da zucuá rá ndo'yo ra Jesu

de ja ra ponza pa da duts'i ma da 'yagui. Nú'a ra 'ñhø'a mi ja rá nsu ne xi mrá fadi ngue'a go mrá nda nehe de ra hmunts'a nda gá xodyo. Ne'a nehe mi tømtho ha'mu da zøhø rá 'mehni Ajuá pa da nda. ⁴⁴ Pe ra Pilato mi hu rá mui gue hinxqui dutho, hangue nu'á bi zohna ra nda gá soldado pa bi 'yambi ua ya xqui du. ⁴⁵ Y nu mi xipi gue ya xqui du, nu'bú ra Pilato bi umba nsequi ra Jose da duts'i. ⁴⁶ Nu'bú ra Jose bi danga 'nara hoga t'axa dutu. Nepu bi zucua rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza, ne bi mant'a ja nú'a ra dutu, ne bi duts'i ma bá agui ja 'nara nt'agui nú'a xqui se'ti ja 'nara medo. Nepu bi got'i co 'nara danga xingdo. ⁴⁷ Y ra Maria Magdalena y ma'na ra Maria rá nana ra Jose bi hyandatho'u habu bi t'acuabi rá ndo'yo ra Jesu.

16

Ra Jesu bi yopa nte de ra du (Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Y de mi nde nú'a nsabdo, ya xqui thogui nú'a ra pa dega tsaya, ra Maria Magdalena ne ra Salomé ne nú'a ma'na ra Maria rá nana ra Jose bi danga 'raya hoga ñuni pa xa go'tsuahma ja rá ndo'yo ra Jesu. ² Y nurá hyax'a ndomingo xi 'nitho nú'a ra mudi pa de ra semana, bi ma'u pa da c'a'tsa ra nt'agui, ne bi zøñ'u pøxhyadi. ³ Ne de má 'ñu mri 'ñámbabi 'na ngu ma'na mi eñ'u:

—¿Ha hindi 'buhni 'bu to'o da pænts'a ra do pa da xogahu ra gosthi nt'agui?

⁴ Pe nu mi zøni'u bi hyandi gue ya xqui t'ent'a nú'a ra danga do xqui jot'a ra gosthi nt'agui. ⁵ Nepu nu'ú bi yut'a mbo ra nt'agui ne bi hyanda 'nará enxε Ajuá mi hnequi ngu 'nara basja'i mi huhni ngue yá 'ñei'u, ne mi he 'nara t'axa he xi xmá ma. Nu'bú nu'ú xi bi ntsu. ⁶ Ha nura enxε bi 'ñembabi'u:

—Oguí tsuhu. Nuga dí padi gue guí hoñhu ra Jesu me Nasare nú'a bri pont'i. Xi jaua habu bi 'begui, pe ya jo'oua ngue'a ya xa yopa nte ma'na'qui. ⁷ Rí maha bá xipabihu ra Pedro ne nú'u ma'ra yá nxadi gue nu'á ma da 'met'o pa Galilea, ne ja ma dí ntheuini'u ngu bi xipi.

⁸ Nepu nú'u ya 'behña bi bøni de guehni ja ra nt'agui bi ma hnest'ihí, ne asta mri

huat'i co ra ntsu. Ne hinto bi xipabi nú'a xqui hyandi ngue'a xi mi 'ñouitho ra ntsu.

Ra Maria Magdalena bi hyanda ra Jesu xqui nangui de ra du

(Jn. 20:11-18)

⁹ Xudi'a ndomingo ya xqui yopa nte ra Jesu de ra du, go rá mudi bi ntheuí ra Maria Magdalena nú'a to'o xqui 'yembabi yoto ya ts'ondahi. ¹⁰ Nepu nura Maria bi ma bá c'a'tsa ya nxadi ne bi zudi mi tu yá mui mi zoni, ne bi xipabi'u gue ya xqui hyanda ra Jesu. ¹¹ Pe mi 'yøde ya nxadi bi mangua ra Maria Magdalena gue ra Jesu ya xqui yopa nte ne ya xqui ntheuí, pe nu'ú himbi gamfri.

Ra Jesu bi ñgui yoho yá nxadi

(Lc. 24:13-35)

¹² Nepu 'mefa ra Jesu xqui mpata rá 'bai bá ntheuí yoho yá nxadi nú'u mri ma pa ja ra mbonthi. ¹³ Nepu nú'u yoho ya nxadi bi dama mengui pa bá xipa nú'u ma'ra gue nu'ú xqui ntheuí ra Jesu. Pe nixi njabu himbi gamfri'u.

Ra Jesu bi umba yá 'befi yá nxadi

(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Nepu 'mefa ra Jesu bi zøni habu mi 'bui nú'u 'ret'ama'ra yá nxadi ora mri ñuni'u. Ne bi zui'u ngue'a hinxqui gamfri bi nú'u to'o xqui xipi gue nu'á ya xqui yopa nte ne xqui ñgui'u. ¹⁵ Nepu bi 'ñembabi'u:

—Rí maha ja gatho rá nguni ra ximhai bá xiphu gatho ya ja'i nuna ra maça noya.

¹⁶ Nu'a tó'o da gamfri ne da nxistehe da mpøhø, pe nu'a tó'o hinda gamfri hinda mpøhø, da 'medi pa nzantho. ¹⁷ Y nu habu di 'bui ya gamfri, ma da 'yøt'e'u nuya ya nt'udi: De ma thuhu da 'yenga thi ya ts'ondahi; ma da ña'u ma'ra ya 'ra'yo hñaqui; ¹⁸ ne nu'bu da mihi 'nara qu'eña, o da zi 'nara 'ñethi nú'a hote, hinte da ja'u; nu'ú da hñuxa yá 'ye ja ya da'thi ne da ñani.

Ra Jesu bi ma mahets'i

(Lc. 24:50-53)

¹⁹ Mi uadi bi ñgui yá nxadi ra Zidada Jesu, nu'á bi ts'ixa pa mahets'i, ne bá hudi'a ja rá 'ñei Ajuá rá Dada. ²⁰ Ha nuyá nxadi bi nxani bi ma habuza bi mangua ra maça noya. Ne ra Zidada Jesu nú'a xqui ma mahets'i go gue'a mi fats'i'u mi øt'a ya danga

nt'udi pa njab_u bi jamfri nú'a ra ma_{ca} noya
mi mañ'a. Njab_u gue'a.

NSAN LUCA RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN LUCA

Ya mudi noya bi 'yofo Nsan Luca

¹ Nu'i nda Teofilo, ya guí paḍi gue ndunthi to'o ya xa 'yofo de gatho nú'a te xa nja de guecjuua. ² Nú'a bi 'yofo'ḡ mā mahyεgui ngu nú'a m̄anga nú'ḡ to'o mi 'ñoui ra Jesu desde ra m̄adi ne xa xicjḡ de rá maça noya'a. ³ Hangue necagui dí ofo nehe de nú'a stá paḍi. Stá 'ñani xá hño desde ra m̄adi, ne dí ofo 'ramats'ḡ. Stá beni xá hño ga ofo pa ga p̄ehn'abḡ, ⁴ pa njabḡ gui paḍi gue xi majuaḡi nú'a xa si'a'i.

'Nara εnxε bi ma de rá 'bui ra Xuua Xi'tsate

⁵ Ha nuya pa'ḡ mrá nda ra Erode de ja ra hai Judea, ne ja nú'a ra hai'a mi 'buhni 'nara macja mrá thuhu ra Sacaría nú'a mi m̄p̄efi co ya macja nú'ḡ myá thuhu ya Abías ngue'a nehe'a mrá Abías. Ha nura 'behña ra Sacaría mrá thuhu ra Sabe nú'a xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra macja nú'a mrá thuhu ra Aarón. ⁶ Nura Sacaría ne rá 'behña mi 'bui xá hño ja rá thandi Ajuā ne mi ø'tua gatho yá hmanda'a nú'ḡ huts'i ja ra Maça T'ofu, ne himbi thimbabi'ḡ ni 'nara ts'oqui. ⁷ Pe ni 'nara b̄atsi hinxqui m̄ε'tsi'ḡ ngue'a ra Sabe himi tsa da m̄ε'tsa ra b̄atsi, ne ya xi myá daqu'ei'ḡ.

⁸ Ha nura Sacaría co ma'ra yá mimacjauḡi nú'ḡ mi m̄p̄ehui mahyεgui, bi dat'a ra pa da yut'a ja ra ndanija pa da x̄ocambeni Ajuā. ⁹ Ne nu'ḡ bi 'yøt'e ngu yá nzai pa da baḍi to'o da zo rá thuhu pa da yut'a mbo ra nija da tsat'a ra t'uts'i, y nura Sacaría go gue'a bi zo rá thuhu. ¹⁰ Ha nura ora mi tsat'a ra t'uts'i mbo ra nija, nura hmuntsja'i mbi 'ba thi de ra nija mi apabi Ajuā ngue'a mi gue'a ra ora de ra nsadi. ¹¹ Ts'a mi tsat'a ra t'uts'i ra Sacaría, mi damfri bi hyanda 'nara εnxε mi 'bahni ja rá hyo ra ata habḡ t'exa ra nj̄spi ngue rá ngaha ra Sacaría. ¹² Ha nu mi hyandi gue mi 'bahni ra εnxε nixi mi paḍi te da 'yøt'e co ra ntsu. ¹³ Ha nura εnxε bi 'ñembabi'a:

—Sacaría, uguí tsu, ngue'a dá e ga xi'i gue nuri nsadi xuá 'yøde Ajuā. Nubyá, nuri 'behña ma da m̄ε'ts'a'i 'nari t'ḡ, y nu'ḡ ma gui hñu'mbabi rá thuhu dra Xuua. ¹⁴ Ne nu'i ma xi gui johya ndunthi de ri t'ḡ, ne ndunthi ya ja'i ma da johya nu sta 'm̄ai'a. ¹⁵ Ngue'a nu'ḡ ma da nja rá nsu ja rá thandi Ajuā, y hinhya'mḡ ma da zi ra vinu gá obxi nixi ma'ra ya vinu, ne ante da 'm̄ai ya di hanpa rá ts'edi ra Maça Ndaḡi. ¹⁶ Y nu'ḡ ma da zofo ya me Israel pa ndunthi de gue'ḡ da ñobri de yá ts'oqui ne da yopa x̄ocambeni Ajuā ma'na'qui. ¹⁷ Ne nu'ḡ go di gue'a ma da 'm̄ε't'o de ra Zidada, nehe ma da t'umba rá ts'edi ngu nú'a bi t'umba ra baḍi Elía, pa da umba 'nara ts'ofu ya dada pa da yopa maḡui yá t'ḡ, ne da zofo ya ts'o'yøde gá ja'i pa da nhyoga'yøde'ḡ. Ne nu'ḡ ma da zo ya ja'i pa stí 'ñe ra Zidada da gamfri'ḡ.

¹⁸ Ha nura Sacaría bi 'ñembabi ra εnxε:

—¿Hanja da za ga camfri de nú'a guí xicagui, gue nugui ne ma 'behña ya dyá daqu'ei'be?

¹⁹ Ha nura εnxε bi 'ñembabi:

—Nugui drá Grabie, duí 'bui ja rá thandi Ajuā pa dí p̄epabi, hangue nu'ḡ xuá m̄εncagui pa e ga xi'a'i nuya ya hoga noya ja juadi dá xi'i. ²⁰ Hangue nubyá dí xi'i nehe, ma gui ngone, hinda za gui ña asta hinda 'm̄ai ri t'ḡ pa ja da za gui yopa ña ma'na'qui, ngue'a hinxca camfriguí nú'a stá xi'a'i. Pe nu'ḡ ma da njabḡ ngu nú'a stá xi'a'i, ne nú'ḡ ya pa'ḡ bi m̄anga Ajuā, gue'a ra pa da njabḡ.

²¹ Ha nú'ḡ ya ja'i mi 'bai thi mi tømtho da b̄onga ra Sacaría, ha nu'ḡ xqui ya'a mbo ra ndanija, hangue nu'ḡ himi pa te da beni.

²² Ha nu mi b̄onga ra Sacaría himi tsa da ñauḡi nú'ḡ mi tømtho thi. Nu'bú nu'ḡ bi batho gue nu'ḡ xqui hyandua 'nará thedi Ajuā nuni mbo ra nija. Y nu'ḡ mi ñauḡi ya ja'i pe dega señatho ngue'a xqui ngone.

²³ Ha nu mi uadi nú'ḡ ya pa de rá 'b̄efi ra Sacaría ja ra ndanija, bi ma'a pa ja rá ngu.

²⁴ Ne hints'ḡ ya'a ya pa ra Sabe bi m̄adi bi nda'thi, y himbi b̄onga de ja rá ngu cat'a zana. Nu'ḡ mi benga ja rá mfeni ne mi ena: ²⁵ “Ajuā co rá nhyoja'i xa 'yøtcagui njaua pa ya hinda n̄ongagui ya ja'i.”

'Nara εnxε bi ma de rá 'bui ra zi Jesu

²⁶ Ha de rá 'rato zana Ajuá bá yopa pɛhna ra ɛnxɛ Grabie pa bá ehe ja ra t'ɛca hnini nú'a rá thuhu Nasare de ra hai Galilea, ²⁷ pa bá c'a'tsa 'nara nxutsi mrá thuhu ra Maria. Nú'a ra nxutsi'a ya xqui t'adi pa da nthatui 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Jose nú'a xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra nda Davi. ²⁸ Ha nura ɛnxɛ bi yut'a ja rá ngu ra Maria ne bi zenjua bi 'ñembabi:

—Ajuá xa ma'a'i ne 'bui con gue'i, ne ma'na xa jap'a'i que gatho ma'ra ya 'behña!

²⁹ Ha nu mi hyanda ra ɛnxɛ'a ne mi 'yøde bi xipa nuya ya noya, ngu bi ntsu ne himbi badi te mri bonga nú'a bi xipi. ³⁰ Ha nura ɛnxɛ bi 'ñembabi:

—Maria, ogui tsu, ngue'a Ajuá xi ri ma'a'i ne xa huahn'a'i. ³¹ Ne nubyá ma gui nda'thi ma gui pe'tsa 'nari t'ɛ, ne gui hñu'mbabi rá thuhu dra JESU. ³² Y nu'a ma da mɛ'tsa 'nara danga nsu, ngue'a nu'a go di gue'a drá T'ɛ Ajuá bí 'bɛ mahets'i. Y nu Ajuá go gue'a ma da hñuts'i dega nda ja ra hnini Israel ngu bi nda ra Davi nú'a 'na de yá xita maya'bɛ. ³³ Ne nu'a ma da nda ja ra hnini Israel pa nzantho, y hinhya'mɛ da ua rá hmanda.

³⁴ Nu'bú ra Maria bi 'ñembabi ra ɛnxɛ:

—¿Hanja da za da njabɛ gue nugui hinstá nthatatho?

³⁵ Ha nura ɛnxɛ bi 'ñembabi:

—Ra Maça Ndañi da 'ñehe da zu'a'i ne rá ts'edi Ajuá bí 'bui mahets'i da 'ñehe da gop'atho ngu 'nara guui. Hangue nu sta 'mɛi nú'a ra zi bati go di gue'a drá maça T'ɛ Ajuá. ³⁶ Ne ri prima ra Sabe masque guí handi ya ra daque'i pe ma da mɛ'tsa 'nará t'ɛ nehe. Mi hmá gue nu'a himi tsa da mɛ'tsa ra bati, pe nubyá ya øt'a 'rato zana da'thi. ³⁷ Ngue'a pa Ajuá otho ni 'nara t'øt'e xá hñei pa gue'a.

³⁸ Nepɛ ra Maria bi 'ñembabi ra ɛnxɛ:

—Rá 'bɛgogui Ajuá, dá 'yøt'a ngu xcá xicagui.

Mi uadi bi mangan ra Maria njabɛ, ra ɛnxɛ bi ma 'bestho.

Ra Maria bi c'a'tsa ra Sabe

³⁹ De nuya pa'ɛ mi menga ra ɛnxɛ, bi dama ma ra Maria ja 'nara hnini mbi ja ja ra t'øhø de ra hai Judea, ⁴⁰ pa rí zonga ja rá ngu ra Sacaría. Y mi zøni bi yut'i bi zenjua ra Sabe. ⁴¹ Y nu mi 'yøde ra Sabe bi nzenjuate

ra Maria, 'bestho ra ora'a bi 'ñanga ra bati mbo rá mɛi ra Sabe, y ra Sabe bi hñanga ra Maça Ndañi. ⁴² Ne bi ña nts'edi ne bi 'ñemba ra Maria:

—Ajuá xa jap'a'i que gatho ma'ra ya 'bɛhña, nehe xa japa ri bati. ⁴³ Nugui hindí 'ñɛpcagui e da zongagui rá nana ma Zidadahɛ. ⁴⁴ Ngue'a nu ndá øde gá nzenjuate, numa bati co ra johya bi dama 'ñani mbo ma mɛi. ⁴⁵ Ajuá da jap'a'i ngue'a xcá camfri nú'a bi xi'a'i, ngue'a ma da njabɛ ngu nú'a xa xi'a'i.

⁴⁶ Nepɛ bi 'ñena ra Maria:

Nugui xi drí xøcambeni ma zi Hmu con gatho ma mɛi,

⁴⁷ ne xi ri johya ma coraso de nú'a xa 'yøtcagui Ajuá ma Pøhøte.

⁴⁸ Ngue'a nugui 'nará zi hyoya 'bɛgogui Ajuá, masque njabɛ pe nu'a xa huancagui.

Desde nuya ya ja'i ma da 'ñengagui gue Ajuá xa japcagui.

⁴⁹ Ajuá nú'a xi ja rá ts'edi xa 'yøtca nuya ya danga t'øt'e, y xi rá nsunda rá thuhu'a.

⁵⁰ Nu'a nzantho ma da nja rá nthecate pa gatho nú'a to'o da 'yøte'a.

⁵¹ Ne nu'a xa 'yøt'a ya danga 'bɛfi co rá danga ts'edi,

ne xa dapa gatho nú'a to'o mri 'ñexa sɛhɛ.

⁵² Ne xa hñacua yá nsu gatho nú'a to'o xi mi ja yá danga nsu,

ne go xa guxa ya zi hyoya.

⁵³ Ne gatho nú'a to'o mi othobi, bi t'umbabi, ha nu'ɛ tó'o mi jabi, bi 'ñothobi.

⁵⁴ Ne bi maxa ra hnini Israel nú'a pɛpabi, ne himbi pumfri da huequi'ɛ.

⁵⁵ Xa 'yøt'a njabɛ ngu xqui ña'tuabi ndu ma dadahɛ ra Abrá ne gatho yá ja'i, gue hinhya'mɛ ma da pumfri da huequi'ɛ. Gue'a gatho bi mangan ra Maria.

⁵⁶ Y ra Maria bi gohuini ra Sabe ngu hñu nzana ja rá ngu'a, ne 'mɛfa bi menga pa ja rá ngu.

Rá 'bui ra Xuua Xi'tsate

⁵⁷ Nepɛ bi zø ra pa bi 'mɛi rá t'ɛ ra Sabe. ⁵⁸ Ne nu'bú gatho yá 'nangu ne nú'a mi ja te yá njau bi ma bá c'a'tsi pa bi johyau ngue'a bi 'yøde'ɛ gue Ajuá xi xqui japi'a pa bi 'mɛi rá bati. ⁵⁹ Ha nurá hñato ma pa bi

thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo ra batsi ngu yá nzai'ua, ne ja mi 'buhni ma'na'qui yá 'nangu ne nú'ua mi ja te yá njau. Ne mi beni'ua xa hñu'mbabi dra Sacaría nehe ngu rá thuhu rá dada. ⁶⁰ Pe nurá nanā himbi ne, hangue bi 'ñena:

—Hina, hinga hu'mbabihua njabua, ngue'ā ma da thu'mbabi dra Xuua.

⁶¹ Ne bi t'embabi ra Sabe:

—¿Hanja ma da thu'mbabi njabua gue ni 'nari ja'ihua hingrá thuhu ra Xuua?

⁶² Nepua bi t'utua ra seña ra Sacaría nda'ā ra thuhu mi ne'ā da hñu'mbabi ra batsi.

⁶³ Nepua nu'ā ngue'ā xqui ngone hangue bi 'yadi 'na xeni ra xithe, ne ja bi 'yofoni gue nura batsi drá thuhu ra Xuua. Y gatho ya ja'i xi bi 'yō ngue'ā bi hñu'mbabi njabua. ⁶⁴ Y ra ora'ā 'bestho bi za bi yopa ñā ra Sacaría, ne bi mudi bi xocambeni Ajuā. ⁶⁵ Y gatho nú'ua yá 'nangu xi bi ntsu, ne gatho ja ya t'øhø de Judea habua mi 'bu ya ja'i bi 'ño ra 'bede de nú'ā xqui nja. ⁶⁶ Ne gatho nú'ua to'o mi padi mi 'yo yá mfeni'ua ne mri 'ñámbabi 'na ngu ma'na, ne mi ena'ua:

—¿Te ma nsu ma da t'umbabi nú'ā ra batsi'ā 'bu?

Mi mangu njabua'ua ngue'ā Ajuā mi japi'ā co rá ts'edi.

Ra Sacaría bi nsunda Ajuā

⁶⁷ Nura Sacaría rá dada ra batsi mi hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi bi mangu 'raya noya ngu Ajuā bi 'ñutuabi da mā, ne bi 'ñena:

⁶⁸ Xá nsunda Ajuā ma zi Hmuhua nújua dyá me Israelhua,

ngue'ā nuya pabya ma da 'ñehe 'na to'o da pøhøguihua nújua go rá hniniguiahua'ā.

⁶⁹ Nuya pabya ma dua penciahua 'nara Pøhøte nú'ā xi ja rá ts'edi.

Nu'ā ma da 'ñehe desde yá ja'i ndu ra ndā Davi nú'ā mrá 'beço Ajuā.

⁷⁰ Gue'ā bi ñatcaguihua Ajuā ngu nú'ā bi mangu yá maça 'mehni'ā desde maya'bu.

⁷¹ Bi ñatcahua gue da ñangaguihua de ma ncontrahua ne de gatho nú'ua to'o ri utsaguihua.

⁷² Nehe mi mā gue mi ma da me'tsua ra nthe cate ndu ma xitahua, ne hinhya'mua mi ma da pumfri nú'ā ra maça cohi xqui gohui'ua.

⁷³ Guehna ra cohi bi 'yøt'a Ajuā co ndu ma dadahua ra Abrá,

⁷⁴ gue mi ma da ñangaguihua de ma ncontrahua

pa ga pεpabihua'ā nsinque 'nara ntsu,

⁷⁵ ne ga 'yohua xá hño ne ga 'buhua xá nt'axi ja rá thandi'ā gatho ya pa de ma tehua.

⁷⁶ Y ra Sacaría bi 'ñemba rá batsi:

Nu'i ma zi t'ua'i, go gue'i mā drá 'mehni'i Ajuā bí 'bu mahets'i,

ngue'ā go ma gui 'bet'o de ra Zidada pa gui hocua rá 'ñu'ā.

⁷⁷ Nu'i go ma gui zopabi rá hnini Ajuā pa da badi'ua ra Pøhøte ne da mpøhø'ua,

ne da zudi ra pumbate de yá ts'oqui.

⁷⁸ Ngue'ā Ajuā xa mεscahua ra hmate ne ra nthe cate,

hangue nu'ā ma da menciahua 'nara hyats'i desde mahets'i pa go gue'ā da yotca ma mfenihua,

⁷⁹ nehe pa da yo'tua yá mfeni gatho nú'ua 'bu ja ra 'bexuui ne nú'ua rí ma ja ra 'ñu dega du.

Hangue nu'ā ma da 'ñehe pa da yotcahua 'nara 'ñu xá hño pa grá 'buhua te rá 'ñenthua.

Nuna guehna bi mangu ra Sacaría.

⁸⁰ Y nura zi Xuua 'yo mri te'ā ne 'yo mi umba ra ts'edi ra Maça Ndahi. Ne bá 'bui ja ra mbonthi asta bi zø ra pa bi mudi bi zofa ya me Israel.

2

Rá 'bui ra Jesucristo

(Mt. 1:18-25)

¹ De nuya pa'ua, nura danga ndā Augusto Cesa bi manda da t'opabi yá thuhu gatho ya ja'i de maxøgue ra hai habua mrá nda'ā, pa da 'bede'ua. ² Gue'bu mrá gobierhnu ra Cirenio ja ra hai Siria nú'bu bi nja nuna ra mudi padro. ³ Gatho ya ja'i mi pε'tsi da menga ja yá hnini cada 'na habua myá mengu, pa da t'opabi yá thuhu'ua. ⁴ Hangue ra Jose bi bonga de ja ra hnini Nasare de ra hai Galilea pa bi ma ja ra hnini Belé de ja ra hai Judea, ngue'ā ja mrá menguni ndu ra ndā Davi, ha nura Jose ja xqui 'ñehni de ja yá ja'i ra Davi. ⁵ Bi ma ja ra hnini Belé pa da t'opabi yá thuhu'ua, bi meui ra Maria nú'ā xqui 'yadi pa da nthatui, ha nu'ā ya mi da'thi de rá batsi. ⁶ Ha de mbi 'bui'ua ja ra

hnini Belé, bi zø ra pa da 'm̄i rá batsi ra Maria. ⁷ Ha de guehni bi 'm̄i rá m̄di t'̄u, bi mant'i co yá 'mant'i, ne bi m̄gui hab̄u mi ja 'nara h̄nunga mbo'ni, ngue'a ya mi otho hab̄u da t'umba ntsaya'̄u.

'Raya ma'yo bi c'a'tsa ra zi Jesu

⁸ Ne de guehni guetb̄u de ra hnini Belé mi 'b̄hni 'raya ma'yo ja ra mbonthi mi su yá d̄eti dega xuui. ⁹ Nep̄u nu'ú mi d̄amfri bi hyandua 'nará enx̄e Ajuá, ne 'nara d̄anga hyats'i bi yot'a gatho rá nthets'i hab̄u mi 'b̄h̄i'̄u, y ra ora'a xi bi ntsu'̄u. ¹⁰ Pe nura enx̄e bi 'ñembabi'̄u:

—Oguí tsuh̄u, ngue'a drá 'ñehe ga xi'ah̄u 'raya hoga noya nú'̄u pa xi gui johyah̄u nu'ah̄u ne gatho ma'ra ya ja'í. ¹¹ Ngue'a nubya xa 'm̄i ja rá hnini ndu ra nda Davi 'nara Pøhøte pa gue'ah̄u, y nú'á go gue'a ra Cristo ra zi Hmu bá 'b̄ehni pa da nda. ¹² Y po má nseña gui tsuh̄u ra batsi xa 'bant'i co yá 'mant'i ne xa 'b̄gui hab̄u ja 'nara h̄nunga mbo'ni.

¹³ Y de mi uadi bi m̄anga njab̄u nura enx̄e'a, mi d̄amfri'̄u bi hyanda ma'ra ya enx̄e de mahets'i mi hnequi mahȳgui con gue'a, mri x̄ocambeni Ajuá ne mi eñ'̄u:

¹⁴ ¡Drá nsunda Ajuá bí 'b̄u mahets'i, ne dá 'm̄i co 'nara hoga'm̄i ya meximhai nú'̄u xa z̄utua rá hm̄ate'a!

¹⁵ Nep̄u nu mi menga ya enx̄e pa mahets'i ya ma'yo bi m̄di bi 'ñembabi 'na ngu ma'na:

—Maha Belé, ma ga c'a'tsh̄u te xuá nja de guehni de nú'a xa xicaguih̄u rá enx̄e Ajuá.

¹⁶ Nep̄u nu'ú bi ma hnest'ih̄i, y bi zøni bi z̄adi'̄u ra Jose ne ra Maria co rá batsi nú'a mi 'b̄eni ja 'nara h̄nunga mbo'ni. ¹⁷ Y nú'̄u ya ma'yo mi hyanda ra batsi, bi m̄di bi mede gatho nú'a xqui xipabi ra enx̄e de gue'a. ¹⁸ Ha gatho nú'̄u bi 'yøde xi bi 'yø de nú'a mi mañ'̄u. ¹⁹ Pe nura Maria xi mi p̄e'tstho ja mbo rá mfeni nuya ya noya pa da benthø. ²⁰ Nep̄u nuya ma'yo bi mengui xi mri x̄ocambeni Ajuá por gatho nú'a xqui 'yøde ne xqui hyandi, ngue'a nu'ú xqui z̄adi ngu nú'a xqui sipabi'̄u.

Ra zi Jesu bri dapa ja rá 'ȳe Ajuá

²¹ Ne rá h̄ñato ma pa de xqui 'm̄u ra batsi, bi thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo ngu yá nzai'̄u. Ne bi thu'mbabi ra JESU ngue'a

gue'a xqui xipabi ra enx̄e ra Maria desde ante da nda'thi de gue'a.

²² Y nu mi ua yá pa ra Maria bi nt'axqui pa da yopa yut'a ja ra nija ma'na'qui ngu xqui 'yofø ra Moise ja ra ley, nep̄u ra Jose ne ra Maria bi zixa ra zi batsi pa ja ra ndanija Jerusale pa dí dapabi ja rá 'ȳe Ajuá. ²³ Bi 'yøt'a njab̄u'̄u ngue'a xqui t'ofø ja rá ley Ajuá gue gatho nú'̄u ya m̄di batsi da 'm̄i ne 'b̄u dya ts'unt'̄u gue'̄u mahyoni da t'eqe pa Ajuá. ²⁴ Nehe bi ma'̄u ja ra ndanija pa bi h̄ñ'a'tsuabi ra 'baha Ajuá, ngue'a njab̄u ena ja rá ley Ajuá gue 'b̄u 'nara 'b̄ehñ̄a da 'm̄u rá batsi, mahyoni da zixa yoho ya zi joñ'o o yoho ya zi domitsu pa ja dí hyopabini Ajuá dega 'baha.

²⁵ De nuya pa'̄u, mi 'b̄u 'nara 'ñøhø nuni Jerusale mrá thuhu ra Simiu. Nú'á xi mi 'yo xá h̄ño ja rá thandi Ajuá, ne mi tø'mi da hyanda ra Ñante nú'a to'o ma da ñani ya me Israel, ne nurá Maça Ndañi Ajuá mi 'b̄h̄i con gue'a. ²⁶ Ne go gue'a xqui xipabi Ajuá gue hinda du asta hinda hyanda ra Cristo nú'a xqui m̄a Ajuá ma dua p̄ehni. ²⁷ Nu'á xqui ma ja ra ndanija ngue'a ra Maça Ndañi xqui tsits'i, y ra ora'a mi 'b̄h̄ni mbo, bi yut'a ra Jose nehe co ra Maria mri zi ra zi t'uca Jesu pa e da 'yent'ua ja rá 'ȳe Ajuá ngu xqui m̄anga rá ley Ajuá. ²⁸ Nep̄u de guehni ra Simiu bi zinga ra t'uca 'uene ne bi 'yents'a ja yá 'ȳe ne bi x̄ocambeni Ajuá bi 'ñena:

²⁹ Nu'í Ajuá ma Dada'i, ya da za gui tsixcagui de guecua, ya bi h̄ñu ma m̄i ngue'a ya stá handi xa njab̄u ngu nú'a gá xicagui.

³⁰ Ya stá handi co ma da ra Pøhøte,

³¹ núna xcuá p̄ehni pa da pøhø gatho ya ja'í.

³² Nuna go guehna ngu 'nara ñot'i pa da yo'tua yá mfeni gatho nú'̄u hingyá me Israel,

y po rá nguehna ma da nja rá nsu ri hnini Israel.

³³ Ha nura Jose ne ra Maria rá nana ra Jesu mi 'yøde nú'̄u ya noya mi m̄anga ra Simiu de ra t'uca 'uene, nú'ú xi bi 'yø'̄u.

³⁴ Nep̄u nura Simiu bi 'yapa Ajuá da japi'̄u. Ne bi 'ñembabi ra Maria rá nana ra Jesu:

—Nuna 'uene xuá 'b̄ehni pa da pøhø ndunthi ya me Israel, pe ndunthi de gue'̄u

ma da ʉtsa ne da 'mɛdi'ʉ. ³⁵ Y njabʉ po rá ngue ri t'ʉ ma da hnequi gatho nú'a beni ja yá mfeni cada 'nara ja'i. Y pa gue'i ma gui thogui 'nara danga dumʉi ngue'a ma da t'ʉtsa'i ri t'ʉ.

³⁶ Ne mi 'bʉ 'nara 'bɛhña mrá thuhu ra Ana nú'a mi ña co rá ts'edi rá Maca Ndaʉi Ajuá. Y nú'a ra 'bɛhña'a mrá t'ixu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Fanuel, xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Aser. Y nu'á ya xi mrá zi daqu'ei. Nú'bʉ xi mrá bʉtsa nxutsitho bi nthati, ne nsøcta yoto njeya bi 'mʉhui rá dame. ³⁷ Y ya mi øt'a goho'rate ma goho njeya xqui mviuda. Nu'á himi pøni de ja ra nija, ngue'a nzantho mi pɛpabi Ajuá ma pa ra xuui, mri ayuna ne xi mi apabi Ajuá. ³⁸ Ora mi 'bʉhni ra Jose ne ra Maria co ra t'ʉ'uɛne mbo ra ndanija, ra ora'a bi yat'a ra Ana nehe, ne bi umba njamadi Ajuá. Nepʉ bi mʉdi bi xipabi de ra zi bʉtsi nú'ʉ to'o gatho mi tø'ma ra Ñante nú'a to'o da ñanga ra hnini Jerusale.

Ra zi Jesu bi menga ja ra hnini Nasare

³⁹ Nepʉ mi uadi ra Jose ne ra Maria bi 'yøt'a gatho ngu nú'a xqui manda ja rá ley Ajuá, bi menga pa ja yá hnini Nasare de ja ra hai Galilea. ⁴⁰ De guehni ra bʉtsi mri 'yo rá te, ne 'yo mri nja rá ts'edi, ne 'yo mri nja rá mfadi, y Ajuá mi japabi ndunthi'a.

Ra zi Jesu mi 'bʉhni ja ra ndanija

⁴¹ Tat'a jeya mi pa ra Jose ne ra Maria pa da nu ra ngo de ra pascua nuni Jerusale. ⁴² Y de mi juata 'rɛt'amayoho njeya ra Jesu, bi ma ri hñu'ʉ pa Jerusale pa da nu ra ngo ngu myá nzai'ʉ. ⁴³ Y nu mi ua ra ngo, bá penga ra Jose ne ra Maria, ha nura Jesu bá cohi de guehni Jerusale nsinque bi ba rá nana ne ra Jose. ⁴⁴ Nu'á mi hu yá mʉi gue mbra 'ñoui ma'ra ya ja'i nú'ʉ bá pengüi ja ra ngo. Bi 'ño maxøgue 'na pa ra 'ñu, asta ja 'mɛfa bi 'ñani'ʉ ra bʉtsi, bi 'ño bi 'yambabi nú'ʉ mi ja te yá njau ne yá mpaði. ⁴⁵ Pe himbi zʉdi'ʉ de guehni, hangue bi yopa mengui'ʉ pa Jerusale pa dua honi.

⁴⁶ Nepʉ rá hñupa bi zʉdi mi 'bʉhni mbo ja ra ndanija mi huhni madetho de ya xahnate de ra ley mi østho nú'a te mi mañ'ʉ nepʉ nu'á mi ø'tua ya nt'ani'ʉ. ⁴⁷ Gatho nú'ʉ ya ja'i to'o mi øde nú'a mi mañ'a xi mri

'yø ngue'a xi mi ja rá mfadi'a ne mi thadi xá hño nú'ʉ ya nt'ani mi tø'tuabi nehe. ⁴⁸ Y nu mi hyanda rá nana ne ra Jose gue mi huhni co ya xahnate de ra ley, himi paði te da beñ'ʉ. Y nurá nana bi 'ñembabi:

—Ma zi t'ʉ'i, ¿hanja xcá 'yøtcahe njabʉ? Nugui ne ri dada go dí hoñ'ahe co ndunthi ra dumʉi.

⁴⁹ Pe ra Jesu bi daði ne bi 'ñembabi'ʉ:

—¿Pa te gui jacʉ guí hongaguihʉ? ¿Ha hinguí pahʉ gue nugui mahyoni ga pɛpa rá 'bɛfi ma Dada?

⁵⁰ Pe nu'á nixi mi paði te mri bønga nú'ʉ ya noya bi xipabi'ʉ.

⁵¹ Nepʉ de guehni bi mɛui rá nana ne ra Jose bi menc'ʉ pa ja ra hnini Nasare, ne nu'á bi sigui bi 'yøtua yá ts'ofø'ʉ. Ha nurá nana mi pɛ'stho ja rá mfeni gatho nú'a te bi nja co rá t'ʉ. ⁵² Y nura Jesu 'yo mri te rá mfadi ne rá ndangui, ne Ajuá xi bi hopa rá 'mai'a, ne ya ja'i nehe.

3

Ra Xuua Xi'tsate mi zofo ya ja'i ja ra mbonthe

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

¹ De ya xqui nda 'rɛt'amacut'a njeya ra danga nda Tiberio Cesa nú'a mi 'bʉ Nroma ne mrá nda ja ndunthi ya hai de ra ximhai, nehe gue'bʉ mrá nda ra Poncio Pilato nuni ja ra hai Judea, nehe mrá nda ra Erode nuni ja ra hai Galilea, nehe mrá nda nurá cu ra Erode nú'a mrá thuhu ra Lipe nuni ja ra hai Iturea ne ja ra hai Traconite, nehe mrá nda ra Lisania nuni ja ra hai Abilinia.

² Gue'bʉ myá danga nda gá macja ra Anás ne ra Caifá. Ha de nura jeya'a Ajuá bi umba ya noya ra Xuua nú'a mrá t'ʉ ra Sacaría de mbi 'bʉ ja ra mbonthe, pa da zo ya ja'i.

³ Nu'bú ra Xuua bi ma gatho rá nthets'i ra dathe Jordá, ne mi embabi ya ja'i gue da ñobri de yá ts'oqui ne da nxistehe pa njabʉ Ajuá da pumbabi yá ts'oqui'ʉ. ⁴ Nú'á njabʉ bi zofo ya ja'i gue da hñoqui'ʉ ja yá mfeni pa nu sta zø ra zi Hmu da gamfri'ʉ, hangue bi njabʉ ngu nú'a xqui 'yofo ra baði Isaia ja ra Maca T'ofø nu habʉ ena:

Ma da nt'øde 'nara ja'i da ña nts'edi ja ra mbonthe ne ma da 'ñena:
“Hocuahʉ xá hño rá 'ñu ra zi Hmu, juanhʉ gatho ya ts'aca'ñu.

⁵ Gatho ya hñe dra hñu'tsi,
ne dra tanga ya ndants'i, ne dra yø'ta ya
t'øhø,
ne dra juana ya nønts'a'ñu,
ne da thoqui gatho habu hindi 'bui xá hño.
⁶ Y gatho ya ja'i da hyandi te xa 'yøt'a Ajuá
pa da mpøhø'x."

⁷ Nepu mi pa ya ja'i mi c'a'tsa ra Xuua pa
da xi'tsi'x, y nu'á mi embabi'x:

—¡Gyá ts'ojá'ihx ngu ya zate qu'eña! ¿Ha
guí hu ri muihx gue ngue'a xcá ehua
ya xcá 'ba'tuahx rá cuε Ajuá xa 'ñepu?

⁸ Mahyoni gui 'yohx xá hño pa da hnequi
gue majuaní xcá ñobrihx de ri ts'oquihx.
Oxqui ma gui 'ñexhx gui 'ñeñhx: “Nuje
ma dadahe ndu ra Abrá, hangue hinte ga
jahe.” Ngue'a nugui dí xi'ahx gue Ajuá da
za da japi da njá'i nuya ya do pa dyá t'x ra
Abrá. ⁹ Dí xi'ahx gue 'bui guetbux Ajuá, ngu
'na to'o hã ra t'égui pa da zεcua yá 'yux ya za.
Gatho nú'x ya za hingui unga yá hoga fruta
ma da ts'et'i ne da thøt'a ja ra tsibi. Njabu
Ajuá ma da hyøt'ahx ja ra nidu 'bu hingui
ñobrihx ne guí 'yohx xá hño.

¹⁰ Nepu nuya ja'i bi 'yamba ra Xuua ne bi
ñembabi:

—Nu'bu ¿te mahyoni ga øthebya?

¹¹ Nu'bu ra Xuua bi ñembabi:

—Nu'a tó'o pε'tsa yoho yá pahni, dá
umba 'na nú'a to'o othobi. Ha nu'a tó'o
pε'tsa te da zi, mahyoni da ñohui nú'a to'o
othobi.

¹² Nehe bi ma bá c'a'tsa ra Xuua 'raya
'ñatsa nguxboja. Nú'x bi ma da nxis-
tehe nehe, ne bi 'yambabi ra Xuua ne bi
ñembabi:

—Xahnate, xi nuje, ¿te mahyoni ga øthe?

¹³ Ha nura Xuua bi ñembabi:

—Nu'a mahyoni gui 'yøthx, cobrahx ngu
nú'a mangua ra ley, oguí cømbahx yá boja ya
ja'i.

¹⁴ Nehe 'raya soldado bi ñembabi ra
Xuua:

—Xi nuje, ¿te mahyoni ga øthe?

Ha nura Xuua bi ñembabi:

—Oto guí pepabihx, ne oguí pihx ya ja'i
co nú'a ra nsu xa t'a'ahx, nixi gui hyøxhx ra
thai ya ja'i. Nu'a gui 'yøthx, johyahx co nú'a
guí tahahx, oguí nehx ma'na.

¹⁵ Ha nuya ja'i himi paði te da beni de
ra Xuua, ua go mi gue'a ra Cristo nú'a xqui

hma da 'behni pa da nda, ua hina. ¹⁶ Nepu
nura Xuua bi ñembabi'x:

—Nugui dí xi'ts'a'ihx co ra dehe, pe bra
'befa ma'na nú'a to'o ma da xi'ts'a'ihx co ra
Maça Ndañi ne asta ngu di faspí co rá ts'edi.
Nú'a ma'na ja rá ts'edi de guequi ne hiní
'ñepcagui ngugui ga xo'tuabi yá nthasthi
de yá zεsthi. ¹⁷ Nu'á nja ngu 'nara mēfi
ya o ja rá 'yε ra pala pa da mica ra trigo,
y nu stí uadi da miqui'a, da munts'i da
mε'tsi, ha nura paha da gat'a ja ra tsibi.
Njabu nehe nú'a bra 'befa de guequi ma
da munts'a nú'x di 'yo xá hño pa da 'mūi
con gue'a, ha nu'x hindi 'yo xá hño ma da
hyøt'a ja ra tsibi.

¹⁸ Njabu ne co ma'ra ya hoga ts'ofa ra
Xuua mi utua ya ja'i de ra maça hoga t'øde.

¹⁹ Y nú'bu gue'bx bi zui'a ra nda Erode
ngue'a xqui zimbabi rá 'behñã rá cu nú'a
mrá thuhu ra Lipe, ne xqui 'yøt'a ma'ra ya
t'øt'e xá nts'o. ²⁰ Pe nura Erode himbi ne
bi ntsø'mi. Nu'a bi 'yøt'e, bi 'yøt'a ma'na ra
t'øt'e xi xá nts'o, bi gu ra Xuua ne bi got'a
fadi.

Rá sistehe ra Jesu

(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Pe ante dra ju ra Xuua da jot'a fadi, bi
ma ra Jesu habu mi xi'tsate'a pa da nxis-
tehe'a nehe. Ne ts'a mi apabi Ajuá ra Jesu,
bi xogui mahets'i, ²² y nurá Maça Ndañi
Ajuá bá cai ngu 'nara domitsu bi zøhø ja
gue'a. Ne bi nt'øde 'nara noya de mahets'i
bi ñena:

—Nu'i go gue'i ma hmaça T'ui, xi drí
johya de gue'i.

Yá mudi ja'i de ra Jesucristo

(Mt. 1:1-17)

²³ Ra Jesu mi pε'tsa ngu 'natema'rεt'a
njεya nu mi muta rá 'befi. Ne mi t'ena
gue nurá dada'a go mrá Jose. Ha nurá
dada ra Jose mrá thuhu ra Elí, ²⁴ ha nurá
dada ra Elí mrá thuhu ra Matat, ha nurá
dada ra Matat mrá thuhu ra Leví, ha nurá
dada ra Leví mrá thuhu ra Melqui, ha nurá
dada ra Melqui mrá thuhu ra Jana, ha nurá
dada ra Jana mrá thuhu ra Jose nehe, ²⁵ ha
nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu
ra Matatía, ha nurá dada ra Matatía mrá
thuhu ra Amós, ha nurá dada ra Amós mrá
thuhu ra Naum, ha nurá dada ra Naum
mrá thuhu ra Esli, ha nurá dada ra Esli mrá

thuhu ra Nagai, ²⁶ ha nurá dada ra Nagai mrá thuhu ra Maat, ha nurá dada ra Maat mrá thuhu ra Matatía nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Matatía mrá thuhu ra Semei, ha nurá dada ra Semei mrá thuhu ra Jose nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Judá, ²⁷ ha nurá dada ra Judá mrá thuhu ra Joana, ha nurá dada ra Joana mrá thuhu ra Resa, ha nurá dada ra Resa mrá thuhu ra Sorobabel, ha nurá dada ra Sorababel mrá thuhu ra Salatiel, ha nurá dada ra Salatiel mrá thuhu ra Neri, ²⁸ ha nurá dada ra Neri mrá thuhu ra Melqui nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Melqui mrá thuhu ra Adi, ha nurá dada ra Adi mrá thuhu ra Cosam, ha nurá dada ra Cosam mrá thuhu ra Elmodam, ha nurá dada ra Elmodam mrá thuhu ra Er, ²⁹ ha nurá dada ra Er mrá thuhu ra Josué, ha nurá dada ra Josué mrá thuhu ra Elieser, ha nurá dada ra Elieser mrá thuhu ra Jorim, ha nurá dada ra Jorim mrá thuhu ra Matat nehe, ³⁰ ha nurá dada nú'a ma'na ra Matat mrá thuhu ra Leví nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Leví mrá thuhu ra Simiu, ha nurá dada ra Simiu mrá thuhu ra Judá nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Judá mrá thuhu ra Jose nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Jonán, ha nurá dada ra Jonán mrá thuhu ra Eliaquim, ³¹ ha nurá dada ra Eliaquim mrá thuhu ra Melea, ha nurá dada ra Melea mrá thuhu ra Mainán, ha nurá dada ra Mainán mrá thuhu ra Matata, ha nurá dada ra Matata mrá thuhu ra Natán, ³² ha nurá dada ra Natán mrá thuhu ra Davi, ha nurá dada ra Davi mrá thuhu ra Isai, ha nurá dada ra Isai mrá thuhu ra Obed, ha nurá dada ra Obed mrá thuhu ra Boos, ha nurá dada ra Boos mrá thuhu ra Salmón, ha nurá dada ra Salmón mrá thuhu ra Naasón, ³³ ha nurá dada ra Naasón mrá thuhu ra Aminadab, ha nurá dada ra Aminadab mrá thuhu ra Aram, ha nurá dada ra Aram mrá thuhu ra Esrom, ha nurá dada ra Esrom mrá thuhu ra Fare, ha nurá dada ra Fare mrá thuhu ra Judá nehe, ³⁴ ha nurá dada nú'a ma'na ra Judá mrá thuhu ra Cobo, ha nurá dada ra Cobo mrá thuhu ra Isaac, ha nurá dada ra Isaac mrá thuhu ra Abrá, ha nurá dada ra Abrá mrá thuhu ra Taré, ha nurá dada ra Taré mrá thuhu ra Nacor, ³⁵ ha nurá dada ra Nacor mrá thuhu ra Serug, ha nurá dada

ra Serug mrá thuhu ra Ragau, ha nurá dada ra Ragau mrá thuhu ra Peleg, ha nurá dada ra Peleg mrá thuhu ra Eber, ha nurá dada ra Eber mrá thuhu ra Sala, ³⁶ ha nurá dada ra Sala mrá thuhu ra Cainán, ha nurá dada ra Cainán mrá thuhu ra Arfaxad, ha nurá dada ra Arfaxad mrá thuhu ra Sem, ha nurá dada ra Sem mrá thuhu ra Noé, ha nurá dada ra Noé mrá thuhu ra Lamec, ³⁷ ha nurá dada ra Lamec mrá thuhu ra Matusale, ha nurá dada ra Matusale mrá thuhu ra Enoc, ha nurá dada ra Enoc mrá thuhu ra Jared, ha nurá dada ra Jared mrá thuhu ra Maalaleel, ha nurá dada ra Maalaleel mrá thuhu ra Cainán nehe, ³⁸ ha nurá dada nú'a ma'na ra Cainán mrá thuhu ra Enós, ha nurá dada ra Enós mrá thuhu ra Set, ha nurá dada ra Set mrá thuhu ra Adá, ha nurá Dada ra Adá, go gue'a Ajuá bí 'bú mahets'i, ngue'a go bi hyoqui'a.

4

Ra ts'ondahi mi xaxa ra Jesu

(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

¹ Mi uadi bi nxistehe ra Jesu bi ma de guehni ja ra d̄athe Jordá mi h̄anpa rá ts'edi ra M̄aca Nd̄ahi. Nep̄u ra M̄aca Nd̄ahi bi zits'i ja 'nara mbon̄thi. ² Ne ja bá 'b̄ahni ñote ma pa. Y de guehni bi z̄o ra ts'ondahi hab̄u mi 'b̄ui'a pa da xaxi pa x̄am̄a xa ts'ocuahm̄a rá mfeni'a. Ne nura Jesu hinte xqui zi de nú'u ñote ma pa'u, ja 'm̄efa bi z̄u ra thuhu. ³ Nep̄u de mi z̄u ra thuhu'a, ra ts'ondahi bi 'ñembabi:

—'B̄u go gue'i rá T'u'i Ajuá, japabi x̄a da nthuhme nuna ra do.

⁴ Ha nura Jesu bi d̄adi ne bi 'ñembabi:

—Xa nt'of̄o ja ra M̄aca T'of̄o hab̄u ena njaua: “Hingue h̄on̄se po ra thuhme da za da 'm̄u ra ja'i, gatho nú'a m̄a Ajuá go gue'a umba rá te ra ja'i.”

⁵ Nep̄u de guehni ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja 'nara t'øhø xi xm̄a h̄ñets'i pa bi 'ñutua gatho ya hnini de max̄ogue ra ximhai, y 'bestho ra ora'a bi hnequi gatho ya hnini.

⁶ Y nura ts'ondahi bi 'ñembi:

—Nugui da za ga 'ra'a gatho ra ts'edi ne gatho ra d̄anga nsu de nuya ya hnini, ngue'a go xa t'entc'a ma 'ȳe gathoȳu, y nugui da za ga umbabi to'o go ga nega.

⁷ H̄on̄se 'b̄u gui ndandiñahmu ne gui nsundagui, gatho go da 'yo ri 'ȳeȳu.

⁸ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Uegue de guequi, nu'i Satá. Ngue'a xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu gue Ajuá ri Hmu go gue'a gui nsunda, ne hõnse'a gui pɛpabi.

⁹ Nepu de guehni ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja ra hnini Jerusale ne bi pø'tsa asta xi maña ra ndanija ne bi 'ñembabi:

—'Bɛ go gue'i rá T'u'i Ajuá, 'yenga ra sagui pa rí ga'ti xa. ¹⁰ Cabo xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu habu ena:

Ajuá dua pɛhna yá ɛnxɛ pa da su'a'i.

¹¹ Ne da mip'a ri 'yɛ

pa njabu hingui tsama'ñu ri ua nu xcri tsõnga ja ra hai.

¹² Nu'bá ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nehe xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu habu ena: “Oguí xaxa Ajuá ri Hmu pa gui 'ñena gue da max'i.”

¹³ Y nu mi uadi ra ts'ondahi bi 'yøt'a gathu ngu nú'a xqui 'yɛ'mbi pa xa hyathma ra Jesu, nu'á bi 'uegue de ra Jesu 'raya pa.

*Ra Jesu bi futa rá 'bɛfi nuni Galilea
(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)*

¹⁴ De guehni ra Jesu bi menga pa ja rá hai Galilea mi hanpa rá ts'edi ra Maça Ndañi, y bi 'ño rá 'bede'a ja gathu rá nguñi nura hai'a. ¹⁵ Y nú'á mi cut'a ja ya nija pa mi utuate, ne gathu ya ja'i mi e'tsua rá nsu'a.

*Ra Jesu mi 'bɛhni Nasare
(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)*

¹⁶ Nepu nura Jesu bi ma pa Nasare nú'a ra hnini habu xqui nte'a. Y ra pa dega tsaya bi yut'a ja ra nija ngu mrá nzai'a, ne ja bi 'maini pa da hñe'ta ra Maça T'ofu. ¹⁷ Ne bi t'umbabi nú'a ra t'ofu xqui 'yofu ra badi Isaía, y de mi tungui'a bi hyonga nú'a ra xeni habu ena njaua:

¹⁸ Nurá Maça Ndañi Ajuá 'bui con guequi, ngue'a Ajuá xa hñuxcagui pa e ga xipa ra hoga nt'øde nú'u ya hyoya, ne xuá pɛncagui pa ga hu'mba yá mui nú'u to'o tu yá mui, ne pa e ga põnga nú'u to'o o nts'ahni de ja ra ts'oqui,

ne pa ga japi da xo yá da ya goda, ne pa e ga ñanga nú'u ri sufri de nú'a t'ø'tuabi,

¹⁹ ne pa e ga ma gue nú'ya mapaya ya xa zø ra pa pa Ajuá da pøhø ya ja'i po rá hmate.

²⁰ Nepu mi uadi ra Jesu bi hñe'ta nuya ya noya, bi mants'a ra Maça T'ofu, ne bi umba nú'a ra maste de ra nija. Y bi hñudi'a, y gathu nú'u xqui munts'ni ja ra nija xi mi nu'ti'a. ²¹ Nepu nu'á bi mudi bi zofu'u ne bi 'ñembabi'u:

—Nubyá ya bi njabu ngu nú'a ja juadi dá he'ta ja ra Maça T'ofu.

²² Y gathu nú'u mi 'bɛhni xi mri 'yø de nú'u ya hoga noya mi manga ra Jesu, ne xi mi ñamahño'u de gue'a. Ne mi 'ñembabi'u 'na ngu ma'na:

—iConque go guehni rá t'u ra Jose!

²³ Nu'bá ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Dí padi xá hño gue nu'ahú ma gui 'ñengaguihu: “'Bɛ xi majuani grá medico, 'ñøthese.” Y nehe ma gui 'ñengaguihu: “'Yøt'e nehe de guecua ja ma haihu ngu nú'a stá øhe xcá 'yøt'a Ncapernau.”

²⁴ Ne de gue'a bi sigui bi ña ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu gue ni 'nará 'mehni Ajuá hingui hmañi de ja rá haise.

²⁵ Dí xi'ahu gue nuya pa'u mi 'bui ra badi Elía mi 'bɛ ndunthi ya viuda nehe ja ra hnini de Israel. Y nuya pa'u hinxqui 'uaj hñu nje'ya made, hangue xi xqui nja 'nara danga thuhu ja gathu nuna ra hai. ²⁶ Pe nu Ajuá himbi mehna ra Elía pa da t'ini ja yá ngu nú'u ya viuda mi 'bɛ ja ya hnini de Israel. Ajuá bi mehni'a ma'nambu ja rá ngu 'nara viuda nú'a mi 'bɛ ja ra t'uca hnini Sarepta gueta ra danga hnini Sidó. ²⁷ Nehe de nuya pa'u mi 'bui ra badi Eliseo, ndunthi ya me Israel mi hena ra lepra, pe ni 'na de gue'u himbi ñani de nú'a ra hñeni'a, hõnse ra Naamán nú'a mrá me Siria, nsøc'a go gue'a bi ñani de ra lepra mi tsudi.

²⁸ Nu mi 'yøde nuya ya noya gathu nú'u xqui munts'ni mbo ra nija bi bø yá cuɛ'u.

²⁹ Ne bi 'mai'u bi gaca ra Jesu de ja yá hnini'u, ne bi zits'i ja rá hyo ra hnini habu mi ja 'nara ma'ye, y de guehni mi nehma'u xa føte pa rí ga'ti. ³⁰ Pe nura Jesu bi 'rantho madetho de ra hmuntsja'i ne bi ma.

*'Nara 'ñøhø mi pɛ'tsa 'nara ts'ondahi
(Mr. 1:21-28)*

³¹ Nepu nura Jesu bi ma Ncapernau ma'na ra hnini de ra hai Galilea, ne ja bá xahnani ya ja'i nura pa dega tsaya. ³² Y

gatho ya ja'i xi mri 'yø de nú'a mi udi'a ngue'a mi zote co 'raya noya xi mi pe'tsa ndunthi ra ts'edi.

³³ Y nuni ja ra nija habu xqui munts'i'u xqui zøhø 'nara 'ñøhø mi pe'tsa 'nara ts'ondahi. Nepu nu'á bi dø 'nara hmafi ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

³⁴ —Nu'i Jesu grá me Nasare, hyegaguiheua, ¿Hanja xcuá ehe pa hønse e gui juatcaguihe? Ngue'a nugui dí paði to'o'i, go gue'i rá Maça T'u'i Ajuá.

³⁵ Nura ora'a ra Jesu bi zwi nú'a ra ts'ondahi ne bi 'ñembi:

—¡Co'ta ri ne, pøni de nuna ra 'ñøhø!

Nepu nura ts'ondahi bi føma nú'a ra 'ñøhø de ja yá thandi ya ja'i, nepu bi bonga ra ts'ondahi bi ma nsinque te bi 'yø'tuabi nú'a ra 'ñøhø'a. ³⁶ Y gatho ya ja'i bi ntsu ne mri 'ñembabi 'na ngu ma'na:

—¡Xi te ma ts'edi hani gue co nuyá noya ri 'bepa ya ts'ondahi da bøni, y nu'ú øte!

³⁷ Y gatho rá nthets'i nú'a ra hai'a bi 'ño ra 'bede de nú'a bi 'yøt'a ra Jesu.

*Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Simu Pedro
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)*

³⁸ Nepu ra Jesu bi bøni de guehni ja ra nija ne bi ma ja rá ngu ra Simu. Ne mi 'benga rá to ra Simu xi mi umba ra nzø nts'edi. Nepu bri bantebi ra Jesu gue da nu nura da'thi'a.

³⁹ Nu'bú ra Jesu bi ma bá nu, bi ndoqui ne bi japa ra nzø da ntsaya. Y 'bestho ra ora'a bi tsayabi ra nzø, ne bi nanga nú'a ra 'behña pa bi hyocui te da zi'u.

*Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)*

⁴⁰ Ngu bi yu ra hyadi nú'a ra pa'a, gatho to'o mi hena nu'araza ra hñeni bi ts'ixa habu mbi 'bu ra Jesu. Nepu nu'á mi huxa yá 'ye ja 'rama'na ya da'thi, y gatho mi ñani 'bestho. ⁴¹ Nehe ndunthi ya da'thi nú'u mi pe'tsa ya ts'ondahi mi embabi, ne asta mi mafi'u mi ena:

—Nu'i go gue'i rá T'u'i Ajuá.

Pe nura Jesu mi tsui nú'u ya ts'ondahi ne himi hopi da ña, ngue'a nu'ú mi paði gue go mi gue'a ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da nda.

*Ra Jesu bi zofo ya ja'i nuni Galilea
(Mr. 1:35-39)*

⁴² Rá hyax'a 'nitho ra Jesu bi bøni de ra hnini Ncapernau bi ma ja 'nara mbonthe habu hinto mi 'bui. Pe nuya ja'i xi bi 'ño bi hyoni'a asta xi bi zøni habu mi 'bui'a, ngue'a nu'ú himi ne da hyegui da ma'a.

⁴³ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Mahyoni ga ma ga umba ra hoga nt'øde ma'ra ya hnini gue ya xa zø ra Nda de mahets'i pa da nda, ngue'a pa gue'a xuá 'bencagui pa ga e ga ma.

⁴⁴ Njabu mi 'yo ra Jesu ne mi cat'a ja ya nija nuni Galilea pa mi unga ra hoga nt'øde.

5

*Bi ñuxa ya motsa co ya hua
(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)*

¹ 'Nara pa ra Jesu mi 'bu ja rá hyo ra ndehe de Genesare, y nuni bi zøni ndunthi ya ja'i ne bi munts'i habu mi 'bui'a, asta mri ts'i'mi'a ngue'a nu'ú mi ne da 'yøtua rá noya Ajuá. ² Nepu nura Jesu bi hyanda yoho ya motsa gueta rá hyo ra ndehe hinto mi oni, ngue'a nú'u ya mehua mi cuni xqui bøni de guehni pa da menga yá xit'a ja rá hyo ra ndehe. ³ Nepu nura Jesu bi yut'a ja 'na de nú'u ya motsa nú'a mrá meti ra Simu, ne bi 'yapa ra mate ra Simu da 'yet'a ra motsa má ts'u mbo ra dehe, ngue'a xi mi ts'i'ma ya ja'i. Y bi hñudi ra Jesu mbo ra motsa ne desde guehni bi yopa zofo ya ja'i. ⁴ Y de mi uadi bi zofo ya ja'i bi 'ñembabi ra Simu:

—'Yet'a ra motsa pa habu ma'na strá hñe ra dehe, ne ja gui cathuni ri xit'ahu pa gui mpehua'u.

⁵ Ha nura Simu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'i, stá 'yoheua gatho ra xuui, stá mpehuahe pe hinte stá juhe. Pe nubyá go guí xicje gue ga cathe ma xit'ahé ja ra dehe, ma ga cathe.

⁶ Ha nura Simu ne nú'u ma'ra mi oui mbo ra motsa bi gat'a yá xit'a mbo ra dehe, y mi hñai xi bá ñuts'i co ya hua asta bi madi bi ntunihma co yá hñu ya hua. ⁷ Nepu nu'ú bi 'ñutua ra seña nú'u ma'ra yá compa mbi o ja ma'na ra motsa pa e da mats'i. Y nu'ú bá ehe 'bestho ne bi ñu'tsa nú'u yoho ya motsa co ya hua, asta mi ne da yui ja ra dehe co yá hñu ya hua. ⁸ Y nu mi hyanda ra Simu njabu, bi ndandiñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Hiní ñepqui ga ñoui, ngue'a nuguí 'nadrá 'yøt'ats'oqui.

⁹ Bi ñena njabu ngue'a ngu xi bi ntsu ngue'a bi gu ndunthi ya hua, ne gatho nú'u ma'ra mi oui mbo ra motsa ngu bi ntsu nehe'u. ¹⁰ Ne nú'u ma'ra mri mfaxui ra Simu ja ra 'behua, go ra Cobo ne ra Xuua nú'u yá t'u ra Sebedeo, gatho ne'u ngu xi bi ntsu. Pe nura Jesu bi ñembabi ra Simu:

—Oguí tsu, ngue'a desde nubya ma ga 'ra'a'i ma'na ri 'befi pa gui mpehua dega ja'i.

¹¹ Nu'bú nu'ú bi 'yet'a yá motsa pa asta ja rá ñani ra ndehe ne ja bi zohni yá motsa con gatho yá mpefi dega 'behua, nepu nu'ú bi dena ra Jesu bi meui.

*Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi hena ra lepra
(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)*

¹² 'Nara pa mi 'yo ra Jesu ja 'nara hnini, ne ja mi 'buhni 'nara 'ñøhø mi hena ra lepra, ne xi mi tsi'ti. Y nu mi hyanda ra Jesu, bi ma bá tsudi ne bi ndandiñahmu ne asta bi megui rá hmi ja ra hai, ne bi ñembabi:

—Nú'i ri t'equ'ei Ndada, 'bu gui nehma, da za gui 'yøthegui.

¹³ Nepu nura Jesu bi hñu'tsua rá 'ye, ne bi ñembabi:

—Haha, dí ne ga øthe'i. Y nubya ya xcá ñani.

Y nu mi uadi bi manga njabu, 'bestho ra ora'a bi ñani de nú'a ra hñeni. ¹⁴ Ha nura Jesu bi hñu'mba ra hña gue hinto da xipabi de nú'a xqui 'yø'tuabi, ne bi ñembabi:

—Hønsø nu'a mahyoni gui 'yø't'e, rí ma bá ñudi ja ra macja pa da hyandi gue ya xcá ñani. Ne unga ri hña'ti ngu nú'a bi manda ra Moise, gue'a 'nara seña pa da hyanda ya ja'i gue ya xcá ñani.

¹⁵ Pe ma'na mri ntanga ra 'bede de nú'a mi øt'a ra Jesu, ne nzantho mi munts'a ya ja'i pa da 'yøde nú'a mi maña ne pa da 'yøthebi yá hñeni. ¹⁶ Ha nura Jesu njat'a mi 'ueshe habu mi jo'o ya ja'i pa mbi apabi Ajuá rá Dada.

*Ra Jesu bi 'yøthe 'nara da'thi himi tsa da ñani
(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)*

¹⁷ 'Nara pa ra Jesu mi xahna ya ja'i, ne mi huhni 'raya fariseo ne 'raya xahnate

de ra ley xqui ñehe de Jerusale ne de haburaza ma'ra ya hnini de ra hai Judea ne de Galilea. Y ra Jesu mi hanpa rá ts'edi Ajuá pa mi øthe gatho ya da'thi. ¹⁸ Nepu bi zøhø 'raya 'ñøhø mri du 'nara da'thi xqui 'yents'a ja 'nara 'bebo. Nú'a ra da'thi'a himi tsa da 'ñani ngue'a mi tuda rá ndo'yo. Y nú'u to'o mri du mi ne da ca'ta mbo ja ra ngu asta habu mi 'bu ra Jesu pa da 'yøthe'a. ¹⁹ Pe himbi zudi habu da yut'i'u ngue'a xi mi ja ra nts'i'mi. Hangué bi bøxa maña ra ngu, y bá heca 'na xeni ra techo pa bi za bi ca'ma ra da'thi co rá 'bebo pa habu mi 'bai ra Jesu mbo ra ngu madetho de ra mundo ja'i. ²⁰ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue nu'ú mi ja yá jamfri, bi ñembabi ra da'thi:

—'Yøde, nuri ts'oqui ya stá pun'a'i.

²¹ Nepu nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo nú'u mi huhni bi 'ñense ja yá mfeni'u: “¿Hanja nuni ra 'ñøhø ri 'ñet'a Ajuá? Ngue'a jo'o ma'na to'o da unga ra pumbate de ya ts'oqui, hønsø Ajuá.”

²² Pe nura Jesu bi batua yá mfeni'u, hangué bi ñembabi:

—¿Hanja guí beñhu njabu? ²³ ¿Nda'a ma'na hinxá hñei ga embi, ri ts'oqui ya stá pun'a'i, o ga embi, nangui rí ma? ²⁴ Pe pa gui pahu gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i ja rá ts'edi de guecua ja ra ximhai pa da unga ra pumbate de ya ts'oqui, ma ga øt'a njaua:

Nu'bú bi ñembabi ra da'thi:

—Nanguí, juxa ri 'bebo, rí ma ri ngu.

²⁵ Hangué 'bestho nú'a ra ora'a ra da'thi bi nangui ja yá thandi gatho nú'u mi 'buhni, ne bi guxa rá 'bebo ne bi ma rá ngu mri xøcambeni Ajuá. ²⁶ Y gatho ya ja'i xi mri 'yø de nú'a xqui nja y mri xøcambeni Ajuá'u. Ne xi mi tsu'u de nú'a xqui hyandi ne mi ena'u:

—Nubya stá hanthu 'raya danga t'øt'e nú'a hinhya'mu stá hanthu xa nja.

*Ra Jesu bi zofo ra Leví pa drá nxadi
(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)*

²⁷ 'Mefa de gue'a ra Jesu bi bøni ne bi hyanda 'nara nguxboja rá thuhu ra Leví mi hudi ja rá mexa. Nepu bi ñembabi:

—Bá ehe, tengagui.

²⁸ Nu'bú ra Leví bi 'mai 'bestho ne bi zohni rá 'befi, ne bi dena ra Jesu bi meui.

²⁹ Ne 'mefa, ra Leví bi 'yø'tua 'nara danga ngo ra Jesu ja rá ngu, y bi zøhni

ndunthi ma'ra ya nguxboja nehe, nehe bi zøhni ma'ra ya ja'i ne bi hñudi ja ra mexa mahyεgui con gue'u. ³⁰ Nepu nuya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley nú'u myá fariseo nehe, bi mudi bi ñama'ñu de yá nxadi ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja grí ñuñhu ne grí ntsihu co nuyu ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya 'yøt'ats'oqui?

³¹ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'u tó'o 'bui xá hño ne hindri hñeni, hingui hongra ra 'ñethi, pe nu'u tó'o ri hñeni ha, honi to'o da 'yøthe. ³² Nugui stuá ehe pa ga zofo ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri de yá ts'oqui, hingue stuá ehe pa ga zofo nú'u to'o beni gue 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno
(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³ Nepu nu'á bi 'yøt'tua ma'na ra nt'ani ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja ri ayuna ne ri ora ndunthi nú'u yá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo, ha nuri nxadigue nzantho ri ñuni ne tsithe?

³⁴ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue da za gui japhu da ayuna nú'u 'bu ja 'nara ngo dega nthati 'bu 'buhñitho ra ñavio con gue'u? Hina, hinda za. ³⁵ Pe ma da zø ra pa da ts'i'tsuabi ra ñavio, ya hinda 'mui con gue'u, nu'bú ha, gue'bu ma da ayuna'u nehe.

³⁶ Nehe bi xipabi ma'na ra 'bede bi 'ñembabi:

—Ni 'nara ja'i hingui henga rá 'ra'yo he pa da mø'ta rá zεhe. Nu'bu to'o da 'yøt'a njabu, nu'bú da ts'onga rá 'ra'yo he, y nehe nura xεca 'ra'yo dutu hinda hogui xá hño ja nura zεhe. ³⁷ Nehe nixi hinto xit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara zεbota, ngue'a nura 'ra'yo vinu da fōca ra zεbota, y njabu da ts'oca ra bota y da mfanga ra vinu. ³⁸ Hangué mahyoni da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabu hinte da ja ra vinu nixi ra bota. ³⁹ Nu'a tó'o tsi nú'a ra vinu ya pe'tsa ya pa xa thoqui, hinda ne da zi ra 'ra'yo vinu, ngue'a ena gue ma'na xá cahi nú'a ya pe'tsa ya pa xa thoqui.

6

Ya nxadi bi doca ya ngaha gá trigo ra pa dega tsaya

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ 'Nara pa dega tsaya ra Jesu mi 'ñoui yá nxadi bi 'ranga ja 'raya huahi habu xqui 'bot'a ra trigo. Ha nuyá nxadi mi tocua yá ngaha ne mi taqui mi tsi. ² Nepu 'raya fariseo bi hyandi ne bi 'yambi bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí øthu nú'a hingui ho da t'øt'e núbya ra pa dega tsaya?

³ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha hincá hñe'thu ja ra Maça T'ofu habu ma de nú'a bi 'yøt'a ndu ra Davi co ma'ra yá compa nú'bu mi zu ra thuhu'u?

⁴ Ma gue nu'á bi yut'a ja rá nija Ajuá pa bi hñaxa nú'u ya thuhme xqui thuxa ja rá thandi Ajuá, ne bi zi'a ne bi umbi bi zi gatho nú'u ma'ra yá compa mri 'ñoui. Ha nú'u ya thuhme'u hønse ya macja mri 'ñepi da zihma.

⁵ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ha ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

'Nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'ye
(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Nepu ma'na ra pa dega tsaya ra Jesu bi yut'a ja ra nija ne bi mudi bi nxahnate. Ne mi 'buhni 'nara ts'onate xqui 'yot'a rá 'ye ra 'ñei. ⁷ Ha nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo mi aca ra Jesu pa da hyandi ua da 'yøthe nú'a ra 'ñøhø ra pa dega tsaya, pa njabu xa za hanja xa ñapabi. ⁸ Pe nu'á bi batuatho yá mfeni'u, ne bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø xqui 'yot'a rá 'ye:

—'Bai ne bá e gui 'ba madetho habu da hyant'a'i gatho.

Ha nú'a ra 'ñøhø 'bestho bi 'mai ne bi ma bá 'ba madetho habu bi za bi thandi xá hño. ⁹ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi nú'u ya xahnate de ra ley ne ya fariseo:

—Ma ga ø't'a'ihu 'nara nt'ani: ¿Nda'a ja ra nsequi da t'øt'e ra pa dega tsaya, ra hñoja'i o ra nts'o'mui? ¿Ha gue da za da t'øthe 'nara da'thi o da theputho?

¹⁰ Nepu nu'á bi nu'ta gatho nú'u mi 'bahni ne bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø:

—Tunga ri 'ye.

Y nú'a ra 'ñøhø bi tunga rá 'ye nú'a xqui 'yot'i, ne 'bestho ra ora'a bi ñani nú'a rá

'ye'a. ¹¹ Nepu ya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi 'buhni xi bi bø yá cue ne bi madi bi 'ñambi 'na ngu ma'na te da za da 'yø'tua ra Jesu.

Ra Jesu bi huahna 'ret'amayoho yá apostol

(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹² Ja nuya pa'u bi bøxa ra Jesu ja 'nara t'øhø pa bá apabi Ajuá rá Dada, y ja guehni bá ora'a gatho ra xuui. ¹³ Nepu rá hyax'a 'nitho bi zohna gatho yá nxadi, ne bi huahna 'ret'amayoho de gue'u pa bi hñuts'i dega apostol. ¹⁴ Ha nuya guehya yá thuhu'u: ra Simu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Pedro; ne ra Andre rá cu ra Pedro; ra Cobo ne ra Xuua, ne ra Lipe ne ra Tolo, ¹⁵ ne ra Teo ne ra Toma, ne nú'a ma'na ra Cobo rá t'u ra Alfeo; ne ma'na ra Simu nú'a xqui 'ñoui ya cananista; ¹⁶ ra Juda nú'a rá cu ra Cobo; ne ra Juda Iscariote nú'a to'o 'mefa bi da ra Jesu.

Ra Jesu mi xahna ndunthi ya ja'i

(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Nepu nura Jesu bá cai de ja ra t'øhø bra 'ñoui nú'u 'ret'amayoho yá apostol, ne bi zøhø'u ja 'nara 'batha habu xqui munts'a ndunthi ma'ra yá nxadi ne ndunthi ya ja'i nú'u myá me Jerusale ne ma'ra ya hnini de ra hai Judea, ha nu ma'ra xqui 'ñehe de ra hnini Tiro ne de Sidó de ja rá hyo ra ndehe. Nuya ja'i'u bá ehe pa bi 'yøde nú'a mi mangua ra Jesu ne pa bi 'yøthebi yá hñeni. ¹⁸ Ne mi embabi ya ts'ondahi nú'u to'o mi pe'tsi. ¹⁹ Y gatho ya ja'i xi mi nehma da dunga ra Jesu, ngue'a nu'a co rá ts'edi mi haca gatho ya hñeni.

Nú'u to'o ri japa Ajuá ne nú'u to'o hini japi

(Mt. 5:1-12)

²⁰ Nepu nura Jesu bi hyanda yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Nú'ahu gyá hyoyahu, xa jap'a'ihu Ajuá ngue'a xa 'ra'ahu gatho ya japi nú'u ja habu ri manda'a.

²¹ Nú'ahu guí thohabya ra thuhu, xa jap'a'ihu Ajuá ngue'a hinte ma da 'be't'ahu.

Nú'ahu guí tu ri mahabya, xa jap'a'ihu Ajuá, ngue'a ma da hñup'a ri mahu pa xi gui johyah.

²² Ajuá da jap'ahu nu stí utsa'ihu ya ja'i, ne nu stí 'yeñ'ahu co ya nt'utsate, ne stí

zañ'a'ihu asta ni pa dí 'yø't'a ri thuhuh, ngue'a nu'ú ma da beni gue xá nts'o'ahu po rá ngue Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ²³ Nú'u ya pa xcri thohu njabu, xi da johyah ngue'a ma gui hñañhu 'nara thaha xi ra dangui nuni mahets'i. Nú'u ya ja'i ma da 'yø't'a'ihu njabu, njabu nehe bi 'yø't'a ndu yá xita co nú'u yá 'mehni Ajuá mi 'bui maya'bu.

²⁴ Pe huecate nú'u to'o xi ri johyabya co ya hño de guecua ja ra ximhai, pe rá ngats'i ya hinda ma da johya co nuya hño pe'tsi.

²⁵ Huecate nú'u to'o hingui tho ra thuhubya, ngue'a 'mefa ha, ma da tho ra thuhu.

Huecate nú'u to'o xi ri johyabya, ngue'a 'mefa ma xi da nzoni'u co ra dumai.

²⁶ Huecate nú'u to'o xi t'e'tsua yá nsu masque hingui ø't'e xá hño. Nu'u to'o e'tsua yá nsu, njabu nehe bi 'yø't'a ndu yá xita'u co ya hyate badi maya'bu.

Madi ri ncontrahu

(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷ Pe nú'ahu guí øcaguihu, dí xi'ahu gue gui madi ri ncontrahu, ne 'yø'tuah ra hño nú'u to'o ri utsa'ihu. ²⁸ 'Yaphu Ajuá da japi nú'u to'o tsañ'ahu, ne 'yaphu Ajuá pa nú'u to'o ñama'ñu de gue'ahu. ²⁹ Ha nu'bu to'o da 'ra'ahu 'nara mpe'ti ja ri hmihu, umbahu ma'na lado ri hmihu pa da me't'ahu nehe, ogui ø'tuah. Ha nu'bu to'o da hñan'a ri pat'ihu, pø ri pahnihu nehe, gui umfu da hñats'i. ³⁰ Ha nu'bu to'o te da 'ya'a'ihu, umfu, o nu'bu da hñan'ahu 'nara t'ø't'e dri metihu, oxqui hambabihu. ³¹ Nu'a guí neh da 'yø't'ahu ya ja'i, 'yø'tuah njabu nehe'u.

³² Nu'bu nu'ahu grí madihu hønse to'o ri ma'a'ihu, hinte ri muui nú'a guí øthu, ngue'a asta ya ts'o'mui gá ja'i ø't'a njabu nehe. ³³ O nu'bu guí ø'tuah ra hño hønse nú'u to'o ø't'ahu ra hño, nixi gue'a hinte ri muui nú'a guí øthu, ngue'a asta ya ts'o'mui gá ja'i ø't'a njabu nehe. ³⁴ Ha nu'bu guí hmiphu ri bojahu hønse nú'u to'o guí pah da gu't'a'ihu, hinte ri muui nú'a guí øthu njabu, ngue'a asta nuya ts'o'mui gá ja'i ø't'a njabu nehe, hmipabi yá mits'o'mui nú'u to'o tø'mi'u da gu'tuabi. ³⁵ Pe nu'ahú madi ri ncontrahu, ne gui 'yø'tuah ra hño, ne gui hmihu nú'a dra mi'ahu nsinque gui tø'mhu dra jo'ts'ahu. Ngue'a 'bu gui

øth_u njab_u, nu'bú ha, ma gui hñ_unga 'nari d_unga th_uh_u. Y njab_u ha, grí hñ_uxh_u Aju_u bí 'b_ui mahets'i, ngue'a nu'á ra hoja'i co ya ts'o'm_ui ne co nú'u otho yá jam_udi. ³⁶ Hangue nu'ah_u pe'tsuah_u ra nthe cate gatho ya ja'i ngu øt'a Aju_u ra Dada.

Oguí 'yøh_u ri miq_u'eih_u
(Mt. 7:1-5)

³⁷ Oguí 'yøh_u ri miq_u'eih_u de nú'a te øt'e, ngue'a Aju_u handatho nú'a te guí øth_u nehe. Nixi oguí nønga ri miq_u'eih_u, ngue'a Aju_u go gue'a ma da hñ_uap'ah_u nguenda de gatho nú'a te guí øth_u. Pumbabih_u de nú'a øt'ah_u ya ja'i, y Aju_u da pun'a'ih_u nehe. ³⁸ Ø'tuah_u ra hño ri miq_u'eih_u, ne Aju_u da 'yøt'ah_u ra hño nehe. Co nú'a ra t'eni xcá 'yembah_u ma'ra, con gue'a ra t'eni ma da 'yen'ah_u Aju_u nehe. Hangue nu'bu gui ø'tua ndunthi ya hño ri miq_u'eih_u, Aju_u ma da co'ts'ah_u ma'na ndunthi.

³⁹ Nep_u nu'á bi xipabi'u 'nara 'bede ne bi ñembabi:

—¿Ha gue da za 'nara goda da guhna ma'na rá migodauí? ¿Ha gue hinda daguiuí mahy_ugui?

⁴⁰ Ne bi ñembabi nehe:

—Ni 'nara ja'i nú'a ja ri nxadi, ma'na di pa_udi que rá xahnate, pe nu sta uadi da nxadi xá hño, nu'bú ha, da nja rá mf_uadi ngu rá xahnate nehe.

⁴¹ ¿Hanja guí handua rá ts'oqui ri cu, nja ngu 'nara zi paxi o ja rá da'a, ne hanja hingo guí handa nú'a ra d_unga ts'oqui nja ngu 'nara x_uca za o ja ri dague? ⁴² Ne ¿hanja da za gui ñembabi ri cu: “Hocagui ga hap'a ra paxi o ja ri da”, ne hanja hingo guí handa nú'a ra x_uca za o ja ri dague? ¡Nu'í 'nagrá yohmi! hñ_uai 'm_ut'o nú'a ra za o mbo ri da, pa njab_u da za gui hyanda xá hño ne gui hñ_u'mba ra paxi o mbo rá da ri cu.

Ya 'bai gá za fa_uditho po yá fruta
(Mt. 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Ni 'nara hoga 'bai gá za hingui tsa da unga ya ts'o fruta, nixi 'nara ts'o 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta.

⁴⁴ Gatho ya 'bai gá za fa_uditho po yá fruta, nda'a xá hño, y nda'a hingui ho. Ngue'a nura 'bai gá 'mini hingui tsa da unga ya igo, nixi ya cam'yo hingui tsa da unga ya obxi. ⁴⁵ Njab_u nehe 'nara hoja'i nzantho

øt'a nú'a xá hño, ngue'a nzantho benga ya hoga mfeni. Ha nura ts'o'm_ui gá ja'i nzantho øt'a nú'a hinxá hño, ngue'a ja rá mfeni nzantho beni xá nts'o. Njab_u nehe nú'a ma, bí ehe de ja rá mfeni.

Ra 'bede de yoho ya 'ñøhø bi hyoca 'ra 'naya_u ngu
(Mt. 7:24-27)

⁴⁶ ¿Hanja nzantho guí engaguih_u: “Ma zi Hmu'ih_e, ma zi Hmu'ih_e”, ne hingui øth_u nú'a dí xi'ah_u? ⁴⁷ Nu'a tó'o da 'ñehe da 'yøde nú'a dí m_u ne da 'yøt'e, ma ga xi'ah_u to'o ri nhy_ucuauí. ⁴⁸ Nu'á ri nhy_ucuauí 'nara 'ñøhø nú'a bi xe'ta hab_u da hyocua rá ua rá ngu asta bi z_udi ra medo, ne ja bi hyocni rá ngu. Ne nu mi 'ua ya da'ye ne bi zø ya nzøthe bi 'rani hab_u mi ja rá ngu, pe nú'a ra ngu'a himbi hyømi ngue'a xqui thocua rá ua ja ra medo. ⁴⁹ Pe nu'a tó'o da 'yøde nú'a dí m_u ne hinda 'yøt'e nú'a dí 'bepabi, ri nhy_ucuauí nú'a ra 'ñøhø bi tøta rá ngu maña ja ra haitho, himbi 'yacua rá ua mbo ra hai, y nu mi zøhø ya nzøthe co rá ts'edi bi hyøma nú'a ra ngu'a, y bi nhuati gatho.

7

Ra Jesu bi 'yøthebi 'nará 'b_uego 'nara nd_u gá soldado me Nroma
(Mt. 8:5-13)

¹ Mi uadi ra Jesu bi zofu ya ja'i bi yopa ma ma'na'qui pa ja ra hnini Ncapernau.

² De guehni mbi 'b_u 'nara nd_u gá soldado me Nroma, mi 'b_uhui 'nara ts'unt'u xi mrá hm_uadi 'b_uego, y nu'á mi ts_udi 'nara hñeni asta mi nedu. ³ Pe nu mi 'yøde nú'a ra nd_u gá soldado mi hm_u de ra Jesu, bi m_uhna 'raya nd_u me Israel pa da 'yapa ra m_ute da 'ñehe da 'yøthebi nú'a rá 'b_uego mri hñeni. ⁴ Ha nu mi zøni'u hab_u mi 'b_ui ra Jesu bi b_uantebi con gatho yá m_ui da m_uui'u ne bi ñembabi:

—Nú'a ra nd_u gá soldado bá pencahe rí 'ñepi gui fats'i, ⁵ ngue'a xi ri ma_udi ndunthi ma ja'ih_u y asta bi manda nehe bi thoga ma nijah_u.

⁶ Hangue nura Jesu bi m_uui'u. Pe nu ya de mi ma da zønga ja ra ngu, nú'a ra nd_u gá soldado bi m_uhna 'rayá amigo ne bi ñembabi:

—Rí maha ua xipabih_u ra Jesu njaua: Nú'i ri t'equ'eí Ndada, ya ogrí xuhña, ngue'a nuguí hini 'ñepcagui ngugui gui cat'a ja ma ngu. ⁷ Hangué nixi dá ne dá maseb_u pa ga tsí'a'i. Nu'a dí a'a'íbya, hõnse gui ma gue da ñanga ma 'bego y dí camfri gue da ñani. ⁸ Dí camfri gue 'bestho da njab_u ngu nú'a gui ma, ngue'a nuguí dí 'bui nehe ja yá hmanda ma nda, ne dí pe'tsa ma soldado nehe ja ma hmanda. 'B_u ga embabi 'na de gue'u: “Rí ma”, nu'á da ma. Ha nu'b_u ga embabi ma'na: “Bá ecua”, nu'á dua ehe. Ha nu'b_u dí 'bepabi 'nara 'befi ma 'bego, nu'á da mēfi.

⁹ Ha nu mi 'yøde njab_u ra Jesu xi bi 'yø nú'a bi manganá nú'a ra nda gá soldado. Ne bi mpants'i ne bi xipa nú'a ra hmuntsja'i mri 'ñoui, ne bi 'ñembabi'u:

—Xi majuañi ni 'nara menguua Israel hinstá tsudi xi di ja rá jamfri ngu nú'a ra 'ñohø'a masque hingrá me Israel.

¹⁰ Ha nu mi menga nú'u ya 'mehni ja rá ngu ra nda gá soldado, bi zudi nú'a ra 'bego ya xqui ñani.

Ra Jesu bi japi bi yopa nte rá t'u 'nara viuda

¹¹ 'Mefa de gue'a ra Jesu mri ma ja 'nara hnini rá thuhu Naín ne mri 'ñoui yá nxadi ne ndunthi ma'ra ya ja'i. ¹² Pe ante da zonga ja ra hnini bi hyandi mi pani 'nara 'behña mrá viuda xqui du rá 'ra t'u y mri ma nt'agui y nehe mi pani con gue'a 'nara hmuntsja'i. ¹³ Y nu mi hyanda ra zi 'behña nura Jesu, xi bi huequi ne bi 'ñembabi:

—Oguí zoni.

¹⁴ Nep_u bi dast'i'a hab_u mi pa nú'u to'o mri du, ne bi hñuxa rá 'ye ja ra caha, y nú'u to'o mri du bi gohi bi 'mai. Ha nura Jesu bi 'ñembabi nú'a xqui du:

—Ts'ant'u, nuguí dí xi'a'i: ¡Nanguí!

¹⁵ Nep_u nú'a xqui du bi nanguí ne bi hñudi ne bi mudi bi ña. Y nura Jesu bi dapabi rá nana. ¹⁶ Ha nu mi hyanda njab_u gatho ya ja'i, xi bi ntsu'u, ne bi mudi bi nsunda Ajuá ne mi ena'u:

—'Nará danga 'mehni Ajuá xa zohø ja guécaguih_u.

Nehe mi ena'u:

—Ajuá xuá mehni pa e da maxa rá hnini.

¹⁷ Y gatho ja ra hai Judea ne gatho ma'ra ya hnini nú'u mi ja ja rá nthets'i, bi fadi nú'a xqui 'yøt'a ra Jesu.

Ra Xuua Xi'tsate bi mehna yoho yá nxadi pa bá c'a'tsa ra Jesu

(Mt. 11:2-19)

¹⁸ Ha de mi ofadi ra Xuua, bi 'yøde de gatho nú'a xqui 'yøt'a ra Jesu ngue'a go xqui xipabi nuyá nxadi sehe'a. Nep_u bi zohna yoho de gue'u ¹⁹ pa bi mehni pa dua ambabi ra Jesu ua xi majuañi go mi gue'a ra Cristo xqui mehna Ajuá pa da nda, o mahyoni da dø'ma ma'na. ²⁰ Nu'b_u nuyá 'mehni ra Xuua bi ma bá c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ra Xuua Xi'tsate bá penceheua pa ga an'ahe ua xi go gue'i grá Cristo rá 'mehni'i Ajuá xcuá ehe pa gui nda, o mahyoni ga tømhe ma'na.

²¹ Y nura ora mi zonga yá 'mehni ra Xuua, ts'a ra ora'a ra Jesu mi øthe ndunthi ya da'thi, ne mi engá ya ts'ondahi, ne mi øthe ndunthi ya goda nehe. ²² Hangué nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Rí maha ne ua xipabih_u ra Xuua nú'a ja juadi gá hyanth_u ne gá 'yøh_u. Xipabih_u gue nuya goda xa yopa hyandi, nuya doua xa 'ño, ha nú'u hena ra lepra xa ñani, ha nuya gogu xa 'yøde, ha nú'u xqui du xa yopa nte, ha ya hyoya xa 'yøde ra maça noya nú'a ma de ra mpøhø. ²³ Nehe xipabih_u gue xi njapi nú'a to'o hinda u rá mfeni de nú'a dí øt'e, dá gamfri ha gue Ajuá go xuá mēcagui.

²⁴ Ha nu mi menga nú'u yá 'mehni ra Xuua, ra Jesu bi mudi bi 'yambabi ya ja'i de ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—¿To'o gá ma uá hanth_u ja ra mbonthi? ¿Ha gue uá hanth_u 'nara ja'i mi otho rá ts'edi ngu ra xithi mri ndudetho ra ndahi? Hina ¿ngue ha? ²⁵ Nu'b_u, ¿to'o uá hanth_u? ¿Ha gue 'nara 'ñohø mi he 'raya dutu xi mahotho? Hina, ngue'a guí pah_u gue nuya 'ñohø he ya dutu xi mahotho ne pe'tsa ndunthi ya hño, nu'á 'b_u ja yá ngu ya nda.

²⁶ Nu'b_u, ¿to'o uá hanth_u? ¿Ha gue 'nará 'mehni Ajuá? Haha, majuañi uá hanth_u 'nará 'mehni Ajuá, pe hingue hõnse gue'a rá 'befi'a. ²⁷ Nura Xuua go gue'a rá 'mehni Ajuá nú'a manganá ja ra Maça T'ofó gue mi ma da 'ñehe ne ena njaua:

Dí pɛhna 'nama 'mɛhni pa da m̄anga ra
'bet'o noya de gue'i,
pa da hyoc'a'i ri 'ñu.

²⁸ Nugui dí xi'ah_u gue hinxa 'm_u ma'na ra
ja'i ma'na ra dangui rá nsu que ra Xuua
Xi'tsate. Pe nu'a tó'o da yut'a ja rá hmanda
Aju_u nuua ja ra ximhai ma'na ma da njapi
que ra Xuua.

²⁹ Nu mi uadi bi m̄anga ra Jesu njab_u,
nu'bú nú'ú to'o xqui hñanga ra sistehe de
ra Xuua, y asta 'raya 'ñatsa nguxboja nehe,
gatho'ú bi m̄a gue nú'a øt'a Aju_u xá hño.

³⁰ Pe nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley
mi ε'sta ja yá xútha nú'a mi ne da 'yøt'a
Aju_u con gue'ú pa da pumba yá ts'oqui'ú,
hangue nixi hinxqui ne xqui hñanga ra
sistehe nú'a mi øt'a ra Xuua. ³¹ Nep_u nura
Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—¿To'o ga hyecuaga nuya ya ja'i himbi ne
bi gamfri ra Xuua ha nixi hingui ne da gam-
frigui nehe? ³² Nuyá rí hñats'i nú'ú ya batsi
hudi ja ra tai 'ñeni ne ma'ta yá mibatsiui ne
embí: “Dá pɛ ma thuzahé, pe hingá neih_u.
Dá tuthe ya thuhu dega dum_u, pe nixi
gue'a hingá nzonih_u.” ³³ Hangue nú'ah_u
gyá 'ñagamfrih_u grí hñaxh_u nú'ú ya batsi'ú
ngue'a pa gue'ah_u otho 'nara t'øt'e nú'a grí
hoh_u. Ngue'a gá hyanth_u ra Xuua bi zøhø,
ne himi pa mi ñunga ja ya ngo ha nixi himi
tsi ra vinu, hangue nu'ah_u guí emf_u gue
mi pɛ'tsa ra ts'ondahi. ³⁴ Nep_u de ra Xuua
bi zøhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i, xi ri ntsiui
to'o ri ntsiui, ne xi ri ñungüi to'o ri ñungüi,
pe nu'ah_u guí emf_u gue xi ra ts'o'yo ne ra
tixfani ne ri ntsiui nú'ú ya 'ñatsa nguxboja
ne ma'ra ya ts'oja'i. ³⁵ Pe nugui dí xi'ah_u
gue nu'ú tó'o pɛ'tsa ra hoga mfadi, go gue'ú
padi gue gatho xá hño nú'a øt'a Aju_u co rá
danga mfadi'a.

Ra Jesu bi ñungüi 'nara fariseo rá thuhu ra Simu

³⁶ 'Na de ya fariseo bi zohna ra Jesu ja
rá ngu pa da ñungüi. Nu'bú ra Jesu bi ma
y mi zøni'a bi hñudi ja ra mexa. ³⁷ Y ja
nú'a ra hnini'a mi 'bɛhni 'nara 'behña xi
mrá 'yøt'ats'oqui, y nu mi badi gue xqui
zøhni ra Jesu ja rá ngu nú'a ra fariseo pa
ja da ñunini, bi ma bá c'a'tsi, ne bi hñaxa
'na ngu ra xito xqui thoqui de 'nara hoga
t'axa do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara

ñani xi mi yuni xá cahi. ³⁸ Nura 'behña'a bi
dast'a ja yá ua ra Jesu, bi nzoni ne bi xixa
yá guida ja yá ua ra Jesu, nep_u bi o'tuabi
co yá st̄a, nep_u bi zu'tsuabi, ne bi go'tsuabi
nú'a ra hoga ñani mi h̄a. ³⁹ Y mi hyanda
nú'a ra fariseo xqui zohna ra Jesu ja rá ngu,
bi benga ja rá mfenisɛ ne mi ena: “B_u xi
majuani dra badi nuna ra 'ñøhø, nu'bú di
pahma gue nuni ra 'behña tha'tua yá ua,
guehni 'nara ts'o'behña.” ⁴⁰ Ha nura ora'a
ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra fariseo:

—Nu'i nугue Simu, dí ne ga xi'a'i 'nara
noya.

Ha nura fariseo bi 'ñembabi:

—Xicagui, ma Xahnate'i.

⁴¹ Nep_u nura Jesu bi 'ñembabi:

—Mi 'b_u yoho ya 'ñøhø mi tupa ra boja
ma'na ra 'ñøhø to'o mi hmi ra boja, y 'na
de gue'ú mi tupabi cat'a nthebe ya t'axboja,
ha nu ma'na mi tupabi made nthebe. ⁴² Ha
nu'ú himi tsa da gu'tua rá boja nú'a to'o
xqui mipabi. Hangue nú'a ra 'ñøhø mri
hmi ra boja bi pumbabi'ú, ya himbi co-
brabi. Hangue nubyá xicagui, ¿to'o 'na de
gue nú'ú yoho ya 'ñøhø bri pumbabi yá
thai ma'na ma da madi nú'a to'o mi hmi ra
boja?

⁴³ Ha nura Simu bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí enga nú'a ra 'ñøhø ma'na mi tu
ndunthi.

Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a gá m̄a.

⁴⁴ Nep_u ra Jesu bi hyanda nú'a ra 'behña
ne bi 'ñembabi ra Simu:

—De dá tsøcua ja ri ngu hincá 'raca ni
ts'ú ra dehe pa ga xuca ma ua, pe ndi,
hyanda nuna 'behña, bi xuga ma ua co yá
guida, ne bi otcagui co yá st̄a. ⁴⁵ Nu'i hincá
tsusqui, pe nuna ra 'behña hingui tsaya
tsusca ma ua. ⁴⁶ Nu'i ni ra aceite hincá
cosca ja ma ñaxu, pe nuna ra 'bente 'behña
xa goscagui ja ma ua 'nara ñani yuni xi
xá cahi. ⁴⁷ Hangue dí xi'a'ibya gue nuna
ra 'behña ya xra pumbabi gatho nú'ú yá
ts'oqui xi ndunthi xqui 'yøt'e, y hangue
por gue'a xi ja ndunthi rá hm̄ate. Pe nu'a
tó'o xra pumba yá ts'oqui masque beni
gue hints'ú mi tu ndunthi, go gue'a otho
ndunthi rá hm̄ate.

⁴⁸ Nep_u ra ora'a ra Jesu bi 'ñembabi nú'a
ra 'behña:

—Ya stá pun'a'i gatho ri ts'oqui.

⁴⁹ Ha gatho nú'ua ma'ra ya ja'i mi huhni bi ma'di bi 'ñémse'ua ne mi ena:

—¿Xi to'obyá nuna ra 'ñøhø gue asta yá ts'oqui ya ja'i da za da pumbabi, ena?

⁵⁰ Ha nura Jesu bi 'ñembabi nura 'behñá:

—Co nú'a ri jamfri guí pε'tsi ya xcá mpøhø, ha nubyá rí ma te rá 'ñentho.

8

'Raya 'behñá mi faxa ra Jesu

¹ 'Mεfa de gue'a ra Jesu bá 'yo ja ndunthi ya danga hnini ne ja ndunthi ya t'uca hnini mi zofo ya ja'i ne mi xipabi'ua ra hoga nt'øde gue ya xa zø ra Nda de mahets'i pa da nda. Ne mri 'ñoui nú'ua 'rεt'amayoho yá nxadi. ² Ne mri 'ñoui nehe 'raya 'behñá nú'ua xqui 'yøthebi yá hñeni ne ma'ra nú'ua xqui 'yεnba ya ts'ondahi. 'Na de gue'ua mrá thuhu ra Maria Magdalena nú'a xqui t'εnbabi yoto ya ts'ondahi. ³ Nehe mi 'ñoui ra Juana nú'a mrá 'behñá 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Chusa nú'a 'namrá danga maste ra nda Erode. Mri 'ñoui'ua nehe ra Sana ne ma'ra ya 'behñá nú'ua mi faxa ra Jesu ne yá nxadi de nú'a mi tsapa yá ts'edi'ua.

Ra 'bede de ra mot'i (Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

⁴ Y ndunthi ya ja'i bi bøni de yá hnini pa da ma dua c'a'tsa ra Jesu. Y nu mi hyandi bi munts'a ndunthi ya ja'i bi ma'di bi xipa 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

⁵ —'Nara pa 'nara mot'i bi ma ja rá huahi pa da mpot'i. Y nu mi xanga ya nda, 'ra bi zo ja ra 'ñu y bi 'rani ya ja'i bi net'i, ne bi zi ya ts'int's'ua. ⁶ Ha nu ma'ra bi zo ja ya 'bodo hab'ua mi otho ndunthi ra hai. Y nu mi c'onts'i bi 'yot'i 'bestho ngue'a mi otho ra xaha. ⁷ Ha nu ma'ra bi zo hab'ua mi ja ya 'mini, ha nu mi c'onts'i bi 'yot'i ngue'a bi xumi ya 'mini ne bi hñacua yá te. ⁸ Ha nu ma'ra bi zo hab'ua xi xmá hño ra hai, ne nu mi hogui'ua bi unga 'nara hoga sofo, ne cada 'nara 'bai bi unga asta 'na nthebe ya nda.

Y nu mi uadi bi mangan ra Jesu njab'ua, bi yopa ñá nts'edi ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Nu'a tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

Hanja ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede (Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Nep'ua nuyá nxadi bi 'yambabi ra Jesu te mri bønga nuna 'bede bi ma. ¹⁰ Ha nu'á bi ðatuabi'ua bi 'ñembabi:

—Nu'ah'ua xa 'ra'ah'ua Ajuá ra hoga mfadi pa gui pah'ua nú'a hinxqui fadi ma'mεt'o de hanja ri manda'a. Pe nuy'ua ma'ra ya ja'i dí zofo co ya 'bede pa da hyandi pe hinda ba'di te 'bε'a, y da 'yøde pe hinda zo yá mfeni te rí bøni.

Ra Jesu bi ma te rí bønga nura 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ Nuna 'bede ja juadi dá ma rí bøni da 'ñena gue nura nda gue'a ra maça noya. ¹² Ha nu'ua ya nda bi zo ja ra 'ñu go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya, ne da 'ñehe ra ts'ondahi da pu'tua rá mfeni pa hinda gamfri y njab'ua hinda za da mpøhø. ¹³ Ha nu'ua ya nda bi zo ja ra 'bodo go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya ne han'ua co 'nara johya ne 'ñena xi camfri, pe hingui camfri con gatho rá mai, hangue nu sta 'ñepa ya ts'othogui da 'uegue. ¹⁴ Ha nu'ua ya nda bi zo ja ya 'mini go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya, pe da mpumfri po rá ngue yá 'bεfi ne de nú'a te gatho pε'tsi, ne ngue'a di denda ya t'øt'e de ra ximhai, y njab'ua da 'bedi nú'a xqui 'yøde, nja ngu nú'ua ya nda himbi unga ra sofo. ¹⁵ Ha nu'ua ya nda bi zo ja ra hoga hai go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya ne da 'yøt'e con gatho rá mai ngu nú'a ri ho Ajuá, ne da zε rá jamfri, y go gue'a nja ngu nú'ua ya nda bi unga ra hoga sofo.

Ra 'bede de ra ñot'i (Mr. 4:21-25)

¹⁶ Ra Jesu bi mangan ma'na ra 'bede ne bi 'ñena:

—Jo'o 'nara ja'i da tsøgue 'nara ñot'i ne da ye'mba 'nara caha o da hñuxa rí ga'ti de ra mfidi pa hinda yot'i. Nu'a da 'yøt'e, da tsøgue ra ñot'i ne da tøte hab'ua da tøte pa da yot'a gatho mbo ra ngu, ne pa njab'ua handa ya ja'i sta yut'i. ¹⁷ Njab'ua nehe gatho nú'a t'aguibya, 'nara pa ma da hnequi ja ra ñot'i, ne gatho nú'a hingui fadibya, 'nara pa ma da fadi.

¹⁸ Hangue jamasuh'ua pa gui 'yødeh'ua xá hño nú'a dí xi'ah'ua, ngue'a nu'a tó'o pε'tsa rá mfadi ne da ba'di da su, nu'á ma'na ma da

t'umbabi ndunthi, pe nu'a tó'o hingui su rá mfadi, da pumfri nú'a ts'ua padi.

Rá nana ne yá cu ra Jesu

(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ Nepu de mi xahna ya ja'i ra Jesu, bi zohó rá nana ne yá cu, pe himbi za bi thogui pa habu mbi 'bui'a ngue'a xi xqui munts'ini ndunthi ya ja'i. ²⁰ Ne bi t'embabi ra Jesu:

—Bi zó ri nana ne ri cu y 'bahni thi bí tó'p'a'i gui ñaui 'na.

²¹ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'u tó'o øde ra maça noya ne da 'yøt'a nú'a ma, nú'ú go gue'ua ma nana ne ma cu.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi

(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² 'Nara pa ra Jesu bi bøxa ja 'nara motsa co yá nxadi ne bi 'ñembabi'ua:

—Maha pa ri'nandi ra ndehe.

Y bi ma'ua. ²³ Y de mi pa ja ra ndehe bi zu ra t'aha ra Jesu ne bi 'ñaha. Y mi damfri'ua bi nja 'nara danga bunthi ja ra ndehe, y bi madi bi mo ra dehe ja ra motsa asta mi ne xa yui'ua. ²⁴ Nepu nuyá nxadi bi ma bá a ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¡Ay, ma zi Xahnate'ihe, ya ma ga cuihu ja ra dehe!

Nu'bá ra Jesu 'bestho ra ora'a bi nangui ne bi zu ra bunthi ne ra dehe, y 'bestho bi ntsaya gatho. ²⁵ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—¿Te bi ja co ri jamfrihu?

Ha nu'ú xi bi ntsu ne bi 'yø de nú'a bi 'yøt'a ra Jesu, ne mri 'ñembabi'ua 'na ngu ma'na:

—¿Te ma ts'edi hani 'bu, gue asta ra bunthi ne ra dehe zofo, y nu'ú øte?

Ra Jesu bi 'yembaya ts'ondahi 'nara 'ñøhø me Gadara

(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶ Nepu de gue'a bi 'rats'i de ra ndehe ne bi zonga ja 'nara hai ja rá hyo ra ndehe habu rá thuhu Gadara nú'a ri nhyanduitho ra hai Galilea. ²⁷ Ha nu mi gai ra Jesu de ja ra motsa, 'bestho 'nara 'ñøhø mrá menguni e bi zadi. Nú'a ra 'ñøhø'a ya mi øt'a ndunthi ya pa mi pe'tsa 'raya ts'ondahi, ne himi he ra dutu, nixi mi 'bui ja 'nara ngu ngue'a nzantho mi 'bui ja ya nt'agui. ²⁸ Y nu mi hyanda ra Jesu, bi e bi ndandiñahmu ja yá ua ne bi mafi nts'edi bi 'ñena:

—Nu'i Jesu, rá T'ua'i Ajuá bí 'bu mahets'i, ¿hanja grí nhyøt'e con guequi? Dí banteli gue oxqui ma gui 'yengagui de guecua.

²⁹ Bi mangu njabu ngue'a ra Jesu ya mi fadi mri 'bepabi ra ts'ondahi da bøni de nú'a ra 'ñøhø. Ndunthi ya 'mi'qui ra ts'ondahi xqui gu nú'a ra 'ñøhø ne mi øt'ua nú'a go mi ne. Ha nuya ja'i ora mi handa njabu, da gu ne da dat'i co ya cadena ja yá ua ne ja yá 'yε, pe nu'á mi c'ucta nú'ua ya cadena, y ra ts'ondahi mi japi da bonga yabu ja ya mbonthi. ³⁰ Ha ra Jesu bi 'yambabi nú'a ra 'ñøhø ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá hu'i?

Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Drí ndunthihe.

Bi mangu njabu ngue'a xi mi pe'tsa ndunthi ya ts'ondahi. ³¹ Ha nú'ua ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu gue hinda mehna ja ra nidu. ³² Nu de guehni mi 'yoni 'na danga taxo ya ts'adi mri 'ñuni ja ra t'øhø, hangue ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu gue da umba nsequi da ma da yut'a ja nuya ts'adi'ua, y nu'á bi umba nsequi'ua. ³³ Ra ora'a ya ts'ondahi bi bøni de nú'a ra 'ñøhø ne bi ma gá yut'a ja ya ts'adi, ne gatho ya ts'adi bi nest'ihí gá ma gá hñøt'a ja ra ndehe, ne bi jat'i'ua.

³⁴ Y nu mi hyanda njabu nú'ua to'o mi taca ya ts'adi xi bi ntsu'ua, ne bi ma hnest'ihí bá 'yonga ra 'bede ja ra hnini ne haburaza de nú'a te xqui nja. ³⁵ Y gatho ya ja'i bi ma da hyanda nú'a xqui nja. Y nu mi zonga habu mi 'bu ra Jesu, ja bi zuhni'ua nú'a ra 'ñøhø mi pe'tsa ya ts'ondahi mi huhni ja yá ua ra Jesu, ya mi he yá dutu ne ya xi mi ja rá mfeni. Y gatho ya ja'i xi bi ntsu. ³⁶ Nepu nú'ua to'o xqui hyanda nú'a xqui nja bi xipabi'ua hanja xqui 'bui xá hño nú'a ra 'ñøhø'a. ³⁷ Y nu mi badi njabu gatho ya me Gadara bi bantebi ra Jesu da bøni de guehni ngue'a xi xqui ntsu'ua. Hangue nura Jesu bi yopa bøxa ja ra motsa ne bi ma de guehni. ³⁸ Nepu nú'a ra 'ñøhø xqui t'emba ya ts'ondahi bi bantebi xa meuihma ra Jesu, pe ra Jesu bi 'ñembabi:

³⁹—Hina, hinga tsix'a'i, cohiua, pengui rí ma ri ngu, ne xipabi ya ja'i nú'a xa 'yøt'a'i Ajuá.

Hangue nu'á bi mengui ne bi mudi bi metuabi ya ja'i ja gatho nú'a ra hnini de nú'a xqui 'yø'tua ra Jesu.

Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'behña bi ñanba rá he ra Jesu

(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

⁴⁰ Nu mi yopa menga ra Jesu pa ri'nandi ra ndehe, ya ja'i xi bi johya mi hyandi'a, ngue'a nu'ú mi tømtho'a. ⁴¹ Nepu bi zøhni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Jairo mrá nda de ra nija de guehni. Ne bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi bantebi gue da meui pa ja rá ngu, ⁴² ngue'a mi nedu rá t'ixu. Hønsø gue'a mrá t'ixu'a, ne mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya. Hangue ra Jesu bi meui, y nu mi ma, bi ñana ndunthi ya ja'i asta mri ts'i'mi'a.

⁴³ Y ja nura hmuntsja'i'a mi pani nehe 'nara 'behña ya mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya mi xo'tua ya ji, y ya xqui degue gatho nú'a mi pe'tsi pa mri 'ñøthehma, pe hinxqui za to xqui 'yøthe'a. ⁴⁴ Nura 'behña'a gá yu ja rá xutha ra Jesu pa bi ñanba rá ñani rá he. Y nura ora'a 'bestho bi ñani, y ya himbi sigui bi xo'tua ya ji.

⁴⁵ Nepu nura Jesu bi 'ñani ne bi 'ñena:

—¿To'lo nú'a bi ñanga ma he?

Gatho ya ja'i bi ñani bi 'ñena:

—Hinto xa ñani'a'i.

Ha nura Pedro ne nú'u ma'ra yá minxadii bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Xahnate'ihe, guí handi gue ndunthi ya ja'i ri ts'ip'a'i ne ent'a'i, ha guí ena gue to'lo bi ñani'a'i.

⁴⁶ Ha nura Jesu bi 'ñena:

—Dí paði bri thungagui, ngue'a dá tsa dá øthe 'nara ja'i co ma ts'edi.

⁴⁷ Nu mi hyanda nú'a ra 'behña gue ra Jesu xqui batho gue xqui thunba rá he, nu'bú nu'á bá ehe bi ndandiñahmu ja yá ua'a, ne asta mri huat'i co ra ntsu. Ne de ja yá thandi nuya ja'i bi ma pa te xqui ñani'a, ne bi ma gue ora mi ñanba rá ñani rá he, ra ora'a bi tsayabi nú'a ra hñeni mi tsadi. ⁴⁸ Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'behña:

—Ma zi t'ixu'i, co ri jamfri xcá ñani. Y nubyá rí ma te rá 'ñenthø.

⁴⁹ Y de mi ña ra Jesu, bi zøhø 'nara 'mehni xqui 'ñe ja rá ngu ra Jairo nú'a mrá nda ja ra nija, ne bi 'ñembabi:

—Ri t'ixu ya bi du, ya oguí xuhña ra Xahnate.

⁵⁰ Y nu mi 'yøde njabu ra Jesu bi 'ñembabi ra Jairo:

—Oguí tu ri mai, hønsø gui camfrigui y nuri t'ixu ma ga da'a'i di 'bui xá hño.

⁵¹⁻⁵³ Y nu mi zøni'u ja rá ngu ra Jairo, ndunthi ya ja'i ya xqui munts'ini mi zoni ne mri mantho ngue'a xqui du ra nxutsi. Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Oguí zoñhu, ngue'a nura nxutsi hinxdu, ahaþho.

Pe nu'ú himbi gamfri nú'a bi mangua ra Jesu, bi nthetho. Nepu ra Jesu himbi hõpa ma'ra to'lo bi yut'iui habu mi 'benga ra nxutsi, hønsø ra Pedro ne ra Cobo ne ra Xuua ne rá dada nú'a ra nxutsi ne rá ñana, go gue'u bi hopi bi yut'i. ⁵⁴ Nepu nura Jesu bi mipa 'nará 'ye nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembabi nts'edi:

—Zi nxutsi, nangui.

⁵⁵ Y 'bestho ra ora'a nú'a ra nxutsi bi yopa nte ne bi nangui. Nepu ra Jesu bi manda gue da t'umbabi te da zi. ⁵⁶ Ha nurá dada rá ñana xi bi 'yø, y ra Jesu bi hñu'mba ra hña gue hinto da xipi de nú'a xqui nja.

9

Ra Jesu bi mehna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi

(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

¹ Ra Jesu bi munts'a nú'u 'ret'amayoho yá nxadi pa bi umba ra ts'edi pa da 'yemba nu'araza ra ts'ondahi nuya ja'i, ne da 'yøthebi yá hñeni. ² De guehni bi mehni'u pa da 'yøthe gatho ya da'thi ne da mangua ra hoga nt'øde gue ya bi zø ra Nda de mahets'i pa da nda. ³ Ne bi 'ñembabi'u:

—Ote xqui haxhu pa ja ra 'ñu, oxqui haxhu ri bordohu, nixi 'nara buxa, nixi nú'a te gui tsihu, nixi ra boja, nixi ri mponga dutuhu. ⁴ Y nu'a ra ngu habu da t'a'ahu ntsaya, ja gui 'buhani asta nú'a ra pa'a gui yopa ju ri 'ñuhu. ⁵ Y nu'a ra hnini habu hinda ne da t'a'ahu ntsaya, pøñhu de guehni, ne huathu ra hai nú'a di tu ri uahu, y nú'a gue'a 'nara seña gue ya hingo guí thadihu de yá ts'oqui'u.

⁶ Y mi uadi bi xipa ra Jesu te da 'yøt'e'u, bi nxani'u bi ma haburaza ya hnini, bi mangua

ra hoga nt'ode y mi øthebi yá hñeni ya ja'i haburaza mi tsøñ'u.

*Ra Xuua Xi'tsate bi thecua rá ñaxu
(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)*

⁷ Ra nda Erode bi zo rá gu nú'a mi øt'a ra Jesu, ne himi paði te da beni'a, ngue'a 'rama'na'ño mi mangan ya ja'i. 'Ra mi ena gue mi gue'a ra Xuua Xi'tsate xqui yopa nte de ra du, ⁸ ha nu ma'ra mi ena gue mi gue'a ra baði Elía xqui yopa nte ma'na'qui, ha nu ma'ra mi ena gue mi gue'a 'na de gue nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá mi 'bu maya'bu xqui yopa nte de ra du. ⁹ Y nura nda Erode bi 'ñena:

—Conque go nucse dá manda bi thecua rá ñaxu ra Xuua. Nu'bú ¿to'o nú'a xi ja ndunthi rá 'bede?

Y ra nda Erode xi mi ne da hyandi'a.

*Ra Jesu bi 'uinga thogui cat'a 'mo ya ja'i
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)*

¹⁰ Nu mi menga yá nxadi ra Jesu, bi xipabi'a gatho nú'a xqui 'yøt'e'u. Nepu ra Jesu bi zits'i bi meui'u ja 'nara luga habu mi jo'o ya ja'i gueta ra hnini Betsaida. ¹¹ Pe mi baði ya ja'i gue mi pani'a, bi deni'u. Pe ra Jesu himbi co'tsi'u, nu'a bi 'yøt'e, bi mudi bi xipabi de hanja ri manda Ajuá, ne mi øthe gatho nú'u mri hñeni.

¹² Ne de mi nde nú'a ra pa'a, nú'u 'ret'amayoho yá nxadi bi ma bá tsudi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Da za gui pehna ya ja'i da ma ja ya hnini ne ja ma'ra ya luga hinga yabu pa dua honi habu da ntsaya ne da hyoni te da zi, ngue'a nuua habu dí 'buhu otho ni 'nara ngu y nixi te da ts'i.

¹³ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu go da umfu te da ziyu.

Nepu nu'ú bi daði ne bi 'ñembabi:

—Otho te ga umfe, hønse cat'a ya thuhme drí hñahé, ne yoho ya zi hua, o ga mahe ga tambahe te da zi ri gathoyu.

¹⁴ Xi mi ndunthi ya ja'i, sehe ya 'ñøhø ngu mi cat'a 'mo. Pe nura Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Ñehu dá hñudi ya zi hmunts'i ngu dega nde nthebe.

¹⁵ Njabu bi 'yøt'e'u, ne bi hñudi gatho.

¹⁶ Ha nura Jesu bi gu nú'u cat'a ya thuhme

ne nú'u yoho ya hua, ne bi nøts'e pa mahets'i bi 'yapa Ajuá rá Dada da japi. Nepu bi hyecuabi bi umbabi yá nxadi pa da hyecuabi ya ja'i. ¹⁷ Gatho ya ja'i bi ñuni ne xi bi niña. Nepu bi hmunts'a ya seca thuhme xqui bongui y bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

¹⁸ 'Nara pa ra Jesu bi 'uehuisé yá nxadi ne bi 'yapabi Ajuá'a. Nepu bi 'yambabi yá nxadi bi 'ñembabi:

—¿Te guí øhu mangan ya ja'i de guequi? ¿Xi to'ogui, ena?

¹⁹ Ha nu'ú bi daði ne bi 'ñembabi:

—'Ra ena go gue'i grá Xuua Xi'tsate, ha nu ma'ra ena go gue'i grá baði Elía, ha nu ma'ra ena go gue'i 'na de nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá mi 'bu maya'bu ne xa yopa nte de ra du.

²⁰ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Pe xi nu'ahu, ¿to'o guí mañhu gue go guequi?

Nu'bú ra Pedro bi daði ne bi 'ñena:

—Nu'i go gue'i grá Cristo xuá pehn'a'i Ajuá pa gui nda.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1)

²¹ Pe nura Jesu bi hñu'mba ra hñ'u gue hinto da xipabi mi to'o'a. ²² Ne bi 'ñembabi:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i pe'tsi da thogui ndunthi ya ts'othogui, y ya ndaxjua nda ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ma da utsa ne hinda ma da gamfri, ne ma da hyo'u. Pe rá hñupa ma da yopa nte ma'na'qui de ra du.

²³ Nepu 'mefa bi zofo ra hmuntsja'i xqui munts'ni ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o da ne da dengagui pa dua nxadi, odi øt'a nú'a go rá paha sehe, mahyoni 'nara pa ngu 'nara pa da zeta gatho nú'a da 'ñepabi asta rá du, ne dá dengagui.

²⁴ Ngue'a nu'a tó'o ne da su rá te ma da 'bedi, pe nu'a tó'o da unga rá te po rá nguequi, nú'a ma da me'tsa rá te pa nzantho.

²⁵ ¿Te ri muui 'bu 'nara ja'i drá meti gatho ra ximhai y nura ja'i'a da 'medi pa nzantho?

²⁶ Ngue'a nu'a tó'o da ntsa da ña de guequi ne da ntsa da mangan ma noya, necagui

nehe núgui dá e dá nja'i, ma ga ma gue hindí paça'a nu xcrá yopa pengaua pa ga nda co rá nsunda ma Dada ne de ya maça εnxε. ²⁷ Xi majuani dí xi'ah_u gue 'ra de gue'ah_u guí 'buh_uua, hingui ma gui tuh_u asta hingui hyanduah_u rá nsunda ra Nda de mahets'i.

*Bi mpadi rá 'bai ra Jesu
(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)*

²⁸ Rá hñato ma pa'a de xqui mangan ra Jesu njab_u, bi bōxa ja 'nara t'øhø pa da 'yapabi Ajuá rá Dada, ne bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua. ²⁹ Y de mri ora'a, bi mpadi rá hmi, ha nuyá dutu xi bi t'axqui asta mri huexqui. ³⁰ Y de guehni bi hneca yoho ya 'ñøhø mri 'bahni mi ñaui, y go mi gue'a ndu ra Moise ne ndu ra Elía. ³¹ Ne nu'ú xqui go'ma 'nara hyats'i hab_u mi 'bai, ne mi ña'ú de hanja mi ma da du ra Jesu de guehni ja ra hnini Jerusale. ³² Nura Pedro ne nú'ú mri 'ñoui xi mi tsuhma ra t'aha'ú, pe bi ma ra t'aha nu mi hyanda nura hyats'i mi hnequi ja ra Jesu, ne bi hyandi mi 'bahni nú'ú yoho ya 'ñøhø con gue'a. ³³ Y nú'ú yoho ya 'ñøhø de ya mi ma da edi ra Jesu, nu'bú ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'i, ¡xá hño ga 'buh_uua! Te guí ma, ga hocje hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'i, 'na pa ra Moise, ha nu'a ma'na pa ra Elía.

Pe nura Pedro himi padi nú'a mi ma. ³⁴ Y nura ora ts'a mi mangan njab_u'a, bi zø 'nara guui bi go'ma hab_u mi 'bai'ú. Y nu mi go'ma ra guui'ú, xi bi ntsu. ³⁵ Nep_u de ja ra guui bi nt'øde 'nara noya bi 'ñena njaua:

—Nuni go guehni ma hmāca T'ú. 'Yøh_u nú'a da xi'ah_uni.

³⁶ Y nu mi uadi bi nt'øde nú'a ra noya, bi hyandi'ú gue ya hønse ra Jesu mi 'baseni, y nu'ú ya hinte bi ma, y nuya pa'ú hinto bi xipabi de nú'a xqui hyandi'ú.

*Ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondahi 'nara ts'unt'ú
(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)*

³⁷ Rá hyax'a bá cai'ú de ja ra t'øhø, y de guehni bi ma ndunthi ya ja'i pa bá c'a'tsa ra Jesu. ³⁸ Nep_u 'nara 'ñøhø mi pani ja ra hmuntsja'i bi ña nts'edi ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, 'yøtca ra mate e gui nutca ts'ú ma t'ú, ngue'a hønseña dí pe'tsi, ³⁹ y pe'tsa

'nara ts'ondahi ri japi da mafi, ne da ntani ne da ndu sēhε, ne ri japi asta da 'yents'a ra fūgui rá ne. Nts'edi xi ri uni, y xi xá hñei da dōgue. ⁴⁰ Ya dá xipahma ri nxadi da 'yembahma, pe hinxa za xa 'yembabi.

⁴¹ Nu'bú nura Jesu bi 'ñena:

—¡Nu'ah_u 'nagyá 'ñagamfrih_u ne gyá ts'oja'ih_u! ¡Asta ha'm_u ma ga tse't'a ri 'ñajamfrih_u!

Nep_u bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø:

—Bá tsincaua ri t'ú.

⁴² Pe nu mi ts'itsua ra Jesu nú'a ra ts'unt'ú, ra ts'ondahi bi fōmi pa ja ra hai ne bi japi bi ntani ne bi ndu sēhε. Pe nura Jesu bi 'yenga nú'a ra ts'ondahi, ne 'bestho nú'a ra ora'a bi ñani nú'a ra ts'unt'ú, ne bi yopa dapa rá dada. ⁴³ Y gatho ya ja'i xi bi 'yø de nú'a rá danga ts'edi Ajuá xqui hnequi.

*Ra Jesu bi yopa ma de rá du
(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)*

De nuya pa'ú xi mri 'yø ya ja'i de gatho nú'a xqui 'yøt'a ra Jesu, nu'á bi 'ñembabi yá nxadi:

⁴⁴ —'Yøh_u xá hño núna ma ga xi'ah_u ne oxqui pumfrih_u: Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma dra da ja yá 'ye ya ja'i pa da 'yø'tua nú'a go da ne'ú.

⁴⁵ Pe nuyá nxadi himbi badi te mri bōnga nú'a bi xipabi'ú, ngue'a himi tsa da zo yá mfeni'ú. Ne nu'ú mi tsu da 'yambabi te mri bōnga nú'a xqui xipabi'ú.

*Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu
(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)*

⁴⁶ Nep_u nuya nxadi bi madi mri 'ñámbabi 'na ngu ma'na to'o de gue'ú mi ma da ua'a da ma. ⁴⁷ Pe nura Jesu bi batho de nú'a mi beni'ú hangue nu'á bi ma'ta 'nara zi batsi bi 'ba'ma ja rá hyo'a, ⁴⁸ ne bi 'ñembabi'ú:

—Nu'a tó'o de ma thuhu da numansu 'nara zi batsi ngu nuna, nugui go ri numansugui, y nu'a tó'o ri numansugui, go ri numansu nú'a to'o bá pencagui. Ngue'a nu'a tó'o hinda 'ñets'i, nú'a go gue'a da ndangui rá nsu.

*Nu'ú tó'o hingui utsaguih_u, gue'ú 'bui con guecj_u
(Mr. 9:38-40)*

⁴⁹ Nep_u nura Xuua bi 'ñembabi'a:

—Ma zi Xahnate'i, stá hanthe 'nara 'ñøhø de ri thuhu engā ya ts'ondahi, y nuje

stá haçuabihe ngue'a nu'á hinguí 'yo con guecjũ.

⁵⁰ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Oguí haçuahũ, ngue'a nu'ũ tó'o hinguí utsaguihũ, go rí maxcaguihũ.

Ra Jesu bi zũi ra Cobo ne ra Xuua

⁵¹ De ya mi ma da zø ra pa da yopa mengui ra Jesu pa mahets'i, 'na mfenitho bi gũ ra 'ñũ bi ma pa Jerusale. ⁵² Ne bi mehna to'o bi 'met'o pa da ma ja 'nara hnini de ra hai Nsamaria pa da hyoni habũ da 'ñoxi'ũ. ⁵³ Pe nuya mengu de guehni himbi ne bi umba ntsaya'ũ ngue'a mri njua'ñũ pa Jerusale. ⁵⁴ Pe nu mi baði njabũ ra Cobo ne ra Xuua nú'ũ yoho de yá nxadi, bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihẽ, ¿ha hinguí ne ga adihũ dua çai ya tsibi de mahets'i pa da tsat'a nuna hnini ngu nú'a bi 'yøt'a ndu ra baði Elía?

⁵⁵ Mi manga njabũ'ũ, nura Jesu bi nu'ti ne bi zũi bi 'ñembabi:

—Nu'ahú, nixi guí pahũ te ma ndahi guí hanpahũ rá ts'edi pa guí mañhũ njabũ.

⁵⁶ Nú'a To'o bá e bi Nja'i, himbá ehe pa da hñacua yá te ya ja'i, nú'a bá ehe pa da pøhøbi.

Nepũ nu'ũ bi thogui pa ma'na ra t'ũca hnini.

'Raya ja'i to'o mi ne da ðena ra Jesu (Mt. 8:19-22)

⁵⁷ Y de guehni má 'ñũ 'nara 'ñøhø bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, dí ne ga ten'a'i habũraza gui ma.

⁵⁸ Ra Jesu bi daði ne bi 'ñembabi:

—Nuya haho ja yá hñado, ha nuya ts'int's'ũ ja yá 'bafi, pe Nú'a To'o bá e bi Nja'i otho nixi rá ngu pa habũ da ntsaya.

⁵⁹ Nepũ bi 'ñembabi ma'na ra 'ñøhø:

—Bá ehe ga me pa dua nxadi'i.

Ha nu'á bi daði ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, dí ne gui 'raca nsequi ga ma ga agui 'met'o ma dada, nepũ ga pengui ga ten'a'i.

⁶⁰ Nu'bá nura Jesu bi daði ne bi 'ñembabi:

—Tsopũ nú'ũ xa du da 'ya yá mi'ñagamfriui, pe nu'i bá ehe pa gui ma gui manga ra hoga noya gue ya xa zøhø ra Nda de mahets'i pa da nda.

⁶¹ Nepũ bi 'ñembabi ra Jesu ma'na ra 'ñøhø:

—Ma zi Hmu'i, necagui dí ne ga ten'a'i, pe 'raca nsequi 'met'o ma ga edi ya mengu de ja ma ngu.

⁶² Pe nura Jesu bi 'ñembabi:

—'Bũ 'nara uafri heca 'nara the ne da ñegui, nurá the ya hinda ma manjuantho. Njabũ nehe nu'a tó'o ø'tua rá 'befi Ajuã ne da beni gatho nú'a bi zogui, hinte ri muui pa ja rá hmanda Ajuã.

10

Ra Jesu bi mehna má hñũ'rate ne 'ret'a yá nxadi

¹ Nepũ 'mefa ra Jesu bi huahna má hñũ'rate ne 'ret'a yá nxadi pa bi mehni dega yoho da 'met'o'ũ pa ja ya hnini habũ mi ma da thogui'a. ² Ne bi 'ñembabi:

—Xi majuani dí xi'ahũ, xi ndunthi ra sofo pe ts'ũtho ya xofu. Hanguẽ 'yaphũ Ajuã nú'a to'o rá meti ra sofo dua pehna ndunthi ya mefi pa da gũ'tsua rá sofo. ³ Y nubyá nu'ahũ ma ga pehn'a'ihũ gui maha ngu ya zi ðeti madetho de ya mi'ño, hanguẽ xi da nsuhũ. ⁴ Ne oxqui haçhũ ni 'nari buxahũ, nixi ri bojahũ, nixi ri ponga zesthihũ. Ne oxqui 'baihũ gui nzenjuatehũ 'met'o ja ri 'ñuhũ. ⁵ Ora gui çathũ ja 'nara ngu gui nzenjuatehũ njaua: "Ajuã da jap'ahũ pa gui 'bũhũ te rá 'ñenthũ." ⁶ Ha nu'bu ya mengu de nura ngu'a ne da 'mũ 'nara hoga'mui, nu'bú Ajuã da japi'ũ ngu gá xiphũ. Ha nu'bu hina, Ajuã hinda japi'ũ. ⁷ Nu habũ da t'a'ahũ ntsaya, ja gui cohũni ne nu'ũ da 'uiñ'ahũ, ngue'a 'nara mefi rí 'ñepi da t'umbabi te da zi ne gatho nú'a te honi. Y ja gui 'bũthũni, oxqui 'yohũ dega nengu. ⁸ 'Bũ gui tsøñhũ ja 'nara hnini ne da t'a'ahũ ntsaya, tsihũ gatho nú'a da t'a'ahũ. ⁹ 'Yøthehũ ya da'thi nú'ũ di 'bũhni, ne xiphũ ya mengu de guehni gue ra Nda de mahets'i ya xa 'ñepũ pa da nda. ¹⁰ Pe nu'bu gui tsøñhũ ja 'nara hnini ne hinda t'a'ahũ ntsaya, 'bahũ habũ da 'yøde'ihũ ya ja'i de guehni ne gui 'ñemfu'ũ: ¹¹ "Ma ga huathe ma uahe pa da hyø nú'a ra hai xa ncueta de nuna ri hninihũ, ngue'a hinxcá camfriguihe nú'a stá xi'ahe. Pe pahũ xá hño gue ra Nda de mahets'i ya xa 'ñepũ pa da nda, y nuje ya

hindí tháhe de ri ts'oquih_u.” ¹² Dí xi'ah_u gue nura pa de ra nthanguenda ma'na ma da ndangui rá castigo nura hnini'a que ra hnini Sodoma nú'a bi huata Ajuá.

*Ya hnini dega ts'o'yøde
(Mt. 11:20-24)*

¹³ ¡Huecate'ih_u nú'ah_u gyá menguh_u Corasí, ne nú'ah_u gyá me Betsaidah_u! Ngue'a nu'b_u ya mengu de ra hnini Tiro ne de ra hnini Sidó xa hyanthmahá nuya milagro xcá hyanthabya, nú'ú xa ñobrihma'ú de yá ts'oqui ne xa hñehma co ya he dega dumai, ne xa ncoxhma ra 'bospí dega ntsø'mi. ¹⁴ Pe nura pa'a sta thap'ah_u nguenda, ma'na ma da ndangui ri castigoh_u que ra hnini Tiro ne Sidó. ¹⁵ Ha nú'ah_u gyá menguh_u Ncapernau, guí hu ri maih_u gue rí ñep'ah_u guí maha mahets'i, pe hina, ngue'a nu'ah_u ya xa t'ep'a'ih_u pa guí maha ja ra nidu.

¹⁶ Nep_u bi xipabi yá 'mehni:

—Nu'a tó'o da 'yøde nú'a guí mañh_u, go øtcagui, y nu'a tó'o hinda 'yøde nú'a guí mañh_u, hingo øtcagui, y nu'a tó'o hingui øtcagui, hingui øta nú'a to'o bá pencagui.

Nú'ú hñu'rate ne 'ret'a ya 'mehni bi mengui co ndunthi ra johya

¹⁷ Nep_u nu de bá penga nú'ú hñu'rate ne 'ret'a yá 'mehni bi zøhø co ndunthi ra johya ne bi ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'ih_e, asta ya ts'ondahi xa 'yøtcahe, ngue'a stá eñhe'ú de ri thuhu.

¹⁸ Ha nura Jesu bi ñembabi'ú:

—Haha, majuani dá handa ra Satá bá tagui de mahets'i ngu 'nara huéi. ¹⁹ Y nuguí stá 'ra'ah_u ra ts'edi pa guí neth_u ya qu'eña ne ya penz_u, ne pa guí tapabih_u gatho rá ts'edi ra ts'ondahi, nsinque te da 'yø't'ah_u. ²⁰ Pe ogrí johyah_u ngue'a xa 'yø't'ah_u ya ts'ondahi, johyah_u ngue'a nuri thuhuh_u bí nt'ofu nuni mahets'i.

Ra Jesu xi bi johya co rá ts'edi ra Maça Ndahi

(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Ra ora'a ra Jesu xi bi johya co rá ts'edi ra Maça Ndahi ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, go grá Ndá de mahets'i ne de gatho ra ximhai, dí xøcambeni'i ngue'a xcá utuabi ri noya núy_u nja ngu ya zi batsi,

y hingo xcá utuabi ya bamhya ne ya nimfeni. Y nu'i ma Dada'i, xcá 'yøt'a njab_u ngue'a gue'a ri paha'a.

²² Mi uadi bi mąnga ra Jesu njab_u bi 'ñena:

—Ma Dada xa 'yentc'agui gatho ja ma 'yε. Hinto patcagui ma 'múi, hønse Ajuá ma Dada go gue'a patca ma 'múi. Ne hinto patua rá 'múi ma Dada, hønsegui go dí padi, ne nú'ú to'o stá huahni pa da badi.

²³ Ne bi mpunts'i bi hyanda yá nxadi ne bi 'ñembi 'namb_u sehe'ú:

—Johyah_u ngue'a guí hanth_u nú'a te dí øt'e. ²⁴ Ngue'a nuguí dí xi'ah_u gue ndunthi yá 'mehni Ajuá ne ya ndá mi 'búi maya'b_u mi nehma xa hyanda ngu nú'a guí hanthabya, pe himbi za bi hyant'ú, ne mi nehma xa 'yøde ngu nú'a guí øhabya, pe himbi za bi 'yøde'ú.

Ra 'bede de 'nara me Nsamaria nú'a bi nja rá nthecate co rá miqu'eiui

²⁵ Nep_u de gue'a 'nara xahnate de ra ley bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa da 'yø'tua 'nara nt'ani pa da nu te da dadi'a, ne bi 'yambabi bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'i, ¿te mahyoni ga øt'e pa ga tsudi ra te pa nzantho?

²⁶ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Te mąnga nú'a xa t'ofu ja ra ley? ¿Te xcá padi de guí he'ti?

²⁷ Nura xahnate de ra ley bi dadi ne bi 'ñena:

—Ena njaua: Madi Ajuá ri Hmu bí 'bú mahets'i con gatho ri mfeni, con gatho ri coraso, con gatho ri ts'edi, ne con gatho ri múi, ne madi ri miqu'eiui ne guí su ngu grí nsu sehe.

²⁸ Nep_u ra Jesu bi ñembabi:

—Gue'a majuani nú'a xcá ma. Nu'b_u gatho gue'a guí øt'e, nu'bú guí tsudi ra te pa nzantho.

²⁹ Pe nura xahnate de ra ley himi ne to da c'a'tsua rá nt'ani, hangue bi yopa 'yambi ne bi 'ñembabi:

—¿To'o ma miqu'ei'be?

³⁰ Nep_u ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi:

—'Nara pa 'nara 'ñøhø mri ne ra 'ñu, xqui 'ñe de Jerusale pa mri ma ja ra hnini Jericó, y de má 'ñu bi daga 'raya dacate, ne bi hñambabi gatho nú'a te mi ha, asta yá dutu bi møcuabi, ne xi bi hna'mbabi'a, ne

bi ts'ohni ya mi nedu. ³¹ Nepu de gue'a bi toca bi 'rani 'nara macja ja nú'a ra 'ñu'a, ne nu mi hyandi mi 'beni ja ra nenga'ñu nú'a ra 'ñohø xqui hna'mbi, nu'bú nu'á bá catatho 'na ladó bi thoguitho. ³² Nehe bi 'rani 'nara maste de ra nija nú'u t'embi ya levita, ne'a bi hyandatho nú'a ra 'ñohø mi 'beni, y nu'á bi cata 'nambu bi thotho nehe. ³³ Nepu ja nú'a ra 'ñu'a bi 'rani 'nara me Nsamaria. Nu mi hyanda nú'a ra 'ñohø mi 'beni, xi bi huequi. ³⁴ Nepu bi joni bá c'a'tsi, ne bi go'tsuabi ra aceite co ra vinu habu xqui ts'enbabi, ne bi du'tuabi. Nepu bi 'yents'a ja rá burru, ne bi zixa asta ja 'nara meso, ne ja guehni bi su. ³⁵ Nepu rá hyax'a ante da ma de guehni nú'a ra me Nsamaria bi hñai yoho ya t'axboja ja rá buxa, ne bi umbabi nú'a ra me meso, ne bi 'ñembabi: “Dí tsoc'aua ts'u nuna 'ñohø gui su. Y nu'bu gá gasta má ts'u ra boja, nu xcrá yopa pengui ga ju't'a'i.”

³⁶ Nu mi uadi ra Jesu bi manga njabu, bi 'yamba ra xahnate de ra ley ne bi 'ñembi:

—De nú'u hñu ya 'ñohø, ¿to'o 'na de gue'u mrá miqu'eiu xi majuaní nú'a ra 'ñohø xqui thaqui?

³⁷ Nepu nura xahnate de ra ley bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o bi nja rá nthe cate de gue'a.

Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi:

—Haha, gue'a mahyoni gui 'yøt'e nehe.

Ra Marta ne ra Maria bi umba ntsaya ra Jesu

³⁸ De guehni ra Jesu bi thogui rá 'ñu, nepu bi zonga ja 'nara hnini. Y nuni ja mi 'buhni 'nara 'behña mrá thuhu ra Marta, y nu'á bi umba ntsaya ra Jesu ja rá ngu. ³⁹ Ra Marta mi 'bu 'nará cu mrá thuhu ra Maria. Y nu'á bi hñudi de rí ga'ti yá ua ra Jesu pa da 'yøde nú'a mi mañ'a. ⁴⁰ Pe nura Marta xi mi ja ndunthi te da mæfi ja ra ngu. Ne bi dast'i habu mi 'bu ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hinguí handi gue ma cu bi zogase gatho ra 'befi? Xipabi ts'u da e da maxcagui.

⁴¹ Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Marta:

—Marta, xi guí xona ri 'befi ne guí tu ri mui ngue'a ndunthi ri 'befi, ⁴² pe hønse 'nara 'befi mahyoni gui 'yøt'e, ngu nuna

hoga 'befi xa huahna ra Maria, y hinda za to'o da hñacuabi.

11

Ra Jesu bi 'ñudi hanja da t'apa Ajuu

(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

¹ 'Nara pa ra Jesu bi 'yapabi Ajuu rá Dada ja 'nara luga, y nu de mi uadi'a, 'nará nxadi bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, dí ne gui 'ñutcaguihe hanja ga apabihe Ajuu ngu mi nja ra Xuua mi utuabi yá nxadi hanja da 'yapabi Ajuu.

² Nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu de xcrí 'yaphu Ajuu gui 'ñeñhu njaua:

Ma zi Dada'ihe, guí 'bui mahets'i, drá nsunda ri maça thuhu.

Bá ehe gui nda,

ne dá t'øt'a ri paha nuua ja ra ximhai ngu nú'a bí t'øt'e núbu mahets'i.

³ Racje te ga tsihe núbya rapaya.

⁴ Ne pungaguihe ma ts'oquihe, ngue'a necje dí pumbabihe nú'u to'o xa 'yøtcahe ra nts'o'mui.

Ne oxqui hocje ga øthe ya ts'oqui, ñangaguihe de ra nts'o.

⁵ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Ma ga mañhu gue 'na to'o pe'tsa 'nará 'nangu ne drá amigo, nepu ngu made ra xuui da ma ja rá ngu, ne da 'ñembabi: “Drá 'ñehe gui 'yøtca ra favo gui hmica hñu ya thuhme, ⁶ ngue'a ja núbya bi zøhø ma'na ma amigo xqui 'ñehe de yabu ha othogui te ga umbabi.” ⁷ Nepu nu'á sta dadi mbo rá ngu da 'ñena: “Hindí honi gui zocagui, ma gosthi ya stá cot'i, ne dí huixa ma batsi, hangue hingui tsa ga nangui ga 'ra'a'i nú'a guí adi.” ⁸ Pe nuguí dí xi'ahu gue hinda nangui da umbi ngue'a rá amigo, nu'á da nangui da umbi, pe ngue'a ya pa hinda sigui da 'yapa rá t'aha. ⁹ Hangue dí xi'ahu, 'yaphu Ajuu nú'a guí hoñhu ne da 'ra'ahu; hyoñhu nú'a te ri 'bep'ahu, ne gui tsudih; njahu ngu 'nara ja'i bi zøhø 'rota ra gosthi ne bi socuabi. ¹⁰ Ngue'a nu'a tó'o da 'yadi, da t'umbabi; y nu'a tó'o da hyoni, da zudi; y nu'a tó'o da 'rota ra gosthi, da socuabi.

¹¹ Nu'ahu gyá dadahu, 'bu ri batsihu da 'ya'ahu 'nara thuhme, ¿ha gue gui umfu 'nara do? O 'bu da 'ya'a'ihu 'nara hua,

¿ha gue gui umfú 'nara qu'eñá? ¹² O 'bú da 'ya'a'ihú 'nara mado, ¿ha gue gui umfú 'nara penzú? Hina, ¿ngue há? ¹³ Nu'ahú masque gyá 'yot'ats'oquihú, pe guí pá gui umfú 'nara hoga t'ot'e ri batsihú. ¡Xihma ra Dada bí 'búi mahets'i, nú'á dua pēnpabi ra Maça Ndahi to'o da 'yapabi'a, ne gatho ma'ra ya hño!

Bi t'embabi ra Jesu gue mi hanpa rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:19-27)

¹⁴ 'Nara pa ra Jesu bi 'yēmba 'nara ts'ondahi 'nara 'ñohø xqui japi da ngone. Ne de mi bōnga nú'a ra ts'ondahi, 'bestho bi za bi ñá nú'a ra 'ñohø. Ha nu mi hyanda ya ja'i njabú xi bi 'yot'ú. ¹⁵ Pe 'ra de gue'ú bi ñama'ñú ne bi 'ñena:

—Nuni ra 'ñohø engá ya ts'ondahi co rá ts'edi ra Beelsebú nú'a ra nda de ya ts'ondahi.

¹⁶ Ha nu ma'ra mi xipabi da 'yot'a 'nara nt'udi de mahets'i, pa da 'ñudi ua xi majuani mrá 'mehni Ajuá. ¹⁷ Pe nura Jesu bi batho te mi beni'ú, hangue bi 'ñembabi:

—'Bú 'nara hnini da hyegue ne da ntuhni sehe, nu'bú da nhuata nú'a ra hmanda mi ja. O nu'bú 'nara ngu da ntuhnise ya mengu de ra ngu, hinda za da 'mú 'nadbú'ú. ¹⁸ Njabutho nehe, nu'bú ra Satá da ntuhnui yá mits'ondahiui, nu'bú da nhuata gatho rá ts'edi'a. Nugui dí xi'ahú njabú ngue'a guí eñhú gue nugui dí engá ya ts'ondahi co rá ts'edi ra Beelsebú ra nda de ya ts'ondahi. ¹⁹ Pe nu'bú gue'a gra ot'e, nu'bú xi ri 'mehnihú, ¿con te ma ts'edi engá ya ts'ondahi? Nú'á go dá xi'ahú'ú. ²⁰ Nugui dí engá ya ts'ondahi pe co rá ts'edi Ajuá, hangue pahú gue nura Nda de mahets'i ya xa zohø pa da nda.

²¹ Nu'bú 'nara 'ñohø xi o rá ts'edi ne ri hñá yá arhma pa ri su rá ngu, nu'bú 'be'tsa xá hño nú'a te pe'tsa ja rá ngu. ²² Pe nu'bú da zohø ma'na ra 'ñohø ma'na di o rá ts'edi que gue'a, nu'bú da ntate nú'a bi zohø ne da hñambabi gatho yá arhma nú'ú mi hu rá mui da mats'i, ne da bepabi gatho nú'a di pe'tsa ja rá ngu pa da jameti'a ne da hyecuabi ma'ra.

²³ Nu'a tó'o hingui 'búi con guequi, gue'a ri contragui, ne nu'a tó'o hingui faxqui ga munts'a ya gamfri, go gue'a xani.

Ra Jesu bi ma 'nara 'bede de ra ts'ondahi bi mengui

(Mt. 12:43-45)

²⁴ Nu'bú 'nara ts'ondahi da bōnga de ja 'nara 'ñohø da 'ño haburaza ja ra mbonthi hongá ra tsaya, pe nu'bú de guehni hindua tsudi habú, nu'bú da beni ne da 'ñena: “Pøde ga yopa pengui habú nduí 'búi.” ²⁵ Ha nu stua yopa pengui e da zudi nú'a ra 'ñohø habú mbi 'búi, da zatua rá mfeni di nja ngu 'nara ngu nú'a xa thoqui xi xá hño, xa 'bast'i ne xi strá nt'axi da zudi, pe hinto di 'buhni. ²⁶ Nepú nú'a ra ts'ondahi'a da ma dua tsi má yoto yá mits'ondahiui ma'na strá nts'o que gue'a, y da zohø da yat'a gatho ja rá mfeni nú'a ra 'ñohø y ja da 'mahni ri gatho'ú, y njabú nú'a ra 'ñohø'a ma'na da ts'ocua rá mfeni que rá mudi.

Xa njapi nú'ú to'o øtuabi rá noya Ajuá

²⁷ Ts'a mi ñá njabú ra Jesu, 'nara 'behñá mi 'buhni bi ñá nts'edi ne bi 'ñena:

—¡Xi njapi nú'a ra 'behñá de habú gá 'búi, ne bi tede'i!

²⁸ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¡Ma'na xa njapi nú'ú to'o øtuabi rá noya Ajuá ne ot'e nú'a ma!

Ya ts'oja'i adi 'nara nt'udi

(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

²⁹ Ya ja'i 'yo mri munts'i gatho ja rá nthets'i ra Jesu, nepú nu'á bi 'ñembabi'ú:

—Ya ja'i de nuya pabya xi ya ts'oja'i, hangue adi 'nara nt'udi ga utuabi pa da badi ua xi xuá pēncagui Ajuá. Pe nú'a ra nt'udi adi'ú hinga ma ga utui, hōnse nda'a da t'utuabi, nú'a ra nt'udi de ra badi Joná.

³⁰ Ngue'a nú'a bi tho ra Joná nú'bú mi dut'a 'nara dahua ne ja bi gohni hñu pa, mi gue'a 'nara nt'udi pa ya me Ninive gue ra Joná go mrá 'mehni Ajuá. Njabú nehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da 'mui hñu pa mbo ra hai, y nú'á go gue'a 'nara nt'udi da t'utuabi nú'ú ya ja'i 'búi mapaya. ³¹ Nu stí zø ra pa de ra nsuca uenda, nura pa'a ra 'behñá nú'a mrá nda de ra hai Arabia ma da 'mai ja rá thandi nú'a to'o ma da hñanga nguenda pa da ñapabi nú'ú ya ja'i

'bui mapaya. Ngue'a nura 'behñá'a masque xi mi yab_u rá hai pe bá ehe e bi 'yøde nú'a ra mfadi mi pe'tsa ndu ra Salomó. Pe 'bucua 'na ma'na ra dangui rá nsu que ra Salomó, pe masque njab_u hinxa ne to'o xa 'yøde nú'a ma. ³² Nehe nura pa de ra nsuca uenda nú'u ya me Ninive ma da 'mai ja rá thandi nú'a to'o da hñanga nguenda pa da ñapabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya. Ngue'a nú'u ya me Ninive ngu mi 'yøde nú'a bi mangan ra badi Joná de nú'a xqui manga Ajuá, nu'bú nu'ú bi dama ñobri 'bestho. Pe 'bucua 'na ma'na ra dangui rá nsu que ra Joná, pe masque njab_u hinxa ne to'o xa 'yøde nú'a ma.

Ra ñot'i de ma ndo'yoh_u
(Mt. 5:15; 6:22-23)

³³ Jo'o 'nara ja'i to'o da tsøgue 'nara ñot'i ne da 'ñagui, o da ye'mba 'nara caho. Nu'a da 'yøt'e, da tøta hab_u da tøte, pa da yot'a gatho mbo ra ngu pa di handi nú'u to'o da yat'i. ³⁴ Nuri dah_u gue'u ngu 'raya ñot'i de ri ndo'yoh_u. Nu'b_u ri dah_u xá hño, guí hanth_u hab_u guí 'yoh_u, pe nu'b_u ri dah_u hingui ho, hingui hanth_u hab_u guí 'yoh_u. Njab_u ri mfenih_u nehe, 'b_u 'bui xá hño, nu'bú da za guí 'yoh_u xá hño ja ra ñot'i, pe nu'b_u hingui 'bui xá hño, hinda za guí 'yoh_u xá hño ngue'a guí 'buh_u ja ra 'bexuui. ³⁵ Hangué 'yøth_u 'nara ts'edi pa da 'múi xá hño ri mfenih_u pa da za guí 'yoh_u xá hño ne hingui 'buh_u ja ra 'bexuui. ³⁶ Nu'b_u ri mfenih_u 'bui xá hño, nu'bú guí 'yoh_u ja ra hoga ñot'i ne guí pah_u hab_u guí 'yoh_u, ngue'a ri mfenih_u nja ngu 'nara ñot'i ri yot'a ri 'ñuh_u.

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'b'efi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Nu mi uadi bi mangan njab_u ra Jesu, 'nara fariseo bi zits'i pa da ñungüi ja rá ngu. Y nu mi zøni bi yat'i'u, ha nura Jesu bi hñudi 'bestho ja ra mexa. ³⁸ Ha nura fariseo xi bi 'yø mi hyandi gue ra Jesu himbi nxu'ye 'met'o pa bi ñuni ngu myá nzai'u. ³⁹ Nu'bú nura Jesu bi ñembabi'a:

—Nu'ah_u fariseoh_u guí njah_u ngu ra xat'a vaso ne ra xat'a manza, xuqui hønse møte ha nu mbo xi rá nts'o. Nu'ah_u guí ne guí pønga ri hmih_u ja yá thandi ya ja'i, pe oda ri mfenih_u ra nthate ne ra nts'o'múi.

⁴⁰ ¡'Nagyá 'bemfenih_u! ¿Ha hingui pah_u gue Ajuá go gue'a bi hyoca maxøgue rá 'bai ra ja'i, de thi rá ndo'yo ne de mbo rá mfeni? ⁴¹ Bá faxh_u ya hyoya con gatho ri muih_u, y njab_u ha, da hnequi gue xá nt'axi ri mfenih_u.

⁴² ¡Huecate'ih_u nu'ah_u fariseoh_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Ngue'a guí 'uecj_u 'ret'a de ra bexo pa Ajuá de nú'a guí pah_u de ra xac'ri ne ra ruda ne gatho ma'ra ya ndapo nú'u hints'u ri muui ndunthi, pe nura hño hingui ø'tuah_u ri miqu'eih_u, nixi otho ri hmateh_u co Ajuá. Xá hño guí umfu Ajuá nú'a rí 'ñepabi de ya t'øt'e guí pah_u, pe ma'na mahyoni hingui pumfrih_u guí 'yøth_u nzantho ra hño ne guí pe'tsh_u ra hmate co Ajuá.

⁴³ ¡Huecate'ih_u nu'ah_u fariseoh_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Ngue'a nzantho guí ne guí hñuh_u ja ya hoga hudi dega nsu ja ya nija, ne nzantho guí neh_u dra zenjua'ih_u co ndunthi ra t'equ'e'i ja ya tai.

⁴⁴ ¡Nú'ah_u gyá xahnateh_u de ra ley, ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagyá yohmih_u! ¡Huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Ngue'a nu'ah_u guí ts'ocuah_u yá mfeni ya ja'i, guí njah_u ngu ya nt'agui hingui hnequi, ha 'rani ya ja'i maña de gue'u pe nixi padi'u tengu rá nts'o mbo.

⁴⁵ Nep_u bi dadi 'nara xahnate de ra ley ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'ih_e, ora guí ma njab_u, guí ñama'ñ_u de guecje nehe núje dyá xahnatehe de ra ley.

⁴⁶ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—¡Huecate'ih_u nu'ah_u gyá xahnateh_u de ra ley ngue'a ma xi dra castiga'ih_u nehe! Ngue'a guí japh_u ya ja'i da 'yøt'a 'raya t'øt'e nú'u hingui tsa da 'yøt'e, pa guí eñh_u gue njab_u da za da denba rá ley Ajuá, ha nu'ah_u nixi guí øtuah_u nurá ley'a, ja ra uenda guí tutuah_u ya ja'i 'nara 'bats'i xi rá hñu y ni ts'u hingui faxh_u da ndude.

⁴⁷ ¡Huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Ngue'a guí yopa hocuah_u yá pantyo ndu yá 'mehni Ajuá nú'u bi hyose ndu ri xitah_u. ⁴⁸ Njab_u ri hnequi gue guí tenbathoh_u yá 'múi ndu ri xitah_u, ngue'a nú'ú go gue'u bi hyo nuya 'mehni'u, ha nu'ah_u go guí yopa hocuah_u yá pantyo,

hangue ri hnequi gue 'nada ri mfenih_u co ndu ri xitah_u.

⁴⁹ Hangue se_{hε} Aju_a go gue'a xqui 'ñena co rá danga mfadi'a: "Nú'ú ma ga penpa ma 'mehni nú'ú da m_anga ma noya, pe 'ra de gue'ú ma da hyo'ú, ha nu ma'ra ma da utsa'ú." ⁵⁰ Hangue nuya ja'i 'b_uibya, Aju_a ma da hñ_a'mba nguenda'ú de gatho yá ma_a ji yá 'mehni Aju_a xa mfani desde bi m_udi ra ximhai, ⁵¹ desde ra Abé asta ra Sacaría nú'a bi tho mbo ra ndanija guetb_u ja ra ata. Hangue nugui dí xi'ah_u gue Aju_a ma da 'yambabi nú'ú ya ja'i 'b_ui mapaya de nú'ú ya hoja'i xa tho.

⁵² ¡Huecate'ih_u nu'ah_u gyá xahnateh_u de ra ley ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Ngue'a go ose ri 'yeh_u rá mfadi de ra ma_a noya, pe nu'ah_u ni guí hoph_u ma'ra to'o da nehma da badi, ha ni gue'ah_u hinguí ne gui pah_u.

⁵³ Nu mi uadi bi m_anga njab_u ra Jesu, ya xahnate de ra ley ne ya fariseo xi bi b_ø yá cu_ε con gue'a, nep_u bi m_udi'ú xi bi 'yø'tua ndunthi ya nt'ani, ⁵⁴ ngue'a mi ne xa 'yøde'ú da ñama'ñ_u'a pa njab_u xa za xa ñapabi'ú.

12

Jamasuh_u de ya ts'o nt'udi de ya fariseo ya yohmi

¹ Nep_u de gue'a bi munts'a ya 'motho gá ja'i, y co yá ndunthi'ú mri net'ase 'na ngu ma'na. Y nura Jesu bi m_udi bi zofo 'met'o se_{hε} yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Jamasuh_u de yá ts'o nt'utuate ya fariseo, ngue'a nu'ú xi ya yohmi, ne yá nt'utuate nja ngu ra nzoi tsini. ² Pe ma da z_ø ra pa da fatuabi yá nt'utuate gue xá nts'o, ngue'a gatho nú'a t'agui_ubya, 'nara pa ma da hnequi, ne gatho nú'a t'øt'e mant'agui_ubya, ma da z_ø ra pa da fadi. ³ Hangue nugui dí xi'ah_u gue gatho nú'a guí mañh_u mant'agui, 'mefa ma da fadi hab_uraza, y gatho nú'a guí mañh_u dega njone 'namb_u, nu'á ma da hm_a nts'edi pa da nt'øde hab_uraza.

To'o mahyoni gui tsuh_u

(Mt. 10:28-31)

⁴ Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Nú'ah_u guí 'yoh_u con guequi, oxqui tsuh_u nú'a to'o da ne da hñ_a'c'a ri teh_u ne

'mefa ya hinda za te da 'yø't'a'ih_u. ⁵ Nugui dí xi'ah_u, gue nu Aju_a hønse go gue'a mahyoni gui tsuh_u'a, ngue'a nu'á da za da hñ_a'c'a ri teh_u, ne pe'tsa ra ts'edi pa da meh'n'ah_u ja ra nidu nehe.

⁶ Ya zi ts'int_u's' hints'ú ri muui asta 'ba cut'a por ng_udmi, ¿ha ngue ha? Masque nu'ú hini muui ndunthi, pe Aju_a hinhya'm_u ri pumfri ni 'na de gue'ú. ⁷ Xihma'ih_u, gue asta ri stah_u Aju_a padi ri hangu'ú. Hangue oguí tsuh_u, ngue'a ma'na grí muuih_u que nuya ts'int_u's'.

Nú'ú to'o damajuani de ra Jesu ja yá thandi ya ja'i

(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Ne dí xi'ah_u gue gatho nú'ú to'o ma da m_anga ja yá thandi ya ja'i gue xa gamfrigui, necagui ma ga m_anga ja yá thandi yá enxε Aju_a gue majuani xa gamfrigui. ⁹ Pe nu'ú to'o tsu ne cøngagui ja yá thandi ya ja'i, necagui ma ga ma ja yá thandi yá enxε Aju_a gue nu'ú hinstá padi.

¹⁰ Nu'a to'o da ñama'ñ_u de Nú'a To'o bi e bi Nja'i, Aju_a da pumbabi; pe nu'a to'o da ñama'ñ_u de ra Ma_a Nda_hi, nu'á hinda pumbabi'a.

¹¹ Nu sta ts'ix'ah_u ja yá nija'ú o ja yá thandi ya nzaya o ja ma'ra ya nda de ya hnini, oxqui tu ri m_uih_u nda'a ma gui thadih_u, nixi oxqui beñh_u 'met'o nda'a ma gui mañh_u, ¹² ngue'a nura ora gui ñah_u, rá Ma_a Nda_hi Aju_a ma da 'ñu't'ah_u nda'a rí 'ñepi gui mañh_u.

Jamasuh_u de ra nc'at'aboj_a

¹³ Nep_u 'na de nú'a ra hmuntsja'i bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'i, xipa ts'ú ma cu da 'racagui nú'a rí 'ñepqui de nú'a bi zogahe ndu ma dadahe.

¹⁴ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Xi'a'i, ¿pa te guí xiqui njab_u? ¿Xi to'o xa hñuxcaguiga dega nzaya o dega hyeca hai?

¹⁵ Nehe bi 'ñena:

—Jamasuh_u pa hingui hyøcuah_u yá hño ra ximhai ne gui ne gui pe'tsh_u'ú, ngue'a hingue po ya hño de ra ximhai ma da nja rá te ra ja'i.

¹⁶ Nep_u bi xipa 'nara 'bede nú'a ra hmuntsja'i, ne bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø xi mi pɛ'tsa ndunthi yá hño, y nuyá hai nehe bi unga 'nara danga sofo. ¹⁷ Nepu nú'a ra 'ñøhø bi 'ño rá mfeni ne bi 'ñena: “¿Te ga øtbya gue otho habu ga pɛ'tsa gatho ma sofo?” ¹⁸ Y nu'á bi beni ne bi 'ñense: “Ya dí padi te ma ga øt'e, ma ga yø'ta nuyu ma troha, ne ma ga hoca ma'ra ma'na dya dangui, ne ja ga utni gatho ma sofo ne gatho nú'a ma'na te dí pɛ'tsi. ¹⁹ Y nu xcrá juadi ga pɛ'tsni gatho, nu'bá ga embabi ma te: Nubyá ha, jani gatho nú'a te gui hyoni pa ndunthi ya jeya da 'ñepu. Nubyá da za gui ntsaya, gui ñuni, gui ntsithe, gui johya ndunthi.” ²⁰ Pe Ajuá bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø: “Nagrá 'bemfeni, núbya dí nxuui ma gui tu, y gatho nú'a guí pɛ'tsi, ma gui tsopu nixi guí padi pa to'o.” ²¹ Njabutho nehe nú'a to'o xa munts'a ndunthi yá hño pa guesɛ'a, pe nu sta du, ma da hño ya ja rá thandi Ajuá.

Ajuá ri su gatho yá batsi
(Mt. 6:25-34)

²² Nepu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nubyá dí xi'ahu, ogui tu ri muihu de nú'a te gui tsihu nixi nú'a te gui hyehu. ²³ Ngue'a nuri tehu ma'na ri muui que ra hñuni, ha nuri ndo'yohu ma'na ri muui que ra he. ²⁴ Hyanthu ya ca, nu'á hingui pot'i nixi xofo, nixi otho yá troha, pe Ajuá go gue'a ri 'uinihu. ¿Pe nu'ahu ma'na grí muuihu que ya ca, ne ma'na grí muuihu que nu'araza ya ts'intshu! ²⁵ ¿To'o 'na de gue'ahu nú'a da hñuxa má ts'u rá hñets'i de rá ts'edisɛ? Ni 'na hinda za da 'yø'ta njabu. ²⁶ Nu'bá ¿hanja guí tu ri muihu po ma'ra ya t'øt'e de ri tehu?

²⁷ Hyanthu ya døni hanja gra nhye. Nu'á hingui het'i nixi pɛ ma'na ra 'befi, pe ma'na ri hnequi mahotho que yá hoga he ra nda Salomó masque mri hñe mahotho'a. ²⁸ 'Bu Ajuá heta ya ndapo nú'u 'ba ja ra mbonthi da ndømbya, ne rixudi dra c'u'tsi ne dra ts'at'i, xi nu'ahu, ¿hanja hingui camfrihu gue Ajuá ma'na da he't'ahu que gue'u? ²⁹ Hangué odi oda ri mfenihu nú'a te gui tsihu ne nú'a te gui hyehu, ne odi tu ri muihu nú'a te ri 'be'a'ihu. ³⁰ Ngue'a gatho nú'u ya ja'i hingui camfri, nzantho oda yá mfeni nú'a te da zi ne te da hye, ne tu yá mui'u 'bu te 'bepabi. Pe ri Dadahu nú'a

bí 'bu mahets'i, nu'á padi xá hño te gatho øt'ahu ra 'bedi. ³¹ Nu'ahu, nu'a gui 'yøthu, 'met'o hyoñhu hanja da za gui 'buhu xá hño ja rá hmanda Ajuá, y nu'á da 'ra'ahu gatho nú'a te gui hyoñhu.

Pɛ'tsa ri hño hu nuni mahets'i
(Mt. 6:19-21)

³² Ma zi t'uca taxo deti'ihu, ogui tsuhu nú'a te da 'be'a'ihu, ngue'a Ajuá ri Dadahu go gue'a rá paha pa gui 'buhu ja rá hmanda'a, ne nu'á ma da su'a'ihu. ³³ Hangué pahu gatho nú'a guí pɛ'tshu, ne hyecuabihu ya hyoya, njabu gui øt'a ri 'me'tsihu nuni mahets'i nú'a hinhya'mu da thegue nixi da ts'oqui, ne nuni hinda za da yut'a ya be pa da bep'ahu, nixi ya zu'ue hinda zip'ahu nú'a xcá pɛ'tshu. ³⁴ Ngue'a habu ja ri 'me'tsihu, ja guehni oda ri mfenihu.

Hñocju ne ndø'mhu ngu 'raya hoga 'bego

³⁵⁻³⁶ Hñocju ne ndø'mhu. Njahu ngu 'raya hoga 'bego di zø yá ñot'i ne tø'ma yá hmu sta menga ja 'nara ngo dega nthati, ha nu sta gant'a ra gosthi, nu'á 'bestho da xocuabi. ³⁷ Ma da johya ndunthi nú'u ya 'bego di nuhu sta zø yá hmu. Nugui dí xi'ahu gue nura hmu'a da mø ra mexa ne da 'ñei da 'uini. ³⁸ Masque 'bu da zøhø made ra xuui o ante da hyats'i, ma da johya ya 'bego nú'u da ts'udi di nuhu. ³⁹ Nehe dí xi'ahu, 'bu 'nara ja'i di pahma ha'mu da zøhø ra be ja rá ngu, nu'bá nura ja'i'a hinda 'ñaha, di su rá ngu pa hinda hyopabi ra be da yut'i da bepi. ⁴⁰ Hangué ne'a'ihu ndø'mihu, ngue'a nú'a ra pa nixi gri beñhu, gue'bu xcrí thamfrihu ma dua yopa pengui Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra hoga 'bego ne ra ts'o'bego
(Mt. 24:45-51)

⁴¹ Nepu ra Pedro bi 'yambi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, xi nuna 'bede ja juadi gá ma, ¿ha gue hønse pa guecje, o pa gatho ya ja'i?

⁴² Nepu ra zi Hmu Jesu bi 'ñena:

—Xi 'nara hmu de 'nara ngu, 'bu da bøni da ma, ¿to'o da zocuabi rá 'befi pa da su ne pa da 'uimba gatho yá mɛfi? Da zocuabi 'nara hoga 'bego nú'a pa da su gatho, ¿ha ngue ha? ⁴³ Xi da johya nú'a ra 'bego nu

sta zø rá hmu di øt'a gatho ngu nú'a xqui zocuabi. ⁴⁴ Majuani dí xi'ah_u, gue nú'a ra hmu ma da hñuxa nú'a ra hoga 'bego pa da supa gatho nú'a di pe'tsa ja rá ngu. ⁴⁵ Pe nu'b_u nú'a ra 'bego to'o bi ts'ogui pa da supa rá 'befi rá hmu, da beni gue hi'me dua penga rá hmu, nep_u nu'á da mudi da na'mbabi yá mi'bégoui ne ya 'behñá nú'u ri 'mego pa da 'uinga ya mēfi, y nu'á go xi dri ñuni ne dri nti. ⁴⁶ Ha nurá hmu da zøhø nú'a ra pa'a hindi tø'mi. Nu'bú nura 'bego'a ma da castiga rá hmu ngu ma da ncastiga nú'u ma'ra ya ts'o'bego.

⁴⁷ Nu'a ra 'bego pa'di xá hño nú'a rá hne rá hmu, ne hinda 'yøt'e, nú'á xi dra castiga co ya mēfi. ⁴⁸ Pe nu'a ra 'bego hindi pa'di xá hño tengu rá 'befi rá hmu, ne hinda mēfi xá hño, dra castiga pe hinga ndunthi ngu nú'a ma'na. Ngue'a nu'a tó'o da t'ent'ua rá 'yε ndunthi ra 'befi, go gue'a ma'na ma da thá'mba nguenda. Ne nu'a tó'o da t'umbabi ndunthi pa da su, gue'a nehe ma da t'ambabi ndunthi.

Po rá ngue ra Jesu ma da hyegue ya ja'i
(Mt. 10:34-36)

⁴⁹ Nugui ngue'a stuá ehe nuua ja ra ximhai, ma da nja ya nt'utsate ne ya hegue po rá nguecagui, ne dí ne da njabu 'bestho. ⁵⁰ Ne nugui pe'tsi ga thogui ndunthi ya ugui ne ya ts'othogui, ne dí ne da njabu 'bestho. ⁵¹ Guí hu ri muihu gue ngue'a stuá ehe hinda ma da nja ra tuhni ja ra ximhai. Hina, ngue'a por guequi ma da nja ya hegue ne ya tuhni. ⁵² Desde núbya pa dí 'ñep_u, 'b_u 'nara 'm_ui di 'b_ui cut'a dya mengu, nu'á ma da ntunse ne da hyegue po rá nguequi; 'b_u di 'b_ui hñu nú'u hingui camfrigui, da utsa nú'u má yoho camfrigui, ha nu'b_u di 'b_u yoho nú'u hingui camfrigui, da utsa nú'u má hñu. ⁵³ Ya dada da utsa yá t'u, ha nuya t'u da utsa yá dada. Ya nana da utsa yá t'ixu, ha nuya t'ixu da utsa yá nana. Nuya suegra da utsa yá ts'ihue, ha nuya ts'ihue da utsa yá suegra.

Ya nt'udi de te bra ñehē
(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁵⁴ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ora gui hyanth_u da njaxa ya guui lado y_uhyadi, 'bestho guí eñh_u gue ma da 'uai,

y majuani da 'uai. ⁵⁵ Ora da mudi ya panthi, guí eñh_u gue ya ma da zø ra pahyadi, y majuani ya ma da njabu. ⁵⁶ ¡Nagyá yohmih_u! 'Bestho guí huxh_u nguenda nú'a ma da nja ngue'a guí hanth_u nú'a ri hnequi ja ra ximhai ne mahets'i, pe ¿hanja hingo guí huxh_u nguenda de nú'u ya nt'udi ri hnequibya pa guí pahmah_u to'ogui?

Coh_u 'nara cohi co ri ncontrah_u
(Mt. 5:25-26)

⁵⁷ ¿Hanja hinguí beñh_u de seh'e'ih_u nda'a xá hño guí 'yøth_u y nda'a hina? ⁵⁸ Nu'b_u 'na to'o da zix'a'i pa ja ra ts'utbi, nu xcri 'yoh_u ja ra 'ñu, 'ramanu guí cohui 'nara cohi de grí yoseh_u, pa njabu ya hinda zix'a'i ja ra nzaya, ngue'a nu'b_u guí tsøñh_u ja ra nzaya, nu'á da 'bepa ra polecia da zix'a'i, ha nú'a ra polecia ma da go'a fadi. ⁵⁹ Y de guehni hingui pøni asta hingui jut'i gatho nú'a gri tu.

13

Mahyoni guí ñobrih_u de ri ts'oquih_u

¹ De nuya pa'u bi zønga 'raya ja'i hab_u mi 'b_u ra Jesu pa bi xipabi gue ra Pilato xqui hyo 'raya me Galilea. Nú'u ya me Galilea xqui zønga Jerusale pa da hyo 'raya mbo'ni dega hñá'ti pa Ajua, nep_u nura Pilato bi manda da tho'u, y nuyá ji'u bi nthants'ui yá ji ya mbo'ni. ² Y nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha guí hu ri muihu bi t'ø'tuabi njabu nú'u ya ja'i ngue'a ma'na myá 'yøt'ats'oqui que ma'ra ya me Galilea? ³ Hina. Pe nu'b_u nú'ah_u nehe hingui ñobri de ri ts'oquih_u, ne'ah_u ma guí 'mēdih_u nehe ngu bi 'mēdi'u. ⁴ Xi nú'u 'ret'amahñato ya ja'i bi ze'ma ra torre de Siloé, ¿ha guí hu ri muihu gue ma'na myá 'yøt'ats'oqui'u que gatho ma'ra ya me Jerusale? ⁵ Hina, pe nu'b_u hingui ñobrih_u de ri ts'oquih_u, gatho ma guí 'mēdih_u nehe ngu bi 'mēdi'u.

Ra 'bede de 'nara 'bai gá igo nú'a himbi nøgue yá fruta

⁶ Y ra Jesu bi xipa 'nara 'bede ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—'Nara 'ñøhø mi pe'tsa 'na 'bai ra igo ja rá ua'obxi, y 'nara pa bi ma bá c'a'tsi ua di tøgue yá fruta, pe hinte bi zudi. ⁷ Nep_u nú'a ra me ua'obxi bi 'ñembabi nú'a rá mēfi mi mpε ja ra ua'obxi: “Dí ne gui tsεca

nuna ra 'bai gá igo, ngue'a ya hñu njeya stá ehe dí handi ua di togue yá fruta, pe hinte stá tsudi. Hangué çpa te hõnse xa hñanga ndunthi ra hai habu 'bai, ne hinte ri uni?"
 8 Nepu bi 'ñenga nú'a ra mēfi dega ua'obxi: "Pøde hina, hinga tsecju, ma ga fõnba ra hai ne ga 'ti. 9 Xama njabu da unga yá fruta, pe nu'bu hinda uni, nu'bá ha, ga tsecju."

'Nara pa dega tsaya ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'behña mrá nc'ostha

10 Nepu 'nara pa dega tsaya ra Jesu mi 'bu ja 'nara nija mi xahna ya ja'i. 11 Ne mi 'buhni 'nara zi 'behña mi hñeni, ya mi pe'tsa 'ret'amahñato njeya mi njabu. 'Nara ts'ondahi xqui japi da nc'ostha, nixi himi tsa da juanga rá ndo'yo ni 'na tui. 12 Nu mi hyandi ra Jesu bi zofo ne bi 'ñembabi:

—Naná, nubyá ya xcá ñani de ri hñeni.

13 Nepu nu'á bi hñuxa yá 'ye ja ra zi 'behña, y nú'a ra ora'a 'bestho bi za bi juanga rá ndo'yo xá hño, ne bi mudi bi xocambeni Ajuá. 14 Pe nura nda de ra nija bi bõ rá cue ngue'a ra Jesu bi 'yøthe nú'a ra zi 'behña ha mrá pa dega tsaya ra pa'a, ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Dí pe'tshu 'rato ma pa pa ga mpefihu. Y nú'u ya pa'u 'bu tsu'ahu ya hñeni, ua eh pa da t'øthe'ihu. Oxqui ma go gui eh nú'u ya pa dega tsaya pa da t'øthe'ihu.

15 Nepu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Nagyá yohmihu, çha gue hinguí xo'thu ri ndamfrihu o ri burruhu pa gui tsixhu da ntsithe masque ra pa dega tsaya? 16 Ha nuna zi 'behña xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Abrá, ha ra Satá xa japi xa hñeni ya øt'a 'ret'amahñato njeya, çha gue hiní 'ñepabini da t'embabi nú'a pe'tsni masque ra pa dega tsaya?

17 Y nu mi manga njabu ra Jesu, gatho nuyá ncontra mi 'buhni bi me'tsa yá tsa de nú'a bi mañ'a. Pe nu ma'ra ya ja'i mri xocambeni Ajuá nu mi hyanda ya danga t'øt'e mi øt'a ra Jesu.

Ra 'bede de ra nda dega mostasa (Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

18 Nehe bi 'ñena ra Jesu:

—Ma ga xi'ahu 'nara 'bede ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá. 19 Nu'á nja ngu 'nara zi nda dega mostasa nú'a da mot'a 'nara

'ñøhø ja rá huahi. Y nu'á da nte xi dra dangui ngu 'nara 'bai gá za, y asta ja da hyocni yá 'bafi ya ts'int'su.

Ra 'bede de ra nzoi (Mt. 13:33)

20 Nehe bi 'ñena ra Jesu:

—Ma ga xi'ahu ma'na ra 'bede ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá. 21 Nurá hmanda Ajuá ri nhyehui ra nzoi nú'a bi mant'a 'nara 'behña co ngu 'nate kilo ra arina pa da hyoca ya thuhme. Bi mant'i xá hño asta xi bi ntsini gatho ja ra arina, masque mi 'na zi tui ra nzoi.

Ra ts'i'ma gosthi (Mt. 7:13-14, 21-23)

22 Ha nura Jesu bi sigui rá 'ñu pa rí ma Jerusale. Bi thogui ja 'raya danga hnini ne ya t'uca hnini pa mi xahna ya ja'i. 23 Y 'nara ja'i bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Ndada, çha gue 'na tui ya ja'i nú'u ma da mpøhø?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

24 —'Yøt'a ra ts'edi gui cut'a ja ra ts'i'ma gosthi nú'a rí ma pa ja ra te pa nzantho. Nugui dí xi'a'i, gue ndunthi di nehma da yut'ini, pe ya hinda za. 25 Nja ngu de stí got'a ra gosthi nú'a to'o rá meti 'nara ngu, njabu nu'ahu 'mefa ja gri ganthmahu ne gri eñhu: "Ma zi Hmu'ihe, xogahe ra gosthi." Pe nu'á ma da dadi ne ma da 'ñeñ'ahu: "Hindí pa'a'ihu, nixi dí padi habu gyá menguhu." 26 Nepu nu'ahu ma gui 'ñembabihu: "çHanja hinguí pacje? gue ndrí ñuñhu ne ndrí ntsithehu, ne ja ma hninihe go gue'i gá 'ñutcahe ri noya." 27 Pe nu'á ma da 'ñeñ'ahu: "Dí xi'ahu gue hindí pa'a'ihu, nixi dí padi habu xqui 'ñehu. Rí maha de guecua, gatho nú'ahu gyá 'yøt'ats'oquihu." 28 Y ra ora'a ja guehni ma gui nzonihu ne ma xi da du ri maihu ndunthi nu xcrí hyanthu ndu ri mudi xitahu ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo, ne gatho yá 'mehni Ajuá di 'buhni habu bí manda Ajuá, y nu'ahu hinda ma da tho'ahu gui cuthu, ma gui cohihu thi. 29 Ne ma dua ehe ya ja'i de habaraza maxøgue de ra ximhai, desde bøxhyadi asta yuhyadi, ne desde mahuifi asta mac'anguí, y ma da yut'i'u nuni habu bí manda Ajuá ne ma dí hñudini'u ja ra mexa pa da ñuni. 30 Y nura

pa'a nu'u tó'o ya danguibya, ma da notsi'u, ha nu'u tó'o ya notsi'bya, ma da ndangui'u.

Ra Jesu bi du rá mui po ya me Jerusale (Mt. 23:37-39)

³¹ Y ja nú'a ra pa'a bi zø 'raya fariseo há mi 'bu ra Jesu ne bi 'ñembabi'a:

—Rí ma de guecua, ngue'a nura nda Erode ec'a'i da hyo'i.

³² Y nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Rí maha bá xiphu nú'a ra c'uamba ja'i'a gue nugui nubya ne rixudi ma ga sigui ga engu ya ts'ondahi ne ga øthe ya da'thi asta hinga juata ma 'befi. ³³ Ne nu xcrá juata ma 'befi de guecua ga ju ma 'ñu ga ma pa Jerusale, ngue'a ja guehni nzantho xa thopa yá 'mehni Ajuá, hangue ja grá mani nehe.

³⁴ ¡Nú'ahu gyá menguhu Jerusale, go gue'ahu guí c'anhú co ya do gatho nuya 'mehni xuá pehn'ahu Ajuá y asta guí hohú! ¡Hangu ya 'mi'qui dá ne ga munts'ahmá gatho ri batsihu, dá nja ngu 'nara zi øni munts'a yá batsi pa da huits'i ja yá hua, pe nu'ahu hinhyamú gá ne gá 'yødehu!

³⁵ Pe desde nubya Ajuá ma da hyec'asehu ri nijahu. Ne dí xi'ahu gue ya hingui yopi gui hyandgaguihu asta hinda zø nú'a ra pa gui 'ñeñhu: “Xi njapi nuni to'o xuá mehna Ajuá ma Hmuhu.”

14

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'ñøhø nú'a mi neni

¹ 'Nara pa dega tsaya bi ma ra Jesu da ñunga ja rá ngu 'nara nda gá fariseo, ha nu ma'ra ya fariseo mi sutho de nú'a mi øt'e. ² Ne ja guehni mi 'buhni 'nara 'ñøhø xi mi neni'a. ³ Nepu nura Jesu bi 'yambabi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley ne bi 'ñembabi:

—¿Te mangu ja ra ley, ha gue da za da t'øthe 'nara da'thi ja ra pa dega tsaya, o hina?

⁴ Pe nu'ú ni 'nara noya himbi dadi, bi hmetho. Nu'bu ra Jesu bi hñuxa rá 'ye ja nú'a ra 'ñøhø mi neni, ne bi 'yøthe ne bi mehni da ma. ⁵ Nepu bi 'ñembabi ya fariseo:

—¿To'o 'na de gue'ahu 'bu da zo 'nari burruhu o 'nari ndamfrihu ja 'nara poso, nepu hingui hñaihu ngue'a ra pa dega tsaya?

⁶ Y nu'ú himbi za te bi dadi.

Ya mudi hudi ja 'nara ngo dega nthati

⁷ Ha ra Jesu bi hyandi mi tsøhø nú'u xqui ts'ohni ja ra hñuni ne mi huahni'u ya mudi hudi pa da hñudi ja ra mexa, nu'bu nu'á bi umbabi'u 'nara ts'ofu ne bi 'ñembabi:

⁸ —Nu'bu dra ts'ohn'a'i ja 'nara ngo dega nthati, ogui hudi 'bestho ja ya mudi hudi, xi'bu da zøhø ma'na nú'a xa ts'ohni ne ma'na dri ts'apa mfeni que gue'i. ⁹ Nepu nú'a to'o xa zohn'a'i da 'ñeñ'a'i: “Tsocuabu ra hudi nuni ma'na.” Y nú'a ra ora'a 'nara 'betsa pa gue'i, y gui 'bai ua hudi asta ja ra ñani. ¹⁰ Nu'a mahyoni gui 'yøt'e nu'bu dra ts'ohn'a'i ja 'nara hñuni, hñudi asta ja ra ñani, pa nu sta hyant'a'i nú'a to'o xa zohn'a'i da 'ñeñ'a'i: “¿Hanga asta ja guí hu-cua? Thogui rí ma nuni asta ja ya mudi hudi.” Y njabu ha, da hyanda nú'u ma'ra di huhni ja ra mexa gue xi ts'ap'a mfeni nehe'i. ¹¹ Nugui dí xi'ahu, nu'a tó'o ri 'ñexase de rá mfeni ma da 'be rá tsa, pe nu'a tó'o hini 'ñexase, da t'e'tsua rá nsu.

¹² Y bi 'ñembabi ra Jesu nú'a to'o xqui zohni:

—Nu'bu gui beni gui unga 'nara hñuni o 'nara nt'oxi nuua ja ri ngu, oxqui zohni hønse ri amigo, nixi ri cu, nixi hønse nú'u te ri njau, nixi nú'u ri 'nangu ja te pe'tsi, ngue'a nu'ú 'nara pa da zohn'a'i nehe, y njabu da co'ts'a'i ngu nú'a xcá 'yø'tuabi. ¹³ Nu'a gui 'yøt'e, ora guí øt'ango, zohna ya zi hyoya, ne nú'u ya zi da'thi xa nza yá ndo'yo hingui tsa da 'ñani, ne ya zi doua, ne ya zi goda. ¹⁴ Nú'u ya zi ja'i'u hinda ma da co'ts'a'i de nú'a gui 'yø'tuabi'u, pe 'mefa de rá ñoho ra 'mui nu xcrí yopa nte con gatho nú'u ma'ra to'o xa 'yøt'e xá hño, ma gui hñanga ri thaha co ndunthi ra johya.

Ra 'bede de 'nara 'ñøhø bi 'ñøt'ango

¹⁵ Y nu mi 'yøde njabu nú'u ya ja'i mi huhni ja ra mexa, 'na de gue'u bi 'ñembabi ra Jesu:

—Tengu da johya nú'a to'o ma da hñudi da ñuni de guehni habu bí manda Ajuá.

¹⁶ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—'Nara pa 'nara 'ñøhø bi 'ñøt'ango ne bi mehna yá 'bego pa da zohna ya ja'i. ¹⁷ Nepu nu mi zø ra ora pa ra nt'oxi, bi menpa ra noya co 'nara 'bego pa bá embabi gatho nú'u xqui mbitabi: “Ya maha 'na, ya bí

jabu ra mexa xa nthoqui pa gue'ahu.”¹⁸ Pe gatho nú'u xqui mbitabi bi mudi bi 'ya ra pumbate ngue'a bi 'ñotho yá luga. Nu'a rá mudi bi sipi bi 'ñena: “Gui pungui, pøde hinda za ga ma. Ja núbya dá juadi dá tanga 'nara hai, y mahyoni ga ma ga c'a'tsi.”¹⁹ Ha nu ma'na bi 'ñena: “Stá tanga cut'a nt'ei ya ndamfri, y dí adi gui pungui, hinda za ga ma, ngue'a mahyoni ma ga nu ua da mpefi xá hño.”²⁰ Ha nu ma'na bi 'ñena: “Ja núbya dá juadi dá nthati, otho ma luga ga ma.”²¹ Ha nu mi menga nú'a ra 'bego ja rá hmu, bi xipabi te gá dadi cada 'na nú'u xqui mbitabi. Nu'bu nura hmu xi bi bø rá cuε ne bi 'ñembabi rá 'bego: “Ri ma ja ra tai ne ja ya 'ñu de ra hnini ua tsincaua gatho nú'u gui tsupu, gatho ya zi hyoya ne nú'u xa nza yá ndo'yo ne hingui tsa da 'ñani, ne ya doua, ne ya goda, pa ga ñu'me'u.”²² Ne ya 'mefa nura 'bego bi 'ñembabi rá hmu: “Ya stá øt'a nú'a gá xicagui, pe ponguitho ya hudi de ja ra mexa.”²³ Nepu nura hmu bi 'ñembabi rá 'bego: “Nubyá ri ma ja ya da'ñu ne ya t'uca 'ñu nú'u 'ranga ja ya mbonthi, y gui ja güi tsi gatho nú'u gui tsudi pa da ñuxa nuya hudi ponguitho ja ma mexa.”²⁴ Ngue'a nugui dí ma gue nú'u dá mbitabi ra mudi, ni 'na de gue'u hinda ñuni con guequi.”

Nú'u to'o da za da dena ra Jesu

²⁵ Ndunthi ya ja'i mri dena ra Jesu, y nu'a bi mpants'i ne bi 'ñembabi'u:

²⁶ —Nu'a tó'o ne dua nxadi, mahyoni ma'na da madigui que rá dada, ne rá nana, ne rá 'behña, ne yá batsi, ne yá cu, ne rá tese; pe nu'bu hina, hinda za.²⁷ Ha nu'a tó'o hinda 'ñei da dengagui masque da 'bedi gatho, hinda za ga øt'e ma nxadi'a.²⁸ Xi'bu 'nara ja'i da beni da hyoca 'nara danga ngu, ¿ha gue hinda beni 'met'o te gatho mahyoni pa da uadi da hyoqui? ²⁹ Pe nu'bu hinda beni 'met'o, ne 'bu hønse bi futua rá ua rá ngu, nepu ya hinda juati, y gatho nú'u to'o da hyandi ma da nthede de gue'a,³⁰ ne da 'ñena: “Nuna 'ñøhøni hønse bi mata rá 'befi, ya himbi za bi juati.”³¹ O xi'bu 'nara nda beni da 'ñøt'atuhni co ma'na rá mindaui nú'a pe'tsa 'nate 'mo ya soldado, ¿ha gue hinda beni 'met'o ua da za da ntate co nú'u 'ret'a 'mo yá soldado? ³² Y nu'bu da beni 'met'o gue hinda ntate, da menpa ra noya

ma'na rá mindaui nú'a bra 'ñe yabutho, gue ya hinda ntunhui.³³ Hangué nugui dí xi'ahu, toraza de gue'ahu nu'bu hingui tsogui gatho nú'a guí pe'tshu, hinda za dua nxadi'ihu.

Rá ts'edi ra u

(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴ Nura uxá hño, pe nu'bu ya bi 'be rá hño, ¿hanja da za da yopa cuqui? ³⁵ Ya hingui ho nixi pa dra thants'a ja ra hai de ya huahi, nixi pa da t'u'tua ja yá ua ya ndapo, nixi pa ni 'nara t'øt'e ya hinxá hño, hangué dra føtbu. Nu'a tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

15

Ra 'bede de 'nara zi deti xqui 'medi

(Mt. 18:10-14)

¹ Ndunthi ya 'ñatsa nguaxboja ne ndunthi ma'ra ya ts'oja'i bi ma bá tsudi ra Jesu pa da 'yøde nú'a mi mañ'a.² Hangué nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi ñama'ñu de gue'a, ne mi ena:

—Nuni ra 'ñøhø nzantho ñaui ya ts'oja'i ne ri ñuni con gue'u.

³ Nepu ra Jesu bi xipa 'nara 'bede, ne bi 'ñembabi'u:

⁴ —Xi'bu 'na de gue'ahu 'bu gri pe'tshu 'na nthebe ya deti pe 'bu gui 'behu 'na de gue'u, ¿ha gue hingue gui tsohani nú'u goho'rate ne 'ret'amaguto pa gui maha ja ra mbonthi pa gua hoñhu nú'a xcá 'bedihu asta hingui tsuhu? ⁵ Y nu xqui tsudihu'a gui 'yents'a ja ri xi'nxihu co ra johya ne gui tuxhu.⁶ Nepu gui zoñhu gatho ri amigohu ne ri 'nanguhu ne gui 'ñembabihu: “Ma ga johyahu, ngue'a ya stá tsudi nú'a ma deti stí 'behmaha.”

⁷ Hangué dí xi'ahu, njabutho nehe 'bu 'nara 'yøt'ats'oqui da ñobri, da nja ra johya mahets'i, que nú'u goho'rate ne 'ret'amaguto ya ja'i beni gue 'bui xá hño ne hu yá mui gue hinga mahyoni da ñobri.

Ra 'bede de 'nara boja xqui 'medi

⁸ O ne 'nara 'behña pe'tsa 'ret'a ya boja ne da 'bedi 'na, da tsø ra ñot'i ne da mpaxi 'ramats'u pa da hyoni asta hinda zudi.⁹ Ha nu sta zudi'a, da zohna gatho yá mpadi ne yá 'nangu ne da 'ñembabi: “Ma ga johyahu, ngue'a ya stá tsudi nú'a ra boja stí 'behmaha.”¹⁰ Hangué nugui dí xi'ahu,

njabutho nehe 'b_u 'nara 'yøt'ats'oqui da ñobri, nu'bú yá enxε Ajuá bí øt'ango nuni mahets'i.

Ra 'bede de ra nanat'x

¹¹ Ra Jesu bi 'ñena nehe:

—'Nara 'ñøhø mi pe'tsa yoho yá t'_u,
¹² nep_u nú'a mbatsi bi 'ñembabi rá dada:
 “Papá, dí ne gui 'racagui nú'a rí 'ñepcagui
 de nú'a guí pe'tsi.” Nu'bú nura dada bi
 mudi bi hecuabi yá hño, ne bi umbabi yá
 t'_u. ¹³ Nep_u de ya xqui thogui 'raya pa,
 nú'a ra t'_u mbatsi bi munts'a gatho nú'a
 xqui t'umbabi ne bi hñats'i, ne bi bøni de
 guehni, bi g_u rá 'ñu bi ma pa ma'na ra hai
 yab_u hab_u bá tegue gatho rá boja ja 'nara
 'm_ui xi xmá nts'o. ¹⁴ Pe nu mi degue gatho
 nú'a mi h_a, bi nja 'nara danga thuhu ja
 nú'a ra hai'a, ne nu'á bi mudi bi sufri co ra
 thuhu. ¹⁵ Nep_u de guehni bi ma bá apa ra
 'b_efi 'nara 'ñøhø de nú'a ra hai'a. Y nura
 'ñøhø'a bi umbabi ra 'b_efi ne bi m_ehni da
 supa yá ts'udi. ¹⁶ Y ra ora mi ñunga ya ts'udi,
 nú'á mi neh_ma da zi nú'a mi tsi'_u, ngue'a
 xi mi ts_u ra thuhu, pe hinto mi huequi pa
 da t'umbi te da zi. ¹⁷ Nu'bú nu'á bi beni rá
 ngu ne bi 'ñena: “Hangu ya m_efi pe'tsa ma
 dada ja rá ngu, ne bí ja ndunthi te da ts'i,
 asta pongui. Y nugui, go dí 'youa ya ga tu
 ra thuhu. ¹⁸ Ma ga yopa penga ja rá ngu
 ma dada, ne ga embabi: Papá, stá øt'a 'nara
 ts'oqui ja rá thandi Ajuá ne ja ri thandigue.
¹⁹ Ya hiní 'ñepcagui guí 'ñengagui ri t'_ugui.
 'Yøtc'agui ngu 'nadrá 'b_egotho de gue'i; ga
 embabi njab_u.” ²⁰ Nep_u nu'á bi g_u rá 'ñu ne
 bi menga pa ja rá ngu rá dada.

Pe ante da zøni, rá dada bi hyandi ne
 bi huequi, ne bi nest'ih_i bá ts'udi, y ngu bi
 nth_eui, bi hy_ufi ne bi z_u'tsi. ²¹ Nep_u nura
 t'_u bi 'ñembabi: “Papá, stá øt'a 'nara ts'oqui
 ja rá thandi Ajuá ne ja ri thandigue. Ya
 hiní 'ñepcagui guí 'ñengagui ri t'_ugui.” ²² Pe
 nura dada bi 'ñembabi yá 'b_ego: “Bá h_ah_u
 'raya he nú'_u ma'na strá hño ne hyeth_u, ne
 hñu'tsuah_u 'nara mfo'yε, ne ti'tuah_u. ²³ Ne
 bá tsih_u nú'a ra nocandamfri ga hoh_u ne
 ga tsih_u. ¡Ma ga øth_u 'nara ngo dega johya!
²⁴ Ngue'a nuna ma t'_u ndí hu ma m_ui gue
 ya xqui duh_ma, pe hina, y nubyá dí ja ra
 uenda gue ya xa yopa nte. Stí 'b_edi, pe

nubyá ya dá yopa handi.” Y nu'ú bi mudi
 bi 'ñøt'ango.

²⁵ Hinga ya'a bi zøhø nú'a ra t'_u mada,
 mbi 'yo ja ra 'b_efi. Pe nu mi zøhø guetb_u
 ja rá ngu, bi 'yøde mi ja ya 'b_e'mda ne ya
 hnei. ²⁶ Nep_u nu'á bi ma'ta 'na de nuya
 'b_ego pa bi 'yambabi te mi ja. ²⁷ Nep_u nura
 'b_ego bi 'ñembabi: “Ri cu xa zøhø y nuri dada
 bi manda bi tho ra nocandamfri ngue'a bi
 zøhø te rá 'ñentho ha hinte xqui ja.” ²⁸ Pe
 nú'a ra cu mada xi bi bø rá cuε ne himi ne
 da y_ut'i. Ha nurá dada bi bøni bi bantebi
 pa da y_ut'i. ²⁹ Ha nu'á bi 'ñembabi rá dada:
 “Papá, guí p_asε hangu ya j_eya stá 'b_uhui ne
 dí p_ep'a'i, ha hinhya'm_u stá nts'o'yøde de
 gue'i. Pe ni 'na'qui hinxcá 'raca m_udi 'nara
 zi t'axi pa ga tsi'be ma amigo. ³⁰ Pe nubyá,
 nú'a ri t'_u xa zøhø, xua dec'a'i ri boja co
 ya ts'o'b_ehñ_a, nu'á h_a, go asta gá hyopabi
 ra nocandamfri.” ³¹ Nep_u nurá dada bi
 'ñembabi: “Ma zi t'_u'i, nu'í nzantho guí 'b_ui
 con guequi, y gatho nú'a dí pe'tsi, ri m_eti
 nehe. ³² Pe nubyá, mahyoni ga johyah_u
 ne ga øth_u 'nara ngo, ngue'a ri cu ndí hu
 ma m_ui gue ya xqui duh_ma, pe nubyá pa
 guequi dí ja ra uenda gue ya xa yopa nte. Y
 stí 'b_ehm_u, pe nubyá ya dá yopa hanth_u.”

16

Ra 'bede de 'nara 'b_etri mi j_u ndunthi ra boja

¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Mi 'b_ui 'nara 'ñøhø xi mrá rico ne mi
 'b_ui 'nará 'b_etri. Y ra hmu xqui sipabi gue
 nú'a ra 'b_etri mi j_umpa ndunthi rá boja.
² Nu'bú nura hmu bi zohna nú'a ra 'b_etri
 ne bi 'ñembabi: “Xa sicagui 'raya noya de
 gue'i. Hangu dí ne gui dacagui ra uenda
 de ri 'b_efi, ngue'a ya hindí ne gui sigui gui
 p_ep_cagui.” ³ Nep_u nú'a ra 'b_etri bi bense ja
 rá mfeni, ne mi ena: “Xibya, ¿te ga øt'e? Ma
 hmu ma da hñaga ra 'b_efi, ha otho ma ts'edi
 pa ga p_e ya hai, y ri 'raca ra 'b_etsa 'b_u ga
 mp_eti. ⁴ A, nubyá h_a, ya dá beni te ma ga
 øt'e. Ma ga hongra ra modo pa da m_acagui
 nú'_u to'o tupabi ma hmu, pa da 'raca nsequi
 ja yá ngu nura pa'a da thagagui ra 'b_efi de
 guecua.” ⁵ Nep_u nu'á bi zohna 'rama'na
 nú'_u to'o mi tupabi rá hmu. Nu'a ra mudi
 bi 'yambabi ne bi 'ñembabi: “¿Hangu guí

tupabi ma hmu?" ⁶ Nu'bu nu'á bi datuabi bi 'ñena: "Dí tupabi 'na nthebe barri ra aceite." Ha nura 'betri bi 'ñembabi: "Jaua ra he'mi habu huts'i hangu gui tupa ma hmu, y dama hyoqui ma'na habu di ma gue hõnse nde nthebe barritho gui tu." ⁷ Nepu nu'a ma'na bi 'ñembabi: "Xi'a'i, ¿hangu gui tugue?" Nu'á bi 'ñena: "Na nthebe huada ra trigo." Nepu nú'a ra 'betri bi 'ñembabi: "Nehe jaua ra he'mi habu huts'i hangu gui tupa ma hmu. Hyoca ma'na habu di ma gue hõnse goho'rate gui tu." ⁸ Nepu nura hmu bi 'ñe'tsua rá nsu nú'a ra ts'o'betri ngue'a bi dama nti rá mfeni pa bi gohi xá hño co nú'u to'o mi tu ya thai. Hangue njabu nuya meximhai xi ya nimfeni pa da gohi xá hño co yá mimeximhaiui, pe nú'u xa gamfri Ajuá hinguí øt'e njabu.

⁹ Pe nugui, nu'a dí xi'ahu, masque ra boja da za da hyat'a 'na, pe nehe co nú'a ra boja'a ogyá mit'ihu, faxhu nú'u ja te ø'tua ra 'bedi, pa njabu gui ntsixhu'u, pa nu sta uadi ri tehu de guecua ja ra ximhai ne sta uadi da thogui ra boja, nu'bu ma da t'a'ahu 'nara hoga 'ñehe nu xcri tsõñhu mahets'i habu bí ja ya hoga 'múi pa nzantho.

¹⁰ Nu'a tó'o hinguí cõni masque 'na tui ra boja xa t'umbi da su, nehe hinda gõni 'bu da t'umba ndunthi ra boja pa da su. Nu'a tó'o cõni de nú'a 'na tui xa t'umbi pa da suhmu, nehe da gõni 'bu da t'umba ndunthi pa da su. ¹¹ Hangue nugui dí xi'ahu, 'bu gui cõñhu ya hño de nuua ja ra ximhai nú'u xa t'a'ahu pa gui suhmu, ¿to'o da gamfri de gue'ahu pa da 'ra'ahu ya hño de mahets'i pa gui suhmu? ¹² Nu'bu hinguí pahui gui suhu nú'a higrí metihu, ¿hanja da za da t'a'ahu nú'a rí 'ñep'a'ihu pa gui suhu?

¹³ Ni 'nara 'bego hinda za da mepabi yoho ya hmu, ngue'a njabu da za da utsa 'na, ne go da mahui nú'a ma'na, o nzantho go di pepabi 'na, y nu ma'na hina. Njabu nehe hinguí tsa gui pepabihu Ajuá ne da 'yoda ri mfenihu ra boja.

¹⁴ Ha nuya fariseo xi mi ho da me'tsa ndunthi ra boja ne mi 'buhni mi huxa nt'õde'u nú'a bi mangua ra Jesu ne xi mi enda yá thede'u. ¹⁵ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu ri hnequi 'ñena 'na xi gyá hoja'ihu, pe hõnse pa gui põnga ri hmihu ja

yá thandi ri miqu'eihu, pe Ajuá pat'athohu ri mfenihu te rá 'be'a gui beñhu, hangue 'bu gui ne gui põnga ri hmihu ja yá thandi ri miqu'eihu, hinguí tsa gui põnga ri hmihu ja rá thandi Ajuá.

Rá ley ra Moise ne ra hoga nt'õde de rá hmada Ajuá

¹⁶ Desde ante da zõhõ ra Xuua Xi'tsate ya ngui pe'tsuahu rá ley ra Moise ne nú'a xqui mangua ma'ra yá 'mehni Ajuá. Y desde bi zõhõ ra Xuua asta nubya xcá 'yõhu xa si'ahu ya noya dega hoga nt'õde de hanja go ri manda Ajuá, y njabu ndunthi xa 'yõt'a ra ts'edi da yat'i nu habu ri manda Ajuá.

¹⁷ Masque mahets'i ne ra ximhai hinguí hei pa da uadi, pe ni 'nara noya nú'a xa t'ofõ ja rá ley Ajuá hinda njabutho, pe'tsi da njabu ngu nú'a ma.

Ra Jesu bi ma de ra nxuni

(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁸ 'Bu 'nara 'ñõhõ da nxungüi rá 'behña pa go da nthatui ma'na ra 'behña, nú'a ra 'ñõhõ'a ya bi 'yõt'a 'nara ts'oqui. Y nu'a tó'o da nthati co 'nara 'behña xa nxungüi rá dame, ne'a ya bi 'yõt'a 'nara ts'oqui.

Ra Jesu bi ma de 'nara 'ñõhõ ra rico ne ra Lasaro

¹⁹ Mi 'bui 'nara 'ñõhõ xi mrá rico, ne xi mri hñe xá hño co 'raya hoga dutu xi mahotho. Y mi øt'ango hyastho ja rá ngu co ndunthi ra nthoqui. ²⁰ Ne mi 'bui 'nara zi meti mrá thuhu ra Lasaro xi mrá hyoya, xqui hñuhni ja rá gostingu nú'a ra rico. Ne mi tsu 'nara hñeni mi 'ya maxõgue rá ndo'yo, ²¹ ne asta ya tsat'yo mi te'tsuabi habu mi 'ya. Y nú'a ra zi 'ñõhõ'a mi nehmu xa zi nú'a mi tagui de ja rá mexa nú'a ra rico. ²² 'Nara pa bi du ra zi hyoya, y ya enxõ de mahets'i bá ehe e bi zits'i pa bá 'buhui ra Abrá nuni mahets'i. Nepu 'mefa bi du nehe nú'a ra rico, ne bi t'agui. ²³ Y de mi oni nú'a ra rico ja ra nidu xi mri sufri ndunthi, nepu nu'á bi guxa yá da ne bi hyandi de yabu ra Abrá ya mi 'bahuini ra Lasaro nehe. ²⁴ Nepu nura rico bi ma'ti ne bi 'ñembabi: "Ma dada'i Abrá, dá nja ri nthecate de guequi, bá pehna ra Lasaro da pobo qué yá dedo co 'na zi tui ra dehe pa e da pobo qué ma jane, ngue'a xi dí sufri

ndunthi nuua ja ra tsibi.”²⁵ Ha nura Abrá bi 'ñembabi: “Amigo, beni gue nu'i nú'bũ nguí 'bũ ja ra ximhai xi nguí 'bũ xá hño, ha nura Lasaro mi sufri ndunthi ra hñoa. Pe nubyá nuní 'bũ xá hño de guecua, ha nu'i go guí sufribya núbũ habũ guí 'bũ.”²⁶ Ha nixi da za da mabũ ra Lasaro, ngue'a ja 'nara hñe madetho xi xá hñe. Hangue nu'ũ 'bũcua hinda za dí mabũ, ha nu'ũ bí 'bũpũ, hinda za dí 'ñecua nehe.”²⁷ Nepũ nú'a ra rico bi 'ñena: “Ma dada'i Abrá, nu'bú dí bante'i guí pẽhna ts'ũ ra Lasaro ja rá ngu ma dada²⁸ habũ bí 'bũ má cat'a ma cu, pa da zofa pa hinda zøhø de guecua ja ra nidu, e da sufri ngu dí sufriga.”²⁹ Pe nura Abrá bi 'ñembabi'a: “Nu'ú ya bí pe'tsa nú'a bi 'yofo ra Moise ne nú'a bi 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá. ¡Go dá 'yøte'ũ!”³⁰ Pe nura rico bi 'ñena: “Haha majuañi guí ma, nú'i ma dada'i Abrá, pe nu'bũ guí pẽhna 'na de nú'ũ xa du, nu'ú dí paði da 'yøte ne da ñobri.”³¹ Pe nura Abrá bi 'ñembabi: “Bũ hingo xa 'yøte nú'a bi mangua ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá, nixi da ne da gamfri nú'a da xipabi nú'a di yopa nte de ja ra du.”

17

Ra Jesu bi ma gue ga nsuhũ pa hinga japhũ da 'yøt'a ya ts'oqui ma'ra (Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

¹ Ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nzantho da nja 'raya t'øt'e pa da japi da nts'oca ya ja'i, pe ¡huecate nú'a ra ja'i to'o da japi da 'yøt'a 'nara ts'oqui ma'na!² Ma'na xá hño nú'a ra ja'l'a dra ts'utuahma 'nara do strá hñũ ja rá 'yuga ne dra føta ja ra ndehe, pa te hønse da japi da 'yøt'a ra ts'oqui ma'na rá miqu'eiui nú'a hinxa zeditho rá jamfri.³ Hangue nugui dí xi'ahũ guí nsuhũ. Nu'bũ 'nari cuhũ da 'yøt'ahũ 'nara nts'o'mai, zofohũ, hñacuahũ. Nu'bũ da ñobri, pumbabihũ.⁴ Masque da 'yøt'ahũ ra nts'o'mai yoto 'mi'qui de ra pa, ne 'bũ da 'ñehe da 'ya'ahũ ra pumbate cada ra 'mi'qui, pumbabihũ.

Ra jamfri ngu 'nara zi nda dega mostasa

⁵ Ha nuyá apostol ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xupca ma jamfrihe.

⁶ Nepũ ra zi Hmu Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bũ xi majuañi gri pe'tshũ ra jamfri masque ngu 'nara zi nda dega mostasa rá ndangui, nu'bú da za guí 'ñembabihũ nuna danga 'bai gá za: “C'uts'i de habũ guí 'bai ne rí ma guí nt'ut'a ja ra ndehe,” ha nura za'a da 'yøt'a'ihũ co nú'a ri jamfrihũ.

'Nara 'bego rí 'ñepi da mepa rá hmu, hingo dra 'bepi

⁷ Ra Jesu bi 'ñembabi nehe'ũ:

—Bũ 'nara ja'i di 'bũ 'nará 'bego xqui menga 'befi ja ra huahi o ra 'ba'yo, ¿ha gue da t'embabi 'bestho: “Thogui hñudi guí ñuni?”⁸ Hina. Nu'á da t'embabi: “Met'o guí hoca ra nt'oxi, ne hñoquigue pa guí 'raqui te ga tsi. Nepũ 'mefa guí ñunigue nehe.”⁹ ¿Ha guí beñhũ da t'umba njamaði ra 'bego de nú'a 'bepabi da 'yøt'e? Hina.¹⁰ Njabũ nehe nu xcri juahũ guí pephũ rá 'befi Ajuá xa 'bep'ahũ, rí 'ñepi guí 'ñeñhũ: “Hiní 'ñepcahe guí 'yacje ra jamaði ngue'a 'nadyá 'begothohe ne hønse stá pehe nú'a mri 'ñepcaguihe ga pehe.”

Ra Jesu bi 'yøthe 'ret'a ya 'ñøhø mi tsuði ra lepra

¹¹ De guehni bi thogui ra Jesu bi sigui rá 'ñũ pa mri ma Jerusale, bi 'ranga madetho de yoho ya hai, 'na rá thuhu Nsamaria, ha nu ma'na Galilea.

¹² Y ya de mi ma da zonga ja 'nara zi hnini, bi bøni pa bá tsuði'a 'ret'a ya 'ñøhø mi tsuði ra lepra nú'a mi tsit'atho ra ngø, ne nu'ú bi gohi zi yabũtho de gue'a, ngue'a xuá nts'uni yá hñeni.¹³ Nepũ bi ma'ti'ũ bi 'ñembi:

—Jesu, ma zi Xahnate'ihe, dá nja ri nthe-cate de guecje.

¹⁴ Nepũ nu mi hyanda ra Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—Rí maha ua 'ñudihũ ja ya macja.

Nepũ nu'ú bi ma, ne de má 'ñũ bi ñani de yá hñeni'ũ.¹⁵ Y 'na de gue'ũ de mi za gue bi ñani, bi mengui mi xøcambeni Ajuá co ya hmafi.¹⁶ Ne bi ndandiñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi megui rá hmi asta ja ra hai pa bi umba njamaði ngue'a xqui 'yøthe'a. Y nú'a ra 'ñøhø'a mrá me Nsamaria.¹⁷ Y nura Jesu bi 'ñani ne bi 'ñena:

—¿Ha gue hingue mi 'ret'a bi ñani? ¿Habũ bi ma nú'ũ má gũto? ¹⁸ ¿Ha gue hønse núni

hingrá me Israel bá pengui ri xøcambeni Ajuá?

¹⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø:

—'Bai rí ma, ya xcá ñani ngue'a xcá camfrigui.

Ra Jesu bi ma de rá 'ñehe rá hmanda Ajuá (Mt. 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nepu ya fariseo bi 'yambabi ra Jesu ha'mu mi ma da zøhø rá hmanda Ajuá nuua ja ra ximhai. Nepu nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nurá hmanda Ajuá hinga 'nara t'øt'e pa da hnequi. ²¹ Nixi da za da t'eñ'ah: “Xi jaua”, o “Bí jani”. Nurá hmanda Ajuá ya xa zøhø ne ya 'bui con gue'ah.

²² Nepu nu'á bi 'ñembabi yá nxadi nehe:

—Ma da zøhø ra pa gui nehmu gui hyanthu da zøhø 'bestho nú'a ra danga pa, pa gui hyanthu da yopa 'ñehe pa da nda Nú'a To'o e bi Nja'i, pe hindi tat'atho ya pa pa gue'a. ²³ Ne ma da t'eñ'ah: “Xi 'bucua”, o “Xi bí 'buhni”. Pe oxqui pah ma gui c'a'tshu, ne oxqui tenihu nú'a to'o da xi'ahu njabu. ²⁴ Ngue'a ngu gui hanthu 'nara huei nú'a masectho da yot'i maxøgue mahets'i, ma da njabu nehe nú'a ra pa'a stua yopa pengui Nú'a To'o e bi Nja'i. ²⁵ Pe mahyoni 'met'o da thogui ndunthi ya ts'othogui. Ne ma da utsa gatho ya ja'i nú'u 'bui de nuya pabya. ²⁶ Ngu nú'a bi nja de nuya pa'u de mi 'bui ra Noé, ma da njabu nehe nu stua yopa ehe Nú'a To'o e bi Nja'i. ²⁷ Nu'á mri ñuni, mi tsithe, ne mi øt'a nthati ngu xi yá nzai, ne hinte mi jamasu'u asta nura pa'a bi yut'a ra Noé ja ra arca, ne mi damfri'u bi ñuxa ra dehe maxøgue ra ximhai, y gatho ya ja'i bi jat'i. ²⁸ Bi njabu nehe nuya pa'u mi 'bu ra Lot. Ya ja'i mi øt'e ngu xi myá nzai, mi ñuni mi tsithe, mi mpa ne mi ntai, mi mpot'i ne mi høngu. ²⁹ Pe nu de mi bønga ra Lot de ra hnini Sodoma, bi 'ua ya tsibi ne ra asufre, y bi du dega nzat'i gatho ya ja'i de nú'a ra hnini'a. ³⁰ Ma da njabu nehe nú'a ra pa'a stua yopa pengui Nú'a To'o e bi Nja'i.

³¹ De nura pa'a, 'bu 'na di 'ba ja ra patio de rá ngu, hinda yut'a mbo rá ngu pa da hñats'i nú'a te di pø'tsi. Y nu'a tó'o di 'yo ja rá huahi, ya hinda yopa menga ja rá ngu.

³² Benihu de hanja bi ndo'u rá 'behña ra Lot

ngue'a bi ñegui bi hyanda nú'a ra hnini bi zopu. ³³ Nu'a tó'o ne da su rá te, da 'bedi, pe nu'a tó'o da unga rá te po rá nguequi, nu'á ma da me'tsa ma'na ra hoga te pa nzantho.

³⁴ Nehe dí xi'ahu gue nú'a ra xuui'a 'bu yoho di 'bonga 'nadbu ja yá aha, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui. ³⁵ 'Bu yoho ya gani di cuni mahyegui, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui. ³⁶ 'Bu yoho ya 'ñøhø di 'yo ja yá 'befi 'nadbu ja ra huahi, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui.

³⁷ Nu mi 'yøde njabu ya apostol bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Habu ma dua nja nú'a gá ma, ma zi Hmu'ihe?

Nepu nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nuni habu di 'beni nú'a xa du, ja ma da munts'ni ya pada pa da zi'u.

18

'Nara nzaya co 'nara viuda

¹ Ra Jesu bi xipa 'nara 'bede yá nxadi gue mahyoni da 'yapabi Ajuá nzantho nsinque da zabi. ² Ne bi 'ñembi:

—Mi 'bui 'nara nzaya ja 'nara hnini, himi tsu Ajuá ne ni 'nara ja'i himi tsu. ³ Ne de nú'a ra hnini'a mi 'bui 'nara viuda nehe, nzantho mi pa da c'a'tsa nú'a ra nzaya pa da ñani de rá ncontra'a. ⁴ Pe bi thogui ndunthi ya pa nura nzaya himbi umba ra mfats'i nú'a ra viuda. Pe 'mefa bi 'ño rá mfenise nú'a ra nzaya ne bi 'ñena: “Masque nugui hindí tsu Ajuá, nixi 'nara ja'i hindí tsu, ⁵ pe hingo rá ngue'a ma ga øta nú'a xica ra viuda, pa hingue xi stí tsøtcatho ma muí.”

⁶ Ra zi Hmu Jesu bi 'ñena:

—Guehna bi mangu nú'a ra ts'o nzaya.

⁷ Xihma Ajuá, ¿ha gue hinda ñani nú'u to'o xa huahni, nú'u apabi'a ma pa ra xuui? ¿Ha gue hinda mats'i 'bestho'u? ⁸ Dí xi'ahu gue ha, 'bestho da mats'i. Xi sta yopa mengui Nú'a To'o e bi Nja'i, ¿ha gue da zadi ndunthi to'o di camfri 'bu? Ya hina.

'Nara fariseo co 'na de nuya 'ñatsa nguxboja

⁹ Ra Jesu bi mangu ma'na ra 'bede pa nú'u to'o ri 'ñets'i gue ya hoja'i ne xi ya denate, ne bi 'ñena:

¹⁰ —Yoho ya 'ñøhø bi ma ja ra nija pa da 'yapabi Ajuá, 'na mrá fariseo, ha nu ma'na

mrá 'ñatsa nguxboja. ¹¹ Ha nura fariseo bi 'yapabi Ajuá má 'bai ne mi ena njaua: “Dí jamádi ma Zidada'i, ngue'a nugui hindí nja ngu ya 'yøt'ats'oqui, ya be, ya ts'o'mai ne ya zinga medinthati, nixi dí nja ngu nuni ra 'ñatsa nguxboja 'bahni. ¹² Nugui dí ayuna yo'qui ra semana, ne nzantho dí 'ra'a 'ret'a centavo cada ra bexo nú'a dí taha,” njabu bi 'ñena. ¹³ Pe nú'a ra 'ñatsa nguxboja bi gohi ts'u zi yabu de ra fariseo, ne nixi bi ne bi guxa yá da pa mahets'i ngue'a mi padi gue xi mrá nduts'oqui, pe xi mi apabi Ajuá con gatho rá mui ne mi ena: “¡Ma Zidada'i, dá nja ri nthe cate de guequi, ngue'a xi majuani nugui 'nadrá danga 'yøt'ats'oqui!”

¹⁴ Hangue bi 'ñenga ra Jesu:

—Dí xi'ahu gue nú'a ra 'ñatsa nguxboja bi zadi ra pumbate de yá ts'oqui, ne bi menga ja rá ngu ya hinte má ts'oqui mi tu. Pe nura fariseo himbi zadi ra pumbate de yá ts'oqui. Ngue'a nu'a tó'o ri 'ñexase, nú'a go gue'a ma da 'be rá tsa. Ha nu'a tó'o hini 'ñexase, nú'a 'mefa ma da t'e'tsua rá nsu.

Ra Jesu bi japa ya batsi

(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Bá ts'impabi ya zi batsi ra Jesu pa da hñuxa yá 'ye ne da japabi'u. Pe nu mi hyanda njabu yá nxadi bi zai nú'u to'o mri zi yá batsi. ¹⁶ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Hophu ya batsi da e da zucagui, oguí hacuahu, ngue'a nu'u tó'o da 'mui ja rá hmanda Ajuá, mahyoni da nja ngu nuya ya zi batsi. ¹⁷ Nehe dí xi'ahu gue nu'a tó'o hinda nja ngu 'nara zi batsi pa da 'mui ja rá hmanda Ajuá, hinda za da yat'a ja rá hmanda Ajuá.

'Nara rico bi ñaui ra Jesu

(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Ne de gue'a 'nara nda de ja ra nija bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Nu'i Xahnate, 'nagrá hoja'i, ¿te da za ga øt'e pa ga tsadi ra te pa nzantho?

¹⁹ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí engagui gue drá hoja'i? Jo'o ma'na ra hoja'i, hønse Ajuá. ²⁰ Nu'i guí padi xá hño ya hmanda de ra ley habu ena: “Oxqui ntsinga medinthati, oxqui nhyote, oxcrí mpe, ne oxqui ju'tsua ya nc'uamba ri miqu'eiui, ne umba ra t'equ'ei ri dada ne ri nana ne su'u.”

²¹ Ha nú'a ra 'ñøhø bi 'ñena:

—Gatho núyá stá øt'e desde ndí batsi.

²² Ha nu mi 'yøde ra Jesu njabu, bi 'ñembabi:

—Ri 'bedi gui 'yøt'a ma'na. Rí ma gui pa gatho nú'a guí pe'tsi, ne gui hecuabi ya hyoya. Njabu ha, ma grí tsadi ya hño de mahets'i. Ne bá ehe gui tengagui.

²³ Pe nu mi 'yøde njabu nú'a ra nda xi bi du rá mui ngue'a xi mrá danga rico. ²⁴ Nu mi hyanda ra Jesu gue xi bi du rá mui, bi 'ñena:

—¡Xi xá hñei da yat'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá! ²⁵ Ma'na hingui hei da thogui 'nara danga mbo'ni ngu ra cameyo ja rá gu 'nara 'yofri que 'nara rico da yat'a ja rá hmanda Ajuá.

²⁶ Ha nú'u to'o bi 'yøde nu mi mangu njabu, bi 'ñena:

—Nu'bu njabu, ¿to'o'a da za da mpøhø?

²⁷ Nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'a jumpabi xá hñei ya ja'i, pa Ajuá otho 'nara t'øt'e strá hñei.

²⁸ Nepu nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, nuje stuá tsoguihe gatho nú'a ndí pe'tshe pa go stuá ten'ahe.

²⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o da zogui rá ngu, o rá dada, o rá nana, o yá cu, o rá 'behña, o yá batsi po rá ngue ra maca noya, ³⁰ nu'a ma da hñani nuua ja ra ximhai ma'na ndunthi que nú'a xa zogui, ne 'mefa ma da hñanga ra te pa nzantho nuni mahets'i.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ Y nura Jesu bi 'ueque 'nambu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Nubya grá maha pa Jerusale habu ma da nja ngu nú'a xa 'yoyo yá 'mehni Ajuá de nú'a ma da thogui Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

³² Ma da t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i nú'u hingyá me Israel, ne nu'ú ma da 'yøt'ua ra nt'eni, ne ma da ñama'ñu de gue'a, ne ma da zots'i.

³³ Nu'ú ma da na'mbi nepu da hyo, pe nurá hñupa ma da yopa nte de ra du ma'na'qui.

³⁴ Pe nuya nxadi himi tso yá mfeni de nú'a mi xipabi ra Jesu, nixi himi tsa da badi'u de nú'a mi mañ'a.

*Ra Jesu bi 'yøthe 'nara goda nuni Jericó
(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)*

³⁵ De ya mi ma da zønga ra Jesu ja ra hnini Jericó, mi huhni 'nara goda ja ra 'ñu, mi pɛti. ³⁶ Ha nu mi 'yøde'a gue mi pani ndunthi ya ja'i, nu'á bi 'ñani te rá 'bɛ'a xqui nja. ³⁷ Nepu nu'á bi sipabi gue mi pani ra Jesu me Nasare. ³⁸ Nu'bú nu'á bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—¡Nu'i Jesu, rá T'u'i ra nda Davi, dá nja ri nthecate de guequi!

³⁹ Ha nuya ja'i mri 'bet'o mi tsui ne mi embi gue da go'ta rá ne, pe nu'á ma'na mri mafi nts'edi ne mi ena:

—¡Rá T'u'i ra Davi, huegagui!

⁴⁰ Nepu ra Jesu bi gohi bi 'mai ne bi mɛhni to'o bá tsi. Y nu mi zøhø habu mi 'bai'a, bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

⁴¹ —¿Te guí ne ga ø't'a'i?

Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí ne ga handi, Ndada.

⁴² Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—¡Nubya ha xa njabu ngu nú'a guí ne! Xcá ñani ngue'a xcá camfrigui.

⁴³ 'Bestho ra ora'a ra goda bi za bi hyandi, ne bi dɛna ra Jesu, mi xøcambeni Ajuá. Y gatho nú'u ya ja'i bi hyandi njabu, ne'u bi xøcambeni Ajuá nehe.

19

Ra Jesu co ra Saqueo

¹ Nepu nura Jesu bi yat'a ja ra hnini Jericó ne mri 'yo mi thogui made ra hnini. ² Ne de guehni mi 'bu 'nara 'ñøhø xi mrá rico mrá thuhu ra Saqueo, gue'a mrá nda de nuya 'ñatsa nguxboja. ³ Nura Saqueo mi ne da hyanda ra Jesu pa da badi to'o'a, pe himi tsa ngue'a himrá he'tsa ja'i y mi 'ñoui ndunthi ya ja'i ra Jesu, hangue himi tsa da hyandi'a. ⁴ Nepu nu'á bi nest'ihí bi 'mɛt'o bi bøxa maña ja 'nara danga 'bai gá za pa da za da hyanda ra Jesu, ngue'a ja ma dí 'rani'a. ⁵ Nu mi thogui ra Jesu de guehni, bi hyandi gue ja mi tøhni'a. Ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Saqueo, bá dama cai, ngue'a nubya dí ne ga tsøñ'a'i ja ri ngu.

⁶ Nepu nura Saqueo mant'a bi dama gai ne co ndunthi ra johya bi zixa ra Jesu ja rá ngu. ⁷ Ha nu mi hyanda njabu ya ja'i, bi mudi bi nøñ'u ra Jesu ngue'a bi ma bá cæt'a

ja rá ngu 'nara ts'oja'i. ⁸ Nepu nura Saqueo bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, ma ga hecua ya hyoya made de numa hño dí pe'tsi, ne 'bu to'o stá hat'i, ma ga ju'tua goho 'mi'qui de nú'a stá hat'i.

⁹ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Núbya rapaya xa zøhø ra mpøhø nuua ja ri ngu, ngue'a ne'i xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Abrá. ¹⁰ Ngue'a Nú'a To'o bi e bi Nja'i, bá ehe pa da hyoni ne da pøhø nú'u xa 'mɛdi.

Ra 'bede de nú'u 'rɛt'a ya 'bɛgo co 'rɛt'a ya boja

¹¹ Nu mi uadi bi manga ra Jesu njabu, bi mudi bi xipabi ya ja'i 'nara 'bede, ngue'a ya mi ma da zønga Jerusale y nú'u ya ja'i mi hu yá mui gue mi ma da hnequi 'bestho rá hmada Ajuá nu stí zøni. ¹² Hangue nura Jesu bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø mrá t'u 'nara nda. Nú'á bi ma yabu ja ma'na ra hnini pa da thuts'i dega nda ja rá hai, nepu da yopa mengui pa da nda. ¹³ Pe ante da ma'a, bi zohna nú'u 'rɛt'a yá 'bɛgo pa da umbabi 'ra 'nara boja, y mahyɛgui rá ndunthi bi umbabi cada 'na de gue'u. Nepu bi 'ñembabi: “Yøthu ra thoni co nú'a dá 'ra'ahu pa da xu ri bojahu asta hinga pengui.” Ne bi gu rá 'ñu bi ma. ¹⁴ Pe nú'u ya ja'i de rá hai nú'u to'o mi ɛtsa, bi mɛhna 'raya 'mɛhni pa da ma nehe habu mri ma'a pa xama hinxá thuts'i dega nda de yá hai'u. ¹⁵ Pe nu'á bi t'umbabi ra ts'edi pa da nda, ne bi menga ja rá hai. Ha nu mi zøhø'a bi manda bi ts'ohna gatho nú'u to'o xqui umbabi ra boja, pa da badi hangu xqui dahá cada 'na de gue'u. ¹⁶ Nu'a rá mudi bi zøhø bi 'ñena: “Nú'i ri t'equ'ei Nda, nuri boja gá 'raqui xa xu má 'rɛt'a yá ndunthi de nú'a gá 'raqui.” ¹⁷ Ha nura nda bi 'ñembabi: “Xá hño, xi grá hoga 'bɛgo, xcá japi xa xu nú'a 'na tui dá 'ra'i. Nubya ma ga hux'a'i dega nda pa gui manda 'rɛt'a ya hnini,” bi 'ñembi. ¹⁸ Ha nu'a ma'na ra 'bɛgo bi 'ñena: “Nú'i ri t'equ'ei Nda, nuri boja gá 'raqui xa xu má cæt'a yá ndunthi de nú'a gá 'raqui.” ¹⁹ Nu'bú ra nda bi 'ñembabi nehe: “Ne'i ma ga hux'a'i dega nda pa gui manda cæt'a ya hnini.” ²⁰ Nepu bi zøhø nú'a ma'na bi 'ñembabi: “Nú'i ri t'equ'ei Nda, jaura ri

boja núna gá 'raqui. Dá tu'ti ne dá p'e'tsi xá hño pa hindá 'bēdi. ²¹ Dá ntsu xa bø ri cue ngue'a nu'i guí japi da mpefi 'na ndunthi, ne guí j_u guí p'e'tsi nú'a hingo xcá pēfi, ne guí xofo nú'a hincá pot'i." ²² Nep_u nura nda bi 'ñembabi: "Nu'i 'nagrá ts'o'bēgo, co nú'a ri noya gá mā gá nts'oquisē. Nu'b_u gá pađi gue drí ja'ah_u gui mpeh_u nts'edi ne dí j_u dí p'e'tsi nú'a hinstá pēfi, ne dí xofo nú'a hinstá pot'i, ²³ nu'b_u ¿hanja hingá tsogui ma boja ja ra banco pa xa xu rá thahā?" ²⁴ Nep_u bi 'ñembabi nú'u ma'ra ya 'bēgo mi 'bahni: "Hñamf_u nú'a ra boja ne umbabih_u nú'a to'o bi xu 'ret'a 'mi'qui rá ndunthi ra boja." ²⁵ Pe nu'á bi 'ñembabi: "Nú'i ri t'equ'e'i Nda, pe nu'á ya p'e'tsa 'ret'a ya boja." ²⁶ Ha nura nda bi dađi ne bi 'ñena: "Dí xi'ah_u gue nu'a tó'o pađi da xu nú'a t'umbi, da t'umbabi ma'na, pe nu'a hingui pađi da xu nú'a t'umbi, da thambabi nú'a ts'u di p'e'tsi. ²⁷ Ha nú'u ma ncontra himi ne gue go ga nda, bá tsinchaua gatho, ne hyoh_u ja ma thandi."

Ra Jesu bi yat'a Jerusale

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸ De mi uadi bi m_unga njab_u ra Jesu, bi thogui gá ma pa Jerusale. ²⁹ Y de ya mi ma da zonga ja ra hnini Betfage ne ra hnini Betania, gueta ra t'øhø rá thuhu 'bo Olivo, bi mēhna yoho yá nxadi, ³⁰ ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ja nuni ra hnini bí jani, ne nu xcrí tsøñh_uni ma gui tsah_u 'nara zi burru di thət'i de guehni, nú'a hinto xa tøguetho. Gui xo'th_u ne ua tsinchaua. ³¹ Nu'b_u to'o da 'yan'ah_u hanja guí xo'th_u, 'ñembabih_u: "Ma zi Hmuhe bí honi."

³² Nep_u nú'u yoho yá nxadi bi ma ne bi zadi ngu xqui xipa ra Jesu. ³³ Y ts'a mi xo'ti'u, nú'u to'o myá meti bi 'ñembi:

—¿Te gui japh_u ra burru guí xo'th_u?

³⁴ Nep_u nu'á bi dađi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmuhe bí honi.

³⁵ Nu'b_u bi ts'i'tsuabi'a nura zi burru, ne nu mi zøni'u bi xi'tsua yá pat'i'u pa bi tøgue'a. ³⁶ Ne de mri ne ra 'ñu ra Jesu, ya ja'i mi haca yá pat'i pa mi pøgue ja ra 'ñu hab_u mi thogui'a. ³⁷ Ne nu mi donts'a ja ra t'øhø 'bo Olivo pa da gai, gatho nú'u mri deni'a bi mađi bi mafi co ra johya ne mi xøcambeni

Ajua ngue'a xqui hyant'u ya danga nt'udi nú'u xqui 'yøt'a ra Jesu. ³⁸ Ne mi ena'u:

—¡Njapi ra danga Nda nuni xuá mencah_u Ajua! ¡Xi rá nsunda ra hoga'm_ui nuni mahets'i, ne ma da njab_u de guecua ja ra ximhai nehe! ¡Xi rá nsunda Ajua!

³⁹ Nep_u 'ra de nuya fariseo mi pani ja ya ja'i bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, dí nehe gui hñacua nuy_u ya ja'i grí 'ñoui, hinda mafi.

⁴⁰ Pe nura Jesu bi dađi ne bi 'ñembabi:

—Dí xi'ah_u gue nu'b_u nú'y_u da go'ta yá ne, nu'b_u da za da mafi asta ya do.

⁴¹ Nu mi zøhø ra Jesu gueta ra hnini Jerusale, bi hyandi ne bi huequi ne bi nzoni, ⁴² bi 'ñena:

—¡Nu'ah_u me Jerusale, 'b_u di tsohma ri mfenih_u gue xa zøhø ra pa pa gui mpøhøhmah_u! Pe nubyá hinda za gui pah_u, ngue'a xra t'ac'a ri mfenih_u. ⁴³ Ma da zø ya pa xá nts'o pa gue'ah_u, ngue'a nuri ncontrah_u ma da go't'athoh_u, ne da the'ts'athoh_u, ne hingui c'oth_u de ja yá 'yε'u. ⁴⁴ Ne da hyo'ah_u ne gatho ri batsih_u, ne ma da nhuata ri hninih_u, ne hinda ma da gohi ni 'nara do mañā de rá midoui. Nú'á gue'a ma gui thoguih_u ngue'a hingá pađi gá hñañh_u nuna ra mpøhø Ajua bá pehn'ah_u.

Ra Jesu bi 'yenga nú'u mri mpa mbo ra ndanija

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵ Nep_u ra Jesu bi yat'a ja ra ndanija ne bi mađi bi 'yenga gatho nú'u to'o mi 'bahni mri mpa ne mri ntai de guehni, ⁴⁶ ne bi 'ñembabi:

—Ja ra Maça T'ofu Ajua ena njaua: "Numa ngu ra ngu pa da søcambenigui"; pe nu'ah_u xcá 'yøt'athoh_u ra ngu dega mfe.

⁴⁷ Hyastho ra Jesu mi 'bahni ja ra ndanija ne mi xahna ya ja'i, pe nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne gatho ya nda de ra hnini, gatho'u mi honi hanja da za da hyo'a. ⁴⁸ Pe himi tsa da 'yøt'a njab_u'u ngue'a gatho ya ja'i mi huxa nt'øde de nú'a mi mañ'a.

20

Ra Jesu bi t'ambabi te ma nsēqui mi ha
(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

¹ Nara pa ra Jesu mi 'bui ja ra ndanija mi zofo ya ja'i de ra hoga nt'ode. Nepu bi zohø ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda. ² Nepu nu'ú bi 'ñembabi:

—Dí ne gui xicje to'o xuá mehn'a'i pa gui 'yøt'a nuya ya t'øt'eya, ne con te ma nsequi guí øt'a njabu.

³ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nequi ma ga an'ahu 'nara nt'ani:

⁴ ¿To'o xqui umba ra ts'edi ra Xuua pa bi 'yøt'a ra sistehe? ¿Ha gue Ajuá, o ya ja'i?

⁵ Nu'bú nu'ú bi mudi bri 'ñámbabi 'na ngu ma'na ne bi 'ñémbi:

—¿Te ga mañhabya? Nu'bu ga emfu gue Ajuá bi umba ra ts'edi, ma da 'ñengaguihu: “Nu'bú ¿hanja hingá camfrihu?” ⁶ Ha nu'bu ga emfu gue ya ja'i, nu'bú nu'ú da bø yá cue ne da hyojma dega nc'ahni, ngue'a nu'ú beni gue ra Xuua xqui mehna Ajuá.

⁷ Nu'bú nu'ú bi 'ñembabi gue himi padi to'o xqui umba ra ts'edi ra Xuua pa mi øt'a ra sistehe. ⁸ Hangué nura Jesu bi 'ñembabi'hu:

—Nixi guequi, hinga xi'ahu con te ma nsequi dí øt'a njaua.

Ra 'bede de ya ts'omefi

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹ Nepu nura Jesu bi mudi bi xipa ya ja'i 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø xqui gaxa ndunthi ya 'bai gá obxi ja yá huahi. Y de gue'a bi umba nhyandi rá ua'obxi 'raya hyanthuahi. Ha nu'á bi ma de guehni gá ma ja ma'na ra hai ndunthi ya pa. ¹⁰ Nu mi zohø ra pa pa da nja ra sofo de ya obxi, bi mehna 'nará 'bego nú'a to'o mra me ua'obxi pa da 'yapabi nú'a mri 'ñepabi'a. Pe ya hyanthuahi bi guui dega mfei nú'a ra 'bego ne hinte bi umbabi. ¹¹ Pe nura me ua'obxi bi mehna ma'na rá 'bego, nehe'a bi t'øt'tua ya nts'o'mai ne bi juui dega mfei ne hinte bi t'umbabi nehe. ¹² Nepu bi mehna ma'na, pe nú'u ya hyanthuahi bi gu bi na'mbi asta bi zeni ne bi guui'hu.

¹³ Nepu nura me ua'obxi bi bense ja rá mfeni ne bi 'ñena: “Xibya, ¿te ga øt'e? Ma ga pehna ma hmaca t'hu, xama nu stí hyandi'hu gue go di gue'a ma t'hu, xama da 'yøte.” ¹⁴ Pe nú'u ya ts'o hyanthuahi mi hyandua rá t'hu ra me ua'obxi bi zohø, bi 'ñémbabi'hu: “Nuni

go guehni ma da gohui yá hai rá dada, pe ma ga juhhu ga hohu pa go ga cohhu gatho ya hai.” ¹⁵ Hangué nu'ú bi gu nú'a ra t'hu ne bi pøni de ja ra huahi ne bi hyo'hu.

Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi ya ja'i ne bi 'ñembi:

—¿Te guí beñhu ma da 'yøt'a nú'a ra me ua'obxi co nú'u ya ts'o hyanthuahi? ¹⁶ Nu'á ma da 'ñehe ne da hyo gatho'hu, ne da umbabi ya hai ma'ra ya hyanthuahi.

Nu mi 'yøde njabu gatho ya ja'i bi 'ñena:

—¿Xama Ajuá hinda hopi da njabu!

¹⁷ Nepu ra Jesu bi hyandi'hu ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú, ¿te ne da ma nú'a huxa ja ra Maca T'ofu habu ena njaua?:

Nú'a ra do bi føt'bu hmaha 'na lado nuya hyøngu,

nubya gue'a ra mudi do de rá nijá Ajuá.

¹⁸ Nu'á tó'o da fe'tsa nura do'a, da 'uaca yá ndo'yo, ha nu'á tó'o da ze'mi, da qu'e'ti.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'a adi ya nda de ya hnini

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

¹⁹ Ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley xi mi nehma xa gu ra Jesu nura ora'a, ngue'a bi zo yá mfeni'hu gue nú'a ra 'bede xqui mañ'a, nu'á xqui ma pa gue'hu, pe nu'ú mi tsu ya ja'i da bø yá cue. ²⁰ Hangué bi mehna 'raya 'yacate nú'u mri 'ñet'a hoja'i, pa xama xa 'yøde xa ñama'ñu ra Jesu, pa njabu xa za xa ñapabi co ra gobierhnu.

²¹ Hangué nu'ú bi 'yøt'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'ihe, dí pahu gue nu'i guí ma ne guí udi nú'a xá hño, ne hinguí huahna nú'a to'o guí øt'tua ra hño, ngue'a nu'i guí udi rá 'ñu Ajuá nú'a majuani. ²² Dí ne gui xicaguihe, ¿ha gue rí 'ñepi ga juthe nú'a ra boja adi ra nda Cesa, o hina?

²³ Pe ra Jesu mi patuatho yá ts'omfeni'hu, bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí ne gui hyacaguihu?

²⁴ 'Ñutcahu 'nara boja xa. ¿To'o rá c'oi núna tøcua, ne to'o rá thuhuna?

Nu'bú nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Rá c'oi ne rá thuhu ra nda Cesa.

²⁵ Nu'bú nu'á bi 'ñembabi:

—Umfu ra nda Cesa nú'a rí 'ñepabi, ne umfu Ajuá nú'a rí 'ñepabi'a.

²⁶ Pe nu'ú himbi dinba ni 'nara ts'onoya ja yá thandi ya ja'i ngu nú'a mi ne'ú, asta go bi 'yø'ú de nú'a gá dadi ra Jesu, ne bi go'tatho yá ne'ú.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te
(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷ 'Mefa 'raya ja'i nú'ú t'embí ya saduceo bi ma bá c'a'tsa ra Jesu. Nú'ú ena gue hinda ma da yopa nte nú'ú xa du. Ne nu'ú bi 'ñembabi ra Jesu:

²⁸ —Ma Xahnate'ihe, ra Moise bi zogui nt'ofó gue 'bú 'nara 'ñøhø da du ne da zogui rá 'behña ne himbi me'tsua ni 'nara batsi, nu'bú nurá cu nú'a ra 'ñøhø bi du, mahyoni da nthatui nú'a ra 'behña bi gohise, pa 'bú da me'tsa ya batsi da thu'mba rá thuhu ngu rá thuhu ndu rá 'bet'o dame. ²⁹ 'Na'qui mi 'bú yoto ya 'ñøhø mri ncu. Nu'a rá mádi bi nthati pe 'mefa bi du, ne ni 'nara batsi himbi me'tsua rá 'behña. ³⁰ Y nura 'behña'a bi nthatui ma'na rá cu ndu rá dame, ne'a bi du, ne ni 'nara batsi himbi zocuabi. ³¹ Nepu nurá hñu rá cu ndu rá dame bi nthatui nehe nú'a ra 'behña. Y bi njabu 'rama'na asta bi du gathó nú'ú yoto, ha nu gathó'ú ni 'nara batsi himbi zocuabi nú'a ra 'behña. ³² Ne 'mefa bi du nehe nú'a ra 'behña. ³³ Hangue xi de stí yopa nte de ra du'ú, ¿to'o 'na de gue nú'ú yoto bi nthatui dí 'máhui mahets'i?

³⁴ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuua ja ra ximhai ya 'ñøhø ne ya 'behña ri nthati. ³⁵ Pe nu sta yopa nte de ra du ne stí 'máhui mahets'i nú'ú rí 'ñepi da 'máhui, ya hinda ma da nthati'ú, ³⁶ ngue'a ya hinda ma da du ma'na'qui. Ne ma da 'mú ngu ya enxé, ne dyá t'ú Ajuá ngue'a ya da yopa nte'ú de ra du. ³⁷ Nuse ra Moise xicaguihu ja ra Māca T'ofó gue ma da yopa nte nú'ú xa du, ne ja guehnitho mā de nú'a ra ndapo mi zø, gue ja bi 'ñembabini Ajuá gue go gue'a rá Ajuá ra Abrá, ne de ra Isaac, ne de ra Cobo nú'ú ya xqui du. ³⁸ Pe Ajuá hingrá Ajuá de nú'ú xa du, go rá Ajuá de nú'ú te. Hangue ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo bí te ja rá thandi Ajuá, ne gatho ya ja'i te ja rá thandi'a.

³⁹ Nepu 'raya xahnate de ra ley bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a gá mā, ma Xahnate'ihe.

⁴⁰ Y de guehni ya hinte bi yopa 'yamba ma'na'qui'ú.

¿Ha gue ra Cristo go rá t'ú ra nda Davi?
(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹ Ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—¿Hanja guí mañhu gue nú'a ra Cristo bá pehna Ajuá pa da nda gue rá t'ú ra Davi?

⁴² Gue nura Davi bi 'ñena njaua ja ra Māca T'ofó de ya Salmo:

Ajuá ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

“Bá e gui hñudiua ja ma 'ñei,

⁴³ asta hinga tsihn'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'ú de rí ga'ti ri ua.”

⁴⁴ Nepu ra Jesu bi 'ñena:

—Nu'bú ra Cristo go drá t'uhmā ra Davi, nu'bú ¿hanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

Ra Jesu bi mā de yá ts'o'befi ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Nepu ra Jesu bi zofo yá nxadi, y gatho ya ja'i bi 'yøde. Ne bi 'ñembabi:

⁴⁶ —Nsuhú, oxqui øthu ngu nú'a øt'a ya xahnate de ra ley, ri ho da 'ño co 'raya he xá ma pa da numansu ya ja'i'ú. Ne ri ho dra zenjua co ndunthi ra t'equ'e'i ja ya tai, ne ri ho da gu ya mádi hudi ja ya nija, ne go gue'ú huahna ya mádi hudi habu ja ra hñuni. ⁴⁷ Ne hanbabi nú'a pe'tsa ya viuda asta yá ngu nehe, ne pa hinda fatua yá ts'ot'øt'e'ú, øt'a yá sadi xi xá ma, pe nú'ú go gue'ú ma da hñanga 'nara castigo ma'na ra dangui.

21

'Nara viuda xi mrá zi hyoya bi unga 'nara 'baha ja ra ndanija

(Mr. 12:41-44)

¹ Ha nura Jesu mi 'báhui ja ra ndanija ne mi handa gatho nú'ú xi mi ja ndunthi te mi pe'tsi gue mi ut'a yá boja ja ra 'me'tsboja de ra nija. ² Nehe bi hyanda 'nara viuda xi mrá zi hyoya bi 'yent'ni yoho ya zi boja dega cobre. ³ Nepu nura Jesu bi 'ñena:

—Xi majuani dí xi'ahú, gue nuna zi hyoya viuda xa unga ma'na ndunthi que nú'ú ma'ra, ⁴ ngue'a nu'ú bi uni pe de nú'ú yá mbongui, pe nuni, masque có rá zi nhyoya, bi unga gatho nú'a mi pe'tsi pa xa zihmā.

Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndanija
(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ Nepu bi 'yøde ra Jesu gue 'ra de nú'u mi 'buhni mri mpede de ra ndanija, mi mañ'u gue mri hnequi xi mahotho co 'raya hoga do xqui thoqui, ne xica t'øt'e xqui thuxni dega 'baha. Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

⁶ —Xi majuani dí xi'ahu, gue ma da zø ra pa gatho núyu guí hanthu ma da yøt'e gatho, ne hinda gohi 'nara do maña de rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai
(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷ Nepu nu'u bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'ihē, ¿ha'mu ma da nja nú'a gá ma? ¿Te ma seña ma da hnequi nu sta zø ra pa da njabu?

⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñena:

—Nuhu, oxqui hophu to'o da hya'ahu, ngue'a ma da 'ñepu ndunthi da bepca ma thuhu ne da 'ñena: “Go guequi drá Cristo, ya xa zø ra pa pa ga nda.” Pe oxqui ma gui camfribih'u. ⁹ Y nehe nu xcrí 'yøhu gue di ja ya tuhni haburaza ne ya ts'othogui haburaza ya hai, oxqui ntsuhu, ngue'a mahyoni da njabu, pe beñhu gue tobia hindi gue'a rá ngats'i ra ximhai.

¹⁰ Ne bi sigui bi 'ñembabi'u:

—Ma da ntuhna ya hnini co ma'ra yá mihniui, ne ya hai co ma'ra yá mihaiui.

¹¹ Ne ma da nja ndunthi ya danga mbimhai ne ya danga thuhu, ne ma da nja ndunthi ya ts'o hñeni haburaza. Ha nu maña mahets'i ma da hneca 'raya nt'udi nú'u asta dri unga ra ntsu.

¹² Pe ante da nja nú'a dí xi'ahu, ma dra t'utsa'ihu ne dra ju'ahu, ma da ts'ix'a'ihu ja ya nija, ne ma da jo'a'ihu fadi, ne ma da ts'ix'ahu ja ya danga nda ne ja ya gobierhnu po rá nguecagui. ¹³ Ne ja guehni ja ma gui mañhuni gue majuani xcá camfriguíhu. ¹⁴ Oxqui beñhu 'met'o nú'a te ma gui mañhu, nixi nú'a ma gui thadihu pa gui ñanga ri tehu, ¹⁵ ngue'a nuguí go ma ga 'ra'ahu ya noya gui mañhu, ne ra mfadi. Y njabu nuri ncontra hinda za da da'ahu.

¹⁶ Ngue'a nuse ri dadahu, ne ri cuhu, ne nú'u ma'ra ja te ri njahu, ne ri amigohu, go gue'u ma da ñap'ahu. 'Ra de gue'ahu ma da tho'ahu, ¹⁷ ne gatho ya ja'i ma da tsa'ihu po

rá nguecagui, ¹⁸ pe hinda za te da 'yøt'ahu, nixi da c'u'ts'ahu ni 'nari stahu 'bu hingo rá paha Ajuá njabu. ¹⁹ Y nu'bu gui tséthu nú'a da t'øt'ahu, nu'bú gui tsuhu ra te pa nzantho.

²⁰ Nu xcrí hyanthu ra hnini Jerusale di 'buhni ya soldado gatho ja rá nthets'i, nu'bú gui pahu gue 'bestho ma dra nhuati. ²¹ Ha nu'u di 'bui ja ra hai Judea mahyoni 'bestho da 'bat'i ja ya t'øhø, ha nu'u tó'o di 'bui mbo ra hnini Jerusale, mahyoni 'bestho da bøni. Ha nu'u tó'o di 'yo thi de ra hnini, ostí ma da mengui da yut'i. ²² Ngue'a nuya pa'u ma da hnequi rá cue Ajuá ne ma da nja ya ts'othogui ngu nú'a manga ra Maca T'ofu. ²³ ¡Huecate nú'u ya 'beñña di da'thi ne nú'u dya nzu nuya pa'u! Ngue'a ma da nja ndunthi ya danga uguí, go gue'a 'nará danga cue Ajuá pa nú'u ya me Jerusale. ²⁴ Ngue'a nu 'ra ma da du ja ra tuhni, ha nu ma'ra ma dra ju ne da ts'ixa nts'ahni yabu ja ma'ra ya hai. Ne ya nzøhø ja'i ma da sigui da manda ra hnini Jerusale, asta hinda uadi nú'u ya pa da umba nsequi Ajuá da nda'u.

Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai

(Mt. 24:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37)

²⁵ De nú'u ya pa'u ma da hneca ya nt'udi. Ma da nja te da nja ja ra hyadi ne ja ra zana ne ja ya tsø. Y gatho ya ja'i de maxøgue ra ximhai ma da mpumfri co ra danga ntsu nu sta ñuni ra ndehe sta mpunts'i. ²⁶ Ha nuya ja'i asta di tu yá ts'edi co ra danga ntsu de gatho nú'a ma da nja de guecua ja ra ximhai. Ha nu mahets'i asta da mbi nehe. ²⁷ Nepu ma da thandi Nú'a To'o e bi Nja'i dua yopa pengui ja ya guui co rá danga ts'edi Ajuá xi strá nsunda. ²⁸ Nu xcrí hyanthu da mudi da nja nú'a dí xi'ahu, oxqui ntsuhu, juxa ri thandihu pa mahets'i, ngue'a 'bestho ja dí 'ñehni ri Ñantehu.

²⁹ Ne bi xipabi 'nara 'bede'u ne bi 'ñembabi:

—Hyanthu ra 'bai gá igo o ma'ra ya ndapo, ³⁰ ora ya da bøhø yá 'roho, guí pahu gue ya ma da zøhø ra pahyadi. ³¹ Njabu nehe nu xcrí hyanthu núya stá xi'ahu, pahu gue ra Nda de mahets'i ya 'bui guetbu pa dua yopa ehe ja ra ximhai pa da nda.

³² Xi majuani dí xi'ah_u, gatho nuya ya t'ot'eya ma da m_udi da nja ante da du nú'ú 'b_uibya ja ra ximhai. ³³ Mahets'i ne ra ximhai ma da uadi da thogui, pe numa noya hinhya'm_u da uadi, pe'tsi da njab_u ngu nú'á dá ma.

³⁴ Nsuh_u, ne oxqui hoph_u ri mfenih_u da megui po rá ngue ra nts'o'yo ne ra ntixfani ne ma'ra ya ts'ot'ot'e, ne oxqui tu ri m_uih_u de nú'á te da 'yot't'ah_u ra 'b_edi. Nsuh_u pa hingue xcrí th_umfrih_u da zoh_u nú'á ra pa'á. ³⁵ Ngue'á ma da njab_u ndunthi nú'ú 'b_ui hab_uraza rá ng_uni ra ximhai, sta d_umfrida zoh_u ra pa, da nja ngu 'nara trampa da d_uma njot'i. ³⁶ Hangué nd_u'mh_u ne 'yaph_u ndunthi Aju_u pa da za gui c'oth_u de gatho nuya ya ts'ot'ot'e ma da nja, ne pa njab_u da za gui 'b_uh_u xá hño ja rá thandi Nú'á To'o e bi Nja'i.

³⁷ Ra Jesu mi xahna ya ja'i dega pa ja ra nd_uanj_u, ha nu dega xuui mi pa ja ra t'oh_u 'bo Olivo. ³⁸ Y gatho ya ja'i mi ts_uoh_u hyastho xi 'nitho ja ra nd_uanj_u pa mi øde nú'á mi mañ'a.

22

Ra nt'ú'ti pa dra j_u ra Jesu

(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

¹ Ya mi ma da zoh_u ra pa de ra ngo dega pascua nú'b_u mi ts'i ra thuhme nsi rá nzoi.

² Ya nd_u gá macj_u ne ya xahnate de ra ley mri 'ñ_u'ti pa hanja da za da hyo ra Jesu, pe himi tsa da g_u ngue'á mi tsu'ú ya ja'i.

³ Nep_u de gue'á ra Satá bi y_ut'a ja rá mfeni ra Juda nú'á xqui thu'mbabi nehe ra Iscariote, 'na de nú'ú 'ret'amayoho yá apostol ra Jesu. ⁴ Y nu'á bi ma bá c'á'tsa ya nd_u gá macj_u ne ya nd_u de ra nija pa bá ñ_uqui'ú hanja da za da 'y_ent'ua ra Jesu ja yá 'y_e'ú. ⁵ Ha nu'ú xi bi johya ne bi hñ_u'tuabi ra boja'á. ⁶ Hangué nu'á 'bestho xi mi honi hanja da za da da ra Jesu, ne bi huahna 'nara ora mi jo'o ya ja'i.

Ra nt'oxi nú'á bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

⁷ Ne bi zø ra pa de ra ngo pa da ts'i ra thuhme nsi rá nzoi, gue'b_u mi pe'tsi da tho

'nara t'udeti dega hñ_u'ti. ⁸ Nu'b_u ra Jesu bi mehna ra Pedro ne ra Xuua ne bi 'ñembabi: —Rí maha 'bet'oh_u pa grí hocj_u ra hñuni de ra pascua ga tsih_u.

⁹ Nep_u nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Hab_u guí ne ma grá hocje'á?

¹⁰ Nu'b_u ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Nu xcrí c_uth_u ja ra hnini gui nth_eh_uni 'nara 'ñ_uh_u di h_u 'na 'bada ra dehe. Ne gui t_enh_u asta ja nú'á ra ngu hab_u da y_ut'i'á. ¹¹ Ne 'ñembabi'ú nú'á to'o ra me ngu: “Ra Xahnate bá p_ehn'a ra noya ga eñ'ah_e njaua: ¿Hab_u ja ra ngu xcá 'uegagui pa ga tsihe ra nt'oxi dega pascua co ma nxadi?” ¹² Nep_u nu'á ma da 'ñu't'ah_u 'nara d_unga ngu mañ_u ja ra t_ungu, ya xa thoqui xá hño, ne ja gui hocj_uni ra nt'oxi.

¹³ Nep_u nu'ú bi ma bá nth_eui gatho ngu nú'á xqui xipa ra Jesu. Ne ja bi hyocni'ú ra nt'oxi.

¹⁴ Y nu mi zø ra ora da ñ_uni'ú, ra Jesu co yá apostol bi hñudi mahy_egui ja ra mexa.

¹⁵ Nep_u nura Jesu bi 'ñembabi'ú:

—¿Xi stá ne ga tsih_u mahy_egui ra nt'oxi de ra pascua ngu dí 'b_uih_ubya, ante da zø ra ora ga tu! ¹⁶ Ngue'á nugui dí xi'ah_u gue ya hinga ma ga yopa tsi ra nt'oxi de ra pascua ma'na'qui asta hinda zoh_u nú'á ra pa grá tsih_u nuni mahets'i hab_u brí manda Aju_u ma Dada.

¹⁷ Nep_u nu'á bi g_u ra vaso ne bi umba njam_udi Aju_u ne bi 'ñembabi'ú:

—Na, tsih_u 'ra 'na tsiqui grí gathoh_u.

¹⁸ Nugui dí xi'ah_u gue ya hinga ma ga yopa tsi ra vinu dega obxi asta nú'á ra pa grá 'b_uh_u nuni mahets'i hab_u brí manda Aju_u ma Dada.

¹⁹ Nep_u nu'á bi g_u ra thuhme ne bi umbabi njam_udi Aju_u ne bi hecuabi'ú bi umbi, ne bi 'ñembabi:

—Guehna ma ndo'yo ma ga uni po rá ngue'ah_u. Ora gui tsih_u, gue'á 'nara feni de ma du.

²⁰ Nep_u de ya xqui uadi ra nt'oxi'ú, nu'á bi g_u ra vaso, ne bi 'ñembabi:

—Nuna vinu guehna 'nara seña de ra 'ra'yo cohi xa t'ot'e co ma ji nú'á ma ga fani po rá ngue'ah_u.

²¹ Y nubyá 'na de gue nú'ah_u guí 'b_uh_uua con guequi ja ra mexa, ma gui dagaguih_u.

²² Nú'á To'o e bi Nja'i, ya ri ne nuna ra 'ñu xa

t'utuabi pa rí ma ja ra du, pe jhucate nú'a to'o ma da da'a!

²³ Nepu nu'ú bi mudi bi 'ñámbabi 'na ngu 'na to'o nú'a mi ma da 'yøt'a njabu.

To'o ma'na ma da ndangui rá nsu

²⁴ Nepu nu'ú bi mudi bi 'ñámbabi to'o de gue'u mi ma da ua'a da ma. ²⁵ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ya nda ri manda yá hnini ngu ya hmu, ha nuya hnini e'tsua yá nsu yá nda gue xi øt'e xá hño. ²⁶ Pe nu'ahú hingue rí 'ñepi gui njahabu. Nu'a rí 'ñepi gui 'yøthu, nu'a da nja rá nsu de gue'ahu, mahyoni da notsi, ha nu'a tó'o da manda, mahyoni da nja ngu 'nara 'bego. ²⁷ ¿To'o ma'na t'umba ra nsu, ha gue nú'a to'o da hñudi ja ra mexa, o nú'a to'o pɛpabi? ¿Ha hingue nú'a hudi ja ra mexa? Masque njabu, pe nugui drá 'bego de gue'ahu.

²⁸ Nu'ahu hincá 'ueguehu de guequi masque xcá hyanthu ya ts'othogui nú'u stá thogui. ²⁹ Hangué nugui ma ga 'ra'ahu ri nsuhu dega nda, ngu ma Dada xa 'racagui ra nsu pa ga nda. ³⁰ Ha nu xcrá nda, ma gui 'buhani nehe con guequi, ne ga ñuñhu. Ne ja ma grá 'ra'ahani ri hudihu nehe dega nda pa gui mandahu nú'u 'ret'amayoho ya 'múi de ya ja'i de Israel.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da gøni'a

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi ra Simu Pedro:

—Nugue Simu, ra Satá xa 'yadi pa da hñac'a ri jamfrihu, ne da 'yøt'ahu ngu ra trigo ora 'biqui. ³² Pe nugui stá apabi Ajuá ma Dada por gue'i, gue hinda 'mɛdi ri jamfri. Ha nu xcrí yopa ju ri jamfri, gui japi da zedi yá jamfri nehe nuyu ma'ra ri cu.

³³ Ha nura Simu bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nugui dí 'bucua 'bu da ts'ix'a'i ra fadi, ga ma nehe, ha nu'bu da tho'i, dá thogui nehe.

³⁴ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Nugui dí xi'a'i nu'i Pedro, gue núbya dí nxuui ante da mafi ra menja ma gui ma hñu'qui gue hinguí paçagui.

Ra Jesu bi xipa yá nxadi gue ma dra t'ø'tua 'ñena 'nara 'yøt'ats'oqui

³⁵ Ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Xi nú'bu dá pɛhn'ahu hingá hñaxa ri buxahu nixi ri ncubojahu nixi ri mponga zɛstihhu, ¿ha gue bi nja te bi 'yøt'ahu ra 'bɛdi?

Nepu nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina.

³⁶ Nepu nu'á bi 'ñembabi:

—Pe nubyá ha, dí xi'ahu gue nu'u tó'o pɛ'tsa rá buxa ne rá ncuboja, dá hñats'i. Ha nu'a tó'o hingui pɛ'tsa rá huai, dá pa rá pat'i pa da dai. ³⁷ Ngué'a nugui dí xi'ahu gue mahyoni da njabu ngu manga ra Maça T'ofu de guequi habu ena: “Nu'á ja ra uenda 'nara 'yøt'ats'oqui.” Ngué'a gathu nú'a xa nt'ofu de guequi pɛ'tsi da njabu.

³⁸ Nepu nu'ú bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, jaua yoho ya huai dí pɛ'tshe.

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Con sehe'u yoho.

Ra Jesu bi 'yapabi Ajuá rá Dada nuni Getsemani

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Nepu nura Jesu bi bøni bi ma ngu mrá nzai pa ja ra t'øhø 'bo Olivo. Ne gathu yá nxadi bi ðeni'a. ⁴⁰ Ha nu mi zøni de guehni, bi 'ñembabi'u:

—'Yaphu ndunthi Ajuá pa gui tsɛthu ya ts'othogui nu stí 'ñepu.

⁴¹ Nepu ra Jesu bi 'uegue de gue'u ts'u zi yabu pa bá ndandiñahmu bá apabi Ajuá rá Dada, ⁴² ne bi 'ñembabi:

—Ma Dada'i, 'bu gui nehma, gui 'ueca nuna thogui ma ga thogui, pe hindí ne gui 'yøt'e ngu nú'a ga nega, go da 'yøt'a ngu nú'a ri pahague.

⁴³ Nepu nuni habu mi apabi Ajuá'a, bi zøhni 'nara enxɛ xqui 'ñehe de mahets'i pa bi umbabi ra ts'edi pa da zeta ra ts'othogui.

⁴⁴ Nu'á xi mi tu rá múi ndunthi de mi apabi Ajuá, pe ma'na mi apabi co ndunthi ra ts'edi asta mri xanthe, ne nuyá xanthe ngu myá danga tagui dega ji, mi tui ja ra hai.

⁴⁵ Nu mi uadi bi 'yapabi Ajuá'a, bi mengui pa habu xqui zogui yá nxadi, ne bi zudi gathu xqui 'ñaha ngué'a ya xqui uent'i'u co ra dumúi. ⁴⁶ Ha nu'á bi 'ñembabi:

—¿Hanja xcá ahahu? Nanju, ne 'yapabihu Ajuá pa gui tsɛthu ya ts'othogui.

*Ra Jesu bi ja' ñena 'nara be**(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)*

⁴⁷ Ts'a mi ñaui yá nxadi ra Jesu, bi zøhø xi ndunthi ya ja'i, ne nura Juda 'na de nú'ü 'ret'amayoho ya nxadi, mbra 'bet'o de ja ya ja'i. Ne 'bestho bi uat'a habü mi 'ba ra Jesu pa bi zu'tsi'a. ⁴⁸ Nepü ra Jesu bi 'ñembabi:

—Juda, ¿ha gue co 'nara ntsu'tsi grí da Nú'a To'o e bi Nja'i?

⁴⁹ Ha nú'ü mri 'ñoui ra Jesu mi hyandi te ma da nja bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿ha guí ne ga xithe co ya huai?

⁵⁰ Y 'na de gue'ü bi mēnpa 'nara ntsequi 'nará 'bego ra danga nda gá macja ne bi dacua rá gu ra 'ñei. ⁵¹ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'ü:

—Hyehü, oguí øthü njabü.

Nepü nu'á bi hñuxa rá 'ye ja rá gu nú'a ra 'bego, ne bi ñani 'bestho. ⁵² Nepü bi zofo nuya nda gá macja, ne ya nda de ra ndanija, ne ya ndaxjua nda, gatho nú'ü xqui 'ñehe pa e da zits'i'a, ne bi 'ñembabi'ü:

—¿Ha gue drá be pa e gui jagaguihü co ya huai ne ya za? ⁵³ Pe nú'bü ndí 'bui hyastho con gue'ahü ja ra ndanija, hinte gá 'yøtcahü. Pe xibya, go xcuá ehü masque dega xuui pa gui jagaguihü. Ngue'a nuya ya orabya go ri orahü pa gui ndahü de guequi, ne ya orabya go ya ora pa da nda ra 'bexuui.

*Ra Pedro bi gønga ra Jesu**(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)*

⁵⁴ Nepü de guehni bi gu nts'ahni'ü ra Jesu, ne bi zits'i ja rá ngu ra danga nda gá macja, ha nura Pedro mi 'befa dega zi yabutho, mri deni. ⁵⁵ Ha nu mi zønga ra Pedro ja rá ngu ra danga nda gá macja, xqui t'udi 'nara faspí ja ra patio, ne ja mi huhni 'raya ja'i mri mpa'ti, nehe ra Pedro ja bi hñuhni con gue'ü. ⁵⁶ Y de guehni 'nara nxutsi rá 'bego ra danga nda gá macja nu mi hyandi gue mi huhni ra Pedro ja ra tsibi xi bi nü'ti'a ne bi 'ñena:

—Pøde ne nuni ra dame go mri 'ñoui ra Jesu nehe.

⁵⁷ Pe nura Pedro bi gømbabi nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembi:

—Hina, hindí paði to'o'a.

⁵⁸ Nepü hinga ya'a bi hyanda ma'na ne bi 'ñembabi:

—Pøde ne'i go ngrí 'ñoui ra Jesu.

Ha nura Pedro bi 'ñena:

—Hina, hinga majuani ndrí 'ño'be'a.

⁵⁹ 'Mefa de xqui thogui ngu 'na ora bi 'ñena ma'na ra ja'i:

—Majuani nuna 'ñøhøni go mri 'ñoui'a, ngue'a nehni mfatho gue ra me Galilea.

⁶⁰ Nepü nura Pedro bi 'ñena:

—Dí xi'a'i gue nixi dí paði nú'a guí ma.

Y nú'a ra ora de ts'a mi mangu njabü, bi mafi ra menja. ⁶¹ Nú'a ra ora'a bi ñegui ra zi Hmu Jesu pa bi hyanda ra Pedro, ha nura Pedro 'bestho bi zo rá mfeni de nú'a xqui xipabi desde rá müdi, xqui 'ñembabi: “Ante da mafi ra menja ma guí cøngagui hñu'qui.”

⁶² Hangue nura Pedro bi bøni pa thi, xi bá nzoni nts'edi.

*Ya ja'i mi ø'tuatho ra nt'eni ra Jesu**(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)*

⁶³ Ha nuya ja'i nú'ü to'o mri su ra Jesu xi mi ø'tua ra nt'eni ne mi na'mbabi'ü. ⁶⁴ Y bi go'tua yá da co 'nara dutu ne mi umba ya mpe'ti, ne mi embabi'ü:

—¿Xicaguihe xa to'o nú'a bi nap'a'i!

⁶⁵ Ne mi xipabi ndunthi ya ts'onoya.

*Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a nda gá xodyo**(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)*

⁶⁶ Rá hyax'a bi munts'a ya ndaxjua nda ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley. Ne bi ts'ixa ra Jesu pa habü mi munts'a nú'ü ya danga nda gá xodyo, y de guehni ja bá t'ambabini ne bi t'embabi:

⁶⁷ —Xicje, ¿ha gue xi majuani go gue'i grá Cristo xúa mehn'a'i Ajuá pa gui nda?

Nepü nu'á bi daði ne bi 'ñembabi'ü:

—'Bü ga eñ'ahü gue go guequi, hingui camfriguihü. ⁶⁸ Ha nu'bü ga ø't'ahü 'raya nt'ani, hingui xicaguihü, ha nixi gui hyegaguihü. ⁶⁹ Pe nuya pa xa 'ñepü, Nú'a To'o e bi Nja'i ma da hñudi ja rá 'ñei Ajuá nú'a to'o bí pe'tsa gatho ra ts'edi.

⁷⁰ Nepü nu'á bi 'yambabi'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'bá, ¿ha gue go gue'i rá T'ü'i Ajuá?

Ra Jesu bi daði ne bi 'ñembabi'ü:

—Haha, go guecagui, ngu xcá mañhübya.

⁷¹ Nepü nu'á bi 'ñena:

—¡Pa te ma'ra ya testigo ga hoñh_u gue nucs_hu ya dá øh_u nú'a bi ma!

23

Ra Jesu bi ts'ixa hab_u mi ja rá ts'utbi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Y de guehni gatho nuya nda bi 'mai'u bi zixa ra Jesu ja ra Pilato. ² Y nuni ja bi mudini bi ñapabi'u ne bi 'ñena:

—Ya stá ts_uhe nuna 'ñøhø mi 'yoni mi'ut_a ya ja'i gue hinda gut'a yá njut'i ja ra nda Cesa, nehe xa 'ñense gue go guehni ra Cristo xuá mehna Ajuá pa da nda, 'na.

³ Hangué nura Pilato bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'i grá nda de ya xodyo?

Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, go guequi, ngu gá ma.

⁴ Ha nura Pilato bi 'ñembabi ya nda gá macja ne gatho ya ja'i:

—Hinte ma ts'oqui dí tsutuabi nuna ra 'ñøhø.

⁵ Pe nu'ú ma'na mi ñate nts'edi, ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni xa 'ño xa 'yu'ta ya ja'i hab_uraza de ra hai Judea, bá fadi desde Galilea asta bi zøhø de guecua Jerusale.

Ra Jesu ja rá thandi ra Erode

⁶ Nu mi 'yøde njab_u ra Pilato bi 'yambabi ya ja'i ua mrá me Galilea ra Jesu. ⁷ Y nu'ú bi 'ñena gue ja mrá menguni'a, hangué nura Pilato bi mehni 'bestho'a ja ra Erode, ngue'a go gue'a mrá nda de ja ra hai Galilea, pe nú'u ya pa'u xqui zøhø ra Erode ne ja mi 'buhni Jerusale. ⁸ Nu mi hyanda ra Jesu ra nda Erode, xi bi johya'a ngue'a ya mi pe'tsa ndunthi ya pa xi mi ne da hyandi'a ngue'a xqui 'yøde xqui hma ndunthi de gue'a. Ne mi ne da hyandi da 'yøt'a 'nara milagro. ⁹ Y nu'ú bi 'yamba ndunthi ya nt'ani, pe ra Jesu hinte bi dadi. ¹⁰ Ja mi 'buhni nehe ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, y ma'na xi mi ñate'u. ¹¹ Nep_u nura Erode co yá soldado bi nthedetho de gue'a. Nep_u bi 'yø'tua ra nt'eni bi hyete ngu 'ñena 'nara nda co 'nara hoga he mahotho. Nep_u nura Erode bi yopa mehna ra Jesu ma'na'qui pa ja ra Pilato. ¹² Ra Pilato ne ra

Erode mri 'ñutsahma'u, pe nú'a ra pa'a bi mádi'u.

Ra Jesu bri dapa ya ja'i pa da hyo

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39-19:16)

¹³ Nep_u nura Pilato bi zohna gatho ya nda gá macja ne gatho ya nda de ra hnini, ne gatho ma'ra ya ja'i, ¹⁴ ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ah_u go uá tsincah_uua nuna ra 'ñøhø guí eñh_u gue 'ta ya ja'i, pe nugui stá ø'tua ya nt'ani ja ri thandi'u, y xcá 'yøh_u gue hinstá tsutua ni 'nara ts'oqui de nú'a guí mañh_u xa 'yøt'e. ¹⁵ Nixi ra nda Erode himbá tsutuabi ni 'nara ts'oqui, hangué bá yopa p_ehna ma'na'qui pa guecua. Ya nubyá gá pah_u gue nuni hinte ma ts'oqui xa 'yøt'e pa guí ñaph_u gue rí 'ñepi da tho. ¹⁶ Hangué nugui, hønse ma ga manda dra fet'i, nep_u ga hegui.

¹⁷ Ra Pilato mi pe'tsi da hyegui 'nara 'yofadi cada ra ngo de ra pascua, ngue'a gue'a myá nzai nuya gobierhnu de Judea.

¹⁸ Pe gatho nú'u ya ja'i mi 'buhni bi mádi bi dø ya hmafi ne bi 'ñena:

—Hindí nehe gui thøgue ra Jesu, go da thøgue ra Barraba.

¹⁹ Nura Barraba xqui jot'a fadi ngue'a xqui g_uxa ya ja'i pa da 'ñøt'atuhni ja ra hnini, ne ngue'a xqui hñote. ²⁰ Pe nura Pilato go mi ne da hyegui ra Jesu, hangué bi yopa zofo ya ja'i ma'na'qui. ²¹ Pe nu'ú bi mafi ma'na nts'edi ne bi 'ñena:

—¡Nu'a dí xi'ahe, gue gui pont'i, gui pont'i!

²² Nurá hñu'qui bi 'ñembabi'u ra Pilato:

—¿Hanja? ¿Te ma ts'oqui xa 'yøt'ni? Nugui hindí tsutua ni 'nara ts'oqui nú'a rí 'ñepi da tho. Dí xi'ah_u gue ma ga manda dra fet'i, nep_u ga hegui.

²³ Pe nu'ú bi dø ya hmafi ma'na'qui, ne bi ja bi 'yadi gue dra pont'i'a. Ne co yá hmafi nú'u ya nda gá macja ne ma'ra ya ja'i, bi zu yá ts'edi ngu mi ne'u. ²⁴ Hangué nura Pilato bi 'yø'tua nú'a myá hne'u. ²⁵ Hangué go bi hyegui nú'a ra 'ñøhø xqui 'yadi ya ja'i, nú'a mrá thuhu Barraba xqui jot'a fadi ngue'a mrá daga 'yøt'atuhni ne mrá hyote. Ha nura Jesu bi t'ent'ua yá 'yε ya ja'i pa da hyo.

*Bi ts'ixa ra Jesu pa dra pont'i**(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)*

²⁶ Y de bi ts'ixa ra Jesu pa dra pont'i, de má 'ñu bi nthɛui 'nara 'ñøhø mrá me Cirene mrá thuhu ra Simu xqui menga ja ra mbonthi, go gue'a bri japi bi duxa ra pont'i ne bi 'mɛfa de ja ra Jesu.

²⁷ Ne mri dɛni ndunthi ya ja'i, y ndunthi ya 'bɛhña xi mi zoni ne mri mantho'u por gue'a. ²⁸ Pe ra Jesu bi hyandi'u ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahɛ 'bɛhñaɛ me Jerusale, ogui zoñhɛ por guequi, nzoniɛ de gue'asɛɛ ne por gatho ri bɛtsihɛ, ²⁹ ngue'a ma da zø ra pa da 'ñena ya ja'i: “Rá mat'a Ajuá nú'u to'o hinxa mɛ'tsa ni 'nara bɛtsi nixi xa nzɛ.”

³⁰ Y nuya pa'u ya ja'i ma da mafi ne da 'ñembabi ya danga t'øhø ne ya t'uca t'øhø: “Yøt'e pa gui cobgahe pa hinda zɛcaguihe rá cuɛ Ajuá.” ³¹ Xi majuaɛni ma da thogui'u ya ts'othogui, ngue'a nu'bɛ nugui dí sufri ha hinte ma ts'oqui dí tu, xihmá nú'u tu ya ts'oqui.

³² Nehe bi ts'ixa má yoho ya 'ñøhø nú'u xqui t'ɛ'mbi da tho nehe ngue'a 'namyá nduts'oqui. Bi ts'its'i pa da tho mahyɛgui co ra Jesu. ³³ Ha nu mi zønga ja 'nara zi t'øhø rá thuhu Ñaxmadu, ja bri pont'ini ra Jesu co nú'u má yoho ya 'ñøhø, 'na bri 'ba'ma ja rá 'ñɛi, ha nu'a ma'na ja rá ngaha. ³⁴ Y nu de mi zɛhni ra Jesu ja ra pont'i, nu'a bi 'ñena:

—Ma Dada'i, pumbabi gatho nuyɛ ya ja'i bi 'yøtca njaua, ngue'a nuyá hinguí paði nú'a øt'e.

Ha nú'u ya soldado mi 'bɛhni bi ma ra taɛha'u pa da nu to'o gue'a da daɛha 'na de nuyá he ra Jesu. ³⁵ Y ndunthi ya ja'i mi 'bɛhni bi hyandi bri pont'a ra Jesu, ne asta ya ndá gá xodyo mi øtbuhlatho de gue'a ne mi ena:

—Ma'ra ha, bi pøhø, pe nu'bɛ xi majuaɛni go guehni ra Cristo xuá mɛhna Ajuá pa da ndá, dí ne ga hanthɛbya da mpøhøɛ.

³⁶ Nehe nuya soldado mi øtbuhlatho de gue'a, mi umbabi ra ju'tsa vinu pa da zi, ³⁷ ne mi embabi'u:

—'Bɛ xi majuaɛni go gue'i grá Ndá de ya xodyo, mpøhøɛ núbya xa.

³⁸ Ne xqui thøtua ja rá ña ra pont'i 'nara t'ofoxqui t'ofodega griego, ne dega lati, ne

dega ebreo, mi ena njaua: “Go guehna ra Ndá de ya xodyo.”

³⁹ Nepɛ 'na de gue nú'u ya nduts'oqui xqui 'bont'i nehe mahyɛgui, bi ñama'ñɛ de gue'a ne bi 'ñembabi:

—'Bɛ xi majuaɛni go gue'i grá Cristo xuá mɛhn'a'i Ajuá pa gui ndá, mpøhøɛ ne pøhøguihe.

⁴⁰ Pe nú'a ma'na ra nduts'oqui xqui 'bont'i nehe, bi zɛi nú'a bi ñama'ñɛ, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha hinguí tsu Ajuá pa gá mɛnga njabɛ? ⁴¹ Guí nu gue dí sufrihɛua mahyɛgui, pe nujá rí 'ñepi ga sufrihɛ pa ga juthɛ nú'a stá øthɛ, pe nuni ra 'ñøhø hinxa 'yøt'a ni 'nara ts'oqui.

⁴² Nepɛ nu'a bi 'ñembabi ra Jesu:

—Gui bengagui nu xcrí hudi ja ri hudi dega hmanda.

⁴³ Ra Jesu bi daði ne bi 'ñembabi:

—Nugui dí xi'a'i gue núbya 'bestho ma gui 'bɛi con guecagui nuni mahets'i.

*Ra Jesu bi du**(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)*

⁴⁴ Y ngu mi nde ma pa bi 'mɛxuui maxøgue ra ximhai, pa asta ngu nzɛnga hñu nde, ⁴⁵ ngue'a nura hyadi himbi yot'i, ha nura danga xɛni dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi cot'a habɛ ma'na xmá nsunda, bi xøgue desde maña asta rí ga'ti.

⁴⁶ Nepɛ ra Jesu bi ña nts'ɛdi ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, nubyá dí ent'a'i ma te ja ri 'yɛ.

Ne mi uadi bi mɛnga njabɛ, 'bestho bi du.

⁴⁷ Ha nu mi hyanda njabɛ ra ndá gá soldado bi xøcambeni Ajuá ne bi 'ñena:

—Xi majuaɛni nuna 'ñøhøni hinte ma ts'oqui mi tu.

⁴⁸ Gatho nú'u ya ja'i mi 'bɛhni de mi uadi mi hyanda gatho nú'a xqui nja, bi ma de guehni co ndunthi ra dumɛi. ⁴⁹ Pe gatho nú'u ya ja'i myá mpaði ra Jesu, ne 'raya 'bɛhña xqui dɛni desde Galilea, bi gohi zi yabɛtho mi handa gatho nú'a bi nja.

*Ra Jesu bi t'agui**(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)*

⁵⁰ Mi 'b_u 'nara 'ñøhø xi mrá hoja'i mrá thuhu ra Jose, mrá mengu de ra hnini Arimatea de ra hai Judea. Nu'á mrá nda nehe de ra hmunts'a nda gá xodyo. ⁵¹ Pe nu'á mi tømí da hyandua rá hmanda Ajua, hangue nu'á himbi ne bi mfaxui yá mindaui ngu nú'a xqui ncohi'ua ja yá hmunts'i. ⁵² Hangue nu'á bí ma bá c'a'tsa ra Pilato pa bá apabi ra nsequi da 'yacua rá ndo'yo ra Jesu. ⁵³ Nep_u bi ca'ma ja ra pont'i, bi mant'a co 'nara hoga dutu, ne bá p_egui ja 'nara 'ra'yo nt'agui nú'a xqui thoca ja 'nara medo, y ja nú'a ra nt'agui'a hinxqui nt'aguini ni 'nara ja'i. ⁵⁴ Y nura pa'a go mrá pa dega nthoqui, ne ya mi ma da m_udi ra pa dega tsaya.

⁵⁵ Ha nuya 'behña nú'u xqui dena ra Jesu desde Galilea bi ma pa bá handa hab_u xqui t'agui ra Jesu ne hanja xqui 'becuabi rá ndo'yo. ⁵⁶ Ha nu mi menga ja yá ngu'ua, bi hyoca 'raya hoga ñani ne 'raya njots'i. Y bi ntsaya'ua nú'a nsabdo ngu mi m_anga ra ley.

24

Ra Jesu bi yopa nte de ra du (Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

¹ Ra m_udi pa de ra semana nú'a ndomingo mi xudi xi 'nitho nú'u ya 'behña bi ma pa ja ra nt'agui ne bi hñaxa nú'a ra hoga ñani xqui hyoqui'ua, ne bi m_eui ma'ra yá mi'behñauí. ² Y nu mi zøni'ua bi z_udi xqui t'ent'a nú'a ra do xqui jothma ra nt'agui. ³ Ne bi y_et'i ja ra nt'agui'ua pe himbi z_etuani rá ndo'yo ra zi Hmu Jesu. ⁴ Ne nu'ú xi bi du yá m_ui ne himi p_a te da 'yøt'ua, ne mi d_amfrí'ua bi hyandi mi 'bahni yoho ya 'ñøhø xqui hñe t'axi asta mri huexqui. ⁵ Pe nu'ú co ra ntsu bi ñe'mitho, himbi g_uxa yá da. Ha nú'u ya 'ñøhø bi 'ñembabi'ua:

—¿Hanja e guí hoñhua ja ya nt'agui nú'a te? ⁶ Hinjo'oua, ya xa yopa nte. Beñ_u nú'a bi xi'ah_u nú'b_u nguí 'b_uh_u Galilea. ⁷ Bi 'ñeñ'ah_u gue Nú'a To'o e bi Nja'i mi p_e'tsi da t'ent'ua ja yá 'y_e ya ts'oja'i nú'u to'o mi ma da pont'i'a, pe rá hñupa mi ma da yopa nte'a de ra du.

⁸ Hangue nu'ú bi beni 'bestho de nú'u ya noya xqui xipa ra Jesu. ⁹ Ha nu mi m_enc'ua de ja ra nt'agui bi ma bá xipa gatho nú'u 'r_et'ama'ra ya apostol ne gatho ma'ra nú'u to'o mri d_enhma ra Jesu. ¹⁰ Nú'u to'o bi

hña'tsua ra noya ya apostol go ra Maria Magdalena ne ra Juana ne ra Maria rá nana ra Cobo, ne nú'u ma'ra ya 'behña. ¹¹ Pe nuyá apostol ra Jesu himbi gamfrí'ua, ne bi 'ñembabi nú'u ya 'behña gue xqui 'b_e yá mfeni.

¹² Pe ra Pedro bi nest'ihi bá c'a'tsa ra nt'agui, y nu mi zøni'a bi ndoqui bi hyanda mbo ra nt'agui gue hønse nú'a ra dutu xqui 'bant'a ra Jesu mi 'bønga 'na lado. Y nu'á bi menga hab_u mi 'b_ui, ne himi p_adi te da beni de nú'a xqui nja.

Yoho yá nxadi ra Jesu mri ma pa ja ra hnini Emaú (Mr. 16:12-13)

¹³ Guet'a ra pa'a yoho yá nxadi ra Jesu mri ne ra 'ñu mri ma pa ja ra hnini Emaú, mi p_e'tsa ngu 'r_et'ama'ra kilometro rá ñabu de Jerusale. ¹⁴ De mri ne ra 'ñu mi mpetue de gatho nú'a xqui nja. ¹⁵ Ha de ts'a mri mpetue de nú'a xqui nja, ra Jesu bi z_udi'ua ne bi ncompauí má 'ñu. ¹⁶ Ne masque mri 'ñoui'ua pe himbi za bi b_adi'ua ua go mi gue'a. ¹⁷ Ha ra Jesu bi 'yambabi'ua ne bi 'ñembi:

—¿Te rá 'b_e guí 'yo má 'ñu guí mañh_u?
¿Hanja guí tu ri m_ui'ua?

¹⁸ 'Na de gue'ua mrá thuhu ra Cleofa bi d_adi ne bi 'ñembabi:

—Gatho ya ja'i p_adi nú'a bi nja nuni Jerusale de nuya pabya. ¿Hanja hinte xcá p_adigue?

¹⁹ Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Te 'b_e'a xa nja?

Y nu'ú bi 'ñembabi:

—Ha hinxca 'yøde de ra Jesu me Nasare, gue'a mi 'nará 'm_ehni Ajua, ne mi hanpa rá ts'edi'a pa mi ña ne pa mi øt'a ya d_anga t'øt'e ja yá thandi ya ja'i ne Ajua. ²⁰ Ha nuya nda gá macja ne nú'u ma nda_u de ma hnini'ua bi g_u ne bi 'y_ent'ua ja yá 'y_e ra Pilato pa bi manda da tho'a ja 'nara pont'i. ²¹ Nuje ndí beñhe ne ndí tømhe gue go gue'a mi ma da ñanj_u núju dyá me Israelh_u, pe xi núbya ya p_e'tsa hñu pa xa du.

²² Ha 'raya 'behña de guecje bi ma maxudi xi 'nitho ja ra nt'agui pa bá c'a'tsi, nep_u picaguihe ena gue ya himi 'beni rá ndo'yo ra Jesu. ²³ Ne ena gue xqui hyanda 'raya enx_e nú'u bi xipi gue ya xqui yopa nte de ra du. ²⁴ Ne de gue'a bi ma 'rama compahe pa

bá c'a'tsa ra nt'agui y eñ'ua gue bi zudi ngu nú'a xqui m̄anga ya 'beñña, ne eñ'ua nehe gue nixi gue'ua himbi hyanda ra Jesu.

²⁵ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—¿Hanja hinxcá beñhu nú'a xcá hñe'thu ja ra Maça T'ofu, ne hanja hinxcá camfrihu nú'a bi m̄anga yá 'mehni Ajuá? ²⁶ ¿Ha gue hingue mi mahyoni da thogui njabu ra Cristo nú'a xuá mehna Ajuá pa da nda, nepu da yopa menga mahets'i pa da t'umba rá hudi dega nsu?

²⁷ Nepu nu'á bi mudi bi xipabi'ua nú'a m̄anga ra Maça T'ofu habu ma de ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa da nda, desde ra mudi t'ofu de ra Moise ne gatho nú'a bi m̄anga ma'ra yá 'mehni Ajuá.

²⁸ Ha nu mi zoni nú'a ra hnini habu mri ma'ua, ra Jesu bi 'yot'e ngu mi ma da thogui-tho. ²⁹ Nepu nu'á bi zami da 'ñoxi con gue'ua ne bi 'ñembabi:

—Cohi con guecje, ngue'a ya bi nde ne ya ma da nxuui.

Ha nura Jesu bi yat'i ja yá ngu'ua pa da gohi con gue'ua. ³⁰ Ne nu'á bi hñudi ja ra mexa pa da nt'oxi. Nepu ra Jesu bi gu ra thuhme ne bi japabi, ne bi heque pa bi umbabi'ua. ³¹ Nú'a ra ora'a bi badi'ua gue go mi gue'a ra Jesu, pe nu'á 'bestho bi 'meditho de gue'ua. ³² Ne mri 'ñembabi'ua:

—¡Ne xi majuaní ndí tsahu 'nara johya ja ma corasohu nú'bu mi xicaguihu má 'ñu de ra Maça T'ofu!

³³ Nepu nu'á 'bestho bi gu yá 'ñu bi menga pa Jerusale. Ne ja bi zadini nú'ua 'ret'ama'ra ya apostol xqui munts'i ne ma'ra ya nxadi. ³⁴ Ne bi t'embabi nú'ua yoho:

—Xi majuaní xa yopa nte ma zi Hmuhu, ngue'a ra Simu bi hyandi, ne xa xicaguihe.

³⁵ Nepu nú'ua yoho bi metuabi nú'a xqui nja ja ra 'ñu, ne hanja bi badi'ua ra Jesu nura ora mi hyeca ra thuhme.

Ra Jesu 'bahni madetho de yá nxadi

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶ Ts'a mi ñatho de nú'a xqui hyandi'ua ne nú'a xqui nja, mi damfri'ua ra Jesu mi 'bahni madetho de gue'ua, ne bi 'ñembabi:

—'Buhu te rá 'ñentho.

³⁷ Pe nu'á xi bi ntsu, ne mi hu yá mui gue mi handa 'nara thedi. ³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí tsuhu? ¿Pa te guí beñhu ja ri mfenihu njabu? ³⁹ Hyandga ma 'yehu ne ma ua, go guecagui drá Jesu. Thangaguihu ne hyandgahu xá hño, ngue'a 'nara ndahi hingui pe'tsa ra ngø nixi ra ndo'yo ngu guí hanthu dí pe'tsi.

⁴⁰ Y nu mi uadi bi m̄anga njabu, bi 'ñutuabi'ua yá 'ye ne yá ua. ⁴¹ Pe nu'á himi tsa da gamfri ngue'a ngu xqui mpumfri'ua co ra johya, ne himi pa'di te da beni'ua. Nu'bu nu'á bi 'ñembabi'ua:

—¿Ha gue ja te ga tsihu?

⁴² Nepu nu'á bi umba 'na xeni ra hua xqui hñaxi, ne 'na xeni ra t'afi dega colmena. ⁴³ Y nu'á bi hñani ne bi zi de ja yá thandi'ua.

⁴⁴ Nepu bi 'ñembabi'ua:

—Ya stá thogui nú'a dá xi'ahu nú'bu ndí 'bui con gue'ahu, ngue'a mi mahyoni da njabu gatho nú'a xa nt'ofu ja rá ley ra Moise, ne nú'a bi m̄anga ma'ra yá 'mehni Ajuá, ne nú'a m̄anga ja ya Salmo.

⁴⁵ Nepu nu'á bi xipabi'ua nú'a m̄anga ra Maça T'ofu pa bi za bi zo yá mfeni, ⁴⁶ ne bi 'ñembabi:

—Njaua xa nt'ofu gue ra Cristo nú'a xuá mehna Ajuá pa da nda, mi mahyoni da du, ne rá hñupa mi mahyoni da yopa nte de ra du. ⁴⁷ Y nehe ena gue co rá ts'edi de rá thuhu'a ma da hma de gue'a gatho rá nguni ra ximhai, da mudi de guecua Jerusale da ts'ofu ya ja'i gue da ñobri pa dra pumba yá ts'oqui. ⁴⁸ Y nu'ahabya, ma guí damajuanihu de nuya ya t'ot'e xcá hyanthu. ⁴⁹ Y nugui ma ga pehn'a'ihu ra Maça Ndahi nú'a xa ña't'ahu ma Dada. Pe ja da cohua ja ra hnini Jerusale asta hingui hñañhu nú'a ra ts'edi'a ma dua ehe de mahets'i.

Ra Jesu bi ma mahets'i

(Mr. 16:19-20)

⁵⁰ Nepu ra Jesu bi zixa gatho yá apostol bi bõni de ra hnini Jerusale pa rí ma'ua ja 'nara zi t'uca hnini rá thuhu Betania, y nu'á ja bá juxni yá 'ye pa bi japabi'ua. ⁵¹ Y nu mi uadi bi japabi'ua, nu'á bi 'uegue de gue'ua, bi ts'its'i pa mahets'i. ⁵² Y nu'á 'mefa de xqui xocambeni ra zi Hmu Jesu, bi mengui'ua pa Jerusale co ndunthi ra johya. ⁵³ De guehni

nzantho mi 'bui ja ra ndanija mri xøcambeni
Ajuə. Njabu gue'a.

NSANJUA

RA MACA HOGA T'ØDE NÚ'A BĪ 'YOFO NSANJUA

Ra Noya nú'a mi 'buhui Ajuā bi e bi nja'i

¹ Ante da nja mahets'i ne ra ximhai, nú'a to'o go ra Noya ya mi 'bui, y nu'á mi 'buhui Ajuā, ne nu'á go gues'e'a Ajuā. ² Rá mudi mi othotho gatho nú'a te ja, pe nú'a to'o go ra Noya ya mi 'buhui Ajuā. ³ Y Ajuā bi 'yent'ua ja rá 'ye'a pa go bi hyoca te gatho ja; y nu'bu nú'á hinte xa hyoqui, nu'bu hinte di jahma. ⁴ Ne go gue'a to'o ri unga ra te pa nzantho, ne go gue'a ra ñot'i nú'a ri yo'tua yá mfeni ya ja'i. ⁵ Ha nura ñot'i'a, ri yot'a ja ra 'bexuui, ne nura 'bexuui hinxa za xa ntate.

⁶ Mi 'bui 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Xuua bá pehna Ajuā pa da zofo ya ja'i. ⁷ Ne nu'á bá 'behni pa da damajuani de nú'a ra ñot'i, pa da gamfrihma gatho ya ja'i ngue'a go mri damajuani'a. ⁸ Ra Xuua hingo mi gue'a ra ñot'i, hønse bá 'behni pa da damajuani de ra ñot'i. ⁹ Nú'a to'o go ra ñot'i xi majuani, bá ehe de guecua ja ra ximhai ne go gue'a ri yo'tua yá mfeni gatho ya ja'i.

¹⁰ Nú'a to'o bi hyoca ra ximhai, ja bi 'ñe bi 'macua ja ra ximhai, pe nuya ja'i himbi badi ua go mi gue'a to'o bi hyoca ra ximhai. ¹¹ Bá ehma de guecua ja rá ximhai'a, pe nuya mengu rá hai himbi numansu'a. ¹² Pe nu'bu tó'o bi numansu ne bi gamfri bi rá thuhu'a, nu'á bi umbabi ra ts'edi pa bi mbatsi de Ajuā. ¹³ Ha nú'bu to'o gatho xa gamfri'a, ya xa yopa 'mai ma'ra'yo, hingue dega ji, nixi dega ngø, nixi de rá paha 'nara 'ñøhø, hønse Ajuā go gue'a xa 'yøt'e pa xa yopa 'mai.

¹⁴ Nú'a to'o ra Noya bá e bi nja'i, ne bi 'mai con guecju, ne xi mrá hoja'i, ne nzantho mi manganá nú'a majuani. Ne dá handuahe rá nsunda'a, go gue'a rá nsunda Ajuā ra Dada nú'a pe'tsa rá 'ra T'bu nehe.

¹⁵ Hangué nura Xuua bi damajuani de gue'a ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

—Go gue'a nú'a ndí xi'ah, gue 'mefa de gueque mi ma da 'ñehe ma'na, nú'a ma'na

ja rá nsu, ngue'a nú'á ya go mi 'bui rá mudi de gueque.

¹⁶ Gathoguihu stá hañhu de yá hño'a, ne hinhya'mu ri 'betcahu rá hñoja'i'a. ¹⁷ Ha nu Ajuā xqui hñuxa ra Moise pa go bi 'ñutcahu tengu rá ley'a, pe nubyá bá pehna ra Jesucristo pa bá hancahu rá hñoja'i, ne nú'á go gue'a bi 'ñudi gatho maxøgue nú'a majuani.

¹⁸ Hinhya'mu to xa hyanda Ajuā ra Dada, pe nurá hmaca 'ra T'bu'a bi 'ñutcahu tengu rá 'mai'a.

Ra Xuua Xi'tsate bi ma de ra Jesucristo (Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

¹⁹ Ha nuya nda gá xodyo mi 'buhni Jerusale bi mehna 'raya macja ne 'rayá mfats'i'bu nú'bu mi t'embi ya levita, pa da c'a'tsa ra Xuua pa da 'yambabi ua go mi gue'a ra Cristo nú'a mi ma da mehna Ajuā pa da nda. ²⁰ Ha nura Xuua bi manganá nú'a majuani, himbi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, hingo guecagui drá Cristo.

²¹ Nepu nu'á bi 'ñembabi:

—Nu'bu ¿to'o'i? ¿Ha gue go gue'e grá badi Elía?

Nu'bu ra Xuua bi 'ñena:

—Hina, hingo guecagui.

Ha nu'á bi yopa 'ñembabi ma'na'qui:

—¿Ha gue go gue'e rá danga 'mehni'i Ajuā nú'a ma da 'ñehe?

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina.

²² Ha nu'á bi 'ñembabi:

—Nu'bu ¿to'o'i ne te ri 'befigue? Xi da xicje pa ma ga xiphe nehe nú'bu to'o bá pencahe.

²³ Ha nura Xuua bi 'ñembabi'bu:

—Nuga, hønse 'nadrá 'mehni pa ga manganá ja ra mbonthi nú'bu ya noya bi manganá ra badi Isaía ne bi 'ñena: “Juañhu rá 'ñu ra Zidada.” Hangué dí xi'ah, ntsø'mhu, ngue'a ya xa 'ñepu pa da nda.

²⁴ Ha nuya ja'i xqui 'behni myá fariseo'bu.

²⁵ Hangué nu'á bi 'yambabi ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—'Bu hingo gue'e grá Cristo, nixi grá badi Elía, nixi rá danga 'mehni'i Ajuā nú'a ma da 'ñehe, nu'bu ¿hanja guí xi'tsate?

²⁶ Ha nura Xuua bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga bá 'bencagui pa ga xi'ts'a'ihu co ra dehe. Pe 'bui 'na con gue'ahu nú'a nixi guí patua rá 'befi. ²⁷ Go gue'a bra 'befa

de gueque, ne ma'na ra d̄angui rá nsu de gueque, nixi dí 'ñepqui ngugui ga xo'tua rá nthasthi de yá thiza'a.

²⁸ Njabu bi m̄anga ra Xuua nuni ri'nandi de ja ra d̄athe Jordá ja ra hai Betabara habu mi xi'tsate'a.

Ra T'uca Deti nú'a bá p̄ehna Ajuá

²⁹ Nurá hyax'a ra Xuua bi hyanda ra Jesu mbra e da z̄adi ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ndi, hyanthu nuni bá p̄ehna Ajuá, nja ngu 'nara zi t'uca deti nú'u tho dega h̄ña'ti, y go guehni pu'tua yá ts'oqui ya ja'i. ³⁰ Ne go guehni ndí xi'ahu mi ma da 'ñehe 'm̄efa de gueque ne ma'na ra d̄angui rá nsu, ngue'a ya go mi 'b̄uini rá m̄adi de gueque. ³¹ Nuga hindí p̄atuahma tengu rá 'b̄efini, pe bá 'b̄encagui ga xi'ts'a'ihu co ra dehe pa njabu gatho'ihu gyá me Israelhu da za gui pahue go guehni ra Cristo xpá m̄ehna Ajuá pa da nda.

³² Nehe ra Xuua bi ma de nú'a te xqui nja ne bi 'ñena:

—Nuga dá handa ra M̄aca Ndahi bá cai de mahets'i ngu 'nara zi domitsu, e bi z̄adini. ³³ Nuga hindí p̄atuahma tengu rá 'b̄efini, pe nú'a to'o bá p̄encagui ga xi'ts'a'ihu co ra dehe go gue'a bi 'ñengagui: “Ma gui hyanda ra M̄aca Ndahi dua cai de mahets'i, e da z̄adi 'nara zi 'ñoh̄o pa da 'm̄ahui, y nu'á go gue'a ma da xi'ts'ahu dega M̄aca Ndahi.” ³⁴ Nuga stá handi hangue drí damajuani gue go guehni rá T'uh Ajuá.

Yá m̄adi nxadi ra Jesu

³⁵ Ha nurá hyax'a ra Xuua mi 'bahni ma'na'qui co yoho yá nxadi. ³⁶ Nepu bi hyanda ra Jesu mi 'yoni ne bi 'ñena:

—Ndi, hyanthu nuni bá p̄ehna Ajuá, nja ngu 'nara zi t'uca deti nú'u tho dega h̄ña'ti.

³⁷ Ha nú'u yoho yá nxadi ra Xuua mi 'yode njabu, 'bestho bi d̄eni'u ra Jesu.

³⁸ Nepu nura Jesu bi mp̄ants'i ne bi hyandi mri d̄eni'u ne bi 'ñembabi:

—¿Te 'b̄e grí 'ñehu?

Ha nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, ¿habu guí 'b̄aigue?

³⁹ Nu'bú nu'á bi 'ñembabi:

—Maha pa gui pahue habu dí 'b̄ui.

Y bi m̄eui'u pa bi b̄adi habu mbi 'b̄ui'a. Bi z̄oni ngu nzanga 'ret'a ne bi 'm̄ahuini gatho ra pa.

⁴⁰ Ha nú'u yoho ya nxadi xqui 'yode nú'a bi m̄anga ra Xuua ne xqui d̄ena ra Jesu, 'na de gue'u mrá thuhu ra Andre ne mrá cu ra Simu Pedro. ⁴¹ Nú'a ra Andre'a bi ma bá dama c'a'tsa ra Simu Pedro ne bi 'ñembabi:

—Stá hanthe ne stá pahue ra Cristo nú'a xpá m̄ehna Ajuá pa da nda.

⁴² Nepu bi zits'i'a pa habu mbi 'bu ra Jesu. Ha nura Jesu mi hyanda ra Simu bi 'ñembabi'a:

—Nu'i grá Simu rá t'u'i ra Joná. Nubyá go dí hup'a'i grá Pedro. —Nú'a ra thuhu'a rí b̄oni da 'ñena 'nara do.

Ra Jesu bi zofo ra Lipe ne ra Natanael pa dyá nxadi

⁴³ Ha nurá hyax'a ra Jesu mi beni da ma pa Galilea, pe 'm̄et'o bi ma bá c'a'tsa ra Lipe ne bi 'ñembabi:

—Bá ehe tengagui pa ma nxadi'i.

⁴⁴ Ha nura Lipe mrá me Betsaida habu mrá mengu ra Andre ne ra Pedro. ⁴⁵ Nepu nura Lipe bi ma bá c'a'tsa ra Natanael ne bi 'ñembabi:

—Stá hanthe ne stá pahuebya ra Cristo nú'a mi ma da m̄ehna Ajuá pa da nda ngu bi 'yofo ra Moise ja ra ley ne ngu bi 'yofo ma'ra yá 'm̄ehni Ajuá maya'bu, ne go gue'a ra Jesu rá t'u ra Jose ra me Nasare.

⁴⁶ Ha nura Natanael bi 'ñembabi:

—P̄ode hinda za da b̄onga 'na xi di ja rá nsu nuni Nasare.

Nu'bú ra Lipe bi 'ñembabi:

—Maha pa gui hyandi 'bu hingui camfri.

⁴⁷ Ha nura Jesu mi hyanda ra Natanael bra e da z̄adi bi 'ñena:

—Ndi, hyanthu go guehni 'nara me Israel, nuni xi majuani camfri Ajuá, y hingrá hyate.

⁴⁸ Nu'bú nura Natanael bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Hanja guí p̄acagui?

Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Himi xi'atho ra Lipe pa e gui c'ascagui, dá hant'a'i nguí 'bai ja rá ua 'nara 'bai gá igo.

⁴⁹ Nu'bú ra Natanael bi d̄adi ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nu'i go gue'e xi majuani rá T'ui Ajuá, ne go gue'e grá Nda de ya me Israel.

⁵⁰ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi ñembabi:

—¿Ha gue guí camfrigui hõnse ñgue'a dá xi'a'i gue dá hant'a'i ja rá ua ra igo? Ma gui hyanda ma'ra ya t'õt'e ma'na dya dangui de nú'a dá xi'a'i.

⁵¹ Ne bi ñembabi'ü:

—Xi majuani dí xi'ahü gue ma gui hyanthü da xogui mahets'i, ne gui hyanduahü yá enxe Ajuá di pøts'e ne di cai nuua habü di 'bui Nú'a To'o e bi Nja'i.

2

'Naranthati nuni Ncaná de ra hai Galilea

¹ Rá dat'mani bi nja 'nara nthati nuni ja ra hnini Ncaná de ra hai Galilea, ne xqui zõni de guehni rá nana ra Jesu. ² Nehe ra Jesu bi zõni de guehni co yá nxadi ñgue'a bi ts'ohna ja ra nthati. ³ Ne de mi 'bühni'a, bi thegue ra vinu, ha nurá nana ra Jesu bi ñembabi'a:

—Ya bi thegue ra vinu.

⁴ Ha nura Jesu bi ñembabi rá nana:

—¿Pa te go guí xicagui? Gue nuga ri 'beta ma ora pa da hneca ma ts'edi.

⁵ Nepu nurá nana'a bi ñembabi nú'u to mi faste ja ra ngo:

—Yøthü gatho nú'a da xi'ahüni.

⁶ Ne mi tihni 'rato ya danga mpothe dega do xqui t'ehni pa mi øt'a ra nt'axqui ya xodyo ngu myá nzai'ü. Ne cada 'na de nú'u ya mpothe mri ñenga yoho o hñu xõni ra dehe. ⁷ Nepu nura Jesu bi ñembabi nú'u to'o mi 'yoni mi faste:

—Ñu'tshü ra dehe nuya ya mpothe.

Ha nu'ú bi xit'a ra dehe asta habü bi ñuts'i. ⁸ Nepu ra Jesu bi ñembabi'ü:

—Nubyá, 'ya'tshü ts'ü ne hñá'tsuahü ra nda de nuna ra ngo.

Nu'bú nu'ú bi 'yøt'a ngu nú'a bi sipabi'ü.

⁹ Ha nú'a ra nda de ra ngo bi zamacühi nú'a ra dehe xqui t'õt'e da mvinu, y nu'á himi padi habü xqui ñehe nú'a ra vinu, hõnse nú'u ya maste xqui 'ya'tsa ra dehe, go gue'ü mi padi. Hangué nura nda de ra ngo bi zohna nú'a ra navio mi øt'ango, ¹⁰ ne bi ñembabi:

—Nzantho nú'u to'o øt'ango, 'met'o ri unga nú'a ra vinu xá cühi, nepu de ya sta

niña co ra vinu nú'u to'o xa ts'ohni, ja da t'umba nú'a hingui cühi. Pe nu'i, xcá pøtsta ra hoga vinu ne hinxcá untho asta nú'bya ja gá uni.

¹¹ Ra Jesu bi 'yøt'a nú'a rá madi ra danga nt'udi nuni Ncaná de Galilea. Ne njabü bi 'yøt'e pa bi hnequi rá nsunda, ne yá nxadi ma'na bi gamfri gue go gue'a xpá mehna Ajuá pa da nda.

¹² Nepu nura Jesu bi ma pa Ncapernau, ne bi meui rá nana ne yá cu ne yá nxadi, ne ja bá 'bühni'ü 'raya pa.

Ra Jesu bi 'yenga nú'u mri mpa mbo ra ndanija

(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

¹³ Nepu de guehni ra Jesu bi ma pa Jerusale ñgue'a mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo de ya xodyo. ¹⁴ Ne bi hyanda 'raya ma mi 'bühni ja ra patio de ra ndanija, 'ra mi pa ya ndamfri, 'ra mi pa ya deti, ha nu ma'ra mi pa ya domitsu; ne mi huhni 'ra to'o mi pata ya boja. ¹⁵ Hangué nura Jesu bi met'a 'nara nthahi pa bi 'yeni co ya mfei nuya mbo'oni de mbo ra ndanija mahyegui co ya ma, nehe bi xamba yá boja nú'u to'o mi pata ya boja, ne bi pants'ua yá mexa, ¹⁶ ne bi ñembabi nú'u to'o mi pa ya domitsu:

—jucjü pa thi ri domitsuhü, oja guí huxhüua ri 'mahü mbo rá ngu ma Dada!

¹⁷ Ha nuyá nxadi bi beni gue njabü xqui t'ofø ja ra Maca T'ofø habü ena: “Xi dí te ma vida pa ga sup'a'i ri ngu.” Ne nuyá nxadi bi zo yá mfeni gue nú'u ya noya mi ma de ra Jesu.

¹⁸ Ha nuya nda gá xodyo bi ñembabi ra Jesu:

—¿Te ma danga nt'udi da za gui ñutcahe pa ga pahe to rá nsequi'a pa guí øt'a njabü?

¹⁹ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi ñembabi'ü:

—'Bü gui yø'thü nuna ra nija, nuga co hñupa ga yopa 'ba'ma ma'na'qui.

²⁰ Nu'bú nu'ú bi 'ñena:

—Ñotema'rato njeya pa bri 'ba'ma nuna nijana, ¿nepu nu'i guí ena gue co hñupa ma gui yopa 'ba'ma ma'na'qui?

²¹ Pe nú'a ra nija mi mangua ra Jesu, mi ma de rá ndo'yo sehe'a. ²² Ha nu de mi nanga ra Jesu de ra du, nu'bú yá nxadi bi

beni'ua nú'ua ya noya xqui mañ'a. Hangué bi gamfri'ua gue bi njabu ngu nú'a xqui t'ofó ja ra Maça T'ofó, ne ngu nú'a xqui mansé'a gue ma da yopa nte.

Ra Jesu patuatho yá mfeni gatho ya ja'i

²³ Ha nu de mi 'buhni ra Jesu nuni Jerusale ja ra ngo de ra pascua, ndunthi ya ja'i bi gamfri gue go mi gue'a bá pēhna Ajuā pa da ndā, nguetho nu'ú bi hyanda ya dānga nt'udi mi øt'a. ²⁴ Pe nura Jesu himi ne da 'ñoui'ua ngue'a mi patuatho yá mfeni'ua. ²⁵ Ne himi honi'a to'o da xi-pabi tengu yá 'mūi ya ja'i, ngue'a nu'á mi patuase yá mfeni'ua.

3

Ra Jesu ne ra Nicodemo

¹ Ha mi 'bu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Nicodemo mrá ndā de ra hmunts'a ndā gá xodyo, ne mrá fariseo. ² Nu'á bi ma dega xuui pa bá c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, dí pahe gue Ajuā xpá meñ'a'i pa gui xancaguihe, ne guí 'būi con gue'a, ngue'a 'bu hingrí 'būhma con gue'a hinda za gui 'yøthma nuya dānga nt'udi guí øt'e.

³ Ha nura Jesu bi dādi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuāni dí xi'a'i, nu'a tó'o hinda yopa 'mūi ma'ra'yo hinda za da 'mū ja rá hmanda Ajuā.

⁴ Nu'bú ra Nicodemo bi 'ñembabi:

—¿Hanja da za 'nara ndaxjua ja'i da yopa 'mūi ma'ra'yo? ¿Ha gue da za da yopa yut'a ja rá mūi rá nana ne da yopa 'mūi?

⁵ Ha nura Jesu bi dādi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuāni dí xi'a'i, nu'a tó'o hinda 'mūi de ra dehe ne de ra Maça Ndāhi, hinda za da yut'a ja rá hmanda Ajuā. ⁶ Nuto gatho bi mbātsi dega ja'i, gue'a 'nara ja'i, ha nu'a tó'o bi yopa 'mūi ma'ra'yo dega Maça Ndāhi, gue'a 'būi dega hoga ndāhi. ⁷ Oguí 'yø ngue'a dí xi'a'i gue mahyoni gui yopa 'būhu ma'ra'yo. ⁸ Nura ndāhi 'yo haburaza, ne guí øde bu, pe hinguí pađi habu brí 'ñehe nixi habu rí ma. Njabu nehe ra Maça Ndāhi nú'a ri mpefi ja yá mfeni nuto gatho xa 'mūi ma'ra'yo de gue'a.

⁹ Nu'bú bi dādi ra Nicodemo ne bi 'ñembabi:

—¿Pe hanja da za da njabu?

¹⁰ Ha nura Jesu bi dādi ne bi 'ñembabi:

—¿Conque grá xahnate de Israel ne hinguí pađi nuya ya t'øt'e! ¹¹ Xi majuāni dí xi'a'i, dí mañhe nú'a dí pahe, ne dí damajuānihe de nú'a stá hanthe, pe nu'ahú hinguí ne gui camfrihu nú'a dí damajuānihe. ¹² 'Bu hinguí camfrihu nú'a dí xi'ahu de nú'a jaua ja ra ximhai, nu'bú ¿hanja da za gui camfrihu 'bu ga xi'ahu ya t'øt'e de mahets'i?

¹³ Ni 'nara meximhai hinxa ma mahets'i pa bá ha ra noya de ya t'øt'e de guehni, hønse nú'a to'o bá cai de mahets'i, go gue'a Nú'a To'o e bi Nja'i, go gue'a ma de ya t'øt'e de mahets'i ngue'a ja ra menguni. ¹⁴ Y Nú'a To'o e bi Nja'i ma da t'øtuabi ngu bi 'yøt'a ra Moise bi pø'tsa ra qu'eña dega bøja maña ja 'nara za nu de mi 'būi ja ra 'yo'mtha, njabu nehe mahyoni dra 'bøtse maña ja 'nara za Nú'a To'o e bi Nja'i. ¹⁵ Pa njabu nuto gatho da gamfri'a hinda 'medi, ma da me'tsa ra te pa nzantho.

Ajuā mađi gatho ya ja'i de ra ximhai

¹⁶ Ajuā xi bi mađi nts'edi gatho ya ja'i de ra ximhai, hangué bá pēhna rá 'ra T'ua, pa nuto gatho da gamfri'a hinda 'medi, nú'ú ma da me'tsa ra te pa nzantho. ¹⁷ Ajuā bá pēhna rá T'ua pa guecua ja ra ximhai pa da pøhø ya ja'i, hingue pa da mehni'ua ja ra nidu.

¹⁸ Nu'a tó'o camfri'a hinda 'behna ja ra nidu, pe nu'a tó'o hingui camfri'a, gue'a ya xa t'e'mbi pa dra 'behna ja ra nidu, ngue'a hinxa gamfri bi rá thuhu rá 'ra T'ua Ajuā.

¹⁹ Nu'ú ma dra 'behna ja ra nidu ngue'a ra ñot'i bi zøhø ja ra ximhai, pe nu'ú ma'na ri ho da 'mūta ja ra 'bexuui ngue'a hingui ho nú'a øt'e'ua. ²⁰ Nuto gatho øt'a ya t'øt'e hingui ho, ri ũtsa ra ñot'i ne hingui cuat'a ja ra ñot'i ngue'a tsu da hnequi yá ts'o'bēfi. ²¹ Pe nu'a tó'o øt'a ngu nú'a mānga majuāni, gue'a cuat'a ja ra ñot'i pa da hnequi gue nú'a øt'e, øt'e co rá ts'edi Ajuā.

Ra Xuua Xi'tsate bi yopa ma de ra Jesu

²² Nepu 'mefa ra Jesu bi ma pa ra hai Judea co yá nxadi, ne ja bá 'būini'ua 'raya pa, ne bá øt'a ra sistehe de guehni. ²³ Ne nura Xuua mi øt'a ra sistehe nuni Enón gueta Salim, ngue'a xi mi ja ndunthi ra dehe de guehni, ne mi pa ya ja'i pa mri nxistehe'ua. ²⁴ Ne ra Xuua hinxqui jot'atho ja ra fadi.

²⁵ Ha nuyá nxadi ra Xuua mi ntsanoy-
aui 'rayá mixodyoui de ra sistehe pa ra
nt'axqui. ²⁶ Nep_u bi ma ya nxadi bá c'a'tsa
ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nu'i gá damajuani de nú'a ra
'ñøhø gá nuui ri'nandi ra dathe Jordá, ha
nubyá bí øt'a ra sistehe nehe, y gatho ya ja'i
pa ja rí mani.

²⁷ Nu'bú ra Xuua bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Hinda za te da mεε 'na 'b_u Ajuá hingo
da 'bεpa 'na. ²⁸ Nu'ah_u ya xcá 'yøh_u stá
má gue hingo guecagui drá Cristo nú'a xpá
mehna Ajuá pa da nda, hønse bá pεncagui
pa go ga 'mεt'lo de gue'a. ²⁹ Nja ngu 'nara
'ñøhø to'lo ri nthatui 'nara 'bεhñá, go gue'a
rá 'bεhñá'a. Ne nurá amigo nú'a ra 'ñøhø
ra medinthati di 'bahui ne øts'e te má,
ne da johya'a nu stí 'yøtua rá noya ne stá
hyandi da mεui rá 'bεhñá. Njab_u nehe xi
drí johya ngue'a dí øde de nú'a bí øt'a ra
Jesu, ne ngue'a dí øde gue ndunthi ri deni'a.
³⁰ Ngue'a nu'á mahyoni ma'na go da nja rá
nsu'a, ha nuga da uadi ma nsu.

Rá T'u Ajuá nú'a bá ehe de mahets'i

³¹ Ngue'a nu'á xqui 'ñehe de mahets'i,
hangue ma'na ja rá nsu de gatho, pe nu
ngugui drá ja'itho de ra ximhai, hangue
dí padi nsøcta nú'u ya t'øt'e jaua ja ra
ximhai. ³² Y nú'á go gue'a má de nú'a te
xpá hyandi ne de nú'a te xpá 'yøde nuni
mahets'i, pe masque njab_u, hinto camfribi
nú'a mañ'a. ³³ Pe nu'a tó'lo da gamfribi nú'a
mañ'a, nehe má gue Ajuá mąnga majuani.
³⁴ Ngue'a nurá T'u Ajuá xpá mehni mąnga
nú'u ya noya bá xipabi Ajuá, ngue'a nu'á
xa umba maxøgue rá ts'edi ra Mąca Nđahi.
³⁵ Ajuá ra Dada xi di madi rá T'u, hangue xa
'yent'ua gatho ja rá 'yε'a. ³⁶ Nu'a tó'lo camfri
ra T'u, go gue'a pε'tsa ra te pa nzantho,
pe nu'a tó'lo hingui ne da gamfri ra T'u,
hinhya'm_u da z_u ra te pa nzantho, hønse rá
cue Ajuá ma da zadi'a.

4

Ra Jesu bi zofo 'nara 'bεhñá me Nsamaria

¹ Ha nura Jesu bi badi gue nuya fariseo
xqui 'yøde'u gue ma'na mi ndunthi yá
nxadi'a ne ma'na mi øt'a ra sistehe'a que
ra Xuua. ² Masque ra Jesu hingo mi øt'a
ra sistehe'a, pe nuyá nxadi ha. ³ Y nu mi

'yøde ra Jesu gue mi hmąnga njab_u, bi bøni
de guehni Judea pa bi mengui Galilea.

⁴ Ne mi pε'tsi da 'randa Nsamaria. ⁵ Ne
bi zønga ja ra t'uca hnini Sicar de Nsamaria
guetb_u hab_u mi o rá hai ndu ra Cobo nú'a
xqui zocua ndu ra Jose rá t'u. ⁶ Ne ja mi jani
'nara poso nú'a bi gohui rá thuhu ra Cobo.
Nep_u nura Jesu ja bi ntsayani ngue'a xqui
zabi ja ra 'ñu. Y ya mi ngu nząnga 'rato nde.
⁷ Nep_u de guehni bi zøhø 'nara 'bεhñá mrá
me Nsamaria, e da 'yat'a ra dehe ja ra poso.
Ha nura Jesu bi 'yadi ne bi 'ñembabi:

—'Raca ts'u ra zi dehe ga tsi.

⁸ Ha nuyá nxadi'a xqui ma tai pa da dai
te da zi'u. ⁹ Y nú'a ra 'bεhñá me Nsamaria
bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Hanja guí acagui ra dehe, gue nu'i grá
xodyo ha nuga drá me Nsamaria?

(Bi 'ñembi njab_u ngue'a ya xodyo himi tsa
nixi da ñauí ya me Nsamaria.) ¹⁰ Nu'bú ra
Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'b_u gri pahmá nú'a unga Ajuá, ne
'b_u gri pahmá nú'a to'lo a'a'i ra dehe, nu'bú
go xcá 'yacagui, ne nuga stá 'ra'a'i ra dehe
dega te pa nzantho.

¹¹ Ha nura 'bεhñá bi 'ñembabi:

—Ndada, hingrí hñá con te guí 'yat'a ra
dehe, ha nura poso xá hñe. Nu'bú, ¿hab_u
ja nú'a ra dehe dega te guí engagui? ¹² ¿Ha
gue ma'na ja ri nsugue que ndu ma dadah_u
ra Cobo, nú'a to'lo bi zogahe nuna poso?
Y nu'á ja mi tsitheua co yá t'u ne co yá
mbo'oni.

¹³ Nu'bú nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nuto gatho da zi nuni ra dehe da yopa
z_u ra nduthe. ¹⁴ Ha nu'a tó'lo da zi nú'a
ra dehe dí ungá, hinhya'm_u da yopa z_u ra
nduthe, ngue'a nú'a ra dehe ga umbabi, da
nja ngu 'nara pøthe ja rá coraso, di pøhø pa
da umba ra te pa nzantho.

¹⁵ Nu'bú nura 'bεhñá bi 'ñembabi:

—Ndada, 'raca ts'u de nú'a ra zi dehe pa
hinhya'm_u da yopa z_uca ra nduthe, ne pa
hinhya'm_u ga eheua ma'na'qui ga 'ñai.

¹⁶ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Gue da rí ma ua tsi ri dame.

¹⁷ Nu'bú nú'a ra 'bεhñá bi dadi ne bi
'ñembabi:

—Jo'lo ma dame.

Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a guí ma gue jo'o ri dame.
 18 Pe xcá pe'tsa cut'a ri dame ne nú'a ra 'ñhø guí 'buhuiya, hingo ri dame'a. Hangué majuani nú'a guí ma gue jo'o ri dame.

19 Nu'bá nura 'behña bi 'ñembabi:

—Ndada, pøde go gue'e 'nará 'mehni'i Ajuá. 20 Nu'bá te xi guí mangué de ndu ma dadahú bi xøcambeni Ajuá nuni ja ra t'øhøni, ha nu'ahú gyá xodyohú guí mañhú gue mahyoni dra søcambeni Ajuá nsøctho de guehni Jerusale.

21 Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Naná, camfri nú'a dí xi'a'i, gue ma da zø ra pa gui xøcambeni Ajuá ra Dada pe ya hinga nuni ja ra t'øhø, nixi de guehni Jerusale. 22 Nu'ahú hinguí pahú nú'a guí xøcambeni. Pe nuje há, dí pahé nú'a dí xøcambenihe, ngue'a ra pøhøte bá ehe de ja ya xodyo. 23 Mi ma da zø ra pa y ya bi zøhø gue nu'ú tó'o xi majuani da xøcambeni Ajuá ra Dada, ma da xøcambeni dega jamfri ne ngu rí 'ñehe. Ne Ajuá ra Dada ri ho dra søcambeni'a njabú. 24 Ajuá go gue'a dega Ndahi ne hinguí hnequi, hangué nu'a tó'o da xøcambeni'a, mahyoni da xøcambeni dega jamfri ne ngu rí 'ñehe.

25 Nu'bá nura 'behña bi 'ñembabi:

—Nuga dí padi gue ma da 'ñehe ra Mesía go ra Cristo nú'a ma da mehna Ajuá pa da ndá. Ne nu stí zø'a gatho go ma da xicje'a.

26 Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga go guecse dí ñauiya.

27 Y nura ora'a bi zøhø yá nxadi, ne nu'ú bi 'yø ngue'a ra Jesu mi ñaui 'nara 'behña. Pe nu'ú hinte bi 'yambabi ra Jesu te mi ambabi nixi hanja mi ñaui'a. 28 Nu'bá nura 'behña bi zopú rá xøni ne bi menga ja ra hnini ne bi 'ñembabi nú'ú mi 'buhni:

29 —Maha ma guí hyanthú nú'a to'o xa xictho te gatho stá øt'e. ¿Ha hingo di gue'a ra Cristo 'bú, nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da ndá?

30 Nepú nuya ja'i'ú bá ehe pa e da c'a'tsa ra Jesu. 31 Ha nu mi ma nú'a ra 'behña, nuyá nxadi ra Jesu bi bantebi ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, bá e gui ñuni.

32 Pe nu'á bi 'ñembabi'ú:

—Dí pe'tsa 'nara hñuni ma ga tsi, nú'a nixi guí pahú.

33 Ne nuyá nxadi bi 'ñembabi'ú 'na ngu 'na:

—¿Ua to xpá hñampi te da zi 'bú?

34 Ha ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Numa hñuniga gue'a ga ø'tuabi rá paha nú'a to'o bá pencagui ne ga pøpa rá 'befi asta hinga juati. 35 Guí mañhú gue di 'be goho nzaná pa da nja ra sofo, ¿ha ngue há? Pe nuga dí xi'ahú: Ndi, hyanthú ya 'bot'i ya xa ñats'i pa da sofo. 36 Nuya xofó hani yá thahá ne jats'i 'nara hoga sofo. Hangué nuya xofó ma da johyauí ya mot'i. Njabatho nehe nú'ú to'o da tanga ma noya, ma da hñanga yá thahá ne da munts'a ya ja'i pa da me'tsa ra te pa nzantho. 37 Nja ngu enga ya ja'i: “Na'ño to'o pot'i, 'na'ño to'o xofó.” 38 Hangué nuga stá peñ'a'ihú pa gui muntshú ya ja'i, ngu 'nara sofo nú'a hinxcá pefihú. Ma'ra xa mpefi, ha nu'ahú guí xopabihú yá 'bot'i'ú.

39 Ne ndunthi ya mengu nú'a ra hnini'a de Nsamaria bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xqui mehna Ajuá pa da ndá, ngue'a nura 'behña xqui damajuani ne xqui 'ñena gue nu'á xa xiptho gatho nú'a te xqui 'yøt'e.

40 Hangué nu mi zøhni ya me Nsamaria habú mi 'bú ra Jesu, bi bantebi gue da 'mahui'ú, hangué nu'á bi 'mahui'ú yo pa.

41 Ne xi ndunthi ma'ra bi gamfri ra Jesu ngue'a go mi zofose'a. 42 Ha nu'ú bi 'ñembabi nú'a ra 'behña:

—Nubyá dí camfrihe hingue hønse ngue'a go gá xicje, dí camfrihe ngue'a ya stá øsche te xa má, ne dí pahé gue xi majuani go guehni ra Pøhøte de ya ja'i gatho rá nguani ra ximhai.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá t'ú 'nará danga maste ra ndá

43 Ha nu mi thogui nú'ú yo pa, ra Jesu bi ma pa ja rá hai Galilea. 44 Ne nu'á xqui manse ne xqui 'ñena: “Ni 'nará 'mehni Ajuá hinguí hnumansu ja rá hai.” 45 Ha nu mi zønga Galilea'a nuya mengu de guehni bi umba ntsaya ngue'a xqui hyandi'ú gatho ya danga nt'udi xqui 'yøt'e'a nuni ja ra ngo Jerusale, ngue'a nehe nuya mengu rá hai xqui ma ja nú'a ra ngo'a.

46 Nepú nura Jesu bi yopa zønga ma'na'qui nuni Ncaná de Galilea habú xqui 'yøt'e da mvinu ra dehe. Y nuni

Ncapernau mi 'buhni 'nará danga maste ra nda ne mri hñenga rá t'ua. ⁴⁷ Y nu'á bi 'yøde gue ra Jesu xqui menga de Judea ne ya xqui zonga Galilea, hangue bi ma há mi 'bu'a pa bá bantebi da meui ja rá ngu pa da 'yøthebi rá t'ua ngue'a ya mi nedu hmaha. ⁴⁸ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bu hingui hyanthu ya danga nt'udi ne ya danga t'øt'e, hingui camfrihu.

⁴⁹ Ha nura danga maste bi 'ñembabi:

—Ndada, maha, pa hinda du ma zi t'ua.

⁵⁰ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma, ya 'bui xá hño ri t'ua.

Ha nu'á bi gamfri nú'a bi xipa ra Jesu, ne bi gu rá 'ñu bi ma. ⁵¹ Y de mri ne ra 'ñu bi 'ñe yá 'bego bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ya 'bui xá hño ri t'ua.

⁵² Hangue nu'á bi 'yambabi'ua ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma ora bi mudi bi tsayabi ra hñeni?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

—Mande ngu nzanga yoto bi tsayabi ra nzø.

⁵³ Nu'bu nura dada bi beni gue mi gue'a ra ora xqui xipabi ra Jesu gue ya mi 'bui xá hño rá t'ua. Hangue nu'á ne gatho nú'ua mi 'bui ja rá ngu bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xqui mehna Ajuá pa da nda. ⁵⁴ Go gue'a rá ñoho ra danga nt'udi bi 'yøt'a ra Jesu nuni Galilea ne go bi 'yøt'e'a de bá penga Judea.

5

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara ts'onate nuni Betesda

¹ Nepu 'mefa bi nja 'nará ngo ya xodyo nuni Jerusale, ne ra Jesu bi mani. ² Y de guehni Jerusale mi ja 'nara mothe xqui thu'mbabi rá thuhu Betesda de ra hñaqui ebreo, habu mi ja cat'a ya porta, ne mi gueta ra gosthi hnini habu mi thu'mbabi ra 'Ñu gá Ma'yo. ³ Ha mi 'boni ndunthi ya da'thi, ya goda, ya doua, ne ma'ra ya ts'onate mi tømí rá nhuat'i ra dehe.

⁴ Ngue'a ja ra ora mi çaini 'nará enxε Ajuá ja ra mothe pa mi uant'a ra dehe. Ne nu'a tó'o rá mudi mi cat'a mbo ra dehe ora dra huant'i, nú'á go gue'a mi ñani de nu'araza ra hñeni mi pe'tsi. ⁵ Ha mi 'buhni 'nara 'ñøhø ya mi pe'tsa 'natema'ret'a ma hñato njeya de mri hñeni. ⁶ Ha nura Jesu bi

hyandi mi 'beni ne bi badi gue ya'bu xqui njabu, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha guí ne gui ñani?

⁷ Ha nura da'thi bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ndada, jo'o to'o da cutcagui mbo ra mothe nura ora sta huat'a ra dehe, ha nura ora ga nehma ga cat'i nu ma'na da dama 'met'o de gueque.

⁸ Hangue ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nangui, jaxa ri mfidi ne 'yo.

⁹ Nu'bu nura 'ñøhø'a 'bestho bi ñani, ha bi guxa rá mfidi ne bi 'ño. Ha nura pa'a mrá pa dega tsaya. ¹⁰ Hangue ya nda gá xodyo bi 'ñembabi'a:

—Núbya rapaña go ra pa dega tsaya, ne ma leyhu hingui unga nsequi gui hña xa ri mfidibya.

¹¹ Ha nú'a ra 'ñøhø xqui ñani bi dadi ne bi 'ñembabi'ua:

—Nú'a to'o bi 'yøthegui go gue'a bi xicagui gue ga jaxa ma mfidi ne ga 'yo.

¹² Nepu nu'á bi 'yambabi:

—¿To'o bi xi'a'i gui jaxa ri mfidi ne gui 'yo?

¹³ Ha nú'a ra 'ñøhø xqui ñani himbi badi to'o xqui 'yøthe'a, ngue'a mi 'buhni ndunthi ya ja'i y nura Jesu ya xqui ma.

¹⁴ 'Mefa ra Jesu bi hyonga nú'a ra da'thi mbo ra ndanija ne bi nthëui ma'na'qui ne bi 'ñembabi:

—Nu'i ya xcá ñani. Ya oxqui ma gui yopa 'yøt'a ya ts'oqui ma'na'qui, pa hingui thogui ma'ra ya ts'othogui ma'na strá nts'o.

¹⁵ Nepu nura 'ñøhø'a bi ma bá xipa ya nda gá xodyo gue go mi gue'a ra Jesu xqui 'yøthe'a. ¹⁶ Hangue por gue'a ya nda gá xodyo xi mi utsa ra Jesu, ne xi mi ne da hyohma, ngue'a nu'á mi øt'a ya danga nt'udi de nuya pa dega tsaya. ¹⁷ Nu'bu ra Jesu bi 'ñena:

—Ajuá ma Dada hingui tsaya di mpefi, njabuthogui nehe hindi tsaya.

¹⁸ Hangue nuya nda gá xodyo ma'na xi mi 'ramanu da hyohma, ngue'a nu'á himi øta ra ley nú'a mi ma de ra pa dega tsaya, ne ngue'a mi ma gue Ajuá mrá Dada'a, y njabu mri nhyεcuaui Ajuá.

Ra Jesu ma de rá ts'edi xa umba Ajuá rá Dada ngue'a go gue'a rá T'ua

¹⁹ Hangue ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ua:

—Xi majuañi dí xi'ah_u, hinda za te da 'yøt'asε rá T'_u Ajuá. Ngue'a nu'á handi te gatho øt'a Ajuá rá Dada, y nú'a handi gue'a øt'e nehe, ngue'a te gatho øt'a rá Dada, gue'a øt'a ra T'_u nehe. ²⁰ Ajuá ra Dada xi mañi rá T'_u, ne utuabi te gatho øt'e'a. Ne ma da ñutuabi yá 'befi ma'na dya ñangui que nú'u xcá hyanth_u, pa xi gui 'yøh_u. ²¹ Ajuá ra Dada juxa gatho nú'u xa du ne umbabi' u ra te. Njab_u nehe rá T'_u'a umbabi ra te to'oraza nú'a go da ne'a. ²² Ajuá ra Dada hingui ha'mba nguenda ni 'nara ja'i, nguetho gatho xa 'yent'ua ja rá 'yε rá T'_u pa go da hñ'a'mba nguenda'a, ²³ pa njab_u gatho ya ja'i da numansu ra T'_u ngu di numansu' u Ajuá rá Dada. 'B_u to'o hingui numansu ra T'_u, nehe hingui numansubi rá Dada nú'a to'o bá pēhni.

²⁴ Xi majuañi dí xi'ah_u: Nu'a tó'o huxa nt'øde nú'a dí ma ne camfri Ajuá nú'a bá pēncagui, pē'tsa ra te pa nzantho, ne hinda 'behna ja ra nidu, ngue'a nu'á ja ra uenda ya xa du ne xa yopa nte pa da mē'tsa rá te pa nzantho. ²⁵ Xi majuañi dí xi'ah_u, ma da zø ra pa ne majuañi nubya ya ja, gue nú'u xa du da 'yøde nú'a mangua rá T'_u Ajuá, ha nu'u tó'o da hñuxa nt'øde ma da nja yá te pa nzantho. ²⁶ Ngue'a Ajuá ra Dada haεε ra ts'edi pa da unga ra te pa nzantho. Njab_u nehe rá T'_u bi umba ra ts'edi pa da unga ra te pa nzantho nehe. ²⁷ Ne xa 'yent'ua ja rá 'yε rá T'_u pa go da hñ'a'mba nguenda gatho ya ja'i de ja ra ximhai, ngue'a go gue'a Nú'a To'o e bi Nja'i. ²⁸ Oguí 'yøh_u ngue'a dí xi'a'ih_u njab_u. Ngue'a ma da zø ra pa nuto gatho xa du ma da 'yøde sta ña rá T'_u Ajuá. ²⁹ Y nú'u to'o gatho xa 'yøt'a nú'a xá hño ma da nangui pa da nja yá te pa nzantho, ha nu'u tó'o xa 'yøt'a nú'a hingui ho ma da nangui pa da 'behna ja ra nidu.

'B_ui to'o damajuani de ra Jesu

³⁰ Nuga hingui tsa te ga øt'asε. Nú'a xicagui ma Dada, gue'a dí øt'e, ne dí øt'a ra ts'utbi ngu di 'bēpqui, ne nura ts'utbi'a go gue'a xá hño ngue'a dí øt'ua rá paha ma Dada nú'a to'o bá pēncagui, hingo dí øt'a nú'a go ma pahasega. ³¹ 'B_u nuga gra manse to'ogui, hinte da muui nú'a ga ma. ³² Pe 'b_ui 'na to'o damajuani to'ogui, ne dí pañi gue nú'a mañ'a xi di muui. ³³ Nu'ah_u xcá

pēnh_u ya 'mēhni pa da 'yambabi ra Xuua de gueque, y nu'á bi damajuani to'ogui ne bi xi'ah_u nú'a majuañi. ³⁴ Pe pa gueque ni 'nara ja'i hindí honi to'o da ñadi por gueque. Nuga hōnse dí ben'ah_u nú'a bi mangua ra Xuua, qué pa gui mpøhøh_u. ³⁵ Ra Xuua gue'a mi nja ngu 'nara ñot'i, mi yo't'a ri mfenih_u de nú'a mi xi'ah_u. Ha nu'ahá, gá 'yødeh_u co ra johya nú'a te mi ma, pe hōnse 'raya zi patho. ³⁶ Nuga dí pē ya 'befi ngu xa 'racagui Ajuá ma Dada ga juadi ga pēfi, y nuya 'befi dí pēfi go gue'u damajuani gue go Ajuá xpá mēncagui. Y nuya 'befi' u ma'na ya ñangui pa da fañi to'ogui que nú'a bi mangua ra Xuua de gueque. ³⁷ Ma Dada to'o bá pēncagui go gue'a damajuani to'ogui, masque hinhya'm_u xcá 'yøh_u xa ña'a nixi xcá hyanth_u tengu'a. ³⁸ Ne nurá noya'a hinxa zoda ri mfenih_u, nguetho nu'ah_u hinxcá camfriguih_u gue nuga go rá 'mēhngui'a. 'B_u xcá camfriguih_uh_uma, nu'bú gri pahmah_u te rí bōnga ra Maça T'ofó. ³⁹ Nu'ah_u hinhya'm_u guí hēh_u ra Maça T'ofó, xi guí he'th_u pa xahma ja gui tsahmah_uni ra te pa nzantho, pe hingui tso ri mfenih_u de nú'a guí he'th_u, ngue'a ja nura T'ofó'a ja mañi de gueque. ⁴⁰ Ha nu'ahá hingui ne gui camfriguih_u pa da za gui tsahmah_u nú'a ra te pa nzantho.

⁴¹ Nuga hindí mangua njab_u pa da 'ñesca ma nsu ya ja'i. ⁴² Dí mangua njab_u ngue'a dí pañi gue nu'ah_u hingrí mañih_u Ajuá. ⁴³ Masque stá ehma de rá thuh_u Ajuá ma Dada, pe nu'ah_u hinxcá numansuguih_u. Pe nu'b_u 'nara ja'i da 'ñehe de rá thuhuse, nu'bú ha, go guí numansuh_u'a. ⁴⁴ Hingui ne gui camfriguih_u ngue'a go 'mēt'o guí 'ñe'tsua nsuseh_u 'na ngu ma'na, hingo guí hoñh_u da 'ñe'ts'a ri nsuh_u Ajuá nú'a 'natho. ⁴⁵ Oguí beñh_u gue go nuga ma ga ñap'a'ih_u ja rá thandi Ajuá ma Dada. Nurá ley ra Moise go gue'a ma da ñap'a'ih_u, nú'a ts'a guí camfrih_u da ñañ'a'ih_u. ⁴⁶ 'B_u gri camfrih_umañ_u nú'a bi 'yofo ra Moise, nu'bú gri camfriguih_u hmaha nehe, ngue'a nu'á bi 'yofo de gueque. ⁴⁷ Ha nu'b_u hingui camfrih_u nú'a bi 'yofo'a, nu'bú çhanja da za gui camfrih_u nú'a dí mangá?

6

Ra Jesu bi 'uinga thogui cat'a 'mo ya ja'i
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

¹ Nepu de gue'a ra Jesu bi 'ranga ri'nandi ra ndehe Galilea, nú'a rá thuhu nehe Tiberia. ² Ha mri dena ndunthi ya ja'i ngue'a mi handa ya danga nt'udi nú'u mi ø'tua ya da'thi mi ñani. ³ Nu'bú ra Jesu bi bøxa ja 'nara t'øhø ne ja bá huhuini yá nxadi. ⁴ Ne ya mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo ya xodyo. ⁵ Nu'bú ra Jesu bi hyanda nú'u ya ja'i mi ndunthi xqui deni'a, nepu nu'á bi 'ñemba ra Lipe:

—¿Habú ga tañu ra thuhme 'bu, pa ga 'uiñu gatho nuya ja'iyu?

⁶ Ra Jesu xa bi ne bi mangu njabu pa bi nu te xa dadi hmaha ra Lipe, ngue'a nu'á ya mi padise te mi ma da 'yøt'e. ⁷ Ha nura Lipe bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Pøde nixi co yo nthebe denario ra thuhme ga tañu, hinda uadi, ua 'ra 'na zi xeni da ziyu.

⁸ Nepu 'nará nxadi ra Jesu mrá thuhu ra Andre, go gue'a mrá cu ra Simu Pedro, bi 'ñembabi ra Jesu:

⁹ —'Bucua 'nara ts'ant'u ha cat'a ya thuhme dega cebada ne yoho ya zi hua, ¿pe te ri maña?

¹⁰ Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Xiphu gatho ya ja'i da hñudi.

Y mi jani 'nara 'bot'ei, ne ja bi hñuhni'u, ne ngu mi cat'a 'mo sehe ya 'ñøhø. Ya 'behña ne ya batsi himi pa 'mede. ¹¹ Nepu nura Jesu bi gu nú'u ya thuhme, ne bi umba njamadi Ajuu de nú'a ra thuhme ma da zi'u, ne ja ngá umba yá nxadi nepu ya nxadi bi umba nuya ja'i mi huhni. Ne guet'atho bi 'yøt'e co nuya zi hua, ne bi zi'u asta xi bi niña. ¹² Ha nu mi uadi'u, ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Bá muntshu gatho ya zi xeni nú'u bi bongui, pa hinte da 'medi.

¹³ Ha nu'ú bi munts'a gatho ya zi xeca thuhme xqui 'bonguabi'u de nú'u cat'a ya thuhme dega cebada. Ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e co nuya xeca thuhme bi bongui. ¹⁴ Ha nu mi hyanda ya ja'i nú'a ra danga nt'udi xqui 'yøt'a ra Jesu, nu'ú bi 'ñena:

—Xi majuaní go guehni rá danga 'mehni Ajuu nú'a mi hma da 'ñecua ja ra ximhai.

¹⁵ Pe ra Jesu mi patho gue mi ne'u da zixhmaha pa da ndahma'a de gue'u, hangue nu'a bi 'yøt'e, bi ma de guehni bi yopa bøxa ma'na'qui ja nú'a ra t'øhø'a ri sehe.

Ra Jesu bi 'ño maña ra ndehe
(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

¹⁶ Y de mi nde, yá nxadi'a bi ma pa ja ra ndehe. ¹⁷ Nepu de guehni bi yat'a ja 'nara motsa pa bi ma'u Ncapernau de ri'nandi ra ndehe. Ha ya xma 'mexuui, ha ra Jesu hinxqui mengtho de ja ra t'øhø. ¹⁸ Ne bi mudi bi 'ño 'nara bunthi xi mri anga ra dehe. ¹⁹ Y ya xqui 'ño ngu cat'a o 'rato kilometro de ja ra dehe, nepu bi hyant'u ra Jesu mbra 'yotho maña de ra dehe pa da e da zadi'u, ne nu'ú xi bi ntsu. ²⁰ Pe nu'á bi 'ñembabi'u:

—¿Nuga go guecagui, ogui tsuhu!

²¹ Nepu nu'ú co ra johya bi pøtsa ja ra motsa ne bi zits'i, ne 'bestho bi zøñ'u co ra motsa ja ra hai habu mri ma'u.

Ya ja'i bi hyonga ra Jesu

²² Ha nurá hyax'a nú'u ya ja'i xqui gohni ri'nandi ra ndehe ne xqui hyandi gue 'nada ra motsa mi 'bahni, ne xqui badi gue nuyá nxadi ra Jesu bi mase'u ja nú'a ra motsa, ne ra Jesu himbi meui'u. ²³ Ne guetbu habu xqui zi ra thuhme'u nu mi umba njamadi Ajuu nura Jesu, ja bi zøhni ma'ra ya motsa xqui 'ñehe Tiberia. ²⁴ Hangue nu mi hyandi'u gue ya mi jo'oni ra Jesu nixi yá nxadi, nu'bú nu'ú 'bestho bi yat'a ja nú'u ya motsa ne bi ma pa Ncapernau pa da hyonga ra Jesu.

Ra Jesu go ra thuhme dega te

²⁵ Y ja bá tsuhni'u ra Jesu ri'nandi ra ndehe ne bi 'ñembabi'u:

—Xahnate, ¿ha'mu gá tsøhø de guecua, desde manxuui o ja nubya?

²⁶ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuaní dí xi'ahu, guí hongaguihu ngue'a dá 'uiñ'a'ihu ne gá niñahu, hingue ngue'a gá hyanthu ya danga nt'udi. ²⁷ Guí øthu ra ts'edi pa gui tsuhu nú'a te gui tsihu, pe nu'á 'bestho da thegue. Ma'na xá hño 'yøthu ra ts'edi gui tsuhu nú'a ra nzaqui unga ra te pa nzantho, y nu'á hinhya'mu

da thegue. Go gue'a ra nzaqui da 'ra'ah_u Nú'a To'o e bi Nja'i. Ne Ajuá ra Dada xa 'ñu't'a'ih_u gue xa umba ra ts'edi'a pa da 'ra'ah_u nú'a ra nzaqui'a.

²⁸ Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—Nu'ú te mahyoni ga øthe pa njab_u da za ga øthe ngu nú'a xa 'bepcahe Ajuá, pa njab_u da za ga tsuhe nú'a ra nzaqui guí engaguihe?

²⁹ Nep_u nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ú:

—Nu'a mahyoni gui 'yøth_u pa da za gui 'yøth_u ngu nú'a xa 'bep'ah_u Ajuá, camfrih_u nú'a to'o xpá mēhni'a.

³⁰ Ha nuya ja'i bi 'ñembabi'a:

—Nu'ú te ma danga nt'udi da za gui 'yøt'e pa ga hanthe ne ga camfri'ihe? ¿Nda'a ra danga t'øt'e ma gui 'yøt'egue?

³¹ Maya'b_u ndu ma dadah_u ra Moise mri zi nú'ú ma'ra ndu ma dadah_u ja ra 'yo'mtha, y ja bi zini'ú ra thuhme rá thuhu ra maná, ngu xa t'ofu ja ra Maça T'ofu hab_u ena: “Nu'á bá pempabi ra thuhme de mahets'i pa bi zi'ú.”

³² Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Xi majuani dí xi'ah_u: Hingo ra Moise bi umbabi'ú nú'a ra thuhme bá ehe de mahets'i nú'a bi zi'ú. Numa Dada go gue'a bi mēmpabi'ú. Y go guet'a bá pēn'ah_ubya ra thuhme de mahets'i nú'a unga ra te pa nzantho. ³³ Nú'a ra thuhme bá pēn'ah_u Ajuá, go gue'a rá T'ú bá cai de mahets'i, ne go gue'a umba ra meximhai ra te pa nzantho.

³⁴ Nu'ú nuya ja'i bi 'ñembabi:

—Ndada, oxqui ma gui 'betcahe nú'a ra thuhme'a.

³⁵ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Nuga go guecagui drá thuhme dega te pa nzantho. Nu'a tó'o da 'ñe da zucagui hinhya'm_u da z_u ra thuhu, ha nu'a tó'o da gamfrigui hinhya'm_u da z_u ra nduthe.

³⁶ Pe nuga ya stá xi'ah_u gue masque ya xcá hyandgaguih_u pe hinguí camfriguih_u.

³⁷ Gatho nú'ú to'o xa 'racagui Ajuá ma Dada da 'ñehe da zucagui, ha nu'a tó'o da 'ñehe da zucagui hinga co'tsi. ³⁸ Ngue'a nuga stá cai de mahets'i pa ga ø'tua rá paha nú'a to'o bá pēncagui, hingue nú'a go ma pahase.

³⁹ Nurá paha ma Dada nú'a to'o bá pēncagui gue nú'ú to gatho xa 'racagui

ni 'na de gue'ú hinga 'bedi, ne nura pa de ra ngaxhmai, ma ga jats'i'ú pa rí nja yá te pa nzantho. ⁴⁰ Ne nurá paha nú'a to'o bá pēncagui gue da nja yá te pa nzantho nuto da badi to'ogui ne da gamfrigui, ne nura pa de ra ngaxhmai, ma ga jats'i'ú pa rí nja yá te pa nzantho.

⁴¹ Nu'ú nuya xodyo bi nonga ra Jesu ngue'a mi ena: “Nuga go guecagui drá thuhme stá cai de mahets'i.” ⁴² Ne mi eñ'ú:

—Go guehni ra Jesu rá t'ú ra Jose, ¿ha ngue ha? Nuj_u dí padih_u to'o rá dada ne rá nanani. Nu'ú ¿hanja ena gue bá cai de mahets'i?

⁴³ Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ú:

—Oguí nønteh_u de nú'a stá xi'ah_u.

⁴⁴ Ngue'a ni 'na hinto tsa da 'ñe da zucagui 'b_u hingo Ajuá ma Dada nú'a to'o bá pēncagui da zopa rá mfeni pa e da zucagui, ne go gue'ú ma ga jats'i nura pa de ra ngaxhmai pa rí nja yá te pa nzantho.

⁴⁵ Njaua xa t'ofu ja yá t'ofu yá 'mēhni Ajuá hab_u ena: “Ajuá ma da 'ñuta gatho ya ja'i,” ena njab_u. Hangué gatho nú'ú to'o da hñuxa nt'øde te mangua ma Dada ne da zo ja yá mfeni, nú'ú go gue'ú da 'ñe da zucagui.

⁴⁶ Hingo dí xi'ah_u gue to'o xa hyanda Ajuá ra Dada, ngue'a hønsegui stá handi'a, ngue'a stá ehe de gue'a. ⁴⁷ Xi majuani dí xi'ah_u, nu'a tó'o camfrigui pe'tsa ra te pa nzantho. ⁴⁸ Nuga go guecagui drá thuhme dega te pa nzantho. ⁴⁹ Maya'b_u nú'ú ndu ri dadah_u bi zi ra maná nu mi 'b_u ja ra 'yo'mtha, pe nu'ú bi du'ú. ⁵⁰ Pe nú'a ra thuhme dí mangá, hingue ngu nú'a ra thuhme bi zi nú'ú bi du. Nú'a ra thuhme dí mangá bá ehe de mahets'i pa nuto'o da zi hinhya'm_u da du. ⁵¹ Nuga go guecagui drá thuhme dí te, dá ehe de mahets'i. Nu'a tó'o da zi nú'a ra thuhme dí mangá, da nja rá te pa nzantho. Ha nú'a ra thuhme dí mangá, go guehna ma ndo'yo nú'a ma ga da pa da nja yá te pa nzantho ya meximhai.

⁵² Ha nuya xodyo bi 'ñembabi'ú 'na ngu ma'na:

—¿Hanja da za da 'racj_u rá ndo'yoseni pa ga tsih_u?

⁵³ Ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Xi majuani dí xi'ah_u, 'b_u hinguí tsi-pabih_u rá ngø ne rá ji Nú'a To'o e bi Nja'i, hinda nja ri teh_u pa nzantho. ⁵⁴ Nu'a tó'o

da zicagui ma ngø ne ma ji, gue'a da nja rá te pa nzantho, ne nura pa de ra ngaxhmai nuga ga jats'i'a pa rí nja rá te pa nzantho. ⁵⁵ Ngue'a ma ngø nja ngu ra nzaqui, ne ma ji nja ngu ra dehe nú'a ts'i pa da nte 'na. Pe numa ngø ne ma ji hingue ngu nuya nzaqui'u, ngue'a numa ngø ne ma ji unga ra te pa nzantho. ⁵⁶ Nu'a tó'o da zicagui ma ngø ne ma ji, go gue'a da 'múi con gueque, ha nuga ga 'búi con gue'a. ⁵⁷ Ajuá ma Dada nú'a to'o bá pñcagui, nu'á te, hangue nuga dí te nehe ngue'a nu'á te'a. Njabu nehe nu'a tó'o da zigágui, nu'á ma da nja rá te ngue'a dí tega. ⁵⁸ Nuga go guecagui drá thuhme stá ehe de mahets'i. Pe hingo dí nja ngu nú'a ra maná nú'a bi zi ndu ri dadahu ne bi du. Ngue'a nu'a tó'o da zigágui nuga drá thuhme, da nja rá te pa nzantho.

⁵⁹ Njabu bi mąnga ra Jesu nu mi xahnate ja ra nija nuni Ncapernau.

Ya noya nú'u unga ra te pa nzantho

⁶⁰ Ha ndunthi de nú'u to'o mi 'ñoui'a ne myá nxadihma, mi 'yøde'u bi mąnga ra Jesu njabu, bi 'ñena'u:

—Xi hindrí hohu nú'a maní. ¿To ja gue'a da gamfribini?

⁶¹ Ha nura Jesu bi batho gue nu'ú mi nønte de nú'a xqui mañ'a, hangue nu'á bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue hingrí hohu nú'a stá ma? ⁶² ¿Xi te gui beñhu nú'bu xcrí hyanthu da yo menga pa mahets'i Nú'a To'o e bi Nja'i? ⁶³ Nú'a ra nzaqui dí ma, go gue'a ra nzaqui pa ri ndahihu, hingo pa ri ndo'yohu. Ngue'a nú'a ra nzaqui guí tsihu pa ri ndo'yohu hinte di muui pa gui tsuhu ra te pa nzantho. Y nuya noya stá xi'ahu go gue'u ra nzaqui pa ri ndahihu, ne go gue'u di 'ra'ahu ra te pa nzantho. ⁶⁴ Pe 'ra de gue'ahu hinguí camfrihu.

Ra Jesu bi mąnga njabu ngue'a desde rá mudi ya mi patho nú'u to'o himi camfri'a, ne ya mi patho to'o mi ma da da'a. ⁶⁵ Nehe bi 'ñena:

—Xa njabu ngu nú'a ya stá xi'ahu gue hinda za to da 'ñese da zhuqui 'bu hingo Ajuá ma Dada da zopa rá mfeni pa da e da zucagui.

⁶⁶ Nepu ndunthi de nú'u to'o mri 'ñoui ne myá nxadihma bi 'uegue'u, ya himbi

deni'a. ⁶⁷ Hangue nura Jesu bi 'ñembabi nú'u 'ret'amayoho yá nxadi xqui huahni:

—Xi'ahu, ¿ha gue ma gui 'ueguehu nehe?

⁶⁸ Ha nura Simu Pedro bi dadi ne bi 'ñembabi'a:

—Ma zí Hmu'ihe, ¿to'o ja ga teñhe? gue hønse'i guí mąnga ya noya de ra te pa nzantho. ⁶⁹ Ha nuje stá camfrihe ne stá pahe gue go gue'e grá Cristo, rá T'u'i Ajuá nú'a te, xpá men'a'i pa gui nda.

⁷⁰ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu guí 'ret'amayohohu stá huan'ahu, ¿ha ngue ha? Pe 'yobu 'na de gue'ahu ri 'ñoui ra ts'ondahi.

⁷¹ Nu'á bi ma de ra Juda Iscariote rá t'u ra Simu, ngue'a go mi gue'a mi ma da da'a, masque go mi gue'a 'na de nú'u 'ret'amayoho ya nxadi.

7

Yá høcu ra Jesu himbi gamfri'u gue mi gue'a rá 'mehni Ajuá

¹ Mefa ra Jesu bi 'ñonitho ja ra hai Galilea, himbi ne ma bá 'buhni Judea ngue'a nuya nda gá xodyo de guehni mi honi hanja da za da hyo'a. ² Ha ya mi ma da dat'a 'nará ngo ya xodyo go mrá ngo dega nthøja'tsi.

³ Hangue yá høcu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma pa Judea, pa nuya ja'i mri deñ'a'i de guehni da za da hyandi'u nehe nú'u ya dąnga nt'udi guí øt'e. ⁴ Ngue'a 'bu 'nara ja'i ne to'o da hyandua rá 'be'fi, nu'á hinda 'yøt'a rá 'be'fi mant'agui. Ya gue guí øt'a nuya dąnga t'øt'e, 'yøt'e'u ja yá thandi gatho ya ja'i pa da hyanda nú'a guí øt'e.

⁵ Nuyá høcu'a bi xipabi njabu ngue'a nixi gue'u himi camfri ua go mi gue'a rá 'mehni Ajuá. ⁶ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Pa gueque hinxa zøta ma ora pa ga mani, pe nu'ahú, otho ri orahu. ⁷ Ya ja'i hingui tsa da utsa'ihu, pe nuga ha, di utsagui, ngue'a dí xipabi de yá ts'o'be'fi'u. ⁸ Nu'ahú, go da rí maha ra ngo. Nuga hinga ma, asta hinda zø ma ora pa ga ma.

⁹ Ha nu mi xipabi njabu, bi ma'u, ha nura Jesu bi gotritho Galilea.

Ra Jesu bi ma ra ngo dega nthøja'tsi

¹⁰ Nepu ra Jesu bi ma nehe ja ra ngo, pe asta 'mefa. Bi ma pe mant'aguitho pa hinto da hyandi. ¹¹ Ha nuya nda gá xodyo nú'u

mi ne da hyohma'a xi mi honi'u de guehni ja ra ngo ne mi eñ'u:

—¿Habü di 'youa'a 'bü?

¹² Ha ndunthi de nuya ja'i mi 'yoni ja ra ngo xi mi ña de gue'a. 'Ra mi ena: “Nú'a ra 'ñøhø'a xi ra hoja'i”; ha nu ma'ra mi ena: “Hinga majuani, hønse hat'atho ya ja'i.”

¹³ Pe nu'á mi ña zi njante pa hinto da 'yøde, ngue'a mi tsu yá mixodyoui nú'u myá nda de gue'u.

¹⁴ Ts'a mi 'yo made ra ngo ra Jesu bi yat'a ja ra ndanija pa bi nxahnate. ¹⁵ Ha nuya nda gá xodyo xi bi 'yø ne bi 'ñémse'u:

—¿Hanja nuni ra Jesu nts'edi ja rá mfadi ha hinxa nxadi?

¹⁶ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nú'a dí udi, hingo dí manséga. Nu'á bí ehe de Ajuá nú'a to'o bá pęcagui. ¹⁷ Nu'á tó'o da ne da 'yø'tuabi rá paha Ajuá, ma da badi de nú'a ma nt'utuate ua bí ehe de Ajuá o ua go dí bensega nú'a dí ma. ¹⁸ Nu'á tó'o bense nú'a ma, nú'á go gue'a ne da t'e'tsua rá nsu. Pe nu'á tó'o ne da 'ñe'tsuabi rá nsu nuto bá pęhni'a, nu'á mąnga majuani ne hingui hate.

¹⁹ Ra Moise xa 'ra'a'ihü ra ley, pe ni 'na de gue'ahü hinxcá 'yøtehü nura ley'a. Nu'bü gri øthmahü nú'a ma, nu'bü ¿hanja guí beñü guí hyogaguihü?

²⁰ Ha nura hmuntsja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i pø guí 'ñoui ra ts'ondahi. ¿To'o xa beni da hyo'ague?

²¹ Nu'bü ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Hønse ngue'a dá pę 'nara 'bęfi nú'a ra pa dega tsaya dá japi bi ñani 'nara da'thi, hangue por gue'a grí 'yøhü. ²² Pe xi nu'ahü nehe, nú'a ra pa dega tsaya guí hu'tsuaü ra seña ja yá ndo'yo ri batsihü ngu bi 'yø't'a ndu ri dadahü, desde rá müdi bi hñuxa nura seña ja yá ndo'yo, ne 'męfa ra Moise mi manda da t'øt'a njabü nehe, masque hingo bi müti. Hangue ringue'a nu'ahübya, ngu da dat'a rá hñato ma pa de xa 'mü ri t'ubatsihü guí hu'tsuaü ra seña, masque ra pa dega tsaya. ²³ 'Bü nu'ahü guí hu'tsuaü ra seña ri batsihü ra pa dega tsaya hønse pa hingui ts'ocuaü rá ley ra Moise, nu'bü xi ¿hanja guí pø ri cüehü con gueque ngue'a stá øthebi maxøgue rá ndo'yo 'nara 'ñøhø nura pa dega tsaya? ²⁴ Guí beñü gue hinxa

hño nú'a dá øt'e, ngue'a dá øt'e ra pa dega tsaya. Oguí dama beñü ua hingui ho 'nara t'øt'e asta hingo 'męt'o guí pahü ua majuani hingui ho o hina, pa njabü da za guí beñü ngu rí 'ñepi nú'a ra t'øt'e.

Ra Jesu bi ma de habü xqui 'ñehe

²⁵ Ha nu 'raya me Jerusale bi 'ñena:

—¿Ha hingo guehni thoni pa da tho?

²⁶ Xini 'bahni ña ja yá thandi ya ja'i ne hinte sipabi. ¿Ha gue camfri ma ndahü gue xi majuani go guehni ra Cristo rá 'męhni Ajuá pa e da nda? ²⁷ Pøde hina, ngue'a nujü dí pahü habü ra menguni. Ngue'a nu stí zø ra Cristo hinto ma da badi habü dra mengu'a.

²⁸ Ra Jesu bi 'yøde te mi mąnga ya ja'i, hangue nu mi nxahnate'a ja ra ndanija bi ña nts'edi bi 'ñena:

—¿Guí pęcaguihü ne guí pahü habü dra mengu! Nuga hinstá esęę. Nú'a to'o bá pęcagui go guese'a Ajuá nú'a xi majuani, ne nu'ahü hingui pahü'a. ²⁹ Nuga dí pęca'a ngue'a stá ehe de gue'a, ne go gue'a bá pęcagui.

³⁰ Hangue nu mi 'yøde ya nda gá xodyo bi mąnga ra Jesu njabü, ma'na mi ne'u da gę'a pa da zixhma'a nts'ahni, pe hinto bi gę ngue'a himi tsøta rá ora. ³¹ Pe ndunthi ya ja'i de guehni bi gamfri'a ne mi eñ'u:

—Xi nu sta zøhø nura Cristo pa da nda, ¿ha gue ma da 'yøt'a ma'ra ya dąnga nt'udi que nú'a øt'ni?

Ya fariseo bi męhna ya gąnts'ahni pa da gęhma ra Jesu

³² Y nuya fariseo mi 'yøde bi mąnga njabü ya ja'i, nu'bü nu'á ne ya nda gá macja bi męhna 'raya gąnts'ahni pa da gęhma ra Jesu. ³³ Hangue ra Jesu bi 'ñena:

—Ya ts'utho ya pa ma ga 'büi con gue'ahü, nepü ma ga yo pengui habü bí 'büi nú'a to'o bá pęcagui. ³⁴ Ma guí hyongaguihü pe hingui ma guí tsęcaguihü, ne hinda za guí mahani habü ma ga 'büca.

³⁵ Nu'bü ya nda gá xodyo mi 'bühni bi 'ñémbabi 'na ngu 'na:

—¿Habü ma dí mani 'bü pa ena gue ya hinda za ga tsahü? ¿Ha gue ma da ma pa ja yá hai ya me Grecia habü bí 'büi ma mixodyohü nú'u xa nxani, ne ma dí xahna nehe ya me Grecia? ³⁶ ¿Te rí bønga

nuya noya xa mañi 'b_u, ena: “Ma gui hyongaguih_u pe hingui ma gui tsucaguih_u, ne hinda za gui mahani hab_u ma ga 'b_uca?”

Ra dehe dega te pa nzantho da nja ngu 'nara dāthe

³⁷ Nurá ngats'i ra pa de ra ngo go gue'a ma'na ra dango nú'a ra pa'a, ra Jesu bi 'mai bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'a tó'o ts_u ra nduthe dá 'ñehe da zucagui pa da ntsithe. ³⁸ Ngu manga ja ra Maça T'ofu, nu'a tó'o da gamfrigui ma da bøhø ra dehe dega te ja rá coraso ne da nja ngu 'nara dāthe.

³⁹ Ra Jesu bi ma de ra Maça Ndañi nú'a mi ma da t'umba nuto mi ma da gamfri'a. Pe nura Maça Ndañi hinxqui 'behnitho, ngue'a ra Jesu hinxqui menguitho ja rá nsunda nuni mahets'i.

Ya ja'i 'rama'na'ño mi mañ'u

⁴⁰ Ha ya ja'i mi 'yøde nuya ya noya, 'ra mi ena:

—Xi majuani go guehni rá danga 'mehni Ajuá nú'a mi hma da 'ñehe.

⁴¹ Ha nu ma'ra mi ena:

—Go guehni ra Cristo rá 'mehni Ajuá bá e pa da nda.

Ha nu ma'ra mi ena:

—¿Pe hanja? ¿Ha dra menguni Galilea ra Cristo? ⁴² Hina. Ngue'a ja ra Maça T'ofu ma gue nura Cristo ma da 'ñehe de yá ja'i ndu ra Davi, ne ma dra me Belé nuni ja ra t'ahnini hab_u mrá mengu ndu ra Davi.

⁴³ Ne njab_u ya ja'i 'rama'na'ño mi mañ'u de gue'a. ⁴⁴ Ha nu 'ra mi ne da zixhma nts'ahni, pe hinto bi gu'a.

Ya danga nda gá xodyo himbi gamfri'u ra Jesu

⁴⁵ Ha nuya gants'ahni xqui 'behni da guhma ra Jesu bi mengui hab_u mi 'b_u ya nda gá macja ne ya fariseo, ne bi t'embabi:

—¿Hanja hinguá tsih_u?

⁴⁶ Ha nuya gants'ahni bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Hindá tsihe ngue'a dá ødehe ya hoga noya bi ma nú'a hinhya'm_u stá øhe to'o xa ma njab_u!

⁴⁷ Nu'bú nuya fariseo bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue ne'ah_u ya xa hya'ah_u'a? ⁴⁸ Guí pah_u gue ni 'na de guecje núje dyá ndahe

de ma nijah_u ne dyá fariseohe hinstá camfrihe nú'a xa mañ'a. ⁴⁹ Nú'u xa gamfri'a go gue'u nú'u hingui pa ra ley, y go gue'u ya xa t'egue pa ra 'ñ_u.

⁵⁰ Ha nura Nicodemo mi 'buhni nehe xqui munts'ui yá mifariseoui, ne go gue'a xqui ma dega xuui pa bá c'a'tsa ra Jesu. Nu'bú nu'a bi 'ñembabi gatho nú'u mi 'buhni:

⁵¹ —Pe numa leyh_u ma gue hinto tsa ga tsamh_u nts'ahni 'b_u hinda nja ra nthanthya 'met'o pa ga pah_u te 'be'a xa 'yøt'e. ¿Ha gue njab_u ma, o hina?

⁵² Nep_u nu'ú bi datuabi ra Nicodemo ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ne'i go grá me Galilea pa guí ne gui camfri'a? Hñe'ta ra Maça T'ofu pa guí padi gue jo'o ni 'nará 'mehni Ajuá nú'a dra me Galilea.

'Nara 'behña ra zinga medinthati

⁵³ Nep_u gatho ya ja'i bi ma yá ngu'u.

8

¹ Ha ra Jesu bi ma ja ra t'øhø 'bo Olivo.

² Nep_u rá hyax'a bi mengui'a ma'na'qui pa ja ra ndañija, ne ja bi munts'uini gatho ya ja'i, ne bi hñuhni'a pa mi xahni'u. ³ Nep_u nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo bá tsimpabi 'nara 'behña xqui ts'adi mri hñuxui 'nara medinthati, ne bri 'ba'ma madetho hab_u mi 'b_u ra Jesu co ya ja'i.

⁴ Nep_u nu'ú bi 'ñembabi:

—Xahnate, nuna 'behña bi ts'adi mri hñuxui 'nara medinthati. ⁵ Nura Moise 'bercah_u ja rá ley gue ga hoh_u co ya nc'ahni nuya 'behña ga tsuh_u di øt'a njab_u. Xi'i, ¿te go xi guí mangue?

⁶ Nú'ú bi manga njab_u hønse pa xa 'yøde'u te xa dadi hmaha ra Jesu, pa njab_u xa za xa ñapahma. Ha nura Jesu bi ndoqui ne bi 'yofo 'raya noya ja ra hai co rá dedo. ⁷ Pe nu'ú mi sigui mi ambabi'a, nu'bú nu'a bi 'mai ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'a tó'o hinxa 'yøt'a ni 'nara ts'oqui, dá føtua 'nara mudi nc'ahni nuna ra 'behña.

⁸ Ne bi yopa ndoqui'a ne bi sigui bi 'ñofo ja ra hai co rá dedo. ⁹ Ha nu mi 'yøde'u nú'a bi mañ'a, bi zose yá mfeni de yá ts'oqui'u, ne bi mudi bi ma'u 'rama'na, rá mudi bi ma nú'u ma'na mi tsøxa yá jeya, nep_u gatho ma'ra, ne ra Jesu bi gosuini nú'a ra 'behña

mi 'bahni madetho. ¹⁰ Nepu nura Jesu bi 'mai ne bi hyandi ya mi jo'oni ni 'na, hõnse nú'a ra 'behña mi 'buhni, ne bi 'ñembabi'a:

—Naná, ¿habu 'ba nú'u to'o mi ñap'a'i? ¿Ha gue ya hinto ne da hyo'i dega nc'ahni?

¹¹ Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya jo'o, Ndada.

Nu'bá nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Nixi gueque hinte ma ga ø't'a'i. Grí ma, ne ya oxqui yopa ø't'a ma'ra ya ts'oqui.

Ra Jesu go ra ñot'i nú'a yo'tua yá mfeni ya ja'i

¹² Nepu ra Jesu bi yopa zofo ya ja'i ne bi 'ñembabi'u:

—Nuga go guecagui drá ñot'i dí yo'tua yá mfeni ya ja'i. Nu'a tó'o da dengagui hinda 'ño ja ra 'bexuui, nu'á da m'e'tsa ra ñot'i dega te pa nzantho.

¹³ Nepu nuya fariseo bi 'ñembabi'a:

—Nu'i guí manse gue to'o'igüe, hangue hinga majuani nú'a guí ma.

¹⁴ Nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Masque dí manse to'ogui, pe gue'a majuani nú'a dí ma, ngue'a nuga dí padi habu stí 'ñehe ne habu grá ma, pe nu'ahu hinguí pahu habu stí 'ñehe ni habu grá ma.

¹⁵ Nu'ahu gyá meximhaithohu, ne guí ha nguendahu ngu nú'a guí benschu. Pe nuga hinstá ehe pa to ga ha'mba nguenda. ¹⁶ Pe nu'bu to'o dí ha'mba nguenda, nu'bá nú'a dí ma gue'a majuani, ngue'a hingo dí hanse nguenda, go dí ha'be nguenda ma Dada nú'a to'o bá pencagui. ¹⁷ Nehe xa t'ofa ja ri leyhu, nu'bu yoho ya ja'i da damajuani ne 'nada nú'a da mañ'u, go gue'a majuani.

¹⁸ Nuga dí manse to'ogui, ne ma Dada nú'a to'o bá pencagui, ne'a damajuani to'ogui.

¹⁹ Ha nu'á bi 'ñembabi:

—¿Habu bí 'bu ri Dada?

Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'ahu hinguí pacju, hangue nixi ma Dada hinguí pahu. 'Bu gri pahmahu to'oguiga, nehe gri pahmahu ma Dada.

²⁰ Ra Jesu bi mangu njabu nu de mi xahna ya ja'i mbo ra 'm'e'tsboja ja ra ndanija, pe hinto bi gu nts'ahni ngue'a mri 'beta rá ora'a.

“Hinda za gui mahani habu grá maga”

²¹ Ha nura Jesu bi yopa 'ñembabi'u:

—Nuga ma ga maga, ha nu'ahu ma gui hyongaguihu pe ya gra jo'o, ne ma gui tuhu gri nduda ri ts'oquihu, hangue njabu hinda za gui mahani habu grá maga.

²² Ha nuya nda gá xodyo bi 'ñémse'u:

—¿Ha gue ma da hñose 'bu? Hanja ena, “Hinda za gui mahani habu grá maga.”

²³ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu gyá meximhaihu, ha nuga drá mengu mahets'i. Nu'ahu yá meti'ihu nuna ra ximhai, ha nuga hingo rá metigui nuna ra ximhai. ²⁴ Hangue dí xi'ahu gue ma gui tuhu gri nduda ri ts'oquihu. Ngue'a 'bu hinguí camfriguíhu gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahu, ma gui tuhu gri nduda ri ts'oquihu.

²⁵ Nepu nu'á bi 'ñembabi'a:

—Xicje, ¿to'o'igüe?

Nepu nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ya stá xi'ahu desde rá mudi to'ogui.

²⁶ Nuga masque jahma ma'ra te ga xi'ahu de ri 'maihu ne de nú'a xcá øthu, pe hõnse dí xi'ahu ngu nú'a bi xicagui nú'a to'o bá pencagui, y nu'á mangu majuani.

²⁷ Pe nú'u mi øde, himbi badi gue ra Jesu mi ña de Ajuá ra Dada. ²⁸ Hangue nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu xcri pø'tshu Nú'a To'o e bi Nja'i pa gui hyohu, gue'bu ma gui pahu gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahu, ne ma gui pahu gue hingo de ma ts'edi sehe nú'a dí øt'e, ngue'a ngu nú'a xa xica ma Dada gue'a dí ma. ²⁹ Ha numa Dada nú'a to'o bá pencagui 'bu con gueque, hinxa hyegase, ngue'a nzantho dí ø't'a nú'a di ho'a.

³⁰ Nu mi mangu njabu ra Jesu, bi gamfribi'a ndunthi ya ja'i.

Nú'u to'o yá batsi Ajuá ne nú'u to'o o ja rá ye ra ts'oqui

³¹ Ha nura Jesu bi xipabi nuya xodyo xqui gamfri'a, ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu gui sigui gui camfrihu ma noya, nu'bá xi majuani go ma nxadi'ihu. ³² Ne ma gui pahu nú'a majuani, ha nu'bu gui pahu nú'a majuani, ya hinguí ma gui 'megohe.

³³ Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'a:

—Nuje go guecje yá ja'iguihe ndu ra Abrá, ha hinhya'mu stá 'megohe. ¿Hanja guí ena gue ya hinga ma ga 'megohe?

³⁴ Nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Xi majuani dí xi'ah_u, nu'a tó'o øt'a ya ts'oqui go gue'a rá 'bego ra ts'oqui. ³⁵ Nara t_u cohi pa nzantho ja rá ngu, pe 'nara 'bego da nja ra pa da bøni da ma. ³⁶ Njab_utho nehe Nú'a To'o e bi Nja'i, 'b_u da pøñ'a'ih_u de ja rá 'yε ra ts'oqui, nu'bú dyá batsi'ih_u Ajuá ne ya hindyá 'bego'ih_u ra ts'oqui. ³⁷ Nuga dí paði gue nu'ah_u yá ja'i'ih_u ndu ra Abrá. Pe nu'ah_u guí ne gui hyogaguih_u ngue'a hingrí hoh_u nú'a dí ma. ³⁸ Nuga dí m_anga nú'a xa xicagui ma Dada, ha nu'ah_u guí øth_u ngu nú'a xa m_anga ri dadah_u.

³⁹ Ha nu'ú bi daði ne bi 'ñembabi:

—Pe nuje ma dadahe ndu ra Abrá.

Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi'ú:

—'B_u xi majuani go dri dadahmah_u ndu ra Abrá, nu'bú gri øthmah_u ngu mi øt'a. ⁴⁰ Pe nu'ah_u guí ne gui hyogaguih_u masque nuga go stá xi'ah_u nú'a ra noya xa xicagui Ajuá. ¡Pe ndu ra Abrá himi øt'e ngu guí øth_ubya! ⁴¹ Nu'ah_u guí øth_u ngu nú'a øt'a ri dadah_u.

Nu'bú nu'ú bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nuje hingue to'oraza ma dadahe, 'nada nú'a ma dadahe, go gue'a Ajuá.

⁴² Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ú:

—'B_u Ajuá go dri dadahmah_u'a, nu'bú gri macjhmah_u, ngue'a stá ehe de hab_u ndí 'b_u'be'a. Ngue'a hinstá ese, nu'á go bá pεncagui'a. ⁴³ ¿Hanja hingui tso ri mfenih_u nú'a dí xi'ah_u? Nu'ah_u hingui tso ri mfenih_u ngue'a hinguí ne gui 'yøh_u nú'a dí ma. ⁴⁴ Ra ts'ondahi go gue'a ri dadah_u, ha nu'ah_u go yá batsi'ih_u'a, ne nu'ah_u go guí nesch_u gui 'yø'tuabih_u nú'a di ho'a. Ne nu'á go gue'a ra hyote desde ra mudi. Nu'á hønse hat'a ya ja'i ne hinhya'm_u xa m_anga nú'a majuani. Nuya nc'uamba mañ'a go xa zanse, ngue'a nu'á xi ra c'uamba ne go gue'a ra dada de ya nc'uamba. ⁴⁵ Nu'ah_u hinguí camfriguih_u ngue'a dí m_anga nú'a majuani. ⁴⁶ ¿To'o 'na de gue'ah_u da zatca 'nara ts'oqui? Jo'o. Nuga dí xi'ah_u nú'a majuani. Nu'bú ¿hanja hinguí ne gui camfriguih_u? ⁴⁷ Nu'a tó'o rá meti Ajuá di ho da 'yøde nú'a m_anga Ajuá. Nu'ah_u hingo yá meti'ih_u Ajuá, hangue hingrí hoh_u gui 'yøh_u nú'a ma.

Ra Jesu ya mi 'b_ui ante de ra Abrá

⁴⁸ Nep_u ya xodyo bi daði ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú, majuani nú'a dí mañhe gue grá me Nsamaria, ne grí 'ñoui ra ts'ondahi.

⁴⁹ Nu'bú ra Jesu bi daði ne bi 'ñena:

—Hindrí 'ño'be ra ts'ondahi. Nuga dí numansu ma Dada, pe nu'ah_u hinguí numansuguih_u. ⁵⁰ Pe nuga hindí m_anga njab_u pa gui esca ma nsuh_u, ngue'a 'b_ui 'na to'o esca ma nsu, ne go h_a nguenda'a. ⁵¹ Xi majuani dí xi'ah_u, nu'a tó'o øtcagui nú'a dí ma, hinhya'm_u da du'a.

⁵² Nu'bú ya xodyo bi 'ñembabi:

—Nubyá h_a, dá pahe gue xi majuani grí 'ñoui ra ts'ondahi, ngue'a nu'i guí ena gue nu'a tó'o da 'yø't'a'i nú'a guí ma, hinhya'm_u da du. Conque ra Abrá ne yá 'mehni Ajuá bi du. ⁵³ ¿Ha gue go ma'na ja ri nsugue que ndu ma dadahe ra Abrá ne ndu yá 'mehni Ajuá? Xi'a'igue ¿to'o go grí nhyεcuauí?

⁵⁴ Ha nura Jesu bi daði ne bi 'ñena:

—Nu'b_u gra exase ma nsu, nu'bú hinte dri muui. Numa Dada go gue'a esca ma nsu, nú'a guí emf_u gue go gue'a ri Ajuah_u. ⁵⁵ Pe nu'ah_u nixi xcá pah_u'a. Nuga h_a, dí paça'a. 'B_u gra ena gue hindí paça'a, nu'bú gra c'uambahma ngu nu'ah_u. Nuga dí paça'a, ne dí øte nú'a ma. ⁵⁶ Ndu ri dadah_u ra Abrá mi ne co 'nara johya da hyandgagui ma 'm_ui nuya pa de ga 'youa ja ra ximhai, ne xi bi johya mi hyandga'a.

⁵⁷ Ha nuya xodyo bi 'ñembabi'a:

—Nixi made nthebe njeya hinguí pe'tstho, ¿ne guí ena gue gá hyanda ndu ra Abrá?

⁵⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Xi majuani dí xi'ah_u, desde ante da 'm_ui ra Abrá, nuga ya ndí 'b_ui.

⁵⁹ Hangue nu'á bi g_uxa ya do pa da c'anhma'a ngue'a mi nhyεcuauí Ajuá. Pe nura Jesu bi 'bampi'ú bi 'ranga madetho de gue'ú ne bi bøni de ra ndanija bi ma'a.

9

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'ñøhø mrá goda ya de mi 'm_ui

¹ Ra Jesu mi 'yo ja 'nara 'ñu, ne de guehni bi hyanda 'nara 'ñøhø ya mrá goda desde rá 'b_ui. ² Ha nuyá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñena:

—Xahnate, ¿to'o bi 'yø't'a 'nara ts'oqui pa bi 'm_ui njani, nuni o rá dada o rá nana?

³ Nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Hingo xa 'yøt'a ra ts'oquini, ni rá dada nixi rá nana pa bi 'mæi njani mrá goda. Xa njabu hønse pa da hnequi rá ts'edi Ajuá de nú'a ma da t'ø'tuabini. ⁴ Núbya ma patho mahyoni ga pæpa rá 'bæfi nú'a to'o bá pæncagui, ngue'a ma da zø ra xuui, ne nu'bú ya hinda za to da mpæfi. ⁵ De núbya dí 'bæcua ja ra ximhai go guecagui drá ñot'i dí yo'tua yá mfeni ya ja'i.

⁶ Nu mi uadi bi mænga njabu'a, bi zo rá jihni ja ra hai ne bi mant'a ts'u ra zi hai pa bi go'tsuabi ja yá da ra goda. ⁷ Ne bi 'ñembabi:

—Grí ma bá nxæca ja ra mothe Siloé.
—Nura thuhu'a pøni da 'ñena, xa 'bæhni.

Nepæ nu'á bi ma bá nxæqui, ha nu mi mengui ya mi handi. ⁸ Nepæ yá 'nangu ne nú'u to'o xqui hyanda ma'mæt'o gue mrá goda'a bi 'ñembabi'u:

—Go guehni mi hudi mi peti, ¿ha ngue ha?

⁹ Ha 'ra mi ena:

—Go guehni.

Ha nu ma'ra mi ena:

—Hina. Pøde rí hñats'i ha, pe hingo guehni.

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Majuani go guecaguihma.

¹⁰ Nu'bú nuya ja'i bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Hanja tsa guí handbya?

¹¹ Nu'bú nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'a ra 'ñøhø rá thuhu ra Jesu go gue'a bi gosca ra bøhai ja ma da ne bi 'ñengagui: “Grí ma bá nxæca Siloé.” Nepæ nuga dá ma dá nxæqui, hangue 'bestho ra ora'a dá handi.

¹² Ha nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Habæ bí 'bæ'a?

Ne nu'á bi 'ñena:

—Hindí paði.

Ya fariseo bi 'yø'tua ya nt'ani nú'a mrá goda

¹³ Nepæ nuya ja'i'u bi zi'tsua ya fariseo nú'a ra 'ñøhø mrá goda. ¹⁴ Ha nú'a ra pa'a ra Jesu bi mant'a ts'u ra hai co rá jihni pa bi go'tsua yá da nú'a ra goda pa bi umba rá thandi, go mrá pa dega tsaya. ¹⁵ Nehe ya fariseo bi 'yambabi ra goda hanja xqui nja pa ya mi handi. Ne nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nú'a ra 'ñøhø rá thuhu ra Jesu bi gosca ra bøhai ja ma da, ne dá nxæqui, y hangue dí handbya.

¹⁶ Ha nu 'raya fariseo bi 'ñena:

—Nú'a ra 'ñøhø'a hinxqui 'ñehe de Ajuá ngue'a hingui jamasu ra pa dega tsaya.

Pe nu ma'ra mi ena:

—Nu'bæ 'nadra 'yøt'ats'oquihma, hinda za da 'yøt'a nuya ya dænga nt'udi nguna.

Ne 'rama'na'ño mi mañ'u. ¹⁷ Hangue nu'ú bi yopa 'yø'tua ya nt'ani ra goda ne bi 'ñembabi:

—Xi'a'i, ¿te go guí mængue de nú'a to'o bi xoc'a ri da?

Nu'á bi 'ñena:

—Nuga dí ena gue go gue'a 'nará 'mæhni Ajuá.

¹⁸ Pe nuya nda gá xodyo'u himi camfri gue go mi gue'a mrá goda ne ya xqui xo yá da, hangue nu'ú bi zompa rá dada ne rá nana. ¹⁹ Nepæ bi 'yambabi'u ne bi 'ñena:

—¿Ha go gue'a ri t'uha guí mañ'u gue ya mrá goda desde mi 'mæi? ¿Hanja handbya 'bæ?

²⁰ Ha nurá dada ne rá nana'a bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí pahe xá hño gue go gue'a ma t'uhe, ne desde mi 'mæi ya mrá goda. ²¹ Pe hindí pahe hanja xa za xa hyandibya, nixi dí pahe to'o bi xocua yá da. Ya tsøxa yá jeya'a, go da 'yamfæ'a, nu'á da za da xi'asæu.

²² Gue'a bi dadi rá dada ne rá nana nguetho mi tsu yá nda'u, ngue'a nuyá nda'u ya xqui go 'nara cohi gue nu'a tó'o da ma gue ra Jesu go gue'a majuani ra Cristo rá 'mæhni Ajuá pa e da nda, nú'a da t'eni de ja ra nija. ²³ Hangue nurá dada ne rá nana xqui 'ñena: “Ya tsøxa yá jeya'a, ne da za guí 'yambasæu.”

²⁴ Ha nuya nda gá xodyo bi yopa zohna nú'a mrá goda ne bi 'ñembabi:

—Xøcambeni Ajuá ne xicje nú'a majuani. Ngue'a nuje dí pahe gue nú'a ra 'ñøhø'a to'o xa xoc'a ri da, go gue'a 'nara 'yøt'ats'oqui.

²⁵ Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga hindí paði ua ra 'yøt'ats'oqui o hina. Hønse nú'a dí paði, gue ndræ goda, ha nubuyá ya dí handi.

²⁶ Ha nu'ú bi yopa 'yambabi'a ne bi 'ñembi:

—¿Te bi 'yø't'a'i nú'a ra 'ñøhø mri xoc'a ri da?

²⁷ Nu'bú nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'á:

—Ya stá xi'ahú ne hinguí ne gui camfrihú.

¿Hanja guí ne ga yopa xi'ahú ma'na'qui? ¿Ha guí nehú gue ne'a'ihú dyá nxadi'ihú'a?

²⁸ Ha nu'ú bi zani'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'i go rá nxadi'i'a, ha nuje yá nxadiguihe ra Moise. ²⁹ Nuje dí pahe gue Ajuá mi ñáui ra Moise, pe nura 'ñøhø'a guí ena, hindí pahe habú xqui 'ñehe'a.

³⁰ Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñembabi'á:

—¿Tengu gue nu'ahú hinguí pahú habú xqui 'ñehe, ha nu'á bi xoga ma da! ³¹ Ngue'a dí pahú gue Ajuá øtuabi yá t'adi nú'a to'o tsu'a ne ø'tuabi rá paha'a, pe nuyá t'adi ya 'yø't'ats'oqui hinguí øtuabi. ³² Ngue'a hinhya'mú stá øhú to xa xocua yá da 'nara ja'i nú'a ya mrá goda desde mi 'mú. ³³ 'Bú nú'a ra 'ñøhø'a hinxqui 'ñehmá de Ajuá, hinda za da 'yøthmá njabú'a.

³⁴ Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'i desde ngá 'bú ya ngrá 'yø't'ats'oqui, y njabú ¿xi nguí ne gui xancaguihe?

Nepú nu'ú bi 'yenga de ja ra nija.

Ra ngoda de rá mfeni 'na

³⁵ Ha nura Jesu bi 'yøde gue xqui t'enga de ja ra nija nú'a mrá goda, bi hyoni, y nu mi yopa zadi bi 'ñembabi:

—Nu'i, ¿ha guí camfribi rá T'ú Ajuá?

³⁶ Nu'bú nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Ndada, ¿to'o'a pa da za ga camfri?

³⁷ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Ya xcá hyandi, ne nú'a to'o guí ñáuibya go gues'e'a.

³⁸ Nu'bú nú'a mrá goda bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, dí camfri'i.

Ne 'bestho bi ndandiñahmu pa bi nsunda'a. ³⁹ Ne ra Jesu bi 'ñena:

—Nuga stá eheua ja nuna ra ximhai pa ga øt'a ra ts'atbi, pa nu'ú tó'o xa ngoda ja yá mfeni, ga xocua yá mfeni pa da badi, ha nu'ú tó'o beni gue ja yá mfadi, nja ngu nú'ú to'o xa xo yá da, ga japi da ngoda'á.

⁴⁰ Ha 'raya fariseo nú'ú mi 'bahuini'a bi 'yøde nú'a te mi mañ'a, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue necje dyá godahe?

⁴¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'á:

—'Bú gri godahmahahú, nu'bú hingri tuhma ri ts'oquihú. Pe nu'ahú guí eñhú gue guí hanthú, hangue grí tuhú ri ts'oquihú.

10

Ra Jesu bi mąnga 'nara 'bede de 'nara ngu'ño

¹ Xi majuaní dí xi'ahú, nu'a tó'o hinguí cut'a ja ra gosthi ngu'ño, ne tonts'a ma'na lado pa da yut'i, go gue'a 'nara be ne 'nara dacate. ² Nú'a to'o taca ya deti, go gue'a ra ma'yo, ne go gue'a cut'a po ja ra gosthi.

³ Nura nsugosthi xoca ra gosthi pa da yut'a ra ma'yo, ha nuya deti patuatho rá noya, ha nu'á da zopa yá thuhu nú'ú yá meti'a pa da pøni'ú. ⁴ Ha nu stí pønga gatho nuyá meti'a, nu'á di 'bet'o ne ma'ti'ú, ne nuyá deti di deni'a ngue'a patuatho rá noya. ⁵ Ngue'a nuya deti hinguí tena ma'na'ño ra ma'yo, nu'ú da ne'tsua ra 'rihi da ma, ngue'a hinguí patua rá noya'a.

⁶ Ra Jesu bi xipabi'ú nuna ra 'bede, pe nu'ú himbi zo yá mfeni te mri bønga nú'a bi xipabi'ú.

Ra Jesu go ra hoga ma'yo

⁷ Nepú ra Jesu bi yopa 'ñembabi'á:

—Xi majuaní dí xi'ahú, nuga go guecagui drá gosthi habú thogui ya deti. ⁸ Gatho nú'ú to'o bá 'bet'o de gueque go gue'ú myá be ne myá dacate ngue'a mi ne da hyat'a ma deti pa da deni'ú. Pe numa deti himbi 'yøtuabi nú'a mi mañ'ú, ngue'a hingo myá meti'ú. ⁹ Nuga go guecagui drá gosthi. Nu'a tó'o da yut'a ja nuna ra gosthiná da mpøhø, ne nu'á da nja ngu 'nara zi deti di cut'i di pøni pa da ñuni.

¹⁰ 'Nara be bí ehe hønse pa da mpe, ne pa da hñote, ne pa da huata ra taxo. Pe nuga stá ehe pa ga umba yá te ya ja'i, ne nura te'a go 'nara hoga te pa nzantho. ¹¹ Nuga go guecagui drá hoga ma'yo, ngue'a 'nara hoga ma'yo da unga rá te po rá ngue yá deti. ¹² Pe 'nara ma'yo 'mego nú'a su ya deti hønse pa da hñanga rá thaha, nu'á 'bú da hyanda 'nara mi'ño bra 'ñehe pa e da za ya deti, nu'á da ne'tsua ra 'rihi da ma ne da zopú ya deti ngue'a hingo yá meti y hingo xi majuaní yá ma'yo'ú. Ha nura mi'ño da pent'i 'raya deti, ha nu ma'ra haburaza da nxani'ú. ¹³ Njabú nú'a ra ma'yo 'mego da

nest'ihí da ma ngue'a hinguí tu rá mui de ya dēti ngue'a nu'á 'nara 'bēgotho.

14-15 Nuga go guecagui drá hoga ma'yo. Ngu paçagui ma Dada ne dí paça'a, njab_u nehe dí paði ma dēti ne nu'ú paçagui nehe, ngue'a ma mētiga'u, ne ma ga unga ma te po rá ngue'u. 16 Nehe 'bui ma'ra ma dēti nú'u hingyá mengu de nuna ra ngu'ño, ne nu'ú mahyoni ga tsi nehe. Ne nu'ú da 'yōscagui nu xcrá zofo, ne da 'ñehe'u, ne njab_u da 'nadra taxo ne da 'nadra ma'yo, y nura ma'yo'a go guecsegi.

17 Ajuá ma Dada xi ri maçagui ngue'a ma ga unga ma te pa ga tu, ha nu xcrá tu, ma ga yopa nte ma'na'qui. 18 Pe hinto ma da hñaga ma te, ma ga tuse. Dí hā ra ts'edi pa ga tuse, ne dí hā ra ts'edi pa ga yopa nte ma'na'qui. Njab_u bá 'bēpcagui ma Dada.

19 Ha nuya xodyo 'rama'na'ño mi mąnga ma'na'qui'u ngue'a bi 'yode te mi mąnga ra Jesu. 20 Ndunthi de gue'u bi 'ñena:

—Nuní 'ñoui ra ts'ondahi ne xa 'bē rá mfeni. ¿Hanja guí øxh_u nú'a te ma?

21 Ha nu ma'ra mi ena:

—Nuya noya mañi hingyá noya dega ts'ondahi. ¿Ha gue ra ts'ondahi da za da xocuahma yá da 'nara goda?

Ya nda gá xodyo himbi ne bi gamfri ra Jesu

22 Ne nuni Jerusale ja bi t'ot'ni 'nara ngo, ne nú'a ra ngo'a gue'a 'nara feni de nú'a ra pa bi yopa 'na'yo ma'na'qui ra ndañija nú'a xqui yopa thani. Ha nuya pa'u myá pa dega tse. 23 Ha ra Jesu mi 'yoni ja ra porta nú'a mrá thuhu Salomó, go 'namrá porta nú'a ra ndañija'a. 24 Ha nuya nda gá xodyo bi 'yent'a madetho'a ne bi 'yambabi:

—¿Ha'm_u ma gui hñubga ma muihe? 'B_u xi majuani go gue'e grá Cristo rá 'mehni'i Ajuá pa gui nda, xi da xicje majuani pa ga pahe.

25 Nu'bú ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembi:

—Ya stá xi'a'ih_u ne nu'ahú hinxá camfrih_u. Nuya 'bēfi dí pēfi de rá thuhu ma Dada, go gue'u udi to'ogui. 26 Pe nu'ah_u hinguí camfrih_u nguetho hingo ma dēti'ih_u, ngu ya stá xi'ah_u. 27 Numa dētiga øde nú'a dí ma, ne nuga dí paça'u, ne nu'ú tengagui. 28 Nuga dí umbabi'u ra te pa nzantho, ne hinhya'm_u da 'medi, nixi hinto da zingagui

de ma 'yε. 29 Numa Dada nú'a to'o xa 'racagui'u, ma'na ja rá ts'edi de gatho, ne hinda za to da zimbabi'u de rá 'yε'a. 30 Nuga ne ma Dada dí 'natho'be.

31 Nu mi ña njab_u nura Jesu, nuya nda gá xodyo bi yopa gaxa ya do pa xa hyohma dega nc'ahni'a. 32 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ndunthi ya hoga 'bēfi stá øt'e ja ri thandih_u nú'u xpá 'ñehe de ma Dada. ¿Nda'a de gue nú'u ya 'bēfi stá øt'e hinxá hño pa guí ne gui c'ancah_u?

33 Nu'bú nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Hinga po rá ngue 'nara hoga 'bēfi dí ne ga c'an'ahe, hōnse ngue'a guí haçuabi rá nsu Ajuá, ngue'a nu'i 'nagra 'ñøhø nguje ne grí nhyecuauí Ajuá.

34 Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Xa t'ofu ja ri leyh_u gue Ajuá bi zofo ya nzaya nú'u xqui hñuts'i'a, ne bi 'ñembi'u: “Nu'ah_u gyá ajuah_u.” 35 Y nú'a xa t'ofu ja ra Maça T'ofu hinguí tsa to da ma gue hinga majuani. Ya gue Ajuá bi 'ñembabi gue go ya ajuá nú'u to'o bi hñani rá noya'a, 36 xihma nú'a to'o bi hñuxa Ajuá ne bá pēhniua ja ra ximhai, ¿hanja guí mañh_u gue haçuá rá nsu Ajuá ngue'a bi 'ñena gue rá T'u'a?

37 Nuga dí øt'a ya t'øt'e ngu øt'a ma Dada. Pe nu'b_u hindí øt'a ngu øt'a ma Dada, oguí camfriguíh_u. 38 Pe nuga dí øt'a ya t'øt'e nú'u bí ehe ja ma Dada, hangue masque hingo guí camfriguíh_u gue go gueque ngu nú'a stá xi'ah_u, go da camfrih_u gue nú'u ya t'øt'e dí øt'e bí ehe de Ajuá, pa njab_u nehe xi da hñu ri muih_u guí pah_u gue Ajuá ma Dada 'bui con gueque ne nuga dí 'bui con gue'a.

39 Nu'bú ya nda gá xodyo ma'na'qui bi 'ramanu pa xa gahma'a, pe nu'á bi ma'a, himbi za te bi 'yø'tua'u.

40 Nep_u nura Jesu bi mengui pa ri'nandi ra dathe Jordá hab_u mi øt'a ra sistehe ra Xuua ma'met'o, ne ja bá 'buhni'a. 41 Ne ndunthi ya mengu de guehni bí ma bá c'a'tsi ne mi eñ'u:

—Nura Xuua hinte ma dąnga nt'udi bi 'yøt'e, pe gatho nú'a bi xicj_u de ra Jesu, majuani xa njab_u.

42 Y ja guehni ndunthi ya ja'i bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xpá mehna Ajuá pa da nda.

11

Rá du ra Lasaro

¹ Y de mi 'buhni ra Jesu ri'nandi ra dathe Jordá, gue'bu mri hñenga 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Lasaro mrá me Betania nuni habu mrá mengu nehe ra Maria ne ra Marta nú'u myá nju'a. ² Nú'a ra Maria mrá nju nura Lasaro go gue'a bi go'tsuabi ra hoga ñuni ja yá ua ra Jesu, nepu bi o'tuabi co yá sta'a. ³ Nú'u ya 'behña mri ncu bi mempa ra noya ra Jesu gue da t'embi:

—Ma zi Hmu'i, nú'a ri hmađi di hñeni.

⁴ Ha nu mi sipabi ra Jesu njabu, bi 'ñena'a:

—Nú'a ra hñeni'a hingue xi pa da du'a. Xa njabu pa da hnequi rá nsunda Ajuá, ne da hnequi rá nsunda rá T'u Ajuá po rá gue'a.

⁵ Ha nura Jesu xi mri mađi gatho nú'u hñu mri ncu. ⁶ Masque myá hmađi'u ne bi 'yøde gue ra Lasaro mri hñeni, pe ra Jesu hinga 'bestho bi ma, bá 'buhniho má yo pa habu mi 'bui'a. ⁷ Nepu ja 'mefa nu'a bi 'ñembabi yá nxadi:

—Maha pa Judea ma'na'qui.

⁸ Ha nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—Xahnate, guí nu ya nda gá xodyo de guehni ja maha'mu mi ne xa hyo'a'i dega nc'ahni. ¿Ha nu'i guí ne gui yopa mani ma'na'qui?

⁹ Nepu nura Jesu bi dađi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha hinguí pahu pe'tsa 'ret'amayoho ora cada ra pa? Y nu'a tó'o da 'ño dega pa hinda hñaxa 'nara mfe'tse, gue'a zø ra ñot'i ja ra ximhai, go gue'a nú'a to'o ø'tua rá paha Ajuá ne hinxa juatatho ra 'befi nú'a bi umbi. ¹⁰ Pe nu'a tó'o da 'ño dega xuui da hñaxa ra mfe'tse gue'a otho ra ñot'i, go gue'a nú'a to'o hinguí ø'tuabi rá paha Ajuá.

¹¹ Mi uadi bi mangua njabu ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—Ma amigohu ra Lasaro bí aha, pe nuga ma ga mani pa ga a de rá t'aha.

¹² Ha nuya nxadi bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, 'bu aha, nu'a ma da ñani.

¹³ Pe nura Jesu mi ma gue xqui du ra Lasaro, ha nu'ú mi hu yá mui gue mi ma de ra t'ahatho. ¹⁴ Nu'bu ra Jesu bi xipabi'u de nú'a xqui nja ne bi 'ñena:

—Ra Lasaro xa du. ¹⁵ Ne nuga xi drí joha gue'a dá njo'oni ora mi hñeni, gue'a go 'nara hño pa gue'ahu, gue'a po rá gue'a ma'na ma gui camfriguihu. Maha, ma ga c'a'tshu'a.

¹⁶ Nepu nura Toma nú'a mi t'embi ra Go, bi 'ñemba yá minxadiui:

—Maha nehe pa grá tuh mahyεgui con guehni.

Ra Jesu da guxa nú'u xa du ne da umba ra te

¹⁷ Ha nu mi zønga ra Jesu ja ra hnini Betania, bi sipabi gue ya mi pe'tsa goho ma pa xqui t'agui ra Lasaro. ¹⁸ Ha nura zi hnini Betania mi guetbu Jerusale mi pe'tsa ngu hñu kilometro rá ñabu. ¹⁹ Ha xi ndunthi yá mixodyoui xqui ma da c'a'tsa ra Marta ne ra Maria pa da hñu'mba yá mui gue'a xqui du yá cu'u. ²⁰ Ha nu mi 'yøde ra Marta gue ya mi ma da zønga ra Jesu ja yá ngu'u, bi ma bá thadi, pe nura Maria bi gotritho ja rá ngu. ²¹ Nepu ra Marta bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, nu'bu gri 'buhmaua hinxa duhma ma cu. ²² Pe masqué, nuga dí pađi gue gatho nú'a te gui apabi Ajuá, nu'a da 'ra'a'i.

²³ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Ri cu ma da nangui de rá du.

²⁴ Nepu nura Marta bi 'ñembabi:

—Dí pađi gue ma da nangui de rá du nú'a ra pa de ra ngaxhmai stí nanga gatho nú'u ma'ra xa du.

²⁵ Nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga ga juxa nú'u xa du ne ga umbabi'u ra te. Nu'a tó'o da gamfrigui, masque xa du, nu'a ma da nja rá te. ²⁶ Ne nu'a tó'o 'bui ne camfrigui, hinhya'mu da du. Xi'i, ¿ha gue guí camfri njabu?

²⁷ Nepu nura Marta bi 'ñembabi:

—Haha, ma zi Hmu'i, nuga dí camfri gue go gue'e grá Cristo, rá T'u'i Ajuá, go gue'e ndí tøp'a'ihe pa gui 'ñehe nuua ja ra ximhai.

Ra Jesu bi nzoni habu mi t'agui ra Lasaro

²⁸ Ha ngu mi mangua njabu ra Marta, 'bestho bi mengui pa bá umba nt'øde ra Maria rá cu, ne bi xipi zi njante pa hinto da 'yøde ma'ra, ne bi 'ñembabi:

—Xa zø ra Xahnate bí tøp'a'i 'na.

²⁹ Ha nu mi 'yøde'a bi dama 'mai ne bi ma bá c'a'tsi'a. ³⁰ Ne nura Jesu hinxqui

yut'atho mbo ra hnini, ja bi gotritho habu xqui ma da dadi hmaha ra Marta. ³¹ Ha nuya xodyo nu'u mi 'buhni ja ra ngu ra Maria mi hu'mba ra mai, ngu xi bi hyandi'ue ra Maria bi dama 'mai ne bi b'oni de ra ngu, nu'u bi deni ne mri 'ñembabi'ua 'na ngu 'na:

—Nuni ri ma da nzoni habu bi t'agui ra cu.

³² Nepu ra Maria bi z'oni habu mi 'bu ra Jesu, y ngu bi hyandi bi ndandiñahmu ja ya ua'a ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'bu gri 'buhmaua hinxa duhma ma cu.

³³ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue ra Maria xi mi zoni ne nu'u ya xodyo mbra 'ñoui mi zoni'ue nehe, nu'bu nu'a bi nts'o'mi ne bi du ra mai. ³⁴ Nepu bi 'ñena'a:

—¿Habu xcá aguihu'a?

Ha nu'u bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihé, maha ma ga u't'ahe.

³⁵ Nepu ra Jesu bi nzoni. ³⁶ Ha nuya xodyo bi 'ñémse'ua:

—A, xi mri madihma.

³⁷ Pe 'ra de gue'ua bi 'ñena:

—Nuni go guehni bi xocua ya da nu'a ra goda. ¿Ha hinxa zahma xa 'yot'e nehe pa hinxa duhma ra Lasaro?

Ra Jesu bi guxa ra Lasaro de ra du

³⁸ Ha nura Jesu bi yopa du ra mai, nepu bi z'oni habu xqui t'agui ra Lasaro. Xqui thi'tsi ja 'nara cuts'i, ne mi jot'i co 'nara xingdo.

³⁹ Ha ra Jesu bi 'ñena:

—Hñacju ra do.

Ha nura Marta nu'a mrá cu nu'a xqui du bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ya strá nxa ngue'a ya pe'tsa goho ma pa de xa du.

⁴⁰ Ha ra Jesu bi 'ñembabi ra Marta:

—¿Ha gue hinstá xi'a'i gue nu'bu gui camfri ma gui hyandua ra nsunda Ajuá?

⁴¹ Nepu nuya ja'i bi hñaca nu'a ra do xqui jot'a ra nt'agui. Nepu nura Jesu bi n'ots'e pa mahets'i ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, dí 'ra'a'i ra jamadi ngue'a xcá 'yode nu'a stá a'a'i. ⁴² Nuga dí padi nzantho gui øde nu'a dí a'a'i. Pe dá manga njabu po ra ngue ya ja'i 'bucua con gueque, pa njabu da za da gamfriu'ue go gue'e xcá pencagui.

⁴³ Ha mi uadi bi 'yapa Ajuá njabu, nepu bi ña nts'edi bi 'ñena:

—¿Lasaro, bá p'oni!

⁴⁴ Ha ra Lasaro 'bestho bá p'oni mi 'bant'a ya 'ye ne ya ua co 'raya xuni dutu, ne mi 'bant'a ra ñaxu co ma'na ra dutu. Ha ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—Xo'tuahua ya xuni dutu.

Ya nda gá xodyo bi 'ñu'ti pa hanja da za da gu ra Jesu

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

⁴⁵ Nu'bu nu'u ya xodyo mri 'ñoui ra Maria mi hyanda nu'a bi 'yot'a ra Jesu, ndunthi de gue'ua bi gamfri'a. ⁴⁶ Pe 'ra bi ma bá xipabi ya fariseo nu'a te xqui 'yot'e'a. ⁴⁷ Nu'bu nuya nda gá macja ne ya fariseo bi 'yot'a 'nara hmunts'i ne bi 'ñena:

—¿Te ga øthu? Ngue'a nura 'ñøhø'a xi øt'a ndunthi ya danga nt'udi. ⁴⁸ Nu'bu ga hoptahu njabu, gatho ya ja'i da gamfri'a, ne 'mefa da 'ñehe ya me Nroma da hñanga ma nijahu ne da zinga ma ja'ihu.

⁴⁹ Pe 'na de gue'ua mrá thuhu ra Caifá mrá danga nda gá macja nu'a ra jeya'a, nu'a bi 'ñembabi'ua:

—Nu'ahu hinte ri fadihu. ⁵⁰ ¿Ha hinguí pahua gue ma'na xá hño da du 'nada ra 'ñhø pa hinda du gatho ya ja'i, pa njabu hinda 'mædi ya ja'i mengu ma haihu?

⁵¹ Pe nu'a ra Caifá himbi bense nu'a bi ma. Pe ngue'a mrá danga nda gá macja nu'a ra jeya'a, Ajuá bi umbabi nuya ya noya, hangue bi ma gue ra Jesu mi ma da du po ra ngue ya me Judea. ⁵² Y hingue hønse po ra ngue ya menguni, pe nehe pa gatho ya batsi Ajuá nu'u xa nxani haburaza de ra ximhai, pa da 'natho'ue. ⁵³ Hangue de gue'bu bi 'ñu'ti'ua pa hanja da hyohma'ua ra Jesu.

⁵⁴ Hangue ra Jesu ya himbi sigui bi 'ño haburaza pa bi ña ja ya thandi ya xodyo, ne bi ma de guehni Judea pa ja 'nara t'uca hnini ra thuhu Efraí, guetbu habu ja 'nara 'yo'mtha, ne ja bá 'buhuini ya nxadi.

⁵⁵ Ha ya mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo ya xodyo, y ndunthi ya ja'i de haburaza ya zi t'ahnini bi ma Jerusale ante ra ngo pa da nt'axqui ngu myá nzai'ue. ⁵⁶ Ne go gue'ua mi 'yo mi hongra ra Jesu, y de mi 'buhni ja ra ndanija, mri 'ñémse'ua:

—¿Te guí beñhu? ¿Ha gue hinda 'ñecua ja ra ngo'a 'bu?

⁵⁷ Ha ya nda gá macja ne ya fariseo xqui manda gue nu'bu to'o da badi habu di 'yo'a da xipabi'u, pa da gu nts'ahni'a.

12

'Nara 'beñña bi go'tsua 'nara njots'i ja yá ua ra Jesu nuni Betania

(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

¹ Y mri 'be 'rato ma pa pa da dat'a ra ngo de ra pascua, nura Jesu bi ma pa Betania habu mi 'bu ra Lasaro nú'a xqui gats'i de rá du. ² Y ja bi t'ø'tuani 'nara nt'oxi ra Jesu. Ra Marta go mrá møxmexa, ne nura Lasaro mi huhuini ra Jesu ja ra mexa co ma'ra ya ja'i. ³ Nepu ra Maria mri hña nde litro ra hoga ñuni mi 'ra'ta ra nardo ne xi mri muui ndunthi, ne bi go'tsuabi ja yá ua ra Jesu, nepu bi o'tuabi co yá sta, ne bi mfont'a nú'a ra ñuni gatho mbo ra ngu. ⁴ Nu'bú ra Juda Iscariote nú'a mrá t'u ra Simu ne 'namrá nxadi ra Jesu, ne go gue'a mi ma da da'a, bi 'ñena:

⁵ —¿Hanja himbi 'ba nú'a ra hoga ñuni'a xi xá maði? Xa za xa 'bahma po hñu nthebe denario, ne nura boja'a xa thecuahma ya zi hyoya.

⁶ Nura Juda bi ma njabu ngue'a mrá be, ne ngue'a go mi pe'tsa ra ncabojá ne mi ju nú'a go mi ne de ja ra buxa, ne hingue xi majuani mri hueca ya hyoya'a. ⁷ Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Juda:

—Ote guí xipabi. Nuní bi goscagui nuna ñuni ja ma ua pa nura pa'a de ma nt'agui. ⁸ Ngue'a nuya hyoya nzantho ma da 'mai con gue'ahu, pe nuga hinga nzantho ma ga 'baiua con gue'ahu.

Ra nt'u'ti pa dra thohma ra Lasaro

⁹ Nepu xi ndunthi ya xodyo bi sipabi gue ra Jesu mi 'buhni Betania, ne bi ma'u pa bá c'a'tsi'a, y hingue hønse pa da c'a'tsa ra Jesu, nehe pa bá handa ra Lasaro nú'a xqui guxa ra Jesu de rá du. ¹⁰ Nu'bú nuya nda gá macja bi 'ñu'ti pa da hyohma ra Lasaro nehe. ¹¹ Ngue'a po rá ngue ra Lasaro ndunthi ya xodyo xqui 'uegue de gue'u ne bi gamfri'u ra Jesu.

Ra Jesu bi yat'i ja ra hnini Jerusale
(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

¹² Ha nurá hyax'a gatho ya ja'i nú'u xqui ma ra ngo de ra pascua nuni Jerusale bi 'yøde gue ra Jesu mi ma da zøni de guehni.

¹³ Ne nu'ú bi doca ya dænthe ne bi ma bá thadi ra Jesu ne mi manta'u mi ena:

—¡Xá nsunda Ajuá! ¡Ajuá da japi nuni to'o bá ehe de rá thuhu'a! ¡Ajuá da japi nuni ma Ndah nu'ju dyá me Israelhu!

¹⁴ Ha nura Jesu bi zudi 'nara zi t'ubru ne bi tøgue'a pa bi nja ngu nú'a xqui t'ofu ja ra Maca T'ofu habu ena:

¹⁵ Oxqui ntsuhu, nú'ahu gyá menguhu Sión; ndi, hyanthu, xa 'ñepu ri Ndah, bra tøgue 'nara zi t'ubru.

¹⁶ Ha nuyá nxadi hinga 'bestho ra ora'a bi zo yá mfeni hanja xqui njabu. Pe nú'bu mi yopa nte ra Jesu ne bi yopa menga mahets'i, nu'bú ha, bi beni yá nxadi gue xqui t'ofu njabu de gue'a, ne xqui njabu ngu nú'a xqui t'ofu.

¹⁷ Nú'u ya ja'i mi 'buhni nura ora'a ra Jesu bi xipa ra Lasaro da bøni de ra nt'agui ne bi gats'i de ra du, nu'ú xqui 'yonga ra 'bede de nú'a xqui hyant'u. ¹⁸ Hangue ndunthi ya ja'i xqui bøni de ra hnini pa bá thadi ra Jesu ngue'a xqui 'yøde de nú'a ra danga nt'udi xqui nja. ¹⁹ Nepu ya fariseo mri 'ñemse'u:

—¡Ha ngue dí xi'ahu gue hinda za te guí 'yøthu! Ndi, gatho ya ja'i di dænini, hinda za to da zamiyu.

'Raya me Grecia mi hongra ra Jesu

²⁰ Nehe 'raya me Grecia xqui ma Jerusale ja nú'a ra ngo pa da xøcambeni'u Ajuá. ²¹ Y nú'u ya me Grecia bi ma bá tsudi ra Lipe nú'a mrá me Betsaida de ra hai Galilea, ne bi 'ñembabi:

—Ndada, dí nehmahe ga ñahe co ra Jesu.

²² Nepu bi ma nura Lipe bá xipabi ra Andre, ne ri yoho'u bi ma bá xipa ra Jesu.

²³ Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya bi zø ra ora pa da du Nú'a To'o e bi Nja'i ne da yopa menga pa mahets'i. ²⁴ Xi majuani dí xi'ahu, 'bu 'nara nda dega trigo 'be'tsitho ne hinda 'bot'a ja ra hai, hinda nxandi. Pe nu'bu xa 'bot'i, ma da unga ndunthi ra sofo. ²⁵ Nu'a tó'o da maði rá te, ma da 'bedi, pe nu'a tó'o hingui maði rá te nuua ja ra ximhai, nú'a go gue'a ma

da me'tsa rá te pa nzantho. ²⁶ Nu'a t'ó'o da me'pcagui, mahyoni da dengagui, y nu habu ga 'bui ga da 'muhni nehe. Ha nu'a t'ó'o da me'pcagui, ma Dada ma da 'ñe'tsua rá nsu.

Ra Jesu bi ma de rá du

²⁷ Nubyá xi dí tu ma mai. ¿Te ma ga apa Ajuá ma Dada? ¿Ha ga xipa njaua: “Ma Dada'i, ñangagui de nú'a ma ga thogui nuna ra orabya”? Pe hinda za ga embi njabu, ngue'a pa guehna stá ehe. ²⁸ Ma Dada'i, 'yot'e nú'a go ri paha pa dra nsunda'i ri thuhu.

'Bestho ra ora'a bi nt'ode 'nara noya de mahets'i nú'a bi 'ñena:

—Ya stá ot'e ne ma ga yopa ot'a ma'na'qui.

²⁹ Ha nura hmuntsja'i mi 'bahni ra ora'a bi 'yode nú'a ra noya de mahets'i, ne 'ra bi 'ñena gue mi 'nara ngani, ha nu ma'ra mi ena gue 'nara enxe bi zofo'a.

³⁰ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Hingo po rá ngueque xa nt'ode nú'a ra noya, hõnse po rá ngue'ahu. ³¹ Nubyá nú'u ya meximhai hinda ne da gamfrigui ma dra t'ε'mbabi pa dra castiga'u, ne ma dra thacuabi rá ts'edi ra ts'ondahi nú'a ri nda ja nuna ra ximhai. ³² Nuga ma dra ts'atcagui maña ja 'nara ponza pa da thogagui, y nu sta t'otque njabu, ma da gamfrigui ndunthi ya ja'i po rá ngue ma du.

³³ Nu'a bi manga njabu pa da fadi te ma du mi ma da du'a. ³⁴ Nepu nuya ja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i guí ena gue go gue'e Nú'a To'o e bi Nja'i, ne nuje ndí hu ma maihe gue go guet'a ra Cristo nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda. Pe nu'i guí ena gue mahyoni ma dra ts'uta maña ja ra ponza Nú'a To'o e bi Nja'i. Pe nura ley ma gue ra Cristo ma da 'mai pa nzantho. Nu'bá ¿te rá 'befi Nú'a To'o e bi Nja'i? ¿Ha go gue'a nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda?

³⁵ Nu'bá ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nuga drá ñot'i dí yo't'a ri mfenihu. Pe ya ts'utho ya pa dí 'bui con gue'ahu. Hangue mientras dí 'bui con gue'ahu, tengaguihu, pa hingui njahu ngu nú'a to'o bi za ra 'bexuui, ngue'a nu'a t'ó'o 'yo ja ra 'bexuui hingui padi habu rí ma. ³⁶ De

dí 'buihu pa ga yo't'a'ihu, camfriguihu, pa njabu dyá meti'ihu ra ñot'i.

Ha nu mi uadi bi manga njabu ra Jesu, bi 'uegue de gue'u bi ma bá 'bui habu hinda badi'u.

Hanja ya xodyo himbi gamfri ra Jesu

³⁷ Masque ra Jesu xqui 'yot'a ndunthi ya danga nt'udi ja yá thandi nuya xodyo, pe nu'ú himbi gamfri. ³⁸ Bi njabu ngu nú'a xqui 'yofo ra badi Isaía habu ena:

Ma zi Hmu'i, ¿to ja gue'a xa gamfri ma noyah?

¿To ja gue'a xa gamfri'i ngue'a xcá 'yot'a ya danga nt'udi?

³⁹ Nu'ú himi tsa da gamfri ngue'a bi njabu ngu nú'a xqui 'yofo ra badi Isaía ja ma'na ra xeni habu ena:

⁴⁰ Ajuá bi go'tua yá da'u ne bi japi bi megui yá mfeni,

pa himbi hyandi co yá da,

nixi bi badi co yá mfeni,

pa himbi ñobri'u ne pa njabu nuga himbi za dá pøhø'u.

⁴¹ Ra Isaía bi manga njabu de ra Jesu ngue'a xqui hyandua rá nsunda'a, hangue mi ma de gue'a.

⁴² Masque njabu, pe asta 'raya nda ga xodyo nehe bi gamfri gue ra Jesu go gue'a xpá mehna Ajuá pa da nda, pe nu'ú hinto bi xipabi ngue'a mi tsu ya fariseo da 'yeni'u de ra nija. ⁴³ Ngue'a nu'ú ma'na mi ne da pønga yá hmi ja yá thandi ya ja'i que ja rá thandi Ajuá.

Ya ja'i tuda yá ts'oqui ngue'a himbi gamfri nú'a bi manga ra Jesu

⁴⁴ Ra Jesu bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'a t'ó'o camfrigui, hingue hõnse camfriguiga, nehe camfri nú'a to'o bá pøcagui. ⁴⁵ Ne nu'a t'ó'o handga ma 'mai, ja ra uenda handua rá 'mai nú'a to'o bá pøcagui. ⁴⁶ Nuga go guecagui drá ñot'i stá eheua ja ra ximhai pa nuto gatho da gamfrigui ga pøni de ja ra 'bexuui. ⁴⁷ Nu'a t'ó'o øde nú'a dí ma, ne hinda ne da 'yot'e, nuga hingo ma ga ε'mbi pa da ma ja ra nidu, ngue'a nuga stá ehe pa ga pøhø ya ja'i, hingue pa ga ε'mbi da ma ja ra nidu. ⁴⁸ Nu'a t'ó'o hingui numansugui ne hingui ne da gamfri nú'a dí ma, go gue'a ma da t'ε'mbi

pa ja ra nidu, ne numa noya go gue'a ma da 'ye'mbi nú'a ra pa de ra ngaxhmai. ⁴⁹ Ngue'a nuga hinstá bense nú'a dí ma. Ma Dada nú'a to'o bá pɛncagui go gue'a xa 'bɛpcagui pa ga xi'ah_u nú'a bi xiqui. ⁵⁰ Ne dí pađi gue nú'u ya noya xa 'bɛpqui ga ma go gue'u unga ra te pa nzantho. Hangue dí xi'ah_u ngu nú'a xa xicagui ma Dada.

13

Ra Jesu bi xɛcua yá ua yá nxadi

¹ Nura pa ante ra ngo de ra pascua, ra Jesu mi pađi gue ya xqui zø ra ora pa da ma de guecua ja ra ximhai pa da yopa mengui hab_u bí 'b_u Ajuá rá Dada. Nu'á nzantho bi mađi nú'u to'o yá mɛti'a, ne xi ra dangui rá hmate bi mɛ'tsuabi'u.

² Ha ra Jesu bi nt'oxiui yá nxadi. Ha ra ts'ondahi ya xqui yut'a ja rá mfeni ra Juda Iscariote nú'a mrá t'u ra Simu, pa da da ra Jesu. ³ Ha ra Jesu mi pađi gue bá ehe de hab_u mi 'bahui Ajuá rá Dada pa da 'mɛcua ja ra ximhai, ne mi pađi nehe gue ya mi ma da yopa mengui pa da 'mɛhui'a. Nehe mi pađi gue Ajuá rá Dada ya gatho xqui 'yɛnt'ua ja rá 'ye'a. ⁴ Hangue nu'á bi 'mai de ja ra mexa hab_u mri nt'oxi'u ne bi hñaca rá pat'i ne bi ngut'a 'nara nt'ot'yɛ. ⁵ Ne bi xit'a ra dehe ja 'nara nsu'yɛ, ne bi mađi bi xɛcua yá ua yá nxadi. Nep_u mi o'tuabi co nú'a ra nt'ot'yɛ mri ngut'i'a.

⁶ Ha nu mi ma da xɛcuabi yá ua ra Pedro, ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿ha gue go ma gui xuga ma uaga?

⁷ Ha nura Jesu bi dađi ne bi 'ñembabi:

—Nubyá hingui tsa da zo ri mfeni nú'a dí øt'e, pe 'mɛfa ha, ma gui pađi.

⁸ Nura Pedro bi 'ñembabi:

—Nu'i hinhya'm_u ma gui xuga ma uaga.

Ha nura Jesu bi dađi ne bi 'ñembabi:

—Nu'b_u hinga xɛc'a ri ua, hinte guí pɛ'tsi de gueque.

⁹ Nu'bú ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'bú, hingue hɔnse ma ua gui xugagui, xuga ma 'yɛ ne ma ñaxu nehe.

¹⁰ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o ya xa nxaha, ya hinga mahyoni da yopa nt'axca ma'na'qui, hɔnse da sɛcua yá ua, ngue'a ya xá nt'axi gatho rá

ndo'yo. Ha nu'ah_u ya xá nt'axi'ih_u, masque hinga gatho'ih_u.

¹¹ Nu'á mi pađi to'o mi ma da da'a, hangue bi 'ñena gue hinxmá nt'axi gatho'u.

¹² Ha nu mi uadi bi xɛcua yá ua'u, bi yopa hñuxa rá pat'i ne bi hñudi ma'na'qui ja ra mexa ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha tso ri mfenih_u nú'a stá øt'a'ih_u?

¹³ Nu'ah_u guí enj_u go gueque ri Xahnateguih_u ne ri Hmuguih_u. Nú'a guí enj_u gue'a majuani, ngue'a ha, go guecagui.

¹⁴ Hangue ngue'a núga ri Hmuguih_u ne ri Xahnateguih_u ne stá xɛc'a ri uah_u, hangue nu'ahú nehe ri 'ñep'ah_u gui nxɛcua uah_u 'na ngu ma'na. ¹⁵ Dí u't'a'ih_u njab_u pa ne'ah_u da za gui 'yøth_u ngu nú'a stá øt'a'ih_u. ¹⁶ Xi majuani dí xi'ah_u, 'nara 'bego hingo ma'na ri manda'a que rá hmu, nixi 'nara 'mɛhni hingo ri manda'a que nú'a to'o xa mɛhni. ¹⁷ Nu'b_u gui pah_u nú'a dí xi'ah_u, ne 'b_u gui 'yøth_u, nu'bú gui njapih_u.

¹⁸ Pe hindí ma de gatho'ih_u, ngue'a dí pa'a'ih_u nú'ah_u stá huan'a'ih_u pa dua nxadi'ih_u, ne stá huan'ah_u pa da njab_u ngu nú'a manga ra Maca T'ofu hab_u ena: “Xa gugui dega ncontra nú'ase to'o stá ñu'me.”

¹⁹ 'Bɛdi da njab_u ngu nú'a stá xi'ah_u, pe nubyá dí xi'ah_u nú'a te ma da nja, pa nu stí njab_u, da za gui camfrih_u gue go gueque ngu nú'a stá xi'ah_u. ²⁰ Xi majuani dí xi'ah_u, nu'a tó'o da numansu ma 'mɛhni, go gueque numansugui; ne nu'a tó'o da numansugui, go numansu nú'a to'o bá pɛncagui.

Ra Jesu bi ma gue ra Juda ma da da'a

(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹ Ha nu mi manga njab_u ra Jesu, bi du rá mɛi, ne bi xipabi yá nxadi te mri bɔnga nú'a mi ma, ne bi 'ñena:

—Xi majuani dí xi'ah_u, 'na de gue'ah_u ma da dagagui.

²² Ha nuya nxadi bi nɛ'tua da'u ngue'a himi pađi to'o 'na de gue'u nú'a mi mañ'a.

²³ Ha 'nara nxadi nú'a xi mrá hmađi ra Jesu, ja mi huhni ja rá hyo'a. ²⁴ Y nura Pedro bi 'ñutua ra seña nú'a ra hmaca nxadi pa da 'yambabi ra Jesu to'o'a. ²⁵ Nep_u nu'á xqui nchama guetb_u ja rá tiña ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿To'o 'na de guecje, ma zi Hmu'ihē?

²⁶ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñēna:

—Nú'a to'o ga umba ra c'athuhme go gue'a.

Nu'bú nu'a bi po'mba ra thuhme ne bi umbabi ra Juda Iscariote nú'a mrá t'u ra Simu. ²⁷ Ha nura Juda mi hñanga nú'a ra c'athuhme gue'a ra ora bi yut'a ra Satá ja rá mfeni'a pa da 'yø'tua rá 'bēfi. Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nú'a guí beni gui 'yø't'e, 'yø't'e 'bestho.

²⁸ Pe ni 'na de gue nú'u mi huhni ja ra mexa himbi zo yá mfeni hanja bi xipabi njabu'a. ²⁹ Ngue'a nura Juda go mi pē'tsa ra ncuboja, hangue 'ra de gue'u mi hu yá mui gue ra Jesu xqui xipabi gue da ma da danga te mahyoni pa ja ra ngo, o pa da umbi te da umba ya hyoya. ³⁰ Ne ngu xi bi hñanga nura c'athuhme, 'bestho bi bōni. Ne ya xmá 'mexuui ra ora'a.

Ra 'ra'yo hmanda

³¹ Ha nu mi bōnga ra Juda, bi 'ñēnga ra Jesu:

—Nubyá ma da hnequi rá nsunda Nú'a To'o e bi Nja'i po nú'a ma da thogui. Ne po rá ngue'a ma dra nsunda Ajuá. ³² Nepu Ajuá ma da umba rá nsu pa di mahyēguiui yá nsu, ne ma da 'yø't'e 'bestho. ³³ Ma zi t'u'ihē, ya hinga ma ga 'bui ndunthi con gue'ahē. Ma gui hyongaguihē, ne ngu stá xipa ya nda gá xodyo, njabu nehe dí xi'ahūbya: Hinda za gui mahani habu grá maga. ³⁴ Nubyá 'nara 'ra'yo hmanda dí tsoc'ahē: Mádiu 'na ngu ma'na, nja ngu stá mā'a'ihē, njabu nehe gui mádiu 'na ngu ma'na. ³⁵ 'Bu gui mádiu 'na ngu ma'na, nu'bú njabu da badi gatho ya ja'i gue majuaní ma nxadi'ihē.

Ra Jesu bi mā gue ra Pedro ma da gōni'a
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

³⁶ Ha nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿habu ma gui ma?

Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Hinda za ga mēuibya habu grá maga. 'Mēfa ha, ma gui mani.

³⁷ Ha nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hanja hinda za ga mēuibya? Nuga masque ga tu por gue'e.

³⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ma gui tugue po rá nguecagui? Xi majuaní dí xi'a'i, ma gui cōngagui hñu'qui ante da mafi ra menja.

14

Ra Jesu tsixcahu pa habu bí 'bu Ajuá ra Dada

¹ Ne ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Oguí tu ri mēihē. Nu'ahē guí camfrihē Ajuá ma Dada, hangue camfriguihē nehe.

² Nuni habu bí 'bu Ajuá ma Dada xi bí ja ndunthi ya ngu. Nu'bu di othohma, ya stá xi'ahmahē. Nuga ma ga ma pa ga hoc'a'ihē habu ma gui 'buhē. ³ Ne xcrá ma pa ga hoc'a'ihē habu gui 'buhē, ma ga yopa pengui pa ga tsix'a'ihē pa gui 'buhē habu ma ga 'būca. ⁴ Ne guí pahē habu ma ga maga, ne guí pahē ra 'ñu.

⁵ Nu'bú nura Toma bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, hindí pahe habu ma gui ma, ¿ne guí enje gue dí pahe ra 'ñu?

⁶ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga go guecagui drá 'ñu, ne drá majuaní, ne drá te. Hinda za to da zōni habu bí 'bu ma Dada 'bu hingo ga tsixca. ⁷ 'Bu xcá pačjhmahē, xcá pahmahē ma Dada nehe. Ne desde nubya guí pahē'a, ne xcá hanythē'a.

⁸ Ha nura Lipe bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihē, 'ñutcahe Ajuá ra Dada, ne ya con guet'a.

⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha hinxca pačaguitho, nuge Lipe? Y ya øt'a ndunthi ya pa stá 'ñohē. Nu'a tó'o xa hyandgagui xa hyanda Ajuá ma Dada nehe. Nu'bú ¿hanja guí engaguihē gue ga u't'a'ihē Ajuá ra Dada? ¹⁰ ¿Ha hinguí camfri gue dí 'natho'be Ajuá ma Dada? Nuga hinstá bense nú'a dí xi'ahē, nixi nú'u ya 'bēfi dí pēfi hingo dí pēfi de guecē. Numa Dada to'o dí 'natho'be go gue'a øt'e gatho, ne go rá 'bēfise'a. ¹¹ Camfrihē gue nuga dí 'natho'be Ajuá ma Dada. Pe nu'bu hinguí camfrihē nú'a dí mā gue dí 'natho'be'a, camfrihē po nú'u ya 'bēfi stá pēfi. ¹² Xi majuaní dí xi'ahē, nu'a tó'o da gamfrigui, ne'a ma da mē ya 'bēfi ngu nú'u dí pēfi, ne ma'na dya dangui ma da mēfi'a nguetho nuga ma ga yopa pengui pa ga 'bū'be ma Dada. ¹³ Ne gatho nú'a te ma gui 'yapabihē

ma Dada de ma thuhuga, ma ga ø't'a ri nt'adih_u, pa dra nsunda ma Dada po rá ngueque rá T'ugui. ¹⁴ Hangue nu'araza te gui 'yadih_u ja ma thuhu, nuga ga 'ra'ah_u.

Ra Jesu bi ñagui ma dua pɛhna ra Maça Ndahi

¹⁵ 'B_u grí maçaguih_u, 'yøth_u nuya hmanda dí 'bɛp'a'ih_u. ¹⁶ Ne nuga ma ga apabi Aju_u ma Dada da mɛn'ah_u ma'na nú'a to'o da hñup'a ri m_uih_u, ne nu'á da mɛn'ah_u pa da 'm_ui nzantho con gue'ah_u, y nu'á go gue'a ra Maça Ndahi nú'a to'o m_unga maju_uni. ¹⁷ Ne ya ja'i nú'u hingyá gamfri hingui tsa da hñani'a, ngue'a nu'ú hingui paði to'o'a, ne hingui tso yá mfeni'u tengu'a. Pe nu'ah_u guí pah_u'a ngue'a nu'á 'b_ui con gue'ah_u, ne ma da 'm_ui ja ri corasoh_u. ¹⁸ Hangue njab_u nuga hinga ma ga tsoc'asɛh_u, ma ga yopa pengui ma'na'qui pa ga 'b_ui con gue'ah_u. ¹⁹ Ne 'bestho ma da zø ra ora ya ja'i nú'u hingyá gamfri ya hinda ma da hyandgaua ngue'a pa gue'u ma ga njo'o, pe nu'ah_u h_u, ma gui hyandgaguih_u ngue'a ma ga 'b_ui con gue'ah_u. Y nuga ma ga yopa nte, hangue ne'ah_u ma gui pɛ'tsh_u ra te pa nzantho ngue'a dí tega. ²⁰ Ha nu xcrá njab_u, ma gui pah_u gue dí 'b_u'be ma Dada, ne nu'ah_u guí 'b_uh_u con gueque, ne nuga dí 'b_ui con gue'ah_u ja ri corasoh_u. ²¹ Nu'a tó'o øt'a ya hmanda nú'u dí m_u, nú'á go gue'a ri maçagui. Ha nu'a tó'o ri maçagui, ma Dada ri maði'a, nequi ga maði'a ne ga utuabi tengu ma 'm_ui.

²² Nu'b_u ra Juda, pe hingue nura Juda Iscariote, bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, ¿hanja hønseguihe ma gui utcaguihe tengu ri 'm_ui, ha nu ma'ra ya ja'i hina?

²³ Nu'b_u ra Jesu bi daði ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o ri maçagui ma da 'yøtca nú'a dí m_u, ne ma Dada da maði'a, ne nuga co ma Dada ga e'be ne ga 'b_uhe 'nadb_u con gue'a. ²⁴ Nu'a tó'o hingui maçagui, hingui øtca nú'a dí m_u. Y nú'a guí øh_u dí m_u, hindí m_unsɛga, numa Dada nú'a to'o bá pɛncagui go gue'a mañ'a.

²⁵ Dí xi'ah_u njab_u nú'ya de dí 'b_uitho con gue'ah_u. ²⁶ Pe ra Maça Ndahi nú'a ma dua pɛhna ma Dada de ja ma thuhu pa da 'm_ui

con gue'ah_u ne da hñup'a ri m_uih_u, nu'á ma da 'ñu't'a'ih_u gatho, ne ma da ben'a'ih_u gatho ngu nú'a stá xi'ah_u.

²⁷ Dí ne gui 'b_uh_u te rá entho nsinque ra dum_ui, hangue dí 'ra'ah_u ra hum_ui, gue'a ngu 'nara tsogui dí tsoc'ah_u. Y nú'a ra hum_ui dí 'ra'ah_u, hingue ngu nú'a di unga ya meximhai. Hangue oxqui tu ri m_uih_u, nixi gui ntsuh_u. ²⁸ Nu'ah_u ya stá xi'ah_u gue ma ga ma, ne ma ga yopa pengui pa ga 'b_ui con gue'ah_u. 'B_u gri maçjhm_uh_u, nu'b_u xca johyahm_uh_u nu ndá xi'ah_u gue ma ga ma hab_u bí 'b_u ma Dada, ngue'a nu'á go ma'na h_u ra ts'ɛdi de gueque. ²⁹ Nubyá dí xi'ah_u nú'a dí 'bɛtho da nja, pa nu stí nja, ma gui beñ_u, pa njab_u ma'na gui camfriguih_u.

³⁰ Ya hinga ma ga 'b_ui ndunthi con gue'ah_u pa ga ñah_u, ngue'a xa 'ñɛp_u ra ts'ondahi nú'a ri nda de nuna ximhai, pe nu'á hingui h_u ra ts'ɛdi pa te da 'yøtcagui.

³¹ Nuga ma ga hoptho da 'yøtque nú'a te xa 'yɛ'mgagui, pa njab_u da badi gatho ya ja'i gue dí maði ma Dada, ne dí øt'e ngu nú'a xa 'bɛpcagui'a. 'Baih_u, maha.

15

Ra 'bai gá obxi ne yá mai

¹ Nɛp_u ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi: Nuga dí nja ngu 'nara hoga 'bai gá obxi, ha numa Dada nja ngu nú'a to'o pɛ ra u_u'obxi. ² Nu'u tó'o 'b_ui con gueque go gue'u nja ngu ya mai de nura hoga 'bai gá obxi'a. Ne gatho ya mai nú'u hingui unga yá fruta, nú'a to'o pɛ ra u_u'obxi da zɛqui'u. Pe nu'u dí unga yá fruta, nu'á da moqui'u pa ma'na da unga yá fruta. ³ Nu'ah_u ya xá nt'axi'ih_u po nura noya stá xi'ah_u. ⁴ 'B_uh_u con gueque, ne nuga ga 'b_ui con gue'ah_u. Ngu 'nara mai hingui tsa da unɛ yá fruta 'b_u hingui tøgue ja rá 'bai, guí njah_ub_u nehe, hinda za gui uñ_u ri frutah_u 'b_u hingui 'b_uh_u con gueque.

⁵ Nuga go guecagui drá 'bai gá obxi, ha nu'ah_u go gyá maih_u. Nu'a tó'o 'b_ui con gueque, ne nuga con gue'a, go gue'a da unga ndunthi ya fruta, ngue'a nsinque de gueque hinda za te gui 'yøth_u. ⁶ Nu'u tó'o ya hingui 'b_ui con gueque, nja ngu ya mai xa ts'ɛqui, da 'yot'i, nɛp_u da hmunts'i gatho pa dra thøt'a ja ra tsibi, da nzø.

7 'B_u xi gui 'b_uh_u con gueque, ne 'b_u ma noya da 'yoda ja ri mfenih_u, nu'b_u 'yaph_u Aju_a gatho nú'a go gui neh_u ne nu'á da 'ra'ah_u. 8 'B_u gui uñh_u ndunthi ra fruta, nu'b_u da hnequi rá nsunda ma Dada, ne njab_u ma go dua nxadi'ih_u. 9 Ngu ma Dada maçagui, njab_u nehe dí ma'a'ih_u. Oxqui 'uegueh_u de ma hm_{ate}. 10 Nu'b_u gui 'yøth_u nuya hm_{anda} dí 'b_ep'ah_u, nu'b_u gui 'b_uh_u ja ma hm_{ate}, ngu nuga stá ø'tua yá hm_{anda} ma Dada ne dí 'b_u ja rá hm_{ate}'a.

11 Dí xi'ah_u njab_u pa da nja ma johya ja ri corasoh_u, ne pa hinhya'm_u da 'm_e ri johyah_u. 12 Nu'a ma hm_{anda} dí 'b_ep'ah_u: Mádi'ih_u 'na ngu ma'na ngu stá ma'a'ih_u. 13 Nu'a tó'o da du po rá ngue yá amigo, go gue'a ma'na ja rá hm_{ate} ra dangui de gatho. 14 Ha nu'b_u gui 'yøth_u nú'a dí 'b_ep'ah_u, nu'b_u go ma amigo'ih_u. 15 Hangué ya hindí hant'ah_u ngu 'nara 'b_ego, ngue'a 'nara 'b_ego hingui pa'di te p_e rá hmu. Y nubyá dí hant'ah_u ngu ma amigo'ih_u, ngue'a stá xi'ah_u gatho nú'a xa xicagui ma Dada. 16 Nu'ah_u hingo xcá huancah_u, nuga go stá huan'a'ih_u, ne stá hux'a'ih_u pa gui maha hab_u ga p_en'a'ih_u, ne pa gui uñh_u ra fruta nú'a hinhya'm_u da thegue. Ne nú'a te gatho gui 'yapabih_u ma Dada de ja ma thuhu, nu'á da 'ra'a'ih_u. 17 Hangué nu'a dí 'b_ep'a'ih_u, mádi'ih_u 'na ngu ma'na.

Nú'u hingyá gamfri utsa ra Jesu, nehe utsa nú'u to'o camfri'a

18 'B_u da utsa'ih_u ya ja'i, beñh_u gue go 'm_et'o bi utsaguiga'ua. 19 Nu'b_u dyá m_eti'ih_u hm_ah_a ra ximhai, nu'b_u ya meximhai di ma'a'ih_u ngu ma'di yá mimeximhaiui. Pe nu'ah_u hingyá m_eti'ih_u ra ximhai ngue'a nuga stá huan'a'ih_u ne stá 'uec'a'ih_u de ya ts'ot'øt'e de ra ximhai. Hangué por gue'a ya ja'i di utsa'ih_u. 20 Oxqui ma gui pumfrih_u nú'a stá xi'ah_u, gue 'nara 'b_ego hingo ma'na ja rá nsu que rá hmu. Nu'u tó'o xa utsagui da utsa'ih_u nehe, ha nu'u tó'o xa 'yøtca nú'a stá ma, nehe da 'yøt'a'ih_u nú'a gui mañh_u. 21 Pe nú'u to'o ma da utsa'ih_u ngue'a guí camfriguíh_u, nu'á ma da 'yøt'a'ih_u njab_u ngue'a hingui pa'di'ua nú'a to'o bá p_encagui.

22 'B_u hinstá ehehma ne hinstá zofohma ya ja'i, nu'b_u nu'á hinte ma ts'oqui dí

tuhma'ua. Pe nuga dá ehe, ne dá zofo'ua. Hangué nubyá nu'á tu ya ts'oqui ne hinda za te ma da da'di'ua. 23 Nu'a tó'o utsagui, utsa ma Dada nehe. 24 Nuga dá øt'a ya danga nt'udi ja yá thandi'ua, nú'u hinhya'm_u to'o ma'na xa 'yøt'e. Pe masque njab_u nu'á himbi ne bi gamfrigui, hangué nubyá tu yá ts'oqui. Ne masque bi hyanda nuya danga nt'udi'ua, bi utsagui ne bi utsa ma Dada nehe. 25 Bi njab_u pa da nja ngu nú'a xqui t'ofa ja yá ndaxjua ley'ua: "Masque hinte ma ts'oqui stá øt'e, pe nu'á bi utsagui."

26 Pe ma ga p_en'a'ih_u ra Maça Ndahi pa da 'm_ui con gue'ah_u ne da hñup'a ri m_uih_u. Nu'á ma da 'ñehe de Aju_a ra Dada, ne m_anga majuani, ne ma da xi'ah_u de gueque. 27 Ne'ah_u ma gui xiph_u ma'ra ya ja'i de gueque ngue'a desde rá ma'di xcá 'b_uh_u con gueque.

16

1 Dí xi'ah_u njab_u pa hingui 'uegueh_u de gueque nu xcrí thoh_u ya nt'utsate. 2 Ma da t'èñ'a'ih_u de ja ya nija. Nehe ma da nja ra pa gue 'b_u to'o da hyo'ah_u da beni gue supra rá 'b_efi Aju_a. 3 Nu'á ma da 'yøt'a'ih_u njab_u ngue'a hinxa bacagui'ua nixi xa ba ma Dada. 4 Dí xi'ah_u njab_u pa nu stí zø ra pa da njab_u, da za gui beñh_u gue ya stá xi'ah_u.

Rá 'b_efi ra Maça Ndahi

Nurá ma'di hindá xi'ah_u nú'a te ma da nja ngue'a mi 'b_etho pa ga ma. 5 Pe nubyá ma ga yopa pengui ga 'b_u'be nú'a to'o bá p_encagui, ne ni 'na de gue'ah_u hingui angah_u hab_u drá ma. 6 Pe go guí tu ri m_uih_u ngue'a dí xi'ah_u njab_u. 7 Pe dí xi'ah_u majuani gue pa gue'ah_u ma'na xá hño ga ma, ngue'a 'b_u hinga ma, hinda 'ñe ra Maça Ndahi pa da 'm_ui con gue'ah_u ne da hñup'a ri m_uih_u, pe nu xcrá ma, ma ga p_en'ah_uua'a. 8 Ha nu stí zø'a ma da zopa yá mfeni ya ja'i pa da ba'di'ua gue xi tu ya ts'oqui, ne hanja da za da 'm_u xá hño, nehe da ba'di'ua gue Aju_a ma da 'yøt'a ra ts'utbi. 9 Nú'a ra Maça Ndahi'a ma da 'ñutuabi'ua gue xi tu ya ts'oqui ngue'a hingui camfrigui'ua. 10 Nehe nu'á ma da 'ñutuabi'ua hanja da 'm_ui'ua xá hño, ngue'a nuga ya ma ga ma pa ga 'b_u'be ma Dada ne nu'ah_u ya hingui ma gui hyandgah_u. 11 Y nu'á ma da 'ñutuabi'ua

gue Ajuá ma da 'yòt'a ra ts'utbi, ngue'a nu'á ya xa hñacua rá ts'edi ra ts'ondahi nú'a di ndá ja nuna ra ximhai.

¹² Ja ma'ra te ga xi'ahma, pe nubyá hinga ma ga xi'ah ngue'a hinda za gui padih gatho. ¹³ Pe nu stí zø ra Maca Nda, ma da 'ñu't'ah pa gui pah gatho nú'a majuani, nguetho nu'á mangan majuani, ne hinda ma da mansé nú'a da ma, nu'á ma da xi'ah gatho nú'a ma da xipabi Ajuá ma Dada, ne ma da xi'ah nú'a te ma da nja. ¹⁴ Ne ma da 'yòt'e pa da hneca ma nsunda, ngue'a ma da xi'ah ngu nú'a te ga xipabi. ¹⁵ Nuga, nu'a dí ma, dí ma ngu nú'a xica ma Dada, hangue dí eñ'ah gue ra Maca Nda ma da xi'ah ngu nú'a ga xipi.

Nura dumai da mpunga johya

¹⁶ Ya ma da zø ra ora ya hingui ma gui hyandgah, nep hints'u ya'a ma gui yopa hyandgah ma'na'qui, ngue'a ma ga yopa pengui hab bí 'b ma Dada.

¹⁷ Nep 'rayá nxadi bi 'ñéms'e 'na ngu 'na:

—¿Te rí bonga nú'a bi xicjuni nu mi ma: “Ya ma da zø ra ora ya hingui ma gui hyandgah, nep hints'u ya'a ma gui yopa hyandgah ma'na'qui, ngue'a ma ga yopa pengui hab bí 'b ma Dada”?

¹⁸ Ne nu'á mi 'ñéms'e:

—¿Te rí bonga nuya ya noya xicjuni: “Ya ma da zø ra ora”, ne “hints'u ya'a”? Hingui tso ma mfenih nú'a bi mani.

¹⁹ Ha nura Jesu bi batho gue mi ne'u da 'yambabi hma, hangue nu'á bi 'ñembabi:

—¿Ha gue grí 'ñánbah te rí bonga nú'a stá eñ'ah gue ya ma da zø ra ora ya hingui ma gui hyandgah, nep hints'u ya'a ma gui yopa hyandgah ma'na'qui? ²⁰ Xi majuani dí xi'ah, nu'ah ma gui nzoñ ne ma gui tu ri maih, pe ya ja'i nú'ah hingyá gamfri da johya'u. Ma da du ri maih, pe nuri dumaih ma da mpunga johya nu xcri yopa hyandgah ma'na'qui. ²¹ Ma gui njah ngu 'nara 'behñ ma da 'm rá batsi pe'tsa xica ugui ngue'a ya xa dat'a rá pa, pe nu stí uadi da 'm rá batsi, nu'á ya da pumfri yá ugui ne da johya'a ngue'a ya bi dá nximhai 'nara batsi. ²² Guí njah nehe, guí tu ri maih, pe nuga ma ga yopa pengui ga 'b

con gue'ah, ne njab ma xi gui johyah, ne hinto da hñac'ah nura johya'a.

²³ Ha nuya pa'u ya hinte ma nt'ani ma gui 'yangah. Xi majuani dí xi'ah, nú'a te gatho gui 'yapabih ma Dada de ja ma thuhu, nu'á ma da 'ra'ah. ²⁴ Hinte xcá 'yaphoh Ajuá ma Dada de ja ma thuhu. 'Yaph y nu'á da 'ra'ah, pa njab nzantho xi da nja ri johyah.

Ra Jesu bi ntate de ra ximhai

²⁵ Nú'a stá xi'ah, stá xi'ah ngu 'nara 'bede. Pe ma da zø ra pa gue ya hinga ma ga xi'ah njab, pe ma ga xi'ah de ma Dada co ya noya nú'ah 'bestho da za gui padih.

²⁶ Ha nuya pa'u ma gui 'yaph ma Dada de ja ma thuhu, y hinga mathoni go ga api pa da 'ra'ah nú'a te gui 'yaph. ²⁷ Ngue'a ma Dada xi ma'a'ih, ngue'a guí macaguih ne xcá camfriguih gue stá ehe de hab ndí 'b'be'a. ²⁸ Ndí 'b'be ma Dada ne stá ehe pa guecua ja ra ximhai, ne nubyá ma ga ma de guecua ja ra ximhai pa ga yopa pengui ma'na'qui nuni hab bí 'b ma Dada.

²⁹ Nu'á nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—Nubyá ha, ya tso ma mfenihe xá hño nú'a guí ma, ngue'a ya hinte grí hycuabi nú'ah ya noya guí ma. ³⁰ Nubyá ha, dí pãhe gue guí patho gatho, hangue hinga mahyoni to da 'yan'a'i 'nara nt'ani. Hangue dí camfrihe gue Ajuá bá peñ'a'i.

³¹ Ha nura Jesu bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ya guí camfrih? ³² Pah gue ma da zø ra pa ne majuani nubyá ya xa zøhø, ma gui nxanih ne ma gui penj ja ri nguh 'na ngu 'na, ne ma gui hycasch, pe nuga hinga ma ga 'bsega, ngue'a dí 'b'be ma Dada. ³³ Dí xi'ah njab pa da za gui 'b'be te rá 'ñentho nsi ra dumai ngue'a guí camfriguih. Nuua ja ra ximhai ma gui thoh ya thogui, pe oxqui tu ri maih, dá nja ri ts'edih pa gui tsetih, ngue'a nuga ya stá ntate de nuna ra ximhai.

17

Ra Jesu apa Ajuá rá Dada po yá nxadi

¹ Mi uadi bi mangan njab ra Jesu, nep bi nòts'e pa mahets'i ne bi 'yapa Ajuá rá Dada, bi 'ñena:

—Ma Dada'i, ya bi zø ra ora. 'Yòt'e pa da hnequi ma nsunda núga ri T'ugui, ne pa

njabu necá ga øt'e pa da hnequi ri nsunda nehe. ² Ngu'e'a nu'i xcá 'yentc'a ja ma 'yε gatho ya ja'i de ra ximhai, pa ga umbabi ra te nzantho nuto gatho xcá 'raqui. ³ Nú'u to'o pe'tsa ra te nzantho go gue'u pa'di gue go guesε'i grá 'nat'a Ajuá majuani, ne pa'cagui núga drá Jesucristo xcá pεncagui.

⁴ Nuga stá øt'e pa bi hnequi ri nsunda nuua ja ra ximhai, ngu'e'a ya stá jua't'a ri 'bεfi nú'a gá 'bεpcagui ga pεfi. ⁵ Nubyá, ma Dada'i, 'yøt'e pa nu xcrá yopa mabu, da yopa hnequi ma nsunda ngu nú'a ndí pε'tsi nú'bε ndá 'bεhuibε nú'bε mi othotho ra ximhai.

⁶ Núyu to'o xcá huahni de ra ximhai ne xcá 'racagui, ya stá utuabiyu to'o'igüe ne tengu ri 'mai. Nuyá go ri metiyu ne xcá 'racaguiyu, ne nuyá xa 'yøt'e ngu manga ri noya. ⁷ Nuyá ya pa'di gue gatho nú'a dí pεfi ne nú'a dí ma go xcá 'bεpcagui. ⁸ Ngu'e'a stá xipabiyu nú'a xcá xicagui, ne nuyá xa gamfri, ne xa ba'di gue xi majuani stá ehe de habu ndí 'bεhui, ne xa gamfri gue go gue'e xcá pεncagui.

⁹ Nuga dí a'a'i gui suyu, hingo dí a'a'i pa gui su nú'u ya ja'i hingyá gamfri, hønse dí a'a'i gui su núyu xcá 'racagui, ngu'e'a go ri metiyu. ¹⁰ Ne gatho nú'a xcá 'racagui go ma metiga, ne gatho nú'a ma metiga go ri meti nehe, ne gatho nú'a ri metigüe go ma metiga nehe. Mahyεgui ma metihu. Ne ma nsunda di hnequi ja guehyu.

¹¹ Ngu gui pa'di gue nuga ya hinga ma ga 'bεcua ja ra ximhai, ngu'e'a ma ga mabu pa habu gui 'bui. Pe nuyá ha, ma da gohi. Ma ma'ca Dada'i, jamasu co ri ts'edi núyu to'o xcá 'racagui, pa njabu da 'nathoyu ngu dí 'nathoui. ¹² De stá 'bεcua ja ra ximhai stá jamasugayu co ri ts'edi pa hinxa 'uegueyu. Stá su núyu xcá 'racagui, ne hinto ma'na de guehyu xa 'mεdi, nsøctho nú'a to'o dí 'ñepi da 'mεdi pa da njabu ngu manga ra Ma'ca T'ofu.

¹³ Nubyá ma ga mabu habu gui 'bui. Pe de dí 'bεcuatho ja ra ximhai, dí a'i go gui subyayu, pa njabu nuyá da mε'tsa ra johya ja yá coraso ngu nú'a dí pε'tsca. ¹⁴ Nuga stá xipabiyu ri noya, pe nuya ja'i nú'u hingyá gamfri di utsayu ngu'e'a nuyá ya hingyá meti ra ximhai, ngugui nehe hingo

rá metigui ra ximhai. ¹⁵ Hindí a'a'i pa gui tsits'i de guecua ja ra ximhai, nu'a dí a'a'i, ñaniyu de ra ts'ondahi. ¹⁶ Nuyá ya hingyá meti ra ximhai, ngugui nehe hingo rá metigui ra ximhai. ¹⁷ Hangué dí a'a'i gui utuabiyu ri noya, pa njabu da 'uegueyu de gatho nú'a xá nts'o ja ra ximhai, ngu'e'a nuri noya gue'a majuani. ¹⁸ Ngu xcá pεncaguiua ja ra ximhai, njabu nehe dí pεhniyu pa da ma gatho ja rá nguini ra ximhai pa da manga ri noya. ¹⁹ Nuga dí huts'i ga unga ma te po rá nguēhyu ngu'e'a dí øt'a'i nú'a go ri paha, pa njabu neheyu da 'yøt'a'i ri paha ngu'e'a nuyá pa'di nú'a majuani.

²⁰ Hindí a'a'i pa sehyu, dí a'a'i nehe pa nuto gatho ma da 'yøde nú'a da manyu, ne da gamfrigui, ²¹ pa da 'natho'u ngu dí 'nathoui, ngu'e'a nu'i ma Dada'i gui 'bui con gueque ne nuga dí 'bui con gue'e. Ne dí a'a'i pa nú'u ne nuju ga 'nathohu, pa njabu gatho ya ja'i ja ra ximhai da gamfri gue go gue'e xcá pεncagui. ²² Ngu xcá 'yøt'e pa bi hneca ri nsunda ja ma 'mai nuua ja ra ximhai, njabu nehe stá øt'e pa da hneca ri nsunda ja yá 'mai'u, pa njabu da 'natho'u nehe ngu dí 'nathoui. ²³ Nuga dí 'bui con gue'u ne nu'i gui 'bui con gueque, y njabu da 'natho'u, pa njabu gatho ya ja'i ja ra ximhai da za da ba'di gue go gue'e xcá pεncagui ne grí ma'di'u nehe ngu grí ma'cagui.

²⁴ Ma Dada'i, ya nguí ma'cagui desde nú'bε mi othotho ra ximhai, ne 'nada ra nsunda habu ndí 'bεhui. Nubyá nú'u to'o xcá 'racagui dí ne da mabu núbu habu grá ma, y núbu ma dí hyanda ma nsunda nú'a ya ma ga yopa hani ma'na'qui. ²⁵ Ma hoga Dada'i, nuya ja'i hingyá gamfri hingui pa'di to'o'i, pe nuga ha, dí pa'di to'o'i, ne núyu xcá 'racagui pa'di gue go gue'e xcá pεncagui. ²⁶ Stá utuabiyu to'o'igüe ne tengu ri 'mai, ne ga sigui ga utuabi, pa njabu ngu grí ma'cagui, neheyu da mε'tsa nú'a ra hmate'a ja yá coraso, ne nuga ga 'bui con guehyu.

18

Briju nts'ahni ra Jesu
(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

¹ Ha nu mi uadi bi m̄anga ra Jesu njab̄u, bi ma de guehni co yá nxadi ne bi 'rani ja 'nara h̄ne rá thuhu Cedró, pa bi z̄oni'̄u ja 'nara ūaza, nep̄u ja bi ȳat'ini'̄u. ² Ha nura Juda nú'a bi da ra Jesu, ya mi p̄adi nú'a ra ūaza, ngue'a ndunthi ya 'mi'qui xqui mani'a co ra Jesu ne ma'ra yá nxadi, mi munts'ini'̄u. ³ Nu'bú ra Juda bi zixa 'na hmunts'i ya soldado ne 'raya ḡants'ahni nú'u xqui mehna ya nd̄a gá macj̄a ne ya fariseo, ne ja bi mani'̄u ja ra ūaza mri h̄ña ya ñot'i ne con te da h̄ñotehma. ⁴ Pe nura Jesu gatho mi p̄atho nú'a te mi ma da t'ø'tuabi'a, hangue bá p̄oni de ja ra ūaza pa bi nth̄eui'̄u, ne bi 'yambabi'̄u:

—¿To'o guí hoñhu?

⁵ Ha nu'ú bi d̄adi ne bi 'ñena:

—Ra Jesu nú'a ra me Nasare.

Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi'̄u:

—Go guecagui.

Ne ra Juda nú'a to'o bi da'a mi 'bahuini ya soldado ne ya ḡants'ahni. ⁶ Ha ngu bi uadi bi m̄anga ra Jesu gue go mi gue'a, nu'bú nu'ú bi mengui dega x̄utha ne bi dagui ja ra hai. ⁷ Nep̄u nura Jesu bi yopa 'yambabi'̄u ne bi 'ñembabi:

—¿To'o guí hoñhu?

Ha nu'ú bi 'ñena:

—Ra Jesu nú'a ra me Nasare.

⁸ Ha ra Jesu bi d̄adi ne bi 'ñena:

—Ya stá xi'ah̄u gue go guecagui. 'B̄u go gueque guí hongaguih̄u, oxqui juh̄u ni 'na de núȳu drí 'ño'be.

⁹ Ra Jesu bi m̄anga njab̄u pa da nja ngu nura noya xqui mañ'a: “Ni 'na hindá 'bedi de núȳu xcá 'racagui.” ¹⁰ Nu'bú nura Simu Pedro mri h̄ña 'nara mahuai, ha bi c'ò'tsi ne bi dacua rá gu de ra 'ñei rá 'b̄ego ra d̄anga nd̄a gá macj̄a. Y nú'a ra 'b̄ego'a mrá thuhu ra Malco. ¹¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Oguí øt'a njab̄u, p̄e'tsa ri huai. Majuani ma ga tho ra thogui, ngue'a gue'a rá paha Ajūa ma Dada.

Ra Jesu bi ts'ixajará thandi ra d̄anga nd̄a gá macj̄a

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

¹² Nep̄u nuya soldado co yá nd̄a ne co ya ḡants'ahni nú'u xqui mehna ya nd̄a gá xodyo bi mihi'̄u ra Jesu ne bi du'ti. ¹³ Rá

m̄adi bi ts'its'i'a hab̄u mi 'b̄u ra Anás, ngue'a nu'á go mrá nd̄oh̄ña ra Caifá nú'a to'o mrá d̄anga nd̄a gá macj̄a de nú'a ra j̄eya'a. ¹⁴ Nura Caifá go gue'a xqui ma ne xqui xipa ya nd̄a gá xodyo gue mri 'ñepi h̄onda 'na da du po rá ngue ya ja'i.

Ra Pedro bi nc̄oni gue himi p̄adi ra Jesu

(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

¹⁵ Ha nura Simu Pedro ne ma'na ra nxadi mri 'b̄efa zi yab̄atho mi d̄enga ra Jesu. Nú'a rá ñoho ra nxadi mrá mp̄adi nú'a to'o mrá d̄anga nd̄a gá macj̄a, hangue nu'á bi ȳat'a ja ra patio de rá ngu'a hab̄u xqui j̄u'ta ra Jesu. ¹⁶ Pe nura Pedro bi gohi m̄ote de ra gosthi. Nep̄u nú'a ra nxadi mrá mp̄adi nú'a to'o mrá d̄anga nd̄a gá macj̄a bi b̄oni ne bi ñ̄aui ra 'b̄eh̄ña nú'a mrá nsugosthi pa bi thoca ra Pedro mbo. ¹⁷ Nep̄u nú'a ra 'b̄eh̄ña mrá nsugosthi bi 'yambabi ra Pedro ne bi 'ñembi:

—¿Ha hingo gue'e gá 'ñoui dega nxadi nura dame'a?

Nep̄u nura Pedro bi d̄adi bi 'ñena:

—Hina, nuga hina.

¹⁸ Ha nuya 'b̄ego ne ya ḡants'ahni xqui 'ñu ra tsibi ngue'a x̄má ts̄e, ne mi 'bahni mri mpa'ti, ha nehe ra Pedro mi 'bahuini'̄u mri mpa'ti'a.

Ra d̄anga nd̄a gá macj̄a bi 'yø'tua ya nt'ani ra Jesu

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

¹⁹ Ha nú'a ra d̄anga nd̄a gá macj̄a bi 'yambabi ra Jesu de yá nxadi ne de rá nt'utuate. ²⁰ Ne nura Jesu bi d̄adi ne bi 'ñena:

—Nuga stá ñ̄a ja yá thandi gatho ya ja'i, nz̄antho stá udi ma nt'utuate ja ya nija ne ja ra nd̄anij̄a hab̄u di munts'a gatho ya xodyo, ne hinstá ñ̄a mant'agui. ²¹ ¿Hanja go guí angagui? 'Yambabi to'o gatho xa 'yøde te stá ma. Nú'ú ha, p̄adi xá h̄ño te stá ma.

²² Ha nu mi m̄anga njab̄u ra Jesu, 'nara ḡants'ahni mi 'bahni bi umba 'nara mp̄e'ti'a, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue njab̄u guí th̄atuabi ra d̄anga nd̄a gá macj̄a?

²³ Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bu stá ñama'ñahma, da za gui xiqui te rá 'be'a stá ma xá nts'o. Xi'a gue dá ña xá hño, ¿hanja guí nabgagui?

²⁴ Nepu de gue'a ra Anás bi mēhni mi that'itho pa habu mi 'bu ra Caifá nú'a mrá danga nda gá macja.

Ra Pedro bi yopa ncøni gue himi padi ra Jesu

(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

²⁵ Ha nura Pedro mi 'bahni mri mpa'ti bi t'ambabi ma'na'qui:

—¿Ha hingo gue'e gá 'ñoui dega nxadi nú'a ra 'ñohø'a?

Ha nu'á bi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, nuga hina.

²⁶ Ha mi 'bahni 'nará 'bego ra danga nda gá macja, ne nu'á mi ja te mrá njauí nú'a xqui thacua rá gu, ne nura Pedro go xqui 'yøt'a njabu. Nura 'bego'a bi 'ñembabi ra Pedro:

—¿Ha gue hindá hant'a'ini ja ra uaza con gue'a?

²⁷ Ha nura Pedro bi ncøni ma'na'qui, ne 'bestho nura ora'a bi mafi ra menja.

Ra Jesu bri 'ba'ma ja rá thandi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Lc. 23:1-5)

²⁸ Hamxuditho bi ts'ixa ra Jesu de ja rá ngu ra Caifá pa habu mi ja rá ts'utbi ra Pilato nú'a mrá gobierhnu, ha nuya xodyo himbi yut'a mbo ra ts'utbi pa njabu hinda nts'oqui'u, ne pa njabu da za da zi ra hñuni de ra ngo dega pascua. ²⁹ Nu'bu ra Pilato bi bonga møte habu mi 'bai'u pa bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—¿Te 'be guí ne gui mambabihuni?

³⁰ Nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Bu hinte ma ts'oqui xa 'yøthma, nixi stá tsin'ahmahe.

³¹ Ha nura Pilato bi 'ñembabi'u:

—Tsixhu ne go da 'yø'tuah ra ts'utbi ngu nú'a mangan ri leyhu.

Ha nuya xodyo bi 'ñena:

—Núje dyá xodyohe hindí pe'tshe ra nsequi pa ga hohe 'nara ja'i.

³² Bi mangan njabu'u pa ra Jesu da 'yo ja yá 'ye ya me Nroma, ngue'a nu'ú ha, mi pe'tsa ra nsequi pa da nhyote'u ja 'nara ponza. Hangué bi njabu ngu xqui mangan ra Jesu te ma du mi ma da du'a. ³³ Nepu nura Pilato

bi yopa yut'i ma'na'qui habu mi ja rá ts'utbi, ne bi zohna ra Jesu pa bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'e grá Nda de ya xodyo?

³⁴ Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Ha gue to xa xi'a'i, o go guí mansε?

³⁵ Ha ra Pilato bi 'ñembabi:

—¿Ha gue drá xodyoga? Nuya mengu ri hai ne ya nda gá macja go gue'u bá tsi'a'i de guecua. ¿Te xcá 'yøt'e?

³⁶ Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ma nsu dega nda hingo xa 'raca ya meximhai. Nu'bu go xa 'racjhma'u, nu'bu nú'u to'o gra manda xa ñanjmahā de ja yá 'ye ya nda gá xodyo. Pe numa hmandaga hingo mahyεgui ngu nú'u jaua ja ra ximhai.

³⁷ Hangué nura Pilato bi 'ñembabi:

—Nu'bu nu'i 'nagra ndague'bu.

Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, drá nda ngu ja juadi gá ma. Pa gue'a dá e dá 'buiua ja ra ximhai pa ga xipa ya ja'i nú'a majuani. Nuto gatho camfri nú'a majuani, go gue'u øde nú'a dí ma.

³⁸ Nu'bu ra Pilato bi 'ñembabi:

—¿To ja gue'a padi nú'a majuani?

Ra Jesu bi secuabi gue da tho

(Mt. 27:15-31; Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25)

Ha nu mi mangan njabu bi bonga møte pa bá yopa ñauí ya xodyo ne bi 'ñembabi'u:

—Nuga hinte ma ts'oqui dí tsatuabi nuna ra 'ñohø. ³⁹ Numa nzaihu dí pe'tshu dí hec'ahu 'nara 'yofadi núbya de ra ngo dega pascua. Nu'bu, ¿ha guí neh ga hec'ahu nuni ri Ndah nu'ahu gyá xodyohu?

⁴⁰ Ha nu'ú bi madi bi mafi gatho ne bi 'ñena:

—¡Nuní hina, nura Barraba ha!

Ha nú'a ra Barraba mrá dacate'a.

19

¹ Hangué ra Pilato bi manda bri fet'a ra Jesu. ² Nepu nuya soldado mi 'bahni bi met'a 'nara corona dega 'bini, ne bi hñu'tsuabi ja rá ñaxu ra Jesu ne bi hyete 'nara thenga dutu. ³ Nepu bi 'ñembabi'a:

—¡'Bui pa nzantho nu'i ri t'equ'eí rá Nda'i ya xodyo!

Nepu nu'ú mi umba ya mpe'ti'a.

⁴ Ha nura Pilato bi bonga møte ma'na'qui ne bi 'ñembabi ya xodyo:

—Ndi, dra zin'a'ihua pa gui pahue gue hinte ma ts'oqui dí tsatuabini.

⁵ Ha ra Jesu bi bonga mōte mi hu'tsa nú'a ra corona dega 'bini ne mi he nú'a ra thenga dutu. Nepu ra Pilato bi 'ñemba ya xodyo:

—¡Xi 'bacua nuna 'ñøhø!

⁶ Ha nuya nda gá macja ne ya gants'ahni mi mantho'u nu mi hyanda ra Jesu, ne mi eñ'u:

—Nuní drá pont'i, drá pont'i pa da du.

Nu'bá ra Pilato bi 'ñembabi'u:

—Tsixu, go da bá ponthu, ngue'a nuga hinte ma ts'oqui dí tsatuabini.

⁷ Nepu nuya xodyo bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuje dí pe'tshe 'nara ley, ne nura ley'a ma gue nuní dí 'ñepi da du, ngue'a xa 'ñet'a T'u de Ajuá.

⁸ Ha nu mi 'yøde ra Pilato nú'a mi mañ'u, ma'na bi ntsu'a. ⁹ Hangué bi zixa ra Jesu ma'na'qui mbo ja ra ts'utbi ne bi 'yambabi bi 'ñembi:

—¿To'o rá 'mehni'?

Pe nura Jesu hinte bi dadi.

¹⁰ Hangué ra Pilato bi 'ñembabi'a:

—¿Ha gue hinte guí thadi? ¿Ha gue hinguí padi gue dí ha ra ts'edi pa ga pont'a'i o pa ga hec'a'i?

¹¹ Nu'bá nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ni 'nara ts'edi hinguí ha pa da za te gui 'yøtcagui 'bu hingo Ajuá da 'ra'a ra ts'edi. Hangué nú'a to'o xa dagagui ja ri 'ye, nú'a go gue'a ma'na tu ra ts'oqui que nu'i.

¹² Hangué desde ra ora'a, ra Pilato mi ne da hyeguihma'a, pe nuya xodyo himi tsaya ra hmafi ne mi ena'u:

—¡Nu'bu nu'i gui hyegui nú'a ra 'ñøhø'a, nu'bá hingrí amigo ra danga nda Cesa, ngue'a gatho nú'a to'o da 'ñet'a nda gue'a rá ncontra ra Cesa!

¹³ Ha nu mi 'yøde ra Pilato nú'a mi mañ'u, nu'bá nu'a bi manda da ts'ixa ra Jesu pa mōte, nepu nehe'a bi bōni pa bá hudi ja rá hudi dega ts'utbi ja ra luga mrá thuhu Gabata dega ebreo, rí bōni da 'ñena rá thuhu ra T'ut'ado. ¹⁴ Y nú'a ra pa'a mrá pa dega nthoqui de ra ngo dega pascua, ne ngu mi nzunga 'rato xudi. Nepu ra Pilato bi 'ñembabi ya xodyo:

—¡Ndi, 'bacua ri Nda'u!

¹⁵ Pe nu'á bi yopa mafi'u ma'na'qui ne bi 'ñena:

—¡Tsits'i, bá pont'i, ne ja dí duni!

Nepu ra Pilato bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue guí nehue ga pont'a nuna ri Nda'u?

Nepu nuya nda gá macja bi dadi ne bi 'ñena:

—Nura Cesa hōnse go gue'a ma ndahe, y jo'o ma'na.

¹⁶ Hangué ra Pilato bi 'yent'ua ja yá 'ye ya xodyo pa dra pont'i'a. Hangué nu'á bi zinga ra Jesu ne bi zits'i pa da pont'i ngu mi ne'u.

Ra Jesu bri pont'a ja ra ponza

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43)

¹⁷ Ne ra Jesu bi bōni mi ndude rá ponza. Ne bi ts'its'i pa ja ra t'øhø rá thuhu Ñaxmadu, dega ebreo rá thuhu Golgota.

¹⁸ Ne ja brá pont'ini'a co má yoho ya 'ñøhø, 'na cada rá hyo, ha ra Jesu bi 'yoda madetho de gue'u. ¹⁹ Y ja ra ponza habu bri pont'a ra Jesu xqui thøta 'nara xithe ne mi huxni 'raya noya nú'a bi manda ra Pilato da t'ofu. Mi ena njabu: “Ra Jesu ra me Nasare, rá Nda ya xodyo.”

²⁰ Ne ndunthi ya xodyo bi hñe'ta nú'u ya noya, ngue'a habu bri pont'a ra Jesu mi guetbu ra hnini Jerusale, y nú'u ya noya'u xqui t'ofu dega ebreo, ne dega griego, ne dega lati. ²¹ Ne nuyá nda gá macja ya xodyo bi ma bá embabi ra Pilato:

—¿Hanja gá ofo njabu gue go gue'a rá Nda ya xodyo? 'Yofu gue nu'á mi manse gue rá Nda ya xodyo.

²² Ha nura Pilato bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'a stá ofo, ya stá ofo.

²³ Ha nu mi uadi bi pont'a ra Jesu nuya soldado, bi gumpa yá dutu ra Jesu nú'u xqui 'bøcuabi. Mi goho ya soldado, ne bi hñegue 'ra 'na xeni nuya dutu'u. Ne bi gumpa rá mahe nú'a himi pe'tsa ni 'nará nt'edi, mi xøgue ra xeni. ²⁴ Nepu nu'á bi 'ñembabi'u 'na ngu 'na:

—Hinga ma ga tuñhu, ma ga rifahu pa ga nuhu to'o drá meti.

Hangué bi njabu ngu manga ra Maca T'ofu habu ena: “Bi nhyegue 'ra 'na xeni ma dutu, ne bi rifagui nú'a ma'na ma he.” Ne gue'a bi 'yøt'a ya soldado.

²⁵ Y guetb_u ja ra ponza mi 'bahni rá nana ra Jesu, ne 'nara 'behñá nú'a mrá cu rá nana ra Jesu, ne ra Maria rá 'behñá ra Cleofa, ne ra Maria Magdalena. ²⁶ Ha nu mi hyanda ra Jesu rá nana mi 'bahuini nú'a rá hmāca nxadi'a, nu'bú nu'á bi 'ñembabi rá nana:

—Nubyá 'yøt'a ra uenda gue nú'a guí 'bahuib_u go gue'a dri t'ubya'a.

²⁷ Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi nehe nú'a rá hmāca nxadi:

—Ne'i, 'yøt'a ra uenda gue nú'a guí 'bahuib_u go gue'a dri nanabya'a.

Y desde gue'b_u, nura hmāca nxadi bi zits'i'a ja rá ngu pa bi japamasu.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

²⁸ Y ra Jesu mi pađi gue ya bi uadi gatho, nep_u pa bi nja ngu nú'a mąnga ra Māca T'ofu, nu'á bi 'ñena:

—Tsuca ra nduthe.

²⁹ Ha mi jani 'nara mohi mi po ra ju'tsa vinu. Nep_u bri 'bo'mba 'nara sponja co nura ju'tsa vinu ne bri thøta ja 'nara ts'ut'o dega isopo, nep_u bi 'bøtse asta ja rá ne ra Jesu. ³⁰ Ha nu mi zi nura ju'tsa vinu ra Jesu bi 'ñena:

—Ja xa uadiua gatho nú'a xra 'bepcagui. Ne 'bestho ra ora'a bi ñe'mi ne bi du.

'Nara soldado bi umba 'nara nsuni ja rá hyo rá tiñá ra Jesu co 'nara lansa

³¹ Ha mrá pa ra nthoqui de ra ngo dega pascua, hangue nuya nda gá xodyo bi ma bá bantebi ra Pilato pa da manda dra thempa yá ua nú'u xqui 'bont'i ne da ja'mba yá ndo'yo de guehni, pa njab_u ni 'nara anima hinda gohi ja ra ponza nura pa dega tsaya, ngue'a nú'a ra pa dega tsaya gue'a ra dąngo. ³² Hangue nuya soldado bi uat'i hab_u mi zadi 'na de nú'u ya be xqui 'bont'i mahyegui co ra Jesu pa bi thempabi yá ua, nep_u bri jab_u nehe nú'a ma'na ra be. ³³ Pe nu mi uat'i hab_u xqui 'bont'a ra Jesu, nu'á ya himbi thempa yá ua ngue'a bi hyandi'u gue ya xqui du'a.

³⁴ Pe 'nara soldado bi umba 'nara nsuni ja rá hyo rá tiñá co 'nara lansa, nep_u 'bestho bi bōnga ra ji ne ra dehe. ³⁵ Ha nú'a to'o pedenā, go 'na to'o bi hyandi, y nuna mā go guehna majuañi, pa gui camfrih_u nehe.

³⁶ Bi njab_u pa bi nja ngu mąnga ra Māca T'ofu hab_u ena: “Hindra thempabi ni 'nará ndo'yo'a.” ³⁷ Y nehe bi njab_u ngu mąnga ra Māca T'ofu hab_u ena: “Ya ja'i bi hyandi nú'a bi sunse'u.”

Ra Jesu bri t'agui

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸ Nep_u ra Jose mrá me Arimatea bi ma bá bantebi ra Pilato pa da 'yapa nsequi da ca'mba rá zi ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza ne da duts'i'a. Ra Jose xqui gamfri ra Jesu, masque mant'aguitho ngue'a mi tsu yá mixodyoui. Ne ra Pilato bi umba nsequi, hangue bi ma bá ca'mba rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza ne bi duts'i. ³⁹ Nehe ra Nicodemo nú'a xqui ma da c'a'tsa ra Jesu dega xuui, nehe bi mani hab_u xqui 'bont'i'a. Nu'á mi hñá ra mirra mi nthants'i co ra aloe, mi pe'tsa 'natema'ret'a kilo rá hñu. ⁴⁰ Nep_u nu'á bi du'tsua rá zi ndo'yo ra Jesu, ne bi mant'i co ya xuni dutu nú'u xqui t'uxa nú'a ra mirra ne ra aloe, ngue'a mi njab_u yá nzai yá nt'agui ya xodyo. ⁴¹ Y nu hab_u bri pont'i'a, mi jampa guetb_u 'nara uāza hab_u mi ja 'nara cuts'i pa ra nt'agui, ne hinto xqui nt'aguitho ja nura cuts'i'a. ⁴² Hangue ja bá aguini'u ra Jesu ngue'a guehni bi gampa guetb_u de hab_u xqui 'bont'i'a, ne ngue'a ya mi ma da mudi ra pa dega tsaya de ya xodyo.

20

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

¹ 'Nitho nú'a ndomingo, tobya himi hats'itho, ra Maria Magdalena bi ma hab_u xqui t'agui ra Jesu, ne bi hyandi gue xqui t'ent'a ra do nú'a xqui jot'a ra nt'agui.

² Hangue nu'á bi ma hnest'ih_i pa hab_u mi 'bui ra Simu Pedro ne nú'a ma'na ra nxadi nú'a xi mrá hmādi ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—Xa thai ra zi Hmu de hab_u mi t'agui ne xa thuts'i, y nubyá nixi hindí pahe hab_u xá ts'ogui'a.

³ Nep_u nura Pedro bi ma 'bestho pa da c'a'tsa ra nt'agui co nú'a ma'na ra nxadi.

⁴ Bi ma hnest'ih_i ri yoho, pe nú'a ma'na ra nxadi ma'na bi 'met'o de ra Pedro, hangue 'met'o bi zōnga ja ra nt'agui'a. ⁵ Ngu bi zōni

bi ndoqui ne bi nc'ats'i, nepu bi hyanda ya xani dutu mi 'bøni, pe nu'á himbi yut'i. ⁶ Nepu hinga ya'a 'bestho bi zonga ra Simu Pedro nú'a mri 'bεfa, ne nu'á ha, bi yut'a mbo ra nt'agui ne bi hyanda ya xani dutu mi 'bøni. ⁷ Ne bi hyanda nú'a ra dutu xqui thu'tuahma rá ñaxu ra Jesu xqui 'bants'i ne 'nambu xqui thuts'i. ⁸ Nehe nú'a xqui zonga ra mudi, bi yut'i mbo habu bi t'agui ra Jesu pa bi hyandi, ne bi gamfri gue ra Jesu xqui yopa nte ngu xqui xipi'u. ⁹ Nu'ú hinxqui zo yá mfeni de nú'a mi mangua ra Maça T'ofu habu ena gue mi pe'tsi da nangui de ja ra du, ne asta nura ora'a ja bi zo yá mfeni'u. ¹⁰ Nepu ri yoho bi mengui pa ja yá ngu'u.

Ra Maria Magdalena bi hyanda ra Jesu xqui nangui de ra du
(Mr. 16:9-11)

¹¹ Pe nura Maria mi 'bahni môte guetbu ra nt'agui mi zoni, ne ra ora mi zoñ'a bi ndoqui pa bi nc'axa mbo ra nt'agui. ¹² Ne bi hyanda yoho ya εnxε mri hñe t'axi, 'na mi hudi habu xqui nja rá ñaxu, ha nu'a ma'na habu xqui nja yá ua nuni habu xqui 'begui hmaḥá rá zi ndo'yo ra Jesu. ¹³ Ha nu'ú bi 'ñembabi'a:

—Naná, ¿hanja guí zoni?

Nu'á bi 'ñena:

—Ngue'a xa thai ma zi Hmu ne xa thuts'i, ne hindí paḍi habu xá ts'ogui'a.

¹⁴ Ne nu mi mangua njabu'a, bi ñegui nepu bi hyanda ra Jesu mi 'bahni, pe nu'á himbi baḍi ua go mi gue'a ra Jesu. ¹⁵ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Naná, ¿hanja guí zoni? ¿To'o guí honi?

Ha nura Maria mi hu rá mai gue go mi gue'a ra nsu uaza, hangue bi 'ñembabi:

—Ndada, 'bu xcá tuts'igue, xicagui habu xcá tsogui pa ga ma ga tuts'i.

¹⁶ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¡Maria!

Ra ora'a ra Maria bi mpants'i ne bi 'ñembabi dega ebreo:

—¡Raboni! —Nú'a ra noya'a rí bøni da 'ñena Xahnate.

¹⁷ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Oguí thangagui ngue'a hinstá matho habu bí 'bu ma Dada, pe rí ma bá xipabi nú'u ma'ra ma cu ne gui 'ñembabi'u gue ma

ga ma habu bí 'bu ma Dada ne ri Dadahu, ma Ajuá ne ri Ajuahu.

¹⁸ Nu'bú ra Maria Magdalena bi ma bá xipabi ya nxadi gue xqui hyanda ra zi Hmu, ne bi xipabi'u ngu nú'a xqui xipabi'a.

Ra Jesu bi 'mai madetho de yá nxadi
(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

¹⁹ Ne nura domingo'a de mi nxuui ya nxadi xqui munts'i ne xqui got'a ya gosthi ngue'a mi tsu ya nda gá xodyo. Nepu bi zonga ra Jesu ne bi 'mai madetho de gue'u ne bi zengua bi 'ñembabi'u:

—'Buhu te rá 'ñentho.

²⁰ Ne nu mi xipabi njabu'u, bi 'ñutuabi yá 'yε ne rá hyo rá tiña. Hangue ya nxadi xi bi johya ngue'a bi yopa hyanda ra zi Hmu.

²¹ Nu'bú ra Jesu bi yopa 'ñembabi'u:

—'Buhu te rá 'ñentho. Ngu bá pεncagui Ajuá ma Dada, njabu nehe dí pεn'ahu.

²² Ne nu mi mangua njabu bi hui'ti'u ne bi 'ñembabi:

—Hñañhu ra Maça Ndaḥi. ²³ Nuto gathogui pumbahu yá ts'oqui, gue'u dra pumbabi, ne nuto gatho hingui pumbahu, gue'u di tuda yá ts'oqui.

Ra Toma bi hyanda ra zi Hmu gue xqui yopa nte de ra du

²⁴ Pe nura ora mi zonga ra Jesu mi jo'oni ra Toma 'na de nú'u ya 'ret'amayoho ya nxadi, nú'a mi t'embi ra Go. ²⁵ Hangue nu ma'ra ya nxadi bi 'ñembabi ra Toma:

—Stá hanthe ra zi Hmu.

Nepu nu'á bi 'ñembabi'u:

—'Bu hinga handua yá 'yε habu bi mfoxa ya clavo, ne 'bu hinga thint'a ma dedo habu bi mfoxa ya clavo, ne 'bu hinga thint'a ma 'yε ja rá hyo rá tiña, hinga camfri.

²⁶ Rá hñato ma pa'a bi yopa munts'a ya nxadi ma'na'qui, ne nu'bú ha, mi 'bahni nehe ra Toma. Nepu bi zonga ra Jesu mi jot'a ya gosthi ne bi 'mai madetho de gue'u ne bi zengua bi 'ñembabi'u:

—'Buhu te rá 'ñentho.

²⁷ Nepu nu'á bi 'ñembabi ra Toma:

—Haua ri dedo ne thint'a ja ma 'yε, ne haua ri 'yε ne thint'a ja rá hyo ma tiña. Ográ 'ñagamfri, camfrigui.

²⁸ Nu'bú ra Toma bi dadi ne bi 'ñembabi:

—¡Ma zi Hmu'i, ne ma Ajuá'i!

29 Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ya xcá camfri ngue'a xcá hyandgagui, nугue Toma? Dá njapi nuto gatho camfrigui masque hinxa hyandgagui.

Nuna ra t'ofu bi t'ofu pa gui camfrihu

30 Ndunthi ma'ra ya danga nt'udi bi 'yot'a ra Jesu ja yá thandi yá nxadi, pe nu'ú hinxa t'ofu ja nuna ra t'ofu. 31 Pe nuyá bi t'ofu pa da za gui camfrihu gue ma zi Hmuhu ra Jesu go gue'a ra Cristo rá T'u Ajuá, ne pa 'bu gui camfrihu, da nja ri tehu pa nzantho po rá ngue'a.

21

Ra Jesu bi c'a'tsa yoto yá nxadi ja ra ñanthe

1 'Mefa ra Jesu bi yopa hnequi habu mi 'bui yá nxadi ja ra ndehe rá thuhu Tiberia. Ne bi yopa hnequi njaua: 2 Ra Simu Pedro mi 'bahui 'nadbú ra Toma nú'a mi t'embi ra Go, ne ra Natanael nú'a ra me Ncaná de Galilea, ne yá t'u ra Sebedeo, ne má yoho yá nxadi ra Jesu, gatho'u 'nadbú mi 'bui. 3 Ha ra Simu Pedro bi 'ñembabi'u:

—Ma ga ma ra 'behuá.

Ha nú'u ma'ra nehe bi 'ñena:

—Ga maha nehe.

Nepu bi ma'u ne bi yut'a ja 'nara motsa, pe nura xuui'a hinte bi gu'u. 4 Ha nu mi hyats'i mi 'bahni ra Jesu ja rá hyo ra ndehe, pe nuya nxadi himi padi ua go mi gue'a ra Jesu. 5 Nepu nu'á bi 'ñembabi'u:

—Ts'unt'uhú, ¿ha hinte xcá juhú?

Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Otho.

6 Ha nu'á bi 'ñembabi'u:

—Cathu ra xit'a po ja ra 'ñei de ja ra motsa ne njabu da za gui juhú.

Hangue nu'ú bi gat'a ra xit'a, ne nu mi gats'i xi mi ñuxa ya huá asta himi tse'di da pø'tse'u co yá hñu ya huá mi cu. 7 Nu'bú nú'a rá hmaça nxadi ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—¡Go guehni ma zi Hmuhu!

Ha ngu mi 'yøde ra Pedro gue go mi gue'a ra zi Hmu, nu'bú bi dama hñuxa rá he nú'a xqui hñaquí, ne bi hñøt'a ja ra ndehe pa bi zønga ja ra ñanthe habu mi 'ba ra Jesu. 8 Ne nu ma'ra ya nxadi bi 'yet'a ra motsa pa ja ra ñani, mri gat'atho'u ra xit'a nú'a mi ñuxa

ya huá, ngue'a himi yabu pa ja ra ñani, ngu mi 'na nthebe metro rá yabu. 9 Ha nu mi bøni'u de ra motsa, bi hyanda 'raya despi mi zøni, ne ja mi oxni 'nara huá mi nthaxi, nehe mi jani 'raya thuhme. 10 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Bá hahu 'raya huá nú'u ja juadi gá juhú.

11 Nu'bú ra Simu Pedro bi yut'a ja ra motsa ne bi pønga ra xit'a ja ra ñanthe nú'a mi ñuxa ya danga huá, mi 'na nthebe made ne hñu yá ndunthi'u. Y masque mi ndunthi ya huá pe ra xit'a himbi ntani. 12 Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Bá e gui ntacohú.

Ha nuya nxadi mri ntsapabi da 'yambi to'o'a, ngue'a mi padi'u gue go mi gue'a ra zi Hmu. 13 Nepu nura Jesu bi joni ja ra tsibi bi hñaca ya thuhme ne bi umbabi'u; njabu nehe bi 'yøt'e co ra huá.

14 Ya rá hñu'quí'a xqui 'ñudi ra Jesu ja yá nxadi nu de ya xqui yopa nte de ra du.

Ra Jesu bi ñqui ra Simu Pedro

15 Nu mi ua ntaco'u ra Jesu bi 'yambabi ra Simu Pedro ne bi 'ñembi:

—Nugue Simu, rá t'u'i ra Joná, ¿ha gue ma'na go grí macagui de guehyu ma'ra?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

—Haha, ma zi Hmu'i, nu'i guí padi gue drí ma'i.

Ne nu'á bi 'ñembabi:

—Supca ma zi t'uca deti.

16 Nepu rá ño'quí ra Jesu bi 'yambabi ma'na'quí, bi 'ñembabi:

—Nugue Simu, rá t'u'i ra Joná, ¿ha grí macagui?

Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Haha, ma zi Hmu'i, nu'i guí padi gue drí ma'i.

Ne nu'á bi 'ñembabi:

—Supca xá hño ma zi deti.

17 Nepu rá hñu'quí bi 'yambabi ma'na'quí, ne bi 'ñembabi:

—Nugue Simu, rá t'u'i ra Joná, ¿ha grí macagui?

Ra ora'a bi du rá mui ra Pedro ngue'a ya rá hñu'quí bi 'yambabi ua mi madi'a, ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'i gatho go guí padi, ne guí padi gue xi drí ma'i.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Supca xá hño ma zi dɛti. ¹⁸ Xi majuani dí xi'a'i, nú'bɛ nguí nts'ant'ɛ nguí hesɛ ri he ne nguí 'yo habɛ go nguí ne. Pe nu xcrí ndaxjua ma gui tɛnga ri 'yɛ, ne ma'na to ma da hye't'a'i ri he, ne da zix'a'i habɛ hingo gui negue.

¹⁹ Bi mɔnga njabɛ'a pa bi xipi te ma du mi ma da du ra Pedro pa da hnequi rá nsunda Ajuɔ. Ne nu mi mɔnga njabɛ bi 'ñembabi:

—¡Tɛngagui!

Ra hmɔca nxadi

²⁰ Nepɛ nura Pedro bi ñegui ne bi hyandi gue mi dɛna nú'a rá hmɔca nxadi ra Jesu, nú'a xqui hñudi ja rá hyo ra Jesu nú'bɛ mi nt'oxi'ɛ ne xqui 'yambabi to'o mi ma da da'a. ²¹ Ne nu'bú ra Pedro nu mi hyant'a bi 'yambabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, xi nuni, ¿te go ma da jani?

²² Nu'bú ra Jesu bi dadi:

—Nu'bɛ go ga negá nuni da 'mɛi asta ra pa ga pengui, ¿te go grí 'ñanigue? Nu'i go da tɛngagui.

²³ Hangue nuna ra 'bedenɔ bi 'ño ja gatho ya gamfri, ne bi beni'ɛ gue nura nxadi'a himi ma da du. Pe ra Jesu himbi 'ñena gue himi ma da du, hɔnse bi 'ñena: “Nu'bɛ go ga negá nuni da 'mɛi asta ra pa ga pengui, ¿te go grí 'ñanigue?”

²⁴ Nú'a ra hmɔca nxadi'a go gue'a di damajuani de nuya ya t'ɔt'e bi nja, ne bi 'yofo ja nuna ra t'ofɔ. Ne dí pɔhe gue nú'a bi 'yofo gue'a majuani.

²⁵ Nehe ja ndunthi ma'ra ya t'ɔt'e nú'ɛ bi 'yɔt'a ra Jesu. 'Bɛ to da 'yofo gatho'ɛ dí beni gue nuya t'ofɔ'ɛ hinda 'ñɛni gatho maxɔgue rá ngɛni ra ximhai. Njabɛ gue'a.

RA ECHO YA 'BĒFI NÚ'Ū BI MĒFI YA APOSTOL

Ra Zidada Jesu bi ñatcah̄ da mēncah̄ ra Maça Ndahi

¹ Núga drá Luca, nura m̄di t'ofó dá ofo ne dá p̄hn'ab̄, zi cu Teofilo, ja m̄ni gatho nú'a te bi 'yòt'a ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo, ne nú'a bi 'ñudi desde ra pa'a bi fata rá 'bēfi, ² asta ra pa bi yopa mengui pa mahets'i. Pe ante da ma pa mahets'i, bi zofo yá apostol nú'x qui huahni, ne po ra Maça Ndahi bi xipabi te mi ma da 'yòt'e'̄. ³ 'Mēfa de xqui dū ra Jesu ja ra pont'i ne de xqui yopa nte, nú'á bi 'm̄cua má ñote ma pa, ne mri 'ñudi ja yá apostol pa bi gamfri'̄ gue ya xqui yopa nte ma'na'qui, ne pa mi xipabi'̄ de hanja ri manda Ajuá.

⁴ Y de mi ñaui yá apostol ante da ma'a pa mahets'i, bi 'ñembi'̄:

—Oxqui ma gui p̄ñh̄ de guecua Jerusale, ja da 'b̄h̄ua asta hingui hañh̄ nú'a xa ña't'ah̄ Ajuá ra Dada, nú'a ya stá xi'ah̄ gue ma gui hañh̄. ⁵ Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ah̄ ya 'bestho ma da z̄o ra pa gui nxisteheh̄ co ra Maça Ndahi.

Ra Zidada Jesu bi mengui pa mahets'i

⁶ Y de mi ñaui yá apostol bi 'ñani'̄ bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'ih̄e, ¿ha gue nuya pabya ma gui umba ma'na'qui rá ts'edi ra hnini Israel pa da nda?

⁷ Nu'bá ra Zidada Jesu bi ñatuabi'̄ ne bi 'ñembi:

—Hingo rí 'ñep'ah̄ gui pah̄ ha'm̄ ma da 'yòt'a Ajuá ra Dada nú'a xa bense'a da 'yòt'e'. ⁸ Nu'ah̄, nu'a ma da nja, ma gui hañh̄ rá ts'edi ra Maça Ndahi sta z̄oh̄, ne ma gui dah̄ majuani de gueque nuua Jerusale, ne gatho rá nḡni Judea, ne nuni Nsamaria, ne gatho max̄gue rá nḡni ra ximhai.

⁹ Nu mi uadi bi m̄nga njab̄ ra Zidada Jesu bi njats'i pa maña ja yá thandi yá apostol. Nep̄ bi hyandi'̄ gue bi go'ma 'nara guui, ne ya himbi za bi yopa hyant'̄

ma'na'qui. ¹⁰ Nep̄ de mi nòts'e mi handa ra Jesu bi ma pa mahets'i, mi ñamfri'̄ mi 'bahni yoho ya ε̄n̄ε̄ con gue'̄, mri hñe dega t'axi. ¹¹ Y nú'̄ ya ε̄n̄ε̄'̄ bi 'ñembabi ya apostol:

—Nú'ah̄ gyá me Galileah̄, ¿te 'b̄e guí nòtsh̄ nuni mahets'i? Nura Jesu xcá hyanth̄bya xa ma pa mahets'i, go guet'atho ma da yopa menguiua ngu xcá hyanth̄ bi ma, njab̄ ma da mengui.

Bri thahna ra Matía pa rá mp̄ote ra Juda

¹² Nep̄ yá apostol ra Jesu bi gai de ja ra t'òh̄ 'bo Olivo pa bi ma ja ra hnini Jerusale. Nurá ñab̄ de ra t'òh̄ pa ja ra hnini pe'tsa ngu 'na kilometro. ¹³ Y nu de mi z̄oni'̄ mbo ja ra hnini, bi b̄xa ja ra t̄ngu hab̄ xqui mihi'̄, ne ja mi 'bahni ri gatho'̄, ra Pedro, ra Cobo, ra Xuua, ra Andre, ra Lipe, ra Toma, ra Tolo, ra Teo, ma'na ra Cobo rá t'̄ ra Alfeo, ne ra Simu nú'a mi t'embi ra Selote, ne ra Juda rá cu ra Cobo. ¹⁴ Gatho'̄ nz̄antho mi munts'i mi apabi Ajuá co 'nada ra mfeni, mahȳgui co yá cu ra Jesu, ne ra Maria rá n̄ana'a, ne ma'ra ya 'behña.

¹⁵ Ha nuya pa'̄ bi munts'ini ngu 'na nthebe ne 'nate ya cu, y 'na'qui, ra cu Pedro bi 'mai madetho de gue'̄ ne bi 'ñembi'̄:

¹⁶ —Ma zi cu'ih̄, pe'tsi te xi da njab̄ ngu nú'a xqui m̄nga ra Davi ne bi 'yofo ngu nú'a xqui xipabi ra Maça Ndahi. Ra Davi bi m̄ de ra Juda nú'a to'o bi zixa ya ja'i pa bá ja ma zi Hmuh̄ ra Jesu. ¹⁷ Y nuju dí pah̄ gue nu'á go gue'a nehe mrá nxadi ra Jesu, ne mahȳgui ndí p̄ph̄'a. ¹⁸ Nu'á bi pa ma zi Hmuh̄ ra Jesu, y co nú'a ra boj̄a bi t'umbi, bi thanga 'nara hai. Nep̄ nu'á bi dagui ma'm̄mfo, ne 'bestho bi f̄o rá m̄i ne bi b̄nga yá xefo, y bi du. ¹⁹ Y gatho ya me Jerusale bi ba'di nú'a xqui nja, hangue nu'á bi h̄u'mbabi nura hai'a de yá h̄aqui'̄ Aceldama, rí b̄ni da 'ñena ra Hai dega Ji. ²⁰ Pe'tsi te da njab̄ ngu nú'a xa t'ofó ja ra Maça T'ofó ja ya Salmo ne ena:

Dá nhuata rá ngu'a,

oto sti ma da 'm̄ini.

Nehe ena:

Nu'a mrá 'b̄fih̄m̄'a, dá m̄e ma'na ra ja'i.

²¹ Hangue mahyoni ga huañh̄bya 'na de nú'̄ to'o ndí 'ñoh̄ gatho nú'̄ ya pa ndá 'b̄h̄ co ma zi Hmuh̄ ra Jesu, ²² desde mi

xi'tsa ra Xuua asta mi ma mahets'i. Nu'a tó'o ma ga huahni_u go gue'a ma da max-cah_u ga dah_u majua_{ni} gue ma zi Hmuh_u ra Jesu ya xa yopa nte de ra du.

²³ Nep_u bi huahni_u 'nara cu rá thuhu ra Jose nú'a xqui thu'mbabi ra Barsabá ne mi t'embi ra Justo, ne bi huahni_u ma'na ra cu rá thuhu ra Matía. ²⁴ Nep_u bi 'yapabi_u Ajuá ne bi 'ñena:

—Ma zi Dada'ihe, go gue'e guí p̄atca gatho ma mfenihe, 'ñutcahebya de nuya yoho ya cu 'b_ucua to'o de guehy_u xcá huahni. ²⁵ Nu'i go guí p̄adi nda'ñá de guehy_u xcá huahni pa da mep'a'i ne go di guehni dri apostol pa drá mp̄ote ra Juda nú'a to'o bi nts'oqui ne bi 'uegue bi ma hab_u mri 'ñepi da ma.

²⁶ Y nu'ú bi rifa ne bi zo rá thuhu ra Matía, hangue ya bi ma 'mede co nú'ú 'ret'ama'ra yá apostol ra Zidada Jesu, pa bi yopa nzot'a nú'ú 'ret'amayoho.

2

Xa zohø ra Maça Ndahi

¹ Nu mi zohø ra pa de ra Pentecoste yá ngo ya xodyo, gatho ya gamfri xqui munts'a 'nadb_u co 'nada ra mfeni. ² Nep_u mi damfri_u bi nt'øde 'nara ñ_uni xi nts'edi xqui 'ñe de mahets'i. Bi nt'øde gatho mbo ra ngu hab_u xqui munts'i_u ngu 'ñena 'nara danga bunthi xi nts'edi. ³ Ne 'mefa bi hnequi 'ra ngu ya t'uca faspí maña de ja yá ñaxu cada 'na de nuto gatho mi 'b_uhni. ⁴ Y gatho_u bi hñanga ra Maça Ndahi, ne bi m_udi bi ñá 'rama'na'ño ya hñaquí cada 'na de gue_u ngu mi japabi ra Maça Ndahi da ñá_u.

⁵ Nuya pa_u mi 'b_uhni Jerusale 'raya xodyo xqui 'ñehe de hab_uraza ya hai de ra ximhai, ne nu'ú xi mi camfri Ajuá ngu nú'a xqui t'utuabi. ⁶ Y nu de mi nt'øde nú'a ra danga ñ_uni, ndunthi ya ja'i xi bi dama munts'i hab_u mi 'b_ui ya cu, ne bi 'yø ngue'a mi øde yá hñaquí cada 'na de gue_u. ⁷ Ne himi pa te da beni, bi 'yø ne mri 'ñémbabi_u:

—¿Ha gue hingo guehy_u ya me Galilea núy_u dí øh_u ñá? ⁸ Nu'bú ¿hanja cada 'na de guec_u dí ø ma hñaquíh_u nú'a dá pah_u desde dá 'b_uh_u? ⁹ Ngue'a 'ra de guec_u dyá menguh_u Partia ne de Media, ne de

Elam, ne de Mesopotamia, ne de Judea, ne de Capadocia, ne de Mponto, ne de Asia.

¹⁰ Ne nu ma'ra de guec_u ya me Frigia, ne Pamfilia, ne Egipto, ne 'raya hnini de Africa gueta Cirene. Ne nu ma'ra de guec_u ya me Nroma, 'ra majua_{ni} ya xodyo ha nu ma'ra bi nxodyo hønse ngue'a ri dengma leyh_u. ¹¹ Ne nu ma'ra de guec_u ya me Creta ne Arabia. Ha gatho nugaguih_u dí øh_u xic_u de ma hñaquíh_u gra ñá cada 'na de guehy_u, ne xic_u de nuya danga t'øt'e xa 'yøt'a Ajuá.

¹² Nep_u nú'ú ya ja'i_u bi ntsø'mi ne mi tu yá m_ui mri 'ñémba 'na ngu 'na:

—¿Xibya? ¿Te rí bømbyana?

¹³ Ha nu ma'ra mi øtbuhlatho mi ena:

—Nuyú xa nti.

Ra apostol Pedro bi zofo ya ja'i

¹⁴ Nu'bú ra ora'a ra apostol Pedro bi 'mai co nú'ú má 'ret'ama'ra ya apostol, nep_u bi ñá nts'edi'a, bi 'ñena:

—Nú'ah_u gyá me Judeah_u ne gatho nú'ah_u guí 'b_uh_uua Jerusale, 'yøh_u núna ma ga mā pa guí pah_u. ¹⁵ Núy_u guí øh_u ñá, hindi ti ngu guí beñh_u, ngue'a ja nzanga g_uto xudi. ¹⁶ Núna guí hanth_u, go guehna xqui m_unga ra badi Joel gue mi pē'tsi da njab_u, y nubya ya gá hyanth_u bi nja ngu nú'a bi mañá. Nu'á bi 'yofo njaua:

¹⁷ Ajuá bi 'ñena: Nuya pa da 'ñep_u, ma ga pempa ra Maça Ndahi gatho ya ja'i de ra ximhai.

Nuri t'uh_u ne ri t'ixuh_u ma da ñá co rá ts'edi ra Maça Ndahi.

Nuya basja'i ma da hyanda 'raya nt'udi, nuya ndaxjua ma da 'ui ya t'i.

¹⁸ Ne nuya pa_u gatho nú'ú pēpqui, dra 'ñøhø que dra 'behña, ma ga pempabi_u ra Maça Ndahi

pa da umba ra ts'edi da ñá.

¹⁹ Ne ma ga u't'ah_u 'raya danga nt'udi nuni mahets'i

ne nuua ra ximhai,

dega ji, ne dega tsibi, ne dega 'bifi.

²⁰ Ma guí hyanth_u ra hyadi hinda ma da unga ra ñot'i, ma da 'mexuui.

Nura zana ngu ma da nji.

Nep_u de gue'a ja da zohø nú'a ra pa de rá 'ñehe ra Zidada,

gue'a ra pa ma da hneca rá danga ts'edi'a strá nsunda.

21 Ne gatho nú'á to'o da 'yapa ra Zidada da mpøhø, da pøhø'a.

22 Nú'áhu gyá me Israelhu, 'yødehu nuya ya noya ma ga xi'áhu: Nu'áhu guí pahue ra Jesu nú'a mrá me Nasare bi 'yøt'a gatho nú'á ya t'øt'e ne gatho nú'á ya nt'udi bi 'yøt'e con gue'áhu po rá ts'edi Ajuá, ngu guí pasøhu, y njabhu bi hnequi gue Ajuá xqui mehni'a. 23 Pe nu'á bri da ja ri 'yøhu, nepu nu'áhu gá daphu ja yá 'yε ya 'yøt'ats'oqui pa bi pont'a ja 'nara pont'i asta himbi du. Pe gatho nú'a bi nja, bi njabhu ngue'a Ajuá go bi bense da njabhu y nú'a gue'a mrá paha'a.

24 Nu'áhu gá hyøhu ra Jesu, pe nu Ajuá go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte ma'na'qui de ra du, ngue'a nura du otho rá ts'edi pa da zami'a. 25 Ra nda Davi xqui mā de gue'a ne xqui 'ñena:

Nuga dí padi gue Ajuá nzantho 'bui con gueque

pa da maxcagui ne da ñangagui.

26 Hangué nuga xi drí johya ne dí ña co nura johya dí pε'tsi.

Ne dí tø'mi gue nu xcrá tu, ma ga yopa nte de ra du.

27 Ngue'a nu'i, ma Dada'i, hingui ma gui hopi ja da gohni ma te ja ra du, nixi gui hopi da 'ya ma ndo'yo ja ra hai, ngue'a go ri hmaça 'begogui.

28 Ngue'a nu'i xcá 'ñutca ra 'ñu dega te, ne ma gui 'raca 'nara danga johya nu xcrá 'buppu mahets'i con gue'e.

Guehna bi mangua ra Davi ja ra Maça T'ofu.

29 Nú'áhu ma cu'ihu xcá munts'ihua, xi majuani dí xi'áhu, xa du ma xitahu ra nda Davi ne bi nt'agui'a, ne jaua rá nt'agui asta mapaya. 30 Ra Davi mrá 'mehni Ajuá hangué nu'á bi mā nú'a mri 'bedi da nja. Ne mi padi gue mi ma da 'má 'nará t'á pa drá mpøte'a, ngue'a njabhu xqui ña'tuabi Ajuá. Y nú'a ra t'á'a go di gue'a ra Cristo nú'a xqui ña'tuabi da mehni pa da nda. 31 Hangué nura Davi 'ñena ya xqui hyanda nú'a bi nja 'mefa, ne bi 'yofu gue mi pε'tsi da e da yopa nte ra Cristo nú'a xqui hñuts'i Ajuá pa da nda, ne himi ma ja da gohni rá te ja ra du, nixi rá ndo'yo nehe hinda 'ya ja ra hai. 32 Y nuna ra Jesu dí mañhe, nuje dí dahe majuani gue Ajuá bi 'yøt'e pa bi yopa nte de ra du. 33 Hangué nubya po rá ts'edi

Ajuá ra Dada, bi ma pa mahets'i, ne ja bí huhni ja rá 'ñei ra Dada. Ne bá pøhna ra Maça Ndañi ngu nú'a xqui ñagui Ajuá ra Dada. Hangué gatho nú'a guí hanthue ne guí øhubya, go ra Maça Ndañi øt'a njabhu. 34 Pe ra nda Davi hingo bi njats'i pa mahets'i, pe nu'á bi mañ'a bi 'ñena:

Ajuá ra Dada bi 'ñemba ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudiua ja ma 'ñei,

35 asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'á ja nga'ti ri ua.”

36 Nubyá, mahyoni da badi gatho ya me Israel gue Ajuá ra Dada xa hñuxa ra Jesu pa go di gue'a dra Hmu ne da nda ngue'a go gue'a ra Cristo xpá pøhni'a. Y go gue'a gá ponthu ja ra pont'i ne asta hinga hyøhu.

37 Ha nu mi 'yøde nú'a bi mangua ra apostol Pedro, nú'á ya ja'i mi 'buhni xi bi du yá mai, ne bi 'yambabi ra apostol Pedro ne nú'á ma'ra ya apostol, bi 'ñembi:

—Zi cuhu, nu'bá ¿xi te rá 'bε mahyoni ga øthebya?

38 Nepu ra apostol Pedro bi 'ñembabi:

—Ñobrihu ne gui nxistehehu gatho'ihu de rá thuhu ra Zidada Jesucristo pa njabhu dra pun'a ri ts'oquihu. Ne njabhu ha, Ajuá da pø'n'a'ihu ra Maça Ndañi pa da 'má ja ri corasøhu. 39 Ngue'a nuna hña'tina pa gue'áhu ne pa ri bñtsihu ne pa gatho ma'ra ya ja'i 'bá ja rá ngani ra ximhai nú'á da zohna Ajuá ma Hmuhu.

40 Ra apostol Pedro bi sigui bi zofo ya ja'i co ndunthi ma'ra ya noya ne bi 'ñembabi:

—Mpøhøhu pa hinda zø'áhu rá cuε Ajuá nú'a ma da zødi nú'á hingui ne da mpøhø.

41 Nepu gatho nú'á to'o bi hñani nú'a ra ts'ofu'a bi nxistehe 'bestho. Hangué nura pa'a bi hñuxa ngu má hñu 'mo ya gamfri.

42 Y nu'á bi 'yøt'a gatho nú'a bi xipabi ya apostol. Ne mi 'bui co 'nadra mfeni, ne nzantho mri munts'a mahyεgui pa da zi ra Maça Nt'oxi ne pa mi apabi Ajuá.

Yá 'mai ya mudi gamfri

43 Ne gatho ya mengu de guehni xi bi ntsu ngue'a xqui hyanda ya apostol mi øt'a ndunthi ya danga nt'udi ne ya danga t'øt'e co rá ts'edi Ajuá. 44 Ne gatho nú'á ya gamfri mi 'bui 'nabhu ne mri mfax'á 'na ngu ma'na pa hinte da 'bepi'á. 45 Ne mi pa gatho nú'a te mi pε'tsi'á ne mi hecuabi gatho nú'á

ma'ra ya zi hyoya cu nú'ᵤ mi othobi. ⁴⁶ Ne hyastho 'nara pa ngu 'nara pa mri munts'a ja ra nija co 'nadra mfeni. Ne mi tsi ra Maça Nt'oxi ja yá ngu'ᵤ, ne mri ñuni'ᵤ mahyεgui co ndunthi ra johya ne co 'nara hoga mfeni. ⁴⁷ Ne mri nsunda Ajuá mahyεgui. Ne ma'ra ya ja'i mi handi te mi øt'e'ᵤ, nu'bú nuya ja'i'ᵤ mi numahño'ᵤ. Ne 'nara pa ngu 'nara pa mi 'yo mi camfri ma'ra ya ja'i nú'ᵤ mi zofa Ajuá, ne mri munts'a 'nadb'ᵤ co nú'ᵤ ya mudi gamfri.

3

Bi t'øthe 'nara zi doua

¹ 'Nara pa ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua mri ma pa ja ra ndañija ngu nzanga hñu nde, ya mi gue'a ra ora pa ra sɔcambeni ja ra nija. ² Y nuni ja ra gosthi nija nú'a mrá thuhu Mahotho, ja xqui hñudini 'nara 'ñøhø mrá doua desde xqui 'mai. Mi ts'ixa hyastho pa ja mi t'ehni pa mi apabi ra boja gatho nú'ᵤ to'o mi thohni mi cat'a mbo ra ndañija. ³ Nu'bú nu'á bi hyanda ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua de mi ma da yut'a ja ra ndañija, bi 'yapabi ra boja. ⁴ Nepu nura Pedro ne ra Xuua bi gohi bi 'mai bi hyanda nú'a ra zi mēti, ne ra Pedro bi 'ñembabi:

—Hyandgahe.

⁵ Ne nura zi doua xi bi gohi bi nu'ta nú'ᵤ yoho ya apostol, mi hu rá mai gue mi ma te da umbahma'ᵤ. ⁶ Nepu ra Pedro bi 'ñembabi:

—Othogui ra t'axi nixi ra oro pa ga 'ra'a'i. Nú'a dí pē'tsi gue'a ma ga 'ra'i. De rá thuhu ra Jesucristo nú'a mrá me Nasare dí xi'a'i gui 'bai gui 'yo.

⁷ Nepu bi mipa rá 'yε ra 'ñei ne bi 'ba'mi, ne 'bestho bi nja yá ts'edi yá ua ne yá gut'εgui. ⁸ Y nura ora'a 'bestho bi 'yεnga 'nara sagui ne bi 'mai xá hño, nepu bi 'ño, ne bi mēui ya apostol pa mbo ra nija xi mi ensagui mi xɔcambeni Ajuá con gatho rá johya. ⁹ Y gatho ya ja'i bi hyanda nú'a mrá doua gue ya mi 'yo ne mi xɔcambeni Ajuá. ¹⁰ Nepu nu'á 'bestho bi badi gue go mi gue'a mrá douahma nzantho mi hudi mi a ra boja ja ra gosthi nija mrá thuhu Mahotho. Ne xi bi 'yø'ᵤ de nú'a xqui nja.

Ra apostol Pedro bi mambará noya Ajuá ja ra porta rá thuhu rá Porta ra Salomó

¹¹ 'Mefa nú'a ra 'ñøhø mrá doua himi ne da 'uegue de ra apostol Pedro nixi de ra apostol Xuua. Y gatho nuya ja'i mi 'yo de guehni xi mri 'yø de nú'a xqui hyandi, hangue bi dama munts'i'ᵤ ja ra porta rá thuhu ra Porta de ra Salomó nuni habu mi 'bai ra Pedro ne ra Xuua co nú'a mrá doua. ¹² Y nu mi hyanda ra Pedro nú'ᵤ ya ja'i xqui munts'ini, bi 'ñembabi:

—Nú'ahᵤ gyá me Israelhᵤ, çhanja xi grí 'yøhᵤ, ne hanja xi guí nutcahe 'ñena gue co ma ts'edische go stá japhe xa 'ño nuna 'ñøhø, o 'ñena ngue'a gue por dí 'yohe xá nt'axi gue por gue'a stá japhe da ñani?

¹³ Nú'a ra Ajuá mi xɔcambeni ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo ne gatho nú'ᵤ ma'ra ndu ma xitahᵤ, nú'a go guet'a ra Ajuá bi japi bi 'ño nuna ra 'ñøhø po rá thuhu ra Jesucristo nurá T'ᵤ'a, pa njabu da hneca rá ts'edi nura T'ᵤ'a. Nú'a go gue'a gá daphᵤ ya nda, ne gá mañhᵤ ja rá thandi ra Pilato gue hinda thegui, masque ra Pilato go mi nehma xa hyεgui'a. ¹⁴ Pe nu'ahᵤ hingá nehᵤ, masque go gue'a rá hmaça T'ᵤ Ajuá nú'a hinte ma ts'oqui xqui 'yøt'e. Pe nu'ahᵤ gá eñhᵤ gue ma'na xá hño dra thøgue 'nara hyote. ¹⁵ Nepu nu'ahᵤ gá hyohᵤ nú'a to'o ri 'racju ra te, pe Ajuá bi 'yøt'e pa da yopa nte de ra du. Nuje go dá hanthe bi yopa nte, hangue dí damajuanihe de gue'a. ¹⁶ Nuna 'ñøhø guí hanthᵤ ne guí pahᵤ gue mrá douahma, go ra Jesu bi 'yøthe ngue'a dí camfrihe'a. Hangue bi njabu ngu guí hanthabya.

¹⁷ Nubyá, nú'ahᵤ ma cu'ihe, dí pahᵤ xá hño gue gá dahᵤ ra Jesu ngue'a hinte nguí pahᵤ, ngu nú'ᵤ ma ndahᵤ nehe himbi zo yá mfeni nehe nú'a bi 'yøt'e, hangue gá mfaxhᵤ gá hyohᵤ ra Jesu. ¹⁸ Pe nu Ajuá bi 'yøt'e da nja ngu nú'a xqui xipa yá 'mehni maya'bᵤ ne xqui 'yofo'ᵤ gue nura Cristo nú'a rá 'mehni pa e da nda mi pē'tsi da thogui ndunthi ya ugui asta rá du'a. ¹⁹ Hangue nubya mahyoni gui ñobrihᵤ ne gui yopa jonihᵤ co Ajuá pa da pun'a ri ts'oquihᵤ, y nu'bú ha, nu'á da 'ra'a'ihᵤ 'nara 'ra'yo mfeni ne 'nara hoga'mai. ²⁰ Ne da yopa pēn'a'ihᵤ ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a xqui hñuts'i'a pa da nda. ²¹ Ne nu'á xi

majuani bi yopa mengui mahets'i pa ja dua 'buhni asta hinda zø ra pa da yopa hoca Ajuá gatho, ngu nú'a xqui xipa maya'bu yá maça 'mehni da ma. ²² Ngu bi mąnga ra Moise bi xipa ndu ma xitahu bi 'ñembi: "Nú'a Ajuá ma zi Hmuhu ma da hñux'ahu 'na de gue'ahu pa drá 'mehni'a ngu xa hñuxcagui nehe, y nú'a ma gui 'yøtehu nú'a da xi'ahu. ²³ Ne gatho nú'u to'o hinda ne da gamfribi rá noya nú'a ra 'mehni'a, nu'ú dra huati ne da 'medi de ja yá hnini."

²⁴ Gatho nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá desde ra Samue pa xqui 'ñecua, xqui ma nehe de nuya pabya dí 'bahu. ²⁵ Y nú'u ya hñá'ti bi mąnga nuya 'mehni'u, gue'u pa gue'ahu. Y nú'u ya japi de ra cohi xqui gohui Ajuá ndu ma xitahu, nehe gue'u pa ri hñohu. Hangue Ajuá bi 'ñembabi ra Abrá: "Po 'nari 'roho ma da 'ñehe 'mefa, ma ga japi gatho ya ja'i de rá ngu ni ra ximhai." ²⁶ Y nu'ahu go yá mudi'ihu bá pen'ahu rá T'u Ajuá pa bi zo'ahu gui ñobrihu de ri ts'oquihu pa njabu da jap'a'ihu.

4

Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi jot'a fadi ne bi ñgui ya nda

¹ Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua mi 'buhnitho ja ra ndanija mi zofo ya ja'i. Nepu bi zøni 'raya macja ne ra nda de ya nsunija, ne ya saduceo nú'u himi camfri gue da yopa nte nú'u ya xa du. ² Nepu nu'ú bi bø yá cuε ngue'a ra Pedro ne ra Xuua mi xipabi ya ja'i gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, hangue mi utuabi'u gue gatho ya ja'i ma da yopa nte. ³ Nu'bu nuya ja'i'u 'bestho bi gu nts'ahni ra Pedro ne ra Xuua, ne bi zits'i pa bá cot'a fadi. Y asta rá hyax'a mi ma da nhyantha, ngue'a nú'a ra pa'a ya bi nde. ⁴ Pe ya xi mi ndunthi nú'u to'o xqui 'yøde ne xqui gamfri nú'a mi mąnga ra Pedro. Ya ngu mi cut'a 'mo ya 'ñøhø xqui gamfri, y himi pa 'mede ya 'behña nixi ya batsi.

⁵ Nurá hyax'a bi munts'a nuni Jerusale nuyá ndaxjua nda ya xodyo ne ya xahnate de ra ley ne gatho ma'ra ya nda gá xodyo. ⁶ Gatho'u bi munts'a mahyεgui co ra Anás nú'a to'o mrá dąnga nda gá macja, nehe mi 'buhni ra Caifá ne ra Xuua ne ra Jandro,

ne gatho ma'ra ya 'ñøhø nú'u mi ja te yá njau ya dąnga nda gá macja. ⁷ Nepu nu'ú bi manda bá ts'i ra apostol Pedro co ra apostol Xuua ne bri 'ba'ma madetho de gue'u pa bi t'ambabi, ne bi t'embabi:

—¿To'o yá 'mehni'ihu, ne to'o rá ts'edi gui hąmpahu pa gui øthu njabu?

⁸ Nu'bu ra Pedro mi hąpa rá ts'edi ra Maça Nda hi pa bi da di ne bi 'ñena:

—Nú'ahu gyá ndahu de ma hninihu Israel, ⁹ ya gue gui angahe de nú'a ra hño bi t'ø'tua nuni ra zi 'ñøhø mrá doua, ¹⁰ ma ga xi'ahe hanja bi za bi ñani, pa gui pahu ne gatho nú'u ma'ra ya me Israel. Nuni ra zi 'ñøhø gui hanthu 'bahni, nuni bi ñani de rá thuhu ra Jesucristo nú'a mrá me Nasare nú'a gá ponthu ja 'nara pont'i, pe nu'á bi 'yøt'e Ajuá pa bi yopa nte de ra du.

¹¹ Nú'a go gue'a gá utsahu, nja ngu nú'u ya hyøngu mi 'bui maya'bu bi føthmabu ra mudi do nú'a mi ma xa hyoca rá nija Ajuá. Pe nubyá go gue'a ra mudi do bi megui Ajuá pa bi hyø rá nija. ¹² Jo'o ma'na to'o da za da pøhøguihu, hønse ma zi Hmuhu ra Jesu, ngue'a jo'o ma'na to'o bá 'behni nuua ja ra ximhai pa da pøhøguihu, hønse ra Jesu go gue'a bá 'behni ne go gue'a tsa da pøhøguihu.

¹³ Nu'bu nuya nda mi 'buhni xi bi 'yø ngue'a bi hyandi gue ra Pedro ne ra Xuua himi tsu, ne mi pa di gue himyá 'ñøhø dega dąnga mfadi ngue'a myá hyoya ja'i. Pe bi ba di'u gue mi gue'u 'raya 'ñøhø xqui 'ñoui ra Jesu. ¹⁴ Pe nu'ú himbi za te bi datuabi ra Pedro ngue'a bi hyandi mi 'bahni con gue'u nú'a ra zi doua xqui ñani. ¹⁵ Nu'bu nú'u ya nda bi 'bepabi ra Pedro ne ra Xuua ne nú'a ra 'ñøhø mrá doua da bøhma de habu xqui munts'i'u, ne bi 'ñu'ti'u 'na ngu 'na, ¹⁶ ne bi 'ñembi:

—Xibya, ¿te ga øthu co nuyu ya 'ñøhøyu? Ngue'a nú'a xa 'yø'tua nuna 'ñøhø mrá doua, ya pa di gatho ya ja'i nuua ja ma hninihu Jerusale, y hingui tsa ga cønihu. ¹⁷ Ha nujá ya hindí nehü da fadi de guehna haburaza, hangue ma ga hø'tuahü ra hña gue ya hinte da sigui da ma, ne ya hinto da zofo de rá thuhu ra Jesu.

18 Nepu bi ts'ohna ma'na'qui ra Pedro ne ra Xuua ne nú'a ra 'ñohø mrá doua, ne bi t'embabi'u:

—Ya ote ma xqui mañhu, ne ya oxqui ma gui zofohu ma'ra ya ja'i de rá thuhu ra Jesu.

19 Nu'bá nura Pedro ne ra Xuua bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Ha gue guí beñhu xá hño njabu ja rá thandi Ajuá gue go rí 'ñepi ga ø't'ahe ri pahahu que rá paha Ajuá? 20 Ngue'a nuje hinda za to'o da hñagahe ga mañhe de nú'a stá hanthe ne nú'a stá øhe.

21 Nu'bá nú'u ya nda hinte bi 'yø'tuabi ra Pedro ne ra Xuua, hønse bi xipabi gue ya hinda sigui da zofo ya ja'i, nepu bi hyeguiho. Himbi za te bi 'yø'tuabi ngue'a mi tsu ya ja'i xa bø yá cue, ngue'a gatho ya ja'i xi mi xøcambeni Ajuá po rá ngue nú'a ra 'ñohø xqui ñani. 22 Ngue'a nú'a ra 'ñohø xqui ñani ya mi pe'tsa thogui ñote njeya.

Ya gamfri bi 'yapabi Ajuá mahyegui

23 Nu mi thegui ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi ma bá c'a'tsa nú'u ma'ra ya gamfri pa bi metuabi nú'a xqui xipabi ya nda gá macja ne yá ndaxjua nda ya xodyo.

24 Ha nu mi 'yøde ya gamfri, bi xøcambeni Ajuá co 'nadra mfeni ne bi 'ñena'u:

—Ma zi Hmu'ihe, nu'i go gue'e grá Ajuá gá hoca mahets'i ne ra ximhai ne ra ndehe ne gatho nú'a te ja. 25 Ne nu'i po ra Maça Ndañi gá xipa ri 'bego ra Davi da manganajua:

Ya ja'i bi munts'i pa bi 'ñu'ti'u da 'yø't'a ya nts'o'mai,

pe nú'a ra nts'o'mai bi beñ'u da 'yø't'e, hinda za da 'yø't'e.

26 Bi munts'a ya nda de gatho ya hnini de ra ximhai

pa bi 'ñu'ti'u da utsa Ajuá ne ra Cristo nú'a xa hñuts'i'a pa da nda.

27 Ngue'a xi majuani ja nuna hninina bi munts'a ra nda Erode ne ra Poncio Pilato co ya me Israel ne co nú'u hingyá me Israel, pa bi utsa nuri maça T'u ra Jesu nú'a xcuá peñni pa da nda. 28 Ne bi 'yø't'e'u ngu nú'a gá beni ne gá manganajua ma'bu gue mahyoni da nja. 29 Nubya ma zi Hmu'ihe, hyanda nuna te øtcahe ya ja'i, ne faxcahe pa hinga ntsuhe ga ñahe de ri maça noya, ngue'a go dí pep'ahe. 30 Ne nu'i go ma gui hñuxa ri 'ye

ja ya da'thi pa da ñani'u ne da hyanda ya ja'i. Ne gui 'yø't'a ndunthi ya nt'udi ne ya danga t'ø't'e de rá thuhu ri maça T'u ra Jesu.

31 Ngu xi bi uadi'u bi xøcambeni Ajuá, bi hmanga ra ngu habu xqui munts'i'u, ne gatho nú'u mi 'buhni bi hñanga rá ts'edi ra Maça Ndañi, ne bi ña nts'edi'u de rá noya Ajuá, ne ya hinto mi tsu.

Gatho nú'a mi pe'tsa ya gamfri myá meti 'na ngu ma'na

32 Y gatho nú'u ya xqui gamfri Ajuá mi 'nada yá mfeni, ne mi 'nada yá hmate'u. Ne mi mfax'u 'na ngu ma'na nú'a te mi ø'tua ra 'bedi, ngue'a gatho nú'a mi pe'tsi'u mrá meti mahyegui, ne ni 'nara cu himi pe'tsa ni 'nara t'ø't'e nú'a mrá metise. 33 Ne co ndunthi ra ts'edi mi pe'tsa ya apostol bi damajuani gue xqui yopa nte de ra du ma zi Hmu'u ra Jesu, ne Ajuá xi bi mats'i'u.

34 Ha ni 'na de gue'u hinte mi ø'tua ra 'bedi, ngue'a gatho nú'u to'o mi pe'tsa yá hai ne yá ngu bá pa gatho, ne bá ha gatho nú'a ra boja mi hani de yá hai ne de yá ngu,

35 ne bi umbabi ya apostol. Y nuya apostol go gue'u mi hecuabi cada 'nara gamfri ngu nú'a te mi ø'tua ra 'bedi gue'a mi t'umbabi nehe. 36 Ne mi 'buhni 'nara cu mrá thuhu ra Jose mrá me Chipre mrá levita. Ne bi hñu'mbabi ya apostol dra Berhna, rí bøni da 'ñena Nú'a To'o Hu'mba yá mai ya Ja'i.

37 Nu'a bi pa 'nará hai'a ne bá ha gatho ra boja pa bi umbabi ya apostol.

5

Ra Ananía ne ra Safira ya hyate

1 Pe mi 'bu ma'na ra gamfri mrá thuhu ra Ananía ha nurá 'behña mrá thuhu ra Safira. Nú'u bi pa 'nara hai myá meti'u. 2 Nepu bi beñ'u gue hinda unga gatho ra boja de nú'a xqui pa yá hai, hangue bi zama 'na tui ra boja ra cu Ananía. Ne mi pase co rá 'behña gue xqui zama ra boja. Nu'bá ra cu Ananía bi hñaxa nú'a ra boja bi hyeque pa bá umbabi ya apostol, 'ñena gatho ra boja mi ha, pe hina. 3 Nepu ra apostol Pedro bi 'ñembabi:

—Ananía, ¿hanja xcá hopi xa hya'a'i ra Satá pa xcá hyathma ra Maça Ndañi? Ngue'a hingá unga gatho nú'a ra boja gá hani de ri hai gá pa ngu nú'a gá ma gue mi

xøgue ra boja. ⁴ ¿Ha gue hingo ri metihma ra hai? ¿Ha gue hingo ri metihma ra boja nehe? ¿Hanja gá beni gui 'yøt'e njabü? Ya xcá nc'uamba ja rá thandi Ajuá, hingue hønse con guecje.

⁵ Ha nu mi 'yøde nuya ya noya ra cu Ananía 'bestho ra ora'a bi dagui bi du. Y gatho nú'ü to'o mi 'bühni ne gatho nú'ü ma'ra to'o bi 'yøde de nú'a xqui nja, gatho'ü xi bi ntsu. ⁶ Nepü nuya bats'ñøhø mi 'bühni bi 'mai bá juts'i ne bi mant'i bi duts'i'ü pa bi ma bá agui.

⁷ Nepü xqui tho ngu hñu ora bi zøhø rá 'behña ra cu Ananía nehe habü mi 'büi ya gamfri, pe nu'á nixi mi paði te xqui nja. ⁸ Nepü ra apostol Pedro bi 'yambabi de ra boja, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gue'a bi muui nú'a ra hai gá pahü?

Nu'bü nú'a ra nju bi daði ne bi 'ñena:

—Haha, gue'a bi muui.

⁹ Nepü ra Pedro bi 'ñembabi:

—¿Hanja gá cohui 'nara cohi ri dame pa gui hyathmahü rá Maca Ndañi Ajuá? Ndi, 'bapü møte ja ra gosthi nú'ü to'o ja bá juadi bá ac'a ri dame, y nubyá e da dux'a'i nehe pa da 'yac'a'i.

¹⁰ Y 'bestho nura ora'a ra nju Safira bi dagui bi du ja yá ua ra apostol Pedro. Ha ngu mi yat'a nú'ü ya bats'ñøhø bi hyandi gue ya xqui du nú'a ra nju nehe, 'bestho bi duts'i'ü pa bi ma bá agui nehe habü xqui 'yacuabi'ü rá dame. ¹¹ Nepü gatho ya gamfri xi bi hñaxa 'nara danga tsu, nehe gatho nú'ü ma'ra to'o bi 'yøde de nú'ü ya t'øt'e'ü, xi bi ntsu'ü.

Bi hnequi ndunthi ya nt'udine ndunthi ya danga t'øt'e

¹² Nuya apostol bi 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ne ndunthi ya danga t'øt'e ja yá thandi ya ja'i. Mri munts'a gatho ya gamfri mahyεgui 'na mfenitho ja ra porta nú'a rá thuhu ra Porta de ra Salomó. ¹³ Gatho nú'ü himyá gamfri xi mi tsu da munts'i co ya gamfri, pe nuya ja'i'ü mi e'tsua yá nsu'ü.

¹⁴ Ne 'nara pa ngu 'nara pa mi 'yo mi camfri ndunthi ya ja'i, ya 'ñøhø ne ya 'behña. ¹⁵ Ne 'yo mi fadi, hangue asta mi thuxa ya da'thi pa mbi 'bεgui co yá mfidi ja yá hyo ya 'ñu pa nura ora da thohni ra apostol Pedro, hønse

co rá xudi'a da go'ma nú'ü ya da'thi, nú'ü 'bestho da ñani. ¹⁶ Gatho nú'ü ya hnini mi ja gueta Jerusale mi pa ya ja'i pa guehni mi tsixa ya da'thi ne nú'ü to'o mi pε'tsa ya ts'ondahi, y gatho mi ñani.

Ya apostol bri jü nts'ahni

¹⁷ Nepü bi njüxa ra danga nda gá macja ne ya saduceo nú'ü myá mfats'i'a, ngue'a xi bi bø yá cue'ü ngue'a mi ne da nsehe'ü ne ya ndunthi ya ja'i mri dena ya apostol.

¹⁸ Nepü bi gü nts'ahni ya apostol ne bi got'a fadi. ¹⁹ Nepü nú'a ra xuui'a 'nará εnxe Ajuá bá ehe pa bi xoca ra gosthi fadi, ne bi pønga pa thi ya apostol, ne bi 'ñembabi:

²⁰ —Rí maha ja ra ndañija ua zofohüni ya ja'i, ne xipabihü ra hoga noya de nuna ra 'ra'yo te.

²¹ Nepü rá hyax'a xi 'nitho, nu'ü bi ma pa ja ra ndañija ngu nú'a xqui xipabi rá εnxe Ajuá. Y ngu mi zøni bi yat'a mbo 'bestho pa bi zofoni ya ja'i.

Y de mi zofo ya ja'i ya apostol, nura danga nda gá macja ne yá mfats'i bi 'yøt'a 'nara hmunts'i con gatho ya nda de ra hnini Israel. Ne bi mehna to'o mi ma dua tsi nú'ü ya apostol mi jot'a fadi. ²² Ha nu mi zønga nú'ü ya nzints'ahni ja ra fadi, ya mi jo'oni ya 'yofadi. Nu'bü nu'ü bá dama pengui pa bi ma gue ya mi jo'oni'ü, ²³ ne bi 'ñena'ü:

—Dá tsühe ra fadi xi mi jot'i xá hño, ne nuya nsufadi ja mi 'bahni ja ra gosthi, pe nu ndá xocje ra gosthi hinto dá tsüheni mbo.

²⁴ Nu mi 'yøde njabü nura danga nda gá macja ne ra nda de ya nsunija ne ma'ra ya nda gá macja, xi bi du yá müi, ne himi paði te da beni, y mri 'ñémbi'ü:

—Xibya ¿te rí bømbya'a?

²⁵ Nepü bi zøhø 'nara ja'i bi 'ñembabi'ü:

—Nú'ü ya 'ñøhø gá cothmahü fadi, ya bí 'bühni ja ra ndañija bí zofo ya ja'i ma'na'qui.

²⁶ Nu'bü ra nda de ya nsunija bi müi ya gants'ahni pa bá yopa jü ya apostol. Bá jü pe hinte bi 'yø'tuabi'ü ngue'a mi tsu xa bø yá cue ya ja'i y xa hyøxa nc'ahni. ²⁷ Nepü bi zixa ya apostol ja ra hmunts'a nda gá xodyo, ne ja bi 'ba'mni ja yá thandi'ü. Nepü nú'a ra danga nda gá macja bi 'ñembabi:

28 —¿Ha gue hindá xi'ahé gue ya hinxcá zofohmahé ya ja'i ne ya hinxcá ñahmahé de rá thuhu ra Jesu? Nu'bú ¿hanja hinxcá 'yøhé? Ya gathó ya ja'i de guecua Jerusale xcá zofohé de ri noyahé. Ne go guí ne gui hyøxcahe ra thaibya de rá du nú'a ra 'ñøhø'a.

29 Nu'bú ra apostol Pedro ne gathó ma'ra ya apostol bi dadi ne bi 'ñeñ'u:

—Nuje ma'na rí 'ñepi ga øthe Ajuá que yá hmanda ya meximhai. 30 Ajuá nú'a to'o mi xøcambeni ndu ma xitahé go gue'a bi 'yø'te pa bi yopa nte ra Jesu de ra du, masque nu'ahé gá ponthé ja 'nara za asta himbi hñu ri muihé gá hyohé. 31 Y nubyá Ajuá xa 'ñegui ja rá 'ñei pa da ndá. Y nú'a go gue'a ra Pøhøte zo'ahé gathó nú'ahé gyá me Israelhé pa gui ñobrihé de ri ts'oquihé ne da pun'ahé. 32 Nuje dí dahe majuani de gue'a, ne ra Mäca Ndahi ri damajuani de gue'a nehe. Nehe Ajuá ri umba ra Mäca Ndahi nú'u to'o øte'a.

33 Ha nu mi 'yøde njabé ya ndá xi bi bø yá cuε ne asta mi ne xa hyohmä ya apostol. 34 Pe mi 'buhni 'nara 'ñøhø mrá fariseo mrá thuhu ra Gamalie, nú'a mi 'nara xahnate de ra ley, y gathó ya ja'i xi mi numahño'a. Nu'a bi 'mai ne bi manda dra pønga 'na zi ora nuya apostol. 35 Nepé nura Gamalie bi 'ñembabi gathó nú'u ya ja'i xqui munts'ini:

—Nú'ahé compahé de Israel, beñhé 'met'o xá hño nú'a guí ne gui 'yø'tuahé nuya 'ñøhø'u. 36 Beñhé gue pø'tsa 'raya pa bi nanga 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Teuda mi hu rá mui gue mi pø'tsa 'nara nsu ne mi ne da ndangui de ma'ra, hangue bi dēna ngu gohø nthebe ya 'ñøhø. Pe nura Teuda bi tho, ne gathó nú'u to'o mri 'ñoui bi nxani ne bi nhuati gathó'u. 37 Nepé 'mefa de gue'a bi 'mü ma'na ra 'ñøhø mrá thuhu ra Juda mrá me Galilea. Ne nú'u ya pa dega nthuxa thuhu, nu'a bi 'yü'ta ndunthi ya ja'i pa go bri theni'a. Ne 'mefa nu'a bi tho nehe, ne bi nxanga gathó yá ja'i nú'u mri 'ñoui. 38 Hangue nuga dí xi'ahé, ma'na xá hño hyehé dí 'yobé nuya 'ñøhø'u. Nu'bé nú'a øt'e'u go xa bensehé, pø'tsi ga hanthé da nhuati nehe. 39 Pe nu'bé go rá meti Ajuá nú'a øt'e'u, nu'bú hinda za gui hñacuahé.

Ngue'a 'bü gui 'yøthé njabé, ja ra uenda go grí ntuñhé co Ajuá.

40 Y nú'u mi 'buhni ja ra hmunts'i bi 'yøde nú'a ra ts'ofø'a. Hangue bi yopa cu'ta mbo ya apostol pa hønse bi na'mbabi ne bi yopa hyø'tua ra hñá gue ya hinda sigui da ñá de rá thuhu ra Jesu, nepé bi hyεgui bi ma'u.

41 Y de mi bønga ya apostol de guehni, xi mri johya'u ngue'a Ajuá xqui umba nsequi da tho 'nara 'betsa po rá thuhu ra Zidada Jesu. 42 Ha hyastho himi tsaya'u da zofó ya ja'i de ja ra ndanija, ne mi pa ja ya ngu mi mangua ra hoga nt'øde de ra Zidada Jesucristo.

6

Bri thahna yoto ya maste

1 Nuya pa'u mri xu ma'ra ya gamfri. Ne mi 'buhni 'raya cu mi ñá griego. Nepé nu'ú bi 'ñembabi nú'u ya cu mi ñá de yá hñáqui ya xodyo, ne mi ambi hanja himi t'umbabi te da zi xá hño nú'u yá viuda ya griego ra ora mi t'umba te da zi ya hyoya ne nú'u ma'ra ya viuda, ngue'a nu'ú hyastho mi t'umbi te da zi. 2 Nepé nú'u 'ret'amayoho ya apostol bi zohna gathó ya cu pa bi munts'i ne bi 'ñembabi'u:

—Ma zi cu'ihé, nuje dí 'bähe pa ga mañhe rá noya Ajuá, ne hingui tsa ga tsayahe ni 'na ora pa da za go ga hecuahe nú'a te da zi nú'u hingui tsupabi. 3 Hangue mahyoni gui huañhé yoto ya cu de guecjé nú'u xcá hanthé 'yo xá hño ne hampa rá ts'edi ra Mäca Ndahi ne xi di ja yá mfadi. Nú'ú go gue'u dyá uenda da mé nuna 'bēfina. 4 Ha nuje ma ga sigui ga aphe Ajuá ne ga mamfe rá noya'a.

5 Ha nu mi 'yøde bi sipa njabé ya cu, gathó xi bi ho'u. Rá müdi, bri huahna ra cu Teba nú'a mi pø'tsa ndunthi ra jamfri ne mi hampa rá ts'edi ra Mäca Ndahi. Nepé bi huahna ra cu Lipe, ne ra cu Procoro, ne ra cu Nicano, ne ra cu Timu, ne ra cu Parmena, ne ra cu Cula nú'a ra me Antioquia xqui nxodyo ngue'a xqui demba yá ley'u.

6 Ne bi ts'ixa pa habé mbi 'büi ya apostol pa bi 'yapabi Ajuá por gue'u. Nepé ya apostol bi hñuxa yá 'yε ja nú'u ya cu xqui thahni.

7 Y njabé ma'na mri ntanga rá noya Ajuá, ne mri xu ndunthi ya gamfri nuni Jerusale,

ne ndunthi ya macja bi gamfri rá noya Ajuá nehe.

Ra Teba briju nts'ahni

⁸ Ha nura cu Teba xi mi hampa rá ts'edi Ajuá ne mi ja rá mfadi pa mi pēpa rá 'bēfi Ajuá, mi øt'a ya danga t'øt'e ne ya nt'udi de ja yá thandi ya ja'i. ⁹ Y nuni ja yá nija ya xodyo nú'a mrá thuhu ya Nzai 'Bego xa Thøgue, ja mi 'buhni 'raya 'ñøhø nú'u mri 'ñoui 'raya me Cirene, 'raya me Alejandría, 'raya me Cilicia, ne 'raya me Asia, gatho'u bi mudi bi ntsanoyau ra cu Teba. ¹⁰ Pe nu'ú himi tsa te da datuabi'a ngue'a nu'á mi ha ra hoga mfadi ne mi hampa rá ts'edi ra Maca Ndahi pa mi ña. ¹¹ Nepu nú'u ya ja'i'u bi 'yu'ta 'raya 'ñøhø ne bi gu'tuabi pa da mangan ya nc'uamba ne da 'ñena njaua: "Nuje stá øhe gue nura 'ñøhø'a xa ñama'ñu de ra Moise ne de Ajuá." ¹² Hangué bi bø yá cuε yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya xahnate de ra ley ne gatho ya ja'i. Nepu briju ra cu Teba bi ts'ixa ja ra hmunts'a nda gá xodyo. ¹³ Ne bri japabi 'raya ja'i da hyøxa ra thai ra cu Teba ne bi 'ñena'u:

—Nuna 'ñøhøni hingui tsaya ñama'ñu de nuna ra maca nija ne de rá ley ra Moise. ¹⁴ Nuje go stá øhe nú'a xa mani xa 'ñena gue nú'a ra Jesu mrá me Nasare ma da huata nuna nija ne ma da pata ma nzaihu nú'u bi 'ñutcahu ra Moise ga øthu.

¹⁵ Nepu gatho nú'u to'o mi 'buhni ja ra hmunts'i xi mi heta ra cu Teba ne mi handuabi rá hmi gue mi ngu rá hmi 'nará εnxε Ajuá.

7

Ra Teba bi mamba rá noya Ajuá

¹ Nepu de gue'a ra danga nda gá macja bi 'yambabi ra cu Teba ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue xi majuañi xcá ñama'ñu de Ajuá ne de ra Moise?

² Nu'bú ra cu Teba bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'ahu ma cu'ihu, ne nú'ahu ma nda'ihu xcá muntshua 'nadb, 'yøhu núna ma ga xi'ahu. Ajuá nú'a xá nsunda bi zofo ndu ma xitahu ra Abrá nú'u hinxqui matho pa ja ra hai Arán ne mi 'buhniho Mesopotamia. ³ Ne bi 'ñembabi: "Pøni de guecua ri hai, tsopu nú'u ja te ri njau, ne grí ma pa ma'na ra hai nú'a ma ga u't'a'i

pa ja gui 'buhni." ⁴ Nu'bú bi bøni de guehni habu mi 'bui, habu myá hai ya Caldeo, ne bi ma pa bá 'bu ja ra hai Arán. Ha nu mi du rá dada, Ajuá bá tsi pa guecua habu dí 'buhbya, ja bi 'mucua nehe'a. ⁵ Pe nu Ajuá himbi umbabiua ni 'na xeni ra hai pa drá meti'a, pe xqui ña'tuabi gue nuna hai habu dí 'buhbya go drá meti'a 'mefa ne gatho yá ja'i de rá ji'a nú'u da 'mui 'mefa. Pe nuya pa'u ra Abrá hinxqui me'tstho ni 'nara batsi. ⁶ Y Ajuá bi 'ñembabi'a: "Nuri batsi ri 'beto ne ri mbong'beto ma da 'mu ja 'nara hai habu hindyá meti'u ngue'a dya nzøhøtho de guehni. Ne ja ma da 'muhni'u ngu goho nthebe njeya, ne ma da 'mεgotho'u, ne ma da t'ø'tua ndunthi ra nts'o'mui." ⁷ Nehe bi 'ñembabi Ajuá: "Nuga go ma ga ha'mba nguenda ya ja'i de nú'a ra hnini habu ma da 'mεgo'u. Ne 'mefa ma ga yopa tsi de guehni pa da 'ñehe da mεpcagui de guecua." ⁸ Nepu Ajuá bi gohui 'nara cohi ra Abrá, ne bi manda gue gatho yá batsi yá 'beto ne yá mbong'beto da me'tsa 'nara seña ja yá ndo'yo de nú'a ra cohi bi gohi. Hangué nu mi 'mui rá t'u ra Abrá nú'a mrá thuhu ra Isaac, nurá hñato ma pa de xqui 'mui bi 'yø'tua nú'a ra seña xqui gohui Ajuá da 'yøt'e. Ne guet'a bi 'yøt'a ra Isaac co rá t'u nú'a mrá thuhu ra Cobo, ne guet'a bi 'yøt'a ra Cobo co nú'u 'ret'amayoho yá t'u, y go gue'u yá dada nú'u 'ret'amayoho ya 'mui de Israel.

⁹ Nepu nú'u yá t'u ra Cobo xi bi utsa 'na de nuyá cu nú'a mrá thuhu ra Jose. Hangué nu'ú bi papabi ya me Egipto nú'a yá cu'u, ne bi ts'its'i pa guehni. Pe Ajuá himbi hyεε'a. ¹⁰ Hangué xi bi ñani de ja yá ts'othogui bi thogui, ne bi umba ndunthi ra mfadi ne bi mats'i pa njabu ra Faraó bi hopa rá 'mui. Ra Faraó go gue'a mrá nda de Egipto. Nepu ra Faraó bi umba 'nará nsu ra Jose pa bi gohi ngu rá ñoho de gue'a, ne bi manda maxøgue ja rá ngu ra Faraó.

¹¹ 'Mefa bi nja 'nara danga thuhu nuni Egipto ne nuni Canaán, ne bi nja 'raya danga dumai, ne bi 'ñotho te bi zi ndu ma xitahu. Himi tsudi habu da dai ngue'a mi otho te da dañ'u. ¹² Nepu ra Cobo bi 'yøde gue mi ja ra trigo nuni Egipto, hangué bi mehna yá t'u pa guehni. Gue'a ra mudi 'mi'qui bi ma

pa Egipto. ¹³ Nep_u nurá ño'qui bi ma'u, ra Jose bi xipabi'u to'o mi gue'a pa bi baði'u gue go mi gue'a myá cu. Hangué nura Faraó bi batuabi yá ja'i ra Jose. ¹⁴ Nep_u nura Jose bá pempa ra noya rá dada pa da ma da 'm_u Egipto con gatho ma'ra yá ja'i. Nu'ú mi hñu'rate ne 're't'amacat'a. ¹⁵ Nep_u 'bestho bi ma'u pa Egipto. Y nep_u ja bá tuni'a, ne ja bá tuni gatho yá t'u, y nú'ú go gue'u ndu ma xitahu. ¹⁶ Ne 'mefa de ya xqui thogui ndunthi ya jeya de xqui du'u, bá thampa yá ndo'yo'u de guehni pa e bi t'acua ja yá hai nuni Siquem 'nara hnini de Canaán. Ne bi t'acuabi nuyá ndo'yo ja 'nara nt'agui xqui danga ndu ra Abrá xqui damba yá t'u ra Amor nuni Siquem.

¹⁷ Y ya xqui nxanda ndunthi yá t'u yá 'beto ne yá mbong'beto ra Cobo nuni Egipto, ne ya mi ma da zø ra pa da hñanga nú'a ra hñ'a'ti xqui xipabi Ajuá ra Abrá. ¹⁸ Nep_u de nú'u ya pa'u bi 'm_u ma'na ra nda nú'a himi paði to'o mi gue'a ra Jose ne te xqui mēfi'a, ngue'a ya mi pē'tsa ndunthi ya jeya xqui du'a. ¹⁹ Nú'a ra nda'a xi bi 'yø'tua ra nts'o'mui nú'u ndu ma xitahu. Ne bi manda dra japi da 'yēi gatho yá zi 'uene nú'u myá ts'unt'u, pa njabu da du gatho'u. ²⁰ Y gue'u ya pa bi 'm_u ra Moise, y Ajuá xi mri hopa rá 'mui. Nu'á bi tede rá dada ne rá naná hñu nzana ja yá ngu'u. ²¹ Nep_u bi thogui nú'u hñu nzana, nu'ú bi ma bá ei ngue'a njabu xqui manda ra Faraó da t'øt'e. Pe 'nará t'ixu ra Faraó bá juxa ra Moise de habu xqui t'ei, nú'a mrá zi 'uēnetho, pa bi tede, ja ra uenda go mrá batsi'a. ²² Hangué ra Moise bi te ne bi batua yá mfadi ya me Egipto, ne xi mrá nimfeni, ne mi ha ra ts'edi pa da ña ne pa te da 'yøt'e.

²³ Nep_u de ya mi pē'tsa ñote njeya ja bi zo rá mfeni da ma da c'a'tsa ya me Israel nuyá ja'i pa bá nu te ngra 'm_u'u. ²⁴ Nep_u ngu mi zøni habu mi 'bu yá ja'i, bi hyanda 'nara me Egipto mi na'mbabi 'na de gue'u. Hangué pa bi za bi ñanga rá ja'i, ra Moise bi hyo nú'a ra me Egipto. ²⁵ Nura Moise mi beni yá ja'i'a xa unga nguenda gue Ajuá xqui mēhni'a pa da ñani'u, pe nu'ú himbi zo yá mfeni ua mrá 'mēhni Ajuá ra Moise. ²⁶ Nep_u rá hyax'a bi yopa thohni ra Moise, ne bi hyanda yoho ya me Israel

mri ntunsehε. Ne mi ma da hyeque'u ne bi 'ñembabi: “Nu'ahú gyá me Israelhu, ne grí ncuhu. ¿Hanja grí ntunsehε 'na ngu ma'na?” ²⁷ Nep_u nú'a to'o mi na'mba nú'a ma'na, bi umba 'nara nt'ent'i ra Moise ne bi 'ñembabi: “¿To'o xa hñux'ague dega nzaya ne dega nda pa go gui hñagahe nú'a dí øthe? ²⁸ ¿Ua gue guí ne gui hyogagui nehe ngu gá ø'tua ra me Egipto mande?” ²⁹ Nu mi 'yøde njabu ra Moise xi bi ntsu, ne bi 'bat'i bi ma pa ja 'nara hai rá thuhu Madián, y ja bá 'bahni dega nzøhø, y ja bá nthatini ne bi mē'tsa yoho yá t'u.

³⁰ Ne ya xqui thogui ñote njeya de xqui bonga ra Moise de Egipto pa bá 'bu ja ra hai Madián, nep_u 'nara pa xqui bonga de rá ngu mbi 'yo asta ja rá ua 'nara t'øhø rá thuhu Sinai. Ne de guehni bi hyanda 'nara 'bai gá ndapo mi zø 'nara faspí madetho de gue'a, ne mi 'bahni 'nará enxε Ajuá madetho de ra faspí. ³¹ Nep_u nura Moise himbi baði há bi nja, pe bi uat'a ja ra faspí pa bi hyandi te rá 'be'a, ne bi 'yøde bi ña Ajuá y bi 'ñembabi: ³² “Nuga go gueque rá Ajuagui ra Abrá, ra Isaac, ra Cobo, ne gatho nú'u ma'ra ndu ri xitahu.” Nu'bú ra Moise asta mri huat'i co ra ntsu hangué ya himi nehma da sigui da hyanda nú'a ra faspí mi handi. ³³ Ha nu Ajuá bi 'ñembabi: “C'o'ta ri zεsthi ngue'a nuua habu guí net'i guehna 'nara maça hai xá nt'axi. ³⁴ Xi majuañi stá handa nuya ts'othogui thogui ma ja'i nuni Egipto, ne stá øtua yá ts'oní'u, ne stá ehe pa ga ñani. Nubya ma ga pēñ'a'i gui yopa penga Egipto.” Njabu bi xipabi Ajuá ra Moise.

³⁵ Masque nuyá ja'i ra Moise xqui tsa'a ne xqui 'ñembi: “¿To'o xa hñux'ague dega nzaya ne dega nda pa go gui hñagahe nú'a dí øthe?”, pe xi majuañi go Ajuá xqui mēhna ra Moise pa da nda ne pa da zinga nú'u yá ja'i mbi o ja yá 'yε ya me Egipto, ngue'a njabu xqui xipa rá enxε Ajuá nú'a bi hnequi madetho de 'nara faspí nuni ja rá ua ra t'øhø Sinai. ³⁶ Nep_u ra Moise bá penga pa Egipto pa bá tsinga gatho ya me Israel nú'u mbi 'bahni. Ne bi 'yøt'a ndunthi ya danga t'øt'e ne ya nt'udí nuni Egipto ne ja ra Thenga Ndehe, nehe bá øt'a nuni ja ra mbonthi habu bá 'yo'u ñote njeya. ³⁷ Go guet'a ra Moise nú'a bi xipabi yá ja'i

nú'ᵐ myá me Israel bi 'ñembi: “Ajuá ma da hñux'ahᵐ 'na de gue'ahᵐ pa drá 'mehni'a ngu xa hñuxcagui nehe. Y nú'a ma gui 'yøtehᵐ nú'a da xi'a'ihᵐ.” Njabᵐ bi xipa ra Moise yá ja'i. ³⁸ Nura Moise go guet'a mi 'ñoui ya me Israel nuni ja ra mbonthi, ne ja bi munts'ini'ᵐ ja ra t'øhø Sinaí. Ne ja bi ñauini ra Moise rá enxε Ajuá. Nepᵐ ra Moise bi xipa ndu ma xitahᵐ ngu nú'a xqui xipa ra enxε. Njabᵐ ra Moise bi hñanga ra noya dega te pa bi 'racjᵐ nehe.

³⁹ Pe nú'ᵐ ndu ma xitahᵐ himbi ne bi 'yøta ra Moise, ne himi ne go da nda de gue'ᵐ, ne bi bengá ja yá mfeni gue ma'na xá hño da mengui pa Egipto. ⁴⁰ Ha nu mi ma ra Moise bá ñauí ra enxε, nu'bá nuya ja'i bi 'ñembabi ra Aarón: “Stá beñhe gue xá hño 'bᵐ ga hocjᵐ 'rama ajuahᵐ pa go gue'ᵐ dri 'bet'o de guercjᵐ, ngue'a nura Moise hønse bá jᵐgaguihᵐ de Egipto pa e bi hyegahua ja ra mbonthi, ha nu'á, hadifa'a te xua ja'a.”

⁴¹ Hangué nu'ᵐ bi hyoca 'nara t'antfani dega bøjá, ne bi thopabi ya mbo'oni pa bi t'umbabi'a, ne mri nsunda'ᵐ, ne xi mri johya ngue'a bi hyandi gue mi mahotho nú'a ra c'oi xqui hyocse'ᵐ. ⁴² Hangué nu Ajuá 'bestho bi 'uegue de gue'ᵐ, ne bi hyepᵐ da nsunda ya tsø ne ra zana ne ra hyadi. Njabᵐ bi 'yofo maya'bᵐ 'na de yá 'mehni Ajuá nú'a ena njaua:

Nu'ahᵐ gyá me Israelhᵐ, ¿ha'mᵐ rá 'nandi gá hyohᵐ 'raya mbo'oni pa gá ñatcahᵐ

de nú'ᵐ ñote njeya gá 'yohᵐ ja ra mbonthi?

⁴³ Hinhya'mᵐ gá øtcahᵐ njabᵐ. Nu'a nguí øthᵐ, ngrí ndudehᵐ nú'ᵐ ri c'oihᵐ gá hocjᵐ pa gui nsundahᵐ,

'na nguí hu'mbabihᵐ ra Moloc,

ha nu'a ma'na gá hocjᵐ ngu 'nara tsø, nguí hu'mbabihᵐ ra Renfán.

Hangué nubyá ma ga pøñ'a'ihᵐ de ri haihᵐ pa ga pεñ'ahᵐ asta thogui de ra hai Babilonia.

Guehna bi xipa Ajuá ya me Israel.

⁴⁴ Nú'a ra mbonthi habᵐ bi 'ranga ndu ma xitahᵐ, ja guehni xqui hocni'ᵐ 'nara ngu dega dutu habᵐ mi 'be'tsa nú'a ra xingdo habᵐ mi nt'ofó nú'ᵐ 'ret'a ya hmanda. Nú'a ra ngu'a bi thoqui ngu xqui xipa Ajuá ra Moise da hyoqui, ne ngu nú'a xqui 'ñutuabi.

⁴⁵ Nepᵐ 'mεfa nú'a ra ngu'a bi gohui ndu

ma xitahᵐ nú'ᵐ mri zi ra Josue. Nepᵐ bá ha'ᵐ pa nuua habᵐ bi ntuncui ya ja'i nú'ᵐ himyá me Israel nú'ᵐ bi guui Ajuá de guecua nú'bᵐ mi zøcua nú'ᵐ ndu ma xitahᵐ. Y ja nura ngu'a ja bi nsundani'ᵐ Ajuá asta mi 'mᵐi ra Davi nú'a bi nda. ⁴⁶ Y Ajuá xi bi hopa rá 'mᵐi'a. Y ra Davi mi nehma xa hyoca 'nara ngu pa habᵐ dra nsunda hmaha Ajuá nú'a rá Ajuá ndu ma xitahᵐ ra Cobo. Pe himbi za bi hyoqui. ⁴⁷ Pe nu 'nará t'ᵐ ha, nú'a mrá thuhu Salomó, nu'á ha, go gue'a bi hyocua rá ngu Ajuá nú'a mi behma da hyoca rá dada. ⁴⁸ Masque nu Ajuá bi 'bᵐi maña mahets'i, hingui 'bᵐ ja 'nara ngu nú'a xa thoqui co yá 'yε ya ja'i, ngu bi 'ñenga ra badi Isaía gue Ajuá mi ena njaua:

⁴⁹ Nuua mahets'i ja guecua ma hudiga habᵐ dí 'bᵐi dega nda,

ha nu ja ra ximhai ja guehni dí tøta ma ua.

Nehe ena: ¿Te ma ngu nú'a ra ngu ma da thogaga 'bᵐ?

O ¿habᵐ ma ga 'bᵐca 'bᵐ?

⁵⁰ ¿Ha gue hingue co ma ts'edi stá hocaga gatho nuya t'øt'e ja ja ra ximhai?

⁵¹ Y ra cu Teba bi sigui bi 'ñembabi ya ja'i: Pe nu'ahᵐ nzantho xi xcá njahᵐ, xi xá me ri mfenihᵐ, hingui ne gui 'yøhᵐ. Guí njahᵐ ngu nú'ᵐ ya ja'i hingui pa Ajuá, ngue'a nu'ahᵐ hingui ne gui 'yøthᵐ nú'a xi'ahᵐ ra Maça Nda'hi ngu mi nja ndu ma xitahᵐ nehe. ⁵² ¿Hangu hma yá 'mehni Ajuá bi t'øt'ua ra nts'o'mᵐi? Y nú'ᵐ ndu ma xitahᵐ go gue'ᵐ bi 'yøt'a njabᵐ. Nú'ᵐ go gue'ᵐ bi hyo nú'ᵐ to'o mi ma desde rá mudi gue mi ma da 'ñehe nú'a ra hoja'i hinda ma da 'yøt'a ni 'nara ts'oqui. Ha nu mi zøhø'a, go gue'ahᵐ gá dahᵐ ne gá hyohᵐ. ⁵³ Nu'ahᵐ gá hñañhᵐ ya hmanda nú'a e bi zogahᵐ yá enxε Ajuá, pe hinxcá ne xcá 'yøthᵐ ngu nú'a bi hmanda'ihᵐ.

Rá du ra Teba

⁵⁴ Nepᵐ mi 'yøde njabᵐ nuya ja'i nuya noya'ᵐ, xi bi bø yá cue nts'edi co ra cu Teba.

⁵⁵ Pe nura cu Teba mi hampa rá ts'edi ra Maça Nda'hi, ne bi nøxa pa mahets'i ne bi hyandua rá nsunda Ajuá, nehe bi hyanda ma zi Hmuhᵐ ra Jesu mi 'bahni ja rá 'ñei Ajuá. ⁵⁶ Nepᵐ ra cu Teba bi 'ñemba ya ja'i:

—¡Ndi! Dí handa mahets'i xogui, nehe dí handa Nú'a To'o e bi Nja'i bí 'bai ja rá 'ñei Ajuá.

⁵⁷ Y nura ora'a gatho nú'á ya ja'i mi 'bahni bi go'ta yá gu ne bi dø ya hmafi, ne bi nest'ihí ri gatho bi mfats'i bi mihi ra cu Teba. ⁵⁸ Nep_u de guehni nuya ja'i'á bi pønga ra cu Teba de ra hnini, nep_u bi c'ahni. Ne mi 'bahni 'nara basja'i mrá thuhu ra Saulo, nú'á nehe go gue'a bi hyandua rá du ra cu Teba, nehe go gue'a mi supa yá he ya hyote nú'á xqui hñaqui pa bi za bi hñote'á. ⁵⁹ Y nú'a ra ora mi thøxa ya nc'ahni ra cu Teba, nu'á bi 'yapabi Ajuá ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i Jesu, dí a'i gui hñani ma te ja ri maça 'yεbya.

⁶⁰ Nu'bá nu'á bi ndandiñahmu ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, oxqui ha'mba nguenda nuyá ya ja'i de nú'a øtcagui.

Y ngu bi uadi bi mąga njab_u, 'bestho bi du.

8

Ra Saulo xi bi 'yø'tua ndunthi rants'o'mai nuya gamfri

¹ Ha nura Saulo xqui dá rá hña gue da tho ra cu Teba.

Nep_u 'bestho nú'a ra pa'a bi maði bi nja 'nara dąga nt'atsate contra nú'á xqui gamfri Ajuá nuni Jerusale. Ne bi nxanga gatho ya gamfri hab_uraza maxøgue ra hai Judea ne Nsamaria, hønse ya apostol himbi bønga de Jerusale. ² Y nu 'raya cu xi mi ja yá jamfri co Ajuá, go gue'á bi 'ñoni pa bi 'yagui ra cu Teba, ne xi bi nzoni ndunthi ngue'a xi mri maði'á. ³ Ha nura Saulo xi bi 'yø'tua ndunthi ra nts'o'mai ya gamfri, ne 'rama'na ra ngu mi cüt'i pa mi j_uca ya 'ñøhø ne ya 'behña pa da zits'i da got'a fadi.

Bi hmąba rá noya Ajuá nuni Nsamaria

⁴ Ha nú'á ma'ra ya gamfri xqui 'bat'i ne xqui nxani, go gue'á mi 'yo mi mąba rá noya Ajuá hab_uraza. ⁵ Ha 'na de gue'á mrá thuhu ra Lipe bi ma pa ja 'nara hnini nuni Nsamaria pa bá xipa ya ja'i de ra Zidada Jesucristo. ⁶ Y nuya ja'i de guehni mri munts'i pa mi huxa nt'øde xá hño de nú'a mi mąga ra cu Lipe, ne mi handi'á nú'á ya nt'udi mi øt'e'a. ⁷ Ngue'a nu'á mi emba

ya ts'ondahi nú'á to'o mi pe'tsi, ne nuya ts'ondahi asta mi mafi da bøni. Ne ndunthi ya ts'onate mi øthe'a. ⁸ Hangué njab_u bi me'tsa 'nara dąga johya nú'a ra hnini'a.

⁹ Ne mi 'bahni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Simu nú'a mrá 'ñete de nú'a ra hnini'a. Nura 'ñete'a xi xqui hyat'a ndunthi ya me Nsamaria, ne xi mri 'ñets'i co nú'a rá mfadi mi paði. ¹⁰ Ne gatho nuya ja'i de guehni notsi ndągui xi mi huxa nt'øde de nú'a mi mąga nú'a ra 'ñete'a, ne mi eñ'á:

—Nura 'ñøhø'a hąpa rá dąga ts'edi Ajuá.

¹¹ Ne gatho ya ja'i xi mi huxa nt'øde ngue'a ya ya'm_u xqui hyat'i'á co rá nt'ete.

¹² Pe nu mi zønga ra cu Lipe ja nú'a ra hnini'a bi mąga ra hoga nt'øde de rá hmada Ajuá ne bi ma de ra Zidada Jesucristo. Nep_u gatho ya ja'i bi gamfri ne bi nxistehe, ya 'ñøhø ne ya 'behña. ¹³ Nehe nú'a ra 'ñete mrá thuhu ra Simu bi gamfribi rá noya Ajuá ne bi nxistehe. Ne nzantho bi 'ñoui ra cu Lipe, mi handa nú'á ya nt'udi ne ya dąga t'øt'e mi øt'e, ne nu'á xi mri 'yø de nú'a mi handi.

¹⁴ Nep_u mi baði nú'á ya apostol mi 'bahni Jerusale gue ya me Nsamaria ya xqui hñaąga rá noya Ajuá, 'bestho bi mehna ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua pa guehni. ¹⁵ Y ngu mi zøñ'á bi 'yapabi Ajuá po ya gamfri de guehni Nsamaria pa bi za bi hñaąga ra Maça Nđahi, ¹⁶ ngue'a ni 'na de gue'á hinxqui hñani thoho ra Maça Nđahi, hønse xqui nxistehe de rá thuhu ma zi Hmu'á ra Jesucristo. ¹⁷ Hangué ra Pedro ne ra Xuua bi hñuxa yá 'yε ja ya gamfri, nep_u nu'á 'bestho ra ora'a bi hñaąga ra Maça Nđahi.

¹⁸ Ha nu mi hyanda ra Simu nú'a mrá 'ñetehma gue xqui hñaąga ra Maça Nđahi nú'á to'o xqui hñu'tsua yá 'yε ra Pedro ne ra Xuua, hangué nu'á asta bi ña'tuahma ra boja nú'á ya apostol, ¹⁹ ne bi 'ñembabi:

—'Racaguih_u nehe nú'a ra ts'edi guí hąh_u, pa njab_u necagui da za ga huxa ma 'yε ja ya ja'i ne nu'á da hñaąga ra Maça Nđahi.

²⁰ Nep_u ra Pedro bi daði ne bi 'ñembi:

—Ma'na xá hño 'mėdiui ri boja. ¿Hanja xcá beni gue rá ts'edi Ajuá da za da thai co ra boja? ²¹ Hinguí pe'tsa ra nsequi nixi rí

'ñep'a'i gui pefi nuna 'bɛfina, ngue'a hingui ho nuna xcá beni de ja rá thandi Ajuá.
 22 Hangue nu'a mahyoni gui 'yøt'ebya, ntsø'mi de nú'a ri ts'oqui xcá beni, ne 'yapabi Ajuá pa xahma da pun'a'i de nú'a ra ts'omfeni xcá beni. 23 Ngue'a nuga dí handi gue xi 'nagra ts'omfeni ne 'nagra 'yøt'ats'oqui.

24 Nepu nú'a ra Simu bi dadi ne bi 'ñena:

—'Yaphu ts'u Ajuá por gueque, pa hinda njabu ngu nú'a xcá ma.

25 Ha nú'u ya apostol ngu bi damajuani'u de ma zi Hmuhu ra Jesu ne bi mamba rá noya Ajuá, bi bøni'u de nú'a ra hnini'a. Ne bi thohni ja ma'ra ya t'uca hnini de Nsamaria mi manga ra hoga nt'øde de ra mpøhø. Nepu nu'á bi yopa menga Jerusale.

Ra Lipe bi xi'tsa 'nara me Etiopía

26 'Mefa de gue'a 'nara enxɛ Ajuá bi zofu ra cu Lipe ne bi 'ñembabi:

—Lipe, stá ehe ga peñ'a'i grí ma grí cai, ja nú'a ra 'ñu nexa Jerusale pa rí zonga asta ja ra hnini Gasa.

Nú'a ra 'ñu'a thogui ja 'nara mbonhi.

27 Nepu ra cu Lipe 'bestho bi gu ra 'ñu bi ma. Ne de má 'ñu bi nthɛui 'nara 'ñøhø mrá me Etiopía. Nú'a mrá eunuco, ne mi gue'a 'namrá danga mfats'i nú'a ra 'behña mrá nda nuni Etiopía ne mrá thuhu ra Candace. Nura 'ñøhø'a go gue'a mrá mɛ'sboja de ja rá ts'utbi nú'a ra 'behña mrá nda. Y nu'á xqui mengui xqui xocambeni Ajuá nuni Jerusale.

28 Ne ya mri menga pa ja rá hai ne mri zi rá carro mri gut'a ya fani. Nuni ja mi huhni mi he'ta ra Maça T'ofu nú'a bi 'yofo ra badi Isaía. 29 Nepu ra Maça Nda hi bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Rí ma ua tsu nuna carro xa mani ne rí mɛui.

30 Nepu nura cu Lipe bi nest'ihí bi ma bá tsu nú'a ra carro, ne bi 'yøde nú'a ra 'ñøhø mi he'tua rá t'ofu ra badi Isaía, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue guí pa di te rí bonga nú'u ya noya guí he'ti?

31 Nepu nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Hanja da za ga pa di te rí bøni 'bu hinto da 'ñutcagui?

Ne bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Bá pøxa ja ra carro ne bá e ga huhui.

32 Y nú'a ra xeni de ra Maça T'ofu mi he'ti'a nu habu ena njaua:

Nú'a bi ts'its'i nja ngu 'nara zi deti pa da tho;

ne 'besthó himbi xoxa rá ne nja ngu 'nara zi deti bi 'bɛgui pa da t'axi.

33 Mri 'ñenda ya ja'i, ne hinto bi ñani;

ha nú'u yá ja'i xi bi nts'o'mai,

ne bi thacua rá te de guecua ja ra ximhai.

Njabu manga ra Maça T'ofu.

34 Nepu nú'a ra me Etiopía bi 'ñembabi ra cu Lipe:

—Dí bante'i gui xicagui de nú'a rá 'mɛhni Ajuá, ¿ha gue mi ma de guesɛ'a, o mi ma de ma'na ra ja'i?

35 Nepu nura cu Lipe bi ma di bi ña, ne bi xipabi gatho ra hoga nt'øde de ma zi Hmuhu ra Jesu desde habu mi he'ta ra me Etiopía go gue'a 'nara xeni de ra Maça T'ofu nú'a xqui 'yofo ra badi Isaía. 36 Nepu de mi 'yo'u ja ra 'ñu bi zonga habu mi ja 'nara mothe, ha bi 'ñenga nú'a ra me Etiopía:

—Jani 'nara zi mothe po ra dehe. ¿Ha hinda za ja ga nxisteheni?

37 Ha nura cu Lipe bi 'ñembabi:

—'Bu xi guí camfri con gatho ri mfeni da za, hanja hina.

Nura me Etiopía bi 'ñena:

—Haha, dí camfri gue ra Jesucristo go gue'a rá T'u Ajuá.

38 Nu'bú nu'á bi 'bɛpa rá 'bɛgo bi 'ba'ma ra carro, nepu bi gai ri yoho'u, ne bi yat'a mbo ra dehe. Nepu ra cu Lipe bi xi'tsa nú'a ra cu me Etiopía. 39 Y nu mi bøxa ra cu Lipe de ja ra dehe, bi 'mɛtho ngue'a rá Maça Nda hi Ajuá bi zits'i. Nepu nura cu me Etiopía ya himbi yopa hyanda ra cu Lipe ma'na'qui. Y ya mri sɛhɛ'a bi sigui bi ne rá 'ñu co ndunthi ra johya mi pe'tsi. 40 Nepu nura cu Lipe bi zonga nuni Asoto, ne de mi 'rani de guehni bi ma di bi manga ra hoga nt'øde asta bi zonga nuni Cesarea.

9

Ra Saulo bi gamfri ra Zidada Jesu (Hch. 22:6-16; 26:12-18)

1 Ha nuya pa'u ra Saulo mi hu'tsa ya gamfri da hyo, ne bi ma bá nu ra danga nda gá macja. 2 Bi ma bá a nsequi pa da ma nuni ja yá nija ya xodyo nuni Ndamasco pa da

g_u nú'a ri damba rá jamfri ra Zidada Jesu, gue dra 'bēhñā gue dra 'ñøhø, ne dua tsi pa Jerusale da got'a fadi. ³ Ne de mri ne ra 'ñu ya mi ma da zonga Ndamasco, mi damfri bi got'atho 'nara ñot'i asta mi huexqui nú'a ra hyats'i mri 'ñehe de mahets'i. ⁴ Nep_u ra ora'a 'bestho bi dagui ma'memfo ja ra hai. Ne bi 'yøde 'nara noya mi ena:

—Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongagui pa gui 'yøtca ra nts'o'mai?

⁵ Nu'bá ra Saulo bi dadi ne bi 'ñena:

—¿To'o'i, zi Hmu?

Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i guí hongui pa gui 'yøtcagui ra nts'o'mai ngue'a guí honi pa gui 'yø'tua ra nts'o'mai nú'a to'o xa gamfrigui. Pe nu'i go grí 'ñanse, guí nja ngu nú'a øt'a ra ndamfri ora tica ra nsamboi.

⁶ Y ra Saulo asta mri huat'i co ra ntsu ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, ¿te rá 'be guí ne ga øt'ebya?

Nu'bá ra Zidada bi 'ñembabi:

—Nangui ne rí ma ja ra hnini, nuni ja guehni ma da si'a'i nú'a rí 'ñep'a'i guí 'yøt'e.

⁷ Y nú'a ya 'ñøhø mri 'ñoui ra Saulo xi bi ntsu ngue'a nu'á xqui 'yøde nehe nú'a ra noya pe hinxqui hyandi ua to'o mi 'bahni. ⁸ Nep_u nura Saulo bi nangui de ja ra hai, ne xi mri zøthmā yá da pe himbi za bi hyandi. Hanguie bri jahni bi ts'its'i pa asta ja ra hnini Ndamasco. ⁹ Y nuni ja bá 'buhni hñu pa ne himi handi. Y nú'a hñu pa ni ts'a hinte bi zi.

¹⁰ Nuni Ndamasco mi 'buhni 'nara gamfri mrá thuhu ra Ananía, y nura Zidada Jesu bi zofu ngu dega t'i ne bi 'ñembabi:

—¡Nugue Ananía!

Nu'á bi dadi:

—¿Te'a, zi Hmu?

¹¹ Ha nura Zidada bi 'ñembabi:

—Rí ma, ja nú'a ra 'ñu rá thuhu ra Jua'ñu, ne thogui ja rá ngu ra Juda, ne ja guí 'ñanini ra Saulo nú'a ra me Tarso. Nu xcrí tsøni guí tsudi di øt'a rá søcambeni. ¹² Nu'á ya stá xipabi ngu dega t'i gue ma da tsøni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Ananía, ne da hñu'tsua yá 'ye pa da yopa hyandi.

¹³ Nu mi 'yøde njabu ra cu Ananía bi dadi ne bi 'ñena:

—Zi Hmu, stá øde ndunthi de nú'a ra 'ñøhø'a gue xi mi ø'tuabi ndunthi ra nts'o'mai ya cu nuni Jerusale. ¹⁴ Ha xa umba nsequi ya ndā gá macja pa da za da g_u gatho nú'a di xøcambeni'i ri thuhu de guecua nehe.

¹⁵ Nep_u ra Zidada bi 'ñemba ra cu Ananía:

—Grí ma guí 'yøt'a nú'a dí xi'i, ngue'a go gue'a ra 'ñøhø stá huahni pa da mepcagui ne da 'ñutua ma thuhu ya me Israel ne gatho nú'a hinglyá me Israel ne nuyá nda'u, pa da badi'u to'ogui. ¹⁶ Ne nuga go ma ga utuabi gatho nú'a ya ts'othogui pø'tsi da thogui po rá ngue ma thuhu.

¹⁷ Nu'bá ra cu Ananía bi ma ne bi yat'a ja ra ngu hab_u mi 'b_u ra Saulo. Ne bi hñu'tsua yá 'ye, ne bi 'ñembabi:

—Zi cu Saulo, ra Zidada Jesu nú'a to'o gá handa ja ra 'ñu nú'a ngrí nehi pa guecua, go gue'a xa mēncagui pa da yopa xo ri da ne guí hñanga ra Maca Ndahi.

¹⁸ Ne 'bestho ra ora'a bi dagui nú'a te mi co'tua yá da, ne 'bestho bi yopa hyandi. Ne nu'á bi 'mai bi ma bá nxistehe. ¹⁹ Ne bi ñuni, nep_u bi yopa nja rá ts'edi, ne bi 'mahni 'raya pa co ya gamfri nuni Ndamasco.

Ra Saulo bi mamba rá noya Ajuā ja ra hnini Ndamasco

²⁰ Nep_u 'bestho bi ma bá damajuani de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ja yá nija ya xodyo, ne mi mā gue ra Jesu go gue'a rá T'u Ajuā. ²¹ Y gatho nú'a to'o mi øde nú'a mi mañ'a xi mri 'yø ne mi eñ'u:

—¿Ha hingo guehni núni xi mi ø'tua ra nts'o'mai nú'a to'o xøcambenibi rá thuhu ra Jesu nuni Jerusale? ¿Ha hingo guehni xqui 'ñehe da g_u nts'ahni ya gamfri pa da zi'tsua ya ndā gá macja?

²² Pe nura cu Saulo ma'na mi ja rá ts'edi pa da damajuani gue ra Jesu go gue'a ra Cristo rá 'mehni Ajuā ne xqui hñuts'i'a pa da e da ndā. Y nuya xodyo himbi badi te da beni gatho nú'a mi 'buhni Ndamasco.

Ra Saulo bi c'ot'i de ja yá 'ye ya xodyo

²³ Bi thogui ndunthi ya pa, nep_u bi mudi bi mámbi ya xodyo pa da hyohmā ra cu Saulo. ²⁴ Pe nú'a ra cohi bi gohi'u, bi t'umba nt'øde ra cu Saulo gue nu'á ma pa ra xuui mi su gatho ya gosthi de nú'a ra hnini'a pa xa thohmā'a. ²⁵ Pe nu mi badi ya cu njabu,

bi 'yent'a ra cu Saulo ja 'nara danga 'bøts'e pa bri tonts'a dega xuui pa møte de ra jado nú'a mi cot'a ra hnini, pa bi za bi 'bat'í'a.

Nú'a ra pa bi zønga ra Saulo nuni Jerusale

²⁶ Nu mi zønga ra cu Saulo Jerusale mi nehma'a da munts'iui ya gamfri, pe nu'á mi tsu ngue'a himi camfri'á gue nu'á ya mi 'nara gamfri. ²⁷ Pe nura cu Berhna bi zits'i pa habu mbi 'bu ya apostol, ne bi metuabi hanja xqui hyanda ra Zidada Jesu ja rá 'ñu ra cu Saulo, ne xqui ñaui. Ne bi metuabi'á gue nu'á ya xqui ña de rá thuhu ra Zidada Jesu co ndunthi ra ts'edi nuni Ndamasco. ²⁸ Y njabu bi za bi 'múi co ya gamfri nuni Jerusale. ²⁹ Nu'á himi tsu da ma de rá thuhu ra Zidada Jesu, ne mi ntsanoyau ya xodyo nú'á mi ñaca griego, ha nu'á mi ecuabi da hyo'a. ³⁰ Pe nu mi badi njabu ya cu bi zixa ra cu Saulo pa nuni Cesarea, nepu bi mehni'á pa Tarso.

³¹ 'Mefa gatho ya gamfri bi me'tsa 'nara hoga'múi nuni Judea ne Galilea ne Nsamaria, ne mi zedi yá jamfri, ne mi 'yo'á co ndunthi rá ntsu Ajuá, ne ma'na mri xu ya gamfri co rá mfats'i ra Maça Ndañi.

Ra Enea bi ñani

³² Ha nura apostol Pedro bi 'ño bi zønga gatho ya gamfri, ne bi ma bá c'a'tsa ya cu nú'á mi 'buhni Lida. ³³ Ne ja bi zuhni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Enea, ne ya mi øt'a hñato jeya xqui 'menga ja ra mfidi ngue'a mi tsu 'nara hñeni nú'a nixi mi tsa da anga rá ndo'yo. ³⁴ Nepu ra cu Pedro bi 'ñembabi:

—Enea, ra Zidada Jesucristo xa 'yøthe'i. Nangui jaxa ri mfidi.

Nepu nu'á 'bestho bi nangui. ³⁵ Y gatho ya mengu de guehni Lida ne ya me Sarón bi zogui yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu co nú'a xqui hyandi'á.

Ra Dorca bi yopa nte de ra du

³⁶ Nuni Jope mbi 'bu 'nara 'bèhña mrá gamfri nú'a mrá thuhu ra Tabita, dega griego t'embi ra Dorca. Nú'a nzantho mi øt'a ndunthi ra hñoja'i ne mi faxa ya hyoya.

³⁷ Ha nuya pa'á bi za 'nara hñeni ne bi du. Nepu bi sati ngu myá nzai'á ne bá 'begui ja 'nara tøngu. ³⁸ Pe de guehni Jope mi guetbu pa ja ra hnini Lida, ne nuya gamfri de guehni xqui 'yøde gue ja mbi 'buhni ra

cu Pedro nuni Lida, hangue bi 'bèhna yoho ya 'mehni pa dua tsi ne da 'ñembi:

—Dí bante'ihe ga maha 'bestho pa Jope.

³⁹ Nepu nura cu Pedro 'bestho bi meui'á. Ne nu mi zøni bi ts'its'i pa ja ra tøngu habu xqui munts'a ndunthi ya viuda mi zoni. Ne bi t'utuabi ra cu Pedro nuya pahni ne ma'ra ya he xqui hyoca ra nju Dorca nú'bu mi te'a. ⁴⁰ Nu'á ra cu Pedro bi 'bepi da bønga pa thi gatho nú'á mi 'buhni, ne nu'á bi ndandiñahmu ne bi 'yapabi Ajuá. Nepu bi zofo nú'a xqui du ne bi 'ñembabi:

—Tabita, nangui.

Ne nu'á 'bestho bi zøt'a yá da, ne nu mi hyanda ra cu Pedro bi nangui bi hñudi'a. ⁴¹ Ha nura cu Pedro bi mipa 'nará 'ye ne bi 'ba'mi. Nepu bi zohna ya viuda ne ma'ra ya gamfri pa bi 'ñutuabi gue ya xqui yopa nte. ⁴² Y gatho de guehni Jope bi nt'øde de nú'a xqui nja, ne ndunthi to'lo bi gamfri ra Zidada Jesu. ⁴³ Ha nura cu Pedro bi gohi ndunthi ya pa de guehni Jope ja rá ngu ra cu nú'a rá thuhu ra Simu dexifri.

10

Ra apostol Pedro ne ra Cornelio

¹ Mi 'bu 'nara 'ñøhø nuni Cesarea mrá thuhu ra Neyo nú'a mrá me Italia ne himrá xodyo, nehe go mrá nda de nú'á ya soldado myá mengu rá hai'a. ² Nú'a xi mrá hoja'i ne xi mi tsu Ajuá, ne gatho nú'á ya mengu rá ngu. Ne mi øt'a ndunthi ra hño ngue'a mi faxa ya xodyo nú'á xi myá hyoya. Ne nzantho mi xøcambeni Ajuá. ³ Nepu 'nara pa ngu mi nzanga hñu nde bi hyanda 'nará enxε Ajuá ngu dega t'i, bi yat'a habu mi 'bui'a ne bi 'ñembabi:

—¡Neyo!

⁴ Nu mi hyandi xi bi nu'ti ne xi bi ntsu, ne bi 'ñena:

—¿Te'a, zi Hmu?

Nura enxε bi 'ñembi:

—Nuri nt'adi xa 'yøde Ajuá ne nú'á ri mfats'i xcá 'yøt'e xa hyandi'a. ⁵ Hangue nubya pèhna 'raya 'mehni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'a thu'mbabi nehe ra Pedro. ⁶ Nú'a bí 'bui ja rá ngu ma'na ra Simu nú'a ra dexifri, 'bui guetbu ja rá hyo ra ndehe. Y nú'a ra Pedro go gue'a ma da xi'a'i te rí 'ñep'a'i gui 'yøt'e.

⁷ Nu mi ma ra enxε nú'a mi ñaui ra Neyo, bi zohna yoho yá 'bego ne 'namrá nzai soldado nú'a mi xocambeni Ajuá nehe. ⁸ Go gue'ü bi xipabi te 'be'a bi nja, ne bi mehni pa ra hnini Jope.

⁹ Ha nurá hyax'a de mi 'yo yá 'ñu'ü y ya mi ma da zonga ja ra hnini Jope, nu'bá nura ora'a ra cu Pedro bi bøxa ja 'nara tøngu pa da 'yapabi Ajuá nuni ja ra hnini Jope, y mi ngu nde ma pa nura ora'a. ¹⁰ Y xi mi tsu 'nara thuhu y ya xa nehma xa ñuhma, pe ja mi thocuabi te da zi. Y nú'a ra ora'a bi hyanda 'nara nt'udi ngu dega t'i. ¹¹ Ne bi hyandi bi xogui mahets'i ne bá ja'ma pa ja ra hai 'ñena 'nara danga dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani. ¹² Y ja nú'a ra dutu'a mbra cani gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'ü ja goho yá ua, ne ya qu'eña ne ya ts'int'sü. ¹³ Nepü bi 'yøde 'nara noya bi 'ñena:

—Pedro, ju nuyü ya mbo'oni ne ya zu'ue ne hyo pa gui tsi.

¹⁴ Nu'bá nura cu Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina, zi Hmu, ngue'a hinhya'mü stá tsi nú'a xá nts'o ne hingui t'axi.

¹⁵ Ne nú'a ra noya'a bi 'ñemba ma'na'qui:

—Oguí embi xá nts'o nú'a xa xuca Ajuá ne xá nt'axi.

¹⁶ Bi njabu hñu'qui, nepü bi bøxa ma'na'qui pa mahets'i nú'a ra dutu. ¹⁷ Ha nura cu Pedro mi 'buhni mi 'yo rá mfeni ne mi ne da badi te mri bonga nú'a ngu ra t'i xqui hyandi. Nura ora'a bi zøhø yá 'mehni ra Neyo ja ra gosthi, xqui 'ño xqui 'ñani habü mi ja rá ngu ra Simu dexifri. ¹⁸ Ha nu mi zøni ja nú'a ra ngu'a bi 'ñani ua ja mi 'buhni ra Simu nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Pedro. ¹⁹ Pe nura cu Pedro tobya mi oda rá mfeni nú'a ngu ra t'i xqui hyandi, ne ra Maca Ndañi bi 'ñembi:

—Bi zø hñu ya 'ñøhø hoñ'a'i. ²⁰ 'Bai cai rí meui'ü. Ne ote xqui ma gui tsu, ngue'a go stá penca'ü.

²¹ Nepü ra cu Pedro bi gai habü mi 'ba nú'ü yá 'mehni ra Neyo, ne bi 'ñembi:

—Nuga go gueque guí honjü. ¿Te xqui 'beñ'ahü?

²² Nu'ü bi dadi ne bi 'ñena:

—Xpá mencahe ma ndá gá soldadohe ra Neyo, 'nara hoga 'ñøhø xi tsu Ajuá, ne

gatho ya xodyo ñamahño de gue'a. Y 'nará enxε Ajuá bi xipi gue mahyoni da mehni to'o da e da zix'a'i pa gui ma ja rá ngu'a, pa da 'yøde nú'a ma gui xipabi.

²³ Nepü ra cu Pedro bi umba ntsaya'ü habü mi 'bui'a, ne ja bi 'ñoxini'ü con gue'a nú'a ra xuui'a. Ha nurá hyax'a ra cu Pedro bi ma con gue'ü ne bi me ma'ra ya cu nú'ü mi 'buhni Jope.

²⁴ Y rá hyax'a bi zøñ'ü nuni Cesarea habü mi 'bü ra Neyo mi tø'mi, ne xqui zohna gatho nú'ü ja te myá njauí, ne nú'ü xi myá hmañi'a. ²⁵ De mi zonga ra cu Pedro ja rá ngu ra Neyo, nu'á bi bøni pa da dadi, ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a. ²⁶ Pe nura cu Pedro bi 'ba'mi ne bi 'ñembabi:

—'Bai, ngue'a nequi 'nadrá 'ñøhø nehe ngu'atho.

²⁷ Y de mi ña'ü bi yat'a ri yoho mbo ra ngu, ne mi 'buhni ndunthi ya ja'i xqui munts'i. ²⁸ Nepü ra cu Pedro bi 'ñembabi'ü:

—Nu'ahü guí pahü gue núje dyá xodyohe hingui tsa ga nthantshe co nú'ahü hingyá xodyohü, y nixi tsa ga cathe ja ri nguü, ngue'a 'rama'na'ño ma jamfrihü. Pe Ajuá xa xicagui gue hinga embabi xá nts'o o hingui t'axi ni 'nara ja'i. ²⁹ Hangue ngu mi xicagui ya 'mehni gue ga eheua, 'bestho duá ehe nsinque te dá ma. Ne dí ne ga padi pa te uá tsigaguihü.

³⁰ Nu'bá ra Neyo bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Øt'a goho ma pa ngu ra zi orabya ndí 'bucua ja ma ngu stí ayuna ne ndí apabi Ajuá ngu ma nzai dega nde, ndá thamfri dá handa 'nara 'ñøhø mi he 'raya dutu asta mi huexqui. ³¹ Ne bi 'ñengagui: “Neyo, Ajuá xa 'yø't'a'i ri t'adi ne xa hyanda nú'a xcá 'yø'tua ya hyoya xcá fats'i. ³² Pehna pa ja ra hnini Jope to'o ma dua tsi ra Simu nú'a xa thu'mbabi nehe ra Pedro. Nu'á bí 'bü ja rá ngu ma'na ra Simu ra dexifri nú'a bí 'bü guetbü ja rá hyo ra ndehe. Y nu sta zø'a ma gui ñaui pa da zo'a'i,” njabu bi 'ñengagui. ³³ Hangue 'bestho dá pempü to'o bá hoñ'a'i, ne xá hño'a xcá ehe. Y nubyá dí 'buehua gatho ja rá thandi Ajuá, ne dí ne ga øhe gatho nú'a xa xi'a'i pa gui xicje.

Ra apostol Pedro bi mambará noya Ajuá ja rá ngu ra Cornelio

³⁴ Hangué nura cu Pedro bi mudi bi ña ne bi ñena:

—Nubyá ha, stá padi gue xi majuani Ajuá hinguí huahna ya ja'i 'ra co ma'ra. ³⁵ Ngue'a nu'á ri madi gatho nú'u to'o 'yo ja rá ntsu'a ne øt'a nú'a xá hño, masque habaraza dya mengu. ³⁶ Ajuá bi zocje núje dyá me Israelhe pa dá mádihe con gue'a po ra Zidada Jesucristo nú'a to'o ma Hmuhú drí gathohú. ³⁷ Ngu guí pashú nú'a bi nja nuni ja ma haihe núje dyá xodyohe, ra Xuua bi 'yøt'a ra sistehe, 'mefa ma zi Hmuhú ra Jesu bi fata rá 'befi nuni Galilea ne bi 'ño gatho ja ra hai Judea. ³⁸ Ne guí pashú gue Ajuá bi umba ra Maça Ndañi ra Jesu nú'a mrá me Nasare pa bi umba ra ts'edi. Nú'á bi 'ño bi 'yøt'a ra hño, ne bi 'yøthe gatho nú'u mi hñeni ne mi pe'tsa ya ts'ondañi. Ra Zidada Jesu mi øt'a njabú ngue'a Ajuá mi 'búi con gue'a. ³⁹ Y nuje go drí damajuanihe gatho nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesu nuni ja ya t'uca hnini Judea ne ja ra danga hnini Jerusale. Y 'mefa nu'á bi ts'uta ja 'nara pont'i asta himbi tho. ⁴⁰ Pe Ajuá bi 'yøt'e pa rá hñupa bi yopa nte, ne bi 'yøt'e pa bi hnecanja'i pa dá hanthe ma'na'qui. ⁴¹ Pe hingo gatho ya ja'i bi yopa hyant'a, hñseguihe dá hanthe, ngue'a Ajuá xqui huancahe desde rá mudi pa ga dahe majuani de gue'a gue nu'á bi yopa nte ma'na'qui de ja ra du. Y nu de ya xqui yopa nte de ja ra du, dá yopa ñuñhe ne dá ntsithehe con gue'a. ⁴² Nepu nu'á bi 'bepcahe ga zoföhe ya ja'i ne ga dahe majuani gue Ajuá go xa hñuts'i'a pa da hña'mba nguenda nú'u te, ne nú'u xa du. ⁴³ Nehe gatho yá 'mehni Ajuá mi 'búi desde rá mudi bi damajuani de ra Zidada Jesu gue nu'a tó'o da gamfribi rá thuhu dra pumbabi yá ts'oqui.

Bi hñanga ra Maça Ndañi nú'u hingyá xodyo

⁴⁴ Ha de mi mangua ra cu Pedro nuya ya noyaya, bá cai ra Maça Ndañi ne bi yut'a ja yá coraso gatho nú'u to'o mi øde nú'a mi mangua ra cu Pedro. ⁴⁵ Ha nú'u ya xodyo myá gamfri nú'u bá 'ñoui ra cu Pedro, xi bi 'yø ngue'a xqui hñanga ra Maça Ndañi nehe nú'u himyá xodyo. ⁴⁶ Ngue'a bi 'yøde mi ña nehe de ma'ra ya hñaqui nú'u himi

padi, ne mri xøcambeni'u Ajuá. ⁴⁷ Nepu nura cu Pedro bi 'ñena:

—¿To'o ja da hñacuabi da nxistehe núyu to'o xa hñanga ra Maça Ndañi ngu stá hñhu?

⁴⁸ Nu'bú ra cu Pedro bi 'bepabi'u da nxistehe de rá thuhu ra Zidada Jesucristo. Nepu nu'á bi bantebi ra cu Pedro gue da gohi con gue'u ma'ra ya pa.

11

Ra apostol Pedro bi xipa ya gamfri me Jerusale de rá ts'edi Ajuá

¹ Bi 'yøde nú'u ya apostol ne ma'ra ya gamfri mbi 'bú Judea gue ne nú'u himyá xodyo ya xqui hñanga rá noya Ajuá. ² Ne mi menga ra cu Pedro pa Jerusale, ja bá nuuini nú'u yá mixodyoui ya myá gamfri pe mri denbatho yá nzai ya xodyo. Nú'á bi zai ra cu Pedro, ³ ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja xcá cut'a ja yá ngu nú'u ya 'ñøhø hingyá xodyo ne xcá ñuni con gue'u?

⁴ Nu'bú ra cu Pedro bi metuabi gatho nú'a xqui nja desde ra mudi ne bi 'ñembabi'u:

⁵ —Nuga ndí 'buhni ndí apabi Ajuá ja ra hnini Jope, ne dá handa 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bá ja'mi de mahets'i 'ñena 'nara danga dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani, ne bi zøhø habú ndí 'búi. ⁶ Ne dá handa xá hño te mi cani, dá handi mi cu gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'u ja goho yá ua, ne ya qu'eña ne ya ts'int'su. ⁷ Ne dá øde 'nara noya bi 'ñengagui: “Pedro, ju nuyú ya mbo'oni ne ya zu'ue, ne hyo pa gui tsi.” ⁸ Ne dá embabi: “Hina, zi Hmu, ngue'a hinhya'mú stá tsi nú'a xá nts'o ne hinguí t'axi.” ⁹ Nepu nú'a ra noya de mahets'i bi yopa ña ne bi 'ñengagui: “Oguí embabi xá nts'o nú'a xa xuca Ajuá ne xá nt'axi.” ¹⁰ Bi njabú hñu'qui, nepu bi njats'i pa mahets'i nú'a ra dutu. ¹¹ Ha nú'a ra ora'a bi zøhø ja ra ngu habú ndí 'búi hñu ya 'ñøhø xqui 'bèhni de Cesarea pa da zixcagui. ¹² Y nura Maça Ndañi bi 'ñengagui ga m'e'be'u, masque himyá xodyo. Nehe dá m'e'be nú'u má 'rato ya cu, ne dá tsøñhe dá cuthe ja rá ngu nú'a to'o xqui mehna ya 'mehni da zixcagui. ¹³ Nura 'ñøhø'a bi xicje hanja xqui hyandua 'nará enxé Ajuá de guehni ja rá ngu gue nu'á bi 'ñembabi 'na: “Pehna

'raya 'mehni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'a xa thu'mbabi nehe ra Pedro. ¹⁴ Nu'á go da xi'a'i hanja da za gui mpøhø ne gatho ya mengu ri ngu." ¹⁵ Ha nu ndá fudi dá ña, bi hñani'ra Maça Ndahi mahyegui ngu dá hñhe ra mudi nehe. ¹⁶ Ra ora'a dá beni de nú'a xqui mंगा ma zi Hmuhá nú'ba bi 'ñena: "Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ahú ma gui nxisteheh co ra Maça Ndahi." ¹⁷ 'Bá Ajuá njabá rá paha xa umbabi'ra Maça Ndahi ngu bi 'racaguihá nú'ba dí camfrih ma zi Hmuhá ra Jesucristo, to'oguiga pa go ga hacua rá 'bafi Ajuá.

¹⁸ Ha nu mi 'yøde njabá nú'ba ya cu mi 'bahni Jerusale, ya bi go'tatho yá ne, ne bi nsunda Ajuá bi 'ñena:

—¡Njabá rá paha Ajuá gue da ñobri nehe nú'ba hingyá xodyo pa da m'etsa ra te pa nzantho ngu nú'a dí p'e'tshá nehe!

Ya gamfri me Antioquia

¹⁹ Desde bi tho ra cu Teba, bi mudi bi t'utsa nú'ba ma'ra ya gamfri. Hangue nu 'ra de gue'ba bi 'bat'i gá ma Fenicia, ha nu ma'ra Chipre, ha nu ma'ra Antioquia. Y nu habá gá ma'ba bá zo yá mixodyoui de rá noya Ajuá, hinto ma'ra bá zofo. ²⁰ Pe mi 'ba 'raya cu myá me Chipre ne nu ma'ra myá me Cirene, nú'ba bi zonga ja ra hnini Antioquia, y bi zofo nehe nú'ba ya ja'i himyá xodyo de ra hoga nt'øde de ra Zidada Jesu. ²¹ Ajuá bi umba ra ts'edi'ba ne bi mats'i, ne ndunthi ya ja'i bi hyepu yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu.

²² Ne mi badi ya gamfri nú'ba mi 'bahni Jerusale de nú'a mbi ja de guehni Antioquia, hangue nu'ba bi mehna ra cu Berhna pa guehni. ²³ Ne nu mi zøñ'a bi hyandua rá 'bafi Ajuá, nu'ba nu'á bi badi gue Ajuá xqui japi'ba, ne nu'á xi bi johya. Ne bi zofo gatho nú'ba xqui gamfri de guehni gue xá hño da sigui da gamfri Ajuá co yá mfeni strá nt'axi ne da zedi yá jamfri. ²⁴ Ngue'a nú'a ra cu Berhna 'namrá hoga cu mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndahi ne xi mi ja rá jamfri. Y ndunthi ya ja'i bi gamfri ra Zidada por gue'a.

²⁵ Nepu ra cu Berhna bi ma pa Tarso pa da hyonga ra cu Saulo, ne de mi zudi bi zits'i bi meui pa Antioquia. ²⁶ Ne ja

bi 'mahni'ba maxøgue 'na njeya, ne mri munts'i'ba co ya gamfri, ne bi 'ñutuabi ndunthi ya ja'i de rá noya Ajuá. Y nuni Antioquia ja guehni bi mudi bi thu'mba ya gamfri gue dya cristiano ngue'a bi gamfri ma zi Hmuhá ra Jesucristo.

²⁷ De nuya pa'ba bi bonga 'rayá 'mehni Ajuá de guehni Jerusale pa bi ma Antioquia. ²⁸ Ne 'na de gue'ba mrá thuhu ra Agabo bi 'mai madetho de habá xqui munts'a ya cu ne bi ma gue xqui xipa ra Maça Ndahi gue mi ma da nja 'nara danga thuhu maxøgue rá nguni ra ximhai. Y ha bi njabá nú'ba ya pa mrá nda ra Claudio. ²⁹ Nepu nuya gamfri de Antioquia bi beni gue da mempa 'nara mfats'i nú'ba ma'ra ya gamfri mi 'ba nuni Judea, bi uni cada 'na de gue'ba ngu nú'a mi tsupa yá ts'edi. ³⁰ Y nú'a ra mfats'i bi uñ'ba bi 'bempa nuya nda de ra nija Judea, y go bi hñaxa ra cu Berhna co ra cu Saulo pa guehni.

12

Bri tho ra apostol Cobo, nepu ra apostol Pedro bri ja nts'ahni

¹ Nuya pa'ba ra nda Erode bi mudi bi 'yø'tua ra nts'o'mai ya gamfri. ² Nú'á bi manda da thecua rá 'yuga ra apostol Cobo rá cu ra apostol Xuua. ³ Ha nu mi hyandi'a gue ya xodyo mri ho njabá, nu'ba bi manda dra ja ra apostol Pedro nehe. Ne bri ja 'nará ngo ya xodyo de rá pa ra thuhme nsingue rá nzoi. ⁴ Ha nu mri ja'a bi jot'a fadi ne bi t'ent'ua ja yá 'yε goho ya hmunts'a soldado pa da su'a, cada 'nara hmunts'i mi goho ya soldado. Ngue'a ra Erode mi beni gue de xa ua ra ngo de ra pascua xa pønga de ra fadi pa xa thohma ja yá thandi ya ja'i. ⁵ Pe nu de mi ofadi ra cu Pedro ne mri su xá hño, nuya gamfri himi tsaya mi apabi Ajuá por gue'a con gatho yá jamfri.

Ra Zidada bi xocuabi ra apostol Pedro ra gosthi fadi

⁶ Y nú'a ra xuui'a ante da manda ra Erode dua ts'i de ja ra fadi, ra cu Pedro mi aha de guehni, y mi that'i co 'nara soldado ja rá 'ñei ne ma'na ja rá ngaha, gatho ri hñu mi that'i co ya cadena, y nu ma'ra ya soldado mi 'bai ja ra gosthi fadi mri su ra cu Pedro

pa hinda bøni. ⁷ Y masectho bi zøhø 'nará ενξε Ajuá ne asta mri yot'a mbo ra fadi, y nura ενξε bi dani ra cu Pedro pa bi 'ya, ne bi 'ñembabi:

—Nxøni dama nangui.

Y nura ora'a 'bestho bi xot'a ya cadena de ja yá 'yε ra cu Pedro. ⁸ Ha nura ενξε bi 'ñembabi:

—Du'ta ri ngat'i ne ti'ta ri thiza.

Y nu'á 'bestho bi 'yøt'a njabu. Nepu ra ενξε bi 'ñembabi:

—Pat'a ri pat'i ne maha.

⁹ Nu'bú ra cu Pedro bi bøni bi dena ra ενξε, nixi mi padi gue xi majuani xqui 'yøt'a njabu ra ενξε ngue'a mi hu rá mui'a gue mi 'ui'tha. ¹⁰ Ne bi thogui'ua habu mi 'ba ya madi soldado, nepu bi thogui habu mi 'ba rá ñoho ra hmunts'a soldado, ne 'bestho bi zonga ja ra danga gosthi dega bøjá nú'a mi ja de thi ja ra 'ñu. Y nú'a ra gosthi'a bi xoguisε. Nepu bi bøni'ua pa ja ra 'ñu. Y de guehni bi 'ño 'na tui'ua, nepu 'bestho ra ora'a ra ενξε bi 'uegue de ra cu Pedro. ¹¹ Nu'bú ra cu Pedro ya bi gu rá mfeni, ne bi 'ñense:

—Nubyá ha dí padi gue xi majuani Ajuá xpá mehni rá ενξε pa bi ñangagui de yá 'yε ra Erode ne de gatho nú'ua mi ne xa 'yøtcagui ya xodyo.

¹² De mi beni njabu ra cu Pedro bi gu ra 'ñu bi ma pa ja rá ngu ra nju Maria nú'a rá naná ra cu Xuua, nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. Ne ja mi 'buhni ndunthi ya gamfri mi apabi Ajuá por gue'a. ¹³ Nepu nu'á bi gant'a ra gosthi, ne 'nara nxutsi mrá thuhu ra Rode bi ma ja ra gosthi pa da nu to'o mri gant'i. ¹⁴ Y nú'a ra nxutsi 'bestho bi batua rá noya gue go mi gue'a ra cu Pedro. Pe co ra johya mi pe'tsi himbi xocua ra gosthi. Bi nest'ihí bá xipabi nú'ua ma'ra ya gamfri gue ya mi 'bahni ra cu Pedro ja ra gosthi. ¹⁵ Nepu nu'á bi 'ñembabi:

—jXcá 'bε ri mfeni!

Pe nu'á xi mi zedi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Hangué nu'á bi 'ñembabi:

—Hingo gue'a, zai go di gue'a rá ενξε Ajuá nú'a su'a.

¹⁶ Pe nura cu Pedro himi tsaya mi gant'a ra gosthi. Ne de mi xoca ra gosthi'ua bi hyandi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Nepu nu'á xi bi ntsu. ¹⁷ Pe ra cu Pedro mi utua ra seña co rá 'yε gue da go'ta yá ne, ne

bi metuabi gue Ajuá xqui pønga ja ra fadi. Nepu nu'á bi 'ñembabi'ua:

—Xiphu ra cu Cobo ne gatho ma'ra ya cu hanja bi za duá pønga ja ra fadi.

Y nu'á 'bestho bi ma de guehni pa ja ma'na ra hnini.

¹⁸ Y nurá hyax'a xi mi tu yá mui ya soldado y himi pa te da beni, ngue'a himi padi te xqui nja co ra cu Pedro. ¹⁹ Nepu ra nda Erode bi manda da yopa thoni'a, pe himbi za bi ts'udi. Hangué nura nda Erode bi xucua ra uenda nú'ua ya nsufadi, nepu bi manda da tho'ua. Nepu nu'á bi bønga de guehni Judea, bi ma bá 'bu ja ra hnini Cesarea.

Ra nda Erode bi du

²⁰ Ra nda Erode xi mri utsa ya me Tiro ne ya me Sidó. Pe nuya mengu de guehni bi go 'nara cohi pa da ma da c'a'tsa ra Erode, pe 'met'o bi gu'tuabi ra Blasto nú'a mi supa rá hudi, pa nú'a da zofo ra Erode pa da za da ñaui'ua, pa njabu da bantebi gue ya hinda ntuhni'a con gue'ua. Bi 'yøt'e njabu ngue'a ra Erode mi ja rá nsu pa da umba nsequi ya me Sidó ne ya me Tiro da ts'ocui te da zi'ua ja yá hai. ²¹ Hangué 'nara pa ra Erode bi zohna ya me Tiro ne Sidó, y nú'a ra pa'a xqui nhye dega nda, bi hñudi ja ra hudi habu mi ja ra ts'utbi ne bi madi bi zofo'ua. ²² Nepu nú'ua ya ja'i xqui munts'ni xi mi thø ya hmafi mi ena:

—jNúni dí øhu ña, go 'nara zidada, hingrá ja'i!

²³ Nura ora'a 'nará ενξε Ajuá bi japi bi hñenga ra Erode ngue'a hinxqui umba rá nsu Ajuá pa da ña njabu, ngue'a nu'á xqui guε ra ts'edi. Hangué ra Erode bi zu 'nara ts'ohñeni nú'a bi yu 'raya zu'ue mbo rá mui, ne 'bestho bi du.

²⁴ Ha nuya pa'ua bi 'ño bi ntanga rá noya Ajuá habaraza ya hnini.

²⁵ De mi ua yá 'befi ra cu Berhna co ra cu Saulo nuni Jerusale bi bøni pa bi menga Antioquía, ne bá 'ñoui ra cu Xuua nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Marco.

13

Ra apostol Berhna ne ra apostol Saulo bi madi bi 'ño bi mamba rá noya Ajuá

¹ Mbi 'b_u ja ra nija nuni Antioquía 'rayá 'mehni Ajuá ne 'raya xahnate, ra cu Berhna ne ra cu Simu nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Negro, ne ra cu Lucio nú'a mrá me Cirene, ne ra cu Saulo, ne ra cu Manaén nú'a bi teui mahyεgui ra ndá Erode. ² 'Nara pa xqui munts'i mi xocambeni Ajuá ne xqui ayuna. Nep_u ra Maça Ndahi bi 'ñembabi'u:

—'Uegaguih_u ra Berhna ne ra Saulo pa da mε nú'a ra 'befi stá umbi.

³ Nu'bú ya cu bi ayuna ne bi 'yapa Ajuá po ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne bi hñu'tsua yá 'yε'u, nep_u bi 'ñehui'u.

Ya apostol bi mamba rá noya Ajuá nuni Chipre

⁴ Nu'bú ra cu Berhna ne ra cu Saulo xqui mehna ra Maça Ndahi da mε rá 'befi Ajuá ne bi zits'i pa bi ma ja ra hnini Seleucia, ne de guehni bi ma co ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja 'nara zi hai rá thuhu Chipre bí o madetho de ja ra ndehe. ⁵ Nu mi zonga de guehni ja ra hnini Salamina ja rá hyo ra ndehe bi mudi bi mamba rá noya Ajuá mbo ja yá nija yá mixodyoui. Ne mi 'ñoui'u ra cu Xuua mi faste nehe. ⁶ Y de ya xqui 'ranga gatho maxøgue ra hai de Chipre bi z_u ma'na ra zi t'uca hnini mrá thuhu Pafos ja rá hyo ra ndehe. Ne de guehni bi nthēui 'nara xodyo mrá thuhu ra Barjesu mrá 'ñete ne mi 'ñet'a badi de Ajuá. ⁷ Nú'a nzantho mri 'ñoui ra ndá Sergio Paulo nú'a xi mrá nimfeni. Nep_u nú'a ra ndá bi zohna ra cu Berhna ne ra cu Saulo ngue'a mi ne da 'yøtua rá noya Ajuá. ⁸ Ne nú'a ra 'ñete'a mi t'embu nehe ra Elima rí bøni da 'ñena 'ñete, nú'a bi nø'tua ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne mi ne da hñacuahma ra ndá pa hinda gamfribi nú'a mi udi'u. ⁹ Nu'bú ra cu Saulo nú'a xa thu'mbi nehe ra Paulo, mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndahi ne xi bi nē'ta nú'a ra 'ñete, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—iNu'i 'nagrá 'y_u'tate ne 'nagrá c'uamba, rá t'u'i ra ts'ondahi grí utsa gatho nú'a xá hño! ¿Hanja xi guí ts'ocua yá mfeni nú'u ne da gamfri Ajuá? ¹¹ Nubyá Ajuá ma da castiga'i. Ma gui ngoda pa ndunthi ya pa, nixi da za gui hyanda ra hyadi.

'Bestho ra ora'a bi go'mba yá da 'nara 'bexuui, himbi za bi hyandi. Nep_u mi honi to'lo da gahni ngue'a ya himi tsa da hyandi.

¹² Nu'bú nú'a ra ndá nu mi hyanda nú'a bi nja, bi gamfri Ajuá ngue'a xi bi ho nú'a bi 'yøde de ra Zidada.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi 'ño ja ra hnini Antioquía de Pisidia

¹³ Ra cu Pablo co nú'u ma'ra mi 'ñoui bi g_u ra motsa de guehni Pafos pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja ra hnini Perge de ja ra hai Panfilia. Pe nura cu Xuua bi 'uegue de gue'u, bi menga pa Jerusale. ¹⁴ Nep_u de guehni Perge bi g_u yá 'ñu bi ma'u pa ja ra hnini Antioquía nú'a bí ja ja ra hai Pisidia, ne bi 'muhni 'raya pa. Ne nú'a ra pa dega tsaya bi yut'a ja yá nija yá mixodyoui ne bi hñudini'u. ¹⁵ Nep_u de mi uadi bi the'ta ra Maça T'ofu nú'a xa 'yofu ra Moise ne nú'u xa 'yofu ma'ra yá 'mehni Ajuá, nu'bú ya ndá de ra nija bi zohna ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi 'ñembabi:

—Zi cuh_u, 'b_u guí ne te gui xiph_u ya ja'i pa gui zofoh_u, da za gui xiph_ubya.

¹⁶ Nu'bú ra cu Pablo bi 'mai ne bi 'ñu ra seña co rá 'yε pa hinto da ña ne bi 'ñembabi:

—Nú'ah_u gyá me Israelh_u, ne gatho'ih_u guí tsuh_u Ajuá, 'yøh_u núna ma ga xi'ah_u.

¹⁷ Nu Ajuá nú'a ri xocambeni ma ja'ih_u ya me Israel bi huahna nú'u ndu ma dadah_u pa bi japi'u, ne bá nxandi nuni Egipto de mi 'buhni ngu myá nzøhø'u. Nep_u Ajuá co rá danga ts'edi bá pøni'u de nú'a ra hai'a.

¹⁸ Ne bi zεtua yá nts'o'mai de guehni ja ra mbonthi ngu ñote njeya. ¹⁹ Nep_u Ajuá bi huata yoto ya hnini de nuni ja ra hai Canaán, pa go bi t'umba nú'u ndu ma dadah_u pa ja bi 'muhni'u. ²⁰ De guehni Ajuá bi hñuxa ya nzaya pa bi manda'u ngu goho nthebe made ya jeya, asta bi 'm_ui ra badi Samue pa bi sigui bi manda nehe'a. ²¹ Nep_u nu'ú bi 'yadi 'nayá ndá pa da ndá de gue'u. Y Ajuá bi umba ra Sau pa bi ndá ñote njeya, nú'a mrá t'u ra Cis, mi gue'a 'nara 'ñøhø desde yá t'u ra Benjami. ²² Y 'mefa Ajuá bi zica ra Sau dega ndá, pa go bi hñuxa ra Davi. Ne bi m_u de gue'a bi 'ñena: “Nuni ra Davi rá t'u ra Isai, guehni stá hopa rá 'm_ui, ne ma da 'yøtca gatho nú'a ma pahaga.” ²³ Y de ja yá t'u ra Davi bá ehe ra Jesu. Y nú'a ra Jesu go gue'a xqui hñuxa Ajuá pa da pøhø ya ja'i de Israel ngue'a njab_u xqui ñagui. ²⁴ Ne ante da m_uta rá 'befi ra Jesu, nura Xuua mi zofu

gatho ya ja'i de Israel gue da ñobri ne da nxistehe. ²⁵ Ne de ya mi ma da ua rá 'bɛfi ra Xuua bi 'ñena: “Nuga hingo gueque ngu guí beñh_u gue go gueque nú'a xi guí t'ø'mh_u. Pe 'mɛfa de gueque xa 'ñep_u ma'na nú'a to'o ma'na ja ndunthi rá nsu de gueque, nú'a hindí 'ñepcagui nixi ga xo'tua yá thiza.”

²⁶ Zi cuh_u, nú'ah_u yá ja'i'ih_u ra Abrá, ne nú'ah_u guí tsuh_u Ajuá, pa gue'ah_u xpá 'bɛhni nuna ra noya pa guí mpøhøh_u. ²⁷ Nuya me Jerusale ne yá nda'uh_u himi pa'di'uh_u to'o gue'a ra Jesu, y nixi mi tso yá mfeni'uh_u te 'bɛ'a mi ne da ma nú'uh_u ya noya bi 'yofo maya'b_u yá 'mɛhni Ajuá, masque mi he'ti'uh_u nú'a ra pa dega tsaya. Hangué nu'ú bi 'yɛ'mbi pa da hyo pa bi njab_u ngu nú'a xqui mǎnga maya'b_u yá 'mɛhni Ajuá. ²⁸ Ne masque hinhya'm_u bi zǎtua 'nara ts'oqui xqui 'yøt'e'a pa xa za xa hyohma, pe nu'ú bi 'yapa ra Pilato pa da manda'a da tho. ²⁹ Ne bi uadi bi 'yø'tuabi'uh_u gatho ngu nú'a xqui 'yofo yá 'mɛhni Ajuá ja ra Mǎca T'ofu, nep_u bi ja'ma de ja ra pont'i pa bá t'agui. ³⁰ Pe nu Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du. ³¹ Ne nú'uh_u to'o xqui 'ñoui de Galilea pa Jerusale, go gue'uh_u bi hyandi ndunthi ya pa 'mɛfa de xqui yopa nte. Ne nubya go gue'uh_u ri damajuani de gue'a ja ya ja'i.

³² Hangué nuje dí xi'ahe ra hoga noya gue Ajuá ya bi 'yøt'e nú'a xqui ña'tua ndu ma dadah_u. ³³ Y nú'a xqui ña'tuabi'uh_u go bi 'racj_u núj_u dyá bǎtsih_u de ndu ma dadah_u, ngue'a bi japi da yopa nte ra Zidada Jesu de ja ra du, ngu xa nt'ofu ja rá ñoho ra Salmo ne ena njaua: “Nu'i go gue'e ma T'uh'i, ne nubya ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri dadagui.” ³⁴ Ajuá xqui mǎ gue mi ma da japi da yopa nte de ra du, ne nurá ndo'yo'a hinda 'ya ja ra hai. Hangué bi mǎnga njaua ja ra Mǎca T'ofu: “Ga 'ra'ah_u gatho nú'uh_u ya japi stí ña'tua ra Davi.” ³⁵ Nehe ja ma'na ra Salmo bi 'ñenga njaua ra Davi: “Stá pa'di gue nu'i hingui ma gui hopi da 'ya ma ndo'yo ja ra hai, ngue'a go ri hǎca 'bɛgogui.” ³⁶ Xi majuani ra Davi bi 'yø'tua rá paha Ajuá de nú'uh_u ya pa bi nte'a ne mi pɛpabi nuyá ja'i'a. Nep_u bi du ne bi t'agui, ha nurá ndo'yo bi 'ya ja ra hai ngu gatho nú'uh_u ma'ra ndu ma dadah_u. ³⁷ Pe nura Zidada Jesu himbi 'ya rá ndo'yo ja ra hai,

ngue'a Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du. ³⁸ Hangué zi cuh_u, dá zo ri mfenih_u nú'uh_u dí xi'a'ih_u, gue por gue'a da za guí tsuh_u ra pumbate de ri ts'oquih_u. ³⁹ Nurá ley ra Moise himi tsa ja da ts'uhni ra pumbate, pe nubya gatho nú'uh_u to'o camfri ra Zidada Jesu, ya xra pumbabi yá ts'oqui. ⁴⁰ Hangué nubya jamasuh_u pa hinda z'uh'ah_u nú'a xa mǎnga yá 'mɛhni Ajuá ne bi 'ñena njaua:

⁴¹ Nú'ah_u guí øtbuhlathoh_u, 'yøh_u. Ma gui 'yøh_u nú'a ma ga øt'e co ma ts'ɛdi, pe ma gui 'mɛdih_u.

Ngue'a núga drá Ajuá ma ga øt'a 'nara dǎnga t'øt'e de nú'uh_u ya pa gri 'buh_u, pe nu sta si'ah_u, hingui ma gui camfrih_u.

⁴² Y nu mi uadi bi mǎnga njab_u ra cu Pablo, bi bønga de ja yá nija ya xodyo mahyɛgui co nú'uh_u mri 'ñoui. Y mi 'buhni 'ra himyá xodyo, ne bi bǎntebi ra cu Pablo da gohi pa ma'na ra pa dega tsaya pa da yopa zofo'uh_u ma'na'qui. ⁴³ Ne mi ua ra hmunts'i ja ra nija, ndunthi ya xodyo ne ndunthi ma'ra ya ja'i nú'uh_u xqui dɛmba yá jamfri ya xodyo, bi gamfri nú'a bi xipabi ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi mɛui. Ne nu'ú bi xipi gue mahyoni da zɛdi yá jamfri ne da sigui da 'mǎ ja rá hñoja'i Ajuá.

⁴⁴ Y rá hñato'a ra pa dega tsaya bi munts'a maxøgue nú'a ra hnini'a pa da 'yøtua rá noya Ajuá. ⁴⁵ Pe nu mi hyanda ya xodyo gue xi mi ndunthi ya ja'i, xi bi bø yá cuɛ ngue'a mi ne da nsɛhɛ'uh_u, ne bi mɛdi bi mǎ gue nú'a mi mǎnga ra cu Pablo hinga majuani, ne bi ñama'ñuh_u de gue'a.

⁴⁶ Hangué nura cu Pablo ne ra cu Berhna mi ña con gatho ra ts'ɛdi ne bi 'ñembi:

—Rá mɛdi dá xi'ahe rá noya Ajuá nú'ah_u gyá xodyoh_u ngue'a mahyoni njab_u. Pe hingá ne gá camfrih_u, ne guí mǎnsɛh_u gue hindí 'ñep'ah_u ra te pa nzantho. Hangué nubya ma ga zofohe nú'uh_u hingyá xodyo. ⁴⁷ Ngue'a njab_u bi 'bɛpcahe Ajuá bi 'ñenje: Stá hux'a'ih_u ngu 'nara ñot'i pa gui yo'tuah_u yá mfeni gatho ya ja'i, ne pa gui mǎñh_u ra noya dega pøhøte haburaza maxøgue de ra ximhai.

⁴⁸ Nu mi 'yøde njab_u nú'uh_u himyá xodyo xi bi johya ne bi mɛdi bi mǎñh_u gue rá noya Ajuá xá hño, ne bi gamfri gatho nú'uh_u xqui thahni pa da mɛ'tsa ra te pa nzantho. ⁴⁹ Ne

bi mudi bi hmamba rá noya Ajuá maxøgue ja nú'a ra hai'a. ⁵⁰ Pe nuya xodyo bi 'ñu'tiui ya nda de ra hnini co ya 'behña nú'u xi ya 'yonija, pa da t'utsa ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne da juui de nú'a ra hnini'a. ⁵¹ Nu'bú ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi huat'a ra hai nú'a mi tu ja yá thiza, gue'a 'nara seña gue ya hinda ma da ñaui ya ja'i de guehni ne hinda ma da dadi de gue'u ngue'a nu'ú himbi ne bi gamfri Ajuá. Nepu nu'ú bi ma pa ja ra hnini Iconio. ⁵² Pe nuya gamfri xqui gohini xi mi johya'u ne mi hampa rá ts'edi ra Maca Ndahi.

14

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mamba rá noya Ajuá nuni Iconio

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi zonga ja ra hnini Iconio, nepu bi yat'a ja yá nija yá mixodyoui pa bi zofo ya ja'i de rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi. Ne ndunthi de gue'u bi gamfri, ngu ya xodyo ngu nú'u himyá xodyo. ² Pe nú'u ya xodyo himbi ne bi gamfri bi 'yu'ta nú'u himyá xodyo pa da benga ya ts'omfeni de nú'u ya cu. ³ Hangué ra cu Pablo co ra cu Berhna bi gohni ndunthi ya pa, ne himi tsu da mamba rá noya Ajuá ngue'a mi camfri gue Ajuá mi fats'i'u. Ne nu Ajuá mi umbabi'u ra ts'edi pa da 'yot'a ya nt'udi ne ya danga t'ot'e de ja yá thandi ya ja'i pa da gamfri'u gue nú'a mi mañ'u go gue'a majuani. ⁴ Pe nuya mengu de guehni xqui hyegue, 'ra mri dena ya xodyo ha nu ma'ra mri dena ya apostol. ⁵ Nepu 'raya xodyo ne 'ra de nú'u himyá xodyo bi 'ñu'ti'u co ya nda de ra hnini pa da 'yot'ua ra nts'o'mui ya apostol ne da c'ahni co ya do. ⁶ Pe nura cu Pablo ne ra cu Berhna bi 'yode de nú'a mi ma da t'ot'ua'u, hangué bi 'bat'i ne bi ma pa ja ra hnini Listra ne Derbe, ya hnini de ja ra hai Licaonia. Ne bi thexa ja gatho nú'a ra hai'a. ⁷ Ne ja mi mambani rá noya Ajuá.

Ya me Listra bi c'ahna ra apostol Pablo co ya do

⁸ Nuni ja ra hnini Listra mi 'bu 'nara 'ñohø himi tsa da 'ño ngue'a desde mi 'mui ya mi njabu, ne hinhya'mu xqui 'ño, ha mi huhnitho. ⁹ Nura 'ñohø'a bi 'yode nú'a mi mangua ra cu Pablo. Nepu ra cu Pablo bi

nu'ti ne bi badi gue mi ja rá jamfri pa da ñani. ¹⁰ Hangué nura cu Pablo bi 'ñembabi nts'edi:

—'Bai manjuantho.

Y nura 'ñohø'a 'bestho ra ora'a bi 'yenga ra sagui bi 'mai ne bi 'ño. ¹¹ Nepu ndunthi ya ja'i de guehni bi hyanda nú'a xqui 'yot'a ra cu Pablo, ne bi mangua nts'edi de yá hñaquí de Licaonia bi 'ñena:

—¡Ma ajuahu xa mpunga ja'i ne xuá 'ñehe pa ja ra ximhai, xiyu 'bahni!

¹² Hangué ra cu Berhna bi t'embabi gue go mi gue'a ra zidada Jupite, ha nura cu Pablo ra zidada Mercurio ngue'a nú'a go gue'a mi ña'a. Ngue'a mi gue'u yá thuhu yá ajuá ya me Licaonia. ¹³ Nepu nura macja bá tsi ya ndamfri ne bá ha ya thødri pa ja rá nija ra Jupite nú'a mi ja ja ra gosthi hnini, ne ja bi munts'ini co ndunthi ya ja'i pa da nsunda'u ya apostol, ne mi ne da hyopa ya ndamfri dega hñ'a'ti. ¹⁴ Pe nu mi badi njabu ya apostol bi danga yá dutu co ra dumai ngue'a hingo rí 'ñepi da t'ot'uaabi'u njabu. Ne bi yat'a ja ra hmuntsja'i ne bi 'ñena njaua:

¹⁵ —¿Hanja guí øthu njabu? Nuje dyá ja'ihe ngu'ahu. Nuje stá ehehe pa ga xi'ahe gue nuya c'oi grí nsundahu hinte ri muui, hangué mahyoni gui 'ueguehu de gue'u pa gui pephu Ajuá nú'a te, nú'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho nú'a te ja. ¹⁶ Maya'bu nu'á mi hopta ya ja'i da 'yot'a gatho nú'a go mi beni'u. ¹⁷ Pe nzantho xa 'ñutuabi'u tengu rá 'mai'a ngue'a xa 'yot'uaabi ya hño, ngue'a go gue'a penna ra 'ye ne ya hoga sofo, ne 'racju te ga tsihu, ne hubga ma muihu pa ga johyah.

¹⁸ Pe masque ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi xipa ya ja'i njabu pa hinda hyopa ya ndamfri nú'a ma xa t'umbi'u dega hñ'a'ti, pe xmá hñei pa da hñacuabi'u.

¹⁹ Ra ora'a bi zohø 'raya xodyo xqui 'ñehe de ra hnini Antioquía ne Iconio. Nú'ú bi 'yu'ta ya ja'i pa bi c'ahna ra cu Pablo co ya do. Nepu bi gat'i'u bi pønga de ja ra hnini pa bá fote ngue'a mi hu yá mui'u gue ya xqui du. ²⁰ Y nu de ya xqui munts'a ya gamfri habu mi 'benga ra cu Pablo, nú'a ra ora'a bi 'mai ne bi yopa yat'a ja ra hnini. Nepu rá

hyax'a bi meui ra cu Berhna pa ja ra hnini Derbe.

²¹ Ne ja bá mambani'ua rá noya Ajuá nehe, ne ndunthi ya mengu de guehni bi gamfri. Nepu bi mengui pa bi ma Listra, ne bi 'ranga Iconio, nepu bi ma Antioquía. ²² De nú'ua ya hnini'ua bi japi da zedi yá jamfri nú'ua ya gamfri mi 'buhni, bi xipi gue hinda 'uegue de yá jamfri, ne bi xipi gue mahyoni da zeta ya nt'atsate ne ya ts'othogui pa da hyandua rá nsunda Ajuá. ²³ Ne bi thahna 'raya cu pa da nda cada 'nara nija de nuya ya hnini habu xqui 'rani. Nepu bi 'yapabi Ajuá ne bi ayuna, ne nú'ua to'o xqui thahni pa da nda bi 'yent'ua ja yá 'ye Ajuá nú'a to'o xqui gamfri'ua.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mengui pa ja ra hai Antioquía de Siria

²⁴ Nepu bi thogui bi ma ja ra hai Pisidia ne bi zõñ'ua ja ra hai Pamfilia. ²⁵ Nepu nu'ua bi mamba rá noya Ajuá ja ra hnini Perge, nepu de guehni bi ma'ua ja ra hnini Atalia. ²⁶ Ne de guehni bi gu'ua ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi menga Antioquía nuni habu xqui t'ent'ua yá 'ye Ajuá pa bi me nú'a ra 'befi xqui t'umbi'ua ne ya bi uadi. ²⁷ Ne nu mi zõni bi munts'a mahyegui con gatho ya gamfri ne bi xipabi'ua gatho nú'a xqui 'yõt'e co rá ts'edi Ajuá. Ne bi xipi gue Ajuá bi mats'i pa bi zofa nehe nú'ua himyá xodyo, ne bi xocua yá mfeni'ua pa bi za bi gamfri'ua ra Zidada Jesu nehe. ²⁸ Nepu ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi 'muhni ndunthi ya pa co ya gamfri de guehni.

15

Ya nda de ya gamfri bi munts'a Jerusale

¹ De nú'ua ya pa'ua 'raya cu xqui 'ñehe de ra hai Judea pa ja ra hnini Antioquía bi mudi bi xipa gatho ya cu gue pa da mpøhø'ua mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña xqui mangan ra Moise da thu'tsua gatho ya xodyo nú'ua dya 'ñøhø. ² Nu'bú ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoyau'ua ndunthi. Hangue bi thahna ra cu Pablo ne ra cu Berhna ne ma'ra ya cu pa da ma pa Jerusale da c'a'tsa ya apostol ne ya nda de ra nija de guehni, pa da ñaui'ua de nú'a ra seña'a.

³ Nepu ya gamfri de ra nija Antioquía bi 'ñehui nú'ua ya cu. Ne dega 'ñu bi 'ranga ja

ra hai Fenicia ne Nsamaria, ne bi xipa ya cu gue nú'ua himyá xodyo ya xqui hyepu yá ndaxjua jamfri ne ya xqui gamfri bi rá noya Ajuá nehe. Nu'bú gatho ya cu xi mri johya ndunthi.

⁴ Ne nu mi zõnga Jerusale, nuya apostol de guehni ne ya nda de ra nija co ma'ra ya cu mi 'buhni bi umba'ua 'nara hoga 'ñehe. Ne ra apostol Pablo ne nú'ua to'o mi 'ñoui bi xipabi'ua gatho nú'a xqui 'yõt'e co rá mfats'i Ajuá. ⁵ Pe 'raya fariseo mi 'buhni nú'ua ya xqui gamfri, bi 'mai ne bi 'ñena:

—Mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña gatho ya gamfri masque hingyá xodyo, ne dra 'bepabi da 'yõt'a gatho nú'a mangan rá ley ra Moise.

⁶ Nepu ya apostol ne ya nda de ra nija bi munts'i'ua pa da ña'ua de rá ley ra Moise ne de nú'a ra seña, ua mahyoni da t'õt'e pa da mpøhø 'na. ⁷ Nepu de ya xqui ña'ua ndunthi, ra apostol Pedro bi 'mai ne bi 'ñena:

—Zi cuhu, ngu guí paschu ya øt'a ndunthi ya pa Ajuá bi huancagui pa dá umba ra hoga nt'øde de ra mpøhø nú'ua hingyá xodyo pa bi gamfri'ua nehe. ⁸ Ne Ajuá nú'a to'o patca gatho ma mfenihu bi 'ñudi gue mi ja yá jamfri'ua, ngue'a bi umba ra Maca Ndahi'ua njabu ngu bi 'racju nehe. ⁹ Njabu stá pahu gue Ajuá handgaguihu gue dí mahyeguihu con gue'ua, ngue'a nu'a bi xucua yá mfeni ngue'a bi gamfri bi rá noya'a. ¹⁰ Nu'bú ¿hanja hinguí ne gui camfrihu nú'a xa 'yõt'a Ajuá? ¿Hanja guí japhu ya cu da 'yõt'a núna himbi za dá øthu, ne nixi ndu ma dadahu himbi za bi 'yõt'e? ¹¹ Hinguí tsa ga øthu njabu. Nujú dí camfrihu gue stá mpøhøhu po rá hñoja'i ra Zidada Jesucristo, y njabu xa mpøhø'ua nehe.

¹² Nepu mi uadi bi mangan ra cu Pedro njabu, bi go'ta yá ne gatho pa da 'yøde nú'a mi ma ra cu Berhna ne ra cu Pablo. Nu'ua bi ma de gatho ya nt'udi ne ya danga t'õt'e xqui 'yøtuabi Ajuá nú'ua himyá xodyo por gue'ua. ¹³ Y de mi uadi bi ña'ua bi 'ñenga ra cu Cobo:

—Zi cuhu, 'yøhu nú'a ma ga mangan. ¹⁴ Ra cu Pedro ya bi xicju hanja Ajuá xqui mudi xqui japa nú'ua hingyá xodyo ne go xqui huahna 'ra de gue'ua pa nehe'ua drá hnini'a.

15 Hangué bi njab_u ngu nú'a xqui 'yofó 'nará 'mehni Ajuá ne bi 'ñena:

16 'Mefa de guehna ma ga japi da yopa nja rá hmanda ra ndá Davi masque ya xa du,

ne masque ya xa nhuati ma da yopa nja ngu rá mudi.

17 Pa njab_u gatho ma'ra ya hnini da hyon-gagui,

ne gatho'ú da xocambenigui ma thuhu.

18 Njab_u bi 'ñena Ajuá nú'a to'o xa 'yót'a nuya ya t'ót'e nú'ú bi 'ñudi maya'bu.

19 Hangué ringue'a nuga dí beni gue hindí 'ñepi ga xaxhu nú'ú hingyá xodyo nú'ú xa hyep_u yá ndaxjua jamfri ne xa gamfri Ajuá. 20 Hønsé mahyoni ga opabihu pa ga hacuah_u hinda zipa yá ngø ya mbo'oni nú'ú xa hñá'tua ya c'oi. Nehe ga ophu gue hinda hñuxui 'nara 'behña nú'a hingue xi rá 'behña, ne hinda zipa yá ngø nú'ú ya mbo'oni hinxra 'bømba yá ji. Nehe ga xiphu gue hingui ho da zipa yá ji ya mbo'oni.

21 Nuga dí beni ga xiphu njab_u ngue'a desde ya'bu 'bui to'o he'tuabi rá ley ra Moise tat'a pa dega tsaya ja gatho ya hnini.

22 Hangué nuya apostol ne nú'ú ya ndá de ra nija ne gatho ya gamfri bi beñ'ú gue xá hño da huahna 'raya cu pa da mehna Antioquía co ra cu Pablo ne ra cu Berhna. Ne bri thahna yoho ya danga cu, ra cu Juda nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Barsabá, ne ra cu Sila. 23 Ne bi umbabi'ú 'nara he'mi pa da hñá'tsua ya cu nuni Antioquía hab_u mi ena:

“Núje dyá apostolhe ne núje dyá ndáhe de ra nija, ne gatho ya cu de guecua Jerusale, dí pen'aheb_u ra nzengua nú'ah_u ma cu'íhe hingyá xodyoh_u guí 'buh_ubu Antioquía, ne nú'ah_u guí 'buh_ubu ja ra hai Siria ne Cilicia. 24 Stá páhe gue 'raya cu de guecua xa ma xqui mab_u nsingue ma nséquihe, ne xpá xax'ah_u, y co nú'ú yá noya xa xi'ah_u'ú xa ts'oc'a ri mfenih_u. Xa xi'ah_u gue mahyoni guí 'yøth_u nú'a ra seña xqui mangua ra Moise, ne mahyoni guí 'yøth_u gatho nú'a bi mañ'a ja ra ley. 25 Hangué nuje dá beñhe xá hño ga huañhe 'raya cu de guecje pa ga peñheb_u da ma da c'a'ts'ah_u pa da meui mahyegui ma zi cuh_u ra Berhna ne ra Pablo. 26 Nuy_u ri yoho xa hñuxa yá te pa da mamba rá noya ma zi Hmuh_u

ra Jesucristo. 27 Hangué stá pen'aheb_u ra cu Juda ne ra cu Sila, y nú'ú go ma da xi'aseh_u nehe núna dí xi'ahé. 28 Ra Maça Ndahi, necaguihe stá beñhe gue xá hño hinga 'bep'ahe ndunthi ya hmanda, hønse ga 'bep'ahe guí 'yøth_u nú'a xi mahyoni. 29 Hangué oxqui ma guí tsiph_u yá ngø ya mbo'oni nú'ú xa hñá'tua ya c'oi, ne oxqui ma guí tsiph_u yá ji ya mbo'oni, ne oxqui ma guí tsiph_u yá ngø ya mbo'oni nú'ú hinxra 'bømba yá ji, nixi guí hñuxh_u 'nara 'behña nú'a hingue xi ri 'behñah_u. 'B_u guí jama-suh_u hingui øth_u nuya t'ót'e dí xi'ah_u, nu'bú guí 'buh_u xá hño. Nsøct'a ndí ne ga xi'ahé. Nubyá Ajuá da max'ah_u.”

30 Nep_u nú'ú to'o xqui 'behni bi ma pa Antioquía. Ne mi zøñ'ú bi munts'a gatho ya gamfri ne nu'ú bri dapabi ra he'mi. 31 Y nu mi uadi bi hñe'ti'ú, xi bi johya co nú'a ra danga hum_u xqui 'bempabi. 32 Ra cu Juda ne ra cu Sila myá 'mehni Ajuá nehe, ne mi ñá'ú co rá ts'edí'a, hangué bi zofó ya cu ne bi nupa yá mfeni'ú pa da ze yá jamfri. 33 Ne bi gohni ndunthi ya pa con gue'ú. Nep_u 'mefa ya cu me Antioquía bi 'ñedi co 'nara hmáte pa da menjhma pa Jerusale hab_u xqui 'behni. 34 Pe nura cu Sila bi beni gue ja da gohni'a nuni Antioquía. 35 Nehe ra cu Pablo ne ra cu Berhna ja bi gohni nehe'ú, ne mi udi ra hoga nt'øde de rá noya Ajuá co ma'ra ya cu de guehni mi mfax'ú.

Ra apostol Pablo bi yopa 'ño ma'na'qui bi mamba rá noya Ajuá

36 Nep_u xqui tho 'raya pa, ra cu Pablo bi 'ñembabi ra cu Berhna:

—Maha ma'na'qui, ma ga c'a'tsh_u ya cu gatho nú'ú ya hnini hab_u dá mamf_u rá noya Ajuá pa ga nuh_u te gra ma'ú.

37 Ra cu Berhna mi nehma xa zixa ra cu Xuua nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. 38 Pe ra cu Pablo bi 'ñena gue hinxá hño da zits'i'a ngue'a 'nara pa mri 'ñoui bi 'ueguesé de guehni Panfilia, ne ya himbi ne bi meui'ú da mamba rá noya Ajuá. 39 Y por gue'a ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoya'ú, nep_u bi beni gue ma'na xá hño da ma 'ra 'namb_u. Hangué nura cu Berhna bi zixa ra cu Marco, ne bi meui ja ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Chipre. 40 Ha nura cu Pablo bi huahna ra cu Sila pa da

mɛui. Ne nuya cu de guehni Antioquía bi 'yɛnt'uabi'ɥ ja yá 'yɛ Ajuá. ⁴¹ Nepɥ bi gɥ yá 'ñu bi ma'ɥ pa ja ra hai Siria ne bi 'ranga Cilicia, ne mi nupa yá mfeni ya cu mbi 'bui de guehni pa da zedi yá jamfri.

16

Ra Timoteo bi mɛui ra Pablo ne ra Sila

¹ De mi zonga ra cu Pablo co ra cu Sila ja ra hnini Derbe, de guehni bi thogui pa rí ma Litra, y ja bi nthɛuini 'nara gamfri rá thuhu ra Timoteo, nurá nana mrá xodyo ne mrá gamfri'a, y nurá dada mrá me Grecia. ² Ha nuya cu mbi 'bɥ Litra ne Iconio mi ñá xá hño de ra cu Timoteo. ³ Ha nura cu Pablo mi ne da zits'i pa da mɛui'a. Pe 'mɛt'o bi japi da thu'tsua nú'a ra seña mąnga rá ley ra Moise, pa hinda bø yá cuɛ nú'ɥ ya xodyo mi 'bɥhni, ngue'a gatho'ɥ mi padi gue mrá me Grecia rá dada. ⁴ Nepɥ nu'ú bi ma de guehni bi thogui pa ja ma'ra ya hnini, ne mi xipa ya cu nú'ɥ ya noya xqui mɛhna ya apostol ne ya nda de ra nija nuni Jerusale pa da 'yøt'e'ɥ. ⁵ Ne njabɥ ma'na bi te yá jamfri gatho nú'ɥ ya gamfri de nú'ɥ ya hnini habɥ xqui 'rañ'ɥ. Ne hyastho mi 'yo mi camfri ma'ra ya ja'i de rá noya Ajuá, ne mi munts'ini ma'ra ya cu.

Ra apostol Pablo bi hyanda 'nara me Macedonia ngu dega t'i

⁶ De guehni bi thogui'ɥ pa bi ma ja ra hai Frigia ne Galacia, ngue'a ra Maça Ndaḥi himbi hopabi da thogui ja ra hai Asia pa da mamba rá noya Ajuá de guehni. ⁷ Ne bi thogui'ɥ pa bi ma ja ra hai Misia, ne mi ne xa mahma'ɥ pa ja ra hai Bitinia, pe rá Maça Ndaḥi ra Jesu himbi hopi da ma'ɥ. ⁸ Hangué bi thoguitho de guehni Misia pa bi ma ja ra hnini Ntroa. ⁹ Ne mi nxuui ra cu Pablo bi hyanda 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bi hyanda 'nara 'ñøhø mrá me Macedonia, mi 'bahni ne bi 'ñembabi: "Thogui pa Macedonia pa grí faxcaheni." ¹⁰ Ne nu mi hyanda njabɥ ra cu Pablo nú'a ra nt'udi'a ngu dega t'i, 'bestho dá hñocje pa dá mahe ja ra hai Macedonia, núga drá Luca ne ra cu Pablo ne nú'ɥ ma'ra ya cu. Dá pahe gue Ajuá mi pencahe pa ma grá mañheni ra hoga nt'øde de ra mpøhø.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ñoja ra hnini Filipino

¹¹ Hangué dá pøñhe de guehni Ntroa dá juhe ra motsa pa dá 'raxhe ja ra ndehe. Ne dá mahe manjuantho ja ra zi t'ɥca hai rá thuhu Samotracia o madetho ra ndehe. Nepɥ rá hyax'a dá tsøñhe ja ra hnini Neapoli de ra hai Macedonia. ¹² De guehni dá mahe pa Filipino gue'a 'nará hnini ya me Nroma, ne gue'a 'nara dąnga hnini de ra hai Macedonia. Y ja dá 'bɥheni 'raya pa. ¹³ Ha ra pa dega tsaya dá pøñhe de ra hnini ne dá mahe ja ra dathe habɥ xqui nzai ya ja'i da ma dua apabi Ajuá. Ne ja dá huheni habɥ xqui munts'a 'raya 'bɛhña, ne dá fɥhe dá xiphe de rá noya Ajuá. ¹⁴ Ne 'na de gue'ɥ mrá thuhu ra Lidia mrá me Tiatira, mi pa ya hoga dutu xqui ja'ti dega murado, ne mi xøcambeni Ajuá. Bi 'yøde nú'a mi mąnga ra cu Pablo, y Ajuá bi xocua rá mfeni pa bi gamfri. ¹⁵ Ne bi nxistehe'a con gatho ya mengu rá ngu. Nepɥ bi banteguihe bi 'ñenje:

—'Bɥ nu'ahɥ guí hanthɥ gue xi majuani drá gamfri de ra Zidada Jesu, maha pa ja ra ngu ga 'bɥhni.

Ne bi jacje dá 'bɥheni 'raya pa.

¹⁶ Ne 'nara pa ndrą mahe habɥ nzantho mi t'apabi Ajuá, de má 'ñu dá nthɛhe 'nara nxutsi mrá 'bɛgo ne mi pe'tsa 'nara ts'ondahi nú'a mi japi da xipabi te ma suerte mi pe'tsa cada 'nara ja'i, y nuyá hmu'a mi taḥa ndunthi ra boja po nú'a ra 'bɛfi mi pɛfi'a ngue'a nura nxutsi'a mrá baḍi. ¹⁷ Nepɥ nu'a bi dąngahe ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

—Nuyɥ ya dameyɥ go guehyɥ yá 'bɛgo Ajuá de mahets'i, ne utua ya ja'i hanja da za da mpøhø.

¹⁸ Ndunthi ya pa bi dąngahe ne nzantho mi mąnga njabɥ. Pe ra cu Pablo ya himi ne da 'yøde da mąnga njabɥ. Hangué bi mpants'i ne bi zofo nú'a ra ts'ondahi mi pe'tsa nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembi:

—De rá thuhu ra Zidada Jesucristo dí 'bɛp'a'i gui pøni de gue nuna nxutsina.

Y nura ora'a 'bestho bi bōnga ra ts'ondahi.

¹⁹ Ha nu mi hyanda yá hmu gue ya himi tsa da daḥa ra boja co rá 'bɛfi nú'a ra nxutsi, bi bø yá cuɛ ne bi gɥ ra cu Pablo ne ra cu Sila

pa bi zi'tsua ya nda ja ra tai. ²⁰ Ne bi zi'tsua ya nzaya ne bi 'ñembabi:

—Nuya ya 'ñøhø go ya xodyo, ne hønse rí 'ñehe pa da japi da nxaxni ma hninih.

²¹ Ne udi yá nzai nú'ua hindí 'ñepi ga øthu ngue'a dyá me Nromah y dí ohu ja yá 'ye ma ndah me Nroma.

²² Nu'bá nú'ua ya ja'i xqui munts'ini bi bø yá cuε con gue'ua, nepu ya nda bi manda da 'bøcua yá dutu ne dra fet'i co ya ts'at'o. ²³ Y mi uadi bi hna'mbabi nts'edi, bi jot'a fadi ne bi sipa ra nsufadi gue da su xá hño. ²⁴ Y mi 'yøde njabu ra nsufadi, bi cu'ta asta xi ra ts'at'a fadi, ne bi ze'mba yá ua ja 'nara danga za habu hingui tsa da xocse'ua.

²⁵ Pe ngu made ra xuui ra cu Pablo ne ra cu Sila mi apabi Ajuá ne mi tutuabi ya jahña Ajuá, ne gatho ma'ra ya 'yofadi mi øde'ua, ²⁶ mi damfri bi nja 'nara danga mbimhai, asta mi 'ñanga yá ua ya jado de ra fadi, ne asta bi xogui gatho ya gosthi fadi, ne bi xot'a gatho ya cadena nú'ua mi that'a ya 'yofadi. ²⁷ Ha nura nsufadi bi nuhu bi hyanda ya gosthi fadi gatho mi xogui, hangue bi gaca rá mahuai pa xa hñoεhma'a, ngue'a mi hu rá mai gue ya xqui 'bat'a gatho ya 'yofadi. ²⁸ Pe nura cu Pablo bi ma'ti ne bi 'ñembi:

—Oxqui ma gui hñoε. Nuje dí 'baheua gatho.

²⁹ Nepu nura nsufadi bi 'yadi 'nara ñot'i, ne bi yat'i hnest'ihí asta mri huat'i co ra ntsu, ne bá ndandiñahmu ja yá ua ra cu Pablo ne ra cu Sila. ³⁰ Nepu 'bestho bi pøni pa thi ne bi 'yambabi'ua bi 'ñembi:

—'Ñøhøhu, ¿te rá 'be ga øt'e pa ga mpøhø?

³¹ Nu'bá nu'ua bi 'ñembi:

—Camfri ra Zidada Jesucristo pa njabu gui mpøhø nu'i ne gatho ya mengu ri ngu.

³² Nepu ra cu Pablo ne ra cu Sila bi xipa rá noya Ajuá nú'a ra nsufadi ne gatho ya mengu rá ngu. ³³ Y mi nxuitho ra nsufadi bi xcuabi'ua habu xqui t'umba ya mfei. Nepu nu'a bi nxistehe 'bestho ne gatho ya mengu rá ngu. ³⁴ Ne bi zixa pa ja rá ngu ne bá umbi te bi zi'ua. Y nú'a ra nsufadi ne nú'ua ya mengu rá ngu xi mri johya ngue'a xqui gamfri'ua Ajuá.

³⁵ Nurá hyax'a ya nda bi mehna ya polecia da xipa ra nsufadi gue da hyegui ra cu

Sila ne ra cu Pablo. ³⁶ Hangue ra nsufadi bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Xuá menca ra noya ya nda ga hec'ahu. Hangue da za gui pønhu ne gui maha te rá entho.

³⁷ Pe ra cu Pablo bi zofu nú'ua to bá ha ra noya pa da thegui'ua, ne bi 'ñembi:

—Hina, ngue'a nuje dyá me Nromahe nehe y dí ohe ja yá 'ye ma danga ndahu me Nroma, ne bri fetc'ahe ja yá thandi ya ja'i nsinque bi t'angahe 'nara nt'ani, ne bi jotcaguihe ja ra fadi. Ha nubyá go ne da hyegaguihe nsinque to da badi. Hinda za. Duá ese'ua pa da pøngaguihe de guecua.

³⁸ Nu'bá ya polecia bi ma bá xipa njabu ya nda. Nu'bá nu'ua bi ntsu nu mi badi gue myá me Nroma ne mi o ja yá 'ye ra danga nda Nroma. ³⁹ Hangue nu'ua bi ma bá apa ra pumbate ra cu Pablo ne ra cu Sila, bi pøni de ra fadi ne bi bantebi da bøni'ua de ja ra hnini. ⁴⁰ Ha nu mi bonga fadi'ua bi ma ja rá ngu ra nju Lidia. Ne bá hu'mba yá mai ya cu. Nepu bi ma'ua.

17

Ya me Tesalonica bi ñants'i'ua

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Sila bi ma bi 'ranga ja ra hnini Anfipoli ne ja ra hnini Apolonia, ne de guehni bi zonga asta ja ra hnini Tesalonica. Ne ja mi jani 'nará nija ya xodyo. ² Y nuni ra nija'a nú'a ra pa dega tsaya ra cu Pablo ngu xi mrá nzai bi ma bi yat'ini hñu semana dega tat'a hñato pa mi ntsanoyauí ya xodyo. ³ Mi he'ta ra Maça T'ofu ne mi xipabi'ua hanja mi pe'tsi da sufri ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá, ne da du ne da yopa nte. Ne mi embabi:

—Nuna ra Jesu dí xi'ahu go guehna ra Cristo bá pehna Ajuá pa da nda.

⁴ Ne 'ra de ya xodyo bi gamfri ne bi munts'ui ra cu Pablo ne ra cu Sila. Nehe bi gamfri ndunthi ya me Grecia nú'ua mri xøcambeni Ajuá, ne ndunthi ya 'bεhña nú'ua xi myá fadi de ra hnini. ⁵ Hangue xi bi bø yá cuε ya xodyo nú'ua himyá gamfri, ne bá munts'a 'raya ts'oja'i mbi 'yo dega dahñei ja ra hnini pa bi 'yu'ti ne bi japi da ñants'i maxøgue ra hnini. Nepu bi ma'ua ja rá ngu ra cu Jasón pa xa gucjhama ha ra cu Pablo ne ra cu Sila pa xa 'yent'ua ja yá 'ye ya ja'i. ⁶ Pe nu'ua mi jo'oni, hangue go bri jaca ra cu

Jasón co ma'ra ya cu, bi ts'ixa ja ya nda de ra hnini, ne mi mafi nts'edi ya ja'i mi ena:

—Nú'ua ya 'ñøhø to'o xa ts'oca gatho ra ximhai co yá ts'ont'udi ya xa zøcjua nehe. ⁷ Nuna Jasón go guehni xa umba nsequi ja rá ngu. Gathoyu hingui øta ma ndahu Nroma ngue'a nuyá ma gue 'bu ma'na ra nda, ne nú'a ra nda'a rá thuhu ra Jesu, 'na.

⁸ Y nu mi 'yø njabu ya ja'i ne ya nda de ra hnini, xi bi bø yá cue gatho ne mri ñahnitho'ua. ⁹ Pe ra cu Jasón ne nú'ua to'o mri 'ñoui bi 'yadi'ua 'nara fiansa pa bi thegui.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ño ja ra hnini Berea

¹⁰ Ne ngu bi nxuui ya cu bi mehna ra cu Pablo ne ra cu Sila pa bi ma ja ra hnini Berea. Ne nu mi zøni de guehni bi yat'a ja yá nija ya xodyo. ¹¹ Y nuya xodyo de guehni Berea xi myá hoja'i'ua, hingue ngu ya me Tesalonica. Co ndunthi ra paha bi gamfri'ua rá noya Ajuá, ne hyastho mi hongá ja ra Maca T'ofó pa da badi ua gue xi majuani nú'a mi mañ'ua. ¹² Hangué ringue'a ndunthi de gue'ua bi gamfri, ne 'raya me Grecia bi gamfri nehe, nehe ndunthi nú'ua to'o xi myá fadi ngu ya 'behña ngu ya 'ñøhø, gatho bi gamfri'ua. ¹³ Pe nu mi 'yøde ya xodyo me Tesalonica gue ra cu Pablo mi mangua rá noya Ajuá de guehni Berea, bi ma de guehni'ua pa bá u'ta ya ja'i. ¹⁴ Pe nuya cu de guehni Berea bi dama zixa ra cu Pablo pa bi ma ja ra ndehe. Pe ra cu Sila ne ra cu Timoteo ja bi gohnitho'ua Berea. ¹⁵ Ha nú'ua to'o bi zixa ra cu Pablo bi meui asta ja ra hnini Atena. Nepu nu'á bá pengui bá ha ra noya nú'a bá xipa ra cu Pablo gue da xipa ra cu Sila ne ra cu Timoteo da ma 'bestho pa ja dí nthuini.

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra hnini Atena

¹⁶ Ha nu de mi 'buhni Atena ra cu Pablo mi tømá ra cu Sila ne ra cu Timoteo, xi mi tu rá mai ngue'a bi hyandi xi mi ja ndunthi ya c'oi nú'ua mi nsunda ya ja'i de guehni. ¹⁷ Hangué bi zofo ya xodyo ja yá nija, ne nú'ua ma'ra mi xøcambeni Ajuá de guehni. Ne hyastho mi 'yoni ja ra tai mi zofo ya ja'i. ¹⁸ Ne bi ntsanoyau 'raya 'ñøhø de guehni mri nxadi nú'a mi utuabi ya ja'i nú'ua mi t'embi ya epicureo, ne ma'ra mri nxadi de ya estoico. Ne 'ra de gue'ua mi ena:

—¿Te xicju 'bu nuna 'ñøhø xi ña ndunthi? Ha nu ma'ra mi ena:

—'Matho mamba rá noya ma'ra ya zidada.

Nu'á bi mangua njabu ngue'a ra cu Pablo xqui xipabi'ua de ra Zidada Jesu, ne xqui xipabi gue xqui yopa nte de ra du. ¹⁹ Nepu de guehni bi zixa ra cu Pablo ja 'nara zi loma rá thuhu Areópago, ngue'a mri nzai ja da munts'ini gatho ya ja'i pa da nxahni'ua 'na ngu ma'na, ne bi t'ambabi:

—¿Ha da za gui 'ñutcaguihe nuna ra 'ra'yo nt'utuete guí udi? ²⁰ Ngue'a guí xicaguihe ya 'ra'yo noya hinstá øhe, hangué dí ne ga paha te rí bønga nuya noya guí ma.

²¹ Bi mangua njabu'ua ngue'a gatho ya me Atena ne ya nzøhø gá ja'i mi 'bui de guehni mri nzai mri munts'i hønse pa da 'yøde ne da ma de nú'ua ya 'ra'yo noya xqui 'yøde.

²² Hangué ra cu Pablo bi 'mai madetho de gue'ua nuni ja ra Areópago ne bi 'ñena:

—Nú'ahu gyá me Atenahu, dí handi gue nu'ahú xi grí xøcambeni'ua gatho nú'ua ri zidadahu. ²³ Ngue'a de dá thogui de guehni ja ri nijahu habu guí xøcambeni ri zidadahu, dá handa 'nara ata habu nt'ofó ne ena: “Nuna ata ja guecua di xøcambeni nú'a ra ajuá hinhya'mu xa fadi”, njabu ena. Y nú'a Ajuá hinhya'mu xcá pahu, go gue'a dí xi'ahabya.

²⁴ Nú'a Ajuá to'o bi hyoca ra ximhai ne gatho nú'a jaua, go gue'a ra Nda de mahets'i ne de ra ximhai. Nu'á hingui 'bu ja ya nija nú'ua xa hyoca ya ja'i. ²⁵ Ne nixi hingui ø'tua ra 'bedi nú'a ø'ta ya ja'i pa gue'a, ngue'a go gues'e'a ri 'racju ra te ne ra ndahi pa ga janshu, ne gatho ya 'tø'te nú'ua dí hoñhu.

²⁶ Ne 'nadra ji bi hyoca gatho ya ja'i nú'ua 'bui haburaza nuua ja ra ximhai. Ne nu'á go bi ma hangu ya jeya da nte'ua ne habu da 'mu'ua. ²⁷ Ajuá njabu bi hyogaguihu pa ga hoñhu'a pa xahma ga tsudihu, masque nu'á hingui 'bui yabu de guecju. ²⁸ Ngue'a por gue'a dí 'buhu ne dí 'ñanihu, nja ngu 'rari 'yofohu bi 'yofó njaua bi 'ñena: “Xi majuani nujá go yá batsiguihu Ajuá”, njabu bi 'ñena. ²⁹ Hangué nu'bu yá batsiguihu Ajuá, hinda za ga eñhu gue Ajuá 'nara c'oi dega oro o dega t'axi o dega do nú'a xa hyoca ya ja'i ngu nú'a beni hanja da hyocse'ua. ³⁰ Ajuá

mi hopi da thoguitho nú'a xqui 'yøt'a ya ja'i maya'bu ngue'a hinte myá fadi, pe nubyá ri manda gue da ñobri gatho ya ja'i. ³¹ Ngue'a Ajuá xa hñuxa 'nara pa, ne nú'a ra pa'a ma da hñá'mba nguenda gatho ya ja'i de ra ximhai co 'nara hoga ts'utbi. Y nú'a to'lo bi hñuts'i pa da hñanga nguenda go gue'a ra Zidada Jesucristo. Ne ngu 'nara nt'udí de gue'a, Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du.

³² Y nu mi 'yøde'u gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, 'ra mi 'ñant'utho, ha nu ma'ra mi ena:

—Ma'na xá hño ma'na ra pa gui xicje nú'a guí ma.

³³ Nepu ra cu Pablo bi 'uegue de gue'u.

³⁴ Pe 'ra de gue'u bi gamfri ne bi deni'a. Ne 'na de gue'u mrá thuhu ra Nisio, mi gue'a 'na de nuya nda mri munts'ini ja ra Areópago. Nehe 'nara 'behña mrá thuhu ra Damari bi gamfri rá noya Ajuá, co ma'ra ya mengu de guehni.

18

Ra apostol Pablo bi zofo ya me Corinto

¹ Nepu de gue'a ra cu Pablo bi bõni de guehni Atena pa bi ma ja ra hnini Corinto.

² Ne ja bi nthuini 'nara cu mrá xodyo mrá thuhu ra Aquila, mrá me Ponto ne ja xqui 'ñehe de ra hai Italia, ne mri 'ñoui rá 'behña mrá thuhu ra Priscila. Nú'ú xqui bõni de ra hnini Nroma ngue'a ra nda Claudio bi manda da juui de guehni gatho ya xodyo.

³ Ra cu Pablo bi ma bá 'buhui ra cu Aquila co rá 'behña ngue'a mi 'nada yá 'befi'u, mi hoca ya carpa dega dutu. ⁴ Ne cada ra pa dega tsaya ra cu Pablo mi pa ja yá nija ya xodyo pa mi ñaui'u, nehe mi ñaui nú'u himyá xodyo, y mi zofo'u de rá noya Ajuá.

⁵ Ne nu mi zøhø ra cu Sila ne ra cu Timoteo xqui 'ñehe'u de ra hai Macedonia, bi zuhni'u ra cu Pablo mi ja ndunthi ra 'befi ngue'a hyastho mi zofo ya xodyo mi xipabi gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a xqui mehna Ajuá pa da nda. ⁶ Pe nuya xodyo bi nø'tuabi ne bi zani. Nu'bá ra cu Pablo bi hñaca rá pat'i ne bi huat'i, gue'a 'nara seña gue mi ma da 'uegue de gue'u ne hinda ma da dadi de yá ts'oqui, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahu go ma gui thadisehu de ri duhu, ngue'a nuga ya hinte dí thadi de

gue'ahu. Desde nubya ma ga zofo nú'u hinyá xodyo.

⁷ De guehni ra cu Pablo bi 'uegue de gue'u ne bi ma ja rá ngu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Justo mi 'bu gueta yá nija ya xodyo, ne nu'á mi xøcambeni Ajuá. ⁸ Nepu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Crispo mrá nda de yá nija ya xodyo bi gamfri ra Zidada Jesu con gatho ya mengu rá ngu. Ne ndunthi ya me Corinto bi 'yøtua rá noya Ajuá mi manga ra cu Pablo, bi gamfri'u ne bi nxistehe. ⁹ Nepu 'nara xuui ra Zidada Jesu bi zofo ra cu Pablo ngu dega t'i ne bi 'ñembabi:

—Oguí tsu, siguí gui manga ra maça noya, oguí tsaya gui ña. ¹⁰ Ngue'a nuga dí 'bai con gue'e, y hinda za to da 'yøt'a ra nts'o'mai. Ngue'a ja nuna hninina 'bai ndunthi ya ja'i go ma meti, y nú'ú ma da gamfrigui.

¹¹ Hangue ra cu Pablo bi gohni 'na njeya made nuni ja ra hnini Corinto. Ne nzantho mi zofo ya ja'i de rá noya Ajuá de guehni.

¹² Pe de nú'u ya pa mrá nda ra Galio nuni ja ra hai Acaya, ya xodyo bi 'ñu'ti pa da gu ra cu Pablo, ne bi zix'u ja ra ts'utbi. ¹³ Ne bi 'ñembabi ra nda:

—Nuna 'ñøhøna u'ta ya ja'i pa hinda nsunda Ajuá ngu manga rá ley ra Moise.

¹⁴ Ra cu Pablo mi ma da dahmaha, pe ra nda Galio bi 'ñemba ya xodyo:

—'Bu di jahma te xa 'yøt'ahu nuna ra 'ñøhø, o xa 'yøt'a 'nara ts'ocate nuua ja ra hnini, nu'bá ha, da za ga øt'a nú'a guí mañhu. ¹⁵ Pe nú'a guí mañhu hønse dega noya ne de ri leyhu, go da nuhu te guí 'yøthu. Nuga hinte dí 'ñent'i con guehna.

¹⁶ Nepu bi japi da bøn'u de guehni ja ra ts'utbi. ¹⁷ Nu'bá gatho nú'u himyá xodyo mi 'buhni bi mihi ra Soste nú'a mrá nda de yá nija ya xodyo de nura hnini'a, ne ja bi hna'mbabini nts'edi ja rá thandi ra nda Galio, pe nu'á nixi bi 'yøt'a ncaso, y nixi hinte bi ma.

Ra apostol Pablo bi menga pa Antioquia, ne ya rá hñu'qui bi madi bi ño bi mamba rá noya Ajuá

¹⁸ Ha nura cu Pablo bi gohi ndunthi ya pa de guehni. Nepu de gue'a bi 'ñedi gatho ya cu, ne bi meui ra cu Aquila co ra nju Priscila pa bi ma ja ra hai Siria. Ne de má

'ñu bi 'ranga ja 'nara zi t'uca hnini rá thuhu Cencrea. Ne ante da g_u ra motsa'ú pa da 'raxa ja ra ndehe, 'mæt'o ra cu Pablo bi 'ñaxa gatho rá st_a pa bi 'yøt'a ra hñá'ti ngu nú'a xqui ma. ¹⁹ Y nu mi zønga Efeso ra cu Pablo ja bi zoguini ra nju Priscila co ra cu Aquila, y nu'á bi ma ja yá nija yá mixodyoui pa bá ñaui'ú. ²⁰ Y nu'ú bi bantebi ra cu Pablo da gohi 'raya pa, pe nu'á himbi ne. ²¹ Hangue bi 'ñehui'ú ne bi 'ñembabi:

—Dí p_e'tsi te grá 'b_u Jerusale pa ga øt'a ra ngo nú'a ya ma da dat'i, pe ma ga penga ma'na'qui pa ga c'á'ts'a'ih_u 'b_u Ajuá go rá paha.

Ne bi bøni de guehni Efeso, ne bi g_u ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Cesarea. ²² Nu mi zøni de guehni bi thogui 'bestho pa bi ma Jerusale. Ne nu mi uadi bi zengua gatho ya cu de guehni, bi thogui pa bi ma Antioquía. ²³ Nep_u de ya xqui 'm_uhni 'raya pa, bi bøni ma'na'qui pa bi ma gatho ja ya hnini de ra hai Galacia ne de Frigia pa da nu te gra ma rá 'b_efi Ajuá, ne mi xipi da z_edi yá jamfri gatho ya gamfri nú'ú mbi 'b_uhni.

Ra Apolo bi mamba rá noya Ajuá nuni Efeso

²⁴ Nú'ú ya pa'ú bi zønga Efeso 'nara xodyo mrá thuhu ra Apolo mrá mengu ja ra hnini Alejandría. Xi mi pa_{di} da ñá xá hño, ne mi pa_{di} xá hño gatho nú'a m_anga ra Ndaxjua T'of_o. ²⁵ Nu'á xqui t'utuabi rá noya ra Zidada Jesu desde bi gamfri'a, ne xi mrá ehya mi udi xá hño de nú'a mi pa_{di} de ra Zidada Jesu, masque hønse mi pa_{di} de rá sistehe ra Xuua. ²⁶ Ne bi m_udi bi zof_o ya xodyo ja yá nija'ú, ne himi tsu. Nep_u mi 'yøde ra nju Priscila ne ra cu Aquila, bi zixa 'namb_u pa bi 'ñutuabi ma'na xá hño de rá noya Ajuá. ²⁷ Nep_u nu'á 'm_efa mi ne da ma Acaya, y ya cu de guehni Efeso bi xipabi gue xá hño da ma. Ne nu'ú bi 'yopa 'nara h_e'mi pa bi m_empa ya cu Acaya pa da t'umba ra hoga 'ñeh_e'a. Ne nu mi zønga Acaya, nu'á bi mats'i de guehni nú'ú xqui gamfri bi rá noya Ajuá. ²⁸ Ne xi mi ntsanoyau_i ya xodyo ja yá thandi gatho ya ja'i. Nu'á mi xipi ngu nú'a m_anga ja ra Ndaxjua T'of_o gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

nú'a to'o bá p_ehna Ajuá pa da ndá, ne go gue'a nú'a mi tø'mi'ú.

19

Ra apostol Pablo bi zofo ya me Efeso

¹ Nura cu Apolo mi 'b_uhni Corinto, ha nura cu Pablo mbi 'yo ra 'ñu pa mri ma Efeso, bi 'ranga ja 'raya t'øhø xi myá mboza, ne de gue'a bi zønga Efeso hab_u mi 'b_ui 'raya gamfri. ² Nep_u nu'á bi 'yambabi'ú ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gá hñañh_u ra M_aca Nd_ahi núbya gá camfrih_u rá noya Ajuá?

Nu'ú bi da_{di} ne bi 'ñena:

—Hina, nixi stá øhe ua 'b_u ra M_aca Nd_ahi.

³ Hangue nura cu Pablo bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma sistehe xcá hñañh_u 'b_u?

Ne nu'ú bi da_{di} ne bi 'ñena:

—Rá sistehe ra Xuua.

⁴ Ra cu Pablo bi 'ñembabi'ú:

—Nura Xuua mi xi'tsa ya ja'i ngue'a gue'a ngu 'nara seña gue nuya ja'i'ú ya xqui ñobri de yá ts'oqui. Pe bi xipabi'ú nehe gue mahyoni da gamfri nú'a mi ma da zøhø 'm_efa de gue'a, go gue'a ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a bá p_ehna Ajuá pa da ndá.

⁵ Ha nu mi 'yøde njab_u bi nxistehe'ú de rá thuhu ra Zidada Jesu. ⁶ Nep_u ra cu Pablo bi hñuxa yá 'y_e ja gatho ya gamfri pa bi hñanga ra M_aca Nd_ahi. Y nura ora'a bi ñá'ú 'rama'na'ño ya hñ_aqui ne bi mañ'ú ngu nú'a xqui xipabi Ajuá da ma. ⁷ Ngu mi 'r_et'amayoho por gatho nú'ú xqui hñanga ra M_aca Nd_ahi.

⁸ Ngu hñu nza_na ra cu Pablo bi ma ja yá nija ya xodyo hab_u mbi mamba rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi. Nu'á mi ntsanoyau_i ya ja'i ne mi øt'a 'nara ts'edi pa da gamfri'ú nú'a mi xipabi hanja go ri manda Ajuá. ⁹ Pe 'ra de gue'ú xi xmá me yá coraso hangue himbi ne bi gamfri, hønse mi tsanba rá noya Ajuá ja yá thandi ya ja'i. Hangue nura cu Pablo bi 'uegue de gue'ú, ne bi zixa nú'ú xqui gamfri ja 'nara scuela, ne nura xahnate mi 'b_uhni rá thuhu ra Tiranno. Y ja guehni ra cu Pablo mbi mamba rá noya Ajuá hyastho. ¹⁰ Njab_u bi 'yøt'a yo njeya pa bi 'yødebi rá noya ra Zidada Jesu gatho nú'ú mi 'b_u ja ra hai Asia, ya xodyo ne nú'ú himyá xodyo.

11 Y Ajuá bi umba ra ts'edi ra cu Pablo pa bi 'yøt'a ya danga nt'udi, 12 asta mi tha'tsua yá nthu'tañaxu ne ma'ra yá dutu nuya da'thi pa mi thani'a ne mi yopa tha'tsuabi ya da'thi y nu'ú mi ñani, y nu'ú tó'o mi pe'tsa ya ts'ondahi nu'ú mi pøni de gue'ú.

13 Pe nu 'raya xodyo myá 'ñete mi 'yo'ú mi japa ya ts'ondahi da bøni de ja ya ja'i, nepu nu'ú bi beni gue da zapi da 'yenga ya ts'ondahi de rá thuhu ra Zidada Jesu nehe ngu mi øt'a ra cu Pablo. Ne mi embabi ya ts'ondahi:

—Dí xi'a'íhe gui pøni de rá thuhu ra Jesu nú'a mangua ra Pablo.

14 Guehna bi 'yøt'a nú'ú yoto yá t'ú ra Seva nú'a 'namrá nda gá macja gá xodyo.

15 Pe nu mi 'yøt'ua njaua 'nara ts'ondahi, nu'á bi dadi ne bi 'ñemba nú'ú ya 'ñøhø:

—Nuga dí paça to'o ra Jesu, ne dí paça to'o ra Pablo, xi nu'ahú, ¿to'o'ihú?

16 Ha nú'a ra 'ñøhø to'o mi pe'tsa ra ts'ondahi bi ma bá ja nú'ú ya 'ñete co rá ts'edi ra ts'ondahi ne xi bi na'mbi nts'edi. Ha nu'ú bi nest'íhi bi bøni de guehni myá thelo ngue'a bi thamba gatho yá dutu, ne bi hñaxa ndunthi ya nts'eni. 17 Y gatho ya xodyo mi 'bahni Efeso ne nú'ú himyá xodyo bi 'yøde'ú nú'a xqui nja, nu'bá nu'ú xi bi ntsu. Ne ma'na xi mri t'e'tsua rá nsu rá thuhu ra Zidada Jesu.

18 Ne ndunthi de nú'ú xqui gamfri mi pa mri njuani de yá ts'oqui. 19 Y ndunthi ya 'ñete bi hñaxa yá t'ofa pa bi tsat'a ja yá thandi ya ja'i, ha nuya libro'ú nu mi t'øt'a ra uenda, mri muui ngu made nthebe 'mo ya t'axaboja. 20 Njabu ma'na mri ntanga rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi.

21 Nepu de gue'a ra cu Pablo bi hñuts'i gue da ma da c'a'tsa ya cu asta ja ra hai Macedonia ne Acaya, nepu rí 'ñehe Jerusale, nepu de guehni mahyoni rí ma Nroma. 22 Hangue bi mehna yoho yá mfats'i da 'met'o pa rí ma Macedonia, bi mehna ra cu Timoteo ne ra cu Erasto. Ha nura cu Pablo bi gohni ma'ra ya pa de guehni ja ra hai Asia.

Ya me Efeso bi ñunts'i'ú

23 Nú'ú ya pa'ú bi ñunts'a gatho ya me Efeso ngue'a bi zønini rá noya Ajuá. 24 Mi 'bahni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Demetrio.

Nura 'befi mi padi'a mi pøe ya boja dega t'axi. Ne mi 'bu yá mfats'i mi hoca ya c'oi de 'nara zinana rá thuhu Diana pa mi papa ya ja'i. Y xi mi tahá ndunthi ra boja. 25 Nepu 'nara pa ra Demetrio bi munts'a gatho nú'ú yá mfats'i ne ma'ra nú'ú to'o mi hoca ya c'oi nehe, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahú gui padihú gue co nuna 'befina stá tahú ndunthi ra boja, ne hinte stá 'bèhú.

26 Pe ngu xcá 'yøhú ne xcá hyanthú gue nura Pablo ri 'yo ne ma gue nú'ú ya zidada nthoqui, hingyá zidada. Y njabu xa hñacua ndunthi ya ja'i gue hinda nsunda ya zidada, hingue hønseua Efeso, nehe maxøgue gatho ma haihú Asia. 27 Nuna guehna ma'na xá nts'obyana, ha go guehna ma 'befihú dí hanthmahúna. Nubyá da ne ma ga 'bedihú zai, asta ne ra nija de ma zinana hú Diana nú'a xi rá nsunda, ma da 'medi nú'a ra nsu pe'tsi. Ha ne gue numa zinana hú Diana ri nsunda gatho ya ja'i de guecua ja ma haihú Asia ne gatho maxøgue ra ximhai.

28 Nu mi 'yøde njabu gatho nuyá mfats'i ne gatho nú'ú ma'ra to'o mi hoca ya c'oi xi bi bø yá cue'ú, ne mi mafi mi ena:

—¡Xi rá nsunda ma zinana hú Diana!

29 Ne bi nja ngu ra mpumfri gatho ja ra hnini, ne bri mihi ra cu Gayo ne ra cu Aristarco myá me Macedonia nú'ú xqui 'ñoui ra cu Pablo. Ne bri jat'i ne bri ts'its'i asta habú mi øt'a yá hmunts'i. 30 Ha nura cu Pablo mi ne xa yat'ini pa xa zofo ya ja'i, pe nuya gamfri himbi hyopi bi yat'i.

31 Nehe 'raya nda de Asia nú'ú mi ntsixui ra cu Pablo, bi mempa ra noya gue hinda yat'a de guehni. 32 Nura ora'a xi mbi ja 'nara hmahni ja yá hmunts'i'ú, 'rama'na'ño mi mañ'ú, ngue'a gatho xi xqui mpumfri, ne xi ndunthi de gue'ú nixi mi padi hanja xqui munts'i. 33 Pe nu 'ra de gue'ú bi xipabi ra Jandro hanja xqui munts'i. Nuya xodyo xqui umba ya nt'ent'i ra Jandro pa da 'mai da ña ja yá thandi ya ja'i. Nepu nu'á bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'ye pa da go'ta yá ne. Nu'á mi ne da ñanga yá mixodyoui nú'ú xcrí ja. 34 Pe nu mi badi ya ja'i gue mrá xodyo'a, nu'ú bi mafi nts'edi ngu yo ora, ne mi ena:

—¡Xi rá nsunda ma zinana hú Diana!

³⁵ Nepu 'nara nda de ra hnini bi go'tua ya ne ya ja'i ne bi 'ñemi:

—Nú'ahu gyá menguhua Efeso, haburaza xa fadi gue nuua ja ma hninihu xi drí suphu rá nija ma zinanahu Diana nú'a xá nsunda, y drí suphu rá c'oi nú'a bá cai de mahets'i bá pehna ma zidadahu ra Jupite. ³⁶ Guí pahú gue xa fadi haburaza, oguí tu ri mahú, ne ote guí othú 'bu hinxcá beñhu xá hño 'met'o nú'a guí ne guí othú. ³⁷ Nuyú ya 'ñohø xcuá tsihu hinte xa 'yø't'ahu, ha nixi xa ñama'ñu de ma zinanahu drí nsundahu. ³⁸ Y nura Demetrio ne nú'u ma'ra to hoca ya c'oi, 'bu ja te da ñapabi, dá ñapabi ja ra ts'utbi, ne dá nhyanthyaui ja ra nzaya. ³⁹ Nu'bu ja ma'na te guí mañhu, da za guí maha ja ra ts'utbi guí mañhu ja ma hmunts'ihu ngu mangu ra ley. ⁴⁰ Ngue'a pa guecju xá nts'uni. Da za da hñapcahu da t'ena gue xi dyá necatuhnihu por nuna ra ñants'i stá othubya, ne hindí pahú te ga thadihu nu sta t'angahu.

⁴¹ Nepu mi mangu njaua ra nda, bi 'ñehui ya ja'i ne bi ua ra hmunts'i.

20

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra hai Macedonia ne Grecia

¹ Ha nu mi uadi nú'a ra dangá ñants'i xqui nja, ra cu Pablo bi zohna gatho ya cu pa bi umba 'nara ts'ofu. Nepu bi 'ñehui gatho co 'nara nthafi ne bi bøni de guehni bi gu ra 'ñu bi ma pa ja ra hai Macedonia. ² Ne bi yopa zøni habu gatho mi 'bu ya cu pa bi nupa yá mfeni, nepu bi ma pa Grecia. ³ Y nuni ja bi 'muhni hñu nzana. Ne 'mefa ya mi ma da gu ra motsa pa da 'raxa ja ra ndehe pa dí ma Siria, pe bi 'yøde gue ya xodyo xqui go 'nara cohi pa da 'yø'tua ra nts'o'mai, hangue nu'á bi beni gue ma'na xá hño da yopa 'ranga Macedonia. ⁴ Ne bi meui ra cu Sopate mrá me Berea, ne ra cu Aristarco ne ra cu Segundo nú'u myá me Tesalonica, ne nura cu Gayo mrá me Derbe, ne nura cu Tiquico ne ra cu Trofimo myá me Asia, ne ra cu Timoteo. Mri 'ñoui ra cu Pablo bi zønga Macedonia habu ndí 'buiga núga drá Luca. ⁵ Nú'u ya cu'u bi 'met'o pa ja ra hnini Ntroa ne ja bá tøbgaheni. ⁶ Nuje asta mi ua ra ngo de

ra nts'ithuhme nsi rá nzoi, dá pøñhe de guehni Filipino, dá juhe ra motsa pa dá 'yohe ja ra ndehe cut'a ma pa pa dá tsøñhe Ntroa, ne ja dá ntheheni nú'u ya cu xqui 'met'o, nepu ja dá 'buheni yoto ma pa.

Ra apostol Pablo bi zofu ya gamfri nuni ja ra hnini Ntroa

⁷ Y nú'a ndomingo bi munts'a gatho ya gamfri pa da zi ra Maça Nt'oxi. Y ra cu Pablo bi zofu de rá noya Ajuá asta made ra xuui, ngue'a mi ma da bøni'a rá hyax'a 'bestho. ⁸ Y nu habu xqui munts'i'u mrá tøngu y ja mi zøni ndunthi ya ñot'i. ⁹ Nepu 'nara zi ts'unt'u mrá thuhu Eutico mi huhni ja 'nara ventana, xqui do'ma ra t'aha ngue'a ra cu Pablo xi bi ña ndunthi ya ora. Ne nu mi 'ñaha bi dagui desde rá hñu ra tøngu asta nja'ti. Y nu mri juts'i 'ñena ya xqui du. ¹⁰ Nu'bu ra cu Pablo bi gai ne bi 'yots'i ne bi hyafi nú'a ra zi ts'unt'u. Ne bi 'ñembabi ya cu:

—Oguí tsuhú, hinxa du, tetho.

¹¹ Nepu nura cu Pablo bi yopa bøxa ma'na'qui habu xqui munts'i'u. Ne bi hyeca ra thuhme pa bi zi'u ra Maça Nt'oxi, ne bi sigui bi ñaui ya cu asta mi hyats'i, nepu bi ma. ¹² Y nu mi ts'ixa nú'a ra zi ts'unt'u ya mi te xá hño, ne gatho ya cu bi hñu yá mai ne bi johya.

Ra apostol Pablo bi ma de guehni Ntroa pa rí zønga Mileto

¹³ Nepu dá ncohe ga juhe ra motsa pa ga 'bet'ohé grá mahe ja ra hnini Asón pa ja grá ntheheni ra cu Pablo ngu nú'a stí mañhe, ngue'a nu'á bi beni da ma 'ñoua. ¹⁴ Nepu de guehni Asón dá nthehé, nepu nu'á bi gu ra motsa habu ndí ohe pa dá mahe mahyegui ja ra hnini Mitilene. ¹⁵ Ne de guehni rá hyax'a dá pøñhe pa dá tsøñhe gueta ja ra hnini Quío. Y rá yopa dá tsøñhe ja 'nara dangá hnini rá thuhu Samo nú'a ja ja rá hyo ra ndehe. Nepu ma dá coheni ja ra hnini Trogilio. Ne rá hñupa dá tsøñhe asta ja ra hnini Mileto. ¹⁶ Ra cu Pablo himbi hyodi ja ra hnini Efeso ngue'a himbi ne bi 'ma ndunthi ya pa ja ra hai Asia. Nu'á bi dama nxøni pa da zøni 'nitho ja ra hnini Jerusale, pa sta dat'a ra ngo Pentecoste ya di 'buhni'a 'bu da za.

Ra apostol Pablo bi zofo ya nda de ra nija nuni Efeso

¹⁷ Ne de ya mi 'buhni Mileto ra cu Pablo bi mampa ra noya ya nda de ra nija de guehni Efeso gue mi tøm'i nuni Mileto.

¹⁸ Ne nu'á bá ehe habu mi 'bu ra cu Pablo, y nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu gui pahu xá hño tengu ma 'múi con gue'ahu desde dá tsøhø de guecua ja ra hai Asia. ¹⁹ Stá pɛpabi ma zi Hmuhu con gatho ra hñoja'i, ne ndunthi ya 'mi'qui xa du ma múi asta stá nzoni co nú'u ya nts'o'múi xa 'yøtca ya xodyo asta mi ne da hyogagui'u. ²⁰ Masqué, pe nuga hindá tsaya dá xi'ahu nú'a ra hño mri 'ñep'ahu. Ne xi dá u't'a'ihu ja ri hmunts'ihu ne ja ri nguhu. ²¹ Ne dá zo'a'ihu nú'ahu gyá xodyohu ne nú'ahu hingyá xodyohu pa gui ñobrihu de ri ts'oquihu ja rá thandi Ajuá, ne gui camfrihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ²² Nubyá ra Maça Ndahi tsixcagui grá ma Jerusale, pe nixi dí paði te ma grá thogui de guehni. ²³ Hønsɛ dí paði gue ja gatho nuya hnini habu drá ma, xicagui ra Maça Ndahi gue bí tøbgagui ya fadi ne ndunthi ya ts'othogui. ²⁴ Pe ni 'na de guehya hingui picagui, nixi tu ma múi, nixi ma te hindí tsu ga 'bɛdi ngue'a hinte di muui, qué go ga juata ra 'bɛfi xa 'racagui ma zi Hmu ra Jesu, y nura 'bɛfi'a gue'a ga mangua ra hoga noya de rá danga hmäte Ajuá.

²⁵ Ha nubyá dí paði xá hño gue nú'ahu stá xi'ahu hanja ri manda Ajuá, ya hingui ma gui yopa hyandgahu ma'na'qui. ²⁶ Nubyá dí ne ga xi'ahu gue nuga ya hinte dí thadi de gue'ahu. ²⁷ Ngue'a nuga ya stá xi'ahu gatho nú'a xa 'ñutcagui Ajuá de nú'a beni'a, ne hinte stá cøñ'ahu. ²⁸ Hangue nu'a dí xi'ahabya, nsusehu, ne suhu gatho nú'u ya gamfri xa 'yent'a'ihu ja ri 'yehu ra Maça Ndahi nú'a xa hñux'ahu pa gui suphu rá nija ra Zidada nú'a xa dai co rá maça ji. ²⁹ Nuga dí paði xá hño gue de xcrá ma de guecua ma da 'ñepu 'raya ts'oja'i nú'u to'o da ne da huata gatho ya gamfri de ra nija, nja ngu 'nara miñ'o hinda pumba ni 'nara dɛti. ³⁰ Ne ma da 'mupu 'ra de gue'asehu ma da xi'ahu ya nt'udi nú'u hingo majuani pa da 'ueca ya gamfri da zits'i. ³¹ Hangue xi da nsuhu, ne beñhu gue nuga stá zo'ahu hñu

njeya ma pa ra xuui, ne asta stá zont'a'ihu cada 'na de gue'ahu.

³² Nubyá zi cuhu, ra Zidada da max'ahu, ne da te't'a ri jamfrihu co rá maça noya'a, ne da 'ra'ahu gatho nú'a xa ña'tuabi da umbi gatho nú'u to'o yá meti'a. ³³ Nuga hinto stá apa ra boja pa guecsehe, nixi hinto stá api te ga he. ³⁴ Ngue'a nuga ngu xcá pashu stá mpefi co ma 'ye pa stá tsudi nú'a dí honi pa gueque ne pa nú'u ndrí 'ño'be. ³⁵ Nzantho stá u't'ahu gui 'yøthu ngu stá ø'te, gui mpehu pa gui faxhu nú'u to'o othobi, ne gui bembabihu nú'a bi mangua ra Zidada Jesu ne bi 'ñena: “Ma'na njapi nú'a to'o ri uni que nú'a to'o hani.”

³⁶ Nepu mi uadi bi mangua njabu ra cu Pablo, bi ndandiñahmu gatho ya cu, ne bi 'yapabi Ajuá mahyɛgui. ³⁷ Nepu gatho ya cu bi nzoni ne bi hyafi ra cu Pablo ne bi zɛ'tsua rá hmi, ³⁸ ngue'a xi mi tu yá múi co nú'u ya noya xqui mañ'a gue ya himi ma da yopa hyandi ma'na'qui. Nepu bi ma bá eni'u ja ra motsa pa bi nets'i ne bi ma.

21

Bi ma Jerusale ra apostol Pablo

¹ Dá 'ueguehe de ya cu dá mahe co ra motsa manjuantho asta ja 'nara zi xɛca hai rá thuhu Cos bí o madetho ra ndehe. Nepu rá hyax'a dá thohe ja ma'na ra hai rá thuhu Roda bí o madetho ra ndehe nehe. Ne de guehni dí mahe ja 'nara hnini rá thuhu Patara bí ja ja rá hyo ra ndehe. ² Nepu de guehni Patara dá tsuhe 'nara motsa mri ma pa Finicia dá mahe con gue'a. ³ Ha nu de ndí pahe ja ra ndehe dá hanthe ra hai Chipre mi ja lado ngaha, ne dá siguihe asta dá tsøñhe Siria, ngue'a nú'a ra motsa ndrí 'ñohe mi ma da zogui nú'a mri ndude ja ra hnini Tiro nú'a bí ja ja rá hyo ra ndehe, ja dá caheni. ⁴ Ne ma dá tsuheni ya gamfri, ne dá 'buheni yoto ma pa con gue'u. Ha nu'á bi xipa ra cu Pablo gue hinda ma pa Jerusale ngue'a ra Maça Ndahi xqui xipi'u te ma da thoguini. ⁵ Pe nu mi uadi nú'u yoto ma pa, dá mahe con gatho ya gamfri, ya 'behña ne ya batsi, dá pøñhe de ra hnini pa bi nexcahe ja ra motsa, ne dá ndandiñahmuhe gatho ja ra ñanthe pa dá apabihe Ajuá. ⁶ Nepu dá edihe ya cu dá nhyufihe 'na ngu 'na, ne

dá pøxhe ja ra motsa dá mahe. Ha nu'ú bi menga ja yá ngu.

⁷ De guehni Tiro dí mahe ja ra hnini Tolemaida. Ja dá zenguaheni ya cu, y dá 'bàheni 'na pa con gue'á. ⁸ Nepu rá hyax'á dá thohe pa dí mahe ja ra hnini Cesarea. Y ja mi 'bàhni ra cu Lipe nú'á mi mamba rá noya Ajuá ne mi 'na de gue nú'á yoto ya ndá de ra nija, hangue ja dá ma dá oxheni ja rá ngu. ⁹ Nú'á ra cu Lipe mi p'e'tsa goho yá t'ixu, y nu'ú hinxqui nthati, y mi ñá co rá ts'edi ra Māca Ndāhi. ¹⁰ Ne dá 'bàheni 'raya pa, ne bi zøhø 'nará 'mehni Ajuá mrá thuhu ra Agabo xqui 'ñehe de Judea. ¹¹ Bá ehe pa e da c'ascahe, ne bi hñamba rá ngut'i ra cu Pablo, nepu con gue'á bi du'tasε yá ua ne yá 'yε, ne bi 'ñena njaua:

—Rá Māca Ndāhi Ajuá ena gue ya xodyo de guehni Jerusale ma da du'ta njaua nú'á to'o rá mēti nuna ngut'inā, ne da 'yent'ua ja yá 'yε ya ja'i nú'á hingyá xodyo.

¹² Nu ndá øhe njabu nuje ne ya cu de guehni Cesarea dá bantebihe ra cu Pablo gue hinda ma Jerusale. ¹³ Nepu nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Pa te guí zoñhu? Hønsε guí jacju da du ma mui nehe. Nuga ya dí 'bui pa da thogagui de guehni Jerusale po rá thuhu ma zi Hmu Jesu, y hingue hønsε pa dra thu'tcagui.

¹⁴ Pe himbi za dá hacuahe ra cu Pablo pa da ma de guehni, ne ya hinte dá mañhe, hønsε dá embabihe:

—Nu'bú dá t'øt'a ngu nú'á rá paha ma zi Hmuh.

¹⁵ Ne de gue'á dá hñocje dá mahe pa Jerusale. ¹⁶ Ne bi dengahε 'raya cu de guehni Cesarea, y 'na de gue'á mrá thuhu ra Nasó mrá me Chipre, ya mi p'e'tsa ndunthi ya jεya xqui gamfri ra Zidada Jesu. Y mi ja rá ngu nuni Jerusale hangue bi zixcahe pa duá 'bàheni con gue'á.

Ra apostol Pablo bi c'á'tsa ra apostol Cobo

¹⁷ Y nu ndá tsøñhe Jerusale ya cu de guehni bi 'racje 'nara hoga 'ñehe. ¹⁸ Ha nurá hyax'á ra cu Pablo bi ma con guecje pa dá c'á'tshe ra cu Cobo, ne ja mi 'bàhni gatho ma'ra ya danga cu de ra nija. ¹⁹ Nura cu Pablo bi zengua'á, ne bi metuabi gatho

nú'á xqui 'yøt'e co rá ts'edi Ajuá pa bi gamfri nú'á ya ja'i hingyá xodyo. ²⁰ Y nu mi 'yøde njabu'á, bi xøcambeni Ajuá, ne bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nde'bú zi cu, pe ya guí pađi gue ya 'motho de ma mixodyohu ya xa gamfri ra Zidada Jesu, pe nu'ú mā gue mahyoni da t'øt'e ngu nú'á manganá rá ley ra Moise.

²¹ Ne xa sipabi'á gue nú'i guí utuabi nú'á ma'ra ma mixodyohu bí 'bú ja ma'ra ya hai gue hinda 'yøt'a ngu nú'á manganá rá ley ra Moise. Nehe nu'ú ena gue xcá xipabi'á gue hinda hñu'tsua nú'á ra seña yá bātsi, ne hinda 'yøt'a ngu nú'á ma nzaihu.

²² Xibya, ¿te ga øthu? Ngue'á nu sta bađi ya ja'i gue guí 'bucua ma da munts'i gatho'á.

²³ Hangue ma'na xá hño 'yøt'a núna ma ga xi'ahe: De guecjuua 'bucua goho ya cu mahyoni da 'yøt'a 'nara hñá'ti bi ñá'tuabi Ajuá. ²⁴ Tsits'i rí mε ua nxuqui con guehyu ngu yá nzai ma mixodyohu, ne ju'tuabi yá gasto. Nepu nu'ú da za da 'ñaxi. Y njabu hā, da bađi gatho ma mixodyohu gue hinga majuaní nú'á xa sipabi'á gue go xcá manda njabu. Y njabu da bađi'á gue ne'i guí øt'e ngu nú'á manganá rá ley ra Moise. ²⁵ Pe nú'á ya gamfri hingyá xodyo, ya stá opabihe gue hinga mahyoni da 'yøt'e ngu ma nzaihu, hønsε gue nu'á mahyoni da 'yøt'e, hinda zi ra ngø nú'á xa hñá'tua ya c'oi, nixi yá ji ya mbo'oni, nixi nú'á ya mbo'oni xa hmi'tua yá 'yuga hinxá 'bomba yá ji, ne ni 'na de gue'á hinda hñuxui 'nara 'behñá nú'á hingue xi rá 'behñá.

Bri ju nts'ahni ra apostol Pablo ja ra ndanija

²⁶ Nu'bú rá hyax'á ra cu Pablo bi zixa nú'á goho ya cu pa dua nxuca mahyεgui con gue'á ngu yá nzai ya xodyo. Ne 'mefa bi yut'a ja ra ndanija pa bi unga nt'øde ha'mu da ua yá pa de ra nsuqui, ne ha'mu da dat'a ra pa da unga yá hñá'ti nú'á ya cu'á.

²⁷ Pe ya mi ma da uadi nú'á yoto ma pa de ra nsuqui, 'raya xodyo me Asia bi hyanda ra cu Pablo gue mi o mbo ra ndanija. Nepu nu'ú bi 'yut'a ya ja'i pa bi japi bi ñants'i, nepu bi gu ra cu Pablo. ²⁸ Ne nu'ú xi mi mafi mi ena:

—¡Nú'ahε gyá me Israelhu, faxcaheua! Nuna guehna ra 'ñøhø 'yo haburaza u'ta ya

ja'i da ñama'ñu de ma hninih ne de ma leyh ne de ma nijah. Ha nubyá xa cu'ta 'raya me Grecia ja ma nijah, núy hindi 'ñepi da yut'i, y hõnse ri ts'onga ma maça nijah.

²⁹ Mi mangan njabu'u ngue'a xqui hyandi'u ra cu Pablo ja ra hnini mri 'ñoui ra cu Trofimo ra me Efeso. Ha nu'ú mi hu yá mai gue go gue'a xqui zixa ra cu Pablo ja ra nija.

³⁰ Hangué gatho ra hnini bi njuts'i, ne gatho mri nest'ih'i haburaza mbrí 'ñehe. Nepu bi gu ra cu Pablo ne bi gut'i pa bi pøni de ra nija, ne 'bestho bi jot'a ya gosthi nija.

³¹ Ne nu'ú mi 'ramanu pa xa dama hyo. Pe bi 'yøde ra danga nda gá soldado gue gatho ra hnini de Jerusale xqui njuts'i. ³² Hangué nú'a bi munts'a gatho yá soldado ne ma'ra ya nda gá soldado, ne bi ma hnest'ih'i pa habu xqui munts'a ya ja'i. Nepu ngu mi hyanda ya ja'i ra danga nda gá soldado bi zøni mi zi yá soldado, ra ora'a ya himbi sigui bi na'mba ra cu Pablo. ³³ Hangué nura danga nda gá soldado bi gu nts'ahni ra cu Pablo ne bi manda dra that'i co yoho ya cadena, nepu 'mefa bi 'ñani to'o mi gue'a ne te xqui 'yøt'e. ³⁴ Nu'bá nuya ja'i xi mi thø ya hmafi ne 'rama'na'ño mi mañ'u, hangué njabu himbi za bi badi ra danga nda gá soldado de nú'a xqui nja ngue'a mi mantho'u. Hangué ma'na xá hño bi manda da ts'ixa ra cu Pablo asta ja ra cuarte. ³⁵ Ha nu mi zøni ja ra 'rendo de ra cuarte ya soldado bi ndudetho ra cu Pablo ngue'a xi mi ne da na'mbabi ya ja'i. ³⁶ Ngue'a gatho ya ja'i mri 'befa mi mantho mi ena:

—¡Dá tho nura 'ñøhø'a!

Ra apostol Pablo bi ma de rá jamfri

³⁷ Ne de mi ma da ju'ta mbo ra cuarte, ra cu Pablo bi 'ñemba ra danga nda gá soldado:

—¿Ha hingui 'raca nsequi ga ña ts'u?

Ha nura danga nda gá soldado bi 'ñembabi:

—A, xi guí padi gui ña dega griego.

³⁸ Nu'bá hingo gue'a'i grá me Egipto nú'a to'o bi 'yøt'a 'nara tuhni ya pe'tsa ya pa, ne bi zixa ja ra mbonthi nú'u goho 'mo ya 'yøt'atuhni.

³⁹ Nepu nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Hina. Nugá drá xodyo, drá me Tarso nú'a ra danga hnini de ra hai Cilicia. Ne dí bante'ibya gui 'raca nsequi ga zofo nuy ya ja'i 'bahni.

⁴⁰ Nepu nú'a ra danga nda gá soldado bi umba nsequi da ña. Nu'bá ra cu Pablo bi 'mai ja ra 'rendo ne bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'yε pa da go'ta yá ne, ne ya hinto bi ña. Ha nura cu Pablo bi ña dega ebreo ne bi 'ñembabi'u:

22

¹ —Nú'ah ma cu'ih guí 'bahabu, ne nú'ah gyá ndahu de ma nijah, 'yøhu núna ma ga xi'ahu pa gui pahu te rá 'bε nú'a stá øt'e.

² Ha nu mi 'yøde'u gue ra cu Pablo bi ñaca ebreo ngu'u, ma'na xi bi go'ta yá ne, y nura cu Pablo bi 'ñena:

³ —Nuga drá xodyo nehe ngu'ahu, ne duá 'bui ja ra hnini Tarso de ra hai Cilicia, pe ja stá te de guecua Jerusale. Ne stá nxadi ja rá hmanda nú'a ra xahnate rá thuhu ra Gamalie. Y nú'a bi 'ñutcagui xá hño te rí bõnga rá ley ndu ma dadahu. Nzantho xi stá pepabi Ajuá con gatho ma mai, ngu nú'a guí øthu nehe mapaya. ⁴ Nuga rá mudi ndrí utsa nú'u to'o mi camfri rá noya Ajuá, asta ndí ho nehe. Ne ndí tsixa dega nthu'ti ja ra fadi ya 'ñøhø ne ya 'bøhña. ⁵ Nura danga nda gá macja ne numa ndahu de ma nijahu da za da mangan núbya gue nú'ú bi 'raca nsequi co 'nara he'mi pa dá ha'tsuahma nú'u ma mixodyoh de guehni Ndamasco pa da hñe'ti'u. Nuga ndrú mahma pa guehni pa ma ga hongu nú'u xqui gamfri rá noya Ajuá pa ga tsi dega nthu'ti nuua Jerusale pa dra castiga.

Ra apostol Pablo mi pede de hanja bi gamfri

(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

⁶ Pe de ndí ne ra 'ñu de ya ma ga tsõnga Ndamasco ngu mi nde ma pa, ndá thamfri bi gobgatho 'nara ñot'i xqui 'ñe de mahets'i y asta mri huexqui nts'edi. ⁷ Nepu nuga dá tagui ne dá ø 'nara noya mi engagui: “Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'mai?” ⁸ Nepu nuga dá ambabi njaua: “¿To'o'i, zi Hmu?” Nepu bi

'ñengagui: “Nuga go gueque drá Jesu drá me Nasare. Ha nu'i guí hongui pa gui 'yøtcagui ra nts'o'mui ngue'a guí honi pa gui 'yø'tua ra nts'o'mui nú'ua to'o xa gamfrigui”, bi 'ñengagui. ⁹ Nehe nú'ua ndrí 'ño'be bi hyanda nú'a ra ñot'i nehe, ne xi bi ntsu. Pe nu'á himbi 'yøde nú'a ra noya bi zocagui. ¹⁰ Ha nuga dá ambi nú'a to'o bi zoqui ne dá embabi: “Ma zi Hmu'i, ¿te mahyoni ga øt'ebya?” Ha nu'á bi 'ñengagui: “Bai ne sigui ri 'ñu pa grí ma Ndamasco. Ne ja guehni ma da si'ani gatho nú'a mahyoni gui 'yøt'e.” ¹¹ Y co nú'a ra ñot'i'a bi jaqui dá ngoda 'bestho. Nepu nú'ua ndrí 'ño'be go gue'ua bi guncagui pa bi za dá tsonga Ndamasco.

¹² Ne de guehni ja mi 'buhni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Ananía, ne xi mi øt'a gatho nú'a mangan ra ley, ne gatho nú'ua ma mixodyohu mbi 'buhni Ndamasco mi ña xá hño de gue'a. ¹³ Y nu'á bi ma bá c'ascagui, ne mi zøni bi 'ñengagui njaua: “Zi cu Saulo, hñanga ri thandi ma'na'qui.” Ne 'bestho ra ora'a bi za dá handa ra Ananía mi 'bahni. ¹⁴ Nepu nu'á bi 'ñengagui: “Ajua nú'a mi xøcambeni ndu ma dadahu go gue'a xqui huahn'a'i desde ra madi pa gui patua rá paha'a, ne pa gui hyandua rá T'ua nú'a to'o hingui tu ni 'nara ts'oqui, ne pa gui 'yøtua rá noya'a nu sta zo'a'i. ¹⁵ Ngue'a go nu'i ma gui damajuani ja gatho ya ja'i habaraza de nú'a xcá hyandi ne xcá 'yøde. ¹⁶ Xibya, ¿te rá 'be guí tøm'i? Nxøni maha gui nxistehe, ne 'yapabi ra Zidada da pun'a ri ts'oqui.”

Ra apostol Pablo bi ma hanja xqui 'behna da zofo ya ja'i hingyá xodyo

¹⁷ Nepu dá penga pa Jerusale ne dá cut'a ja ra ndanija pa dá apabi Ajua, ne ja dá handini 'nara nt'udi ngu dega t'i. ¹⁸ Dá handa ra Zidada, ne bi 'ñengagui: “Nxøni dama pøni de guecua Jerusale, ngue'a nuya ja'i de guecua hinda ma da gamfri'i nú'a ma gui damajuani de gueque.” ¹⁹ Hangue nuga dá embabi: “Ma zi Hmu'i, nu'á padi xá hño gue nuga ndí cut'a mbo ja gatho ya nija, ne ndí tsixa fadi nú'ua to'o mi camfri'i ne ndí tsuhni, ne ndí na'mbabi. ²⁰ Ne nu mi mfanga rá ji ri hoga mefi ra cu Teba nú'a mi damajuani de gue'e, nequi ndí 'buhni nehe, ne xi dá ho nú'a bi t'ø'tuabi'a. Ne go ndí

supabi yá dutu nú'ua ya hyote.” ²¹ Pe nura Zidada bi 'ñengagui: “Grí ma, ngue'a ma ga pæn'a asta habu bí 'bu nú'ua hingyá xodyo pa gui zofo'ua.”

Ra apostol Pablo mi o ja yá 'ye ra danga nda gá soldado

²² Hønsø gue'ua ya noya bi za bi mangan ra cu Pablo, ngue'a ra ora'a bi madi bi mafi gatho ya ja'i ne mi ena njaua:

—jNuni dí 'ñepi da tho ngue'a ya hindi 'ñepi da nte!

²³ Ha nuya ja'i mi mantho himi ne da go'ta yá ne asta mi pants'a yá dutu ne mi føta ya hai co yá cuε. ²⁴ Nepu nura danga nda gá soldado bi manda da jot'a ra cu Pablo ja ra cuarte, ne bi manda dra fet'i pa da mahma te ma ts'oqui xqui 'yøt'e, pa njabu da badi hanja mi pø yá cuε ya ja'i con gue'a. ²⁵ Pe nu mri that'a ra cu Pablo pa dra fet'i, nu'bú bi 'ñembabi 'nara nda gá soldado mi 'bahni:

—¿Ha gue xá hño gui fetu 'nara 'ñøhø me Nroma nixi hinxcá pahu 'met'o ua xi xa 'yøt'a 'nara ts'oqui ua hina?

²⁶ Ha nu mi 'yøde njabu ra nda gá soldado, bi ma bá xipa ra danga nda gá soldado ne bi 'ñembabi:

—Jamasu nú'a ma gui 'yø'tua nú'a ra 'ñøhø, ngue'a nu'á ra me Nroma.

²⁷ Nepu ra danga nda gá soldado bi ma bá tsudi ra cu Pablo ne bi 'yambabi:

—¿Ha gue xi majuani grá me Nroma?

Ra cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, majuani.

²⁸ Nu'bú nura danga nda gá soldado bi 'ñembabi njaua:

—Conque nuga xi dá jut'a ndunthi ra boja pa bi za dá me Nroma.

Ha nura cu Pablo bi 'ñembabi:

—Pe nuga drá mengu desde dá 'bui.

²⁹ Ne nu mi 'yøde njabu nú'ua to'o mi ma xa methma ra cu Pablo, nú'á 'bestho bi 'uegue de gue'a. Ne ra danga nda gá soldado mi badi gue xi majuani mrá me Nroma, bi ntsu ngue'a xqui manda dra that'i.

Ra apostol Pablo mi ña ja yá thandi ya hmunts'a nda gá xodyo

³⁰ Nepu rá hyax'a ra danga nda gá soldado bi 'yøt'e pa da nja ra nthanthyá pa da badi hanja xqui ñapabi ya xodyo ra cu

Pablo. Hangué bi manda da thacua ya cadena nú'ɥ mi thət'a ra cu Pablo ne bi zohna gatho ya ndā gá macjā ne gatho ya ndā gá xodyo pa da munts'i. Nepɥ bri pɔŋga ra cu Pablo ne bi 'ba'ma ja yá thandi'ɥ.

23

¹ Nu'bú ra cu Pablo bi hyanda gatho ya ndā gá xodyo xqui munts'ini ne bi 'ñembabi:

—Ma cu'ihɥ, nuga nzantho stá 'bui xá hño ja rá thandi Ajua co ma mfeni xá nt'axi asta mapaya.

² Nu'bú ra Ananía nú'a mrá dānga ndā gá macjā bi 'bepabi nú'ɥ mi 'bahni guetɥ ra cu Pablo da mɛ'tua rá ne. ³ Nu'bú nura cu Pablo bi 'ñemba ra dānga ndā gá macjā:

—¡Ajua ma da 'ra'a ri nju'ti, nu'i 'nagrá yohmi! Pa gue'a guí hupɥ gui 'yangagui te stá øt'e ngu mānga ra ley. Nu'bú, ¿hanja hinguí øt'e ngu mānga ra ley, gue hɔnse go grí manda da hnabgagui?

⁴ Ha nu ma'ra ya ja'i mi 'bahni bi 'ñembabi:

—¿Ha gue njabɥ gui thətuabi rá dānga macjā Ajua?

⁵ Nu'bú nura cu Pablo bi 'ñembabi'ɥ:

—Ma cu'ihɥ, nuga hinduí pahmahā ua go guehni ra dānga ndā gá macjā. Stá pahma hinstá mā njabɥ, ngue'a mānga ja ra Māca T'ofu njaua: “Oxqui ñama'ñɥ de ni 'nari ndā de ja ri hnini.”

⁶ Nepɥ ra cu Pablo bi badi gue 'ra de gue'ɥ myá saduceo, ha nu ma'ra myá fariseo. Hangué bi 'ñenga nts'edi:

—Ma cu'ihɥ, nuga nequi drá fariseo ne drá t'ɥ de ya fariseo. Hangué nubýá xuá ts'igagui pa guecua hɔnse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'ɥ xa du.

⁷ Nu de mi mānga njabɥ ra cu Pablo, ya fariseo ne ya saduceo bi mudi bi ntsanoya'ɥ, ne bi hyegue 'ra 'nambɥ.

⁸ Ngue'a nuya saduceo ena gue nú'ɥ xa du ya hinda ma da yopa nte, ne ena gue hinguí 'bɥ ya ɛnxɛ, nixi ya ndahi. Pe nuya fariseo hā, camfri gue ma da yopa nte nú'ɥ xa du, ne camfri gue 'bui ya ɛnxɛ ne camfri gue 'bɥ ya ndahi. ⁹ Nepɥ xi bi mɥ ra mahni'ɥ. Y nura ora'a bi 'mai 'raya xahnate de ra ley nú'ɥ myá fariseo ne bi 'ñena:

—Nuna ra 'ñøhø hinte ma ts'oqui dí tsətuahɥ. Xi'bɥ xa zofu 'nara ndahi o 'nara ɛnxɛ, hinguí tsa ga nø'tuahɥ rá ts'edi Ajua.

¹⁰ Ha nu'ú co yá cuɛ xi mri mantho, hangué ra dānga ndā gá soldado xi bi ntsu ngue'a mi hu rá mui gue nú'ú ma xa hyo ra cu Pablo. Hangué bi manda dua ts'i ya soldado pa da zica ra cu Pablo de ja yá 'yɛ ya xodyo, ne bi yopa zixa ja ra cuarte.

¹¹ Y nu mi nxuui ra Zidada bi zofu ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—Pablo, oxqui ntsu, ngue'a ngu xcá damajuani de gueque nuua Jerusale, njabɥ ma grí damajuani de gueque nuni Nroma nehe.

Yá ncontra ra apostol Pablo bi 'yøt'a 'nara cohi'ɥ pa da hyohmā'a

¹² Ha nurá hyax'a 'raya xodyo bi go 'nara cohi pa da hyohmā ra cu Pablo. Bi hñuts'i gue hinda ñuni nixi da ntsithe asta hinda 'yøt'e nú'a xqui 'yɛ'mbabi'ɥ. ¹³ Mi thogui ñote ya 'ñøhø nú'ɥ to'o xqui mɛ'tsa nú'a ra cohi'a. ¹⁴ Mɛt'o bi ma bá c'a'tsa ya ndā gá macjā ne yá ndaxjua ndā ya xodyo, ne bi 'ñembabi'ɥ:

—Nuje stá cohe 'nara cohi xá nts'uni gue hinte ma ga tsihe asta hinga hohe ra Pablo.

¹⁵ Ha nubýá nu'ahɥ ne ma'ra ya ndā de ma hmunts'a ndahɥ 'yaphɥ ra dānga ndā gá soldado gue rixudi dua tsin'ahɥ'a ja ri thandihɥ. Gui 'ñemfɥ gue guí ne guí pahɥ xá hño de nú'a xa 'yøt'a. Ha nuje ma xi ga acje pa ga hohe ante da zøhø de guecua.

¹⁶ Pe nu 'nará 'bedatsi ra cu Pablo bi badi gue mi t'ɛcua rá tio, hangué 'bestho bi ma bá xipabi ja ra cuarte. ¹⁷ Nu'bú nura cu Pablo bi zohna 'na de ya ndā gá soldado ne bi 'ñembabi:

—Tsi'tsua ra dānga ndā gá soldado nuna ts'ant'una, ngue'a hā 'raya noya da xipabi.

¹⁸ Hangué nura ndā bi zi'tsua ra dānga ndā nú'a ra ts'ant'ɥ, ne bi 'ñembabi:

—Nú'a ra Pablo ofadi bi zoncagui pa duá tsin'a nuna ts'ant'ɥ ngue'a ne da xi'a'i 'raya noya 'nā.

¹⁹ Nu'bú nura dānga ndā gá soldado bi mipa rá 'yɛ ra ts'ant'ɥ ne bi zixa 'nambɥ pa bá ambasɛ ne bi 'ñembi:

—¿Te 'mɛ guí ne gui xicagui?

²⁰ Ha nú'a ra ts'ant'ɥ bi 'ñembabi:

—Ya xodyo xa 'yøt'a 'nara cohi gue ma da 'ya'a'i ra favo gui pempa ra Pablo rixudi ja yá thandi yá hmunts'a nda'ɥ, ne ma da 'ñeñ'a'i gue nu'ú ne da badi xá hño nú'a te xa 'yøt'e. ²¹ Pe oxqui camfri nú'a da xi'a'ɥ, ngue'a ngu ñote ya 'ñøhø acate, ne xa ma gue hinda ñuni nixi da ntsithe asta hinda hyo ra Pablo. Nubyá nu'ú hønse tømtho nú'a go gui mangue.

²² Nepu nura danga nda bi 'ñehui nú'a ra ts'unt'ɥ ne bi hyu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Oto xqui xipabi de nú'a gá xicagui.

Ra apostol Pablo bi 'behni pa ja ra nda Feli

²³ Hangue nura danga nda bi zohna yoho ya nda gá soldado ne bi 'bepabi gue da hñoqui co yo nthebe ya soldado dega 'ñoua, ne má hñu'rate ma 'ret'a ya soldado dega ntøgue, ne má yo nthebe ya soldado co ya lansa, pa da ma'ɥ ja ra hnini Cesarea nzanga guto nxuui. ²⁴ Nehe bi manda gue da t'umbabi 'na yoho ya fani ra cu Pablo pa da ma ntøgue, ne da ts'its'i, pe xi dra su xá hño pa dra dapabi ra Feli nú'a mrá nda ja ra hai Cilicia. ²⁵ Nehe bi t'umba 'nara t'ofu ya nda gá soldado pa da umba ra nda Feli, habu mi enga njaua:

²⁶ “Núga drá Claudio Lisia, dí zengua'i, nu'i hoga nda Feli. ²⁷ Nuna ra 'ñøhø rá thuhu ra Pablo bi gu ya xodyo ne mi ma da hyohma. Pe nuga dá padi gue ra me Nroma, hangue dá ñaniga co ma soldado. ²⁸ Nuga ndí ne ga padi hanja mi ñapabi'ɥ, hangue dá tsixhe ja yá thandi yá hmunts'a nda'ɥ. ²⁹ Ne nú'a dá padi gue mi ñapabi de yá leyse'ɥ, hingo te xqui 'yøt'e de ma leyhu pa xa tho nixi pa xa jothma fadi. ³⁰ Pe nuga bi sicagui gue nuya xodyo mi ne xa 'yaqui pa xa hyohma'ɥ, hangue 'bestho dá pen'abu'a. Ne dá xipabi nú'ɥ to'o ri ñapabi gue da ñapabi ja ri thandi nú'a xa 'yøt'e. Gue'a mi ja te ga xi'a'i. Nzenguathohu.”

³¹ Nu'bá ya soldado bi 'yøt'a ngu nú'a bri 'bepabi, bi zixa ra cu Pablo dega xuui asta ja ra hnini Antipatri. ³² Ha nurá hyax'a ya soldado nú'ɥ mi 'ñoua bi menga pa ja ra cuarte, ha nú'ɥ mi pa ntøgue bi thoguiui ra cu Pablo. ³³ Ha nu mi zonga Cesarea bi t'umba ra t'ofu ra nda Feli, ne ra cu Pablo bi t'ent'ua ja rá 'ye'a. ³⁴ Ha mi uadi bi

hñe'ta nú'a ra t'ofu ra Feli bi 'yambabi habu mrá mengu. Ha nu mi xipabi gue mrá me Cilicia, ³⁵ nu'bá bi 'ñembabi:

—Ma ga ø te gui ma nu sta 'ñepu nú'ɥ to'o ri ñap'a'i.

Nepu bi manda gue dra su xá hño ja nú'a ra ngu habu mi ja rá ts'utbi ra nda Erode.

24

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Feli

¹ De ya mi pe'tsa cut'a ma pa mi 'buhni ra cu Pablo nuni Cesarea, bi zonga ra danga nda gá macja nú'a mrá thuhu ra Ananía co 'rayá ndaxjua nda ya xodyo, ne mi 'ñoui'ɥ 'nara pønnya mrá thuhu ra Tértulo, bi zøñ'ɥ pa da ñapa ra cu Pablo ja ra nda Feli. ² Nepu bá ts'i ra cu Pablo pa bi nja ra nthantha ja rá thandi ra Feli, y ra Tértulo bi mudi bi ñate ne bi 'ñembabi ra Feli:

—Dí jamadi'ihe, ma hoga nda'ihe, ngue'a stá pe'tshe 'nara hoga'mai ne hinto stá ntuñhe. Po ri danga mfats'igue xa 'mai xá hño ma hninihe. ³ Gathu nuya ya hño xcá 'yøt'e de guecua ne habaraza, guehna 'nara danga jamadi dí 'ra'ahe, nú'i ma zi hoga nda'i Feli. ⁴ Pe pa hinga hac'ahe ri 'befi, dí bante'ihe gui øtca ra favo gui hñuxa nt'øde 'na zi ora de núna ma ga xi'ahe. ⁵ Nuje stá hanthe gue nuna 'ñøhøni gue nuyá noya ma 'ñena 'nara hñeni teste, ne xa 'ño habaraza xa heca ya xodyo, ne dí pahe gue go guehni 'nara nda de nú'a ra hmunts'i rá thuhu nasareno. ⁶ Nuní mi ne xa ts'onga ma nijahé ngue'a ya mi tsixa 'raya ja'i hingyá xodyo. Hangue nuje dá juhe ne ndí ne stá nhyanthyahe con gue'a ngu nú'a manga ma leyhe. ⁷ Pe nura danga nda gá soldado rá thuhu ra Lisia bi yat'a madetho de guecje, ne bi ja bi zingahé nuna ra 'ñøhø. ⁸ Nepu nu'a bi ma gue nú'ɥ to'o mi ne da ñapa nuna ra 'ñøhø gue da 'ñehe pa guecua pa da e da ngaste con gue'e. Nu'i go da za gui 'yambase pa gui padi hanja dí ñaphe.

⁹ Gathu nú'ɥ ya xodyo mi 'buhni mi eñ'ɥ gue xi majuañi nú'a mi manga ra Tértulo. ¹⁰ Nepu nura Feli bi 'ñutua ra seña ra cu Pablo gue da ña, hangue nura cu Pablo bi mudi bi ña ne bi 'ñena:

—Con gatho ra paha ma ga ma ja ri thandi nú'a te stá øt'e, ngue'a dí paði gue ya øt'a ndunthi ya jeya grá nda de nuna hnini. ¹¹ Da za gui 'ñani pa gui paði gue nuga ja øt'a 'ret'amayoho ma pa dá tsønga de guehni Jerusale pa ga xøcambeni Ajuá. ¹² Ne hinto xa zøcagui to'o dí ntsanoya'be nixi to'o xa zøqui dí øt'a ya ja'i ja ra ndanija, nixi ja ma'ra ya nija, nixi ja ra hnini. ¹³ Nuyü ya ja'i hingui tsa da xitca ma hmi de nú'a te gra ñapcagui. ¹⁴ Nuga ma xi ga xi'a'i nú'a majuaní. Nuga dí pepabi nu Ajuá nú'a mi pepa ndu ma dada, ne drí dena 'nara 'ra'yo jamfri nú'a manyü gue hinga majuaní. Pe nehe nuga dí camfri gatho nú'a xa t'ofø ja rá ley ra Moise, ne nú'a bi 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá. ¹⁵ Nuga dí camfri nehe ngu camfriyü gue Ajuá da 'yøt'e pa da yopa nte nú'ü xa du, ngu ya hoja'i ngu ya ts'o'mü. ¹⁶ Hangue nzantho stá øt'a ra ts'edi ga 'büi xá hño co 'nara hoga mfeni ja rá thandi Ajuá ne ja yá thandi ya ja'i.

¹⁷ Øt'a 'raya jeya ndí 'yo ja ma'ra ya hai, ne duá yopa penga nuua ma hai pa ga umba 'nara mfats'i ya hyoya ne ga unga ma hña'ti. ¹⁸ Guehna ndí øt'a ja ra ndanija ha bi zø 'raya xodyo ya me Asia, ne ja bi zøcni ya stí nxøqui ngu yá nzai ma ja'ihe, hingue bi zøcni co 'nara hmuntsja'i ndí øt'i pa da ñants'i. ¹⁹ 'Bü nú'ü ya xodyo me Asia xa zøcagui gra øt'a 'nara ts'ocate, nu'bú go guehma'ü di ñapcagui, hingo nuyü. ²⁰ Dá manganá nu'ü ua bi zøtca 'nara ts'ocate nú'bü dá 'ba ja yá thandiyü ne ja yá thandi ma'ra ya nda de ra hmunts'a nda gá xodyo. ²¹ Hønsø nu'a dá ma ja yá thandiyü dá ena njaua: “Nubya xcá ñapcaguihü hønse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'ü xa du.”

²² Ra Feli ya mi paði xá hño de yá jamfri nú'ü to'o xqui gamfri ra Zidada Jesucristo. Y nu'á bi zoguiho njabü de nú'a mi mañ'ü, ne bi 'ñena:

—Nu sta zøhø ra danga nda gá soldado ra Lisia gue'bü ma ga yopa øthü ra nthanthya pa ga paði xá hño de nú'a guí mañhü.

²³ Nepü ra Feli bi 'bepabi 'nara nda gá soldado gue da su ra cu Pablo mbo ra fadi, ne da umba nsøqui nú'ü yá ja'i'a da c'a'tsi ne da umbi nú'a te da hyoñ'a.

²⁴ Nepü ya xqui tho 'raya pa, bi yopa zøhø ra nda Feli mri 'ñoui rá 'bøhña mrá thuhu ra Drusila ne mrá xodyo. Y ra Feli bi manda bi ts'i'tsua ra cu Pablo pa bi 'yøde'ü bi ña de rá noya ra Zidada Jesucristo. ²⁵ Pe nu mi müdi bi manganá ra cu Pablo nda'a ri ho Ajuá ga øthü ne ga nsuhü pa hinga øthü ya ts'oqui, ne manganá Ajuá gue ma da hña'mba nguenda ya ja'i de rá ngats'i ra pa, nu'bú nura ora'a ra Feli bi ntsu, ne bi 'ñembabi:

—Grí mahma, ne nu sta 'ñotho ma 'bøfi ga yopa zo'a'i pa da za ga ñahü xá hño.

²⁶ Mi hu rá mü ra Feli gue ra cu Pablo mi ma da umba ra boja pa da hyøgui, hangue ja guetbü mi zøhni pa mi ñaui. ²⁷ Rá yo njeya bi bønga ra Feli dega nda, ne go bi gohi ra Porcio Festo. Nura Feli hinhya'mü bi hyøgui ra cu Pablo ngue'a mi ne da gohi xá hño co ya xodyo.

25

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Festo

¹ Ha nu mi zønga ra Festo nuni Cesarea pa da 'müi dega nda, rá hñupa'a bi ma pa Jerusale. ² Ne de guehni nuya nda gá macja ne ma'ra ya nda gá xodyo bi ma bá c'a'tsi pa bi xipabi nú'a xqui 'yøt'a ra cu Pablo. ³ Y nu'á bi 'yapa ra favo gue da manda da ts'i ra cu Pablo pa Jerusale, ngue'a nu'á bi bengá ma'na'qui xa daga ja ra 'ñü pa xa hyo. ⁴ Pe nura Festo bi datuabi'ü ne bi xipi gue nura Pablo ja da gotritho ja ra fadi Cesarea, cabü nu'á 'bestho mi ma da mengui pa guehni. ⁵ Ne bi 'ñembabi'ü:

—Dí xi'ahü 'bü 'ra de gue'ahü guí ne ga maha, maha pa ja grí xicjani 'bü te xa 'yøt'a nú'a ra 'ñøhø'a.

⁶ Ra Festo bi 'mü Jerusale hønse ngu hña to ma pa o 'ret'a ma pa, ne bi menga pa Cesarea. Ne rá hyax'a bi gü rá hudi ne bi manda da ts'i'tsua ra cu Pablo. ⁷ Nepü de mi yat'a ra cu Pablo de habü mi hudi ra nda, nuya xodyo xqui 'ñehe de Jerusale bi 'yøt'a 'nara nthets'i habü mi 'bai'a, ne bi ñapabi de ndunthi ya nthøsthai, pe hinte bi ts'øtuabi'a. ⁸ Ha nura cu Pablo bi müdi bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga hinstá ts'ocuabi yá ley nuyü ma cu ya xodyo, nixi stá ts'onga ma nijahe, nixi

hinte stá ts'ocuabi ra Cesa nú'a ma ndah̄u Nroma.

⁹ Pe nura Festo mi ne da gohi xá hño co ya xodyo, hangue bi 'yambabi ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—¿Ha guí ne ga maha pa Jerusale pa ja grá x̄c'ani ra uenda de nú'a xcá 'yøt'e?

¹⁰ Nu'bú nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—Pøde hina, ngue'a dí 'bucua ja rá thandi ra ts'utbi de ma ndah̄u Nroma, ne ja guecua mahyoni ga nhyantha'be núyu to'o ñapqui. Y ngu guí padi gue nuga hinte stá ts'ocua ma mixodyo'be. ¹¹ Nu'bú stá øt'a 'nara danga ts'ocate ne rí 'ñepcagui da thogagui, da za. Nuga hindí tsu ma du. Pe nu'bú hinga majuaní de nú'a ñapcaguiyu, ni 'na hinguí pe'tsa ra nsequi da 'yentc'a ja yá 'ye ya xodyo. Nuga dí adi gue numa danga ndah̄u ra Cesa de Nroma go gue'a da hñabga nguenda ua xi stá øt'a 'nara ts'ocate ua hina.

¹² Nu'bú nura Festo bi ñaui rayá mfats'i, nepu bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Nu'i xcá 'yadi gue ma dí hñap'a nguenda ra nda Cesa de Nroma de nú'a xcá 'yøt'e, hangue nubyá ma gui ma pa guehni.

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Agripa

¹³ Nepu de ya xqui thogui 'raya pa, ma'na ra nda rá thuhu Agripa bi meui rá 'behña nú'a mrá thuhu ra Berenice, ne bi ma pa Cesarea pa bá zengua ra nda Festo. ¹⁴ Ne bá 'bú de guehni ndunthi ya pa. Y nura Festo bi metuabi ra nda Agripa de ra cu Pablo, ne bi 'ñembabi:

—Nuua jot'a ja ra fadi 'nara 'ñøhø bi zogui ra Feli. ¹⁵ De duá 'buhni Jerusale 'raya nda gá macja ne 'rayá ndaxjua nda ya xodyo bi ma bí ñate'u ne bi xicagui te xqui 'yøt'a, ne mi adi'u gue stá manda xa tho. ¹⁶ Pe nuga dá embabi'u gue ra ts'utbi de Nroma hingrá nzai da hyo 'nara ja'i 'bú hinxa nhyantha'houi nú'a to'o xa ñapabi.

¹⁷ Hangue ngu dá tsøheua nú'u ya 'ñøhø de Jerusale, rá hyax'a dá hudi ja ma hudi, ne dá manda dua ts'i nú'a ra 'ñøhø. ¹⁸ Pe nú'u to'o mi ñapabi hinte bi ma de gue nú'a ndí beni. Ngue'a nuga ndí beni gue nu'á mi ts'oca ma leyhu de Nroma. ¹⁹ Pe hina, hønse nu'a mi ñate'u, por nuyá jamfri pe'tsase'u, ne bi ma de 'nara 'ñøhø rá thuhu

ra Jesu mañ'u gue xa du, pe nura Pablo ena gue bi yopa nte 'na. ²⁰ Ha nuga hinduí padihma te ga øt'e con gue'u, hangue dá ambabi ra Pablo 'bú mi nehma xa ma pa Jerusale pa ja xuá tha'mbani nguenda de nú'a mi hñapabi. ²¹ Pe nu'á bi 'yadi gue go da hña'mba nguenda ma ndah̄u ra Augusto Cesa, hangue dá manda da gohitho ja ra fadi asta hinga pehna ja ma ndah̄u Nroma.

²² Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra Festo:

—Nequi dí ne ga øde te rá 'be'a manga nú'a ra 'ñøhø'a.

Nu'bú ra Festo bi 'ñembabi:

—Nu'bú 'bestho rixudi ma gui 'yøde te 'be da ma.

²³ Hangue nurá hyax'a ra Agripa ne ra Berenice bi zøhø bi yat'a co ndunthi ra nsu ja ra ts'utbi, nehe mi 'ñoui ma'ra ya nda de ra hnini ne ya nda gá soldado. Nepu ra Festo bi manda da ts'i'tsua ra cu Pablo. ²⁴ Nepu bi 'ñena:

—Ma nda'ihē Agripa, ne gatho'ihū guí 'buhua con guecje, xi 'bucua nuna ra 'ñøhø xi xa ñama'ñu ya xodyo de guehni nuni Jerusale ne de guecua Cesarea, ne hinguí tsaya xicagui'u gue mahyoni ga manda da tho. ²⁵ Pe nuga hinstá tsutuabini ni 'nara ts'oqui pa da za ga manda da tho. Y nuni xa 'yadisē gue da ma pa nuni ja ma ndah̄u Augusto Cesa pa go da hña'mbase ra uenda, hangue stá beni ma'na xá hño ga pempabi'a. ²⁶ Ha nuga hindí padi te ma noya ga ofo pa ga pempa ma ndah̄u Nroma, hangue stuá tsin'a ja ri thandi, ma nda'ihē Agripa, ne ja ri thandihū gatho nú'ahū guí 'buhua, pa gui 'yamfu ts'u te xa 'yøt'e pa gui xicaguihu te ma noya da za ga pempabi ma ndah̄u. ²⁷ Ngue'a nuga dí beni gue hindí 'ñepi ga pehna 'nara ts'ahni ja ma ndah̄u Cesa 'bú hindí pehna ra noya hanja xa hñapabi.

26

Ra apostol Pablo bi ma de rá jamfri ja rá thandi ra nda Agripa

¹ Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Dí 'ra'a nsequi gui ma hanja xa hñap'a'i.

Hangue nura cu Pablo bi 'ñena:

² —Con gatho ma paha ma hoga nda'i Agripa ma ga xi'a'i hanja ñapcagui nú'ua ra de ma mixodyohua. ³ Ne drí johya ngue'a nu'i guí padi xá hño gatho ma nzaihua nújua dyá xodyohua, nehe guí padi de gatho nú'a te dí mañhua. Hangue nuga drí bante'i gui 'yøde gatho núna ma ga ma.

Ra apostol Pablo bi ma de rá 'múi ante da gamfri

⁴ Gatho ya xodyo xa batca ma 'múi desde nú'bu ndrú notsi, nú'bu ndí 'bu'be ma ja'i ja ma hai ne ja ndá ehe Jerusale. ⁵ Ne'ua nehe padi xá hño ne tsa da ma 'bu go da ne'ua gue desde ndí ts'unt'ua stá 'yo xá hño ja ma jamfrihua ngue'a ndrú fariseo, ne guí padi gue nuya fariseo ma'na ø'tua rá ley ra Moise que gatho ma'ra ma mixodyohua. ⁶ Nubya xa ts'ancagui de guecua ja ra ts'utbi hønse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'ua xa du ngu nú'a xqui ña'tua Ajuá nú'ua ndu ma dadahua. ⁷ Hangue gatho ma mixodyohua tø'mi da hñanga nú'a ra hñã'ti'a, ne nzantho ri xøcambeni Ajuá ne pepabi ma pa ra xuui. Nuna guehna dí tø'mi nehe, ma hoga nda'i Agripa, y hangue por gue'a xa ñapcagui'ua. ⁸ ¿Hanja hinguí camfrihua gue Ajuá ma da japi da yopa nte nú'ua xa du?

Ra apostol Pablo bi ma de rá nts'o'múise co ya gamfri

⁹ Nequi nehe rá mudi ndí bengá ndunthi ya ts'omfeni pa ga ø'tua ra nts'o'múi nú'ua to'o mi camfri ra Jesu nú'a mrá me Nasare. ¹⁰ Y njabua dá ø'te nuni Jerusale. Stí pønga ra nsequi ja ya ndá gá macja pa ndí ja ndunthi ya gamfri pa ndí cot'a fadi, ne dá thadi gue ha da tho 'ra de gue'ua. ¹¹ Ne ndunthi 'mi'qui ndí castiga nts'edi ya gamfri ja yá nijá ma mixodyohua pa ndrú japi da ncøni de yá jamfri xqui me'tsi. Ne xi ndí ncuε con gue'ua ne ndí pa ja ma'ra ya hnini yabua pa nduí honi pa ga ø'tua ra nts'o'múi.

Ra apostol Pablo bi ma ma'na'qui de hanja bi ñobri de yá ts'oqui
(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

¹² Hangue gue'a ndrú mahma Ndamasco ngue'a ya stí pønga ra nsequi ja ya ndá gá macja ne xqui 'raca ra ts'edi pa ga ja ga cot'a fadi ya gamfri. ¹³ Pe dí xi'a'i ma nda'i, nu

ja ra 'ñu ngu mi nde ma pa, nura ora'a dá handi bi gobgatho 'nara ñot'i mahyεgui co nú'ua to'o ndrú 'ño'be, y nura ñot'i'a ma'na mi tsedi que ra hyadi. ¹⁴ Nepua ra ora'a dá taguihe gatho, y nuga dá øde 'nara noya bi ñaca ebreo ne bi 'ñengagui: “Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongui pa guí 'yøtca ra nts'o'múi? Nu'i grí 'ñunsehe, guí nja ngu ra ndamfri ora tica ra nsamboi.” ¹⁵ Nepua nuga dá embabi: “¿To'o'i, zi Hmu?” Nu'bu nú'a bi 'ñengagui: “Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i guí hongui pa guí 'yøtca ra nts'o'múi ngue'a guí honi pa guí 'yøtua ra nts'o'múi nú'ua to'o xa gamfrigui. ¹⁶ Nubya nangui ne 'bai, ngue'a nuga go stá zo'i y go stá huan'a'i pa guí pepcagui, ne pa guí dama-juani ja ya ja'i de nú'a xcá hyandibya ne de nú'a ma ga u't'a'i 'mefa. ¹⁷ Nuga go ma ga ña'ñ'a'i de ja yá 'ye ya xodyo ne de nú'ua hingyá xodyo nuni habua dí peñ'a'i gui ma. ¹⁸ Nuni ja guehni ma guí zofo ya ja'i pa da pata yá mfeni pa da 'ño ja ra maca ñot'i, ne ya hinda sigui da 'ño ja ra 'bexuui. Ne guí xip'ua da 'uegue de ja yá ts'o'befi ra Satá, ne da mepabi Ajuá ma Dada, ne da gamfrigui pa da hñanga ra mpumbi de yá ts'oqui, ne pa dyá metigui ngu gatho nú'ua ma'ra xa nt'axca yá mfeni ngue'a xa gamfrigui.” Njaua guehna bi xicagui ra Zidada.

Ra apostol Pablo himrá ts'o'yøde de rá noya ra Zidada

¹⁹ Hangue njabua, ma nda'i Agripa, hindá nts'o'yøde de nú'a dá øde de mahets'i. ²⁰ Hangue dá fadi dá zofo ya ja'i 'bestho de guehni Ndamasco, nepua dá ma pa Jerusale ne gatho ja ma'ra ya hnini Judea. Ne dá ma nehe habua bí 'bu nú'ua hingyá xodyo, dá zofo gue da ñobri'ua de yá ts'oqui ne da gamfri Ajuá, ne da 'yøt'a nú'a xá hño pa da hnequi gue majuañi xa pata yá 'múi. ²¹ Y hangue por guehna ma mixodyohua bi guagui ja ra ndanija ne mi ne xa hyogagui. ²² Pe co rá mfats'i Ajuá asta nubya dí siguitho dí zofo nú'ua ja yá nsu ne nú'ua otho yá nsu. Y nuga nzantho dí ma ngu nú'a bi manga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá de nú'a mi pe'tsi da nja. ²³ Nu'bu mi ma gue ra Cristo nú'a xqui hñuxa Ajuá pa da nda, mi pe'tsi te da thogui ndunthi ya ts'othogui asta hinda tho. Pe 'mefa de rá du'a go gue'a

rá mudi mi pɛ'tsi da yopa nte de ra du. Ne go gue'a mi ma da xipa ya xodyo ne nú'u hingyá xodyo de nú'a ra 'ra'yo te da umbi, ne nura 'ra'yo te'a nja ngu 'nara ñot'i ri yot'i'u.

Ra apostol Pablo bi zofo ra nda Agripa

²⁴ Y nu mi mangu njaua ra cu Pablo pa bi ma hanja xqui hñapi, ra ora'a ra Festo bi ña nts'edi ne bi 'ñembabi:

—¡Asta xcá 'be ri mfeni, Pablo! Ngue'a oda ri mfeni de ya he'mi xcá hñe'ti, hangue xcá 'be ri mfeni.

²⁵ Pe nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Hinstá 'be ma mfeni, ma hoga nda'i Festo, ngue'a nuga dí mangu nú'a majuaní.

²⁶ Nuni ra nda Agripa, nehni padi xá hño de nú'a dí ma, hangue nuga hindí tsu ga ña ja rá thandini. Dí padi xá hño gue nuni ya xa unga nguenda de gatho núna dí ma, ngue'a hinxa t'ot'e mant'agui. ²⁷ Ma zi hoga nda'i Agripa, ¿ha guí camfri nú'a bi mangu yá 'mehni Ajuá? Nuga dí padi gue nu'i guí camfri nú'a bi mañ'u.

²⁸ Nepu nura nda Agripa bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya ma'na tui ri 'bedi pa gui jacagui ga camfri ra Jesucristo nehe.

²⁹ Hangue nura cu Pablo bi 'ñembabi:

—Haha, co rá mfats'i Ajuá da njabu, ne hinga hõnse'i, nehe gatho núyu xa 'yøde nú'a stá mambya. Dí ne da gamfriyu ngu stá camfriga nehe, hõnse hindí ne dra that'i co ya cadena ngu xra jagagui.

³⁰ Nepu de ya bi uadi bi ña ra cu Pablo, bi 'mai ra nda Agripa co ra Berenice ne ra Festo ne gatho nú'u mi huhuini. ³¹ Ne bi njauqui'u pa bá ñase'u 'na ngu 'na, ne bi 'ñémbi:

—Hinte xa 'yøt'a nuna ra 'ñøhø pa rí 'ñepi da tho, nixi pa da mfadi.

³² Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra Festo:

—Ya xa za xa thehma nuna ra 'ñøhø 'bu hinxqui 'yadi da ma ja ma ndahu ra Augusto Cesa pa ja dí tha'mbani nguenda 'bu te xa 'yøt'e.

27

Ra apostol Pablo bri ts'ixa nts'ahni pa Nroma

¹ Y mi zø ra pa de nú'a xqui benga ra nda Festo pa da mencahe ja ra hai Italia, ra cu Pablo ne ma'ra ya 'yofadi bi t'ent'ua yá 'ye 'nara nda gá soldado mrá thuhu ra Julio nú'a 'na de yá soldado ra nda Augusto Cesa. Y núga drá Luca dá me'be'u. ² Y bi zixcahe 'nara danga motsa xqui 'ñehe de ra hnini Adramitio, ne dá pøñhe de guehni Cesarea pa dá 'raxhe ja ra ndehe dí mahe pa ja ra hai Asia. Nehe drí 'ñohe ra cu Aristarco nura me Tesalonica 'nara hnini de ra hai Macedonia. ³ Y rá hyax'a dá tsøñhe ja ra hnini Sidó. Y nura Julio xi bi nhyoja'i co ra cu Pablo ne bi umba nsequi da ma dua c'a'tsa ya cu nú'u mi 'bu de guehni, ne pa bá t'umbi nú'a te mi honi. ⁴ Nepu dá pøñhe de guehni Sidó dá thothe po ra lado mac'angui de ra hai Chipre nú'a o madetho ra ndehe. Dá øthe njabu pa dá 'banpahe ra bunthi mi 'yo. ⁵ Ne dá 'raxhe ja ra ndehe dá 'ranthe manjuantho de ra hai Cilicia ne Panfilia, ne dá tsøñhe ja ra hnini Mira de ra hai Licia.

⁶ De guehni ra nda gá soldado ja bi zahni 'nara motsa mrá me Alejandría de ra hai Egipto mri ma pa ja ra hai Italia. Nu'bú dá juhe nú'a ra motsa'a pa dá thoguihe habu ndrú mahe. ⁷ Ndunthi ya pa ndrú 'yohe 'ramats'u ja ra ndehe, xi xmá hñei pa dá tsøñhe gueta Gnido. Nepu ngue'a mi 'yo ndunthi ra bunthi himi hocaguihe ga 'yohe, hangue dá 'rañhe gueta ra hnini Salmón, dá 'bañhe po lado mac'angui de ra hai Creta o madetho ra ndehe. ⁸ Xi dá 'yohe masque 'ramats'u ngue'a mi 'yo ndunthi ra bunthi himi hocje ga 'yohe xá hño. Y hingá 'me dá tsøñhe ja rá hyo ra ndehe habu xqui thu'mbabi Ya Hoga Gosthi gueta ra hnini Lasea.

⁹ Ya xqui thogui ndunthi ya pa ndí 'yohe ja ra ndehe, y ya ma'na xi xmá nts'uni pa ga 'yohe ngue'a ya mi ma da zøhø ya pa de ya tse, ne gue'bu xi 'yo ndunthi ra bunthi. Hangue nura cu Pablo bi zofo gatho ya ja'i, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—Compahu, dí handi gue ma ga thohu ndunthi ya ts'othogui má 'ñu, da za da yui ra motsa con gatho nú'a te di cu, ha nujá ga tuhú nehe.

¹¹ Pe nura nda gá soldado himbi 'yøt'ua ncaso ra cu Pablo, ma'na bi 'yøta nú'a mi

manga ra 'yɛt'amotsa ne nú'a to'o mrá mɛti. ¹² Y ngue'a xmá nts'uni da gohni ra motsa ja Ya Hoga Gosthi pa nú'u ya pa'u de ya tɛɛ, hangue ndunthi nú'u to'o mi pani bi beñ'u gue ma'na xá hño da bɔni de guehni pa xahma xa zahma xa zɔnga Fenice nú'a ja ja ra lado yɛhyadi de ra xɛca hai Creta, pa ja xa 'mɛhmɛni'u nú'u ya pa de ya tɛɛ.

Ra data bɛn্থi ja ra ndehe

¹³ Nepu bi mɛdi bi 'ño 'na tɛi ra ndahi nú'a mri 'ñe ngue mac'angui, hangue bi beñ'u gue xá hño da sigui da thogui pa habu mri ma'u. Hangue dá pøñhe de guehni habu stí ntsayahe, ne dá 'bañhe gueta rá hyo ra hai Creta. ¹⁴ Nepu hinga ya'a bi zɛcje 'nara bɛn্থi xi nts'edi mbrí 'ñehe ngue mahui fi habu ndrã mahe. ¹⁵ Nura bɛn্থi'a bi duxa ra motsa ngue'a xi mi tɛɛdi, ne himi tsa ga tsamhe. Hangue dá hehe bi duts'i. ¹⁶ Dá thothe gueta 'nara zi xɛca hai rá thuhu Clauda o madetho ra ndehe, ja ra lado habu hints'u mi tɛɛ ra bɛn্থi. Nu'bú ja dá pø'tsheni ra t'uca motsa pa ja ra danga motsa nú'a mri gɛt'i, pe xi dá henbahe. ¹⁷ Nepu de ya dá pø'tshe ra t'uca motsa, dá thathe co ya nthahi nura danga motsa ne xi dá dɛ'the pa hinda nhuati. Nepu nú'u to'o mri 'yɛt'a ra motsa, mi tsu da pø'tsa pa ja ra 'bomu ja 'nara t'uca hai rá thuhu ra Sirte, hangue bi ja'ma ya dutu nú'u xqui thuxa maña de ra motsa pa da 'ño co ra ndahi, ne bi hopabi'u da duxa ra ndahi. ¹⁸ Ha nurá hyax'a hinxqui tsayatho nú'a ra bɛn্থi xi mi tɛɛdi, hangue nu'ú bi fɔta ja ra ndehe nú'u te mri du ra motsa. ¹⁹ Nepu nurá hñupa dá fɔthe nehe ja ra ndehe ma'ra ya t'ɔt'e nú'u mi pɛpabi ra motsa. ²⁰ Bi thogui ndunthi ya pa hindá hanthe ra hyadi nixi ya tsø ngue'a xi mi 'yo ndunthi ra bɛn্থi, hangue ndí hu ma mɛihe gue ya ma stá tuhmahe.

²¹ Ya mi pɛ'tsa ndunthi ya pa hinte stí tsihe, hangue ra cu Pablo bi 'mai madetho de guecje ne bi 'ñena:

—Compahu, 'bu xcá 'yøhmahu nú'a dá xi'ahu gue stá cohmahani Creta, nu'bú hin-stá thohmahu núna dí thohu, ne hinxa 'mɛdihma gatho nú'a stá 'bɛhu. ²² Pe nubyá, oguí tu ri mɛihu, ngue'a ni 'na de guecju hinga ma ga tuhu, masque ra motsa da

nxɛni ne da yui nuua ja ra ndehe. ²³ Ngue'a manxuui bi zocagui 'nara ɛnxɛ bá pɛnca Ajuá nú'a to'o dí camfri ne dí pɛpabi. ²⁴ Y nú'a ra ɛnxɛ'a bi 'ñengagui: “Pablo, oguí tsu, ngue'a mahyoni gui tsønga Nroma habu bí 'bu ra nda Cesa, ne gui 'ba ja rá thandi'a, ne por gue'a'i Ajuá ma da ñanga de ra du núyu guí pɛuiua ja ra motsa.” ²⁵ Hangue compahu, nubya dí xi'ahu, oguí tu ri mɛihu, ngue'a nuga dí camfri gue Ajuá da sujɛ, ngue'a dí camfri gue ma da njabu ngu nú'a bi xicagui rá ɛnxɛ'a. ²⁶ Nu'a ma da nja, ma da 'yɛt'ahu ra ndahi ne ma dí zogahu ja 'nara zi xɛca hai o mbo ra ndehe.

²⁷ Ne ya mi pɛ'tsa 'nɛt'ocut'a ndí 'yohe njabu co nú'a ra bɛn্থi, ndí 'yohe ja ra danga ndehe nú'a rá thuhu Adria, mi 'yɛt'ahu ra ndahi pa haburaza. Ne ngu made ra xuui nú'u to'o mi ɛ'ta ra motsa bi mɛdi bi unga nguenda gue ya mi ma ga tsøñhe ja 'nara hai. ²⁸ Nu'bú bi mɛdi bi 'yɛni hangu rá hñe ra dehe, y ya mi pɛ'tsa ntsøca 'natema'ɛt'a ne 'rato metro rá hñe. Nepu dá thohe má ts'u de guehni pa ja ra hai, bi yopa 'yɛni ma'na'qui, y ya mi pɛ'tsa ntsøca 'natemayoto metro. ²⁹ Y co ra ntsu da mfant'ui ya do nura motsa, bi ja'ma goho ya bøja de møte ra motsa asta habu bi zɛdi ra hai pa ya hints'u bi ntihi nts'edi, y gathoguihe ga nehmahe ya xa hyats'i. ³⁰ Y nú'u to'o mi ɛ'ta ra motsa bi mámbi gue xahma xa za xa 'bathma'u, hangue nu'ú bi yopa ca'ma ra t'uca motsa ja ra ndehe mi mantho'u gue pa xa 'yɛnt'a ma'ra ya bøja ja rá ñaxu ra motsa. ³¹ Hangue nura cu Pablo 'bestho bi xipabi ra nda gá soldado ne ma'ra ya soldado ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu núyu da gai de guecua ja ra motsa, nu'bú hinda za ga pøñhu de guecua.

³² Nu'bú ya soldado bi dama hyɛca ya nthahi de ra t'uca motsa ne bi dɔgue bi ma.

³³ Nepu rá hyax'a hamxuditho, ra cu Pablo bi xicje drí gathohe gue ga tsihe te ga tsihe, ne bi banteguihe bi 'ñenje:

—Nu'ahu, ya ɔt'a 'nɛt'ocut'a hinte xcá ahu ne hinte xcá tsihu. ³⁴ Dí bante'ihu gui tsihu te gui tsihu, ngue'a guehna mahyoni pa njabu da nja ri ts'edihu, ngue'a dí padi gue ni 'na de gue'ahu hingui ma gui tuhu.

³⁵ De mi manga njabu ra cu Pablo bi gu 'nara thuhme ne bi umba njamadi Ajuá ja

yá thandi'ua. Nepu bi heque, ne bi mudi bi zi'a. ³⁶ Nepu gathoguihe xi bi hñu ma muihe, ne dá ñunihe nehe. ³⁷ Y núje ndí pahe ja ra motsa, ndí tsøxhe yo nthebe ne hñu'rate ne 'ret'ama'rato. ³⁸ Y ya de dá juahe dá ñuñhe ne dá niñhe, nú'a ra trigo bi bongui dá føthe mbo ra ndehe pa ma'na ya hinxmá hñu nú'a mri du ra motsa.

Ra motsa bi nxeni co rá ts'edi ra dehe

³⁹ Nepu de ya bi hyats'i, nú'u to'o mri 'yēt'a ra motsa bi hyandi gue ya ma da zønga ja ra hai pe himi pađi te ma hai'a. Ne bi hyanda 'nara luga ngu ra gosthi mbo ra zi xeca hai habu mri hnequi 'na xeni ra 'bomu guetbu rá hyo ra ndehe. Ne nu'ú bi beni xahma da za da zønga ra motsa asta habu mi ja ra 'bomu. ⁴⁰ Bi hyeca ya nthahi nú'u mi that'a ya bøjá nú'u mri güt'a mbo ja ra dehe. Nehe bi xo'tua yá nthahi nú'u ya za dega nt'et'a motsa. Nepu bi pø'tsa ya dutu pa da daca ra ndahi ja rá ñaxu ra motsa. Nepu ra motsa bi 'yent'a ra ndahi gá ma ja rá hyo ra hai. ⁴¹ Pe bi zønga habu mi ja yoho yá ts'edi ra dehe, nepu bi 'yent'a ra motsa pa ja ra 'bomu. Ha nurá ñaxu ra motsa xi bi yu ja ra 'bomu, hangue ya himbi za bi 'ño. Ha nu de rí møte bi mudi bi nxeni co rá ts'edi ra dehe. ⁴² Nura ora'a ya soldado mi ne xa hyo gatho ya 'yofadi pa hinda 'ba'tuabi'ua dega ncunthe. ⁴³ Pe nura nda gá soldado bi hñacuabi'ua pa hinda hyo, ngue'a nu'á mi ne da ñanga ra cu Pablo. Nepu nu'á bi 'bepabi gue da mføte rá mudi pa ja ra dehe nú'u to'o mi pa da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, pa da zønga asta ja ra hai. ⁴⁴ Ha nu'ua ma'ra nú'u to'o himi pa da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, bi 'bepabi da gu 'ra 'na xeni ra za nú'u xqui xø'tsa ra dehe de ja ra motsa. Y njabu ha, bi za bi zønga gatho'ua ja ra hai.

28

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra xeca hai rá thuhu Malta nú'a o madetho ra ndehe

¹ Nu ndá pøñhe gatho de ja ra dehe, ni 'na de guecje hindá jathe. Nepu ja dá pahe te rá hu nú'a ra hai habu dá tsøñhe. Gue'a 'nara xeca hai rá thuhu Malta o ja ra ndehe. ² Nepu nuya mengu de guehni xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñoja'i. Ne bi 'ñutcahe 'nara

danga faspi pa dá mpa'the, ngue'a xi xmá tsε 'nara 'ye mi 'uai. ³ Nepu ra cu Pablo bi xu 'raya za pa mi 't'sa ja ra tsibi. Y nura ora'a co ra pa bi bønga 'nara zatequ'eña habu xqui t'u ra tsibi, ne bi 'mat'a ja rá 'ye ra cu Pablo. ⁴ Y nu mi hyanda njabu nú'u ya mengu de nú'a ra hai'a gue ra qu'eña mi zudi ja rá 'ye ra cu Pablo, mri 'ñémbi'ua 'na ngu 'na:

—Nuna 'ñøhøni pøde xa hñote. Nuní masque bi c'othma rá du de ja ra ndehe, pe nura ts'utbi xa zudi de guecua, ya hinda hopi da nte.

⁵ Pe nura cu Pablo bi huat'a rá 'ye ja ra tsibi pa bi dagui nú'a ra zatequ'eña, y hinte bi ja ra cu Pablo. ⁶ Gatho ya mengu de nú'a ra hai'a mi tøm'ie gue xa hyandi xa nenga rá 'ye, o xa datho xa du. Mi tøm'tho'ua te xa thogui hmaha'a, pe nu mi hyandi gue ya hinte bi ja, nu'bú nu'ú bi pata yá mfeni. Nepu nu'a bi beñ'ua, gue nura cu Pablo mi gue'a 'nara zidada.

⁷ Guetbu de guehni ja mi jani yá hai 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Publio nú'a mrá nda de maxøgue nú'a ra hai'a. Nu'á xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñoja'i ne bi 'racje ntsaya hñu pa ja rá ngu. ⁸ Y nurá dada'a mi 'benga ja ra mfidí mri hñeni mri umba ra nzø ne ra nast'i. Y nura cu Pablo bi ma bá c'a'tsi pa bá apabi Ajuá por gue'a ne bi hñu'tsua rá 'ye. Nepu 'bestho bi ñani'a. ⁹ Y nu mi fađi njabu, bi zøhø ndunthi ya da'thi nú'u myá mengu de nú'a ra hai'a, ne gatho bi ñani. ¹⁰ Ne xi bi numansuguihe, y nu ndá pøñhe de guehni bi 'racje gatho nú'a mi pađi'ua gue da 'yøtcahe ra 'bedi má 'ñu.

Ra apostol Pablo bi zønga Nroma

¹¹ Dá 'buheni hñu nzaná con gue'ua. Nepu ja dá juhene 'nara motsa nú'a xqui gohni nehe nú'u ya pa dega tsε. Nú'a ra motsa'a mrá me Alejandría 'nara hnini de ra hai Egipto. Ne de mbo ra motsa xqui thøteni 'raya c'oi de 'ra nú'u t'embi ya ajuá, 'na de gue'ua rá thuhu ra Casto, ha nu ma'na rá thuhu ra Polu. ¹² Nepu dá tsøñhe ja 'nara hnini rá thuhu Siracusa, ja dá 'buheni hñu pa. ¹³ De guehni dá thoguihe mahufi dá mahe ja rá hyo ra ndehe pa dá tsøñhe asta ja ra hnini Regio. Nepu rá hyax'a bi 'ño ra ndahi mri 'ñehe mac'anguí, nepu rá yopa

dá tsøñhe ja ra hnini Puteoli de ra hai Italia. ¹⁴ Ne de guehni ja dá ntheheni 'raya cu nú'ɥ bi zixcahe pa ja yá ngu pa dá 'bɥheni con gue'ɥ hñato ma pa. Nepɥ de ya dá pøñhe de ra hnini Puteoli dá ma dí mahe ja ra hnini Nroma. ¹⁵ Y nuya cu de guehni Nroma ya mi padi gue ma ga tsøñhe, hangue nu'ú xqui bøni e da dacje ja ra dañu nú'a mri ma Nroma, gueta ra tai de ra t'uca hnini rá thuhu Foro de Apio ne ra hnini rá thuhu Hñu Ngu. Ha nu mi hyanda ra cu Pablo nú'ɥ ya cu, nu'á bi umba njamadi Ajuá ne bi hñu rá mui ne xi bi johya'a. ¹⁶ Nepɥ de dá tsøñhe Nroma, ra nda gá soldado bi 'yɛnt'ua ja rá 'yɛ ra nda gá nsufadi nú'ɥ ya 'yofadi mri zi'a. Pe nura cu Pablo bi umba nsequi pa bi ts'ixa 'nambɥ bá 'bui, ne bá 'bahuini'a 'nara soldado pa bi su.

Ra apostol Pablo bi mamba rá noya Ajuá nuni Nroma

¹⁷ Ne rá hñupa de xqui zønga ra cu Pablo nuni Nroma, bi zohna gatho ya nda gá xodyo nú'ɥ mi 'bɥhni. Nepɥ de ya xqui munts'i bi 'ñembabi:

—Ma cu'ihɥ, masque núga hinte stá ø'tua ma mixodyohɥ, nixi stá ø't'a 'nara nts'o'mui co nú'ɥ yá nzai ndu ma dadahɥ, pe masque hinte stá ø't'e, nuga bri jagagui nts'ahni nuni Jerusale ne bi t'ɛntc'a ja yá 'yɛ ya me Nroma. ¹⁸ Pe nu ndá nhyanthyahe, himbi ts'utcagui ni 'nara ts'oqui te stí ø't'e pa xa hyocjhma'ɥ, hangue nu'ú mi ne da hyɛgagui. ¹⁹ Pe numa mixodyohɥ de guehni himbi ne'ɥ gue da thegagui, hangue ma'na xá hño dá adi ga ehe pa guecua pa go da hñamga nguenda ma ndahɥ ra Augusto Cesa, pe hingue pa e ga ñapabi ma mixodyohɥ. ²⁰ Hangue stá zon'ahɥ pa ga ñahɥ. Nuga dí 'bacua ja ri thandihɥ dí that'i co ya cadena ngue'a dí tø'mi nú'a ra hñ'a'ti xa ñatcaguihɥ Ajuá nújɥ dyá me Israelhɥ.

²¹ Nu'bú nuya nda gá xodyo bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nuje ni 'nara he'mi hinte stá hañhe de guehni Judea de gue'a'i, ne ni 'na de gue nú'ɥ ma mixodyohɥ xqui 'ñehe de guehni hinte xa xicje de gue'a'i, nixi xa ñap'a'i. ²² Dí ne ga øhe nú'a guí ma de nú'a guí camfri, ngue'a dí pahe gue habaraza ñama'ñɥ ya ja'i de nuna ra 'ra'yo jamfri.

²³ Nepɥ bi mámbi'ɥ te ra pa mi ma da yopa ña'ɥ ma'na'qui. Y nu mi dat'a nú'a ra pa'a xqui mañ'ɥ, ndunthi de gue'ɥ bi zønga habɥ mi 'bɥ ra cu Pablo. Desde mi xudi bi mudi bi ña'a asta mi nde tobya mi zofo ya ja'i de hanja ri manda Ajuá. Nú'a mi ma de rá ley ra Moise ne gatho nú'a xqui 'yofo ma'ra yá 'mɛhni Ajuá, pa nu'ú da gamfri nehe gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pehna Ajuá pa da nda. ²⁴ Nepɥ 'ra de gue'ɥ bi gamfri nú'a mi mangan ra cu Pablo, pe nu ma'ra himbi gamfri. ²⁵ Ne 'ra de gue'ɥ bi ntsanoyasɛ ne bi mudi bi ma'ɥ. Pe ante da ma'ɥ ra cu Pablo bi 'ñembabi'ɥ:

—Go gue'a majuani bi mangan ra badi Isaia po rá Maça Ndahi Ajuá bi xipa ndu ma dadahɥ, ne bi 'ñena njaua:

²⁶ Rí ma ua xipa nuya ja'i:

Ma gui 'yødehɥ, pe hinda zo ri mfenihɥ, ma gui hyanthɥ, pe hingui ma gui pahɥ te rí bøni nú'a gui hyanthɥ.

²⁷ Ngue'a xi xa megui ri mfenihɥ, ne hinguí ne gui hñuxhɥ nt'øde nú'a guí ødehɥ, ne hinguí ne gui pahɥ nú'a guí hanthɥ.

Nu'ahɥ hinguí ne gui hanthɥ, nixi gui 'yødehɥ, nixi gui pahɥ, ngue'a hinguí ne gui ntsø'mhɥ pa ga pun'a ri ts'oquihɥ.

Guehna mangan ra Maça T'ofu. ²⁸ Hangue pahɥ xá hño gue desde nubya ma da t'umbabi ra noya dega mpøhø nú'ɥ hingyá xodyo. Nuga dí camfri gue nu'ú ha, ma da 'yøde ne da gamfri.

²⁹ Ne nu mi uadi bi mangan njabɥ ra cu Pablo, ya xodyo bi ma ne mri ntsanoya sehe'ɥ.

³⁰ Ha nura cu Pablo bi 'mɥhni maxøgue yo njeya ja 'nara ngu dega njut'i, ne mi umba ntsaya gatho nú'ɥ mi tsøni pa da ñai. ³¹ Ne mi zofo ya ja'i hanja go ri manda Ajuá, ne mi xipabi'ɥ de ra Zidada Jesucristo. Himi tsu da ña, ne hinto mi hacuabi'a.

RA ROMANU RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME NROMA

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Nroma

¹ Núgui drá Pablo, rá 'bεgogui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ajuá ra Dada bi zoncagui pa ga 'ñapostol, ne xa hñuxcagui pa ga mamba rá maça hoga noya'a.

² Nuna maça hoga noyana, guehna bi ñagui maya'b_u Ajuá ja ra Maça T'ofó nú'a bi 'yofo yá 'mεhni'a. ³ Y nuna maça hoga noyana xicj_u de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a to'o rá T'_u Ajuá, ne utcaguih_u gue nú'a ra T'_u'a, de rá ndo'yo, bá ehe de rá ji ra ndá Davi, ⁴ pe de rá ndahi xá nt'axi bi fadi gue go gue'a rá T'_u Ajuá, ngue'a co rá danga ts'edi bi yopa nte de ja ya du. ⁵ Po rá ngue'a, Ajuá xa 'racagui ra 'befi dega apostol pa ga mangua ra maça hoga noya gatho ja ya hnini, pa da gamfri' u ne da 'yote Ajuá. Guehna ra 'befi dí pefi pa nuya ja'i da nsundabi rá maça thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ⁶ Hangué nehe nu'ah_u, Ajuá xa zohn'a'ih_u pa gui tenh_u ra Zidada Jesucristo.

⁷ Hangué dí op'ah_u gatho'ih_u zi cuh_u gui 'buhub_u Nroma, nú'ah_u xi ri ma'ah_u Ajuá ne xa zohn'a'ih_u pa gui nt'axquih_u. Ajuá ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa gui 'buh_u te rá 'ñentho.

Ra apostol Pablo ne da zonga ya cu me Nroma

⁸ Nuya ya mudi noya dí op'ah_u ja ma carta, dí xi'ah_u gue dí umba njamadi Ajuá ma Dadah_u por gatho'ih_u de rá thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngue'a haburaza ja ra ximhai hmá gue xi xcá camfrih_u xá hño. ⁹ Ajuá dí pepabi con gatho ma coraso pa da ntanga nú'a ra maça hoga noya nú'a hab_u xicj_u de rá maça T'_u'a, y nu'á go gue'a padi gue nzantho dí apabi'a por gue'ah_u. ¹⁰ Masque stá tømá ndunthi ya pa pa ga mab_u ga tsøñ'ah_u, pe hinstá tsaya ga apa

Ajuá pa da xoga ra gosthi pa da za ga mab_u 'nitho. Hønse go dí tømá nú'a ra pa da mañ'a Ajuá pa ga mab_u. ¹¹ Ngue'a xi dí ne ga mab_u ga 'bui con gue'ah_u pa da za ga u't'a'ih_u ra mfadi nú'a xa 'ñutcagui ra Maça Ndahi, pa ma'na da nja ri jamfrih_u. ¹² Y dí ma gue numa jamfrih_u da 'racj_u ra ts'edi 'na ngu ma'na. Nuri jamfrih_u da jaqui ma'na da zε ma jamfri, ha numa jamfriga da ja'ah_u ma'na da zε ri jamfrih_u nehe, ngue'a 'nat'a ma jamfrih_u.

¹³ Ne dí ne gui padih_u, ma zi cu'ih_u, gue ndunthi ya i'qui stá huts'i ga mab_u ga tsøñ'a'ih_u, pe tobya hinxa za. Dí ne ga mab_u pa ga fax'ah_u ngu stá faxes ma'ra ya cu ja ma'ra ya hnini. ¹⁴ Ngue'a xuá 'bencagui ga xipa gatho ya ja'i nuna maça hoga t'ode de ra mpøhø, hangué mahyoni gatho ga zofo, ngu nú'u ñá griego ne ngu nú'u ñá ma'ra ya hñagui, ngu nú'u ya bamhya ne ngu nú'u hinte yá fadi. ¹⁵ Hangué nú'a ra pa go da ne Ajuá, nuguí xi dí ne ga mab_u pa ga mangua ra maça hoga t'ode nehe nub_u Nroma.

Rá ts'edi ra maça hoga t'ode

¹⁶ Hindí ntsa pa ga mangua ra maça hoga t'ode, ngue'a go gue'a 'nara noya dega ts'edi nú'a xuá pεhna Ajuá pa da pøhø gatho nú'u to'o da gamfri, ra mudi ya xodyo, nepu gatho nu ma'ra ya ja'i. ¹⁷ Nuna maça hoga t'odená udi gue Ajuá ma gue ya hinte ma ts'oqui tu nú'u to'o camfri, y nu'á 'bui xá hño co Ajuá hønse po yá jamfri. Ma njabu nehe ra Ndaxjua T'ofó hab_u ena: "Nu'a tó'o xa gamfri, ya hinte ma ts'oqui tu, nú'á pe'tsa 'nara 'ra'yo te."

Yá thai tu ya meximhai

¹⁸ Ajuá utuabi ya meximhai tengu rá ndanguí rá cue'a, ne brí nhyoqui'a pa dua pεhna ra castigo de mahets'i pa da zudi nú'u ya ts'o'yøde hingui ne da 'yøt'e xá hño. Ajuá ri ncuε ngue'a nuya ja'i masque padi gue 'bui Ajuá ne padi te rí 'ñepi da 'yøt'e'u, pe hingui øt'e, nu'á ri sigui co yá 'ñaqu'equ'e'i ne yá ts'oqui. ¹⁹ Gatho nú'a te da za da fadi de Ajuá, nu'á xa t'utuabi xá hño, y nu Ajuá go guesε xa 'ñutuabi'u. ²⁰ Desde nú'b_u Ajuá bi hyoca ra ximhai, desde gue'b_u, Ajuá bi 'ñutuabi'u tengu rá

'mái'a. Gatho nú'u ya t'øt'e ri hnequi, gue'u utuabi ya ja'i tengu rá 'mái Ajuá nú'a hini hnequi, y njab'u ri hnequi gue Ajuá 'bái ne ja rá ts'edi pa nzantho. Hangué ya ja'i hingui tsa te da dadi de nú'a te xa 'yøt'e'u. ²¹ Nu'á, masque bi badi Ajuá, pe himbi ne bi nsunda'u ngu rí 'ñepi, nixi bi umba njamadi de gatho ya hño xa hñani'u. Nu'a bi 'yøt'e, bi ts'oca yá mfeni ne bi megui yá coraso pa himbi za bi badi nda'a ra hño nda'a ra 'ñu. ²² Masque mi eñ'u gue xi myá bamhya, pe hinte myá fadi. ²³ Hangué bi zogui nú'a ra sɔcambeni mi 'ñepi da umbabi Ajuá nú'a xá nsunda ne pe'tsa ra te nzantho, pa go bi xɔcambeni ya c'oi nú'u xa thoqui ngu yá 'bai ya ja'i nú'u pe'tsi da du, nehe ya c'oi nú'u xa thoqui ngu rá 'bai 'nara ts'int's'u, ne nú'u ngu rá 'bai 'nara mbo'ni, ne nú'u ya c'oi dega qu'eña.

²⁴ Hangué Ajuá bi hyetho ya meximhai pa bi 'yøt'a gatho nuya ts'onc'at'i mi beni ja yá mfeni, y njab'u bi 'betua sehe yá tsa yá ndo'yo'u. ²⁵ Ngue'a nuya meximhai'u bi zogui nú'a Ajuá majuani pa go bi dena nú'u t'embabi gue go gue'u Ajuá; y nuya ja'i'u go bi nsunda nuya t'øt'e nú'u xa hyoca Ajuá, hingo bi nsunda Ajuá to'o bi hyoca gatho, ne xá nsunda rá thuhu'a pa nzantho.

²⁶ Hangué Ajuá bi hyetho'u pa bi 'ño ja yá hne dega 'betsa, asta ya 'behña bi hñuxui yá mi'behñau hingo hønse co ya 'ñhø ngu nú'a xqui manda Ajuá. ²⁷ Nehe ya 'ñhø bi me'tsa 'nara ts'onc'at'i pa da hñuxui yá mi'ñhøui hingo hønse co ya 'behña, y njab'u 'ñhø co 'ñhø bi 'yøt'a ra t'øt'e xi xá nts'o. Hangué ja gues'e bi hñani nú'a mi 'ñepi da hñani'u por yá ts'ot'øt'e.

²⁸ Nehe nguetho himbi ho da beni'u de Ajuá, hangué nu Ajuá bi hyetho'u pa bi beni ya mfeni xá nts'o ne pa bi 'yøt'e nú'a himri 'ñepi'u, ²⁹ ne bi 'yøt'e'u ya t'øt'e hingui ho, ne bi me'tsa ndunthi ya ts'onc'at'i ne ya ts'omfeni. Myá nduste, myá hyote, myá 'yøt'atuhni, myá hyate, myá ts'o'mái, myá nønte, ³⁰ mi ja'tsua ya nc'uamba ma'ra, mi utsa Ajuá, myá 'ñaqu'equ'ei, mri 'ñexa sehe, mi beni hanja da za da 'yøt'a ya t'øt'e xá nts'o, myá ts'o'yøde co yá dada yá nana. ³¹ Bi ts'oca yá mfeni hangué himi padi nda'a ra hño nda'a ra 'ñu, ne himbi cumpli

yá noya. Ne himbi me'tsa ra hmate co yá ja'i, ne himbi me'tsa ra huecate. ³² Nehe nubya njab'u, masque padi ya ja'i nú'a te xa ma Ajuá, gue nu'u tó'o øt'a nuya t'øt'e'u rí 'ñepi da du, pe masque padi njab'u, pe nu'á øt'e nuya ya ts'ot'øt'e, y hingue hønse øt'e, nehe ri johyau nú'u ma'ra to'o handi'u øt'a njab'u nehe.

2

Ajuá ma da hña'mba nguenda yá ts'oqui ya ja'i co ra hoga ts'utbi

¹ Hangué dá ngu'a dá ngu, otho te grí ncøni nú'i guí 'yø de nú'a te øt'a ma'ra, ngue'a nú'a ra ora guí 'yø de nú'a te øt'a ma'ra, nu'í guí ncondena sehe, ngue'a guí øt'a nehe ngu øt'a nú'u ma'ra. ² Dí padih'u gue Ajuá ma da hña'mba nguenda co ra hoga ts'utbi nú'u to'o øt'a ya ts'oqui. ³ Hangué 'b'u nú'i guí 'yø de ma'ra ne guí øt'a nehe ngu øt'e'u, ogui beni gue ma guí mpont'ui rá cue Ajuá nú'a ra pa da hñap'a nguenda. ⁴ Oxqui beni gue ngue'a Ajuá xi ra hoja'i con gue'i ne xa ze't'a ri nts'o'mái ne astabya hinxa castiga'i, gue nu'í da za guí siguí guí 'yøt'a ya ts'oqui. Padi gue Ajuá ra hoja'i con gue'i pa guí ñobri. ⁵ Pe nu'í hinguí ne, ngue'a xi rá me ri coraso ne hinguí øde ne hinguí ñobri, hangué ma'na ma da castiga'i nú'a ra pa da hnequi rá cue Ajuá pa da 'yøt'a rá hoga ts'utbi'a. ⁶ Y nu'á ma da umbabi nú'a rí 'ñepabi cada 'na ngu nú'a xa mefi. ⁷ Nu'á ma da umba ra te pa nzantho nú'u to'o xa hyomba rá nsunda ne xa hyoni pa Ajuá da 'ñe'tsua yá nsu ne xa hyonga ra te pa nzantho, ne hinxa zabi xa 'yøt'a ya hoga 'befi. ⁸ Pe pa ya ts'o'yøde nú'u 'met'o go øt'a nú'a hingui ho, ne hingo ne da 'yøt'a nú'a xá hño, Ajuá ma da umbabi'u 'nara castigo con gatho rá cue. ⁹ Ma da nja ya danga uguí ne ya dumai pa gatho nú'u ya ja'i øt'a ya ts'oqui, rá madi pa ya xodyo, nepu pa gatho ma'ra ya ja'i. ¹⁰ Pe Ajuá ma da cu'ta ja rá nsunda gatho nú'u to'o xa mefi ya hoga 'befi. Nehe ma da 'ñe'tsua yá nsu ne da umba ra hoga'mái, rá madi pa ya xodyo, nepu pa gatho ma'ra ya ja'i.

¹¹ Ngue'a Ajuá hinda ma da huahnitho ya ja'i nura ora da hña'mba nguenda'u. ¹² Ajuá ma da hña'mba nguenda gatho ya

ja'i mahyεgui, ngue'a gatho nú'u to'o xa 'yøt'a ya ts'oqui masque hinxa bātua rá ley ra Moise, nu'ú ma dra thā'mba nguenda ne dra castiga nsinque da the'ta ra ley; ha gatho nú'u bi badi ra ley ne himbi 'yøt'a nú'a mā, nu'ú ma da thā'mba nguenda ngu nú'a manganá nú'a ra ley'a. ¹³ Ngue'a hingue nú'u xa 'yødetho rá ley ra Moise gue go gue'u 'bui xá hño co Ajuā, hina, pe nú'u to'o øte ra ley hā, go gue'u ma da hma gue hinte ma ts'oqui tu. ¹⁴ Ne nú'a ra ora nuya ja'i hingyá xodyo øt'a sehε'u nú'a xá hño ngu nú'a manganá rá ley ra Moise, njabu ri hnequi gue pε'tsa sehε 'nayá ley, masque hinxa badi rá ley ra Moise. ¹⁵ Ja gue'u ri hnequini 'nara ley ngu xa nt'ofu ja yá coraso. Nehe nu'ú pε'tsa 'nayá ts'edise pa da badi ua xá hño nú'a øt'e'u ua hina; nehe yá mfeni xipabi gue hingui ho nú'a øt'e, o ja ra ora xipabi gue xa 'yøt'a xá hño. ¹⁶ Nehe ma da njabu nú'a ra pa'a sta 'yøt'a ra nsuca uenda Ajuā ngu nú'a gra 'mai yá mfeni ya ja'i, masque nú'a xqui beni mant'agui'u. Ne nú'a to'o ma da hñā nguenda go ma Zidadahu ra Jesucristo. Njabu udi ra maça hoga noya nú'a xa 'bencagui ga mā.

Ya xodyo ne ra ley nú'a bi 'yofu ra Moise

¹⁷ Nu'i xodyo, guí beni gue ja ri nsu ngue'a grá xodyo, ne guí camfri gue guí 'bui xá hño ngue'a guí pε'tsua rá ley ra Moise, ne grí 'ñets'i ngue'a guí nsunda nú'a ra Ajuā majuani, ¹⁸ ne guí patua rá paha'a, ne guí padi gui huahna nú'a xá hño ngue'a njabu u't'a'i ra ley. ¹⁹ Ne nu'i guí camfri gue da za gui cūhna ma'ra ya ja'i ja ra uenda ya goda, y guí ngu 'nara ñot'i pa nú'u 'bui ja ra 'bexuui. ²⁰ Y guí camfri gue da za gui utui ma'ra ya ja'i nú'u 'ñena ya t'abatsitho hinte yá fadi, ngue'a nú'a ra ley guí pε'tsi ja xcá tsūhni ra hoga mfadi ne nú'a majuani. ²¹ Nú'i guí utui ma'ra, ¿hanja hingo guí øt'e nehe nú'a guí udi? Y nú'i guí mā gue hinda mpe 'na, ¿ha gue nu'i hinguí mpe? ²² Nú'i guí mā gue hingui tsa da ts'inga 'nara medinthati, ¿ha gue nu'i hinguí øt'a njabu? Nú'i guí utsa ya c'oi, pe ¿ha gue hinguí mpe ja yá nija'u? ²³ Nú'i grí 'ñets'i ngue'a guí pε'tsua rá ley ra Moise, ¿ha gue hinguí 'betua rá tsa Ajuā ngue'a hinguí øt'a nú'a manganá nú'a ra ley'a? ²⁴ Hangué ja

ra Maça T'ofu 'nará 'mehni Ajuā bi xipa ya xodyo ne bi 'ñembí: “Ya ja'i nú'u hingyá xodyo ñama'ñu de Ajuā po rá ngue'ahu.”

²⁵ Nubyá nura circuncisio go gue'a ngu 'nara seña nú'a xa thuts'i ja ri ndo'yohu ne go gue'a ra nt'udi de ra cohi nú'a bi gohi Ajuā co ndu ri dadahu ra Abrá. Nú'a ra seña'a da max'ahu ndunthi 'bu gui 'yøthu nú'a manganá ra ley. Pe nu'bu hingui øthu ngu manganá ra ley, nu'bu ra nt'udi de ra cohi ja ra uenda hinga ra nt'udi. ²⁶ Nehe nu'bu nú'u ya ja'i hingyá xodyo nú'u to'o hingui pε'tsa nuna seña, nu'bu nú'u pε'fi ya hoga 'bēfi ngu nú'u manganá ra ley, nu'bu nehe'u Ajuā ma da hyandi gue ja ra uenda pε'tsa nú'a ra seña de ra cohi. ²⁷ Ne njabu nú'a to'o hinguá xodyo, ma da 'ñudi gue nu'i grá 'yøt'ats'oqui, ngue'a nú'a desde bi 'mai xa gohi rá ndo'yo ngu bi hyoca Ajuā nsi ra seña pe xa 'yøt'a ya hoga 'bēfi ngu nú'u manganá ra ley, ha nu'i guí pε'tsa ra seña de ra cohi ne guí pε'tsa rá ley Ajuā nt'ofu, pe hinguí øte nura ley'a. ²⁸ Hangué ra xodyo xi majuani hingo nú'a de rá 'baitho, ne ra seña xi majuani hingo nú'a hnequi de thi ja rá ndo'yo. ²⁹ Pe nu'a xi majuani ra xodyo, gue'a nú'a to'o øta Ajuā ja rá coraso, ha nu'a ra seña xi majuani, gue'a nú'a ja mbo ja rá coraso 'na, nú'a ra seña xa 'yøt'a Ajuā ja rá te 'na, hingue nú'a t'øt'e ja rá ndo'yo ngu xa nt'ofu ja ra ley. Y nú'u to'o xi majuani ya xodyo ngue'a øta Ajuā ja yá coraso, go gue'u ma da 'ñe'tsua yá nsu Ajuā, hingo ya ja'i.

3

¹ Nu'bu, ¿te ma'na ra mfats'i pε'tsa ra xodyo? O ¿te ma mfats'i hani de ja ra seña de ra cohi? ² Ndunthi ya mfats'i pε'tsa ya xodyo nú'a hingui pε'tsa nú'u ma'ra ya ja'i. 'Na de nuya mfats'i'u gue'a gue Ajuā bi umba rá noya'a pa go bi su'u. ³ Ra de gue'u himbi gamfri nú'a bi ña'tuabi'u Ajuā, pe nu'a hingui ne da 'ñena gue Ajuā hinda ma da cumpli nú'a xa ñagui. ⁴ Hanja hina, nu'a ma da cumpli nú'a xa ñagui. Ajuā hinga ma ga ec'uambahu, ma'na xá hño ga beñhu gue gatho ya ja'i go ya c'uamba y hingo Ajuā. Ngu manganá ja ra Maça T'ofu habu sipa Ajuā njaua ne ena:

Ma da fadi gue go gue'i guí manganá majuani,

y ma gui ntate nú'a ra pa da 'ñec'uamba'i ya ja'i.

⁵ 'Nara ja'i tsa da 'ñena njaua: “Nu'bu ma ts'oquih_u japi da hnequi tengu rá hoga'mui Ajuá, nu'bu ¿ha gue ra hoga ts'utbi da castigaguih_u?” Njab_u manga nú'u ma'ra ya ja'i, hingo dí mangá. ⁶ Hina, nujá hinda za ga beñh_u ngu beñ'u. Ngue'a nu'bu di njab_u ngu nú'a mañ'u, nu'bu ¿hanja da za da 'yot'a ra ts'utbi'a co ra ximhai?

⁷ 'Nara ja'i tsa da 'ñena njaua: “Nu'bu por 'nara nc'uamba ga mā ga japi da hnequi rá nsunda Ajuá ngue'a ja ri hnečni gue Ajuá cumpli rá noya, nu'bu ¿ha gue rí 'ñepabi da castigagui?” ⁸ Ne asta da za da 'ñena 'nara ja'i gue 'na da za da 'yot'a nú'a xá nts'o pa da nja ra hño. 'Ra xa guscagui ra nc'uamba y 'bai mañ'u gue guehna dí udi. Nuya ja'i'u rí 'ñepabi da secuabi 'nara castigo.

Gathoguih_u dí tuh_u ya thai

⁹ Hangue ¿te ga beñh_u? ¿Ha gue ga beñh_u gue nú'u dyá xodyoh_u ma'na dí 'buh_u xá hño que ma'ra ya ja'i? Hina, hingui tsa; ngue'a ya stá mā gue gathoguih_u, ngu ya xodyo ngu nú'u hingyá xodyo, gathoguih_u dí oh_u ja rá 'ye ra ts'oqui. ¹⁰ Hangue ra Māca T'ofu engu njaua:

Jo'o ni 'na nú'a hindi tu ya ts'oqui. Haha, jo'o ni 'na.

¹¹ Jo'o ni 'nara ja'i nú'a strá nt'axi rá mfeni, ne jo'o ni 'na to'o di honi Ajuá.

¹² Gatho'u ya ts'o'yode, gatho'u xa nts'oqui. Ni 'na hingui ot'a xá hño, haha ni 'na.

¹³ Yá ne'u xá nts'o, nja ngu 'nara nt'agui xots'i; ne nzantho hate'u.

Nehe xá nts'uni yá ne, nja ngu rá ne ra qu'eña nú'a hote.

¹⁴ Pøni ya ts'one de yá ne, ne ya noya dega cuε.

¹⁵ Co 'na tui nu'ú da ma hnest'ih_i pa da hyo yá miqu'eiui.

¹⁶ Haburaza 'yo'u ot'a ya nhuati ne tsogui ya ugui,

¹⁷ y hinxa badi'u hanja da 'mui'u te rá 'ñenth_o.

¹⁸ Y nu'ú ni ts'u hingui tsupabi rá cuε Ajuá.

¹⁹ Nubyá dí padih_u gue nú'a manga ja rá ley ra Moise, mā pa nú'u to'o 'bu ja nú'a ra ley'a pa da me'tsa yá tsa y da go'ta yá

ne, pa njab_u nu'ú ne gatho ma'ra ya ja'i de ra ximhai da dø'ma nú'a ra castigo ma da hñani de Ajuá. ²⁰ Ngue'a ni 'nara ja'i hinxa 'yot'e gatho nú'a manda ja ra ley. Hangue engu ja ra Māca T'ofu gue Ajuá hinda ma da mā gue ni 'nara ja'i hingui tu ra ts'oqui, masque da 'mui 'ra da 'ñena gue xa 'yot'a ngu nú'a manga ra ley. Ngue'a nu'araza ra ley xo'tsuabi yá ts'oqui ya ja'i.

Ra mpøhø bí ehe po ra jamfri

²¹ Pe nubyá Ajuá xa 'ñudi 'nara hño pa ra meximhai, y nura hño'a, nú'a hanja grá 'buh_u xá hño ja rá thandi'a. Pe nura hño'a hingui pe'tsi te da nu ni co ni 'nara ley, masque ja dí mahmā ja rá ley ra Moise ne ja nú'a bi 'yofu ma'ra yá 'meñi Ajuá. ²² Nuna danga hñonā mā gue nu'a tó'o camfri ra Zidada Jesucristo ya 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá. Y nuna hñonā ja pa gatho nuto da gamfri'a, ngue'a gatho ya ja'i mahyεgui, gue dra xodyo gue hindra xodyo. ²³ Y gathoguih_u dyá 'yot'ats'oquih_u, ne ni 'na de guecju hingui tsa ga 'yoh_u xá hño ngu ri ho Ajuá. ²⁴ Pe nu'a xi ra hoja'i, hangue mā de rá pahase gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u ngue'a dí camfrih_u ra Zidada Jesucristo. Ajuá tsa da mā njab_u ngue'a ra Zidada Jesucristo ya bi gutca ma thaih_u. ²⁵ Ajuá bá pēhna ra Zidada Jesucristo pa bi du ja ra pont'i ngu 'nara hña'ti, pa bi hñaga ma ts'oquih_u po rá māca ji bi mani, pa njab_u nu'a tó'o da gamfri'a ya hinda ma da zātua rá cuε Ajuá. Njab_u bi 'yot'a Ajuá pa bi 'ñudi rá hoga ts'utbi, masque himi hnequihmā ngue'a po rá māca pasencia hinxqui castiga ya ja'i nuya pa xqui thogui. ²⁶ Ha nubyá, po rá du rá T'u, Ajuá bi 'ñudi rá hoga ts'utbi, ne nu'a mā gue ya hinte ma ts'oqui tu nú'u to'o camfri ra Zidada Jesu.

²⁷ Hangue nubyá hingui tsa to da 'ñets'i. 'Bu xa za 'na xa me ya hoga 'befi ngu nú'u manga rá ley ra Moise pa xa mpøhøhmā, nu'bu xa zahmā xa 'ñets'i. Pe nuto ya hinte ma ts'oqui tu ngue'a xa gamfri ra Zidada Jesucristo, nu'a hingui tsa da 'ñets'i. ²⁸ Ngue'a dí pah_u xá hño gue Ajuá mā gue ya hinte ma ts'oqui tu nú'a to'o camfri ra Zidada Jesu nsinque te da nu co ya 'befi de ra ley.

²⁹ ¿Xi ha gue Ajuá go ra Ajuá nsøtho pa ya xodyo? ¿Ha hingrá Ajuá nehe pa nuya

ja'i hingyá xodyo? Haha, go gue'a ra Ajuá nehe pa gue'ua. ³⁰ Ngue'a 'nat'a Ajuá 'bui, y nú'á mā gue ya hinte ma ts'oqui tu ya xodyo nú'ua p'e'tsa ra seña de ra cohi ja yá ndo'yo nú'ua camfri ra Zidada Jesucristo. Nehe go guet'a Ajuá mā gue nehe nú'ua hingui p'e'tsa ra seña ja yá ndo'yo ya hinte tu nú'ua camfri'ua ra Zidada Jesucristo. ³¹ ¿Ha gue dí putha rá ley ra Moise ngue'a dí udihua ra jamfri de ra Zidada Jesucristo? Hina, hinda za da feni njabu, ngue'a nujú ma'na dí umfu rá ts'edi nura ley'a.

4

Ra Abrá himbi mpøhø po nuya hoga 'befi bi 'yøt'e

¹ Xi ra Abrá nú'a ma mudi dadaha núju dyá xodyohua, ¿te rá 'be da za ga beñhua 'bu de gue'a? ² Nu'ua Ajuá xa mahma gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu por yá hoga 'befi mi øt'e, nu'bú nu'á xa zahma xa 'ñets'i. Pe hina, himbi za bi 'ñets'i ja rá thandi Ajuá. ³ Ngue'a ra Maca T'ofu enga njaua: “Ra Abrá bi gamfri gue mi ma da hñani nú'a bi ña'tuabi Ajuá, hangue Ajuá bi mā gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu.” ⁴ Nu'ua 'nara ja'i øt'a 'nara 'befi, nura thaha da t'umbi hingui t'umtho co ra hñoja'i; t'umbabi ngue'a xa mpefi ne thupi. ⁵ Pe nura ja'i to'o camfri Ajuá ne camfri gue hingue po yá hoga 'befi da za da mā Ajuá gue ya hinte ma ts'oqui tu, nura ja'i'a, Ajuá da mā gue ya hinte tu ngue'a bi gamfri'a. ⁶ Nehe ra Davi xicju gue Ajuá manga nuna noyana dega japi. Nu'á ena gue Ajuá mā gue 'nara ja'i ya hinte ma ts'oqui tu nsingue da 'yu'tua nguenda de yá 'befi. ⁷ Ra Davi bi 'yofo njaua: Njapi ndunthi nú'a to'o xra pumba yá ts'oqui.

⁸ Haha, njapi ndunthi nú'a hingui mā Ajuá te xa 'yøt'e.

⁹ Xi nuna ra noya dega japi manga Ajuá, ¿ha gue mā pa gatho ya ja'i, o hønse pa nú'ua p'e'tsa ra seña de ra cohi bi gohi Ajuá co ya xodyo? Hina, nu'á mā pa gatho. Dí padihua gue Ajuá bi mā gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá ngue'a bi gamfri'a. ¹⁰ ¿Ha gue ra Abrá mi p'e'tsa ra seña ja rá ndo'yo nura ora'a o hina? Hina, himi p'e'tsta nú'a

ra seña'a, mi 'butho njabu. ¹¹ Nura seña de ra cohi bi thu'tsua ja rá ndo'yo pe asta 'mefa; y nura seña'a gue'a ngu 'nara seyo bi hñu'tsuabi Ajuá pa da fadi gue ri muui nú'a xqui mañ'a gue ra Abrá hinte ma ts'oqui mi tu ngue'a bi gamfri. Ajuá bi mā gue ra Abrá ya hinte mi tu ante da thu'tsuabi nura seña, y njabu ra Abrá bi ndada de gatho nú'ua to'o camfri masque nu'á hinxa m'e'tsa nú'a ra seña, pa njabu nehe'ua Ajuá bi mā gue ya hinte tu'ua. ¹² Nehe ra Abrá bi ndada de ya ja'i to'o p'e'tsa ra seña de ra cohi ne camfri, nú'ua to'o hingue hønse p'e'tsa ra seña pe nehe tenba rá jamfri ma dadaha ra Abrá nú'a to'o bi gamfri ante da thu'tsua ra seña.

Nuju ga hñhura ra hña'ti nú'ua ga camfrihua

¹³ Ajuá bi ña'tua ra Abrá da umbabi ra ximhai ngu 'nara tsogui pa gue'a ne pa yá ja'i 'mefa de gue'a. Bi ña'tuabi pe hingue ngue'a xqui 'yøta ra ndaxjua ley; nu'á bi ña'tuabi njabu ngue'a mi camfri ne ya hinte ma ts'oqui mi tu. ¹⁴ 'Bu nú'ua to'o ri dena ra ndaxjua ley da gohui nú'a ra tsogui, nu'bú ra jamfri da bøni gue hinte ri muui, ne nú'a ra hña'ti'a ma da njabutho. ¹⁵ Pe ra ley ri japi da hnequi rá cue Ajuá ngue'a dyá ts'o'yødehu, pe 'bu di otho 'nara ley, nu'bú ¿hanja gra ts'o'yødehu?

¹⁶ Hangue nura hña'ti de ra tsogui ja pa nú'ua to'o camfri, pa njabu Ajuá da za da unga ra tsogui po rá hñoja'i. Ma dra t'umbi pa gatho yá ja'i ra Abrá, hingue hønse pa nú'ua to'o bi nte ja ra ley nepu bi gamfri, pe nehe pa nú'ua to'o hinxa te ja ra ley ne bi gamfri ngu bi gamfri ra Abrá nú'a to'o go ra dada de gathoguihua núju dyá gamfrihua. ¹⁷ Ngu manga ja ra Maca T'ofu gue Ajuá bi xipa ra Abrá ne bi 'ñembi: “Stá hux'a'i pa gui ndada de ndunthi ya hnini.” Hangue ja rá thandi Ajuá ra Abrá bi ndada de gatho nú'ua to'o camfri. Y nu'á mi camfri gue Ajuá tsa da japi da yopa nte nú'ua xa du, y ri manda nú'a hingui 'butho, pa gue'a ja ra uenda ya 'bui.

¹⁸ Ne masque ngu xmá hñei, pe ra Abrá mi camfri gue da zøhø nú'a xqui xipabi Ajuá ne bi sigui bi dø'mi. Hangue njabu nu'á bi ndada de ndunthi ya hnini ngu nú'a xqui xipabi Ajuá ne bi 'ñembabi: “Ma da

ndunthi ri batsi da 'mai." 19 Ra Abrá xi mi ja rá jamfri gue da m'e'tsa 'nará t'ũ. Nu'á himi jamasu ua ya mrá daqu'ei, masque mi ma da got'a 'na nthebe nje'ya. Nixi himi jamasu gue ra Sara nurá 'b'e'hña'a ya mrá daqu'ei nehe ne hinxqui m'e'tsa ni 'nara batsi. 20 Pe de nú'a xqui hña'tuabi ni ts'ũ himbi 'b'e rá jamfri, nu'á ma'na bi nja rá jamfri, ne bi nsunda Ajuá. 21 Ngue'a mi pa'di xá hño gue Ajuá mi ja rá ts'edi pa da 'yøt'e ngu nú'a xqui ña'tui. 22 Hangue por gue'a Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá, ngue'a ra Abrá bi gamfri'a.

23 Pe nuya noya nú'ũ ena gue Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá, himbi t'ofó hõnse pa ra Abrá; 24 bi t'ofó pa guecaguihũ nehe, ngue'a Ajuá ma mahyegui de guecjũ nú'ũ dí camfrihũ'a. Dí camfrihũ gue nu'á p'e'tsa ra ts'edi pa bi 'yøt'e bi yopa nte ma zi Hmuhũ ra Jesucristo. 25 Nu'á bri da pa bi du po rá ngue ma ts'oqui, ne bi t'øt'e pa bi yopa nte pa bi t'udi gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhũ.

5

Ya hño nú'ũ p'e'tsa ra gamfri ngue'a Ajuá xa ma gue ya hinte ma ts'oqui tu

1 Nubyá Ajuá xa ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhũ ngue'a stá camfrihũ'a, hangue ya dí 'b'ũhũ te rá entho con gue'a por ma Zidadahũ ra Jesucristo. 2 Nehe ngue'a dá camfrihũ ma zi Hmuhũ ra Jesucristo, hangue ya stá jonihũ co Ajuá ra Dada ne stá ts'utuahũ rá hñoja'i'a. Y nubyá ya dí 'b'ũhũ ja nú'a ra hñoja'i'a, ne dí t'ø'mhũ co ndunthi ra johya nú'a ra pa ga 'b'ũhũ ja rá nsunda Ajuá. 3 Y hingue hõnse dí johyahũ por gue'a, nehe rí 'ñepi ga johyahũ ora dí thohũ ya ts'othogui, ngue'a dí pa'dihũ gue ya ts'othogui ri jacjũ ga zedihũ. 4 Y nu'bũ ga zedihũ, ga p'õñhũ 'radyá hoga gamfrihũ, y por guehna ma'na da ndangui ma nth'õ'matehũ. 5 Y nuna nth'õ'matenã hinda ma da njabũtho nepũ ga 'b'e ma tsahũ, ngue'a ra Maça Ndahi nú'a xa t'acaguihũ xa 'ñutcahũ xá hño gue Ajuá maçaguihũ.

6 Dí pa'hũ gue Ajuá maçaguihũ, ngue'a ja nú'a ra pa xqui beni'a, bá p'ehna ma zi Hmuhũ ra Jesucristo pa bi du po rá nguecjũ nú'ũ ndyá dadits'oqui, ngue'a

njuhũ otho ma ts'edihũ pa ga mp'øhøsehũ. 7 Xi xá hñei to da ne da du po rá ngue 'nará miqu'eiui nú'a di øthma xá hño, pe ja ra ora da za 'na da rezga da du po rá ngue 'nara hoja'i. 8 Pe Ajuá xa 'ñutcauihũ tengu rá ndangui rá hmãte nú'a p'eschũ, ngue'a masque 'nandyá dadits'oqui, pe bá p'ehna ma zi Hmuhũ ra Jesucristo pa bi du po rá nguecjũ. 9 Y nú'bya ya gue nu'á bi du pa bi ñangaguihũ co rá maça ji, ne ya hinte ma ts'oqui dí tuhũ, nu'bũ nubyá go dí t'ø'mhũ gue nu'á da ñangaguihũ de rá cue Ajuá sta 'ñepũ. 10 Nuhũ ndí nconrahũ co Ajuá, pe nubyá dí má'dihũ con gue'a po rá du rá maça T'ũ. Y nú'bya stá má'dihũ con gue'a, dí pa'dihũ gue ma ga mp'øhøhũ po rá te'a. 11 Pe hingue hõnse'a, nehe njuhũ dí johyahũ ndunthi ngue'a dí 'b'ũhũ xá hño co Ajuá por nú'a bi 'yøt'e ma zi Hmuhũ ra Jesucristo, ngue'a por nú'a bi 'yøt'e'a ya stá má'dihũ co Ajuá.

Nú'a bi 'yøtcahũ ra Adá y nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesucristo pa guecjũ

12 Hangue nu mi yat'a ra ts'oqui gatho ja ra meximhai, bi yat'i po nú'a bi 'yøt'a 'nara 'ñøhø, y go gue'a numa mudi dadahũ. Nehe po rá nts'o'yøde'a ra du bi yat'i ja gatho ya ja'i, ngue'a xa t'øt'a ra uenda gue gatho bi 'yøt'a ra ts'oqui. 13 Hangue ante da thuxa ra ley ya mi ja ra ts'oqui ja ra ximhai, pe nú'ũ ya ts'oqui bi t'øt'e himbi thanga nguenda ngue'a hinxqui thusta ra ley, ngue'a hingui tsa da thanga nguenda ya ts'oqui nu habũ otho ni 'nara ley. 14 Pe madi njabũ, ra du bi ntãte ja ya ja'i desde ra Adá asta ra Moise, masque nú'ũ ya ja'i'ũ himbi 'yøt'a ngu nú'a ra nts'o'yøde bi 'yøt'a ra Adá. Nura Adá po nú'a bi 'yøt'ase hangue bi nja ra du pa gathoguihũ; njabũ nehe bi 'ñehe ra Zidada Jesucristo bi 'yøt'ase pa bi nja ra te pa nzantho.

15 Pe nú'a ra ts'oqui bi 'yøt'a ra Adá hinga ra dangui ngu nú'a ra 'baha bi unga Ajuá dega hñoja'i. Po rá ngue rá ts'oqui 'nadra 'ñøhø bi nja ra du pa gatho, pe Ajuá po rá hñoja'i bá p'ehna 'nadra 'ñøhø nehe pa da unga ra te pa nzantho ngu 'nara 'baha pa gatho ya ja'i po rá hñoja'i nú'a 'nadra 'ñøhø. Y nura 'ñøhø'a go gue'a ma Zidadahũ ra Jesucristo. 16 Ra ts'oqui dí tuhũ

por nú'a bi 'yøt'a 'nada ra ja'i hinga ra dangui ngu nú'a ra 'baha xa t'acj. Ajuá bi hñá'mba nguenda de nú'a 'nadra ts'oqui, ne bi 'yε'mba ra du pa gatho ya ja'i; pe 'mεfa Ajuá po rá hñoja'i bi unga nura 'baha'a masque ya ja'i xi xqui 'yøthma ndunthi ya ts'oqui, pe Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu. ¹⁷ Ya gue bi ntate ra du po nú'a ra ts'oqui bi 'yøt'a 'nada ra 'ñøhø, pe nubyá nú'u to'o xa hñani nú'a ra 'baha xa unda Ajuá po rá hñoja'i y xa hñani nura noya gue nu'ú ya hinte ma ts'oqui tu, nu'ú ma go da nda'u ja nú'a ra te xa 'ñepu po rá ngue nú'a bi 'yøt'a 'nada ra 'ñøhø, y nura 'ñøhø'a go gue'a ma zi Hmuh ra Jesucristo.

¹⁸ Hangue por nú'a ra ts'oqui bi 'yøt'a 'nada ra 'ñøhø, Ajuá bi 'yε'mba ra du pa gatho ya ja'i, y nehe por nú'a ra hoga 'befi bi 'yøt'a 'nada ra 'ñøhø, Ajuá ena pa gatho ya ja'i gue ya hinte ma ts'oqui tu'u ne umbabi'u ra te. ¹⁹ Po 'nara ts'o'yøde gá 'ñøhø, bi japi bi nts'oqui gatho ya meximhai, njabu nehe po 'nara hoga'yøde, ndunthi da t'embi gue ya hinte ma ts'oqui tu.

²⁰ Pe 'mεfa bi nja ra ley pa ma'na bi ndunthi ya nts'o'yøde. Y masque xa ndunthi ya nts'o'yøde, ma'na xa ndangui rá hñoja'i Ajuá. ²¹ Masque ra ts'oqui xi bi ntatehma ngue'a bi nja ra du, pe ma'na bi ntate rá hñoja'i Ajuá, ngue'a po rá hñoja'i'a nu'a ma gue nuju ya hinte ma ts'oqui dí tuh, ne xa 'racaguih ra te pa nzantho po ma Zidadah ra Jesucristo.

6

Núju stá 'uegueh de ra ts'oqui rí 'ñepi ga 'buh 'nara 'ra'yo te co ra zi Hmu Jesucristo

¹ Xibya, ¿te ga mañh? ¿Ha gue ga sigui ga øth ya ts'oqui pa ma'na da ndangui rá hñoja'i Ajuá pa guecj? ² ¡Hina! ¡Hinda za ga beñh njabu! Nuju ma'met'o ndí oh ja rá 'yε ra ts'oqui, pe nubyá ya stá pøñh, ya hindí oh ja rá 'yε, ja ra uenda ya stá tuh. Nu'bú ¿hanja da za ga sigui ga øth ya ts'oqui? ³ ¿Ha gue hinguí padih gue núju stá nxisteheh stá 'nathoh co ma zi Hmuh ra Jesucristo, ne nura ora dá nxisteheh ja ra uenda dá tuh con gue'a? ⁴ Nehe nú'a ra ora dá nxisteheh, ja ra uenda dá nt'aguih ngu bi nt'agui'a ngu

'ñena stí tuh nehe, pa ngu bi yopa nte'a de ja ra du po rá maça ts'edi Ajuá rá Dada, njabu necaguih stá yopa nte'h ma'ra'yo pa ga 'buh 'nara 'ra'yo 'mai.

⁵ Ngue'a nu'bú stá 'nathoh con gue'a ngue'a ja ra uenda stá tuh ngu bi du'a, nu'bú ma ga 'buh 'nara 'ra'yo 'mai ngu gra 'm'a, ngue'a ja ra uenda dá yopa nte'h ngu bi yopa nte'a de ja ra du. ⁶ Dí padih gue ma ndaxjua 'maih bi mpont'i mahyεgui con gue'a, pa gue numa ndaxjua 'maih nú'a mi pεpa ra ts'oqui, ngu ya xra huati pa ya hinga 'mεgoh de ra ts'oqui. ⁷ Ngue'a nu'a tó'o ya xa du, ya hingui o ja rá 'yε ra ts'oqui. ⁸ Bú stá tuh mahyεgui co ma zi Hmuh ra Jesucristo, dí camfrih gue ga 'buh con gue'a. ⁹ Ngue'a dí pah gue ma zi Hmuh to'o bi yopa nte de ja ya du, ya hingui pε'tsi te da yopa du'a, ne ra du hinda ma da yopa ntate de gue'a. ¹⁰ Ngue'a nu mi du'a, bi du 'na'quitho pa bi gutca gatho ma ts'oquih, y ya hingui pε'tsi te da nu co ra ts'oqui. Y nubyá nu'a bi yopa nte y 'bui pa rá nsunda Ajuá. ¹¹ Njabu necj ga øth ra uenda gue ya stá tuh ne ya hindí pε'tsh te ga nuh co ra ts'oqui, ne ya dí 'buh pa rá nsunda Ajuá ngue'a dí 'nathoh co ma zi Hmuh ra Jesucristo.

¹² Hangue ya oxqui hoph ra ts'oqui da sigui da manda ja ri ndo'yoh nú'u ma da du. Oxqui hoph da ja'ah gui 'yøth nú'a go da ne ri ndo'yoh. ¹³ Oxqui sigui gui pεph ra ts'oqui nú'a ja'ah gui 'yøth nú'a hingui ho. Nu'a gui 'yøth, daph ri teh ja rá 'yε Ajuá pa gui 'yøtuah rá paha'a, ngue'a nu'ah ja ra uenda ya xcá tuh de ra ts'oqui ne xcá yopa nte'h ma'ra'yo. Hangue daph ri ndo'yoh ne ri ts'edih Ajuá pa gui pεph rá 'befi'a. ¹⁴ Ngue'a nura ts'oqui ya hinda ma da nda de guecj, ngue'a ya hindí 'buh ja rá hmanda ra ndaxjua ley, nubyá dí 'buh ja rá hñoja'i Ajuá.

Núju ndí oh ja rá 'yε ra ts'oqui, ¿pa te ga yopa penjuni?

¹⁵ Nde'bú, ¿ha gue ga øth ya ts'oqui ngue'a dí 'buh ja rá hñoja'i Ajuá ne ya hindí 'buh ja rá hmanda ra ndaxjua ley? ¡Hina! ¡Hinda za ga beñh njabu! ¹⁶ Dí padih gue dyá 'bεgoh de nú'a to'o

dí øtehu. Nu'bu guí øtehu ra ts'oqui go rá 'bego'ihua ne go gue'a da ja'ahu gui 'medihu. Ha nu'bu guí øthu Ajuá go rá 'bego'ihua y nu'á da 'yøt'e pa gui 'buhu xá hño ja rá thandi'a. ¹⁷ Pe jamadi Ajuá gue masque gá 'megohu de ra ts'oqui, pe nubyá ya xcá ndahu pa gui 'yøtehu con gatho ri mahi ra nt'utuata xa t'u't'ahu. ¹⁸ Ajuá bi zin'ahu de rá 'ye ra ts'oqui nú'a nguí pephu, pa go gui pephua ne gui 'yøthu xá hño ngu ri ho'a. ¹⁹ Nuna dí xi'ahu, dí hec'ahu ngu ya 'bego pa da zo ri mfenihu. Njabu ngu xcá ndahu pa gá 'megohu ja ra ts'oqui ne nguí nts'o'yødehu, njabutho nehe ndahu ja rá 'ye Ajuá pa gui 'yøthu nú'a xá hño, ne gui 'buhu xá nt'axi.

²⁰ Nguetho nú'bu nguí 'megohu ja ra ts'oqui, himi tsa gui 'yøthu nú'a xá hño. ²¹ ¿Te ma thaha gá hñhu de nú'u ya t'øt'e xma nts'o nguí øthu? Ha nubyá grí ntsahu de gue'u. Ngue'a nú'a ra thaha ri uni nú'u ya t'øt'e xá nts'o, go gue'a ra du. ²² Pe nubyá ya hinya 'begohu de ra ts'oqui, ya gyá 'begohu de Ajuá, hangue ya xcá hñhu 'nara danga thaha, y nura thaha'a go gue'a gui 'buhu xá nt'axi y rá ngats'i 'nara te pa nzantho. ²³ Nguetho nurá njut'i ra ts'oqui go gue'a ra du, pe nurá 'baha Ajuá go gue'a 'nara te pa nzantho nú'a da 'racju ngue'a drí 'nathohu co ma Zidadahu ra Jesucristo.

7

Dí 'buhu co ra Zidada, hingue dí 'buhu ja ra ndaxjua ley

¹ Zi cuhu, nu'ahu guí padihu ya ley, gue mientras ra ja'i te, pe'tsi da 'yøt'e ngu manga ra ley, pe 'bu da du, ya hina. ² Nja ngu 'nara 'behña ra medinthati, mientras te rá dame pe'tsi da 'yøt'e nú'a manga ra ley dega nthati, pe nu'bu ya xa du rá dame, nura 'behña'a ya hingui 'bui ja nura ley'a. ³ Pe nu'bu te rá dame, ne da meui ma'na ra 'ñøhø, nura 'behña'a da thu'mbabi ra zinga medinthati; pe nu'bu xa du rá dame, nura 'behña'a ya hingui 'bui ja nura ley'a, ne hinda ma da thu'mbabi ra zinga medinthati masque da nthatui ma'na ra 'ñøhø.

⁴ Njabu necaguihu ndí 'buhahma ja rá hmanda ra ndaxjua ley. Pe nubyá ja ra

uenda stá tuhu mahyegui co ra Zidada Jesucristo nu mi du'a, ne ya hindí 'buhu ja nura ley'a. Dá njahu ngu nú'a ra 'behña bi du rá dame ne bi nthatui ma'na, ngue'a nuju ya hindí 'buhu ja ra ndaxjua ley, ngue'a ya dá 'nathohu co ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi yopa nte de ra du. Y stá njahabu pa da za ga øthu ya hoga 'befi pa rá nsunda Ajuá. ⁵ Ngue'a nú'bu ndí 'buhu ja ma ndaxjua 'mahu xá nts'o, nura ley ma'na bi nupca ma mfenihu pa dá øthu nú'u ya ts'onc'at'i ndí pe'tshu, y nu'á mri mpefi ja gatho ma ndo'yohu pa dá øthu ya ts'oqui ne pa xa zixcahama ja ra du. ⁶ Pe nubyá ja ra uenda stá tuhu de ja ra ndaxjua ley, ngue'a ya hindí 'buhu ja rá hmanda nú'a ra ley'a. Ya hindí øhu ja rá 'ye ra ley, hangue nubyá da za ga pephu Ajuá co 'nara 'ra'yo mfeni nú'a bi 'racju ra Maça Ndahe, ne hingue ngu ma'met'o nú'bu ndí 'buhu ja rá hmanda ra ndaxjua ley ne ndí pephu ngu nú'a xqui t'ofu.

Ra ts'oqui nú'a dí hahu

⁷ ¿Te ga beñhabya? ¿Ha gue ra ndaxjua ley tu ra thai de ra ts'oqui? ¡Hina! ¡Hinda za! Ngue'a go gue'a bi 'ñutcagui te rá 'be'a ya ts'oqui. Ngue'a hinduí padi hmaha ua ra ts'oqui pa dra hyøcua nú'a te pe'tsi ma'na. Dá padi asta nu mi 'ñengagui ra ley: "Oxqui hyøca nú'a hinga ri meti." ⁸ Pe nu ndá øde nura hmanda'a, nuya ts'onc'at'i bi mpefi ja ma ndo'yo pa dá hyøque ndunthi ya t'øt'e, y njabu dá tu ra ts'oqui ngue'a hindá øt'e ngu nú'a manga ra ley, ngue'a nsi ra ley hingui tsa to da du ra ts'oqui. ⁹ Ma'met'o hinduí pahma ra ley, y ndí beni gue nduí 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá. Pe nu ndá padi ra ley, gue'bu dá padi tengu rá ndangui ra thai ndí tu, ha nura ts'oqui ma'na bi nja rá ts'edi pa bi cacagui ga pepi. ¹⁰ Njabu ra ley nú'a ña'tui ra te pa nzantho pa to'o da cumplibi, bi 'ñutcagui gue ya dí nehi ra 'ñu pa ja ra du. ¹¹ Ngue'a ra ts'oqui mi cacagui ga øt'a nú'a mi hagamā ra ley pa hinga øt'e, hangue ra ley bi condenagui ga tu po rá ngue ra ts'oqui.

¹² Hangue ra maça ley xá nt'axi y nú'a ri manda'a go gue'a xá nt'axi ne xá hño y øt'a ra hoga ts'utbi. ¹³ Nu'bu, ¿ha gue nú'a ra hoga ley go gue'a bi 'yøtca 'nara 'ñu

pa xa zixca ja ra du? ¡Hina! ¡Hinga beñhu njabu! Ngue'a nuya ts'oqui stá øt'e go gue'u bi 'yøtcagui nura 'ñu pa xa zixcahma ja ra du. Y njabu xa fadi que nura ts'oqui xi ra cate, ngue'a por nú'a ra hoga ley, ra ts'oqui bi jaqui dá 'mædihma. Hangue po ra ley bi hnequi gue ra ts'oqui nts'edi xá nts'o.

14 Dí padihue gue ra ley bá ehe de mahets'i. Pe nugui drá ja'i dega ximhai, ne dí o ja rá 'yε ra ts'oqui, hangue otho ma ts'edi pa ga øt'a ngu nú'a ri manda ra ley. 15 Nugui hindí padi nú'a dí pefi, ngue'a hingo xi ma paha nú'a dí pefi, pe nú'u ya 'befi dí utsa xcá thamfri ya dá øt'e. 16 Y nu'bu dí øt'e nú'a hingui ho ne hingo ma pahaga, nu'bu numa pahaga ri nthε ngu manga ra ley, ngue'a ra ley ma gue hinxá hño nú'a dá øt'e, hangue dí handi gue ra ley xá hño. 17 Hangue njabu hingo de guecse dí pefi nuya t'øt'e. Nuya ts'onc'at'i dí pε'tsi ja ma ndo'yo, go gue'u ri jaqui dí øt'a njabu. 18 Y nugui dí padi gue hinte ma t'øt'e xá hño dí øt'e ja ma ndaxjua 'mæi, ngue'a ga nehma ga øt'e nú'a xá hño pe hingui tsa ga øt'e. 19 Nguetho nura hño dí ne ga øt'e, hindí øt'e, pe nú'a xá nts'o ne nú'a hingo ma paha pa ga øt'e, nu'a go gue'a dí øt'e. 20 Pe nu'bu nugui ga øt'e nú'a hingo dí ne, nu'bu ha, hingo dí pefi nura 'befi'a, nuya ts'onc'at'i dí pε'tsa ja ma ndo'yo go gue'u ri jaqui dí øt'a njabu.

21 Hangue dí padi gue nzantho ri nda 'nara ts'edi ja ma ndo'yo, y ri mpefi njaua: 'bu dí ne ga øt'a nú'a xá hño, hingui tsa ngue'a nzantho go dí øt'a nú'a hingui ho. 22 Ngue'a nugui de ja ma mfeni dí ho rá ley Ajuá, 23 pe ja 'nara ts'edi ma'na'ño nú'a ri nda ja ma ndo'yo. Nura ts'edi'a ri ntuncui ma paha, ne nzantho jaqui ga øt'a ya ts'oqui pa ma'na rí datc'agui'a.

24 ¡Huecategui! Xibya, ¿to da ñangagui de nuna ts'edi ri nda ja ma ndo'yo nú'a tsixcagui pa ja ra du? 25 Jamadi Ajuá gue ya bi ñangagui'a po ra Zidada Jesucristo. Guehna nú'a dí ma: nugui de ma paha dí ne ga pεpabi rá ley Ajuá, pe rá ts'edi ra ts'oqui ri nda ja ma ndo'yo.

8

Ra te nú'a ja po rá ts'edi ra Maca Ndahi

1 Nubyá, Ajuá ya hinda ma da conde-naguihu ni 'na de guecju núju drí 'nathohu co ra Zidada Jesucristo ne dí 'yohu ngu nú'a utcahu ra Maca Ndahi, y ya hindí ø'tuahu rá paha ma ndo'yohu. 2 Ngue'a Ajuá xa ñangaguihu de rá ts'edi ra ts'oqui nú'a mi tsixcahu ja ra du, y nubyá ra Maca Ndahi go gue'a ri mandaguihu ne tsixcahu ja ra 'ra'yo te ngue'a drí 'nathohu co ra Zidada Jesucristo. 3 Ra ndaxjua ley mi xicju ndunthi ya 'befi pa stá øthu hmaha, pe himbi za bi maxcahu pa stá øthu ngue'a ndí ø'tuahu rá paha ma ndo'yohu. Pe Ajuá ha, xa maxcahu ngue'a bá pehna rá T'u, bi 'ñe bi nja'i ngu núju dyá 'yøt'ats'oquihu pa bi za bi unga rá maca ndo'yo po ma ts'oquihu, y njabu Ajuá bi hñacua rá ts'edi ra ts'oqui pa hinda sigui da nda ja ma ndo'yohu. 4 Ajuá bi 'yøt'a njabu pa da za ga øthu ya hoga 'befi ngu ri manda ra ndaxjua ley, ngue'a nubyá go dí øthu ngu nú'a rá paha ra Maca Ndahi, y ya hindí øthu nú'a go rá paha ma ndo'yohu.

5 Ne dí padihue nu'a tó'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, hønse oda rá mfeni nú'a go da ne rá ndo'yo, pe nu'a tó'o ø'tua rá paha ra Maca Ndahi, nu'a ha, oda rá mfeni hanja da 'yø'tua nú'a ri ho ra Maca Ndahi. 6 Nguetho nu'a tó'o hønse oda rá mfeni ra ndaxjua 'mæi go gue'a ma da 'mædi. Pe nuto oda rá mfeni da 'yøt'e ngu nú'a ri ho ra Maca Ndahi, nu'a pε'tsa ra te nzantho ne 'bui te rá 'ñenthó. 7 Nguetho nu'a tó'o oda rá mfeni ra ndaxjua 'mæi, go gue'a ri ncontraui Ajuá, nguetho hingui øte rá ley Ajuá ha nixi hinda za da 'yøt'e. 8 Nu'a tó'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, hingui tsa da 'yøt'e ngu nú'a ri ho Ajuá.

9 Pe nu'ahu ya xcá tsohabu nuri ndaxjua 'mæihu, ne ya hingui ø'tuahu rá paha ri ndo'yohu. Nubyá guí ø'tuahu rá paha ra Maca Ndahi ngue'a nu'a 'bui ja ri corasohu. Y nu'a tó'o hingui pε'tsa ra Maca Ndahi nú'a bá pehna ra Zidada Jesucristo, nura ja'i'a hingo rá meti ra Zidada Jesucristo. 10 Pe 'bu ra Zidada Jesucristo 'bui ja ri corasohu, masque ri ndo'yohu xa t'ε'mbi da du po rá ngue ra ts'oqui, pe nuri ndahihu ma da 'mæi pa nzantho ngue'a ya hinte ma ts'oqui guí tuhu. 11 Ajuá to'o bi japi

bi yopa nte ra Zidada Jesucristo, go gue'a ma da japi da yopa nte ri ndo'yohu nehe ngue'a ra Maça Ndahi 'bui ja ri corasohu. Nú'a ri ndo'yohu xa du, Ajuá ma da japi da yopa nte po ra Maça Ndahi nú'a 'bui ja ri corasohu.

¹² Hangue ringue'a zi cuhu, hinga mahyoni ga ø'tuabihu rá paha ma ndo'yohu ngue'a ya hindí 'bui ja rá hmanda'a. ¹³ Bu go gui ø'tuahu rá paha ri ndo'yohu, nu'bú ma gui tuhu. Pe nu'bu co rá ts'edi ra Maça Ndahi gui hñacju ya ts'ot'ø't'e de ri ndo'yohu, nu'bú hingu ma gui tuhu.

¹⁴ Nguetho gatho nú'a to'o ø't'e ngu nú'a utuabi ra Maça Ndahi, go gue'u yá batsi Ajuá. ¹⁵ Nura Maça Ndahi bi t'acju pa ya hinga 'mεgohu ja ra ts'oqui, hangue njabu ya hinga yopa ntsuhu. Nura Maça Ndahi bi t'acju go gue'a bi 'yø't'e pa dyá batsiguihu Ajuá. Hangue po rá ts'edi ra Maça Ndahi dí emfu Ajuá: “¡Ma hmaça Dada'ihe!” ¹⁶ Nguetho ra Maça Ndahi gue'a damajuani ja ma ndahihu gue yá batsiguihu Ajuá. ¹⁷ Y dí pahu gue nuya batsi gatho nú'a te pe'tsa yá dada go yá mεti nehe. Hangue necju nehe ma mεtihú nú'a te pe'tsa Ajuá, y mahyεgui co ra Zidada Jesucristo ma ga hañhu nú'a ma da 'racju Ajuá ngu 'nara tsogui, pe mahyoni ga tsethu ya thogui ngu bi zeta ra Zidada Jesu, pa nehe da za ga 'bui ja rá nsunda con gue'a.

¹⁸ Dí padi gue nuya ts'othogui dí thohu nuya pabya ni ts'u ri nhyεcuaui rá ndangui de nú'a ra nsunda ma ga hanthu 'mεfa. ¹⁹ Gatho nú'a xa hyoca Ajuá, ja ra uenda ngu tøbgahu co ndunthi ra johya nu xcrá hnequihu ja rá nsunda Ajuá núju yá batsiguihu'a. ²⁰ Gatho nú'a te xa hyoca Ajuá xmá hñohma pe 'mεfa bi ts'oqui. Pe hingo de yá pahasehε'u, go rá paha Ajuá pa bi njabu, pe nu'á bi 'yε'mbi gue da yopa hogui 'mεfa. ²¹ Y nura pa'a ma da uadi yá nzabi de gatho nú'a te xa hyoca Ajuá, ngue'a ma da yopa hogui ma'ra'yo. Hangue gatho nuya t'ø't'e ja, ya hinda ma da 'yo ja rá 'yε ra ts'oqui nu sta zixcaguihu Ajuá de nuna ra ts'oximhai pa grá 'bui ja rá nsunda núju yá batsiguihu'a. ²² Dí pahu gue gatho nú'a bi hyoca Ajuá, astabya ri

sufri ngu ri sufri 'nara 'behña ma da 'mu rá zi batsi, pe nu sta thogui yá ugui'a, ma da haxamahai. ²³ Y hingue hønse nú'u ya t'ø't'e bi hyoca Ajuá, necju nehe drí tsahu ya ugui, ne dí ga'tsihu, pe Ajuá xa 'racju ra Maça Ndahi ngu 'nara seña de ra johya ma ga pe'tshu, hangue dí tø'mhu gue nu xcrá 'bui ja rá nsunda Ajuá ma da 'ñudiguihu gue yá batsiguihu'a co ma ndo'yohu strá nsunda nsi ra nzabi ni ra ugui. ²⁴ Nu ndá mpøhøhu bi t'acju ra nthø'mate gue ma ga 'bui habu xá nsunda. Pe nu'bu ya dí hanthu nú'a xa sicju ga tø'mhu, nu'bú ya hinga mahyoni ga ndø'mhu ngue'a ya dí hanthu. ²⁵ Pe nu'bu dí tø'mhu nú'a hindí handathohu, nu'bú pe'tsi te ga tø'mhu asta hinga hanthu.

²⁶ Nehe ra Maça Ndahi 'bui pa da maxcahu, ngue'a de guecεguihu otho ma ts'edihu pa ga tsethu. Ngue'a nujú hindí pahu te ga aphu Ajuá nixi hanja ga ñahu con gue'a. Pe ra Maça Ndahi ri jacju ga nga'tsihu masque hinda za ga mañhu te ga mañhu, nu'bú ra Maça Ndahi ri bantebi Ajuá por guecju. ²⁷ Y Ajuá nú'a patca ma mfenihu, padi nú'a adi ra Maça Ndahi ngue'a adi ngu nú'a rá maça paha Ajuá y ri bantebi Ajuá pa yá gamfri'a.

Ma ga ntatehu co rá mfats'i Ajuá

²⁸ Núju xa zoncaguihu Ajuá ngu nú'a xqui beni maya'bu, ne dí madihu'a, dí padihu gue nu'á ri supca ma tehu pa gatho nú'a da 'ñepcaguihu go pa ma hñohu. ²⁹ Ngue'a Ajuá ya mi pacaguihu desde ra mudi, hangue nu'á bi huancahu ne bi hñuxcahu pa ga 'bui ngu gra 'mu rá T'u, pa njabu nura T'u'a dra cu mada de gathoguihu dyá cuhu. ³⁰ Nujú bi hñuxcahu Ajuá pa ga 'bui ngu gra 'mu rá T'u, y hingue hønse'a, nehe bi zocju pa dá camfrihu'a. Y hingue hønse'a, nehe bi xicju gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhu. Y hingue hønse'a, nehe ma da zixcaguihu ja rá nsunda.

³¹ Nubyá, ya dí pahu gue Ajuá 'bui con guecju, nu'bú ¿hanja da za to da dacaguihu? Hinda za. ³² Ajuá bi unga rá 'ra T'u pa bi du po rá guecju. Nu'bú ¿ha gue hinda 'racju nehe mahyεgui con gue'a gatho ma'ra te dí hoñhu? ³³ ¿To'o da za da mambgahu núju yá hmadiguihu Ajuá? Jo'o, ngue'a

Ajuá go guesé'a xa mā gue ya hinte dí tuhú. ³⁴ ¿To'o tsa da condenaguihú? Jo'lo, ngue'a ra Zidada Jesucristo go gue'a bi du por guecjú, y 'mɛfa bi yopa nte, y nubya bí 'búi ja rá nsu ja rá 'ñei Ajuá, y ja guehni brí bantebi Ajuá por guecjú. ³⁵ ¿Nda'a gue'a tsa da 'uegaguihú de rá hmáte ra Zidada Jesucristo? ¿Ha gue ya ts'othogui, o ya dumái, o ya njute, o ra thuhu, o ra 'ñáhe, o ra ntsu, o ra du? Hina, ni 'na. ³⁶ Ngu mānga ra Māca T'ofó habú ena njaua:

Nuje stá camfri'ihe, hangue nzantho t'ebgaguihe da thoje ngu 'nara zi deti ho ra hyomgø.

³⁷ Pe de gatho nú'a dí thohú, xi dí tatehú po nú'a to'o ri mācaguihú. ³⁸ Hangue dí pahú gue jo'o ni 'na to'o da za da 'uegaguihú de rá hmáte Ajuá, nixi nú'bú ga tuhú, nixi núbya dí tehú, nixi ya ɛnxɛ, nixi ya ndá gá ɛnxɛ, nixi nú'a jabya mapaya, nixi nú'a ma da nja 'mɛfa, ³⁹ nixi nú'a ja maña de mahets'i, nixi nú'a ja ri ga'ti de ra ximhai; ni 'na de nú'ú xa hyoca Ajuá, hinda za da 'uegaguihú de rá hmáte'a nú'a pɛscáhú ngue'a dí 'nathohú co ma zi Hmuhú ra Jesucristo.

9

Ajuá xa huahna ya me Israel

¹ Nugui, nú'a dí mā, dí mānga majuani ngu rí 'ñepcagui ngue'a dí camfri ra Zidada Jesucristo. Hangue nú'a ma ga mā hingrá nc'uamba. Nu ja ma mfeni dí padi xá hño gue dí mānga majuani ngue'a go ra Māca Ndahí xicagui gue nú'a dí mā gue'a majuani. ² Xi 'raca 'nara ntsø'mi y nzantho zonga ma mfeni. ³ Nugui, ga neh mā gue masque go ga 'mɛdiga de rá thandi ra Zidada Jesucristo, qué pa da mpøhø ma'ra ma mixodyo'be nú'ú hinxá gamfritho ra Zidada Jesucristo. ⁴ Nú'ú go gue'ú ya me Israel. Ajuá bi hñuts'i'ú pa dyá batsi'a, ne mi utuabi'ú rá māca nsunda'a ja rá ndanija'ú, ne bi gohui'ú 'raya cohi. Nehe bi umbabi'ú ra māca ley, ne bi 'ñutui hanja da xøcambeni'a ja rá nija'ú. Nehe Ajuá bi ñá'tuabi'ú ya hñá'ti. ⁵ Nuyá xita'ú go gue'ú ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo ne yá t'ú, y ja nuya ja'i'ú ja bi 'ñe bi nja'ini ra Cristo nú'a bá pɛhna Ajuá pa da ndá, y nu'á go guesé'a

Ajuá, y go gue'a rá meti gatho nú'a te ja ne 'búi. Drá nsunda'a pa nzantho. Njabú gue'a.

⁶ Pe hiní 'ñepi ga beñhú gue Ajuá hinxá cumpli rá noya co ra hnini Israel, ngue'a Ajuá xqui ñá'tuabi da japi nura hnini'a, pe hingue gatho ya me Israel go gue'ú rá hnini Ajuá. ⁷ Masque bi 'múi ndunthi yá 'beto yá mbong'beto ra Abrá, pe hingue gatho'ú t'øt'a ra uenda gue yá batsi majuani, hønse nú'ú yá batsi ra Isaac. Ngue'a ja ra Māca T'ofó ena gue Ajuá bi xipabi ra Abrá njaua: "Go dri 'beto yá batsi ra Isaac." ⁸ Nubyá ne da 'ñena gue hingo gatho nuya batsi de rá ji ra Abrá go gue'ú yá batsi Ajuá, pe hønse nú'ú bi 'múi dega hñá'ti ngu bi 'múi ra Isaac. ⁹ Guehna ra hñá'ti bi ñá'tuabi ra Abrá, bi 'ñembabi Ajuá: "Rijeya ngubya, ma ga yopa ehe ga c'a'ts'a'i, ha nura Sara ma da mɛ'tsa 'nará t'ú."

¹⁰ Y hingue hønse ra Isaac bi huahna Ajuá, nehe ra Rebeca bi 'mú yoho yá t'ú de 'nadra dada, go gue'a ndu ma xitahú ra Isaac, y de nú'ú yoho ya t'ú'ú, 'natho bi huahna Ajuá nehe. ¹¹ Y nú'bú hinxqui 'maitho nú'ú ya t'ú ne hinte xqui 'yøt'atho nú'a xá hño o nú'a hinxá hño, Ajuá ya xqui huahna 'na de gue'ú, pa njabú da hnequi xá hño gue nu'á huahna ya ja'i hingue po yá 'bɛfi'ú pe po nú'a xa beni'a, ngue'a nu'á zohni nú'a to'o go da ne'a. ¹² Hangue ante da 'múi nú'ú yoho ya t'ú'ú, Ajuá ya xqui 'ñembabi yá nana njaua: "Nura cu madá ma da mɛpi nú'a mbatsi." ¹³ Y ja ma'na ra xeni de ra Māca T'ofó mā mahyɛgui habú Ajuá ena njaua: "Dá mādi ra Cobo ha nura Esaú dá utsa."

¹⁴ Nu'bú ¿xi te ga mañhúbya? ¿Ha gue ga eñhú gue Ajuá hingui øt'a ra ts'utbi xá hño? Hina, hinga beñhú njabú. ¹⁵ Ngue'a go guesé'a pɛ'tsa ra nsequi, hangue bi 'ñemba ra Moise njaua: "Nugui dí huequi nú'a go ga ne ga huequi." ¹⁶ Hangue dí pahú gue 'nara ja'i hingui tsutua rá hmáte Ajuá ngue'a go da nesɛ ra ja'i, nixi ngue'a da 'yøt'asɛ ra ts'edi. Hina, go Ajuá beni sɛhe to'o gue'a ma da huequi'a. ¹⁷ Nehe ja ra Māca T'ofó xa t'ofó gue Ajuá bi xipabi ra Faraó nú'a mrá ndá Egipto, y bi 'ñena njaua: "Stá hux'a'i pa gui ndá, ngue'a dí ne da hneca ma ts'edi ja gue'i pa da

fadi to'ogui ne tengu ma ts'edi ja gatho ra ximhai.”¹⁸ Hangue ringue'a dí pah_u gue Aju_a ri huequi nú'a go da ne'a y ri japi da necio nú'a go da ne'a.

¹⁹ Nu'bú, da ne 'nara ja'i da 'ñengui: “Nu'bú ¿hanja Aju_a ri condena ya ja'i? ¿To'o gue'a xa c'a'tsuabi nú'a rá paha'a?”²⁰ Pe nugui ga th_utuabi'a ne ga embi: “¿To'o'igue pa guí n_o'tua Aju_a? 'Nandi gue ra ts'e dega dohmi ma da n_o'tuabi nú'a to'o bi hyoqui ne da 'ñembi: ‘¿Pa te xcá hogagui njaua?’²¹ Nura hyocatraste tsa da hyoca nú'a go da ne. Nu'á h_a ra ts'edi pa da hyoca de 'nadra b_ohai 'nara ts'e dega nsu y nu ma'na pa ra 'b_efi hingue dega nsu.”

²² Njab_u nehe Aju_a masque mi ne xa 'ñudi gue ja rá ts'edi'a ne nu'á ri castiga ya ts'o'm_ui gá ja'i, pe nu'á desde maya'b_u xa m_e'tsuabi ndunthi ra pasencia ya ts'o'm_ui gá ja'i, pe 'm_efa ma da castiga' u ngu xa beni y ngu nú'a rí 'ñepabi' u.

²³ Nu'á bi 'y_ot'a njab_u pa bi 'ñudi tengu rá nd_ungui rá nsunda ja guec_u, ngue'a xi xa m_escaguih_u ra nthe cate nú' u to'o xa beni desde maya'b_u ma ga 'b_uh_u 'nadb_u ja rá nsunda'a.²⁴ Nu'á xa zoncah_u pa ga 'b_uh_u con gue'a, masque dyá xodyoh_u o hindyá xodyoh_u.²⁵ Ra b_adi Osea bi 'yofo de guehna ja ra M_aca T'of_o gue Aju_a bi 'ñena njaua:

Ma ga hu'mbabi gue ma hnini nú' u hingue ma hninih_m,
y nú' u hinduí m_adih_m, go gue' u ma ga m_adi.

²⁶ Nu hab_u bi t'embabi ya ja'i njaua: “Nu'ah_u hingo ma hninih_u”, nuni ja guehni ma da thu'mbabi gue go gue' u yá t' u Aju_a nú'a te.

²⁷ Nehe ra b_adi Isaía bi m_a de ra hnini Israel, y bi 'ñena: “Masque ya me Israel da ndunthi ngu rá ndunthi ra 'bomu ja ra ñanga ndehe, pe husthoho to'o ma da mp_oh_o de gue' u.²⁸ Ngue'a Aju_a masectho da huata ndunthi de gue' u ngu nú'a xqui 'ye'mbi asta hinda gohi 'na zi t_uitho.”

²⁹ Nehe go guet'a ra Isaía bi 'yofo 'm_et' o ja ma'na ra x_eni de rá t'of_o' a, ne bi 'ñena:

'B_u Aju_a nú'a ri nd_a de ya mundo enx_e mahets'i hinx_a huegaguih_u ne hinx_a zogaguih_u hmah_a 'raya ja'i,

nu'bú stá njah_u ngu bi nja ra hnini Sodoma ne Gomorra nú' u bi nhuati gatho.

Ya me Israel ne ra m_aca hoga t'øde

³⁰ Nu'bú dí pah_ubya gue ya ja'i hingyá me Israel nú' u himbi 'y_ot'a ra ts'edi pa da 'm_ui xá hño co Aju_a, go gue' u ya 'b_ui xá hño con gue'a, ngue'a ya xa gamfribi rá noya'a.

³¹ Pe nuya me Israel mi øt'a ra ts'edi pa da 'y_ot'a nú'a m_anga ra ndaxjua ley pa xa 'm_uhm_a xá hño co Aju_a, pe nu' u himbi za bi 'm_ui xá hño con gue'a.³² ¿Hanja himbi za bi 'm_ui xá hño? Himbi za ngue'a mi honi da 'm_ui xá hño co Aju_a h_onda po ya 'b_efi nú'a m_anga ra ley pe hingue po ra jamfri de ra Zidada Jesucristo. Hangue nu' u bi hñaxa 'nara mfe'tse ja nú'a xa t'embabi “ra Mfe'tsado.”³³ Ngu ena Aju_a ja ra M_aca T'of_o:

Dí p_egui nuni Sión 'nara do pa da mfe'tsa ya ja'i, 'nara d_anga do nú'a japi da dagui,

pe nu'a tó'o da gamfri'a hinda ma da 'b_e rá tsa, ngue'a nú'a xa gamfri gue'a majua_{ni}.

10

¹ Zi cuh_u, xi dí ne con gatho ma coraso gue da mp_oh_o ra hnini Israel, y gue'a dí apabi Aju_a.² Dí damaju_uni de gue' u gue xi øt'a ra ts'edi pa da d_eni Aju_a, pe hingui øt'e' u co ra mf_adi.³ Ngue'a nu' u hingui tso yá mfeni nú'a xa m_anga Aju_a de hanja da za da 'm_ui xá hño ja rá thandi'a, ne nu' u ri 'ramanu de gues_e' u pa da 'm_ui xá hño hmah_a ja rá thandi'a, hangue nu' u f_e'tsuabi nú'a m_a Aju_a.⁴ Ngue'a pa nú' u to'o camfri ra Zidada Jesucristo ya hinte ri muui ra ndaxjua ley pa da za da 'm_ui xá hño ja rá thandi Aju_a.

⁵ Ra Moise bi m_a de nú' u to'o da d_em_a ra ndaxjua ley pa da 'm_ui xá hño ja rá thandi Aju_a, ne bi 'ñena gue nu'a tó'o da 'y_ot'e gatho ngu nú'a m_anga ra ley, go gue'a da z_udi ra te ngue'a xa 'y_ot'e gatho ngu ri manda.⁶ Pe nu'a tó'o da gamfri ra Zidada Jesucristo pa da 'm_ui xá hño ja rá thandi Aju_a, ja ra M_aca T'of_o m_anga njaua: “Oxqui bensehe njaua ja ri coraso ne gui 'ñena: ¿To'o da za da b_oxa ja mahets'i? —nuna guehna pa da tsincah_u ra Zidada

Jesucristo. ⁷ Nixi oxqui bensehe njaua ja ri coraso gui ñena: ¿To'o da za da gai asta habu bí 'bu nú'u xa du?" —nuna guehna pa da yopa tsi ra Zidada Jesucristo de ja ya du. ⁸ Nu'a xá hño gui beni, ngu nú'a mąnga ra Maça T'ofu ne ena: “Ya xcá 'yøde nú'a xa mąnga Ajuą, y nú'a xa mañ'a xa zo ja ri mfeni, y nu'á go gue'a ya xcá ma.” Njabu mąnga ra Maça T'ofu. Y nú'a xa mąnga Ajuą go guehna ra noya dega jamfri dí mañhu, ne ena njaua: ⁹ Nu'bu gui ma gue ra zi Hmu Jesu go gue'a ri Hmu, ne 'bu gui camfri ja ri coraso gue Ajuą ra Dada bi 'yøt'e pa bi yopa nte'a de ra du, nu'bú ma gui mpøhø. ¹⁰ Ngu'e'a nu'bu ga camfrihu ja ma corasohu, nu'bú Ajuą ma da ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhu, y nu'bu ga mañhu gue dí camfrihu ra zi Hmu Jesucristo, nu'bú ga mpøhøhu.

¹¹ Ngu'e'a engu ja ra Maça T'ofu njaua: “Nu'a tó'o da gamfri'a hinda ma da 'be rá tsa, ngu'e'a nú'a camfri gue'a majuani.” ¹² Ra Maça T'ofu bi ñena gue nu'a tó'o da ne da gamfri, dá gamfri, ngu'e'a otho ni 'nara nthahni dega xodyo ni nú'u hingyá xodyo, ngu'e'a ra Zidada go gue'a ra Zidada pa gathu, nehe ra memati'a pa gathu nuto da hyomba rá mfats'i'a. ¹³ Ngu'e'a ra Maça T'ofu ena gue gathu nuto da 'yapa ra Zidada da mpøhø, da pøhø'a. ¹⁴ Pe ¿hanja da za da 'yapabi 'na gue da pøhø 'bu hingui camfri gue 'bui? Y ¿hanja da za da gamfri 'bu hinxa 'yøde de gue'a? Y ¿hanja da 'yøde 'bu jo'o to'o da xipabi? ¹⁵ Y ¿hanja da za to'o da ma da manba rá noya Ajuą 'bu hinto xa mehni? Y ya xa 'bèhni nú'u to'o manba rá noya Ajuą, ngu'e'a engu ja ra Maça T'ofu: “¡Hangu ra johya dí pe'tshu ngu'e'a xa zøhø nú'u to'o bra hña 'nara hoga t'øde gue gathu ma da 'múi te rá 'ñentho!”

¹⁶ Pe hingue gathu ya ja'i xa ne xa 'yøde ra maça hoga t'øde. Ngu xqui mąnga ra badi Isaía maya'bu, ne bi ñena: “Zi Hmu, hinxa ne to xa gamfri numa noyahu.” ¹⁷ Hangu pa da za da gamfri 'na, mahyoni da 'yøde 'na, y mahyoni dra hma de ra Zidada Jesucristo pa njabu da nt'øde de gue'a.

¹⁸ Pe dí ena: ¿Ha gue hinxa 'yøde'u? ¡Haha, xi majuani ya xa 'yøde'u! Ngu'e'a engu ja ra Maça T'ofu:

Gathu ja ra ximhai xa nt'øde yá noya'u.

Haha gathu maxøgue ra ximhai xa njabu.

¹⁹ Ma'na'qui dí ma: ¿Ha gue himbi unga nguenda ya me Israel? Haha, bi unga nguenda, ngu'e'a ra Moise bi ma rá mudi gue Ajuą bi ñena:

Nugui ma ga japi nú'u ya ja'i hingu ma hnini hma, y nu'ahu ma da zøt'a ri muihu por gue'a.

Por nuya japi ma ga umbu ya 'ñamfadi gá ja'i, nu'ahu ma da bø ri cuehu.

²⁰ Nepe ra badi Isaía himbi ntsu bi ma gue Ajuą bi ñena njaua:

Nu'u himi hongagui go gue'u bi zucagui, ha nu'u himri 'ñanigui dá ma dá tsudiga'u.

²¹ Nehe bi ñena de ya me Israel gue Ajuą bi ñena njaua: “Nugui hindá tsaya dá zofu nuya ja'i pa xa ñobrihma, pe nu'ú himbi ne bi 'yøde ngu'e'a xi ya ts'o'yøde ne ya nøt'e.”

11

Ajuą bi huahna 'raya me Israel hangue nu'ú bi mpøhø

¹ Nu'bú, ¿ha gue ga beñhu gue Ajuą xa hyepu rá hnini? ¡Hina, hinhya'mu! Ngu'e'a nequi drá me Israel stí 'ñehe de yá ja'i ra Benjami de rá ji ra Abrá. ² Ajuą hinxa zogui rá hnini nú'a bi 'ñembi gue go rá hnini'a de rá mudi. ¿Ha gue hingui pahu te mąnga ra Maça T'ofu habu ma de ra Elía, gue nu'á mi manbabi ra hnini de Israel co Ajuą? Ne bi ñena njaua: ³ “Ma zi Hmu'i, nuna hninią xa hyop'a'i gathu ri 'mehni, ne xa huata gathu ri ata. Y de gathu nú'u to'o mi camfri'i hønsegui dí pongui, y nu'ú xi honi hanja da hyogaguihma.” ⁴ Nu'bú Ajuą bi datuabi njaua: “Dí pe'tsitho yoto 'mo ya 'ñøhø pa da nsundagui, nú'u hinxa ndandiñahmu ja rá thandi ra c'oi Baal.” ⁵ Nehe njabu nuya pabya xa gohi hønse 'na zi tui ya me Israel nú'u xa huahna Ajuą co rá hñoja'i. ⁶ Y 'bu bi huahni co rá hñoja'i, nu'bú hingue po yá 'bèfi øt'e'u. 'Bu di gue'a dega 'bèfi hma, nu'bú Ajuą hindi øt'e co rá hñoja'i.

⁷ Xibya ¿te ga beñhu de nú'a thogui ya me Israel? Nu'u ya me Israel mi ndunthi, himbi zudi hanja da za da 'múi xá hño co Ajuą, pe nu'u 'na tui xqui thahni, nu'ú ha, bi za bi 'múi xá hño ja rá thandi Ajuą. Y nu'u ya me Israel mi ndunthi, bi megui bi yá

mfeni, y himbi ne bi gamfri nú'a bi mangua Ajuá. ⁸ Ngu xa nt'ofó ja ra Măca T'ofó: "Ajuá bi japi'ũ bi mpumfri, bi japi bi ngoda pa hinda hyandi, nehe bi japi bi ngogu pa hinda 'yøde asta mapaya." ⁹ Y ra Davi bi ma de ya japi xqui t'umba ya me Israel, bi t'ents'ua ra 'ñũ ne bi 'ñena njaua:

Nuyá mexa da 'bø'tsuabi gue'a da ngu 'nara xit'a ne 'nara trampa habũ da zO'ũ,

y ja da japini da gut'i nú'a tu'ũ.

¹⁰ Dá njot'a yá da'ũ pa hinda hyandi, y dá ndoqui nzantho co yá 'bats'i ri du.

Ajuá hinxá 'medi pa nzantho nurá hmate co ya xodyo, hangue nú'ũ hingyá xodyo rí 'ñepi da su yá jamfri

¹¹ Nu'bú, xi nú'ú, ¿ha gue xa 'betuabi rá hmate Ajuá pa nzantho po yá 'ñajamfri? ¡Hina, hinhya'mũ! Pe po yá nts'o'yøde'ũ bi zũ ra mpøhø gatho ma'ra ya hnini, pa njabũ da nuhu yá mfeni ya me Israel pa da yopa hñani'ũ ra japi ngu nú'a xa hñanga ma'ra ya hnini hingyá xodyo. ¹² Ya gue po rá nts'o'yøde ra hnini Israel bi nja ra hño pa gatho ya meximhai, ne bi nja 'nara dangá japi pa nu ma'ra ya hnini hingyá xodyo, nu'bú ¡tengu hma ra japi da hñanga nú'ũ hingyá xodyo nú'a ra pa ya xodyo da gamfri Ajuá!

¹³ Nú'ahũ hingyá xodyohũ, ja'a dí ne ga xi'ahũ. Ajuá bi hñuxcagui dega apostol pa gue'ahũ nú'ahũ hingyá xodyohũ, hangue dí e'tsua rá nsu ma 'bæfi ¹⁴ pa xahmá da za ga nupa yá mfeni 'ra de nú'ũ ma mixodyo'be da ne da hñanga nehe nú'a ra japi xcá hañhũ, ne da mpøhø'ũ. ¹⁵ Ya gue Ajuá bi hyepũ ya xodyo ne go bi japi gatho ya meximhai ngue'a bi 'yøt'e pa bi za bi 'mũi xá hño con gue'a, nu'bú ¡tengu ra japi ma da umbabi'ũ nu sta yopa munts'a ya xodyo ma'na'qui! Ne nura japi'a go gue'a 'nara 'ra'yo te. ¹⁶ Nu'bũ Ajuá bi huahna ya mædi xita de ra hnini Israel pa dyá meti'a, nu'bú gatho ra hnini Israel go rá metitho Ajuá, nja ngu 'nara 'bai gá za, 'bũ Ajuá ri japa yá 'yũ, nehe yá 'yæza njapi, y nehe nja ngu ya hme, 'bũ ra mædi hme njapi, nu'bú gatho ra bola jani njapi.

¹⁷ Ngu 'nara 'bai gá hoga olivo da ts'æcua 'nará 'yæza ne da cueta 'nará 'yæza ra

mbanga olivo pa nu'á da zipa rá ngui rá 'yũ nú'a ra hoga olivo, njabũ nehe 'raya xodyo bri t'equé de Ajuá ne nú'ahũ hingyá xodyohũ go xra hmunts'a'ihũ pa dyá hnini'ihũ Ajuá nehe, ne xcá hñanihũ yá japi Ajuá. ¹⁸ Masque'a oxqui ndanguihũ de ya xodyo, ngue'a guí padihũ gue hingo ya 'yæza ri umba ra te yá 'yũ ra za, nuya 'yũ go gue'ũ ri umba ra te ya 'yæza.

¹⁹ Nu'ahũ ma gui 'ñenahũ: "Ya 'yæza bri ts'æqui pa bi za bri juetcahũ." ²⁰ Majuani, bri t'equé'ũ, pe bri t'equé ngue'a himbi ne bi gamfri'ũ. Ha nu'ahũ ya rá hnini'ihũ Ajuá ngue'a guí camfrihũ. Hangue oxqui ndanguihũ. Nu'a guí 'yøthũ, tsuhũ Ajuá. ²¹ Nu'bũ Ajuá xa castiga ya xodyo nú'ũ to'o ngu ya 'yæza hingá njuete, nehe nú'ahũ hingyá xodyohũ y guí njahũ ngu ya 'yæza xa njuete, da za da castiga'ihũ nehe. ²² Hangue dá zo ri mfenihũ nú'a bi 'yøt'e Ajuá, njabũ ngu ra hoja'i, njabũ ra zute nehe. Bi nhyoja'i con gue'ahũ, ha nu'ũ ya xodyo bi nts'o'yøde, bi 'ueque'ũ. Hangue nu'a mahyoni guí 'yøthũ, sigui guí 'bũhũ ja rá hñoja'i, ngue'a nu'bũ hina, da 'uec'a'ihũ nehe. ²³ Y nehe nuya xodyo nu'bũ hinda sigui yá 'ñajamfri, nu'bú dra yopa cuete ja ra 'bai gá olivo habũ mi tøgue'ũ, ngue'a Ajuá ja rá ts'ædi pa da yopa cuete'ũ. ²⁴ Ngue'a 'bũ nú'ahũ hingyá xodyohũ ngu gyá 'yæzahũ de 'nara mbanga olivo, xa ts'æc'ahũ de ri 'baihũ, y bi za bri juet'ahũ ja ra hoga olivo masque nu'ahũ grá mbanga olivohũ, ¡xihmá ya xodyo gue go gue'ũ ya 'yæza yá meti ra hoga 'bai gá olivo, ma'na da za da ncuete ma'na'qui ja rá 'bai!

Rá ngats'i ma da mpøhø ra hnini de Israel

²⁵ Zi cuhũ, dí ne gui padihũ nuna mædi xqui nt'agui hmahá. Dí ne gui padihũ pa hingui beñhũ gue hønse'ihũ xa huahn'ahũ Ajuá. Pahũ gue masque Ajuá xa japi xa megui yá mfeni ndunthi ya me Israel, pe 'ra de gue'ũ xa mæ'tsitho ja rá hnini'a. Pe hingue pa nzantho ma da megui yá mfeni, hønse asta hinda zøxa ra 'bede de nuya ja'i hingyá xodyo nú'ũ ma da mpøhø. ²⁶ Nepũ de gue'a gatho ya me Israel ma da mpøhø. Ma da nja ngu xa t'ofó ja ra Măca T'ofó ne ena:

Nuni Sión nú'a rá hnini Ajuá ja ma drí
'ñehni ra Ñante
nú'a ma da x̣cuabi yá ts'ot'ot'e ya me Is-
rael nú'u yá ja'i ra Cobo.

²⁷ Y nu xcrá x̣cuabi yá ts'oqui'u,
ya stá cumpli ma cohi nú'a stá cohi con
gue'u.

²⁸ Pa da za da ntunga ra maça hoga t'ode
ja ma'ra ya hnini ngu xa beni Ajuá, nu'á
xa hyanda ya xodyo ngu yá ncontra'a, pa
go da jap'a'ih̄u nú'ah̄u hingyá xodyoh̄u.
Pe Ajuá maditho ya xodyo po rá ngue yá
xita'u nú'u bi huahni'a. ²⁹ Ajuá hingui
pata rá mfeni. Nú'a da uni, hinda ma da
hñáqui, ne hinda ma da hyep̄u nú'u to'o
xa huahni'a. ³⁰ Nú'ah̄u hingyá xodyoh̄u
hingüi camfrihm̄h̄u Ajuá, pe nubyá co rá
nthe cate Ajuá bi jap'a'ih̄u ngue'a ya xodyo
himbi ne bi gamfri ra zi Hmu Jesucristo.
³¹ Nubyá nuya xodyo bi 'ñagamfri, pe bi
njab̄u pa 'mefa, co rá nthe cate Ajuá da
japi'u ngu bi jap'a'ih̄u. ³² Njab̄u Ajuá bi
zotho gatho co yá 'ñajamfri, gue dya xodyo
gue hindya xodyo, pa 'mefa da huequi'u
mahyεgui.

³³ ¡Xi ra dangui rá mfadi Ajuá, ngue'a
padi gatho nú'a t'ot'e, y padi hanja da 'yot'e
gatho nú'a go da ne! Hinda za to da badi
gatho nú'a te beni Ajuá, ne hinda za to da
badi hanja ot'e nú'u ya danga 'befi ot'e'a.
³⁴ “¿To'o gue'a patuabi rá mfeni Ajuá? y
¿to'o gue'a xa 'yo'mbabi rá 'ñu'a? ³⁵ Y ¿to'o
'met'o xa nja te xa umbabi Ajuá, pa njab̄u
Ajuá da co'tsuabi'a?” ³⁶ Nguetho go guesε'a
bi hoqui gatho nú'a te ja, y gatho o ja rá
'ye'a, y gatho'u pa rá nsunda'a. Y nu'á drá
nsunda pa nzantho. Njab̄u gue'a.

12

*Ga umf̄u Ajuá gatho ma teh̄u pa ga pεph̄u
ngu ne'a*

¹ Nubyá, ma zi cu'ih̄u, xcá hyanth̄u
rá ndangui rá nthe cate Ajuá xa 'yotcah̄u.
Hangue dí bante'ih̄u gue gui daph̄u Ajuá
gatho ri teh̄u. Gue'a 'nara hñá'ti strá nt'axi
ngu nú'a ri ho'a, ngue'a nu'b̄u guí oth̄u
njab̄u, guí x̄cambeni h̄u Ajuá co ri corasoh̄u.
² Oxqui tēnbah̄u yá 'm̄u nú'u ya ja'i 'yo ja
ra ts'oqui. Nu'a gui 'yoth̄u, tēnda ri 'ra'yo
mfenih̄u pa njab̄u xi gui 'bah̄u 'nara 'ra'yo

'm̄u, y 'b̄u gui njah̄u ma gui patuah̄u
nda'a rá paha Ajuá gui 'yoth̄u, y nú'a rá
paha'a gue'a nú'a gui 'yoth̄u nú'a xá hño
ne nú'a ri ho'a, ne gui 'bah̄u xá hño ja rá
thandi'a.

³ Ajuá xa 'racagui nuna ra nsu dega apos-
tol po rá hñoja'i, hangue ma ga xi'ah̄u nda'a
rí 'ñepi gui 'yoth̄u. Oxqui ma gui beñh̄u
gue gyá danguih̄u y masque hina. Benih̄u
xá hño ne hyandaseh̄u hangu rá ndunthi
ri jamfrih̄u nú'a xa 'ra'ah̄u Ajuá cada 'na
de gue'ah̄u. ⁴ Ngue'a nja ngu ma ndo'yoh̄u
dí pε'tsh̄u ndunthi ya xeni pe gatho ya
xeni hingue 'nada yá 'befi pεfi. ⁵ Njab̄u
nehe masque dí ndunthih̄u, pe dí 'nada ra
ndo'yoh̄u co ra Zidada Jesucristo, y gatho
nú'u ngu dyá xeni h̄u de 'nada ra ndo'yo.

⁶ Ne 'rama'na'ño ya mfadi ne ra ts'edi xa
'racaguih̄u Ajuá po rá hñoja'i'a pa ga pεfih̄u
nú'a ra 'befi xa 'racaguih̄u. 'B̄u 'nara cu
xa t'umbabi 'nara ts'edi pa da manba rá
noya Ajuá, dá mañ'a ngu rá ndunthi ra
jamfri pε'tsi'a. ⁷ Nu'a tó'o xa t'umba ra
ts'edi pa da mfaste, dá mfaste. Ha nu'a
tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da nxahnate, dá
nxahnate. ⁸ Nu'a tó'o xa t'umba ra mfadi
pa da unga ra ts'ofu, dá nzote'a, ha nu'a
tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da unga 'nara
mfats'i, dá uni con gatho rá m̄u. Nu'a
tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da nda, dá nda
con gatho rá mfeni, ha nu'a tó'o xa t'umba
ra ts'edi pa da mats'i nú'u to'o othobi, dá
mats'i con gatho rá m̄u.

Nú'a rí 'ñepi da mēfi ra gamfri

⁹ Dá nja ri hm̄ateh̄u pa gatho ya ja'i, pe
hingue de maxots'etho. Utsah̄u nú'a xá
nts'o, y tēnh̄u nú'a xá hño. ¹⁰ Mádi h̄u 'na
ngu 'na co ra hm̄ate nú'a xa 'ra'ah̄u Ajuá
ngue'a gyá cuh̄u, ne 'ñumbah̄u ra t'equ'e'i 'na
ngu ma'na.

¹¹ 'Yoth̄u ri 'befih̄u con gatho ri ts'edih̄u.
Ostí ma da z̄'ah̄u ra ndah̄ñei. Pεpabih̄u ma
Zidadah̄u ra Jesucristo con gatho ri m̄u h̄u.

¹² Johyah̄u ngue'a guí t̄omh̄u ma gui
'bah̄u ja rá nsunda Ajuá. Tsεth̄u gatho ya
ts'othogui, ne oguí tsayah̄u gui 'yaph̄u Ajuá.

¹³ Faxh̄u ya cu nú'u hingui ts̄api, ne umf̄u
ntsaya nú'u to'o ts̄ñ'a'ih̄u.

¹⁴ 'Yaph̄u Ajuá da mats'i nú'u to'o ot'ah̄u
ra nts'o'm̄u, oxqui tsañh̄u'u.

15 Johyah_u co nú'_u to'o ri johya, ne nzonih_u co nú'_u to'o zoni.

16 'Buh_u mahyεgui co 'nadra hmāte, oxqui 'ñets'ih_u nixi gui 'uegueh_u de ya zi hyoya cu. 'Yoh_u mahyεgui con gue'_u. Oxqui beñh_u de ri mfeniseh_u gue gyá bamhyah_u.

17 Oxqui ø'tuah_u ra nts'o'mai nú'a to'o da 'yø't'ah_u ra nts'o'mai. Nu'a gui 'yøth_u, gui jamasuh_u gui 'yoh_u xá hño ja yá thandi gatho ya ja'i. 18 'Yøth_u 'nara ts'edi asta hab_u da za pa gui 'buh_u 'nara hoga'mai con gatho ya ja'i. 19 Ma zi hmadi cu'ih_u, oxqui co'tsuah_u nú'a da 'yø't'ah_u ya ts'o'mai, tsocuathoh_u Ajuā, ngue'a Ajuā mā ja ra Māca T'ofu ne ena: "Nugui hønsegui tsa ga co'tsuabi nú'u to'o ø't'a ra nts'o'mai, nugui go ga unga ra njut'i." 20 Nehe ena njaua: "Nu'b_u ri ncontra ts_u ra thuhu, umbabi te da zi, ha nu'b_u ts_u ra nduthe, umba ra dehe da zi. Nu'b_u gui 'yø't'e njab_u, nu'bú nu'á da ntsø'mi ndunthi." 21 Oxqui hoñh_u hanja gui 'yøth_u 'nara 'ñh_u. Gatho nú'a to'o da 'yø't'ah_u 'nara 'ñh_u, co'tsuabi co 'nara hño, y njab_u ma gui ntāteh_u de ra 'ñh_u.

13

1 Gatho ya ja'i rí 'ñepi da 'yøte nú'u to'o hā ra ts'utbi, ngue'a go Ajuā xa hñuxa gatho ya ts'utbi ja ra ximhai. Nehe go gue'a xa hñuts'i nú'u to'o hā ra ts'utbi. 2 Hangué nu'u tó'o nø'tua ra ts'utbi, go gue'u nø'tua nú'a xa manda Ajuā nehe. Y nu'u tó'o nø'tua ra ts'utbi, go honse ra castigo. 3 Ya ndā hinxā thuts'i pa da zu nú'u to'o ø't'e xá hño, nu'ú xa thuts'i pa da zu nú'u to'o hingui ø't'e xá hño. Hangué nu'b_u hingui neh_u te da xi'ah_u nú'u to'o hā ra ts'utbi, nu'bú 'yøth_u gatho nú'a xá hño, y njab_u nu'ú da ñamañho de gue'ah_u. 4 Nu'ú go gue'u yá 'bego Ajuā pa ri hñoh_u. Pe 'b_u gui 'yøth_u nú'a hingui ho, rí 'ñepi gui tsuh_u, ngue'a nu'ú hā ra ts'edi pa da castiga'ih_u, ngue'a Ajuā go gue'a xa hñuts'i' pa da castiga gatho nú'u to'o hingui ø't'e xá hño. 5 Hangué mathoni gui 'yøteh_u, ne hingue hønse pa hinda castiga'ih_u, nehe pa gui 'yøteh_u nú'a xi'ah_u ri mfenih_u. 6 Hangué nehe dí juth_u ya njut'i ja ra gobierhnu, ngue'a nu to'o hā ra ts'utbi go yá mēfi Ajuā, ne nu'ú xi ri 'ramanu da mēfi nuna 'befina.

7 Ju'tuabih_u gatho nú'u to'o guí tuph_u. Jut'a ri cotah_u, jut'a ri rentah_u. Nu'u tó'o rí 'ñepi gui umf_u ra t'equ'e'i, umf_u, ha nu'u tó'o rí 'ñepi gui numansuh_u, numansuh_u. 8 Oto guí tuph_u ni 'nara thai, hønse gui beñh_u gue rí 'ñepi gui mádi'ih_u 'na ngu ma'na, ngue'a nu'a tó'o madi rá miqu'eiu' ya bi cumpli ra ley. 9 Nu'ah_u guí pah_u ya hmanda nú'u manganā ra ley ne ena: "Oxqui ntsinga medinthati, oxqui hñote, oxqui mpe, oxqui jū'tsua ya nc'uamba ri miqu'eiu', oxqui hyøcua nú'a pe'tsa ri miqu'eiu'." Pe nuya ya hmandaya ne nú'u ma'ra ya hmanda, gue'a mahyεgui nú'a ra hmanda ena: "Madi ri miqu'eiu' ne su ngu grínsu sehe." 10 Ngue'a nu'a tó'o pe'tsa ra hmāte, hingui ø'tua ra nts'o'mai rá miqu'eiu', hangué nu'a tó'o pe'tsa ra hmāte go gue'a ri cumpli ra ley.

11 De dí øth_u gatho núya ngu dí xi'ah_u, ga beñh_u de nuya ya pa dí 'buh_u ne ga japh_u da nu ma mfenih_u, ngue'a ma Zidadah_u ya ma'na 'bui guetb_u de nú'a ndá camfrih_u pa e da ñangaguih_u de nuya ts'othogui dí thoh_uua ja ra ximhai. 12 Ya 'yo rí thogui ra 'bexuui, 'yo rí mōca ra xudi. Hangué mathoni ga tsoguih_u ya ts'o'bēfi dega 'betsa ngu nú'u ø't'a ya ja'i dega xuui. Ya ga hñocju pa ga øth_u ya hoga 'bēfi dega pa, ngu ri hñoca 'nara soldado pa da ma ja ra tuhni. 13 Ga 'yoh_u ngu rí 'ñehe ngu nú'u 'yo dega pa, hinga maha hab_u ja ya ngo dega tixfani, nixi ga ntixfanih_u. Hinga hñuxh_u co nú'u to'o hingue xi ma 'behñah_u, nixi ga 'yoh_u ja ma'ra ya ts'ot'ø't'e. Hinga 'ñø't'atuhnih_u, y nixi ga ne ga nseh_u. 14 Nu'a ga øth_u hā, ma ga honbah_u rá mfats'i ra Zidada Jesucristo pa ga 'yoh_u ngu bi 'ño'a, y hinga hoñh_u hanja ga øth_u yá hne ma ndaxjua 'mai'ih_u.

14

Hinda za to da nōni yá cu

1 Umf_u nsequi da 'mai ja ri nijah_u nú'a to'o otho ndunthi rá jamfri, pe hingue pa gui ntsanoyah_u con gue'a de nú'u ya mfeni xa g_u. 2 Ngue'a 'ra camfri gue tsa da zi gatho nú'a ja te da ts'i; ha nu'u ma'ra tó'o otho ndunthi yá jamfri hingui ne da zi nu'araza, hønse ya zi c'ani. 3 Nu'a tó'o tsi gatho nú'a te ts'i, odi ũtsa nú'a to'o hingui

tsi. Ha nu'a tó'o hingui tsi gatho nú'a te tsi, odi 'yø de nú'a to'o tsi, ngue'a nu Ajuá bi 'yøt'a rá bātsi nu mi camfri'a. ⁴ ¿To'o'ihú pa guí 'yøbihú rá 'bego ma'na ra ja'i? ¿Ha hinguí pahú gue nurá hmu nú'a rá 'bego'a go gue'a da mā ua 'yo xá hño ua hina? Y njabútho nehe nuya cu'ú, go guesé Ajuá ma da mā ua xá hño o hingui ho nú'a øt'e'ú, hangue nu'ú ma da 'múí xá hño ja rá thandi Ajuá ngue'a go guesé'a ja rá ts'edi pa da mats'i'ú.

⁵ Ra camfri gue mathoni da thahna 'raya pa pa dra søcambeni Ajuá, ha nu ma'ra camfri gue gatho ya pa rí 'ñepi da thandi mahyegui. Cada 'na rí 'ñepi da badi xá hño de nú'a te beni. ⁶ Nu'ú tó'o ri jamasu de ra pa, øt'e njabú pa da ho ra Zidada, ha nu'ú tó'o hini jamasu de ra pa, nehe øt'e njabú pa da ho ra Zidada. Y nu'ú tó'o tsi gatho nú'a te tsi, nu'ú tsi pa rá nsunda Ajuá, ngue'a ri umba njamádi Ajuá. Ha nu'ú hingui tsi gatho nú'a te tsi, nu'ú øt'e'ú pa rá nsunda Ajuá, y umba njamádi Ajuá nehe.

⁷ Ngue'a ni 'na de guecju hindí tehú pa ga øthú nú'a go ga neséhu, y nu xcrá tuhú, hingo nú'a ra ora go ga huanséhu. ⁸ Ngue'a nu'bú dí tehú dí ohú ja rá 'yé ra Zidada ne dí 'búhu pa rá nsunda'a, y nu'bú ga tuhú guet'atho dí ohú ja rá 'yé ne dí 'búhu pa rá nsunda'a. Hangue nuju, nzantho dí ohú ja rá 'yé gue gra tehú gue hina. ⁹ Ngue'a pa guehna bi du ra Zidada Jesucristo y bi yopa nte pa bi Hmu de nú'ú te y de nú'ú xa du.

¹⁰ Hangue nu'ahú ¿pa te guí 'yø ri cuhú? O ¿pa te guí útsahú ri cuhú? Ngue'a nu xcrá tuhú gathoguihú ma ga 'bahú ja rá thandi ra Zidada pa go da hñabgahú nguenda'a. ¹¹ Ngue'a ma da njabú ngu xa t'ofu ja ra Māca T'ofu ne ena:

Nugui drá Ajuá dí te, hangue ma da njabú nú'a ma ga mā nubya, gue gatho ya ja'i ma da ndandiñahmu ja ma thandi,

ne da xøcambenigui.

¹² Hangue cada 'na de guecséhu ma ga daphú nguenda Ajuá.

Ga nsusehu pa hinga japhú ma cuhú da 'yøt'a 'nara ts'oqui

¹³ Hangue hinga 'ñøhu 'na ngu ma'na. Nu'a ga øthú hā, ma ga nsusehu pa hinga japhú ma cuhú da 'yøt'a 'nara ts'oqui.

¹⁴ Nugui dí padi xá hño gue gatho nú'a ja da tsi hinxá nts'o, ngue'a njabú xa 'ñutcagui ra Zidada Jesucristo. Pe nu'a tó'o beni gue xá nts'o 'nara t'øt'e nú'a tsi, pa nú'a to'o beni njabú hā, xá nts'o. ¹⁵ Hangue nu'bú guí tsi 'nara t'øt'e nú'a beni'a ri cu gue hingui ho da tsi, y njabú da du rá múí, nu'bú nu'i ya hinguí 'yo co ra hmate. Oxqui tsi 'nara t'øt'e nú'a da japi da 'medi ma'na, ngue'a nehe po rá ngue'a bi du ra Zidada Jesucristo. ¹⁶ Hangue oguí honi pa hanja da hñama'ñú'i, masque nu'i guí beni gue xá hño nú'a guí øt'e. ¹⁷ Núju dí 'búhu ja rá hmanda Ajuá, hingui oda ma mfenihú ya hñuni nixi ya ts'ithe. Nu'a oda ma mfenihú, nú'a ga 'yohú xá hño, ne ga 'búhu te rá entho, ne ga johyahú co nú'a ra johya ri 'racaguihú ra Māca Nðahi. ¹⁸ Y nu'a tó'o pēpa ra Zidada Jesucristo co nuya hoga 'bēfiya, Ajuá ri ho'a. Nehe ya ja'i ma da hyandi gue 'yo xá hño'a.

¹⁹ Hangue ga øthú nú'a faxcaguihú pa ga 'búhu 'nara hoga'múí 'na ngu ma'na, ne pa ga ntetua jamfrihú 'na ngu ma'na. ²⁰ Oxqui ts'ocua rá 'bēfi Ajuá por nú'a te guí tsi. Xi majuaní gatho nú'a te tsi xá nt'axi, pe hingui ho guí tsi nú'a guí japi da nts'oca ri cu. ²¹ Xá hño hingui tsi ra ngø, nixi guí tsi ra vinu, nixi guí 'yøt'a ni 'nara t'øt'e nú'a guí japi da ts'ocua rá mfeni ri cu pa da zo ja ra ts'oqui o pa da ts'ocua rá jamfri. ²² Nu'bú guí camfri da za guí tsi gatho nú'a te tsi, nu'bú zē ri jamfri guí pē'tsi ne pāsēui Ajuá. Nu'a tó'o beni gue xá hño nú'a øt'e, ne 'mēfa hinda ma da dūhu de nú'a xa 'yøt'e, go gue'a njapi ngue'a padi gue xa 'yøt'e xá hño. ²³ Pe nu'a tó'o ri dūhu de nú'a te tsi, nú'a tu ra thai, ngue'a hingui tsi co rá jamfri, y gatho nú'a dí øthú ne 'bú dí camfrihú gue hinxá hño, gue'a 'nara ts'oqui.

15

'Yøthú nú'a da ho ri miqu'eihú

¹ Núju dí zēdihú ja ma jamfrihú, rí 'ñepi ga pahú hanja ga tsetuahú ya mfeni xa gu nú'ú ts'útho yá jamfri, y hinga øthú nú'a go

dí nesεhε. ² Cada 'na de guecjε ga øthε nú'a da ho ma migu'eihε pa yá hño'ε ne pa da te yá jamfri. ³ Ngue'a nehe sεhε ra Zidada Jesucristo himbi 'yøt'e nú'a go rá paha sεhε. Nu'á bi zεtuatho yá 'mεi nú'ε to'o mi εtsa'a, ngu enga ja ra M̄ca T'ofu habε bi sipa Ajuá ne ena: “Stá tεtuatho yá nt'εtsate nú'ε to'o ri εtsa'i.” ⁴ Ngue'a gatho nú'a bi t'ofu maya'bε ja ra M̄ca T'ofu, bi t'ofu pa ma nt'utuathε, pa njabε ngu nú'ε bi zεta maya'bε y ngu bi thu'mba yá mεi'ε, njabε ma da thubga ma mεihε nehe pa ma'na da ndangui ma nthø'matehε. ⁵ Nubyá nu Ajuá to'o faxcahε pa ga ntsεtuahε ne 'racjε ra humεi, dá 'yøt'e pa gui 'bεhε co 'nada ra mfeni ngu bi 'ñutcahε ma zi Hmuhε ra Jesucristo, ⁶ pa njabε co 'nadra mfeni ne 'nadra jahña gui nsundahε Ajuá ra Dada nurá Dada ma Zi Hmuhε ra Jesucristo.

Bi sipabi ra m̄ca hoga t'øde nú'ε hingyá xodyo

⁷ Hanguε numahñoε 'na ngu ma'na, ngu bi núgaguihε ra Zidada Jesucristo pa rá nsunda Ajuá. ⁸ Dí m̄ gue ra Zidada Jesucristo bi 'ñε bi mεpabi ya xodyo pa bi cumpli yá hña'ti Ajuá nú'ε xqui ñá'tuabi ndu yá xita'ε, y njabε ra Zidada Jesu bi 'ñudi gue Ajuá øt'a gatho ngu nú'a m̄. ⁹ Nehe bi 'ñεhe pa ya ja'i hingyá xodyo da nsunda Ajuá po rá nthεcate, ngu xa t'ofu ja ra M̄ca T'ofu ne ena:

Ja ya ja'i hingyá xodyo nugui ma ga m̄nga tengu rá ndangui ri thuhu,

y ja ga tu't'a'ini ya jahña.

¹⁰ Nehe enga ja ra M̄ca T'ofu:

Nú'ahε hingyá xodyohε, johyahε mahyεgui co rá hnini Ajuá.

¹¹ Nehe ena:

Nsundahε Ajuá gatho nú'ahε hingyá xodyohε gui 'bεhε ja gatho rá ngani ra ximhai.

ne xøcambenihε'a po yá d̄nga t'øt'e.

¹² Nehe ra b̄di Isaía bi 'yofu ja ra M̄ca T'ofu ne ena njaua:

Ma da 'mε 'nara t'ε de yá ja'i ra Isaí rá dada ra Davi,

y nura t'ε'a ma da nda ja ya ja'i nú'ε hingyá xodyo,

y nu'á ma da gamfri'a.

¹³ Ajuá nú'a to'o 'racjε ra hoga nthø'mate, dá 'ra'ahε ndunthi ra johya ne ra hmetho ja ri corasohε po ri jamfrihε, pa njabε ma'na da ndangui ri nthø'matehε po rá ts'edi ra M̄ca Ndahi.

¹⁴ Ma zi cu'ihε, dí camfri gue xi ja ndunthi ri hñoja'ihε ne ja ndunthi ri m̄fadihε y tsa gui nzofohε 'na ngu ma'na. ¹⁵ Masque njabε, pe nugui dí resga dí op'a'ihε pa ga yopa ben'ahε 'raya t'øt'e ngu nú'a ya xcá p̄dihε. Dí øt'a njabε pa ga cumpli nú'a ra 'bεfi xa 'racagui Ajuá po rá hmate'a. ¹⁶ Ngue'a nu'á bi hñuxcagui pa ga pεpabi ra Zidada Jesucristo pa ga zo ya ja'i hingyá xodyo, pa ga xipabi'ε rá hoga noya Ajuá, pa njabε nugui da za ga udi'ε ja rá thandi Ajuá ngu 'nara hña'ti xá nt'axi ngu ri ho'a nú'a xa x̄ca ra M̄ca Ndahi.

¹⁷ Hanguε po ra Zidada Jesucristo da za ga 'ñets'i de nú'a ra 'bεfi xa 'racagui Ajuá.

¹⁸ Hiní 'ñεpcagui ga 'ñets'i de nú'a xa 'yøt'a ma'ra pa bi gamfri ya ja'i hingyá xodyo. Pe dí p̄di gue ra Zidada Jesucristo xa m̄p̄fi ja ma noya ne ja ma 'bεfi pa bi gamfri ndunthi de gue'ε. ¹⁹ Ra Zidada Jesucristo xa 'raca ra ts'edi pa stá øt'a ndunthi ya milagro, ne stá hanpa rá ts'edi ra M̄ca Ndahi, hanguε xa za stá m̄nga ra m̄ca hoga t'øde de ra Zidada Jesucristo maxøgue ja gatho ya hai desde Jerusale asta ra hai Ilirico. ²⁰ Hanguε njabε nugui stá øt'a ra ts'edi pa ga ma ga m̄nga ra m̄ca hoga t'øde habε hinxa t'ødetho de ra Zidada Jesucristo pa hinga m̄p̄fi habε ya xa m̄p̄ ma'ra. ²¹ Guet'a nehe m̄nga ra M̄ca T'ofu ne ena:

Nú'ε hinxqui siptho de Ajuá,

y nú'ε hinhya'mε xqui 'yøde, go gue'ε ma da 'yøde ne da b̄di.

Ra apostol Pablo beni da ma Nroma

²² Hanguε njabε astabya hinxa za stá mabε. ²³ Pe núbya nguetho ya dá juadi ma 'bεfi ja nuya hnini de guecua, y ngue'a pε'tsa ndunthi ya jεya stá ne ga mabε ga tsøñ'ahε, ²⁴ hanguε dí tø'mi gue 'nitho ga thogui ga tsøñ'ahεbε má 'ñu nu grá ma Spaña, y ga johya ndunthi ga 'bεi con gue'ahε. Nepε de gue'a dí tø'mi gue gui nexcaguihε de guεpε pa ga thogui grá ma Spaña. ²⁵ Pe nubyá ma ga ma pa Jerusale pa ga ha'tsuabi 'nara mfats'i nuya

zi cu de guehni. ²⁶ Ngue'a nuya zi cu de guehni Macedonia ne de guecua Acaya co 'nara paha bi unga 'nará mfats'i'ua pa ga hã'tsuabi nuya zi hyoya cu bí 'buhni Jerusale. ²⁷ Nuya cu me Macedonia ne ya cu me Acaya bi beni gue mri 'ñepi'ua da 'yø'tuabi njab'ua, ngue'a nu'ú hingyá xodyo ne xqui hñani ra mpøhø po yá noya ya xodyo, hangue rí 'ñepi'ua da maxa ya xodyo nehe co ya hño de ra ximhai. ²⁸ Hangue nu xcrá juadi ga pε nuna 'befina pa ga tsocuabi nuna mfats'i ya cu me Jerusale, ja grá thopua ga tsøñ'ahua má 'ñu nu xcrá ma Spaña. ²⁹ Y dí paði gue nú'bua xcrá tsøñ'a'ihua, ra Zidada Jesucristo ma da jap'a'ihua ndunthi ngue'a ma ga zo'ahua de rá noya'a.

³⁰ Nubyá, zi cuhua, dí bante'ihua de rá thuhu ma Zidadahua ra Jesucristo y po rá hmáte ra Maca Ndahi ri 'racjua 'na ngu ma'na, gue gatho'ihua gui faxcaguihua gui 'yaphua Ajuá por guequi. ³¹ 'Yaphua Ajuá pa nu'á da ñangagui de ya me Judea nú'ua hingyá gamfri, gue ya zi cu nuni Jerusale da hñani co 'nara johya nura mfats'i ma ga tsocuabi, ³² pa njabua 'bua gue'a rá paha Ajuá ga tsøñ'a'ihua co 'nara johya, ne ga tsaya ts'ua con gue'ahua. ³³ Ajuá nú'a faxcahua pa ga 'buhua te rá entho, dá 'mái con gatho'ihua. Njabua gue'a.

16

Ya nzenjua

¹ Ra Febe go gue'a 'nara hoga nju, ne ja rá nsu, ngue'a gue'a 'nara maste de ya gamfri me Cencrea. ² Hangue umfua ntsaya co ra t'equ'ei ja ri hmunts'ihua, ngu rí 'ñep'a'ihua nú'ahua gyá gamfrihua, y faxhua'a de nú'a te da 'yø'tua ra 'bedi, ngue'a nu'á xa maxa ndunthi ya ja'i y necagui xa maxcagui nehe.

³ Fat'ajuahua ra zi nju Prisila ne ra zi cu Aquila. Nu'ú xi bi maxcagui ndunthi ja rá 'befi ra Zidada Jesucristo. ⁴ Nu'ú mi resga da unga yá te por guequi, hangue hingo sehεgui dí jamadibi'ua, ne gatho nú'ua ya cu hingyá xodyo nehe'ua ri jamadibi'ua. ⁵ Fat'ajuahua nehe nuya zi cu ri munts'a ja rá ngu nú'a ra nju Prisila y ra cu Aquila. Fat'ajuahua nehe ma hmáca

cuhua ra Epeneto, nú'á go gue'a ra maði bi gamfri ra Zidada Jesucristo nuua Acaya. ⁶ Fat'ajuahua ra nju Mala, nú'á xi xa max'a'ihua ndunthi. ⁷ Fat'ajuahua ra cu Andronico y ra cu Junio, nú'ú go gue'ua mengu ma hai, nehe go gue'ua ndí o'be fadi mahyεgui'ua. Nu'ú ja yá nsu ja ya apostol, nehe gue'ua 'met'o bi gamfri ra Zidada Jesucristo que guequi.

⁸ Nehe fat'ajuahua ra Amplia numa hmáca cu ja ra jamfri. ⁹ Nehe fat'ajuahua ra cu Banu nú'a ma mfats'i ja rá 'befi ra Zidada Jesucristo, nehe ma hmáca cu ra Estaqui. ¹⁰ Fat'ajuahua ra cu Apele, nú'á xa bøni 'nara hoga gamfri de ra Zidada Jesucristo. Ne fat'ajuahua nú'ua ya cu ya mengu rá ngu ra cu Aristobulo. ¹¹ Fat'ajuahua nehe ra cu Erodio, nú'a mengu ma hai. Nehe fat'ajuahua nú'ua 'bu ja rá ngu ra cu Ciso nú'ua xa gamfri ra Zidada. ¹² Nehe fat'ajuahua ma zi njuhua ra Trifena y ra Trifosa, nú'ú ri mpefi ja rá 'befi ra Zidada, nehe ma zi njuhua ra Persida, nú'á xa mpefi ndunthi ja rá 'befi ra Zidada. ¹³ Nehe fat'ajuahua ra Rufo nú'a xi ra hoga cu ja ra jamfri; nehe fat'ajuahua rá nana'a, nú'a dí øt'a ra uenda gue ma nana nehe. ¹⁴ Nehe fat'ajuahua ra cu Asíncrito y ra cu Flegonte, y ra cu Erma, y ra cu Patroba, y ra cu Erme, y nehe nuya zi cu 'bui con gue'ua. ¹⁵ Nehe fat'ajuahua ra cu Filologo y ra nju Julia, y ra cu Nereo ne rá nju'a, y ra cu Olimpa, y nehe gatho ya zi cu nú'ua 'bui con gue'ua.

¹⁶ Nehe fat'ajuahua gatho nú'ua ma'ra ya cu co 'nara nthafi dega hmáte. Ri fat'ajuahua gatho yá nija ra Zidada Jesucristo.

¹⁷ Nehe dí bante'ihua zi cuhua, gue gui thamfrihua ndunthi de nú'ua ne da heca ya cu y japi'ua da 'yø'ta ya ts'oqui. Nu'ú hingu udi ngu nú'a ya xa t'u't'ahua, hangue 'ueguehua de gue'ua. ¹⁸ Nuya ja'i'ua ri mpefi hønse pa yá hñose'ua; hingue pεpabi ma zi Hmuhua ra Jesucristo. Nu'ú mangua 'raya noya xi ri nt'øde gue xi xá hño, pe hina, hingo gue'a majuañi. Nu'ú hat'a nuya zi ja'i hinte yá fadi. ¹⁹ Gatho ya ja'i paði gue xi gyá hoga 'yødehua, hangue njabua nugu xi dri johya de gue'ahua. Pe nehe, nu'a dí ne,

dí ne gue da nja ri mfadih_u pa gui 'yøth_u ra hño, hingue pa gui 'yøth_u ra 'ñ_u. ²⁰ Y Aju_a nú'a to'o faxcah_u pa ga 'buh_u te rá entho, go gue'a da 'yøt'e 'bestho pa gui ntateh_u de ra ts'ondahi. Ma Zidadah_u ra Jesucristo da max'a'ih_u co rá hmate'a.

²¹ Nehe fat'ajua'ih_u ma mfats'i ra cu Timu, nehe fat'ajua'ih_u ra cu Lucio, ra cu Jaso y ra cu Sosipate nú'u ya mengu ma hai.

²² Nugui drá Tercio, dí ofo nuna cartana, dí fat'ajua'ih_u de rá thuhu ra Zidada Jesucristo.

²³ Nehe ra cu Gayo pehna'ih_u ra nzenjua, nú'a to'o xa 'raca nsequi ja rá ngu. Nehe xa umba nsequi gatho ya cu pa ja ri munts'iuu. Nehe fat'ajua'ih_u ra cu Erasto, nú'a go gue'a ra mε'tsboja de ra hnini. Nehe fat'ajua'ih_u ra cu Cuarto.

²⁴ Ma Zidadah_u ra Jesucristo da max'a'ih_u gatho'ih_u co rá hmate'a. Njabu gue'a.

'Nara søcambeni bi 'yøt'a ra apostol Pablo nu mi uadi rá carta

²⁵ Drá nsunda Aju_a nú'a ja rá ts'edi pa da ja'ah_u gui zε ri jamfrih_u ngu nú'a ri udi ra maça hoga noya dí ma. Y nuna ra maça hoga noyana go gue'a ra maça noya nú'a hmambya de ra Zidada Jesucristo. Y por nuna noyana Aju_a bi 'ñutcah_u nú'a xqui beni'a desde rá mudi ne xqui mε'tsa nt'agui, gue da unga ra mpøhø pa ya ja'i ja gatho ya hai. ²⁶ Y nubyá po ra maça hoga noya dí ma, ya xa 'ñutcah_u Aju_a nú'a xqui beni. Nehe njabu bi 'yofo maya'b_u ja yá t'ofu yá 'mehni Aju_a nú'u bi 'yofo gue da mpøhø ya ja'i hingyá xodyo. Ngue'a Aju_a nú'a 'bui pa nzantho xa manda da ts'ofu ya ja'i ja gatho ya hai pa da gamfri'u ne da 'yøte'a.

²⁷ ¡Aju_a go guesε'a ja rá mfadi, ga nsundah_u pa nzantho po ra Zidada Jesucristo! Njabu gue'a.

RÁ MŪDI RA CORINTIO

RÁ MŪDI CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO BI 'YOPABI YA GAMFRI ME CORINTO

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Corinto

¹ Nugui drá Pablo, Ajuá go rá paha'á pa bi zoncagui pa drá apostolgui ma zi Hmuhá ra Jesucristo. Nugui ne ra cu Soste dí op'a'ihé nuna ra carta, ² nú'ahá gyá gamfrihá guí 'buhábu Corinto. Nu'ahá bi zohn'ahá Ajuá pa gá camfrihá ma zi Hmuhá ra Jesucristo, ne bi 'uec'ahá de ja ya ts'oqui pa go gui pɛpabihá'á, ne bi t'axca ri mfenihá mahyɛgui con gatho nú'á 'bá habáraza ri xɔcambeni'á. Nú'á ma zi Hmuhá drí xɔcambenihá go guet'á ri xɔcambeni nehe'á. ³ Ajuá ma Dadahá ne ma zi Hmuhá ra Jesucristo da jap'a'ihá ne da max'ahá pa gui 'buhá te rá 'ñentho.

Ya japi xa tháni po ra Zidada Jesucristo

⁴ Nzántho dí umba njamádi Ajuá por gue'ahá, ngue'á nú'á co rá hñoja'i xa pøhø'ihá po ra Zidada Jesucristo. ⁵ Ajuá xa jap'a'ihá ndunthi ngue'á xcá camfrihá ra Zidada Jesucristo, hangue xa 'ra'ahá ra ts'edi pa guí ñáhá de rá noya'á, ne xa 'ra'ahá ndunthi rá hoga mfadi'á nehe. ⁶ Nubya ri hnequi gue xcá camfrihá xá hño gatho nú'á dá xi'ahe de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Hangue nubya hinte grí 'bɛhá de gatho ya hoga japi nú'á ri 'racjá Ajuá, ne guí tøm'há nú'á ra pa stua yopa pengui ma Zidadahá ra Jesucristo. ⁸ Nú'á go gue'á ma da su'a'ihá asta ra pa'á rá gats'i ri tehá de guecua ja ra ximhai, pa hinda za to da má gue nu'ahá guí tuhá ra ts'oqui nu stua yopa penga ma Zidadahá ra Jesucristo. ⁹ Ajuá nzántho øt'a gatho nú'á xa má, y nú'á go gue'á xa huahn'ahá pa gui 'buhá co ma zi Hmuhá ra Jesucristo rá T'á'á.

Ya gamfri 'rama'na'ño beni

¹⁰ Zi cuhá dí bante'ihá de rá thuhu ma Zidadahá ra Jesucristo gue da 'nat'a gui máñhá, pa da 'ñotho ya hegue de gue'ahá.

Nu'á gui 'yøthá, 'buhá mahyɛgui co 'nada ra mfeni ne 'nada ra jamfri. ¹¹ Dí xi'ahá njabá ma zi cu'ihá ngue'á xa xicagui nú'á ja te yá njauí ra nju Cloé gue ja ra ora grí ntunsehá. ¹² Dí xi'ahá njabá ngue'á 'ra de gue'ahá guí máñhá njaua: “Nugui drí dɛna ra cu Pablo”, ha nu ma'ra guí eñhá: “Nugui drí dɛna ra cu Polo”, y nu ma'ra guí eñhá: “Nugui drí dɛna ra cu Pedro”, ha nu ma'ra guí eñhá: “Nugui drí dɛna ra Zidada Jesucristo.” ¹³ ¿Ha gue hingue gatho'ihá guí dɛnhá ra Zidada Jesucristo? ¿Ha gue bi du ja ra pont'i ra Pablo po rá ngue'a'ihá? ¿Ha gue xcá nxistehehá de ja rá thuhu ra Pablo? Hina. ¹⁴ Dí umba njamádi Ajuá gue nugui hønse ra cu Crispo ne ra cu Gayo stá xi'tsi de gue'ahá, y hinto ma'na stá xi'tsi. ¹⁵ Hangue hinda za gui máñhá gue xcá nxistehehá de ma thuhuga. ¹⁶ Nehe dá xi'tsa nú'á ya mengu de ja rá ngu ra cu Teba. Pe de guehni hinstá xi'tsa ma'ra. ¹⁷ Ra Zidada Jesucristo himbá pɛncagui pa ga øt'a ra sistehe, nu'á bá pɛncagui pa ga mǎnga ra mǎca noya. Pe hindí má co 'raya noya xi mahotho nú'á de ma mfadisɛ, pa hinda t'ena gue xi ja ma mfadi ne da gamfri ya ja'i hønse co ma hoga noya. Nugui dí ne da gamfri'á hønse po nú'á ra du bi thogui ra Zidada Jesucristo ja ra pont'i.

Ra ts'edi ne ra mfadi de Ajuá go ma zi Hmuhá ra Jesucristo bi 'ñutcahá

¹⁸ Nujú dí máñhá gue bi du ra Zidada Jesu ja ra pont'i pa ga mpøhøhá, ha nu'á tó'o hingui camfri'á ma da 'mɛdi'á ngue'á máñhá gue hinte ri muui nú'á dí máñhá de rá du ra Zidada Jesucristo. Pe pa núju stá mpøhøhá ri muui, ngue'á go gue'á hanpa rá ts'edi Ajuá. ¹⁹ Mǎnga njaua ja ra Mǎca T'ofó:

Ma ga huatuabi yá mfadi ya bamhya, ne ga haçuabi yá mfeni ya nimfeni.

²⁰ ¿To'o nú'á ra bahmyabya? O ¿to'o nú'á xi ja rá mfadi? Ne ¿to'o nú'á padi gatho te ja mapaya? Jo'o, ngue'á ja rá thandi Ajuá hinte ri muui yá mfadi ya ja'i. ²¹ Ngue'á ya ja'i masque xi ja yá mfadi, hinxa za hanja da badi'á Ajuá. Pe Ajuá rá paha'á da pøhø nú'á to'o da gamfri nú'á ra noya dí máñhá, masque nú'á ya bamhya ena gue hinte ri

muui nú'a dí mañhũ. Pe Ajuã xi ja rá mfadi hangue bi 'yõt'a njabũ.

²² Ya xodyo nzantho adi da t'utua 'nara nt'udi, y nuya griego hõnse ra mfadi honi, ²³ pe nujã dí mañhũ de ra Zidada Jesucristo nú'a bi tho ja ra pont'i. Y guehna 'nara mfe'tse pa ya xodyo, ne nú'ũ hingyá xodyo ena gue hinte ri muui nú'a dí mañhũ de rá du ra Zidada Jesucristo. ²⁴ Pe nú'ũ xa huancahũ Ajuã, gue dyá xodyohũ gue hindyá xodyohũ, gathoguihũ dí pahũ gue ma zi Hmuhũ ra Jesucristo bi hñãpa rá ts'edi ne rá mfadi Ajuã pa bi pøhøguihũ. ²⁵ Ajuã ma'na ja rá mfadi ne ma'na ja rá ts'edi de gatho ya ja'i, masque eñ'ũ gue hinte ri muui nú'a ra du bi thogui ra Zidada Jesucristo ja ra pont'i. ²⁶ Zi cuhũ, pahũ gue nu'ahũ xa huahn'ahũ Ajuã, masque hinga ndunthi de gue'ahũ guí pe'tshũ ra mfadi de ra ximhai, ne hinga ndunthi de gue'ahũ guí hãhũ ra ts'atbi, y ne hinga ndunthi de gue'ahũ guí pe'tshũ 'nara ðanga nsu. ²⁷ Ajuã bi huahna nú'ũ hinte yá fadi de guecua ja ra ximhai pa da 'betuabi yá tsa ya bamhya. Ajuã bi huahna nú'ũ hingui hã ra ts'ediua ja ra ximhai pa da 'betuabi yá tsa nú'ũ hã ra ts'edibya. ²⁸ Ajuã bi huahna nú'ũ hinte ri muui ja ra ximhai ne nú'ũ xi ya t'utsa, ne nú'ũ to'o ni ts'ũ yá nsu otho, pa da 'betua yá tsa nú'ũ to'o pe'tsa yá nsu, ²⁹ pa njabũ hinto da 'ñets'i ja rá thandi Ajuã. ³⁰ Ajuã go gue'a bi 'yõt'e pa dá 'nathohũ co ra Zidada Jesucristo, ngue'a nuse Ajuã go gue'a bá pehni'a pa bi 'ñutcahũ rá mfadi Ajuã, ne bi hñasca ma ts'oquihũ, ne bi t'axca ma mfenihũ pa bi za dá 'bũhũ xá hño ja rá thandi Ajuã. ³¹ Ajuã bi 'yõt'e njabũ pa da nja ngu nú'a xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu habũ ena: "Nu'a tó'o ne da 'ñets'i, dá 'ñets'i, pe de nú'a xa 'yõt'a Ajuã, hingue de nú'a xa 'yõt'ase."

2

Ra apostol Pablo bi ma de ra Zidada Jesucristo ne de rá du

¹ Zi cuhũ, nugui nu ndá mabũ pa dá zo'ahũ de rá noya Ajuã, hindá zo'ahũ co 'raya ðanga noya xá hñei, nixi co ndunthi ra mfadi de guecsẽhẽ. ² Pe nu de nduá

'bũpũ, dá ja dá zo'ahũ hõnse de ma Zidadahũ ra Jesucristo nú'a bri pont'a ja ra pont'i ne bi tho, ne hindá zo'ahũ de ma'na ra noya. ³ Nu ndá zo'ahũ mi otho ma ts'edisẽ, ne mi 'racagui ndunthi ra ntsu pa ga ñã, asta ndrĩ huat'i. ⁴ Hindá ne dá zo'ahũ co ra mfadi de ra ximhai pa gá camfrihũ, nugui dá zo'ahũ co rá ts'edi ra Maça Nðahi. ⁵ Dá zo'ahũ njabũ pa bi za gá camfrihũ co rá ts'edi ra Maça Nðahi, hingue ngue'a gá 'yødehũ yá mfadi ya ja'i.

Ajuã utcaguihũ tengu rá 'mũi'a co rá ts'edi ra Maça Nðahi

⁶ Nú'ũ to'o xa zẽ yá jamfri dí zofuhe co ra mfadi pe nura mfadi'a go bra 'ñehe de Ajuã, hingue de ra ximhai, nixi de yá mfadi ya ndã nú'ũ ma da uadi da thogui. ⁷ Dí mañhe de nú'a bi 'yõt'a Ajuã pa bi za dá mpøhøhũ ne ga tsøñhũ ja rá nsunda'a. Y nú'a dí mañhe go gue'a ra hoga mfadi xqui beni Ajuã desde ante da nja ra ximhai, ne himi fadihma, pe nubyá ya xa 'ñutcahũ. ⁸ Ni 'na de nuya ndã de ja ra ximhai himbi baði nuna ra mfadi xa 'racjũ Ajuã, ngue'a nu'bu xa baði'ũ, hinxã hyohma ja ra pont'i numa Zidadahũ xá nsunda. ⁹ Bi nja ngu nú'a xqui t'ofu ja ra Maça T'ofu habũ ena:

Ni 'nara ja'i himbi za bi hyandi, nixi bi 'yøde,
nixi bi zo rá mfeni tengu rá 'mũi de ja rá ñani Ajuã,

ne hinto xa baði gatho nú'ũ ya japi xa beni da umbabi nú'ũ to'o ri maði'a.

¹⁰ Y nujã, Ajuã bi 'ñutcaguihũ gatho nuya t'øt'eya po rá ts'edi ra Maça Nðahi, ngue'a nura Maça Nðahi go gue'a paði xá hño gatho, ne asta paði gatho nú'a te bengã Ajuã.

¹¹ Ni 'nara ja'i hingui tsa da batua rá mfeni ma'na rá miqu'eiui, ngue'a cada 'na go paðise tengu rá mfeni. Njabũtho nehe ni 'na hinto paþua rá mfeni Ajuã. Nura Maça Nðahi hã, go gue'a paþuabi rá mfeni Ajuã. ¹² Y nura Maça Nðahi'a xuá mencahũ pa da 'ñutcahũ gatho nuya hño ri 'racjũ'a, y hingo dí hamfũ rá mfadi ra ximhai pa ga pahũ nuya hño'ũ. ¹³ Nuje dí udihe ngu nú'a utcahe ra Maça Nðahi, hindí udihe co ma mfadisẽhe. Nú'ũ to'o pe'tsa ra Maça Nðahi

ja yá coraso, dí utuabihe co ya noya nú'ḡ racaguihe ra Maça Ndaḡi.

¹⁴ Pe nú'a ra ja'i hinxa gamfri Ajuḡ hinguí hani nú'a udi rá Maça Ndaḡi Ajuḡ, ngue'a beni'a gue hinte ri muui. Ne hinguí tsa da baḡise'a, ngue'a mahyoni go da 'ñutuabi ra Maça Ndaḡi pa da za da baḡi'a.

¹⁵ Pe nu'a tó'o xa gamfri Ajuḡ ne pe'tsa ra Maça Ndaḡi ja rá coraso, nú'a ha, paḡi xá hño gatho nú'ḡ ya nt'udi'ḡ, ne paḡi nda'a ra hño y nda'a ra 'ñḡ. Pe nu'a tó'o hingui pe'tsa ra Maça Ndaḡi, hingui tsa da xipabi te gra 'mḡi'a. ¹⁶ Enga ja ra Maça T'ofó: ¿To ja gue'a xa baḡuabi rá mfeni ra Zidada? O ¿to ja gue'a xa za xa 'ñutuabi te da 'yøt'e'a? Jo'ó. Pe nuḡbya ha, dí paḡuahḡ rá mfeni ma Zidadahḡ ra Jesucristo.

3

Ra apostol Pablo ne ra Apolo mahyegui yá mēfi Ajuḡ

¹ Zi cuhḡ, dá zo'ahḡ ngu ts'ofó nú'ḡ hints'ḡ xa ze yá jamfri, ngu ya t'ḡbatsi hinte yá faḡitho, ngue'a himbi za dá zo'ahḡ ngu 'raya cu nú'ḡ paḡi xá hño nú'ḡ ya nt'udi udi ra Maça Ndaḡi. ² Dá zo'ahḡ 'ramats'ḡ ngu 'raya zi baḡsi nú'ḡ tsḡtho, ngue'a himbi za dá xi'ahḡ ya noya xá hñei, ngue'a mi otho ndunthi ri mfaḡihḡ, y asta nubya hinxa za stá xi'ahḡ gatho. ³ Ngue'a nu'ahḡ guí øt'athohḡ ngu nú'a øt'a nú'ḡ hingyá gamfri, ngue'a gyá ndustehḡ, ne gyá necats'ḡihḡ, ne gyá necatuhnihḡ. Hangue por gue'a hinxcá 'ueguethohḡ de ja ya ts'oqui, ngue'a guí 'yohḡ ngu nú'ḡ hinxa gamfri Ajuḡ. ⁴ Ra de gue'ahḡ guí eñḡ: “Nugui drí deḡa ra cu Pablo”, ha nu ma'ra guí eñḡ: “Nugui drí deḡa ra cu Polo”. Xi de guí mañḡḡ njabḡ, ¿ha gue hinguí øthḡ ngu nú'ḡ ya ja'i hingyá gamfri?

⁵ Xi ¿te ma 'beḡi dí peḡi? Y ¿te ma 'beḡi peḡi ra cu Polo? Nugui ne ra cu Polo dyá 'beḡoḡhohe de Ajuḡ, ne go guecaguihe dá zo'ahe pa gá camfrihḡ'a. Nugui ne ra cu Polo, cada 'na de guecḡe dí peḡihe ra 'beḡi xa 'racaguihe Ajuḡ. ⁶ Nugui go rá mḡdi dá zo'ahḡ de rá noya Ajuḡ, ha nura cu Polo go xa su'a'ihḡ asta nubya, pe nu'a tó'o xa 'ra'ahḡ ra jamfri, go guecḡe Ajuḡ. ⁷ Hangue ni guequi ni ra cu Polo hinda za te

ga peḡe de guecḡe. Nu Ajuḡ go gue'a ja rá ts'edi pa xa japi xa te ri jamfrihḡ. ⁸ Hangue guí njahḡ ngu 'nara huḡhi habḡ stá mpeḡe, nugui go stá pot'i, ra cu Polo go xa 'ñunthe. Hangue ngu ra mot'i ne ra 'ñunthe, Ajuḡ ma da gutcahe ngu nú'a stá peḡihe. ⁹ Nuḡe dyá mēfihe de Ajuḡ, ha nu'ahḡ guí njahḡ ngu 'nara huḡhi habḡ ri mpeḡi'a.

Ne guí njahḡ ngu 'nara hoga ngu Ajuḡ ri ju'tsuabi. ¹⁰ Nugui go dí nja ngu 'nara hoga hyocangu dá ju'tsua rá ua ra ngu, gue'a ra 'beḡi bi 'racagui Ajuḡ, ha nu ma'na go juḡa ra jaḡo. Pe cada 'na mahyoni da jamasu nú'a peḡi. ¹¹ Ngue'a otho ma'na ra cimientó da za dra jaḡs'i, hønse nú'a ya ja, y nura cimientó'a go guecḡe ma zi Hmuhḡ ra Jesucristo. ¹² 'Bḡ to'ó da gats'i de mañḡ nú'a ra cimientó ya ja, pe'tsi da beni xá hño ua da gats'i dega oro o dega t'axi o dega hoga do, o ua da gats'i dega za o dega xot'ó o dega xithi. ¹³ Cada 'na de ya gamfri ma da hnequi rá 'beḡi'a, ngue'a nú'a ra pa de ra nsḡca uenda gue'bḡ ma da faḡi tengu rá 'beḡi cada 'na. Nú'a ra pa'a ma da nzø ra tsibi, y nuni ja ra tsibi ja ma dra tsapabini rá 'beḡi cada 'na nú'a xa mēfi. ¹⁴ 'Bḡ 'na to'ó bi hoca rá 'beḡi mañḡ de ra cimientó ne hinda zaḡ'a nurá 'beḡi'a, nu'bḡ nú'a to'ó bi hoca nura 'beḡi'a ma da hñanga rá thaḡa. ¹⁵ Pe nu'bḡ 'na xa mpeḡi ne nurá 'beḡi'a ma da zaḡ'i, nu'bḡ hinda ma da t'umbabi rá thaḡa. Hinte ma da hñani, ngue'a bi zaḡ'a nú'a xqui mēfi, pe nu'a ma da mpøhø, nja ngu nú'a to'ó bi tho ra nzat'i ne bi 'beḡi gatho nú'a xqui mēfi. ¹⁶ ¿Ha gue hinguí paḡḡ gue nu'ahḡ go gue'ahḡ rá nija'ihḡ Ajuḡ, y nurá Maça Ndaḡi'a 'bḡi ja ri corasohḡ? ¹⁷ 'Bḡ 'na to'ó da huatua rá nija Ajuḡ, nu'bḡ Ajuḡ da huati'a nehe, ngue'a rá nija Ajuḡ xi xá nsunda. Ne go gue'a'ihḡ nurá nija'a.

¹⁸ Osti ma da hya'ahḡ ri mfenihḡ gue gyá baḡmyahḡ. 'Bḡ 'na de gue'ahḡ guí beñḡḡ gue xi guí pe'tshḡ ra mfaḡi, y nu'bḡ nura mfaḡi'a go de nuna ximhai, 'yøthḡ ra uenda gue 'besthó hinte guí paḡḡ, pa njabḡ ha, da za guí pe'tshḡ nú'a xi ra hoga mfaḡi brí 'ñehe de Ajuḡ. ¹⁹ Ngue'a pa ja rá thandi Ajuḡ 'besthó hinte ri muui nú'a ra mfaḡi de ra ximhai. Hangue enga ja ra Maça T'ofó:

“Ajuá xi p̄atuatho yá mfeni ya b̄amhya de ra ximhai gue nu'á hatetho, hangue co yá mb̄amhya ri 'm̄edis̄'.” ²⁰ Nehe xa t'ofu njaua: “Ajuá p̄adi gue hinte ri muui nuyá mfeni ya b̄amhya.” ²¹ Hangue ogrí 'ñets'ih̄a gui 'ñeñh̄a gue grí d̄enhu 'na o ma'na, ngue'a gatho nú'a to'o xa mp̄efi con gue'ah̄a go pa ri h̄ñoh̄a. ²² 'B̄a rá 'b̄efi ra cu Pablo, 'b̄a rá 'b̄efi ra cu Polo, 'b̄a rá 'b̄efi ra cu Pedro, gatho pa ri h̄ñoh̄a. Nu'ah̄a gatho go o ja ri 'yeh̄a pa ri h̄ñoh̄a, ra ximhai, ra te, ra du, gatho nú'a ja mapaya ne nú'a bra 'b̄efa. ²³ Y nu'ah̄a guí oh̄a ja rá 'ye ma zi Hmuh̄a ra Jesucristo, y ma zi Hmuh̄a ra Jesucristo go o ja rá 'ye Ajuá.

4

Nú'a bi thogui ya apostol ja yá 'b̄efi

¹ Dí nehe gui p̄ah̄a gue nuje yá m̄efiguihe ra Zidada Jesucristo, ne dí udihe nú'a xa 'ñutcahe Ajuá nú'a xqui beni maya'b̄a ne himi f̄adih̄ma. ² Hangue mahyoni ga mañhe gatho nú'a xa 'ñutcahe Ajuá, ngue'a go yá m̄efiguihe'a. ³ Nugui hingui tu ma m̄ai de gatho nú'a guí mañh̄a de guequi, nixi nú'a m̄anga ra ts'utbi de guequi. Nixi nugaguis̄e hindí ena gue dí 'yo xá h̄ño. ⁴ Masque nugui dí beni gue xá nt'axi ma mfeni, pe hingue por gue'a ma da h̄ma gue hinte dí tu. Nura Zidada go gue'a ma da h̄ñabga nguenda'a. ⁵ Hangue ogo guí h̄amf̄u nguenda te øt'a ri miq'ueih̄a, ngue'a ma dua yopa penga ma Zidadah̄a ra Jesucristo, y nu'bú nú'a h̄a, ma da h̄ñabgah̄a nguenda. Ne nu'á go gue'a ma da japi da hnequi gatho nú'a xa t'øt'e mant'agui. Ne ma da ma gatho nú'a te xa beni ja yá mfeni ya ja'i. Y nura pa'a Ajuá ma da 'ñe'tsua rá nsu ngu rí 'ñepabi cada 'na.

⁶ Zi cuh̄a, núna stá xi'ah̄a stá ma de guequi ne de ra cu Polo, pa njab̄a gui p̄ah̄a nda'a rí 'ñepi gui 'yøth̄a. Nuje hindrí ueñhe rá 'b̄efi Ajuá. Hangue gui njah̄ab̄a nehe hingui nueñh̄a 'nara cu. Stá xi'ah̄a njab̄a pa gui 'yoh̄a ngu m̄anga ra M̄aca T'ofu, pa njab̄a hingui 'ñe'tsua h̄a yá nsu 'ra, ha nu ma'ra go gui øtsah̄a. ⁷ ¿Hanja grí 'ñets'ih̄a? Xi gatho nú'a te guí p̄e'tsh̄a, ¿ha gue hingo xa 'ra'ah̄a Ajuá? Nu'b̄a go xa 'ra'ah̄a'a,

nu'bú ¿hanja grí 'ñets'ih̄a? Njab̄a ja ra uenda hingo xa 'ra'ah̄a'a.

⁸ Nu'ah̄a 'ñena hinte grí 'b̄eh̄a, 'ñena ya guí p̄e'tsh̄a gatho nú'a guí hoñh̄a, ya ngu grí 'ñet'a ndah̄a, ha nuje go xcá h̄yegaguiheua, 'ñena hinte drí muuihe. Xi dí neh̄mahe gue ya xcá ndah̄mah̄a, pa njab̄a ga ndah̄mah̄a mah̄yegui. ⁹ Nuje dyá apostolhe, dí beni gue Ajuá xa h̄ñuxcahe ngu 'raya ja'i nú'a hinte ri muui, ne xa s̄ecuabi pa da tho ja yá thandi gatho ya ja'i ne ja yá thandi yá enxe Ajuá. ¹⁰ Nuje t'engaguihe gue dyá 'b̄emfenihe ngue'a dí p̄epabihe ma zi Hmuh̄a ra Jesucristo, ha nu'ah̄a xcá b̄ens̄eh̄a gue xi gyá b̄amhyah̄a de rá noya'a. Nuje xa t'enje gue othoguihe ra ts'edi, ha nu'ah̄a guí beñh̄a gue xi ja ri ts'edih̄a. Ne guí beñh̄a gue xi t'e'ts'a ri nsuh̄a, ha nuje xi dyá t'øtsahe.

¹¹ Asta nubya xi dí sufrihe nts'edi, dí thohe ra thuhu ra nduthe ne ra 'ñãhe. Nabgaguihe ya ja'i, ne hindí p̄e'tshe 'nara ngu nú'a dua m̄etihe. ¹² Xi dí thohe ra nzabi pa dí hoñhe nú'a dí tsihe nehe. Nura ora dí øhe tsanje ya ja'i, nuje dí aphe Ajuá por gue'a. Y ra ora øtcahe ra nts'om̄ai'ua, gatho dí ts̄tathohe. ¹³ Nura ora ñama'ñh̄a ya ja'i de guecje, nuje dí zofuhe co ndunthi ra t'equ'ei. Pe nuje pa ja yá thandi'ua dí njahe ngu ra paxi xa f̄øtb̄a hinte ri muui, ngue'a pa gue'a xá nts'oje.

¹⁴ Hindí op'ah̄a nuya ya noya pa ga 'b̄e't'a ri tsah̄a. Dí op'ah̄a pa ga zo'ah̄a ngue'a pa guequi ja ra uenda ma h̄m̄aca b̄atsi'ih̄a, ngue'a go dá xi'ah̄a rá noya Ajuá.

¹⁵ Masque gri p̄e'tsh̄a 'r̄et'a 'mo nú'a to'o di u't'ah̄a de ma zi Hmuh̄a ra Jesucristo, pe s̄eh̄egui go rá m̄adi dá h̄a'ts'ah̄ab̄a rá noya Ajuá pa gá camfrih̄a ma zi Hmuh̄a ra Jesucristo, hangue nugui ja ra uenda go drá dada de gue'ah̄a. ¹⁶ Hangue dí b̄ante'ih̄a gui tengaguih̄a ma 'm̄ai.

¹⁷ Hangue dá p̄ehn'ah̄ab̄a ra cu Timu nú'a ma h̄m̄aca t'ua de ja ra jamfri, ne nu'á 'yo xá h̄ño ja rá thandi ra Zidada. Y nu'á go gue'a ma da yopa ben'ah̄a tengu ma 'm̄ai ja ra Zidada Jesucristo. Guet'atho dí udi nehe hab̄araza de ja ya nija. ¹⁸ Pe nu 'ra de gue'ah̄a xi xa ñuxa ri mfenih̄a dega nt'ets'i, guí hu ri m̄aih̄a gue hinga ma ga yopa

penguib_u ga c'a'ts'a'ih_u. ¹⁹ Pe nugui dí beni ga mab_u 'bestho pa ga c'a'ts'ah_u ma'na'qui 'b_u njab_u rá paha ma Zidadah_u. Nu'bú h_a, ga pa_{di} ua xi h_a ra ts'edi nú'ú 'yob_u ri 'ñets'i, o hõnse 'yob_u mantho. ²⁰ Ngue'a nu'a tó'o da mēpa Ajua, mahyoni di hanpa rá ts'edi pa da za te da mēfi, hingue da mantho. ²¹ ¿Nda'a guí neh_u, ga mab_u ga zo'ah_u dega cuē, o ga zo'ah_u dega hmāte?

5

Ra nthanga nguenda de 'nara gamfri nú'a bi 'yøt'a ra ts'oqui

¹ Xa fadi xá hño gue 'nara cu de gue'ah_u xa g_{uxa} rá hõme ne 'b_{uh}ui ngu rá 'behñ_a. Põde nixi nú'ú hingyá gamfri hingui øt'a njab_u. ² ¡Pe nu'ah_u xcá pah_u ne grí 'ñets'ih_u guí eñ_u gue guí 'b_{uh}u xá hño! ¡Rí 'ñep'a'ih_u xa du ri m_{ui}h_u hmah_a ne ya xcá hñacjhmah_u nú'a to'o øt'a nú'a ra ts'oqui'a! ³ Nugui masque hindí 'b_{ui} con gue'ah_u, pe numa mfeni 'b_{ui} con gue'ah_u, y ja ra uenda dí 'b_{ui} con gue'ah_u. Hanguē nugui ya stá beni te ma ga øt'e co nú'a to'o øt'a nú'a ra ts'oqui'a. ⁴ Hanguē 'yøth_u nú'a ma ga xi'ah_u. Gue da muntsh_u de rá thuhu ma Zidadah_u ra Jesucristo, y numa mfeni ma da 'm_{ui} con gue'ah_u, ne rá ts'edi ma Zidadah_u ra Jesu ma da 'm_{ui} con gue'ah_u. ⁵ Ne 'yent'uah_u ja yá 'yē ra ts'ondahi nú'a ra cu'a øt'a nú'a ra ts'oqui'a, pa da thogui ya ts'othogui ja rá ndo'yo, pe nurá te'a da mpøhø nura pa'a stua yopa penga ma Zidadah_u.

⁶ Hanja grí 'ñets'ih_u guí eñ_u gue guí 'b_{uh}u xá hño, ha 'na de gue'ah_u øt'a nú'a ra ts'oqui'a. Ngue'a nu'a nja ngu ra levadura masque 'na zi t_{ui} pe ri ntsini gatho ja ra arina ora dra thants'i. ⁷ Hanguē hñacj_u nú'a ra ts'oqui'a ne gatho nú'a nguí øth_u ja ri ndaxjua 'm_{ui}h_u, pa njab_u da za guí 'b_{uh}u co 'nara 'ra'yo 'm_{ui}. Ngue'a nu'ah_u ya guí pe'tsh_u ra 'ra'yo 'm_{ui} por ma Zidadah_u ra Jesucristo nú'a bi tho ngu 'nara zi deti nú'ú tho de ra ngo de ra pascua, pa njab_u bi gutca ma ts'oquih_u'a. ⁸ Hanguē mahyoni ga 'uegueh_u de ma ndaxjua 'm_{ui}h_u pa ga 'b_{uh}u strá nt'axiguih_u. Nja ngu ya xodyo mi øt'ango mi tsi ra thuhme nsi ra levadura, necj_u nehe ngu ga ntsamgoh_u

de ra pascua ne ga tsih_u ra thuhme nsi ra levadura, nú'a gue'a ga 'uegueh_u de ya ts'oqui de ja ma mfenih_u ne de ja ma 'm_{ui}h_u.

⁹ Ja nú'a ma'na ma carta dá pehn'ah_u ja dá xi'ah_uni gue hingui ntsixh_u co nú'ú to'o ya 'ñe'behñ_a, o nú'ú ya 'behñ_a ya 'ñedame. ¹⁰ Hingue dá xi'ah_u guí 'ueh_u 'na'quitho de nú'ú hingyá gamfri ne ya 'ñe'behñ_a, o ya nduste, o ya be, o nú'ú to'o camfri ya c'oi. Nu'b_u stá xi'ah_u njab_u, nu'bú mahyoni guí mah_u de guecua ja ra ximhai. ¹¹ Pe nugui nu'a dá xi'ah_u, hingui ntsixh_u ni 'nara cu nú'a dra 'ñe'behñ_a, o dra nduste, o nú'a di camfri ya c'oi, o dra zante, o dra tixfani, o dra be. Nu'ú tó'o øt'a njab_u dí xi'ah_u gue hingui ho nixi guí ñuñ_u con gue'ah_u. ¹²⁻¹³ Nujú hingo rí 'ñepi ga h_a'mbah_u nguenda nú'ú hingui o ja ma 'yēh_u, nu Ajua go gue'a da hñ'a'mba nguenda'ah_u. Pe nu'ah_u mahyoni guí hñ'a'mbah_u nguenda nú'ú o ja ri 'yēh_u, hanguē dí xi'ah_u gue guí hñacj_u nú'a to'o øt'e nú'a ra ts'oqui'a.

6

Ya gamfri ri nhyanthya ja ya nzaya hingyá gamfri

¹ 'B_u 'na de gue'ah_u guí pe'tsh_u 'nara ts_{ui} co ma'na ra cu, ¿hanja guí paha 'bestho ja ra ts'utbi pa guí ñateh_u co nú'ú hingyá gamfri? ¿Ha gue hingue 'nara 'betsa'a? ¿Hanja hingo guí paha guí ñateh_u ja ya cu? ² ¿Ha hingui pah_u gue nú'ú dyá gamfrih_u ma go ga h_a'mbah_u nguenda nú'ú hingyá gamfri? Nu'b_u nú'ú ma ga h_a'mbah_u nguenda yá danga t'øt'e'ah_u, nu'bú ¿ha gue hingo da za ga h_añ_u nguenda de nuya t'øt'e xi ya t'ah_uqui? ³ ¿Ha hingui pah_u nehe gue ma ga h_a'mbah_u nguenda asta ya enxe? ¡Xihma de nuya t'øt'e de ra ximhai! ⁴ Nu'b_u nu'ah_u guí pe'tsh_u ya ts_{ui} co nuya t'øt'e de nuua ja ra ximhai, 'bestho guí paha guí ñateh_u co nú'ú hingyá gamfri ne hinte dri 'ñent'i con gue'ah_u. Hingui ho njab_u ngue'a nu'ú hingui pa_{di} da hñ'a'mba nguenda ya cu. ⁵ Dí xi'ah_u njab_u pa guí 'bē ri tsah_u ne pa ya hingui sigui guí 'yøth_u. Xi de grí gathoh_u ¿ha gue jo'o ni 'na de gue'ah_u nú'a di ja rá mfadi pa da za da hñap'ah_u nguenda de nú'a guí øth_u? ⁶ Ha nu'ah_u ora guí pe'tsh_u

ya tsui co 'nara cu, 'bestho guí paha guí ñateh co nú' hingyá gamfri.

⁷ Hiní 'ñep'a'ih guí ñapabih 'na ngu ma'na co nú' hingyá gamfri. ¿Hanja hinguí tsetathoh nura ora t'ø't'ah 'nara nts'o'mai, ne ora te fep'a'ih? ⁸ Pe nu'ah go gue'aseh guí ø'tuah ra nts'o'mai ri cuh, y asta guí peph.

⁹ ¿Ha gue hinguí pah gue ya ts'oja'i hinda ma da yut'a nuni mahets'i habu bí manda Ajuá? Odi ha'ah ri mfenih. Ngue'a gatho nú' ri hñuxui ya 'behña nú' hingue xi yá 'behña, ne gatho nú' camfri ya c'oi, ne nú' ya zinga medinthati, ne nú' ya 'ñøhø ri hñuxui yá mi'ñøhøui, o ya 'behña ri hñuxui yá mi'behñai, gatho núyá hinda ma da yut'a nuni mahets'i habu bí manda Ajuá. ¹⁰ Nixi ya be, nixi ya nduste, nixi ya tixfani, nixi ya zante, nixi nú' ri mpe co ra nthate, ni 'na de gue' hinda ma da yut'a nuni mahets'i habu bí manda Ajuá.

¹¹ Ante guí camfrih Ajuá nguí njahbu nehe 'ra de gue'ah. Pe nubyá ya xa t'axca ri mfenih, ne ya xa t'ec'a'ih de gatho nuya ya ts'oqui, ha nubyá ya hinte ma ts'oqui guí tuh ja rá thandi Ajuá po rá ts'edi ma Zidadah ra Jesucristo ne po rá ts'edi rá Maça Ndahi Ajuá.

Ga nsuh xá hño pa strá nt'axi ma ndo'yoh

¹² Da za ga beñh gue dí p'e'tshmah ra nsequi ga øth nú'a go ga neh. Pøde hã da za, pe hingue gatho rí 'ñepi ga øth. Masque ja ra nsequi ga øth nú'a go ga neh, pe hinga hoph ni 'nara t'ø't'e da dacj pa ga øth. ¹³ Ra hñuni thoqui pa da ma mbo ra mai, ha nura mai ja pa ra hñuni. Pe gatho nú' yoho, Ajuá ma da hñacua yá 'befi'. Numa ndo'yoh hinxa thoqui pa ga hñuxh co ya 'behña nú' hingue xi ma 'behñah, nixi ra 'behña hinda hñuxui ma'na ra 'ñøhø nú'a hingue xi rá dame. Numa ndo'yoh xa hoca Ajuá pa ga p'epabih'a, y nu'á go gue'a supca ma ndo'yoh. ¹⁴ Nu Ajuá bi japi bi yopa nte rá ndo'yo ma Zidadah ra Jesucristo, njab nehe ma da japi da yopa nte ma ndo'yoh po rá ts'edi'a.

¹⁵ ¿Ha hinguí pah gue numa ndo'yoh xa 'natho co ma zi Hmuh ra Jesucristo gue'a stá camfrih'a? Nujá ya dí 'nathoh

co ma zi Hmuh ra Jesucristo, nu'bá ¿hanja da za ga hñuxh co 'nara ts'o'behña ne ga 'nathoh con gue'a nehe? Ni ts' hinda za. ¹⁶ O ¿ha gue hinguí pah gue nu'a tó'o da hñuxui 'nara ts'o'behña ya bi 'natho rá ndo'yo con gue'a? Ngue'a enga ja ra Maça T'ofu njaua: "Ra 'ñøhø co rá 'behña, gue' ya ri 'natho." ¹⁷ Pe nu'a tó'o ya ri 'natho co ma Zidadah ra Jesu, ya ri 'natho con gue'a pe dega Maça Ndahi.

¹⁸ Hangue oguí hñuxh co ya 'behña nú' hingue xi ri 'behñah. Gatho ya ts'oqui hinguí ho, pe hinga gatho ya ts'oqui ri ts'ocua rá ndo'yo 'na. Pe nú'a ra ja'i da hñuxui 'nara 'behña hingue xi rá 'behña, nu'á hã, ri ts'ocse rá ndo'yo. ¹⁹ ¿Ha gue hinguí pah gue numa ndo'yoh gue'a rá nija ra Maça Ndahi nú'a 'bui ja ma corasoh? Ajuá go gue'a xa 'racaguih'a. Hangue ya hingo drí mandaseh. ²⁰ Ngue'a Ajuá bi gutc'aguih xá madi co rá ji rá hmaça T'. Hangue 'yøth ra ts'edi gue da hneca rá nsunda Ajuá ja ri ndo'yoh ne ja ri corasoh, gue'a numa ndo'yoh ne ma corasoh go rá meti Ajuá.

7

Ya hoga ts'ofu pa nú' bu yá 'behña ne pa nú'jo'o

¹ Nubyá ma ga xi'ah de nuya nt'ani grí 'ñanih nu ngá 'yopcah: Xá hñohma 'bu ra 'ñøhø hinda me'tsa rá 'behña, ² pe ndunthi ya 'ñøhø hinda za da 'muse nsinque rá 'behña. Hangue por gue'a, pa hinda hñuxui ya 'behña nú' hingue xi yá 'behña, ma'na xá hño 'nara 'ñøhø dá nthatui 'nara 'behña pa gue'a drá meti. Ha 'nara 'behña ma'na xá hño dá nthatui 'nara 'ñøhø pa gue'a xi drá dame. ³ Ra 'ñøhø mahyoni da 'yøt'e co rá 'behña nú'a rí 'ñepi, nehe njab da 'yøt'a ra 'behña co rá dame nú'a rí 'ñepi. ⁴ Y nura 'behña ya hingo da mandase rá ndo'yo, gue'a nurá dame go ri mandabi rá ndo'yo'a. Njab nehe ra 'ñøhø ya hingo ri mandase rá ndo'yo, gue'a nurá 'behña go ri mandabi rá ndo'yo'a. ⁵ Hangue 'yøth ngu nú'a rí 'ñep'a'ih de gue'aseh, odi 'ra'ah ra mfada 'na ngu ma'na. Pe 'bu xcá cohih 'nara cohi pa guí 'yaph Ajuá, nu'bá hã, da za guí 'uegueh 'raya pa. Nepu

de gue'a da za gui 'buhu 'nadbuh mahyegui ma'na'qui pa njabuh hinda za da hya'ahuh ra Satá gui hñuxhuh co ma'na ra ja'i.

6 Stá xi'ahuh gue xá hño gui hongá ri 'behñahuh, pe hingo drí ja'ahuh, go da huanhuh nú'a gui 'yøthuh. 7 Pa guequi ga nehma gue gatho da nja ngu dí nja hinstá nthati jo'o ma 'behñá, pe cada 'na 'rama'na'ño yá mfeni xa umbabi Ajuá.

8 Nú'ahuh viudahuh, ne gatho nú'ahuh hinxcá nthatihuh, jo'o ri 'behñahuh nixi ri damehuh, dí xi'ahuh ga nehma gui njahuh ngu dí nja hinstá nthati jo'o ma 'behñá. 9 Pe nu'buh guí hanthuh gue Ajuá hinxa 'ra'ahuh ra ts'edi pa gui 'buhsehuh, ma'na xá hño gui nthatihuh, ngue'a hingui ho gui 'buhuh hønse co ra nc'at'i.

10 Y nú'ahuh 'buh ri 'behñahuh, ha nú'ahuh 'behñahuh 'buh ri damehuh, dí 'bep'ahuh ngu nú'a bi mangua ra Zidada, gue ni 'na de gue'ahuh hinda za gui nhyeguihuh. Hingo de guecsehuh dí 'bep'ahuh gui 'yøthuh njabuh, nura Zidada go gue'a ri 'bep'a'ihuh. 11 Nu'buh ra 'behñá da hyepuh rá dame, odi ju ma'na ra 'ñøhø pa drá dame, y nu'buh ra 'ñøhø da hyepuh rá 'behñá, odi ju ma'na ra 'behñá pa da 'yøt'e drá 'behñá. Nu'a da 'yøt'e, ma'na xá hño dá mpumbabi ri yoho ne da yopa 'muhí 'nadbuh ma'na'qui.

12 Nubya nugui go ma ga xi'ahuh nú'a dí beni gui 'yøthuh, hingo ra Zidada ri 'bep'ahuhbya. Nu'buh 'nara cu pe'tsa rá 'behñá hingrá gamfri, ne nu'buh nú'a ra 'behñá hini utsa rá dame ngue'a ra gamfri, osti hepuh. 13 Y nu'buh 'nara nju dí pe'tsa rá dame hindra gamfri pe nu'buh nú'a ra 'ñøhø hini utsa rá 'behñá ngue'a ra gamfri, osti hepuh rá dame'a. 14 Ngue'a nu'buh 'nara 'behñá ra gamfri ne rá dame hingrá gamfri, nú'a ra 'ñøhø'a hani rá japi Ajuá po rá 'behñá, ngue'a rá 'behñá rá batsi Ajuá. Y nu'buh 'nara 'ñøhø ra gamfri ne rá 'behñá hingrá gamfri, nú'a ra 'behñá'a hani rá japi Ajuá po rá dame, ngue'a nurá dame rá batsi Ajuá. Nu'buh hindi njabuh co ra 'ñøhø o ra 'behñá hingrá gamfri, nu'bá nixi yá batsi hingá njapi. Pe nu'buh njabuh ha, njapi yá batsi. 15 Pe nu'buh 'nara 'ñøhø hingrá gamfri ne da hyepuh rá 'behñá ngue'a ra gamfri, o nu'buh 'nara 'behñá hingrá gamfri ne da

hyepuh rá dame ngue'a ra gamfri, dá 'uegue, ngue'a nú'a ra cu o nú'a ra nju pe'tsa ra nsequi da 'uegue de nú'a hingrá gamfri, ngue'a Ajuá bi zoncahuh pa ga 'buhuh 'nara hoga'muhí. 16 Xi nu'i zi nju, ¿ha gri padi ua da mpøhø ri dame po rá ngue'i? Nehe nu'i zi cu ¿ha gri padi ua da mpøhø ri 'behñá po rá ngue'i?

17 Cada 'na de gue'ahuh 'buhuh ngu nú'a xa 'yep'ahuh ra Zidada ante da zohn'ahuh'a pa gá camfrihuh. Nuna guehna drí 'bepabi da 'yøt'a gatho ya cu de haburaza ya nija. 18 Nu'buh 'nara cu ya xa gamfri Ajuá ne xqui thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo, hinte ja. O 'buh 'buhí 'nara cu xa gamfri Ajuá ne hingui pe'tsa ra seña ja rá ndo'yo, ya odi huxa nú'a ra seña'a. 19 Hinte ri muui 'buh to'o pe'tsa ra seña o hingui pe'tsi. Nu'a ma'na ri muui, nú'a ga øthuh nú'a ri manda Ajuá. 20 Cada 'na dá sigui dá mpefi habuh mri mpefi de ante da gamfri Ajuá. 21 Nu'buh xi ngrá nzai'begu de ngá camfri ma zi Hmuhuh ra Jesucristo, hini japi. Pe nu'buh da za gui pøni dega 'begu, pøni 'bestho. 22 Nú'a mi 'buhí dega 'begu ante da gamfri ra Zidada, ya nubya hingrá 'begu de 'nara ja'i ja rá thandi Ajuá ngue'a ya rá 'begu ra Zidada. Nehe nu'a ra ja'i bi gamfri ra Zidada ne himi 'buhí dega 'begu, nu'a go gue'a 'nara 'begobya de ra Zidada Jesucristo. 23 Ajuá bi gutc'aguihuh xá madi, hangue nubya ma ga pepuh'a, hingo ma ga pepabihuh ya ja'i. 24 Zi cuhuh, sigui gui mpehuh há ngrí mpehuh de gá camfrihuh ra Zidada Jesucristo, y Ajuá ja da 'mahni con gue'ahuh.

25 Y gatho nú'ahuh jo'o ri 'behñahuh, ha nú'ahuh 'behñahuh jo'o ri damehuh, hinte xa 'bepcagui ra Zidada ga xi'ahuh, hønse dí 'ra'ahuh 'nara ts'ofu de ma mfenise. Y nura ts'ofu'a gue'a majuaní ngue'a Ajuá po rá nthecate xa hñuxcagui pa ga manbabi rá noya'a, hangue dí 'ra'ahuh 'nara hoga ts'ofu. 26 Nugui dí beni gue xá hño gui 'buhuh nsi ri 'behñahuh nsi ri damehuh ngu guí 'buhuh, ngue'a xi ja ya ts'othogui nuya pabya dí 'buhuh. 27 Nu'buh 'buh ri 'behñá, oxqui hepuh. Ha nu'buh jo'o, oxqui honi. 28 Ha nu'buh gui hongá ri 'behñá, hingrá ts'oqui. Ha nu'buh 'nara nxutsi da hyonga rá dame, hingrá ts'oqui nehe. Pe nu'a tó'o da hy-

onga rá 'behña, o nura 'behña da hyonga rá dame, ma da thogui ndunthi ya dumai, hangue nugui ga nehma gue hingui thohu ya dumai.

²⁹ Zi cuhu, dí ne ga xi'ahu gue ya hinga ndunthi ya pa dí 'buhua. Hangue nu'a tó'o pe'tsa rá 'behña, dá 'yot'a ra uenda gue hingui pe'tsi, pa da za da mepabi Ajuá.

³⁰ Nu'a tó'o zoni, odi oda rá mfeni nsocta ra ts'oni, ne nu'a tó'o ri johya, odi oda rá mfeni nsocta ra johya. Nu'a tó'o ri ntai, dá 'yot'a ra uenda gue hinte pe'tsi. ³¹ Ha nu'a tó'o ri johya co nuna ra ximhai, dá 'yot'a ra uenda gue hini johya, ngue'a nuna ximhai 'yo rí uadi rí thogui.

³² Nugui ga nehma hingui jamasu ya t'ot'e de nuna ra ximhai, ngue'a nu'a tó'o jo'o rá 'behña xi ri jamasubi rá 'befi ra Zidada, ne 'bui pa da 'yot'a nú'a ri ho ra Zidada. ³³ Pe nu'a tó'o 'bu rá 'behña mahyoni da jamasu ya t'ot'e de nuna ra ximhai, ne da 'yot'a nú'a ri ho rá 'behña. ³⁴ Ha nuya 'behña, hinga mahyegui nú'a 'bu rá dame co nú'a jo'o rá dame. Nu'a jo'o rá dame, ma'na ri jamasubi rá 'befi ra Zidada, ne 'bui pa da mepabi Ajuá con gatho rá ts'edi ne con gatho rá mfeni. Pe nu'a tó'o 'bu rá dame, mahyoni da jamasu ya t'ot'e de nuna ra ximhai, ne da 'yot'a ngu nú'a ri ho rá dame.

³⁵ Nuna dí xi'ahu guehna pa go ri hñohu. Dí zo'ahu pa gui 'yothu ra hño ngu rí 'ñepi gui 'yothu pa da za gui pepabihu Ajuá con gatho ri mahi ne hinte da hyu'ts'ahu. Nugui hindí eñ'ahu gue 'bu gui hongari 'behñahu hingui 'yot'uahú rá paha Ajuá.

³⁶ Nu'bu 'nara cu di 'bu rá t'ixu, y handi gue ya da za da nthati'a, dá 'yot'a ngu nú'a xa bengá rá dada ante sta tho rá mbatsja'i. Hingo 'nara ts'oqui nú'a xa beni da nthata rá t'ixu. ³⁷ Pe nu'bu 'nara cu 'bu rá t'ixu, ne nura dada'a xa beni gue hinda thata rá t'ixu, ne 'bu 'nadra mfeni xa beni gue hinhya'mu da umba nsequi da nthata rá t'ixu, nú'a ra cu'a ot'e xá hño nehe. ³⁸ Hangue nu'a tó'o ri unga rá t'ixu pa da nthati, xá hño ot'e. Nehe nu'a tó'o hingui ne da thata rá t'ixu, ma'na xá hño nú'a ot'e.

³⁹ Nu'a ra 'behña xa nthati, hingui tsa da 'uegue de rá dame núbya te rá dame, ngue'a njabu mangu ra ley. Pe nu'bu ya da

du rá dame, nú'a ra 'behña'a 'bu da beni da nthati, da za da nthati co nú'a da ne'a, hñse gue drá gamfri há, ne 'bu go rá paha Ajuá. ⁴⁰ Pe nu'a go dí mangá, ma'na xá hño hinda yopa nthatihma. Guehna dí bengá, y dí camfri gue dí hanpabi rá Maca Ndahi Ajuá.

8

Ya hñuni nú'u thoqui pa da hñg'tua ya c'oi

¹ Nubyá ma ga xi'ahu de nuya hñuni thoqui pa da hñg'tua ya c'oi. Dí pahú gue gathoguihu ja ma mfadihu. Pe nura mfadi nsingue ra hmate ri jacju ga 'ñets'ihu, pe nura hmate xa 'racju Ajuá go gue'a ri jacju ga tetuahú yá jamfri ma miqu'eihu. ² Nu'a tó'o beni gue xi ja rá mfadi, go gue'a hingui padi gatho nú'a rí 'ñepi da badi. ³ Pe nu'a tó'o ri madi Ajuá, Ajuá ma gue xá hño rá 'mai.

⁴ Nuya hñuni hñg'tua ya c'oi 'bucua ja ra ximhai, hinte ri muui, ngue'a dí pahú gue nuya c'oi'u hinte ri muui. Ngue'a nuju dí pahú gue 'nat'a Ajuá 'bui, hingui 'bui ma'ra. ⁵ Masque t'ena gue nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai 'bui ndunthi nú'u t'embabi gue go gue'u Ajuá, pe masque t'embijabu, nu'a hini mandaguihu. ⁶ Ngue'a pa guecaguihu dí pahú gue 'nat'a Ajuá 'bui, y go gue'a ma Dadahu. Nú'a go gue'a bi hyoca gatho ya t'ot'e, ne dí 'buhua pa ga nsundahu'a. Nehe 'nat'a ma zi Hmuhu 'bui, y go gue'a ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi t'ent'ua ja rá 'ye pa go bi hyoca gatho ya t'ot'e, ne go gue'a bi 'racju 'nara 'ra'yo te.

⁷ Pe hinga gatho ya cu xa badi xá hño gue 'nat'a Ajuá 'bui. 'Ra astabya hinxa pumfritho yá nzai mi pe'tsi nu de mi camfri ya c'oi, ne ora da zi nú'a ra hñuni xa hñg'tuabi ya c'oi, beni gue go gue'a 'nara ts'oqui, ngue'a bentho gue nehe ya c'oi ja yá ts'edi, pe hina. ⁸ Pe hingue po ra hñuni da za ma'na ga 'buhú xá hño ja rá thandi Ajuá. 'Bu ga ñunihu, hinte ja, y nu'bu hinga ñunihu, nehe hinte ja. ⁹ Pe masque dí pe'tshu ra nsequi pa ga othu 'na de guehya, mahyoni ga jamasuhú pa hinga japhu da 'yot'a ya ts'oqui nú'u otho ndunthi yá jamfri. ¹⁰ 'Bu 'nara cu otho ndunthi rá jamfri, ne da hyant'a'i gri hudi gri ñuni ja

'nará ngo 'nara c'oi, nu'bú nú'a ra cu'a 'na tui rá jamfri, grí cadi pa da thogui da ñuni nehe'a. ¹¹ Y njab_u masque pa ja ri mfeni hingrá ts'oqui ngue'a guí p̄adi nú'a guí øt'e, pe njab_u guí japa nuri cu da menga ja ra ts'oqui. Y guí p̄adi gue nehe po nura cu'a bi du ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹² Hangué nu'b_u njab_u nú'i guí ts'ocua rá mfeni 'nara cu nú'a othotho ndunthi rá jamfri, p̄adi gue numa zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a guí øt'ua nú'a ra ts'ocate'a. ¹³ Hangué 'b_u po 'nara hñuni ga tsi, ga japi da nts'oca 'nama cu, nu'bú ma'na xá hño hinhya'm_u ga tsi nura hñuni'a.

9

Ra nsequi nú'a mi p̄e'tsa ya apostol

¹ P̄ah_u xá hño gue nugui drá apostol de ra Zidada Jesucristo dí p̄e'tsa ra nsequi ga øt'a ngu nú'a rí 'ñepcagui ngue'a drá apostol. Nugui stá handa ma Zidadah_u ra Jesu, ne go dá zo'ah_u de gue'a pa gá camfrih_u. ² Nu'b_u ma'ra ya cu beni gue hinga majuani drá apostol, pe nu'ah_u h̄a, guí p̄ah_u gue drá apostol ngue'a xcá camfrih_u Ajuá po ma noyaga.

³ Ne nú'u to'o ñama'ñ_u de guecagui, njaua dí xipabi: ⁴ ¿Ha gue hiní 'ñepcagui da t'aqui nú'a te ga tsi? ⁵ ¿Ha gue hindí p̄e'tsa ra nsequi 'b_u ga ne ga hongama 'b̄ehñ_u ne ga tsits'i hab_u dí 'yo ngu øt'a ra cu Pedro ne ma'ra ya apostol ne nú'u yá cu ra Zidada Jesu? ⁶ Nugui ne ra cu Berhna ¿ha gue hõnseguihe hiní 'ñepcahmahe da t'acje te ga tsihmahe nsinque ga mpehe? ⁷ ¿To'o gue'a 'b̄ui dega soldado ne hingui t'umbi te da zi? ¿To'o nú'a p̄e'tsa 'nara uá'obxi ne hinda zipabi rá fruta? ¿To'o nú'a p̄e'tsa ya mbo'ni, ne hinga ja ri ñuni ja yá mbo'ni? ⁸ Núna dí ma, oguí beñh_u gue go dí manse, ngue'a njab_u manga rá ley ra Moise, ⁹ ne ena njaua: “Oxqui tu'tuah_u rá ne ra ndamfri ora net'a ra trigo ja ra era.” ¿Ha gue Ajuá bi ma xi majuani de ra ndamfri? ¹⁰ Hina, nu'á bi ma pa guecaguih_u, ne bi t'ofa pa go ma hñoh_u, ngue'a nú'a tó'o faxa ra hai ne nu'a tó'o j̄axa ra sofo, rí 'ñepi da zi de nú'a pot'i'ū. ¹¹ Hangué nu'ah_u guí njah_u ngu 'nara 'bot'i y nuje ngu go dyá mot'ihe ngue'a dá xi'ahe rá noya Ajuá. Nu'bú ¿ha gue hiní 'ñepi gui

faxcahe ne gui 'racje te ga tsihe? ¹² Nu'b_u nú'u ma'ra ya cu ri mpefi con gue'ah_u go guí faxh_u ne guí umf_u te da zi, xi nuje ¿ha gue hingo ma'na rí 'ñepcaguihe gui faxcahe?

Nuje, asta nubuyá hinte stá a'a'ihe, masque rí 'ñepcaguihehma. Nu'a dí øthe, dí tsethe ra thuhu ra nduthe pa hinto da ñama'ñ_u de rá noya ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹³ ¿Ha gue hingui p̄ah_u gue nu'a tó'o ri mpefi ja yá ndanija ya xodyo ja da t'umbabini te da zi? Y nu'a tó'o ri mpefi ja ra ata tsi nú'u ya mbo'ni tho dega hñã'ti pa Ajuá. ¹⁴ Njab_u bi manda ra Zidada nehe gue nu'a tó'o manga ra maca hoga noya rí 'ñepabi da t'umbabi te da zi. ¹⁵ Pe nugui masque rí 'ñepcagui, pe hinte stá a'ah_u nixi hindí op'a'ih_u pa ga a'ah_u nú'a te dí honi. ¿Ngue'a nugui masque drí 'ñuni ga tu pe hindí ne to'o da 'ñena gue dí manga ra maca hoga noya pa hõnse dí taha nú'a dí tsi!

¹⁶ Hingui tsa ga 'ñets'i ngue'a dí manbabi rá noya Ajuá, ngue'a nu'b_u hinga ma, ¿te ma ga th̄adi ja rá thandi Ajuá? Nu'b_u hinga manba rá noya Ajuá, guehna 'nara dum̄ai pa guecagui. ¹⁷ Nu'b_u núgui dí manba rá noya Ajuá con gatho ma paha, nu'bú dí t̄o'mi gue go ma da gutcagui Ajuá. Pe nu'b_u núgui hinga nehma ga manbabi rá noya Ajuá, pe guehna ma 'b̄efi xa t'acagui, hangué mahyoni ga øt'e. ¹⁸ Nu'bú, ¿xi nda'a ma th̄ah̄a? Nu'a ma th̄ah̄ahma, ga johya ga manba rá noya Ajuá nsinque te da t'aqui de guecua, masque rí 'ñepcahma.

¹⁹ Nugui hindrá 'b̄ego de 'nadra ja'i, nugui drá 'b̄ego pa gatho ya ja'i, ngue'a dí zofu'ū pa njab_u ndunthi de gue'ū da gamfri ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ²⁰ Nugui dí øt'a ngu yá nzai ya xodyo pa da za ga zofu'ū, nehe dí øt'a ngu yá nzai nú'u 'b_u ja rá hmanda ra ndaxjua ley pa da za ga zofu'ū nehe'ū, masque nugui ya hindí 'b̄ui de ja ra ndaxjua ley. ²¹ Nehe dí øt'a ngu yá nzai nú'u hingui 'b̄ui ja rá hmanda ra ndaxjua ley pa njab_u da za ga zofu'ū nehe. Pe nugui hinstá 'uegue de ja rá ley Ajuá, ngue'a nugui dí 'b̄ui de ja rá hmanda ma Zidadah_u ra Jesucristo. ²² Nehe dí øt'a ngu yá nzai nú'u ya cu ts'utho yá jamfri, pa da za ma'na ga zofu'ū. Nugui stá nzai ga t̄embabi yá nzai gatho ya ja'i pa da mp̄oh̄

'ra de gue'ḡ, ngue'a cada 'na de gue'ḡ, 'rama'na'ño hanja gra zofoga'ḡ. ²³ Dí øt'a njabḡ ngue'a dí ne gue ma'na da ntanga ra maça hoga noya, ne pa njabḡ da za ga hani ndunthi ya japi bra hña nura maça noya'a.

²⁴ Ha gue hinguí pahḡ gue gatho nú'ḡ ri ntsa'rihi, da ma mahyεgui, pe 'mefa 'natho nú'a to'o ma da dahḡ. Nujḡ nehe ma ga øthḡ njabḡ, ga 'yohḡ xá hño ja rá thandi Ajuḡ pa njabḡ ga hanga ma thahḡ nehe nú'a ma da 'racjḡ'a. ²⁵ Dí pahḡ gue gatho nú'ḡ to'o ri ntsa'rihi xi ri su rá ndo'yo pa da nja rá ts'edi. Nu'ḡ øt'a njabḡ hønse pa da dahḡ 'nara thahḡ nú'a ma da thegue. Pe nujḡ dí pahḡ gue ma ga hañḡ 'nara thahḡ nú'a hinhya'mḡ ma da thegue. ²⁶ Hanguie nugui drí hña ra 'rihi nehe, pe drá ma manjuantho pa nuni habḡ ma ga tsøni, ne co rá ts'edi Ajuḡ drí ntuhni pa ga ntate, hingue hønse dí 'ñenitho. ²⁷ Nugui xi drí su ma ndo'yo nehe pa hinte da 'yøt'e, y drí japi da 'yøt'e nú'a go dí ne, ngue'a hindí ne ga 'bε ma tsa ja rá thandi Ajuḡ, masque stá zofohmḡ ndunthi ya ja'i.

10

Ra ts'ofa pa hinda søcambeni ya c'oi

¹ Zi cuhḡ, dí ne ga ben'ahḡ nehe gue nú'ḡ ndu ma xitahḡ nu de bá pønga de Egipto bra zi ra Moise, ne mri 'bet'o 'nara guui, ne bi 'rax'ḡ ja ra Thenga Ndehe. ² Nu'ḡ bi dena ra guui ne bi 'ranga ja ra Thenga Ndehe, hangue nu'ḡ bi 'natho co ra Moise, go gue'a 'nara nt'udi de ra sistehe. ³ Ne dí pahḡ gue gatho'ḡ mahyεgui bi zi nú'a ra nzaqui bá ehe de mahets'i. ⁴ Ne gatho mahyεgui bi zi nú'a ra dehe bá pēhna Ajuḡ ne bi bøhø de ja 'nara do. Y nú'a ra do'a gue'a 'nara nt'udi de ma zi Hmuhḡ ra Jesucristo mi 'yo con gue'ḡ haburaza mi 'yo'ḡ. ⁵ Pe ndunthi de gue'ḡ, Ajuḡ bi hyandi gue hinxmá hño nú'a mi øt'e'ḡ, hangue ndunthi de gue'ḡ bi du ja ra mbonthi.

⁶ Gatho nú'a bi thogui'ḡ go gue'a ngu 'nara ts'ofa pa guecjḡ, pa hinga hyøcjḡ nú'ḡ ya t'øt'e xá nts'o, ngu nú'a bi 'yøt'e'ḡ. ⁷ Hinga beñḡ ga nsundahḡ ya c'oi ngu bi 'yøt'a 'ra de gue'ḡ, ngu enga ja ra Maça T'ofa: "Ya ja'i bi hñudi bi ñuni ne bi ntsithe, nepḡ de gue'a bi 'mai bi 'yøt'ua yá ngo ya

c'oi co ya hnei." ⁸ Ne hinga hñuxhḡ co ya 'beñḡ nú'ḡ hingue xi ma 'beñḡḡ ngu bi 'yøt'a 'ra de gue'ḡ, hangue nu'ḡ 'nada ra pa bi du 'natemáhñu 'mo ya ja'i. ⁹ Nixi hinga beñḡ ga tsø'tuahḡ rá mui Ajuḡ ngu bi 'yøt'a 'ra de gue'ḡ, hangue 'nara pa ndunthi de gue'ḡ bi mahna ya qu'eña, ne bi du'ḡ. ¹⁰ Ne hinga ñama'ñahḡ de nú'a øt'e Ajuḡ con guecjḡ ngu bi ñama'ñḡ 'ra de gue'ḡ, hangue 'nara pa Ajuḡ bá pēhna 'nara εnxε pa bi hyo'ḡ.

¹¹ Gue'a gatho bi thogui ndu ma xitahḡ, ne bi t'ofa pa njabḡ ga beñḡ gue guehna 'nara ts'ofa pa guecjḡ nú'ḡ dí 'buhḡua ja ra ximhai de nuya ngaxa pabya. ¹² Hanguie nu'ḡ tó'o beni gue xi 'bui xá hño, dá nsu pa hinda dapi da 'yøt'a ya ts'oqui. ¹³ Gatho nú'ḡ ya ts'othogui dí thoguihḡ, njabḡ thogui nehe gatho ma'ra ya ja'i. Pe Ajuḡ nzantho sugaguihḡ, y nu'a hinda hocjḡ ga thohḡ ya ts'othogui nú'ḡ da hyandi'a gue hinda za ga tsethḡ. Ha nura ora dí thohḡ 'nara thogui, nu'a ri 'racjḡ ra ts'edi pa ga tsethḡ.

¹⁴ Hanguie dí xi'ahḡ zi cuhḡ, ogrí nsundahḡ ya c'oi. 'Ueguehḡ de nú'a ra nzai'a. ¹⁵ Dí xi'ahḡ njabḡ ngue'a dí padi gue nú'a dí xi'ahḡ 'bestho tso ri mfenihḡ, y nu'asehḡ da za gui pahḡ ua majuani nú'a dí ma ua hina. ¹⁶ Ora dí tsihḡ ra Maça Nt'oxi, gue'a 'nara nt'udi gue dí 'nathohḡ co ma Zidadahḡ ra Jesucristo ne nú'ḡ 'na ngu ma'na. Nu de dí aphḡ Ajuḡ dí tsihḡ ra vinu, y nura vinu'a go gue'a 'nara nt'udi de rá maça ji ma zi Hmuhḡ ra Jesucristo nú'a bi mani ja rá pont'i'a po rá nguecjḡ. Y nú'a ra thuhme dí hñeguehḡ, go gue'a 'nara nt'udi de rá zi ndo'yo'a nú'a bi uni pa bi tho po rá nguecjḡ. ¹⁷ Masque nujḡ drí ndunthihḡ, pe 'nada nú'a ra thuhme dí tsihḡ, hangue por gue'a drí 'nathohḡ.

¹⁸ Ngu dí pahḡ gue nuya me Israel nú'ḡ to'o mi tsi nuya mbo'ni mi ts'at'i dega hña'ti, mi 'natho yá jamfri mi xøcambeni Ajuḡ, hangue nu'ḡ mi 'natho nehe'ḡ po nú'a mi tsi'ḡ. ¹⁹ Nugui hingo dí xi'ahḡ gue ya c'oi ja yá ts'edi, ne hindí xi'ahḡ gue ri muui nú'ḡ ya hñuni xa hña'tuabi'ḡ, ngue'a nu'ḡ hinte ri muui y nixi otho yá ts'edi'ḡ. ²⁰ Nu'a dí xi'ahḡ gue nuya hñuni hoca nú'ḡ

hingyá gamfri pa da umbabi ya c'oi, nuya hñuni'ᵃ go gue'ᵃ pa ya ts'ondahi, hingue pa Ajuá. Y nugui hindí ne gui 'nathohᵃ co ya ts'ondahi. ²¹ Hinda za gui tsihᵃ ra Maça Nt'oxi ne gui tsihᵃ nú'ᵃ thocuabi ya ts'ondahi. Ne hinda za gui hñuhᵃ ja rá mexa ra Zidada nepᵃ ma grí huhᵃ ja ya mexa habᵃ t'ø'tua yá ngo ya c'oi, ngue'ᵃ nu'ᵃ go gue'ᵃ de ra ts'ondahi. ²² ¿Ha gue gui nehᵃ ga ts'ø'tuahᵃ rá mᵃi ra Zidada? O ¿ha gue gui beñhᵃ gue go ma'na ja ma ts'edihᵃ de gue'ᵃ? Hina.

Ra gamfri pe'tsa ra nsequi da 'yøt'a nú'ᵃ go da ne pe co ra hmæte

²³ Zi cuhᵃ, da za gui beñhᵃ gue hᵃ dí pe'tshmahᵃ ra nsequi ga øthᵃ gatho nú'ᵃ ga nehᵃ. Pøde hᵃ da za, pe hinga gatho rí 'ñepi ga øthᵃ, ne hingue por gatho ya t'øt'e da za ma'na da te ma jamfrihᵃ. ²⁴ Oguí suhᵃ hønse ri tehᵃ, supabihᵃ rá te nehe ri miqu'eihᵃ.

²⁵ Tsihᵃ gatho nú'ᵃ te 'ba ja ra tai, ogrí 'ñanihᵃ 'met'o ua xa hñá'tuabi ya c'oi o hina, pa hinda ts'oca ri mfenihᵃ. ²⁶ Ngue'ᵃ ra Zidada go rá meti gatho ra ximhai ne gatho nú'ᵃ ja ja ra ximhai.

²⁷ Nu'bᵃ 'nara ja'i hingrá gamfri da zix'ahᵃ ja rá ngu pa gui ñuñhᵃ con gue'ᵃ, ha nu'bᵃ guí ne gui maha con gue'ᵃ, rí maha ne tsihᵃ gatho nú'ᵃ da 'ra'ahᵃ nsinque gui 'yambabihᵃ habᵃ xuá hñá, pa hinda ts'oca ri mfenihᵃ. ²⁸ Pe nu'bᵃ da 'mᵃ 'na to'o da xi'ahᵃ gue nú'ᵃ te ma gui tsihᵃ xa hñá'tuabi ya c'oi, nu'bᵃ oguí tsihᵃ pa hingui ts'ocuahᵃ rá mfeni nú'ᵃ to'o bi xi'ahᵃ. ²⁹ Nugui hindí xi'ahᵃ gue go ma da ts'oca ri mfenihᵃ, dí xi'ahᵃ pa nú'ᵃ to'o da xi'ahᵃ gue hingui ho nú'ᵃ ma gui tsihᵃ, pa hingui ts'ocuahᵃ rá mfeni'ᵃ.

Pe da za da benga 'na ne da 'ñena: "¿Hanja go da za da thagagui hinga øt'a 'nara t'øt'e ngue'ᵃ ma'na ra cu beni gue ra ts'oqui? ³⁰ Nu'bᵃ dí tsi te dí tsi ne dí umbabi njamadi Ajuá, ¿hanja ma go da nongagui ma'na ra cu por nú'ᵃ te dí tsi?"

³¹ Pe nugui dí xi'ahᵃ, gatho nú'ᵃ gui øthᵃ, 'bᵃ gri ñuñhᵃ, 'bᵃ gri tsithehᵃ, 'bᵃ gri øthᵃ ma'na te gri øthᵃ, 'yøthᵃ gatho pa rá nsunda Ajuá. ³² Jamasuhᵃ nú'ᵃ gui øthᵃ pa hingui ts'ocuahᵃ yá mfeni ya xodyo, nixi nú'ᵃ

hingyá xodyo, nixi nú'ᵃ ya cu 'bᵃi ja rá nija Ajuá. ³³ Nugui dí øt'a ra ts'edi pa ga øt'a nú'ᵃ xá hño pa ga hu'mbabi yá mᵃi gatho ne hinga ts'ocua yá mfeni. Nugui hindí honse ra hño pa guequi, dí øt'a nú'ᵃ xá hño qué pa da mpøhø ma'ra.

11

¹ 'Yøthᵃ ngu núna dí øt'e, ngue'ᵃ nugui dí øt'a ngu nú'ᵃ bi 'yøt'a ma zi Hmuhᵃ ra Jesucristo.

Ra ts'ofø pa ya 'behñá nú'ᵃ pa ja ya hmunts'i

² Zi cuhᵃ, nugui drí johya ne dí ex'ahᵃ ngue'ᵃ hinxcá pumfrihᵃ gatho nú'ᵃ stá xi'ahᵃ, ne guí øthᵃ gatho ngu nú'ᵃ stá u't'ahᵃ gui 'yøthᵃ. ³ Pe nugui dí ne gui padihᵃ gue numa zi Hmuhᵃ ra Jesucristo go gue'ᵃ ra ñaxu de gatho ya 'ñøhø, y nura 'ñøhø gue'ᵃ ra ñaxu de rá 'behñá, y nu Ajuá ra Dada go gue'ᵃ ra ñaxu de ma zi Hmuhᵃ ra Jesucristo. ⁴ Nu'bᵃ 'nara 'ñøhø xa go'ma rá ñaxu ora apabi Ajuá de ja ya hmunts'i, o de ora ñá de rá noya Ajuá, njabᵃ ri 'betua rá tsa rá ñaxuse. ⁵ Pe nu'bᵃ 'nara 'behñá hinxa go'ma rá ñaxu ora apabi Ajuá ne ora manbabi rá noya'ᵃ, ri 'betua rá tsa rá ñaxuse, tsatho xa 'ñaxi. ⁶ Nu'bᵃ ya 'behñá hingui co'ma yá ñaxu, ma'na xá hño dá 'ñaxi, pe nu'bᵃ gue'ᵃ 'nara 'betsa da 'ñaxi, ma'na xá hño dá go'ma rá ñaxu ora apabi Ajuá. ⁷ Nura 'ñøhø hiní 'ñepi da go'ma rá ñaxu ngue'ᵃ nura 'ñøhø bi hyoca Ajuá ngu tengu rá 'bai'ᵃ ne ja ri hnequini nurá nsunda Ajuá. Pe nu ja ra 'behñá, ja ri hnequini rá nsu ra 'ñøhø. ⁸ Ngue'ᵃ nura 'ñøhø hingue bi thoqui de ra 'behñá, nura 'behñá bi thoqui de ra 'ñøhø. ⁹ Y nura 'ñøhø himbi thoqui po rá ngue ra 'behñá, nura 'behñá hᵃ, bi thoqui po rá ngue ra 'ñøhø. ¹⁰ Hangué nura 'behñá rí 'ñepi da go'ma rá ñaxu po rá ngue ya enxε handgahᵃ, ngue'ᵃ gue'ᵃ 'nara seña gue 'bᵃi to'o ma'na ri manda que ya 'behñá. ¹¹ Pe de ja rá thandi Ajuá gatho'ᵃ ri muui mahyεgui, gue dra 'behñá gue dra 'ñøhø, ngue'ᵃ nsinque ra 'ñøhø hinxa 'mᵃ ra 'behñá, ha nsinque ra 'behñá hindi 'bᵃ ya 'ñøhø. ¹² Ngue'ᵃ desde ra madi nura 'behñá gá 'ñehe de ja ra 'ñøhø,

y nubyá, nura 'ñøhø rí 'ñehe de ja ra 'behña, pe gatho go øt'e Ajuá.

¹³ Xi da beñhú xá hño, ¿ha gue ri hnequi xá hño 'nara 'behña ora apabi Ajuá ne hinxa go'ma rá ñaxu? ¹⁴ ¿Ha gue hingrá 'betsa 'bú 'nara 'ñøhø da hopi da te rá stá? ¹⁵ Pe nu'bú ra 'behña da hopi da te rá stá, nú'á ha, rá ntsøhui, ngue'a gue'a xa t'umbabi pa da go'ma rá ñaxu ngu 'ñena 'nara cøni. ¹⁶ Pe nu'bú da 'mú 'ra to'o da ne da ntsanoya de núna dá ma de yá stá ya 'behña, pahú xá hño gue nuje gue'a ma nzaihe, ne yá nzai ma'ra ya cu nú'u 'bú ja ma'ra yá nija Ajuá.

Ya cu bi zi ra Maça Nt'oxi ngu himi 'ñepabi'u

¹⁷ De núna dí op'ahúbya hingui tsa ga ex'a'ihú ngue'a stá øde de nú'a guí øthú ora grí muntshú, hinguí øthú nú'a xá hño, hønse guí øthú nú'a hingui ho ja rá thandi Ajuá. ¹⁸ Dí øde gue ora grí muntshú, guí øthú ya hegue, ngue'a hinga mahyegui nú'a guí mañhú, y dí camfri gue ngu'bú gue'a guí øthú. ¹⁹ Pe pøde mahyoni da njabú, pa ja da hnequini nú'u to'o hanpa rá mfadi Ajuá, y nú'u to'o hina. ²⁰ Ora grí muntshú pa guí nt'oxihú nepú guí tsihú ra Maça Nt'oxi, nú'a guí øthú hinguí øthú pa ra Zidada, ²¹ ngue'a nú'a guí haxhú pa guí tsihú, grí 'bet'ohú guí dama tsiséhú, ne hinte guí xepabihú nú'u ma'ra ya cu. Hangué 'ra de gue'ahú guí tuhú ra thuhu, ha nu ma'ra xi grí tithohú. ²² ¿Hanja guí øthú njabú? ¿Ha gue otho ri nguhú habú guí ñuñhú ne guí ntsithehú? ¿Ha gue grí utsabihú rá maça nija Ajuá? ¿Ha gue hinguí 'betuahú yá tsa nú'u ma'ra othobi te da zi? Xibya, ¿te guí ne ga xi'ahú? ¿Ha gue ga e'ts'a ri nsuhú? Hina, ngue'a núna guí øthú hinxá hño.

Ra Maça Nt'oxi

(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)

²³ Nugui ya stá u't'a'ihú hanja grí tsihú ra Maça Nt'oxi ngu nú'a bi 'ñutcgui ra Zidada. Nú'a ra xuui bri da'a, bi gú ra thuhme, ²⁴ nepú bi umba njamadi Ajuá. Ne de gue'a bi hyeca nura thuhme'a, nepú bi 'ñena: "Tsihú nuna ra thuhme, ja ra uenda go guehna ma ndo'yo núna ma da hna'mbabi po rá ngue ri ts'oquihú. Ne ora guí tsihú

nuna ra thuhme, 'yøthú ngu 'nara feni de guecagui." ²⁵ Nepú ngu bi uadi bi nt'oxi'u, ra Jesu bi gú 'nara vaso habú mi po ra vinu, ne bi 'ñembabi'u: "Nuna vinuna, go guehna 'nara nt'udi de nú'a ra 'ra'yo cohi ma ga øt'e co ma ji nú'a ma ga fani. Ora guí tsihú nuna vinuna, 'yøthú ngu 'nara feni de guecagui." ²⁶ Hangué nú'a ra ora guí tsihú ra thuhme ne ra vinu gue'a ra ora guí udihú de rá du ma Zidadahú asta nú'a ra pa'a stua yopa pengui.

Hanja da za da ts'i ra Maça Nt'oxi ngu ri ho ra Zidada

²⁷ Hangué nugui dí xi'ahú gue nu'a tó'o da zi nú'a ra thuhme'a ne nú'a ra vinu'a ne hinda zi ngu rí 'ñehe, nú'a ra cu'a ma go da dadi de rá zi ndo'yo ne de rá zi ji ra Zidada. ²⁸ Hangué cada 'na de gue'ahú, beñhú xá hño 'met'o ua guí 'buhú xá hño co Ajuá pa guí tsihú ra thuhme ne ra vinu. ²⁹ Ngue'a nu'a tó'o hinda zi nú'a ra thuhme ne nú'a ra vinu ngu rí 'ñehe, ne hinda beni xá hño te ri muui rá du ra Zidada, nú'a ra cu'a tuxase ra ts'oqui. ³⁰ Hangué por gue'a ndunthi de gue'ahú grí hñenihú ne otho ri nzaquihú, ha nehe xa du 'ra de gue'ahú. ³¹ Pe nu'bú ga bensehú de nú'a te stá øthú ne ga ntsø'mhú, nu'bú Ajuá ya hindua pencaguihú nuya ya mfei. ³² Nu'á bí pencahú ya mfei pa da zocjú pa hinda condenaguihú mahyegui co nú'u hingyá gamfri.

³³ Hangué ma zi cu'ihú, ora grí muntshú pa guí ñuñhú, ntø'mhú 'na ngu ma'na pa guí ñuñhú mahyegui. ³⁴ Nu'bú 'na de gue'ahú di tsu'ahú ra thuhu, ma'na xá hño ñuñhú 'met'o ja ri nguhú pa nu xcri muntshú guí 'yøthú ngu nú'a ri ho Ajuá, pa hinda zu'ahú rá mfei'a. Y de nú'u ma'ra ya t'øt'e xa nja, nu'á asta hinga mabú pa ga ñahú de gue'u.

12

Ya mfadi ne ra ts'edi nú'u ri 'racjú ra Maça Ndahi cada 'na de guecjú

¹ Zi cuhú dí ne guí pahú de nuya mfadi ne ra ts'edi ri 'racjú ra Maça Ndahi cada 'na de guecaguihú. ² Guí pahú xá hño gue nú'bú hinguí camfrithohú rá noya Ajuá ngrí hothohú da zix'ahú to'oraza pa nguí xøcambenihú nú'u ya c'oi otho yá ts'edi ne hingui ña. ³ Pe nubyá dí ne guí pahú gue

nu'a tó'o tsanga ra Zidada Jesu, hingui hanpa rá ts'edi ra M̄aca Ndahi. Ha nu'b̄u to'o da 'ñena, dí camfri ra Jesu gue go gue'a ra Zidada, nú'á ha, hanpa rá ts'edi ra M̄aca Ndahi.

4 'Rama'na'ño ya mfadi ne ra ts'edi xa 'racj̄u ra M̄aca Ndahi pa ga p̄epabih̄u Ajuá, pe ra M̄aca Ndahi go gue'a 'natho. 5 Y nehe 'rama'na'ño ya 'b̄efi xa 'racj̄u ra Zidada ga p̄efih̄u, pe ra Zidada go gue'a 'natho. 6 Nehe 'rama'na'ño hanja drí mp̄efih̄u, pe nu Ajuá go gue'a ri 'racj̄u ra ts'edi gathoguih̄u, pa ga p̄eh̄u ngu nú'a xa 'racj̄u'a, y nu Ajuá go gue'a 'natho. 7 Cada 'na de guecj̄u dí hanpah̄u rá ts'edi ra M̄aca Ndahi pa ga faxh̄u gatho nú'u ma'ra. 8 'Ra de guecj̄u xa 'racj̄u ra ts'edi ra M̄aca Ndahi pa ga ñah̄u co ndunthi ra mfadi, ha nu ma'ra de guecj̄u guet'atho ra M̄aca Ndahi xa 'racj̄u ra mfadi pa ga udih̄u te rí b̄onga rá noya Ajuá. 9 Nu ma'ra de guecj̄u guet'atho ra M̄aca Ndahi xa 'racj̄u ndunthi ra jamfri, ha nu ma'ra de guecj̄u guet'atho ra M̄aca Ndahi xa 'racj̄u ra ts'edi pa ga øtheh̄u ya da'thi. 10 Ma'ra de guecaguih̄u xa t'acj̄u ra ts'edi pa ga øth̄u ya danga nt'udi. Ha nu ma'ra de guecj̄u xa t'acaguih̄u ra ts'edi pa ga manbah̄u rá noya Ajuá. Ha nu ma'ra de guecj̄u xa t'acaguih̄u ra ts'edi pa ga pah̄u xá h̄ño ua de ra M̄aca Ndahi ña 'nara ja'i, o hina. Ha nu ma'ra de guecj̄u xa t'acj̄u ra ts'edi pa da za ga ñah̄u de ma'ra ya h̄ñaqui. Ha nu ma'ra de guecj̄u xa t'acj̄u ra ts'edi pa ga pah̄u te rá 'b̄e m̄anga nú'a to'o gra ña de ma'na ra h̄ñaqui. 11 Pe go guet'a ra M̄aca Ndahi ri 'racj̄u ya mfadi ne ra ts'edi cada 'na de guecaguih̄u ngu nú'a go da ne'a.

Gathoguih̄u dí 'nada ra ndo'yoh̄u co ra Zidada Jesucristo

12 Cada 'na de guecaguih̄u numa ndo'yoh̄u xi p̄e'tsa ndunthi ya x̄eni, pe masque njab̄u 'nada ma 'baih̄u dí p̄e'tsh̄u. Dí njah̄ub̄u nehe co ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo, ngue'a nuj̄u ngu go dyá x̄enih̄u de rá ndo'yo'a, pe rá ndo'yo'a 'natho. 13 Ngue'a gathoguih̄u 'b̄u dyá xodyoh̄u o hindyá xodyoh̄u, 'b̄u dyá 'b̄egoh̄u o hindyá 'b̄egoh̄u, gathoguih̄u stá nxisteheh̄u pa dá 'nada ra ndo'yoh̄u co rá ts'edi ra M̄aca

Ndahi, ne gathoguih̄u 'nat'a ra M̄aca Ndahi stá h̄añh̄u.

14 Numa ndo'yoh̄u xi p̄e'tsa ndunthi ya x̄eni, hingue 'natho ra x̄eni p̄e'tsi. 15 'B̄u 'nama uah̄u da 'ñena: “Nuguí hindí 'b̄ui ja ra ndo'yo ngue'a hingo drá 'ye”, pe hingue ngue'a m̄anga njab̄u ya hingui 'b̄ui ja ma ndo'yoh̄u. 16 O nu'b̄u 'nama guh̄u da 'ñena: “Nuguí hindí 'b̄ui ja ra ndo'yo ngue'a hingo drá da”, pe hingue ngue'a m̄anga njab̄u ya hingui 'b̄ui ja ma ndo'yoh̄u. 17 'B̄u gatho ma ndo'yoh̄u dra da, ne di otho ma guh̄u, nu'b̄u ¿hanja da za ga ødeh̄u? 'B̄u gatho ma ndo'yoh̄u dra gu, ne 'b̄u di otho ma xiñuh̄u, nu'b̄u ¿hanja da za da nja ma fah̄ah̄u? 18 Pe Ajuá bi h̄ñuscaguih̄u gatho ya x̄eni de ma ndo'yoh̄u pa hinte da 'yøtcah̄u ra 'b̄edi. Y bi h̄ñuts'i ngu nú'a go bi ne'a. 19 Nu'b̄u di 'nada ra x̄eni ma ndo'yoh̄u, ne di 'nada rá 'b̄efi, nu'b̄u hindri x̄øgue ma 'baih̄u. 20 Pe numa ndo'yoh̄u masque p̄e'tsa ndunthi ya x̄eni, pe 'nada ra 'bai p̄e'tsi.

21 Numa dah̄u hingui tsa da 'ñemba ma 'yeh̄u: “Nugui hindí hoñ'aua.” Nixi ma ñaxuh̄u hingui tsa da 'ñemba ma uah̄u: “Nugui hindí hoñ'aua.” 22 Hina, hinda za da 'ñutsa'u, ngue'a nú'u ya x̄eni de ma ndo'yoh̄u ri hnequi ngu hinte ri muui, go gue'u ma'na øt'a ra 'b̄edi. 23 Ha nuya x̄eni de ma ndo'yoh̄u nú'u dí beñh̄u gue otho yá nsu, nú'ú go gue'u ma'na xi dí japamasuh̄u. Y nú'u ya x̄eni ngu ra 'b̄etsa 'b̄u da hnequitho, nú'ú go gue'u dí heth̄u pa da hnequi xá h̄ño. 24 Pe nuya x̄eni de ma ndo'yoh̄u ri hnequi mahotho, nú'ú hinga mahyoni ga heth̄u pa da hnequi xá h̄ño. Njab̄u Ajuá bi hyoga ma ndo'yoh̄u gue nú'u ya x̄eni mi otho yá nsu go gue'u ma'na da nja yá nsu, 25 pa njab̄u da mp̄efi mahyegui gatho ya x̄eni de ma ndo'yoh̄u, ne gatho'u da mfats'i 'na ngu 'na. 26 Hangué 'b̄u ga tsama'ñah̄u 'nara x̄eni de ma ndo'yoh̄u, gatho ma ndo'yoh̄u tsama'ñu nú'a ra ugui'a. Y nu'b̄u 'nara x̄eni de ma ndo'yoh̄u h̄anga 'nara hoga h̄ño, nu'b̄u gatho ma ndo'yoh̄u ri johya.

27 Nuj̄u go guecj̄u rá ndo'yoguih̄u ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo, y cada 'na de guecaguih̄u dí 'nara x̄enih̄u de rá ndo'yo'a. 28 Ajuá bi h̄ñuxa ja rá nija 'rama'na'ño ya

mefi: Nu'a xi rá mudi bi hñuxa ya apostol. Nurá ñoho bi hñuxa nú'u to'o da manbabi rá noya'a. Nurá hñu bi hñuxa ya xahnate. Nepu de gue'a bi hñuxa nú'u to'o øt'a ya danga nt'udi, nepu nú'u to'o øthe ya da'thi. Nepu bi hñuxa nú'u to'o faste ja rá 'befi'a, nepu bi hñuxa nú'u to'o ri su gatho nú'u ya 'befi'u, nepu bi hñuxa nú'u to'o da za da ña de ya hñaquí nú'u hingui fadi. ²⁹Nde nu'bú, ¿ha gue gatho ya cu go ya apostol? O ¿ha gue gatho xa t'umbabi ra 'befi pa da manbabi rá noya Ajuá? O ¿ha gue gatho pe'tsa ra 'befi dega xahnate? O ¿ha gue gatho da za da 'yøt'a ya danga nt'udi? ³⁰O ¿ha gue gatho xa t'umbabi ra ts'edi pa da 'yøthe ya da'thi? O ¿ha gue gatho da za da ña de ya hñaquí hingui fadi? O ¿ha gue gatho da za da badi da ma te manga nú'a to'o ña de ya hñaquí hingui fadi? Hina, hinga gatho da za. ³¹'Yøthu 'nara ts'edi pa da za gui pe'tshu ya mfadi ne ra ts'edi nú'u ma'na ya dangui pa gui pephu Ajuá. Pe nubyá ma ga u't'ahu hanja grí 'buhu co 'nara hoga'mui nú'a ma'na xá hño de gatho.

13

Ra hmate

¹'Bu nugui gra ña co 'raya noya xi mahotho, o gra ña ngu 'nara enxε, pe 'bu hindí pe'tsa ra hmate, nu'bú gra nja ngu 'nara 'bixfani nsøctho ri 'nohni o ngu 'nara t'egui nsøctho zuni. ²O 'bu gra pe'tsa gatho ra ts'edi pa ga manba rá noya Ajuá, ne gra padi gatho nú'u ya t'øt'e xi xá hñei de rá noya'a, ne gra pe'tsa gatho ra mfadi, ne xi gra pe'tsa ndunthi ra jamfri asta da za ga japi da mponga 'nara t'øhø, pe 'bu hindí pe'tsa ra hmate, nu'bú hinte rá 'mecagui. ³Nehe 'bu ga umbabi ya hyoya gatho nú'a dí pe'tsi, ne asta ga unga ma ndo'yo da ts'at'i, pe nu'bu hindí pe'tsa ra hmate, nu'bú hinte ri muui nú'a dí øt'e.

⁴Nu'a tó'o pe'tsa ra hmate, tseta gatho nú'a da 'ñepabi; xi ra hoja'i co yá miq'ueiui, ne hini hyøcua nú'a te pe'tsi'u; hingrá 'ñets'i, ha nixi hini ndangui de ma'ra. ⁵Nu'a tó'o pe'tsa ra hmate hinto xaxi, hini nsu sehe, hingrá cue ne hingui ete. ⁶Nu'a tó'o pe'tsa ra hmate hini johya 'bu ri nts'oca 'nará miq'ueiui, gue'a nu'á nzantho ri johya

hønsε de ra hño. ⁷Nu'a tó'o pe'tsa ra hmate tseta gatho nú'a t'øtuabi, camfri gatho nú'a xá hño, nzantho tø'mi de ra hño, ne tseta gatho ya ts'othogui.

⁸Nura hmate hinhya'mu ma da uadi, pe nura mfadi dí pe'tshu pa dí mamfu rá noya Ajuá, nu'á ha, ma da zø ra pa da 'ñotho. Nehe ma da uadi ra mfadi dí pe'tshu pa xa za stá ñahu de ma'ra ya hñaquí hingui fadi. Ne ma da zø ra pa ya hinda 'yøtcahu ra 'bedi gatho nú'a ra mfadi dí pe'tshu. ⁹Ngue'a 'na tui nú'a stá padihu hangue hinxa za stá mañhu gatho nú'a xa ma Ajuá. ¹⁰Pe nu xcrá 'buhu co nú'a to'o rá meti ra mfadi, nu'bú ha, ja ma ga pahuni gatho nú'a hinxa za stá pahua.

¹¹Nú'bu ndrá notsi ndí ña ngu ña ya bātsi, ha ndí pe'tsa ya mfeni ngu rá mfeni ya bātsi, pe ya de ndá ndanga ja'i, ya dá tsopu nú'a ra 'mui ndí pe'tsi dega bātsi. ¹²Hangue njabutho nehe numa mfadi dí pe'tshu de guecua ja ra ximhai hini xøgue, nja ngu nú'a to'o ri yot'a rá hmi dega xuui ja ra hñe, pe hini hnequi xá hño. Pe nu xcrá 'buhu mahyεgui co Ajuá, gue'bu ma xi ga pahu xá hño gatho, njabu ngu xa bacaguihu xá hño Ajuá. ¹³Nura jamfri ne ra hoga nthø'mate ne ra hmate, guehya ri hñu ma da nja pa nzantho. Pe nu'a ma'na xi ra dangui de gatho, ra hmate.

14

Ya hñaquí hingui fadi

¹Hangue xi da 'yøthu 'nara ts'edi pa gui pe'tshu ra hmate, nehe hyoñhu nú'u ya mfadi ne ra ts'edi ri unga ra Maça Ndahi. Y de gatho nuya mfadi'u, ma'na go gui hyoñhu ra mfadi pa gui manbahu rá noya Ajuá. ²Ora ña 'nara cu de 'nara hñaquí nú'a hingui fadi, padihu gue nú'a ra cu'a ña co Ajuá, hingui ña co yá mija'iuí ngue'a nu'á hingui padi nú'a mañ'a. Nu'á ña co rá ts'edi ra Maça Ndahi, ne ma de nú'a hingui padi ya ja'i. ³Pe nura ora manba rá noya Ajuá 'nara cu de rá hñaquí'a, ña njabu pa da zofo ya cu, pa da te yá jamfri, ne pa da nupabi yá mfeni, ne pa da hñu'mba yá mui. ⁴Nura ora ña 'nara cu co 'nara hñaquí nú'a hingui fadi, nuse'a ma'na rí te rá jamfri. Pe nu 'nara cu manbabi rá noya Ajuá de rá

hñāqui'a, nú'á ri japi ma'na da te yá jamfri gatho ya cu.

⁵ Nugui ga nehma ga øde gui ñah̄u de ma'na ra hñāqui nú'a hingui fadi. Pe ma'na dí ne ga øde gui ñah̄u de rá noya Ajuā. Ngue'a nu'a tó'o manba rá noya Ajuā, ma'na ri muui nú'a mā que nú'a to'o ña co 'nara hñāqui hingui fadi. Xá hño to'o da ña co 'nara hñāqui hingui fadi, pe nú'bu di 'bui to'o da 'ra'tsa nú'u ya noya de nú'a ra hñāqui'a, pa njabu ma'na da te yá jamfri ya cu. ⁶ Zi cuhu, nu'bu nugui ga mabu pa ga zo'ahu co 'nara hñāqui nú'a hingui pah̄u, ¿te 'be da za gui pah̄u njabu? Nu'a ma'na xá hño pa gue'ahu, ga u't'ahu ngu nú'a xa 'ñutcagui Ajuā, ne ma'ra ya t'øt'e mahyoni gui pah̄u, ne ga zo'ahu de rá noya Ajuā, ne ma'ra ya hoga nt'udi.

⁷ Nuya 'bida ngu ra th̄za o ra arpa, 'bu hingui zani xá hño, nu'bú ¿hanja da za da fadi te ma th̄hu'a p̄ei? ⁸ O nu'bu ra corneta hinda ña xá hño pa da t'umbabi ra seña ya soldado 'yo ja ra tuhni, ¿ha di badi'u te ra ora da mudi da ntuhni? ⁹ Dí njah̄bu nehe, 'bu nuj̄u hindí ñah̄u ngu yá hñāqui nú'u to'o dí zofoh̄u, hinda za da badi'u nú'a te dí mañh̄u, ne hinte ri muui nú'a dí mañh̄u. ¹⁰ De guecua ja ra ximhai xi ja ndunthi ya hñāqui, y cada 'na to'o p̄adi nú'u ya hñāqui'u, p̄adi xá hño te ma. ¹¹ Nu'bu nugui ga øde 'nara ja'i da ña de ma'na ra hñāqui nú'a hindí p̄adi, nu'bú pa guequi ga beni gue nú'a ra ja'i'a hingrá mengu, ngue'a hindí p̄adi nú'a ra hñāqui gra ña'a. Ne pa gue'a da beni gue hindrá mengu nehe, ngue'a nixi gue'a hingui p̄adi nú'a te dí ma. ¹² Dí p̄adi gue xi guí hoñh̄u ya mfadi ne ra ts'edi nú'u ri unga ra Maça Ndāhi, hangue 'yøth̄u ra ts'edi gui hoñh̄u nú'u ya mfadi ne ra ts'edi nú'u da za da japi da te yá jamfri ya cu.

¹³ Hangue nu'a tó'o ña de ma'na ra hñāqui nú'a hingui fadi, dá 'yapabi Ajuā da umbabi ra mfadi pa da za da 'ra'tsi nú'a mā pa da fadi te ma. ¹⁴ Nu'bu nugui dí apabi Ajuā co 'nara hñāqui nú'a hindí p̄adi, njabu dí xøcambeni Ajuā, pe hingui tsa ma'na dí te ma mfadi ngue'a nixi dí p̄adi nú'a dí mā. ¹⁵ Nu'bú, ¿te da za ga øth̄u? Da za ga aph̄u Ajuā co 'nara hñāqui nú'a hindí pah̄u, pe nehe da za ga apabi Ajuā

co ma hñāquis̄eh̄eh̄u pa da zo ma mfenih̄u xá hño nú'a dí mañh̄u. Ga tutuabih̄u Ajuā co 'nara hñāqui nú'a hindí pah̄u, pe nehe ga tutuabih̄u Ajuā co ma hñāquis̄eh̄eh̄u pa da zo ma mfenih̄u xá hño nú'a dí mañh̄u. ¹⁶ Ngue'a 'bu ga xøcambeni Ajuā co nuya hñāqui hindí pah̄u, nu'bú nu'a tó'o hingui øde nuya hñāqui'u hingui tsa da xøcambeni Ajuā mahyegui con guecj̄u, ngue'a hingui p̄adi te ri b̄oni nú'a te dí mañh̄u. ¹⁷ Nu'bu dí xøcambeni Ajuā njabu, nuj̄u dí mañh̄u ra hño, pe nu'u tó'o øcaguih̄u hindí tetuah̄u yá jamfri ngue'a hingui p̄adi te ri b̄oni nú'a dí mañh̄u. ¹⁸ Nugui dí umba njamadi Ajuā ngue'a ma'na dí ña ndunthi que gue'ahu co ya hñāqui nú'u hingui fadi. ¹⁹ Pe de ja ya hmunts'i, ma'na xá hño ga manga cat'a ya noya de ma hñāqui pa da fadi te dí mā, pa njabu da za ga utuabi ya cu de rá noya Ajuā, que ga manga 'ret'a 'mo ya noya de ma'na ra hñāqui hingui fadi ne hinda za da zo yá mfeni ni 'nara noya nú'u ya cu.

²⁰ Zi cuhu, nuri mfenih̄u odi nja ngu yá mfeni ya batsi. Njah̄u ha ngu ya zi batsi hingui øt'a ya ts'oqui. Pe dá nja ndunthi ri mfenih̄u ngu ri 'ñep'ahu, ngue'a ya gyá danga ja'i'h̄u. ²¹ Ajuā bi zofo ya ja'i de Israel co nuya ya noya xa t'ofu ja ra Maça T'ofu ne ena njaua: “Ma ga p̄ehn'ah̄bu 'raya ja'i hindya mengu pa da zo'ahu de ma'na'ño ra hñāqui ngue'a hindri ña ngu grí ñah̄u, pe masque njabu hingui ma gui 'yøtcaguih̄u ma ts'ofu.” ²² Hangue nura ora dí ñah̄u co ya hñāqui hingui fadi, gue'a ngu 'nara nt'udi pa nú'u hingyá gamfri. Pe nura ora dí manbah̄u rá noya Ajuā, dí umfu ra ts'ofu de rá hm̄ate Ajuā nú'u to'o camfri, pe nu'u tó'o hingui ne da gamfri, hingui ne nehe da hñānga nú'a ra ts'ofu'a. ²³ Nu'bu ja ri hmunts'ih̄u gatho'ih̄u guí ñah̄u co ya hñāqui nú'u hingui fadi, nep̄u da zøhø 'ra nú'u hints'a di p̄atua rá noya Ajuā, o da zøhø 'ra nú'u hindya gamfri, ¿ha gue hinda 'ñena'u gue xcá 'be ri mfenih̄u? ²⁴ Pe nu'bu núju dí muntsh̄u ne dí manbah̄u rá noya Ajuā ne da zøhø 'na hindra gamfri, o 'na hints'a di p̄atua rá noya Ajuā, nu'bú co nú'a da 'yøde di hm̄a, da unse nguenda de yá ts'oqui. ²⁵ Nu'bú nú'u ya ja'i'u da badi te gra 'm̄ui yá coraso, ne nu'ú 'bestho da

ndandiñahmu ne da xøcambeni Ajuā. Nepu nu'ú da 'ñeñ'a'ih, xi majuani Ajuā 'bui con gue'ah.

Beñh guí 'yøth gatho xá hño ngu rí 'ñehe

²⁶ Nu'bú zi cuh, ¿te da za gui 'yøth ora grí muntsh? 'Ra de gue'ah gui tuth ya jahña, nu ma'ra de gue'ah gui nxah-nateh, nu ma'ra de gue'ah gui mañh nú'a xa 'ñu't'ah Ajuā. Nu ma'ra de gue'ah gui ñah de ya hñāqui nú'u hingui fadi, ha nu ma'ra de gue'ah gui mañh te rí bonga nú'u ya noya'u. 'Yøth gatho pa ma'na da te ri jamfrih. ²⁷ Nu'bú gui ñah de ya hñāqui hingui fadi, da za gui ñah hønse yoho o hñu de gue'ah, pe 'rama'na gui ñah, ne da 'muhni 'na nú'a to'o da 'ra'tsi pa da fadi te rí bonga nú'u ya noya'u. ²⁸ Y nu'bú di jo'oni to'o da 'ra'tsa nú'u ya noya'u, nu'bú nú'u to'o ne da ña de 'nara hñāqui hingui fadi, odi ña ja ra hmunts'i, ma'na xá hño dá ñaseui Ajuā. ²⁹ Y nú'u to'o manbabi rá noya Ajuā, dá ña hønse yoho o hñu, y nú'u to'o øde nú'a te mañ'u, dá hñuxa nt'øde xá hño pa da badi ua gue'a ma o hina. ³⁰ O nu'bú 'nara cu manbabi rá noya Ajuā, ne 'bú Ajuā da umbabi ra mfadi ma'na ra cu di 'buhni, nu'bú, nú'a to'o mi ña ra mudi, ya odi sigui da ña, pa njab da za da ña nehe nú'a ma'na ra cu. ³¹ Nu'u tó'o xa t'umba ra mfadi pa da manbabi rá noya Ajuā, da za da manbabi, hønse gue 'rama'na da ña ha, pa njab gatho nú'u ya cu di øde da za da batua xá hño rá noya Ajuā, ne ma'na da za da te yá jamfri. ³² Nu'a tó'o manba rá noya Ajuā, go padise ua rí 'ñepi da ña o hina. ³³ Ngu'e'a Ajuā ri ho ga øth ma hmunts'ih ngu rí 'ñehe, ne di o rá 'ñu nú'a ga øth.

Mahyoni ga øth ngu xa nzai øt'a ja yá hmunts'i gatho nú'u ma'ra ya cu. ³⁴ Ogui hopabih ya 'behña da 'mai ne da manba rá noya Ajuā ja ya hmunts'i, ngue'a pa gue'u otho ra nsequi da 'yøt'a njab. Dá hñoga'ñøde ha, ngu manga rá ley Ajuā. ³⁵ Nu'bú ya 'behña ne da 'yøt'a 'nara nt'ani, dá 'yamba yá dame ja yá nguse, ngue'a hini hnequi xá hño 'bú 'nara 'behña da 'mai ne da ña madetho de ja ra hmunts'i.

³⁶ Benschu gue nurá noya Ajuā hingo pa gue'aseh, ne hingo ja xa nexpu pa go gui 'yøt'aseh nú'a guí neh. ³⁷ Nu'bú nu'ah xi

majuani guí hanpah rá ts'edi ne rá mfadi ra Maça Ndahi pa gui manbah rá noya Ajuā, nu'bú ma gui padih xá hño gue nuya noya dí op'ah go guehya 'raya hmada xa 'bepcagui ma Zidadah ga xi'ah. ³⁸ Pe nu'a tó'o hinda ne da gamfri núna dí ma, nixi gue'a hinda ma da jamfri nú'a da ma nehe.

³⁹ Hangué ma zi cu'ih, 'yøth 'nara ts'edi pa gui manbah rá noya Ajuā, ne oguí hacuah nú'u ya cu ña de ya hñāqui nú'u hingui fadi. ⁴⁰ Ne 'yøth gatho xá hño ngu rí 'ñehe.

15

Ra Zidada Jesucristo bi yopa nte de ra du

¹ Ha nubyá zi cuh, dí ne ga yopa ben'ah de nú'a ra maça hoga noya ya stá xi'ah. Y nu'ah xcá hñanih ne xcá camfrih xá hño. ² Y po nuna ra hoga noya stá xi'ah, ya xcá mpøhøh. Hangué sigui gui camfrih, ngue'a hinda 'meditho nú'a ri jamfri xcá pe'tsh, ngue'a nú'a dá xi'ah gue'a majuani.

³ Nugui dá u't'ah ngu nú'a bi t'utcagui nehe. Nú'a ra nt'udi xi ra dangui dá u't'ah, dá xi'ah gue ra Zidada Jesucristo go gue'a bi du pa bi hñasca ma ts'oquih, ngu xqui nt'ofu ja ra Ndaxjua T'ofu gue njab mi ma da thogui'a. ⁴ Nehe dá xi'ah gue nu'a bi t'agui, pe rá hñupa'a bi yopa nte de ja ra du, ngu xqui nt'ofu nehe. ⁵ Ne 'mefa de ya xqui yopa nte'a de ja ra du, bi nthui ra cu Pedro pa bi hyandi. Nepu 'mefa bi hyanda gatho nú'u ma'ra yá nxadi. ⁶ Y de gue'a, 'na'qui xqui munts'a thogui cat'a nthebe ya cu, y gatho'u bi hyandi nehe'a. Y ndunthi de gue'u tetho asta núbya dí op'a'ih, ha nu ma'ra ya xa du. ⁷ Nepu 'mefa bi hyandi nehe ra zi cu Cobo. Nepu gatho nú'u ma'ra ya apostol bi hyandi'a.

⁸ Y 'mefa de gatho'u dá handi nehega, bi hnequi ja ma 'ñu'a, masque nugui ndrí nja ngu 'nara zi ñaxca batsi. ⁹ Nú'u ma'ra ya apostol xi ma'na ya dangui yá nsu de guecagui, ngue'a nugui, ni ts'u hiní 'ñepcagui da t'engagui gue drá apostol, ngue'a xi stá øt'ua ra nts'o'mui ya gamfri. ¹⁰ Pe nugui dí padi gue Ajuā xi ra dangui rá hmate pa guecagui, ngue'a nú'a

ra 'm̄ai ndí p̄e'tsa ma'm̄et'o ya hinga gue'a dí p̄e'tsbya. Ngue'a Ajuā bi patca ma 'm̄ai ne bi 'racagui 'nara 'ra'yo 'm̄ai. Y nú'a bi 'ȳot'e con guecagui hinxa 'm̄editho, ngue'a nugui ma'na stá mp̄efi de gue nú'u ma'ra ya apostol. Pe hingo de ma ts'edis̄e stá øt'a nú'a ra 'b̄efi'a, nu Ajuā xi ra d̄angui rá hm̄ate con guequi, go gue'a xa 'ȳot'a gatho nú'a ra 'b̄efi'a. ¹¹ Nu'b̄u nugui dí zo'ah̄u o nú'u ma'ra ya apostol, guet'a ra noya dí mañhe mahȳεgui, ne go guet'a xcá camfrih̄u.

Ma da yopa nte nú'u xa du

¹² Nuje stá xi'ah̄e gue ra Zidada Jesucristo bi yopa nte de ja ra du. Nu'b̄ú, ¿hanja 'ra de gue'ah̄u guí eñh̄u gue ya hinda za da yopa nte nú'u tu? ¹³ Nu'b̄u hinda za da yopa nte ma'na'qui nú'u tu ngu guí mañh̄u, nu'b̄ú nixi ra Zidada Jesucristo hinxa yopa ntehm̄a 'b̄u. ¹⁴ Y nu'b̄u hinxa yopa nte ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo, nu'b̄ú hinte dri muuihm̄a nú'a dí u't'ah̄e, nixi hinte dri muui nú'a xcá camfrih̄u 'b̄u. ¹⁵ Nu'b̄u hinda za da yopa nte nú'u tu, nu'b̄ú hingue majuan̄i nú'a gra mah̄mahe de nú'a xa 'ȳot'a Ajuā. Nuje dí mañhe nú'a majuan̄i gue Ajuā bi 'ȳot'e pa bi yopa nte ma Zidadah̄u ra Jesucristo de ja ra du, pe 'b̄u hinga majuan̄i gue Ajuā ri japi da yopa nte nú'u xa du, nu'b̄ú njab̄u hinxa japi xa yopa ntehm̄a ra Zidada Jesucristo. ¹⁶ Nu'b̄u nú'u xa du hinda ma da yopa nte, nu'b̄ú nixi nuse ra Zidada Jesucristo hinxa yopa ntehm̄a 'b̄u. ¹⁷ Nu'b̄u Ajuā hinxa japi xa yopa nte ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo de ja ra du, nu'b̄ú nuri jamfrih̄u hinte dri muuihm̄a, ne gri duda ri ts'oquih̄u nehe. ¹⁸ Nu'b̄u di njahm̄ab̄u, nu'b̄ú gatho nú'u xa du masque xa gamfri ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo, nu'ú xa 'm̄edih̄ma. ¹⁹ Nu'b̄u ns̄oçtho nú'bya dí teh̄ua ja ra ximhai dí t̄ø'mh̄u ya h̄ño da 'racj̄u ra Zidada Jesucristo, ne nurá ñoho ra te ya hinte dí t̄ø'mh̄u ga hañh̄u de gue'a, nu'b̄ú nuju xi dyá huecateh̄u de gatho ya ja'i ngue'a hinte dí t̄ø'mh̄u.

²⁰ Pe nu'a xi majuan̄i, nura Zidada Jesucristo bi yopa nte de ja ra du, ne go gue'a xi rá m̄adi bi nuhu de gatho nú'u xa du. ²¹ Po rá ts'oqui 'natho ra 'ñ̄øh̄ø, hangue gatho ya ja'i p̄e'tsi te da du. Pe 'natho ra

'ñ̄øh̄ø nehe nú'a to'o bi 'ȳot'e pa da yopa nte ma'na'qui nú'u tu. ²² Ngue'a nuju yá b̄atsiguih̄u ra Adá, hangue dí tuh̄u nehe ngu bi du'a, ngue'a por nú'a ra ts'oqui bi 'ȳot'e'a hangue bi nja ra du. Pe nubya ya dri 'nathoh̄u co ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo, hangue ma ga yopa ntehm̄u nehe ngu bi nja'a. ²³ Ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo go gue'a xi rá m̄adi bi yopa nte de gatho, ngu xqui 'ȳe'mba Ajuā. Nep̄u nú'ju stá camfrih̄u'a, nu stua yopa pengui'a ma ga yopa ntehm̄u nehe 'm̄efa con gatho nú'u ma'ra xa gamfri. Go gue'a xa 'ȳe'mba Ajuā nehe. ²⁴ Y de gue'a ma da nja ra ngaxh̄mai, nu sta uadi ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo da huatua yá hm̄anda gatho nú'u ri nd̄a ne gatho yá nsu'̄u ne yá ts'edi'̄u. Numa zi Hmuh̄u ra Jesucristo ma da nd̄a, nep̄u da yopa 'ȳent'ua ja rá 'ȳe Ajuā rá Dada ma'na'qui nú'a ra hm̄anda xqui t'ent'ua ja rá 'ȳe. ²⁵ Ngue'a numa Zidadah̄u ra Jesucristo p̄e'tsi ma da nd̄a asta hinda hyandi gue ya xi bi nt̄ate de gatho yá ncontra. ²⁶ Y nu'a rá ngats'i ra ncontra ma dra huati, go gue'a ra du. ²⁷ Ja ra Maça T'ofu ma gue Ajuā bi 'ȳent'ua ja rá 'ȳe ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo gatho nú'a te ja ne nú'u 'b̄ui nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai. Pe nu hab̄u ena gue gatho bi t'ent'ua ja rá 'ȳe, dí pah̄u gue Ajuā ra Dada hingui 'b̄ui de ja rá hm̄anda ma zi Hmuh̄u ra Jesu, ngue'a nura Dada go xa umbabi ra ts'edi'a. ²⁸ Y nu sta uadi da nt̄ate ra Zidada Jesu de gatho ya hm̄anda, nu'b̄ú nu'á ma da 'm̄ai nehe ja rá hm̄anda rá Dada nú'a to'o xa 'ȳent'ua ja rá 'ȳe gatho nú'a te ja ne nú'u 'b̄ui, pa njab̄u Ajuā ra Dada go gue'a ma da manda gatho.

²⁹ Nu'b̄u hinda yopa nte nú'u xa du ngu guí mañh̄u, nu'b̄ú ¿pa te ri nxistehe 'ra por nú'u xa du? 'B̄u xi majuan̄i hingui tsa da yopa nte nú'u tu, nu'b̄ú ¿hanja 'ra ri nxistehe por gue'u?

³⁰ Nuje nu'araza ra ora da za ga thamfrihe ga thohe 'nara ts'othogui. Pe nu'b̄u hinda yopa nte nú'u tu, nu'b̄ú hinte ri muui gra 'yohe njab̄u. ³¹ Nugui xi majuan̄i hyastho thongagui pa da thogui. Dí xi'ah̄u njab̄u zi cuh̄u ngue'a dí pađi gue xi guí camfrih̄u xá h̄ño ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo. ³² Xi stá ntun'be nuya ts'oja'i de guecua Efeso. Ha nu'b̄u stá øt'a njab̄u

pa ma hñose de guecua ja ra ximhai, xi'bu xa hyogaguihma, nu'bu ¿te dí tahaga 'bu hinda yopa nte nú'u tu? Nu'bu, ma'na xá hño ga ena ngu enga 'ra: “Ma ga ñuñhu ne ma ga ntsithehu, cabu rixudi ndamani ma ga tuhu.”

³³ Oxqui hophu to'o da hya'ahu, ngue'a nu'a tó'o da ntsixui ya ts'oja'i, da japi da nts'oqui nehe. ³⁴ Xi da pe'tshu 'nara hoga mfeni xá hño ngu rí 'ñehe. 'Yohu xá hño, oguí øthu ya ts'oqui. Dí ma njabu ngue'a 'ra de gue'ahu nixi xcá camfrihu Ajuá. Dí xi'ahu njaua pa xama da nja ri tsahu de nú'a guí øthu.

Hanja ma da yopa nte nú'u xa du

³⁵ Tsa 'ra de gue'ahu gui 'ñeñhu: Nú'u xa du, ¿hanja da za da yopa nte? ¿Tengu nú'a ra ndo'yo da me'tsi'u 'bu? ³⁶ Pøde nu'ahu otho ri mfenihu. ¿Ha gue hingui pahu gue nú'a ra nda guí pothu, mahyoni 'met'o da 'ya, nepu ja da c'onts'a nú'a ra 'ra'yo 'bai gá ndapo? ³⁷ Ora guí pothu ra trigo o ma'na ra nda, nú'a guí pothu gue'a 'nara ndatho, pe nu sta c'onts'i ya dra ndapo. ³⁸ Pe nu Ajuá go gue'a ri japi da nte nú'a guí pothu ne ri umbabi rá 'bai cada 'nara nda ngu nú'a xa 'ye'mbi. ³⁹ Njabu nehe numa ngøhu hinga mahyegui ngu yá ngø ya mbo'ni, y 'na'ño yá ngø ya ts'intshu nehe. Y ya hua 'na'ño nehe yá ngø'u. ⁴⁰ Njabu nehe nú'u bí 'bu mahets'i 'na'ño yá 'bai, ha núju dí 'buhua ja ra ximhai 'na'ño ma 'baihu con gue'u, y 'rama'na'ño yá hotho'u con guecju. ⁴¹ Nehe nura hyadi 'na'ño rá ñot'i, ha nura zana 'na'ño rá ñot'i nehe. Nehe 'na'ño yá ñot'i ya tsø, ne cada 'na de gue'u 'rama'na'ño gra yot'i'u. ⁴² Nehe ma ga njahubu nu xcrá yopa ntehu de ja ra du. Numa ndo'yo dí hahabya ma da nt'agui ja ra hai ne da 'ya, pe de gue'a nura ndo'yo'a ma da yopa nte ma'ra'yo y ya hinhyam ma da du. ⁴³ Nubyá hini hnequi xá nsunda nuna ma ndo'yohu ma da nt'agui, pe nu sta yopa nte ma'ra'yo ha, ma da hnequi xi strá nsunda. Nuna ma ndo'yohu hingui ja rá ts'edi ma da nt'agui, pe nu sta yopa nte ma'ra'yo, ya di ja rá ts'edi. ⁴⁴ Ma da du nuna ma ndo'yo dí hahabya, pe nu xcrá yopa ntehu ma ga pe'tshu ma'na'ño ma ndo'yohu. Nubyá dí hahu nuna ndo'yo ngue'a dí 'buhua

ja ra ximhai, pe nu xcrá yopa ntehu ma ga pe'tshu ma'na ra ndo'yo ngue'a ma ga 'buhuni mahets'i.

⁴⁵ Xa nt'ofoja ra Maca T'ofone ena njaua: Nú'a ra mudí 'ñøhø go gue'a ra Adá, nú'a Ajuá bi umbabi rá te, y 'mefa bi zøhø ma'na ra 'ñøhø mi ngu ra Adá, pe nuse'a umba ra 'ra'yo te ya ja'i, y go gue'a ma Zidadahu ra Jesucristo. ⁴⁶ 'Met'o bi t'acju 'nara ndo'yo de guecua ja ra ximhai, nepu 'mefa ma dí t'acju 'nama 'ra'yo ndo'yohu nuni mahets'i. ⁴⁷ Nu'a xi ra mudí 'ñøhø bi 'múi, Ajuá bi hyoqui de guecua ja ra ximhai dega hai, ha nu'a rá ñoho ra 'ñøhø bi nja'iuu ngu ra Adá, nu'a bá ehe de mahets'i. ⁴⁸ Ngu bi nja ra Adá bi thoqui dega hai nuua ja ra ximhai, necju nehe drí nhyaxhu'a. Ha nura Zidada ra mengu mahets'i, hangue necju ma grá menguhuni ne ma grá hña'tsuahu rá 'bai'a. ⁴⁹ Njabu ngu drí hñats'ihabya ngu rá 'bai ra Adá xa thoqui dega hai, njabu nehe ma grá hñats'ihu ngu rá 'bai ma Zidadahu nú'a bí 'búi mahets'i.

⁵⁰ Dí xi'ahu zi cuhu gue hinda za ga cøthu nuni mahets'i habu bí manda Ajuá co nuna ma jih ne nuna ma ndo'yohu dí hahabya. Ngue'a nuna ndo'yo dí hahabya ma da nhyai ne hingui tsa da nte pa nzantho. ⁵¹ Nubyá ma ga xi'ahu nú'a bi xica Ajuá ne hinxcá pathu, gue hinga gatho ya ja'i de ra ximhai ma da du, pe gatho mahyegui ma dra patca ma 'baihu. ⁵² Masectho ma da njabu, ngu 'na ts'ant'i ma dahu, nú'a ra ora sta 'be ra trompeta de Ajuá de rá ngats'i ra ximhai. Nu stí nt'øde nú'a ra trompeta'a gatho nú'u ya cu xa du ante da yopa 'ñehe ma Zidadahu ra Jesu, ma da yopa nte'u co 'nara 'ra'yo ndo'yo nú'a hinhyam ma da nts'oqui. Y núju gra 'buhua ja ra ximhai, 'bestho ra ora'a da mpadi ma 'baihu nehe. ⁵³ Ngue'a mahyoni da mpadi nuna ma ndo'yo dí hahu ma da nhyai, pa ga pe'tshu 'nara ndo'yo nú'a hinhyam ma da nts'oqui. Ha nuna ma ndo'yo dí hahu núna ma da du, mahyoni da mpadi co ma'na ra ndo'yo nú'a hinhyam ma da du. ⁵⁴ Ha nu stí njabu ma ndo'yohu da mpadi co ma'na ra ndo'yo nú'a hinhyam ma da nts'oqui ne hinhyam ma da du, nu'bu ma da nja ngu nú'a huxa ja ra Maca T'ofone habu ena njaua: “Nura du

bi 'bedi ne bi nhuati pa nzantho.” 55 Ne ena: “¿Habꞌu jabya rá ts'edi ra du? ¿Habꞌu jabya gatho nú'a mi øt'e?” 56 Ra ts'oqui go gue'a ri jacꞌu gá tuhꞌu, ne ra ndaxjua ley go gue'a ri umba ra ts'edi ra ts'oqui. 57 Pe nubyá, ga umfꞌu njamadi Ajuꞌa ngue'a numa Zidadahꞌu ra Jesucristo go gue'a bi 'yøt'e pa dá tapabihꞌu ra du.

58 Hangué nubyá, ma zi hmaca cu'ihꞌu, xi da camfrihꞌu xá hño con gatho ri muihꞌu. Xi da mpefihꞌu nzantho ja rá 'befi ma Zidadahꞌu, ngue'a nu'ahꞌu ya guí pahꞌu gue hinda ma da 'meditho gatho nú'a ra 'befi xa 'racꞌu'a pa ga pefihꞌu.

16

Ra mfats'i hmunts'i pa ma'ra ya gamfri

1 Nubyá ma ga xi'ahꞌu de nú'a ra mfats'i guí muntshꞌu pa guí pempahꞌu ya cu me Jerusale. 'Yøthꞌu nehe ngu nú'a stá 'bepa ya cu me Galacia da 'yøt'e. 2 Tat'a domingo cada 'na de gue'ahꞌu 'uecꞌu 'na tui nú'a xcá tahahꞌu, ngu nú'a rá ndunthi bi 'ra'ahꞌu Ajuꞌa. Ne guí haxhꞌu ja ra nijꞌa pa ja da hmunts'ini, pa njabꞌu nu xcrá mabꞌu hingue ja ra ora'a guí munts'a ri mfats'ihꞌu. 3 Ne de ante ga mabꞌu, dí ne guí huanhꞌu 'raya cu pa nu xcrá tsømbꞌu ga umbabi'ꞌu 'nara he'mi pa da hñá'tsua nú'a ya cu me Jerusale nú'u to'o ma dua ts'ocua nú'a ra mfats'i'a. 4 Ha nu'bꞌu ga handi gue xá hño ga ma nehe, ga mɛ'be'ꞌu.

Ra apostol Pablo ri hñoqui pa da ma dua c'a'tsa ya gamfri

5 Stá beni nehe ga ma ga c'a'tsa ya cu nuni Macedonia, hangué 'met'o ma ga 'rani de guehni. 6 Stá beni ga 'bui con gue'ahꞌu ndunthi ya pa, y 'bꞌu da zahmꞌa, ga 'bui con gue'ahꞌu asta hinda thogui ya pa de ya tse, nepꞌu de gue'a da za guí faxcahꞌu ne guí nexcaguihꞌu nu habꞌu grá ma. 7 Núbya xcrá mabꞌu, hindí ne hønse ga hant'a'ihꞌu ne 'bestho ga thogui. Nu'a dí ne, ga 'bui con gue'ahꞌu 'raya pa 'bꞌu njabꞌu rá paha ra Zidada. 8 Pe ma ga cohi de guecua Efeso asta da zø ra pa de ra Pentecosté. 9 Ngué'a nu de guecua xi xa xogui ya gosthi pa ga manbabi rá noya Ajuꞌa, ne ndunthi ya xa gamfri. Pe nehe 'bui ndunthi ya ncontra.

10 Ne nu'a dí xi'ahꞌu, nu sta zømbꞌu ra cu Timu, suhꞌu xá hño pa da 'mui te rá 'ñentho ne hinda du rá mui, ngue'a ne'a pɛpabi Ajuꞌa ngu dí pɛpabi nehe. 11 Hangué por gue'a oxqui ma grí 'ñenithohꞌu de gue'a. Y nu stua pengui'a, bá nets'ihꞌu co ra johya pa da 'ñe da c'ascagui ma'na'qui, ngue'a nugui dí tø'mi da zøhø'a co nú'u ma'ra ya cu ma dua 'ñoui.

12 Ha nura zi cu Polo xi stá bantebi da mabꞌu ne da mɛui núyu ma'ra ya cu dua tsøñ'ahꞌu. Pe hinxa ne xa mabꞌu. Bi xiqui gue ma da mabꞌu da c'a'ts'ahꞌu nú'a ra pa'a da nja rá luga.

Ra nzenjua pɛhna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

13 Xi da nsuhꞌu de yá ts'o'bɛfi ra ts'ondahi, ne xi da pɛ'tshꞌu 'nara jamfri. Oxqui tsuhꞌu nú'u to'o ri ɛtsa'ihꞌu, 'yøthꞌu ra ts'edi pa guí 'yøthꞌu nú'a xá hño. 14 Gatho nú'a guí 'yøthꞌu, 'yøthꞌu co ra hmate.

15 Zi cuhꞌu, ya guí pahꞌu gue nura zi cu Teba ne con gatho yá ja'i de rá ngu, go gue'ꞌu xi ya mudi gamfri de guepꞌu Acaya. Ne guí pahꞌu gue nú'u de yá pahase xa 'mui pa da maxa ya cu. 16 Dí bante'ihꞌu guí 'yøtehꞌu nú'u ya zi cu'ꞌu, ne nú'u ma'ra to'o pɛpabi Ajuꞌa ngu'ꞌu. 'Yøtehꞌu nehe nú'u ma'ra to'o fax'ahꞌu ja rá 'befi Ajuꞌa ne gatho nú'u to'o pɛpabi'a. 17 Xi drí johya ngue'a bi zøhø de guecua ra cu Teba ne ra cu Nato ne ra cu Acaico, ngue'a xa 'yøtcagui nú'a hinxa za xcá øthꞌu. 18 Nuyꞌu ya cuyꞌu xi bi hñubga ma mui ngu xa hñup'a ri muihꞌu nehe. Numansuhꞌu nuya cuyꞌu ngue'a go guehyꞌu 'rayá hoga mɛfi Ajuꞌa.

19 Nuya cu de guecua Asia ri fat'ajua'ihꞌu. Nehe ra zi cu Aquila ne ra zi nju Prisila xi pɛhn'ahꞌu ndunthi ra nzenjua, nú'ahꞌu guí 'buhꞌu co ra Zidada ngu nja nehe'ꞌu. Nehe pɛhn'ahꞌu ndunthi ra nzenjua nú'u ya cu ri munts'i ja yá ngu'ꞌu. 20 Ne ri fat'ajua'ihꞌu gatho ya cu de guecua. Ne nzenjuahꞌu 'na ngu ma'na co 'nara nthꞌu fi dega hmate.

21 Nugui drá Pablo, de ma 'yɛsɛ dí op'a'ihꞌu nuna nzenjua.

22 Nehe dí xi'ahꞌu, nu'ꞌu tó'o hini madi ma Zidadahꞌu ra Jesucristo, dá t'eque pa da zɛtua rá cuɛ Ajuꞌa. Ra Zidada ya ma da zøhø.

²³Y nubyá, ma Zidadah_u ra Jesucristo da max'a'ih_u. ²⁴Dí p_εhn'ah_ub_u ma hm_αte de ja rá thuhu ma Zidadah_u ra Jesucristo. Njab_u gue'a.

RÁ ÑOHO RA CORINTIO

RÁ ÑOHO RÁ CARTA RA

APOSTOL NSAN PABLO BI

'YOPABI YA GAMFRI ME

CORINTO

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Corinto

¹ Núgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ajuá go rá paha'a pa bi hñuxcagui dega apostol. Nugui co ra cu Timoteo dí op'a'ihē nuna carta, nú'ah_u gyá gamfrih_u guí 'buh_u Corinto, ne pa gatho nú'uh ma'ra ya gamfri 'bui ja ma'ra ya hnini de guep_u ja ra hai Acaya. ² Ajuá ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa guí 'buh_u te rá entho.

Ra apostol Pablo bi thogui ya nt'utsate

³ Ga xøcambenih_u Ajuá nurá Dada ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngue'a go gue'a ma Dadah_u nú'a pεscah_u ra nthe cate ne go gue'a nzantho hubga ma muih_u. ⁴ Nú'a hubga ma muih_u ora dí thoh_u ya ts'othogui, pa njab_u nujá da za ga hu'mbah_u yá mui nú'uh ma'ra to'o thogui ya ts'othogui nehe, ngu bi hñubga ma muih_u nehe Ajuá. ⁵ Njab_u ngu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi thogui ndunthi ya ts'othogui, njab_u nehe dí sufrih_u por gue'a, pe por gue'a dí hañh_u ndunthi ra hum_u nehe. ⁶ Hangue nuje xi dí thohe ya ts'othogui pa njab_u nu'ah_u da za guí hañh_u ra hum_u ngu nú'a dí hañhe ne pa da za guí mpøhøh_u. Nuje Ajuá hubga ma muihe pa njab_u nu'ah_u nehe da za guí hañh_u nuna ra hum_uina ora guí thoh_u ya ts'othogui nehe, pa njab_u da za guí tseth_u. ⁷ Nuje xi dí camfrihe gue nu'ah_u ma guí tseth_u nuya ts'othogui ngu stá tsethe, ngue'a dí pahe gue nura ora guí thoh_u ya ts'othogui, ra ora'a guí hañh_u ra hum_u ngu nú'a dí hañhe nehe.

⁸ Zi cuh_u, dí nehe guí pah_u de nuya ts'othogui dá thoguihe de guehni Asia. Gue'uh 'raya ts'othogui xi ya dangui, ya mi otho ma ts'edihe pa ga tsethe, ya nixi ndi tømhe gue stá yopa ntehe ma'na'qui. ⁹ Nuje ya ndí njahe ngu 'raya ja'i nú'uh xa t'e'mbi pa da tho. Dá thohe njab_u pa ma'na

dá padihe gue Ajuá go gue'a ñangaguihe de ya ts'othogui, ngue'a de guecsεhe hinte tsa ga øthe, y nu'a ja rá ts'edi pa da japi da yopa nte nú'uh ya xa du. ¹⁰ Ajuá go gue'a bi ñangaguihe de nú'uh ya danga ts'othogui hab_u ma xa thogaguihe, y asta nubya ri sigui ri ñangaguihe, ne dí tømhe gue ma da sigui da ñangaguihe. ¹¹ Nu'a ma da sigui da ñangaguihe 'bui guí faxcahe guí 'yaph_u por guecje. Y nu'b_u ndunthi ya cu apabi Ajuá por guecje, nu'bú 'mefa ndunthi ma da umba njamadi'a por nú'a xa 'yøt'e'a con guecje por yá nt'adi'uh.

Hanja himbi ma 'bestho ra apostol Pablo pa Corinto

¹² Co 'nara johya ne co 'nara mfeni xá nt'axi dí xi'ahe gue nuje stá 'yohe xá hño ja yá thandi ya ja'i de gatho ya hnini hab_u stá 'yohe, ne ma'na ndunthi gá handgahe nu ndá 'bueh_u. Co rá mfats'i Ajuá nzantho stá 'yohe xá nt'axi ja rá thandi'a, ngue'a nu'a xa 'racje ra ts'edi pa dá øthe njab_u, hingo de ma mfenisεhe dá øthe. ¹³ Gatho nuya noya dí op'ahe de ja ma cartahe go guehna da za guí hñe'tih_u ne guí padih_u, ne dí tømhe gue guí padih_u xá hño. ¹⁴ Ya guí pah_u teraza de nú'a stá xi'ahe gue nu stí yopa menga ma Zidadah_u ra Jesu nuua ja ra ximhai, ma guí esca ma nsuhe ngu nuje ma ga e'ts'ahe ri nsuh_u nehe, ne dí tømhe guí pah_u ma'na xá hño de guehna.

¹⁵ Nugui ndí humam_u gue nguí numahñoguih_u, hangue por gue'a ndí beni stá c'a'ts'ah_u de ndá ecua Macedonia, ngue'a ndí beni gue xcá johyahmah_u 'bui stá thop_u pa xa za stá c'a'ts'ah_u yo'qui. ¹⁶ Nu nduá ehe pa nuua Macedonia, dá behm_u gue de má 'ñu stá gathm_u Corinto pa stá tsøñ'ahmah_u, y ndí beni nehe gue nura pa stá ma de guecua, stá yopa gathm_u ma'na'qui, y de guep_u xcá nexcahmah_u pa stá thogui asta ja ra hai Judea. ¹⁷ Xi nu de ndá xi'ah_u gue ga mab_u, ¿ha gue gá beñh_u gue ndí ma ga ha'ah_u? O ¿ha gue guí beñh_u gue dí øt'a ngu nú'a øt'a nú'uh hingyá gamfri? Ngue'a nú'uh go gue'uh øt'a njab_u, ts'uh da 'ñena ha, ts'uh da 'ñena hina. Pe nugui hindí njab_u. ¹⁸ Ajuá padi gue nuje hinda za ts'uh ga eñhe ha, ts'uh ga eñhe hina. ¹⁹ Nugui co ra cu Silvano

ne ra cu Timoteo nzantho stá xi'ahé rá noya ra Zidada Jesucristo rá T'ü Ajuá, y nurá noya'a, hingue ts'ü da ñéna há, ts'ü da ñéna hina. Nu'á nzantho øt'a nú'a má. ²⁰ Ngue'a gatho nú'a xqui ñatcahü Ajuá, bá pēhna rá T'ü pa go bi 'yøt'e'a, pa bi nja gatho ngu nú'a xqui ñagui. Hangue po ra Zidada Jesucristo dí xøcambeniü Ajuá, ne dí eñhü, “Njabü gue'a”. ²¹ Nu Ajuá go gue'a bi 'yøt'e pa dá 'bühü co ma zi Hmuhü ra Jesucristo, ne go xa 'racjü ra ts'edi pa ga pēphü'a. ²² Ne xa 'racjü ra Maca Ndahi pa da 'müi ja ma corasohü, go gue'a 'nara seña gue yá metiguihü'a. Y nú'a go gue'a 'nara müdi japi dí hañhü de guecua ja ra ximhai de dí t'acjü ma'ra ya japi nuni mahets'i.

²³ Pe nugui hindá catbü Corinto ngu ndí behmä, ngue'a ndí tsu stá zo'ahü nts'edi y njabü xcá ühü. Ajuá padi xá hño gue dá beni njabü, ne dí unga ma te 'bü hindí manga majuani. ²⁴ Hindí ne ga mabü pa go ga xi'ahü nda'na gui camfrihü pa go da ua'a ga má, ngue'a nu'ahü ya xcá camfrihü xá hño rá noya Ajuá. Hønsē nu'a dí ne, ga nup'a ri mfenihü pa ma'na gui johyahü.

2

¹ Hangue nugui hindá ne dá gat'ibü ga tsøñ'ahü, ndí tsu xi'bü stá ja'ahü xa du ri müihü. ² Ngue'a nu'bü nugui ga ja'ahü da du ri müihü, nu'bü ¿to'o ja da hñubga ma müiga? Ngue'a 'bü go stá ja'ahü xa du ri müihü, ya hinxa za xcá hñubga ma müihü. ³ Ne guet'atho ngu nú'a ya stá op'ahü, dá xi'ahü nú'a mahyoni gui 'yøthü, pa njabü 'bü stá mahmabü hinxcá jacjü da du ma müi, ngue'a nu'ahü rí 'ñep'ahü gui jacjü ga johya. Y nugui ndí camfri gue gatho nu'ahü de xcá hyandgahü stá johya, ne'ahü xcá johyahü nehe. ⁴ Y nu ndá op'ahü ra müdi, dá op'ahü co ndunthi ra dumüi asta ndí zoni, pe hingue pa ndí ne da du ri müihü nehe, hønsē dá op'ahü pa gui pahü hangu rá ndangui nura hmäte dí pē'ts'ahü.

Ra pumbate pa nú'a ra cu xqui 'yøt'a 'nara ts'oqui

⁵ Nubyá, nú'a ra cu bi jaqui bi du ma müi, hingue hønsēgui, ne'ahü nehe, masque hinga gatho'ihü bi du ri müihü de gue'a. ⁶ Y ya da zatho nú'a gá ø'tuahü

nura cu'a. ⁷ Nubyá, nu'a gui 'yøthü, pumbahü'a ne hñu'mbahü rá müi, nu'bü hina, xi'bü da 'uegue de rá jamfri co ra dumüi. ⁸ Y dí xi'ahü nehe, gui 'ñu'tuahü gue grí maðihü'a. ⁹ Rá müdi dá op'ahü pa gui tsuihü nura cu'a pa njabü ga padi ua gui 'yøthü gatho nú'a dá 'bep'ahü gui 'yøthü. ¹⁰ Hangue nubyá, nu'a tó'o gui pumbahü, necagui ga pumbabi'a. Y po rá ngue'ahü ya stá pumbabi nura cu'a ja rá thandi ma Zidadahü ra Jesucristo, ngue'a ja ra uenda go xa 'yøtqui te xa 'yøtqui nehe. ¹¹ Ma ga øthü njabü pa hinda ðacjü ra Satá, ngue'a ya dí paťuahü tengü yá ts'o'bēfi'a.

Bi du rá müi ra apostol Pablo nuni Ntroa

¹² De ndá tsønga ja ra hnini Ntroa pa dá manba rá noya ra Zidada Jesucristo, xi bi xo ya gosthi pa dá zofo ndunthi ya ja'i, y ndunthi de gue'ü bi gamfri ra Zidada. ¹³ Pe nuni xi bi du ma müi ngue'a mi jo'oni nuni ra cu Tito. Hangue dá 'ñedi 'bestho nú'ü ya cu ya mengü de guehni pa duá ehe pa guecua Macedonia pa ja dá nthē'beuani.

Co rá mfats'i ma Zidadahü ra Jesucristo ga ntatehü

¹⁴ Nujü ga umfü njamadi Ajuá ngue'a nú'a nzantho faxcahü pa dí tatehü ngue'a dí 'bühü co ma Zidadahü ra Jesucristo. Nehe Ajuá faxcaguihü pa dí mañhü ra maca noya de ra Zidada Jesucristo pa habaraza da fadi de gue'a. Y nura maca noya dí mañhü nja ngu 'nara hoga ñüni xi tse rá ñüni. ¹⁵ Y nuju nehe dí njahü ngu 'nara hoga ñüni ngue'a dí mañhü de ma Zidadahü ra Jesucristo, y nú'a dí mañhü gue'a ri ho Ajuá. Ne dí zofohü nú'ü ma da mpøhø ne nú'ü hinda mpøhø. ¹⁶ Y nú'ü hinda ma da mpøhø, hini ho nú'a dí mañhü, ngue'a pa gue'ü, gue'a ngu 'nara ñüni dega du. Pe pa nú'ü to'o da mpøhø, go gue'a 'nara hoga ñüni dega te pa nzantho. Nu'bü ¿to'o ja da za da manba rá noya Ajuá de guesē 'na? ¹⁷ Pe nuje co rá mfats'i Ajuá dí manbahe rá noya'a ngue'a yá 'mēhniguihe'a ne dí mañhe con gatho ma müihe ja rá thandi'a, ne dí hanpahe rá ts'edi ma Zidadahü ra Jesucristo. Hindí njahé ngu ma'ra manba rá noya Ajuá co ra nthate, hønsē pa da da ra boja.

3

Ra apostol Pablo ma de ra 'ra'yo cohi

¹ Xibya ¿ha gue guí beñh_u gue go dí mans_εhe de ma hoga'm_uihe pa gui yopa camfriguihe ngue'a dí mañhe njab_u? ¿Ha gue mahyoni ga u't'ahe 'nara h_ε'mi hab_u di ma teng_u ma 'b_εfihe? O ¿ha gue mahyoni gui 'racje 'nara h_ε'mi 'm_εt'o hab_u di ma teng_u ma 'b_εfihe pa njab_u da gamfriguihe ma'ra ya cu? Ma'ra h_a, øt'a njab_u. ² Pe nuje hina, hinga mahyoni ga øthe njab_u, ngue'a nu'as_εh_u guí njah_u ngu 'nara h_ε'mi xa t'of_o hab_u he'ta ya ja'i teng_u ma 'b_εfihe, ne ja ri h_necni gue xi majuani yá 'm_εhniguihe Aju_a. Y nura t'of_o'a ya xa t'of_o ja ma mfenihe. ³ Nu'ah_u guí njah_u ngu 'nara h_ε'mi bi 'yof_o ma Zidadah_u ra Jesucristo, ngue'a nu'á bi mp_εfi ja ri corasoh_u nu ndá zo'ah_u de gue'a. Guehna 'nara h_ε'mi xa t'of_o co rá Maça Nda_hi Aju_a nú'a te, hingue xa t'of_o dega tinta, ne xa t'of_o ja ri mfenih_u, hingue xa t'of_o ja 'raya xingdo.

⁴ Dí camfri gue núna dí mañhe guehna majuani ngue'a nura ts'edi dí hahe rí 'ñehe de Aju_a ne go xa 'racje ra Zidada Jesucristo. ⁵ Nuje hingui tsa ga eñhe gue go dí p_ε'tsas_εhe ra ts'edi, ngue'a gatho nú'a rá hoga 'b_εfi Aju_a dí øthe, Aju_a go ri 'racje ra ts'edi. ⁶ Nehe go gue'a bi hñuxcaguihe pa ga udihe nú'a ra 'ra'yo cohi bi 'yøt'e, ne bi 'racje ra mf_adi pa dí udihe ngu rí 'ñehe. Nuna 'ra'yo cohina, ma de ra 'ra'yo te ri 'racj_u po ra Maça Nda_hi, y hingui nja ngu nú'u ya hmanda xqui t'of_o ja rá ley ra Moise, ngue'a nú'a xqui t'of_o ja nura ley'a ma gue nu'a tó'o hinda 'yøt'e nú'a ma, ma da ncondena pa da du, pe nuna ra 'ra'yo cohi ma gue co rá ts'edi ra Maça Nda_hi da za ga p_ε'tsh_u ra te pa nzantho.

⁷ Nurá ley ra Moise nú'a bi t'of_o ja ya xingdo, mi tsa da condena pa da du to'o hinda 'yøt'a nú'a ma, y nu de mi t'umba ra Moise xi bi hu_εxca rá hmi co rá hyats'i Aju_a, y nuya me Israel himi tsa da hyandua rá hmi co nura hyats'i'a. Pe nura hyats'i mi hu_εxca ja rá hmi, 'ramats'_u bi 'm_εdi. ⁸ Hangu_e 'b_u xma nsunda nú'a ra hyats'i mi hu_εxca ja rá hmi ra Moise, ¿xi hmaha rá nsunda ra hyats'i xa 'racj_u ra Maça Nda_hi po ra 'ra'yo cohi bi 'yøt'a ma Zidadah_u ra

Jesucristo! ⁹ Nu'b_u ra ley xi xma nsunda masque mi tsa da condena pa da du to'o hinda 'yøt'a nú'a ma, ¿xi hmaha rá nsunda ra 'ra'yo cohi, ngue'a go gue'a xicaguih_u gue Aju_a xa punga ma ts'oquih_u pa ga 'b_uh_u xá hño ja rá thandi'a! ¹⁰ Ngue'a rá m_udi, ra ley xi xma nsunda, pe nubyá nuna ra 'ra'yo cohi ma'na xi xá nsundabya. ¹¹ B_u nura ley mi ja rá nsunda ne bi uadi bi thogui, ¿xi hmaha rá nsunda nuna ra cohi hinhya'm_u ma da uadi!

¹² Nuje dí pahe xá hño gue nura 'ra'yo cohi ma da nja pa nzantho, hangu_e hab_uraza dí mañhe de gue'a co ndunthi ra ts'edi. ¹³ Hindí njahe ngu ra Moise, ngue'a nu'á mi co'ma rá hmi co 'nara velo pa njab_u ya me Israel himi tsa da hyandi da 'm_εdi nú'a ra hyats'i xá nsunda mi ja ja rá hmi'a. ¹⁴ Pe nu'ú xi bi megui yá mfeni, y asta núbya mapaya ora he'ta ra ndaxjua t'of_o hingui pa_{di} te rí b_øni nú'a ma, ja ra uenda xra jutua yá mfeni co 'nara velo. Ha nura velo'a, pa da za da thacuabi de ja yá mfeni'_u, mahyoni da gamfri ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹⁵ Pe asta mapaya ya me Israel hinxa ba_{di}tho te rí b_øni rá ley ra Moise ora he'ti'_u, ngue'a ha_{da} nú'a ra velo pa jutua yá mfeni pa hinda ba_{di} te rí b_øni ra ley. ¹⁶ Pe nu'b_u nú'u da gamfri ra Zidada, nu'b_u da thacua nú'a ra velo xa jutua yá mfeni. ¹⁷ Y nú'a ra Zidada'a go gue'a ra Maça Nda_hi, y nu'a tó'o p_ε'tsa ra Maça Nda_hi ja rá coraso ya hingui 'b_ui ja rá hmanda ra ndaxjua ley. ¹⁸ Pe núju stá camfrih_u, ya hindí p_ε'tsh_u nú'a ra velo mi jutca ma mfenih_u. Nujá ri hnequi rá nsunda ma Zidadah_u ja ma 'm_ui_h, nja ngu 'nara hñe ri yot'i. Ne 'na pa ngu 'na pa dí handuah_u rá nsunda'a, y 'ramats'_u rí mpadi ma 'm_ui_h asta hinga 'b_uh_u 'nara 'm_ui ngu rá 'm_ui ma Zidadah_u, y nurá Maça Nda_hi ma Zidadah_u go gue'a patca ma 'm_ui_h.

4

¹ Nuje hinxa zabiguihe ga ø'tuahe rá 'b_εfi Aju_a ngue'a nu Aju_a go gue'a xa 'racje nuna 'b_εfi_na po rá nthecate. ² Y gatho nú'a dí p_εfihe hindí p_εfihe mant'agui nixi dí mp_εfihe co 'nara 'b_εtsa. Hindí udihe co 'raya nthate, nixi dí patuahe rá noya

Ajuá. Nu'a dí øthe, dí mañhe nú'a majuani de ja yá thandi ya ja'i. Y njab_u da za da hyandgahe gatho ya ja'i gue dí pefihe 'nara 'befi xá hño ja rá thandi Ajuá. ³ Nu'u tó'o hinxa mpøhø ne hingui ne da gamfri rá noya Ajuá dí mañhe, go gue'u hingui tso ja yá mfeni te rí bøni rá noya'a, ngue'a hada ra velo pa jutua yá mfeni. ⁴ Nu'á xa go'tua yá mfeni ra ts'ondahi nú'a di nda de guecua ja ra ximhai, pa hinda yot'a ja yá mfeni rá noya Ajuá nú'a utcah_u rá nsunda ma Zidadah_u ra Jesucristo, nú'a xi xá nsunda rá 'mai'a ngu rá 'mai Ajuá rá Dada. ⁵ Nú'a dí xi'ahe, hindí xi'ahe pa go gui camfriguihe, dí xi'ahe pa go gui camfrih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo. Y nuje hønse dyá 'begohe de gue'ah_u po rá ngue ra Zidada Jesu. ⁶ Nu mi hyoca ra ximhai Ajuá bi 'ñena: “Dá nja ra ñot'i ja ra 'bexuui.” Y nu Ajuá go guet'a xa yotca ma mfenih_u nehe, pa njab_u bi za dá handuah_u rá nsunda'a nú'a bi 'ñe bi 'ñutcah_u ma Zidadah_u ra Jesucristo co rá 'mai.

Ga 'buh_u po ra jamfri

⁷ Nujú dí njah_u ngu 'nara ts'øe dega dohmi xa t'øt'e dega 'mε'tsboja, dí pε'tsuah_u rá noya Ajuá pa dí mañh_u. Y dí njah_u pa da hnequi gue nura ts'edi dí pε'tsh_u go xa 'racj_u Ajuá, hingo de ma ts'edisch_u. ⁸ Nuje masque haburaza t'utsaguihe, pe Ajuá go gue'a ñangaguihe. Ha masque ya hindí pahe te ga øthe, pe Ajuá nzantho faxcahe pa hinda du ma maihe. ⁹ Masque ri dengage ya ja'i pa te da 'yøtcahe, pe Ajuá hingui hegashe. Masque ya ja pa da hyoje ya ja'i, pe Ajuá ri suje pa hinte ga thohe. ¹⁰ Nzantho t'øtcahe ngu bi t'ø'tua ra Zidada Jesu y asta himbi tho, pe nu'á bi yopa nte de ra du, y nubyá go gue'a ri ñangaguihe de ya ts'othogui, y njab_u ri hneca rá ts'edi ja ma 'maihe. ¹¹ Nuje mientras dí tehe, 'na pa ngu 'na pa dí thoguihe njab_u y asta da za da thogaguihe po rá ngue ma Zidadah_u ra Jesucristo. Dí thohe njab_u pa da hnequi ja ma 'maihe gue ra Zidada Jesu bi yopa nte ne ri ñangaguihe de ja ya ts'othogui. ¹² Nuje dí thohe ya ts'othogui ne asta da za da thogaguihe, pa njab_u nu'ah_u da za gui pε'tsh_u ra te pa nzantho.

¹³ Nuje dí pε'tshe ra jamfri ngu mi pε'tsa nú'a to'o bi 'yofo njaua ne bi 'ñena: “Nugui dá camfri Ajuá da maxqui, hangue por gue'a dá ma gue nu'á xi majuani ja rá ts'edi.” Necje dí camfrihe Ajuá, hangue hindí tsuhe ga manbahe rá noya'a. ¹⁴ Ngue'a nuje dí pahe gue nu Ajuá to'o bi japi bi yopa nte de ra du ma Zidadah_u ra Jesu, go guet'a ma da jacj_u ga yopa nteh_u nehe de ra du ngue'a dí 'buh_u co ma Zidadah_u ra Jesu, ne da zixcah_u, nguje ngu'ah_u, pa grá 'buh_uni ja rá thandi'a. ¹⁵ Gatho nuya ts'othogui stá thohe, stá thohe njab_u po rá ngue'ah_u, ne pa da gamfri ma'ra ya ja'i nehe, pa njab_u gathoguih_u ga umf_u njamadi Ajuá, y njab_u ma'na da hnequi rá nsunda'a.

¹⁶ Hangue hinga 'bε ma ts'edih_u pa ga pεph_u'a, masque 'yo rí the ma nzaquih_u, pe numa 'ra'yo teh_u 'na pa ngu 'na pa 'yo rí nja rá ts'edi. ¹⁷ Nuya ts'othogui dí thoh_ubya, 'bestho ma da thoguitho y hinyá dangui ngu rá ndangui nú'a ra johya ma dí t'acj_u, ngue'a po nú'a dí thoh_ubya ma dí t'acj_u 'nara danga johya nu xcrá tsøñh_u nuni hab_u xá nsunda, y nura johya'a xi dra dangui ne hinhya'm_u ma da uadi. ¹⁸ Hangue hinda 'yoda ma mfenih_u ya t'øt'e nú'u dí hanth_u de guecua ja ra ximhai, ngue'a gatho'u ma da uadi da thogui. Go dá 'yoda ma mfenih_u nú'u ya hño bí ja mahets'i nú'u hini hnequi, ne hinda ma da uadi da thogui.

5

¹ Nuna ndo'yo dí hah_ubya nja ngu 'nara ngu ma da nhuati. Y nu stí zø ra pa da nhuati, dí pah_u gue Ajuá ya xuá hyogah_u 'nara 'ra'yo 'mai nuni mahets'i, nú'a hinxa hyoca ra ja'i, ne hinhya'm_u ma da nhuati. Y nú'a ra 'ra'yo 'mai'a go gue'a 'nama 'ra'yo ndo'yoh_u ma dí t'acj_u. ² Xi majuani, de nú'ya dí hah_u nuna ndo'yo, xi dí thoh_u ndunthi ya dumai, hangue ga nehmah_u ya gra 'buhmah_u nuni mahets'i co ma'na ma 'ra'yo ndo'yoh_u. ³ Nuni ma grá pε'tsh_u ma'na ra 'ra'yo ndo'yo, hingue ma dí 'muse ma teh_u nsi ra ndo'yo. ⁴ Nú'j_u dí 'bath_uua ja ra ximhai xi tu ma maih_u ngue'a dí hath_u nuna ndo'yo. Ga nehmah_u ga tsoh_uua

nuna ra ndo'yo dí hah̄u, pe hingue pa ya hinga pe'tsh̄u nuna ma ndo'yoh̄u, h̄onse pa ma grá h̄añh̄u 'nara 'ra'yo ndo'yo nú'a ma dí t'ac̄j̄u, pa njab̄u ya hinhya'm̄u ga tuh̄u. ⁵ Nuse Ajuá go gue'a bi h̄ñuxcah̄u pa da 'rac̄j̄u 'nara 'ra'yo ndo'yo, ne bi 'rac̄j̄u ra Maca Ndahi pa da za ga padih̄u gue xi majuani ma da 'rac̄j̄u nú'a xa ñatcah̄u.

⁶ Hangué nujá dí t̄ø'mh̄u ne dí camfrih̄u gue ma da njab̄u. Ne dí pah̄u gue mientras dí 'b̄uh̄u ja ra ximhai co nuna ndo'yona, hingui tsa grá 'b̄uh̄u 'nadb̄u co ma Zidadah̄u nuni mahets'i. ⁷ Dí t̄ø'mh̄u gue ma da njab̄u ngu núna dí camfrih̄u, hingue po nú'a dí hanth̄u, pe po ra jamfri nú'a dí pe'tsh̄u. ⁸ Hangué po nuna ra jamfrina, ya ga nehmah̄u ga tuh̄u pa ga tsoh̄u nuna ra ndo'yo dí hah̄u pa grá 'b̄uh̄u 'nadb̄u co ma Zidadah̄u nuni mahets'i. ⁹ Hangué nujá dí øth̄u ra ts'edi ga 'b̄uh̄u xá h̄ño ja rá thandi'a nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i nu xcrá 'b̄uh̄u con gue'a, pa nu'á da hopca ma 'm̄uih̄u. ¹⁰ Ngue'a pe'tsi ma grá 'bah̄ni ja rá thandi ma Zidadah̄u ra Jesucristo pa da h̄ñabgah̄u nguenda 'na ngu 'na ua stá øth̄u ra h̄ño nuua ja ra ximhai, ua hina. Ne cada 'na de guec̄j̄u ma da 'raca ma th̄ah̄ah̄u ngu nú'a rí 'ñercah̄u.

Ra apostol Pablo ma gue da za ga 'b̄uh̄u xá h̄ño co Ajuá

¹¹ Dí tsuphe rá cue ra Zidada, hangué dí øthe ra ts'edi dí zofoh̄e ya ja'i pa da gamfri'u. Ajuá patca xá h̄ño ma 'm̄uihe, ne dí t̄ø'mhe gue ne'ah̄u ya guí patcahe tengu ma 'm̄uihe. ¹² Pe nuje, hindí mans̄ehe tengu ma 'm̄uihe pa njab̄u gui camfriguihe. Dí mañhe njab̄u pa nu'ah̄u go da za gui mañh̄u tengu ma 'm̄uihe. Nu'bá ha, da za te gui th̄atuah̄u nú'u ya ja'i ri 'ñexase gue 'b̄ui xá h̄ño pe yá 'baitho, ngue'a hingui 'b̄ui xá h̄ño de yá coraso. ¹³ Nu'b̄u núje stá 'b̄e ma mfenihe ngu guí mañh̄u 'ra de gue'ah̄u, dí njaheb̄u ngue'a dí p̄ephe Ajuá con gatho ma ts'edihe. Pe hina, ngue'a nuje ri x̄o ma mfenihe, ne dí njaheb̄u pa ga u't'ah̄e hanja grí 'yoh̄u xá h̄ño. ¹⁴ Numa Zidadah̄u ra Jesucristo xi ri mac̄j̄u'a, hangué ringue'a dí p̄eph̄u'a. Nujá dí pah̄u gue nu'á bi du pa ya hingo ga tuh̄u, ha nu mi du'a, ja ra uenda dá tuh̄u mahȳegui con gue'a. ¹⁵ Nu'á bi du

po rá nguec̄j̄u pa njab̄u núju dí teh̄abya ya hinga ma ga 'b̄uh̄u de ma pahaseh̄u, ma ga 'b̄uh̄u pa ga ø'tuah̄u rá paha nú'a to'o bi du po ma ts'oquih̄u y nehe bi yopa nte pa guec̄j̄u. ¹⁶ Hangué nubya ya hindí jama-suhe te gatho pe'tsa ra ja'i pa ga pahe te gra 'm̄ui, ngu ndí øthe ma'm̄et'o, asta nehe ma Zidadah̄u ra Jesucristo dá hȳeuahe ya meximhai, pe nubya ya hindí øthe njab̄u. ¹⁷ Nu'a tó'o xa gamfri ra Zidada Jesucristo go gue'a ya xa yopa 'm̄ui ma'ra'yo, nurá ndaxjua 'm̄ui ma'm̄et'o ya bi uadi bi thogui, y nubya ya pe'tsa 'nara 'ra'yo 'm̄ui.

¹⁸ Gatho gue'a bi 'yøt'a Ajuá. Go gue'a bi punga ma ts'oquih̄u po rá du ra Zidada Jesucristo pa bi za dá 'b̄uh̄u xá h̄ño con gue'a. Ne núje yá 'm̄eh̄niguihe'a bi 'rac̄je ra 'b̄efi pa ga xiphe ya ja'i de nura pumbate ri uñ'a. ¹⁹ Ajuá bá p̄eh̄na ra Zidada Jesucristo pa bi umbabi ra pumbate ya ja'i, pa da za da 'm̄ui' xá h̄ño con gue'a, y nu'á ya hinda ma da benbabi yá thai de yá ts'oqui'u. Ha nuje, bi 'rac̄je ra 'b̄efi pa ga xipabihe ya ja'i de nura pumbate ri uñ'a pa nu'á da za da 'm̄ui xá h̄ño con gue'a. ²⁰ Hangué núje yá 'm̄eh̄niguihe ra Zidada Jesucristo dí zo'ah̄e, ja ra uenda go zo'aseh̄u Ajuá, hangué dí b̄ante'ihe de rá thuhu ma Zidadah̄u ra Jesucristo gui 'yaph̄u ra pumbate Ajuá pa njab̄u da za gui 'b̄uh̄u xá h̄ño con gue'a. ²¹ Numa Zidadah̄u ra Jesucristo himi tu ni 'nara ts'oqui'a, pe po rá nguec̄j̄u Ajuá bi 'yøt'e pa go gue'a bi h̄ñasca gatho ma ts'oquih̄u ja rá zi ndo'yo'a. Ajuá bi 'yøt'a njab̄u pa bi za bi ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh̄u ngue'a dí camfrih̄u ra Zidada Jesucristo.

6

¹ Hangué núje yá 'm̄eh̄niguihe Ajuá dí b̄ante'ihe gue hinda 'm̄edito nuna ra mp̄øh̄ø xa 'ra'ah̄u Ajuá po rá h̄ñoja'i. ² Ngue'a Ajuá bi m̄anga ja ra Maca T'ofø ne bi 'ñena: Nú'a ra pa dá p̄ehn'a ra mp̄øh̄ø, gá hongagui ne dá ø't'a'i ri t'adi. Y nú'a ra pa dá ne dá ñañ'a'i, gá hongá ma mfats'i, y dá fax'a'i. Ha nubya nuguí dí xi'ah̄u gue nubya guepya ya pa da za gui h̄yoñh̄u Ajuá pa gui mp̄øh̄øh̄u.

³ Nuje hinto dí ø'tuahe ni 'nara nts'o'mui, pa njabũ hinto da ñama'ñũ de rá 'b'efi Ajuã nú'a xa 'racje. ⁴ Nu'a dí øthe, dí udihe 'nara hoga'mui pa da hnequi gue yá hoga mefiguihe Ajuã. Hangue dí tsetathohe gatho nú'a dí thohe, ya ts'othogui, ra nhyoya, ne ya dumui. ⁵ Stá tsethe ya mfei, xa jocje fadi, xa nabgahe ya mundo ja'i. Stá thohe ra nzabi, stá 'ñathãhe, stá thohe ra thuhu. Ne gatho dá tsetathohe. ⁶ Dí 'yohe co ma mfenihe xá nt'axi. Dí patuahe xá hño rá noya Ajuã. Dí tsetathohe nú'a øtcahe ya ja'i ne dí pe'tsuahe ra t'equ'e'i. Ne dí 'yohe ngu utcahe ra Maça Ndañi, ne xi dí pe'tsuahe ra hmate ya ja'i, hingue dí manthe. ⁷ Dí manbahe rá noya Ajuã, ne gatho nú'a dí øthe, dí øthe co rá ts'edi'a. Co rá ts'edi'a dí 'yohe xá hño pa da za ga ntatehe ne ga ñanbahe rá noya'a. ⁸ 'Raya i'qui xi ri numahñoguihe ya ja'i, ha nu ma'ra ya i'qui ri numa'ñuguihe. 'Raya i'qui esca ma nsuhe, ha nu ma'ra ya i'qui ñama'ñũ de guecje. 'Ra pecaguihe gue dyá c'uambahe, pe masque ri jaje njabũ ya ja'i pe nuje hindí tsaya dí mañhe nú'a majuañi. ⁹ 'Ra ø'te gue ngu hingui paçje, pe Ajuã go gue'a paçje xá hño. 'Raya i'qui ya 'ñena da thogaguihe, pe hina, 'yøt'a Ajuã dí tethohe. Stá thohe ndunthi ya ts'othogui pe asta nubya hinstá tuhe. ¹⁰ 'Raya i'qui xi xa du ma muihe, pe ja rí hñuse ma muihe co nú'a ra johya rí 'racje ra Zidada. Masque dí thohe ra nhyoya, pe ndunthi to'o stá zohe pa xa hñanga ya hño de Ajuã. Masque 'ñena hinte dí pe'tshe, pe Ajuã ha pe'tsa gatho nú'a dí hoñhe, hangue njabũ hinte ri 'betcahe.

¹¹ Ma zi cu'ihũ gyá menguhũ Corinto xi drí ma'ahe, hangue stá xi'ahe gatho nú'a stá beñhe, ne hinte dí cøn'ahe. ¹² Xi drí ma'ahe con gatho ma muihe, pe nu'ahũ hingrí maçje con gatho ri muihũ. ¹³ Nũgui dí zo'ahũ dí nja ngu 'nara dada zofo yá baçsi, hangue dí tømí gui coscahũ ra hmate.

Nujũ rá nijaguihũ Ajuã nú'a te

¹⁴ Nubyá dí xi'ahũ, oguí ntsixhũ co nú'ũ hingyá gamfri. Ngue'a çhanja da za da 'mui 'nadbũ ra hñoja'i co ra nts'o'mui? Ne çhanja da za da 'mũ mahyegui ra ñot'i ne ra 'bexuui? ¹⁵ Ne çhanja da za da me'tsa 'nadra

mfeni ra Zidada Jesucristo co ra Satá? Ne çhanja da za da me'tsa 'nadra mfeni ra gamfri ne nú'a hingrá gamfri? ¹⁶ Ne çhanja da za da nja ya c'oi ja rá nija Ajuã? Hina, hinda za. Nugui dí xi'ahũ njabũ ngue'a nujũ go rá nijaguihũ Ajuã nú'a te, ngu bi 'ñena'a ja ra Maça T'ofó:

Nugui ma ga 'bui con gue'ahũ, ne ma ga 'yo habũ gri 'yohũ;

nugui go dri Ajuãguihũ, ha nu'ahũ go dua hnini'ihũ.

¹⁷ Hangue Ajuã bi 'ñena nehe ja ra Maça T'ofó:

'Ueguehũ de nú'a ø'ta ya ts'oja'i pa hingui tenbahũ nuyá ts'ot'øt'e øt'e'ũ, ena njabũ ma Zidadahũ;

ne oxqui øthũ nú'a xá nts'o,

pa njabũ da za gui 'buihũ con guequi, ha nugui con gue'ahũ.

¹⁸ Ne go dri dadaguihũ,

y nu'ahũ dua t'ũ'ihũ ne dua t'ixu'ihũ, njaua xicjũ Ajuã ma Hmuhũ nú'a to'o pe'tsa gatho ra ts'edi.

7

¹ Ma zi cu'ihũ, guehya ya danga hña'ti xa ñatcahũ Ajuã, hangue mahyoni ga 'ueguehũ de gatho ya ts'oqui de ma mfenihũ ne de ma ndo'yohũ. 'Na pa ngu 'na pa ga t'axca ma mfenihũ ne ga 'yohũ co rá ntsu Ajuã.

Ra apostol Pablo bi johya de hanja bi ñobriya cu me Corinto

² ¡Ogrí utsaguihe! Xi da maçje, ngue'a ni 'na de gue'ahũ hinstá ø't'ahe ni 'nara nts'o'mui, nixi hinstá ø't'ahe, ne nixi hinstá ha'ahe pa ga han'ahe te ga han'ahe.

³ Hingo 'nara nts'ui núna dí xi'ahũ, ngue'a ja juadi dá xi'ahũ gue xi drí ma'ahũ con gatho ma mui, nubya y asta ma du. ⁴ Dí camfri gue guí øthũ nú'a dá xi'ahũ, hangue dí e'ts'a ri nsuhũ, y masque dí thogui ndunthi ya ts'othogui, pe nu'ahũ guí hubga ma muihũ ne xi drí johya ndunthi por gue'ahũ.

⁵ Desde ndá tsøhe de guecua Macedonia, himbi za dá 'bahe xá hño, ngue'a xi ndí thohe ndunthi ya ts'othogui, habaraza mi 'bui nú'ũ to'o mi utsaguihe po rá noya Ajuã, ne xi mi tu ma muihe por gue'ahũ. ⁶ Pe Ajuã nú'a hu'mba yá mui nú'ũ to'o tu yá mui,

bi hñubga ma m̄ihe ngue'a bá p̄encahe ra cu Tito pa da z̄onje. ⁷ Xi dá johyahe nu mi 'ñe bi z̄onje, ne bi xicje gue xi mri johya de gue'ah̄u, hangue ma'na bi hñubga ma m̄ihe. Ne bi xicje gue guí neh̄mah̄u gui hyandgahe. Ne bi xicje gue xi xa du ri m̄ih̄u por nú'a xcá øtcah̄u. Ne bi xicje gue xi guí øth̄u ra ts'edi pa gui 'yøth̄u nú'a dá xi'ah̄u. Hangue ma'na xi dá johyahe.

⁸ Dí p̄adi gue numa carta dá p̄ehn'ah̄ub̄u bi ja'ah̄u bi du ri m̄ih̄u, nequi bi duhma ma m̄i nehe. Pe nugui hindí yohna ma mfeni, ngue'a dí handi gue nú'a ra carta'a bi ja'ah̄u bi du ri m̄ih̄u masque 'raya zi patho. ⁹ Hangue nubyá drí johya co nú'a ma carta dá p̄ehn'ah̄ub̄u ngue'a bi ja'ah̄u gá tu ri m̄ih̄u pa njab̄u gá øth̄u nú'a dá xi'ah̄u, hingue dá johya ngue'a gá thoh̄u ya dum̄i. Xa du ri m̄ih̄u, pe gá ñobrih̄u, y njab̄u gá øth̄u ngu nú'a ri ho Ajuá. Hangue odi tu ri m̄ih̄u de nú'a dá op'ah̄u ngue'a hinte gá jah̄u. ¹⁰ Nu'ú tó'o tu yá m̄i de yá ts'oqui ne da 'uegue de gue'u pa go da 'yø'tua rá paha Ajuá, nu'ú go gue'u ma da mpøhø ne hinhya'm̄u da beni gue go 'nara 'ñ̄u nú'a ra dum̄i bi thogui. Pe nu'ú tó'o da du yá m̄i de yá ts'oqui ne hinda 'uegue de gue'u, go gue'u ma da 'm̄edi ja ra du pa nzantho. ¹¹ Nu'ah̄u h̄a, gá tu ri m̄ih̄u ne gá ø'tuah̄u rá paha Ajuá, ne gá ntsø'mh̄u ngue'a hinxqui ts̄aithoh̄u nú'a ra cu bi 'yø't'a ra ts'oqui. Hangue xi gá 'yøth̄u ra ts'edi pa gá 'yøth̄u nú'a dá xi'ah̄u. Gá mañh̄u gue hinhya'm̄u gá t̄eh̄h̄u nú'a ra cu'a. Gá ncuēh̄u de nú'a bi 'yø't'e, ne gá ntsuh̄u ngue'a hinte xqui xiph̄u, ne 'm̄efa gá zofoh̄u'a pa bi ñobri. Nubyá guí ne gui hyandgah̄u, ngue'a ya xcá 'yø'tuah̄u'a ngu nú'a mri 'ñepi. Nubyá h̄a, dí p̄adi gue hinte guí tuh̄u de nú'a ra t'øt'e bi nja. ¹² Hindá op'ah̄u h̄onse po rá ngue nú'a xqui 'yø't'a nú'a ra cu, nixi por nú'a to'o bi t'ø'tua ra ts'oqui. Nugui dá op'ah̄u pa gui dama 'yøth̄u nú'a dá xi'ah̄u, pa njab̄u da zo ri mfenih̄u gue xi guí ne gui 'yøtcaguih̄u ja rá thandi Ajuá nú'a dí xi'ah̄u. ¹³ Hangue nubyá xcá hubga ma m̄ih̄u.

Ne ma'na xi stá johyahe ndunthi ngue'a nuni ra cu Tito gá hu'mbah̄u rá m̄i nehe, hangue xi bi johyani. ¹⁴ Nugui xi stá e'ts'a ri nsuh̄u ja rá thandini, ne hinstá 'b̄e ma

tsa de nú'a stá xipabini de gue'ah̄u, ngue'a gatho bi njab̄u ngu nú'a dá m̄a. Gatho nú'a stá xi'ah̄u go gue'a majuani, ne nú'a stá xipabini. ¹⁵ Ha nuni xi ri ma'ah̄u, ngue'a benthō gue nú'a ra pa'a bi mab̄u bi z̄oñ'ah̄u gá umf̄u ntsaya co ndunthi ra t'equ'e'i ne ra hm̄ate, ne gá 'yøth̄u nú'a bi xi'ah̄u. ¹⁶ Hangue nubyá ma'na xi drí johya ngue'a dí p̄adi gue guí øth̄u gatho nú'a stá xi'ah̄u.

8

Unga ri mfats'ih̄u con gatho ri pahah̄u

¹ Nubyá zi cuh̄u dí ne ga xi'ah̄e gue Ajuá po rá hñoja'i xa umba ra ts'edi pa xa 'yø't'a 'nara d̄anga 'b̄efi gatho nú'u ya cu ri munts'i hab̄uraza de guecua Macedonia. ² Nú'ú masque xa thogui ndunthi ya ts'othogui ne xi nts'edi tho ra nhyoya, pe xi ja yá johya'ú. Hangue masque hyoya'ú, pe con gatho yá paha xa unga 'nara d̄anga mfats'i dega boja pa da mats'i ma'ra ya cu. ³ Nugui dí p̄adi xá hño nú'a dí xi'ah̄u, gue nu'ú bi unga yá mfats'i con gatho yá m̄i asta hab̄u bi z̄upa yá ts'edi, ne bi uni'ú masque mi ø'tuah̄u ra 'b̄edi'ú. ⁴ Y asta mi acje ra favo ga umfe n̄equi'ú pa da munts'a nú'a ra mfats'i'a ne da 'racje pa ga h̄a'tsuahe nú'u ya cu xi tho ra nhyoya nuni Jerusale. ⁵ Y hingue h̄onse bi unga yá mfats'i dega boja'ú, nehe bi 'yø't'a ma'na ndunthi de nú'a hinduí t̄ø'mhe, ngue'a ma'na xi bi du'tsua yá m̄i da m̄epabi Ajuá, ne da 'yø't'a ngu nú'a dá xiphe, ngu nú'a bi xicje Ajuá. ⁶ Hangue nuni ra cu Tito ya dá xiphe da mab̄u Corinto pa da ben'ah̄u gui sigui gui munts'a ri mfats'ih̄u nú'a ya xcá f̄uh̄u xcá muntsh̄u ngu nú'a bi xi'ah̄uni nura m̄adi. ⁷ Nu'ah̄u xi xcá p̄onga ri hm̄ih̄u ngue'a xi ja ndunthi ri jamfrih̄u, ne xi guí pah̄u gui 'ñudih̄u xá hño rá noya Ajuá, xi ja ri mf̄adih̄u, xi guí øth̄u xá hño nú'a m̄anga rá noya Ajuá, ne xi grí m̄acje nehe. Nubyá, pa ma'na gui p̄onga ri hm̄ih̄u nehe, xi da sigui gui muntsh̄u nú'a ra mfats'i.

⁸ Pe nugui hindí ja'ah̄u gui 'yøth̄u. H̄onse dí xi'ah̄u nú'a øt'a ya cu de guecua Macedonia, pa 'b̄u gui 'yøth̄u njab̄u nehe, nu'b̄u h̄a, da hnequi gue xi majuani ja ri hm̄ateh̄u. ⁹ Nu'ah̄u ya xcá p̄atuah̄u tengu rá hñoja'i

ma Zidadah_u ra Jesucristo. Nú'á masque go rá mēti gatho ya hño de mahets'i, pe bi 'ñe bi nhyoyaua ja ra ximhai po rá nguec_u, pa njab_u bi za bi 'rac_u gatho ya hño de mahets'i pa dua mētih_u.

¹⁰ Nugui njab_u dí beni ga xi'ah_u, gue xá hño pa gue'ah_u gui sigui gui muntsh_u nú'a ra mfats'i gá fuh_u gá muntsh_u majey_a. Nu ngá fuh_u gá uñh_u'a, gá uñh_u con gatho ri m_uih_u. ¹¹ Hangue nubyá con gatho ri m_uih_u juah_u gui uñh_u nú'a ra mfats'i xcá fuh_u xcá muntsh_u. Uñh_u asta hab_u da z_u ri ts'edih_u. ¹² Ngue'a nu'b_u gui unga ri mfats'ih_u con gatho ri m_uih_u ne asta hab_u da z_u ri ts'edih_u, nu'b_u há, gue'a ri ho Ajuá. Ajuá hingui a'ah_u nú'a hingui ts_u ri ts'edih_u.

¹³ Hindí xi'ah_u gui umf_u ra mfats'i ma'ra pa go gui nhyoyah_u. ¹⁴ Nu'a dí xi'ah_u, núbya ja te gui pē'tsh_u, da za gui faxh_u ma'ra to'o hingui pē'tsi, pa njab_u ra pa'a hingo gri pē'tsh_u, ne 'b_u go di pē'tsi' _u, nu'á da za go da max'ah_u nehe. Njab_u gui mfaxh_u 'na ngu ma'na pa hinte gui 'bēh_u. ¹⁵ Gui njah_u ngu bi nja ya me Israel nu mi mēnpabi Ajuá te da z' _u, ngu ena ja ra Māca T'of_o: “Nu'a tó'o bi go ndunthi, hinte bi bonguabi; ha nu'a tó'o ts'utho bi go, himbi 'bēpabi nehe.”

Ra Tito ne nú'u ma'ra ri 'ñoui

¹⁶ Dí umba njamādi Ajuá ngue'a nu'á bi xocua rá mfeni nuni ra cu Tito pa rí dagui rí du por gue'ah_u ngugui. ¹⁷ Nuní bi 'yøde ma nt'adihe gue da mab_u dua c'a'ts'ah_u, ne ma da ma de rá paha sēhē ngue'a xi rí dagui rí du por gue'ah_u.

¹⁸ Nehe dí pēnheb_u ma'na ra cu pa da mēuini. Nuni ra cu xi xa t'e'tsua rá nsu ja gatho ya nija, y gatho ya cu mā gue nuní xi mānba xá hño rá noya Ajuá. ¹⁹ Y hingue hōnse ñāmahño' _u de guehni, nehe bi hñuts'ini pa ga mahe Jerusale ga tsohe nú'a ra mfats'i dí muntsh_u. Y núna dí øth_u guehna pa rá nsunda Ajuá, ne pa da badi nú'u ya cu ma ga hā'tsuah_u ra mfats'i, gue nu'ah_u xi guí faxh_u' _u con gatho ri m_uih_u. ²⁰ Y nuje xi drí jamasuhe nuna boja ma ga haxhe pa hinto da ñāma'ñ_u de guecje. ²¹ Nuje nzantho dí øthe ra ts'edi pa ga suhe gatho ya t'øt'e xá hño ngu rí 'ñehe. Y hingue

hōnse ja rá thandi Ajuá dí øthe njab_u, nehe ja yá thandi ya ja'i.

²² Nehe dí pēnheb_u ma'na ra cu pa da mēui nuni ra cu Tito co nuni ma'na ra cu, ngue'a stá hanthe ndunthi ya i'qui gue xi xa supabi yá 'bēfi Ajuá con gatho rá māi. Y nubyá xi ne da mab_u dua c'a'ts'ah_u ngue'a camfrini gue nu sta zōmb_u ma gui 'yøth_u xá hño ngu rí 'ñehe. ²³ Ha nu'b_u to'o da 'yan'ah_u de nuni ra cu Tito, xipabi_u gue drí mpē'be mahyēgui ja rá 'bēfi Ajuá ne go guehni stá pēnp_u pa da max'ah_u. Ha nuy_u má yoho ya cu, go xa mēhna ya nija de guecua. Y nuya cuy_u ri hnequi ja yá 'māi rá nsunda ra Zidada Jesucristo. ²⁴ Hangue 'ñutuah_u 'nara hoga hmāte nuya cuy_u, pa njab_u da badi gatho ma'ra ya cu gue xi majuāni ja ri hmāteh_u ngu nú'a stí xipabi' _u de gue'ah_u.

9

Ra mfats'i hmunts'i pa ma'ra ya cu

¹ Ma zi cu'ih_u, ya hinga mahyoni ga yopa op'ahmah_u pa ga ben'ah_u de nú'a ra mfats'i ma ga umf_u ya cu, ² ngue'a ya stá pat'a ri hoga pahah_u. Xi stá e'ts'a ri nsuh_u ngue'a stá xipabi ya cu de guecua Macedonia de nú'a ri hoga paha guí pē'tsh_u, nú'ah_u gyá menguh_u Acaya. Ne stá xipabi gue nu'ah_u de majey_a gá fuh_u gá muntsh_u ra mfats'i. Y co nuri hoga paha guí pē'tsh_u xcá nuph_u yá mfeni ndunthi ya cu de guecua Macedonia. ³ Pe masque'a, dí pēhn'ah_u nuy_u ya cu pa da ben'ah_u gui sigui gui muntsh_u nú'a ra mfats'i ngu nú'a stá xipabi ma'ra ya cu de gue'ah_u, pa da njab_u ngu nú'a stá xipabi' _u. ⁴ Dí xi'ah_u njaua ngue'a xi'b_u ga mē'beb_u 'raya cu de guecua Macedonia ha nu xcrá tsøñheb_u di othotho ra mfats'i de nú'a stá mā gue ya xcá muntsh_u. Nu'b_u há, ja ga 'bēhni ma tsahe, hinga hōnseguihe, ne'ah_u nehe. ⁵ Hangue dá beni gue ante ga maheb_u, mahyoni ga pēhn'aheb_u da 'mēt'o nuy_u hñu ya cu da ma da ben'ah_u de nú'a ra mfats'i xcá māñ_u gui uñh_u. Nuy_u ya cuy_u guehy_u mā da max'ah_u gui muntsh_u nú'a ra mfats'i'a. Y dí nehe gui uñh_u con gatho ri m_uih_u, hingue dí nehe gue nu xcrá tsøñhe ja ga ja'ahe pa

gui uñhꞤ, dí nehe gue nu xcrá tsõñhe, ya di ja.

⁶ BeñhꞤ núna ma ga xi'ahꞤ: Nu'a tó'o da mot'a 'na tui, gue'a 'na tui da xofo, pe nu'a tó'o da mot'a ndunthi, ma da xofo ndunthi nehe. ⁷ Hangué bensehꞤ ja ri mfenihꞤ nú'a ma gui uñhꞤ, y gue'a gui uñhꞤ'a. Pe uñhꞤ con gatho ri pahahꞤ, ne ogrí hyøcjꞤ nú'a guí uñhꞤ, ngue'a Ajuá xi ri madi nú'u to'o ri unga 'nara mfats'i con gatho yá paha. ⁸ Ajuá ja rá ts'edi pa da jap'ahꞤ ne da xup'ahꞤ gatho nú'a te guí pɛ'tshꞤ, pa njabꞤ hinte da 'yø't'ahꞤ ra 'bedi, y njabꞤ ma'na da xup'ahꞤ pa da za gui faxhꞤ nú'u ma'ra to'o hingui tsupabi. ⁹ Nu'bꞤ gui øthꞤ njabꞤ, nu'bú ha, guí øthꞤ ngu nú'a xa t'ofó ja ra Mäca T'ofó habꞤ ena:

'Nara hoja'i con gatho rá mui xi hecuabi ya hyoya ndunthi ya hño,

y nurá hñoja'i'a hinhya'mꞤ da 'medi.

¹⁰ Ajuá 'racjꞤ ya nda pa ga pothꞤ, ne ri japi da nte pa da nja te ga tsihꞤ. Nehe go gue'a da xup'a'ihꞤ nú'a ra mfats'i guí uñhꞤ, pa njabꞤ ma'na da nja nú'a te gui uñhꞤ. ¹¹ De nú'a ra mfats'i ma gui uñhꞤ, ma'na ma da xup'ahꞤ pa ma'na da za gui uñhꞤ. Y gatho nú'a ri mfats'ihꞤ ma ga ha'tsuahe ya cu, nu stí hñani'u ma da umba njamadi Ajuá po nú'a ri mfats'ihꞤ. ¹² Y njabꞤ hingue hõnse ma gui umfꞤ nú'a te ø'tua ra 'bedi'u, pe nu'ú ma da umba ndunthi njamadi Ajuá de gatho núna xcá 'yøthꞤ con gue'u. ¹³ Y nu sta hñanga nú'a ri mfats'ihꞤ, ma da xøcambeni Ajuá'u ngue'a ma da badi gue xi xcá camfrihꞤ rá noya ra Zidada Jesucristo ne guí øtehꞤ. Nehe da xøcambeni'u Ajuá ngue'a guí umfꞤ ri mfats'ihꞤ con gatho ri muihꞤ. Y nú'a guí øthꞤ gue'a 'nara hño pa gatho ya cu. ¹⁴ Y nuya cu'u ma da 'yapabi Ajuá ndunthi por gue'ahꞤ, ne da mɛ'ts'ahꞤ ra hmäte ngue'a Ajuá xa 'ra'ahꞤ ra ts'edi pa guí uñhꞤ ri mfats'ihꞤ. ¹⁵ ¡Ga umfꞤ njamadi Ajuá ngue'a bá pɛncahꞤ rá hmäca T'u, y guehna 'nara 'baha ma'na xi ra dangui de gatho!

10

Rá ts'edi nú'a mri hñã ra Pablo ngue'a mra apostol

¹ Núgui drá Pablo dí zo'a'ihꞤ co ra t'equ'e'i ne ra hmäte nú'a ri 'racagui ma ZidadahꞤ ra Jesucristo. 'Ra de gue'ahꞤ guí eñhꞤ gue ora dí 'bui con gue'ahꞤ xi drá hoja'i, pe nú'bꞤ dí 'bui yabꞤ de gue'ahꞤ, guí eñhꞤ gue hindí tsu pa te ga xi'ahꞤ. ² Pe nugui dí xi'ahꞤ oxqui jacjꞤ ga zo'ahꞤ nts'edi nu xcrá 'bui con gue'ahꞤ, ngue'a stá beni ga tsú'ahꞤ 'ra de gue'ahꞤ nú'ahꞤ xcá mañhꞤ gue dí mɛɛfihe de ma mfenisehe, hingue de nú'a 'bɛpcahe Ajuá. ³ Xi majuani nuje dyá ja'ithohe otho ma ts'edihe pa ga ntunhe co ra nts'o. Nuje drí ntunhe pe co nú'a ra ts'edi ri 'racje Ajuá. ⁴ Y nú'a dí hahe pa ga ntuhnihe hingue ngu nú'a ha ya meximhai, ngue'a nú'a dí hahe, dí hanpahe rá ts'edi Ajuá xa 'racje pa ga huatuahe yá 'bɛfi ra ts'ondahi. ⁵ Y con gue'a ha, dí co'tuahe yá ne nú'u to'o hingui pa Ajuá ne xi ri 'ñets'i gue xi ja yá mɛadi pe hinga gue'a nú'a ma, ne u'ta ma'ra ya ja'i pa hinda gamfri nehe. Nuje dí zofohe ya ja'i da hyɛpꞤ ya mfeni de nuna ra ximhai pa da nhyoga 'yøde de ma ZidadahꞤ ra Jesucristo. ⁶ Y nu xcrí hñãñhꞤ nuna ra ts'ofó dí 'ra'ahꞤ, ma ga hambahe nguenda nú'u hinda ne da 'yøtcahe.

⁷ Nu'ahú hingui huxhꞤ nguenda xá hño tengu gra 'mui 'nara ja'i pa gui camfribihꞤ, nguetho nu'ahú guí camfrihꞤ hõnse de nú'a ri hnequi. Nú'ahꞤ guí pahꞤ gue rá mɛti'ihꞤ ma ZidadahꞤ ra Jesucristo, pahꞤ gue necje yá mɛtiguiehe nehe'a. ⁸ Nugui hindí ntsa ga ma de nú'a ra ts'edi bi 'racje Ajuá pa dá zo'ahꞤ, ngue'a nu'á bi 'racje nura ts'edi'a pa ga zo'ahꞤ pa ma'na da nja ri jamfrihꞤ, hingo pa da 'mɛ ri jamfrihꞤ. ⁹ Ne nugui hindí ne gui 'ñeñhꞤ gue dí ne ga pi'ahꞤ co numa carta dí pɛhn'ahꞤ. ¹⁰ 'Ra de gue'ahꞤ guí eñhꞤ gue nú'bꞤ dí 'bui yabꞤ de gue'ahꞤ xi dí tsú'ahꞤ co ya carta dí pɛhn'ahꞤ, nepꞤ guí mañhꞤ nehe gue nú'bꞤ dí 'bui con gue'ahꞤ othogui ra ts'edi pa ga tsú'ahꞤ. Ne guí mañhꞤ gue nixi pa ga ñã hindí padi. ¹¹ 'BꞤ nú'ahꞤ guí mañhꞤ njabꞤ, pahꞤ xá hño gue ngu nú'a dí op'ahꞤ núbya hindí 'bui con gue'ahꞤ, njabꞤ nehe ga ø't'e nu xcrá 'bui con gue'ahꞤ.

¹² Nuje hindí njahe ngu nú'u 'yobꞤ xi ri 'ñexa sehe. Nu'ú ri hñɛcua sehe 'na ngu ma'na, ngue'a ya 'bɛmfeni. ¹³ Pe nuje

hindí njahe ngu'ɥ, hõnse nu'a dí øthe, dí mañhe nú'a majuani stá pefihe, ngue'a Ajuá go xa 'racaguihe nuna ra 'befina, ne bi hñuxcaguihe pa dá mahebɥ Corinto dá zo'ahe de rá noya'a. ¹⁴ Hingrá nt'ets'i nú'a dí mañhe gue go rá mɔdiguihe dá mahebɥ dá hã'ts'ahe rá noya ma Zidadahɥ ra Jesucristo, ngue'a nu'á xi majuani dá mahebɥ. ¹⁵ Hindrí 'ñexhe gue go stá pefihe nú'a xa mɛfi ma'ra, hõnse nu'a dí nehe gue ma'na da nte ri jamfrihɥ, pa njabɥ ma'na da ndangui rá 'befi Ajuá nú'a xa 'bercahe ga pɛhe con gue'ahɥ. ¹⁶ Nehe dí tømhe gue 'mɛfa ma ga zofõhe ma'ra ya ja'i de nú'ɥ ma'ra ya hnini thogui de ri hninihɥ habɥ hinxa nt'ødetho rá noya Ajuá, pa njabɥ hinda t'ena gue drí 'ñexhe co nú'a ya xa mɛfi ma'ra.

¹⁷ Nu'bɥ to'o da 'ñets'i de nú'a te xa mɛfi, dá 'ñets'i 'bɥ xa mɛfi co rá ts'edi Ajuá. ¹⁸ Nu'bɥ 'nara ja'i di 'ñexasɛ de nú'a xa mɛfi, hinte ri muui rá nt'ets'i. Pe nu'bɥ go Ajuá e'tsua rá nsu'a, nu'bá hã, ri muui nú'a rá 'befi'a.

11

Ra apostol Pablo ne nú'ɥ ya 'ñet'a apostol

¹ ¡Xama hinda zõt'a ri mɔihɥ de núna dí xi'ahɥbya, masque gui beñhɥ gue dí nja ngu 'nara 'bɛmfeni ngue'a ma ga ma de nú'a stá øt'e, pe osta zõt'a ri mɔihɥ! ² Nugui dí tagui dí tu por gue'ahɥ ne dí ne xi gui 'bɥhɥ xá hño ngu nú'a ne Ajuá, ngue'a nugui go rá mɔdigui dá zo'ahɥ de ma zi Hmuhɥ ra Jesucristo pa gá camfrihɥ'a. Ne dí ne gui 'bɥhɥ xá hño ja rá thandi'a, gui njahɥ ngu 'nara nxutsi xá nt'axi ma dra dapabi ja rá 'yɛ nú'a to'o ma da 'yõt'e drá dame. ³ Pe nugui dí tsu dra t'ɥt'ahɥ pa dra ts'oc'a ri mfenihɥ ne gui 'ueguehɥ de nura hoga hmãte gui pɛ'tsuahɥ ra Zidada Jesucristo. Dí tsu gui njahɥ ngu ra Eva bi hyat'a ra ts'ondahi nú'bɥ bi mpunga qu'eña. ⁴ Ngue'a nu'ahɥ 'bestho guí camfrihɥ nuto pabɥ zo'ahɥ de ma Zidadahɥ ra Jesu pe de ma'na'ño ra mfeni, hingo ngu nú'a stá xi'ahɥ. Ne guí camfrihɥ nuto zo'ahɥ de rá Maça Ndahi Ajuá, pe hingui u't'ahɥ ngu nú'a stá u't'ahe. Ne guí camfrihɥ nuto zo'ahɥ de ma'na ra noya hinga

mahyɛgui co nú'a ra maça noya stá xi'ahe, gatho xi guí camfrihɥ 'bestho. ⁵ Pe nugui dí camfri gue ma'na dí pɛ'tsa ra nsu que nú'ɥ ri 'ñet'a apostol. ⁶ Masque hindí paði ga mangu ya noya mahotho ngu mañ'ɥ, pe dí paði gue nú'a dí ma gue'a majuani ngu xcá 'yõhɥ stá ma, ngue'a nzantho stá zo'ahɥ co ra mɔadi nú'a xa 'racagui Ajuá.

⁷ ¿Ha gue 'nara ts'ocate dá øt'e ngue'a hindá han'ahɥ nú'a ra boja nguí 'racjɥ nu ndá zo'ahɥ de rá noya Ajuá? ¿Ha gue bi ɥ ri mfenihɥ hõnse ngue'a gá handgahɥ dá mɛfi pa dá tsadi nú'a te mi 'becagui pa bi za dá zo'ahɥ de rá noya Ajuá? ⁸ Nu'a ra mfats'i dá hani, dá hani de ma'ra ya nija pa bi za dá mabɥ dá zo'ahɥ de rá noya Ajuá. ⁹ Y nu nduá 'bɥpɥ con gue'ahɥ, hindá ne dá xuhña'ihɥ ni 'na de gue'ahɥ de nú'a te mi øtca ra 'bedi, ngue'a nuya zi cu de guecua Macedonia go gue'ɥ bi hñascabɥ nú'a te mi øtca ra 'bedi. Nugui xi dá øt'a ra ts'edi pa hindá xuhña'ihɥ, ne nzantho ma ga øt'a njabɥ. ¹⁰ Nugui dí mangu nú'a majuani ngu nú'a bi 'ñutcagui ma Zidadahɥ ra Jesucristo ga øt'e, y dí xi'ahɥ gue hinda za to'o da jacagui ga hanbabi yá boja ya cu de guepɥ Acaya nsøcta por ngue'a dí manba rá noya Ajuá. ¹¹ ¿Te guí beñhɥ? ¿Ha gue guí beñhɥ gue dí ɥtsa'ihɥ ngue'a hindá han'ahɥ ri mfats'ihɥ? Hina, hindrí ɥtsa'ihɥ. Ajuá paði gue xi drí ma'a'ihɥ.

¹² Nugui ma ga sigui ga øt'a ra ts'edi pa hinga han'ahɥ ni 'nara mfats'i, pa njabɥ hinda 'ñenga nú'ɥ ma'ra 'yobɥ ri 'ñet'a apostol gue nú'a øt'ɥ, gue'a dí øthe nehe. ¹³ Nu'ú 'yobɥ ri 'ñet'a apostol de ra Zidada Jesucristo ne ri 'ñet'a mɛfi de Ajuá, pe hinga majuani, ngue'a go ya hyate. ¹⁴ Y hinga 'yõhɥ de nú'a øt'a nú'ɥ ya c'uamba ja'i, ngue'a asta ra Satá nehe ri 'ñet'a ɛnxɛ de Ajuá. ¹⁵ Hangué hinga 'yõhɥ gue nuyá mɛfi ra ts'ondahi ri 'ñet'a mɛfi de Ajuá. Pe nuya mɛfi'ɥ ma da gu'tuabi Ajuá ngu nú'a xa 'yõt'e'ɥ.

Nú'a bi thogui ra Pablo ngue'a mrá apostol

¹⁶ Ma'na'qui dí yopa xi'ahɥ: Oxqui ma gui beñhɥ gue xi stá 'bɛ ma mfeni ngue'a dí ma de nú'a stá øt'e, pe nu'bɥ njabɥ guí beñhɥ, ua beñhɥ. Pe 'racjɥ nsequi ga 'ñexa

ts'u ngu ri 'ñexa nú'u ma'ra. ¹⁷ Núna dí ma, dí mǎnsɛ de guecsɛhɛ, hinga gue'a xa 'ñutca hmahá ma Zidadahɛ, ne dí nja ngu 'nara 'bɛmfeni drí 'ñexasɛ. ¹⁸ Ngue'a ndunthi ya ja'i xi ri 'ñets'i co ya t'ɔt'e nú'u jaua ja ra ximhai, hangue nequi ma ga 'ñexa ts'u. ¹⁹ Nu'ahɛ guí behmahɛ gue xi ja ri mfadihɛ, pe hinga majuani ngue'a grí ho gui 'yɔthɛ nú'a xi'ahɛ nú'u xi ya 'bɛmfeni. ²⁰ Nu'ahɛ hingui tsɔt'a ri mɛihɛ de nú'a xi'ahɛ nú'u ya ja'i'u, masque ri ja'ahɛ guí pɛpabihɛ ne a'ahɛ ya boja, ne masque ha'ts'a'ihɛ gatho nú'a guí pɛ'tshɛ, ne masque ri 'ñet'a nda'u pa da za da manda'ihɛ, ne ñama'ñɛ de gue'ahɛ, pe xcá hoptahɛ pa xa njab'u. ²¹ Nugui dí mǎnga majuani gue nuje hinhya'mɛ stá beñhe ga ɔt'ahe njabɛ ngu nú'a ɔt'ahe nú'u ri 'ñet'a apostol, hangue 'ra de gue'ahɛ guí eñhɛ gue hinte ma fadihe.

Pe nugui hindí tsu ga 'ñets'i ngu ri 'ñets'i nú'u ya 'ñet'a apostol, masque guí beñhɛ gue dí nja ngu 'nara 'bɛmfeni. ²² ¿Ha gue nu'ú ñaca ebreo? Nequi dí ñaca ebreo. ¿Ha gue nu'ú ya me Israel? Nequi drá me Israel. ¿Ha gue nu'ú xquí 'ñehe desde yá ja'i ra Abrá? Nequi ja stí 'ñehni nehe. ²³ ¿Ha gue nu'ú mañ'u gue yá mɛfi ra Zidada Jesucristo? Nugui ha, go rá mɛfigui. Nubyá dí ña 'ñena 'nara 'bɛmfeni ngue'a dí mǎnga njabɛ. Nugui ma'na stá mɛfi que gue'u, ne ma'na xra fɛtc'agui que gue'u, ne ma'na ndunthi ya i'qui xa jocagui ja ya fadi, y ndunthi ya i'qui stá c'ot'i ya pa xa thogagui. ²⁴ Cɛt'a ma i'qui bi mɛtc'agui ya xodyo, y cada ra inqui mi fɛtc'agui, mi 'racagui 'natema'rɛt'a ne guto ya mɛfi. ²⁵ Hñu'qui bi hnabgagui co ya za. 'Na'qui ya ma xa thogagui co ya nc'ahni. Hñu'qui bi yai nuya motsa habɛ ndí pa, ne de guehni 'na'qui dá o mbo ra dehe 'na pa ne 'na xuui. ²⁶ Xi stá 'yo ndunthi. Stá 'raxa ja ya dathɛ xá nts'uni. Stá c'ot'i de yá 'yɛ ya dacate, ne stá c'ot'i de ja yá 'yɛ ma miq'u'e'i'be nú'u ya xodyo ne de ja yá 'yɛ ya ja'i hingyá xodyo. Stá thogui ya ts'othogui ja ya hnini ne ja ya mbonthi ne ja ra ndehe. Ne xuá nts'uni pa guequi nura ora ndí 'ño'be nú'u mri 'ñet'a cu. ²⁷ Stá thogui ndunthi ya nzabi ngue'a xi stá mɛfi ndunthi. Stá 'ña'thɛ. Stá tho ra thuhu ra nduthe. Stá tho ra tsɛ ne stá tho ra

'ñahɛ.

²⁸ Hingue hɔnsɛ ndí thogui gatho nuya ya ts'othogui'u, nehe ndí tho ya dumɛi ngue'a mi oda ma mfeni de gue'ahɛ ne de gatho ma'ra ya gamfri. ²⁹ 'Bɛ 'nara cu otho ndunthi rá jamfri, ja ra uenda gue nequi dí njabɛ nehe. 'Bɛ 'nara cu da t'u'ti pa da 'yɔt'a 'nara ts'oqui, nugui xi ri u ma mfeni ne tsɔt'a ma mɛi co nú'u ya 'yɛ'tate. ³⁰ Nu'bɛ mahyoni ga 'ñets'i, ma ga ma gatho nú'a stá thogui habɛ xa hnequi gue de guecsɛhɛ hinte xa za stá ɔt'ase. ³¹ Nu Ajuá rá Dada ma zi Hmuɛ ra Jesucristo xá nsunda pa nzantho, nu'á go gue'a paɗi xá hño gue majuani nú'a dí ma. ³² Nu ndá 'bɛi de guehni Ndamasco mi 'bɛi 'nara gobierhnu de guehni nú'a xqui hñuxa ra nda Arena. Nura gobierhnu'a go gue'a bi manda da thɔbgagui ja ya gosthi hnini pa dra jɛgaguihɛ. ³³ Pe nuya cu bi 'yɛnc'agui ja 'nara danga 'bɔts'e ne bi tonsc'agui ja 'nara ventana mi ja ja ra jaɗo nú'a mi cot'a maxɔgue ra hnini, ne ja bi cabgaguini'u pa njabɛ bi za dá c'ot'i de rá 'yɛ ra gobierhnu.

12

Ya thedi ne ya nt'udi nú'u bi 'ñutua ra apostol Pablo ra Zidada Jesucristo

¹ Hiní 'ñepcagui ga 'ñets'i, pe mahyoni ga ɔt'e njabɛ. Pe nubyá ma ga xi'ahɛ de nú'u ya thedi stá handi xa 'ñutcagui ra Zidada. ² Ma ga xi'ahɛ ngu 'ñena ma'na ra cu bi t'utua nú'u ya thedi'u, pe hina, ngue'a nugui go bi t'utcagui'u. Nú'a ra cu'a ya ɔt'a 'ret'amagoho njeya bi ts'ixa asta xi mahets'i. Hɔnsɛ gue hindí paɗi ua bi ts'its'i co rá ndo'yo, ua hɔnsɛ rá ndahi bi ts'i'tsuabi. Hɔnsɛ Ajuá go gue'a paɗi. ³ Nugui dí paɗi nú'a ra cu bi ts'its'i asta xi mahets'i, hɔnsɛ hindí paɗi ua bi ts'its'i con gatho rá ndo'yo o hina, hɔnsɛ Ajuá go gue'a paɗi xá hño. ⁴ Nu'á bi ts'ixa mahets'i nuni habɛ bá ɔde 'raya noya nú'u xá nsunda asta hingui tsa da ma, ngue'a Ajuá hinxa umba nɛqui pa da ma. ⁵ Nugui dí e'tsua rá nsu nú'a ra cu'a, pe hingui tsa ga 'ñets'i de guecsɛ. Nu'a ga ɔt'e, ga ma gatho nú'a stá thogui habɛ di hnequi gue de guecsɛhɛ hinte xa za stá ɔt'ase. ⁶ Pe nu'bɛ ga nehma ga 'ñets'i de nú'a te stá ɔt'e, pɔde ni 'na hinto ma

da 'ñengagui gue stá 'bε ma mfeni, ngue'a ga m̄anga nú'a majuani. Pe hinga 'ñets'i, ngue'a da t'esca ma nsu ne da t'engui gue xi drá dangui pe hina. Nu'a dí ne, dí ne gui patcah̄u xá hño tengu ma 'm̄ui ngu nú'a guí handas̄h̄u ne guí øsch̄u.

⁷ Y pa hinga dama 'ñets'i de gatho nú'a xa 'ñutcagui ra Zidada, bá 'bencagui 'nara ts'o ugui xi xá 'ñu ngu 'nara ns̄uni. Dí pađi xá hño gue nura Satá go gue'a bá h̄a nuna uguina pa ga tsama'ñu ne pa hinga 'ñets'i. ⁸ Hñu'qui stá apabi ra Zidada da hñagah̄ma nuna ts'o ugui. ⁹ Pe nu'á bi 'ñengagui: "Nugui dí 'b̄ui con gue'i pa ga fax'a'i y ya hinte ma'na guí honi, ngue'a nura ora otho ri ts'edi, gue'a ra ora ma'na ri hnequi ma ts'edi ja ri 'm̄ui," njab̄u bi 'ñengagui. Hangué xi drí johya ngue'a otho ma ts'edi, ngue'a njab̄u tsa da hnequi ja ma 'm̄ui rá ts'edi ra Zidada Jesucristo. ¹⁰ Hangué nugui drí johya ga p̄epabi ma Zidadah̄u ra Jesucristo masque otho ma ts'edi, ne nongagui ya ja'i, ne dí tho ra nhyoya, ne t'utsagui, ne dí tho ya dum̄ui, ngue'a nura ora otho ma ts'edi, gue'b̄u ma'na dí han̄pa rá ts'edi Ajuá.

Ra apostol Pablo rí dagui rí du po ra nija Corinto

¹¹ Nugui dí nja ngu 'nara 'bemfeni ngue'a dí m̄ans̄e de nú'a te stá øt'e, pe go ri ts'oquih̄u pa dí øt'a njab̄u. Ngue'a nu'ah̄u go mri 'ñep'ah̄mah̄u xcá 'ñesc̄ah̄u ma nsu, pe go guí e'tsuah̄u yá nsu nú'u ri 'ñet'a apostol nú'u m̄ans̄e gue xi ya dangui'u pe hingo ma'na ya dangui que guequi, masque hinte drí muui. ¹² Nu ndá h̄a'ts'ah̄ub̄u rá noya Ajuá, ja bi hnequib̄u gue xi majuani go guequi 'nadrá apostol co nú'u ya hoga nt'udi ne ya milagro gá hyanth̄u dá øt'e co rá ts'edi Ajuá, ne xi dá tseta ya nt'utsate. ¹³ Nugui nzantho stá jamasu'ih̄u mahyεgui ngu stá jamasu ma'ra ya nija nehe. H̄ons̄e nu'a stá øt'ah̄u, nú'a hindá ne dá han'a'ih̄u nú'a ra mfats'i nguí 'racjh̄mah̄u, ngue'a hindá ne ga xuhña'ih̄u. ¡Pe nu'b̄u guí beñh̄u gue gue'a 'nara nts'o'm̄ui dá øt'ah̄u, dí a'ah̄u ra pumbate!

¹⁴ Y nubyá ya drí hñoqui pa ga mab̄u ga c'a'ts'ah̄u, y con guehna i'quina, ya rá hñu'qui dí pab̄u. Y nu xcrá ts̄omb̄u hindí ne ga xuhña'ih̄u. Ngue'a nu'ah̄u go dí hoñ'ah̄u,

hingo dí hongá nú'a te guí p̄e'tsh̄u, ngue'a 'nara dada go gue'a rí 'ñepi da munts'a ra boja pa da zocua yá b̄atsi, hingue nuya b̄atsi go da munts'a ra boja pa da zocua yá dada. ¹⁵ Nugui con gatho ma johya ma ga tegue gatho nú'a te dí p̄e'tsi, ne masque dá thegue gatho ma nzaqui nehe, ngue'a dí ne guí 'b̄uh̄u xá hño co Ajuá. ¿Ha gue ma guí utsaguih̄u ngue'a ma'na dí ma'ah̄u?

¹⁶ Nu'ah̄u guí pah̄u xá hño gue hindá ne ga xuhña'ih̄u, pe 'ra de gue'ah̄u guí mañh̄u gue 'nadrá hyate, ne guí mañh̄u gue nugui stá ha'ah̄u pa stá han'ah̄u te stá han'ah̄u. ¹⁷ Xi nú'u ya cu stá p̄en'ah̄ub̄u, ¿ha gue stá p̄en̄p̄u pa da hya'a'ih̄u pa da hñan'ah̄u nú'a te guí p̄e'tsh̄u? ¹⁸ Dá p̄en'ah̄ub̄u nuni ra cu Tito co nú'a ma'na ra cu pa dua c'a'ts'ah̄u. ¿Ha gue xa hya'ah̄u? ¿Ha gue hingue 'nat'a dí beñhe ne 'nat'a ra 'b̄efi dí p̄eche?

¹⁹ Zai da ne guí beñh̄u gue go dí da'ah̄u nguenda de nú'a te stá p̄efi, pe hina, nu Ajuá ra Dada go gue'a drí dapa nguenda de nú'a te dí øt'e, ne guehna dí ma ja rá thandi'a de rá thuhu ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo. Y gatho nú'a stá xi'ah̄u, ma zi hm̄adi cu'ih̄u, stá xi'ah̄u pa njab̄u ma'na da nte ri jamfrih̄u. ²⁰ Nu xcrá ts̄omb̄u, dí tsu xi'b̄u hingri øth̄u ngu nú'a dí nega, o xi'b̄u hingo gra øt'e ngu nú'a go guí neh̄u. Dí tsu gri p̄e'tsh̄u ya ts̄ui, o gri neh̄u guí ns̄eh̄eh̄u, gri ncueh̄u, gri p̄e'tsh̄u ya hegue, gri nj̄u'tsua nc'uambah̄u, gri n̄oñh̄u 'na ngu ma'na, gri 'ñets'ih̄u, ne ya hinga 'na gri øth̄u. ²¹ Nu xcrá yopa mab̄u dí tsu ga 'b̄ε ma tsa ja rá thandi Ajuá por nú'a gri øth̄u, y p̄øde da daqui ga nzoni ngue'a ndunthi de gue'ah̄u ya maya'b̄u guí øth̄u ya ts'oqui, y hinxcá ñobrih̄u pa guí hyeh̄ub̄u ya ts'ot'øt'e, ne guí siguih̄u grí hñuxh̄u ya 'b̄eh̄ña nú'u hingue xi ri 'b̄eh̄ñah̄u, ne guí øth̄u nú'a go guí neh̄u.

13

Ra apostol Pablo benba ya gamfri da 'ño xá hño ne p̄enpa ya nzenjua

¹ Con guehna i'qui ma ga mab̄u, ya rá hñu'qui dí ts̄oñ'ah̄u. Y nu xcrá ts̄omb̄u ma ga h̄amp'ah̄u nguenda ngu nú'a m̄anga ra ley hab̄u ena: Pa da za da jamfri gue xa nja te xa 'yøt'a 'nara ja'i nú'a hñapabi, mahyoni di 'b̄uh̄ni yoho o hñu nú'u to'o

damajuani gue xi majuani xa 'yøt'e nú'a te hñapabi. ² Nu ndá mabü rá ño'qui, dá xi'ahü gatho'ihü nú'ahü xcá øthü ya ts'oqui, gue nu xcrá mabü rá hñu'qui ma ga hamp'ahü nguenda gatho nú'a xcá øthü. Y núbya hindí 'buihü con gue'ahü dí yopa ben'ahü ne gatho nú'ü ma'ra guí 'buhübu, gue ma ga hamp'ahü nguenda ngu nú'a ya stá xi'ahü. ³ Nu'bú hã, ma gui pahü gue go ra Zidada Jesucristo ri 'racagui ra ts'edi pa ga zo'ahü. Y nu'á go gue'a pε'tsa ra ts'edi pa da pa't'a ri 'müihü, nehe pa da castiga'ihü. ⁴ Nu'á masque bri pont'i ne bi thopa rá zi ndo'yo nú'a mi otho rá ts'edi, pe co rá maça ts'edi Ajuã bi japi bi yopa nte de ra du'a. Nuje nehe otho rá ts'edi ma ndo'yohe ngu rá zi ndo'yo. Pe dí pahü gue dí 'bue con gue'a, hangue Ajuã ri 'racje ra ts'edi pa ga zo'ahe.

⁵ Bensehü ja ri mfenihü ua xi majuani guí camfrihü xá hño ra Zidada Jesu o hina. Hangue bensehü xá hño. Nu'ahü go guí pãsehü ua 'bui ra Zidada Jesucristo ja ri corasohü o hina, pa gui pahü ua hingrí 'ñet'a gamfrithohü. ⁶ Ne nuje dí tømhe gui pahü xá hño gue nuje hindyá 'ñet'a apostolhe. ⁷ Nuje xi dí aphe Ajuã pa gui 'yohü xá hño ja rá thandi'a. Dí nehe gue gui 'yohü xá hño, pe hingue pa da hnequi gue dyá hoga apostolhe. Nu'a dí nehe, dí nehe gui 'yohü xá hño masque dá t'enje gue dyá 'ñet'a apostolhe. ⁸ Ngue'a nuje hingui tsa ga øthe 'nara t'øt'e nú'a dri ncontraui nú'a majuani. Nuje dí øthe ra ts'edi pa nzantho go da ntate nú'a majuani. ⁹ Masque nuje xa t'acje ra ts'edi pa ga castigahmä'ihü, pe ga johyahe 'bü nu'ahü gui 'yohü xá hño. Nuje hindí tsayahe dí apabihe Ajuã pa xi gui 'yohü xá hño ja rá thandi'a. ¹⁰ Dí op'ahü nuna carta núbya ante ga mabü ga tsøñ'ahü, pa nu xcrá tsømbü ya xcá øthü ngu nú'a dí ne, pa ya hinga tsá'ahü co nuna ra ts'edi xa 'racagui ra Zidada. Y nuna ts'edina xa t'aqui pa ga zo'ahü pa ma'na da nte ri jamfrihü, hingue pa ga ja'ahü gui 'bε ri jamfrihü.

¹¹ Nubyá, zi cuhü, núna ma ga xi'ahü ya go guehna rá ngats'i. Xi da johyahü ne 'yohü xá hño, dá hñu ri müihü, ne 'buhü te rá entho ne co 'nada ra mfeni. Ajuã

ri macaguihü ne hubga ma müihü pa ga 'buhü te rá entho, nú'á go gue'a da 'müi con gue'ahü. ¹² Ne nzenjuahü 'na ngu ma'na co 'nara nthüfi dega hmäte. ¹³ Nehe ri fat'ajuã'ihü gatho ya cu de guecua Macedonia.

¹⁴ Y nubyá, ma zi Hmuhü ra Jesucristo da max'a'ihü, y Ajuã ra Dada da su'ahü co rá hmäte, ne da 'müi ra Maça Ndahi nzantho con gue'ahü. Njabü gue'a.

RA GALATA RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME GALACIA

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Galacia

¹ Núgui drá Pablo drá apostol. Hingo ya ja'i xa hñuxcagui, nixi xa mēncagui. Numa zi Hmuh_u ra Jesucristo ne Ajuā ma Dadah_u go gue'a xa hñuxcagui pa dyá 'mēhnigui_u pa ga m̄anga nú'a ra maça noya xa 'racagui_u. Ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a xqui du y Ajuā ma Dadah_u go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte ma'na'qui. ² Nugui ne gatho ma zi cu 'buiua con guequi dí op'ahe nuna carta nú'ah_u grí muntsh_u ja ya nija Galacia. ³ Ajuā ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da max'ah_u ne da jap'a'ih_u. ⁴ Ajuā ma Dadah_u go rá paha'a gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi unga rá te pa bi hñasca ma ts'oquih_u ne pa bi ñangaguih_u de nuna ts'oximhai mapaya. ⁵ ¡Ajuā go gue'a rí 'ñepi dra nsunda pa nzantho! Njab_u gue'a.

Otho ma'na ra maça noya pa da za da mpøhø ya ja'i

⁶ Ajuā bi zoncah_u pa ga 'buh_u xá hño con gue'a po nú'a bi 'yøt'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo po rá hñoja'i'a. Y nubyá guí ne gui 'uegueh_u de gue'a pa gui tēnh_u ma'na'ño ra jamfri hingue ngu nú'a m̄anga ra maça noya. Y nugui xi drí 'yø ngue'a 'bestho guí ne gui 'uegueh_u. ⁷ Xi majuañi otho ma'na ra maça noya. Pe de gue'ah_u 'bui 'raya ja'i nú'u ri ts'oc'a ri mfenih_u. Nú'ú xi nehma da patua rá maça noya ma Zidadah_u ra Jesucristo. ⁸ Pe nuya ja'i'ih_u hinda ma da mpont'ui rá cuε Ajuā. Ha nu'b_u nuje nehe ga patuahe hmaha rá noya Ajuā ne ga u't'ahe ma'na ra jamfri nú'a di 'na'ño de nú'a ya stá u't'ahe, nu'b_u necje hinga ma ga mponthe rá cuε Ajuā. O 'b_u 'nara εnxε dua ehe de mahets'i ne da ne da 'yøt'a njab_u nehe, nu'b_u nú'a nehe hinda ma da mpont'ui rá cuε Ajuā. ⁹ Dí yopa xi'ah_u nú'a ya stá xi'ah_u: 'B_u da 'm̄ai 'na to'o da zo'ah_u

de ma'na ra jamfri nú'a di 'na'ño de nú'a ya stá u't'ahe, nú'a ra ja'i'a hinda ma da mpont'ui rá cuε Ajuā.

¹⁰ Ya guí pah_u xá hño gue nugui hindí ma njab_u pa da numahñogui ya ja'i. Dí m̄anga njab_u pa da hyandgagui xá hño Ajuā. Hindí øt'a ra ts'edi pa ga pønga ma hmi co ya ja'i, ngue'a 'b_u go ga pønga ma hmi co ya ja'i, nu'b_u ya drá 'bεgo de gue'a y ya hindrá 'bεgo de ra Zidada Jesucristo.

Hanja bi za bi mēpa Ajuā ra apostol Pablo

¹¹ Ma zi cu'ih_u, dí ne gui pah_u gue nú'a ra maça noya dá xi'a'ih_u hingo rá noya 'nara ja'i. ¹² Nú'a ra maça noya dá u't'ah_u go gue'a bi 'ñutcagui ra Zidada Jesucristo. Hingo bi 'ñutcagui ya ja'i nú'a ra maça noya dí ma, y nixi dá hani de gue'a.

¹³ Nu'ah_u gá patcah_u ma 'm̄ai ma'met'o nú'b_u ndá pe'tsta ra jamfri mahyεgui co ya xodyo. Nugui xi ndí øt'ua ndunthi ra nts'o'm̄ai nú'u to'o mi camfri Ajuā, ne ndí ne hmaha stá ho gatho. ¹⁴ Nugui hønsegui go ma'na dá tenba yá jamfri ya xodyo de ma'ra ma compa nú'u myá xodyo nehe, ngue'a xi dá øt'a ra ts'edi pa dá tenba yá nzai ndu ma xitahe ne ndu ma dadahe. ¹⁵ Pe nugui ante ga 'bui, Ajuā ya xqui huancagui. Y nu mi zø ra ora de nú'a xqui beni Ajuā, nú'a bi zocagui con gatho rá hñoja'i. ¹⁶ Ajuā ma Dadah_u bi zocagui pa dá camfribi rá maça T'uh. Bi zocagui pa bi za dá zofo nehe nú'u hingyá xodyo. Y pa dá nzote, hingue 'met'o dá anba 'nara ja'i. ¹⁷ Nixi dá ma Jerusale pa stá ña'be 'met'o nú'u ya myá apostol 'met'o de guequi. Nu'a dá øt'e, dá ma ja ra hai Arabia. Nep_u de guehni dá pengui pa Damasco.

¹⁸ Ha nu mi thogui hñu njeya de dá camfri, nu'b_u ha, ja dá ma Jerusale pa duá c'a'tsa ra cu Pedro, y dá 'b_u'beni'a 'net'ocat'a. ¹⁹ Hinto ma'ra ya apostol dá nu de guehni. Hønse ra apostol Cobo nú'a rá cu ra Zidada, go gue'a dá nu'beni'a. ²⁰ Ajuā go gue'a pađi gue hingrá nc'uamba nú'a dí op'ah_u.

²¹ 'Mēfa dá ma pa ja ra hai Siria, y ja ra hai Cilicia. ²² Y asta ra pa'a himi pacaguitho nuya cu xqui gamfri ra Zidada Jesucristo nuni Judea. ²³ Nu'ú hønse

xqui 'yøde gue nuguí ma'met'o ndí ø'tua ra nts'o'mai ya cu, pe nubyá dí ña de ra jamfri, masque ma'met'o ndí ne hmaha stá huata nuna jamfrina. ²⁴ Hangue nuya cu'x bi xøcambeni Ajuá ngue'a bi badi'x gue nugui ya stí camfri ma Zidadahx ra Jesucristo.

2

Nú'x ma'ra ya apostol bi ncompau ra apostol Pablo

¹ Y mi thogui 'ret'amagoho njeya de dá ma dá c'a'tsa ra cu Pedro nuni Jerusale. Ñepabya dá yopa mani ma'na'qui pa dá ña'be ya apostol. Dá m'e'be ra cu Berhna, ne dá tsixa ra cu Tito nehe. ² Dá mani ngue'a njabx bi xicagui Ajuá. Y ja dá ña'beni ya apostol nú'x myá nda de ra nija pa bi badi'x xá hño nú'a ra maça noya dí xipabi nú'x ya ja'i hingyá xodyo. Dá ø't'a njabx pa himbi 'meditho ma 'befi nú'a stí pefi ne astabya dí pefi. ³ Ha nú'x ya apostol'x bi 'ñena gue hahá xá hño nú'x ya noya dá xipabi'x. Hangue nu'ú bi 'ñena gue hahá xá hño gue hinda m'e'tsa ra seña ra cu Tito ngu ø't'a ya xodyo gue p'e'tsa ra seña ja yá ndo'yo. Nura cu Tito hingrá xodyo, pe ra me Grecia ha, y hinxa thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo. ⁴ Nú'a himbri japi da m'e'tsa ra seña, masque 'raya 'ñet'a gamfri mi ne'x gue xa thu'tsua ra seña hmaha'a. Nú'x ya 'ñet'a gamfri mi cut'a ja ra nija y 'na'ño ra mfeni mi beni. Mi ne da badi'x ua ndí tenhe rá ley ra Moise ua hina. Pe ra Zidada Jesucristo ya xqui pøngaguihe de nura ley'a. Pe nu'ú ha, mi tentho ra ndaxjua ley, y bi yat'i ja ra nija ngue'a mi nehma'x xa jacje stá yopa penjhmahe ja ra ndaxjua ley. ⁵ Pe nuje ni ts'x hindá øthe nú'a mi mañ'x. Hindá yopa tenhe ra ndaxjua ley. Y dá øthe njabx pa nú'ahx hingyá xodyohx da za gui sigui gui camfrihx nú'a ra maça noya dá xi'ahx nú'a ma gue ga mpøhøhx ngue'a stá camfrihx ra Zidada Jesu.

⁶ Nú'x ya apostol myá nda de ra nija hinte ma nt'utuate bi 'ñutcagui'x. Pa guequi hinte ja 'bx ya myá apostol'x 'met'o de guequi 'bx hina, ngue'a ja rá thandi Ajuá gatho ya ja'i mahyegui. ⁷ Nuya apostol'x bi badi xá hño gue Ajuá xqui mencagui ga zofu nú'x hingyá xodyo, ngu ra cu Pedro nehe xqui

'behni da zofu ya xodyo. ⁸ Nu'a ra Zidada bi maxa ra cu Pedro pa bi zofu ya xodyo, go guet'a ra Zidada bi maxcagui nehe pa dá zofu nú'x hingyá xodyo.

⁹ Nuya apostol bi badi gue Ajuá xqui 'raca ra ts'edi pa dá ma dá zofu nú'x hingyá xodyo. Hangue nura cu Cobo ne ra cu Pedro ne ra cu Xuua nú'x ya apostol myá nda de ra nija, bi 'racje yá 'yε pa nugui ne ra cu Berhna dá mip'yεhe con gue'x. Gue'a 'nara nt'udi pa dá ncompahe con gue'x. Dá cohe 'nara cohi gue nugui co ra cu Berhna ga m'e'be ga zohe nuya ja'i hingyá xodyo, ha nu'ú da ma pa da zofu ya xodyo. ¹⁰ Nú'x ya apostol nsøctho bi xicje gue ga sigui ga beñhe nú'x ya zi cu hyoya. Hangue nugui dí ø't'a ra ts'edi pa dí fats'i'x.

Ra apostol Pablo bi zxi ra apostol Pedro

¹¹ Ñepx nuje dá penje ma'na'qui pa Antioquia. Y 'mefa ra cu Pedro bi mani bá ntsønte. Hangue ja dá yopa nth'e'beni ma'na'qui con gue'a. Y nuni ja dá tsuini'a ngue'a mi ne da yopa dena ra ndaxjua ley ma'na'qui. ¹² Nurá mudi ha, mi ø't'e xá hño, mi ñuni co ya cu hingyá xodyo. Pe 'mefa bi zøniini ma'ra ya cu myá xodyo xqui mehna ra cu Cobo. Ha nu mi zønga nuya cu'x, ra cu Pedro bi 'yøt'a ñohmi ne bi mudi bi 'uegue de nú'x ya cu hingyá xodyo pa ya himbi ñuni con gue'x. Bi 'yøt'a njabx ngue'a mi tsu te da ma nú'x ya cu mi tenba yá nzai ya xodyo. ¹³ Ha nu'x ma'ra ya cu nú'x myá xodyo bi 'yøt'a ñohmi mahyegui co ra cu Pedro, hangue asta ra cu Berhna bi cadi'x pa bi ñohmi ne'a. ¹⁴ Pe nu ndá handi gue nu'ú bi 'yøt'a ñohmi ne himbi dena xá hño rá noya Ajuá, dá xipabi ra cu Pedro ja yá thandi gatho ya cu, ne dá embi: "Nu'í grá xodyo, pe ya gá camfri ra Zidada Jesu y ya hinguí tenhmaha ra ndaxjua ley. Nu'bú çhanja guí nehma gue da dena ra ndaxjua ley nú'x ya cu hingyá xodyo?"

Ya xodyo ne gatho ngu ma'ra ma da mpøhø nú'bx da gamfri ra Zidada Jesu

¹⁵ Nugaguiui dyá xodyoui desde dá 'buhx. Nu ma'met'o nzantho ndí ø't'ui nú'a manga ra ndaxjua ley, ne hindá njau ngu nú'x hingyá xodyo hindi dena ra ndaxjua ley, nú'x enga ya xodyo gue

nu'á ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i'ú. ¹⁶ Pe rá ngats'i dá pãdiui gue nu'a tó'o da gamfri ra Zidada Jesucristo ya hingui tu ra ts'oqui, hingue ngue'a da 'yøt'a ngu nú'a m̄anga ra ndaxjua ley. Hangué nugaguiui stá camfriui ra Zidada Jesucristo ne ya hinte dí tuui, ngue'a dí camfriui ra Zidada Jesu, hingue ngue'a dá øt'ui ngu nú'a m̄anga ra ndaxjua ley. Ra M̄aca T'ofó ena gue ni 'na hinda za to da t'embi gue ya hingui tu ra ts'oqui masque da 'yøt'a gatho nú'a m̄anga ra ndaxjua ley.

¹⁷ Nugaguiui stá camfriui ra Zidada Jesu ne ya hinte dí tuui. Nubyá dí njauí ngu nú'ú hingyá xodyo ngue'a ya hindrí denui ra ndaxjua ley. Hangué ya xodyo engaguiui gue dyá 'yøt'ats'oqui gá ja'i'ui. Nu'bú ¿ha gue ri 'bepcaui ra Zidada Jesu ga øt'ui ya ts'oqui ngue'a ya hindrí denui ra ndaxjua ley? ¡Hina, hingui tsa! ¹⁸ Pe 'bú ga yopa t̄enui nú'a ra ndaxjua ley ya stá tsohuibú, nu'bú há, ga yopa tuxui ra ts'oqui ma'na'qui. ¹⁹ Ma'met'ó nuguí ndí 'bú ja rá hmanda ra ndaxjua ley. Pe ra ndaxjua ley himbi za bi pøhøgui. Hangué nubyá ya dá 'uegue de gue'a, y nubyá dí p̄epabi Ajuá. ²⁰ Nu mri pont'a ra Zidada Jesu, ja ra uenda nequi ja bri pontcaguini nehe. Hangué ya hindí 'bú de ma paha s̄ehe. Nubyá go ra Zidada Jesu 'bú ja ma coraso. Y ya dí 'bú po ra jamfri nú'a dí p̄e'tsuabi rá T'ú Ajuá nú'a to'o bi macagui ne bi unga rá te por guecagui. ²¹ Nuguí hinstá utsabi rá d̄anga hm̄ate Ajuá. Nu'á po rá d̄anga hm̄ate bá p̄ehna rá T'ú pa bi du ne pa njabú bi pøhøguihú. Pe nu'bú stá mpøhø hm̄ah̄ahú ngue'a dá t̄enhm̄ahú ra ndaxjua ley, nu'bú hinte dri muui hm̄ah̄a rá du ra Zidada Jesu.

3

Ra ndaxjua ley y ra jamfri

¹ ¡Xi gyá 'b̄emfenihú nú'ahú gyá me Galaciahú! ¡Hanja xcá hophú to'o xa 'y'ut'a'ihú pa guí ne gui 'ueguehú de nú'a majuani ne gui t̄enhú ra ndaxjua ley! Y nu'ahú ya xa t'ut'ahú xá hño pa te bi du ra Zidada Jesucristo nú'a bri pont'i. ² Dí ne gui xicaguihú: ¿Ha gue gá hañhú ra M̄aca Ndahi ngue'a gá øthú nú'a m̄anga ra ndaxjua ley?

Hina. Nura M̄aca Ndahi gá hañhú ngue'a gá camfrihú ra m̄aca noya nú'a gá ødehú. ³ ¿Hanja xcá 'b̄e ri mfenihú? Nu'ahú ya xcá c̄athú ja rá 'ñú Ajuá po rá ts'edi ra M̄aca Ndahi. Nde nu'bú, ¿ha gue guí beñhú da za guí nehú nura 'ñú'a co ri ts'edis̄ehú? ⁴ ¿Ha gue da njab̄tho gatho nú'a xcá thoguihú? ¡Hina, ngue'a nuguí dí camfri gue hinda njab̄tho! ⁵ Ajuá ri 'ra'ahú ra M̄aca Ndahi, ne xi u't'a'ihú ndunthi ya nt'udi. ¿Ha gue øt'a njabú ngue'a guí øthú ra ts'edi pa guí 'yøthm̄ahú nú'a m̄anga ra ndaxjua ley? Hina. Nu'á øt'a njabú ngue'a guí camfrihú ra m̄aca noya nú'a gá ødehú.

⁶ Ndu ra Abrá nehe bi gamfri Ajuá. Hangué por gue'a Ajuá bi m̄a gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu. ⁷ Hangué p̄ahú gue nu'ú tó'o p̄e'tsa ra jamfri go gue'ú hinte ma ts'oqui tu, y go gue'ú yá b̄atsi ndu ra Abrá ngue'a camfri ngu mi camfri'a. ⁸ Maya'bú Ajuá xqui beni gue hingue h̄on̄s̄e nuje dyá xodyohe ya hinte ma ts'oqui ga tuxhe, pe nú'ahú nehe hingyá xodyohú, 'bú guí camfrihú ngu mi camfri nehe ra Abrá, nu'bú ne'ahú ya hinte ma ts'oqui guí tuxhú. Hangué de maya'bú Ajuá bi xipa ra Abrá ra m̄aca noya ne bi 'ñ̄embi: “Po rá ngue'i ma ga japi gatho ya ja'i 'bú ja rá nḡuni ra ximhai.” Njabú m̄anga ra M̄aca T'ofó. ⁹ Hangué nu'ú tó'o p̄e'tsa ra jamfri go gue'ú njapi mahȳegui co ra Abrá nú'a to'o bi m̄e'tsa ra jamfri.

¹⁰ Pe nu'ú tó'o hu yá m̄ui gue ma da mpøhø ngue'a øt'a nú'a m̄anga ra ndaxjua ley, nu'ú hinda ma da mpont'ui rá c̄ue Ajuá, ngue'a hingui 'bú ni 'na nú'a to'o tsa da 'yøt'a gatho nú'a m̄anga ra ndaxjua ley. Y ra M̄aca T'ofó enga njaua: “Nu'a tó'o hingui øt'a gatho nú'a xa t'ofó ja ra ley, hinda ma da mpont'ui rá c̄ue Ajuá.” ¹¹ Nehe dí p̄adihú gue nu'ú tó'o ri d̄ena ra ndaxjua ley, Ajuá hinda 'ñ̄embi gue ya hinte ma ts'oqui tu, ngue'a nu'ú hingui p̄e'tsa ra jamfri. Y ra M̄aca T'ofó ena gue nu'a tó'o p̄e'tsa ra jamfri, ya hinte ma ts'oqui tu, y nu'á p̄e'tsa 'nara 'ra'yo te. ¹² Pe nu'a tó'o ri d̄ena ra ndaxjua ley hingui p̄e'tsa ra jamfri. Nú'a mahyoni da 'yøt'e hm̄ah̄a gatho nú'a m̄anga ra ndaxjua ley pa da za da m̄e'tsa hm̄ah̄a ra te pa nz̄antho, ngue'a ra M̄aca

T'ofu engu njaua: “Nu'a tó'o da 'yòt'a gathu ngu nú'a m̄anga ra ley, go gue'a da z̄adi ra te ngue'a xa 'yòt'e gathu ngu ri manda.”

¹³ Pe ma Zidadah̄u ra Jesucristo go gue'a bi ñangaguih̄u de rá cuε Ajuā nú'a m̄anga ra ndaxjua ley gue da z̄adi nú'a to'o hingui øt'e gathu nú'a xa t'ofu ja nura ley'a. Bi ñangaguih̄u de rá cuε Ajuā ngue'a go guesε'a bi z̄adi rá cuε Ajuā nú'a m̄ri 'ñepcahm̄ah̄u go xa z̄ucj̄u. Nu'a bi z̄adi rá cuε Ajuā nu mi du ja ra pont'i, ngue'a ja ra Maça T'ofu xa t'ofu njaua ne ena: “Nu'a tó'o da du ja 'nara za, go gue'a ya bi z̄adi rá cuε Ajuā.” ¹⁴ Ra Zidada Jesucristo bi du pa bi ñangaguih̄u de rá cuε Ajuā. Bi njab̄u pa hingue h̄onse núje dyá xodyohe bi za dá hañhe ra japi nú'a xqui hñã'tuabi ra Abrá. Nehe nú'ah̄u hingyá xodyoh̄u bi za gá hañh̄u nú'a ra japi'a. Nehe bi za dá hañh̄u ra Maça Ndahi nú'a xqui hñã'tuabi nú'u to'o da gamfri ra Zidada Jesu.

Ra ndaxjua ley y rá hñã'ti Ajuā

¹⁵ Zi cuh̄u, nubyá nurá cohi Ajuā bi gohui ra Abrá ma ga hyεcuabih̄u ngu rá cohi 'nara ja'i. 'B̄u 'nara ja'i xa 'yòt'a 'nara cohi ne ya bi t'òt'e ngu nú'a ra cohi bi nja, nu'bú nura cohi'a ni ts'uh̄u hingui tsa to da huati nixi da pati, masque nura cohi'a go bi 'yòt'a 'nara ja'i. ¹⁶ Nde nubyá, Ajuā bi gohui 'nara cohi ndu ra Abrá co rá 'roho, y bi ñã'tuabi 'nara hñã'ti. Ajuā himbi 'ñemba ra Abrá: “Nú'u ri 'roho”, y nixi bi m̄a de gathu yá 'beto yá mbong'betu ra Abrá. Nu Ajuā bi m̄a de 'nada rá 'roho ra Abrá, hangue bi 'ñena: “Nuri 'roho.” Y nubyá dí pah̄u gue nura 'roho'a go gue'a ra Zidada Jesucristo. ¹⁷ Nubyá ma ga xi'a'ih̄u xá hño te rí b̄onga nú'a dá m̄a de rá cohi 'nara ja'i. Ajuā bi gohui 'nara cohi ra Abrá nú'a mi e da cumpli ra Zidada Jesucristo. Y de mi gohi ra cohi bi thogui goho nthebe ne 'natema'r̄et'a njeya, ñep̄u ja bi thoca ra ndaxjua ley. Hangue nura ndaxjua ley hingui tsa da huata nura cohi'a pa go da njab̄utho nú'a ra hñã'ti xqui ñã'ti Ajuā. ¹⁸ Pe nu'b̄u nú'u ya japi xqui ñã'ti Ajuā go di ehe hm̄ah̄a de ja ra ndaxjua ley, nu'bú nuya japi'u ya hindi ehe de ja ra hñã'ti. Pe ra Abrá bi hñanga ra japi ngue'a njab̄u xqui ñã'tuabi Ajuā, hingue bi

hñanga ra japi ngue'a bi 'yòt'a nú'a m̄anga ra ndaxjua ley.

¹⁹ Nu'bú çpa te bi t'unga ra ley? Ra ley bi t'uni pa bi za dá padih̄u nda'a gue'a ra ts'oqui. Nú'a ra ley'a bi muui asta nú'a ra pa bi zòhø ma Zidadah̄u ra Jesucristo nú'a ra 'roho to'o xqui t'umba nú'a ra hñã'ti xqui ñagui Ajuā. Nura ndaxjua ley bi t'uni njaua: Ajuā bá pehna yá εnxε pa bi umba ra ley ra Moise. Ha nura Moise go gue'a bi hñanga ra ley, ñep̄u bi umba ya ja'i. ²⁰ Pe nura cohi himbi t'uni ngu bi t'unga ra ley. Nura cohi go Ajuā s̄ehε bi hyoqui co ra Abrá ne bi xipse de ra hñã'ti. Hinto bi 'mande de gue'u ngue'a go guesε Ajuā bi 'yòt'e, y nu'a 'natho.

Nú'a bi 'yòt'a ra ndaxjua ley

²¹ Nu'bú, çha gue nura ley ri ncontraui nurá hñã'ti Ajuā bi ñã'tua ra Abrá? Hina, hingui tsa. Nura ndaxjua ley himbi t'uni pa da 'racj̄u ra te ma'ra'yo. Nu'b̄u xa t'uni hm̄ah̄a 'nara ley nú'a xa zahm̄a xa 'racj̄u ra 'ra'yo te, nu'bú xa zahm̄a gue ya hinte gra tuh̄mah̄u ngue'a ndí denh̄u nura ley'a. ²² Pe nura ndaxjua ley hindi pòhø ya ja'i. Nu'a ena gue gathu ya ja'i p̄e'tsi te da duxa yá ts'oqui. Bi m̄anga njab̄u ra ndaxjua ley pa bi za dá hañh̄u nú'a ra japi bi ñagui Ajuā ngue'a dí camfrih̄u ra Zidada Jesu, hingue ngue'a dá øth̄u nú'a m̄anga ra ndaxjua ley.

²³ Pe ante da zø ra Zidada Jesu pa dá camfrih̄u'a, nujá ndí 'b̄uh̄u ja rá h̄manda ra ndaxjua ley, y ja dá 'b̄uh̄uni asta mi zòhø ra Zidada Jesu nú'a xqui hñuxa Ajuā pa da 'ñehe. ²⁴ Hangue nura ndaxjua ley bi nja ngu 'nara 'b̄emu bi suj̄u hm̄ah̄a asta ra pa bi zòhø ra Zidada Jesucristo. Bi suj̄u ra ley pa 'm̄efa bi za dá camfrih̄u ra Zidada Jesu, y hangue nubyá ya hinte dí tuh̄u. ²⁵ Ha núbya mi zòhø ra Zidada Jesu, ya hingo bi suj̄u ra ley.

²⁶ Nubyá gathoguih̄u ya yá b̄atsiguih̄u Ajuā ngue'a dí camfrih̄u ra Zidada Jesucristo. ²⁷ Nujá stá nxisteheh̄u ngue'a dí camfrih̄u ra Zidada Jesu, y nubyá ya dí 'b̄uh̄u ngu gra 'm̄ai'a. ²⁸ Nubyá ya hingui thahni to'o ra xodyo, to'o hingrá xodyo, to'o ra 'b̄ego, to'o hingrá 'b̄ego, nixi to'o ra 'ñòhø, nixi to'o ra 'b̄ehña, ngue'a gathoguih̄u ya dí 'nathoh̄u ngue'a dí camfrih̄u

ra Zidada Jesucristo. ²⁹ Nujá dí 'nathohu co ra Zidada Jesucristo, hangue necju dyá 'rohohu de ra Abrá, y go ma metihu nehe nú'a ra japi bi ña'ti Ajuá.

4

¹ Nubyá ma ga nhyecuahu ngu 'nara batsi nú'a bi ts'ocuabi rá tsogui. Nu'á masque go rá meti gatho nú'a bi ts'ocuabi, 'bu hingui tsosta yá jeya pa da manda sehe rá tsogui, nú'á ja ra uenda ngu 'nara 'bego ngue'a hindi manda sehe. ² Nura batsi'a 'bui ja yá hmanda nú'u to'o su'a ne nú'u to'o supabi nú'a bi ts'ocuabi. Nu'á ma da manda asta da zoxa yá jeya nura batsi'a ngu nú'a bi mangua rá dada ra batsi. ³ Necju nehe, ante da zohø ra Zidada Jesu ndí njahu ngu nú'a ra batsi himi tsosta yá jeya, ja ra uenda ndyá 'begohu ndí pephua yá 'befi ya ndaxjua jamfri de ra ximhai. ⁴ Pe 'mefa bi zø ra pa de nú'a xqui beni Ajuá. Ñepu nu'á bá pehna rá T'u pa bi 'ñe bi mbatsi ja 'nara 'behña ne bi 'múi. Nehe bi 'ñe bi 'múi ja rá hmanda rá ley ra Moise. ⁵ Bi 'ñe bi 'múi ja rá hmanda rá ley ra Moise pa bi za bi zigaguihu de rá hmanda nura ley'a pa njabu ya hinga 'megohu ja nura ley'a. Bi 'ñe bi mbatsiua ja ra ximhai pa njabu Ajuá bi za bi jabatsiguihu.

⁶ Y nubyá nujá ya dyá batsihu de Ajuá y nu'á go gue'a ma Dadahu. Y ya stá hañhu ra Maca Ndañi nú'a bá pencahu Ajuá pa bi 'múi ja ma corasohu. Hangue nubyá co rá ts'edi ra Maca Ndañi dí emfu Ajuá: "¡Nu'i go gue'i ma zi Dada'ihe!" ⁷ Hangue nujá ya hindi njahu ngu 'nara 'bego hingui t'umba ra tsogui. Ya dyá batsihu de Ajuá y go ma metihu nú'a ra tsogui bi ñagui Ajuá. Nu'á go gue'a bi 'racju nú'a ra tsogui'a ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesucristo.

Ra apostol Pablo unga ra ts'ofu pa hinto da yopa 'mego ja yá hmanda ya ndaxjua jamfri

⁸ Nu'ahu ma'met'o xi majuani hingüi pahu Ajuá. Nguí pephua nú'u hingo gue'u Ajuá majuani. ⁹ Pe nubyá ha, ya gá pahu Ajuá. Nú'á go gue'a 'met'o bi ba'ahu ne bi zohnahu pa gá pahua. Nu'bú ¿hanja guí ne gui yopa penju ja yá ndaxjua jamfri ra ximhai nú'u hingui pe'tsa ra ts'edi pa

da pøhøguihu ne hinte ri muui? ¿Hanja guí ne gui yopa 'megohu de nuya jamfri'u? ¹⁰ Nu'ahu xi grí jamasuhu ya pa, ya zana, ya jeya, ne guí øthu ma'ra ya ngo pa guí eñhu gue njabu da za gui mpøhøhu. ¹¹ Nugui dí tsu da njabutho nura 'befi stá pefi con gue'ahu.

¹² Zi cuhu dí bante'ihu gue gui 'ueguehu de ra ndaxjua ley ngu stá njaga. Ngue'a nugui stá tsopu ra ndaxjua ley pa stá nja ngu nguí njahu hingüi ténhahu ra ndaxjua ley. Nu ndá zo'ahu de rá noya Ajuá, nu'ahu xi gá numahñoguihu.

¹³ Nu'ahu guí pahu gue rá mudi dá zo'ahu de ra maca noya ngue'a ndrí hñeni, hangue rá ngue'a dá 'bupu pa dá zo'ahu. ¹⁴ Hingá utsaguihu nixi gá cuju masque numa hñeni mi xuhña'ihu. Gá 'racju ntsaya ha, ja ra uenda 'nará enxe Ajuá xqui zøhø. Ne nguí øthu ra uenda gue go gá umfu ntsaya ra Zidada Jesucristo. ¹⁵ ¿Habu bi ma nú'a ra hmate nguí pescahu? Nugui drí damajuani gue xi nguí macaguihu asta nu'bu xa za hmaha pøde xcá haihu hmaha ri dahu pa xcá 'racjhahu. ¹⁶ Nu'bú ¿te bi ja? ¿Hanja grí utsaguihu bya? ¿Ha gue grí utsaguihu bya ngue'a dá xi'a'ihu nú'a majuani?

¹⁷ 'Yobu 'ra to'o rí dagui rí du por gue'ahu, pe hingue pa ri hñohu. Nu'a ne'u, ne gue da 'uec'a'ihu de guecje, pa njabu go gui ténhu. ¹⁸ Nzantho xá hño to'o da nu por gue'ahu pe nú'bu da nu pa ri hñohu. Nugui xi grá tagui grá tu por gue'ahu, masque ya hindi 'bui con gue'ahu. ¹⁹ Ma zi cu'ihu, ja ra uenda ma batsi'ihu ngue'a dá zo'ahu de rá noya Ajuá. Nurá mudi ndá zo'ahu xi dá sufri, ja ra uenda dá tho ya uguí ngu nja 'nara 'behña thogui yá uguí. Dá thogui njabu pa bi za gá 'buhu ma'ra'yo. Y nubyá xi yopa tu ma mui ma'na'qui ngue'a dí ne xi guí camfrihu xá hño ra Zidada Jesucristo con gatho ri muuihu. ²⁰ ¡Hindi padi te ga øt'e con gue'ahu, hangue ga ne hmaha gue nú'bya 'bestho ga 'bui con gue'ahu pa ga zo'ahu ngu nú'a guí hoñhu!

Ra Sara ne ra Agar ri nhyecuabi nú'u yoho ya cohi

²¹ Nú'ahu guí ne gui ténhu ra ndaxjua ley, xicju: ¿ha gue hingui pahu nú'a mangua ra Ndaxjua T'ofu? ²² Ja ra Ndaxjua T'ofu

manga njaua: Ra Abrá bi me'tsa yoho yá t'ɥ. 'Na mrá t'ɥ rá 'bɛgo ra Abrá, ha nu'a ma'na mrá t'ɥ nurá 'bɛhñá'a, y nura 'bɛhñá'a himrá 'bɛgo. ²³ Nurá b̂tsi ra 'bɛgo bi 'm̂i ngu xi rá 'b̂i gatho ma'ra ya b̂tsi, hingue bi 'm̂i dega hñá'ti. Pe nurá b̂tsi nú'a himrá 'bɛgo bi 'm̂i dega hñá'ti. ²⁴ Nuya yoho ya nana ga hyɛcuahɥ ngu nú'ɥ yoho ya cohi bi 'yøt'a Ajuá co ya ja'i. Nú'a ra 'bɛhñá mrá thuhu ra Agar go gue'a mrá 'bɛgo. Nú'a gue'a ri nhyɛcuauí nú'a ra cohi de rá ley ra Moise bi gohi Ajuá co ya xodyo nuni ja ra t'øhø Sinaí. Y nu'ɥ tó'o ri dena nú'a ra cohi'a go gue'ɥ 'mɛgo ja rá hmanda ra ndaxjua ley ngu bi 'mɛgo nehe ra Agar co rá b̂tsi ja rá hmanda ra Abrá. ²⁵ Ra Agar gue'a 'nara nt'udi de ra t'øhø Sinaí nuni Arabia. Nehe go gue'a 'nara nt'udi de ra Jerusale mapaya nuni habɥ yá hai ya xodyo, ngue'a nuya xodyo ri dena nura cohi de ra ndaxjua ley nú'a bi hoca Ajuá ja ra t'øhø Sinaí, y go gue'ɥ bi 'mɛgo ja rá hmanda nú'a ra ley'a. ²⁶ Pe ra Sara nú'a ra 'bɛhñá himrá 'bɛgo go gue'a 'nara nt'udi de nú'a ra Jerusale bí ja nuni maña mahets'i. Y gatho nú'ɥ dí camfrihɥ go dyá menguhɥ de guehni. Hangué hindyá 'bɛgohɥ ja rá hmanda ra ndaxjua ley. ²⁷ Nu ja ra Maça T'ofó bi manga njaua maya'bɥ de ra Sara ne ra Agar, ne ena:

Johya nú'i hinxcá nda'thi, nixi hinxa 'm̂i ri b̂tsi;

mafi co ra johya ne con gatho ri m̂i, nú'i hinxcá thogui ya ɥgui ngu thogui nú'ɥ to'o 'b̂i yá b̂tsi.

Ngue'a nú'i hinguí 'b̂hui ri dame bya, pe ñá'tsi ma'na ma gui pe'tsa ri b̂tsi que nú'a to'o 'b̂hui ri dame bya.

²⁸ Hangué nú'ɥ zi cuhɥ go guecjɥ yá b̂tsiguihɥ Ajuá ngue'a njabɥ bi ñágui'a, ngu ra Isaac nehe bi 'm̂i ngue'a njabɥ xqui ñágui Ajuá. ²⁹ Ra Ismae bi 'm̂i ngu xi 'b̂i gatho ya b̂tsi, y nu'á xi bi ɥtsa ra Isaac nú'a bi 'm̂i dega hñá'ti. Nepya mapaya njabɥ. Nú'ɥ stá yopa 'b̂hɥ ma'ra'yo co rá ts'ɛdi ra Maça Ndahi, jacjɥ hmaḥá nú'ɥ to'o ri dena ra ndaxjua ley pa necjɥ hmaḥá ga tenhɥ ra ndaxjua ley ngu teni'ɥ. ³⁰ Pe ¿te manga ra Maça T'ofó? Ra Abrá bi sipi gue da guui rá 'bɛgo co rá b̂tsi, ngue'a nurá

t'ɥ ra 'bɛgo himbi za bi ts'ocua ra tsogui. Nurá t'ɥ ra Sara nú'a himrá 'bɛgo, nu'á ha, go bi ts'ocua ra tsogui. ³¹ Hangué zi cuhɥ, dí njahɥ ngu rá b̂tsi nú'a himrá 'bɛgo, hindí njahɥ ngu rá b̂tsi nú'a mrá 'bɛgo.

5

Ra apostol Pablo unga ra ts'ofó pa hinto da yopa menga ja ra ndaxjua ley

¹ Ra Zidada Jesucristo go gue'a bi pøngaguihɥ de ra ndaxjua ley pa ya hinga 'b̂hɥ ja rá hmanda nura ndaxjua ley'a. Hangué ma ga zedihɥ pa hinga yopa 'mɛgohɥ ja rá hmanda nura ndaxjua ley'a.

² 'Yøhɥ, núgui drá Pablo dí xi'ahɥ gue nu'bɥ da thu'ts'a'ihɥ ra seña, nu'bú ya hinda za te gui hañhɥ de ra Zidada Jesucristo. ³ Hangué osta ma da thu'ts'a'ihɥ ra seña, ngue'a nu'bɥ da thu'ts'a'ihɥ pe'tsi te gui 'yøthɥ nehe gatho ma'ra ya hmanda nú'ɥ manga ja ra ndaxjua ley. Guehna dí yopa xi'a'ihɥ. ⁴ 'B̂i guí beñhɥ gue hingui ma guí tuhɥ ra ts'oqui ja rá thandi Ajuá ngue'a grí denhɥ ra ndaxjua ley, nu'bú ya xcá 'ueguehɥ de ra Zidada Jesucristo, ne ya xcá 'ueguehɥ de ra mpøhø nú'a bi 'racaguihɥ Ajuá po rá danga hm̂ate pɛscaguihɥ. ⁵ Pe hinga ma ga mpøhøhɥ ngue'a drí denhɥ ra ndaxjua ley. Hina. Nujú dí tøm̂hɥ gue hinte ma ga tuhɥ ja rá thandi Ajuá ngue'a dí camfrihɥ ra Zidada Jesu ne ngue'a ra Maça Ndahi 'b̂i ja ma corasohɥ. ⁶ Nú'ɥ dí camfrihɥ ra Zidada Jesucristo, hinte ri muui 'b̂i xa thuscaguihɥ ra seña o hina. Numa jamfrihɥ ri hnequi ja ma 'm̂ihɥ po nuya hoga 'bɛfi dí øthɥ dega hm̂ate, nu'á ha, go gue'a ri muui.

⁷ Nu'ahɥ nguí camfrihɥ hmaḥá xá hño. Nu'bú ¿hanja guí hophɥ to'o da 'yɥ't'ahɥ pa guí ne gui 'ueguehɥ de rá maça noya ra Zidada Jesu ñepɥ gui tenhɥ ra ndaxjua ley?

⁸ Ajuá bi zohnahɥ pa xcá camfrihɥ, y hingo gue'a bi 'yɥ't'a'ihɥ pa guí ne gui 'ueguehɥ de ra maça noya ñepɥ gui tenhɥ ra ndaxjua ley. ⁹ Nú'ɥ to'o ɥ't'ahɥ, gue'ɥ nja ngu ra ixcajɥni, ngue'a "co 'na zi t̂i ra ixcajɥni da japi da ixca gatho ra jɥni". ¹⁰ Pe nuguí dí camfri gue nu'ahɥ, co rá mfats'i ra Zidada, hingui ma guí camfrihɥ ma'na'ño de nú'a stá xi'ahɥ. Y nu'ɥ tó'o ri ts'oc'a ri mfenihɥ

ma da duxa ra ts'oqui, dá ngu'a dá ngu ra ja'i.

¹¹ Zi cuh_u, nu'b_u nugui gra udi thoho hmah_a nú'a ra seña øt'a ya xodyo, nu'b_u hindri utsagui hmah_a'u. Pe nu'ú xi ri utsagui ngue'a dí mā gue ga mpøhøh_u nsøctho ngue'a dí camfrih_u gue ra Zidada Jesu bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguih_u.
¹² ¡Nugui xi dí nehma da 'uegue de gue'ah_u nú'u to'o ri ts'oc'a ri mfenih_u!

¹³ Zi cuh_u, nujá xa zoncah_u Ajuá pa ya hinga 'mægoh_u ja ra ndaxjua ley. Pe hingue ngue'a hindí 'mægoh_u ja ra ndaxjua ley ma ga øth_u nú'a go ga neh_u. Hina. Nu'a ga øth_u h_a, ga mádi_u 'na ngu ma'na, ne ga mfaxh_u 'na ngu ma'na. ¹⁴ Da za ga cumplih_u gatho nú'a m_anga ra ndaxjua ley 'b_u ga øth_u nuna hmandana, ena: "Mádi ri miqu'eiu ne su ngu grí nsu sehe." ¹⁵ Pe nu'b_u drí 'ñ_utsah_u ne drí ntunh_u 'na ngu ma'na, nu'á h_a, ma ga nhuatih_u 'na ngu ma'na.

Yá 'befi nú'a to'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, y yá 'befi nú'a to'o ø'tua rá paha ra Māca Ndahi

¹⁶ Dí xi'ah_u gue ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra Māca Ndahi. Ha nu'b_u ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra Māca Ndahi, hinga ma ga umbabih_u rá paha ma ndo'yoh_u. ¹⁷ Ngue'a nurá paha ma ndo'yoh_u ri ncontraui rá paha ra Māca Ndahi, y nurá paha ra Māca Ndahi ri ncontraui rá paha ma ndo'yoh_u. Nuri yohoya ri ntuhni ja ma mfenih_u, hangue rá ngue'a hingui tsa ga øth_u nú'a dí beñ_u ga øth_u. ¹⁸ Pe nu'b_u dí 'b_uh_u ja rá hmanda ra Māca Ndahi, ya hingo dí 'b_uh_u ja rá hmanda ra ndaxjua ley.

¹⁹ Nu'a tó'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, faditho nuya ts'o'befi øt'e: ra zinga medinthati, xi ra 'ñe'behñ_a, øt'a ra nts'udi, ne øt'a gatho nú'a go da ne. ²⁰ Nura ja'i'a xøcambeni ya c'oi ne camfri ra nt'ete, ra 'yatsate ne ra 'yøt'atuhni, nzantho ne go da nsehe, ra cue, ra nehmya, ri ho to da ntsanoyau, ra 'yu'tate ne 'ueca ya ja'i. ²¹ Ri hyøca ya t'øt'e, ra hyote, ra tixfani, ne øt'a ya ts'ot'øt'e ora ri ti, ne øt'a ma'ra ya ts'ot'øt'e nguyatho. Dí xi'ah_u ma'na'qui ngu ya stá xi'ah_u gue nu'u tó'o xi ri ho da 'yøt'a nuya t'øt'eya, hinda za da 'm_u nuni mahets'i hab_u bí manda Ajuá.

²² Pe nu'b_u ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra Māca Ndahi, nu'b_u ga pø'tsh_u ra hmäte, ra johya, ra hoga'mai, ra nts'etuate, ra t'equ'e, ra hoga paha, ra jamfri, ²³ ra hñoja'i, ra ntsuni. Guehya gatho ri 'racj_u ra Māca Ndahi. Y nura ley hingui xicj_u gue hinga øth_u nuya t'øt'eya. ²⁴ Núj_u ya stá camfrih_u ra Zidada Jesucristo, ya hindí umf_u rá paha ma ndo'yoh_u ngue'a ya stá pont'ih_u ma ndo'yoh_u, y nubyá ya stá tsoh_u ya ts'omfeni ndí pø'tsh_u.
²⁵ Nubyá nura Māca Ndahi go gue'a 'b_ui ja ma corasoh_u. Hangue ma ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u'a.

²⁶ Hinga ma ga 'ñets'ih_u, y nixi ga nxasteh_u 'na ngu ma'na, y nixi ga hyøcuah_u nú'a pø'tsa ma'ra ma cuh_u.

6

Ga mfaxh_u 'na ngu ma'na

¹ Zi cuh_u, nu'b_u 'nara cu sta damfri da 'yøt'a 'nara ts'oqui, núj_u dí 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra Māca Ndahi, ma ga zofoh_u nura cu'a co ra hmäte pa da yopa mengui. Ga jamasuh_u de guecsehehe nehe, pa hinga øth_u 'nara ts'oqui nehe. ² Ma ga mfaxh_u 'na ngu ma'na ga hñacua 'bats'ih_u, pa njab_u ga øth_u nú'a ri mandaguih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo gue ga mádi_u 'na ngu ma'na.

³ Pe nu'b_u 'nara cu ri 'ñets'i gue xi ma'na ra dangui que ma'ra, nura cu'a ri hñat'a sehe, ne hinga majuani ra dangui ngu beñ'a. ⁴ Hangue cada 'na de guecj_u ga hanth_u xá hño nú'a dí pøfih_u. Nu'b_u h_a, da za ga johyah_u de nú'a gra 'b_uh_u, hingue ga 'ñets'ih_u ga eñh_u gue ma'na dí 'b_uh_u xá hño que ma'ra. ⁵ Ngue'a cada 'na ri hñase rá 'bats'i, ne ma da dadise.

⁶ Nu'a tó'o t'utuabi rá noya Ajuá, mahyoni da umba 'nara hoga mfats'i nú'a to'o utuate.

⁷ Hinda ma da hyacj_u ma mfenih_u. Ajuá hingui tsa to dí 'ñeni. Gatho nú'a ga poth_u, gue'a ma ga xofoh_u. ⁸ Nu'b_u núj_u ga umf_u rá paha ma ndo'yoh_u ne ga øth_u ya ts'oqui, nu'b_u ga xofoh_u ra du pa nzantho. Pe nu'b_u ga ø'tuah_u rá paha ra Māca Ndahi ne ga øth_u ra hñoja'i, nu'b_u ga xofoh_u ra te pa nzantho. ⁹ Hangue hinga tsayah_u ga øth_u ra hñoja'i, ngue'a ma da zø ra pa ga

hanga ma sofoh_u, nú'b_u hinxá zabiguih_u.
¹⁰ Hangué núbya ja ma ts'edih_u, gatho ya ja'i
 ga ø'tuabih_u ra hño, ma'na nuya gamfri.

'Nara ña'tsa ts'ofone ra nzenjua pa ya cu

¹¹ Hyanth_u hangu yá ndangui ya letra
 dí op'ahabya co ma 'yε sehe. ¹² Nú'ú to'o
 ri manda da thu'ts'ah_u ra seña, go gue'ú
 ne da pønga yá hmi co ya xodyo. Nu'ú da
 nehma gue da thu'ts'ah_u ra seña pa njab_u
 hinda t'utsa'ú. Ngue'a 'b_u da mañ'ú gue ga
 mpøhøh_u nsøctho 'b_u ga camfrih_u gue ra Zi-
 dada Jesu bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguih_u,
 nu'bú da t'utsa'ú. ¹³ Pe nixi gue'ú, masque
 thu'tsua ra seña ja yá ndo'yo, pe hingui øt'a
 gatho nú'ú ma'ra ya hmanda manga ja ra
 ndaxjua ley. Pe nu'ú da nehma gue ne'ah_u
 da thu'ts'a'ih_u ra seña pa njab_u da johya'ú
 ngue'a ya gui 'yøth_u ngu øt'ú. ¹⁴ Pe nugui
 ga johya nsøctho ngue'a ma Zidadah_u ra
 Jesucristo bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguih_u,
 hingue ga johya de ma'ra ya t'øt'e. Nu
 mi du'a ja ra pont'i, ja ra uenda nequi dá
 tuga, y nubyá ya stá tsop_u gatho ya t'øt'e
 de ra ximhai, y pa guequibya ya hinte ri
 muui nuya t'øt'e'ú. ¹⁵ Núj_u dí camfrih_u
 ra Zidada Jesucristo, hinte ri muui 'b_u xa
 thuscaguih_u ra seña o hina. Numa 'ra'yo
 'm_uih_ubya ha, go gue'a ri muui. ¹⁶ Y nú'ah_u
 guí camfrih_u nehe ngu núna dí ma, Ajuá da
 hñup'a ri m_uih_u ne da mε'ts'ah_u ra huecate.
 Y núj_u dí camfrih_u go guecj_u majuani rá
 hniniguih_u Ajuá.

¹⁷ Pa rí 'ñep_u hindí ne to da tsøtca ma m_ui,
 ngue'a nugui dí ha ja ma ndo'yo ya seña de
 ya mfei bi t'aqui ngue'a dí pepabi ra Zidada
 Jesu.

¹⁸ Ma Zidadah_u ra Jesucristo da
 max'a'ih_u, zi cuh_u. Njab_u gue'a.

RA EFESIO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME EFESO

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Efeso

¹ Núgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ajuá go rá paha'a pa bi hñuxcagui dega apostol. Dí op'ah_u nú'ah_u zi cuh_u guí 'buh_u Efeso guí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne yá meti'ih_u Ajuá. ² Ajuá ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'ah_u ne da max'ah_u pa gui 'buh_u te rá 'ñentho.

Ajuá xajapi nú'u to'o xa gamfri ra Zidada Jesucristo

³ Ga xøcambenih_u Ajuá ma Dadah_u nú'a to rá Dada nehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngue'a nú'a xa 'racj_u gatho nú'u ya japi ja pa guecj_u ngue'a dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ja ra uenda ya dí 'buh_u con gue'a nuni mahets'i. ⁴ Ante da hyoca nuna ra ximhai, nú'a ya xqui huancah_u pa ga 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, pa njab_u strá nt'axiguih_u ne hingra pɛ'tsh_u ni 'nara ts'oqui ja rá thandi'a. ⁵ Ante da hyoca ra ximhai, nú'a ya xqui hñuxcah_u po rá dang_u hmáte pa bi jabatsiguih_u'a. Hangue bá pɛhna ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa bi njab_u ngu nú'a xqui hñuxcah_u. Gue'a rá paha'a, hangue bi beni njab_u da 'yøt'e. ⁶ Nú'a po rá hñoja'i bá pɛncah_u rá hmáca T_u pa bi jabatsiguih_u, pa njab_u nuju xi ga e'tsuah_u rá nsu po nú'a ra hñoja'i pɛscaguih_u. ⁷ Ngue'a po rá hñoja'i bá pɛhna rá hmáca T_u pa bi manga rá ji ja ra pont'i, y njab_u bi gutca ma thaih_u'a, ne bi pungah_u gatho ma ts'oquih_u ngue'a ya dí 'nathoh_u con gue'a. ⁸ Nehe ngue'a ra dangui rá hñoja'i pa guecaguih_u hangue bi 'racj_u ndunthi ra mfeni ne ra mfadi, ⁹ pa bi za dá pah_u nú'a himi fadi ma'met'o nú'a xqui beni da 'yøt'e'a de rá paha sehe. Y go bi hñuxa ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa go da 'yøt'e gatho ngu nú'a xqui beni maya'b_u.

¹⁰ Nú'a go gue'a ma da nda de gatho nú'u bí 'b_u mahets'i ne nú'u 'bucua ja ra ximhai. Go gue'a xqui beni Ajuá da 'yøt'e. Y ma da njab_u nú'a ra pa'a ngu xa beni Ajuá da nja.

¹¹ Ajuá bi huancah_u desde rá mudi pa dyá batsiguih_u'a pa da 'racj_u gatho ngu nú'a xqui beni da 'racj_u ngue'a dí 'nathoh_u co ma Zidadah_u ra Jesucristo. Gue'a xqui beni da 'yøt'e Ajuá, ne nú'a øt'e ngu nú'a xa beni ne ngu nú'a ri ho'a da 'yøt'e. ¹² Ajuá bi 'yøt'a njab_u pa núje dyá mudi gamfrihe de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ga e'tsuah_u rá nsu'a, pa njab_u ma'ra da nsunda'a nehe. ¹³ Y nu'ah_u nehe ya xcá 'yøtuah_u rá noya'a nú'a xicj_u hanja da za grá mpøhøh_u, ne xcá camfrih_u. Hangue nubyá guí 'nathoh_u nehe co ma Zidadah_u ra Jesucristo ne guí e'tsuah_u rá nsu Ajuá nehe. Ne ra Mäca Ndahi 'bui ja ri corasoh_u nehe, ngu nú'a xqui ñatcah_u Ajuá da 'racj_u. Y nú'a go gue'a 'nara seña gue ya yá batsiguih_u Ajuá ngue'a 'bui ja ma corasoh_u. ¹⁴ Nehe ngue'a ra Mäca Ndahi 'bui con guecj_u dí pah_u gue Ajuá ma da 'racj_u nehe gatho nú'a xa ñatcah_u da 'racj_u nu stí zixcah_u de nuna ra ts'oximhai pa ma grá 'buh_u 'nadb_u con gue'a. Gatho gue'a da 'yøt'a Ajuá pa ma'na dra nsunda'a ne da t'e'tsua rá nsu.

Ra apostol Pablo apa Ajuá pa da umba ra mfadi ya gamfri

¹⁵ Nuguí stá øde gue xcá camfrih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo, nehe stá øde de nú'a ra hmáte guí pɛ'tsuah_u gatho nú'u ma'ra yá batsi Ajuá. ¹⁶ Hangue desde dá øde njab_u, cada dí apa Ajuá por gue'ah_u, hindí tsaya ga umbabi njamadi'a por gue'ah_u. ¹⁷ Ajuá ma Dadah_u go gues'e'a xá nsunda ne go gue'a bá pɛhna ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa bi 'ñutcaguih_u teng_u rá 'múi'a, dí apabi gue da 'ra'ah_u ra mfadi ne ra hoga mfeni co rá ts'edi ra Mäca Ndahi, pa ma'na da za gui pah_u'a. ¹⁸ Nehe dí apabi'a da xoc'a ri mfenih_u pa gui pah_u xá hño gue dí tømhu ga 'buh_u con gue'a ngue'a bi zoncah_u pa dyá metiguih_u'a. Nehe dí apabi pa gui pah_u teng_u yá nsunda nuya hño xa ñatcah_u da 'racj_u ngue'a yá batsiguih_u'a. ¹⁹ Nehe dí apabi'a pa gui pah_u hang_u rá ndangui rá ts'edi'a. Y nura ts'edi'a gue'a faxcah_u núju stá camfrih_u'a. ²⁰ Y guet'a rá dang_u ts'edi

Ajuá bi japi bi yopa nte ma zi Hmuhá ra Jesucristo ne bi japi bi nangui de habá xqui nt'agui. Nepá bá umba rá hudi ja rá 'ñei'a nuni mahets'i. ²¹ Nehe bi hñuts'i'a pa da ndá de gatho ya ndá, ne de gatho nú'a to'o há ra ts'utbi ne ra ts'edi ne ra hmanda nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i. Nehe bi umba 'nara nsu nú'a xi ra dangui de gatho ma'ra ya nsu nú'a ja ne nú'a ma da nja. ²² Nehe bi hñuts'i pa da ndá de gatho nú'a te ja ne nú'a 'bái. Nehe bi thuts'i'a pa go dra ñáxu de ra nija, y nujá go guecjá rá nijaguih'a. ²³ Ha nújá rá nijaguih'a go guecjá rá ndo'yoguih nehe, hangue con guecjá ri nxøgue rá ndo'yo'a, ne dí ohá ja rá 'yé'a, ne o ja rá 'yé gatho nú'a te ja ne nú'a 'bái.

2

Nu'a tó'o xa gamfri, xa mpøhø po rá hñoja'i Ajuá

¹ Nu'ahá xqui 'médihá hmahá ma'met'o ja ya ts'oqui ne nguí øthá ya nts'o'mái, pe Ajuá ya xa 'ra'ahábya 'nara 'ra'yo te. ² Nu'ahá nguí øthá ya ts'oqui ngue'a ngrí denbahá rá 'mái ra ximhai, ne nguí ø'tuahá rá paha ra ndá de ya ts'ondáhi nú'a ri mpefi ja yá mfeni nú'a hingui øta Ajuá. ³ Ma'met'o gathoguih ndí 'báhá nehe ngu gra 'má'a, ne ndí ø'tuahá yá ts'onc'at'i ma ndo'yohá, ne ndí øthá gatho nú'a ndí benga ja ma mfenihá xá nts'o. Hangue nujá hønse rá cue Ajuá ndí tøm'bahá xa zæcjá ngu nú'a ma da zædi nú'a hingyá gamfri. ⁴ Pe Ajuá xi ra dangui rá ntheate ne rá hmáte pa guecaguih. ⁵ Hangue ngu bi japi bi yopa nte ma zi Hmuhá ra Jesucristo, njabá nehe bi 'racjá ma 'ra'yo tehá, ngue'a ya stí 'mehmáhá ja ma ts'oquihá, ja ra uenda ya stí tuhmáhá. Hangue po rá hñoja'i Ajuá bi pøhøguih. ⁶ Nehe ngu bi gáxa ma zi Hmuhá ra Jesucristo de habá xqui nt'agui, njabá nehe bi gáxcáhá, ne ja ra uenda ya dí hudihá co ma zi Hmuhá nuni mahets'i, ngue'a ya dí 'nathohá con gue'a. ⁷ Bi 'yøtcáhá njabá pa nuya pa bra 'ñepá ma da fádi tengu rá ndangui rá hñoja'i bi mæscáhá, ne tengu ra hño bi 'yøtcáhá ngue'a bá pèhna ma zi Hmuhá ra Jesucristo pa bi pøhøguih. ⁸ Ajuá po rá

hñoja'i bi pøhøguihá ngue'a dá camfrih, y hingue de guecsehá, nu Ajuá go guese bi 'yøt'a gatho pa bi pøhøguih. ⁹ Hinto xa mpøhø po 'nara hoga 'bæfi xa 'yøt'e, pa njabá hinda za to da 'ñets'i. ¹⁰ Ajuá go gue'a bi hogaguihá ma'ra'yo ngue'a ya dí 'nathohá co ma zi Hmuhá ra Jesucristo. Y bi hogaguihá ma'ra'yo pa da za ga øthá gatho nú'a xá hño ngu nú'a xqui beni Ajuá maya'bá ga øthá.

Nú'a ya xodyo ne nú'a hingyá xodyo ya bi mádi po ra Zidada Jesucristo

¹¹ Hangue por gue'a nú'ahá hingyá xodyohá oguí pumfrihá gue desde maya'bá gatho nú'a ya ja'i himyá xodyo mi 'bái yabá de Ajuá, ne nixi himi pè'tsa ra seña ja yá ndo'yo ngu pè'tsa ya xodyo. Hangue nuya xodyo xi bi ætsa'ihá ne bi hñump'ahá gue gyá ja'ihá dega 'ñaseña, masque nura seña'a go 'nara ja'itho nú'a to øt'e. ¹² Ma'met'o nguí 'báhá yabá de ma zi Hmuhá ra Jesucristo, ne nguí 'báhá 'nambá de ya me Israel nú'a to'o ya xodyo. Nu'ahá himri 'ñep'ahmáhá nú'a ra cohi bi 'yøt'a Ajuá co ya me Israel, nixi hingo mri metihá nú'a xqui hñá'tuabi'a. Nixi te nguí tøm'mahmáhá ngu nú'a guí tøm'hábya, ne nixi nguí pahmáhá Ajuá. ¹³ Ma'met'o nu'ahá nguí 'báhá yabá de Ajuá, pe nubya ya gá jonihá con gue'a ngue'a ma zi Hmuhá ra Jesucristo bi manga rá ji po rá ngue'ahá ne ya guí 'nathohá con gue'a. ¹⁴ Núje dyá xodyohe ne nú'ahá hingyá xodyohá, po rá du ma zi Hmuhá ra Jesucristo bi huata nú'a ra ntháqui dega nt'ætsate xqui 'uegáhá. Y bi 'yøt'e pa dá 'nada ra hninihá ne pa dá mádi'há. ¹⁵ Nu mi du ja ra pont'i'a, gue'bá bi huata nú'a ra nt'ætsate, ngue'a gue'bá bi hñácuá rá ts'edi ra ndæxjúá ley con gatho yá hmanda ne yá nzái. Hangue de nú'a yoho ya hnini, nu'a bi hyoca 'nada ra hnini ngue'a ya bi 'natho con gue'a. Hangue ya bi za bi mádi'a. ¹⁶ Nu mi du ja ra pont'i'a, gue'bá bi huata nú'a ra nt'ætsate mi pè'tsa nú'a yoho ya hnini'a. Hangue nubya bi za bi mádi'a ne bi za bi mádi'a nehe co Ajuá, ngue'a ya bi 'nada ra ndo'yo' co ra Zidada Jesucristo.

¹⁷ Hangue numa zi Hmuhá ra Jesucristo bi 'ñehe pa bi zocaguihá ne bi xicjá gue ya

bi za dá mádih_u co Ajuá, nú'ah_u nguí 'b_uh_u yab_u de gue'a ne núje dyá xodyohe ndí 'b_uhe guetb_u de gue'a. ¹⁸ Y nubyá ngue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi du por guecj_u, gathoguih_u ngu ya xodyo ngu nú'uh_u hingyá xodyo da za ga jonih_u co Ajuá ma Dadah_u co rá ts'edi ra Maça Ndahi nú'a xa t'acj_u mahyεgui. ¹⁹ Hangué por gue'a nu'ah_u ya hinguí 'na'ñoh_u nixi gyá nzøhøh_u, ngue'a nubyá ya gyá menguh_u de ja rá hnini Ajuá nehe, ne yá b_utsi'ih_u nehe'a ngu gatho ma'ra ya gamfri. ²⁰ Y mahyεgui ya dí 'b_uh_u ja rá nija Ajuá. Nurá nija Ajuá nja ngu 'nara ngu thoqui. Numa zi Hmuh_u ra Jesucristo nja ngu ra m_udi do xa 'bεgui pa bi thoqui ra nija, y núje dyá apostolhe ne nú'uh_u ma'ra yá 'mεhni Ajuá go guecje dí njahe ngu dyá m_udi jadohe, ha nu'ah_u guí njah_u ngu ya do ri he'tsa nú'a ra jado. ²¹ Y ngu 'nara ngu rí b_uts'e mahyεgui yá jado, y nura m_udi do go gue'a ri ndude gatho rá hñ_u ra ngu, njab_u necj_u rá nijaguih_u Ajuá 'yo grá nteh_u. Ne dí 'yoh_u co 'nada ra mfeni co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, y nú'a go gue'a ri 'racj_u ra ts'edi pa núj_u rá nijaguih_u Ajuá ga 'b_uh_u strá nt'axi. ²² Ngu'ah_u nguje dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne go grá 'yo grá nteh_u mahyεgui con gatho ma'ra ya gamfri pa drá maça nijaguih_u Ajuá hab_u da za da 'm_ui rá Maça Ndahi Ajuá.

3

Ra apostol Pablo bi thuts'i pa da xipa rá noya Ajuá nú'uh_u to'o himyá xodyo

¹ Hangué ringue'a dí apabi Ajuá por gue'ah_u, núgui drá Pablo dí jot'ua fadi ngue'a dí pεpabi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne ngue'a dí zo'ah_u de gue'a, nú'ah_u hingyá xodyoh_u. ² Pøde ya guí p_udih_u gue Ajuá po rá hñoja'i xa 'bεpcagui pa ga xi'ah_u de rá maça noya'a. ³ Nú'a go guesε'a bi xicagui pa go dá p_udi nú'a mi beni'a, y nú'a bi xicagui himi f_uditho. Y go gue'a ya stá op'ah_u masque co 'na yoho ya noya ja nuna cartana. ⁴ Y nu xcrí hñe'th_u, ma da zo ri mfenih_u gue Ajuá go bi xicagui nú'a mi beni go da 'yøt'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ⁵ Y nú'a bi xicagui hinto xqui b_uadi ma'mεt'o. Pe nubyá h_u, po rá Maça Ndahi Ajuá stá p_uhe nú'a mi

beni'a, núje dyá 'mεhnihe de gue'a ne dí m_umfe rá noya'a. ⁶ Ne guehna nú'a bi xicagui Ajuá gue nú'uh_u hingyá xodyo ya da za da mb_utsi de Ajuá nehe, mahyεgui ngu ya xodyo. Hangué núje dyá xodyohe ne nú'ah_u hingyá xodyoh_u ya dí 'nada ra ndo'yoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ne gathoguih_u go ma mεtih_u nú'uh_u yá hñ_u'ti Ajuá ngue'a dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne dí camfrih_u ra maça noya. ⁷ Y nú'a ra maça noya'a go xa hñuxcagui Ajuá pa ga xi'ah_u'a. Gue'a ra maça 'bεfi bi 'racagui Ajuá po rá hñoja'i co rá d_unga ts'edi. ⁸ Pa guequi dí beni gue hinte drí muui de gatho ma'ra ya cu. Pe Ajuá po rá hñoja'i bi 'racagui nuna ra hoga 'bεfi pa ga xi'ah_u nú'ah_u hingyá xodyoh_u de gatho ya d_unga j_upi nú'uh_u drí t'acj_u ngue'a dí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Xi ndunthi'uh_u, ne hinda za ga p_uh_u hangu yá ndunthi'uh_u. ⁹ Y Ajuá xa 'bεpcagui ga xipabi gatho ya j_u'i nú'a xqui beni maya'b_u ne hinxqui 'ñuditho. Nehe go guet'a Ajuá bi hyoca gatho nú'a te ja ne gatho nú'uh_u 'b_ui. ¹⁰ Nú'a mi beni Ajuá hinxqui 'ñudi maya'b_u, pe nubyá h_u, ya xa 'ñutcaguih_u núj_u rá nijaguih_u'a. Y po rá nguecj_u, asta nuya εnxε nú'uh_u bí h_u ra ts'edi nuni mahets'i ya p_udi nehe'uh_u nú'a xqui beni Ajuá. ¹¹ Ngu nú'a xqui beni Ajuá maya'b_u gue'a bi nja, y numa zi Hmuh_u ra Jesucristo xqui thuts'i pa go gue'a da 'ñehe da 'yøt'a nú'a xqui beni Ajuá. ¹² Núj_u dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo hangué dí pε'tsh_u ra nsequi ga ñah_u co Ajuá nsi ra ntsu ni ra ntsa ngue'a dí camfrih_u'a. ¹³ Hangué oguí tu ri m_uih_u ngue'a dí tho ya ts'othogui por gue'ah_u. Nu'a guí 'yøth_u, johyah_u, ngue'a nú'a dí thogui go 'nara hño pa gue'ah_u.

Rá hm_uate ma zi Hmuh_u ra Jesucristo

¹⁴ Hangué ringue'a drí ndandiñah_umu ja rá thandi Ajuá ma Dadah_u nú'a to'o rá Dada ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹⁵ Go guet'a rá Dada nehe gatho nú'uh_u to'o camfri ne 'b_ucuatho ja ra ximhai ne nú'uh_u ya bí 'b_ui nuni mahets'i. ¹⁶ Go gue'a ma Dadah_u nú'a to'o xi ja ndunthi yá j_upi pa da 'racj_u, dí apabi da 'ra'ah_u ndunthi ra ts'edi po rá Maça Ndahi'a. ¹⁷ Nehe dí apabi gue da zedi ri jamfrih_u pa da 'm_ui xá hño ri corasoh_u

ngue'a ja guehni 'bui ma zi Hmuh ra Jesucristo, ne pa gui 'buh xá hño ja rá hmäte Ajuá, nja ngu ya 'yuzá ri cuna mbo ra hai. ¹⁸ Nehe dí apabi Ajuá pa da za gui pah xá hño hangu rá ndangui ne rá nsunda rá hmäte ma zi Hmuh ra Jesucristo, ngu dí apabi da badi nehe gatho ma'ra ya gamfri. ¹⁹ Dí apabi pa gui patuah rá hmäte'a, masque nurá hmäte ma'na ra dangui que ma mfenih. Nehe dí apabi Ajuá gue xi da 'yoda ri mfenih'a, pa njabu da za gui hñañh gatho nú'a ne da 'ra'ah'a, ne gui 'buh ngu gra 'm'ai'a.

²⁰ Nubyá drá nsunda Ajuá nú'a to'o ha ra ts'edi pa ma'na xi da 'yot'a ndunthi de gatho nú'a dí aph ne nú'a dí beñh gue'a nu'á xi ja rá ts'edi, y nurá ts'edi'a ri mpefi ja ma corasoh. ²¹ ¡Núju rá nijaguih Ajuá ne drí 'nathoh co ma zi Hmuh ra Jesucristo, nzantho ga nsundah Ajuá desde nubya y pa nzantho! Njabu gue'a.

4

Dí 'nathoh po ra Maca Ndahi

¹ Nuguí dí jot'ua fadi po rá noya ma zi Hmuh, hangue hñuxhu nt'ode xá hño núna dí xi'ah. Dí bante'ih gue gui 'yoh xá hño ngu rí 'ñehe gue'a Ajuá xa zohn'ah pa dyá batsi'ih'a. ² Ogrí 'ñets'ih. Mpe'tsuah ra t'equ'eí 'na ngu ma'na, ne ntsetuah 'na ngu ma'na, ne mádih 'na ngu ma'na. ³ Nu'ah guí 'nathoh gue'a ra Maca Ndahi 'bui ja ri corasoh, hangue 'yoth ra ts'edi pa gui pe'tsh 'nada ra mfeni ne gui 'buh co ra hoga'mai. ⁴ Nujú dí 'nada ra ndo'yoh co ma zi Hmuh. 'Nada ra Maca Ndahi 'bui ja ma corasoh. Ajuá xa zoncah pa ga pe'tsh 'nada ra nthø'mate. ⁵ 'Nada ma zi Hmuh dí xøcambenih. 'Nada ra jamfri dí pe'tsh. 'Nada ra sistehe stá hañh. ⁶ 'Nat'a Ajuá 'bui, ne go gue'a ma Dadah ne ra Dada de gatho nú'u ma'ra to'o camfri'a. Y nú'á go gue'a ri manda de gatho, ne go gue'a 'bui con guecj, ne 'bui ja ma corasoh cada 'na de guecj.

⁷ Cada 'na de guecj ma zi Hmuh ra Jesucristo xa 'racju 'nara 'befi pa ga peh y nehe bi 'racju ra mfadi ne ra ts'edi pa ga peh nú'a ra 'befi xa 'racju. ⁸ Hangue bi nja ngu nú'a mangan ja ra Maca T'ofu hab ena:

Ma zi Hmuh bi ntate de nú'a to'o xqui ntatehma, nepu bi yopa mengui pa mahets'i, ne de guehni bá pempa ra ts'edi ya ja'i pa bi umba yá 'befi cada 'na.

⁹ ¿Te rí bøni da 'ñena nú'a ra noya ena gue ma zi Hmuh "bi yopa mengui pa mahets'i"? Ne da 'ñena gue nu'á mbi 'bu mahets'i nepu bá cai pa guecua ja ra ximhai. ¹⁰ Y nú'a bá cai pa guecua ja ra ximhai, go guet'a bi yopa menga mahets'i pa da manda gatho nú'a te ja ne nú'u 'bui. ¹¹ Nú'á bi 'racju ma 'befih ne bi 'racju ra mfadi ne ra ts'edi pa ga mpeh ja rá 'befi'a. Bi hñuxcaguih 'ra dega apostol, ma'ra pa da mamba rá noya Ajuá, ma'ra pa da zofu ya ja'i, ma'ra pa da ma'yo ja ya nija, y nu ma'ra pa da nxahnate ja ya nija. ¹² Hangue numa zi Hmuh njabu bi hñuxa nú'u ya mefi co 'rama'na'ño yá 'befi bi umbi pa da maxa gatho ma'ra ya cu, pa njabu nehe nú'u ma'ra ya cu da mefi nú'a ra 'befi xa t'umbi. Nú'á bi 'yot'a njabu pa ma'na da te rá nija. ¹³ Hangue njabu drí mfaxhu 'na ngu ma'na, asta hinga camfrih xá hño co 'nada ra mfeni, ne asta hinga pah xá hño ma zi Hmuh ra Jesucristo rá T'u Ajuá, ne asta hinga 'buh xá hño ngu gra 'm'a'a. ¹⁴ Ya hinga njahu ngu ya batsi rí maua rí mani pa go ga tenh ma'ra ya nt'utuate nú'u xa bense ya ja'i ja yá ts'omfeni ne utcaguih 'ñena xi majuaní nú'a udi pa da hacjhma. ¹⁵ Nu'a mahyoni ga øth, ga sigui ga tenh nú'a xi majuaní co ndunthi ra hmäte, pa njabu ma'na ga 'buh xá hño ngu gra 'm ma zi Hmuh ra Jesucristo nú'a to ra ñaxu de ra nija. ¹⁶ Nura nija nja ngu rá ndo'yo 'nara ja'i ri mpefi mahyegui. Numa zi Hmuh ra Jesucristo go gue'a ra ñaxu de gatho, ne go gue'a 'racju ra ts'edi pa ga peh nú'a ra 'befi xa 'racju'a. Ha nujú drí mpefih mahyegui ne drí mfaxhu 'na ngu ma'na ne drí mádih 'na ngu ma'na. Hangue njabu ma'na rí te rá nija Ajuá.

Ga 'buh 'nara 'ra'yo 'mai gue'a dí camfrih ra Zidada Jesucristo

¹⁷ Dí 'bep'ah de rá thuhu ma Zidadah, ne dí xi'ah gue oguí 'yoh ngu gra 'ño nú'u hingyá gamfri, gue'a gatho nú'a bengá ja yá mfeni'u hinte ri muui, ¹⁸ ne xa zo ra

'bexuui ja yá mfeni. Nu'ú hinxá ne xa badi nú'a majuani ngue'a xi xá me yá coraso, hangue hingui pe'tsa ra 'ra'yo te ngu nú'a ri 'racju Ajuá. ¹⁹ Ni ts'ú otho yá tsa, hangue xi xa 'ñent'a ja ya ts'oqui pa da 'yøt'a gatho nú'a go da ne'ú con gatho yá paha. ²⁰ Pe numa Zidadahú ra Jesucristo hinxá 'ñu't'ahú gui 'yøthú njabú. ²¹ Ngue'a xcá 'yøhú de gue'a ne xa t'u't'ahú nú'a majuani ngu nú'a bi 'ñudi'a. ²² Hangue por gue'a 'uehú de nú'a ri ndaxjua 'múihú gui pe'tshú, ngue'a xi xá nts'o nú'a ra 'mú'a, ngue'a nuri ts'omfenihú go gue'ú ha'ahú pa gui nts'ocju. ²³ Ne 'buhú co 'nara 'ra'yo mfeni xá nt'axi. ²⁴ Nehe 'buhú 'nara 'ra'yo 'mú, ngue'a Ajuá ya bi yopa hyoc'ahú ma'ra'yo pa gui 'buhú ngu gra 'mú'a, pa njabú xi majuani da za gui 'yohú xá hño co 'nara mfeni strá nt'axi.

²⁵ Hangue por gue'a hychubú ya nc'uamba, mañhú nú'a majuani 'na ngu ma'na, ngue'a gathoguihú ya dí 'nada ra ndo'yohú.

²⁶ Nu'bú gui ncuehú, oxcrí øthú 'nara ts'oqui co ra cue, ne oxcrí ncuehú ya'a, ²⁷ pa njabú hinda da'ahú ra ts'ondahi.

²⁸ Nu'a tó'o ra be, ya odri mpe. Ma'na xá hño dá gú 'nara 'befi ne da mpefi xá hño, pa njabú da za da mats'i nú'ú to'o hingui tsupabi.

²⁹ Pa gui ñahú, oguí ñahú co ya ts'onoya, ñahú xá hño pa da za gui nuphú yá mfeni nú'ú to'o da 'yø'ahú. ³⁰ Ne oguí japhú da du rá múi rá Mäca Ndahi Ajuá nú'a to'o 'bú ja ma corasohú, ne go gue'a 'nara seña gue ya yá batsiguihú Ajuá, ne nu'a ri sugaguihú asta hinda zixcaguihú Ajuá pa mahets'i pa grá 'buhúni con gue'a.

³¹ Nu'bú te da t'øt'a'ihú, osti tsøt'a ri múihú. 'Bú to da xax'ahú, oxqui ncuehú nixi gui má'tihú ne nixi gui ntsanihú, ne oxqui øthú ma'ra ya ts'ot'øt'e. ³² Nu'a mahyoni gui 'yøthú, gui nhyoja'ihú 'na ngu ma'na ne gui má'dihú 'na ngu ma'na, ne mpumbahú 'na ngu ma'na, ngu Ajuá xa pun'ahú por nú'a bi 'yøt'e ra Zidada Jesucristo.

5

Hanja rí 'ñepi da 'mú nú'ú to'o yá batsi Ajuá

¹ 'Yøthú ra ts'edi gui tēmbahú rá 'mú Ajuá, ngue'a gyá hmāca batsihú de gue'a. ² 'Buhú co 'nara hmāte, ngu bi macaguihú ma zi Hmuhú ra Jesucristo ne bi du por guecju. Bi unse rá te pa bi tho pa bi gutca ma thaihú, y nurá du'a bi hñani Ajuá ngu 'nara 'baha nú'a yuni xá cahi ne bi ho'a.

³ Núju dyá gamfrihú hinga hñuxhú 'nara 'behñá nú'a hingo ma 'behñahú, nixi ga øthú ma'ra ya ts'onc'at'i de ma ndo'yohú, nixi ga øthú ra nduste co ra ts'onc'at'i dí pe'tshú, y nixi ga beñhú pa ga mañhú de nuya ts'ot'øt'eya. ⁴ Hinga mañhú ya noya dega 'betsa, nixi ga 'ñant'uhú co ya noya xá nts'o, nixi ga thøta ma nehú te ga mañhú, ngue'a hindí 'ñepcahú ga øthú njabú. Nu'a ga øthú, ga xøcambenihú Ajuá. ⁵ Ya gui pahú gue nu'ú tó'o xi ya 'ñeja'i hingui tsa da yat'a ja rá hmanda Ajuá ne de ma zi Hmuhú ra Jesucristo, nixi nú'ú ma'ra to'o øt'a ma'ra yá ts'onc'at'i, ne ya nduste hingui tsa da yat'a ja rá hmanda Ajuá. Nura nduste ma'na go ri mádi ra ximhai que Ajuá. ⁶ Hangue oto sta hyacju da 'ñenjú gue rá cue Ajuá hinda zhcju 'bú ga øthú nuya ts'oquiya, ngue'a majuani rá cue Ajuá ma da zúdi nú'ú to'o hingui øte'a. ⁷ Hangue hinga ntsixhú co nú'ú to'o øt'a nuya ya ts'ot'øt'e.

⁸ Ma'met'o ndí 'buhú ja ra 'bexuui dega ts'oqui, pe nubyá ya dí 'buhú ja ra ñot'i ngue'a stá camfrihú ma zi Hmuhú ra Jesucristo. Hangue ma ga 'yohú ngu rí 'ñepcahú ngue'a ya dí 'buhú ja ra ñot'i. ⁹ Nu'a tó'o ya 'bú ja ra ñot'i øt'e nú'a xá hño, ne 'yo ngu rí 'ñehe, ne mangua nú'a majuani. ¹⁰ Hangue ma ga øthú ra ts'edi pa ga pahú ga øthú gatho nú'a ri ho Ajuá. ¹¹ Y hinga tēmbahú yá 'mú nú'ú to'o 'yo ja ra 'bexuui dega ts'oqui, ngue'a nú'a øt'e'ú hinte ri muui. Nu'a ga øthú, ga zofohú pa hinda sigui da 'yøt'a njabú. ¹² Ngue'a asta 'nara 'betsa 'bú ga mañhú nú'a øt'e mant'agui nú'ú to'o 'bú ja ra 'bexuui. ¹³ Pe 'bú dra yot'i co ra ñot'i nuya ts'ot'øt'e øt'ú, nu'bú há, da hnequi te rá 'be gatho øt'e'ú, ngue'a co ra ñot'i ri hnequi gatho. ¹⁴ Hangue xa t'ena njaua:

Nuhu, nú'i guí aha,

nangui de habú xa t'ac'a'i habú xa t'agui nú'ú xa du,

y ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a da yo't'a ri mfeni pa gui 'bui ja rá ñot'i'a.

15 Beñh_u xá hño hanja grí 'buh_u. 'Buh_u co ndunthi ra hoga mfadi, ogui 'buh_u ngu nú'a gra 'm_u nú'u hinte yá fadi. 16 Ogui 'yohub_u grí 'beta ri orah_u, nzantho 'yoth_u nú'a xá hño, ngue'a xi xá nts'o ya pa dí 'buhabya. 17 Ogrí hñeguithoh_u, 'yoth_u ra ts'edi pa gui pah_u nda'a go rá paha Ajuá. 18 Ogrí ntih_u, ngue'a nura nti ma'na da ja'ah_u gui 'yoth_u ya t'ot'e xá nts'o. Nu'a gui 'yoth_u, 'yotuah_u rá paha ra Maça Ndañi. 19 Hñu'mba muih_u 'na ngu ma'na gui tuth_u ya salmo ne ya jahña ne ma'ra ya maça thuhu. Tutuah_u Ajuá ne xocambenih_u con gatho ri muih_u. 20 Nzantho umf_u njamadi Ajuá ma Dadah_u de gatho nú'a da 'ñep'ah_u de ja rá thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo.

Ra hoga'mai ja yá ngu nú'u to'o xa gamfri

21 'Ñotuah_u 'na ngu ma'na co rá ntsu Ajuá.

22 Nu'ah_u 'behñah_u medinthatih_u, 'yota ri dameh_u, y ja ra uenda go guí oth_u ra Zidada Jesucristo. 23 Ngue'a nura 'ñohø go gue'a ra ñaxu de rá 'behña, nja ngu ma Zidadah_u ra Jesucristo go gue'a ra ñaxu de ra nija, ngue'a go gue'a xa pøhø ra nija, y nura nija go gue'a rá ndo'yo'a. 24 Nja ngu ra nija øta ma Zidadah_u ra Jesucristo, njab_u nehe mahyoni gui njahub_u 'behñah_u, gui 'yota ri dameh_u de gatho nú'a da xi'ah_u.

25 Y nu'ah_u 'ñohøh_u medinthatih_u, madi ri 'behñah_u, nja ngu ma Zidadah_u ra Jesucristo ri maçaguih_u núj_u rá nijaguih_u'a, ne bi unse rá te pa bi za bi pøhøguih_u. 26 Bi du pa bi 'uegaguih_u de ma ts'oquih_u. Bi xuga ma corasoh_u co ra dehe, y nura dehe'a go gue'a rá noya'a. 27 Nu'a bi xuga ma corasoh_u pa drá nijaguih_u'a strá nt'axi. Bi 'uegaguih_u de ma ts'oquih_u ne de gatho ma nts'o'muih_u, pa nu sta 'ñehe da zixcaguih_u pa grá 'buh_u con gue'a, ya hinga tuh_u ni 'nara ts'oqui ngue'a ya strá nt'axiguih_u. 28 Nja ngu ma Zidadah_u ri maçaguih_u núj_u rá ndo'yoguih_u'a, njab_u nehe nu'ah_u 'ñohøh_u rí 'ñepi gui madi ne gui su ri 'behñah_u ngu grí suse ri ndo'yoh_u. Nu'a tó'o ri su rá 'behña, gue'a ngu ri suse rá ndo'yo. 29 Hinhya'm_u to'o ri utsase rá ndo'yo. Cada 'na ri su rá ndo'yo ne ri

umbabi te da zi, ngu ma Zidadah_u ra Jesucristo ri sugaguih_u núj_u rá nijaguih_u'a, 30 ngue'a go guec_u rá ndo'yoguih_u'a, ne cada 'na de guec_u go dyá xeni_u de rá ndo'yo'a. 31 Hangue ja ra Maça T'ofu ena gue ra 'ñohø da zogui rá dada ne rá nana pa go da 'mahui rá 'behña y de ri yohu'ya da 'natho. 32 Nuna nt'utuatená xi ra dangui, ne ma de ra Zidada Jesucristo ne de rá nija'a. 33 Hangue nu'ah_u suh_u ri 'behñah_u ngu grí suse ri ndo'yoh_u. Y nu'ah_u 'behñah_u, umf_u ra t'equ'ei ri dameh_u.

6

1 Nu'ah_u batsih_u, 'yota ri dadah_u ne ri nanah_u ngue'a guí camfrih_u ra Zidada y gue'a rí 'ñepi gui 'yoth_u. 2 'Yoth_u ngu manga ja rá noya Ajuá hab_u ena: "Umba ra t'equ'ei ri dada ne ri nana ne gui su." Nuna guehna ra madi hmanda ri 'ñoui 'nara hña'ti. 3 Y nura hña'ti'a go gue'a nú'a "gui 'b_u co 'nara johya, ne gui 'b_u ndunthi ya jeya nuua ja ra ximhai."

4 Ha nu'ah_u dadah_u ne nanah_u, oxqui japh_u da ncuε ri batsih_u; zofoh_u co ya hoga ts'ofu, ne 'ñutuah_u rá noya ma Zidadah_u.

5 Nu'ah_u 'begoh_u, 'yota ri hmuh_u de nuua ja ra ximhai co ndunthi ra ntsu, ne co ndunthi ra t'equ'ei, ne con gatho ri muih_u. 'Yoth_u ra uenda gue go guí peph_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. 6 Mpeh_u xá hño, pe hingue hønse ra ora hant'a ri hmuh_u pa gui pønga ri hmih_u con gue'u. 'Yoth_u ngu rá paha Ajuá con gatho ri muih_u, ne pepabih_u ri hmuh_u ngu rí 'ñepi gui 'yoth_u ngue'a gyá 'begoh_u nehe de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. 7 'Yotuah_u xá hño yá 'befi ri hmuh_u co 'nara hoga paha. 'Yoth_u ra uenda gue go guí peph_u ma Zidadah_u, hingo guí peph_u 'nara ja'i. 8 Beñh_u gue ma Zidadah_u ma da 'racj_u ma thahah_u ngu nú'a stá oth_u, ngu ra 'bego ngu nú'a hingrá 'bego.

9 Nehe nu'ah_u hmuh_u, suh_u xá hño ri 'begoh_u. Ogrí pidih_u'u. Beñh_u gue ngu'u ne ngu'ah_u bí 'b_u 'nari Hmuh_u nuni mahets'i nú'a to'o hingui huahna ya ja'i.

Ga hñeh_u co nú'a ra he xa 'racj_u Ajuá ngu ri hñe 'nara soldado

10 Nubyá zi cuh_u, zedih_u co nú'a ra ts'edi xa 'ra'ah_u ma Zidadah_u. 11 Ngu ri hñe 'nara

soldado pa da ma ja ra tuhni, njab_u nehe ma ga heh_u ra he nú'a xa 'racaguih_u Ajuá, pa hinda za da dəc_u ra ts'ondahi co yá nthate. ¹² Ngue'a numa ncontrah_u hingo 'nama mija'ih_u. Nujú drí ntunh_u co ya ts'ondahi nú'u ri nhyaxa maña ja ra ndahi, ne co nú'u ya nda de ya ts'ondahi nú'u ri manda ja ra 'bexuui jaua ja ra ximhai. ¹³ Hangue ngu ri hñe 'nara soldado, ga hñeh_u njab_u nehe co nú'a ra he xa 'rac_u Ajuá, pa njab_u nura ora da ne da hyac_u ra ts'ondahi hinda za da dəc_u, nujú go ma ga taph_u'a ne ga 'buh_u ngu nzantho, ne hinda za te da 'yotcah_u. ¹⁴ Hangue ma ga zedih_u. Nja ngu 'nara soldado ri ngut'a rá ngut'i pa da nja rá ts'edi ora 'yo ja ra tuhni, njab_u nehe ga camfrih_u nú'a majuani pa da za ga zedih_u. Ne ngu ri su rá coraso co nú'a ra nthaqi ha ja rá tiña, njab_u nehe ga nsuh_u pa ga 'yoh_u xá hño pa hinte ga thoh_u. ¹⁵ Ngu ri su yá ua 'nara soldado pa da za da 'ño xá hño ja ra tuhni, njab_u nec_u ma ga hñoc_u pa da za ga maha haburaza ga mañh_u ra maça noya nú'a udi ra hoga'mui. ¹⁶ Nehe ngu 'nara soldado ri hña rá nthaqi ja rá 'yε pa da ntaqui, nec_u mahyoni ga pε'tsh_u ra jamfri pa ga ntac_u de yá nthate ra ts'ondahi. ¹⁷ Ne ngu ri su rá ñaxu 'nara soldado co ra fui dega bøj_a pa hinte da ja, njab_u nehe da za ga ntac_u ngue'a dí pah_u gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ya xa pøhøguih_u. Nehe nja ngu 'nara soldado dri hña rá mahuai, ma xi ga patuah_u xá hño rá noya Ajuá pa ga mañh_u, go gue'a ra mahuai ri 'rac_u ra Maça Ndahi. ¹⁸ Ne de gatho núna dí øth_u, nzantho ga aph_u Ajuá. Ga aph_u co rá ts'edi ra Maça Ndahi pa da maxcah_u de gatho nú'a da 'ñehe, ne nzantho ga ndø'mh_u ne hinga tsayah_u ga aph_u Ajuá, ne ga aph_u por gatho ma'ra ya gamfri nehe. ¹⁹ Nehe 'yaph_u Ajuá por guequi, pa nu xcrá ña, ga ña nsi ra ntsu ni ra ntsa, ne go gue'a da 'raca ya noya pa ga mamba rá noya'a ngu nú'a xa 'ñutcagui, nú'a hinxqui fadi. ²⁰ Nugui rá 'mehngui Ajuá pa ga mamba nuna rá maça noya'a, masque núbya dí ofadi pe dí mamba rá noya. Hangue 'yaph_u Ajuá pa ga mamba rá noya'a ngu ri 'ñepqui ga mā nsinque ra ntsu.

Ya nzenjua pehna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

²¹ Pa gui pah_u de ma 'befi ne te gra 'bui de guecua, nuni ra cu Tiquico go guehni ma da xi'ah_u gatho. Nuni ma zi cuh_u go guehni 'nará hoga mefi ma Zidadah_u. ²² Dí pehn'ahub_u pa da xi'ah_u te gra 'buehea ne pa da hñup'a ri muih_u.

²³ Ajuá ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'ah_u ne gatho ma'ra ya cu pa gui 'buh_u te rá 'ñentho, ne da max'ah_u pa gui mpe'tsua hmateh_u 'na ngu ma'na ne pa gui pε'tsh_u ndunthi ra jamfri. ²⁴ Ajuá da japabi gatho nú'u to'o ri madi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo co 'nara hmate nú'a hinhya'm_u da uadi. Njab_u gue'a.

RA FILIPENSE RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME FILIPO

*Ra apostol Nsan Pablo mi ofadi bi
'yopabi ya gamfri me Filipo*

¹ Nuga drá Pablo ne ra cu Timu, yá 'begoguihe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, dí op'a'ih_e nuna carta gatho'ih_u zi cuh_u guí 'buh_u ja ra hnini Filipo, ne guí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne gatho'ih_u gyá ndah_u de ra nija ne nú'ah_u gyá mas-teh_u. ² Ajuá ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa guí 'buh_u te rá 'ñentho.

*Ra apostol Nsan Pablo apabi Ajuá po ya
gamfri*

³ Ora dí beni de gue'ah_u dí umba njamadi Ajuá por gue'ah_u. ⁴ Y ora dí apabi Ajuá, dí apabi co ndunthi ra johya pa cada 'na de gue'ah_u, ⁵ ngue'a desde gá camfrih_u rá maça noya Ajuá asta nubya, xcá faxcah_u pa xa ntanga nura maça noya'a. ⁶ Nuga dí camfri gue nu Ajuá to'o xa mudi xa pa't'a ri 'm_uih_u, ma da sigui da 'yot'a njab_u pa sta yopa penga ma Zidadah_u ra Jesucristo ya gri 'buh_u xá hño ja rá thandi'a. ⁷ Y xá hño nú'a stá beni de gue'ah_u, ngue'a xi dí p_e'ts'ah_u ndunthi ra hm_ute, y ngue'a xi guí faxcah_u co nú'a ra 'b_efi xa 'racagui Ajuá pa dí ñanga ra maça noya ne pa dí ma gue go gue'a majuani, masque dí ofadi o dí 'bai ja yá thandi ya nda. ⁸ Ajuá pađi xá hño gue nuga nts'edi dí beñ'ah_u co nuna hoga hm_ute xa 'racj_u ma Zidadah_u ra Jesucristo. ⁹ Dí apabi Ajuá pa ma'na da zi'ta ri hm_uateh_u, ne ma'na guí p_e'tsh_u ra hoga mfadi pa guí pah_u ma'na xá hño nda'a gue'a ri ho Ajuá. ¹⁰ Njab_u da za guí pah_u guí huanh_u nzantho nú'a xá hño, ne guí p_e'tsh_u 'nara te strá nt'axi, y njab_u hinto da za te da ma de gue'ah_u nu stí yopa menga ma Zidadah_u ra Jesucristo nuua ja ra ximhai. ¹¹ Njab_u dí t_o'mi gue ra Zidada Jesucristo da 'yot'e pa da hneca ya hoga 'b_efi ja ri teh_u.

Y nú'a ra hoga 'b_efi da hnequi ja gue'ah_u go gue'a ngu 'nara hoga sofo pa rá nsunda Ajuá, pa njab_u ma'na da t'e'tsua rá nsu'a.

*De ga 'b_ucua, nzantho ga ot'e nú'a go rá
paha ra Zidada Jesucristo*

¹² Ma zi cu'ih_u dí ne guí pah_u xá hño gue gatho nú'a xa t'otcagui gue'a ma'na xa umba ra ts'edi ra maça noya. ¹³ Hangué gatho nuya soldado 'b_ucua hab_u ja ra ts'atbi, ne gatho ma'ra ya ja'i, pađi gue nuga xa jocagui fadi po rá ngue ra Zidada Jesucristo. ¹⁴ Y hangue por guehna ndunthi ya cu ma'na xa g_u ra ts'edi pa xa mambabi rá noya Ajuá nsingue ra ntsu, ne ma'na xa nja yá jamfri ja ra Zidada.

¹⁵ Nuga dí pađi xá hño gue 'ra de gue'u ña de ra Zidada Jesucristo ngue'a ri hyoca nú'a dí p_efi, ngue'a nu'ú ne go da uadi nú'a da mañ'u. Pe nú'u ma'ra ha, mambabi rá noya Ajuá co yá mfeni xá nt'axi. ¹⁶ Pe nu'u tó'o ri hyoca nú'a dí p_efi, mamba rá noya ra Zidada Jesucristo pa yá hñose'u ne pa da t'embi gue go ma'na ri mpefi'u. Nu'ú ot'a njab_u h_onse pa ma'na da hyondga ra ñu núbya de dí oua ja ra fadi. ¹⁷ Pe nu'u ma'ra ha, mamba rá noya Ajuá co ndunthi ra hm_ute ngue'a pađi'u gue nuga dí 'b_ucua pa ga ñambabi rá maça noya Ajuá. ¹⁸ Pe hinte rí 'yot' tuabi de nú'a gra ña'u. 'B_u mañ'u con gatho yá m_ui o hina, pe xi drí johya ngue'a ma'na rí ntanga rá noya ra Zidada Jesucristo.

Ne ma xi ga johya ndunthi, ¹⁹ ngue'a nuga dí pađi gue núna dí thogui ma ga p_oni xá hño, ngue'a guí faxcah_u guí aph_u Ajuá por gueque, y nurá Maça Ndañi ma Zidadah_u ra Jesucristo ri 'racagui ra ts'edi. ²⁰ Nuga hindí ne ga ntsa, dí ne ga ña con gatho ma jamfri, ngu xi stá nja nzantho. Ne dí ne ma'na da hnequi rá ts'edi ra Zidada Jesucristo ja ma 'm_ui, hinte rí 'yot' tuabi 'b_u ga tu o ga sigui ga nte. ²¹ Ngue'a nuga 'b_u ga sigui ga 'b_ucua ja ra ximhai, gue'a pa ga ot'e nú'a go rá paha ra Zidada Jesucristo, y nu'b_u ga tu, ma grá hanga ma thaha. ²² Pe nu'b_u ga sigui ga 'b_ucua ja ra ximhai, ga mpefi pa da gamfri ma'ra ya ja'i, hangue hindí pađi nda'a ga beni, ua ma'na xá hño ga sigui ga nte, o ma'na xá hño ga tu. ²³ De ri yoho hindí pađi nda'a ga beni. Nu'a dí

nehma, ga ma de guecua pa ma ga 'bũ'be ra Zidada Jesucristo nuni mahets'i, ngue'a pa gueque gue'a ma'na xá hño de gatho. ²⁴ Pe dí p̄adi gue ma'na xá hño pa gue'ahũ ga sigui ga 'bũcua. ²⁵ Hangue dí p̄adi gue ma ga sigui ga 'bũcua con gue'ahũ pa da za ga fax'ahũ pa ma'na da nte ri jamfrihũ ne ma'na gui johyahũ. ²⁶ Hangue nu xcrí yopa hyandgaguihũ ga yopa 'bũi con gue'ahũ, ma xi gui x̄ocambenihũ ma Zidadahũ ra Jesucristo ngue'a ma ga 'bũi ma'na'qui con gue'ahũ.

²⁷ 'Yøthũ ra ts'edi gui 'yohũ xá hño ngu nú'a m̄anga rá noya ra Zidada Jesucristo. Y njabũ tsa ga mabũ ga c'a'ts'ahũ o hina, pe ya ga øde gue gri 'bũhũ xá hño co 'nada ra mfeni ne gri m̄p̄efihũ mahyεgui co ndunthi ra ts'edi pa gui ñañhũ nú'a ra jamfri x̄cá hñanihũ de ra m̄aca hoga noya. ²⁸ Ne oxquí hophũ da pi'ahũ nú'u to'o ri utsa'ihũ, ngue'a nu stí hyandi'ũ gue hingri tsuhũ, njabũ da b̄adi'ũ gue ma da 'm̄edi'ũ, pe nu'ahũ gui pahũ gue co rá ts'edi Ajuã xa p̄oh̄'ihũ. ²⁹ Ngue'a Ajuã bi hñux'ahũ hingue h̄onse pa gui camfrihũ ma zi Hmuhũ ra Jesucristo, nehe pa gui thohũ ya nt'utsate po rá ngue'a, y nú'a gui thohũ gue'a 'nara danga hño pa gue'ahũ. ³⁰ Guí pahũ gue nuga ne nu'ahũ mahyεgui drí ñambahũ rá noya Ajuã, y ya gá pahũ xá hño gatho nú'a stá thogui pa dá ñani'a, ne ya x̄cá øhũ te gatho dí thoguibya.

2

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñe bi nja'i, ne 'm̄efa Ajuã bi umba 'nara nsu xi ra dangui

¹ Nu'ahũ xa nup'a ri mfenihũ numa zi Hmuhũ ra Jesucristo, ne xa hup'a ri m̄aihũ co rá hm̄ate'a, ne ra Maca Ndahi 'bũi con gue'ahũ, ne xa t'a'ahũ rá hm̄ate ne ra huecate. ² Hangue 'bũhũ co 'nada ra mfeni ne co 'nada ra hm̄ate, pa njabũ hã, gui hubgahũ ma m̄ai pa ga johya. ³ Ote gui øthũ pa ri hñosehũ, nixi pa gui p̄onga ri hmihũ. Ne ogrí 'ñexasehũ. Nu'a gui 'yøthũ, 'ñe'tsuahũ yá nsu ma'ra. ⁴ Oguí hoñhũ ra hño pa gue'asehũ, hyoñhũ pa ma'ra nehe.

⁵ Beñhũ ngu bi bengã ma zi Hmuhũ ra Jesucristo himbi 'ñets'i. ⁶ Ngue'a nu'a masque go gues'e'a Ajuã, pe bá tsopũ rá nsu nú'a mbi p̄e'tsa nuni mahets'i masque mri

mandani'a mahyεgui co rá Dada. ⁷ Pe bá tsogui rá nsu pa bi e bi nja'i nuua ja ra ximhai, ne asta bi nja ngu 'nara 'bεgo, ne bi me'tsa rá 'bai ngu rá 'bai 'nara ja'i. ⁸ Y ya de mi 'bũcua, bi 'm̄ai ngu himri 'ñepi da 'm̄ahma, y bi 'yø'tua nú'a go rá paha rá Dada asta xi bi du, ne nurá du'a xi xmá nts'o, ngue'a bi du ja 'nara pont'i. ⁹ Hangue Ajuã bi umbã 'nara nsu xi ra dangui, ne bi hñu'mba 'nará thuhu nú'a ma'na ja rá nsu de gatho ya thuhu. ¹⁰ Pa njabũ ma da ndandiñahmu ne da x̄ocambenibi rá thuhu ra Zidada Jesu maxøgue gatho nú'u bí 'bũi mahets'i ne nú'u 'bũcua ja ra ximhai ne nú'u 'bũi rí nga'ti de ra ximhai. ¹¹ Y gatho'ũ ma da 'ñena gue ra Jesucristo go gue'a ma zi Hmuhũ pa ma'na dra nsunda Ajuã ra Dada.

Nu'u tó'o xa gamfri go gue'ũ nja ngu 'nara ñot'i ri yot'a ja ra ximhai

¹² Ma zi cu'ihũ, ngu gá nhyoga'yødehũ nu ndá 'bũi con gue'ahũ, dí ne nehe nú'bya dí 'bũi yabũ de gue'ahũ gue ma'na gui 'ramanuhũ gui nhyoga'yødehũ. 'Yøthũ xá hño gatho nú'a rí 'ñepi gui 'yøthũ ngue'a x̄cá mp̄oh̄hũ, ne nsuhũ ja rá thandi Ajuã. ¹³ Ngue'a Ajuã go gue'a ri 'ra'ahũ ra ts'edi ne ya hoga mfeni pa gui 'yøthũ nú'a xá hño, ngu nú'a ne'a.

¹⁴ Gatho nú'a gui 'yøthũ, 'yøthũ nsinque gui n̄ontehũ ne nsinque gui ntsanoyahũ, ¹⁵ pa hinto da zũ't'ahũ ni 'nara ts'oqui. 'Bũhũ xá hño co ri mfenihũ strá nt'axi, ngue'a yá b̄atsi'ihũ Ajuã, masque guí 'bũhũ madetho de ya ts'o'm̄ai gá ja'i nú'u hinxá nt'axi yá mfeni. Nuni ja da hnecni ri hoga'm̄aihũ ngue'a nu'ahũ guí njahũ ngu ya tsø ri yot'a ja ra 'b̄exuui, ¹⁶ ne guí mañhũ ra hoga noya degã te pa nzantho. Nu'bũ gui 'bũhũ xá hño ngu nú'na dí xi'ahũ, ma ga johya ndunthi nu stua yopa pengã ra Zidada Jesucristo, ngue'a gue'bũ ma ga p̄adi gue gatho nú'a stá p̄efi hinxã ma 'm̄edi, ma da hneca ra hoga sofo nú'a stá p̄efi ja gue'ahũ. ¹⁷ Ha nu'bũ ga tu po rá ngue'ahũ, guehna ngu 'nara hñã'ti dí umbabi Ajuã mahyεgui co ri jamfrihũ. Nu'bũ ga johya ngue'a dí p̄adi gue dí uñhũ mahyεgui ma hñã'tihũ, y njabũ ga johyahũ mahyεgui. ¹⁸ Hangue johyahũ nehe, pa ga p̄e'tshũ 'nada ra johya.

Ra Timoteo ne ra Epafrodito

¹⁹ Dí beni ga pempu 'bestho ra cu Timu dua c'a'ts'ahu 'bu njabu rá paha ma Zidadahu, pa nu stua pengui'a da xicagui de gue'ahu, pa njabu da hñu ma mui, ne ga johya. ²⁰ Ngue'a hõnse ra cu Timu go gue'a 'nada ra mfeni dí p'e'tshe, ne dí tagui dí tuhe por gue'ahu. ²¹ Ngue'a gatho nú'u ma'ra ya cu oda yá mfeni de yá 'befi pa yá hñose'u, hingo oda yá mfeni de rá 'befi ra Zidada Jesucristo. ²² Y nu'ahu guí patuah rá 'mui ra cu Timu. Nú'a xi faxcagui pa dí mamba rá noya Ajuá, nja ngu 'nara t'u faxa rá dada ja rá 'befi. ²³ Hangue dí beni ga pempu pa dua c'a'ts'ahu, hõnse dí t'õ'mi ga padi te grá ma de núna dí thoguiua. ²⁴ Dí camfri gue co rá mfats'i Ajuá necagui ga mabu 'bestho ga c'a'ts'ahu.

²⁵ Nehe dí beni gue mahyoni ga pempu nehe ra cu Epafrodito, guehni 'nama hoga compa de ja ra 'befi pa dí ñambaheua rá noya Ajuá. Nuni ra cuni go guehni uá penhu pa e bi maxcagui. ²⁶ Y xa beni ndunthi de gue'ahu pa da mabu, ne xi tu rá mui ngue'a bi badi gue gá pahu bi hñeni. ²⁷ Xi majuani bi hñeni nts'edi asta ya mi ma xa duhma, pe Ajuá bi m'e'tsa ra huecate de guehni, y hinga hõnseni, necagui nehe, bi mesca ra huecate, ngue'a 'bu xa duhmani, nu'bú ma'na xa du ma mui. ²⁸ Hangue por gue'a xi dí ne ga pempu pa gui johyahu nu xcri hyanthu ma'na'qui, y necá ga johya nehe. ²⁹ Nu xcri hyanthu da zõmbuni, xi da johyahu ndunthi, ngue'a guehni 'nama cuhu de ja rá thuhu ma Zidadahu, ne xi da umfu ra hmate, ne numahñobihu gatho ma'ra yá 'mehni Ajuá di nguni. ³⁰ Ngue'a nuni ya mi ma da du hmaha po rá 'befi ra Zidada Jesucristo. Nuni himbi jamasu de ya ts'othogui, hangue e bi mēfi 'nara 'befi nú'a himbi za go gá pēfihu ngue'a guí 'buhu yabu de guecua.

3

'Yohu xá hño ngu rí ñepi

¹ Y nubyá zi cuhu, johyahu ja rá thuhu ra Zidada. Pa gueque hingui tsabigui ga xi'ahu ma'na'qui de nú'a ya stá op'ahu, y xá hño ga ben'ahu ngue'a go pa ri hñohu. ² Nuhu de nú'u ya ts'oja'i hingui øt'e nú'a

xá hño ne ri manda da thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo 'na, ngu mangu ra ndaxjua ley. ³ Ngue'a nujú go guecaguihu dí p'e'tshu ra seña xi majuani ja ma corasohu ngue'a stá camfrihu Ajuá ne dí nsundahu'a po rá ts'edi ra Maça Ndañi ne drí johyahu ngue'a yá metiguihu ra Zidada Jesucristo. Hindí camfrihu gue nú'a ra seña thu'tsua ja rá ndo'yo 'na gue por gue'a ma da mpøhø 'na. ⁴ Nuga da zahma ga beni gue ma ga mpøhø co ma hoga 'befi ne ma hñoja'i stá øt'e de ma ts'edi sehe, asta ma'na da za ga beni ndunthi que ma'ra ya ja'i. ⁵ Ngue'a rá hñato ma pa de stí 'bui, bi thusca nú'a ra seña ja ma ndo'yo ngue'a drá me Israel, stí 'ñehe de yá ja'i ndu ra Benjami, drá xodyo ngue'a ma dada ma nana myá xodyo. Y nuga ndí øt'a gatho ngu nú'a mangu ja rá ley ya xodyo, ngue'a ndrã fariseo. ⁶ Xi ndí øt'a gatho yá ley ya xodyo, hangue xi ndí ø'tua ra nts'o'mui nú'u ya cu xqui gamfri ra Zidada Jesucristo. Y mi jo'o to'o da 'ñena gue hinduí øt'a gatho ngu nú'a mangu ra ley. ⁷ Gatho nuya ya t'øt'e ndí øt'a ma'met'o, pa guecagui xi mri muui ndunthi, pe núbya ndá camfri ra Zidada Jesucristo, dá padi gue nú'a ndí øt'a ma'met'o hinte ri muui. ⁸ Y xi majuani gatho ya t'øt'e nú'u ja ja ra ximhai, pa guecagui hinte ri muui'u, dí øt'a ra uenda ngu ya paxi dá fõtbu pa go dá padi ra Zidada Jesucristo. Stá tsopu gatho pa go dá padi ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ⁹ ne pa bi za dá 'natho'be'a, y njabu dí 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá. Y hingue ngue'a dí øt'a ngu nú'a mangu ra ndaxjua ley dí 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá, nuga dí 'bui xá hño ja rá thandi'a ngue'a dí camfri ra Zidada Jesucristo. Hangue por gue'a Ajuá handgagui gue xá nt'axigui ngue'a stá camfri. ¹⁰ Nubyá nu'a dí ne, dí ne ma'na ga padi ra Zidada Jesucristo. Dí ne ga patua rá ts'edi de nú'a ra 'ra'yo te bi mē'tsi de mi yopa nte'a de ja ya du, ne dí ne ga nja ngu bi nja'a himbi madi rá te, bi thogui ya ts'othogui ne asta bi du. ¹¹ Dí ne ga njabu masque ga tu, pa njabu ga p'e'tsa 'nara 'ra'yo te nehe ngu nú'a ra te bi mē'tsi nu mi yopa nte de ja ya du'a.

Ga øthu ra ts'edi pa ga tsõñhu asta rá ñani nuna ra ñu drí neh

12 Pe hindí ena gue ya xi dí 'bui xá hño ngu núna dí ma, dí pađi gue drí 'betho pa ga 'bui xi xá hño, pe nuga dí sigui dí øt'a ra ts'edi pa ga tsuđi nú'a ra hoga'mui xi xá hño ngu nú'a bi ne ra Zidada Jesucristo ga tsuđi nu mi zucagui ra mađi'a. 13 Zi cuhu, nuga hindí ena gue ya dí pe'tsa nú'a ra hoga'mui'a, pe nu'a dí ne, ga pumfri gatho nú'a ya stá øt'e, ne ga øt'a ra ts'edi ga sigui ga hongá nú'a ra hoga'mui asta hinga tsuđi. 14 Ne dí øt'a ra ts'edi pa ga tsøni asta rá ñani nuna ra 'ñu drí nehi asta hinga hãnga nú'a ra thãhã xpá meścaguihu Ajuã nuni mahets'i, nú'a xa ñatcahu da 'racju ngue'a dí camfrihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo.

15 Gathoguihu núju xa ze ma jamfrihu, mahyoni ga beñhu ngu nú'a ja juadi dá ma. Pe 'bu hinguí beñhu ngu dí bengá, Ajuã da 'ñu't'ahu pa gui beñhu ngu dí bengá. 16 Pe nu'a mahyoni ga øthu, ga teñhu nú'a ya stá pahu.

17 Ma zi cu'ihu, 'yøthu ngu nú'a xcá hyanthu dí øt'e, ne hyanthu nú'a ma'ra to'o øt'e ngu nú'a dí øt'e, pa njabu gui 'yøthu ngu øt'u nehe. 18 Ngue'a ngu stá xi'ahu ndunthi ya 'mi'qui ne dí xi'ahu ma'na'qui co ndunthi ra dumai asta taqui dí zoni, xi 'bui ndunthi nú'u ri 'ñet'a gamfri, pe co yá ts'o'befi ri hnequi gue ri utsabi rá du ra Zidada Jesucristo. 19 Pe nú'u ya ja'i'hu hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuã. Nuyá ts'onc'at'i'hu go gue'u ja ra uenda ngu yá zidada'u, ne ri johyatho'u da 'yøt'a ya ts'ot'øt'e nú'u ri japi da 'be yá tsa. Nu'ú oda yá mfeni ya t'øt'e de guecua ja ra ximhai. 20 Pe nujá oda ma mfenihu ya t'øt'e de mahets'i ngue'a ya dyá menguhu de guehni, ne dí tømhu nehe gue ja dí 'ñehni ma zi Pøhøtehu, y nú'a go gue'a ma Zidadahu ra Jesucristo. 21 Nú'a go gue'a ma da patca nuna ma 'baihu dí hãhabya pa da za ga 'bahu ngu rá 'bai'a xá nsunda. Nu'á ma da patca ma 'baihu co nú'a ra danga ts'edi pe'tsi pa ri manda gatho ya t'øt'e de guecua ja ra ximhai ne mahets'i.

4

Johyah nzantho ngue'a guí camfrihu ma Zidadahu

1 Hangué por gue'a ma zi hmãca cu'ihu, xi da sigui gui 'buihu xá hño co nú'a ra jamfri xcá hñãñhu de ma Zidadahu. Nu'ahu xi dí ma'ahu ne dí ne ga hant'ahu ma'na'qui, ngue'a por gue'ahu xi drí johya, ne po ri jamfrihu ma ga hãnga 'nara thãhã.

2 Dí bantebi ra nju Evodia ne ra nju Sintique da mpumbabi pa da 'mui'hu co 'nada ra mfeni ngue'a ri 'natho'hu co ra Zidada. 3 Y nú'i ma hoga mfats'i'i de ja rá 'befi Ajuã, dí bante'i gui faxa nú'u ya nju pa da mpumbabi, ngue'a go gue'u bi maxcagui ndunthi de ndí 'yobhu ndí mãnga ra maça noya co ra cu Mente ne gatho nú'u ma'ra ya cu mri mpefi con guecagui. Nú'ú ya xpá t'opa yá thuhu'hu nuni mahets'i ja ra libro dega te.

4 Xi da johyah nzantho ja rá thuhu ra Zidada, ne dí xi'ahu ma'na'qui: ¡Xi da johyah! 5 'Buihu nzantho co ra hñoja'i pa da bađi gatho ya ja'i gue nu'ahu xi gyá hoja'ihu. Ma Zidadahu ya ma dua yo pengui 'bestho.

6 Ne ote guí tu ri muihu. Nu'a gui 'yøthu, xipabihu gatho Ajuã, ne 'yapabihu te gatho øt'ahu ra 'bedi, nehe umfu njamađi de gatho nú'a te da 'ñe'ahu. 7 Nu'bu gui 'yøthu njabu, Ajuã da 'ra'ahu 'nara humai nú'a xi ra dangui asta hinguí tsa to da bađi, y nuna humaina da sup'a ri corasohu ne ri mfenihu ngue'a guí 'buihu co ra Zidada Jesucristo.

Dá 'yoda ri mfenihu nú'a xá hño

8 Nubyá ma zi cu'ihu, dá 'yoda ri mfenihu gatho nú'a majuani, ne nú'a xá nsunda, ne nú'a xá hño, ne gatho nú'a xá nt'axi, ne ra hñogaja'i, ne nú'u ya t'øt'e hmã gue xá hño. Dá 'yoda ri mfenihu nú'a guí pahu gue xá hño, ne nú'a rí 'ñep'ahu.

9 'Yøthu ngu nú'a dá u't'ahu ne nú'a gá pahu ndí øt'e, ne nú'a gá 'yøhu dá xi'ahu, ne nú'a gá hyanthu ndí øt'e. 'Yøt'ehu njabu y nu Ajuã da 'mui con gue'ahu ne da 'ra'ahu ra humai.

Ya gamfri me Filipo pempa ra mfats'i ra apostol Pablo

10 Drí johya ndunthi ja ra Zidada ngue'a nubyá ya xcá yopa benju, ne xcá faxcahu. Hingue xqui pumfriguíhu, hønse ngue'a

himi tsa hanja gui faxcah_u. ¹¹ Nuga hindí m̄anga njab_u ngue'a te øtca ra 'bēdi, nuga stá p̄adi ga johya co nú'a dí p̄e'tsi. ¹² Stá p̄adi ga tseta ra hñoya, ne stá p̄adi ga 'bui co ra hño. Stá p̄adi de gatho, ra hniñã o ra thuhu, ne 'b_u di ja o di otho. ¹³ Co nú'a ra ts'edi di 'racagui ra Zidada Jesucristo, nuga gatho da za ga tseti nú'a da 'ñepqui. ¹⁴ Pe xi xcá øtcah_u ra hño ngue'a gá faxcaguih_u ja ma ts'othogui.

¹⁵ Ngu guí pah_u nú'ah_u guí 'buhub_u Filipo, nu de ndá f̄adi da m̄anga ra m̄aca noya, ne de ndá p̄omb_u Macedonia, bi njo'o ma'ra to'o bi 'racagui ra mfats'i, h̄onse nuri nijah_u nguí p̄encah_u ra mfats'i dega jam̄adi ngue'a stí xi'ah_u rá noya Ajuã. ¹⁶ Ne de nduí 'b_u ja ra hnini Tesalononica, hingue 'na'quitho gá p̄encah_u ra mfats'i pa nú'a te ndí honi. ¹⁷ Nuga hindí ja po nú'a ra mfats'i gá 'racj_u. Nuga dí ja pa gui hañh_u nú'a ra thahã da 'ra'ah_u Ajuã. ¹⁸ Nuga ya stá hani nú'a ri mfats'ih_u asta ma'na ndunthi de nú'a ndí honi, nú'a gá p̄encah_u co ra cu Epafrodito, y con gue'a asta pongui. Nú'a gá p̄encah_u gue'a ngu 'nara 'baha yuni xá c̄hi nú'a xcá umf_u Ajuã, ne nu'á ri ho'a. ¹⁹ Ajuã ma Dadah_u da 'ra'ah_u gatho nú'a gui hyoñh_u, ngue'a go gue'a tsa da 'racj_u gatho ya hño xá nsunda por nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesucristo. ²⁰ ¡Drá nsunda pa nzantho Ajuã ma Dadah_u! Njab_u gue'a.

Ra nzengua p̄hna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

²¹ Dí p̄eñ'ahub_u ra nzengua de rá thuhu ra Zidada Jesucristo gatho nú'ah_u gyá gamfrih_u me Filipo. Nehe p̄eñ'ahub_u ra nzengua gatho nuya cu dí 'b_u'beua. ²² Nehe p̄eñ'a'ihub_u ra nzengua nuya gamfri p̄epabi ra Cesa ra d̄anga ndã de guecua Nroma, ne gatho ma'ra ya cu 'bui de guecua.

²³ Ma Zidadah_u ra Jesucristo da jap'ah_u gatho'ih_u. Njab_u gue'a.

RA COLOSENSE RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME COLOSA

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Colosa

¹ Núgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ajuá go rá paha'a pa bi hñuxcagui dega apostol. Nugui ne ra cu Timu ² dí op'a'ihē nuna carta nú'ah_u ma zi cu'ih_u guí 'buh_u ja ra hnini Colosa, guí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne yá batsi'ih_u Ajuá. Ajuá ma Dadah_u da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa gui 'buh_u te rá entho.

Ra apostol Pablo apabi Ajuá pa da japiya gamfri

³ Ajuá ma Dadah_u go gue'a rá Dada nehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo dí apabihe por gue'ah_u ne nzantho dí umfe njamádi'a ⁴ngue'a stá øhe de ri jamfrih_u guí pe'tsuah_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne de nú'a ra hmáte guí pe'tsuah_u gatho nú'u ma'ra yá batsi Ajuá, ⁵ngue'a guí tøm'h_u ma gui 'buh_u nuni mahets'i hab_u xuá hyoqui Ajuá pa gue'ah_u. Nu'ah_u guí pe'tsh_u ra hoga nthø'mate ngue'a xcá 'yøh_u ra maça noya nú'a manga majuaní, ne xcá camfrih_u. ⁶Nú'a ra maça noya xcá 'yøh_u xa si'ah_u, rí ntungui gatho rá nguni ra ximhai, ne rí gamfri ndunthi ya ja'i. Gue'a ngu 'nara hoga sofo ri unga rá noya Ajuá de hab_uraza de ra ximhai, ngu bi nja de guep_u Colosa nu ngá 'yødeh_u bi si'ah_u de nú'a bi 'yøt'a Ajuá po rá hñoja'i, ne gá pah_u gue go gue'a xi majuaní nú'a bi si'ah_u. ⁷Gue'a bi 'ñu't'a'ih_u numá hmáca cuh_u ra Epafra, guehni 'nará hoga mēfi ma Zidadah_u ra Jesucristo stá 'ño'be ja rá 'bēfi Ajuá, ne bi zo'ah_u de rá noya Ajuá. ⁸Nuni go guehni bi xicaguihe de nú'a ra hoga hmáte guí pe'tsh_u ngue'a xcá camfrih_u.

⁹Desde nú'a ra pa'a dá øhe njab_u, hindí tsayahe dí apabihe Ajuá por gue'ah_u, pa da 'ra'ah_u 'nara hoga mfeni pa gui patuah_u xá hño nda'a go rá paha'a, ne da 'ra'ah_u

ra mfadi pa gui pah_u xá hño gatho nú'a u't'ah_u ra Maça Ndahi, ne gui pah_u nda'a xá hño gui 'yøth_u. ¹⁰Dí apabihe gue nzantho gui 'yøth_u ngu nú'a rí 'ñep'a'ih_u guí 'yøth_u ngue'a guí camfrih_u ra Zidada, ne gui 'yøth_u ngu nú'a ri ho'a, pa njab_u da xup'a ri hoga 'bēfih_u, ne ma'na gui pah_u'a. ¹¹Nehe dí apabihe gue da 'ra'ah_u ndunthi rá maça ts'edi'a pa da za gui tseth_u gatho nú'a da 'ñep'a'ih_u, ne gui tseth_u co ra johya ne ra pacencia. ¹²Ga umf_u njamádi Ajuá ra Dada ngue'a nu'á xa 'racj_u ra ts'edi pa ga 'buh_u ja rá maça ñot'i'a, ngu nú'a xa umbabi gatho ma'ra yá batsi'a. ¹³Ajuá go gue'a bi pøngaguih_u de ja ra 'bexuui hab_u ndí 'buh_u ja rá hmánda ra ts'oqui, y bi hñuscaguih_u ja rá hmánda rá hmáca T'u, go gue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹⁴Nú'a go gue'a bi manga rá ji ne bi du pa bi pungaguih_u gatho ma ts'oqui ne pa bi pøhøguih_u.

Dí 'buh_u xá hño ja rá thandi Ajuá po rá du ma zi Hmuh_u ra Jesucristo

¹⁵Ajuá hingui hnequi, pe bá ehe rá T'u nú'a mahyεguiui rá 'mūi, ne xa thandi ne xa 'ñutcah_u tengu rá 'mūi rá Dada. Nu'á ya mi 'bui ante da nja gatho nú'a jabya, ne go gue'a ra nda de gatho. ¹⁶Y Ajuá bi 'yent'ua rá 'yε'a pa go bi hyoqui gatho nú'a ja ne 'bui nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai, gatho nú'a ri hnequi ne nú'a hini hnequi, gatho nú'u to'o ri manda ne ri nda, nú'u ja yá ts'utbi ne yá ts'edi, gatho go bi hyoc'a, ne gatho pa rá nsunda'a. ¹⁷Nú'a ya mi 'bui ante da nja gatho nú'a jabya, ne gatho go o ja rá 'yε pa ri su'a. ¹⁸Ha nú'a nehe go ra ñaxu de ra nija. Y nura nija nú'u to'o camfri'a, ne nu'ú go gue'u rá ndo'yo'a. Y nu'á umbabi'u ra 'ra'yo te nú'u to'o camfri'a. Nu'á go rá madi bi yopa nte de ja ya du, pa go bi nda'a de gatho. ¹⁹Ajuá go rá paha pa bi mahyεguiui rá 'mūi ne rá ts'edi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ²⁰Nehe Ajuá go rá paha pa bá pēhni'a pa njab_u por nú'a bi 'yøt'e'a da za da yopa hogui gatho nú'a xqui ts'oqui nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i. Po rá ngue'u bi manga rá ji ja ra pont'i'a ne ja bi duni, pa nu'ú bi za bi mádi'u co Ajuá ne bi za bi 'mūi xá hño ja rá thandi'a.

21 Nu'ah_u ma'met'o nguí 'buh_u yab_u de Ajuá ne ngrí utsah_u'a ja ri mfenih_u, ngue'a nguí øth_u ya ts'ot'øt'e, pe nubyá Ajuá xa 'yøt'e pa gá mádi_u con gue'a ne gá 'buh_u xá hño ja rá thandi'a. 22 Ngue'a Ajuá bá pēhna rá T'u y nú'a gue'a ra Zidada Jesucristo bi e bi nja'i pa bi tho ja ra pont'i, pa njab_u da za gui 'buh_u strá nt'axi ja rá thandi Ajuá, ne ya hinte ma ts'oqui gui tuh_u, ne njab_u hinto da 'be't'a ri tsah_u ja rá thandi'a. 23 Hangue mahyoni gui siguih_u co nú'a ra hoga jamfri xcá hañh_u, ne gui zeh_u ngu ya 'y_uza ri c_una mbo ra hai, ne nzantho gui tøm_u nú'a ra nthø'mate xa si'ah_u ne ma gui hañh_u ngue'a xcá camfrih_u ra maça noya nú'a gá ødeh_u. Nuna ra maça noyana xa nt'øde maxøgue rá ngani ra ximhai, y núgui drá Pablo xa thuxcagui pa ga xanga nuna ra maça noyana.

Ra apostol Pablo bi t'umbabi ra 'befi pa da suya gamfri

24 Xi drí johya ngue'a dí tho ya thogui po rá ngue'ah_u. Dí sufri ngu bi sufri ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, pa ga thogui nuya thogui hinxa njatho po rá ngue rá nija, y nú'a go rá ndo'yo'a. 25 Nugui 'nadrá mēfi ja rá nija Ajuá xa hñuxcagui pa ga xi'ah_u gatho ngu nú'a manga rá noya'a. 26 Ajuá bi hñuxcagui pa ga xi'ah_u nú'a xqui beni'a desde maya'b_u ne hinto xqui badi, pe nubyá ha, xa 'ñutcah_u núj_u yá batsiguih_u'a. 27 Ajuá gue'a rá paha bi 'ñutcah_u nú'a xqui beni'a ne hinxqui fadihma, pa njab_u da badi gatho ya ja'i ja ra ximhai tengu rá ndangui nú'a xqui beni Ajuá da 'yøt'e. Y nú'a xqui beni'a go gue'a gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo 'bui ja ma corasoh_u, y hangue dí tøm_u ga 'buh_u pa nzantho ja rá nsunda'a.

28 Núje yá mēfiguihe Ajuá, haburaza dí mañhe de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne dí umfe ra hoga ts'ofogatho ya ja'i, ne dí utu-ahe'u co nú'a ra hoga mfadi xa 'racaguihe Ajuá, pa njab_u to gatho da gamfri'a da te yá jamfri pa da za da 'm_u'u ngu gra 'm_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. 29 Hangue por guehna xi drí mpefi con gatho ra ts'edi nú'a xa 'racagui ra Zidada Jesucristo.

2

1 Nubyá, dí ne gui pah_u gue nugui xi dí apabi Ajuá con gatho ma ts'edi por gue'ah_u ne por nú'u ya cu bí 'bui ja ra nija Laodicea, ne por gatho nú'u ma'ra ya cu hinstá mpadi'be. 2 Dí apabi Ajuá gue da nup'a ri mfenih_u, ne pa gui 'buh_u co 'nada ra hmate, ne pa da 'ra'ah_u ra hoga mfadi pa ma'na gui pah_u xá hño ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a bi 'ñe bi 'yøt'a nú'a xqui beni Ajuá ne hinxqui fadihma, ne ja dá padih_u. 3 Ngue'a ja guehni ja ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ja jani gatho ra hoga mfadi ne ra hoga mfeni. 4 Dí xi'ah_u njab_u pa hinda za to da hya'ah_u co 'raya noya nú'u xi ri nt'øde mahotho pe hinga majuani. 5 Masque nugui hindí 'bui'bya con gue'ah_u, pe dí ja ra uenda dí 'bui con gue'ah_u ngue'a oda ma mfeni de gue'ah_u, y xi drí johya ngue'a dá øde gue gui øth_u gatho nú'a xá hño, ne xi xcá zedi ri jamfrih_u nú'a gui pe'tsuah_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo.

6 Hangue 'buh_u xá hño co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ngu nú'a xa t'u't'ah_u nu ngá camfrih_u. 7 Njah_u ngu ya 'y_uza xa c_una mbo ra hai, xi da nt'uth_u con gue'a, ne dá ze ri jamfrih_u ngu nú'a xa t'u't'ah_u. Ne umfu njamadi Ajuá nzantho.

Dí pe'tsh_u 'nara 'ra'yo te ngue'a dí camfrih_u ra Zidada Jesucristo

8 Xi da nsuh_u, oxqui hoph_u da hya'ah_u nú'u ya c'uamba ja'i 'yob_u xi'ah_u nú'a te bense de yá mfeni hønse pa da hya'ah_u, ngue'a nu'ú hingui udi ngu nú'a bi 'ñudi ra Zidada Jesucristo, nu'ú udi hønse nú'a xa bense yá mija'iu de yá mfenise ne xa 'ñudi.

9 Ja ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ja bi hnequini gatho tengu rá 'm_ui Ajuá ngue'a nú'a mahyeguiui rá 'm_ui'a. 10 Y nu'ah_u ya xcá tsuh_u gatho ra te maxøgue, ngue'a ya gui 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a ri manda gatho nú'u to'o pe'tsa ra ts'edi ne nú'u to'o pe'tsa ra ts'utbi.

11 Nu ngá 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, gue'b_u gá hañh_u ra seña ja ri corasoh_u ngue'a Ajuá bi 'uec'a'ih_u de ja ra ts'oqui. Y nú'a ra seña gá hañh_u hingue ngu nú'a ra seña øt'a ya xodyo gue hønse ri señabitho rá ndo'yo 'na. Nuna ra seña gá hañh_u, gá hañh_u ja ri corasoh_u ngue'a

gá camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹² Ngue'a nu ngá nxisteheh_u, ja ra uenda gá nt'aguih_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne gá yopa nteh_u ma'na'qui con gue'a, ngue'a xcá camfrih_u gue Ajuá ja rá ts'edi pa bi japi bi yopa nte ma zi Hmuh_u ra Jesucristo de ra du. ¹³ Nu'ah_u ma'met'o xqui 'mehmah_u ja ra ts'oqui, mi ja ra uenda ya xcá tuhmah_u, ne hinguí p'e'tshmah_u nú'a ra seña ja ri corasoh_u, pe nubyá Ajuá bi 'yot'e pa gá yopa nteh_u ma'ra'yo ngue'a ya guí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne bi pun'a'ih_u gatho ri ts'oquih_u. ¹⁴ Ajuá ya xa putca gatho ma ts'oquih_u, ngue'a xi 'nandyá 'yot'ats'oquih_u hindá o'teh_u ngu nú'a manda ja rá ley'a, hangue ma xa mencahmah_u ja ra nidu. Pe gatho nuya ts'oqui ndí tuh_u, go ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi gut'a gatho ja ra pont'i. ¹⁵ Ne mi du ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ja ra pont'i, gue'b_u bi ntate de gatho yá ts'edi ya ts'ondahi ne yá hmanda'u, ne njab_u bi 'betua yá tsa'u ja yá thandi gatho ya ja'i, ne bi zixa nts'ahni'u.

Hyoñh_u ya hoga hño bí ja nuni mahets'i

¹⁶ Ostí ma da du ri muih_u 'b_u nõñ'ah_u ya ja'i ngue'a hinguí o'th_u ngu yá nzai'u, o de nú'a guí tsih_u, o ngue'a hinguí o'th_u ya ngo ngu yá nzai ya xodyo, ne ngue'a hinguí o'th_u ya ngo dega tat'a zana ne de ya pa dega tsaya. ¹⁷ Ngue'a gatho nú'a mi ot'a ya xodyo go 'nara nt'uditho de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo hinxqui zotho, pe nu mi zohø'a, ja bi uahni gatho yá ts'edi de nú'a mi ot'a ya xodyo. ¹⁸ Oxqui hoph_u to'o da hya'ah_u da xi'ah_u gue hinte ma gui tahah_u ngue'a hinguí o'th_u ngu ot'u, ngue'a nú'u ya hyate ja'i ri 'ñet'a hoja'i ne asta ri nsunda ya enxε nehe, ne mā te gatho xa hyandi dega thedi, ha ne gue hinte xa hyandi, ne xi ri 'ñets'i de yá mfenise. ¹⁹ Nu'u hinguí camfri ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a to'o ra ñaxu de rá nija'a. Y nurá nija'a gue'a rá ndo'yo, ha nujá go dyá xenihi de rá ndo'yo'a ne dí hamp_u rá ts'edi'a pa ga nteh_u, y njab_u rí te rá nija'a ngu nú'a xa bengá Ajuá.

²⁰ Nu'ah_u ja ra uenda xcá tuh_u mahyεgui co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne xcá 'uegueh_u de nú'a ri bense de ja yá mfeni

ya ja'i. Nu'bá ¿hanja guí o'th_u ngu yá nzai'u, 'ñena hinyá gamfrih_u? ¿Hanja guí o'th_u ngu nú'a ri 'bep'a'ih_u? ²¹ Ngu nú'a eñ'u: "Oguí thañh_u núná, oguí tsih_u nú'a, oguí jaxh_u co ri 'yeh_u." ²² Gatho nuya ya hmandaya mā hõnse de nú'u ma da uadi da thogui, ne hinte ri muui ngue'a go 'raya hmandatho nú'u xa zanse ya ja'i pa da 'ñudi'u. ²³ Nu'a tó'o da 'yot'a nuya ya hmanda, ri hnequí ngu ot'a xá hño ngue'a ot'e co ra hñoja'i ne ndunthi ra sɔcambeni, ne asta da japi da sufri rá ndo'yo, pe nuya ya hmanda hinte ma ts'edi umbi pa da zama rá ndo'yo.

3

¹ Nu'ah_u ja ra uenda gá yopa nteh_u mahyεgui co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nu mi yopa nte'a de ra du, hangue hyoñh_u nú'u ya hoga hño bí ja nuni mahets'i hab_u bí 'b_ua ne bí hudi ja rá 'ñei Ajuá rá Dada. ² Dá 'yoda ri mfenih_u de ya t'ot'e nú'u bí ja nuni mahets'i, hingue de nú'u ya t'ot'e jaua ja ra ximhai. ³ Ngue'a nujá ngu 'ñena dá tuh_u mahyεgui co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne dá yopa nteh_u con gue'a, hangue ja ra uenda ya dí 'b_uh_u 'nadb_u con gue'a nuni hab_u bí 'b_u Ajuá ra Dada. ⁴ Ne nu stua yopa pengui, ma ga hnequih_u mahyεgui con gue'a strá nsunda ngue'a 'nada ma teh_u con gue'a.

'Uegueh_u de ri ndaxjua 'muih_u ngue'a ya guí p'e'tsh_u ra 'ra'yo 'mai

⁵ Hangue 'ueh_u de gatho ya ts'oqui nú'u jaua ja ra ximhai. Oxqui ntsinga medinthatih_u, ne oxqui p'e'tsh_u ra ts'onc'at'aja'i, nixi ma'ra ya ts'onc'at'i, nixi oxqui o'th_u ma'ra ya ts'o'befi. Ne oxqui c'at'ih_u ra boja ne ma'ra ya hño de ra ximhai, ngue'a 'b_u guí o'th_u njab_u, nu'bá go grí nsundah_u, hingo grí nsundah_u Ajuá. ⁶ Por nuya ts'ot'ot'eya ma da zutua rá cue Ajuá gatho nú'u to'o ya ts'o'yøde. ⁷ Ne'ah_u ja nguí ohanihma ja nú'u ya ts'ot'ot'e'u. ⁸ Pe nubyá ya guí p'e'tsh_u ma'na ra 'ra'yo 'mai, hangue nehe hyehab_u gatho nú'u ma'ra ya ts'ot'ot'e, ngu ra nt'atsate, ra cue, ra nts'o'mai, ra ts'ante ne ma'ra ya ts'onoya. ⁹ Oguí mpetua nc'uambah_u 'na ngu ma'na, ngue'a nú'a ri ndaxjua 'muih_u ya xcá hehab_u. ¹⁰ Nubyá ya xa mpata ri

'm̄ih̄, ne 'yo grí patuah̄ rá 'm̄i Ajuá nú'a to'o xa 'ra'ah̄ ra 'ra'yo te, asta xi ma gui 'b̄uh̄ ngu rá 'm̄i'a. ¹¹ Y ja nú'a ri 'ra'yo 'm̄ih̄ xcá p̄tsh̄, nuni hingui f̄adi ua ra griego ua ra xodyo, ua p̄'tsa ra seña ja rá ndo'yo o hina, ua ra mengu ua ra nzøhø ja'i, ua ra 'b̄ego ua hingrá 'b̄ego, ngue'a ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo gatho o ja rá 'ye'a, ne nu'á 'b̄i mahȳgui con gatho.

¹² Ajuá xi ri mā'a'ih̄ ne xa huahn'ah̄ pa dyá m̄eti'ih̄'a. Hangue nubyá dá nja ri nthecateh̄, ne 'yøth̄ ra hñoja'i, ogyá 'ñets'ih̄, dá nja ri t'equ'eih̄, ne ri pacenciah̄. ¹³ Ntsetuah̄ 'na ngu ma'na, ha nu'b̄ 'na de gue'ah̄ to'o da 'yø't'ah̄ 'nara nts'o'm̄i, pumbah̄, ngu bi pun'ah̄ nehe ra Zidada. ¹⁴ Pe nu'a ma'na mahyoni, nura hm̄ate gui p̄'tsh̄, ngue'a go gue'a ri jac̄h̄ ga 'nathoh̄ pa ga 'b̄uh̄ co 'nada ra mfeni. ¹⁵ 'B̄uh̄ co nú'a ra hoga'm̄i xa 'ra'ah̄ Ajuá ja ri corasoh̄, ngue'a Ajuá bi zohn'ah̄ pa gui 'b̄uh̄ co 'nara hoga'm̄i ngue'a gui 'nada ra ndo'yoh̄ co ma Zidadah̄. Ne nzantho umf̄ njam̄adi Ajuá de gatho nú'a da 'ñe'ah̄.

¹⁶ Dá 'yoda ri mfenih̄ rá noya ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo. 'Ñutuah̄ ne nupa mfenih̄ 'na ngu ma'na co nú'a ra hoga mf̄adi xa t'a'ah̄. Ne tuth̄ ya salmo ne ya jahñá ne ma'ra ya m̄aca thuhu. Tutuah̄ Ajuá ne umf̄ njam̄adi'a con gatho ri corasoh̄. ¹⁷ Gatho nú'a gui 'yøth̄ o nú'a gui m̄añh̄, 'yøth̄ gatho pa rá nsunda ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo, ne ja rá thuhu'a umf̄ njam̄adi Ajuá ra Dada.

Nú'a rí 'ñepi da 'yø't'aya gamfri pa da 'm̄i xá hño co yá miq'u'eiu

¹⁸ Nu'ah̄ 'b̄ehñah̄, 'yøta ri dameh̄ ngu rí 'ñepi gui 'yøth̄ ngue'a gyá gamfrih̄ de ma Zidadah̄. ¹⁹ Nu'ah̄ 'ñøhøh̄, m̄adi ri 'b̄ehñah̄ ne ogyá ts'o'm̄ih̄ con gue'a. ²⁰ Nu'ah̄ b̄atsih̄, 'yøta gatho nú'a da xi'a ri dada ri nanah̄, ngue'a guehna ri ho ra Zidada. ²¹ Ha nu'ah̄ dadah̄, ogui ts̄ih̄ nts'edi ri b̄atsih̄ pa hinda du yá m̄i'u. ²² Ha nu'ah̄ 'b̄egoh̄, 'yøteh̄ ri hmuh̄ nuua ja ra ximhai gatho nú'a da 'b̄ep'a'ih̄, ne hingue hønse ra ora hant'ah̄ xi grí mp̄eh̄ pa gui p̄onga ri hmih̄ con gue'a, p̄eph̄ con gatho ri m̄ih̄ ngue'a gui tsuh̄

Ajuá. ²³ Ne gatho nú'a gui p̄eh̄, p̄eh̄ con gatho ri pahah̄, jah̄ ra uenda go gui p̄eph̄ ra Zidada, hingue nuya ja'i. ²⁴ Ya gui pah̄ gue numa Zidadah̄ ra Jesucristo ma da 'ra'a ri thah̄ah̄ ngue'a go gui p̄eph̄'a. ²⁵ Pe nu'a tó'o øt'a ra nts'o'm̄i, ra Zidada da gu'tuabi ngu tengu nú'a xa 'yøt'e, ne hinda ma da nja ra ns̄qui.

4

¹ Nu'ah̄ hmuh̄, manda ri 'b̄egoh̄ ngu rí 'ñepi, ngue'a gui pah̄ gue ne'ah̄ gui p̄'tsh̄ 'nari Hmuh̄ nehe nuni mahets'i.

² Ogui tsaya gui 'yapabih̄ Ajuá con gatho ri m̄ih̄, ne umf̄ njam̄adi'a ngue'a øt'a'ih̄ ri nt'adih̄. ³ Yapabih̄ por guecje, pa da xogahe ya gosthi pa da za ga m̄añhe de gatho nú'a xa 'yøt'a ra Zidada Jesucristo ngu nú'a xqui beni Ajuá ne hinxqui f̄adihma, pe Ajuá ya xa 'ñutcah̄. Ne ngue'a go dí mā de gue'a, hangue dí jot'ua fadi. ⁴ Yapabih̄ Ajuá pa da za ga m̄anga xá hño de gue'a ngu rí 'ñepcagui ga mā.

⁵ Jamasuh̄ hanja gui 'yoh̄, 'yoh̄ co ndunthi ra mf̄adi ja yá thandi nú'u hingyá gamfri. Ogrí 'beta ri orah̄, zofoh̄ de rá noya Ajuá. ⁶ Ñah̄ co ndunthi ra t'equ'ei ne ra hm̄ate, ne beñh̄ xá hño hanja grí th̄atuah̄ cada 'na nú'u grí ñ̄quih̄.

Ya nzenjua p̄ehna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

⁷ Nuni ma hm̄aca cuh̄ ra Tiquico guehni 'nará hoga m̄efi Ajuá stá mp̄eh̄ mahȳgui, y nu sta zømb̄ dua c'a'ts'ah̄, ma da xi'ah̄ gatho nú'a te dí thoguiua. ⁸ Hangue pa gue'a dí p̄ehn'ah̄b̄ pa da xi'ah̄ tengu gra 'm̄ihe de guecua ne pa da nup'a ri mfenih̄. ⁹ Ma da m̄eui nehe ma zi hoga cuh̄ Onesimo, nuni ja ra mengu de guep̄ ngu gui pah̄. Nuyá ma da xi'ah̄ gatho nú'a dí thoguihe de guecua.

¹⁰ Ne ri fat'ajua'ih̄ ra zi cu Aristarco nuni drí ncompa'beua ja ra fadi, ne ri fat'ajua'ih̄ ra zi cu Marco nuni rá primo ra cu Berhna. Nu'ah̄ ya xa si'ah̄ gue ma da mab̄ da c'a'ts'ah̄ ra cu Marco, ne sta zømb̄ umf̄ ra tsaya co ndunthi ra hm̄ate. ¹¹ Nehe ri fat'ajua'ih̄ nuni ra cu Jesu xa thu'mbabi nehe ra Justo. De gatho ya xodyo nú'u xa gamfri hønse nuȳ

ya cuy_u faxcagui pa dí mambahe rá noya Aju_a de guecua, pa njab_u ndunthi to'o xa yut'i ja rá hmanda Aju_a, y go guehy_u xi ri hubga ma m_ui. ¹² Ne ri fat'aju_a'ih_u ra cu Epafra, guehni 'nará m_efi nehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nehni ra mengu de guep_u. Nuni nz_antho apabi Aju_a con gatho rá m_ui pa hingui 'uegueh_u de ri jamfrih_u ne pa gui 'yoh_u xá hño ja rá thandi Aju_a ne gui 'yø'tuah_u nz_antho ngu nú'a go rá paha'a.

¹³ Nugui go dí damaju_ani xá hño de guehni, ngue'a nz_antho tagui tu por gue'ah_u, ne por ya cu ya me Laodicea, ne nú'u ya me Yerapoli. ¹⁴ Ri fat'aju_a'ih_u nehe ra cu Luca, nuni ra medico xi ra hm_adi, ne ra cu Dema.

¹⁵ Fat'aju_ah_ub_u ts'u gatho ya cu nú'u ya me Laodicea, ne fat'aju_ah_ub_u ra cu Nimfa, ne gatho nú'u ya cu ri munts'i ja rá ngu'a pa ri xøcambeni Aju_a. ¹⁶ Nu xcrí juah_u gui hñe'th_u nuna ra carta, p_empabih_u nú'u ya cu ya me Laodicea, pa da hñe'ti nehe'u. Ha nú'a dá p_empabi'u da m_en'a'ih_u pa gui hñe'th_u nehe. ¹⁷ Nehe xipabih_u ra cu Arquipo gue da m_efi xá hño nú'a ra 'b_efi xa umbabi ra Zidada, asta hinda juatbi gatho.

¹⁸ Núgui drá Pablo de ma 'yεεε dí op'ah_u nuna ra nzenjua. Oxqui pumfriguih_u gue dí oua ja ra fadi. Ha nubyá, Aju_a da jap'a'ih_u. Njab_u gue'a.

**RÁ MŪDI RA
TESALONICENSE
RÁ MŪDI CARTA RA
APOSTOL NSAN PABLO BI
'YOPABI YA GAMFRI ME
TESALONICA**

Ra apostol Pablo ne yá compa opabi ya gamfri me Tesalonica

¹ Núga drá Pablo, ne ra cu Silvano ne ra cu Timu, dí pēhn'a'ieheb_u nuna ra carta, nu'ah_u gyá gamfrih_u guí 'buh_u Tesalonica ne guí 'buh_u co Ajuá ra Dada ne co ra zi Hmu Jesucristo. Ajuá ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa guí 'buh_u te rá 'ñentho.

Ra hoga'mui mi udi ya gamfri me Tesalonica

² Dí aphe Ajuá por gue'ah_u ne nzantho dí umfe njamadi'a por gatho'ih_u. ³ Nú'b_u dí aphe Ajuá ma Dadah_u, nzantho dí beñhe ra 'bēfi de ri jamfrih_u ne ri 'bēfi de ga hmate, ne dí beñhe de gatho nú'a guí tsēth_u ngue'a guí tō'mh_u da 'ñehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ⁴ Ma zi cu'iehe yá hmati'ih_u Ajuá, dí pahē gue xa huahn'a'ih_u Ajuá. ⁵ Nura maça hoga noya dá xi'ahe hindá xi'a'iehe hōnse dega noya, dá xi'ahe co rá ts'edi ra Maça Ndañi, nehe dí camfrihe gue go guehna xi majuaní. Nu'ah_u gá pah_u tengu ma 'muihe nú'b_u duá 'buh_u con gue'ah_u pa ri hñoh_u.

⁶ Ya guí tēnga ma 'muihe, nehe guí tēmbah_u rá 'mui ra Zidada Jesu. Gá hañh_u rá noya Ajuá co ndunthi ra nt'atsate, pe nehe co ra johya nú'a xa 'ra'ah_u ra Maça Ndañi. ⁷ Hanguē gatho ya cu me Macedonia ne ya cu me Acaya bi dēn'a ri 'muh_u. ⁸ Por gue'ah_u bi ntēnga rá noya ra Zidada hingo sēhe Macedonia nixi sēhe Acaya; nehe habaraza fadi gue guí camfrih_u Ajuá. Nde nubyá, ya hindí pē'ts'he te ga mañhe, ⁹ ngue'a ya ja'i ri mpede hanja bi za dá cūthe ra maça noya con gue'ah_u. Nehe mañ'ū gue gá tshuh_u ya c'oi nú'ū hingo gue'ū Ajuá pa guí pēpabih_u Ajuá nú'a te y go gue'a Ajuá xi majuaní. ¹⁰ Nehe guí

tō'mbah_u rá T'ū Ajuá nu stí 'ñehe de mahets'i. Ajuá go bi 'yōt'e pa bi yopa nte'a de ja ya du, ne go gue'a ra Zidada Jesu nú'a to'o ñangaguih_u de rá cūe Ajuá ma da 'ñehe.

2

Rá 'bēfi ra apostol Pablo nuni Tesalonica

¹ Zi cūh_u guí pah_u gue himbi 'mēditho ma 'bēfihe nú'b_u dá hats'aheb_u rá noya Ajuá. ² Masque bi sicje ndunthi ya ts'onoya nuni Filipino ne bi hnabgaguiheni ngu guí pah_u, pe Ajuá bi 'racje ra ts'edi pa dá xi'ahe ra maça noya, hindá ntsahe nixi dá ntsuhe, masque ndí thohe ya nt'atsate. ³ Dá zo'a'iehe de nú'a xi majuaní, hindá zo'a'iehe dega ts'oqui nixi dega nthate. ⁴ Ajuá bi hyandi gue mi 'ñēpcaguihe ga mañhe ra maça noya ne bi 'bēpcahe ga mañhe. Hanguē gue'a dí mañhe, hingo pa go da t'ō'tua yá paha ya ja'i, hōnse pa go da t'ō'tua rá paha Ajuá nú'a to'o patca ma mfenih_u. ⁵ Hindá ha'ahe co 'raya hoga noya mahotho, ngu guí pah_u, nixi hindá ha'ahe dega nc'at'aboja, Ajuá go pañi. ⁶ Ne hindá nehe to'o da 'ñesca ma nsuhe, nixi nu'ah_u nixi ma'ra, masque mri 'ñēpcaguihe hmañha ngue'a dyá 'mēhnihe de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nu'a dá øthe, ndí pē'ts'ahe ra hmate ngu 'nara nanā su yá zi bātsi. ⁸ Nts'edi xi stá ma'ahe, hanguē hinguē nsōctho dá 'ra'ahe rá hoga noya Ajuá, nehe xa za stá uñhe ma tehe po rá ngue'ah_u ngue'a xi drí ma'ahe. ⁹ Zi cūh_u, nu ndá xi'a'iehe rá noya Ajuá, guí pah_u gue ndí mēfihe ma pa ra xuui co ndunthi ra nzabi pa hindá ø't'a'iehe ra xuhñā ni 'na de gue'ah_u.

¹⁰ Guí pah_u ne Ajuá pañi gue nu ndá 'buh_u dá 'yohe xi xá hñō ne dá nhyoja'iehe con gue'ah_u nú'ah_u gyá gamfrih_u, ne hindá øthe nú'a xá nts'o hanguē himbi za to bi c'ascahe. ¹¹ Ne guí pah_u hanja ndí zo'a'iehe ne ndí nup'ahe ri mfenih_u cada 'na de gue'ah_u, ngu 'nara dada zofō yá bātsi. ¹² Ndí 'bēp'ahe gue gui 'yoh_u ngu rí 'ñēp'a'ih_u ngue'a Ajuá xa zoh'n'a'ih_u pa guí 'buh_u ja rá maça hnini ne ja rá nsunda'a.

¹³ Nuje nzantho dí umfe njamadi Ajuá ngue'a gá øh_u ra maça noya nú'a dá xi'ahe ne gá pah_u gue go gue'a rá noya Ajuá ne hingo rá noya 'nara ja'i. Ne majuaní go

gue'a rá noya Ajuá, ne ri mpefi ja ri corasohu nú'ahu gyá gamfrihu. ¹⁴ Nu'ahu, zi cuhu, xcá thoguihu ya nt'utsate mahyegui ngu xa thogui ya cu de yá nija Ajuá nuni Judea, nú'u 'bui co ra Zidada Jesucristo. Xa utsa'ihu ya mengu ri haihu mahyegui ngu ya xodyo xa utsa ya cu nuni Judea. ¹⁵ Nuya xodyo go gue'u bi hyo ra Zidada Jesu, nehe bi hyo sehe yá badi'u, y necje bi guje. Hingui øt'e'u nú'a rá paha Ajuá ne ri utsa'u gatho ya ja'i. ¹⁶ Mi hagaguihe hmaha ga zofhe ya ja'i nú'u hinyá xodyo pa hinda mpøhø'u. Njabu ya xodyo xi bi 'yøt'a ya ts'oqui asta habu bi za, ne rá ngats'i rá cue Ajuá ya xa zudi'u pa nzantho.

Ra apostol Pablo xi mi ne da ma da c'a'tsa ya gamfri me Tesalonica

¹⁷ Nuju zi cuhu ya pe'tsa ya pa hinstá nuhu, pe de ma corasohé dí beñ'ahe. Hangue xi ndí nehmahe ga nuhu. ¹⁸ Ndí nehmahe stá mahebu ga c'a'ts'ahu pe ra Satá himbi hocje. Nuga drá Pablo ndunthi ya 'mi'qui dá ne ga mahmabu. ¹⁹ Nde, ¿te rá 'be'a dí tømhe, nda'a ma johyahe, ne hanja da thuscahe ra corona nu sta 'ñehe ma Zidadahu ra Jesucristo? ¿Ha gue hingue por gue'ahu? ²⁰ Por gue'ahu ma da t'esca ma nsuhe ne ma ga johyahe.

3

¹ Ya himbi za dá tømhe ma'ra ya pa pa dá pahe te gri 'bahu, hangue dá beñhe ga coheni Atena. ² Ha numa zi cuhu ra Timu dá pehn'a'ihebu. Gue'a 'nará mefi Ajuá ne ma mfats'ithe ja rá 'befi ra Zidada Jesucristo. Dá pehn'a'ihebu'a pa da nup'a ri mfenihu pa ma'na da zedi ri jamfrihu, ³ pa da njo'o ni 'na de gue'ahu to'o da ntsu de ya nt'utsate guí thohu. Nu'ahu guí pahu gue pa guehna dí 'bahuu. ⁴ Nu nduá 'bahebu con gue'ahu dá xi'a'ithe gue mi pe'tsi te ga thohu ya nt'utsate ngu ya xa t'øt'e ne ya guí pahu. ⁵ Por gue'a nuga ya himbi za dá tøm ma'ra ya pa, hangue dá pehn'ahubu ra mefi pa dá paði te gra 'mu ri jamfrihu, xi'bu xqui hya'ahu ra ts'ondahi y nu'bú nú'a ma 'befihe xa 'medithoho hmaha.

⁶ Ra cu Timu ya bá pengui de gueru ne ja rí zøhø, hangue go bá hancahe'a ra noya de ri jamfrihu y de ri hmatehu.

Nzantho guí bengaguihe co ra hmate ne xi guí nehmahu ga nuhu mahyegui ngu dí nehmahe nehe ga hant'a'ithe. ⁷ Zi cuhu, nu ndá pahe te gra 'mu ri jamfrihu xi bi hñu ma maihe, masque dí thohe ya nt'utsate ne ya ts'othogui. ⁸ Nubyá ha, xi dí johyahe ndunthi ngue'a xi majuani guí 'bahu xá hño co ra Zidada. ⁹ Nde nu'bú, otho con te ga ju'tuabihe Ajuá por gatho nú'a ra johya dí pe'tshe ja rá thandi'a ngue'a guí 'bahu xá hño con gue'a. ¹⁰ Ajuá dí aphe ma pa ra xuui con gatho ma maihe gue da 'racje nsequi ga nuhu pa ma'na da nxøgue ri jamfrihu.

¹¹ Ajuá ma Dadahu ne ma zi Hmuhu ra Jesucristo da zixcahe pa ga tsøñ'a'ithe. ¹² Ma zi Hmuhu da 'yøt'e pa ma'na da zi'ta ri hmatehu pa xi guí mádihu 'na ngu ma'na ne xi guí mádihu gatho ma'ra, mahyegui ngu nuje dí ma'a'ithe. ¹³ Ne da max'a'ihu pa guí zedihu, ne guí 'ueguehu de ya ts'oqui pa da njo'o to'o da c'a'ts'ahu ja rá thandi Ajuá ma Dadahu nu stí 'ñehe ma zi Hmuhu ra Jesucristo con gatho nú'u to'o xa gamfri'a.

4

Ra hoga'mui gue'a ri ho Ajuá

¹ Nubyá zi cuhu, dí bante'ithe ne dí zo'a'ithe de rá ts'edi ra Zidada Jesu gue ma'na guí 'yohu xá hño ngu dá u't'ahe, njabu ngu ne Ajuá.

² Ya guí pahu nuya hmanda dá 'ber'p'ahe de rá ts'edi ra Zidada Jesu. ³ Nurá paha Ajuá gue da t'axca ri mfenihu. Oxqui hñuxhu co ya 'behña nú'u hingo xi ri 'behñahu, nixi ya 'behña hinda hñuxui ya 'ñøhø nú'u hingo xi yá dame. ⁴ Cada 'na de gue'ahu guí pahu hanja guí pe'tsa ri 'behñahu, hingue guí pe'tshu dega ts'oqui, guí 'ñøtehü 'na ngu ma'na. ⁵ Oxqui pe'tshu ra ts'onc'at'aja'i ngu øt'a ya 'ñagamfri ja'i nú'u hinxa ba Ajuá. ⁶ Oxqui øt'uahu ni 'nara 'ñu ri cuhu nixi guí hyathu de nuya t'øt'eya, ngue'a Ajuá go gue'a unga ra nju'ti de gatho nuya, ngu ya stá xi'a'ithe ne stá zo'a'ithe ndunthi. ⁷ Ajuá xa zoncahu pa da nt'axca ma mfenihu hingue pa ga øthu ya ts'oqui. ⁸ Nu'a tó'o ri utsa nuna ra noya, hingo utsa 'nara ja'i, pe utsa Ajuá nú'a to'o 'racju rá Maca Ndahi.

⁹ Hingo mahyoni ga op'a'ihē pa guī mādi ri cuh_u, ngue'a Ajuā ya xa 'ñu't'a'ih_u gue guī mādi_u 'na ngu ma'na. ¹⁰ Ne majuāni ya guī ōth_u njab_u con gatho ya cu 'b_u gatho rá ng_uni Macedonia. Pe dí zo'a'ihē zi cuh_u gue ma'na da zi'ta ri hmāteh_u. ¹¹ 'Yōth_u ra ts'edi pa guī 'b_uh_u 'nara hoga'm_ui. Mpefi_uh_u sehe co ri 'yeh_u ngu nú'a stá 'bep'a'ihē, ¹² pa da ñāmahño de gue'ah_u nuya 'ñāgamfri ja'i, ne pa hinte guī 'beh_u.

Rá yo'ehe ra Zidada

¹³ Zi cuh_u, dí ne ga xi'ahe de nú'x_u xa du pa guī pah_u ne pa hinda du ri m_ui_uh_u ngu nú'x_u ma'ra hinte tō'mi. ¹⁴ Nde, 'b_u dí camfri_uh_u gue ra Zidada Jesu bi du ne bi yopa nte ma'na'qui, nu'bú nehe dí camfri_uh_u gue Ajuā dua tsí co ra Zidada Jesu nu stí 'ñehe'a nú'x_u to'o bi du ne mi camfri ra Zidada Jesu.

¹⁵ Dí xi'ahe rá noya ra Zidada, gue nú'j_u gra 'b_uth_uua ja ra ximhai asta ra pa da 'ñehe ra Zidada, hingo ma ga 'bet'oh_u de nú'x_u ya xa du. ¹⁶ Pe ra Zidada ma dua cai de mahets'i co 'nara hmafi dega hmāda, ne co 'nara noya de 'nara ndā'enx_e mahets'i, ne co rá nz_uni ra trompeta de Ajuā. Nu'bú nú'x_u ya cu ya xa du ante da 'ñehe ra Zidada Jesu, nu'ú 'met'o da yopa nte'x_u. ¹⁷ Nep_u nú'j_u gra 'b_uth_uua ja ra ximhai, 'bestho da g_uxcah_u mahy_egui con gue'x_u pa maña ja ya guui pa ga ma ga nth_eh_u ra Zidada maña ja ra ndāhi, ne njab_u ma ga 'b_uh_u nzāntho co ra Zidada. ¹⁸ Hanguē hñu'mba m_ui_uh_u 'na ngu ma'na co nuya noyaya.

5

¹ Zi cuh_u, hingo mahyoni ga op'a'ihē pa ga xi'ahe de nuya pa xa 'ñep_u ne ha'm_u ma da nja nuya t'ōt'eya. ² Ngue'a nu'ah_u ya guī pah_u xá hño gue nu sta dat'a ra pa da 'ñehe ra Zidada, nura pa'a ma da nja ngu ōt'a ra be dega xuui. ³ Nura pa sta 'ñenga ya ja'i gue ja ra hmetho ne ra hoga'm_ui, nu'bú sta dāmfri'x_u da 'ñe 'nara nhuati pa gue'x_u ngu yá ugui 'nara 'behña, ne hinda mpont'ui'x_u. ⁴ Pe nu'ah_u zi cuh_u ya hinguí 'b_uh_u ja ra 'bexuui, hanguē nura pa'a hinda ma da z_u'ah_u ngu 'nara be. ⁵ Gatho'ih_u guī 'b_uh_u ja ra ñot'i ne guī 'b_uh_u dega pa. Nuj_u ya hindí 'b_uh_u ja ra xuui nixi ja ra 'bexuui. ⁶ Hanguē hinga a_hu ngu ma'ra, ga ndō'mh_u

nzāntho, ne di ja ma mfenih_u. ⁷ Nuto a_hu, a_hu 'b_u nxuui, ne nuto ri ti, ri ti dega xuui. ⁸ Pe nuj_u dí 'b_uh_u dega pa ne di ja ma mfenih_u. Ga hñeh_u co ma heh_u dega jamfri y dega hmāte pa hinte ga jah_u. Njab_u ga hñeh_u ngu ri hñe nú'x_u to'o 'yo ja ra tuhni. Ne ga pē'tsh_u ra nthō'mate pa ga mpōhōh_u ngu 'nara nthāqui ja ma ñāxuh_u. ⁹ Ajuā hinxa hñuxcah_u pa da z_ucj_u rá cue'a, xa hñuxcah_u pa ga mpōhōh_u por ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹⁰ Nú'á bi du por guēc_u pa da za ga 'b_uh_u con gue'a masque gra 'b_uth_uua o ya stá tuh_u. ¹¹ Hanguē hñu'mba m_ui_uh_u ne nupa mfenih_u 'na ngu 'na ngu ya guī ōth_u.

Ra apostol Pablo umba ra ts'ofu ya gamfri

¹² Zi cuh_u, dí bānte'ihē gue guī pē'tsuah_u ra t'equ'ei nú'x_u brí mpefi_u ja rá 'befi ra Zidada ne su'ah_u ne zo'a'ih_u. ¹³ Pē'tsuah_u ndunthi ra hmāte po yá hoga 'befi. 'B_uh_u co 'nara hoga'm_ui 'na ngu 'na. ¹⁴ Nehe dí bānte'ihē zi cuh_u gue guī zoh_u ya cu nú'x_u ya dāhñei, guī nupa yá mfeni nú'x_u to'o tu yá m_ui, guī faxh_u nú'x_u to'o ts'atho yá jamfri, ne guī tsetuah_u gatho.

¹⁵ Jamasuh_u gue hingui co'tsh_u ra nts'o'm_ui co ra nts'o'm_ui. 'Yōth_u nzāntho ra hño 'na ngu ma'na nehe con gatho ya ja'i.

¹⁶ Johyah_u nzāntho. ¹⁷ Ja guetbú guī 'yaph_u Ajuā. ¹⁸ Umf_u njamādi Ajuā de gatho nú'a da 'ñehe, ngue'a gue'a rá paha Ajuā pa gue'ah_u nú'ah_u guī 'b_uh_u co ra Zidada Jesucristo.

¹⁹ Oxqui hacuah_u rá ts'edi ra Maça Ndāhi. ²⁰ Oxqui utsah_u nú'a te u't'ah_u nú'x_u ñā de rá noya Ajuā. ²¹ Pah_u ndā'nā nú'a xá hño, ne teñh_u'a. ²² 'Ueh_u de gatho nú'a xá nts'o.

²³ Ajuā hubga ma m_ui_uh_u, ne go gue'a da t'axca maxøgue ri mfenih_u, pa da 'bē'tsi xá hño ri hoga ndāhi_u ne ri mfenih_u ne ri ndo'yoh_u, pa hinto da c'a'ts'ah_u nu sta 'ñehe ma Zidadah_u ra Jesucristo. ²⁴ Hingui pata rá mfeni nú'a to'o xa zoh'n'a'ih_u, ne go gue'a da 'yōt'e.

Ra apostol Pablo ja rá ngats'i rá carta ri yopa zengua ya gamfri ne apa Ajuā por gue'x_u

²⁵ Zi cuh_u, 'yaph_u Ajuā por guēc_u.

²⁶ Fat'ajuah_ub_u gatho ya cu co 'nara nth_ufi dega hm_ute.

²⁷ Dí 'bεp'a'ih_u nts'εdi de rá thuhu ma Zidadah_u gue gui hñe'tuabih_u nuna ra carta gatho ya cu.

²⁸ Ma Zidadah_u ra Jesucristo da max'a'ih_u. Njab_u gue'a.

**RÁ ÑOHO RA
TESALONICENSE
RÁ ÑOHO RÁ CARTA RA
APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A
BI 'YOPABI YA GAMFRI ME
TESALONICA**

*Ma'na'qui ra apostol Pablo ne yá compa
opabi ya gamfri me Tesalonica*

¹ Núga drá Pablo, ne ra cu Silvano ne ra cu Timu, dí pēhn'a'ihēbū nuna ra carta nu'ahū gyá gamfrihū guí 'būhūbū Tesalonica ne guí 'būhū co Ajuā ma Dadahū ne co ma zi Hmuhū ra Jesucristo. ² Ajuā ra Dada ne ra zi Hmu Jesucristo da jap'a'ihū ne da max'a'ihū pa guí 'būhū te rá 'ñēntho.

*Ajuā ma da castiga nuya 'yōt'ats'oqui nu
sta yopa zōhø ra Zidada Jesucristo*

³ Zi cuhū, pē'tsi te ga umfe nzantho njamađi Ajuā por gue'ahū ngu rí 'ñēpcahe ga øthe ngue'a xi rí te ri jamfrihū ne gatho'ihū ma'na rí zi'ta ri hmātehū 'na ngu ma'na. ⁴ Hangue nuje dí e'ts'a'ihē ri nsuhū ja yá nija Ajuā ngue'a xi ra dangui ri jamfrihū masque guí thohū ya ts'othogui ne ya nt'atsate. ⁵ Pe gatho nuya thogui guí thohū, ja ri hnecni gue Ajuā øt'a nú'a xá hño ne ma da 'yōt'a ra hoga ts'utbi, ngue'a por nuya ts'othoguiya Ajuā da za da mā gue rí 'ñēp'a'ihū guí 'būhū habū bí manda'a, ne por gue'a grí sufrihū.

⁶ Ajuā øt'a nú'a xá hño da co'tsuabi nú'u to'o ri utsa'ihū. ⁷ Nehe nú'ahū t'atsa'ihū, Ajuā øt'a nú'a xá hño da 'ra'a'ihū ra tsaya mahyεgui con guecje nu stua pengui de mahets'i ra Zidada Jesu co ya εnxε nú'u hampa rá ts'edi'a. ⁸ Nu stí 'ñēheua'a, ma da hnequi 'nara dānga tsibi ja rá nthets'i. Ma da 'ñēhe pa da castiga nú'u to'o hingui pā Ajuā nixi hingui øtuabi rá maça noya ma Zidadahū ra Jesucristo. ⁹ Nu'ú ma da gut'a yá thai ja ra nidu pa nzantho, ne hinda za da 'mū'u ja rá thandi ra Zidada habū ja rá nsunda ne rá ts'edi. ¹⁰ Nura pa stí 'ñēhe'a, gatho ya cu nú'u to'o camfri'a ma da 'yø ne da nsunda'a. Ne'ahū ma guí 'yøhū ne

gui nsundahū'a ngue'a gá camfrihū nú'a dá xi'a'ihē.

¹¹ Por guehna nzantho dí aphe Ajuā gue da max'a'ihū pa guí 'būhū ngu rí 'ñēp'a'ihū ngue'a xa zohn'a'ihū'a, ne dí aphe gue da nup'a ri mfenihū co rá ts'edi'a pa guí 'yøthū co 'nara johya gatho nú'a xá hño ne pa guí 'yøthū ya 'bēfi dega jamfri, ¹² pa njabū da hnequi rá nsunda ma Zidadahū ra Jesucristo ja ri 'mūihū ne da t'e'ts'a ri nsuhū po rá hñoja'i Ajuā ne ra Zidada Jesucristo.

2

Ma da hnequi ra 'yōt'ats'oqui gá ja'i

¹ Núbya zi cuhū dí ne ga xi'ahe de rá yo'ehe ma Zidadahū ra Jesucristo nu xcrá muntshū con gue'a. ² Dí bānte'ihē zi cuhū gue hingui ntsuhū nixi to guí hophū da 'uec'a'ihū de ri hoga mfenihū ne da 'ñēñ'ahū gue ra Zidada ya bá yopa pengui, nixi dega thedi, nixi dega noya, nixi dega he'mi nú'a di mā gue go stá pēnhe, ne nú'u di mā gue rá pa de rá yo'ehe ra Zidada ya bi zōhø. ³ Oxqui hophū ni 'na tūi to da hya'ahū ne da 'ñēñ'ahū gue nura pa ya bi zōhø. 'Met'o ma da nanga ndunthi to'o da ñā ncontra de Ajuā, ne da hnequi nú'a ra 'ñøhø dega 'yōt'ats'oqui ma da ma ja ra nidu. Nepū 'mēfa de gue'a ma da zōhø ra Zidada. ⁴ Nura 'yōt'ats'oqui gá ja'i'a ma da ma ncontra de Ajuā ne da 'ñēxa sehε, ne da ne da hñāmba yá luga gatho nú'u t'embi gue go gue'u Ajuā, nú'u ri nsunda ya ja'i, asta hinda hñudi ja rá ndanija Ajuā, ne da mañ'a gue go gue'a Ajuā.

⁵ ¿Ha gue hingui beñhū gue nú'bū ndí 'būi con gue'ahū dá xi'a'ihū de guehna? ⁶ Nu'ahū guí pāhū te rá 'bē'a hinxa hopi da hnequitho nura 'yōt'ats'oqui gá ja'i'a. Ma da hnequi asta nú'a ra pa da zø rá ora. ⁷ Nura ts'oqui ya ri mpefi mant'agui, hønse tømabya da thāca nú'a to'o hingui hopi da hnequi. ⁸ Nu'bú gue'bū da hnequi nú'a ra ts'oja'i, ne ra Zidada ma da hyo'a co 'nara noya da mā, ne da ma da huati co rá nsunda nu sta 'ñēhe'a. ⁹ Nu sta hnequi nura ts'oja'i'a dri hñāmpa rá ts'edi ra Satá ne ma da 'ñudi ndunthi ya nt'udi ne da 'yōt'a ndunthi ya milagro dega nthate. ¹⁰ Ne ma da hyat'i co ya nthate xi xá nts'o nú'u

to'o ma da ma ja ra nidu. Nu'á mi tsa da mpøhø hmaha pe himbi ne bi gamfri nú'a xi majuani hangue ma da ma ja ra nidu. ¹¹ Hangue ringue'a Ajuá da pu'tua yá mfeni'ua pa da gamfri nuna ra nc'uambana. ¹² Pa njabua da duxa ra ts'oqui nuto gatho himbi ne bi gamfri nú'a majuani, nú'ua to'o ma'na bi ho ra ts'oqui que nú'a majuani.

Ajuá xa huancaha pa ga mpøhøhu

¹³ Pe nuje rí ñepcahe gue nzantho ga umfe njamadi Ajuá por gue'ahu zi cuhu yá hmadí'ihu ra Zidada, nguetho Ajuá bi huahn'a'ihu ante da hyoca ra ximhai pa gui mpøhøhu. Ne gá mpøhøhu ngue'a ra Maca Ndahi bi 'uec'a'ihu de ya ts'oqui, ne xcá camfrihu nú'a majuani. ¹⁴ Pa guehna bi zohn'a'ihu Ajuá por nura maca noya stá xi'a'ihe pa da hnequi rá nsunda ma Zidadahu ra Jesucristo ja ri 'máihu.

¹⁵ Hangue ringue'a zi cuhu oxqui 'ueguehu. Pɛ'tshu xá hño ya nt'utuante nú'ua stá u't'a'ihe dega noya o nú'a stá op'ahe.

¹⁶ Ajuá ma Dadahu bi macaguihu ne bi huegaguihu hangue bi 'racju ra humai pa nzantho ne bi 'racju 'nara hoga nthø'mate.

¹⁷ Nú'á ne ma zi Hmuhu ra Jesucristo da nup'a ri mfenihu ne da ja'ahu gui 'yohu xá hño de nú'a gui øthu ne nú'a gui mañhu.

3

Ra apostol Pablo xipa ya cu gue da ora por gue'ua pa njabua ma'na da ntanga rá noya Ajuá

¹ Nubyá zi cuhu dí a'a'ihe gui 'yaphu Ajuá por guecje pa da dama ntanga rá noya Ajuá haburaza, ne da jamfri ngu xcá camfrihu. ² Nehe 'yaphu Ajuá gue da ñangaguihe'a de ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i nú'ua ø'ta ya nts'o'mai, ngue'a hinga gatho pɛ'tsa ra jamfri. ³ Masque njabua, nu Ajuá hingui pata rá mfeni, nú'á da ja'ahu gui zɛdihu ne da ñañ'a'ihu de ra nts'o. ⁴ Dí camfrihe gue gui øthu nú'a stá 'bɛp'ahe ne ma gui sigui gui 'yøthu njabua ngue'a Ajuá ri 'ra'ahu ra ts'edi. ⁵ Ra Zidada Jesu da xoc'a ri mfenihu pa gui pɛ'tshu rá hmate Ajuá ja ri corasohu, ne pa gui tsethu ngu bi zeta ra Zidada Jesucristo.

Ya cu rí ñepi da mpefi

⁶ Zi cuhu, dí 'bɛp'a'ihe de rá thuhu ma Zidadahu ra Jesucristo gue gui 'ueguehu de gatho nú'ua ya cu xa mpanga dahñei ne hingui 'yo ngu nú'a dá u't'a'ihe. ⁷ Nu'ahu ya gui pahu gue rí 'ñep'a'ihu gui tɛnga ma 'máihe. Nuje hindá ndahñeihe nu ndá 'buhubu. ⁸ Nixi to'o bi 'uinjethoho. Nu'a ndí øthe, ndí mpefihe ma pa ra xuui con dunthi ra nzabi pa himbi 'mɛ te dá tsihe, ne pa hindá ø't'ahe ya xuhña. ⁹ Hingue himrí 'ñepcaguihe pa gui 'racaguihe te ga tsihe. Dá øthe njabua pa da za gui 'yøthu ngu nú'a dá øthe. ¹⁰ Ngue'a nú'bua nduá 'buehe con gue'ahu dá 'bɛp'ahe gue nu'a tó'o hinda ne da mpefi hinda ñuni nehe. ¹¹ Dí xi'ahe nuna ngue'a dí øhe gue 'ra de gue'ahu ya xcá mpanga dahñeihe ne hingui ne te gui pɛhu, hønse gui 'yohubu grí hñøthu habu hindí 'ñepi gui hñøthu. ¹² Nuya cu'ua to'o ø't'a njabua, dí 'bɛphe ne dí zohe de rá ts'edi ma Zidadahu ra Jesucristo gue da mpefi te rá 'ñentho pa njabua da dahanu nú'a da zi.

¹³ Zi cuhu odi tsabi'ihu gui 'yøthu ra hño. ¹⁴ Nu'a tó'o hinda 'yøtcaguihe nú'a dí mañhe ja nuna ra carta, mañhu to gue'a ne ogrí ntsixhu'a pa njabua da ntsa. ¹⁵ Pe oguí utsahu. Umfu ra ts'ofu ngu rí 'ñepi 'nara cu.

Ra apostol Pablo ja rá ngats'i rá carta apa Ajuá por ya cu

¹⁶ Nubyá, ra Zidada nú'a 'racju ra humai, nzantho da 'ra'ahu 'nara humai de nú'a te gatho da 'ñehe. Ra Zidada da 'mai con gatho'ihu.

¹⁷ Nuga drá Pablo dí op'ahu ra nzengua co ma 'yɛ sehe, guehna 'nara seña ja gatho nú'ua ya carta dí ofo. Njaua dí ofo. ¹⁸ Ma Zidadahu ra Jesucristo da max'a'ihu gatho. Njabua gue'a.

RÁ MŪDI RA TIMOTEO RÁ MŪDI CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO BI 'YOPABI RA TIMOTEO

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Timoteo

¹ Núgui drá Pablo rá apostolgui ra zi Hmu Jesucristo. Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo go gue'ú bi huancagui pa drá apostol. Ajuá go gue'á bi pøhøguihú, y ra zi Hmu Jesucristo go gue'á dí tøm'hú. ² Dí op'a'i nu'i Timu dí ja ra uenda gue ma t'ú'i ngue'á go dá zo'a'i de ra jamfri. Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo da jap'a'i, da me'tsa ra nthe cate, ne da max'a'i pa gui 'búi te rá 'ñentho.

Ra ts'ofa pa ya gamfri pa hinda dena ya nt'utuate nú'ú hinga majuani

³ Ante ga ehe de guepú Efeso pa nuua Macedonia, dá bante'i gue gui cohibú pa gui zofo nú'ú 'raya cu 'búi de guepú udi ma'na'ño ra jamfri de nú'á stá padihú, gui hacuabi'ú gue ya hinda sigui da 'ñudi nú'á udi'ú. ⁴ Nixi hinda sigui da mąnga nú'ú ya 'bede xa zanse ya ja'i de maya'bú, nú'ú xi xcra matho ne hingui o rá 'ñu nú'á ma. Ngue'á nú'ú ya cu udi nuya nt'utuate'ú, udi hønse pa da ntsanoya'ú, hingui uti ya cu de rá noya Ajuá pa ma'na da nte yá jamfri'ú.

⁵ Dí 'bep'a'i gue gui zofo ya cu pa da me'tsa 'nara coraso xá nt'axi ne 'nara hoga mfeni ne 'nara jamfri hingue maxøts'etho, pa njabú da za da me'tsa 'nara hoga hmäte. ⁶ 'Raya cu ya xa 'uegue de nuya hoga t'øt'e, hangue nubya hønse mąnga ya noya hinte ri muui. ⁷ Nu'ú ne hmahá gue da nxahnate de ra ndaxjua ley, y mā gue go gue'á xi majuani nú'á mañ'ú masque nixi padi nú'á mañ'ú.

⁸ Hahá, nura ndaxjua ley xá hño, pe nú'bú da t'øt'e ngu nú'á bi beni Ajuá. ⁹ Ga pahú gue himbi thuxa ra ley pa ya hoja'i. Ra ley bi thuts'i pa ya ts'o'ya de ne ya 'ñaqu'equ'ei, pa ya ts'oja'i ne ya 'yøt'ats'oqui, pa nú'ú hingui tsu Ajuá ne ya 'ñagamfri, pa nú'ú to'o ho yá dada ne yá nana, ne pa ma'ra ya hyote. ¹⁰ Nehe pa nú'ú

to'o ya 'ñeja'i, pa nú'ú ya 'ñøhø ri hñuxui yá mi 'ñøhøui, ne pa nú'ú ya 'behña ri hñuxui yá mi 'behñau, pa nú'ú to'o pe ya ja'i, pa ya c'uamba, pa nú'ú to'o høxa ra thai rá miqu'eiui, nehe pa gatho nú'ú to'o øt'a ya ts'ot'øt'e nú'ú xicjü Ajuá gue hingui ho ga øthú'ú. ¹¹ Gatho guehna mąnga rá maça noya Ajuá nú'á to'o xá nsunda. Nuna go guehna ra maça noya bi t'acagui pa ga ma.

Ra jamadi po rá nthe cate Ajuá

¹² Nugui dí umba njamadi ma Zidadahú ra Jesucristo ngue'á bi 'raca ra ts'edi pa ga pepabi. Bi hyandi gue xá hño ga pepabi, hangue bi hñuxcagui pa ga pepabi'á.

¹³ Nugui ma'met'o xi ndí ñama'ñú de ra Zidada Jesu y ndrí utsa, nehe xi ndrú ts'o'múi co ya gamfri. Pe nu'á bi mesca ra nthe cate ngue'á hindí padi hmahá nú'á ndí øt'e nguetho hinstí camfri thoho'á. ¹⁴ Pe nurá hmäte Ajuá xi ra dangui pa guequi. Nú'á bi xoga ma mfeni pa dá camfri ra Zidada Jesucristo ne pa bi za dá pe'tsua rá hmäte'á.

¹⁵ Nuna noya ma ga xi'a'i go guehna majuani, hangue rí 'ñepi gue gatho ya ja'i da gamfri: gue ra Zidada Jesucristo bi 'ñeheua ja ra ximhai pa da pøhø ya 'yøt'ats'oqui, y nugui ma'na go ndrú 'yøt'ats'oqui. ¹⁶ Pe masque ndrú 'yøt'ats'oqui, nura Zidada Jesucristo bi mesca ra nthe cate, pa núgui 'nandrú dąnga 'yøt'ats'oqui da hnequi ja ma 'múi gue Ajuá bi zetca ma nts'o'múi ne bi pungagui. Bi 'yøt'a njabú con guequi pa njabú da hyanda ma'ra ne da gamfri'ú pa da me'tsa ra te pa nzantho. ¹⁷ Hangue nú'á 'nat'a Ajuá rí 'ñepi dra søcambeni ne dra nsunda pa nzantho. Go gue'á 'nat'a Ajuá nú'á hindí hanthú, go gue'á pe'tsa gatho ra mfadi, go gue'á ra Nda de maya'bú, de nubya ne pa nzantho, nehe go gue'á 'búi pa nzantho ne hinhya'mú da du. Njabú gue'á.

¹⁸ Ma zi t'ú'i Timu, dí 'bep'a'i gue gui pe rá 'befi Ajuá ngu rí 'ñehe, ngu 'nara soldado pe xá hño rá 'befi ja ra tuhni. Ne dí ben'a'i de nú'á bi mąnga ra Maça Ndahi gue ma gui pefi, pa njabú da za gui sigui gui pe xá hño rá 'befi Ajuá. ¹⁹ Nehe su ri jamfri ne strá nt'axi ri mfeni. Nu 'ra bi ts'oca yá mfeni hangue xa 'be yá jamfri. ²⁰ 'Ra de gue'ú go gue'á ra Imeneo ne ra Jandro nú'ú dá

ent'ua ja rá 'yε ra Satá pa da bađi gue hinda ñama'ñu de rá noya Ajuá.

2

Hanja da za dra t'apabi Ajuá

¹ Rá mudi dí 'bεp'a'ih_u gue gui orah_u por gatho ya ja'i. Gui 'yaph_u Ajuá da mats'i'ú, ne gui umf_u njamadi'a. ² Gui 'yaph_u Ajuá po ya danga nda ne por gatho nú'ú hā ra ts'utbi, pa njab_u da za ga 'buh_u 'nara 'mái te rá 'ñentho, ne pa da za ga pε'tsuah_u rá ntsu Ajuá ne ga 'yoh_u ngu rí 'ñεpcah_u ne hinte ga jah_u. ³ Nuna go guehna xá hño, ne go guehna ri ho Ajuá ma Pøhøteh_u. ⁴ Nú'á ne gue gatho ya ja'i da mpøhø ne da bađi'ú nú'a xi majuani. ⁵ 'Nat'a Ajuá 'bui, nehe 'bui 'natho nú'a to'o 'bande de Ajuá co ya ja'i, y nú'á go gue'a ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bá e bi nja'iuja ja ra ximhai. ⁶ Nu'á bi unse rá te pa bi du pa bi gu'tua yá thai gatho ya ja'i. Ha nu mi zø ra ora, bi t'unga nt'øde pa bi fađi gue nu'á bi du pa bi pøhø ya ja'i. ⁷ Y pa gue'a bi thuxcagui dega apostol pa ga mamba rá maça noya Ajuá. Hindí hate, dí manganajuani. Bi thuxcagui pa ga nxahnate de ya ja'i nú'ú hingyá xodyo pa ga utuabi'ú de ra jamfri nú'a majuani.

⁸ Dí ne gue haburaza ra luga hab_u ri munts'a ya cu, gatho ya 'ñøhø da g_uxa yá 'yε da 'yapabi Ajuá co yá mfeni strá nt'axi, ne hindri ncuε, nixi da nehmya. ⁹ Nehe dí ne gue gatho ya 'behña da jamasu pa da hñe ngu rí 'ñehe. Hinda hñe dega nt'ets'i. Hindí ne gue da 'ñeña dega nt'ets'i, nixi da 'ñets'i co ra oro, ni co ya do mahotho, nixi co ya he nú'ú xi xá mađi. ¹⁰ Nu'a dí ne gue da 'yøt'e'ú, dá 'yøt'a ya hoga 'bεfi ngu rí 'ñεpa 'nara hoga 'behña nú'a 'yo ja rá ntsu Ajuá. ¹¹ Ya 'behña dá 'yødetho rá noya Ajuá ja ra nija pa da bađi, ne dá 'yøt'e ngu nú'a da sipabi. ¹² Hindí ne gue go ya 'behña da xahna ya 'ñøhø ja ya hmunts'i, nixi hingo ma'na da manda'ú que ya 'ñøhø. Dá 'yøstho. ¹³ Ngue'a Ajuá bi hyoqui rá mudi ra Adá, nep_u ra Eva. ¹⁴ Y hingo ra Adá bi thát'i. Nura 'behña go gue'a bi thát'i, hangue bi dagui ja ra ts'oqui. ¹⁵ Hangue nubyá 'bui yá batsi co ndunthi ya ugui, pe ya 'behña da mpøhø 'bui hinda 'uegue de yá jamfri, 'bui da

mε'tsa ra hmäte, 'bui da 'ño strá nt'axi, ne 'bui da 'mái ngu rí 'ñεpi.

3

Nú'a rí 'ñεpi da 'yøt'a ya ma'yo de ya nija

¹ Nuna noyana guehna majuani: 'bui to'o beni da mεpa Ajuá dega ma'yo gue'a 'nara hoga 'bεfi ne. ² Pa to da ma'yo mahyoni di 'bui xá hño y di otho te di hmā de gue'a. Dra medinthati co 'nada ra 'behña. Di su rá mfeni, di 'yo co ndunthi ra mfađi ne di pε'tsa ra t'equ'ei. Di pa da unga ntsaya, di pε'tsa ndunthi ra mfađi pa da 'ñutuante. ³ Hindra ti, hindra 'yøt'atuhni, mahyoni di ja rá hmäte, hindra zøt'amai. Hindra nduste pa da dahā ra boja dega nthate, nixi da ne da mε'tsa ndunthi ra boja. ⁴ Di pađi da manda xá hño rá ngu, ne di pađi da zofo yá batsi ngu rí 'ñεpi pa da 'yøt'e'ú. ⁵ Ngue'a nu'a tó'o hingui pađi da manda rá ngu, nu'bú ¿hanja da za da manda rá nija Ajuá? ⁶ Hinda za da ma'yo 'nara 'ra'yo gamfri, ngue'a xi'bui da 'ñets'i'a ne njab_u da ncondena ngu bi nja ra ts'onđahi. ⁷ Mahyoni di udi 'nara hoga'mui pa njab_u nehe nú'ú hingyá gamfri da ñamahño de gue'a, pa njab_u hinda 'bε rá tsa nixi da zo ja rá 'yε ra ts'onđahi.

Nú'a rí 'ñεpi da 'yøt'a ya maste de ya nija

⁸ Nehe 'nara maste de rá nija Ajuá mahyoni dra 'ñequ'ei, hindi ñā maxøts'etho, hindra ti, hindra nduste pa da dahā ra boja dega nthate. ⁹ Di camfri xá hño nú'a ra jamfri xa t'utcah_u co rá mfeni strá nt'axi. ¹⁰ Nehe mahyoni 'mεt'o dra tsapabi pa da fađi ua da 'ño xá hño ua hina. 'Bui da 'ño xá hño ne hinto da c'a'tsi, nu'bú hā, da za dra maste ja ra nija. ¹¹ Nehe nú'ú ya 'behña pεpabi Ajuá mahyoni di pε'tsa ra hoga'mui. Hindra g_uxa nc'uamba. Di su rá mfeni, ne nzantho di øt'e gatho nú'a xá hño. ¹² Nura maste dra medinthati co 'nada ra 'behña. Nehe di pađi da manda xá hño rá ngu ne yá batsi. ¹³ Nu'a tó'o faste xá hño ja rá 'bεfi Ajuá, gue'a da t'e'tsua rá nsu, ne ma'na da nja rá ts'edi pa da ñau ma'ra ya ja'i de ra jamfri pε'tsua ra Zidada Jesucristo.

Ra jamfri nú'a xa t'utcah_u nú'a hinxqui fadi mayab_u

¹⁴ Zi cu Timu, dí ne 'bestho ga mab_u ga c'a'ts'a'i, pe dí op'a'i nuna carta ¹⁵ pa 'b_u hingá 'me ga mab_u, ma gui p_{adi} hanja da za gui mp_{efi} xá hño ja rá nija Ajuá nú'a te. Nu ja rá nija Ajuá ja jani nú'a majuani ne ja hmani nú'a majuani. ¹⁶ Majuani xi ra dangui nú'a ra jamfri xa t'utcah_u nú'a hinxqui f_{adi} ma'm_{et}'o, ne ena:

Ajuá bi 'ñehe bi njá'i;

y ra Maça Ndahi bi 'ñudi gue majuani go gue'a rá T'_u Ajuá.

Nehe ya enx_e bi hyandi'a.

Nú'_u ya ja'i hingingá xodyo bi ts'of_o de gue'a. Nep_u hab_uraza ya ja'i ja ra ximhai bi gamfri'a.

Y nu'á bi ts'its'i pa mahets'i pa ja rá nsunda'a.

4

Nú'_u to'o da 'uegue de ra jamfri

¹ Ra Maça Ndahi xa ma xi xá hño ne ena gue nuyá ng_{ats}'i ya pa 'raya cu ma da 'uegue de ra jamfri ngue'a ma da hñuxa nt'ode nú'a di m_{anga} ya hyate ja'i nú'_u di udi ya nt'udi dega ts'ondahi. ² Nú'_u ya yohmi ja'i ma da m_{anga} ya nc'uamba ne da ts'oca yá mfeni. ³ Nuya ts'oja'i'_u ma da hñacuabi ya ja'i pa hinda nthati. Ne da hñacuabi pa hinda zi 'raya nzaqui, masque gath_o ya nzaqui go bi hyoca Ajuá pa ga tsih_u co ra jam_{adi} nú'_u dyá gamfrih_u ne stá pah_u nú'a majuani. ⁴ Ngue'a gath_o nú'a bi hyoca Ajuá, gath_o xá hño. Hingui ho te ga utsah_u, h_{onse} ga umf_u njam_{adi} Ajuá ora te dí tsih_u. ⁵ Ngue'a rá noya Ajuá ena gue gath_o ya nzaqui xá nt'axi. Hangue ga aph_u Ajuá da japi gath_o nú'a te dí tsih_u, y njab_u xá nt'axi nú'a dí tsih_u.

Rá hoga m_{efi} ra Zidada Jesucristo

⁶ B_u gui 'ñutua ya cu gath_o nú'a dí xi'a'i, ne 'b_u gui p_{adi} xá hño ra maça noya nú'a ma de ma jamfrih_u ne ra hoga nt'utuate nú'a xcá t_{eni}, nu'b_u ma xi gui hñoga m_{efi} de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Ogrí ho gui 'y_{ode} nuya ts'o'b_{ede} de ra ximhai ngu nú'_u m_{anga} ya 'ñamfeni ja'i. 'Y_{ot}'a ra ts'_{edi} pa ma'na gui 'b_{ui} 'nara hoga'm_{ui}. ⁸ Ngue'a nu'a tó'o japi da 'ñanga rá ndo'yo pa da nja rá ts'_{edi}, h_{onse} 'na t_{ui} ri muui rá 'b_{efi}. Pe nu'a tó'o _{ot}'a ra ts'_{edi} pa da 'm_u

'nara hoga'm_{ui}, nurá 'b_{efi}'a ma'na ri muui, ngue'a hingue h_{onse} nuua ja ra ximhai ma da muui rá 'b_{efi}'a, nehe ma da muui ja rá ñoho ra 'm_{ui}. ⁹ Nuna noya stá xi'a'i go guehna majuani, hangue rí 'ñepi gue gath_o ya ja'i da gamfri. ¹⁰ Y hangue por gue'a xi drí mp_{efih} ne dí thoh_u ya ts'othogui ngue'a dí camfrih_u 'nat'a Ajuá nú'a te. Y nú'á go gue'a ra P_{oh}te pa gath_o ya ja'i, pe ma'na pa nú'_u to'o camfri'a.

¹¹ 'Ñudi nuya ya noya dí xi'a'i, ne manda da t'_{ot}'e. ¹² Oto di dintstho nú'a gui ma ngue'a grá basja'itho. Nu'i 'ñudi ra hoga'm_{ui} pa gue'a da 'y_{ot}'a ya cu nehe. Nura hoga'm_{ui} gui 'ñudi, nú'a gui m_{anga} ya hoga noya, gui 'ñequ'e*i*, gui pe'tsa ra hm_{ate}, gui pe'tsa ra jamfri, ne strá nt'axi ri mfeni. ¹³ Mientra ga mab_u, 'y_{ot}'a ra ts'_{edi} pa gui hñe'tuabi ra Maça T'of_o ya cu, pa gui zof_o'_u ne gui 'ñutuabi'_u. ¹⁴ Jamasu nú'a rá 'b_{efi} Ajuá bi t'a'a'i nú'a bi m_{anga} ra Maça Ndahi gui p_{efi} nu ndá hu'ts'ahe ma 'y_ehe núje dyá ndahe de ra nija.

¹⁵ P_{efi} gath_o nuya t'_{ot}'eya. Ja da mp_{efini} con gath_o ri m_{ui}, pa gath_o ya cu ne ma'ra ya ja'i da hyandi gue rí te ri jamfri ne ri mf_{adi} ja rá 'b_{efi} Ajuá. ¹⁶ Xi da nsu sehe, ne jamasu de nú'a gui udi. Oguí tsaya gui 'y_{ot}'a njab_u, ngue'a nu'b_u gui 'y_{ot}'a njab_u, nu'b_u gui mp_{oh} ne da mp_{oh} nú'_u to'o da 'y_{ode}'i.

5

Nú'a rí 'ñepi da 'y_{ot}'a ya gamfri

¹ Oguí ts_{ui} ya zi ndaxjua. Umba ra ts'of_o, ja ra uenda ri dada. Y nuya b_{atsa}'ñ_{oh} umba ra ts'of_o, ja ra uenda ri cu. ² Ha nuya zi tia umba ra ts'of_o, ja ra uenda ri nana. Nehe ya bas'b_{eh}ña umba ra ts'of_o co ri mfeni xá nt'axi, ja ra uenda ri nju.

³ Xipa ra nija da mats'i ya viuda nú'_u xi majuani ya viuda ne jo'o to'o da mats'i. ⁴ Nu'b_u 'nara viuda 'b_{ui} yá b_{atsi} o 'b_u yá 'b_{eto}, nuyá b_{atsi} o yá 'b_{eto} go yá uenda da su'_u, hingo ra nija. Mahyoni gue nuyá b_{atsi} o nuyá 'b_{eto} da b_{adi} da hñoja'i co ya mengu ja rá ngu ne da co'tsuabi yá dada yá nana de xa tede, ngue'a gue'a xá hño ne gue'a ri ho Ajuá. ⁵ Nú'a xi majuani ra viuda ne 'b_u sehe, nú'a jo'o to ri su, h_{onse}

tø'mbabi rá mfats'i Ajuá, ne nzantho ma pa ra xuui apabi Ajuá, ne api da mats'i'a. ⁶ Pe nu'a ra viuda øt'e nú'a go da ne, ne hingui 'bũtho, nú'á hiní 'ñepi da t'umba ra mfats'i, ngue'a masque te, pe ja ra uenda ya xa du. ⁷ 'Bepabi ya cu da 'yøt'a núna dí op'a'i nehe, pa hinda nja te da hma de gue'u. ⁸ 'Bũ 'nara cu hini jamasu nú'u ja te yá njauí, ne ma'na nú'u ya mengu ja rá ngu, nura cu'a hinte ri muui rá jamfri, ne ma'na xá nts'o nú'a øt'e que 'na nú'a hingrá gamfri.

⁹ Nú'a ra lista habũ thu'tsua yá thuhu nú'u ya viuda pɛpa Ajuá ne t'umba ra mfats'i, nuni mahyoni ja gui hñu'tsuahũni yá thuhu hønse nú'u ya viuda ya pɛ'tsa thogui hñu'rate nɛya, ne bi mɛ'tsa 'nada rá dame. ¹⁰ Nehe hñu'tsuahũ yá thuhu ya viuda nú'u thandi ne fadi gue pɛ ya hoga 'bɛfi, ne bi tede xá hño yá bɛtsi, padi da unga ntsaya ja yá ngu, ne bi xucua yá ua nú'u ya cu mí tsønga ja yá ngu, ne bi mats'i nú'u mi tho ya ts'othogui, ne xa badi xa mɛfi gatho ya hoga 'bɛfi.

¹¹ Pe nu'u ya viuda ya bas'behñatho, oguí hu'tsuahũ yá thuhu ja ra lista, ngue'a ma da zø ra pa da ne da yopa nthati 'ra de gue'u, y njabũ ya hinda za da mɛpabi Ajuá ja ra nija. ¹² Y njabũ da hnøma'ñũ de gue'u ngue'a bi 'uegue de nú'a ra cohi bi mɛ'tsi. ¹³ Nehe da nzai gue hinte dyá 'bɛfi ngue'a da nengu. Y hingue hønse dya dahñei, nehe dya me'bede ne da hñøt'e habũ hiní 'ñepi, ne da ma nú'a hiní 'ñepi da mahma. ¹⁴ Hangue nugui dí ne gue da nthati nuya viuda ya bas'behñatho, ne da mɛ'tsa ya bɛtsi, ne da badi da su yá ngu. Njabũ ha, hinda nja te da manga ma ncontrahũ de guecju. ¹⁵ Dí xi'a'i njabũ ngue'a 'raya viuda ya xa 'uegue de rá 'ñũ Ajuá ne xa dɛni ra Satá.

¹⁶ Hangue 'bũ 'nara cu o 'nara nju di pɛ'tsa 'nara viuda ja rá ngu, dá su pa hinda t'apabi ra mfats'i ja ra nija, pa njabũ nura nija da mɛ'tsa ndunthi te da umba nú'u xi majuani ya viuda ne jo'o to'o da mats'i.

¹⁷ Nubyá nuyá mɛfi Ajuá nú'u ri manda xá hño ja ra nija, xi da hnu xá hño por gue'u, ma'na nú'u to'o mamba rá noya Ajuá ne utuate. ¹⁸ Ngue'a ra Maca T'ofu ena njaua: "Oxqui tu'tua rá ne nú'a ra ndamfri net'a

ra trigo ja ra era." Nehe enga njaua: "Nu'a tó'o ri mɛfi rí 'ñepi da t'umba rá thaha."

¹⁹ 'Bũ da 'mũ 'na to'o da ñapabi 'nará mɛfi Ajuá, oxqui camfri 'bũ da njo'o yoho o hñu pa da damajuani. ²⁰ Pe nu'bũ 'nará mɛfi Ajuá xi majuani øt'a ya ts'oqui, tsũ nts'edi habũ da 'yøde gatho ya cu, pa njabũ da ntsu nehe nú'u ma'ra. ²¹ Dí 'bɛp'a'i gue gui 'yøt'a njabũ mahyegui con gatho yá mɛfi Ajuá. Hingui hñ'a'mtho nú'u to'o gui 'yøt'ua ra ts'utbi. Nehe padi 'mɛ'to xá hño nú'a te xa nja pa njabũ gue'a gui mañ'a. Njabũ dí 'bɛp'a'i ja rá thandi Ajuá ne ja rá thandi ma Zidadahũ ra Jesucristo ne ja rá thandi yá enxe Ajuá nú'u xa thahni pa da mɛpabi'a. ²² Oxqui hu'tsua ri 'yɛ 'bestho nú'u to'o ne da mɛpabi Ajuá, ngue'a xi'bũ hingui 'yo xá hño, y njabũ da hma gue gui fats'i thoho'u ja yá ts'oqui. Pe nu'í, 'bũ nzantho strá nt'axi'i.

²³ Ya oguí tsi nsøctho ra dehe. Tsi 'na tũqui ra vinu dega obxi por nú'a ra amũ tsu'i.

²⁴ Jamasu 'mɛ'to nú'u to'o gui hu'tsua ri 'yɛ pa da mɛpabi Ajuá, ngue'a 'ra ri hnequi yá ts'oqui ante dra sũcua ra uenda, pe nu ma'ra asta hinda thã'mba nguenda ja da hnequi yá ts'oqui. ²⁵ Nehe njabũ nú'u to'o øt'a ya hoga 'bɛfi. 'Raya hoga 'bɛfi ri hnequi 'bestho. Ha nu ma'ra da hnequi asta 'mɛfa, ngue'a hingui tsa da gohitho mant'agui ya hoga 'bɛfi.

6

¹ Gatho nú'u to'o 'mɛgo, dá umba ndunthi ra t'equ'ei yá hmu, pa njabũ hinda hnøma'ñũ rá thuhu Ajuá nixi da hnøma'ñũ ma jamfrihũ. ² Nu'u tó'o pɛ'tsa yá hmu ha ya gamfri, odri dintstho nú'a xipa yá hmu hønse ngue'a nuyá hmu gue go ya gamfri nehe. Dá mɛpabi ma'na xá hño ngue'a go ya hmaði gamfri nú'u to'o hocuabi yá 'bɛfi. 'Ñudi núna dí op'a'i ne njabũ gui nzote.

Con basta ra jamfri di johya 'na co nú'a te pɛ'tsi

³ Nu'bũ 'nara ja'i udi ma'na ra nt'utuate ne hingo udi rá hoga noya ma Zidadahũ ra Jesucristo, ne hingo ri dɛni nú'a ra nt'utuate nú'a di ma de ma jamfrihũ, ⁴ nura ja'i'a ra 'ñets'i ne hinte rá fadi. Xa 'bɛ rá

mfeni ngue'a ri ho to da ntsanoyau ne da ntsuui. Y nuni ja fahni ra nduste, ya hnecatuhni, ya ts'ante, ya nt'ensfeni. ⁵ Nu'u tó'o ri ntsanoya njabu, gue'u xa ts'oca yá mfeni ne hingui padi nú'a majuani, ne di 'ñet'a gamfri pa da dahā ra boja. Pe nu'í, 'uegue de gue'u. ⁶ Haha, numa jamfrihu xi ri muui ndunthi, pe nehe ga johyahū co nú'a dí p'e'tshu. ⁷ Ngue'a núju ndá tsøhuua ja ra ximhai hinte duá hahu, y nehe hinda za te ga haxhu de guecua. ⁸ Hangué ga johyahū gue hindrí 'be te ga tsihu nixi te ga hehu. ⁹ Ngue'a nu'u tó'o ne da memati, tagui ja ya ts'oqui ne thát'i pa da 'yøt'a nú'a xá nts'o, ne p'e'tsa ya ts'onc'at'i hinte ri muui, ne honse ra 'ñu. Hangué gue'a da japi da nhuati'u ne da 'medi. ¹⁰ Ngue'a nura hmate de ra boja ja bí ehni ndunthi ya ts'oqui. 'Raya cu xi xa mađi ra boja, hangué xa 'uegue de yá jamfri ne xa thogui ndunthi ya dumai.

Ntuhni xá hño ja ra hoga tuhni dega jamfri

¹¹ Pe nú'i rá mēfi'i Ajuā, 'uegue de gatho nuya ts'ot'øt'eya. Go da tēna ra hoga'mai, ra hñoja'i, ra jamfri, ra hmate, ra pacencia, ne ra ts'etuate. ¹² Ntuhni xá hño ja ra hoga tuhni dega jamfri. Su ra te pa nzantho nú'a bi 'ra'a Ajuā nu mi zohna'i'a, ne gá damajuani de gue'a ja yá thandi ndunthi ya ja'i. ¹³ Dí 'bep'a'i ja rá thandi Ajuā nú'a to'o ri umba yá te gatho nú'a te 'bui. Y nehe dí 'bep'a'i ja rá thandi ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi mąnga majuani ja rá thandi ra Pilato. ¹⁴ Guehna dí 'bep'a'i gue gui su xá hño nú'a xra 'bep'a'i pa hinto da c'a'ts'a'i, asta ra pa da yopa pengaua ma Zidadahu ra Jesucristo. ¹⁵ Ngue'a nu sta zø ra ora, Ajuā dua yopa pēhna ra Zidada Jesucristo dua ehe. Ajuā go gues'e'a xá nsunda, ne go gues'e'a ri manda. Go gue'a ra dąnga Nda de gatho ya nda, ne go gue'a ra Hmu de gatho ya hmu. ¹⁶ Go gues'e'a ya mi 'bui ne nzantho da 'mai. Go gue'a 'bu ja ra ñot'i nú'a xi tsedi, ne hinhya'mu to xa hyandi'a nixi hingui tsa to da hyandi. ¡Nú'a ja rá ts'edi pa nzantho, ne go gue'a rí 'ñepi dra nsunda pa nzantho! Njabu gue'a.

¹⁷ 'Bepabi nuya memati de nuua ja ra ximhai gue odri 'ñets'i, nixi odi p'e'tsua ra

jamfri ra boja nú'a hate. Dá m'e'tsua ra jamfri Ajuā nú'a te ne xi ri 'racju gatho nú'a te dí hoñhu pa ga johyahū. ¹⁸ Nuya memati'u 'bepabi da 'yøt'e xá hño ne xi da mēfi ndunthi ya hoga 'bēfi. Nu'a te da uni, dá uni con gatho yá mai ne con gatho yá paha. ¹⁹ Y njabu da munts'a 'nara thaha'u pa rá ñoho ra 'mai, ne njabu da su ra te pa nzantho.

Yá ngats'i ya noya nú'u bi 'bempa ra Timoteo

²⁰ Nde nubyá, nu'i zi cu Timu, su ra maça noya nú'a xra 'bep'a'i gui ma. Ne oxqui øde ya ts'o'bede nú'u hinte ri muui, nixi oxqui 'yøde nú'u to'o ri ntsanoya, nú'u ma gue p'e'tsa 'nara hoga mfadi hmaha. ²¹ Y nu'u tó'o xa dēna nú'a ra mfadi'a, ya xa 'uegue de ra jamfri.

Ajuā da max'a'i. Njabu gue'a.

RÁ ÑOHO RA TIMOTEO

RÁ ÑOHO RÁ CARTA RA

APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A

BI 'YOPABI RA TIMOTEO

Ma'na'qui ra apostol Nsan Pablo opabi ra Timoteo

¹ Núgui drá Pablo, rá apostolgui ra Zidada Jesucristo. Ajuá go gue'a rá paha pa bi hñuxcagui drá apostolgui'a ne bi mēncagui ga mā de ra te pa nzantho nú'a bi ña'ti da umbi gatho nú'u to'o da gamfri ra Zidada Jesucristo. ² Nú'i zi cu Timu ma hmāca t'u'i ja ra jamfri, dí op'a'i. Ajuá ma Dadahū ne ma Hmuhū ra Jesucristo da jap'a'i, da mē'ts'a ra nthe cate, ne da max'a'i pa gui 'bui te rá 'ñentho.

Ra apostol Nsan Pablo xipa ra Timoteo da mā de ra Zidada Jesucristo

³ Ajuá dí api ma pa ra xuui, ne ra ora'a nzantho dí beñ'a'i, ne dí umba njamādi'a por gatho nuya japi 'ra'a'i. Y nehe go gue'a dí pēpabi co ma mfeni xá nt'axi, ngu mi pēpabi nehe ndu ma mbōxita xi maya'bū. ⁴ Y nura ora tso ma mfeni de gue'i nú'a ra pa'a gá nzoni nú'bū dá nhyēguiui, ga neh mā ga hant'a'i pa njabū ma'na ga johyaga. ⁵ Nehe dí beni de ri hoga jamfri guí pē'tsi nú'a bi mē'tsa 'mēt'o ri ngande ra nju Loida ne ri mā mā ra nju Eunice, y dí pādi xá hño gue ne'i go guet'a ra jamfri guí pē'tsbya.

⁶ Hangue por gue'a dí zo'a'i gue gui 'yōt'a ra ts'edi pa gui pēfi xá hño nú'a ra 'befi bi 'ra'a Ajuá gui pēfi nu ndá hu'ts'a ma 'ye. ⁷ Ngue'a Ajuá bi 'racjū 'nara ts'edi pa ga zēdihū, pa da nja ma hmātehū, pa ga su ma mfenihū, hingue pa ga ntsuhū. ⁸ Hangue oxqui ntsa gui mā gue guí camfri ma Zidadahū, nixi oxqui ntsa gui mā gue dí ntsixhū núgui dí jot'ua fadi ngue'a dí māmba rá noya ra Zidada. Nu'a gui 'yōt'e hā, mānga ra māca noya masque gui tho ya ts'othogui ngu dí thoguiga, ne Ajuá da 'ra'a ra ts'edi pa gui tseti. ⁹ Nú'á go gue'a bi pōhōguihū ne bi zoncahū pa ga 'buhū strá nt'axi. Bi pōhōguihū po rá dānga hmāte

bi mēscaguihū, y hingo por ma 'befisēhū bi pōhōguihū. Go gue'a rá mfeni sēhe pa bi pōhōguihū, ngue'a ante da hyoca ra ximhai ya mi beni dua pēhna ra Zidada Jesucristo pa da pōhōguihū. ¹⁰ Y nu mi zōhōua ja ra ximhai numa Pōhōtehū ra Zidada Jesucristo, ja gue'bū bi hnequi nú'a ra dānga hmāte Ajuá pēscaguihū pa bi pōhōguihū. Ra Zidada Jesucristo go gue'a bi ntāte de ra du, ne bi 'racjū ra te pa nzantho nú'a hinhya'mū da uadi. Y nurá noya Ajuá go gue'a xicjū de gue'a.

¹¹ Y nugui go bi thuxcagui pa ga mānga nú'a ra māca noya'a. Nehe bi thuxcagui dega apostol pa ga zofo nú'u ya ja'i hingyá xodyo, ne pa ga utuabi'ū rá noya Ajuá. ¹² Y hangue por gue'a dí thogui nuya ts'othoguiya. Pe masque dí ofadi, hindí 'bē ma tsa, ngue'a dí pādi nú'a to'o stá camfriga, ne dí pādi xá hño gue nu'á ja rá ts'edi pa da supca ma te nú'a stá ent'ua ja rá 'yē asta ra pa'a da yopa pengui.

¹³ Nu'i oxqui pumfri nú'a stá xi'a'i, pa njabū gue'a gui 'ñudi nehe, ngue'a go gue'a 'nara hoga nt'utuate. Ne gui 'ñudi co ra jamfri ne ra hmāte nú'a ri 'racjū ra Zidada Jesucristo. ¹⁴ Su nehe nú'a ra māca noya xa t'ent'a ja ri 'yē co rá ts'edi ra Māca Ndāhi nú'a 'bū ja ma corasohū.

¹⁵ Nu'i guí pādi gue nuya cu de guepū Asia bi zogaguiua sēhe. 'Ra de gue'ū go nura cu Figelo ne ra cu Ermogene. ¹⁶ Pe nura cu Onesiforo nú'á himbi ntsu bi e bi c'āscua ja ra fadi ne ndunthi ya 'mi'qui bi hñubga ma māi. Y ra Zidada go gue'a da mats'i ne gatho nuya mengu ja rá ngu'a. ¹⁷ Ngue'a nu mí zōcua Nroma nura cu'a, nú'á bi ja bi hyongagui asta himbi zūcagui. ¹⁸ Hangue ra Zidada da mē'tsua ra nthe cate nura pa'a da nja ra nsūca uēnda. Nu'i guí pādi xá hño gue nu ndá 'buhūbū Efeso xi bi maxcaguihū nú'a ra zi cu'a.

2

'Nara hoga soldado de ra Zidada Jesucristo

¹ Nu'i Timu ma zi t'u'i ja ra jamfri, xi da zēdi ja rá 'befi Ajuá co nú'a ra ts'edi 'racaguihū ra Zidada Jesucristo. ² Gatho nú'a dá u't'a'i ja yá thandi ma'ra ya cu,

'ñutuabi nehe nú'u ma'ra ya hoga cu pa nehe da bađi'u, y njabu da 'ñutuabi nehe nú'u ma'ra ya cu.

³ Nehe tseta ya ts'othogui ngu 'nara hoga soldado de ra Zidada Jesucristo. ⁴ Nu 'nara soldado hõnse nú'a ra 'bēfi xa t'umbi gue'a tsa da mēfi. Hingui tsa da mēfi ma'na ra 'bēfi. 'Bū da mēfi ma'na ra 'bēfi, hinda pōnga rá hmi co nú'a to'o bi umba rá nsu dega soldado. ⁵ Nehe nura 'ñeni 'bū hinda 'ñeni ngu rí 'ñehe, hinte ma thahā da t'umbi. ⁶ Nehe 'nara mot'i mahyoni 'mēt'o da mpefi pa da za da xofo nú'a bi mot'i. ⁷ Beni xá hño nú'a dí op'a'i, y ra Zidada go gue'a da 'ra'a ra mfađi de gatho.

⁸ Dá 'yoda ja ri mfeni ra Zidada Jesucristo nú'a bá e bi 'mai de rá ji ndu ra Davi, ne bi du, nepu bi yopa nte ma'na'qui, ngu mangua rá noya Ajuā y dí mā nehe. ⁹ Dí tho ya thogui ngue'a dí mamba rá noya Ajuā, ne asta dí jot'a fadi ngu 'nara ts'oja'i. Pe nurá noya Ajuā, nu'á hingui jot'i. ¹⁰ Nugui dí tseta gatho nuya ts'othogui pa njabu nú'u xa huahna Ajuā da za da gamfri ra Zidada Jesucristo ne da mpøhø'u, ne da 'mai pa nzantho ja rá nsunda Ajuā.

¹¹ Nuya ya noya dí op'a'i go guehya xi majuaní, ne ena:

'Bū stá tuhū co ra Zidada Jesu, nehe ga 'būhū con gue'a;

¹² 'Bū ga tsethū ya ts'othogui, nehe ma ga mandahū con gue'a.

'Bū ga cønihū'a, nehe da gøngaguihū'a.

¹³ 'Bū núju hindí øthū nú'a dí mañhū, nu'á hā, nzantho øt'e gatho nú'a mā, ngue'a nu'á hingui pata rá mfeni.

Rá 'bēfi rá hoga mēfi Ajuā

¹⁴ Benbabi ya cu nuya noya dí op'a'i. 'Bepabi'u ja rá thandi ra Zidada gue hinda ntsanoya, ngue'a hinte ri muui, hõnse pa da ts'ocua yá mfeni nú'u to'o øde. ¹⁵ 'Yøt'a ra ts'edi gui nhyoga mēfi pa da 'ñotho hanja gui ntsa, ne gui mamba xá hño rá noya Ajuā nú'a mangua majuaní, pa njabu da za gui 'būi xá hño ja rá thandi Ajuā. ¹⁶ 'Uegue de nú'u hingui o rá 'ñu nú'a mā y nixi hinte ri muui nú'a mañ'u, ngue'a nu'u tó'o øt'a njabu ma'na rí duxa ya ts'oqui. ¹⁷ Y nú'a mañ'u da ts'ocua yá mfeni ya cu, nja ngu ra cance di ntsini maxøgue ja rá ndo'yo 'na.

'Ra to'o øt'a njabu go gue'a ra Imeneo ne ra Fileto. ¹⁸ Nu'ú go gue'u ya xa 'uegue de nú'a majuaní, ne mañ'u gue ya xa nuhu nú'u xa du, ne ri ts'ocua yá jamfri ma'ra. ¹⁹ Pe nu'u tó'o majuaní 'būi ja rá nija Ajuā hinda ma da ts'ocua yá jamfri, ngue'a ra Māca T'ofø engu njaua: "Ra Zidada pađi to'o gatho yá mēti'a." Nehe ena: "Dá 'uegue de ya ts'oqui gatho nú'u to'o di xøcambenibi rá thuhu ra Zidada Jesucristo."

²⁰ Y nurá nija Ajuā gue'a ngu 'nara danga ngu habū ja ndunthi ya traste, 'ra dega oro, 'ra dega t'axi, 'ra dega za, ha nu ma'ra dega dohmi. Nu'u xá hño, gue'u ma'na thoni'u ne ma'na ri muui. Ha nu'u hints'u xá hño, hints'u thoni ngue'a hini muui. ²¹ Hanguē njabu nehe ya cu, 'bū da 'uegue de gatho nú'a xá nts'o, nu'bū ri muui y thoni pa ya hoga 'bēfi, ne strá nt'axi ne strá hño pa da mēpabi ra Zidada. Nehe di 'būi pa da mēfi gatho ya hoga 'bēfi.

²² Hanguē nu'í oxqui tēnba yá nts'o'mūi ya basja'i. Go da tēna ra hñoja'i, ra jamfri, ra hmāte, ne ra hoga'mūi mahyēgui co nú'u ma'ra ya cu ri xøcambenibi ra Zidada co yá mfeni xá nt'axi. ²³ Nehe oxqui øt'e ngu nú'a øt'a nú'u ya necio ri ntsanoya ne hinte yá fađi, ngue'a ja fūhni ya tsūi. ²⁴ Y nu 'nará mēfi ra Zidada hiní 'ñepi dra necatsūi. Dra hoja'i con gatho hā, ne di pađi da nxahnate, ne gatho tsetatho. ²⁵ Nehe co ndunthi ra hñoja'i da umba ra ts'ofø nú'u to'o 'na'ño mā. Xāma Ajuā da xocua yá mfeni'u pa da ñobri ne pa da e da bađi nú'a majuaní. ²⁶ Ne da c'ot'i de yá 'yē ra ts'ondahi nu habū o'u pa øt'ua rá paha'a.

3

Nú'a ma da 'yøt'a ya 'ñagamfri de yá ngats'i ya pa

¹ Oxqui pumfri gue nuyá ngats'i ya pa ma da hnequi 'raya pa xá nts'o. ² Ngue'a ya ja'i dri nsu sehe, xi da ne da mē'tsa ndunthi ra boja, dya 'ñets'i, dya c'at'i, dya zante, dya ts'o'yøde co yá dada, dya ts'oc'baha, dya 'ñaqu'equ'ei. ³ Hindi ja yá hmāte, dya zamūi di otho yá nthecate, dya gūxa nc'uamba, hindi tsa da zāma yá mfeni pa hinda 'yøt'a ya ts'oqui, dya ts'o'mūija'i, ne di ũtsa gatho nú'a xá hño. ⁴ Dya betetho'u,

hindi tsu te da 'yøt'e o te da ma. Nu'ú ma'na da ne da 'yøt'a ya t'øt'e xá nts'o que da maði Ajuá. ⁵ Dri 'ñet'a hoja'i pe hindi pe'tsa ra ts'edi pa da 'ñudi ra hñoja'i.

Hangue nu'í gui 'uegue de gue'ú. ⁶ Go guehya ya ja'i cat'a ja ya ngu pa cadi ya 'behña nú'ú ri zatho, pa da gamfribi nú'a xipabi'ú. Nuya 'behña'ú xi tuxa ndunthi ya ts'oqui, ne pe'tsa ndunthi ya ts'onc'at'i. ⁷ Nzantho ri nxadi nú'a sipi, pe hinhya'mú da za da baði nú'a majuaní. ⁸ Nuya ja'i'ú nzantho ri nøt'a thoho ora sipa rá noya Ajuá, nja ngu ra Jane ne ra Jambre bi nø'tuabi ra Moise. Gue'ú ya ja'i'ú xi xa ts'oca yá mfeni ne hingui pe'tsa nú'a ra jamfri xi majuaní. ⁹ Nuya ja'i'ú ya hinda ma da hyat'a ma'ra ya ja'i, ngue'a gatho ya ja'i ma da batuabi yá necio, ngu bi nja nú'ú yoho ya 'ñøhø bi nø'tuabi ra Moise.

Yá ngats'i yá noya ra apostol Nsan Pablo nú'ú bi mempa ra Timoteo

¹⁰ Pe nu'í xcá tena ma nt'utuante, xcá tenga ma 'mái, xcá patca ma mfeni ne ma jamfri, xcá tena ma pacencia ne ma hmate, ne xcá paði gatho nú'a stá tseti. ¹¹ Xcá paði de ya nt'atsate ne de ya ugui dá thogui nuni Antioquía, nuni Iconio, nuni Listra. Pe de gatho nuya thogui'ú Ajuá bi ñangagui. ¹² Xi majuaní, nu'a tó'o camfri ra Zidada Jesucristo ne xi ne da 'mái 'nara hoga'mái, nu'a da thogui ya nt'atsate. ¹³ Pe nuya ts'oja'i ne ya hyate ma'na rí ma xá nts'o. Nu'ú 'yo hate ne thát'i. ¹⁴ Pe nu'í oxqui 'uegue de nú'a xcá paði, ngue'a ya guí paði xá hño gue go gue'a majuaní ngue'a guí paði nú'ú to'o bi 'ñu't'a'i. ¹⁵ Y desde gá mbatsi gá paði ra Maça T'ofu nú'a xicj de ra Zidada Jesucristo pa da za ga camfrih ne njabú ga mpøhøh. ¹⁶ Gatho ra Maça T'ofu, Ajuá go bi unga ra mfeni pa bi t'ofu. Hangue xá hño ra Maça T'ofu pa da 'ñutuante, pa da ntsate, pa da unga ra ts'ofu, ne pa da 'ñudi ra hñoja'i, ¹⁷ pa njabú nú'ú to'o xa gamfri Ajuá da nxøgue yá mfaði ne da baði da mefi ya hoga 'befi.

4

¹ Dí 'bep'a'i ja rá thandi Ajuá ne ja rá thandi ra Zidada Jesucristo, go gue'a ma da hña'mba nguenda gatho ya ja'i nú'ú di te

ne nú'ú ya hindi te nu stua yopa ehe pa da nda. ² Guehna dí 'bep'a'i gue gui mamba rá noya Ajuá, ne gui ja gui 'yøt'e nzantho. Unga ra ts'ofu, ntsate ne nzote con gatho ri hñoja'i, ne gui 'ñutuante. ³ Ngue'a ma da zø ya pa gue ya ja'i hinda ne da 'yøde nura hoga nt'utuante. Nu'ú ma'na da ho da 'yøde nú'a hinxá hño, hangue ma da hyonga 'raya xahnate nú'ú di ma ngu nú'a di ho da 'yøde'ú. ⁴ Nu'ú ya hinda ne da 'yøde nú'a xi majuaní. Ma da 'uegue'ú pa da yopa dena ya 'bede nú'ú xa zanse ya ja'i. ⁵ Pe nu'í, xi da su ri mfeni de gatho nú'a da 'ñehe, ne gui tseta ya dumái. 'Yøt'a ra ts'edi pa gui mamba rá noya Ajuá, ne gui pefi gatho nú'a ra 'befi xa t'a'a'i.

⁶ Ngue'a nuguí ya bi zø ra ora pa ga unga ma te. Ya bi zø ra ora ga tsocua nuna ximhai. ⁷ Ya stá øt'a ra ts'edi pa stá ntate ja ra hoga tuhni. Ya stá juata nú'a ra 'befi bi t'aquí, ne stá su nú'a ra jamfri bi t'utcagui. ⁸ Hangue nubyá bí 'bescagui 'nara thaha nú'a ma da t'umba gatho nú'ú to'o ri hñoja'i. Ha nú'a ra thaha'a ma go da 'raca ra Zidada nú'a ra pa da yopa 'ñehe. Nú'a go gue'a ra hoga nzaya. Y hingo pa hønsegui nura thaha'a, nehe pa gatho nú'ú to'o tøm'babi rá yo'ehe'a.

Ra apostol Nsan Pablo xipa ra Timoteo te da 'yøt'e

⁹ Nde nubyá, 'yøt'a ra ts'edi gue 'nitho gui 'ñe gui c'ascagui. ¹⁰ Ngue'a ra cu Dema xa zogagui sehæua ne bi ma pa Tesalonica, ngue'a nu'a ma'na bi ho nuna ra ximhai. Ha nura cu Crecente bi ma pa Galacia y nura cu Tito bi ma pa Dalmacia. ¹¹ Hønse ra cu Luca dí 'bú'beua. De má 'ñu gui tsincabú ra cu Marco ngue'a xi xá hño'a pa da maxcagui ja ra 'befi. ¹² Y nura cu Tiquico dá penp pa Efeso. ¹³ Nu xcrí ehe gui hancabú ma pat'i duá tsopú Ntroa ja rá ngu ra cu Carpo. Ne gui hancabú ya libro. Nehe oxqui ma gui pumfri gui hancabú nuya libro dega xifri.

¹⁴ Ra Jandro nú'a ra huiti xi xa 'yøtca ndunthi ra nts'o'mái. Ra Zidada go gue'a ma da gu'tuabi de nú'a xa 'yøt'e. ¹⁵ Hangue ne'i nsu ndunthi de gue'a, ngue'a nu'a xi ri nøt'atho de nú'a dí mañhú.

¹⁶ Nurá madi bi zonca ra ts'utbi pa bi xuga ra uenda, ni 'na hinto bi maxcagui, ngue'a gatho bi hyegagui sehe. Ajuá da pundu-abi'ũ. ¹⁷ Pe ra Zidada himbi hyegagui sehe. Nú'á go bi 'raca ra ts'edi pa dá mā xá hño gatho nurá noya'a, ne pa bi 'yøde gatho nú'ũ ya ja'i hinyá xodyo. Hangué njabũ ra Zidada bi ñangagui pa dá c'ot'i de rá ne ra zate. ¹⁸ Nehe ma da ñangagui de gatho nú'a xá nts'o, ne ma da zixcagui pa ga ma ga 'bũ nuni mahets'i habũ bí manda'a. ¡Nú'á go gue'a dra nsunda pa nzantho! Njabũ gue'a.

Rá ngats'irá cartara apostol Nsan Pablo ri yopa zenjua ya gamfri ne apa Ajuá por gue'ũ

¹⁹ Fat'ajuabũ ra nju Prisca ne ra cu Aquila ne gatho ya mengu rá ngu ra cu Onesiforo. ²⁰ Nura cu Rasto bá cohi nuni Corinto, y nura cu Trofimo dá tsogui nuni Mileto ngue'a bi hñeni. ²¹ 'Yøt'a ra ts'edi gui ja gui 'ñehe ante da dagui ya tse. Fat'ajuá'i ra cu Eubulo, ra cu Pudente, ra cu Linu, ra nju Claudia ne gatho nuya cu 'buiua.

²² Ra Zidada Jesucristo da 'mũ con gue'i. Ajuá da max'a'ihũ. Njabũ gue'a.

RA TITO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI RA TITŌ

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Tito

¹ Núgui drá Pablo rá 'begogui Ajuá ne rá apostolgui ra Zidada Jesucristo nú'a bá pęcagui pa ga mąnga ra noya de ra jamfri, pa da gamfri nú'u xa huahna Ajuá. Ne bá pęcagui pa ga utuabi'u nú'a majuani ngu nú'a dí camfrih, pa njab da 'múi'u xá hño ja rá thandi Ajuá, ² ne da m'ętsa ra nthø'mate de ra te pa nzantho nú'a bi ñatcaguih Ajuá ante da hyoca ra ximhai. Nu'á pę'tsi da njab ngue'a Ajuá hinhya'm hate. ³ Ha nu mi zø ra pa, Ajuá ma Pøhøteh bi 'ñudi nú'a xqui ñatcaguih por nuna maça noya bi 'bepcagui ga ma. ⁴ Nu'i zi cu Tito, dí op'a'i nuna carta, dí ja ra uenda gue ma t'u'i ngue'a go dá zo'a'i de nuna ra jamfri dí pę'tsh. Ajuá ra Dada ne ra zi Hmu Jesucristo numa Pøhøteh da jap'a'i ne da max'a'i pa gui 'bui te rá 'ñentho.

Nú'a rá 'bęfi ra Tito nuni Creta

⁵ Nu ndá tsoc'ab Creta, dá tsoc'a'i pa gui juata nú'a ra 'bęfi ri 'bedi, ne pa gui hñuxa ya cu pa da nda cada 'nara nija de ya hnini hab ri munts'a ya cu ngu nú'a dá 'bep'a'i. ⁶ Nuya cu'u mahyoni di 'yo xá hño ne di jo'o to'o da c'a'tsi, ne 'nada rá 'behña di pę'tsi, ne dya gamfri gatho yá bątsi, ne di jo'o to'o da ma gue yá bątsi te yá maña'u ne ya ts'o'yøde'u. ⁷ Ngue'a ya ma'yo de ya nija di supabi rá 'bęfi Ajuá, hangue mahyoni di 'yo xá hño pa hinto da c'a'tsi. Hindra 'ñets'i, hindra cuę, hindra ti, hindra necatuhni, ne hinda ne da dahą ra boja dega nthate. ⁸ Nu'a di øt'e, mahyoni di pađi da unga ntsaya nzantho, ne dri ho nú'a xá hño, ne di 'yo co ndunthi ra mfađi, di 'yo ngu rí 'ñehe, di øt'e ngu nú'a ri ho Ajuá, ne dri nsu sęę. ⁹ Nu'á mahyoni di pađi da su nura hoga noya nú'a mąnga majuani ngu nú'a bi t'utuabi, pa njab da za da zo ma'ra co ra nt'utuate nú'a majuani ne da

bađi da datuabi nehe nú'u ma'ra to'o di ña de ma'na'ño ra mfeni.

¹⁰ Ngue'a 'bui ndunthi ya ts'o'yøde mąnga ya noya hinte ri muui, ya hyate. Ma'na øt'a njab nú'u ya xodyo tenda yá jamfri. ¹¹ Nuya ja'i'u mahyoni da jo'tua yá ne ngue'a udi nú'a hini 'ñepi da 'ñudi, ne hab udi'u ri ts'ocua yá mfeni maxøgue nú'u to gatho 'bui ja ra ngu. Nu'á øt'a njab hønse pa da data ra boja.

¹² Nuya me Creta, 'na de yá bađi'u bi ma de yá mengu rá haise ne bi 'ñena: "Ya me Creta nzantho xi ya c'uamba. Xi ya ts'o'mui ngu ya zate, ne ya ts'o'yo'u, ne xi ya dahñei." ¹³ Nú'a bi mąnga nura bađi'a gue'a xi majuani. Hangue ringue'a xi da zofu nts'edi nuya cu pa da gamfri xá hño nú'a majuani. ¹⁴ Nehe xipi gue hinda hñuxa nt'øde ya 'bede nú'a xa bensehe ya xodyo, nixi nú'a ri manda de yá mfeni sęę nú'u ya ja'i hingui camfri nú'a majuani.

¹⁵ Pa nú'u to'o xá nt'axi yá mfeni, gatho ya t'øt'e xá nt'axi pa gue'u. Pe pa nú'u to'o xá nts'o yá mfeni ne hingyá gamfri, gatho ya t'øt'e xá nts'o pa gue'u, ngue'a xá nts'o yá mfeni ne hingui tsa da bađi nda'a ra hño nda'a ra 'ñu. ¹⁶ Nu'á ma gue pa Ajuá, pe co yá ts'o'bęfi dri hnequi gue hina, ngue'a ya ts'o'mui ne ya ts'o'yøde, ne hingui tsa da 'yøt'e nú'a xá hño.

2

Ra hoga nt'utuate

¹ Pe nu'í, nu'a gui ma, ma ngu nú'a udi ra hoga nt'utuate. ² Zofu nuya zi tio pa hinda nti, dya 'ñequ'ei, ne da 'ño co ndunthi ra mfađi, da 'múi xá hño ja ra jamfri, da m'ętsa ra hmate, ne da zeta nú'a da 'ñepi. ³ Nehe ya zi tia da 'ño xá hño co ra t'equ'ei, hindya gąxa nc'uamba, hindya tixfani, da 'ñudi nú'a xá hño. ⁴ Da 'ñutuabi ya bas'behña gue da mađi yá dame ne yá bątsi. ⁵ Da 'ñutuabi gue da 'ño co ndunthi ra mfađi, da 'ño strá nt'axi yá mfeni, da bađi da su yá ngu, dya hoja'i, ne da 'yøte yá dame. Mahyoni da 'yøt'a njab pa ni 'na hinto da ñama'ñ de rá noya Ajuá.

⁶ Nehe zofu ya bątsa'ñøhø gue da 'ño co ndunthi ra mfađi. ⁷ Ne'i nzantho gui 'yo xá hño pa njab nu ma'ra da 'yøt'a nehe

ngu guí øt'e. Ora guí utuate, 'ñudi nú'a xi majuani, ne 'ñudi ngu rí 'ñehe. ⁸ Nehe gui mąnga ya hoga noya nú'u hinda za to da c'a'ts'a'i. 'Bų gui njabų da 'beta yá tsa nú'u to'o ri ątsaguihų, ne hinda za da ñama'ñų de guecų.

⁹ Nehe zofa ya 'bego gue da 'yøta yá hmu, ne nzantho da męfi con gatho yá mui nú'a dra 'bępi. Hindya dadi. ¹⁰ Hinda bepi rá hmu, da supa nú'a te pę'tsa rá hmu, pa njabų ya 'bego nzantho da 'ñe'tsua rá nsu rá noya Ajuą ma Pøhøtehų.

¹¹ Ajuą ya xa 'ñudi rá hñoja'i pa gatho ra meximhai da za da mpøhø. ¹² Ne co rá hñoja'i'a utcahų gue ga 'ueguehų de ya ts'oqui ne de yá ts'onc'at'i ra ximhai, ne utcahų ga 'bųhų ngu rí 'ñehe de dí 'yohųua nuya pabya, ne ga 'yohų co ndunthi ra mfađi, ne ga øthų nú'a xá hño ja rá thandi'a. ¹³ Nehe utcahų ga ndø'mhų co ra johya nú'a ra pa da yopa 'ñehe ma zi Pøhøtehų ra Jesucristo co rá nsunda, ngu nú'a xa ñatcaguihų. Y nú'a go guese'a Ajuą ja rá dąnga ts'edi. ¹⁴ Nu'a go gue'a bi unsehe rá te pa bi ñangaguihų de gatho nú'a xá nts'o. Bi du'a pa bi xųgaguihų de gatho ma ts'oquihų pa dyá metiguihų'a, nehe pa ga ja ga øthų nú'a xá hño.

¹⁵ Nuna guehna gui ma, ne gui nzote y gui ntsate. Ne gui ma con gatho ra ts'edi nú'a xa 'ra'a Ajuą pa hinto da 'ñena gue hinte ri muui nú'a guí ma.

3

Nú'a rí 'ñepi da 'yøt'a ya gamfri

¹ Nehe bembabi ya cu gue da 'yøta ya nda ne gatho ma'ra nú'u to'o ha ra ts'atbi, hinda nø'tuabi, ne di 'bui pa da 'yøt'a gatho nú'a xá hño. ² Hinda ñama'ñų de ni 'nayá miqu'eiu, hindya necatuhni, di ja yá hmate, ne xi da nhyoja'i con gatho yá miqu'eiu.

³ Ngue'a nujų ma'met'o ndyá 'ñamfenihų, ndyá ts'o'yødehų, hinduí øtehų Ajuą. Stí 'medihų ja ya ts'oqui. Ndí pę'tshų ndunthi ya ts'onc'at'i ne ya ts'ojohya de ra ximhai. Ndí 'bųhų ja ra nts'o'mui ne ndí hyøcuahų nú'a te mi pę'tsa ma'ra. Ndyá nt'atsahų ne ndrí 'ñatsahų 'na ngu ma'na. ⁴ Pe Ajuą ma zi Pøhøtehų bi 'ñutcahų rá hñoja'i ne

rá dąnga hmate nú'a pęscahų. ⁵ Hangué nu'a bi pøhøguihų. Hingue bi pøhøguihų por ma hoga 'befihų nú'a stá øthmahų. Nu'a bi pøhøguihų ngue'a bi huegaguihų ne bi xųgaguihų de ma ts'oquihų nu ndá yopa 'bųhų ma'ra'yo, ne bi 'racų ra Maça Nđahi pa bi patca ma 'muihų. ⁶ Ajuą bá pęncaguihų rá Maça Nđahi con gatho rá ts'edi ngue'a ma zi Hmuhų ra Jesucristo bi pøhøguihų. ⁷ Hangué po rá dąnga hñoja'i Ajuą ya hinte ma ts'oqui dí tuhų, ne dí tø'mhų ra te pa nzantho nú'a bi ñatcahų.

⁸ Nuya noya dí ma go guehya majuani, hangue dí ne ja guetbų gui ma pa da ja da 'yøt'e'u xá hño gatho to'o xa gamfri Ajuą. Go guehya ya noya xá hño, go 'nara hño pa gatho ya ja'i. ⁹ Oxqui hu'tsua nt'øde nuyá noya ya 'bemfeni gá ja'i, nixi nuyá 'bede xa zanse'u de maya'bų. Oxqui mpamhyau'i nixi gui ntsanoyau de rá ley ra Moise, ngue'a gatho nuya 'bede'u hinte rí hñaqui y nixi hinte ri muui.

¹⁰ 'Bų 'na to'o 'ueca ya cu ne ya xcá zofa yo'qui o hñu'qui ne hinxa ne xa 'yøde, 'ueque'a. ¹¹ Ngue'a nu'i guí pađi gue nú'a ra ja'i'a ya xa 'uegue de nú'a majuani ne øt'a ya ts'oqui, hangue po rá mfeni sehe'a ya xa ncondena.

Ra Tito sipi da mats'i 'raya cu

¹² Nu xcrá pęhn'abų ra cu Artema o ra cu Tiquico, gui ja gui 'ñehe 'bestho pa Nicopoli pa ja grá nthęuini, ngue'a stá beni gue ja ma grá 'bųhni nuya pa sta dagui ya tse. ¹³ Bá nexa ra cu Sena nú'a ra pønja, ne ra cu Polo, ne umbabi'u gatho nú'a te da 'yø'tua ra 'bedi má 'ñu. ¹⁴ Nehe numa zi cuhų bí 'bui de guepų gui zofa pa da nzađi da mpefi xá hño, hingue da 'mętho, pa njabų da za da mfaste'u habų mahyoni.

Rá ngats'i rá cartara apostol Nsan Pablo ri yopa ęenjua ya gamfri ne apa Ajuą por gue'u

¹⁵ Ri fat'ajuą'i gatho núyų dí 'bų'beua. Nehe fat'ajuąbų gatho nú'u ma hmąca cuhų ja ra jamfri. Ajuą da jap'a'ihų grí gathohų. Njabų gue'a.

RA FILEMÓN RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI RA FILEMÓN

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Filemón

¹ Núga drá Pablo dí jot'ua ja ra fadi po rá ngue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Zi cu Fili, ma zi hmāca cu'ihē ne ma compa'ihē de ja rá 'bēfi Ajuā, núga ne ra cu Timu dí op'a'ihē nuna carta. ² Dí pēmpabihe ra nzēngua gatho ya cu nú'u ri munts'ib_u ja ri ngu. Nehe dí pēmpahe ra nzēngua ra nju Apia, ne ra cu Arquipo, go gue'a faxcahe pa dí ñambahe rá noya Ajuā. ³ Ajuā ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa gui 'buh_u te rá 'ñenthō.

Rá jamfri ne rá hmāte ra Filemón

⁴ Ora dí apa Ajuā, nzantho dí beñ'a'i nehe, ne dí umba njamādi'a ⁵ ngue'a dí øde de nú'a ra hmāte ne ra jamfri guí pē'tsua ma Zidadah_u ra Jesu, ne de ra hmāte guí pē'tsua gatho nú'u xa gamfri Ajuā. ⁶ Nehe dí apabi Ajuā por nú'u to'o xa gamfri ngue'a xa hyant'a'i ri jamfri, pa da hñani'u gatho nú'u ya japi ri 'racj_u ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nu'i ma zi cu'i, xi xcá jaqui ga johya ne xcá hubga ma mai, ngue'a dí øde tengu ri hmāte, asta ma'ra ya cu xcá nupa yá mfeni.

Ra apostol Nsan Pablo apa 'nara favo ra Filemón pa ra Onesimo rá nzai'bēgo

⁸ Núga rá apostolgui ra Zidada Jesucristo, hangue dí hā ra ts'edi pa ga 'bēp'a'ihmā guí 'yøt'e nú'a rí 'ñep'a'i, ⁹ pe nu'a ga øt'e, ma'na xá hño ga a'a'i 'nara favo co ra hmāte. Núga drá Pablo ya drá daqu'ei y dí jot'ua ja ra fadi po rá ngue ra Zidada Jesucristo, ¹⁰ dí bante'i po ra cu Onesimo, núni ri 'bēgohmā, ya bi gamfri Ajuā ngue'a dá zofo de guecua ja ra fadi, y dí øt'a ra uenda gue ma t'u ngue'a bi gamfri nú'a dá xipi.

¹¹ Ya pa xa thogui, nuni ra Onesimo himrá hoga 'bēgo himi pēp'a'i ngu rí 'ñehe,

pe nubyá hā, go 'nara hoga 'bēgo pa gue'e ne pa gueque nehe. ¹² Dí pēn'a'ib_u pa da yopa 'mup_u ma'na'qui, hangue numahño, ja ra uenda go gueque dá tsømb_u, ngue'a xi drí mādini. ¹³ Nuga ga nehma ga tsami pa da mēpcaguiua ja ra fadi, pa nú'a go gui pēpcahmā, go da mēpcani núbya de dí oua fadi po rá ngue ra māca noya. ¹⁴ Pe hindí ne ga øt'a njab_u nsinque ri nsequi, ngue'a hindí ja'i gui faxqui, pe 'b_u gui faxqui, dí ne gue de ri pahase. ¹⁵ Pøde Ajuā bi 'yøt'e pa bi 'ba't'a'i 'raya pa ra Onesimo, pa njab_u da yo menga ja ri ngu pa gui 'buh_u pa nzantho, ¹⁶ ya hingue ngu 'nadra 'bēgotho, nubyá ya go 'nara hmāca cu. Nugá xi dí mādini, pe nu'i ma'na rí 'ñep'a'i guí mādi ngue'a nubyá hingo hønse ri 'bēgotho, nehe go ri cu de ja ma Zidadah_u.

¹⁷ Nu'b_u grí mācagui ngu 'nara hoga compa ja rá 'bēfi Ajuā, nu'bú nu sta zømb_u ra cu Onesimo, xi da numahño, 'yøt'a ra uenda gue go guecagui dá tsømb_u. ¹⁸ 'B_u xa 'yøt'a'i 'nara nts'o'mai, o 'b_u tu'a 'nara thai, go da tsogagui de ma uenda. ¹⁹ Núga drá Pablo dí huxa ma thuhu co ma 'yese gue go ma ga ju't'a'i. Nugá hinga ma ga eñ'a'i gue go guí tucagui ngue'a go dá xi'a'i rá noya Ajuā. ²⁰ Hangue dí bante'i guí 'yøt'a núna dí xi'i, ngue'a guí camfri ra Zidada Jesucristo, pa njab_u guí jaqui ga johya, ngue'a dí ncu_u ja ra Zidada Jesu.

²¹ Dí op'a'i ngue'a dí padi xá hño gue xi grá hoga'yøde, ne dí padi gue ma'na ndunthi ma guí 'yøt'e que núna dí xi'a'i. ²² Y nehe dí ne ga xi'a'i guí hoqui hab_u ga tsaya, ngue'a dí tøm_i gue nú'a xcá 'yaph_u Ajuā ma da 'yøt'e pa ga mab_u ga tsøñ'ah_u.

Rá ngats'i rá carta ra apostol Nsan Pablo ri yopa zēngua ya gamfri ne apa Ajuā por gue'u

²³ Peñ'a'i ra nzēngua ra cu Epafra núni jot'ua fadi nehe mahyēgui con gueque po rá ngue ra Zidada Jesucristo. ²⁴ Nehe peñ'a'i ra nzēngua ra cu Aristarco, ne ra cu Dema, ne ra cu Luca, nuy_u go guehyu faxcagui ja rá 'bēfi Ajuā.

²⁵ Ma Zidadah_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u guí gathoh_u. Njab_u gue'a.

RA EBREO RA CARTA NÚ'A BI 'BEMPA YA EBREO

Ajuá bá pēhna rá T'ḥ pa bi zocaguihḥ

¹ Maya'bḥ Ajuá bi zofo ndu ma xitahḥ ndunthi ya 'mi'qui de 'rama'na'ño ya modo. Go yá 'mēhni bi xipabi rá noya 'na hangutho pa go bi zofo'ḥ ndu ma xitahḥ. ² Pe nubyá de yá ngats'i ya pa, Ajuá bá pēhna rá T'ḥ pa bi zocaguihḥ. Ajuá bi 'yēnt'ua ja rá 'yē'a pa bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho nú'a te ja, ne xa dapabi'a gatho nú'a te ja pa rá meti'a. ³ Y nurá nsunda rá T'ḥ Ajuá gue'a rá nsunda rá Dada nehe, y nurá 'mḥi rá T'ḥ Ajuá gue'a rá 'mḥi Ajuá ra Dada. Gatho ya t'øt'e nú'ḥ bí ja mahets'i ne nú'ḥ jaua ja ra ximhai o ja rá 'yē ra T'ḥ, ne nu'á ri su'ḥ co rá ts'edi rá noya. Go gue'a bi du pa bi xagaguihḥ gatho ma ts'oquihḥ, nepḥ bi ma mahets'i ne bá hudi ja rá 'ñei de habḥ bí hudi Ajuá rá Dada to pē'tsa gatho ra ts'edi.

Rá T'ḥ Ajuá ma'na hḥ ra ts'edi que ya enxe

⁴ Rá T'ḥ Ajuá ma'na hḥ ra ts'edi que ya enxe, ne Ajuá bi hñu'mbabi'a 'nara thuhu ma'na ja rá nsu que nú'a pē'tsa ya enxe. ⁵ Ajuá hinhya'mḥ xa 'ñembabi 'nara enxe ngu nuna ra noya bi xipa rá T'ḥ, bi 'ñembi: Nu'i go gue'e ma T'ḥ'i, ne nubyá ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri Dadagui. Ajuá hinhya'mḥ bi mā de 'nara enxe: Nuga go gueque drá Dadagui'a, ne nú'á go di gue'a ma T'ḥ. ⁶ Ha nu mbá pēhna Ajuá rá 'ra T'ḥ ja ra ximhai, bi 'ñena njaua: Gatho ya enxe dá nsundabi ma T'ḥ. ⁷ Y de ya enxe Ajuá bi 'ñena njaua: Ya enxe nú'ḥ pēpcagui ne dí pēhni, dí japi da nja ngu ra ndāhi, ne dí japi da nja ngu 'nara tsibi. ⁸ Pe Ajuá bi 'ñemba njaua rá T'ḥ: Nu'i grá Ajuá, ma gui ndā pa nzantho; ne nuri hmanda gue'a 'nara hmanda dega hoga ts'utbi.

⁹ Xi grí ho 'bḥ t'øt'a ra hño, pe hingrí ho 'bḥ t'øt'a ra nts'o'mḥi; hangue por gue'a núga ri Ajuágui stá hux'a'i,

ne stá 'ra'a ndunthi ra johya que gatho ma'ra nú'ḥ to'o 'bḥi con gue'e.

¹⁰ Nehe Ajuá bi 'ñemba njaua rá T'ḥ:

Nu'i grá zi Hmu, go gue'e gá hoca ra ximhai de mi othotho gatho nú'a te ja; ne go gue'e gá hoca mahets'i.

¹¹ Gatho'ḥ ma da uadi, pe nu'í ma gui 'bḥi pa nzantho.

Gatho'ḥ ma da thegue ngu thegue 'nara dutu;

¹² ma gui pants'i'ḥ ngu 'nara he,

ne ma gui pati'ḥ ngu 'raya zēhe.

Pe nu'í go di gue'atho pa nzantho,

y nuri te hinhya'mḥ ma da uadi.

¹³ Ajuá hinhya'mḥ bi 'ñembabi ni 'nara enxe ngu nuna ra noya bi xipa rá T'ḥ, bi 'ñembi: Hñudiua ja ma 'ñei,

asta hinga tsogui ri ncontra rí nga'ti ri ua.

¹⁴ Gatho ya enxe go dega ndāhitho ne pēpabi Ajuá, xuá mēhni pa da mēpabi gatho ya nthahni nú'ḥ ma da mpøhø.

2

Jamasuhḥ ra mpøhø

¹ Hangue por gue'a mahyoni ga huxhḥ nt'øde de nú'a stá ødehḥ, pa njabḥ hinga 'ueguehḥ de nú'a dí camfrihḥ. ² Nú'a ra ley bi manda Ajuá maya'bḥ po ya enxe bi fadi gue go gue'a majuani, ne Ajuá bi castiga ngu mri 'ñepi nuto bi 'yøt'a ya ts'oqui ngue'a himbi ne bi 'yøte'a. ³ Nu'bá çhanja da za ga mponthḥ rá cuē Ajuá 'bḥ nújḥ hindí huxhḥ nt'øde xá hño nuya hoga noya xi di muui ndunthi ne xicjḥ hanja da za ga mpøhøhḥ? Nuya hoga noya dega mpøhø go rá mādi bi mānsē ra Zidada Jesu, nepḥ nú'ḥ to'o xi bi 'yøde nuya noyaya bi xicjḥ gue go gue'a majuani. ⁴ Nehe Ajuá bi damajuani mahyēgui co nú'ḥ to'o bi xicaguihḥ nuya ya noya, ngue'a bi 'ñudi 'raya nt'udi, ne bi 'yøt'a ya dānga milagro ne ma'ra ya dānga 'bēfi, ne bi 'racjḥ ra ts'edi de ra Māca Ndāhi ngu tengu rá paha Ajuá pa ga pēphḥ'a cada 'na de guecḥ.

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñe bi njā'i ngu nújḥ yá cuguihḥ

⁵ Nehe Ajuá hinxa hñuxa ya enxε pa go da ndá ja nú'a ra 'ra'yo ximhai ma ga xi'ah_u.

⁶ Nu'a xa 'yøt'e, xa hñuxa ya ja'i pa go da ndá'u, ngu mǎnga 'na xeni de ja ra Mǎca T'ofó ne ena:

Nu'i Ajuá ma Dada'i, ¿te ri muui ra ja'i de ra ximhai pa guí beni de gue'a?

¿Te ri muui'a pa guí ne gui fats'i?

⁷ Go 'raya patho ma'na xcá umba yá nsu ya enxε que gue'a,

ne 'mεfa gá umba ra nsu xi ra dangui ngu nú'a ra nsu t'umbabi 'nara ndá.

Ne xcá hñuts'i pa da manda ya t'øt'e nú'u xcá hoqui;

⁸ xcá hñuts'i'a pa da manda gatho.

Njab_u Ajuá xa hñuxa ya ja'i pa da manda gatho nú'a te ja ja ra ximhai ne himbi gotho ni 'nara t'øt'e nú'a himbi t'ent'ua ja yá 'ye'u. Pe nubyá hinxa hnequitho gue ya ja'i dri ndá de gatho ya t'øt'e. ⁹ Pe dí pah_u gue nura Zidada Jesu há, ri ndá de gatho ya t'øt'e. Pe po 'raya patho ma'na bi nja yá nsu ya enxε que gue'a, y njab_u bi du po rá ngue gatho ya ja'i po rá hñoja'i Ajuá. Pe nubyá ya xa t'umba 'nara nsu dega ndá, ngue'a bi sufri ne bi du por guecj_u.

¹⁰ Ajuá bi hyoca gatho ya t'øt'e pa rá nsunda'a, ne ri su. Hangue bi 'ñepi bi mεhna ra Jesu pa bi sufri, pa njab_u bi nhyoga pøhøte pa da za da zixa gatho nú'u yá batsi Ajuá pa da 'mǎhui'u ja rá nsunda'a.

¹¹ Ra zi Hmu Jesu go gue'a ri t'axca ya ja'i de yá ts'oqui. Y nú'a ne nú'u to'o xa t'axqui, 'nada yá Dada. Hangue ra zi Hmu Jesu rá T'u Ajuá hindi ntsa da 'ñena gue go gue'u yá cu. ¹² Hangue enga ja ra Mǎca T'ofó:

Nú'u ma cu ma ga xipabi de gue'e, y con gue'u ma ga tu't'ahe ya jahña ja ra hmunts'i.

¹³ Nehe ena:

Ma ga huxa ma jamfri ja Ajuá.

Nehe ena:

Ja dí 'bucua co nuy_u yá batsi Ajuá xa 'yεntc'a ja ma 'ye.

¹⁴ Nuyá batsi Ajuá go ya meximhai pε'tsa ra ji co ra ndo'yo, hangue ra Zidada Jesu bi 'ñe bi nja'i nehe ngu'u pa bi za bi du, ne co nú'a rá du bi thogui'a bi za bi huatua rá ts'edi ra ts'ondáhi nú'a to'o mi há ra ts'edi de ra du. ¹⁵ Y njab_u bi za bi 'bε ra ntsu nú'u to'o nzantho mi tsu ra du. ¹⁶ Dí padih_u gue

ra Zidada Jesu himbi 'ñehe pa e da mats'i ya enxε. Nu'a bi 'ñehe pa e bi maxcaguih_u núju stí 'ñeheh_u de yá ja'i ndu ra Abrá. ¹⁷ Y pa bi za bi maxcaguih_u, mahyoni bi thogui gatho ngu nú'a dí thoguih_u núju yá cuguih_u'a. Hangue ja rá nthe cate con guecj_u, ne bi nhyoga ndá gá macja de guecj_u ja rá 'bεfi Ajuá, ngue'a po nú'a ra du bi thogui, Ajuá bi za bi punga ma ts'oquih_u. ¹⁸ Y nubyá nu'a tsa da maxa nú'u to'o tho ya thogui, ngue'a nuse'a bi sufri ne bi tho ya thogui nehe.

3

Ra Zidada Jesu ma'na ja rá nsu'a que ra Moise

¹ Hangue ma zi mǎca cu'ih_u, nú'ah_u xa zohna'ih_u Ajuá pa gui maha mahets'i, xi da beñh_u ra Zidada Jesucristo nú'a rá 'mεhni Ajuá pa bi 'ñutcah_u nú'a dí camfrih_u, nehe go gue'a ma ndá gá macjah_u de ma jamfrih_u. ² Ajuá go bi hñuts'i'a pa da ndá gá macja, y nu'a xi pεpabi xá hño, nja ngu ra Moise bi mεpabi xá hño nu mí supa gatho rá hnini Ajuá. ³ Y ra Zidada Jesu ma'na rí 'ñepi da nja rá nsu que ra Moise, nja ngu nú'a to'o hoca 'nara ngu, ma'na ja rá nsu'a que ra ngu. ⁴ Ngue'a 'nara ngu, 'bui to'o xa hyoqui, pe nu Ajuá go gue'a bi hyoca te gatho ja. ⁵ Xi majuaní ra Moise mi gue'a 'nara hoga 'bεgo mi supa rá hnini Ajuá, y nú'a mrá 'bεfi'a mri damajuani de nú'a mí ma da mǎnga Ajuá 'mεfa. ⁶ Pe ra zi Hmu Jesucristo go gue'a ra ndá de rá hnini Ajuá, ngue'a go gue'a rá T'u'a, y nu'a nzantho øt'a rá 'bεfi xá hño. Y nujá go rá hniniguih_u Ajuá 'b_u xi ga suh_u ma jamfrih_u asta rá ngats'i ra pa, ne xi ga tø'mh_u co 'nara johya nú'a ra nthø'mate dí pε'tsh_u.

Ra tsaya pa rá hnini Ajuá

⁷ Ra Mǎca Ndáhi bi 'ñena ja ra Mǎca T'ofó: 'B_u núbya gui 'yøh_u, nú'ah_u zo'ah_u Ajuá,

⁸ osti megui ri corasoh_u ngu bi nja nú'u ya ja'i mri 'ñoui ra Moise ja ra mbonthi ne bi nø'tuabi Ajuá y bi tsø'tua rá mǎi.

⁹ Nehe bi 'ñena Ajuá: Ndu ri dadah_u xi mi mfadagui'u,

masque xqui hyanda ya dǎnga nt'udi stí øt'a ja yá thandi de nú'u ñote njeya bi 'ño'u ja ra mbonthi.

10 Hangué por gue'a bi tsøtca ma mui'u, ne dá ena: "Nuya ja'i'u nzantho 'yo 'nambu yá mfeni,

ne hinxa ne'u xa 'yøt'a ngu nú'a stá xipabi."

11 Hangué bi tsøtca ma mui'u, ne dá jurabi gue hinda ma da ntsaya'u con gueque ja ma tsaya.

12 Ma zi cu'ihu, jamasuhu gue ni 'na de gue'ahu hinda nts'oca ri mfenihu po ra 'ñajamfri nú'a da ja'ahu gui 'ueguehu de Ajuá nú'a te. 13 Nu'a gui 'yøthu, 'na pa ngu 'na pa gui nupa mfenihu 'na ngu ma'na de núbya zocju Ajuá, pa ni 'na de gue'ahu hinda hya'ahu ya ts'onthate de ya ts'oqui ne da ja'ahu da megui ri corasohu.

14 Ngue'a 'bu ga siguihu ga camfrihu asta rá ngats'i ra pa, ne hinga 'ueguehu de nú'a stá camfrihu desde rá mudi, nu'bú ha, ga johyahu ga 'buhu mahyεgui co ra Zidada Jesucristo pa nzantho.

15 Beñhu nú'a ra xeni habu ena:

'Bu núbya gui 'yøhu, nú'ahu zo'ahu Ajuá, osti megui ri corasohu ngu bi nja nú'u ya ja'i mri 'ñoui ra Moise ne bi nø'tuabi Ajuá y bi tsø'tua rá mai.

16 ¿To'o nú'u bi 'yøde rá noya Ajuá nepu bi nø'tuabi? ¿Ha gue hingo gue'u nú'u bá pønga de Egipto, nú'u bá tsi ra Moise? Haha, go gue'u. 17 Ne ¿xi con to'o bi bø rá cue Ajuá gatho nú'u ñote njeya? ¿Ha gue hingué co nú'u bi 'yøt'a ya ts'oqui, hangué ja bi du de guehni ja ra mbonthi ne ja bi gohini yá ndo'yo'u? Haha, go gue'u. 18 Ne ¿xi to'o nú'u bi ma Ajuá gue xi majuani hinda ma da ntsayau Ajuá ja rá tsaya? ¿Ha gue hingo nú'u bi nts'o'yøde? Haha, go gue'u. 19 Hangué dí pahu xá hño gue nu'ú himbi za bi ntsayau Ajuá ja nú'a rá tsaya ngue'a himbi ne bi gamfri'u.

4

1 Nubyá jatho nú'a ra tsaya xqui hña'tuabi nú'u ya ja'i mri 'ñoui ra Moise, y go gue'a ri ñatcaguihu Ajuá. Hangué mahyoni xi ga nsuhu pa ni 'na de guecaguihu hinga 'behu nú'a ra tsaya'a. 2 Ngue'a nú'a ra hoga noya bi sipabi nú'u ya ja'i'u hinte bi muui pa gue'u ngue'a himbi gamfri'u. 3 Pe núju dyá gamfrihu ha, ma ga cuthu ja rá tsaya Ajuá pa ga tsayahu con gue'a, pe

nú'u to'o mri 'ñoui ra Moise, himbi ntsaya'u ja rá tsaya Ajuá, ngue'a Ajuá bi 'ñena: Nú'u ya ja'i'u bi tsøtca ma mui, ne dá jurabi gue hinda ma da ntsaya'u con gueque ja ma tsaya.

Nu'ú himbi yut'i ja rá tsaya Ajuá masque ya mi ja nú'a ra tsaya'a desde mi uadi bi hyoca ra ximhai, hangué ja bi ntsaya'a. 4 Ngue'a ja ra Maça T'ofu ma de rá yoto ma pa, habu ena njaua:

Rá yoto ma pa Ajuá hinte ma 'befi bi 'yøt'e, ngue'a ya xqui ua gatho rá 'befi, hangué bi ntsaya.

5 Ne ma'na ra xeni de ra Maça T'ofu ena: Nú'u ya ja'i'u hinda ma da ntsaya'u con gueque ja ma tsaya.

6 Nú'u to'o rá mudi bi 'yøde ya hoga noya himbi yut'i'u habu da ntsaya'u con gue'a, ngue'a myá ts'o'yøde'u, hangué nubyá jatho ra hña'ti pa to da yut'i da ntsaya con gue'a. 7 Ngue'a Ajuá bi hñuxa ma'na ra pa pa to da yut'i da ntsaya con gue'a, y nú'a ra pa bi ma go guepya ya paya. De ya xqui thogui ndunthi ya jeya Ajuá bi zocaguihu po yá noya ndu ra Davi. Nu'á bi ma ja ra Maça T'ofu ja nú'a ra xeni habu stá mañhu, ne ena:

'Bu núbya gui 'yøhu, nú'ahu zo'ahu Ajuá, osti megui ri corasohu.

8 'Bu ra Josue xa zixhma nú'u mri 'ñoui ra Moise pa xa ntsayahma'u, nu'bú Ajuá hinxa yopa mahma de ma'na ra pa.

9 Hangué dí pahu gue jatho 'nara tsaya pa gatho rá hnini Ajuá, 'nara tsaya hinhya'mu ma da uadi. 10 Ngue'a nu'u tó'o ya xa yut'a ja nú'a ra tsaya'a, ya tsaya de gatho yá 'befi, ngu bi ntsaya Ajuá de gatho rá 'befi'a.

11 Hangué nujú ga øthu ra ts'edi pa ga cuthu ja nú'a ra tsaya'a. Xi ga nsuhu gue ni 'na de guecju hinga nts'o'yødehu ngu nú'u mri 'ñoui ra Moise, hangué himbi za bi yut'a habu mi ne Ajuá xa ntsayauihma'u.

12 Ma ga nsuhu, ngue'a rá noya Ajuá ja rá te, ne pe'tsa ndunthi rá ts'edi, ne patcahu asta mbo ma mfenihu. Nu'á ma'na ja rá ts'edi que nu'araza ra huai dega yo filo. 'Nara huai tsa da yut'a ja ya tøcando'yo ne tsa da hyeca ya ndo'yo, pe nurá noya Ajuá ma'na ja rá ts'edi, nú'á tsa da xenga gatho ya mfeni pa da japi da hnequi gatho nú'a benga ja rá mfeni 'na, ne hanja ne da 'yøt'e

nú'a beni da 'yøt'e. ¹³ Ajuá handi ne p̄adi gatho nú'a dí øth_u ne dí beñh_u, ngue'a nu'á gatho go xa hyoqui ne p̄adi gatho nú'a te ja. Ne hinda za te da t'acuabi nixi te da jømbabi'a, ngue'a nu'á ya p̄adi gatho, y go gue'a ma ga daph_u nguenda de gatho nú'a stá øth_u.

Ra Zidada Jesu go gue'a ra nda gá macja

¹⁴ Ra Zidada Jesucristo rá T'_u Ajuá gue'a ma danga nda gá macjah_u y bi ma bí 'bui ja rá thandi Ajuá. Hangue por gue'a mahyoni ga siguih_u xá hño ja ma jamfrih_u. ¹⁵ Ngue'a numa nda gá macjah_u p̄adi gue otho ma ts'edih_u ora dí thoh_u ya ts'othogui o ra ora ne da thacj_u pa ga øthmah_u 'nara ts'oqui, hangue nu'á p̄escah_u ra nthe cate, ngue'a ne'a bi thogui njab_u ngu nú'a dí thoh_u nehe, pe nu'á hinhya'm_u bi 'yøt'a 'nara ts'oqui. ¹⁶ Hangue hinga ntsuh_u ga joñh_u ja rá thandi Ajuá nú'a ra hoja'i, ne ga xiph_u gatho nú'a dí thoguih_u, y nu'á da huegaguih_u, ne da maxcaguih_u ora dí homf_u rá mfats'i, ngue'a nu'á xi ra dangui rá hñoja'i pa guecaguih_u.

5

¹ Cada 'nara nda gá macja de ja ra ndaxjua ley xa thahni de ja ya ja'i, ne xa thuts'i pa da m̄epabi Ajuá po rá ngue ya ja'i. Nu'á xa thuts'i pa da umbabi Ajuá nú'a ya 'baha haxa ya ja'i, ne gatho ya hña'ti dega mbo'oni nú'a umbabi Ajuá pa da pumba yá ts'oqui. ² Nú'a ya nda gá macja ja yá ts'oqui nehe. Hangue por gue'a tsa da zofo co ra nthe cate nuya ja'i øt'a ya ts'oqui ne hingui p̄adi nú'a øt'e_u. ³ Hangue ya nda gá macja p̄e'tsi da hyo ya mbo'oni pa da umba Ajuá, hingue hønse pa yá ts'oqui ya ja'i, nehe pa yá ts'oqui de gues_u.

⁴ Y hingui tsa de gues_u 'na da g_u ra nsu dega nda gá macja. Ngue'a Ajuá go huanse'a nú'a to'o da m̄e nú'a ra 'b̄efi'a, njab_u ngu ra Aarón, Ajuá go bi huanse'a. ⁵ Ra Zidada Jesucristo bi njab_u nehe. Nu'á himbi hñuxase rá nsu dega nda gá macja, nu Ajuá go gue'a bi umbabi nú'a ra nsu'a. Xqui 'ñembabi ja ra Maça T'ofó: Nu'i go gue'e ma T'_ui; ne nubyá ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri Dadagui.

⁶ Nehe ja ma'na ra xeni de ra Maça T'ofó, Ajuá bi xipabi rá T'_u, bi 'ñembi:

Nu'i go gue'e grá macja pa nzantho ngu bi macja ra Melquisede.

⁷ Nu de mi 'bucua ra Zidada Jesucristo ja ra ximhai, bi 'yapabi Ajuá rá Dada nú'a mi tsahma xa ñani'a pa hinxa duhma. Xi mi apabi rá Dada con gatho rá m̄ui asta mi zoni'a. Y nurá Dada bi 'yøtua rá nt'adi'a, ngue'a ra Jesu nzantho mi ø'tua gatho rá paha rá Dada. ⁸ Pe nu'á masque go gues_u rá T'_u Ajuá, pe ma'na mi 'yo mi p̄adi da 'yø'tua rá paha Ajuá po nú'a bi sufri. ⁹ Hangue nu de mi p̄adi da 'yø'tua gatho rá paha'a, nu'bú nu'á bi za bi pøhø nú'a gatho to'o øte'a. ¹⁰ Y Ajuá bi umbabi ra nsu dega nda gá macja ngu bi macja ra Melquisede.

Xá nts'o pa to'o da 'uegue de rá jamfri

¹¹ Dí pe'tsa ndunthi te ga xi'ah_u de guehna, masque xá hñei ga xi'ah_u xá hño ngue'a hinxcá neh_u da zo ja ri mfenih_u xá hño rá noya Ajuá. ¹² Ya øt'a ndunthi ya pa xcá camfrih_u. Y nubyá ya go gri xahnateh_u hmaha pa ma'ra, pe hinxa za te xcá 'yøth_u. Nu'ah_u mahyoni to da yopa 'ñu't'ah_u ma'na'qui nú'a ya m̄adi nt'utuate hingui hei de ra Maça T'ofó. Xcá yopa njah_u ngu ya b̄atsi nú'a tsatho, otho yá ts'edi. ¹³ Hangue mahyoni da t'u't'a'ih_u co ya noya hingui hei, ngu ra t'uca b̄atsi nú'a hønse ra 'ba tsi, ne hingui p̄adi da zi ma'ra ya nzaqui, ngue'a nu'ah_u hingui pah_u tengu ra hoga te de ja rá noya Ajuá. ¹⁴ Pe nú'a ma'ra ya nzaqui, gue_u pa ya danga ja'i, njab_utho nehe nú'a ya nt'utuate ma'na xá hñei gue_u pa nú'a to'o ya ja yá mfeni xá hño pa da b̄adi nda'a ra hño nda'a ra 'ñ_u.

6

¹ Hangue hinga ñah_u hmaha de nuya ya m̄adi nt'utuate de ra jamfri de ra Zidada Jesucristo, ma ga ndanga ja'ih_u ja ma jamfrih_u. Ya hinga yopa mañh_u gue mahyoni ga ñobrih_u de gatho nuya 'b̄efi tsixcah_u ja ra du, y gue mahyoni ga camfrih_u Ajuá. ² Nixi ga yopa mañh_u de nura sistehe, nixi de nú'a dí hu'tsuah_u ma 'yeh_u nú'a xa gamfri, nixi de nú'a ma da yopa nte nú'a xa du, nixi de ra nsuca uenda nú'a ma da nja rá ngats'i

ra pa, pa da hñanga cada 'na rá njut'i pa nzantho. ³ Nu'a ga øth_u, co rá mfats'i Ajuá, ma'na ga pah_u nú'a da maxcah_u pa ma'na da nte ma jamfrih_u.

⁴ Nu'ua tó'o ya bi hñani ra hyats'i de rá noya Ajuá, ne xa badi tengu nú'a ra 'baha dega te bí ja mahets'i, ne xa badi tengu ra japi ri unga ra Māca Nda_{hi}, ⁵ ne xa badi tengu ra hño de rá noya Ajuá, y co nuya danga nt'udi xa hyandi xa badi_u tengu rá nsunda nú'a ra te ma da nja 'mefa, ⁶ pe masque gatho nuya bi badi_u, nu'ú himbi ne bí sigui, hangue bi 'uegue_u de rá 'ñu Ajuá, y ya njab_u hinda za da yopa mengui pa da ñobri_u. Ngue'a go gue_u ngu ri yopa pont'ua rá T'ua Ajuá co yá 'ye sehe_u, ne ri 'betua rá tsa ja yá thandi ya ja'i. ⁷ Gatho ya ja'i nja ngu ra hai ri 'ñuni co nura 'ye 'uai. 'B_u nú'a ra hai da umbabi 'nara hoga sofo nú'a to'o pefi'a, nu'bá ja ri hnequini rá japi Ajuá. ⁸ Pe nu'b_u nú'a ra hai da unga 'nara sofo dega 'mini ne dega ts'ondapo, nu'bá hinte ri muui'a, hønse ra ts'one tøm_i ne ra tsibi pa da nzø.

Ra nthø'mate nú'a faxcaguih_u pa hinga 'uegueh_u de nú'a dí camfrih_u

⁹ Pe nu'ah_u, ma zi hmadi cu'ih_e, masque stá xi'ahe gatho nuya noyaya, dí pahe xá hño gue nu'ah_u hincá 'ueh_u de rá 'ñu Ajuá ngu xa nja nú'ua ma'ra. Dí camfrihe gue ma gui hñañh_u gatho ya japi de ra mpøhø. ¹⁰ Ajuá xi ra hoja'i, hinda ma da pumfri de nuri 'befih_u xcá pefih_u dega hmate ja rá thuhu'a. Xcá faxh_u ya cu y astabya guí sigui guí faxh_u. ¹¹ Pe nu'a xi dí nehe, dí nehe gue cada 'na de gue'ah_u mahyegui ngu guí øth_u ra ts'edi guí faxh_u ma'ra ya cu, nehe guí øth_u ra ts'edi guí pε'tsh_u xá hño asta rá ngats'i ra pa nú'a ra nthø'mate guí pε'tsh_u, pa njab_u gui hñañh_u nú'a guí tøm_h. ¹² Hindí nehe da z'ah_u ra ndahñei. 'Yøth_u ngu bi 'yøt'a nú'ua bi gamfri xá hño ne bi dø'mi asta himbi hñani nú'a xqui ña'tua Ajuá.

¹³ Ajuá, nu mi ña'tuabi ya japi ra Abrá, bi jurase da umba nú'a bi ña'tuabi. Himbi jura de ma'na, bi jura de rá thuhuse'a, ngue'a go guesε'a ra dangui de gatho ma'ra. ¹⁴ Hangue nu'a bi 'ñena: "Ma xi ga jap'a'i pa da nxanda ndunthi ri 'beto

ne ri mbong'βeto." ¹⁵ Ra Abrá bi dø'ma ndunthi ya pa asta himbi hñanga nú'a xqui hñañtuabi. ¹⁶ Ya ja'i di jura co 'nara thuhu nú'a pa_{di} gue ma'na ra dangui de gue'ua, pa da jamfri nú'a mañ_u, ne njab_u hinda za to'o da 'ñembi gue hinga majuani nú'a mañ_u. ¹⁷ Hangue por gue'a Ajuá bi jurabi nú'ua to'o xqui ña'tua ra hñañti, pa da 'ñutui_u gue nu'a hinda ma da pata nú'a xqui beni. ¹⁸ Hangue ga pah_u gue nú'a ra hñañti bi ñatcah_u Ajuá ne nú'a bi jura'a, gue'ua yoho ya noya hinda za da mpadi, ngue'a Ajuá hingui tsa da nhyate de nú'a xa mā. Hangue co nú'ua ya noya'ua Ajuá 'rac_u 'nara danga humai nú'ua stá joñh_u con gue'a pa da sugaguih_u, ne dí tøm_h ga hñañh_u nuna ra hñañti dega hoga nthø'mate bi 'rac_u'a. ¹⁹ Y nuna nthø'matenā faxcah_u ndunthi pa hinga 'uegueh_u de Ajuá. Nja ngu nú'a ra bøja rá thuhu ra ancla dí t'ent'a ja ra ndehe pa tsama ra barco pa hinda 'uegue de hab_u 'bai'a, njab_u nehe numa nthø'mateh_u xa zøni asta ra Māca Luga hab_u bí 'b_u Ajuá. ²⁰ Nuni ja bí 'bahni nehe ra Zidada Jesu. Nú'a bi 'met'o de guec_u pa bi xogah_u ra 'ñu, ne pa bi nda gá macja pa nzantho ngu bi nda gá macja ra Melquisede.

7

Ra Zidada Jesu bi thuts'i dega macja ngu bi macja ra Melquisede

¹ Nura Melquisede mrá nda de ra hnini Salé, ne mrá macja de Ajuá nú'a bí 'bui mahets'i. Bi ma bá thadi ra Abrá pa bá japi nu de ya mbá pengui bá ntunhui 'raya nda ne bá ntate'a. ² Nep_u nura Abrá bi umba ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de gatho nú'a bá hanga ja ra tuhni. Nura thuhu Melquisede ne da 'ñena "ra hoga nda", y nura noya Salé ne da 'ñena "ra hoga'mai". Hangue nura Melquisede mrá hoga nda ne mrá nda dega hoga'mai. ³ Nú'a hingui manga ja ra Māca T'ofu to'o mrá dada nixi to'o mrá nana, y nixi hab_u bá ehe. Nehe hingui mā de rá 'bui, nixi hingui mā ua bi du. Hangue go gue'a 'nara nt'udi de rá T'ua Ajuá nú'a to'o ra macja pa nzantho.

⁴ Pah_u gue nura Melquisede xi mrá dangui rá nsu. Hangue nura Abrá nú'a mrá

dada de ya xodyo bi umba ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de gatho nú'a bá hānga ja ra tuhni. ⁵ Nú'u yá t'u ra Leví bi thuts'i dega macjā bi hmandabi ngu mānga rá ley ra Moise gue da 'yapabi gatho ya ja'i de ra hnini 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, y gatho ra hnini mi ncu con gue'u, ngue'a gatho ya ja'i de ra hnini mahyεgui co ya macjā bá ehe de ra Abrá. ⁶ Masque nura Melquisede hinte myá njauí nuya Levita, pe nura Abrá bi umbabi ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, ha ra Melquisede bi japa ra Abrá nú'a to'o ya xqui ña'tuabi yá japi Ajuā. ⁷ Y dí pahū xá hño gue nu'a tó'o ri unga ra japi, ma'na ra dangui rá nsu que nú'a to'o hani. ⁸ Ya Levita mi t'umbabi 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, pe bi du'u. Ha ra Melquisede nehe'a bi t'umbabi 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, pe nu'á ja ra uenda tetho, ngue'a hingui mānga ja ra Māca T'ofu ua bi du. ⁹ Ra Leví ne gatho yá t'u nú'u bi macjā mi t'umbabi'u ra 'ret'a parte de ra nthebe, ne da za ga mañhū gue nehe'u bi umbabi ra Melquisede ra 'ret'a parte de ra nthebe nú'bū mi øt'a njabū nehe ra Abrá. ¹⁰ Masque ra Leví himi 'bui'tho nu mi ma ra Melquisede bá thadi ra Abrá, pe ja ra uenda ya mi 'bui'a, ngue'a nu'á mi 'bui'tho ja rá ndo'yo ra Abrá.

¹¹ Ya Levita mi utuabi ya me Israel te mi mahyoni da 'yøt'e pa da 'yøt'a nú'a mi mānga ra ley, ngue'a nu'á go myá macjā'u. 'Bū co yá 'bēfi ya Levita mi tsa da 'mūhmā xá hño ya me Israel co Ajuā, nu'bú ya himi mahyoni xa thuxhmahā ma'na'ño ra macjā. Pe bi thuts'i ma'na'ño ra macjā, y nura macjā'a bi thuts'i dega macjā ngu bi macjā ra Melquisede, hingue ngu ra Aarón. ¹² 'Bū da mpadi ya macjā, mahyoni da 'bata ra ley nehe. ¹³ Bi mānga ja ra Māca T'ofu gue ma Zidadahū ra Jesucristo mi ma da macjā ngu bi macjā ra Melquisede. Ra Zidada Jesucristo hinte myá njauí ya Levita, y nú'u mi ja te yá njauí'a hinhyamū xqui macjā'u. ¹⁴ Ngue'a xa fadi xá hño gue numa Zidadahū bá ehe de yá ja'i ra Judá. Ne ra Moise nu mi mā de ya macjā, hinhyamū bi mā gue da 'mūi ya macjā de yá t'u ra Judá.

¹⁵ Nu mi thuxa ma'na'ño ra macjā nú'a

di ngu ra Melquisede, nu'bú ma'na bi fadi gue nuya Levita mi pē'tsi te da 'bati. ¹⁶ Nura macjā'a himbi thuts'i ngu mānga ja ra ley gue mahyoni di ja te dyá njauí ra Leví pa da za da macjā, pe nu'á bi thuts'i ngue'a pē'tsa rá te nú'a hinhyamū da uadi. ¹⁷ Hangue Ajuā bi mā de gue'a ne bi 'ñena: Nu'i go gue'e grá macjā pa nzantho, ngu bi macjā ra Melquisede.

¹⁸ Bri 'bata ra ndaxjua ley nú'a mi ja, ngue'a bi 'ñotho rá ts'edi ne hinte bi mfaste, ¹⁹ ne himbi za bi patua yá mfeni ya ja'i pa bi 'mūi xá hño co Ajuā. Pe nubýa dí pē'tshū 'nara hoga nthø'mate ma'na xá hño, ngue'a po ra Zidada Jesucristo da za ga 'būhū xá hño co Ajuā.

²⁰ Ajuā bi jura nu mi hñuxa ra Zidada Jesucristo dega macjā. ²¹ Nu mi thuxa ya Levita dega macjā, himbi 'mūi to'o mri jura por gue'u. Pe nu mi thuxa ra Zidada Jesucristo ha, Ajuā bi jura por gue'a, ngue'a ja ra Māca T'ofu bi 'ñena njaua:

Ajuā bi jura, ne hinda pata nú'a bi mañ'a ne bi 'ñena: "Nu'i go gue'e grá macjā pa nzantho, ngu bi macjā ra Melquisede."

²² Hangue ra Zidada Jesucristo go ra nda gá macjā ne bí 'bui ja rá thandi Ajuā, hangue dí pahū xá hño gue ma da t'øt'e nú'a ra cohi dí pē'tshū co Ajuā, nú'a ma'na xá hño que nú'a ra mudi. ²³ Ja ra ndaxjua ley mi mahyoni da mpadi ya macjā ngue'a nzantho mi tu'u. ²⁴ Pe nura Zidada Jesu go gue'a 'bui'bya pa nzantho, y hinhyamū dra patua rá nsu dega macjā. ²⁵ Hangue nu'á tsa da pøhø pa nzantho gatho nú'u to'o ri joni co Ajuā po rá thuhu'a, ngue'a nu'á go gue'a 'bui pa nzantho pa da 'yapabi Ajuā por gue'u.

²⁶ Hangue ra Zidada Jesu gue'a ra danga nda gá macjā ndí hoñhū, ngue'a xá nt'axi, hingrá hyate, himbi 'yøt'a ni 'nara ts'oqui masque xi bi 'ñouiua ya 'yøt'ats'oqui, ne 'mēfa bri 'ueque de gue'u, ne bri ts'its'i pa mañā mahets'i habū bi t'umba rá nsu. ²⁷ Nu'á hinga mahyoni da hyo ya mbo'oni hyastho ngu mi øt'a ya nda gá macjā ja ra ndaxjua ley. Nu'á 'met'o mi ho ya mbo'oni pa dra sūcua yá ts'oqui de guesε'u, nepū 'mēfa mi ho ya mbo'oni pa dra sūcua yá ts'oqui ma'ra ya ja'i. Pe ma Zidadahū

ra Jesucristo hingui njabu, ngue'a nu'á 'na'quitho bi unse rá te pa da xucua yá ts'oqui ya ja'i. ²⁸ Nuya nda gá macja mi thuts'i ngu manga ra ley, myá 'ñøhø dega 'yøt'ats'oqui. Pe 'mefa de ra ley, Ajuá bi jura ne bi hñuxa rá T'u pa bi nda gá macja, nú'á bi nhyoga nda gá macja pa nzantho.

8

Mazi Hmuh ra Jesu go gue'a bi maxcah pa dá hañh ya hñá'ti de ra 'ra'yo cohi

¹ Nú'a xi dí ne ga xi'ah go guehna núna ma ga ma, gue dí pe'tshu 'nama nda gá macjah nú'a bí hudi nuni mahets'i ja rá 'ñei de habu bí hudi Ajuá ra Dada to'o pe'tsa gatho ra ts'edi. ² Go gue'a pe ra 'befi dega macja nuni mahets'i habu bí ja nú'a ra Maça Luga bi hyocse Ajuá, hingo bi hyoca ya ja'i. ³ Gatho ya nda gá macja xa thuts'i pa da umba Ajuá ya 'baha ne da hyo ya mbo'oni pa da umbabi'a, hangue ne ma Zidadah ra Jesucristo mi pe'tsi da uni te da uni nehe. ⁴ Nu'bu nú'a di 'bucua thoho hmaha ja ra ximhai, hindi tsa da macja'a de guecua, ngue'a ya 'buiua ya macja nú'u ri unga ya 'baha ngu manga ja rá ley ra Moise. ⁵ Nuya macja 'buiua pe ra 'befi dega macja pe nú'a pefi'u gue'a 'nara nt'uditho de nú'a bí t'øt'a nuni mahets'i. Hangue Ajuá xqui xipabi ra Moise ante da mudi da hyoca ra nija dega carpa, ne xqui 'ñembabi: "Beni gui 'yøt'a gatho ya t'øt'e ngu nú'a dá u't'a'i nuni ja ra t'øhø Sinaí." ⁶ Pe numa nda gá macjah bí øt'a 'nara 'befi nú'a ma'na xá nsunda, ngue'a po nú'a bi 'yøt'e'a, Ajuá bi 'yøt'a 'nara cohi con guecju nú'a ma'na xá hño que nú'a mi ja ja ra ndaxjua ley, y nuna 'ra'yo cohina bi mudi co ma'ra ya hña'ti ma'na xá hño.

⁷ Nu'bu nú'a ra mudi cohi xa bøni xá hño hmaha, nu'bá ya himi mahyoni xa njahma nuna ma'na ra cohi. ⁸ Pe Ajuá bi hyandi gue hinxma hño nú'a mi øt'a ya ja'i co nura mudi cohi, hangue Ajuá bi ma de gue'u ja ra Maça T'ofø, ne bi 'ñena njaua:

Núga drá Ajuá dí ena: Ma da zø ra pa ra ora ga pe'tsa 'nara 'ra'yo cohi co ya me Israel ne ya me Judá.

⁹ Hingá ngu nú'a ra cohi dá pe'tsua ndu yá xita'u

nu ndá pe'tsua ra nthe cate de duá tsi de Egipto;

nu'á himbi 'yøt'a nú'a ra cohi dá pe'tsi con gue'u,

hangue nugá dá hepu'u, njabu ena Ajuá.

¹⁰ Nuna guehna ra cohi ma ga pe'tsi co ya me Israel nu sta thogui ya pa de ra mudi cohi, njabu ena Ajuá:

Ma ga huxa 'nara 'ra'yo mfeni ja yá mfeni'u pa da 'yøtca ma hmada.

Y numa ley ma da 'mai ja yá coraso'u pa njabu nura ley'a ma da 'yøt'e'u con gatho yá paha.

Nepu ma da badi'u gue go drá Ajuá de gue'u,

y nu'á go ma hnini'u.

¹¹ Nuya pa'u ni 'na hinda 'ñutuabi rá miqu'eiui

y nixi 'nará cu, pa da 'mai con gueque, ngue'a gatho'u mahyegui ma da 'mai con gueque,

ngu ya dangui ngu ya notsi.

¹² Ngue'a ma ga pumbabi'u yá ts'ot'øt'e, ne hinhya'mu ma ga yopa benbabi yá ts'oqui.

¹³ Nu mi ma Ajuá de nura 'ra'yo cohi, nu'bá nu'á ya bi zogui dega ndaxjua nura mudi cohi. Hangue nú'a ya bi ts'ogui dega ndaxjua, ne 'yo rí ndaxjua, nú'á 'bestho ma da 'medi.

9

Ra Maça Luga habu mi ja ra søcambeni nuua ja ra ximhai, ne nú'a bí ja mahets'i

¹ Ja nura mudi cohi mi ja ya hmada pa hanja da søcambeni Ajuá, nehe mi ja 'nara nija nuua ja ra ximhai. ² Nú'a ra nija'a xqui thoqui dega carpa, y madetho de nura nija xqui jot'i co 'nara xani dutu mrá thuhu ra cortina. Nura mudi ngu mi thu'mbi ra Maça Luga, ne ja mi jani ra mfoxyo, ne ra mexa habu mi cuxa ya thuhme nú'u mi thuts'i ja rá thandi Ajuá. ³ Y de mbo habu mi jot'i co nú'a ra cortina'a, ja mi jani nú'a rá ñoho ra ngu mi thu'mbi ra Maça Luga Xá Nsunda. ⁴ Ne mbo de guehni ja mi jani ra ata dega oro pa ja mi ts'atni ra t'uts'i, ne ja mi jani ra caha de ra cohi nú'a mi tu ra oro maxøgue, y de mbo ra caha'a ja mi jani ra t'aca ts'øe dega oro habu mi 'be'tsa ra

maná. Nehe ja mi 'be'tsini de mbo ra caha nurá ts'ut'o ra Aarón xqui 'roho. Ne ja mi 'be'tsini nú'ya ya xingdo hab_u mi nt'ofu nú'ya 'ret'a ya mandamiento de ra mudi cohi. ⁵ Y mañá de ra caha'a ja mi t'ohni yoho ya enxε xqui thoqui dega oro, y nuni ja guehni mri hnequi rá nsunda Ajuá. Nuya enxε mi co'ma co yá hua nú'a ra caha dega oro hab_u mi joxa ra ji pa ra pumbate. Y ya dá gue'a dá xi'ah_u, ngue'a nubyá hinda za ga xi'ah_u gatho de guehna.

⁶ Y ya de mi ja gatho nuya t'ot'eya, nuya macja nzantho mi cut'a ja ra mudi ngu pa mi pe yá 'befi dega macja. ⁷ Pe nurá ñoho ra ngu hõnse ra ndá gá macja mi cut'ini 'na'quitho ra jeya. Y nura ora mi cut'ini'a, gue'b_u mi haxa ra ji dega mbo'oni pa mi umbabi Ajuá, pa 'met'o dra s_ucuabi yá ts'oqui'a, nep_u pa yá ts'oqui ya ja'i. ⁸ Con guehna utcah_u ra Maca Ndahi gue nú'a ra Maca Luga Xá Nsunda hinxqui xoguitho pa to da yut'ini nú'b_u mi t'ot'etho ra s_ocambeni ja ra mudi ngu. ⁹ Nú'a ra nija'a dega carpa gue'a 'nara nt'udi pa nú'ya dí x_ocambenih_u Ajuá nú'ya mapaya. Nuni ja t'uni ya 'baha ne tho ya mbo'oni ngu m_anga ra ndaxjua ley. Pe hinga co nuya t'ot'e'ya da za da t'axca yá mfeni nú'ya to'o ot'a ya s_ocambeni njab_u. ¹⁰ Ngue'a nuya s_ocambeni'ya gue'ya hõnse dega hñuni, ne dega ts'ithe, ne dega ns_uqui. Nú'ya ya hmanda mi ot'ya gue'ya hõnse pa mi t'axca yá ndo'yo. Nú'ya ya hmanda'ya bi nja rá ts'edi asta nú'a ra pa bri pata ra ndaxjua cohi pa bi nja 'nara 'ra'yo cohi nú'a ma'na xá hño.

¹¹ Y nubyá ya xa zohø ra Zidada Jesucristo y go gue'a ra ndá gá macja de gatho nú'ya ya hoga t'ot'e ot'a nura 'ra'yo cohi jabya. Nú'a ra Maca Luga Xá Nsunda nú'a bí ja nuni mahets'i hab_u bí 'bui dega macja ma Zidadah_u, hingo xa hyoca ya ja'i y gue'a ma'na xá hño que hab_u mi ot'a yá s_ocambeni ya macja nuua ja ra ximhai. ¹² Ra Zidada Jesucristo 'na'quitho bi yut'a nuni ja ra Maca Luga Xá Nsunda mahets'i. Ne himbi unga yá ji ya t'axi, nixi ya t'untfani, ngue'a nu'a go bi unse rá maca ji, pa njab_u da za da unga ra mpøhø pa nzantho. ¹³ Ma'met'o co ra jintfani ne ra ji'yo ne rá 'bospi ra t'untfani nú'a mi ts'at'a ja ra ata, mi hnaxa

nú'ya ya ja'i xqui nts'oqui pa mri yopa t'axca yá ndo'yo, pa da 'm_ui xá hño ma'na'qui. ¹⁴ ¡Pe nubyá, xi ma'na ndunthi di muui rá ji ra Zidada Jesucristo! Ngue'a nu'a po rá ndahi'a nú'a pe'tsi pa nzantho, bi unse rá te ngu 'nara hñá'ti pa Ajuá, y nsinque ni 'nara ts'oqui mi tu. Y njab_u nurá ji'a x_ugaguih_u gatho ma mfenih_u pa hinga siguih_u ga øth_u ya 'befi nú'ya da za da zixcah_u ja ra du, y njab_u da za ga pepabih_u Ajuá nú'a te.

¹⁵ Hangue po rá du ma Zidadah_u ra Jesu bi nja ra 'ra'yo cohi, pa njab_u gatho nú'ya to'o bi zohna Ajuá da hñanga pa nzantho gatho nú'a xa ñá'tuabi Ajuá'ya ngu 'nara tsogui. Ngue'a ra Zidada Jesucristo bi du pa njab_u Ajuá bi za bi pumbabi yá ts'oqui nú'ya to'o mi 'bui ja ra ndaxjua cohi. ¹⁶ Dí pah_u gue pa da muui 'nara tsogui, mahyoni 'met'o da du nú'a to'o tsogui ra tsogui. ¹⁷ Pe hinte di muui nú'a ra tsogui 'b_u tetho nú'a to'o tsogui ra tsogui. ¹⁸ Hangue nu mi t'ot'e ra mudi cohi mi mahyoni da hñá'ma ra ji pa bi mudi. ¹⁹ Ra Moise nu mi hñe'ta gatho ya hmanda de ra ley pa bi 'yøde gatho ya ja'i, bi g_u 'nará 'yε 'nara ndapo rá thuhu ra isopo, ne mi thu'ta ja rá ñani co ra thenga xi'yo, ne bi thint'a ja ra jintfani ne ra ji'yo nthants'i co ra dehe, nep_u bi naxa hab_u mi nt'ofu ra ley, nep_u bi naxa gatho ya ja'i. ²⁰ Nu mi 'yøt'a njab_u ra Moise bi 'ñena: "Nuna go guehna ra ji pa da mudi ra cohi nú'a bi 'yøt'a Ajuá con guec_u." ²¹ Nehe bi naxa ra ji ja ra nija dega carpa ne gatho ja ya t'ot'e mi jani pa mri mp_efi ja rá 'befi Ajuá de mbo nú'a ra nija'a. ²² Hangue m_anga ra ley gue casi gatho mahyoni da nt'axqui co ra ji, y nu'b_u hindra hñá'ma ra ji hinda za da thaca ya ts'oqui.

Ra Zidada Jesu bi unse rá te'a 'na'quitho pa bi hñaca gatho ya ts'oqui

²³ Hangue co yá ji ya mbo'oni mi pe'tsi dra t'axca ra nija dega carpa ne gatho ya t'ot'e mi jani, nú'ya gue'ya 'nara nt'udi de nú'a bí ja mahets'i. Pe gatho nú'a bí ja mahets'i ma'na di muui que nuya t'ot'e'ya. Por gue'a mi mahyoni da nt'axqui nú'a bí ja mahets'i co ma'na ra ji nú'a ma'na di muui que yá ji ya mbo'oni. ²⁴ Ngue'a ra Zidada Jesucristo himbi yut'a ja 'nara maca luga nú'a xa hyoca ya ja'i, ngue'a nú'a ra

luga habu mi cat'a ya macja pa da hñaxa ra ji gue'a 'nara nt'uditho de nú'a bí ja mahets'i. Ra Zidada Jesucristo bi yat'a ja ra Maça Luga nuni mahets'i, y nuni ja bí 'buhni'a ja rá thandi Ajuá pa bí adi por guecju. ²⁵ Nu'á himbi manga rá ji ndunthi ya 'mi'qui. Pe nú'a ra nda gá macja nuua ja ra ximhai tat'a jeya mi cat'a ja ra Maça Luga Xá Nsunda ne mi haxa ra ji, pe hingo rá jise'a. ²⁶ Nu'bu ra Zidada Jesucristo mi pe'tsi xa manga rá ji ndunthi ya 'mi'qui, nu'bu mi pe'tsi xa du hmaha ndunthi ya 'mi'qui desde mi thoca ra ximhai. Pe nu'a bi 'yot'e'a, de yá ngats'i ya pa bá ehe ja ra ximhai pa bi unse rá te'a 'na'qui thoho pa bi hñaca gatho ya ts'oqui. ²⁷ Ajuá xa hñuts'i gue pe'tsi te da du 'na'qui nuya ja'i, nepu de gue'a da tha'mba nguenda'u. ²⁸ Njabu nehe ra Zidada Jesucristo 'na'quitho bi du pa bi hñatsua yá ts'oqui ya ja'i. Y nurá ño'qui ma da menguiua ma'na'qui, ma da mengui pe ya hingue pa da yopa hñatsua yá ts'oqui ya ja'i, ngue'a 'na'quitho bi 'yot'e. Nu'á ma da mengui hõnse pa da zixa nú'u to'o tøm'i'a.

10

¹ Ra ndaxjua ley mi gue'a 'nara nt'uditho de nuya japi mi ma da nja 'mefa. Nura ley'a hingo xi mi gue'a majuaní. Nura ley'a co nuyá ji ya mbo'oni mi tho nzantho tat'a jeya himbi za bi t'axca yá ts'oqui ya ja'i pa xa za xa 'mai xá hño co Ajuá. ² Bu majuaní co yá ji ya mbo'oni xa za xa xucua yá ts'oqui gatho, nu'bu ya hinxa sigui xa thohma ya mbo'oni, nu'bu co 'na'quithohma. 'Bu xi majuaní xa t'axca yá ts'oqui nú'u to'o mi hopa ya mbo'oni Ajuá, nu'bu ya hinxa behma'u gue mi tuda yá ts'oqui. ³ Pe co nuya mbo'oni mi ho'u tat'a jeya, ma'na mi beni'u de yá ts'oqui mi tu, ⁴ ngue'a hinda za da thaca ya ts'oqui co ya jintfani nixi co ya ji'yo.

⁵ Hangué nu mi zõhõ ma zi Hmuhu ra Jesu nuua ja ra ximhai bi 'ñembabi Ajuá njaua:

Ma Dada'i, nu'i hingá ne gá hani yá ji ya mbo'oni nixi ma'ra ya 'baha;

hangué gá hogagui co ma ndo'yo.

⁶ Nixi gá ho nú'u ya mbo'oni tho pa da ts'at'i, nixi nú'u tho pa da hñaca ya ts'oqui.

⁷ Hangué nugá dá ena: “Ajuá ma Dada'i, stá eheua pa ga ø't'a'i ri paha, ngu nú'a xa t'ofu ja ra Maça T'ofu gue ga ø't'e.”

⁸ Rá mudi, ra Zidada Jesu bi 'ñena: “Nu'i hingá ne gá hani yá ji ya mbo'oni nixi ma'ra ya 'baha, nixi hingá ne nú'u ya mbo'oni tho pa da ts'at'i, nixi nú'u tho pa da hñaca ya ts'oqui. Hingá ho gatho nuya t'øt'eya.” Njabu bi ma ra Zidada, y gatho nuya t'øt'e'u gue'u ri manda nura ndaxjua ley. ⁹ Nepu bi 'ñena: “Ajuá ma Dada'i, stá eheua pa ga ø't'a'i ri paha.” Nú'u ya noya bi manga ma zi Hmuhu ra Jesu ne da 'ñena gue nu'á bi 'ñe bi hñaca nú'u tho ya mbo'oni pa go bi unse rá te'a pa da xucua yá ts'oqui ya ja'i. ¹⁰ Hangué go rá paha Ajuá pa bi xugaguihu ngue'a 'na'quitho bi unga rá ndo'yo ma Zidadahu ra Jesucristo pa gathoguihu.

¹¹ Gatho ya macja de ya xodyo hyastho mi pe yá 'befi dega macja, mi ho ya mbo'oni nzantho y guet'u ya hñati mi uni nzantho. Mi sigui mi ø't'a njabu'u masque co nuya mbo'oni mi ho'u hinhya'mu bi za bi xuca ya ts'oqui. ¹² Pe nura Zidada Jesucristo 'na'quitho bi unse rá te pa bi xuca ya ts'oqui pa nzantho. Nepu de mi uadi bi 'yot'a njabu'a bi ma bá hudi ja rá maça 'ñei Ajuá. ¹³ Y nubyá ja bí 'buhnitho tøm'i asta hinda 'mai gatho yá ncontra de nga'ti ja yá ua'a. ¹⁴ Ngue'a nu'á bi unga rá te 'na'quitho pa njabu bi t'axca yá mfeni pa nzantho nú'u to'o xa xucubi yá ts'oqui. ¹⁵ Nehe ra Maça Ndahi damajuani de guehna, ne ena:

¹⁶ Nu sta thogui ya pa de ra mudi cohi ma ga pe'tsa ma'na ra 'ra'yo cohi con gue'u, njabu ena Ajuá:

Ma ga huxa ma ley ja yá coraso'u pa njabu nura ley'a ma da 'yot'e'u con gatho yá paha.

Nehe ma ga huxa 'nara 'ra'yo mfeni ja yá mfeni'u pa da 'yotca ma hmanda.

¹⁷ Nehe ena:

Hinhya'mu ma ga yopa benbabi yá ts'oqui nixi yá ts'ot'øt'e.

18 Hangué nu'a tó'o ya bri punduabi yá ts'oqui, ya hingue mahyoni da hyo ya mbo'oni pa da thacua yá ts'oqui.

Ga jonih_u ja rá thandi Ajuá pa ga aph_u te ga aph_u

19 Hangué zi cuh_u, dí pah_u xá hño gue nubyá da za ga cuth_u ja ra Maça Luga Xá Nsunda nuni mahets'i ngue'a bi manga rá ji ra Zidada Jesu por guecj_u, hangué hinga ntsah_u nixi ga ntsuh_u ga joñh_u ja rá thandi Ajuá pa ga aph_u te ga aph_u. 20 Ngue'a ma Zidadah_u ra Jesucristo po rá ndo'yose bi xogaguih_u 'nara 'ra'yo 'ñu pa da za ga cuth_u ja ra Maça Luga Xá Nsunda nuni mahets'i, ngue'a nu mi du'a bi ntanga nú'a ra xuni dutu mi cot'a ra Maça Luga Xá Nsunda nuni ja yá nija ya xodyo, y nura xuni dutu'a gue'a 'nara nt'udi de rá ndo'yo ra Zidada Jesucristo nú'a bri sanbabi. 21 Ra Zidada Jesu go gue'a ma nda gá macjah_u, ne go gue'a ri sugaguih_u gatho núj_u rá hniniguih_u Ajuá. 22 Hangué ma ga jonih_u co Ajuá con gatho ma m_uih_u, ne con gatho ma jamfrih_u, ne co ma mfenih_u strá nt'axi, ngue'a go guese ma Zidadah_u ra Jesucristo xa naxcas_uh_u rá ji pa njab_u ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u, ja ra uenda xa suga ma ndo'yoh_u co 'nara dehe xi xá nt'axi. 23 Hinga 'uegueh_u de nú'a stá camfrih_u nixi de nú'a ra nthø'mate dí pe'tsh_u, y hinga dah_uh_u, ngue'a Ajuá xa ñatcaguih_u nú'a dí tøm_uh_u, y nu'á hinda pata rá noya. 24 Ne ga beñh_u hanja da za ga nupa mfenih_u 'na ngu ma'na pa ga mádi_uh_u ne pa ga øth_u ya hoga 'b_ufi. 25 Ne hinhya'm_u ga 'uegueh_u de ma hmunts'ih_u, masque 'ra xa nzai hingui pa. Nujú, nu'a ga øth_u, ga nzofoh_u 'na ngu ma'na. Y nubyá ma'na mahyoni ga øth_u njab_u ngue'a dí hanth_u ya 'b_ui guetb_u ra pa de rá yo'ehe ma Zidadah_u ra Jesucristo. 26 'B_u stá padih_u xá hño te m_unga rá noya Ajuá ne dí siguih_u dí øth_u ya ts'oqui, ya otho ma'na con te da za da put'a ma ts'oquih_u. 27 'B_u ga sigui ga øth_u ya ts'oqui, ya hinte dí tøm_uh_u. Nu'a dí tøm_uh_u, hønse 'nara castigo xi xá nts'o de rá cu_u Ajuá, ne ra tsibi nú'a ma da tsat'i ne da huata gatho nú'u to'o yá ncontra Ajuá. 28 Nu'b_u 'nara ja'i bi nts'o'yøde de rá ley ra Moise, ne 'b_u mi 'b_ui yoho o hñu to'o bi damajuani de nú'a xqui 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a

mi pe'tsi te da du nsinque to da huequi. 29 ¡Xihma nú'a to'o ri utsabi rá T'u Ajuá! Handi ngu hinte di muui nú'a ra ji bi mfaní pa bi nja ra 'ra'yo cohi, ne con gue'a ra ji'a bi s_ucua rá mfeni nú'a ra ja'i'a, ne da zani ra Maça Ndahi nú'a utcah_u rá hm_ute Ajuá. ¿Ha gue hinguí beñh_u gue nura ja'i'a ma'na rí 'ñepabi dra dangui rá castigo? 30 Nujú dí pah_u gue Ajuá bi 'ñena: "Nuga go ma uenda ga øt'a ra ts'utbi, ne ga ju'tuabi ngu rí 'ñepabi." Nehe bi 'ñena'a: "Nuga ma ga ha'mba nguenda ma hnini." 31 ¡Xi xá nts'o pa 'nara 'yøt'ats'oqui nu sta zo ja rá 'y_u Ajuá nú'a te!

32 Nu'ah_u, beñh_u de nurá m_udi gá pah_u rá noya Ajuá gá tseth_u gatho nuya thogui gá thoh_u. 33 'Ra de gue'ah_u mi ts'añ'ah_u ne xi mi t'utsa'ih_u ja yá thandi ya ja'i. Ha nu ma'ra de gue'ah_u gá ma gá faxh_u nú'u mi thogui ya ts'othogui. 34 Gá faxh_u nú'u mi ofadi. Nehe gá johyathoh_u nu mi than'ah_u nú'a te nguí pe'tsh_u, ngue'a guí pah_u gue guí pe'tsh_u nuni mahets'i ma'ra ya hño ma'na xá hño nú'u hinda ma da than'ah_u. 35 Hangué ogrí 'b_u ri jamfrih_u, ngue'a con gue nura jamfri'a ma dí t'a'ah_u 'nara d_unga thah_u. 36 Mahyoni gui tseth_u ne gui 'yø'tuah_u rá paha Ajuá, pa da 'ra'a'ih_u nú'a xa ña't'a'ih_u'a. 37 Ngue'a Ajuá m_unga ja ra Maça T'ofu ne ena:

Ya mero da zøhø nú'a to'o ma da 'ñehe.

Ya ts'utho ya pa ri 'b_uedi pa da zøhø'a.

38 Nu'a tó'o 'b_ui xá hño con gueque ma da me'tsa ra te po ra jamfri.

Pe nu'b_u da 'uegue de gueque, hindrí ho njab_u.

39 Pe nujú ma ga pe'tsh_u ma jamfrih_u pa ga mpøhøh_u, hingue ma ga 'uegueh_u pa ga 'm_uedih_u.

11

Ra jamfri

1 Co ra jamfri dí pah_u gue xi majuani ma ga hañh_u nú'a dí tøm_uh_u. Nehe co ra jamfri dí pah_u xá hño gue xi majuani ja nú'a hingui hnequi. 2 Ajuá bi ñamahño de ndu ma xitah_u ngue'a nu'á bi me'tsa ra jamfri.

3 Po ra jamfri dí pah_u gue Ajuá bi ma pa bi nja mahets'i ne ra ximhai. Hangué

gatho nuya t'øt'e dí hanth_ubya, ma'met'o mi othotho, pe 'mefa bi thoqui de nú'a hinhya'm_u xqui hnequi.

⁴Po ra jamfri ra Abé bi hyo 'nara mbo'oni pa bi umbabi Ajuá dega 'baha, y nura 'baha'a gue'a ma'na xá hño que nú'a bi unga ra Caí. Y Ajuá bi 'ñudi gue ra Abé mi 'bui xá hño ngue'a bi hñanba nú'a rá 'baha bi uni. Masque ya xa du ra Abé, pe gue'a zocaguih_u thoho, ngue'a nú'a rá jamfri bi me'tsi'a utcaguih_ubya.

⁵Po ra jamfri ra Enoc bi ts'ixa mahets'i ne hinxa du. Bi thoniua'a pe himbi ts'udi ngue'a Ajuá ya xqui zits'i pa mahets'i. Pe ante da ts'its'i'a de guecua bi hmá gue bi 'yøt'e nú'a ri ho Ajuá. ⁶Pe nu'a tó'o hingui pe'tsa ra jamfri hingui tsa da 'yøt'a nú'a ri ho Ajuá, ngue'a nu'a tó'o ne da joni co Ajuá pe'tsi da gamfri gue 'bui Ajuá, ne da gamfri gue ma da hñani 'nara hño nú'a to'o da hyoni'a.

⁷Ra Noé bi gamfri nú'a bi xipabi Ajuá de nú'a mi ma da nja, masque ni 'nara seña hinxqui hyandi de nú'a ra danga nzøthe bi ñu'tsa ra ximhai. Pe ra Noé bi 'yøde nú'a bi 'bepabi Ajuá, hangue bi hyoca ra arca pa bi yat'i con gatho ya mengu de rá ngu, pa njab_u himbi jat'i'ya ja ra dehe. Y co nú'a bi 'yøt'e ra Noé po ra jamfri, ja bi hnečni gue nú'a mi 'bui xá hño que gatho nuya 'yøt'ats'oqui bi du ja ra dehe. Y Ajuá bi mā gue ra Noé ya hinte ma ts'oqui mi tu ngue'a xqui gamfri'a.

⁸Po ra jamfri ra Abrá bi 'yøte Ajuá nu mi xipabi gue da zogui nú'a ra hai hab_u mi 'bui'a pa da ma da 'mui ja nú'a ra hai mi ma da t'umbi dega tsogui. Hangue ra Abrá bi ma, masque himi pađi hab_u mri ma. ⁹Po ra jamfri bi 'mui ngu 'nara nzøhø nuni ja ra hai hab_u xqui ña'tua Ajuá. Ja bi hyocni rá ngu dega carpa, ne ja bi 'muhni co ra Isaac ne ra Cobo, nehe ja bá hocni'ya yá ngu dega carpa, y nehe bi 'muhni'ya ngu 'raya nzøhø, masque gatho'ya xqui hña'tuabi nú'a ra hai'a. ¹⁰Ra Abrá mi tø'mi gue da ma da 'mui nuni ja ra dahni hab_u nthoqui xá hño y hinda za to da huati. Y go guesε Ajuá bi beni hanja da hyoca nura hnini'a, y go bi hyocε'a.

¹¹Nehe ra Sara hinxqui za xqui me'tsa ra bātsi, nu'á bi gamfri gue Ajuá himi tsa da pata rá noya nú'a xqui xipabi'a, hangue po nú'a ra jamfri'a bi t'umba ra ts'edi pa bi 'mui 'nará bātsi masque ya mrá zi tia.

¹²Hangue ra Abrá masque nehe ya mrá zi ndaxjua, pe bi 'mui 'nará t'ya, y co nú'a ra t'ya'a bi nxanda ndunthi ya ja'i, y nubya ya hingui tsa to da mede, ngu yá ndunthi ya tsø, ne ngu rá ndunthi ra 'bomu nú'a 'bonga ja rá hyo ra ndehe.

¹³Ra Abrá ne gatho yá ja'i bi du, y himbi hñani nú'a xqui hña'tuabi'ya de ante da du. Pe nu'á bi gamfri Ajuá gue ma da umbabi 'mefa gatho nú'a xqui ña'tuabi'ya, hangue nu'á bi dø'mi co ra johya. Hangue njab_u mi mañ'ya gue ngu myá ne'ñu ngue'a himi ma da nzangua ja ra ximhai. ¹⁴Nu'ya tó'o mąnga njab_u, mā gue hongā ma'na ra hai pa hab_u da 'mui'ya. ¹⁵Nu'bu nú'ya mi behmahā nú'a ra hai de hab_u bá ehe ra mudi, nu'bú xa zahmā xa mengui'ya pa guehni. ¹⁶Pe nu'á mi hongā ma'na ra hai ma'na xá hño, y nura hai mi hoñ'ya go gue'a nú'a bí ja mahets'i. Hangue Ajuá hindi ntsa pa da mā gue go gue'a ra Ajuá de gue'ya, ne nu'á xa hoca 'nara hnini pa gue'ya.

¹⁷Po ra jamfri ra Abrá bi 'yøte Ajuá nu mi tsapi ua xi mi ja rá jamfri. Hangue bi zixa ra Isaac nú'a rá 'ra t'ya pa xa hyohmā pa xa umba Ajuá ngu 'nara 'baha, masque Ajuá xqui ña'tuabi gue de ra Isaac mi ma da nxanda ndunthi ya ja'i, ne xqui 'ñembi: ¹⁸"Go dri 'beto yá bātsi ra Isaac." ¹⁹Ra Abrá mi camfri gue Ajuá ja rá ts'edi pa xa japi xa yopa nte ra Isaac. Y ra Abrá bi 'yøt'a ra uenda gue bi yopa nte ra Isaac ngue'a ya mi 'bui pa da du, pe Ajuá bi ñani'a ne bi umbabi ra Abrá ma'na'qui.

²⁰Po ra jamfri ra Isaac bi japabi nú'ya yoho yá t'ya, 'na mrá thuhu ra Cobo y nu ma'na ra Esaú, masque ya japi mri 'betho da nja. ²¹Po ra jamfri ra Cobo nu ya de mi ma da du bi japabi nú'ya yoho yá t'ya ra Jose, y nú'a ra ora mri japabi mi xøcambeni Ajuá, xqui ntøtse co rá bordo. ²²Ra Jose nu de ya pa da du bi mā co ra jamfri gue ya me Israel mi pe'tsi da bøni de Egipto. Ne bi xipabi'ya gue ra pa'a da bøni de guehni'ya, da hña'tsua

rá ndo'yo'a pa da nt'agui habu mi ma da 'múi'u.

²³ Po ra jamfri nu mi 'múi ra Moise, rá dada ne rá nana himbi zu nú'a ra danga nda de Egipto, masque nu'á xqui manda pa da tho ya zi t'uca ts'unt'u. Nu'ú bi hyandi gue ra Moise mrá zi hoga ts'unt'u, hangue bi 'ñagui'u hñu nana. ²⁴ Po ra jamfri, nu de ya mi ndangui ra Moise, ya himbi ne'a bi t'embabi gue go mrá nana nurá t'ixu ra nda de Egipto. ²⁵ Ra Moise ma'na bi ho bi sufri mahyegui co rá hnini Ajuá que xqui gohi ja rá ngu ra nda pa xa johyahma co nuya ts'ot'ot'e nú'u da uadi ne da thogui. ²⁶ Nú'á bi gamfri gue nu'bu da thogui ya nt'utsate ngu nú'u mi ma da thogui ra Zidada Jesucristo, nu'bu mi ma da t'umbabi ma'na ndunthi ya danga hño de gatho nuya hño mi ja nuni Egipto, ngue'a nú'á mi t'oma 'nara hoga thaha nú'a mi ma da umbabi Ajuá. ²⁷ Po ra jamfri ra Moise bi bõni de Egipto ne himbi zupabi rá cue nú'a ra nda de guehni. Ne bi sigui co nú'a xqui beni da 'yõt'e ngue'a mi camfri gue mi 'ñoui Ajuá masque himi handi.

²⁸ Po ra jamfri ra Moise bi 'yõt'a nú'a ra ngo dega pascua, bi manda bi tho ya deti, y nuyá ji'u bi hñaxa ja ya gosthingu pa njabu nu mi thogui rá enxe Ajuá pa da hyo yá mudi t'u de cada 'naya ngu de Egipto, bi thoguitho ja yá ngu ya me Israel, y hinte bi ja'u. ²⁹ Po ra jamfri ya me Israel bi 'raxa ja ra ndehe rá thuhu ra Thenga Ndehe. Bi hyegue ra dehe pa bi net'i ra 'yonhyai ne bi thogui'u, y de mi ma da thogui njabu nú'u ya me Egipto, bi jat'i gatho'u.

³⁰ Po ra jamfri ya me Israel bi thexa yoto ma pa gatho ja rá nthets'i ra hnini de Jericó mi jot'i dega danga jado. Y co yá jamfri'u bi daguise ya jado. ³¹ Ra Raab mi 'nara ts'o'behña'a, pe co rá jamfri'a himbi tho ngu bi tho gatho nú'u ya 'ñagamfri mi 'buhni ja ra hnini Jericó, ngue'a nura Raab xqui umba ntsaya nú'u to'o xqui 'met'o da c'a'tsa nú'a ra hai'a.

³² ¿Te ja ma'na ga ma? Hinga juadi ga ma, 'bu ga ma de ra Gedeó, de ra Barac, de ra Samsó, de ra Jefe, de ra Davi, de ra Samue, ne de ma'ra yá 'mehni Ajuá. ³³ Nú'ú go gue'u co ra jamfri bi ntate'u de ma'ra

ya hnini, y bi 'yõt'a ra hoga ts'utbi, y bi hñañ'u nú'a ra mfats'i xqui ña'tua Ajuá. Co ra jamfri hinte bi ja nú'u bi t'ent'ua ya zate.

³⁴ Nehe hinte bi ja nú'u bi t'ent'a ja 'nara tsibi xi mi zø nts'edi. Nehe ma'ra himbi za to bi hyo'u co ra mahuai. Po ra jamfri mi t'umbabi ra ts'edi ora mi othobi'u. Himi tsu'u nura ora mi 'yo ja ra tuhni, hangue mi japi mi nest'ihí gatho yá ncontra. ³⁵ Po ra jamfri 'raya 'behña bi hyandi gue bi yopa nte 'ra de yá ja'i xqui du.

Ha nu ma'ra bi t'ø'tuabi ndunthi ya ts'ot'ot'e pa xa ncøhma de Ajuá, pe masque bi tho'u himbi ncøni, ngue'a bi gamfri'u gue mi ma da yopa nte'u pa da me'tsa 'nara te ma'na xá hño. ³⁶ Nu ma'ra bi zeta ya nt'utsate ne ya mfei, ha nu ma'ra asta bi njot'a fadi ne bri thät'i co ya cadena. ³⁷ Nu ma'ra bi tho dega nc'ahni. Nu ma'ra bi thecuabi madetho yá ndo'yo. 'Ra bri tsapi pa xa 'uehma de yá jamfri. Ha nu ma'ra bi tho co ra huai. Ha nu ma'ra mri maua mri mani mi he ya xifri dega deti ne dega t'axi ngue'a mi otho te da hye, ne xi mi thogui ra nhyoya, ya ugui, ne ma'ra ya ts'othogui. ³⁸ Masque nú'ú go mri 'ñepabi 'raya t'ot'e ma'na xá hño que gatho nú'u ja ja ra ximhai, pe nu'ú mi naxni ja ya mbonthi ne ja ya t'øhø, ne mri 'ñagui ja ya ma'ye ne ja ya hñado. ³⁹ Gatho nú'u to'o bi sufri njabu, hma xá hño de gue'u ngue'a bi gamfri xá hño Ajuá. Pe nu'ú himbi za bi hyanda gatho nú'a xqui ña'tuabi Ajuá, ⁴⁰ ngue'a Ajuá xqui beni de guecju nú'ju dyá gamfrihu, gue da 'racju 'nara japi ma'na xá hño que nú'a bi hñani'u, pa nú'u ya 'bet'o gamfri da dø'mi pa njabu ngu'u ne nguju ga hñahu mahyegui gatho nú'a xa ñatcahu Ajuá, ne ga 'buhu xá hño ja rá thandi'a.

12

Ga huxa ma thandih ja ra Zidada Jesu

¹ Hangue nujá dí pahú gue bi 'múi ndunthi nú'u to'o bi gamfri, y nú'ú utcahu gue xi bi 'ño xá hño ja yá jamfri. Hangue ma ga tsohubu gatho nú'a hindi hocaguíhu ga ø'tuahú rá paha Ajuá. Nehe ga 'ueguehu de ra ts'oqui drí duhu, pa njabu hinda zamgahu. Ga njahu ngu nú'u pa ra taha dega 'rihi, ga tsethu gatho asta ga tsøñhu

habu drá maha. ² Ma ga huxa ma thandihu ja ma Zidadahu ra Jesucristo nú'a xa 'racju ma jamfrihu, ne go gue'a faxcaguihu pa ga camfrihu xi xá hño. Nú'á xi bi sufri ja ra pont'i, pe himbi jamasu gathu nuya nt'atsate de nú'a ra du dega 'betsa bi thogui'a, ngue'a mi padi gue 'mefa de gatho nú'a xqui thogui mi ma da m'e'tsa ndunthi rajohya. Hangué nubyá ya bí hudi ja ra 'ñei de habu bí hudi Ajuá rá Dada.

³ Beñhu de gatho nú'a bi zeta ra Zidada Jesu, pa hinda zabi'ihu de nú'a guí thohu, nixi da du ri muihu. Nu'á bi zeta gatho ya ts'ot'ot'e bi 'yø'tuabi ya 'yø'tats'oqui gá ja'i. ⁴ Nu'ahu, masque grí ntunhu nzantho co ra ts'oqui, pe ni 'na de gue'ahu hinxa tho'ahu. ⁵ ¿Ha gue ya xcá pumfrihu nú'a ra ts'ofu bi 'ra'ahu Ajuá nú'ahu gyá batsihu de gue'a? Ja ra Maça T'ofu enga njaua:

Ma zi t'ui, ogrí utsabi rá ts'ofu Ajuá, nixi hinda du ri mui nú'bu tsu'a'i'a.

⁶ Ngue'a Ajuá zofu nú'u to'o madi'a, nehe ri castiga nú'u to'o ri jabatsi nú'bu hinda 'yø'te xá hño'u.

⁷ Ogrí uhu rá ts'ofu Ajuá. Nu'á ri su'a'ihu ngue'a gyá batsihu de gue'a. Dí pahu gue gatho ya dada hacuabi nú'a ra maña di pe'tsa yá batsi, ¿ha ngue ha? ⁸ Gatho ya batsi t'umba ra ts'ofu 'bu hingui øde. Hangué 'bu Ajuá hingui 'ra'ahu ra ts'ofu, nu'bú hingue xi gyá batsihu de gue'a. ⁹ Nú'bu ndyá notsihu, numa dadahu mi tsucaguihu 'bu hinduí øtehu, y nujú ndí umfu ra t'equ'ei. Nu'bú ¿hanja hingo ma'na ga umfu ndunthi ra t'equ'ei nú'a ma Dadahu bí 'bu mahets'i, pa njabu da nja ma tehu nzantho? ¹⁰ Nú'bu ndyá notsithohu, numa dadahu bi 'racju ra ts'ofu po 'raya zi patho y ngu nú'a bi ne'u. Pe nu Ajuá ri 'racju ra ts'ofu pa ma hño hu pa nzantho, pa njabu ga 'buhu xá nt'axi ngu 'bu'a. ¹¹ Xi majuaní, ni 'nara ja'i hindi johya nura ora di ncastiga. Tu rá mui, ha. Pe nu'a tó'o da hñanga ra ts'ofu, 'mefa ma da m'e'tsa 'nara hoga te ne da 'mui te rá 'ñentho.

Xá nts'o ma da thogui nú'u to'o hingui ne da 'yøde rá noya Ajuá

¹² Hangué nú'ahu guí tu ri muihu, dá nuhu ri mfenihu ne 'yøthu ra ts'edi pa gui siguihu co Ajuá. ¹³ Ne 'yohu xá hño, pa

njabu nú'u ya cu hingui 'yo xá hño ja rá 'ñu Ajuá, da 'ño xá hño, ne da zε yá jamfri.

¹⁴ 'Yøthu gatho nú'a da za pa gui 'buhu 'nara hoga'mui con gatho. Nehe nsuhu pa strá nt'axi ri tehu, ngue'a nú'u hinstrá nt'axi yá te, hinda ma da hyandi Ajuá.

¹⁵ Nsuhu xá hño pa ni 'na de gue'ahu hingui 'behu nú'u ya japi ri 'racju Ajuá. Y nsuhu pa hinda te ya ts'omfeni madetho de gue'ahu, pa hinda ts'ocua yá mfeni gatho ma'ra, ngu 'nara ts'ondapo xá nju. ¹⁶ Nu'a ma gui 'yøthu, gui jamasuhu pa ni 'na de gue'ahu hingui hñuxhu co ya 'behña nú'u hingo xi ri 'behñahu, nixi ya 'behña hinda hñuxui ya 'ñhø nú'u hingo xi yá dame. Nehe jama-suhu gue ni 'na de gue'ahu hingui utsahu gatho nú'a di muui ja rá thandi Ajuá, ngu bi 'yø'ta ra Esaú bi unga rá japi hønse po 'nara hñuni bi t'umbabi, y nura japi'a xqui umbahma Ajuá ngue'a gue'a mrá mudi t'u de ra Isaac. ¹⁷ Guí pahu gue ra Esaú nu mi nehma da yopa hñanga ra japi de rá dada, ya himbi za bi t'umbi ma'na'qui. Masque xi bi nzoni ra Esaú, pe ya himbi za bi pata ra cohi pa xa yopa t'umba nura japi'a.

¹⁸ Nujú hindí njahu ngu nú'u ya me Israel nu mi umbabi Ajuá nura ley. Nu'ú bi zøni asta ra t'øhø Sinaí nú'a tsa to da net'i. Nura t'øhø'a mi zø, ne mi jani ra 'bexuui ne ra bñanthi. ¹⁹ Nu'ú bi 'yøde nú'a ra trompeta bi nzani, nehe bi 'yøde rá noya Ajuá mi zofu'a. Nu mi 'yøde'u nura noya'a, bi bñantebi'u ra Moise pa da xipabi Ajuá gue ya hinda sigui da zofu njabu'u. ²⁰ Ngue'a himbi za bi zeta nú'a ra hmanda bi xipabi'u Ajuá ne bi 'ñena: “Asta 'nara mbo'oni, 'bu da net'a nuna t'øhøna, pe'tsi da tho co ya nc'ahni o co ra lansa.” ²¹ Xi mi unga ra ntsu nú'a mri hnequini, asta ra Moise bi 'ñena nehe: “Asta ri 'raca ra huat'i co ra ntsu.”

²² Pe nujú nu de dá camfrihu Ajuá ya stá jonihu ja nú'a ra t'øhø rá thuhu Sion habu bí ja rá hnini Ajuá nú'a te, y nú'á go gue'a ra Jerusale nú'a bí ja mahets'i habu bí 'bu ya 'motho dega εnxε. ²³ Nú'ú xa munts'i pa brí nsunda Ajuá. Ne stá muntshani con gatho ma'ra ya batsi de Ajuá nú'u ya xa t'opa yá thuhu nuni mahets'i mahyεgui con guecju, y stá hañhu yá japi Ajuá ngu t'umba nuya mudi t'u. Ne stá tsøhu ja rá thandi Ajuá nú'a

to'o ra Nzaya de gatho. Stá tsøhøh_u hab_u bí 'b_ui nú'_u bi hñoja'i, nú'_u ya xa zits'i Ajuá pa da 'm_ui xá hño ja rá thandi'a pa nzantho. ²⁴ Ne stá jonih_u ja ra Zidada Jesu nú'a to'o po rá du bi nja ra 'ra'yo cohi, y stá mpøhøh_u po rá ji bi mfani nú'a utcaguih_u nú'a ma'na xá hño que rá ji nú'a ra mbo'oni bi hyo ra Abé dega hñá'ti.

²⁵ Por gue'a jamasuh_u gui 'yøteh_u Ajuá nú'a zo'a'ih_u. Nú'_u to'o himbi 'yøte rá noya Ajuá nú'a bi m_unga ra Moise nuua ja ra ximhai, nu'ú himbi mpont'ui rá cue Ajuá. Xigaguih_u, 'b_u hinga øteh_u nú'a bá ehe de mahets'i pa e bi zocaguih_u, ma'na hinga mponth_u rá cue Ajuá. ²⁶ Ajuá co rá noya bi japi bi mbi ra hai nú'a ra pa bi unga ra ley. Pe nubyá ena njaua: “Ma ga japi da mbi ra hai ma'na'quitho, nehe mahets'i ma ga japi da mbi.” ²⁷ Nu mi 'ñena “ma'na'quitho”, xicj_u gue ma da 'm_uedi gatho nuya t'øt'e xa hyoqui ne ri mpadi, pa go da gohi nú'_u ya t'øt'e hingui tsa da mpadi. ²⁸ Hangué ma ga umf_u njam_uadi Ajuá gue nurá hnini'a hab_u ma ga maha hingui tsa da mpadi. Ma ga p_ueph_u Ajuá co ndunthi ra t'equ'e'i ne co ndunthi ra ntsu ngu nú'a ne'a. ²⁹ Ngue'a Ajuá ma da huata gatho ya ts'oqui, nja ngu 'nara tsibi ri huata gatho nú'a ja.

13

Hanja da za ga øth_u nú'a ne Ajuá

¹ Siguih_u gui mp_ué'tsua hm_uateh_u 'na ngu ma'na. ² Ne oxqui pumfrih_u gui umf_u ntsaya nú'_u tsøñ'ah_u ja ri nguh_u, ngue'a bi njab_u 'ra bi umba ntsaya 'raya enx_u masque himi p_uadi'ua ua myá enx_u.

³ Ne oxqui pumfrih_u ya 'yofadi, 'yøth_u ra u_uenda gue go guí oh_u fadi. Nehe oxqui pumfrih_u nú'_u thogui ya nt'utsate, ngue'a ne'ah_u guí 'yoth_uua ja ra ximhai.

⁴ Gatho'ih_u cumplih_u nura cohi gá p_ué'tsh_u nu ngá nth_uatih_u. Xi da nsuh_u pa hingui ts'oca ri nth_uatih_u, ngue'a Ajuá ma da hñá'mba ngu_uenda nú'_u ya zinga medinth_uati ne nú'_u ya 'ñe'behñ_u.

⁵ Odi oda ri mfenih_u ra boja. Dá hñu ri m_uih_u co nú'a ya guí p_ué'tsh_u. Ngue'a Ajuá ena: “Hinhyá'm_u ga tsoc'athoh_u, nixi ga h_ué'athoh_u.” ⁶ Hangué co ma jamfrih_u da za ga eñh_u:

Ajuá go gue'a faxcagui;

hangué hinga tsu ni 'nara ja'i de nú'a benite da 'yøtcagui.

⁷ Oxqui pumfrih_u nú'_u ri ma'yoh_u bi zo'ah_u de rá noya Ajuá. Pah_u xá hño de yá te'_u ne de yá hoga 'b_uefi. T_uen_u nú'a ra jamfri xa m_ué'ts_u.

⁸ Ra Zidada Jesucristo go guet'a de mande, de nubya, ne pa nzantho. ⁹ Hangué oxqui hoph_u to da zix'a'ih_u pa gui t_uen_u ma'ra ya nt'utuate nú'_u 'na'ño. Ma'na xá hño ga hoñh_u rá mfats'i Ajuá que ga t_uen_u ya nzai dega hñuni nú'_u t'øt'e pa Ajuá, ngue'a nuya hñuni'ua hingui faxa nú'_u to'o ri d_ueni'ua pa da za da 'm_ui xá hño co Ajuá.

¹⁰ Ya macja de ya xodyo nú'_u p_uepabi Ajuá ja yá nija'ua, ho ya mbo'oni pa umbabi Ajuá dega hñá'ti, nep_u nura ngø go tsi'ua. Pe nura hñá'ti bi t'øt'e por guecj_u, 'na'ño. Y nuya macja'ua, pa gue'ua hinte ri muui nú'a ra hñá'ti bi t'øt'e por guecj_u 'b_u sigui'ua ho ya mbo'oni dega hñá'ti. ¹¹ Nuyá ji nuya mbo'oni tho, haxa ya nda gá macja pa mbo ra Maca Luga Xá Nsunda pa da hñaca ya ts'oqui. Y nuyá ngø nuya mbo'oni'ua ts'at'a møte ra hnini. ¹² Hangué nehe ra Zidada Jesu bi du møte ra hnini pa bi x_ugaguih_u co rá maca ji'a. ¹³ Hangué ma ga t_uen_u ra Zidada Jesu, ne ga tsoh_u gatho ma ndaxjua jamfrih_u, ga øth_u ra u_uenda gue necj_u ya stá pøñh_u de ra hnini pa ga sufrih_u ra nt'utsate mahy_uegui co ra Zidada Jesu. ¹⁴ Ngue'a nujá hindí p_ué'tsh_u 'nara hnini de guecua ja ra ximhai hab_u ga 'b_uh_u pa nzantho. Nujá dí hoñh_u 'nara hnini nú'a ma da hnequi 'm_uefa. ¹⁵ Hangué po rá thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ma ga xøcambeni_u Ajuá nzantho. Nuna søcambeni_u guehna ngu 'nara hñá'ti pa Ajuá nú'a rí 'ñepi ga umf_u co ma neh_u. ¹⁶ Nehe oxqui pumfrih_u gui 'yø'tuah_u ra hño ma'ra, ne gui faxh_u nú'_u to'o hinte p_ué'tsi. Nu'b_u gui 'yøth_u njab_u, gue'a ngu 'nara hñá'ti guí umf_u Ajuá, y nú'a gue'a ri ho'a.

¹⁷ 'Yøte ri ma'yoh_u. 'Yøth_u nú'a da xi'a'ih_u'ua, ngue'a go gue'ua ri su'a'ih_u ne go gue'ua p_ué'tsi ma da dapa ngu_uenda Ajuá. 'Yøteh_u'ua pa da za da mp_uefi co ra johya, hingue co ra dum_ui. Nu'b_u co ra dum_ui ri mp_uefi'ua, nu'b_u hinte ma gui hañh_u.

¹⁸ 'Yaph_u Aju_a por guecje. Nuje dí camfrihe gue dí 'b_uhe xá hño, ne dí nehe gue nz_antho ga 'yohe xá hño de gatho nú'a dí øthe. ¹⁹ Y nehe xi dí b_ante'ih_u gui 'yaph_u Aju_a pa 'nihi ga pengui ga tsøñ'ah_u.

Rá ngats'i ra carta hab_u 'benpabi ra nzengua ya gamfri ne t'apa Aju_a por gue'u

²⁰ Aju_a nú'a unga ra hoga'm_uai bi japi bi yopa nte de ja ya du ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nú'a go gue'a ma d_anga Ma'yoh_u, y po rá ji'a bi nja nú'a ra cohi pa nz_antho.

²¹ Aju_a da 'ra'ah_u ra ts'edi pa gui 'b_uh_u xá hño pa da za gui 'yø'tuah_u rá paha'a, ne pa njab_u co rá mfats'i ma Zidadah_u ra Jesucristo gui 'b_uh_u ngu nú'a ne'a. ¡Drá nsunda ra Zidada Jesucristo pa nz_antho! Njab_u gue'a.

²² Dí b_ante'ih_u zi cuh_u, gue osti tsabi'ih_u gui 'yødeh_u xá hño nuna ra ts'of_o dí 'ra'ah_u, ngue'a himbi za dá xi'ah_u gatho nú'a ndí ne ga xi'ah_u. ²³ Ne dí ne ga xi'ah_u gue ma zi cuh_u ra Timu ya bi bøni de ja ra fadi. 'B_u 'nihi da zøhø de guecua'a ga me'beb_u pa ma ga c'a'ts'a'ih_e.

²⁴ Fat'aju_ah_uab_u gatho nú'u to'o su'a'ih_u, ne gatho nú'u ma cuh_u de ra jamfri. Ne ri fat'aju_a'ih_u ya cu me Italia.

²⁵ Aju_a da max'a'ih_u guí gathoh_u. Njab_u gue'a.

RA SANTIAGO RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA SANTIAGO

Ra Santiago opabi ya gamfri nú'x xa bõni de yá hai ne habwraza 'bwi'x

¹ Núga drá Yεgo dí pεpabi Ajuā ne ra zi Hmu Jesucristo. Dí zengua'ih_x gatho nú'ah_x xcá eheh_x de nú'x 'rεt'amayoho yá t'x ra Israel, xcá põñh_x de ri haih_x ne habwraza guí 'bwh_x.

Ra mfadi nú'a bí ehe de Ajuā

² Ma zi cu'ih_x, xi da johyah_x ora guí thoh_x ya thogui. ³ Ngue'a guí padih_x gue nura ora guí thoh_x ya thogui gue'b_x ma'na da ze ri jamfrih_x pa ma'na guí tseth_x. ⁴ Hangué osta zabi'ih_x guí tsetih_x, pa njab_x ma'na da nja ri jamfrih_x, ne hinte guí 'bedih_x pa xi guí 'bwh_x xá hño ja rá thandi Ajuā.

⁵ 'B_x 'na de gue'ah_x grí 'beh_x ra mfadi, 'yaph_x Ajuā y nú'á da 'ra'ah_x, ngue'a nu'á umba gatho nú'x to'o da 'yapabi'a ne uni ndunthi, ne hingui uni dega cuε. ⁶ Pe nuto adi ra mfadi, dá 'yadi co ra jamfri, hinda dah_x. Ngue'a nu'a tó'o di dah_x, nurá mfeni'a nja ngu ra dehe nú'a ent'a ra ndahi rí maua rí mani. ⁷ Hangué nu'a tó'o njab_x rá mfeni, odi hu rá m_x gue da ma da hñani te da hñani de Ajuā. Nú'á hinte ma da hñani'a. ⁸ Ngue'a nu'a tó'o di yohna rá mfeni, hingui padí nda'a da 'yøt'e.

⁹ 'B_x 'nara gamfri hinte pε'tsi ne othobi ni 'nara nsu, dá johya'a ngue'a Ajuā e'tsuabi rá nsu. ¹⁰ Ha nu'b_x 'nara gamfri pε'tsa ndunthi ya hño, dá johya'a 'b_x da badi gue nú'a pε'tsi hinte di muui ja rá thandi Ajuā. Ngue'a nuya rico tu, nja ngu yá dõni ya ndapo, hinte tseti'x. ¹¹ Nurá dõni ra ndapo, sta c'onts'a ra hyadi ne sta pat'i, da 'yot'a rá 'bai, ne da hyøe yá dõni, ya ja bi uahni gatho ra dõni, y ya hingui hnequi mahotho. Njab_x thoho 'nara rico co rá nsu ne yá ndunthi yá hño, di mpefi y sta damfri da uadi gatho.

Ya ts'othogui ne ya ts'omfeni

¹² Njapi nú'a to'o tseta ya thogui, ngue'a nu'b_x da zeti, Ajuā ma da umbabi ra te

pa nzantho ngu 'nara corona dega thaha nú'a xa ña'tui da umba nú'x to'o di ma'di'a. ¹³ 'B_x 'na benga 'nara ts'omfeni pa te da 'yøt'e, odi ma gue nú'a ra ts'omfeni beni'a gue xqui 'ñehe de Ajuā, ngue'a Ajuā hingui beni ni 'nara ts'omfeni y nixi japa 'nara ja'i da benga 'nara ts'omfeni. ¹⁴ Pe rá ts'onc'at'i cada 'na ja eheni ya ts'omfeni ne di hñat'ase'a, y go gue'x japi da 'yøt'a ya ts'oqui. ¹⁵ 'B_x rá ts'onc'at'i 'na japi da beni te da 'yøt'e xá nts'o, nep_x da 'yøt'a nú'a beni, nu'b_x ya xa 'yøt'a 'nara ts'oqui, ne nura ts'oqui'a japi da 'mεdi.

¹⁶ Hangué ma zi hmadi cu'ih_x, oguí hopa ri mfenih_x da hya'a'ih_x. ¹⁷ Ajuā nú'a bí 'bwi mahets'i, nú'a to'o bi hyoca ra hyadi ne ra zana ne ya tsø, go gue'a di 'racj_x gatho ya hño. Ra hyadi ne ra zana ne ya tsø di mpadi, pe Ajuā hinhya'm_x xa pata rá 'm_x y nixi hinhya'm_x ma da pati. ¹⁸ Ajuā po rá paha sehε bi 'yøt'e pa dá mbatsih_x de gue'a nu ndá camfrih_x rá noya nú'a majuani. Y njab_x go guecaguih_x dyá mudi sofoh_x de nú'x bi hyoca Ajuā.

Ra jamfri nú'a majuani

¹⁹ Hangué ma zi hmadi cu'ih_x, hñuxh_x nt'øde xá hño nú'a guí ødeh_x. Beñh_x xá hño nú'a ma guí mañh_x, ne oguí ncuεh_x 'bestho. ²⁰ Ngue'a 'b_x 'nara ja'i xi ri ncuε, hingui tsa da 'yøt'a nú'a ri ho Ajuā. ²¹ Hangué tsoh_x gatho ya ts'ot'øt'e ne gatho nú'a xá nts'o. Camfrih_x con gatho ri m_xih_x rá noya Ajuā nú'a ya xa 'bot'i ja ri corasoh_x. Nura noya'a ja rá ts'edi pa da pøhø'ih_x.

²² 'Yøth_x nú'a xi'ah_x rá noya Ajuā, hingue hõnse guí 'yødeh_x, ngue'a nu'b_x hingui 'yøt'eh_x nú'a guí ødeh_x, njab_x guí hñat'aseh_x. ²³ Ngue'a nu'a to da 'yøde rá noya Ajuā ne hinda 'yøt'a nú'a ma, nu'b_x nja ngu 'nara ja'i nú'a di yot'a rá hmi ja ra hñe. ²⁴ Ha ngu bi uadi bi yot'a rá hmi, 'bestho bi pumfri mi tengu rá hmi. ²⁵ Pe nuto da hñuxa nt'øde nú'a te mangua rá noya Ajuā ne hinda pumfri, ne da 'yøt'e nú'a ma, nu'b_x Ajuā da japi. Rá noya Ajuā nja ngu 'nara ley nú'a dí øth_x co ma pahah_x pa da nja ma hoga teh_x.

²⁶ 'B_x 'na de gue'ah_x guí beñh_x gue guí peph_x Ajuā, ne hingui handa nú'a guí

mañh_u, guí hu ri m_uih_u gue guí p_eph_u xá hño Aju_a, pe hina. ²⁷ Nuna guehna ra hoga 'b_efi nú'a ri ho Aju_a ma Dadah_u: Gue nu 'na da maxa ya hyoya b_at_si nú'u jo'o yá n_an_a ni yá dada, ne nuya hyoya viuda, ne da nsu pa hinda nts'oqui co ya ts'ot'ot'e de ra ximhai.

2

Hinga xúcj_u nú'u to'o ga numansuh_u

¹ Ma zi cu'ih_u, 'b_u majua_{ni} guí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo xá nsunda, ogui xúcj_u 'm_et'o nú'u to'o gui numansuh_u. ² Nu'b_u da y_ut'i hab_u guí ot'a ri hmunts'ih_u 'nara ja'i xi dri hñe xá hño y dri hñ_a ya mfo'y_e dega oro, ha nehe da y_ut'a 'nara hyoya di he ya zi z_edutu, ³ y nú'a to'o dri hñe xá hño go gui umf_u ntsaya co ra t'equ'ei ne gui 'ñembabih_u: “Y_otcahe ra m_ate grí 'ñecua gui hñudi”, ha nura zi hyoya gui 'ñemf_u: “Nu'í ja da 'bahm_ab_u”, o gui 'ñemf_u, “Ja da hñup_u ja ra hai.” ⁴ ¿Hanja guí oth_u njab_u gue guí ha'mdah_u nú'u to'o guí numansuh_u? Hingui ho nú'a ri mfeni gue guí xúctah_u ya ja'i.

⁵ Ma zi hm_adi cu'ih_u, 'y_odeh_u: ¿Ha hingui pah_u gue go Aju_a xa huahna ya hyoya nuua ja ra ximhai pa go gue'u da hñ_ani ya japi de mahets'i po yá jamfri? Nehe go gue'u xa huahna Aju_a pa da ma dí 'm_ahuini hab_u bí manda'a, nehe xa hñ_a'tuabi gue da 'm_ahuini gatho nú'u to'o ri ma'di'a. ⁶ Pe nu'ah_u guí numa'ñ_uh_u ya hyoya, ha nuya rico go guí numansuh_u. Pe ¿ha gue hingui pah_u gue go ya rico ha'a'ih_u ne tsix'ah_u ja ra ts'utbi? ⁷ ¿Ha hingo gue'u tsani nurá hoga thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a to'o po rá thuhu'a xa thump'a'ih_u gyá gamfrih_u?

⁸ Ra Ma_a T'of_o ena njaua: “Ma'di ri miqu'eiui ne gui su ngu grí nsu s_eh_e.” Nu'b_u xi majua_{ni} guí oth_u nuna ra ma_a hmanda, nu'b_u há, guí oth_u xá hño. ⁹ Pe nu'b_u guí xúctah_u h_onse nú'u to'o guí ma'dih_u, nu'b_u guí oth_u 'nara ts'oqui, y nurá ndaxjua ley ra Moise m_a gue guí tuxh_u ra ts'oqui ngue'a hingá oth_u nuna ra ma_a hmandana. ¹⁰ Ngue'a nú'a tó'o ot'a gatho nú'a m_anga ra ndaxjua ley, pe 'b_u da 'm_edi 'nara hmanda hinda 'y_ot'e, nu'b_u nura ja'i'a ya bi duxa ra ts'oqui de gatho nú'a

m_anga ra ndaxjua ley. ¹¹ Ngue'a Aju_a bi m_anga ja ra ndaxjua ley ne bi 'ñena: “Oxqui nzinga medinth_ati”, nehe bi 'ñena: “Oxqui hote.” Nde'b_u, 'b_u higrá zinga medinth_ati pe 'b_u grá hyote, njab_u ya hinxcá ot'e ngu nú'a m_anga gatho ra ndaxjua ley. ¹² Pe nujá dí camfrih_u ra 'ra'yo ley nú'a dí oth_u co ma pahah_u, hangue ga ñah_u ngu rí 'ñehe ne ga oth_u gatho nú'a xá hño, ngue'a Aju_a ma da hñ_abgah_u nguenda ua stá oth_u nú'a m_anga nuna ra 'ra'yo ley ua hina. ¹³ Nú'a ra pa Aju_a ma da hñ_a'mba nguenda ya ja'i hinda ma da huequi nú'u to'o himbi hueca yá miqu'eiui. Pe nu'u tó'o ri hueca yá miqu'eiui, Aju_a ma da huequi'u nú'a ra pa'a.

'B_u da nja ra hoga jamfri da nja ya hoga 'b_efi

¹⁴ Ma zi cu'ih_u, ¿te di muui 'b_u 'nara ja'i da 'ñena gue camfri, pe hingui ot'e nú'a xá hño? ¿Ha gue nú'a rá jamfri'a tsa da p_oh_o'a? Hina, hinda za. ¹⁵ 'B_u 'nara cu o 'nara nju otho te da hye ni te da zi, ¹⁶ y 'na de gue'ah_u gui 'ñemf_u: “Nde, ga nzenguathoh_u, rí ma te rá 'ñentho y Aju_a da max'a'i”, pe nu'b_u hingui umf_u nú'a honi nura cu'a, nu'b_u hinte bi muui nú'a gá xiph_u'a. ¹⁷ Nehe njab_u ma jamfrih_u. Nu'b_u h_onse ra jamfri dí p_etsh_u ne hindí oth_u xá hño, nu'b_u hinte di muui nú'a ra jamfri dí p_etsh_u.

¹⁸ Da za njaua ga xiph_u 'nara cu: “Nu'í h_onse guí camfri, y nugá go dí ot'a nú'a xá hño. Guí nehma gui 'ñutca ri jamfri pe hingui ot'a nú'a xá hño, ha nugá ga u't'a'i ma jamfri ngue'a dí ot'a nú'a xá hño. ¹⁹ Nu'í guí camfri gue 'nat'a Aju_a 'b_ui, y xá hño guí camfri njab_u. Nehe ya ts'ondahi camfri gue 'nat'a Aju_a 'b_ui, pe nu'ú di huat'i co ra ntsu. ²⁰ Nu'í grá 'b_emfeni. ¿Ha hingui pa'di gue hinte di muui ri jamfri 'b_u nehe hingui ot'e xá hño?” ²¹ Ndu ma dadah_u ra Abrá bi zixa rá t'ú mrá thuhu ra Isaac pa xa hyohma ja ra ata, hangue Aju_a bi m_a gue hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá ngue'a nú'a bi 'y_ot'a nú'a bi xipabi Aju_a. ²² Hangue njab_u ya dí pah_u gue rá jamfri ra Abrá mi p_eui mahy_egui nú'a ra hoga 'b_efi bi 'y_ot'e nehe. Y co nú'a ra hoga 'b_efi bi 'y_ot'e bi 'ñudi gue xi mi ja rá jamfri. ²³ Hangue bi njab_u ngu nú'a m_anga ra Ma_a T'of_o, ne

ena: “Ra Abrá bi gamfri Ajuá, hangue Ajuá bi mā gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu.” Nehe Ajuá bi mā gue mrá amigo'a.

²⁴ Hangue dí pah_u xá hño gue Ajuá mā gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u ngue'a hingue hñse dí camfrithoh_u, pe nehe dí øth_u nú'a xá hño. ²⁵ Nehe ra Raab masque mi 'nara ts'o'beshña'a, pe Ajuá bi mā gue ya hinte ma ts'oqui mi tu'a ngue'a xqui 'yøt'e xá hño nu mi umba ntsaya yá 'mehni ra Josue, nehe bi mats'i' u pa bi bøni pa ma'na ra 'ñu pa bi mengui' u hab_u xqui 'ñehe. ²⁶ Hangue njab_u numa jamfrih_u, 'b_u hindí øth_u nú'a xá hño, hinte di muui, nja ngu ma ndo'yoh_u, 'b_u ya xa du, ya hinte di muui.

3

Ya noya nú' u dí mañh_u

¹ Ma zi cu'ih_u, hinxá hño gue ndunthi de gue'ah_u guí ne gui nxahnateh_u ja ya nija, ngue'a dí pah_u gue ma'na ma da thabgah_u ra uenda núj_u dyá xahnateh_u. ² Ngue'a gathoguih_u xi dí øth_u ndunthi ya t'øt'e xá nts'o ne hingui tsa da 'mutho ma neh_u. Pe nu'b_u 'nara cu padi da zama rá ne, nu'b_u nura cu'a padi da zama gatho rá ndo'yo nehe, ne xi øt'e gatho nú'a xá hño. ³ Ngu 'nara fani ga hu'tsuh_u 'nara frenu pa ga tsambah_u rá ne pa da 'yøde, nu'b_u da za ga tsambah_u gatho maxøgue rá ndo'yo. ⁴ O ngu 'nara barco, masque xi dra dangui ne xi di tsedi 'nara bñthi pa da 'yent'i, pe 'nara ja'i da za da 'yøt'a nura barco'a co 'nara t'uca bøj_a, ne da zits'i hab_u go da ne'a. ⁵ Njab_u ma neh_u nehe, masque xi ra notsi pe da za da japi da nja ndunthi ya ts'ot'øt'e. Nja ngu 'nara zi xeca tsibi, jhangu rá ndangui hmaha 'nara mboza tsa da nzø! ⁶ Hangue njab_u ma neh_u, tsa da 'yøt'a ndunthi ya ts'ocate, y nja ngu ra ximhai nehe xi xá nts'o, ngue'a ma neh_u ri ts'oga gatho ma ndo'yoh_u co nú'a te mā. Co ma neh_u da za da nts'oca ma hoga'muih_u, ne 'b_u te dí mañh_u xá nts'o, nuya noya' u bí ehe de ja ra nidu. ⁷ Ra ja'i tsa da max'o gatho nu'araza ra mbaŋga zu'ue, ngu ya ts'int_u, ngu nú' u ya zu'ue jat'a yá mui ja ra hai, ne ngu nú' u ya zu'ue 'b_u ja ra ndehe, ne ya xa max'o' u. ⁸ Pe numa

neh_u hingui tsa ga tsamih_u, ngue'a xi xá nts'o, nja ngu rá ne ra qu'eña hote. ⁹ Co ma neh_u dí xøcambenih_u Ajuá ma Dadah_u, y co ma neh_u dí tsañh_u ma miqu'eih_u masque gathoguih_u xa hyógaguih_u Ajuá ngu rá 'bai'a. ¹⁰ Hangue co ma neh_u dí xøcambenih_u Ajuá, y co ma neh_u dí tsanteh_u nehe. Ma zi cu'ih_u, hindí 'ñepcah_u ga øth_u njab_u. ¹¹ ¿Ha gue da za 'nada ra pøthe da bøhø ra t'asdehe mahyegui co ra uxcadehe? Hina, hinda za. ¹² Ma zi cu'ih_u, ¿ha gue da za 'na 'bai ra igo da unga ya olivo? ¿O 'nara 'bai gá obxi da unga ya igo? Hina, hinda za. Nixi 'nara pøthe hingui tsa da bøhø ra ts'othe ne ra t'asdehe.

Ra mfađi nú'a majuañi

¹³ ¿To'o 'na de gue'ah_u ra nimfeni ne ra bamhya? Nu'a tó'o ra bamhya ne ra nimfeni dá 'ñudi rá hoga'mui co ya hoga 'befi, ne hinda 'ñets'i co nura mfađi pe'tsi, ngue'a nu'a tó'o pe'tsa ra hoga mfađi hingrá 'ñets'i. ¹⁴ Pe nu'b_u gyá ndusteh_u ne guí ne guí nscheh_u, ogyá 'ñets'ih_u guí 'ñeñh_u gue xi guí pe'tsh_u ra hoga mfađi, ngue'a gue'a 'nara nc'uamba. ¹⁵ Ngue'a nú'a ra mfađi guí pe'tsh_u gue'a dega ximhai, ne dega ja'i, ne dega ts'ondahi, hingo de Ajuá. ¹⁶ Ngue'a nu hab_u ja ra nduste ne hab_u ne da nsche 'na, nuni ja guehni ja ra tuhni ne gatho ya ts'ot'øt'e. ¹⁷ Pe nu' u tó'o pe'tsa nú'a ra mfađi bí ehe de mahets'i, gue' u xá nt'axi yá mfeni ne hingyá 'yøt'atuhni. Nu' u ya hoja'i, ya hoga'yøde ne xi ja yá huecate ne nzantho øt'e xá hño. Hingui yohna yá mfeni, nixi hingyá yohmi. ¹⁸ Nu' u tó'o 'b_u te rá 'ñentho, ne hingyá 'yøt'atuhni, nu' u udi 'nara hoga'mui pa nehe ma'ra da 'm_u 'nara hoga'mui, nja ngu 'nara 'bot'i nú'a 'bot'i pa 'mefa da nja 'nara hoga sofo.

4

Mahyoni hinga mađih_u ya ts'ot'øt'e de ra ximhai

¹ ¿Hanja grí ntsuih_u ne grí ntuñh_u 'na ngu ma'na? Nu'ah_u grí ntuñh_u ngue'a guí pe'tsh_u ya ts'onc'at'i y nuya ts'onc'at'i' u gue' u ja'ah_u guí ntuñh_u. ² Guí nehmañh_u te guí pe'tsh_u, pe hingui tsa te guí pe'tsh_u, hangue guí ne gui hñoteh_u. Gyá ndusteh_u pe hingui tsa guí pe'tsh_u nú'a guí neh_u,

hangue asta grí ntuñh_u pa gui pɛ'tshma_h nú'a guí neh_u. Hingui tsa te gui pɛ'tsh_u ngue'a hingui aph_u Aju_a. ³ Haha, guí adih_u, pe hingui t'a'ah_u nú'a guí adih_u ngue'a hingui adih_u ngu rí 'ñehe. Guí adih_u hõnse pa gui johyah_u ja ya ts'ot'ot'e de ra ximhai. ⁴ ¡Nú'ah_u guí ma_dih_u ya ts'ot'ot'e de ra ximhai ne hingui ma_dih_u Aju_a, guí njah_u ngu ra zinga medinthati! ¿Ha hingui pa_dih_u gue 'b_u grí ma_dih_u ya ts'ot'ot'e de ra ximhai, nu'bú grí utsah_u Aju_a? Hangue nu'a tó'o xi ne da ma_di ya t'ot'e de ra ximhai, nú'á ya ri utsa Aju_a. ⁵ ¿Ha guí beñh_u gue hinte ri muui ra Ma_ça T'ofu nu hab_u ena?: “Nurá Ma_ça Nda_hi Aju_a bá pɛhni pa da 'm_u ja ma corasoh_u, nú'á go gue'a ma_diguih_u, y nu'á ne gue xi ga ma_dih_u Aju_a.” ⁶ Nehe Aju_a go gue'a ri 'racj_u ra danga mfats'i. Nu ja ra Ma_ça T'ofu ena njaua: “Aju_a hingui faxa nú'u to'o ri 'ñets'i ne ri nõt'e, pe nu'u tó'o hingyá nõt'e ne hingyá 'ñets'i, nú'ú ha, fats'i.” ⁷ Hangue 'yõteh_u Aju_a, ne nõt'uah_u ra ts'ondahi y nú'á da 'uegue de gue'ah_u. ⁸ Jonih_u co Aju_a y nú'á da joni con gue'ah_u. Nú'ah_u guí õth_u ya ts'oqui, 'uegueh_u de gue'u pa strá nt'axi ri teh_u. Ha nú'ah_u guí yohna ri mfenih_u, ntsõ'mh_u de nú'a guí õth_u, pa njab_u da za da t'axca ri corasoh_u. ⁹ Ntsõ'mh_u de ri ts'oquih_u, ne dá du ri muih_u de gathu nú'a xcá 'yõth_u, ne nzoñh_u. Nuri thedeh_u, dá mpunga ts'oni, y nuri johyah_u, dá mpunga dumai. ¹⁰ Ogrí 'ñexh_u ja rá thandi ra Zidada. Ñobrih_u y nu'á go da 'ñex'a'ih_u 'mefa.

Hiní 'ñepi ga 'yõh_u ma cuh_u

¹¹ Ma zi cu'ih_u, ogrí nõñh_u 'na ngu ma'na. Nu'a tó'o nõni rá cu o ri 'yõ de nú'a te õt'e, nú'á ja ra uenda go nõma'ñ_u ra ley ne ri 'yõ. Nu'a tó'o ri 'yõ ra ley, ya hingo õt'a ngu nú'a manga ra ley, ngue'a ya ri 'ñet'a nzayase. ¹² Aju_a go bi hyoca ra ley y go gue'a ra nzaya. Y nu'á go gue'a tsa da ñanga ya ja'i, nehe tsa da mehna to da mehna ja ra tsibi. Pe xi'a'i, ¿to'o'igüe pa gui 'yõ ri miq'ueiui?

Hinto pa_di te da nja rixudi ndama_ni

¹³ Nú'ah_u guí eñh_u njaua: “Nú'bya rapaya o rixudi ga maha ja nú'a ra hnini dí mañh_u, y ja grá 'bah_uni 'na njeya, ne

grá ntuquih_u ne grá mpah_u pa grá tahah_u ra boja.” ¹⁴ Njab_u guí beñh_u, pe nixi guí pa_dih_u te grá haxh_u xudi. Nujú hindí pah_u hangu ya pa ma ga ntehu_u, ngue'a dí njah_u ngu ra 'bõnguui ri hnequi ne hints'u ya'a da 'metho. ¹⁵ Hangue ma'na xá hño guí 'ñeñh_u njaua: “'B_u Aju_a gue'a rá paha, ne 'b_u da 'racj_u ra te ne ra nsequi, nu'bú ha, ga õth_u gathu nú'a dí beñh_u.” ¹⁶ Pe nu'ah_u grí 'ñets'ih_u co ri mfeni seh_u. Y nu gathu ri nt'ets'ih_u xi xá nts'o. ¹⁷ Ne nu'a tó'o pa_di da 'yõt'e nú'a xá hño pe hingui õt'e, nú'á go gue'a 'nara ts'oqui.

5

Ra ts'ofu pa ya rico

¹ ¡Nú'ah_u ricoh_u 'yõdeh_u! Mamts'onih_u ngue'a ma gui thoh_u ya danga ugui. ² Ma da 'ya gathu nú'a te guí pɛ'tsh_u, ne ma da zip'ah_u ra zu'ue gathu ri hoga heh_u. ³ Ma da boxcu_a gathu ri bojah_u ngu ra t'axi ne ra oro nú'a xcá muntsh_u ne xcá pɛ'tsthoh_u, ne ja da hnequini gue hinxá hño nú'a xcá õth_u gue xcá pɛ'tsthoh_u. Ne'ah_u ma gui njah_u ngu ri bojah_u gue ma gui juadih_u, y nuri ts'onc'at'ih_u pa xcá pɛ'tsh_u ri bojah_u, gue'a ngu 'nara tsibi ma da juat'ah_u. Ja nuya ya paya xcá muntsh_u ndunthi ri bojah_u, y ya yá gats'i ya pa. ⁴ Ya xa nt'õde yá ts'oni ri mɛfih_u nú'u to'o xa xop'ah_u ri huahih_u. Nu'ú zoni ngue'a xcá hyath_u ne hincá ju'tuah_u ngu rí 'ñepabi'u. Pe ma Zidadah_u nú'a to'o ra nda de gathu ya enxɛ mahets'i, ya xa 'yõtuabi yá ts'oni nú'u ri mɛfih_u. ⁵ Nuua ja ra ximhai guí õth_u nú'a go ri pahaseh_u, ne hinte grí 'beh_u, pe guí njah_u ngu 'nara mbo'oni nú'a xa hnoqui pa da tho. ⁶ Nu'ah_u guí hõxh_u ra thai nú'u hinte ma thai tu, ne guí hoh_u'u masque hinte xa 'yõt'e, y nu'ú hingui nõt'ah_u.

Rí 'ñepi ga tseth_u gathu ya ts'othogui ne ga aph_u Aju_a da maxcah_u

⁷ Pe nu'ah_u ma zi cu'ih_u, tseth_u gathu nú'a da 'ñep'ah_u mientras da zõhõ ma Zidadah_u. Njah_u ngu ra mot'i nú'a tõ'ma ra mudi 'ye ne ra 'befa 'ye pa njab_u da za da guxa 'nara hoga sofo. ⁸ Ne'ah_u ndõ'mh_u, ne zedih_u ri jamfrih_u ngue'a ya 'nitho ma da zõhõ ma Zidadah_u. ⁹ Ma zi cu'ih_u, ogrí hñõxa thaih_u 'na ngu ma'na pa hingui

tuxh_u ya ts'oqui. Beñh_u gue ma Zidadah_u to'o ra nzaya, ya ts'utho ya pa di 'bedi pa da zøhø'a. ¹⁰ Ma zi cu'ih_u, tsεth_u gatho nú'a te guí thoh_u, ngu bi zeta yá 'mεhni Ajuá nú'u bi 'm_u maya'b_u ne bi mamba rá noya'a. ¹¹ Dí pah_u gue Ajuá japi nú'u to'o tsεta gatho ya thogui nú'u thogui'u. Stá øh_u de ra Job, hangu ya thogui himbi zεthma'a. Pe 'mεfa Ajuá xi bi japi'a ngue'a Ajuá xi ja ndunthi rá huecate ne ja ndunthi rá hmäte.

¹² Ma zi cu'ih_u, jamasuh_u oxqui jurah_u, nixi por mahets'i, nixi po ra ximhai, nixi por ma'ra ya t'øt'e. Mañh_u nú'a majuani; nu'b_u ha, gui mañh_u “Ha”, y nu'b_u hina, “Hina”, pa njab_u Ajuá hinda castiga'ih_u.

¹³ 'B_u 'na de gue'ah_u grí sufrih_u, 'yaph_u Ajuá pa da max'ah_u. O 'b_u grí johyah_u, tuth_u ya jahña. ¹⁴ 'B_u 'na de gue'ah_u grí hñenih_u, zoñh_u ya nda de ra nija pa da 'yapa Ajuá por gue'ah_u, ne da gox'ah_u ra aceite de rá thuhu ma Zidadah_u. ¹⁵ Y 'b_u gui 'yadih_u con gatho ri jamfrih_u, nu'bú gui ñanih_u y ra Zidada da 'ra'ah_u ra nzaqui, y 'b_u xcá 'yøth_u 'nara ts'oqui, nu'á da puñ'ah_u. ¹⁶ Hangue njuánih_u de ri ts'oquih_u 'na ngu ma'na, ne mfaxh_u 'na ngu ma'na gui 'yaph_u Ajuá da puñ'a'ih_u, y pa njab_u nu'á da 'yøthe'ih_u nehe. Ajuá øtuabi rá nt'adi nú'a to'o 'b_uí xá hño con gue'a ne apabi con gatho rá mui. ¹⁷ Nura badi Elía 'namrá ja'i nehe nguj_u, y nú'á xi bi 'yapa Ajuá pa hinda 'uái, hangue himbi 'uái hñu njeya made. ¹⁸ Nep_u ma'na'qui bi yopa 'yapabi Ajuá pa da 'uái y bi 'uái, y nu'bú xi bi hogui ndunthi ra sofo ma'na'qui.

¹⁹ Ma zi cu'ih_u, 'b_u 'nara cu da 'uegue de rá noya Ajuá, nep_u 'na de gue'ah_u gui zofoh_ua pa da yopa mengui, y nu'á da mengui, ²⁰ nu'bú padih_u gue nu'a tó'o da co'tsa 'nara 'yøt'ats'oqui de ja rá ts'oñu, nu'á bi ñanga 'nara 'yøt'ats'oqui pa hinda ma ja ra nidu, y Ajuá go gue'a bi pumbabi yá ts'oqui nú'a ra 'yøt'ats'oqui'a masque xi ndunthi yá ts'oqui.

RÁ MŪDI RA PEDRO RA MŪDI CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NŠAN PEDRO

Ra apostol Pedro opabi nú'ya gamfri xa nxani haburaza

¹ Núgui drá Pedro, rá apostolgui ra Zidada Jesucristo. Dí op'ah_u nuna carta nú'ah_u gyá gamfrih_u xcá pøñh_u de ri haih_u ne xcá nxañh_u haburaza ma'ra ya hai, 'ra de gue'ah_u guí 'buh_u Mpono, ma'ra Galacia, nu ma'ra Capadocia, nu ma'ra Asia, ha nu ma'ra Bitinia. ² Ajuá ma Dadah_u bi huancah_u ngu nú'a xqui beni desde rá mudi pa dá camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Y po rá Maça Ndañi bi t'axca ma mfenih_u pa ga øteh_u ra Zidada Jesu co 'nara mfeni xá nt'axi, y co rá maça ji'a xa xuga ma ts'oquih_u. Ajuá da jap'a'ih_u ndunthi ne da max'a'ih_u pa gui 'buh_u te rá 'ñentho.

Ya gamfri pe'tsa 'nara nthø'mate de ra te pa nzantho

³ Ga xøcambenih_u Ajuá nú'a to'o ma Dadah_u ne go gue'a rá Dada ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Nú'á xi ja ndunthi rá huecate pa guecaguih_u, hangue xa 'racj_u 'nara 'ra'yo te. Ne nubyá dí tø'mh_u gue ma ga yopa nteh_u ngue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi du nep_u bi yopa nte ma'na'qui'a. ⁴ Nehe dí tø'mh_u ga hañh_u nú'a ra tsogui bí pøscaguih_u Ajuá nuni mahets'i nú'a hinda za da nhuati, nixi hinhya'm_u da nts'oqui, nixi hinhya'm_u ma da 'mèdi ngu yá xi ya za. ⁵ Ajuá xi sugaguih_u co rá ts'edi ngue'a dí camfrih_u'a. Nú'á sugaguih_u asta nú'a ra pa da ñangaguih_u nuua ja ra ximhai pa dí 'racj_u nuni mahets'i gatho nuya japi de ma mpøhøh_u nú'ya 'bøscaguih_u ne ma da hnequi rá ngats'i ra pa.

⁶ Hangue por gue'a xi drí johyah_u masque dí thoh_ubya ya ts'othogui nuua ja ra ximhai ngue'a go gue'a rá paha Ajuá, pe nuya thogui'ya 'bestho ma da uadi ngue'a 'raya patho ma da njab_u. ⁷ Nubyá dí thoh_u ya ts'othogui pa ma'na da zedi ma jamfrih_u, pa njab_u nu stua yopa penga

ra Zidada Jesucristo, Ajuá ma xi da 'ñesca ma nsuh_u ne da johya'a ngue'a xa zedi ma jamfrih_u. Nja ngu ra oro 'rani ja ra tsibi pa ma'na da hogui, núj_u nehe dí thoh_u ya ts'othogui pa ma'na da zedi ma jamfrih_u. Nura oro masque huadi ne thogui, pe 'rani ja ra tsibi pa ma'na da hogui, y numa jamfrih_u ma'na ri muui que ra oro.

⁸ Nu'ah_u grí mañh_u ma Zidadah_u ra Jesucristo masque hincá hyanth_u, ne guí camfrih_u'a masque nubyá hinguí hanth_u'a, hangue xi grí johyah_u co 'nara danga johya xi xá nsunda. ⁹ Y nurá ngats'i ra pa, ngue'a xcá camfrih_u, ma gui tsøñh_u mahets'i hab_u ma dí t'a'ah_u gatho ya japi de ri mpøhøh_u.

¹⁰ Maya'b_u nuyá 'mehni Ajuá bi ma gue nujá ndí ma ga mpøhøh_u po rá hñoja'i Ajuá. Nuya 'mehni'ya himbi za bi bañi de nuna mpøhø xa 'racj_u Ajuá nubyá. Nu'á xi mi øt'a ra ts'edi pa xa bañih_u te rí bønga nú'a bi mañ'ya, pe himbi za. ¹¹ Nu'á bi ma ngu nú'a mi xipa rá Maça Ndañi Ajuá gue ra Zidada Jesucristo mi ma da thogui ya ugui asta rá du, pe 'mefa mi ma da t'umba ra nsunda. Pe nu'á himbi za bi bañi ha'm_u mi ma da njab_u, nixi hanja mi ma da nja. ¹² Nuya 'mehni'ya bi sipi gue himi ma da hyanda nú'a mi mañ'ya, pe nujá ha. Pe bi sipabi'ya gue mi pe'tsi da nja gatho nú'a mi mañ'ya, pe asta 'mefa. Dí pah_u gue nuya pabya xa nja gatho nú'a bi mañ'ya, ne gue'a ya xa xi'a'ih_u nú'ya to'o manba rá noya Ajuá ne hanpa rá ts'edi ra Maça Ndañi nú'a xuá 'bøhna de mahets'i. Ne nuna mpøhøna xi xá nsunda, hangue asta ya enx_e da neh_u da bañi nehe.

Ajuá ne ga pe'tsh_u 'nara te strá nt'axi

¹³ Hangue beñh_u xá hño de nú'a te gatho gui 'yøth_u, ne nsuh_u xá hño, ne xi da tø'mh_u nú'ya japi ma da 'ra'ah_u Ajuá po rá hñoja'i nu stua yopa penga ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹⁴ Nubyá ya yá bañsi'ih_u Ajuá ne guí øteh_u'a, hangue oxqui beñh_u gui 'yøt'eh_u ya ts'ot'øt'e ngu nú'ya nguí øth_u ma'met'o ante gui camfrih_u ra Zidada. ¹⁵ 'Yoh_u co ri mfenih_u strá nt'axi ngu rá nt'axi Ajuá nú'a xa huahn'ah_u pa da pøhø'ih_u. ¹⁶ Ngue'a Ajuá xicaguih_u ja ra Maça T'ofa

ne ena: “'Buh_u xá nt'axi, ngue'a nuguí xá nt'axigui.”

¹⁷ Ajuá go gue'a ma Dadah_u nú'a to'o dí aph_u ma nt'adih_u, y nú'á go gue'a nehe ma da hñābgah_u nguenda de gatho nú'a te stá øth_u. Nú'á hinda ma da xáctho nú'u to'o ma da hñā'mba nguenda, hangue mahyoni ga 'yoh_u co rá ntsu Ajuá gatho nú'u ya pa ga 'bah_uua ja ra ximhai. ¹⁸ Dí pah_u gue Ajuá bi 'uegaguih_u de ma nts'o'muih_u nú'a xqui 'ñutca ndu ma dadah_u. Nu'á bi pøhøguih_u, pe hingue co ra t'axi nixi co ra oro nú'a juadi ne thogui. ¹⁹ Bi pøhøguih_u co rá maça ji ra Zidada Jesucristo nú'a bi mani nu mi tho'a, nja ngu 'nara zi t'uca deti xá nt'axi ne hinte ja. ²⁰ Nú'á de ante da thoca ra ximhai ya xqui t'equa pa da du ne pa da pøhøguih_u, pe hinga 'bestho bi 'ñehe, asta nuya pabya ja bi 'ñehe pa bi pøhøguih_u. ²¹ Nujú dí camfrih_u Ajuá ngue'a bá pēncah_u'a ra Zidada Jesucristo pa bi du por guecj_u, y 'mefa de gue'a Ajuá bi japi bi yopa nte ma'na'qui, ne bá umba rá nsunda. Hangue dí camfrih_u Ajuá, ne dí tømh_u da zixcah_u ja rá nsunda nehe.

²² Y stá camfrih_u rá noya Ajuá ne ya stá nxucj_u de ma ts'oquih_u pa xa za stá mpē'tsua hmāteh_u 'na ngu ma'na, hangue xi ma ga mádi h_u 'na ngu ma'na con gatho ma muih_u. ²³ Nubyá ya stá yopa 'buh_u ma'ra'yo ngue'a ya stá camfrih_u rá noya Ajuá nú'a hinhya'm_u ma da uadi. Nuna ra te dí pē'tsh_u de guecua ja ra ximhai ma da uadi da thogui, pe nuna ra 'ra'yo te stá hañhabya hinhya'm_u ma da uadi. ²⁴ Ra Maça T'ofu ena njaua:

Rá te ra ja'i nja ngu 'nara ndapo,
ha nú'a gatho te pē'tsa nura ja'i'a nja ngu
'nara døni.

Nura ndapo da du y nura døni da hyøe,

²⁵ pe nurá noya Ajuá hinhya'm_u da uadi.
Y nura noya'a go gue'a ra maça noya ya xa si'ah_u.

2

¹ Hangue ya hñācj_u gatho nú'a xá nts'o, ngu ra nthate, ra ñohmi, ra nduste, ra nt'etsate, guehya dí xi'ah_u ya hingui 'yøth_u. ² Njah_u ngu 'nara zi bātsi xi ts_u ra thuhu dega 'ba, ne ne da zi ndunthi pa da niña, ne'ah_u dá z_u'ah_u ra thuhu de rá noya Ajuá,

pa njab_u ma'na da ndanguí ri jamfrih_u, ³ ngue'a nu'ah_u ya xcá pātuah_u rá hñōja'i ra Zidada.

Ra Zidada Jesucristo gue'a ra mudi do bi megui Ajuá ja rá nija nú'a te

⁴ Jonih_u co ra Zidada Jesu nú'a to'o ra mudi do bi megui Ajuá ja rá nija'a nú'a te, y nú'a ra nija'a go guecj_u núj_u stá camfrih_u. Nja ngu nú'a ra mudi do bi utsa ya gado ne bi føte'u, njab_u bi t'utsa nehe ma Zidadah_u ra Jesucristo asta bi tho ja ra ponza. Pe ja rá thandi Ajuá xi ri muui, ne bi hñuts'i'a dega mudi do. ⁵ Y núj_u nehe dí njah_u ngu 'raya do nú'u t'ets'i ja ra jado pa rí te rá nija Ajuá, y Ajuá go gue'a ra gado. Nuj_u go guecj_u dyá macjah_u majuani ngue'a dí peph_u'a. Hangue ma ga umf_u ma teh_u'a ngu 'nara hñā'ti, ngue'a gue'a ri ho Ajuá ga umf_u de rá thuhu ra Zidada Jesucristo. ⁶ Ngue'a Ajuá mi mąnga de ra Zidada Jesu ja ra Maça T'ofu, ne ena njaua:

Nugui dí pegui ja ma hnini Sion nuna ra
mudi do pa ma nija,
ngue'a guehna stá huts'i ne xi ri muui
ndunthi;
y nuto gatho da gamfri, hinda ma da 'bε yá
tsa.

⁷ Hangue núj_u dí camfrih_u ra Zidada Jesu, dí pah_u gue xi xá nsunda, pe nú'u to'o hingui camfri'a, hingui pađi ua xá nsunda. Ja ra Maça T'ofu mā njaua de ra Zidada Jesucristo, ne ena:

Nú'a ra do bi føthmāb_u 'na lado nuya
hyøngu,

nubya gue'a ra mudi do de rá nija Ajuá.

⁸ Ra Maça T'ofu sigui mā de ra Zidada Jesucristo ne ena:

Ya ja'i da za da mfe'tse ja nura do'a, ne da
dagui.

Y nu'u tó'o ri mfe'tse, ri mfe'tse ngue'a
hingui camfri rá noya Ajuá. Nú'á ma da
dagui pa da 'mēdi ngue'a bi mąnga Ajuá da
njab_u.

Ya gamfri gue'a rá hnini Ajuá

⁹ Pe nujú go guecj_u rá hnini guih_u Ajuá xa huancah_u ne xá nt'axiguih_u, ne dyá nda gá macjah_u dí peph_u Ajuá ra dąnga nda, ne dí mañh_u de yá dąnga 'bēfi nú'a to'o bá tsicj_u de ja ra 'bεxuui pa ga 'bah_u ja rá maça ñot'i'a, y nú'á go guesε Ajuá. ¹⁰ Ma'met'o

himrá hniniguih_u Ajuá, pe nubyá h_a, ya rá hniniguih_u'a. Ma'met'o hinstí tsh_uh_u ra huecate, pe nubyá h_a, Ajuá xa huegaguih_u.

Peph_u Ajuá co ri teh_u

¹¹ Ma zi hmādi cu'ih_u, nú'ah_u gyá nzøhøh_u de guecua ja ra ximhai, dí xi'ah_u gue oxqui beñh_u ya ts'omfeni de ra ximhai, ngue'a nuya ts'omfeni'u go gue'u da za da ts'oc'a ri 'ra'yo teh_u. ¹² 'Yoh_u xá hño ja yá thandi nú'u hingyá gamfri. Nú'u ri numa'ñh'ih_u, ne eñ'ah_u gue gyá ts'oja'ih_u, pe nu sta hyanda ri hoga'muih_u, ne'u ma da xøcambeni Ajuá nú'a ra pa'a da thā'mba nguenda'u.

¹³ 'Yøteh_u gatho nuya ja'i h_a ra ts'utbi, ngue'a guí camfrih_u ra Zidada. 'Yøteh_u nuri dānga ndāh_u, ¹⁴ ne gatho nuyá mfats'i'a nú'u xa thuts'i pa da castiga nú'u hingui øt'e xá hño, ha nehe pa da ñāmahño de nú'u øt'e xá hño. ¹⁵ Ajuá gue'a rá paha gui 'yøth_u gatho nú'a xá hño, pa njab_u gui co'tuah_u yá ne nú'u ya ja'i ñāma'ñh_u de gue'ah_u ne hinte yá fādi.

¹⁶ Nubyá ya hinguí 'buh_u ja rá hmanda ra ndaxjua ley, pe hingue ngue'a ya hinguí 'buh_u ja rá hmanda ra ndaxjua ley ma gui 'yøth_u ya ts'ocate. Nubyá ma'na mahyoni gui 'yøth_u ra hño, ngue'a gyá 'bøgoh_u de Ajuá. ¹⁷ Hangue mahyoni gui umf_u ra t'equ'ei gatho ya ja'i ngu rí 'ñepi cada 'na de gue'u, ne xi guí mādih_u gatho ya cu, ne gui 'yoh_u co rá ntsu Ajuá, ne gui umf_u ndunthi ra t'equ'ei ri dānga ndāh_u.

Ra Zidada Jesucristo bi zeta ya ts'othogui, y njab_u ga tseth_u nehe

¹⁸ Nu'b_u nú'ah_u guí 'buh_u dega 'bøgo, 'yøta ri hmuh_u co ndunthi ra t'equ'ei, hingue hønse nú'u ja yá hmāte ne ya hoja'i, nehe nú'u xi ya ts'o'mui. ¹⁹ 'B_u guí tseth_u gatho ra nts'o'mui t'ø't'ah_u masque hinte go xcá øth_u, hønse ngue'a xcá camfrih_u Ajuá, nu'b_u h_a, guí øth_u xá hño ja rá thandi Ajuá. ²⁰ Pe nu'b_u dra castiga'ih_u ngue'a guí øth_u nú'a hingui ho, ne guí tsetathoh_u, xí njab_u, ¿ha gue da t'e'ts'a ri nsuh_u? Hina, hinda za. Pe nu'b_u guí sufrih_u ngue'a guí øth_u ra hño ne gatho guí tsetathoh_u, nu'b_u h_a, guí øth_u xá hño ja rá thandi Ajuá. ²¹ Ajuá bi huancah_u pa ga tseth_u

ya ts'othogui ngu nú'a bi zeta ra Zidada Jesucristo. Nú'a xi bi zeta ya ts'othogui nsinque te ma ts'oqui mi tu, hønse po rá nguecj_u, hangue rí 'ñepcah_u ga tseth_u nehe ngu bi zeti'a. ²² Nu'a hinhya'm_u bi 'yøt'a ni 'nara ts'oqui, nixi to bi hyat'i. ²³ Ora mi ts'ani'a, nu'a himi thādi. Ora mi hna'mbabi, nu'a himbi nøt'e. Nu'a mi øt'e, hønse mi tsocuatho ja rá 'yε Ajuá ngue'a go gue'a pādi da 'yøt'a ra ts'utbi ngu rí 'ñehe. ²⁴ Ma Zidadah_u ra Jesu bi hñasca gatho ma ts'oquih_u nuni ja ra pont'i hab_u bi du'a. Bi du'a pa bi 'uegaguih_u de ra ts'oqui pa da za ga 'buh_u xá nt'axi. Nú'a xi bi thogui 'raya dānga øgui pa go bi hñasca ma øguih_u. ²⁵ Nujá ndí njah_u ngu 'raya dēti xqui nxani hab_uraza, pe nubyá ya stá yopa penguih_u co ma hoga Ma'yoh_u nú'a to'o ri supca ma teh_u.

3

'Nara ts'ofu pa ya medinthati

¹ Nú'ah_u 'bēhñāh_u, 'yøta ri dāneh_u, pa njab_u nu'b_u ri dāneh_u hingyá gamfri, da za da gamfri'u nsinque gui zofoh_u, hønse ngue'a da hyanda ri hoga'muih_u. ² Da gamfri'u ngue'a da hyandi gue guí 'yoh_u xá nt'axi, ne ngue'a xi di ja ri t'equ'eih_u. ³ Odi oda ri mfenih_u ra nthoqui de ri stah_u, nixi de nú'a ra oro gui hñuxh_u, ne nixi de nú'a ra he gui hñuxh_u pa da hnequi mahotho'ih_u. ⁴ Nu'a mahyoni gui 'yøth_u, go da beñh_u gui nhyocj_u de mbo ja ri corasoh_u co 'nara nthoqui nú'a hinda ma da ts'oqui. Gui hñoja'ih_u ne gui 'buh_u co 'nara hoga'mui, ngue'a guehna ri ho Ajuá. ⁵ Njah_u nehe ngu bi nja nú'u ya hoga 'bēhñā mi 'b_u maya'b_u, xi mri hñoqui xá hño mbo ja yá coraso, mi camfri Ajuá ne mi øta yá dāme. ⁶ Ngu ra Sara, xi bi 'yøta rá dāme nú'a mrá thuhu ra Abrá, ne xi bi jamasu'a, y asta mi embi gue go mi gue'a rá hmu. Nu'ah_u da za gui njah_u ngu nú'a ra 'bēhñā'a 'b_u gui 'yoh_u xá hño, ne hingui tsuh_u gatho nú'a da 'ñehe. ⁷ Nú'ah_u 'ñøhøh_u, 'buh_u xá hño co ri 'bēhñāh_u ngu nú'a ri manda Ajuá, ngue'a Ajuá xa 'ra'ah_u 'nada ra te mahyøgui con gue'u, ne ngue'a hinga mahyøgui yá ts'edi con gue'ah_u. Hangue numansuh_u'u pa njab_u Ajuá da 'yøde nú'a gui 'yapabih_u.

Mahyoni da sufri nú'a to'o øt'a ra hño

8 Nubyá, nú'ah_u grí gathoh_u, pɛ'tsh_u 'nada ra mfeni, hñu'mbah_u yá mui nú'u to'o tu yá mui, mádih_u 'na ngu ma'na, pɛ'tsh_u ra nthecate 'na ngu ma'na, ne oxqui 'ñexh_u 'na ngu ma'na. 9 Oxqui ø'tuah_u ra nts'o'mui nú'u to'o øt'ah_u ra nts'o'mui, nixi gui tsañh_u nú'u to'o tsañ'ah_u. Nu'a gui 'yøth_u, 'yaph_u Ajuá da japabi'á, ngue'a Ajuá xa huahn'a'ih_u pa gui 'yøth_u njab_u, ne pa da jap'a'ih_u'a. 10 Xa nt'ofu ja ra Māca T'ofu ne ena njaua:

Nu'a tó'o ne da 'm_u 'nara hoga'mui gatho ya pa de rá te,
dá su rá ne pa hinda nhyate,
ne hinda mānga ya ts'onoya.

11 Dá 'uegue de ya ts'oqui ne dá 'yøt'a ra hño.

Dá 'yøt'a ra ts'edi pa da 'm_u te rá 'ñentho, ne hindra necatuhni.

12 Ngue'a Ajuá ri japa nú'u to'o øt'a ra hño, ne øtuabi yá nt'adi'á.

Pe nuya ts'o'mui, hini japabi'a.

13 ¿To'o gue'a da 'yøt'ah_u 'nara nts'o'mui 'b_u gui øth_u ra hño? Jo'o. 14 Pe nu'b_u gui sufrih_u ngue'a gui øth_u ra hño, nu'bá gui njapih_u. Hangue oxqui tsuh_u te da t'øt'ah_u, nixi da du ri muih_u.

15 Xøcambenih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo ja ri corasoh_u, ne gui ja gui pah_u hanja gui thätuah_u nú'u to'o da 'yan'ah_u de ri jamfrih_u. Haha, gui thādih_u, pe co 'nara t'equ'e'i ne hingue dega nt'ets'i. 16 Hangue 'yoh_u xá hño co ri mfenih_u strá nt'axi, pa njab_u da 'bɛ yá tsa gatho nú'u to'o ñama'ñ_u de gue'ah_u. Nu'á ñama'ñ_u de gue'ah_u ngue'a gui tɛnbah_u rá 'mui ra Zidada Jesucristo. 17 'B_u Ajuá go rá paha pa gui sufrih_u, ma'na xá hño gui sufrih_u ngue'a gui øth_u nú'a xá hño, pe hingue gui sufrih_u po 'nara nts'o'mui gui 'yøth_u.

18 Nehe ra Zidada Jesucristo bi sufri. Nú'a 'na'quitho bi du pa bi hñasca ma ts'oquih_u. Nú'a hinte ma ts'oqui mi tu pe bi du por guecj_u núju dyá 'yøt'ats'oquih_u. Bi njab_u pa bi za dá jonih_u co Ajuá. Dí pah_u gue xi majuani bi thopa rá ndo'yo, pe rá zi ndahi hina. 19 Ha nu mi du, bi ma bá ña ja yá thandi nú'u to'o ya mi jot'a ja ra nidu.

20 'Ra de gue nú'u ya ja'i'á go gue'á mi 'b_u de nú'u ya pa mi 'b_u ra Noé. Nuya ja'i'á himbi

ne bi 'yøte Ajuá, y nú'b_u mi hoca ra arca ra Noé, Ajuá bi mɛ'tsa ndunthi ra pacencia pa 'b_u xa ntsø'mahma'á, pe himbi ne. Hangue hønse hñato ya ja'i bi bongui de ra nzøthe ngue'a hønse gue'á xqui 'yøte Ajuá, hangue himbi jat'a ja ra dehe ngue'a bi yat'a ja ra arca. 21 Ha nu mi nhyaxa ja ra dehe nú'u ya ja'i mi 'b_u mbo ra arca, gue'a 'nara nt'udi de nú'a ra sistehe t'øt'ebya. Nura sistehe'a hingo gue'a pa da t'axca ma ndo'yoh_u, nú'a go gue'a pa da t'axca ma mfenih_u, ne go gue'a 'nara nt'udi de ma mpøhøh_u. Stá mpøhøh_u ngue'a bi du ne bi yopa nte ma Zidadah_u ra Jesucristo. 22 Nep_u nú'a bi yopa mengui pa mahets'i, ne bí huhnihya ja rá 'ñɛi Ajuá. Ne bí o ja rá 'yɛ gatho ya ɛnxɛ nú'u hā ra ts'atbi ne hā ra ts'edi.

4

Pɛph_u Ajuá co nú'a ra mfadi ne ra ts'edi xa 'ra'ah'á

1 Ra Zidada Jesucristo xi bi sufri, hangue ne'ah_u rí 'ñep'ah_u gui hñañh_u gatho nú'a da 'ñep'ah_u ne gui sufrih_u ngu bi nja'á. Ngue'a nu'a tó'o xa sufri, go gue'a ya xa 'uegue de ra ts'oqui. 2 De gui 'b_uh_uua ja ra ximhai, mahyoni gui 'uegueh_u de ya ts'oqui, pa njab_u da za gui 'yø'tuah_u rá paha Ajuá, y hingo gui 'yø'tuah_u rá paha ri ndo'yoh_u.

3 Ma'mɛt'o nguí øth_u nehe ngu nú'a øtbya nú'u hingyá gamfri. Nguí øth_u ya ts'ot'øt'e, nguí beñh_u ya ts'omfeni pa nguí øth_u gatho nú'a xi xá nts'o, nguí 'yoh_u ja ra ntixfani ne ja ra nts'o'yo. Nguí øt'atuhnih_u hab_u ngrí ntih_u. Nguí xøcambenih_u ya c'oi nú'u ni ts'u hini 'ñepi dra søcambeni. Pe nubyá ya dá gue'a xcá 'yøth_u. 4 Nubyá nuya ja'i hingyá gamfri hingui tsa da badi hanja ya hingrí 'ñoh_u'á ja yá ts'ot'øt'e nú'u øt'e'á, hangue nubyá ñama'ñ_u'á de gue'ah_u. 5 Pe nuya ja'i'á pɛ'tsi te ma da dapa nguenda Ajuá nú'a to'o ma da hñam'ba nguenda gatho nú'u te, ne nú'u ya xa du. 6 Nehe nú'u ya xa du, ne'á ya xqui ts'ofu de rá noya Ajuá, pa njab_u masque ya xa du yá ndo'yo'á, ma da yopa mɛ'tsa ma'na ra 'ra'yo te nú'a ma go da umbabise Ajuá.

7 Ya ts'utho ya pa ri 'bedi pa da nja ra ngaxhmai, hangue xi da nsuh_u xá hño, ne oguí tsayah_u gui 'yapabih_u Ajuá. 8 Nu'a xi

mahyoni gui 'yøth_u, mádi_h 'na ngu ma'na, ngue'a co ra hmáte da za gui mpunba ts'oquih_u 'na ngu ma'na. ⁹ Nehe 'ñumba ntsayah_u 'na ngu ma'na ja ri nguh_u ne ote guí mañh_u. ¹⁰ Cada 'na de gue'ah_u pēh_u nú'a ra 'bēfi xa 'ra'ah_u Ajuá co nú'a ra ts'ēdi ne ra mfādi xa 'ra'ah_u, pa njab_u da za gui mfaxh_u 'na ngu ma'na ne gui nhyoga mēfi_h de hangutho ya 'bēfi xa 'ra'ah_u Ajuá po rá hñojá'i. ¹¹ 'B_u 'na xa t'umba ra 'bēfi pa da nzote, dá nzote xá hño ngu nú'a manga rá noya Ajuá. Ha nu'b_u 'na xa t'umba ra 'bēfi pa da mfaste, dá mfaste co nú'a ra ts'ēdi xa umbabi Ajuá. 'Yøth_u njab_u pa da hnequi rá nsunda Ajuá ja ri 'mūih_u de rá thuhu ra Zidada Jesucristo, ngue'a nu'á go rá mēti ra nsunda ne go ri manda'a pa nzantho. Njab_u gue'a.

Ya gamfri mahyoni da sufri

¹² Ma zi hmādi cu'ih_u, odi tu ri mūih_u ngue'a guí thoh_u ya ts'othogui. Nixi gui beñh_u gue ngue'a gyá gamfrih_u hinda za gui thohmah_u njab_u, pe mahyoni gui thoh_u njab_u pa ma'na da zēdi ri jamfrih_u. ¹³ Nu'a gui 'yøth_u, johyah_u, ngue'a grí sufrih_u ngu bi sufri ma Zidadah_u ra Jesucristo. Ngue'a nu'b_u grí sufrih_u, ma xi gui johyah_u nu xcrí hyanth_u stua yopa penga ra Zidada Jesu con gatho rá nsunda'a. ¹⁴ 'B_u tsañ'ah_u ya ja'i ngue'a xcá camfrih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo, pādi_h gue guí njapih_u, ngue'a ra Māca Ndah_u 'būi con gue'ah_u ne fax'ah_u. Xi majuan_u, nuya ja'i tsani Ajuá, pe pa gue'ah_u ri hnequi rá nsunda Ajuá ja ri 'mūih_u. ¹⁵ Pe ni 'na de gue'ah_u oxqui sufrih_u po 'nara nthote, nixi po 'nara mfe, nixi po 'nara nts'o'mūi, nixi por gui hñøth_u hab_u hiní 'ñep'ah_u. ¹⁶ Pe nu'b_u grí sufrih_u hønse ngue'a gyá gamfrih_u, hinga 'nara 'betsa'a. Xøcambenih_u Ajuá hā, ngue'a gyá gamfrih_u.

¹⁷ Ya bi zø ra ora gue rá ts'utbi Ajuá ma dí mūdi co ya gamfri. Hangue nu'b_u rá ts'utbi Ajuá ma dí mūdi con guecaguih_u, ¿xihmā nú'u to'o ri utsabi rá noya Ajuá, tengu sta thā'mba nguenda'u? ¹⁸ Nu'b_u ya hojā'i xá hñei pa da mpøhø'u, ¿xihmā nú'u ya ts'o'mūi ne ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i, tengu xi ma da thogui'u? ¹⁹ Hangue 'b_u dí sufrih_u ngue'a dí ø'tuah_u rá paha Ajuá, ma ga siguih_u ga

øth_u nú'a xá hño ne ga tsocuathoh_u gatho ja rá 'yε Ajuá, ngue'a go bi hyogaguih_u a, y nu'á hinda ma da hyεgasēh_u.

5

'Nara ts'ofopa ya gamfri

¹ Nú'ah_u gyá ndah_u de ya nija, dí zo'ahabya. Nugui drá ndā nehe de rá nija Ajuá, ne dá handi ne dí damajuani de nú'u ya ts'othogui bi thogui ra Zidada Jesucristo. Y ngugui ngu'ah_u ma ga 'būh_u mahyεgui con gue'a ja rá nsunda nú'a ma da hnequi nu stua yopa pengui'a. ² Jamasuh_u nú'u ya gamfri xa 'ra'ah_u Ajuá gui suh_u, ngu 'raya hoga ma'yo xi ri jamasu xá hño yá dēti. Suh_u con gatho ri pahah_u ngu nú'a ri ho Ajuá. Pēh_u nura 'bēfi'a con gatho ri mūih_u, hingue gui mpefi_h pa gui tømh_u gue da t'a'ah_u ra boja. ³ Oxqui ma gui ndanguih_u de nú'u grí suh_u. Nu'a gui 'yøth_u, 'yoh_u xá hño, pa njab_u da dēn'a ri 'mūih_u. ⁴ Y nu stua yopa pengui nú'a ra ndā de gatho ya ma'yo, ma da 'ra'ah_u 'nara thāhā xi xá nsunda, ne hinhya'm_u da thegue.

⁵ Nehe nu'ah_u basja'ih_u, dí xi'ah_u gue gui 'yøteh_u ya ndā de ra nija. Y gatho'ih_u, 'ñøteh_u 'na ngu ma'na, ne oxqui 'ñets'ih_u nixi gui nøt'eh_u, ngue'a rá noya Ajuá ena njaua:

Ajuá hingui faxes nú'u to'o ri 'ñets'i ne ri nøt'e,
pe nu'u tó'o hingyá nøt'e ne hingyá 'ñets'i,
nu'á hā, fats'i.

⁶ Hangue ogrí 'ñets'ih_u, nixi gui nøt'eh_u. Nu'a gui 'yøth_u, hanithoh_u gatho nú'a bí pēhn'ah_u Ajuá nú'a hā ra ts'ēdi, pa njab_u nu'á ma da 'ñe'ts'a ri nsuh_u 'mēfa nu sta zø ra ora. ⁷ Gatho ri dumūih_u go da tsocuah_u Ajuá, ngue'a go gue'a ri su'ah_u ne hup'a ri mūih_u.

⁸ Xi da nsuh_u, ngue'a nura ts'ondāhi go gue'a ma ncontrah_u ne 'yo gatho ja rá ngūni ra ximhai honi to'o da hyat'i. Nu'á nja ngu 'nara dumanthuhu gá zate mafi ne 'yo honi to'o da za. ⁹ Hangue dá zēdi ri jamfrih_u ne gui nø'tuah_u ra ts'ondāhi. Beñh_u gue nuya thogui guí thoh_u, gue'u thogui nehe nú'u ma'ra ya cu 'būi gatho ja rá ngūni ra ximhai. ¹⁰ Pe hinga nzantho ma gui thoh_u ya ts'othogui, hangue odi tu

ri muih_u, ngue'a Aju_a ra dangui rá hñoj_a'i pa gue'ah_u, y nu'á go gue'a da 'ra'ah_u ra ts'edi pa ma'na da nja ri jamfrih_u, ne pa gui tsetih_u ya ts'othogui, pa njab_u gui 'buh_u xá hño. Nu'á po rá hñoj_a'i xa huahn'ah_u pa gui 'buh_u ja rá nsunda pa nzantho ngue'a guí 'nathoh_u co ma Zidadah_u ra Jesucristo.

¹¹ Aju_a go rá meti ra nsunda, ne go ri manda'a pa nzantho. Njab_u gue'a.

Ya nzenjua pēhna ra apostol Pedro nu mi uadi rá carta

¹² Dí pēhn'ah_ub_u nuna carta co nuni ma hoga cuh_u ra Silvano. Hinga ndunthi ya noya dí op'ah_u, pe dí op'ah_u pa ga nup'a ri mfenih_u, ne pa ga xi'ah_u gue nú'a ra maça noya xcá camfrih_u go gue'a xi majuani rá noya Aju_a, ne go gue'a xicj_u de rá hmate'a, hangue dí xi'ah_u gui sigui gui camfrih_u xá hño.

¹³ Ri fat'aju_a'ih_u nuya cu 'bucua ja ra nija nuua ra hnini xa thu'mbabi Babilonia. Nuy_u guehy_u ya cu xa huahna Aju_a ngu xa huahn'a'ih_u nehe. Nehe ri fat'aju_a'ih_u ra cu Marco núni dí ja ra uenda gue ma t'_u.

¹⁴ Nubyá, go dí xi'ah_u gui nzenjuah_u 'na ngu ma'na co 'nara nth_ufi dega hmate.

Gui 'buh_u te rá 'ñentho gatho nú'ah_u guí camfrih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo. Njab_u gue'a.

RÁ ÑOHO RA PEDRO RÁ ÑOHO RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSÂN PEDRO

Ra apostol Pedro opabi ya gamfri

¹ Núgui drá Simu Pedro, rá 'begogui ra Zidada Jesucristo ne drá apostol de gue'a. Dí op'ahú nú'ahú guí p'e'tshú nú'a ra jamfri xi xá nsunda ngu nú'a dí p'e'tshe nehe, ngue'a Ajuá ma Zidadahú ra Jesucristo nú'a to'o ma Pøhøtehu øt'e gatho nú'a xá hño ne xa 'racju nuna ra jamfri dí p'e'tshú. ² Ajuá da jap'a'ihú ndunthi ne da max'ahú pa guí 'bahu te rá 'ñentho ngue'a rí te ri mfadihu de Ajuá ra Dada ne ma zi Hmuhu ra Jesucristo.

Te mahyoni da 'yøt'a ya gamfri

³ Ajuá co rá maça ts'edi xa 'racju ma 'ra'yo tehu, ne xa 'racju gatho nú'a te dí hoñhu pa da za ga 'bahu xá hño ja ma 'ra'yo tehu, ne xa 'racju ra mfadi pa dá pahú nú'a to'o xa zoncahu po rá nsunda ne po rá ts'edi. ⁴ Nú'á po rá nsunda ne rá ts'edi bi 'racju gatho nuya japi xa ñatcahu, nú'ú xi ya dangui, ne xi ri muui ndunthi. Y co nú'u ya japi'uh faxcahu pa ga 'bahu ngu rá 'mái'a, ne pa ga 'ueguehu de gatho nuya ts'ot'øt'e jaua ja ra ximhai, nú'u bí ehe de yá ts'onc'at'i ya ja'i. ⁵ Hangué por gue'a 'yøthu ra ts'edi pa guí 'yohú xá hño, hingue hønse guí camfrithohú. Y hingue hønse guí 'yohú xá hño, mahyoni guí paťuahú xá hño rá noya Ajuá nehe. ⁶ Y hingue hønse guí paťuahú rá noya Ajuá, mahyoni guí nsusehu nehe. Y hingue hønse guí nsusehu, mahyoni guí tsethu nehe gatho nú'a da 'ñehe de gue'ahú. Y hingue hønse guí tsethu nú'a da 'ñehe de gue'ahú, nehe mahyoni guí 'yøťuahú rá paha Ajuá. ⁷ Y hingue hønse guí 'yøťuahú rá paha Ajuá, nehe mahyoni guí mpe'tsua t'equ'eihu 'na ngu ma'na. Y hingue hønse'a, nehe mahyoni guí mádihu 'na ngu ma'na.

⁸ Nu'bu guí 'yøthu gatho nuya ya t'øt'eya con gatho ri máihu, nu'bu há, guí pephú xá hño Ajuá, ne hinda ma 'méditho nú'a xcá pahú de ma Zidadahú ra Jesucristo. ⁹ Pe nu'bu hingui 'yøthu gatho nuya ya t'øt'eya,

nu'bu ja ra uenda gyá godahu, ne otho ri mfenihu, ne ya xcá pumfrihu gue bri s'ac'a ri ts'oquihu nú'u nguí øthu ma'met'o. ¹⁰ Hangué zi cuhu, xi da 'yøthu ra ts'edi pa da hnequi ja ri 'máihu gue xi majuani bi huahn'ahu Ajuá pa bi pøhø'ihu. Nu'bu guí 'yøthu njahu, nu'bu há, hinhya'mú guí 'ueguehu de gue'a. ¹¹ Nehe nu'bu guí 'yøthu njahu, nu'bu Ajuá co rá danga hmate ma dí 'ra'ahu 'nara hoga tsaya nuni mahets'i, nuni habú ma grá 'bahu pa nzantho co ma Zidadahú ra Jesucristo nú'a to'o bi pøhøguihu.

¹² Hangué por gue'a nugui hinga tsaya ga ben'ahu nuya ya t'øt'eya, masque ya guí pahú, ne ya xi xa zedi ri jamfrihu ja rá noya Ajuá nú'a xa t'u't'ahu. ¹³ Hangué mientras dí te, nugui rí 'ñepqui ga nup'a ri mfenihu co ndunthi ra ts'ofu. ¹⁴ Ngue'a dí padi gue 'nitho ma ga tsocua nuna ma ndo'yo, ngu bi xicagui ma Zidadahú ra Jesucristo. ¹⁵ Nehe ma ga ja ga ben'ahu gatho nú'a stá xi'ahu, pa hinhya'mú guí pumfrihu, masque ya gra jo'oua ja ra ximhai.

Hñu de ya apostol bi hyandua rá nsunda ra Zidada Jesucristo

¹⁶ Nú'a dá xi'ahe de rá ts'edi ma Zidadahú ra Jesucristo, ne de rá yo'ehe, hingue 'nara 'bedetho xa zana ya ja'i. Nuje dá xi'ahe nú'a dá hanthe ngue'a nucsehe co ma hmi ma dahe dá handuahe rá nsunda'a. ¹⁷ Ajuá ra Dada go gue'a bi 'yøt'e pa bi hnequi rá nsunda ma zi Hmuhu ra Jesu ne bi 'ñe'tsua rá nsu, ngue'a nú'á bá ña desde mahets'i ne bi 'ñena: "Nuni go guehni ma hmaça T'u, ne xi drí johya con guehni." ¹⁸ Nuje dá øhe nuya ya noya bá ehe desde mahets'i ngue'a ndí 'baheni co ma zi Hmuhu ra Jesu nuni ja ra maça t'øhø habú bi pata rá 'bai'a.

¹⁹ Hangué dí pahú gue nú'a bi mangua yá 'mehni Ajuá maya'bu go gue'a majuani. Hangué xá hño hinga pumfrihu nú'a bi mañ'u, ngue'a nú'a bi mañ'u gue'a ri yotc'ahu nuua ja ra ts'oximhai, nja ngu 'nara ñot'i ri yot'i ja ra 'bexuui. Pe dí tø'mhu gue ma da nja ra hyats'i nu sta yot'a ma Zidadahú ra Jesucristo nuua ja ra ximhai. Nú'bu há, gue'bu ma ga p'e'tshú maxøgue ra hyats'i'a ja ma corasohú. ²⁰ Mahyoni ga beñhu xá hño gue hingui tsa ga pahú

de guecsɛhɯ te rí bɔŋga nú'a bi m̄anga yá 'mɛhni Ajuá ne bi 'yofo ja ra Maça T'ofó. ²¹ Ngue'a ni 'na xeni de ra Maça T'ofó himbi 'yofo de rá mfenise 'nara ja'i. Pe nuya maça hoga 'mɛhni de Ajuá mi hanpa rá ts'edi Ajuá ne mi mañ'ɯ ngu nú'a mi xipa ra Maça Ndahi.

2

Ya hyate xahnate (Juda 4-13)

¹ Maya'bɯ ja ra hnini de Israel mi 'bɯi 'raya ja'i mi 'ñet'a 'mɛhni de Ajuá. Nehe núbya mapaya ma da 'mɯi 'raya 'ñet'a xahnate madetho de gue'ahɯ. Nu'ú ma da 'ñu't'ahɯ mant'agui 'raya nt'udi xá nts'o nú'ɯ da za da ts'oc'a ri mfenihɯ. Nehe ma da gɔni ra Zidada nú'a to'o bi du pa da pɔhɔhma'ɯ. Hangué Ajuá ma da huati 'bestho'ɯ po yá ts'o'bɛfi'ɯ. ² Ndunthi to ma da dɛnba nuyá ts'ot'ɔt'e ma da 'yɔt'e. Y po yá ts'oqui nú'ɯ bi cadí'ɯ, ndunthi to'o ma da ñama'ñɯ de nú'a ra nt'utuate majuaní, y nú'á go gue'a rá hoga noya Ajuá. ³ Nuya 'ñet'a xahnate'ɯ po yá nc'at'a boja ma da 'ñu't'ahɯ 'raya noya nú'ɯ 'ñena xi majuaní, pe hɔnsɛ pa da hñan'a ri bojahɯ. Pe nuyá castigo'ɯ hinda ma da mpont'ui, ngue'a ya maya'bɯ mi mā Ajuá gue ma da huati'ɯ, y ya ma da zɔhɔ ra pa pa da njabɯ.

⁴ Ngu nú'ɯ ya ts'o'ɛnxe bi 'yɔt'a ya ts'oqui maya'bɯ nehe, Ajuá himbi pumbabi'ɯ, hangué bi mɛhni pa ja ra nidu ne bi got'a ja ra 'bɛxuui, y ja bí jot'ini'ɯ asta hinda zɔhɔ nú'a ra pa da t'ɔt'a ra ts'ɛtbi. ⁵ Ajuá himbi pumbabi nehe nú'ɯ ya ts'oja'i mi 'bɯi nú'a ra pa'a bi nja ra danga nzɔthe. Hangué co nú'a ra nzɔthe'a, Ajuá bi huata gatho ya 'yɔt'ats'oqui gá ja'i mi 'bɯcua ja ra ximhai. Hɔnsɛ ra Noé nú'a to'o bi zofó ya ja'i pa xa 'uehma de yá ts'oqui, hɔnsɛ'a bi ñani Ajuá mahyɛgui co nú'ɯ má yoto ya ja'i. ⁶ Nehe Ajuá bi huata ra hnini Sodoma ne Gomorra, y hɔnsɛ ra 'bospi bi gohi. Ajuá bi 'yɔt'a njabɯ pa da ntsu nú'ɯ ma'ra ya ts'oja'i bra 'bɛfa. ⁷ Pe Ajuá bi ñani ra Lot nú'a mi 'bɯhni Sodoma. Nú'á mi 'nara hoja'i, y xi mi tu rá mɯi ngue'a mi handua yá ts'ot'ɔt'e nuya ts'oja'i mi 'bɯi de guehni. ⁸ Nú'a ra hoja'i'a mi 'bɯ madetho de nuya ts'oja'i.

Hangué nzantho xi mri 'ñɯnga rá mfeni por nú'a mi øde ne mi handi mi ɔt'a nú'ɯ ya ts'oja'i de guehni. ⁹ Hangué dí pađihɯ gue Ajuá ja rá ts'edi pa da ñani de gatho ya ts'othogui nú'ɯ to'o ya hoja'i. Nehe ja rá ts'edi pa da 'ueca gatho ya ts'oja'i ne da castiga nú'a ra pa sta 'yɔt'a ra ts'ɛtbi'a.

¹⁰ Y ma'na ma dra castiga nú'ɯ to'o xi ri 'ñɛnt'i pa da 'yɔt'a gatho nú'a go da ne, ne ri nɔ'tuabi gatho nú'ɯ to'o hã ra ts'ɛtbi, ne hinte tsutho, xi ya necio. Ne hingui tsu pa da ñama'ñɯ de nú'ɯ to'o hã 'nara danga ts'ɛtbi. ¹¹ Pe nuya ɛnxe bí 'bɯ mahets'i, masque ma'na ja yá ts'edi ne yá nsu que nuya ts'oja'i'ɯ, pe hinhya'mɯ xa manbabi ja rá thandi Ajuá.

¹² Nuya ts'oja'i'ɯ nzantho ñama'ñɯ pe nixi pađi nú'a mā. Ngue'a nu'ú nja ngu ya mbo'ni otho yá mfeni, ne xa 'mɯi hɔnsɛ pa dra jɯ ne da tho. Nuya ja'i'ɯ po yá ts'oquise ma da 'mɛdi pa nzantho. ¹³ Y ma da hñanga yá thahã po yá ts'o'bɛfi ɔt'e. Hyastho xi ri johya ja yá ts'onc'at'i. 'Bɯi con gue'ahɯ pe hɔnsɛ ri 'bɛ't'a ri tsahɯ. Masque 'bɯi ne ri ñuni con gue'ahɯ 'ñena xi ya cu, pe hɔnsɛ oda ja yá mfeni yá ts'onc'at'i, y ha'ahɯ eñ'ahɯ gue xá hño nú'a ɔt'e.

¹⁴ Nzantho oda yá mfeni nú'ɯ ya ts'oqui ne da 'yɔt'e co ya 'bɛhñã. Hingui tsaya da 'yɔt'a ya ts'oqui, y hinhya'mɯ tsɯ yá nc'at'i. Nuya ja'i'ɯ cadí nú'ɯ hingui pađi ua ra hño ɔt'e ua ra 'ñɯ. Xi ya c'at'abojã. Pe hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuá. ¹⁵ Nú'ú xa 'uegue de rá 'ñu Ajuá, ne xa dɛnba rá nts'o'mɯi ra Balaam nú'a mrá t'ɯ ra Beor. Nura Balaam xi mi nehma da dahma ra boja co yá ts'o'bɛfi. ¹⁶ Hangué Ajuá bi zai'a po nú'a mi beni da 'yɔthma. 'Nara pa Ajuá bi japi bi ñã nurá burru ngu ñã 'nara ja'i, ne bi zofó ra Balaam. Hangué njabɯ ra Balaam bri japi bi pumfri nú'a ra ts'omfeni mi beni'a.

¹⁷ Nuya hyate ja'i'ɯ nja ngu 'nara pɔthe nú'a xa xa. Nehe nja ngu ya guui ri du ra banthi. Ya xa t'equé'ɯ pa da ma da 'mɯ ja ra nidu habɯ bí ja 'nara danga 'bɛxuui pa nzantho. ¹⁸ Nú'ú m̄anga ya danga noya, pe hinte ri muui nú'a mañ'ɯ. Y co yá ts'ot'ɔt'e cadí nú'ɯ ya 'ra'yo gamfri ya xqui 'ueguehma de ja ya ts'oqui, cadí pa da 'yɔt'e ngu nú'a ɔt'e'ɯ. ¹⁹ Nehe xipabi gue da

za da 'yøt'a gatho nú'a go da ne'ü, ngue'a ya hinto ri manda'ü. Pe go guesε'ü ya 'bεgo de ra ts'oqui, hangue hingui mandase'ü, ngue'a 'bü 'nara ja'i da 'bεdi, go gue'a da 'mεgo de nú'a to'o da dápabi. ²⁰ Xi majuani, 'bü 'nara ja'i xa badi ma Zidadahü ra Jesucristo nú'a to'o bi pøhøguihü, ne xa 'uegue de ya ts'oqui, pe 'mεfa da yopa mengui da 'yøt'a ya ts'oqui pa go da ntäte ra ts'oqui, nu'bú nura ja'i'a ya ma'na strá nts'o pa gue'a que rá müdi ante da gamfri. ²¹ Ma'na xá hño hinxa batuahmä rá 'ñü Ajuá, que nú'a bi badi ne bi yopa menga ma'na'qui ja ra ts'oqui ne bi 'uegue de rá maça noya Ajuá nú'a xqui sipabi. ²² Nura ja'i'a bi nja ngu ra tsat'yo ne ra ts'üdi hmá ne t'ena: “Ra tsat'yo bi yopa zi nú'a xqui zogui, y nura ts'üdi xmá nt'axihmä, pe bi yopa nxa ja ra bøhai.”

3

Ma Zidadahü ya ma da zøhø

¹ Ma zi hmadi cu'ihü, nuna guehna rá ñoho ra carta dí op'a'ihü. Nu'a rá müdi ra carta dá op'ahü ja guehni dá ben'ahü nú'a xcá pädihü, ne dá nup'a ri mfenihü. Y nepya dí yopa ben'ahü de gue'a pa njabü hingui pumfrihü nú'a xcá pädihü. ² Dí ben'ahü nú'a bi mangua yá maça 'mehni Ajuá maya'bü, nehe dí ben'ahü nú'a bi mangua ma Zidadahü nú'a to'o bi pøhøguihü. Y nú'a go gue'a bá pεncahe núje dyá apostolhe pa dá xi'a'ihe nú'a bi mañ'a.

³ Pahü gue nuyá ngats'i ya pa ma da 'mü 'raya 'yøtbuhla gá ja'i nú'ü dya zistema ne di øt'a nú'a go da ne'ü. ⁴ Nu'ü ma da 'ñena: “¿Habü ja nú'a bi mangua ra Jesu gue ma da yopa 'ñehe?” Nu'ü ma da 'ñena gue ya hinda ma da 'ñehe ma Zidadahü, ngue'a ma da 'ñeñ'ü gue desde mi 'bü ndu ma xitahü asta mapaya, desde mi thoca ra ximhai guet'atho ngu nzai. ⁵ Nuya ja'i'ü ya hinda ma da ne da gamfri gue Ajuá go gue'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai desde maya'bü, ne hindi camfri gue hønse co rá noya Ajuá bi mä bi nja 'bestho ra ximhai, mi o mbo ja ra dehe, ne ja bi bøhøni. ⁶ Nepü nura ximhai'a 'nara pa bi go'ma ra dehe ne bi nhuati'a. ⁷ Pe nubyá nura ximhai ne mahets'i ja mapaya, Ajuá xa 'yε'mbabi da

tsøgue. Y de da zø ra ora da nzø, Ajuá ri su hmaha, y nú'a ra pa'a da nja ra nsuca uenda ne dra huata gatho ya ts'o'müi gá ja'i.

⁸ Pe nu'ahü, ma zi hmadi cu'ihü, oxqui pumfrihü gue pa ma Zidadahü, nu'a 'na pa gue'a ngu 'na 'mo njeya, ha nu'a 'na 'mo njeya pa gue'a ngu 'na patho. ⁹ Ra Zidada hinxa pumfri da 'yøt'a nú'a xa ñatcahü gue ma da yopa 'ñehe, ngu mangua 'ra gue ya xa pumfri. Hina, hinxa pumfri. Pe nu'a pεscahü ra pacencia, ne hingui ne'a gue ni 'nara ja'i hinda 'mεdi. Nú'a ne gue gatho da ñobri.

¹⁰ Pe dí pahü gue nura Zidada ma da yopa 'ñehe, y sta damfri ya ja'i ma da zø ra pa de rá yo'ehe ngu ra ora tsøhø 'nara be. Nu'bú mahets'i ne gatho nú'ü te bí jani ma da nhuati co ra tsibi asta dri ñüni. Nehe nuna ximhai ma da zat'i con gatho nú'ü te jaua.

¹¹ Hangue nu'ahü, mahyoni gui 'yohü xá hño ne gui pεpabihü Ajuá, ngue'a gatho nú'a jaua ja ra ximhai ne mahets'i ma da nhuati gatho. ¹² Hangue xi da ndø'mhü, ne gui dama mpefihü ja rá 'bεfi Ajuá pa 'nihi dua yopa pengui ma Zidadahü. Y nú'a ra pa'a gue'bü ma da zat'a mahets'i ne da nhuati, nehe gue'bü ma da zat'a gatho nú'ü te jaua. ¹³ Pe Ajuá xa mä gue ma da yopa hyoca mahets'i ne ra ximhai ma'ra'yo nú'a habü ma da nja hønse ra hño, ne hinhya'mü ma da nja ra ts'oqui. Hangue nujú dí tø'mhü gue ma da njabü.

¹⁴ Hangue ma zi hmadi cu'ihü, de gui tø'mhü da zø ra ora da yopa 'ñehe ra Zidada, 'yøthü ra ts'edi pa strá nt'axi'ihü pa hinto da ñap'ahü nu sta 'yøt'a ra nsuca uenda ra Zidada, pa njabü gui 'bühü xá hño ja rá thandi'a. ¹⁵ Pahü gue ma Zidadahü pεscahü ndunthi ra pacencia, hangue hinxa 'ñehetho ngue'a tø'mi gue da mpøhø ndunthi ya ja'i. Nehe ma zi cuhü ra Pablo co nura mfadi xa umbabi Ajuá, ya xa 'yop'ahü de rá yo'ehe ma Zidadahü, ngu núna dí op'ahü nehe. ¹⁶ Y ja nú'a ra carta bi 'yop'a'ihü'a, ne gatho nú'ü ma'ra ya carta xa 'yofo'a, mahyεgui nú'a mä. Y 'raya xeni de nuya t'ofø'ü xi xá hñei pa da zo rá mfeni 'na. Hangue nú'ü hingui patua rá noya Ajuá ne nú'ü ri yohna yá mfeni, 'na'ño ra mfeni beni'ü de nú'a mangua yá

t'ofu ra cu Pablo, nehe de nú'a m̄anga nú'u ma'ra ya xeni de ra M̄aca T'ofu. Hangu nu'ú p̄e'tsi te da 'm̄edi.

¹⁷ Ma zi hm̄adi cu'ih̄u, ya gá p̄ah̄u nú'a stá xi'ah̄u te ma da nja. Hangu nsuh̄u pa hinda ca'ah̄u nú'u ya ts'oja'i, ngue'a nu'b̄u da ca'ah̄u, ma gui 'uegueh̄u de ri jamfrih̄u. ¹⁸ 'Yøth̄u ra ts'edi pa ma'na gui p̄adih̄u ma Zidadah̄u ra Jesucristo nú'a to'o bi p̄øhøguih̄u, ne pa gui p̄e'tsh̄u ma'na ndunthi rá hm̄ate ja ri corasoh̄u. ¡Nu'á rí 'ñepi ga nsundah̄u nubya ne pa nzantho! Njab̄u gue'a.

2

RÁ MŪDI RA XUUA RA MŪDI CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOĪ NSANJUA

Ya noya dega te

¹ Ma ga xi'ah_u de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a to'o go guesε rá Noya Ajuā ne ri unga ra 'ra'yo te. Nú'á ya mi 'bui desde rá mudi, y go guet'a dá hanthe ne dá ødehe nú'a te bi ma, dá nhyandahmihe con gue'a ne dá thanihe'a. ² Nú'á mbi 'buhui Ajuā ra Dada, nep_u bá e bi nja'iuā ja ra ximhai ne bi za to bi hyandi. Y go guecsεhe dá hanthe, ne nubyá dí damajuanihe de gue'a nú'a to'o nzantho ja rá te. ³ Nú'a dá hanthe, ne nú'a dá øtuahe rá noya, go gue'a dí xi'ahe, pa nu'ah_u nehe gui padih_u'a ngu nuje dá pah_u'a, ne pa njab_u ga 'buh_u mahyεgui co 'nada ra mfeni co Ajuā ma Dadah_u ne ra zi Hmu Jesucristo rá T'u. ⁴ Hangue dí op'a'ih_u nuya noyaya pa xi ga johyah_u mahyεgui.

Ajuā go gue'a ra ñot'i

⁵ Nuje dí xi'ahe nú'a bi xicje ma Zidadah_u ra Jesucristo, gue Ajuā xá nt'axi nja ngu 'nara hyats'i ri yot'i, ne hab_u 'bui'a otho ra 'bexuui. ⁶ 'B_u dí eñh_u gue dí 'nada ra mfenih_u co Ajuā, pe 'b_u dí 'yoh_u ja ra 'bexuui ne dí øth_u ya ts'oqui, nu'bú 'nadyá c'uambah_u ngue'a hindí øth_u nú'a xá hño. ⁷ Pe 'b_u dí 'yoh_u ja ra hyats'i ngu nja'a 'bui ja ra hyats'i, nu'bú dí pε'tsh_u 'nada ra mfeni, y co rá ji ma zi Hmuh_u ra Jesucristo rá T'u Ajuā xugaguih_u gatho ma ts'oquih_u.

⁸ 'B_u dí eñh_u gue hindyá 'yøt'ats'oquih_u, dí nhyat'aseh_u ne hinxa yut'a ja ma mfenih_u nú'a majuāni. ⁹ 'B_u ga daph_u ma ts'oquih_u Ajuā, nu'á da pungaguih_u, ne da xugaguih_u gatho ma ts'oquih_u, ngue'a nú'a øt'e gatho nú'a xá hño ne øt'e gatho nú'a mā. ¹⁰ 'B_u dí eñh_u gue hinstá øth_u ya ts'oqui, nu'bú ja ra uenda dí ec'uambah_u Ajuā, y rá noya'a hinxa yut'a ja ma mfenih_u.

Ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a ñangaguih_u

¹ Ma zi batsi'ih_u, dí op'a'ih_u nuya ya noya pa hingui 'yøth_u ni 'nara ts'oqui. Pe 'b_u 'na de guecj_u ga øth_u 'nara ts'oqui, ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da ñangaguih_u ja rá thandi Ajuā ra Dada, ngue'a nú'á hinte ma ts'oqui tu. ² Nú'á bi unse rá te ngu 'nara hña'ti pa bi gutca ma ts'oquih_u; y hingue hønseguih_u, nehe gatho ya ja'i de ra ximhai bi gu'tua yá ts'oqui.

³ 'B_u dí øteh_u nú'a ri manda Ajuā, nu'bú ha, majuāni stá pah_u'a. ⁴ Nu'a tó'o ena gue padí Ajuā, pe hønse mantho, ne hingui øt'e nú'a ri manda Ajuā, nu'bú nú'á go gue'a 'nara c'uamba, ne hingui padí nú'a majuāni. ⁵ Pe 'b_u núju dí øteh_u nú'a manga Ajuā, nu'bú xi majuāni dí madih_u'a, ne njab_u dí padih_u gue dí 'buh_u xá hño con gue'a. ⁶ 'B_u dí eñh_u gue dí 'buh_u co ra Zidada Jesucristo, nu'bú rí 'ñepcah_u ga tembah_u rá 'mai.

Ra 'ra'yo hmanda

⁷ Ma zi cu'ih_u, nura hmanda dí op'a'ih_u hinga 'nara 'ra'yo hmanda. Gue'a 'nara ndaxjua hmanda nú'a xcá padih_u desde ra mudi gá camfrih_u, gue gui mádi h_u 'na ngu ma'na. ⁸ Go guet'atho rá hmanda Ajuā dí yopa xi'ah_u, pe nubyá gue'a ngu 'nara 'ra'yo hmanda, ngue'a rá hmäte ra Zidada Jesu himi fadi ma'met'o, ne nixi ri hmätéh_u himi fadi. Nubyá dí padí gue gui mádi h_u 'na ngu ma'na ngu bi macaguih_u ra Zidada Jesu, ngue'a nú'á ya 'yo rí yot'a ri mfenih_u ne ya hingui 'buh_u ja ra 'bexuui.

⁹ Nu'a tó'o ena gue 'bui ja ra ñot'i pe utsa rá cu, gue'a 'b_uta ja ra 'bexuui. ¹⁰ Nu'a tó'o mádi rá cu 'bui ja rá ñot'i Ajuā, ne ni 'nara t'øt'e hinda z_u rá ts'edi pa da 'ueque de rá 'ñu Ajuā. ¹¹ Pe nu'a tó'o utsa rá cu, gue'a 'bui ja ra 'bexuui. Nú'á 'yo ja ra 'bexuui ne hingui padí hab_u 'yo ngue'a ra 'bexuui xa pu'tua rá mfeni.

¹² Nu'ah_u batsih_u, dí op'a'ih_u pa ga ben'a'ih_u gue Ajuā ya xa pun'ah_u ri ts'oquih_u. Xa pun'ah_u ri ts'oquih_u ngue'a xcá camfrih_u ra Zidada Jesucristo. ¹³ Nu'ah_u dadah_u, dí op'a'ih_u nguetho

xcá padih_u nú'a 'bui nzantho. Nu'ah_u batsa'n̄h̄h̄h̄, dí op'a'ih_u nguetho xcá ntateh_u de ra ts'ondahi.

Nu'ah_u batsih_u, dí op'a'ih_u nguetho xcá padih_u ra Dada. ¹⁴ Nu'ah_u dadah_u, dí op'a'ih_u nguetho ya xcá padih_u nú'a 'bui nzantho. Nu'ah_u batsa'n̄h̄h̄h̄, dí op'a'ih_u nguetho ja ri ts'edih_u ne guí padih_u xá hño rá noya Ajuá, ne xcá ntateh_u de ra ts'ondahi.

¹⁵ Oxqui madih_u ya t'ot'e nú'u ja ja ra ximhai, nixi gui ne gui 'yoth_u ngu nú'a ot'a ya ts'ojá'i. Ngue'a nu'a tó'o ri madi nú'a ja ja ra ximhai, nu'á hingui madi Ajuá ra Dada. ¹⁶ Oxqui madih_u ya t'ot'e de ra ximhai, ngue'a gatho nú'a ja ja ra ximhai, ngu gatho ya ts'onc'at'i nú'a benga ya ja'i ne nú'a handi, ne ra nt'ets'i, gatho'u go gue'u yá hmanda ra ts'oximhai, hingo gue'a rá hmanda Ajuá. ¹⁷ Ra ximhai ma da uadi da thogui, nehe yá ts'onc'at'i ya meximhai. Pe nu'a tó'o ø'tuabi rá paha Ajuá gue'a ma da 'mai pa nzantho.

Nú'a majuaní ne nú'a go ra nc'uamba

¹⁸ Ma zi batsi'ih_u, ya xa zoh̄ ra ora de yá ngats'i ya pa. Y ngu nú'a xa si'ah_u gue ma da 'ñehe 'na to'o ma da ncontraui ra Zidada Jesucristo, hangue nubyá dí hanth_u gue ya 'bui ndunthi de gue'u. Hangue por gue'a dí pah_u gue ya xa zoh̄ ra ora de yá ngats'i ya pa. ¹⁹ Nú'ú go gue'u xa 'uegue de guec_u ngue'a himbi gamfri xi majuaní ngu stá camfrih_u. 'B_u nú'u xqui gamfrih_u xi majuaní nguj_u, nu'bú hinxa 'uehma'u de guec_u. Nú'ú bi 'uegue, y por gue'a stá pah_u gue majuaní hingyá gamfri ngu núju dyá gamfrih_u.

²⁰ Pe nu'ah_u xa t'a'ah_u rá Maça Ndahi Ajuá ngu xa t'acje nehe, hangue guí pah_u gatho nú'a majuaní. ²¹ Dí op'a'ih_u, hingue dí ena gue hingui padih_u nú'a majuaní. Xi majuaní guí padih_u xá hño. Ne guí padih_u gue ni 'nara nc'uamba hingui manganá majuaní. ²² ¿To'o ra c'uamba? ¿Ha gue hingue nú'a to'o mā gue ma zi Hmuh_u ra Jesu hingo ra Cristo nú'a bá p̄hna Ajuá? Nu'a tó'o ri ncontraui ra zi Hmu Jesucristo go gue'a mā gue Ajuá hingo rá Dada ra zi Hmu Jesucristo, ne mā gue nu'á hingo rá T'u Ajuá. ²³ Nu'a tó'o mā gue ma zi Hmuh_u ra

Jesu hingo rá T'u Ajuá, nu'á nehe hingui camfri nú'a bi manganá ra zi Hmu Jesu de rá Dada. Ha nu'a tó'o damajuani gue ra zi Hmu Jesu go rá T'u Ajuá, nu'á ha, go gue'a xa batuabi rá Dada.

²⁴ Hangue nu'ah_u dá 'yoda ri mfenih_u xá hño de nú'a xcá padih_u desde rá mudi. 'B_u da 'yoda ri mfenih_u xá hño, nu'bú ma gui 'buh_u xá hño co ra T'u ne co ra Dada. ²⁵ Y ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a xa ñatcaguih_u da 'racj_u ra te pa nzantho.

²⁶ Dí op'a'ih_u ngue'a dí ne ga xi'ah_u te øt'e nú'u to'o ne da hya'a'ih_u. ²⁷ Pe nu'ah_u xcá hanih_u ra Maça Ndahi nú'a xa 'ra'ah_u ra Zidada Jesucristo, ne nu'á 'bui con gue'ah_u, y hingue mahyoni ma'na to da 'ñu't'a'ih_u nú'a majuaní, ngue'a nura Maça Ndahi go gue'a u't'a'ih_u. Go gue'a manganá majuaní, hingui manganá ra nc'uamba. Hangue 'buh_u xá hño co ma Zidadah_u ngu nú'a u't'a'ih_u ra Maça Ndahi.

²⁸ Hangue nubyá ma zi cu'ih_u, 'buh_u xá hño co ma Zidadah_u pa nu stí 'ñehe xi da 'ñesca ma nsuh_u dí gathoh_u ne hinga 'bε ma tsah_u. ²⁹ Dí pah_u gue nu'á øt'e nú'a xá hño, hangue nehe dí pah_u gue gatho nú'u to'o yá meti'a øt'e xá hño nehe.

3

Núju dyá gamfrih_u yá batsiguih_u Ajuá

¹ Benih_u gue Ajuá xa madiguih_u ndunthi, ne xa hñubgaguih_u yá batsiguih_u'a. Y majuaní go guec_u yá batsiguih_u'a. Y nu'u tó'o hinxa gamfri Ajuá, hingui camfri'u gue yá batsiguih_u Ajuá ngue'a nu'ú hinxa badi Ajuá ma Dadah_u. ² Ma zi hmadí cu'ih_u, nubyá ya yá batsiguih_u Ajuá. Hõnse nu'a hinxa sicaguih_u, nú'a tengu ma ga 'buh_u 'mefa. Pe nu'a dí padih_u gue nu stí 'ñehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ma ga 'buh_u ngu rá 'mai'a, ngue'a ma ga handuabih_u rá 'mai.

³ Hangue núju dí tømh_u gue ma ga 'buh_u ngu rá 'mai ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ma ga øth_u ra ts'edi pa ga 'buh_u xá nt'axi ngu ra zi Hmu Jesu 'bui xá nt'axi.

⁴ 'B_u dí øth_u ya ts'oqui, ya hindí ø'tuah_u rá hmanda Ajuá, ngue'a nu'a tó'o øt'a ya ts'oqui, hingui ø'tua yá hmanda Ajuá. ⁵ Guí padih_u gue ma Zidadah_u ra Jesu bá e bi nja'iuá ja ra ximhai pa bi putca gatho

ma ts'oquih_u. Nu'á hinte ma ts'oqui tu. ⁶ Nu'a tó'o 'b_ui xá hño co ma Zidadah_u ra Jesucristo, hingui øt'a ya ts'oqui. Ha nu'a tó'o xi øt'a ya ts'oqui hinxa badi to'o gue'a ra Zidada Jesucristo nixi hinxa gamfri'a. ⁷ Ma zi batsi'ih_u, oxqui hoph_u to'o da hya'ah_u. Ngue'a nu'a tó'o øt'e xá hño go gue'a xá nt'axi rá coraso ngu rá nt'axi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ⁸ Nu'a tó'o xi øt'a ya ts'oqui, ya go rá meti ra ts'ondahi. Ngue'a ra ts'ondahi go gue'a bi futa ra ts'oqui desde maya'b_u, ne ri siguitho øt'e. Hangue ringue'a bá e rá T'_u Ajuá bi nja'iuu pa bi huatua yá 'b_efi ra ts'ondahi.

⁹ Nu'a tó'o xa yopa 'm_ui ma'ra'yo ya hingui øt'a ya ts'oqui ngue'a nurá 'm_ui'a ya ngu rá 'm_ui Ajuá, ne ya hingui tsa da sigui da 'yøt'a ya ts'oqui ngue'a ya xa yopa 'm_ui de Ajuá. ¹⁰ Hangue njaua da za ga padih_u ndañ'_u yá batsi Ajuá ne ndañ'_u yá batsi ra ts'ondahi, ngue'a nu'a tó'o xi hingui øt'e xá hño ne nixi hingui maði yá cu, nú'á hingo rá batsi Ajuá.

Ga mádi_u 'na ngu ma'na

¹¹ Nguetho guehna rá hmada Ajuá stá ødeh_u desde rá mudi nu ndá camfrih_u, gue ga mádi_u 'na ngu ma'na. ¹² Hinga øth_u ngu bi 'yøt'a ra Caí nú'a mrá batsi ra ts'ondahi. Nu'á bi hyo rá cu. ¿Y pa te bi hyo'a? Ngue'a nurá cu mi øt'a xá hño, ha nura Caí mi øt'a nú'a xá nts'o.

¹³ Ma zi cu'ih_u, oxqui 'yøh_u 'b_u ya meximhai da utsa'ih_u. ¹⁴ Nujú stá yopa 'b_uh_u ne ya hindí njah_u ngu ma'met'o stí 'm_edih_u. Ne dí padih_u gue ya stá yopa 'b_uh_u ngue'a dí mádi_u ma cuh_u. Ngue'a nu'a tó'o hingui mā rá cu, nu'á xa 'm_editho. ¹⁵ Nu'a tó'o utsa rá cu, ja ra uenda bi hyo, ne dí pah_u gue 'nara hyote hinxa yopa 'm_uitho ne hingui pe'tsta ra te pa nzantho. ¹⁶ Ra Zidada Jesucristo bi 'ñutcah_u nda'a ra hmate majuaní ngue'a nu'á bi du por guecj_u. Nehe nujú dí 'ñepi ga tuh_u po rá ngue ma cuh_u. ¹⁷ Nu'a tó'o tsupabi ne hingui faxes rá cu nú'a 'b_epabi, nu'á otho rá hmate ne nixi hingui maði Ajuá. ¹⁸ Ma zi cu'ih_u, hingui ho ga mádi_u hõns_e dega netho. Nujú mahyoni ga mádi_u con gatho ma mfenih_u ne ga mfaxh_u.

Hinga ntsuh_u ga jonih_u ja Ajuá pa ga aph_u te ga aph_u

¹⁹ Ne 'b_u majuaní ja ma hmateh_u, njabu ga pah_u gue majuaní drí denih_u nú'a majuaní, y ga pah_u nehe gue dí 'b_uh_u xá hño ja rá thandi Ajuá. ²⁰ Pe 'b_u ga tu ma m_uih_u gue hindí 'b_uh_u xá hño ja rá thandi Ajuá, nu'bú Ajuá da hñubga ma m_uih_u ngue'a nu'á paði gatho, ne patca ma mfenih_u. ²¹ Ma zi hmadi cu'ih_u, 'b_u dí beñh_u ja ma corasoh_u gue dí 'b_uh_u xá hño ja rá thandi Ajuá, nu'bú hinga ma ga ntsuh_u ga jonih_u ja gue'a ne ga aph_u te ga aph_u. ²² Ne nu'araza ma t'adi ga aph_u'a, nu'á da 'racj_u nguetho dí øth_u nú'a di manda'a, ne dí øth_u ya t'øt'e ngu di ho'a. ²³ Ne nu'á bi manda ga camfrih_u ra zi Hmu Jesucristo rá T'_u, ne ga mádi_u 'na ngu ma'na ngu xqui manda nehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ²⁴ Y nu'a tó'o ø'tuabi yá hmada Ajuá, nu'á 'b_ui xá hño co Ajuá, ne Ajuá 'b_ui con gue'a. Ajuá bi 'racj_u ra M_aca N_dahi nú'a utcaguih_u gue Ajuá 'b_ui con guecj_u.

4

Rá M_aca N_dahi Ajuá ne ra ndahi nú'a rá ncontra ma zi Hmuh_u ra Jesucristo

¹ Ma zi hmadi cu'ih_u, oxqui camfrih_u gatho nú'a da si'ah_u. Paði_u xá hño ua go gue'a xi majuaní xa mā Ajuá, pa go gue'a gui camfrih_u. Ngue'a ndunthi ya hyate badi 'yo ja ra ximhai, nu'ú 'yob_u mā gue ñ_a co rá ts'edi ra M_aca N_dahi, pe nuya noya mañ'_u hingo mahy_egui ngu nú'a mā Ajuá. ² Ma ga xi'ah_u hanja da za gui paði_u nú'a to'o ñ_a co rá ts'edi ra M_aca N_dahi. Nuto mā gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo rá T'_u Ajuá bi 'ñe bi nja'i, nú'ú go gue'a hampa rá ts'edi ra M_aca N_dahi. ³ Pe nu to'o mā gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo hingo rá T'_u Ajuá bi 'ñe bi nja'iuu ja ra ximhai, nú'ú hingui hampa rá ts'edi ra M_aca N_dahi. Nú'ú hampa rá ts'edi nú'a to'o ma da 'ñehe da ncontraui ra zi Hmu Jesucristo. Ya xcá 'yødeh_u ma da 'ñehe ja ra ximhai nú'a ra ncontra'a, y ya 'yo rí mpefi nú'ú to'o hampa rá ts'edi'a.

⁴ Ma zi cu'ih_u, yá batsiguih_u Ajuá, ne ya stá ntateh_u de ya hyate ja'i, ngue'a Ajuá to'o 'b_ui con guecj_u ma'na ja rá ts'edi'a que nurá

ncontra'a to'o di manda ya ts'o'mui ja'i ja ra ximhai. ⁵ Nuya hyate ja'i pɛpabi nú'a to'o di manda ya ts'o'mui ja'i ja ra ximhai, hangue ma de nú'a ja ja ra ximhai, ne ya ts'o'mui ja'i de ra ximhai øde nú'a te mañ'u. ⁶ Pe nujú yá batsiguih Ajuá, y gatho nú'u to'o pa'di'a, nu'ú øtcaguih nú'a dí mañ'h. Ha nu'u tó'o hingyá batsi Ajuá, hingui ne da 'yøtcaguih. Hangue ringue'a tsa ga pah to'o manganá nú'a majuani, ne to'o manganá nú'a hinga majuani.

Ajuá xi ra mate

⁷ Ma zi hma'di cu'ih, ga mádi'h 'na ngu ma'na, ngue'a Ajuá ri macaguih. Nu'a tó'o ma'di rá miq'u'eiu, go gue'a ya rá batsi Ajuá, ne nu'á pa'di xá hño Ajuá. ⁸ Nu'a tó'o ɛtsa rá miq'u'eiu, nu'á hingui pa'di Ajuá, ngue'a rá 'mui Ajuá xi ra mate nzantho. ⁹ Ajuá bi 'ñutcaguih gue xi majuani nu'á ma'diguih ngue'a bá pɛhna rá 'ra T'u ja ra ximhai pa da 'racj ra 'ra'yo te. ¹⁰ Ma ga xi'ah nda'a ra hmate majuani: Nujú hinstí ma'dih Ajuá, pe nu'á xi ma'diguih, hangue bá pɛncahá rá T'u nú'a bi unga rá te pa bi gutca ma ts'o'quih.

¹¹ Ma zi hma'di cu'ih, Ajuá xi bi ma'diguih asta hab bi za. Hangue nujú dí 'ñɛpcaguih ga mádi'h 'na ngu ma'na. ¹² Ni 'nara ja'i hinhya'm xa hyanda Ajuá. Pe 'bɛ ga mádi'h 'na ngu ma'na, nu'bú ha, Ajuá 'bui con guecj, y njab ma'na ga pah tengu rá hmate'a. ¹³ Nujú dí pah gue dí 'bɛ co Ajuá ne Ajuá 'bui con guecj nguetho nu'á xa 'racj rá Maça Nda'hi. ¹⁴ Nuje stá hanthe rá T'u Ajuá bá pɛhna Ajuá ra Dada pa da pøhø ya meximhai, ne dí damajuanihe njab. ¹⁵ 'Bɛ 'na to'o da damajuani gue ma zi Hmuh ra Jesu go gue'a rá T'u Ajuá, Ajuá 'bui con gue'a ne nu'á 'bui co Ajuá.

¹⁶ Ya dí pah gue ri macj Ajuá, ne gue'a dí camfrih ngue'a nu'á 'bui con guecj. Nurá 'mui Ajuá xi ra mate nzantho, y nu'a tó'o ma'di rá miq'u'eiu, go gue'a 'bui co Ajuá ne Ajuá 'bui con gue'a. ¹⁷ Dí ma'dih Ajuá ne dí ma'dih ma miq'u'eih, hangue hinga ntsuh nú'a ra pa'a de ra nsuca uenda, ngue'a numa 'muhua ja ra ximhai gue'a ngu rá 'mui ma zi Hmuh ra Jesu. ¹⁸ 'Bɛ dí ma'dih Ajuá con gatho ma muh, hinga

ntsuh nú'a da 'yøtcah'a. Ngue'a nura ntsu go gue'a rá 'ñoui ra castigo, y nu'a tó'o tsu ra nsuca uenda, tsu ngue'a hinxá ma'di Ajuá.

¹⁹ Ajuá go rá mudi bi ma'diguih, hangue nujú go dí ma'dih bya'a. ²⁰ Nu'a tó'o ena gue ri ma'di Ajuá, pe nu'á ɛtsa rá cu, nu'á go 'nara c'uamba. Ngue'a 'bɛ 'na ɛtsa rá cu nú'a xa nhyandahmiui, nu'bú ¿hanja da za da ma'di Ajuá nú'a hinxá hyandi? ²¹ Nuna go guehna ra hmanda xa xicj Ajuá ga øth: Nu'a tó'o ma'di Ajuá, mahyoni nehe da ma'di rá cu.

5

Stá ntateh de ya ts'ot'øt'e de ra ximhai

¹ Nu'a tó'o camfri gue ma zi Hmuh ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a bá pɛhna Ajuá, nú'a go gue'a rá batsi Ajuá. Y nu'a tó'o ri ma'di Ajuá ra Dada, go gue'a da ma'di nú'u to'o yá batsi Ajuá nehe. ² 'Bɛ majuani dí ma'dih Ajuá, ne 'bɛ dí ø'tuah yá hmanda'a, nu'bú dí pa'dih gue dí matuah yá batsi Ajuá. ³ Ngue'a 'bɛ dí ø'tuah yá hmanda Ajuá, nu'bú xi majuani dí ma'dih'a, ne nuyá hmanda Ajuá hingui hei ga øt'eh. ⁴ Ngue'a nu'a tó'o rá batsi Ajuá xa dapa gatho ya ts'ot'øt'e de ra ximhai. Nujú stá ntateh de ya ts'ot'øt'e de ra ximhai ngue'a dí camfrih Ajuá. ⁵ ¿To'o xa dapa ya ts'ot'øt'e de ra ximhai? Nu'a tó'o camfri gue ma zi Hmuh ra Jesu go gue'a rá T'u Ajuá, go gue'a xa dapa ya ts'ot'øt'e de ra ximhai.

Nú'u to'o damajuani de rá T'u Ajuá

⁶ Ra Zidada Jesucristo bá eheua ja ra ximhai, bi nxistehe ne bi na'ma rá ji bi du. Hingue hønse bi nxistehe, pe nehe bi du'a. Ha nura Maça Nda'hi xicj de gue'a ne nu'á manganá majuani. ⁷ Nuni mahets'i 'bui hñu nú'u to'o 'nat'a ma gue ma zi Hmuh ra Jesucristo go rá T'u Ajuá. 'Na go ra Dada, ma'na go gue'a nú'a to'o xa thu'mbabi gue go gue'a ra Noya, ha nu ma'na go rá Maça Nda'hi Ajuá. Gatho'uh 'nat'a ma. ⁸ Nehe nuua ja ra ximhai rá Maça Nda'hi Ajuá utcaguih gue ma zi Hmuh ra Jesucristo go gue'a rá T'u Ajuá. Y nu mi nxistehe'a, Ajuá bi ma gue go rá T'u'a. Ne dí mañ'h gue go gue'a rá T'u Ajuá, ngue'a bi na'ma rá

ji ne bi du po rá nguecj_u. Gatho dí mañ_hu mahyegui gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a rá T'_u Ajuá. ⁹ 'B_u ga camfrih_u nú'a damajuani ya ja'i, ma'na mathoni ndunthi ga camfrih_u nú'a mąnga Ajuá ra Dada, ngue'a nu'á go guesε'a ma gue ma zi Hmuh_u ra Jesu go gue'a rá T'_ua. ¹⁰ Nuto camfribi rá T'_u Ajuá, nu'á ya xa bađi ja rá coraso nú'a majuani. Pe nu'a tó'o hingui camfri Ajuá, ja ra uenda ec'uamba'a, ngue'a hinxa gamfri nú'a bi mañ'a de rá T'_u. ¹¹ Ne nuna guehna nú'a xa xicaguih_u Ajuá, gue bi 'racj_u 'nara 'ra'yo te nú'a da nja pa nzantho. Dí pε'tsh_u nura 'ra'yo te'a ngue'a rá T'_u Ajuá 'bui ja ma corasoh_u. ¹² Nu'a tó'o 'bui co rá T'_u Ajuá, pε'tsa ra 'ra'yo te; pe nu'a tó'o hingui 'bui co rá T'_u Ajuá, hingui pε'tsa ra 'ra'yo te.

Ya ngaxa noya dega ts'ofu

¹³ Dí op'a'ih_u pa da za gui pađih_u gue guí pε'tsh_u ra te pa nzantho nguetho guí camfrih_u gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a rá T'_u Ajuá.

¹⁴ Y núj_u dyá gamfrih_u da za ga aph_u Ajuá nú'a ga ne ga aph_u, y nu'b_u gue'a rá paha'a, nu'bú da 'yode ma nt'adih_u. ¹⁵ Y 'b_u øde ma nt'adih_u, nu'bú da 'racaguih_u nú'a dí aph_u.

¹⁶ 'B_u gui pađ_u gue 'nara cu xa 'yot'a 'nara ts'oqui, ne 'b_u nú'a ra ts'oqui'a hinda japi da 'mēdi pa nzantho, da za gui 'yapabih_u Ajuá por gue'a, y Ajuá da japi da ñobri. Ja 'nara ts'oqui nú'a japi da 'mēdi pa nzantho nú'a to'o øt'e'a. Nú'á hindí xi'ah_u gue gui 'yaph_u Ajuá por gue'a. ¹⁷ Cada ra 'mi'qui 'nara ja'i øt'e nú'a hingo rá paha Ajuá, nu'á øt'a 'nara ts'oqui. Pe hinga gatho ya ts'oqui japi da 'mēdi pa nzantho nú'a to'o øt'e.

¹⁸ Dí pađih_u gue nu'a tó'o rá batsi Ajuá, hingui sigui øt'a ya ts'oqui, ngue'a rá T'_u Ajuá su'a pa hinte da za da 'yø'tuabi ra ts'ondahi.

¹⁹ Ne dí pađih_u gue nuj_u yá mεtiguih_u Ajuá, ha nuya ts'oja'i ja ra ximhai o ja rá 'ye ra ts'ondahi.

²⁰ Ne dí pađih_u gue rá T'_u Ajuá xa 'ñehea ja ra ximhai. Y nu'á bi 'ñutcaguih_u pa ga pađih_u to'o gue'a Ajuá majuani. Dí 'buh_u co Ajuá nú'a majuani ngue'a dí 'buh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nurá T'_ua. Nú'á gue'a Ajuá majuani ne 'racaguih_u ra

te pa nzantho. ²¹ Ma zi batsi'ih_u, oxqui ma gui camfrih_u ni 'nara c'oi nú'u t'embi gue go gue'u Ajuá, nixi gui xøcambenih_u. Hønsε Ajuá bí 'bui mahets'i go gue'a gui xøcambenih_u. Njab_u gue'a.

RÁ ÑOHO RA XUUA RÁ ÑOHO RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA

Nú'a majuani ne ra hmate

¹ Núga drá Xuua ya drá ndaxjua, dí op'a'i co ri bātsi nú'i ma zi nju'i, xa huahn'ah_u Ajuā. Dí mādi'ih_u ngue'a nujá mahyεgui dí teñh_u nú'a majuani. Ne hingue hōnsegui dí mā'ah_u, nehe gatho nú'u to'o xa badi nú'a majuani ri mādi'ih_u, ngue'a nu'ahú guí pādih_u nú'a majuani. ² Nu'ahú dí mādi'ih_u ngue'a gathoguih_u dí pādih_u nú'a majuani ne hinhya'm_u ma ga pumfrih_u'a. ³ Ajuā ra Dada ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo rá T'u, ma da jap'a'ih_u ne da mε'ts'ah_u ra nthe cate, ne da max'ah_u pa gui 'b_uh_u te rá 'ñentho ngue'a guí camfrih_u nú'a majuani ne grí mādih_u Ajuā.

⁴ Dá johya ndunthi nú'a ra ora dá nthε'be 'ra de nuri bātsi nú'u 'yo xá hño ngu nú'a bi xicaguih_u Ajuā ra Dada gue ga 'yoh_u. ⁵ Nubyá ma zi nju'i, xi dí ne ga xi'a'i gue pε'tsi ga mádi'ih_u 'na ngu 'na. Dí op'a'ih_u nuna ra ndaxjua hmanda nú'a stá ødeh_u desde ra mudi ndá camfrih_u. ⁶ Ne ¿hanja da za ga mádi'ih_u 'na ngu 'na? Ga øth_u gatho nú'a xicj_u Ajuā ga øth_u, nu'bú njab_u da za ga mádi'ih_u 'na ngu 'na. Ne go gue'a bi sicj_u desde ra mudi ndá camfrih_u gue nzantho ga mádi'ih_u 'na ngu 'na.

Ya hyate

⁷ Guehna dí xi'ah_u ngue'a ndunthi ya hyate 'yo'u hab_uraza ja ra ximhai. Nu'ú mā gue himbi njā'i ra Zidada Jesucristo nú'a rá 'mehni Ajuā. Pe nu'u tó'o mā njab_u gue'u ya hyate ne yá ncontra ra Zidada Jesu. ⁸ Nsuseh_u pa hinto da hya'a'ih_u, pa hingui 'beth_u nú'a ra 'befi xcá 'yøth_u, pa njab_u gui hañh_u ra thah_u nú'a ne da 'ra'ah_u Ajuā.

⁹ Nu'a tó'o hingui øte nú'a mąnga Ajuā, nu'á hingui camfri nú'a bi 'ñudi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne nu'á hingui pādi Ajuā. Pe nu'a tó'o camfri nú'a bi 'ñudi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nu'á pādi ra Dada ne ra T'u. ¹⁰ Nu'b_u 'nara jā'i da zōñ'a'ih_u ne

da xi'ah_u 'nara nt'udi nú'a hinxa 'ñudi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, oxqui ma gui umf_u ntsaya ja ri nguh_u, nixi gui zεnguah_u y nixi gui 'ñemf_u: “Ajuā da max'a'i.” ¹¹ B_u 'na to'o da zεngua 'na de nuya jā'i'ih_u o da 'ñembi: “Ajuā da max'a'i”, go gue'a di mfaxui yá ts'o'befi nuya jā'i'ih_u.

Ya ngaxa noya

¹² Dí pε'tshma ndunthi te ga xi'ah_u, pe hōnse dí xi'ah_u nuya ya noya dí op'a'ih_u, ngue'a dí beni ga tsōñ'a'ih_u ne ga hñandahmih_u pa ga ñāh_u, pa njab_u xi ga johyah_u.

¹³ Pεñ'a'ih_u ya nzεngua yá bātsi ri cu nú'a to'o xa huahna Ajuā nehe. Njab_u gue'a.

RÁ HÑU RA XUUA RÁ HÑU RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA

Mi hmaq xá hño de ra Gayo

¹ Núga drá Xuua ya drá ndaxjua, dí op'a'i ma zi hmaði cu Gayo nú'i dí ma'i ngue'a mahyεgui dí camfrihε nú'a majuani.

² Ma zi cu'i, dí apa Ajuā da bōni xá hño gatho nú'a guí øt'e. Ngu ri coraso 'bui xá hño co Ajuā, njabε nehe dí ne gui 'bui xá hño ja ri te. ³ Dá johya ndunthi nu mi zøhøua 'raya cu ne bi xicagui'ε gue xi guí 'yo xá hño ne guí øt'e nú'a majuani ngu nú'a ri manda Ajuā. ⁴ Nú'ε to'o xa gamfri nú'a dá uti, nú'á dí øt'a ra uenda gue ma bātsi, ne xi dí johya ndunthi nura ora dí øde gue ri sigui øt'e nú'a majuani ngu ri manda Ajuā.

⁵ Ma zi cu'i, nú'í guí øt'e 'nara hoga 'befi ngue'a guí umba ra mfats'i ya cu masque hinguí paði'ε. ⁶ Nura ora ndí munts'iheua ja ra nija, nuya cu bi zøhøua bi metcahe de nú'a ra hmate xcá umbabi'ε. Xá hño guí sigui guí fats'i'ε ne guí umbi'ε nú'a mathoni pa da 'ño da mamba rá noya Ajuā, ngue'a nu'á pεpabi Ajuā. ⁷ Nu'á xa zogui yá ngu ne 'yo zofø ya ja'i de ma zi Hmuhε ra Jesucristo, ne hinxa hñani'ε ni 'nara mfats'i de nú'ε hingyá cu. ⁸ Por gue'a nujuε mathoni ga faxhε'ε. Ga mfaxhε 'na ngu ma'na pa da ntunga rá noya Ajuā.

Rá nts'o'mai ra Diótrefe

⁹ Dá pεñ'a'ihεbε 'nara carta ja ri hmunts'ihε, pe nura cu Diótrefe nú'a to'o di 'ñets'isε pa da nda de ya cu ja ri nijahε, hingui ne da 'yøt'e nú'a dí mañhe. ¹⁰ Hangue nu xcrá mabε ga tsøñ'a'ihε, ma ga xi'a'ihε ja ri hmunts'ihε te øt'a ra cu Diótrefe. Nu'á nønje ne ma nú'a hinga majuani pa hinda 'yøtcaguihe ya cu. Nú'á ne gue go da t'øte'a. Ne hinga hønse'a øt'e, nehe hingui umba ntsaya nú'ε ya cu tsøñ'a'ihε, ne haçuabi ya cu gue hinda umba ntsaya nehe'ε. Nu'a tó'o ri unga ntsaya, ra cu Diótrefe eni de ra nija.

¹¹ Ma zi hmaði cu'i, oxqui ma gui øt'e ngu øt'a ya ts'o'mai gá ja'i. Ma'na xá hño temba yá 'mai nú'ε to'o øt'e xá hño. Nu'a tó'o øt'e xá hño, gue'a rá bātsi Ajuā, ha nu'a tó'o hingui øt'e xá hño, hinxa baði Ajuā.

Hmaq mi øt'e xá hño ra Demetrio

¹² Numa cuhε ra Demetrio, gatho ya cu ña xá hño de gue'a, ngue'a nu'á øt'e nú'a majuani. Necje nehe, dí mañhe gue nu'á øt'e xá hño. Ne guí paði gue nú'a dí mañhe gue'a majuani.

Ya ngaxa noya

¹³ Ja ndunthi te ga xi'i, pe hindí ofoua gatho. ¹⁴ Ngue'a dí beni ga mabε 'bestho pa ga hñandahmihε ne ga ñahε.

¹⁵ Ma zi cu Gayo, Ajuā da max'a'i. Gatho ma mpaði'ε nú'ε 'bεcua pεñ'a'i ra nzengua. 'Yøtca ra mate guí fat'ajuā cada 'nama mpaði'ε nú'ε bí 'bui de guepε. Njabε gue'a.

RA JUDA

RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NÑAN JUDA

Ra apostol Juda opabi yá nthahni Ajuá

¹ Núga drá Juda rá cugui ra Cobo ne rá 'begogui ma zi Hmuh ra Jesucristo. Dí op'a'ih_u gatho nú'ah_u xa huahn'ah_u Ajuá. Ajuá ma Dadah_u xi ri mađi'ih_u, ne ma zi Hmuh ra Jesucristo su'a'ih_u. ² Ajuá da me'ts'ah_u ndunthi ra nthecate ne ra hmate, ne da max'ah_u pa gui 'buh_u te rá 'ñenthó.

Nú'u to'o udi ya nc'uamba (2 Pedro 2:1-17)

³ Ma zi hmađi cu'ih_u, ndí beni ga op'a'ih_u hmađa de nú'a stá camfrih_u pa ga mpøhøh_u. Pe nubyá dí beni mathoni ga op'a'ih_u pa ga xi'ah_u gue oxqui hoph_u to'o da 'uec'a'ih_u de nú'a xcá camfrih_u. Gui njah_u ngu 'nara hoga soldado, xi gui ñanih_u nú'a xcá camfrih_u, nguetho Ajuá ya xa 'yentc'a ja ma 'yeh_u nuna ra jamfri dí pe'tsh_u núju yá metiguih_u'a. ⁴ 'Raya ts'oja'i ya xa yat'a mant'agui hab_u 'bui ya cu. Nu'ú øt'a ya ts'o'befi ne eñ'u: “Ajuá xi ja rá nthecate hangue hinte da 'yøtcah_u de nú'a dí øth_u.” Njab_u mañ'u, pe hingo majuani. De maya'b_u bi t'ofø gue mi ma da 'mui ya ts'oja'i ngu'u, ne Ajuá xa 'ye'mbi pa da castiga'u. Nú'u ya ts'oja'i'uh gue'u cønga Ajuá ma Hmuh ne ma Zidadah_u ra Jesucristo.

⁵ Dí ne ga ben'a'ih_u de nú'a ya gui padih_u, gue Ajuá bi ñanga ya me Israel pa bi bøni'uh de Egipto, pe 'mefa nu'uh himbi ne bi gamfri'a, bi huati'uh. ⁶ Nehe dí ne ga ben'a'ih_u de nú'u ya enxε mbi 'b_u mahets'i ne bi nts'o'yøde ngue'a nu'ú mi ne ma'na ra ts'edi xa t'umbi pa da nda, ne bi zogui'uh yá maça 'mui hab_u mi 'bui'uh. Hangue Ajuá bi mehni'uh pa ja ra 'bexuui hab_u that'i co ya tøcbøja asta ra pa'a Ajuá da hñá'mba nguenda ne da castiga'u. ⁷ Nehe dí ne ga ben'a'ih_u nú'a te bi tho ya me Sodoma ne ya me Gomorra, ne ma'ra ya hnini guetb_u de gue'u. Nuya ja'i mengu de guehni bi nts'o'yøde nehe ngu ya ts'o'enxε.

Nuya ja'i'uh toraza mi hñuxui'uh, y nuya 'ñøhø mri hñuxui yá mi'ñøhøui, ha nuya 'behñá mri hñuxui yá mi'behñáui. Hangue Ajuá bi mēmpabi'uh ra tsibi pa bi zat'i'uh. Guehna 'nara nt'udi pa gatho nuju, hinga nts'o'yødeh_u pa hindra castigaguih_u ja ra tsibi nú'a zø pa nzantho.

⁸ Nuya ts'oja'i to'o xa yat'a ja ya hmunts'i, gue'u ri nhyεcuaui ngu nú'u ya ts'o'enxε ne nú'u ma'ra ya ts'oja'i. Hingui tsama yá mfeni, 'ñena 'ui'th_u, ne ri ts'onga yá ndo'yo co ya ts'ot'øt'e øt'e. Hingui ne'u to da manda, ne ñama'ñ_u de yá enxε Ajuá nú'u to'o ha ra ts'edi. ⁹ Pe nurá danga enxε Ajuá nú'a rá thuhu ra Migue himbi 'yøt'e ngu øt'e'uh. Nu mi ntsanoyau ra ts'ondahi pa himbi hopi bi hñá'tsua rá ndo'yo ndu ra Moise, himbi ne bi zai de nú'a xqui 'yøt'e'a, nu'a bi 'yøt'e, bi zofo co ya noya xá hño, ne hønse bi 'ñembabi: “Ra Zidada go gue'a da hñan'a nguenda.” ¹⁰ Pe nuya ts'oja'i'uh øtbuhlatho de nú'a hingui padi'uh. Hinte yá fadi nja ngu ya mbo'oni. Nu'ú øt'e nu'araza go da ne'uh, hangue njab_u ma'na rí nts'ocse'uh.

¹¹ ¡Tengu ya ts'othogui ma da thogui'uh! Nú'ú gue'u ya ts'o'yøde ngu ra Cai nú'a to'o himbi ne bi 'yøt'a nú'a bi ma Ajuá. Nehe nu'ú nja ngu ra Balaam nú'a to'o mi øt'a nú'a xá nts'o pa da da ra boja. Nehe nu'ú nja ngu ra Coré nú'a to'o bi nø'tuabi ra Moise. Hangue nú'a ne gatho nú'u to'o mri deni'a, bi dut'a ra hai, bi du'uh. ¹² Nuya ts'oja'i'uh pa ja ri ngoh_u, ne ri ñuni con gue'ah_u, ne xi ya ts'o'yo'uh, ne ri japi da ts'oca ri ngoh_u. Nu'ú nja ngu ya guui 'ñena ma da 'uaj, pe di duda ra ndahi, njabatho nuya ts'oja'i di hyatc'ua di hyat'ni. Nú'ú nja ngu ya 'bai gá fruta thø'mi da unga ra fruta pe otho. Njabatho'uh. Nu'ú nja ngu ya 'bai gá fruta xa du, xra c'utsi con gatho yá 'y_u. Nu'ú ma gue ma da 'yøt'a ndunthi, pe hinte øt'e. ¹³ Nú'ú gue'u nja ngu ra ndehe 'yonga ra ndahi asta rá fugui tsøni ja ra ñanthe ne ja bí tsohni yá paxi. Njab_u ri hnequi yá ts'o'befi'uh. Nehe nu'ú nja ngu ya tsø xa ponga yá 'ñu ne xa 'medi'uh ja ra 'bexuui. Njab_u nehe nuya ts'oja'i'uh ma da 'medi pa nzantho.

¹⁴ Nura Enoc go gue'a rá 'beto de yá 'beto ra Adá asta rá cut'a, maya'b_u bi ma de nuya

ts'oja'i, ne bi ñena: “Yøh_u gue ma da ñep_u ra Zidada co ya 'motho gá εnxε. ¹⁵ Ma da ñehe pa da hñ_a'mba nguenda gatho ya meximhai, ne pa da castiga ya ts'oja'i de ya ts'ot'øt'e xa 'yøt'e'ü, ne ma da castiga nú'ü ya nønte xa nønga Aju_a.” ¹⁶ Nuya ja'i'ü te yá zeya, y hinte ri ho'ü. Nú'ü øt'e nu'araza ra ts'oqui go da ne'ü, te yá ñets'i, y xi ho'ta ya ja'i pa ne te da t'umbi'ü.

desde rá madi, asta nubya, ne pa nzantho. Njab_u gue'a.

Ra ts'ofu pa ya gamfri pa da jamasu te øt'e'ü

¹⁷ Pe nu'ah_u ma hmadi cu'ih_u, beñh_u nú'a bi m_anga ma'met'o nuya apostol nuyá 'mehni ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹⁸ Nu'ü bi xi'ah_u gue ma da 'm_ui nú'ü to'o da ñøtbuhlatho de Aju_a nu de yá ngats'i ya pa. Nú'ü hønse ri ho da 'yøt'a yá ts'onc'at'i. ¹⁹ Ne 'ueca ya cu, ne hingui øt'e'ü ngu nú'a ri manda Aju_a, hønse øt'e nú'a go da ne'ü. Nu'ü hingui 'b_uhui ra Ma_a Ndah_i.

²⁰ Pe nu'ah_u ma hmadi cu'ih_u, dá nja ri ts'edi_u de nú'a ra ma_a jamfri xcá hanih_u xá nsunda, ne 'yapabih_u Aju_a ngu nú'a da ñu't'a'ih_u ra Ma_a Ndah_i. ²¹ Nsuseh_u pa gui 'b_uh_u xá hño ja rá hm_ate Aju_a. Hñu'mba m_uih_u. Tø'mh_u nú'a ra te ma da t'a'ah_u pa nzantho ngue'a ma Zidadah_u ra Jesucristo bi yo rá m_ui con gue'ah_u.

²² Zoh_u nú'ü to'o ri d_uh_u. Ñ_utuah_u pa ma'na da b_adi'ü nú'a majua_{ni} ne da gamfri'ü xá hño. ²³ Nehe zoh_u nú'ü ma'ra øt'a ya ts'oqui pa ya hinda sigui da 'yøt'e, ja ra uenda 'na gui hanth_u xa zo ja ra tsibi ne gui d_ama j_uc_u. Huequih_u nú'ü to'o xi 'b_ui ja yá ts'oqui, ne zoh_u'ü. Pe jamasuh_u pa hinda ja'ah_u gui 'yøth_u ya ts'oqui nehe. Ütsabih_u yá nts'o'm_ui'ü, 'yøth_u ra uenda ngu 'nara ts'odutu ni pa to da dat'i.

Ya ngaxa noya dega jahñ_a

²⁴ Aju_a ja rá ts'edi, nu'a da su'a'ih_u pa hingui 'uegueh_u de nú'a xcá camfrih_u. Ma da 'bap'a'ih_u ja rá thandi'a hab_u da za gui hyanduah_u rá nsunda'a ngue'a ya hinte ma ts'oqui gri tuh_u, ne xi ma gui johyah_u ndunth_i. ²⁵ Nubya ne pa nzantho ga nsundah_u Aju_a nú'a to'o bi pøhøguih_u ngue'a bá p_ehna ma Zidadah_u ra Jesucristo pa bi du po rá nguec_u. Aju_a xi ra d_angui'a, ne xi ja rá ts'edi ne h_a ra ts'utbi, ne ri manda'a

RA APOCALIPSI RA LIBRO NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA DE NÚ'A TE BÁ HANDI NE BÁ ØDE NUNI MAHETS'I

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñutua ra apostol Xuua gatho nú'a te ma da nja

¹ Nuna ra noyaná bi mā Ajuá ra Dada, bi xipabi ma zi Hmuhá ra Jesucristo pa njabá nehe'a bi 'ñutcaguihú nú'á dí pɛpabihú'a. Nú'á bi 'ñutcaguihú nú'á ya t'øt'e ma da nja 'bestho. Hangue bá pɛhna rá ɛnxɛ pa bi 'ñutcagui núga drá Xuua dí pɛpabi'a. ² Nuga dí damajuani de rá noya Ajuá ne de nú'a xa xicagui ra Zidada Jesucristo, ne de gatho nú'a stá handi.

³ Njapi nú'á to'o da hñe'ti ne nú'á to'o da 'yøde nuya ya noya de nú'a ma da nja, ne da 'yøt'a nuya ya t'øt'e xa t'ofó, ngue'a ya ma da nja gatho.

Ra apostol Xuua opabi ya gamfri nú'á ri munts'a gatho nú'á yoto ya nija

⁴ Núga drá Xuua dí op'a'ihú nú'á hú gyá gamfrihú grí muntshú gatho nú'á yoto ya nija nuni Asia. Ajuá nú'a 'bui, ne nzántho xa 'mui, ne ma da 'mui pa nzántho, da jap'a'ihú ne da max'ahú pa guí 'buhú te rá 'ñenthó. Nehe da jap'a'ihú nú'á yoto ya ndáhi 'bui ja rá thandi Ajuá habú bí hudi'a. ⁵ Nehe da jap'a'ihú ra Zidada Jesucristo nú'a to'o nzántho manganá nú'a majuani. Nú'á go gue'a xi rá mudi bi yopante de gatho nú'á xa du, y nú'á di manda gatho nú'á ya ndá de ja ra ximhai. Nú'á macaguihú y co rá ji'a xa xugaguihú ma ts'oquihú. ⁶ Ne xa hñuxcaguihú'a ngu dyá ndáhu ne ngu dyá macjahú pa ga pɛpabihú Ajuá rá Dada. ¡Drá nsunda'a ngue'a ja rá ts'edi pa nzántho! Njabú gue'a.

⁷ ¡Pahú gue nu'á ma da 'ñehe ja ya guui, y gatho ya ja'i ma da hyandi'a! Nehe di 'buhni nú'á to'o bi sáni'a pa bi du, hangue nehe'á ma da hyandi'a. Gatho ya ja'i de gatho rá nguni ra ximhai ma da nzoni co ra dumui nu stí hyandi da zøhø'a. Ma da njabú, njabú gue'a.

⁸ “Nuga go gueque rá mudi guí ne asta rá gats'i, ngu ya letra fúdi desde ra A asta ra Zeta”, njabú ena Ajuá nú'a 'bui, ne nzántho xa 'mui, ne ma da 'mui pa nzántho. Go gue'a pɛ'tsa gatho ra ts'edi.

Ra apostol Xuua bi hyanda ra Zidada Jesucristo xá nsunda

⁹ Núga drá Xuua ri cuguihú, ne mahyɛgui drí sufrihú ya ts'othogui. Pe da za ga tsɛthú ngue'a mahyɛgui ma mfenihú co ra Zidada Jesucristo nú'a to'o faxcaguihú pa da za ga 'buhú con gue'a habú di ndá'a. Nuga ndí 'bui ja 'nara zi hai rá thuhu Patmo, nura hai'a o madetho de ra ndehe. Ja guehni bá ts'ogagui, ja ra uenda ndí jot'a fadi, ngue'a ndí mambabi rá noya Ajuá ne ndí damajuani de ra Zidada Jesucristo. ¹⁰ 'Nará pa ra Zidada, dá handa 'nara thedi bi 'ñutca ra Mäca Ndáhi, ne dá øde 'nara noya de møte ma xútha ngu rá nzani 'nara trompeta, ¹¹ ne mi ena:

—Nuga go gueque rá mudi guí ne asta rá gats'i, ngu ya letra fúdi desde ra A asta ra Zeta. 'Yofó ja 'nara hɛ'mi gatho nú'a guí handi, nepú guí pɛhni pa Asia nuni habú bí ja nú'á yoto ya nija, nu'a rá mudi rá thuhu ra Efeso, nepú Esmirna, nepú Pergamo, nepú Tiatira, nepú Sardi, nepú Filadelfia, nepú Laodicea.

¹² 'Mefa dá mpants'i pa dá handi to'o nú'a mi zocagui. Y nu ndá mpants'i, dá handa yoto ya mfoxyo dega oro mi jani. ¹³ Y madetho de nú'á yoto ya mfoxyo dá handa 'nara 'ñøhø mi 'bahni ngu nú'a bi 'ñe bi nja'i. Mi he 'nara he xmá ma, y asta mi tsønga ja yá ua, ne mi ngút'a 'nara ngút'i dega oro, y asta mi tsønga ja rá tiña. ¹⁴ Ha nuyá stá xi xmá nt'axi ngu ra t'axa xi'yo o ngu ra tsɛ. Nuyá da mi zø 'ñena ra tsibi. ¹⁵ Nuyá ua asta mri huɛxqui ngu 'nara hoga c'ast'a bøjá rá thuhu ra bronse xa t'ent'a ja ra tsibi ne xá coní. Nurá noya mri nt'øde nts'edi 'ñena ri nhyahni ra nzøthe. ¹⁶ Ne mri hñá ja rá 'yɛ ra 'ñei yoto ya tsø, y de ja rá ne mi pønga 'nara mahuai dega yo filo. Nurá hmi mi yot'i co rá nsunda sɛhɛ'a 'ñena mi zø ra hyadi con gatho rá ts'edi.

¹⁷ Nu ndá handi'a, 'bestho ra ora'a dá tagui ja yá ua, ne dá hødu, y nu'á bi dangagui co rá 'yɛ ra 'ñei ne bi 'ñengagui:

—Oguí tsu, nuga go gueque rá m̄digui ne asta rá gats'i. ¹⁸ Nuga dí te. Dá tuh̄ma, pe nubyá stá yopa nte pa nz̄antho. Ne go drí manda nú'ḡ xa du ne dí h̄a ya nsoqui de hab̄u jot'i'ḡ. ¹⁹ 'Yofu gatho nú'ḡ xcá hyandi, ne nú'ḡ jabya, ne nú'ḡ ma da nja 'm̄efa de guehya. ²⁰ Nú'ḡ yoto ya tsø xcá hyandi ndí h̄a ja ma 'ñei, ne nú'ḡ yoto ya mfoxyo dega oro xcá hyandi, ma ga xi'i te rí b̄oni'ḡ: nú'ḡ yoto ya tsø gue'ḡ yoto ya εnxε de nú'ḡ yoto ya nija, ha nú'ḡ yoto ya mfoxyo xcá hyandi go gue'ḡ nú'ḡ yoto ya nija.

2

Ya noya pa nú'ḡ yoto ya nija, y rá m̄di Efeso

¹ 'Yopabi njaua nú'ḡ ra εnxε de ra nija nuni Efeso, ne 'ñembabi: “Nú'ḡ to'o h̄a ja rá 'yε ra 'ñei nú'ḡ yoto ya tsø, go gue'ḡ nú'ḡ to'o 'b̄u madetho de nú'ḡ yoto ya mfoxyo dega oro, nu'ḡ bi m̄anga njaua: ² Nuga dí p̄adi de gatho nú'ḡ guí øth̄u, xcá m̄p̄efih̄u ndunthi, ne xi xcá tseth̄u gatho ya ts'othogui, ne hinxcá ntsixh̄u ya ts'o'm̄ui gá ja'i, ne nú'ḡ to'o ena gue go gue'ḡ yá 'm̄ehni Ajuá pe hinga majuani, xcá unga nguenda nú'ḡ te øt'e'ḡ gue hinga majuani yá 'm̄ehni Ajuá, ngue'ḡ gue'ḡ 'raya c'uamba ja'i. ³ Xcá sufrih̄u ne xcá tseth̄u ne xcá m̄p̄efih̄u ndunthi po rá gueque ne hinxa zabi'ih̄u. ⁴ Pe stá unga nguenda gue higrí macaguih̄u ngu gá macaguih̄u rá m̄di. ⁵ Hangu beñh̄u hangu rá ndunthi gá macaguih̄u rá m̄di. Nubyá ñobrih̄u, ne p̄efih̄u ya hoga 'b̄efi ngu rá m̄di. Nu'b̄u hingui ne gui ñobrih̄u, 'bestho ma ga mab̄u ne ga hac'ah̄u ri mfoxyoh̄u de hab̄u ja'a, nú'ḡ gue'ḡ ga hac'ah̄u nú'ḡ ra 'b̄efi stá 'ra'ah̄u. ⁶ Xá h̄ño gue xcá ʔsah̄u yá ts'o'b̄efi ya nicolaita ngue'ḡ nequi drí ʔtsa'ḡ nehe. ⁷ Nu'ḡ tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'ḡ m̄anga ra M̄aca Ndahi pa zofo ya nija. Y nu'ḡ tó'o da nt̄ate de nú'ḡ hingui ho, ga umba nseq̄ui da zipabi rá fruta nú'ḡ ra 'bai gá za bí 'bai nuni mahets'i hab̄u bí 'b̄u Ajuá. Nura 'bai gá za'a ri umba ra te pa nz̄antho nú'ḡ to da zipa rá fruta.”

Ya noya pa nú'ḡ ra nija rá thuhu Esmirna

⁸ Nehe 'yopabi nú'ḡ ra εnxε de ra nija Esmirna, y xipabi njaua: “Nú'ḡ to'o gue'ḡ

rá m̄di ne asta rá gats'i, nú'ḡ to'o bi du pe bi yopa nte, go gue'ḡ bi xicagui gue ga xi'ah̄u njaua: ⁹ Nuga dí p̄adi ri 'b̄efih̄u ne hanja xa t'ʔtsa'ih̄u. Gyá hyoyah̄u dega boja, pe gyá ricoh̄u co Ajuá. Nú'ḡ ya ja'i ri 'ñet'a xodyo, dí p̄adi gue nu'ḡ xa ñama'ñ̄u de gue'ah̄u, ngue'ḡ gue'ḡ 'raya ja'i de ra Satá. ¹⁰ Oguí tsuh̄u de nú'ḡ te ma gui thoguih̄u. P̄ah̄u gue ra ts'ondahi ma da got'ah̄u fadi 'ra de gue'ah̄u pa ja da hnecni ua xi ja ri jamfrih̄u. 'Ret'a ma pa ma gui thoguih̄u nú'ḡ ya ts'othogui'ḡ. Pe dá zedi ri jamfrih̄u asta ri duh̄u, y nuga ma ga 'ra'ah̄u ra te pa nz̄antho ngu 'nara corona dega th̄ah̄a. ¹¹ Nu'ḡ tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'ḡ m̄anga ra M̄aca Ndahi pa zofo ya nija. Y nu'ḡ tó'o da nt̄ate de nú'ḡ hingui ho, hinda ma ja ra nidu hab̄u bí ja rá ñoho ra du.”

Ya noya pa nú'ḡ ra nija rá thuhu Pergamo

¹² Nehe 'yopabi nú'ḡ ra εnxε de ra nija nuni Pergamo, 'yopabi njaua: “Nú'ḡ to'o h̄a ra mahuai dega yo filo, nú'ḡ gue'ḡ xi'ah̄u njaua: ¹³ Nuga dí p̄adi ri 'b̄efih̄u ne dí p̄adi hab̄u guí 'b̄uh̄u. Guí 'b̄uh̄u hab̄u ri manda ra Satá, pe masque ja guí 'b̄uh̄u ni, nu'ah̄u xcá camfriguih̄u xi xá h̄ño, ne hinxcá cøngaguih̄u, nixi nu mi tho ra Antipa nú'ḡ bi damajuani xá h̄ño de gueque. Nu'ḡ bi tho nuni hab̄u guí 'b̄uh̄u, hab̄u ri manda ra Satá. ¹⁴ Pe nuga dí p̄adi gue 'b̄ui 'ra de gue'ah̄u to'o camfri nú'ḡ te mi udi ra Balaam, y nuga hindrí ho njab̄u. Ra Balaam bi 'ñutua ra Balac hanja bi za bi japa ya me Israel da 'yøt'a ya ts'oqui. Bi 'ñutuabi'ḡ da zi nú'ḡ ya ngø t'umbi dega h̄ña'ti nuya c'oi, nehe bi 'ñutuabi da h̄ñuxui nu'araza ra 'b̄eh̄ña. ¹⁵ Ne 'b̄ui 'ra de gue'ah̄u nú'ḡ to'o camfribi yá nt'utuate ya nicolaita, nú'ḡ ya nt'utuate'ḡ gue'ḡ drí ʔtsa nehe. ¹⁶ Hangu ñobrih̄u ne 'uegueh̄u de gue'ḡ. Nu'b̄u hina, 'bestho ma ga mab̄u pa nú'ḡ to'o øt'a njabu ma ga castiga co nú'ḡ ya noya pønga de ja ma ne, gue'ḡ ngu 'nara mahuai dega yo filo. ¹⁷ Nu'ḡ tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'ḡ m̄anga ra M̄aca Ndahi pa zofo ya nija. Y nu'ḡ tó'o da nt̄ate de nú'ḡ hingui ho, ma ga umbi da zi nú'ḡ ra maná xa t'agui, ne ga umba 'nara zi t'axa do, y de ja nú'ḡ ra t'axa do'ḡ xa t'ofu 'nara 'ra'yo thuhu, y hønse

nú'a to'o ma da hñani'a, go gue'a ma da bađi te di bõnga nú'a ra thuhu di huxni."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Tiatira

¹⁸ Nehe 'yopabi nura ενξε de ra nija nuni Tiatira, 'yopabi njaua: "Rá T'ᵤ Ajuᵤ nú'a to'o zø yá da ngu 'nara tsibi ne di huexca yá ua ngu 'nara bronse xá coní, gue'a ma njaua: ¹⁹ Nuga dí pađi te gatho guí øt'ehᵤ, ne tengu rá ndanguí ri hmáteᵤ ne ri jamfriᵤ, ne grí mfaxhᵤ 'na ngu ma'na, ne hinxcá tsayahᵤ guí øthᵤ ya hoga 'bēfi. Nehe dí pađi gue nú'a ri 'bēfiᵤ ma'na xa ndunthiᵤ que rá mēdi. ²⁰ Pe dí pađi gue guí øt'ehᵤ ma'ra ya t'øt'e nú'ᵤ hindrí ho. Guí hoptahᵤ nú'a ra 'bēhñá rá thuhu ra Jesabe da hyat'a nú'ᵤ to pēpcagui, ngue'a nu'á ena gue go gue'a 'nara 'mēhni de Ajuᵤ, pe hinga majuᵤni, ngue'a nu'á 'nara hyate. Nu'á utuabi nú'ᵤ to'o pēpcagui gue da hñuxui nu'araza ra 'bēhñá, nehe utuabi da zi nú'ᵤ ya ngø t'umbi dega hñá'ti nuya c'oi. ²¹ Nú'a ra 'bēhñá'a stá tsocuabi 'raya pa pa da ñobri, pe hinxa ne xa ñobri de nú'a ra ts'o'bēfi pēfi. ²² Pahᵤ gue nú'a ra 'bēhñá'a ma ga japi da 'mēnga ja ra mfidi co 'nara hñeni, pa da thogui ndunthi ya ᵤgui. Nehe ma ga japi da thogui ya ts'othogui gatho nú'ᵤ to'o xa hñuxui'a 'bᵤ hinda ñobri'ᵤ nehe de yá ts'o'bēfi'ᵤ. ²³ Nura 'bēhñá'a nehe ma ga japi da du yá baᵤtsi. Y njabᵤ da bađi gatho ya nija gue go gueque dí paᵤtuabi yá mfeni ne yá coraso gatho ya ja'i, hangue ngu rá 'bēfi cada 'nara ja'i, gue'a ma da njabᵤ rá njut'i nehe. ²⁴ Ha nu'ahᵤ guí 'bᵤhᵤabᵤ Tiatira ne hinxcá camfriᵤ nuya ya ts'ont'utuante hinga majuᵤni, y nixi hinxcá ne xcá pahᵤ nú'a ra nt'utuante'a, ngue'a nú'ᵤ to'o udi mañ'ᵤ gue gue'a rá nt'utuante ra Satá, y mañ'ᵤ gue xi xá hñei pa to da bađi, dí xi'ahᵤ gue oxqui øthᵤ nú'ᵤ ya ts'oqui stá xi'ahᵤ; y hinte ma'na drí 'bēp'ahᵤ. ²⁵ Nu'a guí 'yøthᵤ, siguiᵤ co nú'a xcá camfriᵤ asta hinga yopa pengui. ²⁶ Y nu'ᵤ tó'o da ntáte de nú'a hingui ho, ne da 'yøt'e nú'a ra 'bēfi stá manda asta rá gaᵤts'i, nuga ma ga umbabi ra ts'edi pa da ndá ja gatho ya hai de ra ximhai, ²⁷ njabᵤ ngu xa 'raca ra ts'edi ma Dada pa ga ndá. Ne nu'ᵤ ma da ndá con gatho ra ts'edi, ja ra uenda di ha 'nara ts'ut'o dega bõja pa da huata ya hnini de

gatho ya hai de ra ximhai asta hinda gohi ngu 'raya dohmi xa dehmi. ²⁸ Y nuga ga umbabi'ᵤ nú'a ra hyats'i ngu rá hyats'i ra haxatsø. ²⁹ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mᵤnga ra Maça Ndaᵤhi pa zofo ya nija."

3

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Sardi

¹ Nehe 'yopabi nú'a ra ενξε de ra nija nuni Sardi, 'yopabi njaua: "Nú'a to'o pē'tsua nú'ᵤ yoto yá ndaᵤhi Ajuᵤ, ne nú'ᵤ yoto ya tsø, mᵤnga njaua: Nuga dí pađi ri 'bēfiᵤ, ri hnequi gue guí tehᵤ, pe xcá tuhᵤ de ja ra ts'oqui. ² Nuhuhᵤ pa gui nsuhᵤ, ne 'uehᵤ de ja ra ts'oqui, ne ma'na dá nja ri jamfriᵤ nú'a ya mi ja pa xcá 'bēhmaᵤhᵤ, ngue'a stá pađi gue hingui ho ri 'bēfiᵤ ja rá thandi ma Dada. ³ Hangue beñᵤ de nú'a xcá hañᵤhᵤ. Camfriᵤ'a xá hño, ne ñobriᵤ. Nu'bᵤ hingui nsuhᵤ, xcrí daᵤmfriᵤ ga tsømbᵤ ngu ra ora tsønga 'nara be. ⁴ Pe 'bᵤi 'ra de gue'ahᵤ núbᵤ Sardi nú'ᵤ to'o hinxa hopi da ts'oca yá jamfri co nú'ᵤ ya ts'o'bēfi guí øthᵤ, nú'ᵤ gue'ᵤ xa su yá t'axa he nú'ᵤ he pa hinxa nts'oni. Go gue'ᵤ ma ga 'ñobe ne ga nhyehe mahyēgui dega t'axa he ngue'a dí 'ñepi da hñe njabᵤ'ᵤ. ⁵ Y nu'ᵤ tó'o da ntáte de nú'a hingui ho, ma da hñe dega t'axi, y hinga ma ga haᵤcuabi yá thuhu de ja ra libro habᵤ huxa yá thuhu nú'ᵤ to ma da mē'tsa ra te pa nzantho, nehe ga xipa ma Dada ne yá ενξε'a gue dí pađi'ᵤ. ⁶ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mᵤnga ra Maça Ndaᵤhi pa zofo ya nija."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Filadelfia

⁷ Nehe 'yopabi nú'a ra ενξε de ra nija Filadelfia, 'yopabi njaua: "Nú'a to'o gue'a Ajuᵤ xá nsunda ne hønse go gue'a øt'a gatho nú'a majuᵤni, nú'a to'o gue'a ngu rá mpøte ndu ra Davi pa da ndá, go gue'a ha ra nsoqui, hangue gatho nú'a ra gosthi da xoqui'a, hinda za to da got'i, y gatho nú'a ra gosthi da got'i, hinda za to da xoqui, nu'á ena njaua: ⁸ Nuga dí pađi ri 'bēfiᵤ, ne stá xoc'ahᵤ 'nara gosthi pa gui zofohᵤ ma'ra, y hinda za to da got'i. Ngue'a masque hingui pē'tshᵤ ndunthi ra ts'edi, pe xcá 'yøthᵤ nú'a mᵤnga ma noya, ne hinxcá ntsuhᵤ

xcá mañh_u de gueque. ⁹ 'Bui 'ra ena gue ya xodyo, pe hinga majuaní, nu'ú hate, ngue'a nu'ú go gue'u yá ja'i ra Satá. Pah_u gue nuga ma ga haçuabi'u yá nt'ets'i pa da ndandiñahmu ja ri uah_u, pa da badi'u gue drí ma'ah_u. ¹⁰ Ngue'a nu'ahú xcá tseth_u gatho nú'a te xcá thoh_u ngu nú'a dá xi'ah_u, hangue nuga ma ga su'ah_u pa hingui thoh_u nuya ts'othogui ma da nja maxøgue ja ra ximhai. Ma da 'ñehe nú'u ya ts'othogui'u pa dra tsapi gatho ya ja'i 'bu ja ra ximhai, pa ja da hnecni to'o nú'u ma da zeti, to'o hina. ¹¹ Beñh_u gue nuga ma ga ehe 'bestho. Siguih_u gui camfriguih_u xá hño, pa ni 'na hinda za to da hñan'a ri thahah_u. ¹² Y nu'u tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ga japi da nja ngu 'nara 'røts'e de ja ra maça luga hab_u 'bu ma Dada, y hinhya'm_u da bøni de guehni. Nehe ga opabi rá thuhu Ajuá ma Dada ja gue'u, ne rá thuhu de rá hnini'a. Nura hnini'a go gue'a ra 'ra'yo hnini de Jerusale nú'a dua çai de mahets'i po rá ts'edi'a. Nehe ja ga ofo ma 'ra'yo thuhu ja nuto xa ntate, ngue'a go dua meti'u. ¹³ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mangan ra Maça Ndañi pa zofo ya nija."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Laodicea

¹⁴ Nehe 'yopabi nú'a ra enx_e de ra nija Laodicea, 'yopabi njaua: "Go gueque dí mangan nú'a majuaní y nixi drí mpadi, go gueque rá madigui de gatho nú'a bi hyoca Ajuá ma Dada, dí xi'ah_u njaua: ¹⁵ Nuga dí pañi ri 'befih_u gue higrí utsaguih_u y nixi grí maçaguih_u. ¡Dí ne gue strá ts'e'ah_u o strá pa'ah_u! ¹⁶ Ngue'a guí njah_u ngu ra dehe nú'a hinxá pa nixi xá tse pe xá ndumapa, hangue dá gohi njab_u. ¹⁷ Ngue'a nu'ahú guí eñh_u gue gyá ricoh_u, ja ri bojah_u, ne hinte ø't'ah_u ra 'bedi. Pe huecate'ih_u ngue'a hinte guí pe'tsh_u, gyá hyoyah_u, hingui pah_u gue de ja rá thandi Ajuá ngu gyá godah_u ne gyá c'axfanih_u. ¹⁸ Hangue dí xi'ah_u tamgah_u ra oro nú'a xa 'ranga ja ra tsibi, pa njab_u gui nricoh_u. Tamgah_u ya he dega t'axi pa gui hñeh_u ne hingui ntsah_u ngue'a gyá c'axfanih_u. Nehe tamgah_u ra 'ñethi pa gui coxa ja ri dah_u pa njab_u gui hyanth_u. ¹⁹ Nuga dí tsui ne dí japi da tho ya ugui gatho nú'u to drí mañi. Hangue beñh_u

hanja gui 'yøth_u ra hño, ne ñobrih_u. ²⁰ Nehe pah_u gue nuga dí 'ba ja ra gosthi dí zote. Nu'a tó'o da 'yøtca ma noya ne da xoga ra gosthi, nuga ga cut'i ne ga nt'oxi con gue'a, ha nu'a con gueque. ²¹ Nu'a tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ga umba nsequi da hñudi con gueque hab_u gra hudi, njab_u ngu stá ntate nehe, ne dí hu'be ma Dada hab_u bí hudi. ²² Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mangan ra Maça Ndañi pa zofo ya nija."

4

Gatho nú'u to'o bí 'bu mahets'i ri xøcambeni Ajuá

¹ 'Mefa de dá handa nú'u ya t'øt'e, dá handi nuni mahets'i 'nara gosthi mi xogui. Ne dá yopa øde nú'a ra noya xqui zocagui desde rá mañi, y nu mi ña bi nt'øde ngu mrá nzani 'nara trompeta, y bi 'ñengagui:

—Bá pøts'e grí 'ñecua pa ga u't'a'i núyu te ma da nja 'mefa.

² Y 'bestho nura ora'a ra Maça Ndañi bi 'ñutqui dega thedi 'na mi hudi ja 'nara hudi nuni mahets'i, ³ y nú'a to mi huhni mri hnequi ngu 'nara t'axa do nú'a t'embi ra jaspe, nehe mri hnequi ngu 'nara thenga do rá thuhu ra cornalina, xi mi huexqui nts'edi. Y de ja rá nthets'i nú'a ra hudi'a mi 'bahni 'nara 'bejri asta mi huexqui, ne mi hnequi ngu 'ñena 'nara c'angdo rá thuhu esmeralda. ⁴ Nuni thoho ja rá nthets'i nú'a ra hudi dá handi mi jani má 'natemagoho ya hudi, y de ja nuya hudi'u dá handi mi huhni 'natemagoho ya nda mri hñe dega t'axi ne mi hu'tsa yá corona dega oro. ⁵ Y nú'a ra hudi mi ja madetho, ja mi pønini ya huçi, ne ja mri nt'ødeni ya ñani ne ya ngani. Nehe mi zøni yoto ya ñot'i dega tsibi, gue'u yoto yá ndañi Ajuá. Nuya ñot'i'u mi nhyandui nú'a ra hudi mi ja madetho. ⁶ Nura hudi'a mri nhyandui nehe ngu 'nara ndehe dega xito mi hnequitho nú'a te mi ja mbo.

Nehe guetb_u de nura hudi'a ne ja rá nthets'i mi 'bahni goho ya da'enx_e xi mi pe'tsa ndunthi yá da ja yá hmi ne de rí møte.

⁷ Nu'a rá mañi ra da'enx_e mri hnequi ngu 'ñena 'nara zate. Nu'a rá ñoho ra da'enx_e mri hnequi ngu 'nara ndamfri. Nu'a rá hñu ra da'enx_e mri hnequi rá hmi ngu rá hmi 'nara ja'i. Ha nu'a rá ngoho ra da'enx_e mi

ngu 'nara nxuni ri nhyats'i. ⁸ Y gatho nú'ᵁ goho ya da'ɛnxɛ, mi pɛ'tsa 'rato yá hua cada 'na de gue'ᵁ, y de mbo yá hua ne de mɔte mi pɛ'tsa ndunthi yá da. Y ma pa ra xuui himi tsaya mi ena'ᵁ:

Xá nsunda'i, ma maça Ajuá'ihe ne ma Hmu'ihe,
nu'i guí pɛ'tsa gatho ra ts'edi,
nu'i go gue'e guí 'bui, ne nzantho xcá 'bui,
ne ma gui 'bui pa nzantho.

⁹ Y nú'ᵁ ya da'ɛnxɛ'ᵁ ngu da nsunda ne da 'ñe'tsua rá nsu ne da umba njamadi nú'ᵁ to'o mi hudi ja rá hudi, nú'ᵁ to'o 'bui pa nzantho, ¹⁰ nehe nú'ᵁ 'natemagoho ya nda mi huhni mi ndandiñahmu'ᵁ ne mri xɔcambeni nú'ᵁ mi hudi ja nú'ᵁ ra hudi mi ja madetho, nú'ᵁ to'o 'bui pa nzantho, ne mi haça yá corona ne mi huxa ja rá ua nú'ᵁ to mi hudi ja nura hudi'a, ne mi ena'ᵁ:

¹¹ Ma Hmu'ihe ne ma Ajuá'ihe,
rí 'ñepi dra nsunda'i, ne da t'e'ts'a ri nsu, ne da hma gue go grá nda,
ngue'a go gue'e gá hoca gatho nú'ᵁ te ja,
y po ri paha bi njabu.

5

Ra 'bants'a he'mi, ne ra T'uca Deti nú'ᵁ rá T'ᵁ Ajuá

¹ Nep'ᵁ dá handa 'nara 'bants'a he'mi mi ha ja rá 'yɛ ra 'ñei nú'ᵁ to hudi ja rá hudi, ne xqui t'ofa de mbo ne de mɔte, ne xqui seyo co yoto ya seyo. ² De guehni dá handa 'nara ɛnxɛ xi mi ja rá ts'edi ne mi ña nts'edi mi ena:

—¿Ha gue di 'bui to'o di pɛ'tsa ra nsequi da xɔ'tsa ya seyo ne da tants'a ra 'bants'a he'mi?

³ Pe mi jo'o ni 'na de gue nú'ᵁ bí 'bu mahets'i nixi de nú'ᵁ mi 'bucua ja ra ximhai, nixi de nú'ᵁ xa du, himbi za to bi tants'a nú'ᵁ ra 'bants'a he'mi, nixi himbi za to bi hyandi'a. ⁴ Nuga xi dá nzoni gue'a himbi ts'udi ni 'na nú'ᵁ to'o mri 'ñepi da tants'a nú'ᵁ ra 'bants'a he'mi'a pa da hñe'ti y nixi pa da hyandi. ⁵ Nep'ᵁ 'na de nú'ᵁ ya nda bi 'ñengagui:

—Oguí zoni, 'bui 'na xi ja rá ts'edi ngu 'nara zate, nú'ᵁ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Judá ne de ra nda Davi. Nú'ᵁ ha, go gue'a xa ntate, hangue nú'ᵁ go dí 'ñepabi da xɔ'tsa

nú'ᵁ yoto ya seyo pa da za da tants'a nú'ᵁ ra 'bants'a he'mi.

⁶ Nep'ᵁ de guehni dá handi madetho de nú'ᵁ ra hudi 'nara T'uca Deti nú'ᵁ rá T'ᵁ Ajuá, mi hnequi ngu xqui tho, mi 'bahni madetho de nú'ᵁ goho ya da'ɛnxɛ ne de nú'ᵁ ya nda. Y nú'ᵁ ra T'uca Deti'a mi pɛ'tsa yoto yá ndani ne yoto yá da. Y nú'ᵁ yoto yá da mi pɛ'tsi, gue'ᵁ nú'ᵁ yoto yá ndahi Ajuá nú'ᵁ xa mehni ja gatho rá nguni ra ximhai. ⁷ Nú'ᵁ ra T'uca Deti'a bi joni pa bi hñanga nú'ᵁ ra 'bants'a he'mi mi ha ja rá 'yɛ ra 'ñei nú'ᵁ to'o mi hudi ja rá hudi. ⁸ Y nu mi hñanga nú'ᵁ ra he'mi'a, nú'ᵁ goho ya da'ɛnxɛ ne nú'ᵁ 'natemagoho ya nda, bi ndandiñahmu'ᵁ ja rá thandi ra T'uca Deti. Gatho nú'ᵁ ya nda mi ha ya arpa ne ya njuspi dega oro mi ñuts'i co ra t'uts'i; nura t'uts'i'a gue'a yá sɔcambeni ya gamfri. ⁹ Nehe mi tuti'ᵁ 'nara 'ra'yo thuhu mi ena:

Nu'i go dí 'ñep'a'i gui hñanga ra 'bants'a he'mi, ne gui xɔ'tsa nú'ᵁ yoto ya seyo pɛ'tsi,

ngue'a nu'i go bi tho'a'i ne xcá tangaguihe co ri maça ji, pa njabu bi za gue Ajuá bi 'yɔtc'aguihe yá metiguihe'a

núje stí 'ñehehe de gatho ya 'mai gá ja'i, ne de gatho ya hñagui, ne de gatho ya hnini, ne de gatho ya hai de maxɔgue ra ximhai.

¹⁰ Ne xcá hñuxcahe dega nda ne dega macja de ja rá 'bɛfi Ajuá,

nehe ma ga ndahe ja ra ximhai.

¹¹ Nep'ᵁ dá øde 'ra mi ña, y de guehni dá handa ya 'motho ya ɛnxɛ, ya 'mo dega 'motho, ne xqui got'atho de habu mi hudi Ajuá, ne habu mi 'bu nú'ᵁ goho ya da'ɛnxɛ ne nú'ᵁ ya nda, ¹² ne mi ña'ᵁ nts'edi, ne mi ena:

Ra T'uca Deti nú'ᵁ bi tho,

dí 'ñepi da nda, ne dí 'ñepi da hñani gatho ya hño,

ne ra mfadi, ne ra ts'atbi,

ne dí 'ñepi'a dra t'e'tsua rá nsu, ne dra nsunda, ne dra sɔcambeni.

¹³ Nehe dá øde bi ña gatho nú'ᵁ to bí 'bu mahets'i ne ja ra ximhai, ne de nja'ti ra ximhai, ne de ja ra ndehe, ne de mbo ra ndehe, gatho mi ena'ᵁ:

Drá sɔcambeni Ajuá nú'a to'o hudi ja rá hudi, nehe drá sɔcambeni ra T'uca Dɛti.

Drá t'e'tsua rá nsu, ne drá nsunda, ne dá hma gue pe'tsa ra ts'edi pa nzantho ne pa nzantho.

¹⁴ Nepu nú'u goho ya da'enxe mi ena:

—¡Njabu gue'a!

Y nú'u 'natemagoho ya nda bi ndandiñahmu ne bi xɔcambeni'u nú'a to'o 'bui pa nzantho.

6

Nú'u yoto ya seyo

¹ 'Mefa dá handa ra T'uca Dɛti ora mi xɔ'tsa 'na de nú'u ya seyo, ne dá øde 'na de nú'u goho ya da'enxe bi ña nts'edi ngu 'nara ngani, ne bi 'ñengagui:

—¡Bá ehe pa gui hyandi!

² Nepu de guehni dá handa 'nara tɔgue mri tɔgue 'nara t'axfani, y mi ha 'nara flecha pa ra tuhni, ne bi t'umbabi 'nara corona. Y nu'á bi ma ja ra tuhni, y nzantho bi ntate.

³ Nu mi xɔ'tsa rá ñoho ra seyo nú'a ra T'uca Dɛti, dá øde rá ñoho ra da'enxe bi 'ñengagui:

—¡Bá ehe pa gui hyandi!

⁴ Ne de guehni bi bɔni 'nara tɔgue mri tɔgue 'nara thenga fani, ne bi t'umba ra ts'edi pa da japi da nja ya tuhni ja ra ximhai, ne da japi da nhyose ya ja'i, ne bi t'umba 'nara danga huai.

⁵ Nu mi xɔ'tsa rá hñu ra seyo ra T'uca Dɛti, dá øde rá hñu ra da'enxe bi 'ñengagui:

—¡Bá ehe pa gui hyandi!

De guehni dá handa 'nara tɔgue mri tɔgue 'nara 'bofri, ne mi ha 'nara mbexo. ⁶ Ne dá øde 'nara noya madetho de habu mi 'ba nú'u goho ya da'enxe, mi ena:

—'Na huada ra trigo o hñu huada ra cebada da 'ba pa rá thaha 'nara memapa. Pe ogui huata ya 'bai gá olivo nixi ya ua'obxi.

⁷ Nu mi xɔ'tsa rá ngoho ra seyo nú'a ra T'uca Dɛti, dá øtuabi rá noya rá ngoho ra da'enxe, bi 'ñengagui:

—¡Bá ehe pa gui hyandi! ⁸ Nepu de guehni dá handa 'nara tɔgue rá thuhu ra Du mri tɔgue 'nara c'ast'a fani, ne mri 'befa 'na nú'a xqui 'ñehe de habu 'bui nú'u xa du. Bi t'umba ra ts'edi pa da hyo 'na de goho parte

ya ja'i nú'u 'bu ja ra ximhai, pa da hyo dega huai, ne dega thuhu, ne dega ts'ohñeni, ne co ya mɔnga zu'ue 'yo ja ra ximhai.

⁹ Nu mi xɔ'tsa rá ncɛt'a ra seyo nú'a ra T'uca Dɛti, de nja'ti ra ata dá handa nú'u ya ja'i xqui tho po rá noya Ajuá ngue'a mi damajuani'u de yá jamfri. ¹⁰ Y mi ña nts'edi ne mi ena:

—Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe, xá nsunda'i ne gui øt'a gatho nú'a gui ma, ¿asta ha'mu ma gui hña'mba nguenda ya meximhai ne gui co'tsuabi de nú'a xa 'yɔtcahe gue bi hyogaguihe?

¹¹ Nepu nu'ú bi t'umbabi ya t'axa he, ne bi t'embabi gue da dɔ'mahma asta hinda zɛdi ra 'bede de nú'u ya cu xqui mpɛhui mahyɛgui, ngue'a ri 'betho da tho ma'ra ngu xqui tho'u.

¹² 'Mefa dá handi nu mi xɔ'tsa rá 'rato ra seyo nú'a ra T'uca Dɛti, ne bi nja 'nara danga mbimhai, ne bi 'mexuui nura hyadi ngu 'nara 'bohe dega behe, ne bi thenga ra zana ngu ra ji. ¹³ Nuya tsø bi dagui ngu ora ta yá fruta 'nara 'bai gá igo nú'u hingui ta, sta nja ra bɔnhi. ¹⁴ Ha nu mahets'i bi 'ñotho, ngue'a bi mpants'i ngu 'nara 'bants'a he'mi, ne gatho ya t'øhø ne ya t'uca hai o madetho ja ya ndehe bi 'medi de habu mi ja. ¹⁵ Y nú'u mi 'bui dega nda ja ra ximhai, ne nú'u mi pe'tsa ndunthi ra nsu, ne ya rico, ne nuya nda gá soldado, ne nú'u to mi ja yá ts'edi, bi ma'u bá 'ñagui ja ya ma'ye. Nehe ya 'bego ne nú'u himyá 'bego, gatho'u bi ma bá 'ñagui. ¹⁶ Gatho nú'ú mi emba ya t'øhø ne ya do:

—Yøt'ehu gui cobgahe pa ga 'ñaguihe de rá thandi Ajuá nú'a to hudi ja rá hudi, ne de rá cue ra T'uca Dɛti pa hinte da 'yɔtcahe.

¹⁷ Ngue'a ya bi zø ra pa da hneca rá cue Ajuá, ne jo'o to'o da za da zɛti.

7

Bri seyo 'raya ja'i de ya me Israel

¹ 'Mefa de gue'a dá handa goho ya enxe mi 'bai 'na cada rá ñani ra ximhai pa mi tsami nú'u goho ya ndahi pa hinda mbu ja ra hai nixi ja ra ndehe y nixi da hmana ni 'nara 'bai gá za. ² Nehe dá handa ma'na ra enxe xqui 'ñe de bɔxhyadi, ne mi hampa rá seyo Ajuá nú'a te, ne bi 'ñembabi nts'edi

nú'ᵐ goho ya εηxε to xqui t'umba ra ts'edi pa da japi da nja ya ts'othogui ja ra hai ne ja ra ndehe, ne bi 'ñembabi'a:

³—Ote xqui ø'tuahma ra hai ne ra ndehe nixi ya 'bai gá za ngue'a ri 'bedi ga seyohe nú'ᵐ to pεpabi ma Ajuah.

⁴ Ne bi sicagui hangu yá ndunthi nú'ᵐ xcrí seyo, mi tsøxa 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo de gatho nú'ᵐ ya ja'i xqui 'ñehe de ya ja'i de Israel. ⁵ De nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Judá, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo nú'ᵐ xcrí seyo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Rubé, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Gad, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, ⁶ y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Aser, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Neftalí, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Simiu, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Leví, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Isacar, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, ⁸ y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Sabuló, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Jose, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'ᵐ xqui 'ñehe de yá ja'i ra Benjami, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo.

Ra apostol Xuua bi hyanda 'nara hmunts'a ja'i xqui hñe dega t'axi

⁹ 'Mεfa de guehna dá handa 'nara danga hmunts'a ja'i nixi himi tsa to dá mede. Nuya ja'i'ᵐ xqui 'ñehe de gatho ya hnini, ne de gatho ya hai, ne de gatho ya hñaqui, ne de gatho ya 'múi gá ja'i. Mi 'bai'ᵐ ja rá thandi Ajuah habu mi hudi'a ne ja rá thandi ra T'uca Dεti, mi hñe'ᵐ dega t'axi, ne mi hā ya dεnthi. ¹⁰ Ne mi ña nts'edi, mi ena'ᵐ:

Ajuah ma Dadah nú'a to'o hudi ja rá hudi, ne ra T'uca Dεti, go guesε'ᵐ bi za bi pøhø ya ja'i.

¹¹ Nehe gatho nú'ᵐ ya εηxε mi 'bai ja rá nthets'i ra hudi ne habu 'bu nú'ᵐ ya nda ne nú'ᵐ goho ya da'εηxε, bi ndandiñahmu asta bi mεgui yá hmi manjuantho ja ra hudi ne mi xøcambeni Ajuah, ¹² ne mi eñ'ᵐ:

¡Njabu gue'a! Drá søcambeni Ajuah ma Dadah, ne drá nsunda, ngue'a go gue'a ja rá mfadi.

Nehe dá t'umba ra jamadi ne dá t'e'tsua rá nsu, ngue'a nu'á ja rá ts'edi, ne go gue'a ra nda.

Dá njabu pa nzantho ne pa nzantho. Njabu gue'a.

¹³ Nepu 'na de nú'ᵐ ya nda bi 'yangagui ne bi 'ñengui:

—Xi núyu 'bahni ri hñe dega t'axi, ¿to'oyu ne habu xqui 'ñeheyu?

¹⁴ Nuga dá thadi ne dá embabi:

—Nuga hindí padi, nu'i go guí padi.

Nu'bu nu'á bi 'ñengagui:

—Nuyu go guehyu xqui 'ñehe de nuni habu mbi ja ya ts'othogui ne xuá t'axca yá he co rá ji ra T'uca Dεti. ¹⁵ Hangué nubyá nuyú 'bai ja rá thandi Ajuah habu hudi'a, ne pεpabi ma pa ra xuui nuua ja ra maca luga habu 'bu'a. Y nu Ajuah hudi ja rá hudi 'bui con guehyu ne ri suyu. ¹⁶ Y ya hinhya'mu ma da za ra thuhuyu ngu nú'bu mbá 'bu ja ra ximhai, nixi ra nduthe, nixi ra pahyadi, nixi ma'ra ya ts'othogui. ¹⁷ Ngue'a nuni ra T'uca Dεti 'bai habu hudi Ajuah, go guehni ra ma'yo pa da suyu ne da 'ñutuabiyu habu ja ya pøthe de ra dehe dega te. Y nu Ajuah ma da hñu'mba yá mui ne da ducuabi yá guida de ja yá da.

8

Ra apostol Xuua bi hyanda rá yoto ra seyo ne 'nara njuspi dega oro

¹ Nepu de bi xø'tsa nú'a rá yoto ra seyo ra T'uca Dεti, bi nja ra hmetho y 'besthó hinte bi nt'øde, ngu made ra ora himbi nt'øde ni 'nara noya nuni mahets'i. ² Nepu dá handa yoto ya εηxε mi 'bai ja rá thandi Ajuah, ne bi t'umba 'ra 'nara trompeta. ³ Nepu bi zøhø ma'na ra εηxε mi hā 'nara njuspi dega oro, ne bi 'mai ja ra ata. Nura εηxε'a bi t'umba ndunthi ra t'uts'i pa bi umbabi Ajuah mahyεgui co yá søcambeni ya gamfri ja ra ata dega oro mri nhyandui nú'a ra hudi habu mi hudi Ajuah. ⁴ Y de ja rá 'yε ra εηxε bi bøxa ja rá thandi Ajuah nurá 'bifi ra t'uts'i mahyεgui co yá søcambeni nuya gamfri. ⁵ Y nura εηxε'a bi gu ra njuspi, ne bi hñaca ts'u ra tsibi nú'a mi zø ja ra ata pa bi ñu'tsa rá

njɛspi, nepɛ bi fɔte pa ja ra ximhai. Y nu mi 'yɔt'a njabɛ'a, bi nja ya ngani ne ya huɛi ne ra mbimhai asta mi ñɛni.

Ya trompeta

⁶ Nepɛ nú'ɛ yoto ya ɛnxɛ mi hɔ ya trompeta bi nhyoqui'ɛ pa da mist'i'ɛ.

⁷ Y nu mi mist'a rá trompeta nú'a ra mɛdi ɛnxɛ, bi dagui pa ja ra ximhai ya ndo co ra tsibi mi nthants'i co ra ji. Y nu mi njabɛ bi zat'a 'na de hñu parte ra hai, ne bi zat'a 'na de hñu parte ya za, ne gatho ya ndapo nú'ɛ xmá nc'ami bi zat'i.

⁸ Nu mi mist'a rá trompeta nurá ñoho ra ɛnxɛ, 'bestho bi zo ja ra ndehe 'na ngu ra dangá t'òhø mi zø, ne bi nji 'na de hñu parte ra ndehe. ⁹ Ne bi du 'na de hñu parte ya zu'ue nú'ɛ mi 'bɛ mbo ra ndehe, ne bi yɛi 'na de hñu parte ya motsa.

¹⁰ Nu mi mist'a rá trompeta nurá hñu ra ɛnxɛ, 'bestho bi dagui de mahets'i 'nara dangá tsø ja 'na de hñu parte ya dathe ne ya pøthe. Nura tsø'a mri yot'i ne mi zø, ¹¹ y mrá thuhu ra Ajenjo. Ne bi mpanga ajenjo 'na de hñu parte ya dehe, y có rá nju nura ajenjo'a bi ju'tsa ya dehe, ne bi du ndunthi ya ja'i có rá nju nura dehe.

¹² Nu mi mist'a rá trompeta nurá goho ra ɛnxɛ, 'bestho bi 'mɛxuui 'na de hñu parte ra hyadi ne ra zaná ne ya tsø. 'Na de hñu parte ra pa bi 'ñotho ra ñot'i de ra hyadi, ne 'na de hñu parte ra xuui bi 'ñotho ra ñot'i de ra zaná nixi de ya tsø.

¹³ Nepɛ dá handa 'nara nxɛni mri nhyats'i madetho de mahets'i, ne dá øde mi ña nts'edi ne mi ena:

—¡Huecate nú'ɛ to 'bɛi ja ra ximhai, ngue'a ri 'betho da mist'a yá trompeta má hñu ya ɛnxɛ!

9

¹ Y nu mi mist'a rá trompeta nurá ncút'a ra ɛnxɛ, dá handa 'nara tsø xqui dagui de mahets'i pa ja ra ximhai, y nura tsø'a bi t'umbabi ra nsoqui pa bi xoqui ne bi xo'tsua rá ne nú'a ra o'tsi otho habɛ bí c'a. ² Y nu mi xo'tsa nú'a ra o'tsi'a, bi bøts'e de guehni 'nara 'bifi ngu rá 'bifi 'nara dangá ut'i, ne bi juta ra hyadi asta bi 'mɛxuui có nú'a ra 'bifi mi 'yo ja ra ndahi. ³ Y ja ra 'bifi ja mbra ehni 'raya nc'oto, nepɛ bi nxani'ɛ ja ra ximhai ne bi t'umba ra ts'edi ngu yá

ts'edi ya penzɛ pa da ntsate. ⁴ Nuya nc'oto'ɛ bi sipi gue hinda zi ni 'nara c'ama ndapo, nixi ya za. Nu'á bi sipi gue da za hønse nú'ɛ ya ja'i hingui pɛ'tsua rá seyo Ajuá ja yá de.

⁵ Bi t'umba nsequi da 'yɔt'a njabɛ hønse pa da japi da sufri ya ja'i cút'a zaná, pe hingue pa da hyo. Y nuyá 'ñɛ yá ne nú'ɛ ya nc'oto ngu rá 'ñɛ rá ne 'nara ts'o penzɛ ora tsa 'nara ja'i. ⁶ Nuya pa'ɛ ya ja'i da nehma da du, pe ma da 'ñotho ra du pa gue'ɛ.

⁷ Nú'ɛ ya nc'oto'ɛ mi hnequi ngu 'raya fani xa hñoqui pa ra tuhni, y mi hu'tsa ja yá ñaxu'ɛ ngu 'nara corona dega oro, y nuyá hmi mi ngu yá hmi ya ja'i. ⁸ Ne xi xmá ma yá stá ngu yá stá ya 'behña, y nuyá ts'i mi ngu yá ts'i ya zate. ⁹ Y de ja yá ndo'yo mi pɛ'tsa 'nara nthacqui ngu dega bøja, ne nuyá mbɛni de yá hua mi ngu rá mbɛni ya carro nú'ɛ ri gút'a ya fani 'yo ja ra tuhni. ¹⁰ Y yá cola mi nja ngu yá cola ya penzɛ có ya 'bite, y nuyá 'bite mi pɛ'tsa ra ts'edi pa da japi da sufri ya meximhai cút'a zaná. ¹¹ Y nú'a ra ts'o'ɛnxɛ 'bɛ ja ra o'tsi nú'a otho habɛ bí c'a go gue'a mrá ndá de nuya nc'oto'ɛ. Nura ɛnxɛ'a dega ebreo rá thuhu ra Abado, y dega griego ra Apolyo nú'a rí bøni da 'ñena ra hyote.

¹² Nurá mɛdi ra ts'othogui ya bi uadi, pe ri 'bɛdi má yoho.

¹³ Y nu mi mist'a rá trompeta nurá 'rato ra ɛnxɛ, 'bestho dá øde 'nara noya mi pøni de ja nú'ɛ goho ya ndahi de ra ata dega oro nú'a mi ja de ja rá thandi Ajuá. ¹⁴ Y nú'a ra noya'a bi 'ñembabi nú'a rá 'rato ra ɛnxɛ to mi hɔ ra trompeta:

—Xo'ta nú'ɛ goho ya ɛnxɛ that'a ja rá hyo ra dathe Eufrate.

¹⁵ Y bi so'ta nú'ɛ goho ya ɛnxɛ xqui hñoqui xqui dø'mi pa 'bestho ra ora'a da hyo 'na de hñu parte ya ja'i de ra ximhai. ¹⁶ Y dá øde hangú yá ndunthi nú'ɛ yá soldado mi tøgúe yá fani, dá øde gue mi yo nthebe 'mo ya 'mo.

¹⁷ Njaua dá handi gatho nú'a bi 'ñutca ra Maça Ndahi dega thedi: Nu'ɛ tó'o mi tøgúe yá fani, mi hɔ yá nthacqui ja yá tiña, ne xi mi huɛxqui dega theni ne dega c'angui ne dega c'ast'i. Ne nuyá ñaxu ya fani mi ngu yá ñaxu ya zate, y de ja yá ne'ɛ mi pøni ra tsibi ne ra 'bifi ne ra asufre. ¹⁸ Nu'a ra tsibi ne ra 'bifi ne ra asufre mi pønga ja yá ne'ɛ,

bi japi bi nja ya ts'othogui asta bi du 'na de hñu parte ya ja'i de ra ximhai. ¹⁹ Hangué nú'ua ya fani'ua mi ho ya ja'i co yá ne ne co yá cola, ha nuyá cola mi ngu 'nara qu'eñá mi ja rá ñaxu ne mi tsate, y njabu mi ø'tua ra 'ñu ya ja'i.

²⁰ Y nu'ua ya ja'i himbi du co nuya ts'othogui'ua, himbi ne bi ñobri'ua. Bi siguitho bi xøcambeni ya ts'ondahi ne nú'ua ya c'oi dega oro, dega t'axi, dega bronse, dega do, ne dega za, nú'ua hingui handi, nixi øde, nixi ri 'yo. ²¹ Nixi himbi ne bi ñobri'ua de nú'ua mi øt'ua, ngu ra nthote, ne ya nt'ete, ne de ra nt'e'behñá, ne de ya mfe.

10

Ra enxε mi ha 'nara t'uca libro

¹ Nepu dá handa ma'na ra enxε mi pe'tsa ndunthi rá ts'edi bi gai de mahets'i, ne mi pa madetho ja 'nara guui, ne mi ja 'nara 'bejri ja rá ñaxu. Rá hmi xi mri yot'i nts'edi ngu ra hyadi, y nuyá ua mi zø ngu ra faspí.

² Ne mi ha 'nara zi t'uca libro y bi xo'tsi. De guehni bi 'ba'ma rá ua ra 'ñei ja ra ndehe, ha nurá ua ra ngaha bi 'ba'ma ja ra hai.

³ Nepu bi dø 'nara hmafi xi nts'edi ngu rá hmafi 'nara zate ora mafi, y nu mi mafi'á bi nt'øde yoto ya ngani. ⁴ Y nu ndá øde nuya ngani'ua, ndí ma ga ofo nú'ua te mi mañ'ua. Pe dá øde 'nara noya de mahets'i, bi 'ñengagui:

—Dá gohitho njabu nú'ua bi mangua nú'ua yoto ya ngani, oguí ofo pa hinda fadi.

⁵ Nepu 'mefa, nú'ua ra enxε dá handi xqui 'ba'ma rá ua ja ra ndehe ne ja ra hai, bi guxa rá 'ye ra 'ñei pa mahets'i, ⁶ ne bi jura de rá thuhu nú'ua to'o 'bui pa nzantho, nú'ua bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho ra ndehe ne gatho nú'ua te ja, ne bi 'ñena:

—Ya ts'utho ya pa di 'bedi pa da uadi gatho. ⁷ Pe nu stí mudi da mist'a rá trompeta rá yoto ra enxε, nuya pa'ua ma da uadi nú'ua bi beni da 'yøt'a Ajuá ne himi fadi, nú'ua bi xipabi yá 'mehni'á nú'ua to'o bi mepabi.

⁸ Y nú'ua ra noya dá øde de mahets'i bi zocagui ma'na'qui ne bi 'ñengagui:

—Grí ma ne gui ju nú'ua ra t'uca libro xa xo'tsa ja rá 'ye ra enxε nú'ua 'bai ja ra ndehe ne ja ra hai.

⁹ Nepu dá ma habu mi 'ba ra enxε ne dá embabi:

—'Racagui ra t'uca libro.

Ne nu'ua bi 'ñengagui:

—Na, ne tsi. Ja ri ne ma gui tsa strá 'ñu ngu ra t'afi, pe nu ja ri mai ma gui tsa strá nju.

¹⁰ Nu'bú dá hangua ra t'uca libro de rá 'ye ra enxε, ne dá tsi. Ne dá tsa ja ma ne xi xmá 'ñu ngu ra t'afi, pe nu ndá tsi xi xmá nju de mbo ma mai. ¹¹ Y nu'ua bi 'ñengagui:

—Mahyoni gui yopa mangua ma'na'qui nú'ua te ma da t'ø'tuabi ya ja'i de gatho ya hñagui ja gatho ya hai, ne ja gatho ya hnini, ne yá ndá.

11

Mi 'bui yoho to bi damajuani

¹ Nepu bi t'aca 'nara xithi pa ra t'eni, ne bi t'engagui:

—Grí ma gui 'yeni rá nija Ajuá ne ra ata, ne gui pede nú'ua 'buhni ri xøcambeni Ajuá. ² Pe nura patio nú'ua ja de møte rá nija Ajuá, oxqui eni, ngue'á nura patio'á xa t'umba nú'ua ya ja'i hingyá xodyo, y nu'ua ma da net'a ra maça hnini ñotemayoho nzana.

³ Y ma ga pehna nú'ua yoho ma 'mehni pa da mangua ma noya 'na 'mo ne yo nthebe hñu'rate ma pa, y ma da hye yá he dega behe.

⁴ Nú'ua ya 'mehni'ua gue'ua ngu nú'ua yo 'bai ya olivo ne ngu nú'ua yoho ya mfoxyo 'bai ja rá thandi Ajuá nú'ua to'o ra ndá de ra ximhai. ⁵ 'Bu da ne to'o te da 'yø'tuabi'ua, da bonga ya tsibi de yá ne'ua pa da hyo nú'ua yá ncontra. Y njabu da du nú'ua to'o da ne te da 'yø'tua'ua. ⁶ Nu'ua pe'tsa ra ts'edi pa hinda hopi da 'uai nú'ua ya pa ma da xipa ya ja'i de nú'ua ma da nja. Nehe pe'tsa ra ts'edi pa da japi da nji ya dehe, ne da japi da nja ya ts'othogui haburaza ja ra ximhai. Y nu'ua da 'yøt'a njabu nú'ua ya 'mi'qui da ne'ua. ⁷ Pe nu stí uadi da mangua nú'ua te ma da nja, ma da bøxa 'nara mbanga zu'ue de ja ra o'tsi nú'ua otho habu bí c'a pa da ntunhui'ua, y ma da ntate nú'ua ra mbanga zu'ue, hangué da hyo'ua. ⁸ Nuyá ndo'yo'ua ma da gohi di 'boni haburaza ja ya 'ñu de ra dangá hnini nuni habu bri pont'a ma Zidadahu. Nura hnini'á da za ga hyecuahua co ra hnini Sodoma ne

de Egipto, y ja rá thandi Ajuá xi xá nts'o nuya hnini'ú. ⁹ Ya ja'i de gatho ya hnini, de gatho ya 'múí gá ja'i, de gatho ya hñáqui, ne de gatho ya hai, ma da hyandua yá ndo'yo nú'ú yoho ya 'mehni da 'moni hñu pa made, pe hinda thopi to da 'yagui'ú. ¹⁰ Y nuya meximhai da johya'ú ne da 'ñumba 'baha sehé'ú ngue'a ya xqui tho nú'ú yoho ya 'mehni to'o xi xqui 'yot'a ra xuhña pa gatho ya meximhai. ¹¹ Pe 'mefa de nú'ú hñu pa made, Ajuá bi japi bi yopa nte, nepu bi nangui'ú, y nú'ú to bi hyandi'ú xi bi ntsu. ¹² Nepu bi nt'ode 'nara noya de mahets'i mi ña nts'edi ne bi 'ñembabi nú'ú to'o xqui yopa nte:

—Bá pøxhu grí 'ñehua.

Nepu ja 'nara guui bi ts'its'i'ú pa mahets'i. Y nú'ú yá ncontra'ú bi hyandi. ¹³ Nura ora'a bi nja 'nara danga mbimhai, ne bi yunt'a 'na de 'ret'a parte de ra hnini co nú'a ra mbimhai, ne bi du yoto 'mo ya ja'i, ha nu'ú tó'o himbi du xi bi ntsu, ne bi nsunda Ajuá nú'a 'bui mahets'i.

¹⁴ Nurá ñoho ra ts'othogui ya bi uadi, pe 'bestho ma da nja nú'a rá hñu.

Rá yoto ra trompeta

¹⁵ Y nu mi mist'a rá trompeta nurá yoto ra enxé, 'bestho bi nt'ode 'raya noya de mahets'i mi ña nts'edi, mi ena:

Nubyá gatho nuya hmanda mi ja ja ra ximhai,
ya go o rá 'yé ma Ajuáhu ne ra Zidada Jesucristo

nuto xa hñuts'i'a pa da nda pa nzantho.

¹⁶ Y nú'ú 'natemagoho ya nda mi hudi ja yá hudi de ja rá thandi Ajuá, bi ndandiñahmu'ú ne bi xøcambeni'a, ¹⁷ ne mi ena'ú:

Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe,
go gue'e guí pe'tsa gatho ra ts'edi,
go gue'e guí 'bui, ne nzantho xcá 'bui, ne ma guí 'bui pa nzantho.

Dí 'ra'a'ihe njamadi
ngue'a ya xi gá nda.

¹⁸ Ya ja'i de ra ximhai xi xa bø yá cué'ú con gue'e,

pe ya bi zø ra pa da hnequi ri cué,
ne ma guí hñá'mba nguenda gatho nú'ú xa du,

ne ma guí umba yá thahá nú'ú ri 'mehni bi mep'a'i,

ne gatho ya gamfri, ne gatho nú'ú to'o bi xøcambeni'i,

ngu ya notsi ngu ya dangui.

Nehe ya bi zø ra pa pa gui huata nú'ú to xa ts'oca ra ximhai.

¹⁹ 'Mefa de gue'a bi xogui ra maca luga nuni mahets'i habu 'bu Ajuá, y ja bi hnequini ra arca de ra cohi, ne xi mri yot'a ya huei, ne mri nt'ode ya ngani, ne xi bi dagui ndunthi ya ndo ne bi nja 'nara mbimhai.

12

Ra 'behña ne ra mbanga zu'ue

¹ 'Mefa bi hnequi ja mahets'i 'nara danga nt'udi, y nú'a mi 'nara 'behña mri hñe co ra hyadi ne mi 'bai ja ra zaná y mi hu'tsa 'nara corona mi tøgue 'ret'amayoho ya tsø.

² Mi da'thi ne mi zoni nts'edi co ya uguí

ngue'a mi ma da 'múí rá batsi. ³ Nepu bi

hnequi ma'na ra nt'udi ja mahets'i, y nú'a

mi 'nara danga thenga zu'ue mi ngu 'nara

qu'eña. Y mi pe'tsa yoto yá ñaxu ne 'ret'a

yá ndani y cada 'nará ñaxu mi hu'tsa 'nara

corona. ⁴ Y co rá cola bi gat'a 'na de hñu

parte ya tsø de mahets'i, nepu bi fote pa

ja ra ximhai. Nepu nura zu'ue'a bi 'mai ja

rá thandi nú'a ra 'behña, pa ngu da 'múí

rá batsi, da zipabi. ⁵ Nepu bi 'múí rá batsi

mrá ts'unt'ú, y nú'a con gatho rá ts'edi ma

da nda de gatho ya hai, ja ra uenda di ha

'nara ts'ut'o dega bøjá, y 'bestho bi ts'its'i pa

habu bí hudi Ajuá. ⁶ Y ra 'behña bi ma bi

'bat'i pa ja 'nara mbonthe habu xqui hyoca

Ajuá pa gue'a, pa ja da 'mahni ne ja da

t'inini pa 'ret'amayoho nthebe hñu'rate ma

pa. ⁷ 'Mefa bi nja 'nara danga tuhni nuni

mahets'i, y ra nda gá enxé nú'a rá thuhu ra

Migue, mahyegui co yá enxé'a bi ntunhui

ra danga mbanga zu'ue ne yá ts'o'enxé.

⁸ Y nura danga mbanga zu'ue ne yá enxé

himbi ntate'ú y nixi ya himbi thopi dua

'buhni mahets'i. ⁹ Hangué brá juui ne brá

fote de mahets'i pa ja ra ximhai con gatho

yá ts'o'enxé. Nú'a ra danga mbanga zu'ue'a

go gue'a ra ndaxjua qu'eña xa thu'mbabi

ra ts'ondahi ne ra Satá, ne go gue'a hat'a

gatho ya ja'i de ra ximhai.

¹⁰ Nepu dá øde 'nara noya nuni mahets'i

mi ena:

—Nubyá ha, ya bi zø ra ora de ra mpøhø, ngue'a ya bi ntate Ajuá nú'a to'o ra nda ne ja rá ts'edi, y nehe ya bi umba rá nsu ma Zidadahá ra Jesucristo pa da nda, ngue'a ya xra juui ne xra føte de mahets'i pa ja ra ximhai nú'a to'o mi mambabi ya cu ma pa ra xuui ja rá thandi Ajuá. ¹¹ Nehe ya cu ya xa ntate de ra ts'ondahi ngue'a bi mani rá ji ra T'uca Deti, nehe xa ntate'u ngue'a xa damajuani de rá noya Ajuá, y himi tsu da du, ne himbi 'uegue de nú'a bi gamfri. ¹² Hangue johyahá nú'ahá ya guí 'buháua mahets'i. Pe huecate'ihá nú'ahá guí 'buthábu ja ra ximhai ne ja ra ndehe, ngue'a ra ts'ondahi xa juui xqui mabá habá guí 'buhá, ne xi ja rá cue ngue'a pa di gue ts'utho ya pa ri 'bedi pa dra huati'a.

¹³ Y nu mbrá føte de mahets'i pa ja ra ximhai nú'a ra danga mbanga zu'ue, nu'bá nu'a bi hyonga nú'a ra 'behñá xqui 'mái rá t'á pa xa 'yø'tua ra nts'o'mái. ¹⁴ Pe ra 'behñá bi t'umbabi yoho ya hua dega nxani pa bi za bi nhyats'i, ne bi 'ba'tuabi nú'a ra danga mbanga zu'ue, nepá bi ma bá 'bá ja nú'a ra mbonthi habá bi t'ini'a hñu njeya made. ¹⁵ Nepá nura danga mbanga zu'ue bi zogui ra dehe de ja rá ne pa bi nja ngu 'nara dathe. Bi 'yø't'a njabá'a pa nura dehe'a bi dena nú'a ra 'behñá pa xa duts'i hmahá. ¹⁶ Pe ra hai bi xogui pa bi yái nú'a ra dathe xqui zogui de ja rá ne nú'a ra danga mbanga zu'ue, y njabá ra hai bi mats'i ra 'behñá. ¹⁷ Nepá nú'a ra danga mbanga zu'ue xi bi bø rá cue co nú'a ra 'behñá, ne bi ma pa da ntunhui nú'a yá 'beto yá mbong'beto nú'a ra 'behñá, nú'a to'o ø'tuabi yá hmanda Ajuá ne camfri ra Zidada Jesucristo.

13

Yoho ya ts'ozu'ue

¹ Ndí 'bai ja rá ñani ra ndehe y dá handi bi c'onts'i de mbo ra ndehe 'nara mbanga zu'ue mi pe'tsa yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani, ne cada 'nará ndani mi tøgue 'nara corona, y cada 'nará ñaxu xqui t'ofu 'nara thuhu dega ts'one nú'a mi ñama'ñá de Ajuá. ² Nú'a ra zu'ue dá handi, mi hnequi ngu 'nara tigre, yá ua mi ngu yá ua 'nara 'muhu, y rá ne mi ngu rá ne 'nara zate.

Nú'a ra danga mbanga zu'ue ngu ra qu'eña mi umbabi rá ts'edi ne ra nsequi pa da nda ja rá luga'a. ³ Y dá handa 'na de nú'a yá ñaxu xqui ts'eni ngu pa da du, pe bi ñani rá nts'eni, y gatho ya ja'i de ra ximhai bi hyandi ne bi 'yø'u ne bi deni'a. ⁴ Nepá nu'ú bi xøcambeni nú'a ra danga mbanga zu'ue ngu ra qu'eña ngue'a xqui umba ra ts'edi nú'a ma'na ra zu'ue. Nehe bi xøcambeni'u nú'a ra zu'ue ne mi ena'u:

—¿To'o ngu nuni ra zu'ue? Ne ¿to'o ja rá ts'edi pa da ntunhuini?

⁵ Ne bi t'umba nsequi pa bi nøt'e ne pa bi ñama'ñá de Ajuá. Nehe bi t'umbabi ra ts'edi pa bi manda ñotemayoho nzana. ⁶ Bi njabá, bi ñama'ñá de Ajuá y bi zambabi rá thuhu, nehe bi zanga ra maca luga habá bi 'bá Ajuá, ne gatho nú'a to'o 'buhni. ⁷ Nehe bi t'umba nsequi pa da ntunhui ya gamfri ne da ntate'a. Ne bi t'umba ra ts'edi pa bi nda ja gatho ya 'mái gá ja'i, ja gatho ya hnini, ja gatho ya hñáqui, ne ja gatho ya hai. ⁸ Nu'u tó'o ante da thoca ra ximhai bi t'opa yá thuhu ja ra libro habá xa thu'tsua yá thuhu nú'a to ma da nte pa nzantho, nu'ú hinda ma da xøcambeni nura zu'ue'a. Pe nu ma'ra ya ja'i há, gatho'u ma da xøcambeni'a. Nura libro habá huxa yá thuhu nú'a to'o ma da nte pa nzantho go rá meti ra T'uca Deti nú'a bi du.

⁹ Nu'a tó'o ne da badi, dá badi nú'a ma ga ofobya. ¹⁰ Nu'u tó'o tsiste nts'ahni, nehe'u da ts'ixa nts'ahni. Y nu'u tó'o hote co ra huai, nehe'u da tho co ra huai. Hangue nuya gamfri dí 'ñepabi da zedi yá jamfri, pa hinte da 'yø't'e masque da ts'ixa fadi o da tho.

¹¹ 'Mefa dá handa ma'na ra mbanga zu'ue bi c'onts'i de mbo ra hai mi pe'tsa yoho yá ndani ngu yá ndani 'nara deti, pe rá noya mri nt'øde ngu 'nara danga mbanga zu'ue 'ñena 'nara qu'eña. ¹² Y gatho nú'a mi øt'e'a, mi øt'e co nú'a ra ts'edi xqui umbabi nú'a rá madi ra mbanga zu'ue, ne mri mpefi ja rá thandi'a, ne mi japa gatho ya ja'i de ra ximhai da xøcambeni nú'a ra madi zu'ue nú'a xqui me'tsa 'nara nts'eni ne xqui ñani. ¹³ Nehe mi øt'a ndunthi ya danga nt'udi, y asta mi japi da dagui ya tsibi de mahets'i pa ja ra ximhai ja yá thandi ya ja'i. ¹⁴ Y co ya nt'udi nú'a xqui

thopi da 'yøt'e ja rá thandi nú'a ra mædi zu'ue, mi hat'a ya meximhai. Nepu bi 'bepabi ya ja'i da hyoca 'nara c'oi de nú'a ra mædi zu'ue xqui ts'eni co 'nara mahuai pe himbi du. ¹⁵ Nehe bi t'umba ra ts'edi pa bi japi bi nte nurá c'oi nú'a ra mædi zu'ue, pa bi za bi ña ne pa bi manda da tho gatho nú'u to'o himbi ne bi xocambeni nura c'oi'a. ¹⁶ Nehe bi manda da thu'tsuabi 'nara seña ja yá 'ñei o ja yá de gatho ya ja'i, ngu ya notsi ngu ya dangui, ngu ya rico ngu ya hyoya, ngu ya 'bego ne ngu nú'u hingyá 'bego. ¹⁷ Y nu'u tó'o mi pe'tsa ra hmeya o rá thuhu ra zu'ue o rá numero rá thuhu, hønse'u mi tsa te da dai ne te da pa. Pe nu'u ma'ra, hina. ¹⁸ Pa da za to da badi te dí bonga núna bi t'utcgai, mahyoni di ja ndunthi rá mfadi pa da za da mede nura numero pe'tsa nura zu'ue, ngue'a nura numero'a gue'a ngu rá thuhu 'nara 'ñøhø, y nura numero'a gue'a 'rato nthebe ne hñu'rate ne 'rato.

14

Ra thuhu nú'a bi duta nú'u 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo ya gamfri

¹ Mefa dá handa ra T'uca Deti mi 'bai ja ra t'øhø nuni Sion, y mi 'bahuini'a 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo ya ja'i nú'u xqui t'opabi ja yá de rá thuhu ra T'uca Deti ne rá thuhu Ajuá rá Dada. ² Nepu dá øde 'nara noya nuni mahets'i. Nura noya'a bi nt'øde ngu yá nhyahni ndunthi ya ðathe ne ngu 'nara ngani xi nts'edi, ne ngu 'ra to'o mi pei ya arpa. ³ Ne mi tuti'u 'nara 'ra'yo thuhu ja rá thandi Ajuá habu bí hudi'a, ne ja yá thandi nú'u goho ya ða'εnxε ne nú'u ya nda. Pe hønse nú'u 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo nú'u to bi mpøhø ja ra ximhai bi za bi badi nú'a ra thuhu bi nt'øde, ma'ra hina. ⁴ Nú'u 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo gue'u hinxa 'muhui ni 'nara 'behña, y nixi mi jo'o yá 'behña. Nu'ú di ðena ra T'uca Deti, y peui habaraza pa'a. Nú'ú gue'u bi mpøhø de gatho ma'ra ya ja'i pa ra mædi sofo pa Ajuá ne pa ra T'uca Deti. ⁵ Ne nu'ú hinxa mąnga ya nc'uamba nixi hinte ma ts'oqui pe'tsi ja rá thandi Ajuá.

Ya hoga noya nú'u bi mąnga nú'u hñu ya εnxε

⁶ Nepu dá handa ma'na ra εnxε mi nhyats'i madetho mahets'i, ne mi xipabi ya ja'i de rá noya Ajuá nú'a ma da nja pa nzantho y ma hanja da za da mpøhø 'na. Bá ehe'a pa bi zofo gatho ya 'múi gá ja'i ja yá hñagui, ja gatho ya hnini ne gatho ya hai maxøgue ra ximhai. ⁷ Ne bi 'ñena nts'edi:

—Tshu Ajuá ne nsundahu'a ngue'a ya bi zø ra ora pa da hñam'ba nguenda ya ja'i. Xocambeni nú'a to bi hyoca mahets'i ne ra ximhai, ra ndehe ne ya pøthe.

⁸ Nepu bi sigui ma'na ra εnxε bi 'ñena:

—Ya bi 'mædi ya me Babilonia nú'a ra danga hnini, ngue'a xa japabi gatho ya ja'i de ra ximhai da nts'oqui ngu xa nts'oqui'u, nja ngu 'na to japa ma'na da zi ra vinu asta hinda nti.

⁹ Nepu bi sigui rá hñu ra εnxε bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'a tó'o da xocambeni ra mbąnga zu'ue o nú'a rá c'oi, ne da hotho da thu'tsua rá seña ja rá de o ja rá 'yε, ¹⁰ hinda za da mpont'ui rá cuε Ajuá nú'a tø'mi, y yá mfei'a xi xá nts'o. Nehe ja rá thandi ra T'uca Deti, ne ja yá thandi ya maça εnxε, ma da ntsau ya uguu ja ra tsibi faspai co ra asufre. ¹¹ Y ma da c'onts'i pa nzantho nurá 'bifi nú'a ra tsibi'a habu ma da nzø'u, y hinda me'tsa ra tsaya ma pa ra xuui nú'u to da xocambeni ra mbąnga zu'ue o rá c'oi y da hotho da thu'tsua rá hmeya. ¹² Hangue nu'u tó'o yá me'ti Ajuá, ne ø'tuabi yá hmanda'a, ne camfri xá hño ra Zidada Jesucristo, mahyoni da zedi yá jamfri pa da zeta gatho nú'a da 'ñehe.

¹³ Nepu dá øde 'nara noya de mahets'i bi 'ñengagui:

—'Yofo njaua: “Njapi nú'u to tu ne xa gamfri ra Zidada Jesucristo.” Ra Maça Nda'hi ena, hahā xi majuani njapi ngue'a ma da ntsaya'u de yá 'befi, ne yá hoga 'befi ma da fadi nuni mahets'i.

Ra sofo ja ra ximhai

¹⁴ Mefa dá handa 'nara t'axa guui, y ja nura guui'a mi hudini 'na 'ñena nú'a e bi nja'i, ne mi hu'tsa 'nara corona dega oro, ne mi ha 'nara t'εxu xi xmá hño yá ts'i. ¹⁵ Nepu bi bøni de ja ra maça luga habu bí 'bu Ajuá ma'na ra εnxε bi ña nts'edi ne bi 'ñembabi nú'a to mi hudi ja ra guui:

—Ju ri t'εxε bá xa ra trigo ngue'a ya bi zø ra ora de ra sofo ja ra ximhai ne ya bi ñats'i.

¹⁶ Nepε nú'a to mi hudi ja ra guui bi ga'tsa rá t'εxε ja ra ximhai pa bi nja ra sofo ja ra ximhai.

¹⁷ 'Mefa bi bøni ma'na ra εnxε de ja ra maça luga nuni mahets'i habε bí 'bε Ajuá, mi hā nehe 'nara t'εxε xi xmá hño yá ts'i.

¹⁸ Nepε bi bøni ma'na ra εnxε de ra ata, nú'a to mi su ra tsibi, ne bi zofu nts'edi nú'a ra εnxε to mi hā ra t'εxε, ne bi 'ñembabi:

—Ju ri t'εxε, bá heca ya nzudi gá obxi ja ra ximhai, ngue'a ya bi dá.

¹⁹ Nu'bú ra εnxε bi ga'tsa rá t'εxε ja ra ximhai, ne bi hεca ya obxi, nepε bi 'yut'a ja ra dānga nthε'ma'obxi. Bi 'yøt'a njabε ngue'a gue'a 'nara nt'udi de nú'a ma da 'yøt'a Ajuá co nú'ε ma da mfei co rá dānga cue'a. ²⁰ Nura nthε'ma'obxi'a mi ja møte de ra hnini, y nu mi the'ma ya obxi bi bøni ngu yá ji ya ja'i, y co rá ndunthi ra ji bi 'ño hñu nthεbe kilometro rá yabε y asta bi zøxa ja yá frenu ya fani.

15

Ya εnxε co nú'ε yoto yá ngats'i ya εgui

¹ Nepεbya, dá handa nuni mahets'i ma'na ra nt'udi xi mrá dāngui, y xi dá 'yø. Mi yoto ya εnxε mi hā 'ra 'nara mfei pa da mfei ya meximhai, mi gue'ε yá ngats'i ya εgui, ngue'a ya gue'a rá ngats'i rá cue Ajuá.

² Nehe dá handa nú'a ra ndehe dega xito mi nthants'i co ra tsibi, ne nú'ε to'o xqui ntate de ra mbānga zu'ue ne rá c'oi, ne himbi xøcambeni'ε nixi himbi hotho bi thu'tsua rá hmeya ni rá numero de rá thuhu nura zu'ue'a, mi 'bai'ε ja nú'a ra ñānga ndehe dega xito, mi hā'ε ya arpa nú'ε xqui umbabi Ajuá. ³ Nehe mi tuti'ε nú'a ra thuhu mi tuta ra Moise nú'a mi pεpabi Ajuá, ne go guet'a ra thuhu tuta ra T'εca Deti, ne mi ena'ε:

Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe, go gue'e guí pε'tsa gatho ra ts'edi.

Xi xá nsunda ne xi ya dāngui nú'ε ri 'bεfi guí øt'e.

Y guí øt'e gatho nú'a majuāni ne nú'a xá hño.

Nu'i go gue'e grá ndā de gatho ya hai de ra ximhai.

⁴ Ma zi Hmu'ihe, ¿to'o gue'a hinda zu'a'i nú'bε hinda 'yøt'e nú'a guí mā?

Ne ¿to'o gue'a hinda xøcambeni'i ri thuhu? Ngue'a hønse'i grá maça Ajuá, hangue gatho ya ja'i de gatho ya hai de rá ngūni ra ximhai da 'ñe da nsunda'i, ngue'a xa hyandi'ε gue xi guí øt'e gatho nú'a xá hño.

⁵ 'Mefa dá handa nuni mahets'i mi xogui nú'a ra maça luga habε 'be'tsa nuya xingdo habε xa t'ofu yá hmanda Ajuá. ⁶ Y nuni ra maça luga'a ja bi bønini nú'ε yoto ya εnxε mi hā nú'ε yoto ya mfei, ne mi hñe co ya dutu dega linu xi xmá nt'axi ne mi huexqui, ne mi ngut'a 'nara ngut'i dega oro asta mi tsøxa ja yá tiña. ⁷ Nepε 'na de nú'ε goho ya dá'εnxε bi umba gatho nú'ε yoto ya εnxε 'ra 'nara 'bada dega oro mi ñuts'i co ya εgui nú'ε ma da uni Ajuá co rá cue, go gue'a Ajuá to 'bui pa nzantho. ⁸ Nu'bú nuni ja ra maça luga bi ñuxa ra 'bifi nú'a mi ehe de rá nsunda ne rá ts'edi Ajuá. Y himi tsa to da yut'ini asta himbi uadi nú'ε yoto ya εgui mri hñā nú'ε yoto ya εnxε.

16

Rá cue Ajuá ma da zudi nú'ε to'o hinxa gamfri

¹ Nepε dá øde bi ñā 'nara noya xi nts'edi mbo ra maça luga, ne bi 'ñemba nú'ε yoto ya εnxε:

—Grí maha gui xañε ja ra ximhai nú'ε yá mfei Ajuá xa mε'tsa ja nú'ε yoto ya 'bada.

² Nu'bú bi ma nú'a ra mudi εnxε bá xanga ja ra ximhai nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi hā, hangue nú'ε ya ja'i to mi pε'tsa ra hmeya de ra mbānga zu'ue ne mi xøcambeni rá c'oi'a, bi c'onts'a ja yá ndo'yo 'raya sasi xi xmá nts'o ne xi xmá 'ñε.

³ Nepε rá ñoho ra εnxε bá xanga ja ra ndehe nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi hā, y nura ndehe'a bi nji ngu rá ji 'na nú'a xa tho, ne bi du gatho nú'ε mi 'bε mbo ra ndehe.

⁴ Y rá hñu ra εnxε bá xanga ja ya dāthe ne ya pøthe nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi hā, nepε nu'ú bi nji'ε. ⁵ Nepε dá øde nú'a ra εnxε mi su ya dehe, mi ena:

—Nu'i ma maça Ajuá'i ne ma zi Hmu'i, go gue'e gá 'bui desde ra mudi ne asta nubya

guí 'bui. Nu'i hinte guí tugue ngue'a xcá 'yot'a ra ts'utbi xá hño. ⁶ Ngue'a xcá castiga núya to bi mamba yá ji nú'u bi gamfri'i, ne nú'u bi mangan ri noya. Hangué ngu bi 'yot'e'u njabu gá ø'tuabi nehe. Y dí 'ñepi da njabu'u.

⁷ Nehe dá øde ma'na ra enxε mi ña mbo ja ra maça luga habu ja ra ata, ne mi ena:

—Nu'i Ajuá ma zi Hmu'i, go gue'e guí pe'tsa gatho ra ts'edi. Guí øt'a ra hoga ts'utbi ne nú'a majuani.

⁸ Nepu rá ngoho ra enxε bi xanga ja ra hyadi nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, y co rá ts'edi ra hyadi bi zat'a ya ja'i. ⁹ Pe masque xi bi zat'a ya ja'i, nu'ú himbi ne bi ntsø'mi de yá ts'oqui, nixi bi nsunda Ajuá. Nu'a bi 'yot'e'u, bi ñama'ñu de rá thuhu Ajuá nú'a ja rá ts'edi pa bi mehna nuya ya mfei.

¹⁰ Nepu rá ncut'a ra enxε bá xanga nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, bá xanga ja rá hudi nú'a ra mbanga zu'ue, ne bi 'mexuui habu gatho mi nda'a. Y nuya ja'i mi 'bu ja rá hmanda'a asta mi tsa yá jane co ya danga uguí mi thogui. ¹¹ Pe himbi ne bi ntsø'mi'u de yá ts'oqui. Nu'a mi øt'e'u, mi tsani Ajuá nú'a bí 'bu mahets'i, ngue'a mi tsama'ñu ya danga uguí.

¹² Nepu rá 'rato ra enxε bá xanga ja ra danga dathe Eufrete nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, y nura dathe'a bi 'yot'i pa bi nja ra 'ñu pa bá ehe ya nda me bøxhyadi.

¹³ Nehe dá handa hñu ya ts'ondahi nú'u mi hnequi ngu 'nara tsan'ue. 'Na bi bøni de ja rá ne ra mbanga zu'ue nú'a ngu 'nara qu'eña, nu'a ma'na bi bøni de ja rá ne nú'a ma'na ra zu'ue mi ja yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani, ha nu'a ma'na bi bøni de ja rá ne ra hyate badi. ¹⁴ Nú'ú go gue'u ya ts'ondahi mi øt'a ya nt'udi, ne mi pa'u ja ya nda de gatho ra ximhai pa da munts'i'u mahyegui co yá soldado pa da 'ñøt'a tuhni'u nú'a ra pa da hñanga nguenda Ajuá nú'a to pe'tsa gatho ra ts'edi. ¹⁵ Ra Zidada Jesu bi 'ñena: “Pahu gue nuga sta damfri ya ja'i ga tsøhø ngu 'nara be. Xi da johya nú'a to ga tsadi di ndø'mi ne di he yá he pa hinda 'ño nsinque yá he, nixi hinda ntsa ja rá thandi Ajuá.” ¹⁶ Y gatho nú'u ya nda bi munts'i'u ja nú'a

ra luga rá thuhu Armagedo de ra hñaquí ebreo.

¹⁷ Nepu rá yoto ra enxε bá xanga ja ra ndahi nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, ne bi nt'øde 'nara noya de mbo ra maça luga nuni mahets'i habu mi hudi Ajuá, ne bi 'ñena:

—Nubyá ha, ya xa uadi.

¹⁸ Nu'bú bi nja ya huéi ne ya ngani ne 'nara danga mbimhai. Y de gatho ya pa xa 'mu ya ja'i ja ra ximhai hinhya'mu xa nja 'nara danga mbimhai ngu nú'a bi nja nura pa'a, ngue'a xi bi nja nts'edi. ¹⁹ Y nura danga hnini bi 'yot'a hñu hegue, y gatho ma'ra ya hnini de gatho ra ximhai bi ñunt'i'u, y Ajuá bi beni de ra danga hnini Babilonia gue mi pe'tsi da zadi rá cu'e'a. ²⁰ Y gatho nuya hai mi o madetho de ra ndehe bi go'mara dehe, ne ya t'øhø bi 'medi. ²¹ Nehe bi dagui ya danga ndo de mahets'i ne bi zadi ya ja'i. Xi myá data'u, y xi xmá hñu, mi pe'tsa ngu ñote kilo. Ya ja'i mi tsani Ajuá po nuya ndo bá pehni'a, ngue'a nu'a mi gue'a 'nara danga uguí pa gue'u.

17

Ra ts'o'behña ma da 'medi pa nzantho

¹ Nepu bi 'ñe bi zucagui 'na de nú'u yoto ya enxε mi ha 'ra 'nara 'bada habu mi 'be'tsa yá mfei Ajuá, ne bi 'ñengagui:

—Bá ehe pa ga u't'a'i nú'a ra castigo ma da t'umbabi nú'a ra ts'o'behña bí hudi maña de ya ndehe. ² Ya nda de ra ximhai xa 'yot'a ya ts'oqui co nú'a ra ts'o'behña, nehe xa cadi gatho ma'ra ya ja'i nú'a ra ts'o'behña pa xi xa 'yot'a ya ts'oqui'u, nja ngu 'na to cadi ma'na pa da japi da zi ra vinu asta hinda nti.

³ Nepu ja nú'a ra thedi bi 'ñutca ra Maça Ndahi, nú'a ra enxε bi zixcagui ja 'nara mbonhi, y ja dá handini nú'a ra ts'o'behña mi togue 'nara thenga zu'ue habu mi huxa ndunthi ya thuhu nú'u mi ñama'ñu de Ajuá. Nú'a ra zu'ue'a mi ja yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani. ⁴ Y nú'a ra 'behña mi he 'nará he mi nthants'a morado co ra theni, y xqui tötua ya oro, ne 'raya hothodo ne 'raya hoga t'axa do yá thuhu ya perhla. Nehe mi ha ja rá 'ye 'nara 'bada dega oro mi ñuts'i de ya t'øt'e xá nts'o ne de yá ts'oqui nú'a ra ts'o'behña. ⁵ Y ja rá de xqui t'opabi 'nara

thuhu nú'a hinto bi badi te rí bõni, pe mi ena: "Ra danga Babilonia, go gue'a ra nana de ya ts'o'behña, go gue'a bi ñudi da t'õt'e ja ra ximhai gatho nú'a xá nts'o." ⁶ Nepu dá handa nú'a ra 'behña ngu mri ti ngue'a xqui hyo ndunthi yá mēfi Ajuā ne nú'u bi dēna ra Zidada Jesucristo ne bi damajuani de gue'a. Ne nu ndá handi'a xi dá 'yø nts'edi. ⁷ Nu'bá ra ενξε bi ñengagui:

—¿Hanja guí 'yø? Nuga ma ga xi'i nú'a hinto xa badi de nú'a ra ts'o'behña ne de nú'a ra zu'ue ri togue'a, nú'a pe'tsa yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani. ⁸ Nú'a ra zu'ue gá handi mi 'bui, pe nubyá ya jo'o, pe 'mefa ma da c'ontsi'i de ja ra o'tsi nú'a otho habu bí c'a, nepu da ma habu da thogui ya ugui pa nzantho, y nuni ja guehni rá gats'i. Ya meximhai nú'u to'o desde ra madi ra ximhai hinxqui t'opabi yá thuhu ja ra libro habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho, nuya ja'i'u ma da 'yø nu stí hyandi'u da bõts'e nú'a ra zu'ue de ja nú'a ra o'tsi'a, ngue'a nu'á mi 'bui nepu bi njo'o, pe ma da 'mui ma'na'qui.

⁹ Pa da za to da zo rá mfeni núna ma ga ma, mahyoni di ja rá mfadi. Nú'u yoto ya ñaxu, gue'u ngu yoto ya t'øhø habu hudi nú'a ra 'behña. ¹⁰ Nehe nú'u yoto ya ñaxu gue'u ngu yoto ya nda. Cut'a de gue'u ya xa thacua yá ts'edi. 'Na go gue'a ra ndabya, ha nu ma'na hinxá t'umtho rá 'befi, pe nu stí nda'a, 'na tui ya pa ma da nda. ¹¹ Nú'a ra zu'ue mi 'bui ma'met'o pe nubyá ya jo'o, go gue'a ma da 'na de nú'u yoto ya nda, pe ja ra uenda go gue'a ma drá hñato ra nda, y 'mefa ma da ma habu ma dra huati pa nzantho.

¹² Y nú'u 'ret'a ya ndani xcá hyandi gue'u ngu 'ret'a ya nda hinxá thuts'itho dega nda. Pe ma da t'umbabi'u da nda 'na ora mahyegui co ra mbanga zu'ue. ¹³ Nú'u 'ret'a ya nda 'nadra mfeni ma da mētsi'u, hangue ma da umba ra ts'utbi nura mbanga zu'ue. ¹⁴ Ne da ntuhni'u co ra T'uca Deti, y nura T'uca Deti go gue'a ma da ntate, ngue'a go gue'a ra Hmu de gatho ya hmu, ne ra Nda de gatho ya nda. Y nú'u to'o 'bui co ra T'uca Deti ma da ntate'u, y nú'u go gue'u xa huahna Ajuā pa da gamfri, y nu'á xa gamfri xá hño.

¹⁵ Nehe bi ñengagui ra ενξε:

—Nú'u ya dehe xcá hyandi habu hudi ra ts'o'behña, go gue'u ngu nuya ja'i de gatho ya hñagui 'bui ja gatho ya hnini ne ja gatho ya hai. ¹⁶ Y nú'u 'ret'a ya nda xcá hyandi co ra mbanga zu'ue, nu'á ma da utsa ra ts'o'behña, ne da hñacuabi gatho yá hño, ne da zogui sinque rá he, ne da zipa rá ngø, y nuyá ndo'yo da tsá'tuabi. ¹⁷ Ngue'a Ajuā xa umbabi yá mfeni'u pa da 'yø'tua rá paha'a, hangue 'nat'a bi mañ'u pa bi umba ra ts'utbi nú'a ra zu'ue asta hinda nja nú'a xa ma Ajuā. ¹⁸ Y nú'a ra 'behña xcá hyandi gue'a ra danga hnini habu 'bui 'na to'o di manda ya nda de ra ximhai.

18

Ra dāta hnini Babilonia bi yø't'e

¹ 'Mefa de guehna dá handa ma'na ra ενξε bi gai de mahets'i, xi mi ja rá ts'edi, ne bi yot'a ra ximhai co rá nsunda. ² Ne bi ña nts'edi, bi ñena:

—Ra danga hnini Babilonia ya xa 'bedi rá nsu, nubyá ja 'buhni gatho 'rama'na'ño ya ts'ondahi, nehe ja jani yá 'bafi nú'u ya ts'intsi'u xá nts'o ne xi t'utsa. ³ Ra Babilonia bi cadi ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai pa bi nts'oqui'u, nehe gatho ya nda de ra ximhai xa nts'oqui'u con gue'a, y gatho ya ma ne ya duqui xa nrico'u co yá ts'ot'ø't'e øt'a nura hnini'a.

⁴ Ne dá øde ma'na ra noya de mahets'i mi ena:

—Nú'ahu ma hnini'ihu, pøñhu de nura ts'ohnini'a pa hingui 'yøthu ya ts'oqui ngu øt'e'u, ne pa hinda z'u'ahu nú'u ya mfei ma da zudi'u. ⁵ Ngue'a xi xa ndangui yá ts'oqui'u y co yá ndangui asta ya xa zøxa nuua mahets'i, y Ajuā hinxá pumfri de ya ts'ot'ø't'e øt'e'u. ⁶ 'Yø'tuabihu nura hnini'a ngu nú'a xa 'yø't'e'a pa ma'ra, ne co'tsuahu yo'qui rá ndunthi de nú'a xa 'yø't'e. Thantshu yo'qui nú'a ma da t'umbi'a ngu nú'a xi xa 'yø't'e'a co ma'ra. ⁷ Japhu da zamañhu ne da tho ya ts'othogui ngu nú'a xa 'yø't'e'a co rá nt'ets'i ngue'a xi pe'tsa ndunthi ya hño, ngue'a nu'á nja ngu 'nara 'behña ri nda, hangue ena: "Nuga dí hucua drá 'behña dí nda, hinxá du ma dame, nixi hinga ma ga thogui ya dumui." ⁸ Por gue'a 'na patho ma da t'umba ya mfei, y nuya mfei'u go gue'a ra du ne ya dumui ne ra

thuhu, ne da zat'a nura hnini'a, ngue'a xi ja rá ts'edi Ajuá ma Hmuhú nú'a to'o da hñá'mba nguenda'a.

⁹ Ne ya ndá de ra ximhai nú'u to'o xa 'yot'a ya ts'oqui co ra hnini'a ne xa johyau ja ya ts'ot'ot'e ot'e'u, nú'u ya ndá'u ma xi da nzoni ne ma da du yá mui nu sta hyandua rá 'bifi nú'a ra ts'ohnini ma da zat'i. ¹⁰ Nú'u ya ndá ma da 'mai yabú ngue'a da ntsu de nú'a ma da nja, ne ma da 'ñena'u:

—¡A, huecate'ihú nú'ahú guí 'buhúbu ja ra danga hnini Babilonia! Nu'ahú mi ja ri ts'edihú, pe 'na oratho xa zu'ahú rá castigo Ajuá.

¹¹ Ya ma ne ya duqui de ra ximhai ma da nzoni'u ne da du yá mui de nú'a bi nja co ra hnini'a ngue'a ya ma da njo'o to da dambi nú'a da pa'u. ¹² Mi hats'i'u da pa ja ra hnini'a ya t'ot'e dega oro ne dega t'axi, ne ya hoga do ne ya perhla, ne ya hoga dutu dega linu ne dega seda, ne nú'u ya hoga dutu dega morado ne dega theni. Nehe mi hats'i 'rama'na'ño ya za nú'u yuni xá cahi, ne ya hoga t'ot'e xa thoqui dega marfi, ya hoga za, ra marmo, ne ya bõja, 'na rá thuhu ra bronse, ha nu ma'na ra yerro. ¹³ Mi hats'i nehe ya canela, ya hoga ndapo yuni xá cahi, ra t'uts'i, ra mirra, ne ya dehe nú'u xi yuni xá cahi, ra vinu, ra aceite, ra hoga arina, ne ra trigo. Nehe mi tsixa ya mbo'oni, ngu ya deti ne ya fani. Nehe mi tsixa ya carro, ne asta ya 'bego, y gue'u ya ja'i mi pa'u ngu ya mbo'oni. ¹⁴ Ya ma ne ya duqui ma da 'ñembabi nú'a ra hnini:

—¡Ya otho'i nú'u ya hoga fruta ngrí ho, y ya gá 'bedi pa nzantho gatho nú'u ya hño ne ya nt'ets'i nguí pe'tshma!

¹⁵ Nú'u ya ma ne ya duqui xa nrico ngue'a xa pa yá t'ot'e ja nura danga hnini, ma da 'mai yabú ngue'a ma da zu nú'a ra castigo ma da nja. Ma da nzoni'u ne da du yá mui, ¹⁶ ne da 'ñena'u:

—¡A, hyoçtho nuni ra dahni! Ngue'a mi ngu 'nara 'behña mi he ya hoga dutu dega linu ne dega morado ne dega theni, nehe xqui nhyoqui dega oro ne dega hoga do ne dega perhla. ¹⁷ ¡'Na oratho bi uadi gatho yá ndunthi nuyá hño mi pe'tsi!

Nehe gatho nú'u to'o mi manda ya motsa, ne nú'u to'o mi et'i, ne nú'u ma'ra mri

mpɛfini, ne nú'u to'o mi pani, gatho'u ma da 'mai yabú, ¹⁸ y nu sta hyandua rá 'bifi nú'a ra danga hnini ma da zat'i, da ñá nts'edi'u ne da 'ñena:

—Mi otho ma'na ra hnini xi mrá dangui ngu nuni.

¹⁹ Nehe da hyoçxa ya hai ja yá ñaxu ngue'a da du yá mui'u, ne da nzoni'u co ra dumui, ne da ñá nts'edi ne da 'ñena:

—¡A, hyoçtho nuni ra danga hnini! Ngue'a xi mrá dangui rá tai, y ja xqui nriconi gatho nú'u to mi pe'tsa yá motsa ja ra ndehe. ¡Pe 'na oratho bi zat'a gatho nuni ra hninini!

²⁰ Pe nú'ahú gyá gamfrihú ne gatho nú'ahú yá 'mehni'ihú Ajuá, ne gatho nú'ahú ma'ra guí 'buhú mahets'i, johyahú de nú'a bi nja ja nú'a ra danga hnini, ngue'a Ajuá xa hñá'mba nguenda nuya ja'i mi 'buhni, ne xa t'ot' tuabi'u ngu nú'a xqui 'yot'a'ihú nehe.

²¹ Nepu 'nara enxɛ xi mi ja rá ts'edi bi gu 'nara danga do nú'a ma'na xmá hñú que 'nara danga jani, ne bi 'yent'a ja ra ndehe ne bi 'ñena:

—Njaua ma da yui nehe ra Babilonia nú'a ra danga hnini, ne ya hinhya'mú ma da hnequi ma'na'qui. ²² Nixi ya hinhya'mú ma da yopa nt'ode ma'na'qui ya nzani de ya arpa, nixi de ya thaza, nixi de ya trompeta ja nura hnini'a. Ni 'nara mɛfi de nu'araza ra 'bɛfi hinda yopa 'mui ja nura hnini'a, nixi da yopa mpɛfi 'nara jani. ²³ Ni 'nara ñot'i ya hinda hnequini, nixi hinhya'mú da nja ma'na'qui ya ngo dega nthati. Nú'u ya ma ne ya duqui to mi mpa ne mi ntai ja nura hnini'a, xi bi nja yá ts'edi ja ra ximhai, y co yá nt'ete nuya mengu de guehni mi hat'a ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai, pe ya bi uadi yá ts'edi'u.

²⁴ Nura hnini'a ya bi hnequi gue go xi tu ra ts'oqui'a de nú'u ya gamfri ne yá 'mehni Ajuá xa tho, ne de gatho nú'u ma'ra xa tho ja ra ximhai.

19

¹ Mɛfa dá øde mi ñá nts'edi ndunthi ya ja'i nuni mahets'i, mi ena'u:

¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a xá nsunda ne ja rá ts'edi ne bi za bi pøhø ya ja'i.

2 Ngue'a nu'á øt'a ra hoga ts'utbi ne nú'a majuañi.

Nu'á xa umba ra mfei nura ts'o'behña nú'a mi japa ya ja'i da 'yøt'a ya ts'oqui. Ajuá bi co'tsuabi'a nú'a bi 'yøt'e gue bi hyo nú'u to'o mi pɛpabi Ajuá.

3 Nepu bi yopa 'ñena'u ma'na'qui:

—¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a hinhya'mu ma da ntsaya da bøxa rá 'bifi nú'a ra hnini bi zat'i.

4 Nu'bá nú'u 'natemagoho ya nda ne nú'u goho ya da'ɛnxɛ bi ndandiñahmu'u, ne bi xøcambeni Ajuá nú'a bí hudi ja rá hudi, ne mi ena'u:

—¡Njabu gue'a! ¡Drá nsunda Ajuá!

5 Nepu bi nt'øde ma'na ra noya de habu mi hudi Ajuá, ne bi 'ñena:

Nsundahu Ajuá,

gatho nú'ahu guí pɛphu

ne guí tsuhu'a,

ngu ya notsi ngu ya dangui.

Ra ngo de rá nthati ra T'uca Dɛti

6 Nepu dá øde 'nara ñahni de 'nara danga hmunts'a ja'i, 'ñena mri nhyahni ndunthi ya dehe, ne 'ñena 'raya ngani, ne mi ena:

¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a nú'á go gue'a ma Hmuhu pɛ'tsa gatho ra ts'edi, ne go gue'a ra Nda de gatho ra ximhai.

7 Johyahu ne nsundahu'a, ngue'a ya bi zø ra pa de rá nthati ra T'uca Dɛti.

Ra navia ya xa nhyoqui,

8 ya xa hye nú'a ra hoga dutu xqui t'umbi xá nt'axi y ri huexqui.

Nura t'axa dutu'a gue'a yá te xá nt'axi nú'u to'o xa gamfri Ajuá.

9 Nepu ra ɛnxɛ bi 'ñengagui:

—'Yofu nuya ya noya: “Dá johya nú'u to da sipabi pa da ma ra ngo de rá nthati ra T'uca Dɛti.”

Nehe bi 'ñengagui:

—Nuya guehya yá noya Ajuá, y guehya xi majuañi.

10 Nepu nuga dá ndandiñahmu ja rá ua ra ɛnxɛ pa ga nsunda'a, pe nu'á bi 'ñengagui:

—Oguí øt'a njabu, ngue'a necagui ne ma'ra ri cu dyá 'bɛgohu mahyɛgui de Ajuá, ne dí mañhu rá noya ra Zidada Jesu. Go da xøcambeni Ajuá.

Nu'u tó'o mamba rá noya Ajuá gue'u damajuani nehe de nú'a xa ma ra Zidada Jesucristo.

'Nara tøgue mri tø 'nara t'axfani

11 Nepu dá handa mahets'i mi xogui, ne dá handa 'nara tøgue mri tø 'nara t'axfani, y nú'a ra tøgue'a xa thu'mbabi 'nara thuhu nú'a rí bøni da 'ñena: Nú'a xa ma, nzantho da 'yøt'e. Ne ma'na ra thuhu rí bøni da 'ñena: Majuañi. Ngue'a nu'á xi ra hoga nda, øt'e xá hño, ne øt'a ya tuhni ngu rí 'ñepi.

12 Yá da 'ñena mi zø ya tsibi, ne mi hu'tsa ndunthi ya corona, y nehe xqui t'opabi 'nara thuhu nú'a hinto mi paði te mi ne da ma, hønse'a go mi pa'a. 13 Ne mi he 'nara dutu xqui 'bobo co ra ji, y rá thuhu gue'a Rá Noya Ajuá. 14 Ne mri deni'a ndunthi ya memahets'i nú'u øt'a ya tuhni, mri hñe'u dega hoga linu xi xmá nt'axi, ne mri tøgue ya t'axfani nehe. 15 Nu'a ra madi tøgue mi pøni de rá ne 'nara mahuai dega yo filo. Con gue'a ma da na'mbabi ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai, ne ma da nda de gue'u con gatho rá ts'edi, ja ra uenda di ha 'nara ts'at'o dega bøja. Ne ngu 'nara ja'i net'a ya obxi pa da the'mi, njabu'a ma da huata ya ja'i nuto yá ncontra Ajuá nú'a to pɛ'tsa gatho ra ts'edi ne pø rá cuɛ con gue'u. 16 Ne ja rá he de ja rá xithe xqui t'ofu 'nara thuhu ena: “Ra Nda de gatho ya nda ne ra Hmu de gatho ya hmu.”

17 Nepu dá handa 'nara ɛnxɛ mi 'bai ja ra hyadi, ne bi mafi nts'edi pa bi ma'ta gatho ya ts'intsu di nhyats'i, ne bi 'ñembi'u:

—Bá ehui guí munts'ihu pa guí tsihu nú'a ra danga hñuni ma da 'ra'ahu Ajuá. 18 Ma da t'a'ahu guí tsihu yá ngø ya danga nda ne ya nda gá soldado, ne yá ngø nú'u to xi mi jahma yá ts'edi. Ma guí tsiphu yá ngø ya fani ne nú'u to mi tøgue'u. Xi ma guí tsiphu yá ngø gatho ya ja'i, ngu ya 'bɛgo ne nú'u hingyá 'bɛgo, ngu ya notsi ne ya dangui.

19 Nepu dá handa ra mbanga zu'ue ne ya nda de ra ximhai xqui munts'i'u co yá soldado pa da ntunhui nú'a to mi tøgue ra t'axfani ne nú'u to mi deni'a. 20 Nú'a ra mbanga zu'ue bri ju co nú'a ra hyate baði to xqui 'yøt'a ya nt'udi ja rá thandi nú'a ra mbanga zu'ue. Co nuyá nt'udi ra hyate baði xqui hyat'a ya ja'i nú'u xqui thu'tsua

rá hmeya nú'a ra mbanga zu'ue ne xqui xocambeni'ua rá c'oi'a. Nú'ua ri yoho bi t'ent'a ma tetho ja ra ndehe dega tsibi nú'a faspi co ra asufre. ²¹ Y nú'a to mi togue ra t'axfani bi hyo nú'ua ma'ra to mri dena ra mbanga zu'ue ne ra hyate badi. Bi hyo'ua co nú'a ra mahuai mi pøni de rá ne, y gatho ya ts'int's'ua xi bi niña co yá ngø'ua.

20

'Na 'mo ya jeya

¹ Nepu dá handa 'nara enxε bi gai de mahets'i mi ha ra nsoqui de ra o'tsi nú'a otho habu bí c'a, nehe mi ha 'nara danga cadena. ² Ne bi gu ra danga zu'ue nú'a go gue'a ra ndaxjua qu'eña mi 'bui desde maya'bu, nú'a rá thuhu ra ts'ondahi ne ra Satá. Ne bi dat'i pa 'na 'mo njeya, ³ y ngu bi dat'i bi 'yent'a mbo ja nú'a ra o'tsi'a, ne bi got'i ne bi hñu'tsua 'nara seyo pa ya hinda za da hyat'a ma'ra ya ja'i asta hinda uadi nú'ua 'na 'mo njeya. 'Mefa ma dra thøgue pa 'raya patho.

⁴ Nepu dá handa 'raya hudi, y ja mi huhni nú'ua to'o xqui t'umba ra ts'edi pa da 'yøt'a ra ts'utbi. Nehe dá handa nú'ua xqui thecua yá 'yuga ngue'a xqui damajuani de ra Zidada Jesucristo ne xqui mamba rá noya Ajuá, ne hinxqui xocambeni ra mbanga zu'ue nixi rá c'oi'a, nixi hinxqui hopi to da meya'ua ja yá de o ja yá 'yε co rá hmeya ra zu'ue. Dá handi bi yopa nte'ua ne bi nda co ra Zidada Jesucristo pa nú'ua 'na 'mo njeya. ⁵ Nú'ua go gue'ua xi ya mudi bi yopa nte de nú'ua xqui du. Y nu'ua ma'ra himbi yopa nte'ua asta himbi zøxa nú'ua 'na 'mo njeya. ⁶ Njapi ne xá nt'axi nú'ua to xa yopa nte ra mudi. Y rá ñoho ra du nú'a ma da nja ja ra nidu, hinda za te da 'yø'tuabi'ua. Gatho'ua da macja ja rá thandi Ajuá ne ra Zidada Jesucristo, ne da nda'ua co ra Zidada Jesucristo pa nú'ua 'na 'mo njeya.

⁷ Y nu sta uadi nú'ua 'na 'mo njeya, ra Satá ma dra thøgue de habu xa jot'i. ⁸ Nu'a ma da bøni pa da hyat'a ya ja'i 'bu ja gatho ya hai de ra ximhai. Da ma pa da hyat'a ra Gog ne ra Magog, nú'ua gue'ua yá ncontra ra Zidada Jesucristo, ne da hyat'i'ua pa da munts'i pa da 'ñøt'a tuhni, y nuyá ndunthi'ua ngu rá ndunthi ra 'bomu ja ja ra ñanthe. ⁹ Gatho

nuya ja'i'ua dá handi bi ma'ua ja rá ngu'ni ra ximhai pa bá thets'i'ua habu mi ja rá hmaca hnini Ajuá ne mi 'bu ya gamfri. Pe Ajuá bi mehna ra tsibi de mahets'i pa bi zat'i'ua. ¹⁰ Ne ra ts'ondahi nú'a to mi hat'a ya ja'i bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'a faspi co ra asufre, habu xqui t'ent'i nehe ra mbanga zu'ue ne nú'a ra hyate badi. Nuni ja guehni ma pa ra xuui da zama'ñu'ua ya uguí pa nzantho.

Ma da nja 'nara nsuca uenda ja rá thandi Ajuá

¹¹ Nepu dá handa 'na mi hudi ja 'nara danga hudi xmá nt'axi. Y ngu bi hnequi'a, 'bestho bi 'metho mahets'i ne ra ximhai, y nixi bi fadi habu bi ma. ¹² Nehe dá handi nú'ua xqui du, gue notsi ndanguí mi 'bahni ja rá thandi Ajuá. Nepu bi so'tsa ya libro, y nehe bi so'tsa nú'a ra libro habu huxa yá thuhu nú'ua to'o ma da nte pa nzantho. Y nú'ua to xqui du bi tha'mba nguenda de nuya t'øt'e xqui 'yøt'a ja ra ximhai, y nuya t'øt'e'ua xqui t'ofa ja nuya libro'ua. ¹³ Nú'a ra luga habu mi 'bu nú'ua xqui du, nura luga'a xqui da nú'ua mi 'buhni, ra ndehe xqui da nuya ja'i xqui zo de guehni, y ra nt'agui xqui da nú'ua xqui nt'aguini, y cada 'na de nuya ja'i'ua bi tha'mba nguenda de nuya t'øt'e xqui 'yøt'e'ua. ¹⁴ Nepu ra nt'agui ne ra luga habu mi 'bu nú'ua xqui du ya bi 'ñotho, ngue'a bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi faspi. Y ra castigo ja nuna ndehe dega tsibi go gue'a rá ñoho ra du. ¹⁵ Hangue bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'ua to'o hinxqui t'opabi yá thuhu ja nú'a ra libro habu xqui thu'tsua yá thuhu nú'ua to'o ma da nte pa nzantho.

21

Madanja ma'ra'yo raximhai ne mahets'i

¹ Nepu dá handi xqui nja ma'ra'yo ra ximhai ne mahets'i, nguetho nú'a ra mudi ximhai mi ja ne nú'a mahets'i bi 'metho'ua. Nehe ya mi otho ra ndehe. ² Nuga drá Xuua, dá handa ra maca hnini Jerusale nú'a xqui nja ma'ra'yo. Dá handi bi gai de mahets'i po rá ts'edi Ajuá ne mi hnequi mahotho ngu 'nara navia ya xa hñe pa da nthatui nú'a ma drá dame. ³ Ne dá øde 'nara noya de mahets'i mi ña nts'edi, mi ena:

—Ndi, Ajuā 'buhui ya ja'i, y ma da 'm̄ai con gue'ᵤ pa nzantho, y nú'ú go gue'ᵤ rá hnini'á. Ajuā go guesε'á ma da 'm̄ahui'ᵤ ngue'á go gue'á yá Ajuā'ᵤ. ⁴ Ne Ajuā ma da ducuabi gatho yá guida'ᵤ. Ya hinda nja ra du, ni ya ts'oni, ni ya dum̄ai, nixi ya ᵤgui, ngue'á nuya t'øt'e mi ja ma'm̄et'o, nubyá ya otho.

⁵ Nep̄ᵤ nú'á to'o bí hudi mahets'i ja rá hudi bi 'ñena:

—Pađi gue nuga dí japi gatho ya t'øt'e da nja ma'ra'yo.

Nehe bi 'ñengagui:

—'Yofo nú'á stá xi'i, ngue'á nuya ya noya go guehya majuañi ne ma da nja ngu stá ma.

⁶ Ne bi 'ñengagui:

—Ya xa t'øt'e. Nuga go gueque rá m̄adigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra f̄adi desde ra A asta ra Zeta. Nu'á tó'o da za ra nduthe, ga umbi da zi nú'á ra dehe dega te p̄øhø ja ra p̄øthe ne t'untho. ⁷ Y gatho ya t'øt'e go dyá m̄eti nú'ᵤ to ma da ntate. Nú'ú go yá Ajuāgui'ᵤ, y nuga go ma batsi'ᵤ. ⁸ Pe nuya zuse, ya 'ñagamfri, ya ts'oja'i, ya hyote, ya 'ñeja'i, ya 'ñete, ne nú'ᵤ to x̄ocambeni ya c'oi, ne gatho ya c'uamba, gatho'ᵤ ma da t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'á f̄aspi co ra asufre. Nú'á go gue'á rá ñoho ra du.

Ra 'ra'yo Jerusale

⁹ Nep̄ᵤ bi 'ñe bi z̄acagui 'na de nú'ᵤ yoto ya εnxε mi ha 'ra 'nara 'bada hab̄ᵤ mi 'be'tsa nú'ᵤ yoto yá ngats'i yá m̄f̄ei Ajuā. Ne bi 'ñengagui:

—Bá ecua pa ga u't'a'i ra n̄avia nú'á ma da nthatui ra T'uca Deti.

¹⁰ Nep̄ᵤ ja nú'á ra thedi bi 'ñutca ra Maça N̄dahi, nú'á ra εnxε xqui zocagui bi zixcagui ja 'nara d̄anga t'øhø xi xmá hñets'i, ne bi 'ñutcagui ra d̄anga maça hnini Jerusale mi cañ de mahets'i po rá ts'edi Ajuā. ¹¹ Nú'á ra hnini'á xi mri yot'i co rá nsunda Ajuā, ne ngu 'nara hothodo xi mri huεxqui, ngu nú'á ra hoga do rá thuhu jaspe, ngu ra xito nú'á di hya'tsi. ¹² Mi jot'i co 'nara d̄anga jađo xi xmá hñets'i, y mi pe'tsa 'ret'amayoho ya gosthi y mi 'ba 'nara εnxε cada ra gosthi. Ja nuya gosthi'ᵤ xqui t'ofoni yá thuhu nú'ᵤ 'ret'amayoho ya 'm̄ai gá ja'i xqui 'ñehe de nú'ᵤ 'ret'amayoho yá t'ᵤ

ra Israel. ¹³ Mi ja hñu ya gosthi de b̄øxhyadi, y má hñu de ȳahyadi, má hñu de mahuifi, y má hñu de mac'angui. ¹⁴ Ra jađo de nura hnini'á mi pe'tsa 'ret'amayoho ya m̄adi do, y ja nuya do'ᵤ xqui t'ofoni yá thuhu nú'ᵤ 'ret'amayoho yá apostol ra T'uca Deti.

¹⁵ Nú'á ra εnxε to'o ndí ña'be mi ha 'nara t'eni dega oro mri hnequi ngu 'nara xithi pa mi εnga nura hnini'á ne rá jađo ne yá gosthi. ¹⁶ Ra hnini mi mahyεgui rá ma ne rá nxidi ne rá hñets'i. Ra εnxε bi 'yeni ra hnini co nú'á ra t'eni mi ha, rá ma bi z̄adi 'natemagoho nthebe kilometro, nehe rá hñets'i ne rá nxidi bi z̄adi mahyεgui. ¹⁷ Ne bi 'yeni ra jađo y bi z̄adi hñu'rate ne goho metro, go gue'á ra t'eni pađi ya ja'i, hangue bi cupa ra εnxε.

¹⁸ Ra jađo xqui thoqui dega jaspe, ne ra hnini xqui thoqui 'ra'tho dega oro, y mi hya'tsi ngu ra xito. ¹⁹ Nehe ya m̄adi do de rá jađo ra hnini gatho mi tu ya hoga do. Rá m̄adi ra do mi tu nú'á ra t'axa do rá thuhu ra jaspe, rá ñoho mi tu nú'á ra ixca do rá thuhu ra safiro, rá hñu mi tu nú'á ra c'anga do rá thuhu ra agate, rá ngoho mi tu nú'á ra c̄h̄ᵤ do rá thuhu ra esmeralda. ²⁰ Rá nc̄ut'a do mi tu nú'á ra do nthants'i ra t'axi co ra theni rá thuhu ra onice. Rá 'rato mi tu nú'á ra do xá ntheni rá thuhu ra coralina. Rá yoto ra do mi tu nú'á ra do xá nc'ast'i rá thuhu ra crisolito. Rá hñato mi tu nú'á ma'na ra c'anga do rá thuhu ra berilo. Rá ḡuto mi tu nú'á ra do xá nc'ast'i nthants'i ra c'angui rá thuhu ra topacio. Rá 'ret'a mi tu nú'á ma'na ra c'anga do rá thuhu ra crisoprasa. Rá 'ret'ama'ra mi tu nú'á ra do ra 'botheni rá thuhu ra jacinto. Ne rá 'ret'amayoho mi tu nú'á ra do ra nzat'a theni rá thuhu ra amatista. ²¹ Nú'ᵤ 'ret'amayoho ya gosthi xqui thoqui co nú'á ra t'axa do rá thuhu ra perhla. Cada 'nara gosthi mi gue'á 'nara perhla. Y nura 'ñu de mbo ra hnini mi 'ra'tho dega oro ne mri hya'tsi ngu ra xito.

²² Nuni ja ra maça hnini hindá handini ni 'nara nija, ngue'á go guesε Ajuā ma Hmuh̄ᵤ 'buhni nú'á to pe'tsa gatho ra ts'edi. Nehe ja 'buhni ra T'uca Deti. ²³ Nehe hinga mahyonini ra hyadi nixi ra z̄ana pa da yot'a ra hnini, ngue'á rá nsunda Ajuā ne ra T'uca Deti go guesε'ᵤ ri yot'a nura hnini'á. ²⁴ Y

gatho ya gamfri de maxøgue rá nguni ra ximhai ma da 'ñò'u ja ra ñot'i'a, nehe ya nda de ra ximhai nú'u xa gamfri ma da zøni ja nura hnini'a, ne da hñaxa yá nsu pa da zogui ja nura hnini'a. ²⁵ Ne ya gosthi hin-hya'mu jot'i, nehe hinhya'mu ja ra 'bexuui. ²⁶ Nehe ya gamfri de maxøgue rá nguni ra ximhai ma da hñaxa yá nsu ja nura hnini'a. ²⁷ Pe hinda ma da yat'ini nú'u to'o hinxá nt'axi, nixi nú'u to'o øt'e xá nts'o, nixi nú'u manga ya nc'uamba. Nuni ma da yat'ini hønse nú'u to'o xa t'opabi yá thuhu ja rá libro ra T'uca Dëti, habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho.

22

¹ Nepu ra enxε bi 'ñutcagui 'nara dathe xi xá nt'axi y nura dehe'a gue'a ra dehe dega te. Mi hnequitho nú'a te mi ja mbo ngu nja ra xito, ne mi pøni de habu mi hudi Ajuu ne ra T'uca Dëti. ² Madetho de rá 'ñu ra hnini ne ja yá ñani ra dathe mi 'bahni nú'a ra za dega te, ne ri unga yá fruta 'ret'amayoho 'mi'qui ra jeya, tat'a zana uni yá fruta, y nuyá xi ra 'ñethi pa bi ñani nú'u ya ja'i xqui 'ñe de gatho rá nguni ra ximhai. ³ Nehe da 'ñothoni ni 'nara t'øt'e xá nts'o. Nuni ja ma da njani ra hudi habu hudi Ajuu ne ra T'uca Dëti, y nu'u tó'o pepabi Ajuu ma da xøcambeni'a. ⁴ Nu'ú ma da hyanduabi rá hmi Ajuu, y rá thuhu'a ma da t'ofu ja yá de'u. ⁵ Nuni ma da 'ñothoni ra 'bexuui, nixi hinga mahyoni rá ñot'i ra hyadi nixi ma'na ra ñot'i pa da yot'i nuto gatho ma da 'muhni, ngue'a Ajuu go gue'a ma da yot'i'u, y nú'ú ma da nda pa nzantho.

'Bhi guetbu rá yo'ehe ra Zidada Jesucristo

⁶ Nepu ra enxε bi 'ñengagui:

—Nuya ya noya go guehya xi majuan, ne ma da nja ngu xa hma. Ajuu ma Hmuh nú'a ri umba ra mfadi yá 'mehni, go gue'a bi mehna rá enxε pa da 'ñutuabi nú'u to pepabi de nuya t'øt'e ma da nja 'bestho.

⁷ —¡Beñu gue nuga ma ga ehe 'bestho!

Dá johya nú'a to da hñuxa nt'øde nuna rá noya Ajuu xa t'ofu ja nuna libro.

⁸ Nuga go gueque drá Xuua, dá øde ne dá handi gatho nuya t'øt'eya. Y ngu dá juadi dá øde ne dá handi dá ndandiñahmu ja rá

ua nú'a ra enxε xqui 'ñutcagui gatho nuya ya t'øt'e pa ga nsunda'a. ⁹ Pe nu'á bi 'ñengagui:

—Oguí øt'a njabu, dyá 'begohu mahyεgui co nú'u ma'ra ri cu mamba rá noya Ajuu ne nú'u to'o huxa nt'øde nú'a xa t'ofu ja nuna ra libro. Go da xøcambeni Ajuu.

¹⁰ Nehe bi 'ñengagui:

—Oxqui agui nuya ya t'øt'e xcá 'yofu ja nuna ra libro, ngue'a ya ma da zøhø ra pa pa da nja nuya ya t'øt'eya. ¹¹ Ya ts'o'mui dá sigui da nts'o'mui, nu'u xá nts'o dá sigui da nts'oni, ha nu'u to ya hoja'i, dá sigui da hñoja'i, y nu'u tó'o øte Ajuu, dá sigui da 'yøte.

¹² —Xi majuan, ma ga ehe 'bestho ne ga ju'tuabi cada 'na ngu nú'a xa mēfi. ¹³ Nuga go gueque rá madigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fadi desde ra A asta ra Zeta.

¹⁴ Njapi nú'u to'o xa t'axca yá dutu pa da t'umba nεqui da yat'a ja ra maça hnini ne da zipa rá fruta nú'a ra za dega te. ¹⁵ Pe ma da gohi rí møte de ra maça hnini nú'u ya 'ñagamfri, ya 'ñete, ya 'ñeja'i, ya hyote, ne nú'u to'o xøcambeni ya c'oi, ne gatho nú'u to'o di ho da manga ya nc'uamba.

¹⁶ —Núga drá Jesu, stá pehn'ahabu ma enxε pa da xi'ahu gatho nuya ya noya nú'ahu guí camfriguíhu. Núga drá Hmu de ra nda Davi, y stí 'ñehe de yá ja'i'a. Go gueque dí ngu nú'a ra haxatsø ri huexqui.

¹⁷ Ra Maça Ndahi ne ra navia nú'a ma da nthatui ra T'uca Dëti eñ'u:

—Bá ehe.

Nehe nu'u tó'o øde nuna ra noyana dá 'ñena nehe'u:

—Bá ehe.

Nu'u tó'o tsu ra nduthe ne ne da ntsithe, dá 'ñehe da zi ra dehe dega te nú'a t'untho.

¹⁸ Gatho'ihu dí xi'ahu gue nu'u tó'o da 'yøde nuya ya noya xa t'ofoua ja nuna ra libro, ne da hñu'tsa ma'ra ya noya nú'u hinxá t'ofoua, pah gue Ajuu ma da umba ya mfei nuya ja'i'u, ngu nú'u xa t'ofoua.

¹⁹ Nehe nu'u tó'o da hñaca 'raya noya de nú'u xa t'ofu ja nuna ra libro, Ajuu ma da hñacuabi nehe yá thuhu nuya ja'i'u de ja ra libro habu huxa yá thuhu nú'u ma da nte pa nzantho, nehe nuya ja'i'u hinda yat'a ja ra maça hnini, nixi da hñanga nú'u ya japi xa t'ofoua.

²⁰ Go ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi
m̄anga nuya ya noya, ne bi 'ñena:
—Xi majuani ma ga ehe 'bestho.
Y nujá dí th̄adih̄a ne dí eñh̄a:

—Njab̄a gue'a. ¡Bá ehe, ma Zidada'ihe!

²¹ Ma Zidadah̄a ra Jesucristo da max'ah̄a
grí gathoh̄a. Njab̄a gue'a.